John Adams
Library.

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No
Adams
12.6
v.2

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ,

Η

ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ.

PLUTARCHI PARALLELA,

SEU

VITÆ PARALLELÆ.

VOLUMEN SECUNDUM.

LONDINI:

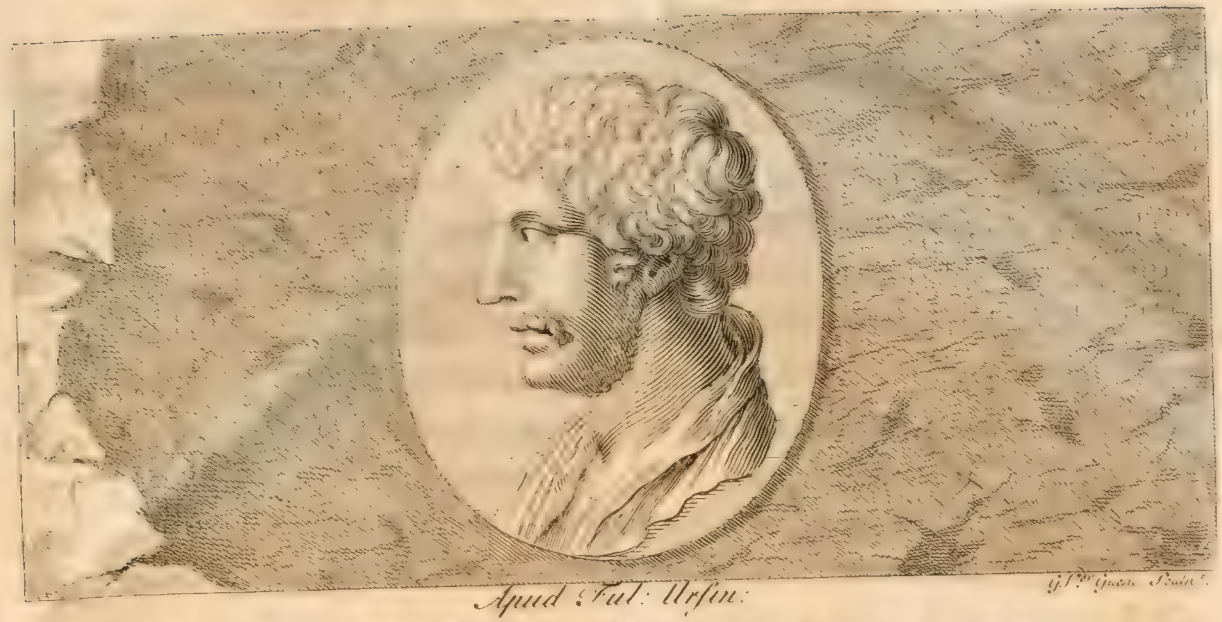
Ex Officinâ JACOBI TONSON, & JOHANNIS WATTS.

M DCC XXIII.

*Adams
12.6
v.2

Hoc Volumine Continentur

ALCIBIADES.
CORIOLANUS.
TIMOLEON.
P. ÆMILIUS.
PELOPIDAS.
MARCELLUS.
ARISTIDES.
CATO MAJOR.
PHILOPŒMEN.
T. Q. FLAMINIUS.
PYRRHUS.
C. MARIUS.

Apud Ful: Urſin: G. V.dr Gucht Sculp.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ.

ΤΟ Ἀλκιβιάδου γένος ἄνωθεν Εὐρυσάκην τὸν Αἴαντος ἀρχηγὸν ἔχειν δοκεῖ· πρὸς δὲ μητρὸς Ἀλκμαιωνίδης ἦν, ἐκ Δεινομάχης γεγονὼς τῆς Μεγακλέους. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ Κλεινίας ἰδιοστόλῳ τριήρει περὶ Ἀρτεμίσιον ἐνδόξως ἐναυμάχησεν· ὕστερον δὲ Βοιωτοῖς μαχόμενος περὶ Κορώνειαν ἀπέθανε. τοῦ δὲ Ἀλκιβιάδου Περικλῆς καὶ Ἀρίφρων οἱ Ξανθίππου, προσήκοντες κατὰ γένος, ἐπετρόπευον. λέγεται δ᾽ οὐ κακῶς, ὅτι τῆς Σωκράτους πρὸς αὐτὸν εὐνοίας καὶ φιλίας οὐ μικρὰ πρὸς δόξαν ἀπέλαυσεν, εἴγε Νικίου μὲν καὶ Δημοσθένους καὶ Λαμάχου καὶ Φορμίωνος, Θρασυβούλου τε καὶ Θηραμένους, ἐπιφανῶν ἀνδρῶν γενομένων κατ᾽ αὐτὸν, οὐδενὸς οὐδ᾽ ἡ μήτηρ ὀνόματος τέτευχεν· Ἀλκιβιάδου δὲ καὶ τίτθην, γένος Λάκαιναν, Ἀμύκλαν ὄνομα, καὶ Ζώπυρον

ALCIBIADIS origo ex alto ducta autorem habere Euryſacem Ajacis filium putatur. Materna ſtirpe Alcmæonides fuit ex Dinomache Megaclis filia genitus. Pater ejus Clinias, triremi ſuo inſtructa impendio, ad Artemiſium magna laude depugnavit, poſt ad Coroneam cecidit in prœlio adverſus Bœotios. Tutores Alcibiadis fuerunt Pericles & Ariphron, Xanthippi filii, propinqui ejus. Ferunt non immerito Socratis benevolentiam & amicitiam haud parum ei momenti attuliſſe ad gloriam, ſiquidem Niciæ, vel Demoſthenis, vel Lamachi, vel Phormionis, vel Thraſybuli, vel Theramenis, illuſtrium illius ætatis virorum, horum inquam nullius ne mater quidem ullibi eſt ſcriptis nominata. Alcibiadis vero etiam nutricem Lacænam natione, nomine Amyclam, & Zopyrum

πυρον παιδαγωγὸν ἴσμεν, ὧν τὸ μὲν Ἀντισθένης, τὸ δὲ Πλάτων ἱστόρηκε. περὶ μὲν οὖν τοῦ κάλλους Ἀλκιβιάδου οὐδὲν ἴσως δεῖ λέγειν, πλὴν ὅτι καὶ παῖδα καὶ μειράκιον καὶ ἄνδρα πάσῃ συνανθῆσαν τῇ ἡλικίᾳ καὶ ὥρᾳ τοῦ σώματος ἐράσμιον καὶ ἡδὺν παρέσχεν. οὐ γὰρ, ὡς Εὐριπίδης ἔλεγε, πάντων τῶν καλῶν καὶ τὸ μετόπωρον καλόν ἐστιν, ἀλλὰ τοῦτο Ἀλκιβιάδῃ μετ' ὀλίγων ἄλλων δι' εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν σώματος ὑπῆρξε. τῇ δὲ φωνῇ καὶ τὴν τραυλότητα ἐμπρέψαι λέγουσι, καὶ τῷ λάλῳ πιθανότητα παρασχεῖν χάριν ἐπιτελοῦσαν. μέμνηται δὲ καὶ Ἀριστοφάνης αὐτοῦ τῆς τραυλότητος ἐν οἷς ἐπισκώπτει Θέωρον,

Εἶτ' Ἀλκιβιάδης εἶπε πρός με τραυλίσας,
Ὀλᾷς Θέωλον; τὴν κεφαλὴν κόλακος ἔχει.
Ὀρθῶς γε τοῦτ' Ἀλκιβιάδης ἐτραύλισε.

καὶ Ἄρχιππος τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου σκώπτων,

Βαδίζει, φησὶ, διακεχλιδὼς, θοιμάτιον ἕλκων, ὅπως ἐμφερὴς τῷ πατρὶ μάλιστα δόξειεν εἶναι,

Κλαυσαυχενεύεταί τε καὶ τραυλίζεται.

Τὸ δ' ἦθος αὐτοῦ πολλὰς μὲν ὕστερον, ὡς εἰκὸς, ἐν πράγμασι μεγάλοις καὶ τύχαις πολυτρόποις ἀνομοιότητας καὶ πρὸς αὐτὸ μεταβολὰς ἐπεδείξατο. φύσει δὲ πολλῶν ὄντων καὶ μεγάλων παθῶν ἐν αὐτῷ, τὸ φιλόνεικον ἰσχυρότατον ἦν, καὶ τὸ φιλόπρωτον, ὡς δῆλόν ἐστι τοῖς παιδικοῖς ἀπομνημονεύμασιν. ἐν μὲν γὰρ τῷ παλαίειν πιεζόμενος, ὑπὲρ τοῦ μὴ πεσεῖν ἀναγαγὼν πρὸς τὸ στόμα τὰ ἅμματα τοῦ πιεζοῦντος, οἷος ἦν διαφαγεῖν τὰς

rum novimus pædagogum, quorum hujus Plato, illius Antiſthenes meminit. De venuſtate Alcibiadis formæ nihil fortaſſe refert dicere, niſi quod & puerum & adoleſcentem & virum cum omni effloreſcens ætate corporis & articulis amabilem reddidit & jucundum. Neque enim (ut Euripides dixit) omnium pulchrorum etiam pulcher autumnus eſt: verum Alcibiadi id inter raros alios ex corporis indole & temperatura ſuppeditavit. Voci ejus vel balbutiem decorem addidiſſe ferunt, & loquentiæ blandam conciliaſſe gratiam. Meminit ejus balbutiei Ariſtophanes hiſce verbis, quibus cavillum jacit in Theorum,

Mox Alcibiades ait ad me balbutiens,
Cernis Theolum? capite colvino ille adeſt.
Recte Alcibiades id quidem balbutiit.

Et Archippus filium Alcibiadis perſtringens,

Graditur, inquit, *nitens, vix pallium luxu trahens:*
Ne non patri ſit ſimilis ipſe filius,
Inflectit & collum ſimul balbutiens.

Mores ejus multas poſtea, nimirum magnis in rebus & fortunis multifariis, varietates viciſſitudineſque ſibi contrarias edidere. Quum autem natura grandes animi motus ineſſent ei, pervicacia laboravit potiſſimum & primatus ambitione, ut liquet ex ejus dictis, quæ commemorantur, puerilibus. Nam in lucta quum deprimeretur, ne caderet, manus illius qui ipſum deprimebat ſibi injectas ori admovit, &

τὰς χεῖρας. ἀφέντος δὲ τὴν λαβὴν ἐκείνου, καὶ εἰπόντος, Δάκνεις ὦ Ἀλκιβιάδη καθάπερ αἱ γυναῖκες· Οὐκ ἔγωγε, εἶπεν, ἀλλ' ὡς οἱ λέοντες. ἔτι δὲ μικρὸς ὢν ἔπαιζεν ἀστραγάλοις ἐν τῷ στενωπῷ. τῆς δὲ βολῆς καθηκούσης εἰς αὐτὸν, ἅμαξα φορτίων ἐπήει. πρῶτον μὲν οὖν ἐκέλευε περιμεῖναι τὸν ἄγοντα τὸ ζεῦγος· ὑπέπιπτε γὰρ ἡ βολὴ τῇ παρόδῳ τῆς ἁμάξης. μὴ πειθομένου δὲ δι' ἀγροικίαν, ἀλλ' ἐπάγοντος, οἱ μὲν ἄλλοι παῖδες διέσχον, ὁ δ' Ἀλκιβιάδης καταβαλὼν ἐπὶ στόμα πρὸ τοῦ ζεύγους, καὶ παρατείνας ἑαυτὸν, ἐκέλευεν οὕτως εἰ βούλεται διεξελθεῖν, ὥστε τὸν μὲν ἄνθρωπον ἀνακροῦσαι τὸ ζεῦγος ὀπίσω, δείσαντα, τοὺς δ' ἰδόντας ἐκπλαγῆναι μετὰ βοῆς καὶ συνδραμεῖν πρὸς αὐτόν. ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ μανθάνειν ἧκε, τοῖς μὲν ἄλλοις ὑπήκουε διδασκάλοις ἐπιεικῶς, τὸ δ' αὐλεῖν ἔφευγεν ὡς ἀγεννὲς καὶ ἀνελεύθερον. πλήκτρου μὲν γὰρ καὶ λύρας χρῆσιν, οὐδὲν οὔτε σχήματος οὔτε μορφῆς ἐλευθέρῳ πρεπούσης διαφθείρειν, αὐλοὺς δὲ φυσῶντος ἀνθρώπου στόματι, καὶ τοὺς συνήθεις ἂν πάνυ, μόλις διαγνῶναι τὸ πρόσωπον. ἔτι δὲ τὴν μὲν λύραν τῷ χρωμένῳ συμφθέγγεσθαι καὶ συνᾴδειν, τὸν δ' αὐλὸν ἐπιστομίζειν καὶ ἀποφράττειν ἑκάστου τήν τε φωνὴν καὶ τὸν λόγον ἀφαιρούμενον. Αὐλείτωσαν οὖν, ἔφη, Θηβαίων παῖδες· οὐ γὰρ ἴσασι διαλέγεσθαι. ἡμῖν δὲ τοῖς Ἀθηναίοις, ὡς οἱ πατέρες λέγουσιν, ἀρχηγέτις Ἀθηνᾶ καὶ πατρῷος Ἀπόλλων ἐστίν· ὧν ἡ μὲν ἔρριψε τὸν αὐλὸν, ὁ δὲ καὶ τὸν αὐλητὴν ἐξέδειρε. τοιαῦτα παίζων ἅμα καὶ σπουδάζων ὁ Ἀλκιβιάδης, αὐτόν τε τοῦ μαθήματος ἀπέστησε καὶ τοὺς ἄλλους. ταχὺ γὰρ διῆλθεν ὁ λόγος εἰς τοὺς παῖδας, ὡς εὖ ποιῶν ὁ Ἀλκιβιάδης βδε-

λύττοιτο

& mordere cœpit. Qui nexu laxato, quum diceret, Mordes Alcibiades more mulierum? Minime vero, inquit, ſed more leonum. Cum puer adhuc eſſet, luſitabat in vico talis. Quum jactus vices redirent ad ipſum, ſupervenit plauſtrum onuſtum. Ibi primum aurigam ſubſiſtere juſſit: nam incidebat jactus in viam qua tranſibat plauſtrum. Quo non parente ob ruſticitatem, ſed pergente, alii pueri dimoverunt ſe: Alcibiades pro vehiculo abjecit ſe in faciem, expandenſque ſe, eo modo dixit, ſi vellet, ut tranſiret. Ita metu homo percitus vehiculum inhibuit, & qui id ſpectabant, conclamaverunt pavidi, accurreruntque ad eum. Poſtquam dedit ſe ad diſcendum, cæteros magiſtros attendit ſedulo, at tibia canere, ut rem ſordidam & illiberalem, refugit. Nam plectri quidem & lyræ uſum nihil dicebat geſtum vel formam depravare libero homini convenientem; tibiam vero inflantis hominis ore vel intima familiaritate conjunctos vix agnoſcere vultum: præterea lyram non impedire pulſantem, quin ſimul loqui & accinere valeat, tibiam obturare & obſtruere cujuſque vocem & incidere ſermonem. Ergo, inquit, canant tibia Thebanorum filii: nam differere neſciunt; nobis Athenienſibus (ut a majoribus accepimus) dux Minerva & præſes Apollo eſt, quorum ſuperior tibiam projecit, alter excoriavit fiſtulatorem. Ita juxta joco ac ſerio ſe ipſe Alcibiades & cæteros ab eo ſtudio abduxit. Statim enim dilata eſt inter pueros fama, merito Alcibiadem faſtidire fiſtulam & ejus ſtudioſos

λύττοιτο τὴν αὐλητικήν, καὶ χλευάζοι τοὺς μανθάνοντας. ὅθεν ἐξέπεσε κομιδῇ τῶν ἐλευθέρων διατριβῶν, καὶ προεπηλακίσθη παντάπασιν ὁ αὐλός.

Ἐν δὲ ταῖς Ἀντιφῶντος λοιδορίαις γέγραπται, ὅτι παῖς ὢν ἐκ τῆς οἰκίας ἀπέδρα πρὸς Δημοκράτη τινὰ τῶν ἐραστῶν. βουλομένου δ' αὐτὸν ἀποκηρύττειν Ἀρίφρονος, Περικλῆς οὐκ εἴασεν, εἰ μὲν τέθνηκεν, ἡμέρᾳ μιᾷ διὰ τὸ κήρυγμα φανεῖσθαι πρότερον· εἰ δὲ σῶς ἐστιν, ἄσωστον αὐτῷ τὸν λοιπὸν βίον ἔσεσθαι· καὶ ὅτι τῶν ἀκολουθούντων τινὰ κτείνειεν, ἐν τῇ Σιβυρτίου παλαίστρᾳ, ξύλῳ πατάξας. ἀλλὰ τούτοις μὲν οὐκ ἄξιον ἴσως πιστεύειν ἅ τε λοιδορεῖσθαί τις αὐτῷ δι' ἔχθραν ὁμολογῶν εἶπεν.

Ἤδη δὲ πολλῶν καὶ γενναίων ἀθροιζομένων καὶ περιεπόντων, οἱ μὲν ἄλλοι καταφανεῖς ἦσαν τὴν λαμπρότητα τῆς ὥρας ἐκπεπληγμένοι καὶ θεραπεύοντες, ὁ δὲ Σωκράτους ἔρως, μέγα μαρτύριον ἦν τῆς ἀρετῆς καὶ εὐφυΐας τοῦ παιδός. ἣν ἐμφαινομένην τῷ εἴδει καὶ διαλάμπουσαν ἐνορῶν, φοβούμενος δὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὸν προκαταλαμβάνοντα κολακείαις καὶ χάρισιν ἀστῶν καὶ ξένων καὶ ξυμμάχων ὄχλον, οἷος ἦν ἀμύνειν καὶ μὴ περιορᾶν, ὡς φυτὸν ἐν ἄνθει τὸν οἰκεῖον καρπὸν ἀποβάλλον καὶ διαφθεῖρον. οὐδὲν γὰρ ἡ τύχη περιέσχεν ἔξωθεν καὶ περιέφραξε τοῖς λεγομένοις ἀγαθοῖς τοσοῦτον, ὥστ' ἄτρωτον ὑπὸ φιλοσοφίας γενέσθαι, καὶ λόγοις ἀπρόσιτον παρρησίαν καὶ δηγμὸν ἔχουσιν, ὅσοις Ἀλκιβιάδης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θρυπτόμενος καὶ ἀποκλειόμενος ὑπὸ τῶν πρὸς χάριν ἐξομιλούντων εἰσακοῦσαι τοῦ νουθετοῦντος καὶ παιδεύοντος, ὅμως ὑπ' εὐφυΐας ἐγνώρισε Σωκράτη καὶ προσήκατο, διασχὼν τοὺς πλουσίους καὶ ἐνδόξους

ſos deridere: unde ex oblectamentis liberabilibus plane fuit exploſa & prorſus irriſa tibia.

Inter accuſationes Antiphontis relatum eſt, puerum domo profugiſſe ad unum ex amatoribus ſuis Democratem. Quum Ariphron proclamare eum conſtituiſſet, Periclem id impediviſſe ac dixiſſe, Si fato functus eſt, uno die propter præconium invenietur citius: ſin eſt ſoſpes, reliqua vita ejus erit deplorata. Inſuper unum ex aſſeclis ejus ab eo interfectum, quem fuſte percuſſiſſet in Sibyrtii palæſtra. Verum non eſt ſtandum fortaſſe iis quæ inimicus ex profeſſo proſcindendi ejus cauſa jecit.

Quum multi jam & præſtantes viri aſſidue affectarentur eum, cæteros liquebat rapi & duci formæ ejus venuſtate: at Socratis amor magna comprobatio pueri virtutis fuit & indolis. Quam quum emicare & elucere animadverteret in ſpecie, ſuſpectas autem haberet divitias ejus, dignitatem, & occupantem eum aſſentationibus & obſequiis cœtum, hinc civium, hinc externorum atque ſociorum; inſtitit obviam ire, ejuſque curam agere, ne fructum ſuum, ſicut planta, vitiaret & abjiceret in flore. Nullum enim quemquam fortuna iis quæ dicuntur bona uſque adeo circumſepſit cinxitque foris, ad præcludendum philoſophiæ aculeis & ſermonibus libertate atque ſtimulo conditis aditum, ut mox a tyrocinio delinitus Alcibiades & circumjectus fuit ab adulatoribus, ne audiret monentem & erudientem. Vi tamen ingenii cognovit Socratem, eumque, divitibus repulſis & claris amatori-

δόξης ἐραστάς. ταχὺ δὲ ποιησάμενος συνήθη, καὶ λόγων ἀκούσας οὐχ ἡδονὴν ἄνανδρον ἐραστοῦ θηρεύοντος, οὐδὲ φιλημάτων καὶ ψαύσεως προσαιτοῦντος, ἀλλ᾽ ἐλέγχοντος τὸ σαθρὸν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ πιέζοντος τὸν κενὸν καὶ ἀνόητον τῦφον,

Ἔπτηξ᾽ ἀλέκτωρ δοῦλον ὡς κλίνας πτερόν.

καὶ τὸ μὲν Σωκράτους ἡγήσατο πρᾶγμα, τῷ ὄντι Θεῶν ὑπηρεσίαν εἰς νέων ἐπιμέλειαν εἶναι καὶ σωτηρίαν· καταφρονῶν δ᾽ αὐτὸς ἑαυτοῦ, θαυμάζων δ᾽ ἐκεῖνον, ἀγαπῶν δὲ τὴν φιλοφροσύνην, αἰσχυνόμενος δὲ τὴν ἀρετὴν, ἐλάνθανεν εἴδωλον ἔρωτος, ἢ, ὥς φησιν ὁ Πλάτων, ἀντέρωτα κτώμενος. ὥστε θαυμάζειν ἅπαντας, ὁρῶντας αὐτὸν Σωκράτει μὲν συνδειπνοῦντα, καὶ συμπαλαίοντα, καὶ συσκηνοῦντα, τοῖς δ᾽ ἄλλοις ἐρασταῖς χαλεπὸν ὄντα καὶ δυσχείρωτον· ἐνίοις δὲ καὶ παντάπασι σοβαρῶς προσφερόμενον, ὥσπερ Ἀνύτῳ τῷ Ἀνθεμίωνος. ἐτύγχανε μὲν γὰρ ἐρῶν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ξένους δέ τινας ἑστιῶν, ἐκάλει κἀκεῖνον ἐπὶ τὸ δεῖπνον. ὁ δὲ τὴν μὲν κλῆσιν ἀπείπατο, μεθυσθεὶς δ᾽ οἴκοι μετὰ τῶν ἑταίρων, ἐκώμασε πρὸς τὸν Ἄνυτον, καὶ ταῖς θύραις ἐπιστὰς τοῦ ἀνδρῶνος, καὶ θεασάμενος ἀργυρῶν ἐκπωμάτων καὶ χρυσῶν πλήρεις τὰς τραπέζας, ἐκέλευσε τοὺς παῖδας τὰ ἡμίση λαβόντας οἴκαδε κομίζειν πρὸς αὐτόν. εἰσελθεῖν δ᾽ οὐκ ἠξίωσεν, ἀλλὰ ταῦτα πράξας ἀπῆλθε. τῶν οὖν ξένων δυσχεραινόντων, καὶ λεγόντων ὡς ὑβριστικῶς καὶ ὑπερηφάνως εἴη τῷ Ἀνύτῳ κεχρημένος ὁ Ἀλκιβιάδης, Ἐπιεικῶς μὲν οὖν, ὁ Ἄνυτος ἔφη, καὶ φιλανθρώπως· ἃ γὰρ ἐξῆν αὐτῷ λαβεῖν ἅπαντα, τούτων ἡμῖν τὰ μέρη καταλέλοιπεν·

Οὕτω

toribus, admiſit. Brevi inde, uſus familiaritate ejus, quum differentem audiviſſet eum, qui non effœminatam voluptatem venabatur amatorum, nec oſcula vel contrectationes affectabat, ſed labem animi nudabat, inanemque ac ſtolidam retundebat inſolentiam,

Gallus velut ſervus premens alam horruit.

Et quidem Socratis arbitratus eſt conatum revera Deorum eſſe miniſterium ad curam & ſalutem adoleſcentium. Deſpiciens autem ſemet ipſe, ſuſpiciens illum, exoſculans benevolentiam ejus, reverens virtutis, ſenſim ſimulacrum amoris, vel (ut ait Plato) mutuum imbibit amorem; ut mirarentur omnes, quum cœnitare apud Socratem eum, cum illo ſe exercere, illius uti contubernio, reliquis amatoribus cernerent auſterum eſſe & difficilem, nonnullis etiam inſultantem ſuperbe, ut Anyto Anthemionis filio. Hic amore deperibat Alcibiadis. Qui quum hoſpites nonnullos invitaſſet, vocavit hunc quoque ad cœnam. At hic venire abnuit, ſed domi cum ſodalibus merſus vino, ad Anytum comeſſabundus profectus eſt, foribuſque triclinii adſtans, & contemplatus aureis & argenteis refertas poculis menſas, pueris ſuis juſſit dimidium ejus auferre ac domum ad ſe deferre: nec dignatus tamen eſt introire, verum his actis digreſſus eſt. Stomachantibus hic hoſpitibus, indignamque rem eſſe frementibus & inſolentem, quam in Anytum deſignaſſet, Immo, inquit, benignam, Anytus: ſiquidem quæ licebat ei tollere univerſa, horum nobis partem reliquit.

Talis

Οὕτω δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐρασταῖς ἐχρῆτο, πλὴν ἕνα μετοικικὸν ἄνθρωπον, ὥς φασιν, οὐ πολλὰ κεκτημένον, ἀποδόμενον δὲ πάντα, καὶ τὸ συναχθὲν εἰς ἑκατὸν στατῆρας τῷ Ἀλκιβιάδῃ προσφέροντα, καὶ δεόμενον λαβεῖν, γελάσας καὶ ἡσθεὶς, ἐκάλεσεν ἐπὶ δεῖπνον. ἑστιάσας δὲ καὶ φιλοφρονηθεὶς, τότε χρυσίον ἀπέδωκεν αὐτῷ, καὶ προσέταξε τῇ ὑστεραίᾳ τοὺς ὠνουμένους τὰ τέλη τὰ δημόσια ταῖς τιμαῖς ὑπερβάλλειν ἀντωνούμενον. παραιτουμένου δὲ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸ πολλῶν ταλάντων εἶναι τὴν ὠνὴν, ἠπείλησε μαστιγώσειν, εἰ μὴ ταῦτα πράττοι. καὶ γὰρ ἐτύγχανεν ἐγκαλῶν τι τοῖς τελώναις ἴδιον. ἕωθεν οὖν προσελθὼν ὁ μέτοικος εἰς ἀγορὰν, ἐπέθηκε τῇ ὠνῇ τάλαντον. ἐπεὶ δ' οἱ τελῶναι συστρεφόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες ἐκέλευον ὀνομάζειν ἐγγυητὴν, ὡς οὐκ ἂν εὑρόντος, θορυβουμένου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀναχωροῦντος, ἑστὼς ὁ Ἀλκιβιάδης ἄπωθεν, πρὸς τοὺς ἄρχοντας, Ἐμὲ γράψατ', ἔφη, ἐμὸς φίλος ἐστίν, ἐγγυῶμαι. ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ τελῶναι, ἐξηπορήθησαν. εἰωθότες γὰρ ἀεὶ ταῖς δευτέραις ὠναῖς χρεωλυτεῖν τὰς πρώτας, οὐχ ἑώρων αὐτοῖς ἀπαλλαγὴν οὖσαν τοῦ πράγματος. ἐδέοντο δὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀργύριον διδόντες· ὁ δ' Ἀλκιβιάδης οὐκ εἴα λαβεῖν ἔλαττον ταλάντου. διδόντων δὲ τὸ τάλαντον, ἐκέλευσεν ἀποστῆναι λαβόντα. κἀκεῖνον μὲν οὕτως ὠφέλησεν.

Ὁ δὲ Σωκράτους ἔρως πολλοὺς ἔχων καὶ μεγάλους ἀνταγωνιστὰς, πῆ μὲν ἐκράτει τοῦ Ἀλκιβιάδου δι' εὐφυΐαν, ἁπτομένων τῶν λόγων αὐτοῦ, καὶ τὴν καρδίαν στρεφόντων, καὶ δάκρυα ἐκχεόντων· ἔστι δ' ὅτε καὶ τοῖς κόλαξι πολλὰς ἡδονὰς ὑποβάλλουσιν ἐνδιδοὺς ἑαυτὸν ἀπωλίσθαινε τοῦ Σωκράτους. καὶ δραπε-

τεύων

Talis item adverſus alios amatores erat, præter unum hominem advenam: quem (ut aiunt) non admodum locupletem, quum omnia diſtraxiſſet, & quod inde erat redactum ad centum ſtateras offerret Alcibiadi, ut acciperet orans, arridens lætuſque vocavit ad cœnam. Benigne epulis accepto aurum homini reddidit, juſſitque ut redimentes poſtero die vectigalia publica licitatione ſuperaret: detrectanti, quod multorum talentorum eſſet licitatio, denuntiavit, ni faceret, ſe verberibus eum mulctaturum. Erat namque privata quædam ei cum publicanis offenſio. Mane igitur ad forum profectus advena addidit licitationi talentum. Ubi collatis capitibus indignantes publicani laudare eum juſſerunt prædem, tanquam reperturus neminem eſſet: perculſo homine & jam recedente, procul ſtans Alcibiades Archontibus, Me, inquit, ſcribite, meus eſt amicus: ego pro eo ſpondeo. Quo audito, omne illorum abſciſſum conſilium fuit. Soliti enim ſecundis redempturis diſſolvere priores non expediebant rei difficultatem. Precibus igitur hominem aggreſſi ſunt oblata pecunia, ſed non permiſit Alcibiades, ut minus caperet talento. Quod ubi accepit, ea mercede juſſit ei rem relinquere: atque ea ratione homini ſubvenit.

Porro Socrates in amore quum multos magnoſque haberet rivales, modo Alcibiadis ob ingenii ejus præſtantiam potens erat, quod oratio ſua manus huic injiceret, & cor verſaret, exciretque lacrymas. Aliquando tamen adulatoribus varias objicientibus illecebras ſeſe permittens, elabebatur Socrati: atque re-

vera

τοῦτον ἀτεχνῶς ἐκυνηγεῖτο, πρὸς μόνον ἐκεῖνον ἔχων τὸ αἰδεῖσθαι καὶ τὸ φοβεῖσθαι, τῶν δ᾽ ἄλλων ὑπερορῶν. ὁ μὲν οὖν Κλεάνθης ἔλεγε τὸν ἐρώμενον ὑφ᾽ ἑαυτοῦ μὲν ἐκ τῶν ὤτων κρατεῖσθαι, τοῖς δ᾽ ἀντερασταῖς πολλὰς λαβὰς παρέχειν ἀθίκτους ἑαυτῷ, τὴν γαστέρα λέγων, καὶ τὰ αἰδοῖα, καὶ τὸν λαιμόν. Ἀλκιβιάδης δ᾽ ἦν μὲν ἀμέλει καὶ πρὸς ἡδονὰς ἀγώγιμος. ἡ γὰρ ὑπὸ Θουκυδίδου λεγομένη παρανομία εἰς τὸ σῶμα τῆς διαίτης, ὑποψίαν τοιαύτην δίδωσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον αὐτοῦ τῆς φιλοτιμίας ἐπιλαμβανόμενοι καὶ τῆς φιλοδοξίας οἱ διαφθείροντες, ἐνέβαλον οὐ καθ᾽ ὥραν εἰς μεγαλοπραγμοσύνην, ἀναπείθοντες ὡς ὅταν πρῶτον ἄρξηται τὰ δημόσια πράττειν, οὐ μόνον ἀμαυρώσοντα τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς καὶ δημαγωγοὺς εὐθὺς, ἀλλὰ καὶ τὴν Περικλέους δύναμιν ἐν τοῖς Ἕλλησι καὶ δόξαν ὑπερβαλούμενον. ὥσπερ οὖν ὁ σίδηρος ἐν τῷ πυρὶ μαλασσόμενος αὖθις ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ πυκνοῦται, καὶ συνάγει τοῖς μορίοις εἰς αὐτὸν, οὕτως ἐκεῖνον ὁ Σωκράτης θρύψεως διάπλεων καὶ χαυνότητος, ὁσάκις ἂν λάβοι, πιέζων τῷ λόγῳ καὶ συστέλλων ταπεινὸν ἐποίει καὶ ἄτολμον, ἡλίκων ἐνδεής ἐστι καὶ ἀτελὴς πρὸς ἀρετὴν μανθάνοντα.

Τὴν δὲ παιδικὴν ἡλικίαν παραλλάσσων ἐπέστη γραμματοδιδασκάλῳ, καὶ βιβλίον ᾔτησεν Ὁμηρικόν. εἰπόντος δὲ τοῦ διδασκάλου μηδὲν ἔχειν Ὁμήρου, κονδύλῳ καθικόμενος αὐτοῦ παρῆλθεν. ἑτέρου δὲ φήσαντος ἔχειν Ὅμηρον ὑφ᾽ αὐτοῦ διωρθωμένον, Εἶτ᾽, ἔφη, γράμματα διδάσκεις; Ὅμηρον ἐπανορθοῦν ἱκανὸς ὢν, οὐχὶ τοὺς νέους παιδεύεις; Περικλεῖ δὲ βουλόμενος ἐντυχεῖν, ἐπὶ

vera hic ut fugitivum venabatur eum, qui ipſum verebatur & formidabat unum, reliquos contemnebat. Unde Cleanthes eum quem amabat, ab ſe quidem teneri dicebat auribus, rivalibus vero ſuis multas præbere anſas, quas apprehendere ipſe nollet: ventrem ſignificans, pudenda & gulam. Quippe Alcibiades erat haud dubie ad voluptatem pronus. Nam illa quæ a Thucydide refertur incontinentia victus, quam adhibuit corpori ſuo, hanc præbet ſuſpicionem. Verum ambitionem ejus tamen magis & gloriæ cupiditatem prehendentes corruptores, parum illum tempeſtive impulerunt ad magnas res ſuſcipiendas, perſuadentes ei, ut primum remp. attigiſſet, non cæterorum modo ducum & oratorum gloriam ipſum obſcuraturum, verum potentiam etiam apud Græcos Periclis famamque ſuperaturum. Itaque ut ferrum igne emollitum denſatur denuo frigore, & partibus ſuis coit; ita illum Socrates vanitate inflatum, quoties arripuiſſet, premens eum oratione & contrahens, infractum reddebat & demiſſum, quum perciperet quam multorum indigus & exors eſſet ad virtutem ſpectantium.

Ubi ex pueris exceſſit, adiit ludimagiſtrum, poſtulavitque volumen Homeri. Qui quum nihil ſe diceret Homeri habere, inflicto colapho, reliquit eum. Quum alius habere diceret ſe Homerum, quem ipſe emendaſſet, Et tu, inquit, literas doces, qui vales emendare Homerum? Cur non juvenes inſtituis? Ad Periclis januam, ut eum conve-

ἐπὶ θύρας ἦλθεν αὐτοῦ. πυθόμενος δὲ μὴ σχολάζειν, ἀλλὰ σκοπεῖν καθ' ἑαυτὸν ὅπως ἀποδώσει λόγον Ἀθηναίοις, ἀπιὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, Εἶτα, ἔφη, βέλτιον οὐκ ἦν σκοπεῖν αὐτὸν ὅπως οὐκ ἀποδώσει λόγον Ἀθηναίοις; ἔτι δὲ μειράκιον ὢν, ἐστρατεύσατο τὴν εἰς Ποτίδαιαν στρατείαν, καὶ Σωκράτη σύσκηνον εἶχε, καὶ παραστάτην ἐν τοῖς ἀγῶσιν. ἰσχυρᾶς δὲ γενομένης μάχης, ἠρίστευσαν μὲν ἀμφότεροι· τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου τραύματι περιπεσόντος ὁ Σωκράτης προέστη καὶ ἤμυνε, καὶ μάλιστα δὴ προδήλως ἔσωσεν αὐτὸν μετὰ τῶν ὅπλων. ἐγίνετο μὲν οὖν τῷ δικαιοτάτῳ λόγῳ Σωκράτους τὸ ἀριστεῖον. ἐπεὶ δ' οἱ στρατηγοὶ διὰ τὸ ἀξίωμα τῷ Ἀλκιβιάδῃ σπουδάζοντες ἐφαίνοντο περιθεῖναι τὴν δόξαν, ὁ Σωκράτης βουλόμενος αὔξεσθαι τὸ φιλότιμον ἐν τοῖς καλοῖς αὐτοῦ, πρῶτος ἐμαρτύρει καὶ παρεκάλει στεφανοῦν ἐκεῖνον καὶ διδόναι τὴν πανοπλίαν. ἔτι δὲ τῆς ἐπὶ Δηλίῳ μάχης γενομένης, καὶ φευγόντων Ἀθηναίων, ἔχων ἵππον ὁ Ἀλκιβιάδης, τοῦ δὲ Σωκράτους πεζῇ μετ' ὀλίγων ἀποχωροῦντος, οὐ παρήλασεν ἰδὼν, ἀλλὰ παρέπεμψε καὶ περιήμυνεν, ἐπικειμένων τῶν πολεμίων καὶ πολλοὺς ἀναιρούντων. καὶ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐπράχθη.

Ἱππονίκῳ δὲ τῷ Καλλίου πατρὶ, καὶ δόξαν ἔχοντι μεγάλην καὶ δύναμιν ἀπὸ πλούτου καὶ γένους, ἐνέτειψε κόνδυλον, οὐχ ὑπ' ὀργῆς ἢ διαφορᾶς τινος προαχθεὶς, ἀλλ' ἐπὶ γέλωτι συνθέμενος πρὸς τοὺς ἑταίρους. περιβοήτου δὲ τῆς ἀσελγείας ἐν τῇ πόλει γενομένης, καὶ συναγανακτούντων, ὥσπερ εἰκὸς, ἁπάντων, ἅμ' ἡμέρᾳ παρῆν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἱππονίκου, καὶ

τὴν

veniret, quum acceſſiſſet, & intelligeret occupatum, quod quemadmodum referret rationes, ſecum volveret, diſcedens Alcibiades, Atqui nonne ſatius erat, inquit, perpendere quemadmodum rationes Athenienſibus non referret? Fuit admodum adoleſcens in expeditione contra Potidæam ſuſcepta, habuitque contubernalem & in certaminibus latus ſuum cingentem Socratem. Quum aliquando acris pugna eſſet, præ cæteris ambo dimicaverunt ſtrenue: ſaucium autem Alcibiadem protexit & defendit Socrates, & vero (quod conſtitit omnibus) eum cum armis conſervavit. Debebatur ergo optimo jure præmium militare Socrati. Sed quum ob dignitatem aperte contenderent duces deferri Alcibiadi honorem, Socrates, quo ejus in rebus præclaris intenderet ambitionem, primus teſtis fuit & autor ut donaretur ille corona & integra armatura. Item pugna in Delio terga dantibus Athenienſibus, Alcibiades equo vectus, Socratem pedibus ſe cum paucis recipientem, ut eum conſpexit, non eſt præterlatus, ſed ſtipavit texitque eum, quamvis inſtarent hoſtes & multos obtruncarent. Cæterum hæc poſt conſequuta ſunt.

Hipponico Calliæ patri, cui divitiæ & nobilitas ingens nomen & opes conciliaverant, inflixit colaphum, nulla ipſe quidem incenſus ira vel ſimultate, ſed quum per luſum id conſtituiſſet cum ſodalibus. Ea protervia per civitatem divulgata, quum omnes Hipponici injuria merito commoveret, lucis principio acceſſit Alcibiades ad Hipponici ædes, pulſatiſque

τὴν θύραν κόψας, εἰσῆλθε πρὸς αὐτὸν, καὶ θεὶς τὸ ἱμάτιον, παρεδίδου τὸ σῶμα μαστιγοῦν καὶ κολάζειν κελεύων· ὁ δὲ συνέγνω, καὶ τὴν ὀργὴν ἀφῆκεν. ὕστερον δὲ τῆς θυγατρὸς Ἱππαρέτης ἐποιήσατο νυμφίον. ἔνιοι δέ φασιν οὐχ Ἱππόνικον, ἀλλὰ Καλλίαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, δοῦναι τῷ Ἀλκιβιάδῃ τὴν Ἱππαρέτην ἐπὶ δέκα ταλάντοις· εἶτα μέντοι τεκούσης, ἄλλα πάλιν δέκα προσεισπρᾶξαι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὡς τοῦτο συνθέμενον εἰ γένοιντο παῖδες. ὁ δὲ Καλλίας ἐπιβουλὴν δεδοικὼς, προσῆλθε τῷ δήμῳ τὰ χρήματα διδοὺς καὶ τὸν οἶκον, ἄνπερ αὐτῷ συμπέσῃ μὴ καταλιπόντι γενεὰν ἀποθανεῖν. εὔτακτος δ' οὖσα καὶ φίλανδρος ἡ Ἱππαρέτη, λυπουμένη δ' ὑπ' αὐτοῦ περὶ τὸν γάμον ἑταίραις ξέναις καὶ ἀσταῖς συνόντος, ἐκ τῆς οἰκίας ἀπιοῦσα, πρὸς τὸν ἀδελφὸν ᾤχετο. τοῦ δ' Ἀλκιβιάδου μὴ φροντίζοντος, ἀλλὰ τρυφῶντος, ἐδεῖτο τῆς ἀπολείψεως γράμματα παρὰ τῷ ἄρχοντι θέσθαι, μὴ δι' ἑτέρων, ἀλλ' αὐτὴν παροῦσαν. ὡς οὖν παρῆν τοῦτο πράξουσα κατὰ τὸν νόμον, ἐπελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ συναρπάσας αὐτὴν, ἀπῆλθεν δι' ἀγορᾶς οἴκαδε κομίζων, μηδενὸς ἐναντιωθῆναι μηδ' ἀφελέσθαι τολμήσαντος. ἔμεινε μέντοι παρ' αὐτῷ μέχρι τελευτῆς. ἐτελεύτησε δὲ μετ' οὐ πολὺν χρόνον εἰς Ἔφεσον τοῦ Ἀλκιβιάδου πλεύσαντος. αὕτη μὲν οὖν οὐ παντελῶς ἔδοξεν ἡ βία παράνομος οὐδὲ ἀπάνθρωπος εἶναι. καὶ γὰρ ὁ νόμος δοκεῖ διὰ τοῦτο προάγειν τὴν ἀπολείπουσαν εἰς τὸ δημόσιον αὐτὴν, ὅπως ἐγγένηται τῷ ἀνδρὶ συμβῆναι καὶ κατασχεῖν.

Ὄντος δὲ κυνὸς αὐτῷ θαυμαστοῦ τὸ μέγεθος καὶ τὸ εἶδος, ὃν ἑβδομή-
κοντα

tiſque foribus adiit illum, poſitaque veſte corpus ei flagellandum obtulit atque mulctandum: qui depoſita ira ignovit ei, poſtmodum dedit ei nuptui filiam Hippareten. Alii Hipponicum negant, ſed filium ejus Calliam deſpondiſſe Alcibiadi Hippareten, addita dote decem talentorum. Deinde, quum peperiſſet, altera inſuper decem Alcibiadem extorſiſſe, quaſi ita conveniſſet, ſi nati eſſent liberi. Callias vero inſidias metuens, ad populum progreſſus hæredem eum ex aſſe, ſi ipſe deceſſiſſet ſine liberis, nuncupavit. At Hipparete, caſta fœmina & viri amans, quum eſſet impatiens injuriarum genialis tori, quod conſuetudinem ille haberet cum meretricibus peregrinis & urbanis, divertit ab eo, & contulit ſe ad fratrem. Non curante id Alcibiade, ſed lubenter ferente, oportebat eam divortii monumenta apud archontem deponere, non per alios, ſed ipſam præſentem. Quæ ubi adfuit, ut id ex lege ageret, irrumpens Alcibiades rapuit eam, medioque foro domum ferens abiit, nec fuit quiſquam qui obſiſtere vel eam auferre ſuſtineret; atque illa manſit apud eum quoad vixit. Cæterum non multo poſt, quum navigaſſet Alcibiades Epheſum, vita exceſſit. Et quidem non fuit vis hæc viſa prorſus deteſtanda vel inhumana: lex namque ideo in publicum, meo judicio, producit ipſam quæ divertit, quo congrediendi cum ea viro & retinendi ejus ſit facultas.

Canis quem habebat Alcibiades inuſitata magnitudine & ſpecie ſeptuaginta emp-
tum

κοντα μνῶν ἐωνημένος ἐτύγχανεν, ἀπέκοψε τὴν οὐρὰν, πάγκαλον οὖσαν. ἐπιτιμώντων δὲ τῶν συνήθων καὶ λεγόντων ὅτι πάντες ἐπὶ τῷ κυνὶ δάκνονται καὶ λοιδοροῦσιν αὐτὸν, ἐπιγελάσας, Γίνεται τοίνυν, εἶπεν, ὃ βούλομαι. βούλομαι γὰρ Ἀθηναίους τοῦτο λαλεῖν, ἵνα μή τι χεῖρον περὶ ἐμοῦ λέγωσι.

Πρώτην δ' αὐτῷ πάροδον εἰς τὸ δημόσιον γενέσθαι λέγουσι μετὰ χρημάτων ἐπιδόσεως, οὐκ ἐκ παρασκευῆς, ἀλλὰ παριόντα, θορυβούντων Ἀθηναίων, ἔρεσθαι τὴν αἰτίαν τοῦ θορύβου· πυθόμενον δὲ χρημάτων ἐπίδοσιν γίνεσθαι, παρελθεῖν καὶ ἐπιδοῦναι· τοῦ δὲ δήμου κροτοῦντος καὶ βοῶντος, ὑφ' ἡδονῆς ἐπιλαθέσθαι τοῦ ὄρτυγος ὃν ἐτύγχανεν ἔχων ἐν τῷ ἱματίῳ· πτοηθέντος οὖν καὶ διαφυγόντος, ἔτι μᾶλλον ἐκβοῆσαι τοὺς Ἀθηναίους, πολλοὺς δὲ συνθηρᾶν ἀναστάντας, λαβεῖν δ' αὐτὸν Ἀντίοχον τὸν κυβερνήτην, καὶ ἀποδοῦναι· διὸ καὶ προσφιλέστατον τῷ Ἀλκιβιάδῃ γενέσθαι. μεγάλας δ' αὐτῷ κλεισιάδας ἐπὶ τὴν πολιτείαν ἀνοίγοντος τοῦ τε γένους καὶ τοῦ πλούτου, τῆς τε περὶ τὰς μάχας ἀνδραγαθίας, φίλων τε πολλῶν καὶ οἰκείων ὑπαρχόντων, ἀπ' οὐδενὸς ἠξίου μᾶλλον ἢ τῆς τοῦ λόγου χάριτος ἰσχύειν ἐν τοῖς πολλοῖς. καὶ ὅτι μὲν δυνατὸς ἦν εἰπεῖν οἵ τε κωμικοὶ μαρτυροῦσι, καὶ τῶν ῥητόρων ὁ δυνατώτατος ἐν τῷ κατὰ Μειδίου, λέγων τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ δεινότατον εἰπεῖν γενέσθαι πρὸς τοῖς ἄλλοις. εἰ δὲ Θεοφράστῳ πιστεύομεν, ἀνδρὶ φιληκόῳ καὶ ἱστορικῷ παρ' ὁντινοῦν τῶν φιλοσόφων, εὑρεῖν μὲν ἦν τὰ δέοντα καὶ νοῆσαι πάντων ἱκανώτατος ὁ Ἀλκιβιάδης. ζητῶν δὲ μὴ μόνον ἃ δεῖ λέγειν, ἀλλὰ καὶ ὡς δεῖ τοῖς ὀνόμα-

σι

tum minis, perquam elegantem caudam detruncavit. Objurgantibus autem eum familiaribus, omneſque dicentibus canis cauſa mordere, & inſectari ipſum, arridens, Ergo fit, inquit, quod volo: volo enim de eo loqui populum Athenienſem, ne quid de me dicat deterius.

Primum ejus in concionem acceſſum largitionem ferunt habuiſſe pecuniæ, non quidem ex compoſito, ſed quum præteriret ſtrepente populo Athenienſe, cauſam requiſiviſſe motus. Intellecto donativum populo datum a quibuſdam, acceſſiſſe atque largitum item de ſuo. Plaudente populo clamoremque tollente, oblitum ex gaudio fuiſſe coturnicis quam forte in pallio ferebat. Qua territa & avolante intendiſſe populum clamorem, ac conſurrexiſſe frequentes, ut præſto eſſent ei ad avem capiendam. Cepiſſe autem Antiochum gubernatorem avem, atque ei reſtituiſſe, inde chariſſimum fuiſſe Alcibiadi. Ad rempub. quum magnas ei feneſtras, natales, opulentia, ſtrenuitas in prœliis, frequentia amicorum & familiarium aperirent, ex nulla re malebat quam ex dicendi lepore apud plebem valere. Nam eloquentem eum fuiſſe cum Comici teſtificantur, tum inter oratores diſertiſſimus, qui in oratione contra Midiam, Alcibiadem oſtendit inter cætera eloquentiſſimum fuiſſe. Quod ſi Theophraſto credimus, viro præ cæteris philoſophis multæ inquiſitionis & lectionis, inveniendo ea quæ cauſæ conferrent, atque excogitando, omnium fuit Alcibiades acerrimus. Quum vero inveſtigaret non tantum quæ dicenda eſſent, ſed & quibus quæque nominibus

σι καὶ τοῖς ῥήμασιν, οὐκ εὐπορῶν δὲ, πολλάκις ἐσφάλλετο, καὶ μεταξὺ λέγων, ἀπεσιώπα καὶ διέλειπε, λέξεως διαφυγούσης αὐτὸν, ἀναλαμβάνων καὶ διασκοπούμενος.

Αἱ δ' ἱπποτροφίαι περιβόητοι μὲν ἐγένοντο καὶ τῷ πλήθει τῶν ἁρμάτων· ἑπτὰ γὰρ ἄλλος οὐδεὶς καθῆκεν Ὀλυμπιάσιν ἰδιώτης, οὐδὲ βασιλεὺς, μόνος δὲ ἐκεῖνος. καὶ τὸ νικῆσαι δὲ καὶ δεύτερον γενέσθαι καὶ τέταρτον, ὡς Θουκυδίδης φησὶν, ὁ δ' Εὐριπίδης, τρίτον, ὑπερβάλλει λαμπρότητι καὶ δόξῃ πᾶσαν τὴν ἐν τούτοις φιλοτιμίαν. λέγει δ' ὁ Εὐριπίδης ἐν τῷ ᾄσματι ταῦτα,

Σὲ δ' ἀείσομαι ὦ Κλεινίου παῖ. καλὸν ἁ νίκα· κάλλιστον, ὃ μηδεὶς ἄλλος Ἑλλάνων, ἅρματι πρῶτα δραμεῖν, καὶ δεύτερα καὶ τρίτα, βῆναι δ' ἀπονητὶ, δὶς στεφθέντα ἐλαίᾳ κάρυκι βοᾶν παραδοῦναι.

Τοῦτο μέντοι τὸ λαμπρὸν ἐπιφανέστερον ἐποίησεν ἡ τῶν πολεμίων φιλοτιμία. σκηνὴν μὲν γὰρ αὐτῷ κεκοσμημένην διαπρεπῶς ἔστησαν Ἐφέσιοι, τροφὰς δὲ ἵπποις καὶ πλῆθος ἱερείων παρεῖχεν ἡ Χίων πόλις, οἶνον δὲ Λέσβιοι, καὶ τὴν ἄλλην ὑποδοχὴν ἀφειδῶς ἑστιῶντι πολλούς. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διαβολή τις ἢ κακοήθεια γενομένη περὶ τὴν φιλοτιμίαν ἐκείνην πλείονα λόγον παρέσχε. λέγεται γὰρ ὡς ἦν Ἀθήνησι Διομήδης, ἀνὴρ οὐ πονηρὸς, Ἀλκιβιάδου φίλος, ἐπιθυμῶν δὲ νίκην Ὀλυμπικὴν αὐτῷ γενέσθαι, καὶ πυνθανόμενος ἅρμα δημόσιον Ἀργείοις εἶναι, τὸν Ἀλκιβιάδην εἰδὼς ἐν Ἄργει μέγα δυνάμενον καὶ φίλους ἔχοντα πολλοὺς, ἔπεισεν αὐτῷ πρίασθαι τὸ ἅρμα. πριάμενος δὲ ὁ Ἀλ-

bus & verbis, atque eum illa ſubinde præterirent, offendebat, & inter dicendum obmuteſcebat interquieſcebatque, fugiente ipſum dictione, excutiens memoriam & rem reputans.

Hujus in equis alendis magnificentia etiam curruum numero fuit celebris. Solus enim hic, præterea nemo, ad Olympiæ ludos neque privatus neque rex ſeptem miſit. Palmam vero quod retulerit primam & ſecundam & quartam, ut autor eſt Thucydides, vel, ut Euripides, tertiam, ea re præſtat ſplendore & gloria omnibus qui in eo genere elaboraverunt. Sic enim canit Euripides,

Te vero canam, O Cliniæ fili: pulchra res eſt victoria, pulcherrima vero (quod nemini alii Græcorum contigit) curru primas, ſecundas & tertias obtinere, idque ſine labore; & incedere bis olea coronatus, & a præcone palam celebratus.

Hanc ejus gloriam fecit munificentia hoſtium illuſtriorem: ſiquidem tentorium ei Epheſii poſuerunt eximie adornatum, pabulum equis & copiam victimarum præbuit Chiorum civitas, Lesbii vinum & cæteras epulas large multos invitanti. At enim calumnia quædam vel malignitas, quæ in illum incurrit honorem, præbuit pleriſque ſermonem. Fama namque eſt fuiſſe Athenis Diomedem, hominem non malum, amicum Alcibiadis, qui palmam Olympiacam avens obtinere, quum eſſe currum publicum accepiſſet apud Argivos, magnam autem Alcibiadis autoritatem Argis ſciret, multoſque ibi habere hunc amicos, induxit eum ad emendum currum. Emptum Alcibia-

des

Ἀλκιβιάδης, ἴδιον ἀπεγράψατο, τὸν δὲ Διομήδη χαίρειν εἴασε χαλεπῶς φέροντα καὶ μαρτυρόμενον Θεοὺς καὶ ἀνθρώπους. φαίνεται δὲ καὶ δίκη συστᾶσα περὶ τούτου, καὶ λόγος Ἰσοκράτει γέγραπται περὶ τοῦ ζεύγους ὑπὲρ τοῦ Ἀλκιβιάδου παιδὸς, ἐν ᾧ Τισίας ἐστὶν οὐ Διομήδης ὁ δικασάμενος.

Ἐπεὶ δ' ἀφῆκεν αὑτὸν εἰς τὴν πολιτείαν ἔτι μειράκιον ὢν, τοὺς μὲν ἄλλους εὐθὺς ἐταπείνωσε δημαγωγοὺς, ἀγῶνα δ' εἶχε πρός τε Φαίακα τὸν Ἐρασιστράτου, καὶ Νικίαν τὸν Νικηράτου· τὸν μὲν, ἤδη καθ' ἡλικίαν προήκοντα, καὶ στρατηγὸν ἄριστον εἶναι δοκοῦντα· Φαίακα δ', ἀρχόμενον, ὥσπερ αὐτὸς, αὐξάνεσθαι τότε, καὶ γνωρίμων ὄντα πατέρων, ἐλαττούμενον δὲ τοῖς τε ἄλλοις καὶ περὶ τὸν λόγον. ἐντευκτικὸς γὰρ ἰδίᾳ καὶ πιθανὸς ἐδόκει μᾶλλον, ἢ φέρειν ἀγῶνας ἐν δήμῳ δυνατός. ἦν γὰρ, ὥς Εὔπολίς φησι,

Λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν.

φέρεται δὲ καὶ λόγος τις κατ' Ἀλκιβιάδου καὶ Φαίακος γεγραμμένος, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἄλλων γέγραπται καὶ ὅτι τῆς πόλεως πολλὰ πομπεῖα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κεκτημένης, Ἀλκιβιάδης ἐχρῆτο πᾶσιν αὐτοῖς ὥσπερ ἰδίοις πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν δίαιταν. ἦν δέ τις Ὑπέρβολος Περιθοίδης, οὗ μέμνηται μὲν ὡς ἀνθρώπου πονηροῦ καὶ Θουκυδίδης, τοῖς δὲ κωμικοῖς ὁμοῦ τι πᾶσι διατριβὴν ἀεὶ σκωπτόμενος ἐν τοῖς θεάτροις παρεῖχεν. ἄτρεπτος δὲ πρὸς τὸ κακῶς ἀκούειν καὶ ἀπαθὴς ὢν, ὀλιγωρίᾳ δόξης, ἣν ἀναισχυντίαν καὶ ἀπόνοιαν οὖσαν, εὐτολμίαν ἔνιοι καὶ ἀνδρείαν καλοῦσιν, οὐδενὶ μὲν ἤρεσκεν, ἐχρῆτο δ' αὐτῷ πολλάκις

des ſuum proprium profeſſus eſt. Diomedem vero frementem, ac Deorum hominumque fidem teſtantem, inſuper habuit. Videtur judicio quoque hac de re actum, atque orationem ſcripſit Iſocrates de curru pro Alcibiade puero, in qua Tiſias nominatur, non Diomedes, qui judicium ei dictavit.

Poſtquam ad rempublicam acceſſit admodum adoleſcens, illico reliquos populi duces depreſſit, adverſarios autem habuit Phæacem Eraſiſtrati filium, & Niciam Nicerati, hunc ætate jam provectum & optimum habitum ducem: ſuperiorem, in limine tunc poſitum, ut ipſe, incrementi, claris autem ortum majoribus, at cum aliis rebus, tum dicendi facultate eo inferiorem. Privatim enim affabilis & facundus potius eſſe, quam pulverem ferre poſſe forenſem videbatur. Siquidem habebat (ut refert Eupolis) loquentiæ multum, nihil eloquentiæ. Verſatur etiam in manibus quædam in Alcibiadem & Phæacem ſcripta oratio, in qua inter cætera relatum eſt, vaſa, quibus civitas abundabat aureis & argenteis, omnia Alcibiadem, ut propria, in quotidiano uſu habere. Erat Athenis Hyperbolus quidam Perithoides (cujus Thucydides quoque ut hominis improbi meminit, & materiam Comicis pene omnibus perpetuam dicteriorum in theatris præbuit) homo autem perfrictæ frontis & gloriæ incuria probri contemptor. Quæ quum impudentia ſit & vecordia, audaciam eam nominant nonnulli & fortitudinem. Hic nemini quidem erat probatus, verum ad calumniandos

λάκις ὁ δῆμος, ἐπιθυμῶν προπηλακίζειν τοὺς ἐν ἀξιώματι καὶ συκοφαντεῖν. ἀναπεισθεὶς οὖν ὑπ' αὐτοῦ τότε, τὸ ὄστρακον ἐπιφέρειν ἔμελλεν, ᾧ κολούοντες ἀεὶ τὸν προὔχοντα δόξῃ καὶ δυνάμει τῶν πολιτῶν ἐλαύνουσι, παραμυθούμενοι τὸν φθόνον μᾶλλον ἢ τὸν φόβον. ἐπεὶ δὲ δῆλον ἦν ὅτι ἑνὶ τῶν τριῶν τὸ ὄστρακον ἐποίσουσι, συνήγαγε τὰς στάσεις εἰς ταὐτὸν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ διαλεχθεὶς πρὸς τὸν Νικίαν, τῷ Ὑπερβόλῳ κάτω τὴν ὀστρακοφορίαν ἔτρεψεν. ὡς δ' ἔνιοί φασιν οὐ πρὸς Νικίαν ἀλλὰ πρὸς Φαίακα διαλεχθεὶς, καὶ τὴν ἐκείνου προσλαβὼν ἑταιρείαν, ἐξήλασε τὸν Ὑπέρβολον, οὐδ' ἂν προσδοκήσαντα· φαῦλος γὰρ οὐδεὶς ἐνέπιπτεν εἰς τοῦτον τὸν κολασμὸν, οὐδ' ἄδοξος, ὥσπερ καὶ Πλάτων ὁ κωμικὸς εἴρηκε τοῦ Ὑπερβόλου μνησθεὶς,

Καίτοι πέπραχε τῶν τρόπων μὲν ἄξια,
Αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν στιγμάτων ἀνάξια.
Οὐ γὰρ τοιούτων εἵνεκ' ὄστραχ' εὑρέθη.

περὶ μὲν οὖν τούτων ἐν ἑτέροις μᾶλλον εἴρηται τὰ ἱστορούμενα.

Τὸν δ' Ἀλκιβιάδην ὁ Νικίας οὐχ ἧττον ἠνία θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἢ τιμώμενος ὑπὸ τῶν πολιτῶν. πρόξενος μὲν γὰρ ἦν ὁ Ἀλκιβιάδης τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τοὺς ἁλόντας αὐτῶν περὶ Πύλον ἄνδρας ἐθεράπευσεν. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνοί τε διὰ Νικίου μάλιστα τῆς εἰρήνης τυχόντες, καὶ τοὺς ἄνδρας ἀπολαβόντες, ὑπερηγάπων αὐτόν· ἔν τε τοῖς Ἕλλησι λόγος ἦν ὡς Περικλέους μὲν συνάψαντος αὐτοὺς, Νικίου δὲ λύσαντος τὸν πόλεμον, οἵ τε πλεῖστοι τὴν εἰρήνην, Νίκειον ὠνόμαζον·

dos perſtringendoſque principes utebatur eo populus frequenter. Hujus ergo impulſu decennale exilium (quod vocant oſtraciſmum) erat populus irrogaturus. Eo ad leniendam invidiam potius quam timorem, ut quiſque inter cives honore & autoritate præcellebat, ita eum premebant ſemper & exagitabant. Quum eſſet nemini dubium quin ex tribus illis eſſent exilium uni inflicturi, conſociavit factiones Alcibiades in unum, ac re cum Nicia communicata damnationem in ipſum vertit Hyperbolum: ſeu ut alii volunt, non cum Nicia, ſed colloquutus cum Phæace, illius adjuncta ſecta, Hyperbolum ejecit civitate nihil minus cogitantem. Vilis enim in eam mulctam vel obſcurus nemo incidebat, ut ait Plato comicus, Hyperboli mentionem faciens,

Quamvis ſuis ſit digna paſſus moribus,
Seipſo tamen non digna nec ſuis notis:
Nam non repertum iſtius eſt cauſa oſtracum.

Verum de his alio loco latius, quæ memoriæ prodita ſunt, retulimus.

At Alcibiadem non minus exiſtimatio apud hoſtes Niciæ quam apud cives honores mordebant. Siquidem erat Alcibiades quidem hoſpes publice Lacedæmoniorum, curamque habuerat eorum qui capti fuerant ad Pylum: cæterum quia pacem illi opera Niciæ potiſſimum obtinuerant, captivoſque receperant, atque ideo diligebant eum mirifice, eratque in ore Græcis, a Pericle bellum conflatum, finitum ab Nicia fuiſſe, eamque pacem nominabant plerique Niceam; haud me-

μαζον· ὃ μετρίως ἀνιώμενος ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ φθονῶν, ἐβούλευε σύγχυσιν ὁρκίων. καὶ πρῶτον μὲν Ἀργείους αἰσθανόμενος μίσει καὶ φόβῳ τῶν Σπαρτιατῶν ζητοῦντας ἀποστροφὴν, ἐλπίδας αὐτοῖς ἐνεδίδου κρύφα τῆς Ἀθηναίων συμμαχίας, καὶ παρεθάῤῥυνε πέμπων καὶ διαλεγόμενος τοῖς προεστῶσι τοῦ δήμου μὴ δεδιέναι, μηδὲ ὑπείκειν Λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ πρὸς Ἀθηναίους τρέπεσθαι, καὶ περιμένειν ὅσον οὐδέπω μεταμελομένους καὶ τὴν εἰρήνην ἀφιέντας. ἐπεὶ δὲ Λακεδαιμόνιοι πρός τε τοὺς Βοιωτοὺς ἐποιήσαντο συμμαχίαν, καὶ Πάνακτον οὐχ ἑστῶσαν, ὥσπερ ἔδει, τοῖς Ἀθηναίοις παρέδωκαν, ἀλλὰ καταλύσαντες, ὀργιζομένους λαβὼν τοὺς Ἀθηναίους, ἔτι μᾶλλον ἐξετράχυνε. καὶ τὸν Νικίαν ἐθορύβει καὶ διέβαλλεν εἰκότα κατηγορῶν, ὅτι τοὺς ἐν Σφακτηρίᾳ τῶν πολεμίων ἀπολειφθέντας, αὐτὸς μὲν οὐκ ἠθέλησεν ἐξελεῖν στρατηγῶν, ἑτέρων δ' ἐξελόντων ἀφῆκε καὶ ἀπέδωκε, χαριζόμενος Λακεδαιμονίοις. εἶτ' ἐκείνους μὲν οὐκ ἔπεισε, φίλος ὢν, Βοιωτοῖς μὴ συνόμνυσθαι μηδὲ Κορινθίοις, Ἀθηναίοις δὲ κωλύειν τὸν βουλόμενον τῶν Ἑλλήνων φίλον εἶναι καὶ σύμμαχον, εἰ μὴ δόξειε Λακεδαιμονίοις. ἐκ δὲ τούτου κακῶς φερομένῳ τῷ Νικίᾳ παρῆσαν ὥσπερ κατὰ τύχην πρέσβεις ἀπὸ τῆς Λακεδαίμονος, αὐτόθεν τε λόγους ἐπιεικεῖς ἔχοντες, καὶ πρὸς πᾶν τὸ συμβιβαστικὸν καὶ δίκαιον αὐτοκράτορες ἥκειν φάσκοντες. ἀποδεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς, τοῦ δὲ δήμου τῇ ὑστεραίᾳ μέλλοντος ἐκκλησιάζειν, δείσας ὁ Ἀλκιβιάδης, διεπράξατο τοὺς πρέσβεις ἐν λόγοις γενέσθαι πρὸς αὐτόν. ὡς δὲ συνῆλθον, ἔλεγε, Τί πεπόνθατε ἄνδρες Σπαρ-

mediocriter anxius Alcibiades invidenſque ei, ſtatuit convellere fœdus. Ac primum, quum ſenſiſſet quærere Argivos, odio ac metu Lacedæmoniorum, defectionem, fecit iis clam ſpem Athenienſium ſocietatis, atque eos cum per nuntios tum ipſe cum primoribus populi agens confirmavit, ne formidarent aut ſuccumberent Lacedæmoniis, ſed reſpicerent Athenienſes, & ſpatium darent. Nam brevi fore eos ut pœniteret pacemque turbarent. Ut vero ſocietatem Lacedæmonii cum Bœotiis iniere, neque Panactum (uti debebant) tradiderunt integrum Athenienſibus, ſed dirutum, populum Athenienſem, quem acceperat frementem, magis magiſque inflammavit; ac multitudinem in Niciam incitavit, eumque exagitavit conſentaneis criminibus, noluiſſe in prætura eum illos qui ab exercitu hoſtium relicti in Sphacteria fuerant, capere, captos autem ab aliis, in gratiam Lacedæmoniorum liberaſſe ac reddidiſſe: deinde qui amicus ſit illorum, eos ne conjurarent cum Bœotiis & Corinthiis, non induxiſſe, prohibere vero ne Græci, qui cupiunt, ſocietatem & amicitiam, ni videatur Lacedæmoniis, copulent cum Athenienſibus. Quum inde Nicias adverſo rumore eſſet, advenerunt forte ab Lacedæmone legati cum æquis (ut ſtatim oſtendebant) mandatis, docueruntque cum libera poteſtate ſe ad omnes controverſias æquis legibus componendas miſſos. Quum id placeret curiæ, & eſſet populi concilium in poſterum diem indictum, trepidus Alcibiades, perfecit ut colloquerentur ſecum legati. Ut congreſſi cum eo ſunt, Quid hoc rei eſt, in-

Σπαρτιᾶται; πῶς ἔλαθεν ὑμᾶς ὅτι τὰ τῆς βουλῆς ἀεὶ μέτρια καὶ φιλάνθρωπα πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντάς ἐστιν, ὁ δὲ δῆμος μέγα φρονεῖ, καὶ μεγάλων ὀρέγεται; κἂν φάσκητε κύριοι πάντων ἀφῖχθαι, προστάττων καὶ βιαζόμενος ἀγνωμονήσει. φέρε δὴ, τὴν εὐήθειαν ταύτην ἀφέντες, εἰ βούλεσθε χρήσασθαι μετρίοις Ἀθηναίοις, καὶ μηδὲν ἐκβιασθῆναι παρὰ γνώμην, οὕτω διαλέγεσθε περὶ τῶν δικαίων ὡς οὐκ ὄντες αὐτοκράτορες. συμπράξομεν δ' ἡμεῖς Λακεδαιμονίοις χαριζόμενοι. ταῦτα δ' εἰπὼν, ὅρκους ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ μετέστησεν ἀπὸ τοῦ Νικίου παντάπασι πιστεύοντας αὐτῷ, καὶ θαυμάζοντας αὐτοῦ ἅμα τὴν δεινότητα καὶ σύνεσιν, ὡς οὐ τυχόντος ἀνδρὸς οὖσαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνήχθη μὲν ὁ δῆμος, εἰσῆλθον δ' οἱ πρέσβεις. ἐρωτώμενοι δ' ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου πάνυ φιλανθρώπως ἐφ' οἷς ἀφιγμένοι τυγχάνουσιν, οὐκ ἔφασαν ἥκειν αὐτοκράτορες. εὐθὺς οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐνέκειτο μετὰ κραυγῆς, ὥσπερ οὐκ ἀδικῶν ἀλλ' ἀδικούμενος, ἀπίστους καὶ παλιμβόλους ἀποκαλῶν, καὶ μηδὲν ὑγιὲς μήτε πράξειν μήτ' εἰπεῖν ἥκοντας. ἐπηγανάκτει δ' ἡ βουλὴ, καὶ ὁ δῆμος ἐχαλέπαινε. τὸν δὲ Νικίαν ἔκπληξις εἶχε καὶ κατήφεια τῶν ἀνδρῶν τῆς μεταβολῆς, ἀγνοοῦντα τὴν ἀπάτην καὶ τὸν δόλον.

Οὕτω δὲ τῶν Λακεδαιμονίων ἐκπεσόντων, στρατηγὸς ἀποδειχθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης, εὐθὺς Ἀργείους καὶ Μαντινεῖς καὶ Ἠλείους συμμάχους ἐποίησε τοῖς Ἀθηναίοις. καὶ τὸν μὲν τρόπον οὐδεὶς τῆς πράξεως ἐπῄνει, μέγα δ' ἦν τὸ πεπραγμένον ὑπ' αὐτοῦ, διαστῆσαι καὶ κραδᾶναι Πελοπόννησον ὀλίγου δεῖν ἅπασαν, καὶ τοσαύτας ἀσπίδας ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ περὶ Μαντίνειαν ἀντιτάξαι Λακεδαιμονίοις,

inquit, Spartiatæ? An fugit vos ſenatum ſemper erga legatos moderate ſe gerere & humaniter, populum vero eſſe elatum & grandia affectare? Quod ſi miſſos vos dixeritis cum mandatis liberis, imperandi & extundendi vobis nullum faciet modum. Quin mittitis hanc amentiam, ſi æqua a populo Athenienſe impetrare, nec invitis vultis vobis quid extorqueri; ita vero agite cum populo Athenienſe, quaſi poteſtatem non habeatis plenam: nos in Lacedæmoniorum gratiam erimus vobis præſto. Ita fatus, jusjurandum dedit iis, traduxitque eos ab Nicia, fidem ut ſibi haberent, mirantes ejus, ut non vulgaris viri, & ſolertiam & prudentiam. Inſequenti die convenit populus, quo legati proceſſerunt. Rogati ſane quam comiter ab Alcibiade, quid veniſſent, negaverunt libera mandata habere. Mox Alcibiades inſtare cum clamore, quaſi non eos injuria afficeret, ſed afficeretur ipſe, perfidos & verſipelles appellans; neque ut quicquam boni vel facerent vel dicerent, oſtendens veniſſe: fremere etiam ſenatus, exardeſcere ira populus, Nicias, impoſturæ & doli ignarus, ſtupore & pudore ex iſtorum hominum inconſtantia defixus eſſe.

Ita exploſis Lacedæmoniis Alcibiades deſignatus prætor, Argivos, Mantineos, & Eleos adjunxit extemplo populo Athenienſi ſocios. Hujus facti nemo rationem commendavit: ingens fuit tamen res ab eo perpetrata, qui pene univerſam diſſociaverit & concuſſerit Peloponneſum, atque uno die tot legiones in acie ad Mantineam Lacedæmoniis

δαιμονίοις, καὶ πορρωτάτω τῶν Ἀθηναίων ἀγῶνα κατασκευάσαι καὶ κίνδυνον αὐτοῖς, ἐν ᾧ μέγα μὲν οὐδὲν ἡ νίκη προσέθηκε κρατήσασιν, εἰ δ' ἐσφάλησαν, ἔργον ἦν τὴν Λακεδαίμονα περιγενέσθαι. μετὰ δὲ τὴν μάχην, εὐθὺς ἐπέθεντο καταλύειν ἐν Ἄργει τὸν δῆμον οἱ χιλίαρχοι, καὶ τὴν πόλιν ὑπήκοον ποιεῖν. Λακεδαιμόνιοι δὲ παραγενόμενοι, κατέλυσαν τὴν δημοκρατίαν. αὖθις δὲ τῶν πολλῶν ἐξενεγκαμένων τὰ ὅπλα καὶ κρατησάντων, ἐπελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, τήν τε νίκην ἐβεβαίωσε τῷ δήμῳ, καὶ τὰ μακρὰ τείχη συνέπεισε καθεῖναι, καὶ προσμίξαντας τῇ θαλάσσῃ, τὴν πόλιν ἐξάψαι παντάπασι τῆς Ἀθηναίων δυνάμεως. καὶ τέκτονας καὶ λιθουργοὺς ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐκόμισε, καὶ πᾶσαν ἐνεδείκνυτο προθυμίαν, οὐχ ἧττον ἑαυτῷ κτώμενος ἢ τῇ πόλει χάριν καὶ ἰσχύν. ἔπεισε δὲ καὶ Πατρεῖς ὁμοίως τείχεσι μακροῖς συνάψαι τῇ θαλάσσῃ τὴν πόλιν. εἰπόντος δέ τινος τοῖς Πατρεῦσιν ὅτι καταπιοῦνται ὑμᾶς Ἀθηναῖοι, Ἴσως, εἶπεν ὁ Ἀλκιβιάδης, κατὰ μικρὸν καὶ κατὰ τοὺς πόδας, Λακεδαιμόνιοι δὲ κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ ἀθρόως. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς γῆς συνεβούλευεν ἀντέχεσθαι τοῖς Ἀθηναίοις, καὶ τὸν ἐν Ἀγραύλῳ προβαλλόμενον ἀεὶ τοῖς ἐφήβοις ὅρκον ἔργῳ βεβαιοῦν. ὀμνύουσι γὰρ ὅροις χρήσασθαι τῆς Ἀττικῆς, πυροῖς, κριθαῖς, ἀμπέλοις, ἐλαίαις· οἰκείαν ποιεῖσθαι διδασκόμενοι τὴν ἥμερον καὶ καρποφόρον.

Ἐν δὲ τοιούτοις πολιτεύμασι καὶ λόγοις, καὶ φρονήματι καὶ δεινότητι, πολλὴν αὖ πάλιν τὴν τρυφὴν τῆς διαίτης, καὶ περὶ πότους καὶ ἔρωτας, ὑβρίσματα-

τά

moniis objecerit, certamenque iis & periculum remotiſſime ab Athenienſium finibus conflaverit, in quo non multum operæ pretii fecerunt ex victoria victores, at, ſi offendiſſent, vix eſſe Sparta poterat incolumis. Secundum pugnam mille viri Argis confeſtim populi imperium moliti ſunt diſſolvere, & civitatem in ſuam redigere ditionem: adfuerunt etiam Lacedæmonii, & jus populi ſuſtulerunt. Hic, quum plebs arma reſumpſiſſet & eſſet victor, ſuperveniens Alcibiades, victoriam præſtitit populo ſolidam, & ut longos muros deducerent fuit autor, atque his mari junctis urbem penitus populi Athenienſis viribus annecterent. Ille fabros & lapicidas ex Athenis adduxit, atque omne ſtudium præſtitit iis: qua re non minorem ſibi ipſi quam civitati Athenienſi gratiam & opes quæſivit. Suaſit item Patrenſibus ut murorum brachiis committerent urbem mari. Hic quum admonerent quidam Patrenſes, Athenienſes vos devorabunt, Alcibiades, Fortaſſis carptim, inquit, & a pedibus, Lacedæmonii vero a capite & ſemel. Enimvero conſuluit etiam populo Athenienſi, ut terram quoque aſſereret, & objecto juventuti ſemper illo quo adiguntur Agrauli jurejurando, id ut præſtarent re, admonuit. Jurant enim terminos ſe Atticæ habituros, triticum, hordeum, vineas, oleas; quo ſuggerebatur iis, omnem ut aſſererent terram cultam & frugiferam.

His actionibus, orationibus, huic prudentiæ & eloquentiæ ingentem ex altera parte immiſcebat vitæ luxum, comeſſationes, amores,

res,

τά τε καὶ θηλύτητας ἐσθήτων ἁλουργῶν ἑλκομένων δι' ἀγορᾶς, καὶ πολυτέλειαν ὑπερήφανον, ἐκτομάς τε καταστρωμάτων ἐν ταῖς τριήρεσιν, ὅπως μαλακώτερον ἐγκαθεύδοι, κειρίαις, ἀλλὰ μὴ σανίσι τῶν στρωμάτων ἐπιβαλλομένων, ἀσπίδος τε διαχρύσου ποίησιν, οὐδὲν ἐπίσημον τῶν πατρίων ἔχουσαν, ἀλλ' ἔρωτα κεραυνοφόρον. ἅπερ ὁρῶντες οἱ μὲν ἔνδοξοι μετὰ τοῦ βδελύττεσθαι καὶ δυσχεραίνειν, ἐφοβοῦντο τὴν ὀλιγωρίαν αὐτοῦ καὶ παρανομίαν, ὡς τυραννικὰ καὶ ἀλλόκοτα· τοῦ δὲ δήμου τὸ πάθος τὸ πρὸς αὐτὸν οὐ κακῶς ἐξηγούμενος ὁ Ἀριστοφάνης ταῦτ' εἴρηκεν,

Ποθεῖ μὲν, ἐχθαίρει δὲ, βούλεται δ' ἔχειν.

ἔτι δὲ μᾶλλον τῇ ὑπονοίᾳ πιέζων,

Μάλιστα μὲν λέοντα μὴ 'ν πόλει τρέφειν.
Ἢν δ' ἐκτρέφῃ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν.

ἐπιδόσεις γὰρ καὶ χορηγίαι, καὶ φιλοτιμήματα πρὸς τὴν πόλιν ὑπερβολὴν μὴ ἀπολείποντα, καὶ δόξα προγόνων, καὶ λόγου δύναμις, καὶ σώματος εὐπρέπεια, καὶ ῥώμη μετ' ἐμπειρίας τῶν πολεμικῶν καὶ ἀλκῆς, πάντα τἆλλα συγχωρεῖν ἐποίει καὶ φέρειν μετρίως τοὺς Ἀθηναίους, ἀεὶ τὰ πρᾳότατα τῶν ὀνομάτων τοῖς ἁμαρτήμασι τιθεμένους, παιδιὰς καὶ φιλανθρωπίας. οἷον ἦν καὶ τὸ Ἀγάθαρχον τὸν ζωγράφον εἷρξαι, εἶτα γράψαντα τὴν οἰκίαν, ἀφεῖναι δωρησάμενον· καὶ Ταυρέαν ἀντιχορηγοῦντα ῥαπίσαι, φιλοτιμούμενον ὑπὲρ τῆς νίκης· καὶ τὸ Μηλίαν γυναῖκα ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἐξελόμενον, καὶ συνόντα

res, proterviam, mollitiem veſtium purpurearum, quas per forum trahebat, inſolentem profuſionem, inciſuras in triremibus fororum quo mollius cubaret, quum injecta haberet faſciis non aſſeribus ſtragula, clypeum deauratum, in quo non aſſueta Athenienſibus inſignia, ſed Cupido fulmen tenens erat ſculptus. Quæ principes viri quum viderent, tum execrabantur ferebantque graviter, tum extimeſcebant iſtam hominis diſſolutionem & contemptum legum, velut tyrannica & monſtrifica. Animum adverſus eum populi non male exprimit hiſce verſibus Ariſtophanes,

Cupit quidem, ſed odit, ipſum vult tamen.

Alio loco alluſione quadam propius eum tangens,

In civitate ne leonem nutrias,
Sin educaſti, obtempera ejus moribus.

Largitiones enim ludorumque exhibitiones & munificentia in populum, quibus addi poterat nihil, claritas majorum, dicendi vis, corporis decor, roburque cum militaris rei conjunctum peritia & virtute efficiebant, in reliquis ut conniveret omnibus, eaque ferret populus Athenienſis moderate, utque vocabulis peccata ejus leniſſimis ludos appellaret atque humanitatem: ut quum Agatharchum pictorem vi detinuit, exinde quum pinxiſſet domum ſuam, muneribus dimiſit honoratum. Taureæ ex adverſo ludos edenti, quod ſecum certaret pro victoria, colaphum infregit. Meliam mulierem ex captivis ſumpſit, cujus ex com-

συνόντα θρέψαι παιδάριον ἐξ αὐτῆς. καὶ γὰρ τοῦτο φιλάνθρωπον ἐκάλουν. πλὴν ὅτι τοὺς Μηλίους ἡβηδὸν ἀποσφαγῆναι τὴν πλείστην αἰτίαν ἔσχε, τῷ ψηφίσματι συνειπών. Ἀριστοφῶντος δὲ Νεμέαν γράψαντος, ἐν ταῖς ἀγκάλαις αὐτῆς καθήμενον Ἀλκιβιάδην ἔχουσαν, ἐθεῶντο καὶ συνέτρεχον χαίροντες, οἱ δὲ πρεσβύτεροι καὶ τούτοις ἐδυσχέραινον, ὡς τυραννικοῖς καὶ παρανόμοις. ἐδόκει δὲ καὶ Ἀρχέστρατος οὐκ ἀπὸ τρόπου λέγειν, ὡς ἡ Ἑλλὰς οὐκ ἂν ἤνεγκε δύο Ἀλκιβιάδας. ἐπεὶ δὲ Τίμων ὁ μισάνθρωπος εὐημερήσαντα τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ προπεμπόμενον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπιφανῶς, οὐ παρῆλθεν οὐδ' ἐξέκλινεν, ὥσπερ εἰώθει τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' ἀπαντήσας καὶ δεξιωσάμενος, Εὖ γ', ἔφη, ποιεῖς αὐξόμενος ὦ παῖ· μέγα γὰρ αὔξῃ κακὸν ἅπασι τούτοις· οἱ μὲν ἐγέλων, οἱ δ' ἐβλασφήμουν, ἐνίους δὲ καὶ πάνυ τὸ λεχθὲν ἐπέστρεφεν. οὕτως ἄκριτος ἦν ἡ δόξα περὶ αὐτοῦ διὰ τὴν τῆς φύσεως ἀνωμαλίαν.

Σικελίας δὲ καὶ Περικλέους ἔτι ζῶντος ἐπεθύμουν Ἀθηναῖοι, καὶ τελευτήσαντος ἥπτοντο, καὶ τὰς λεγομένας βοηθείας καὶ συμμαχίας ἔπεμπον ἑκάστοτε τοῖς ἀδικουμένοις ὑπὸ Συρακουσίων, ἐπιβάθρας τῆς μείζονος στρατείας τιθέντες. ὁ δὲ παντάπασι τὸν ἔρωτα τοῦτον ἀναφλέξας αὐτῶν, καὶ πείσας μὴ κατὰ μέρος μηδὲ κατὰ μικρὸν, ἀλλὰ μεγάλῳ στόλῳ πλεύσαντας ἐπιχειρεῖν καὶ καταστρέφεσθαι τὴν νῆσον, Ἀλκιβιάδης ἦν, τόν τε δῆμον μεγάλα πείσας ἐλπίζειν, αὐτός τε μειζόνων ὀρεγόμενος. ἀρχὴν γὰρ εἶναι πρὸς ἃ ἠλπίκει διενοεῖτο τῆς στρατείας, οὐ τέλος, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, Σικελίαν. καὶ Νικίας μὲν,

ὡς

complexu puerum natum tulit. Eam enim vocabant humanitatem. Cauſam tamen ut Melii puberes omnes interficerentur, quia ſcriptum in id defendit plebiſcitum, præcipue dedit. Quum pinxiſſet Ariſtophon Nemeam, quæ ſedentem in complexu ſuo Alcibiadem tenebat, ſpectaverunt tabulam, lætique eo concurrere. At majores natu ægre tulerunt hæc quoque ut tyrannica, & intoleranda: neque abſurde viſus eſt Archeſtratus dicere, Duos Græciam Alcibiadas non potuiſſe ferre. Quum Timon ab hominum odio Miſanthropus dictus, Alcibiadem, quem, quum in concione obtinuiſſet id quod agebat, proſequebatur populus magno honore, non præteriret, neque defugeret, ſicut ſoleret alios, ſed iret obviam, dataque dextra, Macte, inquit, incremento fili eſto, in magnam enim omnibus hiſce augeris calamitatem; partim riſere, partim inceſſere eum convitiis: nonnullos magnopere id dictum permovit. Adeo varia erat ob morum ejus inconſtantiam de eo opinio.

Porro Siciliæ, vivo etiam Pericle, adjecerat oculos populus Athenienſis, & defuncto, manus admovit, atque ſocietatis ſpecie auxilia & ſubſidia armorum mittebat aſſidue iis qui ab Syracuſanis infeſtabantur, gradum faciens ad majorem expeditionem. At qui prorſus eum inflammavit ardorem, induxitque ut ne carptim neque minutatim, ſed ingenti claſſe expeditionem ſuſciperent & ſubigerent eam inſulam, Alcibiades fuit; qui ſpem populi inflavit ad grandia, & grandioribus ipſe inhiabat: ſiquidem exordium eſſe ad ea quæ complexus ſpe erat, expeditionis, non terminum, ſicut cæteri, cogitabat Siciliam. At Nicias

quidem,

ὡς χαλεπὸν ἔργον ὂν τὰς Συρακούσας ἑλεῖν, ἀπέτρεπε τὸν δῆμον· Ἀλκιβιάδης δὲ Καρχηδόνα καὶ Λιβύην ὀνειροπολῶν, ἐκ δὲ τούτων προσγενομένων, Ἰταλίαν καὶ Πελοπόννησον ἤδη περιβαλλόμενος, ὀλίγου δεῖν ἐφόδια τοῦ πολέμου Σικελίαν ἐποιεῖτο. καὶ τοὺς μὲν νέους αὐτόθεν εἶχεν ἤδη ταῖς ἐλπίσιν ἐπηρμένους, τῶν δὲ πρεσβυτέρων ἠκροῶντο πολλὰ θαυμάσια περὶ τῆς στρατείας περαινόντων, ὥστε πολλοὺς ἐν ταῖς παλαίστραις καὶ τοῖς ἡμικυκλίοις καθέζεσθαι, τῆς τε νήσου τὸ σχῆμα καὶ θέσιν Λιβύης καὶ Καρχηδόνος ὑπογράφοντας. Σωκράτη μέντοι τὸν φιλόσοφον, καὶ Μέτωνα τὸν ἀστρολόγον, οὐδὲν ἐλπίσαι τῇ πόλει χρηστὸν ἀπὸ τῆς στρατείας ἐκείνης λέγουσιν· ὁ μέν, ὡς ἔοικε, τοῦ συνήθους δαιμονίου γενομένου καὶ προσημαίνοντος· ὁ δὲ Μέτων, εἴτε δείσας ἐκ λογισμοῦ τὸ μέλλον, εἴτε μαντικῆς τινι τρόπῳ χρησάμενος, ἐσκήψατο μεμηνέναι, καὶ λαβὼν δᾷδα καιομένην, οἷος ἦν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ὑφάπτειν. ἔνιοι δέ φασιν προσποίημα μὲν μανίας μηδὲν ἐσκευάσθαι τὸν Μέτωνα, καταπρῆσαι δὲ τὴν οἰκίαν νύκτωρ, εἶθ' ἕωθεν προελθόντα, δεῖσθαι καὶ ἀντιβολεῖν ἐπὶ συμφορᾷ τηλικαύτῃ τὸν υἱὸν αὐτῷ παρεθῆναι τῆς στρατείας. ἐκεῖνος μὲν οὖν ἔτυχεν ὧν ἠξίου παρακρουσάμενος τοὺς πολίτας.

Ὁ δὲ Νικίας ἄκων μὲν ᾑρέθη στρατηγός, οὐχ ἥκιστα τὴν ἀρχὴν καὶ διὰ τὸν συνάρχοντα φεύγων. ἐφαίνετο γὰρ τοῖς Ἀθηναίοις τὰ τοῦ πολέμου βέλτιον ἕξειν, μὴ προϊεμένοις τὸν Ἀλκιβιάδην ἄκρατον, ἀλλὰ μιχθείσης πρὸς τὴν τόλμαν αὐτοῦ τῆς Νικίου προνοίας. καὶ γὰρ ὁ τρίτος στρατηγὸς Λάμαχος ἡλικίᾳ προήκων, ὅμως ἐδόκει μηδὲν ἧττον εἶναι τοῦ Ἀλκιβιάδου διάπυρος καὶ φι-

quidem, quod ardua foret res capere Syracuſas, revocabat populum ab eo conſilio: Alcibiades vero Carthaginem ſomnians & Africam, dein horum acceſſione Italiam & Peloponneſum jam amplexus, tantum non pro promptuario belli ducebat Siciliam. Ac juventutem habuit ſtatim ſua ſponte ſpe arrectam. Senes hi audiebant mira de ea expeditione memorantes, adeo ut multi in palæſtris ac circulis ſedentes, figuram inſulæ, ſitum Africæ & Carthaginis depingerent. Verum Socratem philoſophum & aſtrologum Metonem nihil ferunt civitati ex ea expeditione auguratos boni, ſuperiorem ex præſentia & prædictione (ut arbitror) dæmonii ſui familiaris: Meton, ſive reputanda ſecum re metuens futuri, ſive ratione aliqua divinandi inſaniam ſimulavit, ac face arrepta ardente domum ſuam inſtitit ſuccendere. Quidam nullam dementiæ ſpeciem a Metone aiunt adumbratam, ſed nocte cum domum inflammaſſe, mox progreſſum mane ad concionem oraſſe ſupplicem populum, ut tantæ allevationem calamitatis filium ſibi ab iſta expeditione relinquerent immunem. Ita ludificatus ille cives, quod petebat, obtinuit.

Nicias prætor fuit invitus deſignatus, fugiens quantum poterat provinciam hanc vel collegæ cauſa. Exiſtimaverunt enim Athenienſes bellum geſtum iri rectius, ſi non per ſe ſolum miſiſſent Alcibiadem, ſed ejus audaciam cum Niciæ temperaſſent cautione. Nam tertium prætorem Lamachum, etſi vergentem annis, nihilo apparebat eſſe ex certis prœliis Alcibiade minus flagrantem

φιλοκίνδυνον ἐν ἐνίοις ἀγῶσι. βουλευομένων δὲ περὶ πλήθους καὶ τρόπου παρασκευῆς, ἐπεχείρησεν αὖθις ὁ Νικίας ἐνιστάμενος καὶ καταπαύειν τὸν πόλεμον. ἀντειπόντος δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ κρατήσαντος, ἔγραψε τῶν ῥητόρων Δημόστρατος, καὶ εἶπεν ὡς χρὴ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοκράτορας εἶναι καὶ τῆς παρασκευῆς καὶ τοῦ πολέμου παντός. ἐπιψηφισαμένου δὲ τοῦ δήμου καὶ γενομένων ἑτοίμων πάντων πρὸς τὸν ἔκπλουν, οὐ χρηστὰ παρῆν οὐδὲ τὰ τῆς ἑορτῆς. Ἀδωνίων γὰρ εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας καθηκόντων, εἴδωλα πολλαχοῦ νεκροῖς ἐκκομιζομένοις ὅμοια προὔκειντο ταῖς γυναιξί, καὶ ταφὰς ἐμιμοῦντο κοπτόμεναι, καὶ θρήνους ᾖδον. ἡ μέν τοι τῶν Ἑρμῶν περικοπὴ μιᾷ νυκτὶ τῶν πλείστων ἀκρωτηριαθέντων τὰ πρόσωπα, πολλοὺς καὶ τῶν περιφρονούντων τὰ τοιαῦτα διετάραξεν. ἐλέχθη μὲν οὖν ὅτι Κορίνθιοι διὰ τοὺς Συρακουσίους ἀποίκους ὄντας, ὡς ἐπισχέσεως ἐσομένης πρὸς τῶν οἰωνῶν, ἢ μεταγνώσεως τοῦ πολέμου, ταῦτα δράσειαν. οὐ μὴν ἥπτετό γε τῶν πολλῶν οὔθ' οὗτος ὁ λόγος, οὔθ' ὁ τῶν σημείων, δεινὸν εἶναι μηδὲν οἰομένων, ἀλλ' οἷα φιλεῖ φέρειν ἄκρατος ἀκολάστων νέων εἰς ὕβριν ἐκ παιδιᾶς ὑποφερομένων. ὀργῇ δ' ἅμα καὶ φόβῳ τὸ γεγονὸς λαμβάνοντες, ὡς ἀπὸ συνωμοσίας ἐπὶ πράγμασι μεγάλοις τετολμημένων, ἅπασαν ἐξήταζον ὑπόνοιαν πικρῶς, ἥ τε βουλὴ συνιοῦσα περὶ τούτων, καὶ ὁ δῆμος ὡς ἐν ὀλίγαις ἡμέραις πολλάκις.

Ἐν δὲ τούτῳ δούλους τινὰς καὶ μετοίκους προήγαγεν Ἀνδροκλῆς ὁ δημαγωγὸς, ἄλλων τε ἀγαλμάτων περικοπὰς, καὶ μυστηρίων παρ' οἶνον ἀπομιμήσεις,

grantem & temerarium. Quum deliberaretur de copiis & apparatus ratione, iterum obſiſtere Nicias cœpit & bellum compeſcere. Sed quum repugnaret Alcibiades, & eſſet in ſententiam ejus diſceſſum, rogationem tulit orator Demoſtratus, de apparatu & tota belli ratione ut prætoribus omnia liceret. Facto in id plebiſcito, inſtructiſque ad claſſis expeditionem omnibus, tetra prodigia etiam in ſolemnibus apparuere. Incurrentibus in dies illos Adoniis, ſpecies paſſim mortuis qui efferuntur ſimiles, exponebant fœminæ, & exequias planctibus repræſentabant cantileniſque lugubribus. At vero truncati una nocte Hermæ, quos vocant, qui fere omnes mutilati facie erant, multos perculerunt, etiam illos talia qui contemnebant. Manavit fama Syracuſanorum cauſa colonorum ſuorum Corinthios, quo iis oſtentis reprimeretur populus Athenienſis, bellumque deponeret, hæc patraſſe. Nihil populum tamen vel hic rumor movit, vel ſermo dicentium, portentum hoc nihil ſecum inauſpicati ferre, ſed cujuſcemodi deſignare juvenes temulenti in laſciviam ex luſu delapſi ſolent: iram vero ſimul & metum ei res velut ex conjuratione ad magnos deſignata motus excitavit. Itaque acriter quamque ſuſpicionem excuſſit tam ſenatus hujus rei cauſa habitus, quam concio ut paucis diebus ſæpius advocata.

Interea ſervos nonnullos & incolas produxit Androcles concionator, qui Alcibiadem ejuſque amicos aliorum laceratorum ſignorum & joco

σεις, τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν φίλων κατηγοροῦντας. ἔλεγον δὲ Θεόδωρον μὲν τινὰ δρᾶν τὰ τοῦ κήρυκος, Πολυτίωνα δὲ τὰ τοῦ δᾳδούχου, τὰ δὲ τοῦ ἱεροφάντου τὸν Ἀλκιβιάδην, τοὺς δ' ἄλλους ἑταίρους παρεῖναι καὶ μυεῖσθαι, μύστας προσαγορευομένους. ταῦτα γὰρ ἐν τῇ εἰσαγγελίᾳ γέγραπται, Θεσσαλοῦ τοῦ Κίμωνος εἰσαγγείλαντος Ἀλκιβιάδην ἀσεβεῖν περὶ τὼ θεώ. τραχυνομένου δὲ τοῦ δήμου, καὶ πικρῶς πρὸς Ἀλκιβιάδην ἔχοντος, καὶ τοῦ Ἀνδροκλέους (ἦν γὰρ οὗτος ἐχθρὸς ἐν τοῖς μάλιστα τοῦ Ἀλκιβιάδου) παροξύνοντος, ἐν ἀρχῇ μὲν ἐταράχθησαν οἱ περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην. αἰσθόμενοι δὲ τούς τε ναύτας ὅσοι πλεῖν ἔμελλον εἰς Σικελίαν εὔνους ὄντας αὐτοῖς, καὶ τὸ στρατιωτικὸν, Ἀργείων δὲ καὶ Μαντινέων χιλίων ὄντων ὁπλιτῶν ἀκούοντες ἀναφανδὸν λεγόντων, ὡς δι' Ἀλκιβιάδην στρατεύοιντο διαπόντιον καὶ μακρὰν στρατείαν, ἐὰν δέ τις ἀγνωμονῇ περὶ τοῦτον, εὐθὺς ἀποστήσεσθαι· ἀνεθάρρουν καὶ παρίσταντο τῷ καιρῷ πρὸς τὴν ἀπολογίαν, ὥστε τοὺς ἐχθροὺς πάλιν ἀθυμεῖν καὶ φοβεῖσθαι μὴ περὶ τὴν κρίσιν ὁ δῆμος ἀμβλύτερος αὐτῷ γένηται, διὰ τὴν χρείαν. πρὸς ταῦτα οὖν τεχνάζουσι τῶν ῥητόρων τοὺς οὐ δοκοῦντας ἐχθροὺς τοῦ Ἀλκιβιάδου, μισοῦντας δὲ αὐτὸν οὐχ ἧττον τῶν ὁμολογούντων, ἀνισταμένους ἐν τῷ δήμῳ λέγειν, ὡς ἄτοπόν ἐστιν αὐτοκράτορι στρατηγῷ τηλικαύτης ἀποδεδειγμένῳ δυνάμεως, ἠθροισμένης στρατιᾶς καὶ τῶν συμμάχων, μεταξὺ συγκληροῦντας δικαστήριον, καὶ ὕδωρ διαμετροῦντας, ἀπολλύναι τὸν καιρόν. ἀλλὰ νῦν μὲν ἀγαθῇ τύχῃ πλεέτω, τοῦ δὲ πολέμου διαπραχθέντος, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς νόμοις ἀπολογείσθω παρών. οὐκ ἐλάνθανε μὲν οὖν ἡ κακοήθεια τῆς ἀναβολῆς τὸν

joco repræſentatorum per vinum myſteriorum inſimulaverunt. Hi Theodorum quendam oſtenderunt egiſſe præconem, Polytionem tædiferum, Alcibiadem hierophantem, cæteros ſodales adſtitiſſe myſteriis initiatos, appellatoſque myſtas. Quippe hæc continebat Theſſali Cimonis filii accuſatio, qui Alcibiadis nomen de profanatis Cereris & Proſerpinæ ſacris detulit. Frendente ira populo atque in eum incenſo, & Androcle (erat enim Alcibiadis hic, ut alius nullus, hoſtis) facem ſubdente, fuit Alcibiades initio perturbatus. Verum ubi nautas advertit, quotquot navigaturi in Siciliam erant, ſtudioſos ſui eſſe, ſimulque milites, Argivoſque & Mantineos, qui mille peditum erant, audiret diſerte dicentes, Alcibiadis ſe gratia tranſmarinam & longinquam expeditionem ſuſcepiſſe, quem ſi quis læſiſſet, abſceſſuros illico domum, animum recepit atque occurrit ad ſe defendendum. Ita fracti iterum ſunt inimici ejus, veritique ne populus, quod ejus opera indigeret, mollior foret in judicando. Igitur quo huic rei occurrerent, hoc ſtruxerunt, ut oratores qui ſpecie Alcibiadi non iniqui, odiſſent eum tamen non ſecus atque illi ex profeſſo qui eſſent hoſtes, in concione dicerent, rem indignam eſſe tanti imperatorem exercitus cum libera poteſtate creatum, legionibus ſociiſque conſcriptis, inter ſorte ductos judices & aquam infundentes opportunitatem amittere. Nunc vero, quod fœlix fauſtumque ſit, pergeret: bello confecto iiſdem legibus præſens cauſam diceret. Verum ea malitia prolationis non fefellit

τὸν Ἀλκιβιάδην, ἀλλ' ἔλεγε παριών, ὡς δεινόν ἐστιν αἰτίας ἀπολιπόντα καθ' ἑαυτοῦ καὶ διαβολάς, ἐκπέμπεσθαι μετέωρον ἐπὶ τοσαύτης δυνάμεως. ἀποθανεῖν γὰρ αὐτῷ προσήκει μὴ λύσαντι τὰς κατηγορίας, λύσαντι δὲ καὶ φανέντι καθαρῷ, τρέπεσθαι πρὸς τοὺς πολεμίους, μὴ δεδοικότι τοὺς συκοφάντας.

Ἐπεὶ δ' οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ πλεῖν ἐκέλευον αὐτόν, ἀνήχθη μετὰ τῶν συστρατήγων ἔχων τριήρεις μὲν οὐ πολλῷ τῶν τεσσαράκοντα καὶ ἑκατὸν ἀποδεούσας, ὁπλίτας δὲ πεντακισχιλίους καὶ ἑκατόν, τοξότας δὲ καὶ σφενδονήτας καὶ ψιλοὺς περὶ τριακοσίους καὶ χιλίους, καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν ἀξιόλογον. προσβαλὼν δ' Ἰταλίᾳ, καὶ Ῥήγιον ἑλών, εἰσηγήσατο γνώμην ὅτῳ τρόπῳ πολεμητέον ἐστί. καὶ Νικίου μὲν ἀντιλέγοντος, Λαμάχου δὲ προστιθεμένου, πλεύσας εἰς Σικελίαν, προσηγάγετο Κατάνην, ἄλλο δ' οὐδὲν ἔπραξε, μετάπεμπτος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τὴν κρίσιν εὐθὺς γενόμενος. πρῶτον μὲν γάρ, ὥσπερ εἴρηται, ψυχραί τινες ὑποψίαι καὶ διαβολαὶ κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου προσέπιπτον ἀπὸ δούλων καὶ μετοίκων. ἔπειτα τῶν ἐχθρῶν ἀπόντος αὐτοῦ καθαπτομένων σφοδρότερον, καὶ τοῖς περὶ τοὺς Ἑρμᾶς ὑβρίσμασι καὶ τὰ μυστικὰ συμπλεκόντων, ὡς ἀπὸ μιᾶς ἐπὶ νεωτερισμῷ συνωμοσίας πεπραγμένα, τοὺς μὲν ὁπωσοῦν ἐπαιτιαθέντας ἐνέβαλον ἀκρίτους εἰς τὸ δεσμωτήριον, ἤχθοντο δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην μὴ λαβόντες ὑπὸ τὰς ψήφους τότε, μηδὲ κρίναντες ἐπ' αἰτίαις τηλικαύταις. ὁ δὲ τῇ πρὸς ἐκεῖνον ὀργῇ περιπεσὼν οἰκεῖος, ἢ φίλος, ἢ συνήθης, χαλεπωτέροις αὐτοῖς ἐχρήσατο. τοὺς δὲ μηνύσαντας, ὁ μὲν Θουκυδίδης

feſellit Alcibiadem, ſed pro concione durum demonſtravit eſſe, ut relictis contra ſe criminibus & calumniis, timore ſuſpenſus judiciali cum tanto exercitu mitteretur. Decere enim, niſi crimina purgaret, ut capite plectatur; ſin purgaſſet ſe, & eſſet compertus inſons, ad hoſtes ut ſe liberatum calumniatorum metu converteret.

Cæterum ubi non audivit eum populus, juſſus ſolvere, vela fecit cum collegis. Triremes habebat non multum infra quadraginta & centum, pedites quinque millia centum, ſagittarios funditoreſque & leves milites ad mille trecentos, apparatumque alium idoneum. Inde ut appulit ad Italiam & tenuit Rhegium, propoſuit ibi conſilium ſuum, quemadmodum inſtituendum bellum foret. Cui repugnante Nicia, adſtipulante vero Lamacho, in Siciliam vectus Catanam ad deditionem ſubegit. Nihil geſſit præterea, quod confeſtim eſſet ab Athenienſibus revocatus ad judicium. Primum namque frigidis (ut diximus) ſuſpicionibus Alcibiades & calumniis aſperſus fuit per ſervos & incolas: deinde, quia laceſſiverunt malevoli abſentem acrius, & cum violatis ſimulacris myſteriorum crimen, quaſi ab eadem perpetratum conjuratione ad res novandas, confuderunt, conjecerunt in carcerem eos qui quavis de cauſa fuerunt delati inauditos, pœnituitque eos tunc quod flagrantibus delictis tantis, in judicium non rapuiſſent damnaſſentque Alcibiadem. Quiſquis in conceptam adverſus illum flammam incurrit neceſſarius vel amicus vel familiaris, ſævioribus illis uſus eſt. Delatores omiſit Thucydides nominare:

κυδίδης ὀνομάσαι παρῆκεν, ἄλλοι δ' ὀνομάζουσι Διοκλείδαν καὶ Τεῦκρον, ὧν καὶ Φρύνιχός ἐστιν ὁ κωμικὸς ταυτὶ πεποιηκώς,

Ὦ φίλταθ' Ἑρμῆ, καὶ φυλάσσου μὴ πεσὼν
Αὐτὸν παρακρούσῃ, καὶ παράσχῃς διαβολὴν
Ἑτέρῳ Διοκλείδᾳ βουλομένῳ κακόν τι δρᾶν.
Φυλάξομαι. Τεύκρῳ γὰρ οὐχὶ βούλομαι
Μήνυτρα δοῦναι τῷ παλαμναίῳ ξένῳ.

καίτοι βέβαιον οὐδὲν, οὐδ' ἰσχυρὸν οἱ μηνύοντες ἐδείκνυσαν. εἷς δ' αὐτῶν ἐρωτώμενος ὅπως τὰ πρόσωπα τῶν Ἑρμοκοπιδῶν γνωρίσειε, καὶ ἀποκρινάμενος ὅτι πρὸς τὴν σελήνην, ἐσφάλη τοῦ παντὸς, ἕνης καὶ νέας οὔσης ὅτε ταῦτ' ἐδρᾶτο· θόρυβον μὲν παρέσχε τοῖς νοῦν ἔχουσι, τὸν δῆμον δ' οὐδὲ τοῦτο μαλακώτερον ἐποίησε πρὸς τὰς διαβολὰς, ἀλλ' ὥσπερ ὥρμησεν ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἐπαύσατο, φέρων καὶ καταβάλλων εἰς τὸ δεσμωτήριον οὗ τις κατείποι.

Τῶν οὖν δεθέντων καὶ φυλαττομένων ἐπὶ κρίσει τότε, καὶ Ἀνδοκίδης ἦν ὁ ῥήτωρ, ὃν Ἑλλάνικος ὁ συγγραφεὺς εἰς τοὺς Ὀδυσσέως ἀπογόνους ἀνήγαγεν. ἐδόκει δὲ μισόδημος καὶ ὀλιγαρχικὸς ὁ Ἀνδοκίδης· ὕποπτον δὲ οὐχ ἥκιστα τῆς τῶν Ἑρμῶν περικοπῆς ἐποίησεν ὁ μέγας Ἑρμῆς, ὁ πλησίον αὐτοῦ τῆς οἰκίας ἀνάθημα τῆς Αἰγηΐδος φυλῆς ἱδρυμένος. ἐν γὰρ ὀλίγοις πάνυ τῶν ἐπιφανῶν, μόνος σχεδὸν ἀκέραιος ἔμεινε· διὸ νῦν Ἀνδοκίδου καλεῖται, καὶ πάντες οὕτως ὀνομάζουσι, τῆς ἐπιγραφῆς ἀντιμαρτυρούσης. συνέβη δὲ τῷ Ἀνδοκίδῃ μάλιστα τῶν τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἐχόντων ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ γενέσθαι συνήθη καὶ φίλον,

nare: alii tamen Dioclidem & Teucrum edunt, in quibus Phrynichus eſt comicus, cujus hi verſus ſunt,

O chare Mercuri caveto ne cadas,
Teipſumque mutilans præbeas calumniam
Cuidam novum molienti Dioclidi ſcelus.
Cavero: nequaquam nam velim Teucro dari
Scelerata dona indicii ſcelerato advenæ.

Et quidem nihil certi vel firmi indices demonſtrarunt. De quibus rogatus unus quemadmodum vultus eorum, qui truncaverunt Mercurios, cognoviſſet: ubi reſpondit, Ad lunam, toto cœlo erravit; nam fuerunt hæc interlunio admiſſa. Excitavit id quidem ſanorum hominum ſtrepitum, populum vero ne hoc quidem fecit ad calumnias remiſſiorem, ſed eodem, quo cœperat, perrexit impetu in vincula dare & conjicere quicunque eſſet delatus.

Inter cuſtodias & vinctos illorum criminum cauſa etiam orator erat Andocides, quem refert Hellanicus hiſtoriographus inter Ulyſſis poſteros. Habebatur minime popularis, ſed Oligarchiæ fautor Andocides: cui præcipue ſuſpicionem attulit mutilatorum ſignorum amplum ſignum propter domum ejus locatum, Ægeidis tribus monumentum. Nam inter admodum pauca ſimulacra nobilia inviolatum remanſerat prope ſolum. Qua de cauſa vocatur adhuc Andocidis, omneſque, licet reclamet inſcriptio, ita id nominant. Accidit etiam ut ſupra cæteros, qui ex eadem cauſa vincti erant, conſuetudo Andocidi & amicitia cum quodam eſſet non paris homine dignitatis, intelli-

φίλον, ἔνδοξον μὲν οὐχ ὁμοίως ἐκείνῳ, συνέσει δὲ καὶ τόλμῃ περιττὸν, ὄνομα Τίμαιον. οὗτος ἀναπείθει τὸν Ἀνδοκίδην ἑαυτοῦ κατήγορον καὶ τινῶν ἄλλων γενέσθαι μὴ πολλῶν· ὁμολογήσαντι γὰρ ἄδειαν εἶναι κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου, τὰ δὲ τῆς κρίσεως ἄδηλα πᾶσι, τοῖς δὲ δυνατοῖς φοβερώτατα. βέλτιον δὲ σωθῆναι ψευδόμενον, ἢ μετὰ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἀποθανεῖν ἀδόξως· καὶ τῷ κοινῇ σκοποῦντι, συμφέρον ὑπάρχειν, ὀλίγους καὶ ἀμφιβόλους προέμενον, πολλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἐξελέσθαι τῆς ὀργῆς. ταῦτα τοῦ Τιμαίου λέγοντος καὶ διδάσκοντος, ὁ Ἀνδοκίδης ἐπείσθη. καὶ γενόμενος μηνυτὴς καθ᾽ ἑαυτοῦ καὶ καθ᾽ ἑτέρων, ἔσχε τὴν ἐκ τοῦ ψηφίσματος ἄδειαν αὐτός· οὓς δ᾽ ὠνόμασε, πάντες πλὴν τῶν φυγόντων ἀπώλοντο. καὶ πίστεως ἕνεκα προσέθηκεν αὐτοῖς οἰκέτας ἰδίους ὁ Ἀνδοκίδης. οὐ μὴν ὅ γε δῆμος τὴν ὀργὴν ἅπασαν ἀφῆκεν ἐνταῦθα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπαλλαγεὶς τῶν Ἑρμοκοπιδῶν, ὥσπερ σχολάζοντι τῷ θυμῷ πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην ὅλος ἐῤῥύη. καὶ τέλος ἀπέστειλε τὴν Σαλαμινίαν πρὸς αὐτὸν, οὐ φαύλως αὐτό γε τοῦτο προστάξας μὴ βιάζεσθαι, μηδ᾽ ἅπτεσθαι τοῦ σώματος, ἀλλὰ τῷ μετρίῳ λόγῳ κεχρῆσθαι, κελεύοντας ἀκολουθεῖν ἐπὶ τὴν κρίσιν, καὶ πείθειν τὸν δῆμον. ἐφοβοῦντο γὰρ ταραχὰς τοῦ στρατεύματος ἐν πολεμίᾳ γῇ, καὶ στάσιν, ὃ ῥᾳδίως ἂν ἐξειργάσατο βουληθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης. καὶ γὰρ ἠθύμουν ἀπιόντος αὐτοῦ, καὶ πολλὴν τριβὴν προσεδόκων καὶ μῆκος ἀργὸν ἐν τῷ Νικίᾳ τὸν πόλεμον ἕξειν, καθάπερ μύωπος ἀφῃρημένου τῶν πράξεων. ὁ γὰρ Λάμαχος ἦν μὲν πολεμικὸς καὶ ἀνδρώδης, ἀξίωμα δ᾽ οὐ προσῆν, οὐδ᾽ ὄγκος αὐτῷ διὰ πενίαν.

Εὐθὺς

telligentiæ autem & audaciæ ſingularis, Timæo nomine. Hic Andocidi conſulit, ſemetipſe cum paucis aliis ut deferat: confitenti enim concedi ex plebiſcito impunitatem; exitum incertum judicii, potentibus maxime terribile eſſe. Satius eſſe ut per mendacia incolumis ſit, quam eodem ex crimine pereat ignominioſe. Qui ſi commodum publicum ſpectet, conducere ut paucis condemnatis & dubiis, multos & bonos viros eximat iræ populi. His Timæi verbis & monitionibus inductus Andocides, quum de ſemetipſo & cæteris confeſſus eſſet, veniam quidem ipſe habuit ex lege, quos autem detulit, niſi qui profugiſſent, necati omnes ſunt. Ac majoris fidei cauſa, adjecit iis Andocides proprios ſervos. Neque hic tamen depoſuit omnem iram populus, verum poſtquam a violatoribus ſignorum diſceſſit, acrius, quaſi otiante bile, in Alcibiadem totus incubuit. Poſtremo miſit ad eum triremem Salaminiam. Atque hoc quidem prudenter admodum dedit miſſis in mandatis, vim ei ne admoverent, neque injicerent manus, ſed lenibus verbis ut aggrederentur eum, denuntiarentque ut ad cauſam dicendam ſequeretur, & purgaret ſe ad populum. Timebant enim tumultum in hoſtico exercitus & ſeditiones, quod Alcibiadi, ſi ei libuiſſet, facile erat factu. Quippe ob diſceſſum ejus animum abjiciebant, magnaque cunctatione exſpectabant ac inerti mora, velut calcare rerum amoto, ducturum Niciam bellum. Nam bellator quidem erat Lamachus & vir fortis, ſed autoritate ob inopiam dignitateque deficiebatur.

Ex-

Εὐθὺς μὲν οὖν ἀποπλέων ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀφείλετο Μεσσήνην Ἀθηναίους. ἦσαν γὰρ οἱ μέλλοντες ἐνδιδόναι τὴν πόλιν, οὓς ἐκεῖνος εἰδὼς σαφέστατα, τῶν Συρακουσίων φίλοις ἐμήνυσε, καὶ διέφθειρε τὴν πρᾶξιν. ἐν δὲ Θουρίοις γενόμενος, καὶ ἀποβὰς τῆς τριήρους, ἔκρυψεν ἑαυτὸν, καὶ διέφυγε τοὺς ζητοῦντας. ἐπιγνόντος δέ τινος καὶ εἰπόντος, Οὐ πιστεύεις, ὦ Ἀλκιβιάδη, τῇ πατρίδι; Τὰ μὲν ἄλλ᾽, ἔφη, πάντα· περὶ δὲ τῆς ψυχῆς τῆς ἐμῆς, οὐδὲ τῇ μητρὶ, μήπως ἀγνοήσασα, τὴν μέλαιναν ἀντὶ τῆς λευκῆς ἐπενέγκῃ ψῆφον. ὕστερον δ᾽ ἀκούσας ὅτι θάνατον αὐτοῦ κατέγνωκεν ἡ πόλις, Ἀλλ᾽ ἐγὼ, εἶπε, δείξω αὐτοῖς ὅτι ζῶ. τὴν μὲν οὖν εἰσαγγελίαν οὕτως ἔχουσαν ἀναγράφουσι, Θεσσαλὸς Κίμωνος Λακιάδης, Ἀλκιβιάδην Κλεινίου Σκαμβωνίδην εἰσήγγειλεν ἀδικεῖν περὶ τὼ θεὼ, τὴν Δήμητρα καὶ τὴν κόρην, ἀπομιμούμενον τὰ μυστήρια, καὶ δεικνύοντα τοῖς αὐτοῦ ἑταίροις ἐν τῇ οἰκίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, ἔχοντα στολὴν οἵανπερ ἱεροφάντης ἔχων δεικνύει τὰ ἱερὰ, καὶ ὀνομάζοντα αὑτὸν μὲν ἱεροφάντην, Πολυτίωνα δὲ δᾳδοῦχον, κήρυκα δὲ Θεόδωρον Φυγέεα· τοὺς δ᾽ ἄλλους ἑταίρους, μύστας προσαγορεύοντα καὶ ἐπόπτας, παρὰ τὰ νόμιμα καὶ τὰ καθεστηκότα ὑπό τε Εὐμολπιδῶν καὶ κηρύκων καὶ τῶν ἱερέων τῶν ἐξ Ἐλευσῖνος. ἐρήμην δ᾽ αὐτοῦ καταγνόντες, καὶ τὰ χρήματα δημεύσαντες, ἔτι καταρᾶσθαι προσεψηφίσαντο πάντας ἱερεῖς καὶ ἱερείας, ὧν μόνην φασὶ Θεανὼ τὴν Μένωνος Ἀγραυλῆθεν ἀντειπεῖν πρὸς τὸ ψήφισμα, φάσκουσαν εὐχῶν οὐ καταρῶν ἱέρειαν γεγονέναι.

Τοσούτων δὲ κατεψηφισμένων Ἀλκιβιάδου καὶ κατεγνωσμένων, ἐτύγχανε μὲν ἐν Ἄργει διατρίβων, ὡς τότε πρῶτον ἐκ Θουρίων ἀποδρὰς εἰς Πελοπον-

πον-

Extemplo igitur in diſceſſu ſuo Alcibiades Meſſanam ademit Athenienſibus: erant enim parati certi ad dedendum oppidum. Quos ille quum optime noſſet, indicavit eos Syracuſanorum amicis, remque corrupit. Thurios progreſſus, quum ex nave deſcendiſſet, abdidit ſe, elapſuſque eſt inveſtigantibus ipſum. Cum cognoſceretur a quodam, qui dixit, Non fidis Alcibiades patriæ tuæ? Cætera, inquit, omnia, ſed de capite meo ne matri quidem: ne forte pro albo atrum calculum imprudens injiciat. Poſt, audito capitis ſe damnatum a civibus, At ego, inquit, illis oſtendam me vivere. Accuſationem illam hiſce verbis perſcribunt: Theſſalus Cimonis filius Laciades, Alcibiadem Cliniæ Scambonidem, quod adverſus ceremonias & inſtituta Eumolpidarum, præconum & ſacerdotum Eleuſinenſium myſteria ſimulavit, & familiaribus ſuis domi ea oſtendit, veſte indutus quali oſtendit ſacra hierophantes, ſe ipſe hierophantem nominavit, Polytionem tædiferum, præconem Theodorum Phygeenſem, cæteros ſodales myſtas appellavit & ſpectatores, violatarum Dearum Cereris & Proſerpinæ detulit. Damnaverunt eum indicta cauſa, publicaverunt bona ejus, inſuper ſciverunt ut omnes ſacerdotes caput ejus ſacrarent, quarum unam aiunt Theano Menonis filiam, Agraulenſem, plebiſcito interceſſiſſe, ac votorum ſe dixiſſe non execrationum eſſe ſacerdotem.

Tam multis jugulatus plebiſcitis atque judiciis Alcibiades, ut primum Thuriis profugus

trajecit

πόννησον διεκομίσθη. φοβούμενος δὲ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ παντάπασι τῆς πατρίδος ἀπεγνωκὼς, ἔπεμψεν εἰς Σπάρτην, ἀξιῶν ἄδειαν αὐτῷ γενέσθαι, καὶ πίστιν ἐπὶ μείζοσι χρείαις καὶ ὠφελείαις, ὧν πρότερος αὐτοὺς ἀμυνόμενος ἔβλαψε. δόντων δὲ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ δεξαμένων παραγενόμενος προθύμως, ἓν μὲν εὐθὺς ἐξειργάσατο, μέλλοντας καὶ ἀναβαλλομένους βοηθεῖν Συρακουσίοις, ἐγείρας καὶ παροξύνας πέμψαι Γύλιππον ἄρχοντα, καὶ θραῦσαι τὴν ἐκεῖ τῶν Ἀθηναίων δύναμιν· ἕτερον δὲ, κινεῖν τὸν αὐτόθεν πόλεμον ἐπὶ τοὺς Ἀθηναίους· τὸ δὲ τρίτον καὶ μέγιστον, ἐπιτειχίσαι Δεκέλειαν, οὗ μᾶλλον οὐδὲν διειργάσατο καὶ κατοικοφθόρησε τὴν πόλιν. εὐδοκιμῶν δὲ δημοσίᾳ καὶ θαυμαζόμενος οὐχ ἧττον ἰδίᾳ, τοὺς πολλοὺς τότ' ἐδημαγώγει, καὶ κατεγοήτευε τῇ διαίτῃ λακωνίζων· ὥσθ' ὁρῶντας ἐν χρῷ κουριῶντα, καὶ ψυχρολουτοῦντα, καὶ μάζῃ συνόντα, καὶ ζωμῷ μέλανι χρώμενον, ἀπιστεῖν καὶ διαπορεῖν εἴποτε μάγειρον ἐπὶ τῆς οἰκίας οὗτος ἀνὴρ ἔσχεν, ἢ προσέβλεψε μυρεψὸν, ἢ Μιλησίας ἠνέσχετο θίγειν χλανίδος. ἦν γὰρ, ὥς φασι, μία δεινότης αὕτη τῶν πολλῶν ἐν αὐτῷ, καὶ μηχανὴ θήρας ἀνθρώπων, συνεξομοιοῦσθαι καὶ συνομοπαθεῖν τοῖς ἐπιτηδεύμασι καὶ ταῖς διαίταις, ὀξυτέρας τρεπομένῳ τροπὰς τοῦ χαμαιλέοντος. πλὴν ἐκεῖνος μὲν, ὡς λέγεται, πρὸς ἓν ἐξαδυνατεῖ χρῶμα τὸ λευκὸν ἀφομοιοῦν ἑαυτόν· Ἀλκιβιάδῃ δὲ διὰ χρηστῶν ἰόντι καὶ πονηρῶν ὁμοίως, οὐδὲν ἦν ἀμίμητον, οὐδ' ἀνεπιτήδευτον. ἀλλ' ἐν Σπάρτῃ γυμναστικὸς, εὐτελὴς, σκυθρωπός· ἐν Ἰωνίᾳ,

trajecit in Peloponneſum, Argis hæſit aliquandiu. Formidans autem inimicos, depoſita recuperandæ ſpe patriæ, Spartam ad petendam fidem publicam miſit, priores injurias oſtendens, quibus ſe fuerat ultus, majoribus commodis & emolumentis penſaturum. Qua data, recipientibusque eum Spartiatis, alacris eo profectus, unum illico perfecit, ut omiſſa cunctatione & procraſtinatione, Syracuſanis ferrent ſuppetias, erexitque eos atque incitavit, ut duce miſſo Gylippo convellerent vires in Sicilia Athenienſium: alterum etiam, ut moverent Athenienſibus ex Peloponneſo bellum: tertium & maximum, ut munirent Deceleam; quod urbem Athenienſem æque ac nihil aliud preſſit contrivitque. Alcibiades cum hinc publice fuit probatus & ſuſpiciendus, tum privatim auram popularem captavit, ac multitudinem faſcinavit, ad vitam Laconicam accommodando ſe; ut corpore quum viderent cute tenus raſum, frigida lavantem, offa victitantem, jure utentem nigro, haud crederent, mirarenturque ſi coquum hic vir domi unquam habuiſſet, vel aſpexiſſet unguentarium, aut Mileſiam ſuſtinuiſſet attingere lænam. Nempe habebat (ut fama tenet) inter cæteras hanc unam artem & ad capiendos homines fabricam, ut aſſimilaret ſe & converteret ad ſtudia aliorum, vivendique modos citioribus quam chamæleon varians mutationibus. Veruntamen unum ille (ut aiunt) neſcit repræſentare colorem album; Alcibiades vero juxta inter bonos verſans & pravos nihil non imitari, nihil non valebat exprimere. Ita ut Spartæ exercitationibus intentus, frugalis, auſterus eſſe: in

νία, χλιδανὸς, ἐπιτερπὴς, ῥάθυμος· ἐν Θρᾴκῃ, μεθυστικὸς, ἱππαστικός· Τισαφέρνῃ δὲ τῷ σατράπῃ συνὼν, ὑπερέβαλλεν ὄγκῳ καὶ πολυτελείᾳ τὴν Περσικὴν μεγαλοπρέπειαν· οὐχ αὐτὸν ἐξιστὰς οὕτω ῥᾳδίως εἰς ἕτερον ἐξ ἑτέρου τρόπον, οὐδὲ πᾶσαν δεχόμενος τῷ ἤθει μεταβολὴν, ἀλλ' ὅτι τῇ φύσει χρώμενος ἔμελλε λυπεῖν τοὺς ἐντυγχάνοντας, εἰς πᾶν ἀεὶ τὸ πρόσφορον ἐκείνοις σχῆμα καὶ πλάσμα κατεδύετο καὶ κατέφευγεν. ἐν γοῦν τῇ Λακεδαίμονι, πρὸς τὰ ἔξωθεν ἦν εἰπεῖν, Οὐ παῖς Ἀχιλλέως, ἀλλ' ἐκεῖνος εἴη ἂν αὐτὸς, οἷον Λυκοῦργος ἐπαίδευσε· τοῖς δ' ἀληθινοῖς ἄν τις ἐπεφώνησεν αὐτοῦ πάθεσι καὶ πράγμασιν, Ἔστιν ἡ πάλαι γυνή. Τιμαίαν γὰρ τὴν Ἄγιδος γυναῖκα τοῦ βασιλέως, στρατευομένου καὶ ἀποδημοῦντος, οὕτω διέφθειρεν ὥστε καὶ κύειν ἐξ Ἀλκιβιάδου, καὶ μὴ ἀρνεῖσθαι· καὶ τεκούσης παιδάριον ἄῤῥεν, ἔξω μὲν Λεωτυχίδην καλεῖσθαι, τὸ δ' ἐντὸς αὐτοῦ ψιθυριζόμενον ὄνομα πρὸς τὰς φίλας καὶ τοὺς ὀπαδοὺς ὑπὸ τῆς μητρὸς, Ἀλκιβιάδην εἶναι· τοσοῦτος ἔρως κατεῖχε τὴν ἄνθρωπον. ὁ δ' ἐντρυφῶν ἔλεγεν οὐχ ὕβρει τοῦτο πράττειν, οὐδὲ κρατούμενος ὑφ' ἡδονῆς, ἀλλ' ὅπως Λακεδαιμονίων βασιλεύσωσιν οἱ ἐξ αὐτοῦ γεγονότες. οὕτω πραττόμενα ταῦτα πολλοὶ κατηγόρουν πρὸς τὸν Ἆγιν· ἐπίστευσε δὲ τῷ χρόνῳ μάλιστα, ὅτι σεισμοῦ γενομένου φοβηθεὶς ἐξέδραμε τοῦ θαλάμου παρὰ τῆς γυναικός· εἶτα δέκα μηνῶν οὐκέτι συνῆλθεν αὐτῇ, μεθ' οὓς γενόμενον τὸν Λεωτυχίδην ἀπέφησεν ἐξ αὐτοῦ μὴ γεγονέναι. καὶ διὰ τοῦτο τῆς βασιλείας ἐξέπεσεν ὕστερον ὁ Λεωτυχίδης.

Μετὰ

in Ionia voluptuarius, lætus, ſegnis: in Thracia vino & equitationi indulgere: ſi cum Tiſſapherne ſatrapa ageret, pompa & luxu Perſicum ſuperare ſplendorem. Non quod ſeſe tam expedite in alios ex aliis ritus deflecteret, aut omnem reciperet viciſſitudinem moribus, ſed quod, ſi ingenium ſequeretur ſuum, incurſurus eſſet in eos quibus utebatur familiariter; figuram ideo & ſpeciem ſemper arripiebat & induebat eam quæ illis eſſet appoſita. Ac Lacedæmone quidem, ſi exteriora tantum aſpiceres hominis, diceres, Non iſte Achillis filius, ſed ipſe ſit quem inſtituit Lycurgus. Ad veros autem ejus animi motus & facta exclames, Priſtina eſt mulier. Siquidem regis Agidis uxorem Timæam in caſtris agentis & abſentis ita pervertit, ex ſe ut uterum geſſerit, neque id iret inficias. Quæ quum virilem ſtirpem edidiſſet, foris appellabat eam Leotychidem, domi inſuſurratum auribus familiarium & pediſſequarum a matre nomen Alcibiadi erat. Ita iſta mulier ejus deperibat amore. Ille vero per inſolentiam jactabat non contumeliæ cauſa ſe id feciſſe, nec libidine victum, ſed ut progenies apud Lacedæmonios regnaret ſua. Hæc ita agi multi detulerunt ad Agim, cui fecit potiſſimum fidem tempus: quod terræ motu exterritus fugiſſet ex thalamo ab uxore, nec decem menſibus poſt conſuetudinem cum ea habuiſſet, poſt quos natum noluit agnoſcere Leotychidem: quod in cauſa fuit ut ab regno poſtmodum Leotychides decideret.

Por-

Μετὰ δὲ τὴν ἐν Σικελίᾳ τῶν Ἀθηναίων δυστυχίαν, ἐπρέσβευσαν εἰς Σπάρτην ἅμα Χῖοι καὶ Λέσβιοι, καὶ Κυζικηνοὶ περὶ ἀποστάσεως. πραττόντων δὲ Βοιωτῶν μὲν Λεσβίοις, Φαρναβάζου δὲ Κυζικηνοῖς, Ἀλκιβιάδῃ πεισθέντες, εἵλοντο Χίοις πρὸ πάντων βοηθεῖν. ἐκπλεύσας δὲ καὶ αὐτὸς ἀπέστησεν ὀλίγου δεῖν ἅπασαν Ἰωνίαν, καὶ πολλὰ συνὼν τοῖς τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγοῖς, ἔβλαπτε τοὺς Ἀθηναίους. ὁ δ᾽ Ἆγις, ἐχθρὸς μὲν ὑπῆρχεν αὐτῷ διὰ τὴν γυναῖκα, κακῶς πεπονθώς· ἤχθετο δὲ καὶ τῇ δόξῃ. τὰ γὰρ πλεῖστα γίνεσθαι καὶ προχωρεῖν δι᾽ Ἀλκιβιάδην λόγος ἦν. τῶν δ᾽ ἄλλων Σπαρτιατῶν οἱ δυνατώτατοι καὶ φιλοτιμότατοι ἤδη τὸν Ἀλκιβιάδην ἐβαρύνοντο διὰ φθόνον. ἴσχυσαν οὖν καὶ διεπράξαντο τοὺς οἴκοθεν ἄρχοντας ἐπιστεῖλαι πρὸς Ἰωνίαν, ὅπως ἀποκτείνωσιν αὐτόν. ὁ δ᾽ ἡσυχῇ προγνοὺς καὶ φοβηθεὶς, τῶν μὲν πράξεων πασῶν ἐκοινώνει τοῖς Λακεδαιμονίοις, τὸ δ᾽ εἰς χεῖρας ἰέναι, παντάπασιν ἔφευγε. Τισαφέρνῃ δὲ τῷ βασιλέως σατράπῃ δοὺς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἀσφαλείας, εὐθὺς ἦν παρ᾽ αὐτῷ πρῶτος καὶ μέγιστος. τὸ μὲν γὰρ πολύτροπον καὶ περιττὸν αὐτοῦ τῆς δεινότητος, οὐκ ὢν ἁπλοῦς, ἀλλὰ κακοήθης καὶ φιλοπόνηρος, ἐθαύμαζεν ὁ βάρβαρος· ταῖς δὲ καθ᾽ ἡμέραν ἐν τῷ συσχολάζειν καὶ συνδιαιτᾶσθαι χάρισιν, οὐδὲν ἦν ἄτεγκτον ἦθος, οὐδὲ φύσις ἀνάλωτος. ἀλλὰ καὶ δεδιόσι καὶ φθονοῦσιν, ὅμως τὸ συγγενέσθαι καὶ προσιδεῖν ἐκεῖνον, ἡδονήν τινα καὶ φιλοφροσύνην παρεῖχε. τἄλλ᾽ οὖν ὠμὸς ὢν καὶ μισέλλην ἐν τοῖς μάλιστα Περσῶν ὁ Τισαφέρνης, οὕτως ἐνεδίδου τῷ Ἀλκιβιάδῃ κολα-

κευό-

Porro ſecundum cladem quam acceperant in Sicilia Athenienſes, Chiorum, Lesbiorum, & Cyzicenorum legati una ad defectionem ineundam venerunt Spartam. Hic pro Lesbiis quum Bœotii facerent, Pharnabazus pro Cyzicenis, de conſilio Alcibiadis ſtatuerunt ante cæteros Chiis opem ferre. Solvit etiam ipſe, atque univerſam fere Ioniam impulit ad rebellandum, multaque detrimenta, adjunctus Lacedæmoniorum ducibus, populo Athenienſi inflixit. At Agis ob ſtupratæ injuriam uxoris illi infeſtus, angebatur inſuper gloria ejus. Pleraque enim geri & ſuccedere fama erat Alcibiadis opera: reliquorum quoque Spartiatarum potentiſſimi quique & ambitioſiſſimi invidia jam in Alcibiadem flagrabant. Eoque valuerunt, ut impetrarint a magiſtratibus urbanis, ut ſcriberent in Ioniam eum ut de medio tollerent. Hic quum id clam reſciviſſet, cavit ſibi, atque in omnibus quidem quæ agenda eſſent, faciebat pro Lacedæmoniis: ſed ſedulo declinabat ne in poteſtatem eorum veniret. Ad Tiſſaphernem autem quum ſecuritatis cauſa contuliſſet ſe, mox primus apud eum & maximus fuit. Namque verſutiam ejus & inſignem calliditatem (quia integer ipſe non erat, ſed pravus & verſutorum ſtudioſus) ſuſpiciebat barbarus. At quotidiana ejus in familiari conſuetudine & convictu urbanitate, nulli mores non flectebantur, nullum non capiebatur ingenium: ſed etiam timentibus ipſum æmuliſque erat uſus ejus & adſpectus tamen jucundus & gratus. Igitur ferus alias, atque Græcorum, ut nullus alius Perſes, oſor Tiſſaphernes, adeo mancipatus Alcibiadi erat,

4 ejus

κολακευόμενος, ὥσθ᾽ ὑπερβάλλειν αὐτὸν ἀντικολακεύων ἐκεῖνος. ὧν γὰρ ἐκέκτητο παραδείσων τὸν κάλλιστον, καὶ ὑδάτων καὶ λειμώνων ὑγιεινῶν ἕνεκεν, καὶ διατριβὰς ἔχοντα καὶ καταφυγὰς ἠσκημένας βασιλικῶς καὶ περιττῶς, Ἀλκιβιάδην καλεῖν ἔθετο· καὶ πάντες οὕτω καλοῦντες καὶ προσαγορεύοντες διετέλουν.

Ἀπογνοὺς οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης τὰ τῶν Σπαρτιατῶν ὡς ἄπιστα, καὶ φοβούμενος, τὸν Ἆγιν ἐκάκου καὶ διέβαλλε πρὸς τὸν Τισαφέρνην, οὐκ ἐῶν βοηθεῖν αὐτοῖς προθύμως, οὐδὲ καταλύειν τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ γλίσχρως χορηγοῦντα, θλίβειν καὶ ἀποκναίειν ἀτρέμα, καὶ ποιεῖν ἀμφοτέρους βασιλεῖ χειροήθεις, καὶ καταπόνους ὑπ᾽ ἀλλήλων. ὁ δ᾽ ἐπείθετο ῥᾳδίως, καὶ δῆλος ἦν ἀγαπῶν καὶ θαυμάζων· ὥστ᾽ ἀποβλέπεσθαι τὸν Ἀλκιβιάδην ἑκατέρωθεν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοὺς δ᾽ Ἀθηναίους καὶ μεταμέλεσθαι τοῖς γνωσθεῖσι περὶ αὐτοῦ, κακῶς πάσχοντας, ἄχθεσθαι δὲ κἀκεῖνον ἤδη καὶ φοβεῖσθαι, μὴ παντάπασι τῆς πόλεως ἀναιρεθείσης, ὑπὸ Λακεδαιμονίοις γένηται μισούμενος. ἐν δὲ τῇ Σάμῳ τότε πάντα τὰ πράγματα τοῖς Ἀθηναίοις σχεδὸν ὑπῆρχε, κἀκεῖθεν ὁρμώμενοι τῇ ναυτικῇ δυνάμει, τὰ μὲν ἀνεκτῶντο τῶν ἀφεστώτων, τὰ δ᾽ ἐφύλαττον, ἀμωσγέπως ἔτι τοῖς πολεμίοις κατὰ θάλατταν ὄντες ἀξιόμαχοι· Τισαφέρνην δὲ φοβούμενοι, καὶ τὰς λεγομένας ὅσον οὔπω παρεῖναι Φοινίσσας τριήρεις πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν οὔσας, ὧν ἀφικομένων οὐδεμιᾶς σωτηρίας ἐλπὶς ὑπελείπετο τῇ πόλει. ταῦτα δ᾽ εἰδὼς Ἀλκιβιάδης, ἔπεμπε κρύφα πρὸς τοὺς

ejus delinitus aſſentationibus, ut viciſſim ipſe blandiendo eum ſuperaret. Siquidem hortos, quos præter cæteros habebat amœniſſimos, fontium & pratorum ſalubrium gratia, in quibus diverſoria erant & receſſus regio exquiſitoque exculti ſplendore, vocari Alcibiadem voluit, omneſque deinceps ita vocaverunt & appellaverunt.

Repudiatis igitur Lacedæmoniorum partibus, ut infidis, Agideque ſuſpecto, Alcibiades obterebat eos & inſectabatur apud Tiſſaphernem, obſiſtens ne ſedulo illis auxiliaretur, neu opprimeret Athenienſes, ſed ut parce ſuppeditando premeret eos & attereret ſenſim, redderetque utroſque regi opportunos, ubi cladibus ſeſe mutuis confeciſſent. Hic vero eſt aſſenſus facile, neque diſſimulavit eum ſe ferre in oculis & magni facere. Unde reſpiciebant utrinque Græci Alcibiadem, & populum Athenienſem pœnitebat afflictum, quod ita de illo conſuluiſſent. Dolebat etiam ipſe de fortunis eorum, metuebatque ne illa ſemel convulſa civitate in arbitrium veniret infenſorum ſibi Lacedæmoniorum. In Samo omnes pene fortunæ Athenienſium vertebantur, atque ex illo portu claſſe provecti partim ea quæ deſciverant recipiebant, partim tuebantur ſua, hoſtibus adhuc mari utcunque pares. Verum metuebant Tiſſaphernem, & quæ mox adfuturæ dicebantur, naves Phœniſſas centum quinquaginta numero: quæ ſi veniſſent, ſpes nulla relicta civitati erat ſalutis. Hæc quum cerneret Alcibiades, miſit clam ad pri-

τοὺς ἐν Σάμῳ δυνατοὺς τῶν Ἀθηναίων, ἐλπίδας ἐνδιδοὺς παρέξειν τὸν Τισαφέρνην φίλον, οὐ τοῖς πολλοῖς χαριζόμενος, οὐδὲ πιστεύων ἐκείνοις, ἀλλὰ τοῖς ἀρίστοις, εἰ τολμήσειαν ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ παύσαντες ὑβρίζοντα τὸν δῆμον, αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν σώζειν τὰ πράγματα καὶ τὴν πόλιν. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι σφόδρα προσεῖχον τῷ Ἀλκιβιάδῃ, τῶν δὲ στρατηγῶν εἷς, Φρύνιχος ὁ Διραδιώτης, ὑποπτεύσας, ὅπερ ἦν, τὸν Ἀλκιβιάδην οὐδέν τι μᾶλλον ὀλιγαρχίας ἢ δημοκρατίας δεόμενον, ζητοῦντα δὲ πάντως κατελθεῖν ἐκ διαβολῆς τοῦ δήμου προθεραπεύειν καὶ ὑποδύεσθαι τοὺς δυνατούς, ἀνθίστατο. κρατούμενος δὲ τῇ γνώμῃ, καὶ φανερῶς ἤδη τοῦ Ἀλκιβιάδου γεγονὼς ἐχθρός, ἐξήγγειλε κρύφα πρὸς Ἀστύοχον τὸν τῶν πολεμίων ναύαρχον, ἐγκελευόμενος φυλάσσεσθαι καὶ συλλαμβάνειν ὡς ἐπαμφοτερίζοντα τὸν Ἀλκιβιάδην. ἐλελήθει δ' ἄρα προδότης προδότῃ διαλεγόμενος. τὸν γὰρ Τισαφέρνην ἐκπεπληγμένος ὁ Ἀστύοχος, καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην ὁρῶν παρ' αὐτῷ μέγαν ὄντα, κατεμήνυσε τὰ τοῦ Φρυνίχου πρὸς αὐτόν. ὁ δ' Ἀλκιβιάδης εὐθὺς εἰς Σάμον ἔπεμψε τὰ τοῦ Φρυνίχου κατηγορήσοντας. ἀγανακτούντων δὲ πάντων καὶ συνισταμένων ἐπὶ τὸν Φρύνιχον, οὐχ ὁρῶν ἑτέραν διαφυγὴν ἐκ τῶν παρόντων, ἐπεχείρησεν ἰᾶσθαι μείζονι κακῷ τὸ κακόν. αὖθις γὰρ ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἀστύοχον, ἐγκαλῶν μὲν ὑπὲρ τῆς μηνύσεως, ἐπαγγελλόμενος δὲ τὰς ναῦς καὶ τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων ὑποχείριον αὐτῷ παρέξειν. οὐ μὴν ἔβλαψε τοὺς Ἀθηναίους ἡ τοῦ Φρυνίχου προδοσία, διὰ τὴν Ἀστυόχου πάλιν προδοσίαν. καὶ γὰρ ταῦτα κατεῖπε τοῦ Φρυνίχου πρὸς τοὺς περὶ τὸν Ἀλ-

primores Athenienſium, qui Sami erant, ſpem oſtentans conciliaturum ſe ipſis Tiſſaphernem, non in gratiam multitudinis cui nihil fideret, ſed optimatum, ſi viri fortes eſſe, & repreſſa populi inſolentia, capeſſere ipſi rempub. & conſervare vellent urbem. Ac cæteri quidem aures præbebant Alcibiadi, unus vero inter duces, Phrynichus Diradiotes ſuſpicatus id quod erat, nihil Alcibiadis referre, in populi eſſet an in paucorum nutu reſpub. ſed omnibus modis reditum eum in patriam quærere, propterea ex inſectatione populi principum animos ſibi parare iiſque ſurrepere, reclamavit. Cæterum victus ſententia, & jam ex profeſſo Alcibiadis factus inimicus, clam id claſſis hoſtium præfecto Aſtyocho ſignificavit, ut caveret monens, Alcibiademque inconſtantem atque utriſque partibus ſeſe venditantem comprehenderet. Atqui imprudens proditor cum proditore agebat. Nam Tiſſaphernis Aſtyochus obſervans, cernenſque quanta in gratia foret apud eum Alcibiades, detexit ei monita Phrynichi. Alcibiades ad Phrynichum in crimen vocandum confeſtim miſit certos Samum. Frementibus omnibus & in Phrynichum coortis, quum non haberet aliud quemadmodum hinc ſe expediret, aggreſſus malum eſt majore emendare malo. Iterum enim mittit ad Aſtyochum de indicio expoſtulatum, cum pollicitatione claſſem ſe & caſtra Athenienſium ei proditurum. Veruntamen nihil Athenienſibus Phrynichi proditio, ob proditionem alteram Aſtyochi, incommodi tulit: nam & hanc quoque aperuit Alcibiadi Phrynichi

con-

Ἀλκιβιάδην. ὁ δὲ Φρύνιχος προαισθόμενος καὶ προσδεχόμενος δευτέραν κατηγορίαν παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου, φθάσας αὐτὸς προεῖπε τοῖς Ἀθηναίοις, ὅτι μέλλουσιν ἐπιπλεῖν οἱ πολέμιοι, καὶ παρῄνεσε πρὸς ταῖς ναυσὶν εἶναι, καὶ περιτειχίσαι τὸ στρατόπεδον. ἐπεὶ δὲ πραττόντων ταῦτ' Ἀθηναίων ἧκε γράμματα πάλιν παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου φυλάττεσθαι κελεύοντος τὸν Φρύνιχον ὡς προδιδόντα τοῖς πολεμίοις τὸν ναύσταθμον, ἠπίστησαν, οἰόμενοι τὸν Ἀλκιβιάδην εἰδότα σαφῶς τὴν τῶν πολεμίων παρασκευὴν καὶ διάνοιαν, ἀποχρῆσθαι πρὸς τὴν Φρυνίχου διαβολὴν, οὐκ ἀληθῶς. ὕστερον μέντοι τὸν Φρύνιχον, ἑνὸς τῶν περιπόλων Ἕρμωνος ἐν ἀγορᾷ πατάξαντος ἐγχειριδίῳ καὶ διαφθείραντος, οἱ Ἀθηναῖοι δίκης γενομένης, τοῦ μὲν Φρυνίχου προδοσίαν κατεψηφίσαντο τεθνηκότος, τὸν δ' Ἕρμωνα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ συστάντας ἐστεφάνωσαν.

Ἐν δὲ τῇ Σάμῳ τότε κρατήσαντες οἱ Ἀλκιβιάδου φίλοι, πέμπουσι Πείσανδρον εἰς ἄστυ κινήσοντα τὴν πολιτείαν, καὶ παραθαῤῥυνοῦντα τοὺς δυνατοὺς τῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ καταλύειν τὸν δῆμον, ὡς ἐπὶ τούτοις τοῦ Ἀλκιβιάδου Τισαφέρνην αὐτοῖς φίλον καὶ σύμμαχον παρέξοντος. αὕτη γὰρ ἦν πρόφασις, καὶ τοῦτο πρόσχημα τοῖς καθιστᾶσι τὴν ὀλιγαρχίαν. ἐπεὶ δ' ἴσχυσαν καὶ παρέλαβον τὰ πράγματα οἱ πεντακισχίλιοι λεγόμενοι, τετρακόσιοι δὲ ὄντες, ἐλάχιστα τῷ Ἀλκιβιάδῃ προσεῖχον ἤδη, καὶ μαλακώτερον ἥπτοντο τοῦ πολέμου, τὰ μὲν, ἀπιστοῦντες ἔτι πρὸς τὴν μεταβολὴν ξενοπαθοῦσι τοῖς πολίταις, τὰ δ', οἰόμενοι μᾶλλον ἐνδώσειν αὐτοῖς τοὺς Λακεδαιμονίους,

conditionem. At Phrynichus id proſpiciens, & ab Alcibiade expectans ſecundam inſimulationem, occupavit ipſe Athenienſibus claſſem hoſtium prædicere adventuram, monuitque ut a claſſe ne digrederentur, ac caſtra munirent. Quum his intenti Athenienſes, acciperent iterum ab Alcibiade literas, monente ut aſſervarent Phrynichum, qui tradendam in poteſtatem hoſtium claſſem ſuſceperat, non habuerunt iis fidem, quod Alcibiadem exiſtimarent, cui plane nota erant hoſtium conſilia & cœpta, illis ad circumveniendum Phrynichum abuti: verum falſi fuere. Poſtea tamen, Phrynichum quum unus excubitorum Hermon pugione in foro percuſſiſſet atque interemiſſet, Athenienſes cauſa cognita Phrynichum proditionis mortuum damnavere: Hermonem ejuſque conſortes donaverunt coronis.

Ibi Alcibiadis amici Sami ſuperiores Piſandrum mittunt Athenas ad movendam rempublicam, & incitandos principes, ut ſummam rerum arriperent, populique convellerent vim, Alcibiadem ea conditione ipſis Tiſſaphernis amicitiam & ſocietatem adjuncturum. Hic color erat, hic prætextus res in paucorum redigentium jus. Ubi autem opes ſuas conſtituerunt, & rerum ſunt potiti illi qui quinque millia dicebantur, quum eſſent ſolum quadringenti, in minimis jam Alcibiadem ponebant, ac ſegnius proſequebantur bellum: partim quod nondum fiderent civibus ab ea abhorrentibus converſione, partim quod Lacedæmonios ſemper

μονίους, ἀεὶ πρὸς ὀλιγαρχίαν ἐπιτηδείως ἔχοντας. ὁ μὲν οὖν κατὰ τὴν πόλιν δῆμος, ἄκων ὑπὸ δέους ἡσυχίαν ἦγε· καὶ γὰρ ἀπεσφάγησαν οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐναντιουμένων φανερῶς τοῖς τετρακοσίοις. οἱ δ' ἐν Σάμῳ ταῦτα πυνθανόμενοι καὶ ἀγανακτοῦντες, ὥρμηντο πλεῖν εὐθὺς ἐπὶ τὸν Πειραιᾶ· καὶ μεταπεμψάμενοι τὸν Ἀλκιβιάδην, καὶ στρατηγὸν ἀποδείξαντες, ἐκέλευον ἡγεῖσθαι καὶ καταλύειν τοὺς τυράννους. ὁ δ' οὐχ οἷον ἄν τις ἐξαίφνης χάριτι τῶν πολλῶν μέγας γεγονὼς, ἔπαθε καὶ ἠγάπησε, πάντα δεῖν εὐθὺς οἰόμενος χαρίζεσθαι καὶ μηδὲν ἀντιλέγειν τοῖς ἐκ πλάνητος καὶ φυγάδος αὐτὸν νεῶν τοσούτων καὶ στρατοπέδου καὶ δυνάμεως τηλικαύτης ἀποδείξασιν ἡγεμόνα καὶ στρατηγόν· ἀλλ' ὅπερ ἦν ἄρχοντι μεγάλῳ προσῆκον, ἀνθίστασθαι φερομένοις ὑπ' ὀργῆς, κωλύσας ἐξαμαρτεῖν. τότε γοῦν τὰ πράγματα τῇ πόλει περιφανῶς ἔσωσεν. εἰ γὰρ ἄραντες ἀπέπλευσαν οἴκαδε, τοῖς μὲν πολεμίοις εὐθὺς ἔχειν ὑπῆρχεν Ἰωνίαν ἅπασαν, Ἑλλήσποντον ἀμαχεὶ, καὶ τὰς νήσους, Ἀθηναίοις δὲ πρὸς Ἀθηναίους μάχεσθαι, τὸν πόλεμον εἰς τὴν πόλιν ἐμβαλόντας· ὃν μόνος μάλιστα μὴ γενέσθαι διεκώλυσεν ὁ Ἀλκιβιάδης, οὐ μόνον πείθων καὶ διδάσκων τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ καθ' ἕνα τοὺς μὲν ἀντιβολῶν, τῶν δ' ἐπιλαμβανόμενος. συνέπραττε δ' αὐτῷ καὶ Θρασύβουλος ὁ Στειριεὺς ἅμα παρὼν καὶ κεκραγώς· ἦν γὰρ, ὡς λέγεται, μεγαλοφωνότατος Ἀθηναίων. ἐκεῖνό τε δὴ καλὸν τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ δεύτερον, ὅτι ὑποσχόμενος τὰς Φοινίσσας ναῦς, ἃς προσεδέχοντο Λακεδαιμόνιοι βασιλέως πέμψαντος, ἢ μεταστήσειν πρὸς αὐτοὺς, ἢ διαπράξασθαι μηδὲ πρὸς ἐκείνους κομισθῆναι, διὰ ταχέων ἐξέ-

πλευσε

per paucorum potentiæ ſtudioſos remiſſius ſecum arbitrarentur acturos. At plebs urbana invita per metum quieſcebat. Non pauci enim, qui quadringentis repugnabant aperte, obtruncabantur. Qui Sami erant, his nuntiatis indignantes, inſtituerunt Piræum recta navigare, Alcibiademque accivere, cui delato imperio, in tyrannos ducere, eoſque juſſerunt opprimere. Enimvero hic non, ut fortaſſis alius quiſpiam qui multitudinis evectus beneficio eſſet, egit vel acquievit, omnia ut cenſeret indulgenda, nec quicquam luctandum cum iis qui ex errone & exule, tantæ claſſis, caſtrorum & copiarum tantarum ducem atque prætorem creaverant; ſed, quod magni erat ducis officium, ut reſiſteret ira præcipitibus. Itaque prohibendo eos ne quid ſecus admitterent, in præſentia quidem certe illi civitati citra controverſiam conſervavit imperium. Si enim domum inde eſſent profecti, hoſtes ſtatim facultatem habuiſſent totius ſine pulvere occupandæ Ioniæ, Helleſponti & inſularum, dum cum Athenienſibus Athenienſes bello civili decertarent intra urbis mœnia. Quod ne fieret, unus potiſſimum impedivit Alcibiades, non ſuadendo modo & docendo multitudinem, ſed etiam ſingulos partim obſecrando, partim corripiendo. Adjuvit eum Thraſybulus quoque Stirienſis cum præſentia ſua, tum clamoribus: erat enim (ut ferunt) Athenienſium hic vocaliſſimus. Jam alterum Alcibiadis præclarum factum eſt, quod quum pollicitus eſſet claſſem Phœniſſam ſe, quam ab rege expectabant Spartani, vel ad ipſos traducturum, vel effecturum certe ne illis conjungerentur, propere con-

πλεῦσε. καὶ τὰς μὲν ναῦς ἐκφανείσας περὶ Ἄσπενδον οὐκ ἤγαγεν ὁ Τισσαφέρνης, ἀλλ' ἐψεύσατο τοὺς Λακεδαιμονίους· τὴν δ' αἰτίαν τοῦ ἀποτρέψαι παρ' ἀμφοτέροις ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε, καὶ μᾶλλον ἔτι παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις, ὡς διδάσκων τὸν βάρβαρον αὐτοὺς ὑφ' αὑτῶν περιορᾶν ἀπολλυμένους τοὺς Ἕλληνας. οὐ γὰρ ἦν ἄδηλον, ὅτι τοῖς ἑτέροις δύναμις τοσαύτη προσγενομένη, τοὺς ἑτέρους ἀφῃρεῖτο κομιδῇ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης.

Ἐκ τούτου κατελύθησαν μὲν οἱ τετρακόσιοι, τῶν Ἀλκιβιάδου φίλων προθύμως συλλαμβανομένων τοῖς τὰ δήμου φρονοῦσι. βουλομένων δὲ τῶν ἐν ἄστει καὶ κελευόντων κατιέναι τὸν Ἀλκιβιάδην, αὐτὸς ᾤετο δεῖν μὴ κεναῖς χερσὶ μηδὲ ἀπράκτοις, οἴκτῳ καὶ χάριτι τῶν πολλῶν, ἀλλ' ἐνδόξως κατελθεῖν. διὸ πρῶτον μὲν ὀλίγαις ναυσὶν ἐκ Σάμου περιέπλει τὴν Κνιδίων καὶ Κῴων θάλασσαν· ἐκεῖ δ' ἀκούσας Μίνδαρον τὸν Σπαρτιάτην εἰς Ἑλλήσποντον ἀναπλεῖν τῷ στόλῳ παντὶ, καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἐπακολουθεῖν, ἠπείγετο βοηθῆσαι τοῖς στρατηγοῖς. καὶ κατὰ τύχην εἰς τοῦτο καιροῦ συνήνυσε πλέον ὀκτωκαίδεκα τριήρεσιν, ἐν ᾧ πάσαις ὁμοῦ ταῖς ναυσὶ συμπεσόντες εἰς τὸ αὐτὸ καὶ διαναυμαχοῦντες περὶ Ἄβυδον ἀμφότεροι, τοῖς μὲν ἡττώμενοι μέρεσι, τοῖς δὲ νικῶντες, ἄχρι δείλης ἀγῶνι μεγάλῳ συνείχοντο. καὶ παρέσχε μὲν ἐναντίαν δόξαν ἀμφοτέροις ἐπιφανείς, ὥστε θαρρεῖν μὲν τοὺς πολεμίους, θορυβεῖσθαι δὲ τοὺς Ἀθηναίους. ταχὺ δὲ σημεῖον ἄρας ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος φίλιον, ὥρμησεν εὐθὺς ἐπὶ τοὺς κρατοῦντας καὶ διώκοντας τῶν Πελοποννησίων. τρεψάμενος δ' αὐτοὺς ἐξέωσεν εἰς τὴν γῆν, καὶ προσκείμενος ἔκοπτε τὰς ναῦς,

καὶ

conſcendit. Has naves, quum circa Aſpendum eſſent conſpectæ, non adduxit Tiſſaphernes, ſed Lacedæmonios deluſit. Cauſa averſæ claſſis apud utraſque partes collata in Alcibiadem fuit, magis apud Lacedæmonios tamen, tanquam barbaro ſuggeſſiſſet, ut Græcos ſineret ſeſe mutuo obterere. Neque enim obſcurum erat, utris acceſſiſſent partibus tantæ vires, eas maris imperium extorturas alteris fuiſſe.

Inde quadringenti illi oppreſſi ſunt, quod Alcibiadis neceſſarii prompte opitularentur factioni populari. Quum vellet autem juberetque plebs urbana, ut Alcibiades ab exilio reverteretur, non exiſtimavit ille inani ſibi & inutili miſericordia & beneficio plebis, ſed glorioſe redeundum eſſe. Quare paucis navibus primum ex Samo Cnidiorum & Coorum pelagus obivit. Ibi comperto Mindarum Spartiatem pergere cum tota claſſe in Helleſpontum & inſequi Athenienſes, maturavit ducibus Athenienſibus opitulari. Ac forte fortuna in eo articulo advenit octodecim navibus, quo utrinque claſſes univerſæ concurrerant circa Abydum, & confligentes altero cornu victrices, victæ altero in ſerum uſque acrem trahebant pugnam. Adventu ſuo contrariam utriſque expectationem præbuit, ut erigerentur hoſtes, Athenienſes terrore percellerentur. Mox ſigno ex nave prætoria ſublato amicum ſe eſſe, magno impetu in victores & inſectantes eſt Peloponneſios invectus: fugatos in terram expulit, & tergis inhærens fugientium, naves eorum concidit,

καὶ συνετίτρωσκε τῶν ἀνδρῶν ἐκνεόντων, καὶ Φαρναβάζου πεζῇ προσβοηθοῦντος αὐτοῖς καὶ μαχομένου παρὰ τὴν θάλασσαν ὑπὲρ τῶν νεῶν. τέλος δὲ τῶν μὲν πολεμίων τριάκοντα λαβόντες, ἀνασώσαντες δὲ τὰς αὐτῶν, τρόπαιον ἔστησαν. οὕτω δὲ λαμπρᾷ χρησάμενος εὐτυχίᾳ, καὶ φιλοτιμούμενος εὐθὺς ἐγκαλλωπίσασθαι τῷ Τισσαφέρνῃ, ξένια καὶ δῶρα παρασκευασάμενος, καὶ θεραπείαν ἔχων ἡγεμονικὴν, ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν. οὐ μὴν ἔτυχεν ὧν προσεδόκησεν, ἀλλὰ πάλαι κακῶς ἀκούων ὁ Τισσαφέρνης ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ φοβούμενος αἰτίαν λαβεῖν ἐκ βασιλέως, ἔδοξεν ἐν καιρῷ τὸν Ἀλκιβιάδην ἀφῖχθαι, καὶ συλλαβὼν αὐτὸν εἷρξεν ἐν Σάρδεσιν, ὡς λύσιν ἐκείνης τῆς διαβολῆς τὴν ἀδικίαν ταύτην ἐσομένην.

Τριάκοντα δ' ἡμερῶν διαγενομένων, ὁ Ἀλκιβιάδης ἵππου ποθὲν εὐπορήσας, καὶ ἀποδρὰς τοὺς φύλακας, εἰς Κλαζομενὰς διέφυγε. καὶ τὸν μὲν Τισσαφέρνην προσδιέβαλεν ὡς ὑπ' ἐκείνου μεθειμένος, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων, καὶ πυθόμενος Μίνδαρον ὁμοῦ καὶ Φαρνάβαζον ἐν Κυζίκῳ γεγονέναι, τοὺς μὲν στρατιώτας παρώρμησεν, ὡς ἀνάγκην οὖσαν αὐτοῖς καὶ ναυμαχεῖν καὶ πεζομαχεῖν καὶ μὰ Δία τειχομαχεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους· χρήματα γὰρ οὐκ εἶναι μὴ πάντη κρατοῦσι. πληρώσας δὲ τὰς ναῦς καὶ κατάρας εἰς Προκόννησον, ἐκέλευσεν ἐντὸς περιβάλλειν τὰ λεπτὰ πλοῖα καὶ παραφυλάσσειν, ὅπως μηδεμία τοῖς πολεμίοις ἐπιπλέοντος αὐτοῦ γένοιτο μηδαμόθεν προαίσθησις. ἔτυχε δὲ καὶ πολὺν ὄμβρον ἐξαίφνης ἐπιπεσόντα, καὶ βροντὰς καὶ ζόφον συνεργῆσαι καὶ συνεπικρύψαι τὴν παρασκευήν. οὐ γὰρ μόνον

cidit, peremitque multos ex iis qui conabantur enatare, quamvis Pharnabazus iis terra ſubveniret, naveſque eniteretur in littore ſervare. Poſtremo captis de hoſte triginta navibus, ſuis receptis, trophæum excitavere. Tam nobili potitus victoria, quum affectaret illico oſtentare ſe Tiſapherni, cum muneribus doniſque & comitatu imperatorio contendit ad eum. Verum fruſtratus eſt ſpe ſua: nam apud Lacedæmonios Tiſapherni jampridem male audienti & metuenti ne crimen ſibi pararetur apud regem, in tempore viſus eſt Alcibiades adeſſe, & comprehenſum conjecit Sardibus in vincula, illius calumniæ mutuaturus ex hac injuria purgationem.

Triginta poſt diebus habita Alcibiades alicunde equi copia, elapſus cuſtodibus profugit Clazomenas, Tiſaphernem inſuper calumniatus, emiſſum ſe ab illo fuiſſe. Profectus in caſtra Athenienſium, nuntiato Mindarum & Pharnabazum Cyzici conveniſſe, cohortatus eſt milites, neceſſarium demonſtrans eſſe ut navali & terreſtri prœlio decernerent cum hoſtibus, & vero etiam muros oppugnarent, nam ut undique victores eſſent, difficultatem fore ſtipendii. Mox quum omnes impoſuiſſet navibus, & Proconneſum decurriſſet, edixit ut in medium reciperent minora navigia, ac darent operam ne qua præſentiſceret adventum ſuum hoſtis. Forte imber repentinus & ingens cum tonitru effuſus adjumento fuit, ſimulque cœpta texit. Neque enim hoſtes

νον τοὺς πολεμίους ἔλαθεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἀπεγνωκότας ἤδη ἐμβῆναι κελεύσας, ἀνήχθη. καὶ μετὰ μικρὸν ὅ τε ζόφος διελύθη, καὶ κατώφθησαν αἱ τῶν Πελοποννησίων νῆες, αἰωρούμεναι πρὸ τοῦ λιμένος τῶν Κυζικηνῶν. δείσας οὖν ὁ Ἀλκιβιάδης, μὴ διὰ τὸ πλῆθος αὐτὸν προϊδόντες εἰς τὴν γῆν καταφύγωσι, τοὺς μὲν στρατηγοὺς ἐκέλευσεν ἡσυχῇ πλέοντας ὑπολείπεσθαι, αὐτὸς δὲ τεσσαράκοντα ναῦς ἔχων ἐφαίνετο, καὶ προὐκαλεῖτο τοὺς πολεμίους. ἐπεὶ δ' ἐξηπάτηντο, καταφρονήσαντες ὡς ἐπὶ τοσαύτας ἀντεξήλασαν, αὐτοὶ μὲν εὐθὺς ἐξῆπτοντο καὶ συνεπλέκοντο, τῶν δ' ἄλλων ἤδη μαχομένοις ἐπιφερομένων, ἐκπλαγέντες ἔφυγον. ὁ δ' Ἀλκιβιάδης εἴκοσι ταῖς ἀρίσταις διεκπλεύσας καὶ προσβαλὼν τῇ γῇ καὶ ἀποβὰς, ἐνέκειτο τοῖς φεύγουσιν ἐκ τῶν νεῶν καὶ πολλοὺς ἔφθειρε. Μινδάρου δὲ καὶ Φαρναβάζου προσβοηθούντων κρατήσας, τὸν μὲν Μίνδαρον ἀνεῖλεν ἐρρωμένως ἀγωνιζόμενον, ὁ δὲ Φαρνάβαζος ἔφυγε. πολλῶν δὲ καὶ νεκρῶν καὶ ὅπλων κρατήσαντες, τάς τε ναῦς ἁπάσας ἔλαβον, χειρωσάμενοι δὲ καὶ Κύζικον, ἐκλιπόντος τοῦ Φαρναβάζου καὶ τῶν Πελοποννησίων διαφθαρέντων, οὐ μόνον τὸν Ἑλλήσποντον εἶχον βεβαίως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἄλλης θαλάσσης ἐξήλασαν κατὰ κράτος τοὺς Λακεδαιμονίους. ἑάλω δὲ καὶ γράμματα λακωνικῶς φράζοντα τοῖς Ἐφόροις τὴν γεγενημένην ἀτυχίαν. Ἔρρει τὰ καλά. Μίνδαρος δ' ἀπέσσυται. πεινῶντι τ' ἄνδρες. ἀπορέομες τί χρὴ δρᾶν.

Οὕτω δ' ἐπήρθησαν οἱ μετ' Ἀλκιβιάδου στρατευσάμενοι, καὶ τοσοῦτον ἐφρόνησαν, ὥστ' ἀπαξιοῦν ἔτι τοῖς ἄλλοις καταμιγνύναι στρατιώταις ἑαυτοὺς, πολλάκις

hoſtes modo latuit, ſed Athenienſes quoque, quod quum præter eorum expectationem conſcendere juſſiſſet, ſolverit. Paulo poſt & tempeſtas diſcuſſa eſt, & Peloponneſiorum in conſpectu fuit claſſis, quæ in ancoris pro Cyzicenorum portu ſtabat in ſalo. Veritus igitur Alcibiades ne conſpecta navium ſuarum multitudine refugerent in terram, ducibus juſſit ut lentius navigantes ſequerentur a tergo, ipſe oſtendit ſe cum navibus quadraginta, hoſteſque laceſſivit. Poſtquam ludificati contempta paucitate, quaſi cum his ſolum futurum ſibi certamen eſſet, atque ita infeſti in Alcibiadem iverunt, confeſtim coorti in pugnam manus conſeruere. At ut reliquæ in dimicantes jam intulerunt ſe, perculſi terga dederunt. Alcibiades autem, navibus viginti præſtantiſſimis mediam perrumpens aciem, ad terram ſucceſſit, & exſcenſione facta, inſtitit fugientibus ex navibus, multoſque obtruncavit. Mindarum & Pharnabazum opem his ferentes fudit, ac Mindarum ſtrenue dimicantem interemit, Pharnabazus conſuluit fugæ. Multis interfectis ſpoliatiſque naves omnes ceperunt: Cyzico etiam, quum id eſſet a Pharnabazo deſertum & contrucidati Peloponneſii, capto, non Helleſpontum modo confirmaverunt ſibi, verum etiam reliquo mari vi expulere Lacedæmonios. Interceperunt ſcriptas quoque Laconice de hac clade ad Ephoros literas. Perditæ ſunt res proſperæ, Mindarus interiit, eſuriunt milites, hæremus quid faciendum ſit.

In tantum vero animos ſuſtulere Alcibiadis milites, tantoſque ſumpſerunt ſpiritus, ut dedignarentur aliis militibus ſubinde victis ſe invictos

λάκις ἡττημένοις, ἀηττήτους ὄντας. καὶ γὰρ οὐ πολλῷ πρότερον συνεβεβήκει πταίσαντος περὶ Ἔφεσον τοῦ Θρασύλλου, τὸ χαλκοῦν ἀνεστάναι τρόπαιον ὑπὸ τῶν Ἐφεσίων ἐπ' αἰσχύνῃ τῶν Ἀθηναίων. ταῦτ' οὖν ὠνείδιζον οἱ μετ' Ἀλκιβιάδου τοῖς μετὰ τοῦ Θρασύλλου, μεγαλύνοντες αὐτοὺς καὶ τὸν στρατηγὸν, ἐκείνοις δὲ μήτε γυμνασίων μήτε χώρας ἐν στρατοπέδῳ κοινωνεῖν ἐθέλοντες. ἐπεὶ δὲ Φαρνάβαζος ἱππέας τε πολλοὺς ἔχων καὶ πεζοὺς ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἐμβεβληκόσιν εἰς τὴν Ἀβυδηνῶν, ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκβοηθήσας ἐπ' αὐτὸν, ἐτρέψατο καὶ κατεδίωξεν ἄχρι σκότους μετὰ τοῦ Θρασύλλου, καὶ ἀνεμίγνυντο, καὶ κοινῇ φιλοφρονούμενοι καὶ χαίροντες ἐπανῄεσαν εἰς τὸ στρατόπεδον, τῇ δ' ὑστεραίᾳ στήσας τρόπαιον, ἐλεηλάτει τὴν Φαρναβάζου χώραν, οὐδενὸς ἀμύνασθαι τολμῶντος. ἱερεῖς μέντοι καὶ ἱερείας ἔλαβε μὲν, ἀλλ' ἀφῆκεν ἄνευ λύτρων. Χαλκηδονίοις δ' ἀφεστῶσι καὶ δεδεγμένοις φρουρὰν καὶ ἁρμοστὴν Λακεδαιμονίων ὡρμημένος πολεμεῖν, ἀκούσας δ' ὅτι τὴν λείαν πᾶσαν ἐκ τῆς χώρας συναγαγόντες εἰς Βιθυνοὺς ἐκτίθενται φίλους ὄντας, ἧκεν ἐπὶ τοὺς ὅρους ἄγων τὸ στράτευμα· καὶ κήρυκα προπέμψας, ἐνεκάλει τοῖς Βιθυνοῖς. οἱ δὲ δείσαντες, τήν τε λείαν ἀπέδοσαν αὐτῷ, καὶ φιλίαν ὡμολόγησαν.

Ἀποτειχιζομένης δὲ τῆς Χαλκηδόνος ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, ὁ Φαρνάβαζος ἧκεν ὡς λύσων τὴν πολιορκίαν· καὶ Ἱπποκράτης ὁ ἁρμοστὴς ἐκ τῆς πόλεως συναγαγὼν τὴν σὺν αὐτῷ δύναμιν, ἐπεχείρει τοῖς Ἀθηναίοις. ὁ δ' Ἀλκιβιάδης ἅμα πρὸς ἀμφοτέρους ἀντιτάξας τὸ στράτευμα, τὸν μὲν Φαρνάβαζον αἰσχρῶς φεύγειν ἠνάγκασε, τὸν δ' Ἱπποκράτη διέφθειρε, καὶ

συχ-

victos ubique commiſcere. Nam forte non multo ante ad Epheſum re a Thraſyllo male geſta, æreum trophæum Epheſii in opprobrium Athenienſium erexerant. Hæc exprobrabant Thraſylli militibus milites Alcibiadis, extollentes ſe & ſuum imperatorem, nec eos ad eadem gymnaſia vel eaſdem ſtationes in caſtris admittere dignabantur. Ut vero Pharnabazus magno equitatu & pedeſtribus copiis populantes Abydenorum fines eſt adortus, ſuppetias veniens Alcibiades fugavit eum, perſequutuſque ad noctem uſque eſt cum Thraſyllo: ac tunc ſe cum eo conjunxit, atque inter ſe congratulantes ovanteſque in caſtra rediere. Poſtero die excitavit trophæum, & Pharnabazi provinciam, nemine ire contra auſo, ferro & igne vaſtavit. Sacerdotes ibi aliqui capti, ſed ſine pretio ab eo dimiſſi. In Chalcedonios, quod deſciviſſent, præſidiumque ac præfectum recepiſſent Lacedæmoniorum, movit arma: ſed omnem prædam ubi eos intellexit ex agris coactam apud amicos ſuos Bithynos depoſuiſſe, eorum finibus exercitum admovit, & caduceatore præmiſſo incuſavit Bithynos. Qui trepidantes prædam illi tradiderunt, amicitiamque junxerunt cum eo.

Dum Chalcedon ex mari in mare circumvallatur, accurrit Pharnabazus ad ſolvendam obſidionem, & præfectus Hippocrates, contractis copiis ſuis, eruptionem fecit ex urbe in Athenienſes. Alcibiades directa adverſus utrumque acie, Pharnabazum in fœdam fugam avertit, Hippocratem cum magno

mili-

συχνοὺς τῶν περὶ αὐτὸν ἡττηθέντας. εἶτ' αὐτὸς μὲν ἐκπλεύσας εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἠργυρολόγει, καὶ Σηλυβρίαν εἷλεν, ἀφειδήσας ἑαυτοῦ παρὰ τὸν καιρόν. οἱ γὰρ ἐνδιδόντες τὴν πόλιν, συνέθεντο μὲν ἀνασχήσειν πυρσὸν αὐτῷ μεσούσης νυκτός· ἠναγκάσθησαν δὲ τοῦτο ποιῆσαι πρὸ τοῦ καιροῦ, τῶν συνωμοτῶν φοβηθέντες τινὰ ἐξαίφνης μεταβαλλόμενον. ἀρθέντος οὖν τοῦ πυρσοῦ μηδέπω τῆς στρατιᾶς οὔσης ἑτοίμης, ἀναλαβὼν ὅσον τριάκοντα περὶ αὐτὸν, ἠπείγετο δρόμῳ πρὸς τὰ τείχη, τοὺς ἄλλους ἕπεσθαι κατὰ τάχος κελεύσας. ἀνοιχθείσης δὲ τῆς πύλης αὐτῷ, καὶ προσγενομένων τοῖς τριάκοντα πελταστῶν εἴκοσι, παρεισπεσὼν εὐθὺς ᾔσθετο τοὺς Σηλυβριανοὺς ἐξ ἐναντίας μετὰ τῶν ὅπλων ἐπιφερομένους. ἐπεὶ δ' ὑποστάντι μὲν οὐκ ἐφαίνετο σωτηρία, πρὸς δὲ τὸ φυγεῖν ἀήττητος ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐν ταῖς στρατηγίαις γεγονὼς, φιλονεικότερον εἶχε, τῇ σάλπιγγι σημήνας σιωπὴν, ἐκέλευσεν ἕνα τῶν παρόντων ἀνειπεῖν, Σηλυβριανοὺς Ἀθηναίοις ἐναντία ὅπλα μὴ τίθεσθαι. τοῦτο τὸ κήρυγμα τοὺς μὲν ἀμβλυτέρους ἐποίησε πρὸς τὴν μάχην, ὡς τῶν πολεμίων ἔνδον ὄντων ἁπάντων· οἱ δὲ ταῖς ἐλπίσιν ἡδίους ἐγίνοντο πρὸς τὰς διαλύσεις. ἐν ᾧ δὲ συστάντες ἀλλήλοις ἐδίδοσαν λόγον, ἐπῆλθεν ἡ στρατιὰ τῷ Ἀλκιβιάδῃ, καὶ τεκμαιρόμενος, ὅπερ ἦν, εἰρηνικὰ φρονεῖν τοὺς Σηλυβριανοὺς, ἔδεισε μὴ τὴν πόλιν οἱ Θρᾷκες διαρπάσωσιν. ἦσαν δὲ πολλοὶ χάριτι τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ δι' εὔνοιαν στρατευόμενοι προθύμως. ἀπέπεμψεν οὖν τούτους ἅπαντας ἐκ τῆς πόλεως, τοὺς δὲ Σηλυβριανοὺς δεηθέντας οὐδὲν ἠδίκησεν, ἀλλὰ χρήματα λαβὼν, καὶ φρουρὰν ἐγκαταστήσας, ἀπῆλθεν.

Οἱ

militum numero profligatum oppreſſit. Inde ad conficiendam pecuniam provectus eſt in Helleſpontum. Selybriam ibi cepit, ubi intempeſtive in periculum conjecit ſe magnum. Nam qui dedere receperant ei oppidum, ſignum face conſtituerant media nocte dare. Id maturius facere metu unius ex conjuratis, qui mutabat conſilium, ſubacti fuere. Igitur quum eſſet fax ſublata exercitu nondum parato, raptis ſecum militibus ad triginta, & reliquis propere ſequi juſſis, curſu contendit ad mœnia. Porta ei patefacta, adjunctiſque ad triginta ſuos cetratis viginti, ſimulatque urbem irrupit, ſenſit Selybrianos ex diverſo armatos invehere ſe. Quum vero ſubſiſtenti nulla appareret ſalus, & ad fugam capeſſendam, in imperiis ſuis ſemper ad eam diem invictus, eſſet admodum invitus, tuba ſilentio indicto præcepit uni ex adſtantibus pronuntiare, ne Selybriani in Athenienſes arma ſumerent. Hoc edictum partim ſegniores fecit ad certamen, ratos omnes hoſtes intra mœnia eſſe, partim ſpe erecti ad pacificationem fuere. Dum inter congreſſos ultro citroque verba fiunt, ſupervenerunt copiæ Alcibiadis. Conjiciens autem id quod erat, non abhorrere a pace cives, metuit ne urbem Thraces diriperent: frequentes enim erant qui Alcibiadis gratia & benevolentia adducti ſtrenuam præſtabant in bello operam. Quare omnes eos emovit oppido, ſupplicesque nihil violavit Selybrianos, ſed exacto ſtipendio & præſidio impoſito diſceſſit.

At

Οἱ δὲ πολιορκοῦντες τὴν Χαλκηδόνα στρατηγοὶ, σπονδὰς ἐποιήσαντο πρὸς Φαρνάβαζον ἐπὶ τῷ χρήματα λαβεῖν, καὶ Χαλκηδονίους ὑπηκόους πάλιν Ἀθηναίοις εἶναι, τὴν δὲ Φαρναβάζου χώραν μὴ ἀδικεῖν· Φαρνάβαζον δὲ πρέσβεσιν Ἀθηναίων πρὸς βασιλέα πομπὴν μετ' ἀσφαλείας παρασχεῖν. ὡς οὖν ἐπανελθόντα τὸν Ἀλκιβιάδην ὁ Φαρνάβαζος ἠξίου καὶ αὐτὸν ὀμόσαι περὶ τῶν ὡμολογημένων, οὐκ ἔφη πρότερον ἢ κοινὸν αὐτοῖς ὀμόσαι. γενομένων δὲ τῶν ὅρκων, ἐπὶ Βυζαντίους ἀφεστῶτας ἦλθε, καὶ περιετείχιζε τὴν πόλιν. Ἀναξιλάου δὲ καὶ Λυκούργου καί τινων ἄλλων συντιθεμένων ἐπὶ σωτηρίᾳ παραδώσειν τὴν πόλιν, διαδοὺς λόγον ὡς ἀνίστησιν αὐτοὺς πράγματα νεώτερα συνιστάμενα περὶ τὴν Ἰωνίαν, ἡμέρας ἀπέπλει ταῖς ναυσὶ πάσαις, νυκτὸς δ' ὑποστρέψας, αὐτὸς μὲν ἀπέβη μετὰ τῶν ὁπλιτῶν, καὶ προσελθὼν τοῖς τείχεσιν ἡσυχίαν ἦγεν· αἱ δὲ νῆες ἐπὶ τὸν λιμένα πλεύσασαι, καὶ βιαζόμεναι κραυγῇ τε πολλῇ καὶ θορύβοις καὶ ψόφοις, ἅμα μὲν ἐξέπληττον τῷ ἀπροσδοκήτῳ τοὺς Βυζαντίους, ἅμα δὲ τοῖς ἀττικίζουσι παρεῖχον ἐπ' ἀδείας τὸν Ἀλκιβιάδην δέχεσθαι, πάντων ἐπὶ τὸν λιμένα καὶ τὰς ναῦς βοηθούντων. οὐ μὴν ἀμαχεὶ προσεχώρησαν. οἱ γὰρ παρόντες ἐν τῷ Βυζαντίῳ Πελοποννήσιοι καὶ Βοιωτοὶ καὶ Μεγαρεῖς, τοὺς μὲν ἀπὸ τῶν νεῶν ἐτρέψαντο καὶ καθεῖρξαν εἰς τὰς ναῦς πάλιν, τοὺς δ' Ἀθηναίους ἔνδον ὄντας αἰσθόμενοι, καὶ συντάξαντες ἑαυτοὺς, ἐχώρουν ὁμόσε. καρτερᾶς δὲ μάχης γενομένης, ἐνίκησεν Ἀλκιβιάδης τὸ δεξιὸν κέρας ἔχων, Θηραμένης δὲ τὸ εὐώνυμον, καὶ τῶν πολεμίων τοὺς περιγενομένους

At prætores, qui Chalcedonem circumſidebant, pepigerunt cum Pharnabazo fœdus hiſce legibus, ut ſtipendium præſtaret, & Chalcedonii iterum in ditionem cederent populi Athenienſis, ne fines Pharnabazi Athenienſes incurſarent, Pharnabazus Athenienſium legatis ad regem duces & fidem publicam daret. Poſtquam igitur poſtulavit Pharnabazus, ut reverſus Alcibiades etiam in fœdus juraret, abnuit, ni prior ille juraſſet. Jurejurando utrinque præſtito, movit in Byzantinos qui defecerant, urbemque eorum circumvallavit. Quum vero Anaxilaus & Lycurgus adjunctis quibuſdam aliis urbem recepiſſent ei pacta incolumitate tradere, ſermonem diſſipavit rebus novis ſe circa Ioniam exortis revocari, ac de die omni cum claſſe diſceſſit. Nocte reverſus, & cum militibus armatis egreſſus in terram, tenuit ſe ſilentio ſub mœnibus. Naves in portum invectæ, & impreſſionem ingenti edito clamore, tumultu, & ſtrepitu facientes, ſimul re inopinata torpidos Byzantinos defixerunt, & Athenienſium fautoribus liberum ſpatium (quod omnes eſſent in portum & claſſem intenti) Alcibiadem recipiendi dedere. Haud proceſſit tamen res ſine certamine; ſiquidem qui Byzantii in præſidio erant, Peloponneſii, Bœotii, & Megarenſes, navalem manum averterunt & redegerunt ad naves, cum Athenienſibus, quos in urbe ſenſerant eſſe, inſtructa acie manus conſeruerunt, atque acri commiſſa pugna, Alcibiades in dextro cornu vicit, Theramenes in ſiniſtro. Hoſtes, quos Mars reliquos fecit, vivi ad trecentos in

μένους ὅσον τριακοσίους, ζῶντας ἔλαβε. Βυζαντίων δὲ μετὰ τὴν μάχην οὐδεὶς ἀπέθανεν οὐδ' ἔφυγεν. ἐπὶ τούτοις γὰρ οἱ ἄνδρες παρέδοσαν τὴν πόλιν, καὶ ταῦτα συνέθεντο, μηδὲν αὐτοῖς ἴδιον ὑπεξελεῖν. διὸ καὶ δίκην προδοσίας ἐν Λακεδαίμονι φεύγων ὁ Ἀναξίλαος, ἐφάνη τῷ λόγῳ τὸ ἔργον οὐκ αἰσχυνῶν. ἔφη γὰρ, οὐκ ὢν Λακεδαιμόνιος, ἀλλὰ Βυζάντιος, οὐδὲ τὴν Σπάρτην κινδυνεύουσαν, ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον ὁρῶν, τῆς μὲν πόλεως ἀποτετειχισμένης, μηδενὸς δ' εἰσαγομένου, τὸν δ' ὄντα σῖτον ἐν τῇ πόλει Πελοποννησίων καὶ Βοιωτῶν ἐσθιόντων, Βυζαντίων δὲ πεινώντων σὺν τέκνοις καὶ γυναιξὶν, οὐ προδοῦναι τοῖς πολεμίοις, ἀλλὰ πολέμων καὶ κακῶν ἀπαλλάξαι τὴν πόλιν, μιμούμενος τοὺς ἀρίστους Λακεδαιμονίων, οἷς ἓν καλὸν ἁπλῶς καὶ δίκαιόν ἐστι τὸ τῆς πατρίδος συμφέρον. οἱ μὲν οὖν Λακεδαιμόνιοι ταῦτ' ἀκούσαντες, ᾐδέσθησαν καὶ ἀπέλυσαν τοὺς ἄνδρας.

Ὁ δ' Ἀλκιβιάδης, ἰδεῖν τε ποθῶν ἤδη τὰ οἴκοι, καὶ ἔτι μᾶλλον ὀφθῆναι βουλόμενος τοῖς πολίταις νενικηκὼς τοὺς πολεμίους τοσαυτάκις, ἀνήχθη, πολλαῖς μὲν ἀσπίσι καὶ λαφύροις κύκλῳ κεκοσμημένων τῶν Ἀττικῶν τριηρῶν, πολλὰς δ' ἐφελκόμενος αἰχμαλώτους, ἔτι δὲ πλείω κομίζων ἀκροστόλια τῶν διεφθαρμένων ὑπ' αὐτοῦ καὶ κεκρατημένων. ἦσαν γὰρ οὐκ ἐλάττους συναμφότεραι διακοσίων. ἃ δὲ Δοῦρις ὁ Σάμιος, Ἀλκιβιάδου φάσκων ἀπόγονος εἶναι, προστίθησι τούτοις, αὐλεῖν μὲν εἰρεσίαν τοῖς ἐλαύνουσι Χρυσόγονον τὸν Πυθιονίκην, κελεύειν δὲ Καλλιπίδην τὸν τῶν τραγῳδιῶν ὑποκριτὴν, στατοὺς καὶ ξυστί-

in poteſtatem venere. Byzantinorum poſt prœlium nemo interfectus, neque patria pulſus. His enim conditionibus aperuerant illi portas, atque hæc receperant, omnia ſua ut ipſis ſalva forent. Quapropter proditionis Anaxilaus Lacedæmone poſtulatus, non deformavit factum ſuum oratione. Negavit enim civem ſe Lacedæmonium, ſed Byzantinum, quum non Spartam cerneret, ſed Byzantium in præcipitem caſum adductum, urbe circumvallata, nemine quicquam importante, commeatum, qui præ manibus eſſet, Peloponneſiis & Bœotiis conſumentibus, Byzantinis vero cum liberis & conjugibus eſurientibus, non prodidiſſe hoſtibus, ſed bello & calamitatibus exemiſſe patriam ſuam, æmulantem Lacedæmoniorum excellentiſſimos, quibus unum tantum eſſet honeſtum & juſtum, quod ex re ſit patriæ. Grata fuit Lacedæmoniis oratio, illoſque judicio liberavere.

At Alcibiades jam viſere cupiens penates, vel potius toties fuſis fugatiſque hoſtibus videri affectans a civibus, vela fecit. Naves Athenienſium vi magna clypeorum & manubiorum undique adornatæ erant, magnum agmen trahebat ſecum captivarum, plura deportabat conciſarum ab ſe & oppreſſarum inſignia, quæ ducentarum omnes explebant numerum. Quæ vero his Samius Duris (qui ſtirpem ſe ferebat Alcibiadis) attexit, ad tibiam eum remos concitaſſe, claſſicos modulante Chryſogono Pythionica, hortatorem Callipidem fuiſſe tragœdiarum hiſtrionem, ſtatis, xyſtide, & reliquo

 cul-

ξυστίδα καὶ τὸν ἄλλον ἐναγώνιον ἀμπεχόμενον κόσμον, ἱστίῳ δ' ἁλουργῷ τὴν ναυαρχίδα προσφέρεσθαι τοῖς λιμέσιν, ὥσπερ ἐκ μέθης ἐπικωμάζοντας, οὔτε Θεόπομπος, οὔτ' Ἔφορος, οὔτε Ξενοφῶν γέγραφεν· οὔτ' εἰκὸς ἦν οὕτως ἐντρυφῆσαι τοῖς Ἀθηναίοις, μετὰ φυγὴν καὶ συμφορὰς τοσαύτας κατερχόμενον. ἀλλ' ἐκεῖνος καὶ δεδιὼς κατήγετο, καὶ καταχθεὶς οὐ πρότερον ἀπέβη τῆς τριήρους, πρὶν στὰς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἰδεῖν Εὐρυπτόλεμόν τε τὸν ἀνεψιὸν παρόντα, καὶ τῶν ἄλλων φίλων καὶ οἰκείων συχνοὺς ἐκδεχομένους καὶ παρακαλοῦντας. ἐπεὶ δ' ἀπέβη, τοὺς μὲν ἄλλους στρατηγοὺς οὐδ' ὁρᾶν ἐδόκουν ἀπαντῶντες οἱ ἄνθρωποι, πρὸς δ' ἐκεῖνον συντρέχοντες, ἐβόων, ἠσπάζοντο, παρέπεμπον, ἐστεφάνουν προσιόντες· οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι προσελθεῖν, ἄπωθεν ἐθεῶντο, καὶ τοῖς νέοις ἐδείκνυσαν οἱ πρεσβύτεροι. πολὺ δὲ καὶ δάκρυον τῷ χαίροντι τῆς πόλεως ἀνεκέκρατο, καὶ μνήμη πρὸς τὴν παροῦσαν εὐτυχίαν τῶν πρόσθεν ἀτυχημάτων, λογιζομένοις ὡς οὔτ' ἂν Σικελίας διήμαρτον, οὐδ' ἄλλό τι τῶν προσδοκηθέντων ἐξέφυγεν αὐτοὺς, ἐάσαντας Ἀλκιβιάδην ἐπὶ τῶν τότε πραγμάτων καὶ τῆς δυνάμεως ἐκείνης, εἰ νῦν τὴν πόλιν παραλαβὼν ὀλίγου δέουσαν ἐκπεπτωκέναι τῆς θαλάσσης, κατὰ γῆν δὲ μόλις τῶν προαστείων κρατοῦσαν, αὐτὴν δὲ πρὸς ἑαυτὴν στασιάζουσαν, ἐκ λυπρῶν ἔτι λειψάνων καὶ ταπεινῶν ἀναστήσας, οὐ μόνον γε τῆς θαλάσσης τὸ κράτος ἀπέδωκεν, ἀλλὰ καὶ πεζῇ νικῶσαν ἀποδείκνυσι πανταχοῦ τοὺς πολεμίους.

Τὸ μὲν οὖν ψήφισμα τῆς καθόδου πρότερον ἐκεκύρωτο Κριτίου τοῦ Καλλαί-

χρου

cultu, quo prodire in ſcenam ſolitus erat, velatum, navem prætoriam velo purpureo in portum decurriſſe, quaſi vinoſus comeſſabundusſque adventaret; ea neque Theopompus, neque Ephorus, neque Xenophon prodidit. Neque illum veriſimile ſit ab exilio & ærumnis tantis tam procaciter cum Athenienſibus egiſſe in reditu. Immo etiam invectus in portum timide eſt, neque, quum in portu ſtaret, prius ex trireme exſcendit in terram, quam in foris conſiſtens præſto videret conſobrinum ſuum Euryptolemum, amicoſque atque neceſſarios frequentes, qui prodirent ei obviam & invitarent. Poſtquam deſcendit, reliquos duces ne aſpicere quidem dignabantur homines qui obviam proceſſerant; ſed concurſu ad illum facto plaudebant, ſalutabant, proſequebantur eum, coronis redimibant qui adire poterant, qui non poterant, ſpectabant illum e longinquo, juvenibuſque monſtrabant ſenes. Multum etiam lacrymarum permixtum publicæ erat lætitiæ, & recordatio cum his lætis rebus calamitatum ſuperiorum, reputantibus iis, non futurum fuiſſe unquam ab Sicilia ut decediſſent, vel ulla ipſis alia elapſa ſpes fuiſſet, ſi ea tempeſtate imperium & exercitum reliquiſſent Alcibiadi; quando tunc quum civitatem ſuſcepit mari prope expulſam, terra vix ſuburbia tenentem, & domeſticis diſtractam ſeditionibus, ex reliquiis excitatam exilibus atque debilibus, non in priſtinum modo maris reſtituerit imperium, ſed terra quoque hoſtium ubique victricem reddiderit.

Ac lex ante de illius reditu perlata fuerat ex

Critiæ

χέου γράψαντος, ὡς αὐτὸς ἐν ταῖς ἐλεγείαις πεποίηκεν, ὑπομιμνήσκων τὸν Ἀλκιβιάδην τῆς χάριτος ἐν τούτοις,

> Γνώμη δ' ἥ σε κατήγαγ', ἐγὼ ταύτην ἐν ἅπασιν
> Εἶπον, καὶ γράψας τοὔργον ἔδρασα τόδε.
> Σφραγὶς δ' ἡμετέρης γλώττης ἐπὶ τοῖσδεσι κεῖται.

τότε δὲ τοῦ δήμου συνελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν παρελθὼν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ τὰ μὲν αὐτοῦ πάθη κλαύσας καὶ ὀλοφυράμενος, ἐγκαλέσας δὲ μικρὰ καὶ μέτρια τῷ δήμῳ, τὸ δὲ σύμπαν ἀναθεὶς αὐτοῦ τινὶ τύχῃ πονηρᾷ, καὶ φθονερῷ δαίμονι, πλεῖστα δ' εἰς ἐλπίδας τῶν πολεμίων, καὶ πρὸς τὸ θαῤῥεῖν διαλεχθεὶς καὶ παρορμήσας, στεφάνοις μὲν ἐστεφανώθη χρυσοῖς, ᾑρέθη δὲ καὶ κατὰ γῆν ἅμα καὶ κατὰ θάλασσαν στρατηγὸς αὐτοκράτωρ. ἐψηφίσαντο δὲ τὴν οὐσίαν ἀποδοῦναι αὐτῷ, καὶ τὰς ἀρὰς ἀφοσιώσασθαι πάλιν Εὐμολπίδας καὶ κήρυκας ἃς ἐποιήσαντο τοῦ δήμου προστάξαντος. ἀφοσιουμένων δὲ τῶν ἄλλων, Θεόδωρος ὁ ἱεροφάντης, Ἀλλ' ἐγὼ, εἶπεν, οὐδὲ κατηρασάμην αὐτῷ κακὸν οὐδὲν, εἰ μηδὲν ἀδικεῖ τὴν πόλιν.

Οὕτω δὲ τοῦ Ἀλκιβιάδου λαμπρῶς εὐημεροῦντος, ὑπέθραττεν ἐνίους ὅμως ὁ τῆς καθόδου καιρός. ᾗ γὰρ ἡμέρᾳ κατέπλευσεν, ἐδρᾶτο τὰ πλυντήρια τῇ Θεῷ. δρῶσι δὲ τὰ ὄργια πραξιεργίδαι Θαργηλιῶνος ἕκτῃ φθίνοντος ἀπόῤῥητα· τόν τε κόσμον καθελόντες, καὶ τὸ ἕδος κατακαλύψαντες. ὅθεν ἐν ταῖς μάλιστα τῶν ἀποφράδων τὴν ἡμέραν ταύτην ἄπρακτον Ἀθηναῖοι νομίζουσιν.

Critiæ Callæſchri filii rogatione, ut ipſe hiſce elegiis commonens Alcibiadem beneficii cecinit,

> *In cœtu populi dixi hanc, ſententia quæ te*
> *Cum plauſu lætum reſtituit patriæ.*
> *Hæc eſt ad plebem per me ipſa rogatio lata:*
> *Hoc tibi ſit pignus quod mea lingua dedit.*

Ibi advocato ad concionem populo procedens Alcibiades, quum ſuas defleviſſet deploraſſetque calamitates, populum parum & modice caſtigaſſet, omnia autem malæ fortunæ ſuæ & invido adſcripſiſſet fato, plurimumque de hoſtium ſpe diſſeruiſſet, & ad ſumendum animum incitaſſet eos, coronis aureis donatus eſt, ac terra marique imperator cum libera poteſtate creatus. Sciverunt etiam ut res familiaris ei reſtitueretur, ad hæc Eumolpidæ & præcones, quas fecerant populi juſſu, denuo expiarent devotiones. Quas quum expiarent cæteri ſacerdotes, Theodorus, Ego vero, inquit, nihil in illius caput, ſi nihil rempub. læſit, execratus ſum.

In hoc Alcibiadis ſecundo rerum curſu, conturbavit tamen nonnihil aliquos ipſe reditus articulus. Quo enim eſt die in portum delatus, Plynteria Minervæ agebantur. Hæc ſacra Praxiergidæ arcana vigeſimo quinto die faciunt menſis Thargelionis, omnemque ornatum Deæ detrahunt, & ſimulacrum ejus operiunt: unde hunc diem habet præcipue populus Athenienſis inter nefaſtos feriatum.

σιν. οὐ φιλοφρόνως οὖν οὐδ᾽ εὐμενῶς ἐδόκει προσδεχομένη τὸν Ἀλκιβιάδην ἡ Θεὸς παρακαλύπτεσθαι καὶ ἀπελαύνειν ἑαυτῆς. οὐ μὴν ἀλλὰ πάντων γεγονότων τῷ Ἀλκιβιάδῃ κατὰ γνώμην, καὶ πληρουμένων ἑκατὸν τριηρῶν, αἷ αὖθις ἐκπλεῖν ἔμελλον, φιλοτιμία τις οὐκ ἀγεννὴς προσπεσοῦσα κατέσχεν αὐτὸν ἄχρι μυστηρίων. ἀφ᾽ οὗ γὰρ ἐπετειχίσθη Δεκέλεια, καὶ τῶν εἰς Ἐλευσῖνα παρόδων ἐκράτουν οἱ πολέμιοι παρόντες, οὐδένα κόσμον εἶχεν ἡ τελετὴ πεμπομένη κατὰ θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ θυσίαι καὶ χορεῖαι καὶ πολλὰ τῶν δρωμένων καθ᾽ ὁδὸν ἱερῶν, ὅταν ἐξελαύνωσι τὸν Ἴακχον, ὑπ᾽ ἀνάγκης ἐξελείπετο. καλὸν οὖν ἐφαίνετο τῷ Ἀλκιβιάδῃ καὶ πρὸς Θεῶν ὁσιότητα, καὶ πρὸς ἀνθρώπων δόξαν ἀποδοῦναι τὸ πάτριον σχῆμα τοῖς ἱεροῖς, παραπέμψαντα πεζῇ τὴν τελετὴν, καὶ δορυφορήσαντα παρὰ τοὺς πολεμίους· ἢ γὰρ ἀτρεμήσαντα κομιδῆ κολούσειν καὶ ταπεινώσειν τὸν Ἄγιν, ἢ μάχην ἱερὰν καὶ θεοφιλῆ περὶ τῶν ἁγιωτάτων καὶ μεγίστων ἐν ὄψει τῆς πατρίδος μαχεῖσθαι, καὶ πάντας ἕξειν μάρτυρας τοὺς πολίτας τῆς ἀνδραγαθίας. ὡς δὲ ταῦτ᾽ ἔγνω καὶ προεῖπεν Εὐμολπίδαις καὶ κήρυξι, σκοποὺς μὲν ἐπὶ τῶν ἄκρων ἐκάθισε, καὶ προδρόμους τινὰς ἅμ᾽ ἡμέρᾳ προεξέπεμψεν. ἱερεῖς δὲ καὶ μύστας καὶ μυσταγωγοὺς ἀναλαβὼν, καὶ τοῖς ὅπλοις περικαλύψας, ἦγεν ἐν κόσμῳ καὶ μετὰ σιωπῆς· θέαμα σεμνὸν καὶ θεοπρεπὲς τὴν στρατηγίαν ἐκείνην ἐπιδεικνύμενος, ὑπὸ τῶν μὴ φθονούντων ἱεροφαντίαν καὶ μυσταγωγίαν προσαγορευομένην. μηδενὸς δὲ τῶν πολεμίων ἐπιθέσθαι τολμήσαντος, ἀσφαλῶς ἐπαναγαγὼν εἰς τὴν πόλιν, ἤρθη μὲν αὐτὸς τῷ

riatum. Non volens igitur vel propitia viſa excipere Minerva Alcibiadem, ſed intecta facie averſari eum & rejicere. Verum ſuccedentibus Alcibiadi ex voto omnibus, dum complentur centum triremes, quæ profecturæ iterum ad bellum erant, cupido quædam oblata Alcibiadi non ignava eſt, quæ tenuit eum uſque ad myſteria. Nam ut munita Decelea fuit, & infeſtam hoſtes, qua itur Eleuſina, viam tenebant, nullam ceremoniæ, quæ per mare agebantur, ſpeciem habebant, ſed prætermitebantur neceſſario ſacrificia, tripudia, atque multa quæ in itinere agebantur ſacra, quum Iacchum deducunt. Præclarum itaque exiſtimavit Alcibiades, & ad Deorum religionem & ad hominum laudem, ut ſacris veterem ritum reſtitueret, proſequens terreſtribus copiis ſacrum & præter hoſtes ſtipans. Siquidem Agim ſe majorem in modum, ſi quieſceret, dejecturum & fracturum, aut ſacram & piam pugnam de ſanctiſſimis & maximis ceremoniis in conſpectu patriæ initurum, atque omnes habiturum cives virtutis ſuæ teſtes. Ubi hæc ei deliberata ſunt, Eumolpidiſque & præconibus denuntiavit, ſpeculatores poſuit in verticibus montium, & lucis principio certos antecurſores præmiſit. Sacerdotes, myſtas, & myſtagogos accipiens atque armis tegens, rite deduxit & ſine ſtrepitu, amplumque exhibuit & auguſtum illius ſpectaculum expeditionis, quam appellabant omnes ejus non invidi hierophantæ & myſtagogi functionem. Quia vero adoriri eum nullus auſus eſt hoſtium, reductis in urbem ſacris, ſuſtulit

4 ani-

τῷ φρονήματι, καὶ τὴν στρατηγίαν ἐπῆρεν, ὡς ἄμαχον καὶ ἀήττητον οὖσαν ἐκείνου στρατηγοῦντος, τοὺς δὲ φορτικοὺς καὶ πένητας οὕτως ἐδημαγώγησεν, ὥστ' ἐρᾶν ἔρωτα θαυμαστὸν ὑπ' ἐκείνου τυραννεῖσθαι, καὶ λέγειν ἐνίους καὶ προσιέναι παρακελευομένους, ὅπως τοῦ φθόνου κρείττων γενόμενος, καὶ καταβαλὼν ψηφίσματα, καὶ νόμους, καὶ φλυάρους ἀπολλύντας τὴν πόλιν, ὡς ἂν πράξῃ καὶ χρήσηται τοῖς πράγμασι μὴ δεδιὼς τοὺς συκοφάντας.

Αὐτὸς μὲν οὖν ἐκεῖνος ἣν εἶχε διάνοιαν περὶ τῆς τυραννίδος, ἄδηλόν ἐστιν· οἱ δὲ δυνατώτατοι τῶν πολιτῶν φοβηθέντες, ἐσπούδασαν αὐτὸν ἐκπλεῦσαι τὴν ταχίστην, τά τ' ἄλλα ψηφισάμενοι, καὶ συνάρχοντας οὓς ἐκεῖνος ἠθέλησεν. ἐκπλεύσας οὖν ταῖς ἑκατὸν ναυσὶ καὶ προσβαλὼν Ἄνδρῳ, μάχῃ μὲν ἐκράτησεν αὐτῶν καὶ Λακεδαιμονίων ὅσοι παρῆσαν, οὐχ εἷλε δὲ τὴν πόλιν. ἀλλὰ τοῦτο τῶν κοινῶν ἐγκλημάτων πρῶτον ὑπῆρξε κατ' αὐτοῦ τοῖς ἐχθροῖς. ἔοικε δ' εἴ τις ἄλλος, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ δόξης καταλυθῆναι καὶ Ἀλκιβιάδης. μεγάλη γὰρ οὖσα, καὶ τόλμης καὶ συνέσεως γέμουσα ἀφ' ὧν κατώρθωσεν, ὕποπτον αὐτοῦ τὸ ἐλλεῖπον ὡς οὐ σπουδάσαντος, ἀπιστίαν τοῦ μὴ δυνηθῆναι παρεῖχε· σπουδάσαντα γὰρ οὐδὲν ἂν διαφυγεῖν. ἤλπιζον δὲ καὶ Χίους ἑαλωκότας ἀκούσεσθαι, καὶ τὴν ἄλλην Ἰωνίαν. ὅθεν ἠγανάκτουν μὴ ταχὺ πάντα μηδ' εὐθέως, ὡς ἐβούλοντο, πυνθανόμενοι διαπεπραγμένον· οὐχ ὑπολογιζόμενοι τὴν ἀχρηματίαν, ἀφ' ἧς πολεμῶν πρὸς ἀνθρώπους βασιλέα μέγαν χορηγὸν ἔχοντας, ἠναγκάζετο πολλάκις ἐκπλέων καὶ ἀπολείπων

τὸ

animos, præturamque in eam evexit exiſtimationem, inexuperabilis & invicta ut haberetur ſuis auſpiciis. Infimam vero & egenam plebem uſque adeo illexit, ut nihil æque atque eum averet tyrannum habere, dicerentque nonnulli, & eum adirent hortantes, invidiam opprimeret, plebiſcita legeſque tollerent ac nugatores, qui everterent rempub. quo citra calumniarum metum ageret, & res gereret.

Atque ille quidem quid in animo habuerit de uſurpando dominatu, incertum eſt. Principes certe civitatis, metu perculſi, inſtiterunt ut primo quoque tempore conſcenderet, decreveruntque ei cum alia, tum quos ei viſum eſſet collegas. Solvit igitur cum centum navium claſſe. Delatus Andrum oppugnavit, & cives & Lacedæmonios, quotquot ſe ei obtulere, concidit: non cepit tamen oppidum; quod quidem primum ſemen adverſus eum communium criminum præbuit adverſariis. Equidem exiſtimo Alcibiadem, ſiquem unquam, ab ſua ipſius convulſum gloria. Quæ ingens quum eſſet, audaciæ & prudentiæ ejus ex rebus collecta præclare geſtis exiſtimatio, ſuſpectum eum reddebat, ſicubi titubaſſet, quaſi res ſibi non eſſet curæ, neque cuiquam fides fiebat illum non potuiſſe: nam ſedulo agentem nihil non valuiſſe arbitrabantur aſſequi. Expectabant etiam Chiorum ſubactorum & reliquæ Ioniæ nuntium. Quare moleſte ferebant non confeſtim omnia, neque e veſtigio adferri tranſacta; non reputantes ærarii anguſtias, quibus bellum gerens cum hominibus quibus erat rex magnus præbitor, ſubinde haberet

τὸ στρατόπεδον, μισθοὺς καὶ τροφὰς πορίζειν. καὶ γὰρ τὸ τελευταῖον ἔγκλημα διὰ ταύτην ἔλαβε τὴν αἰτίαν. Λυσάνδρου γὰρ ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν ἀποσταλέντος ὑπὸ Λακεδαιμονίων, καὶ τετρώβολον ἀντὶ τριωβόλου τῷ ναύτῃ διδόντος ἐξ ὧν ἔλαβε παρὰ Κύρου χρημάτων, αὐτὸς ἤδη γλίσχρως χορηγῶν καὶ τὸ τριώβολον, ἀπῇρεν ἀργυρολογήσων ἐπὶ Καρίας. ὁ δ᾽ ἀπολειφθεὶς ἐπὶ τῶν νεῶν ἐπιμελητὴς Ἀντίοχος, ἀγαθὸς μὲν ἦν κυβερνήτης, ἀνόητος δὲ τἄλλα καὶ φορτικός· ἔχων δὲ πρόσταγμα παρὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου μηδ᾽ ἂν ἐπιπλέωσιν οἱ πολέμιοι, διαναυμαχεῖν, οὕτως ἐξύβρισε καὶ κατεφρόνησεν, ὥστε τὴν αὐτοῦ πληρωσάμενος τριήρη καὶ τῶν ἄλλων μίαν, ἐπιπλεῦσαι τῇ Ἐφέσῳ, καὶ παρὰ τὰς πρώρας τῶν πολεμίων νεῶν, πολλὰ καὶ πράττων καὶ φθεγγόμενος ἀκόλαστα καὶ βωμολόχα, παρεξελαύνειν. τὸ μὲν οὖν πρῶτον Λύσανδρος ὀλίγαις ναυσὶν ἐπαναχθεὶς ἐδίωκεν αὐτόν, τῶν δ᾽ Ἀθηναίων ἐπιβοηθούντων πάσαις, ἀναχθεὶς καὶ κρατήσας, αὐτόν τε διέφθειρε τὸν Ἀντίοχον, καὶ ναῦς ἔλαβε πολλὰς καὶ ἀνθρώπους, καὶ τρόπαιον ἔστησεν. ὡς δὲ ταῦτ᾽ ἤκουσεν ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπανελθὼν εἰς Σάμον, ἀνήχθη παντὶ τῷ στόλῳ, καὶ προὐκαλεῖτο τὸν Λύσανδρον. ὁ δ᾽ ἠγάπα νενικηκώς, καὶ οὐκ ἀντανήγετο.

Τῶν δὲ μισούντων τὸν Ἀλκιβιάδην ἐν τῷ στρατοπέδῳ, Θρασύβουλος ὁ Θράσωνος, ἐχθρὸς ὤν, ἀπῇρεν εἰς Ἀθήνας κατηγορήσων. καὶ τοὺς ἐκεῖ παροξύνας ἔλεγε πρὸς τὸν δῆμον, ὡς Ἀλκιβιάδης διέφθαρκε τὰ πράγματα καὶ τὰς ναῦς ἀπολώλεκεν, ἐντρυφῶν τῇ ἀρχῇ καὶ παραδιδοὺς τὴν στρα-

τηγίαν

beret neceſſe, relicto exercitu ad ſtipendium proficiſci, & ad commeatum explicandum. Etenim noviſſimum crimen hinc emanavit. Quippe Lyſander cum imperio ab Lacedæmoniis ad claſſem miſſus, quaternos obolos pro ternis, ex ſubminiſtrata a Cyro pecunia, nautis dabat in capita: hic vero quum ægre jam ternos ſuggereret, in Cariam ad pecuniam conficiendam contendit. Quem autem præfecerat claſſi, Antiochus, bonus quidem erat gubernator, cæterum vecors & licentior. Cui quum imperatum ab Alcibiade foret, etiamſi laceſſerent eum hoſtes, ne prœlio decertaret, eo prorupit proterviæ & contemptus, ut completa nave ſua & altera præterea de claſſe, Epheſum infeſtus pergeret, & navium hoſtilium proras cum ingenti petulantia factorum dictorumque ſcurrilium præterveheretur. Hic primo Lyſander paucis provectus navibus eſt, atque eum inſequutus, Athenienſibus tota claſſe ei ſubſidio venientibus, ſolvit item ſuas, ac potitus victoria ipſum interemit Antiochum, naves multas ſimul & capita cepit, trophæumque excitavit. Ad eum nuntium regreſſus Samum Alcibiades, & cum tota claſſe in altum provectus, provocavit Lyſandrum: verum ille hac victoria contentus non movit ſe.

At ex iis quos habebat in exercitu Alcibiades malevolos, Thraſybulus Thraſonis filius, inimicus ejus, Athenas profectus eſt ad eum criminandum, incenſiſque inimicis urbanis ejus, pro concione omnia dixit Alcibiadem perdidiſſe, naveſque amiſiſſe, quod ageret inſolentius in imperio; cui homines imponeret

qui

τηγίαν ἀνθρώποις ἐκ πότων καὶ ναυτικῆς σπερμολογίας δυναμένοις παρ' αὐτῷ μέγιστον, ὅπως αὐτὸς ἐπ' ἀδείας χρηματίζηται περιπλέων, καὶ ἀκολασταίνῃ μεθυσκόμενος, καὶ συνὼν ἑταίραις Ἀβυδηναῖς καὶ Ἰωνίσιν, ἐφορμούντων δι' ὀλίγου τῶν πολεμίων. ἐνεκάλουν δ' αὐτῷ καὶ τὴν τῶν τειχῶν κατασκευήν, ἃ κατεσκεύασεν ἐν Θρᾴκῃ περὶ Βισάνθην, αὐτῷ καταφυγήν, ὡς ἐν τῇ πατρίδι μὴ δυνάμενος βιοῦν, ἢ μὴ βουλόμενος. οἱ δ' Ἀθηναῖοι πεισθέντες, ἑτέρους εἵλοντο στρατηγούς, ἐνδεικνύμενοι τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὀργὴν καὶ κακόνοιαν. ἃ δὴ πυνθανόμενος ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ δεδοικώς, ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου παντάπασι· καὶ συναγαγὼν ξένους, ἐπολέμει τοῖς ἀβασιλεύτοις Θρᾳξὶν ἰδίᾳ, καὶ πολλὰ χρήματα ξυνήγαγεν ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων· καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἅμα τοῖς προσοικοῦσιν ἄδειαν ἀπὸ τῶν βαρβάρων παρεῖχεν. ἐπεὶ δ' οἱ περὶ Τυδέα καὶ Μένανδρον καὶ Ἀδείμαντον στρατηγοὶ πάσας ὁμοῦ τὰς ὑπαρχούσας τότε ναῦς τοῖς Ἀθηναίοις ἔχοντες ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς, εἰώθεσαν ἐπιπλεῖν τῷ Λυσάνδρῳ ναυλοχοῦντι περὶ Λάμψακον, ἅμ' ἡμέρᾳ προκαλούμενοι, καὶ πάλιν ἀναστρέφειν ὀπίσω καὶ διημερεύειν ἀτάκτως καὶ ἀμελῶς, ἅτε δὴ καταφρονοῦντες· ἐγγὺς ὢν ὁ Ἀλκιβιάδης οὐ περιεῖδεν οὐδ' ἠμέλησεν, ἀλλ' ἵππῳ προσελάσας ἐδίδασκε τοὺς στρατηγούς, ὅτι κακῶς ὁρμῶσιν ἐν χωρίοις ἀλιμένοις καὶ πόλιν οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ πόῤῥωθεν ἐκ Σηστοῦ τὰ ἐπιτήδεια λαμβάνοντες, καὶ περιορῶντες τὸ ναυτικόν, ὅταν ἐπὶ τῆς γῆς γένηται, πλανώμενον ὅποι τις θέλοι, καὶ διασπειρόμενον· ἀντεφορμοῦντι αὐτοῖς στόλου, πρὸς ἐπίταγμα μοναρχικὸν εἰθισμένου σιωπῇ πάντα ποιεῖν.

Ταῦτα

qui ex compotationibus & nautica dicacitate plurimum apud eum poſſent, dum ipſe ad pecuniam faciendam libere vagaretur, vinoque & luſtris confectus, atque inter ſcorta Abydena & Ionica in omnem proterviam projectus eſſet, hoſtibus in propinqua ſtatione agentibus. Objecerunt item arcem, qua in Thracia prope Biſanthem munierat ſibi receptum, quaſi vivere in patria aut non poſſet aut nollet. Ita impulſi Athenienſes, prodita ſua in illum ira & felle, alios legerunt prætores. Quibus cognitis, percitus metu Alcibiades exceſſit in totum caſtris, conſcriptoque externo milite, liberis Thracibus bellum ſuo nomine intulit. Magnam argenti vim ex præda coegit, ſimulque finitimis Græcis ſecuritatem præſtitit a barbaris. Quum vero prætores Tydeus, Menander, & Adimantus, cunctas, quæ tunc Athenienſibus erant, naves in Ægoſpotamo tenerent, atque id haberent inſtituti, ut quotidie infeſti peterent Lyſandrum, qui ſtationem habebat apud Lampſacum, ſub luce laceſſentes eum, inde retro redirent, diemque ſolute & ſupine traducerent per contemptum hoſtium; Alcibiades, qui in propinquo agebat, haud flocci pependit id, vel neglexit, ſed equo advectus, incommodam ſtationem docuit eos delegiſſe locis importuoſis & oppido carentibus: e longinquo autem neceſſaria Seſto petere, & ſinere ſocios navales, quum in terram deſcendiſſent, quo cujuſque animus ferret, vagos palari, quum claſſis ipſis objecta ſtaret ad unius juſſum imperatoris omnia facere obſequenter aſſueta.

Hæc

Ταῦτα δὲ λέγοντος τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ παραινοῦντος εἰς Σηστὸν μεθορμίσαι τὸν στόλον, οὐ προσεῖχον οἱ στρατηγοί, Τυδεὺς δὲ καὶ πρὸς ὕβριν ἐκέλευσεν ἀποχωρεῖν· οὐ γὰρ ἐκεῖνον ἀλλ᾽ ἑτέρους στρατηγεῖν. ὁ δ᾽ Ἀλκιβιάδης ὑπονοήσας τι καὶ προδοσίας ἐν αὐτοῖς, ἀπῄει, καὶ τοῖς προπέμπουσι τῶν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου γνωρίμων ἔλεγεν, ὅτι μὴ προπηλακισθεὶς οὕτως ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ὀλίγαις ἂν ἡμέραις ἠνάγκασε Λακεδαιμονίους διαναυμαχεῖν αὐτοῖς ἄκοντας, ἢ τὰς ναῦς ἀπολιπεῖν. ἐδόκει δὲ τοῖς μὲν ἀλαζονεύεσθαι, τοῖς δ᾽ εἰκότα λέγειν, εἰ Θρᾷκας ἐκ γῆς ἐπαγαγὼν πολλοὺς ἀκοντιστὰς καὶ ἱππεῖς, προσμάχοιτο καὶ διαταράττοι τὸ στρατόπεδον αὐτῶν. ὅτι μέντοι τὰς ἁμαρτίας τῶν Ἀθηναίων ὀρθῶς συνεῖδε, ταχὺ τὸ ἔργον ἐμαρτύρησεν. ἄφνω γὰρ αὐτοῖς καὶ ἀπροσδοκήτως τοῦ Λυσάνδρου προσπεσόντος, ὀκτὼ μόναι τριήρεις ἐξέφυγον μετὰ Κόνωνος, αἱ δ᾽ ἄλλαι μικρὸν ἀπολείπουσαι διακοσίων, ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι. τῶν δ᾽ ἀνθρώπων τρισχιλίους ἑλὼν ζῶντας ἀπέσφαξεν ὁ Λύσανδρος. ἔλαβε δὲ καὶ τὰς Ἀθήνας ὀλίγῳ χρόνῳ, καὶ τὰς ναῦς ἐνέπρησε, καὶ τὰ μακρὰ τείχη καθεῖλεν. ἐκ δὲ τούτου φοβηθεὶς ὁ Ἀλκιβιάδης ἄρχοντας ἤδη καὶ γῆς καὶ θαλάττης τοὺς Λακεδαιμονίους, εἰς Βιθυνίαν μετέστη, πολλὰ μὲν ἄγων χρήματα, πολλὰ δὲ κομίζων, ἔτι δὲ πλείω καταλιπὼν ἐν οἷς ᾤκει τείχεσιν. ἐν δὲ Βιθυνίᾳ πάλιν, οὐκ ὀλίγα τῶν ἰδίων ἀπολέσας, καὶ περικοπεὶς ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Θρᾳκῶν, ἔγνω μὲν ἀναβαίνειν πρὸς Ἀρταξέρξην, ἑαυτόν τε μὴ χείρονα Θεμιστοκλέους πειρωμένῳ βασιλεῖ φανεῖσθαι

Hæc monenti Alcibiadi, & ad traducendam Seſtum claſſem hortanti, non auſcultaverunt prætores. Tydeus inſuper contumelioſe, ut faceſſeret, imperavit: neque enim penes ipſum ſed alios eſſe imperium. Ita Alcibiades, ſuſpicatus etiam nonnihil in iis proditionis, abſceſſit, & ad familiares, qui ex caſtris ipſum proſequebantur, dixit, niſi tam inſigni contumelia eſſet affectus a prætoribus, paucis diebus compulſurum fuiſſe ſe Lacedæmonios, ut claſſe vel inviti confligerent cum ipſis, aut deſererent naves. Viſus quibuſdam id eſt oſtentandi gratia jactaſſe, aliis dixiſſe conſentanea; ſi Thracibus ex continenti immiſſis multis jaculatoribus & equitibus oppugnaret turbaretque eorum caſtra. Nam peccata eum Atheníenſium res ipſa brevi comprobavit recte perv idiſſe. Siquidem quum ſubito hos & ex improviſo adortus Lyſander eſſet, octo naves cum Conone ſolæ effugerunt, reliquæ paulo minus ducentæ captæ atque abſtractæ. Tria millia capitum cepit atque trucidavit Lyſander: Athenas quoque brevi poſt in poteſtatem redegit, naves inflammavit, longos muros diruit. Hinc Alcibiades, formidine imperantium terra jam marique Lacedæmoniorum, ſeceſſit in Bithyniam, magnamque vim deportari curavit pecuniæ, magnam tulit ſecum, majorem etiam in qua degebat arce reliquit. In Bithynia inde magna fortunarum ſuarum parte nudatus & ab illius loci Thracibus exutus, ſtatuit ad Artaxerxem contendere, ratus non deteriorem ſe Themiſtocle experimentum agenti regi probaturum

νεῖσθαι νομίζων, καὶ κρείττονα τὴν πρόφασιν. οὐ γὰρ ἐπὶ τοὺς πολίτας ὡς ἐκεῖνον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἐπὶ τοὺς πολεμίους ὑπουργήσειν, καὶ δεήσεσθαι τῆς βασιλέως δυνάμεως. εὐπορίαν δὲ τῆς ἀνόδου μετὰ ἀσφαλείας μάλιστα Φαρνάβαζον οἰόμενος παρέξειν, ᾤχετο πρὸς αὐτὸν εἰς Φρυγίαν, καὶ συνδιῆγε θεραπεύων ἅμα καὶ τιμώμενος.

Ἀθηναῖοι δὲ χαλεπῶς μὲν ἔφερον καὶ τῆς ἡγεμονίας ἀποστερηθέντες· ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀφελόμενος αὐτῶν ὁ Λύσανδρος ἀνδράσι τριάκοντα παρέδωκε τὴν πόλιν, οἷς οὐκ ἐχρήσαντο σώζεσθαι δυνάμενοι λογισμοῖς, ἀπολωλότων ἤδη τῶν πραγμάτων συνίεσαν ὀλοφυρόμενοι, καὶ διεξιόντες τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ ἀγνοίας· ὧν μεγίστην ἐποιοῦντο τὴν δευτέραν πρὸς Ἀλκιβιάδην ὀργήν. ἀπερρίφη γὰρ οὐδὲν ἀδικῶν αὐτὸς, ἀλλ' ὑπηρέτῃ χαλεπήναντες ὀλίγας ἀποβαλόντι ναῦς αἰσχρῶς, αἴσχιον αὐτοὶ τὸν κράτιστον καὶ πολεμικώτατον ἀφείλοντο τῆς πόλεως στρατηγόν. ἔτι δ' οὖν ὅμως ἐκ τῶν παρόντων ἀνέφερέ τις ἐλπὶς ἀμυδρὰ, μὴ παντάπασιν ἔρρειν τὰ πράγματα τῶν Ἀθηναίων Ἀλκιβιάδου περιόντος. οὔτε γὰρ πρότερον ἠγάπησε φεύγων ἀπραγμόνως ζῆν καὶ μεθ' ἡσυχίας, οὔτε νῦν, εἰ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἱκανῶς ἔχει, περιόψεται Λακεδαιμονίους ὑβρίζοντας, καὶ τοὺς τριάκοντα παροινοῦντας. ταῦτα δ' οὐκ ἦν ἄλογον ὀνειροπολεῖν οὕτως τοὺς πολλοὺς, ὁπότε καὶ τοῖς τριάκοντα φροντίζειν ἐπῄει καὶ διαπυνθάνεσθαι, καὶ λόγον ἔχειν πλεῖστον ὧν ἐκεῖνος ἔπραττε καὶ διενοεῖτο. τέλος δὲ Κριτίας ἐδίδασκε Λύσανδρον, ὡς Ἀθηναίων οὐκέτι δημοκρα-

baturum, cum & honeſtiorem adventus cauſam haberet. Neque enim adverſus cives ſe, ut illum, ſed pro patria adverſus hoſtes operam ſuam præbiturum, & poſtulaturum a rege opem. Facultatem itineris tuti imprimis cenſens Pharnabazum præbiturum, contendit ad eum in Phrygiam, egitque apud eum, invicem colens eum, & ipſe honorifice habitus.

At Athenienſes ægre ferebant vel imperium ſibi extortum; ubi vero, libertate quoque iis adempta, triginta rectores Lyſander impoſuit urbi, quæ non venerant in mentem, quum eſſe poſſent incolumes, rebus jam profligatis perſpexere, lamentantes commemoranteſque peccata & imprudentiam ſuam, quorum ducebant maximum, alteram illam in Alcibiadem indignationem. Namque projectus fuit nihil ipſe ſecus meritus, ſed incenſi in miniſtrum, qui paucas naves fœde amiſerat, fœdius ipſi præſtantiſſimo bellicoſiſſimoque civitatem ſpoliaverunt imperatore. Adhuc tamen ex præſenti rerum ſtatu ſpes quædam utique affulgebat exilis, haud ſemel eſſe incolumi Alcibiade de repub. Athenienſe actum. Qui enim ante non ſatis habuiſſet in otio & quiete vivere exul, ne nunc quidem, ſi res ſalvæ ſint ipſius, eum Lacedæmoniorum ſuperbiam & tyrannorum neglecturum contumeliam. Hæc non erat abſonum plebem ſomniare, quando triginta illis quoque in mentem venit curam agere, ſedulo explorare, atque advertere potiſſimum quid ille moliretur vel deliberaret. Poſtremo docuit Lyſandrum Critias, non poſſe

Lace-

μοναρχουμένων ἀσφαλῶς ἄρχειν Λακεδαιμονίοις τῆς Ἑλλάδος· Ἀθηναίους δὲ, κἂν πράως πάνυ καὶ καλῶς πρὸς ὀλιγαρχίαν ἔχωσιν, οὐκ ἐάσει ζῶν Ἀλκιβιάδης ἀτρεμεῖν ἐπὶ τῶν καθεστώτων. οὐ μὴν ἐπείθη γε πρότερον τούτοις ὁ Λύσανδρος ἢ παρὰ τῶν οἴκοι τελῶν σκυτάλην ἐλθεῖν, κελεύουσαν ἐκποδὼν ποιήσασθαι τὸν Ἀλκιβιάδην· εἴτε κἀκείνων φοβηθέντων τὴν ὀξύτητα καὶ μεγαλοπραγμοσύνην τοῦ ἀνδρὸς, εἴτε τῷ Ἄγιδι χαριζομένων.

Ὡς οὖν ὁ Λύσανδρος ἔπεμψε πρὸς τὸν Φαρνάβαζον ταῦτα πράττειν κελεύων, ὁ δὲ Μαγαίῳ τε τῷ ἀδελφῷ καὶ Σουσαμίθρῃ τῷ θείῳ προσέταξε τὸ ἔργον· ἔτυχε μὲν ἐν κώμῃ τινὶ τῆς Φρυγίας ὁ Ἀλκιβιάδης τότε διαιτώμενος, ἔχων Τιμάνδραν μετ' αὐτοῦ τὴν ἑταίραν. ὄψιν δὲ κατὰ τοὺς ὕπνους εἶδε τοιαύτην· ἐδόκει περικεῖσθαι μὲν αὐτὸς τὴν ἐσθῆτα τῆς ἑταίρας, ἐκείνην δὲ τὴν κεφαλὴν ἐν ταῖς ἀγκάλαις ἔχουσαν αὐτοῦ κοσμεῖν τὸ πρόσωπον ὥσπερ γυναικὸς, ὑπογράφουσαν καὶ ψιμμυθιοῦσαν. ἕτεροι δέ φασιν ἰδεῖν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνοντας αὐτοῦ τοὺς περὶ τὸν Μαγαῖον ἐν τοῖς ὕπνοις, καὶ τὸ σῶμα καιόμενον. ἀλλὰ τὴν μὲν ὄψιν οὐ πολὺ γενέσθαι λέγουσι πρὸ τῆς τελευτῆς. οἱ δὲ πεμφθέντες πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἐτόλμησαν εἰσελθεῖν, ἀλλὰ κύκλῳ τὴν οἰκίαν περιστάντες, ἐνεπίμπρασαν. αἰσθόμενος δ' ὁ Ἀλκιβιάδης, τῶν μὲν ἱματίων τὰ πλεῖστα καὶ τῶν στρωμάτων συναγαγὼν, ἐπέρριψε τῷ πυρί· τῇ δ' ἀριστερᾷ χειρὶ τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα περιελίξας, τῇ δεξιᾷ σπασάμενος τὸ ἐγχειρίδιον, ἐξέπεσεν ἀπαθὴς ὑπὸ τοῦ πυρὸς πρὶν ἢ διαφλέγεσθαι τὰ ἱμάτια· καὶ τοὺς βαρβάρους ὀφθεὶς διεσκέδασεν. οὐδεὶς γὰρ ὑπέ-

μεινεν.

Lacedæmonios, dum reipub. arbitrium apud populum Athenis foret, ſecure imperium tenere; & ut placide & patienter paucorum ditionem Athenienſes ferant, acquieſcere eos tamen rebus præſentibus non permiſſurum Alcibiadem. Cæterum non prius hæc Lyſandrum moverunt, quam a magiſtratibus urbanis eſt ſcytala allata, quæ juberet ut Alcibiadem tolleret; ſive illi quoque ſolertiam ejus & in rebus gerendis fœlicitatem timuerunt, ſive Agidi id dederunt gratiæ.

Quum igitur miſſo nuntio Lyſander ad Pharnabazum id ei mandaſſet exequendum, atque ille Magæo fratri & Suſamithri patruo hoc facinus delegaſſet, agebat forte Alcibiades in vico quodam Phrygiæ, eratque una amica Timandra. Ei imago ſecundum quietem hujuſcemodi oblata eſt. Viſus eſt amicæ eſſe amictus amiculo, & ulnis illa caput ſuum tenens faciem comere more fœminæ, pigmentoque & fuco illinere. Alii vidiſſe eum ferunt a Magæo ſe in ſomno obtruncari, & corpus ſuum comburi, atque hanc fuiſſe ei ſpeciem non multo ante obitum objectam aiunt. At illis, qui miſſi ad eum fuerunt, non fuit animus committere ſe in domum ubi agebat, ſed corona circumfuſi ſuccenderunt eam. Qua re animadverſa Alcibiades, veſtes & ſtragula pleraque glomerata igni injecit, ac lacerna ſua circum ſiniſtram intorta, dextra ſtrictum tenens gladium, proſiluit per ignem, ex quo inviolatus ante evaſit quam deflagrarent veſtes, barbaroſque conſpectu ſuo diſſipavit. Nemo enim præ-

ſtolatus.

μεινεν αὐτὸν, οὐδ᾽ εἰς χεῖρας συνῆλθεν, ἀλλ᾽ ἀποστάντες ἔβαλλον ἀκοντίοις καὶ τοξεύμασιν. οὕτω δ᾽ αὐτοῦ πεσόντος, καὶ τῶν βαρβάρων ἀπελθόντων, ἡ Τιμάνδρα τὸν νεκρὸν ἀνείλετο, καὶ τοῖς αὐτῆς περιβαλοῦσα καὶ περικαλύψασα χιτωνίσκοις, ἐκ τῶν παρόντων ἐκήδευσε λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως. ταύτης λέγουσι θυγατέρα γενέσθαι Λαΐδα, τὴν Κορινθίαν μὲν προσαγορευθεῖσαν, ἐκ δὲ Ὑκκάρων Σικελικοῦ πολίσματος αἰχμάλωτον γενομένην. ἔνιοι δὲ τὰ μὲν ἄλλα περὶ τῆς Ἀλκιβιάδου τελευτῆς ὁμολογοῦσι τούτοις· αἰτίαν δέ φασιν οὐ Φαρνάβαζον οὐδὲ Λύσανδρον οὐδὲ Λακεδαιμονίους παρασχεῖν, αὐτὸν δὲ τὸν Ἀλκιβιάδην γνωρίμων τινῶν διεφθαρκότα γύναιον ἔχειν σὺν αὐτῷ, τοὺς δ᾽ ἀδελφοὺς τοῦ γυναίου τὴν ὕβριν οὐ μετρίως φέροντας, ἐμπρῆσαί τε τὴν οἰκίαν νύκτωρ, ἐν ᾗ διαιτώμενος ἐτύγχανεν ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ καταβαλεῖν αὐτὸν, ὥσπερ εἴρηται, διὰ τοῦ πυρὸς ἐξαλλόμενον.

ſtolatus eſt eum, neque comminus congreſſus, ſed eminus jacula & ſagittas ingeſſere. Quum ad eum modum cecidiſſet, & receſſiſſent barbari, ſuſtulit Timandra cadaver, ſuiſque obvelatum & involutum tunicis ex præſenti copia ſplendide & honorifice funeravit. Hujus ferunt filiam fuiſſe Laidem, quæ dicta fuit Corinthia, quum Hyccaris Siciliæ oppidulo fuerit captiva abducta. Nonnulli in cæteris de Alcibiadis fato his aſſentiuntur: autorem cædis tamen non Pharnabazum fuiſſe, neque Lyſandrum, neque Lacedæmonios: ſed puellam Alcibiadem nobilis loci pellectam in contubernio habuiſſe, cujus fratres graviter contumeliam ferentes, domum in qua degebat Alcibiades inflammaſſe noctu, atque illum dejeciſſe, ut dictum eſt, cum per ignem erumperet.

M. ΓΑΙ-

Ex Stat: in Hort: Burgheſ: *G. V. Gucht Sculp.*

Μ. ΓΑΙΟΣ ΚΟΡΙΟΛΑΝΟΣ.

Ο Μαρκίων οἶκος ἐν Ῥώμῃ τῶν πατρικίων πολλοὺς παρέσχεν ἐνδόξους ἄνδρας, ὧν καὶ Μάρκιος ἦν Γαῖος ὁ Νουμᾶ θυγατριδοῦς, καὶ μετὰ Τύλλον Ὁστίλιον βασιλεὺς γενόμενος. Μάρκιοι δ' ἦσαν καὶ Πόπλιος καὶ Κόϊντος, οἱ πλεῖστον ὕδωρ καὶ κάλλιστον ἐν Ῥώμῃ καταγαγόντες· καὶ Κηνσωρῖνος, ὃν δὶς ἀπέδειξε τιμητὴν ὁ Ῥωμαίων δῆμος· εἶτα ὑπ' αὐτοῦ πεισθεὶς ἐκείνου, νόμον ἔθετο καὶ ἐψηφίσατο μηδενὶ τὴν ἀρχὴν δὶς ἐξεῖναι μετελθεῖν. Γάϊος δὲ Μάρκιος, ὑπὲρ οὗ τάδε γέγραπται, τραφεὶς ὑπὸ μητρὶ χήρᾳ, πατρὸς ὀρφανὸς, ἀπέδειξε τὴν ὀρφανίαν ἄλλα μὲν ἔχουσαν κακὰ, πρὸς δὲ τὸ γενέσθαι σπουδαῖον ἄνδρα καὶ διαφέροντα τῶν πολλῶν, οὐδὲν ἐμποδὼν οὖσαν· ἄλλως δὲ τοῖς φαύλοις αἰτιᾶσθαι καὶ ψέγειν παρέχουσαν αὐτὴν ὡς ἀμελείᾳ διαφθείρουσαν. ὁ δ' αὐτὸς ἀνὴρ ἐμαρτύρησε καὶ τοῖς τὴν φύσιν ἡγουμένοις, ἐὰν οὖσα γενναία καὶ ἀγαθὴ παιδείας ἐνδεὴς γένηται, πολλὰ τοῖς χρη-

MARCIORUM gens Romæ inter patricios multos dedit claros viros, ex quibus Ancus Marcius fuit Numæ ex filia nepos, qui poſt Tullum Hoſtilium regnavit. Ex hac familia etiam P. & Q. Marcii fuere, qui magnum & inſignem aquæ ductum Romæ fecerunt: & Cenſorinus, quem populus Romanus creavit iterum cenſorem. Poſtea illo ſuaſore ſanxerunt lege, ne quis eum magiſtratum bis caperet. At C. Marcius, de quo hic agimus, ſub matre eductus vidua, patre orbus, ſolitudinem docuit, etſi aliis ſit obnoxia incommodis, ad virtutem tamen & claritatem obtinendam nihil eſſe impedimento; quæ alioquin occaſionem præbet improbis ipſam culpandi & inſectandi, velut incuria ipſos labefaciat. Idem hic teſtimonium perhibet illis qui naturam arbitrantur, ſi generoſa ſit & bona, deficiatur autem inſtitutione, ſicut fœcundum agrum, qui cultus non ſit, multa ſimul

χρηστοῖς ὁμοῦ φαῦλα συναποτίκτειν, ὥσπερ εὐγενῆ χώραν ἐν γεωργίᾳ θεραπείας μὴ τυχοῦσαν. τὸ γὰρ ἰσχυρὸν αὐτοῦ πρὸς ἅπαντα τῆς γνώμης καὶ καρτερὸν, ὁρμάς τε μεγάλας καὶ τελεσιουργοὺς τῶν καλῶν ἐξέφερε. θυμοῖς τε αὖ πάλιν χρώμενος ἀκράτοις καὶ φιλονεικίαις ἀτρέπτοις, οὐ ῥάδιον οὐδ' εὐάρμοστον ἀνθρώποις συνεῖναι παρεῖχεν, ἀλλὰ τὴν ἐν ἡδοναῖς καὶ πόνοις καὶ ὑπὸ χρημάτων ἀπάθειαν αὐτοῦ θαυμάζοντες, καὶ ὀνομάζοντες ἐγκράτειαν καὶ δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν, ἐν ταῖς πολιτικαῖς αὖ πάλιν ὁμιλίαις ὡς ἐπαχθῆ καὶ ἄχαριν καὶ ὀλιγαρχικὴν ἐδυσχέραινον. οὐδὲν γὰρ ἄλλο Μουσῶν εὐμενείας ἀπολαύουσιν ἄνθρωποι τοσοῦτον, ὅσον ἐξημεροῦσθαι τὴν φύσιν ὑπὸ λόγου καὶ παιδείας, τῷ λόγῳ δεξαμένην τὸ μέτριον, καὶ τὸ ἄγαν ἀποβαλοῦσαν. ὅλως μὲν οὖν ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἡ Ῥώμη μάλιστα τῆς ἀρετῆς τὸ περὶ τὰς πολεμικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἐκύδαινε πράξεις, καὶ ἐμαρτυρεῖτο τὴν ἀρετὴν ὑπ' αὐτῶν ἑνὶ τῷ τῆς ἀνδρείας ὀνόματι προσαγορεύεσθαι, καὶ τοῦτο τοῦ γένους ὄνομα κοινὸν ὑπάρχειν, ᾧ τὴν ἀνδρείαν ἰδίᾳ καλοῦσιν.

Ὁ δὲ Μάρκιος ἑτέρων μᾶλλον ἐμπαθὴς γεγονὼς πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, εὐθὺς ἐκ παιδὸς τὰ ὅπλα διὰ χειρὸς εἶχε· καὶ τῶν ἐπικλήτων οὐδὲν ἔργον οἰόμενος εἶναι τοῖς μὴ τὸ σύμφυτον ὅπλον καὶ συγγενὲς ἐξηρτημένον ἔχουσι καὶ παρεσκευασμένον, οὕτως ἤσκησε τὸ σῶμα πρὸς ἅπασαν ἰδέαν μάχης, ὥστε καὶ θεῖν ἐλαφρὸν εἶναι, καὶ βάρος ἔχειν ἐν λαβαῖς καὶ διαπάλαις πολέμου δυσεκβίαστον. οἱ γοῦν ἔριν ἔχοντες εὐψυχίας ἂν καὶ ἀρετῆς πρὸς αὐτὸν, ἐν οἷς ἐλείποντο, τὴν

τοῦ

mul cum virtutibus vitia edere. Quandoquidem robur, & firmitas ad omnia ejus mentis magnos extulit & efficaces ad virtutem impulſus. Contra indulgens impotentibus iris, inflexibilique pervicaciæ, conſuetudinem cum hominibus ejus præbuit neque facilem neque comem. Sed qui ejus adverſus voluptates, labores & pecuniam immotum animum extollebant, nominabantque eam continentiam, juſtitiam, & fortitudinem; e diverſo in congreſſibus civilibus vituperabant, ut gravem, triſtem, & imperioſum. Nullum enim Muſarum favore ferunt mortales majorem fructum, quam quod ingenium doctrina & inſtitutione molliat, ut amplectatur per doctrinam mediocritatem, & quod eſt immodicum deponat. Omnino habebat illis quidem tempeſtatibus Roma præ cæteris virtutibus artes bellicas & militares in honore. Quod confirmatur ex eo quod virtutem illi ab uno fortitudinis nomine deducunt: & quum eo peculiari vocabulo fortitudinem nuncupent, communis ſit tamen generis appellatio.

At Marcius ad certamina bellica ſupra alios pronus, mox a puero arma tractavit. Nec vero eſſe uſquam uſui cenſens accerſita arma iis, nativa & propria qui non habent expedita atque inſtructa: ita corpus ad omnis generis pugnam paravit, ut ad curſum agilis eſſet, & pondus haberet in prehendendo luctiſque bellicis difficile extricatu. Qui igitur concertationem cum eo de magnanimitate & virtute habebant, ubi

ſuc-

τοῦ σώματος ἡττῶντο ῥώμην ἄτρεπτον οὖσαν, καὶ πρὸς μηδένα πόνον ἀπαγορεύουσαν.

Ἐστρατεύσατο δὲ πρώτην στρατείαν ἔτι μειράκιον ὤν, ὅτε Ταρκυνίῳ τῷ βασιλεύσαντι τῆς Ῥώμης, εἶτα ἐκπεσόντι μετὰ πολλὰς μάχας καὶ ἥττας, ὥσπερ ἔσχατον κύβον ἀφιέντι, πλεῖστοι μὲν Λατίνων, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων Ἰταλιωτῶν συνεστράτευον, καὶ συγκατῆγον ἐπὶ τὴν Ῥώμην, οὐκ ἐκείνῳ χαριζόμενοι μᾶλλον, ἢ φόβῳ τὰ Ῥωμαίων αὐξόμενα καὶ φθόνῳ καταβάλλοντες. ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ πολλὰς τροπὰς ἐπ᾽ ἀμφότερα λαμβανούσῃ, Μάρκιος ἀγωνιζόμενος εὐρώστως ἐν ὄψει τοῦ δικτάτωρος, ἄνδρα Ῥωμαῖον πεσόντα πλησίον ἰδὼν, οὐκ ἠμέλησεν, ἀλλ᾽ ἔστη πρὸ αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐπιφερόμενον τῶν πολεμίων ἀμυνόμενος ἀπέκτεινεν. ὡς οὖν ἐκράτησεν ὁ στρατηγὸς, ἐν πρώτοις ἐκεῖνον ἐστεφάνωσεν δρυὸς στεφάνῳ. τοῦτον γὰρ ὁ νόμος τῷ πολίτην ὑπερασπίσαντι τὸν στέφανον ἀποδέδωκεν· εἴτε δὴ μάλιστα τιμήσας δι᾽ Ἀρκάδας τὴν δρῦν, βαλανηφάγους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χρησμῷ προσαγορευθέντας, εἴτε ὡς ταχὺ καὶ πανταχοῦ δρυὸς οὖσαν εὐπορίαν στρατευομένοις, εἴτε Διὸς πολιέως ἱερὸν ὄντα τὸν τῆς δρυὸς στέφανον, οἰόμενος ἐπὶ σωτηρίᾳ πολίτου δίδοσθαι πρεπόντως. ἔστι δὲ ἡ δρῦς τῶν μὲν ἀγρίων καλλικαρπότατον, τῶν δὲ τιθασῶν ἰσχυρότατον. ἦν δὲ καὶ σιτίον ἀπ᾽ αὐτῆς, ἡ βάλανος, καὶ ποτὸν, τὸ μελίτιον. ὄψον δὲ παρεῖχε τὰ πλεῖστα τῶν νεμομένων τε καὶ πτηνῶν, θήρας ὄργανον φέρουσα τὸν ἰξόν. ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ μάχῃ καὶ τοὺς Διοσκόρους ἐπιφανῆναι λέγουσι, καὶ μετὰ τὴν μάχην εὐθὺς ὀφθῆναι ῥεομένοις ἱδρῶτι τοῖς ἵπποις

ſuccumberent, corporis ejus cauſabantur inflexibile robur, & nullo fatiſcens labore.

Prima ſtipendia fecit admodum adoleſcens, quo tempore Tarquinio, qui regnaverat Romæ, deinde fuit expulſus, multis præliis profligato, & noviſſimam jacienti aleam, plerumque nomen Latinum, plurimi etiam alii Itali ſocia arma junxerant, & Romam verſus una tendebant: non tam quod ſtuderent illi, quam ut populi Romani incrementa, quæ ſuſpecta habebant & inviſa, detraherent. In hac pugna, quæ ſæpius in utramque partem variavit, Marcius ſtrenue dimicans, in conſpectu dictatoris militem Romanum, qui prope eum fuſus humi erat, non deſeruit, ſed protexit, inferentemque ſe repulit & interfecit hoſtem. Itaque victoria dux potitus, illum inter primos corona quercina donavit. Hæc enim ei qui ſervavit civem de more datur: ſive quercum potiſſimum in honore habuerint cauſa Arcadum, qui glandivori ſunt ab oraculo divino appellati; ſive quod facilis ubique ſit ducibus hujus copia arboris; ſive ſacram Jovi urbium præſidi coronam quercinam rite dari ob ſervatum civem cenſuerint. Eſt autem ferarum arborum quercus fertiliſſima, & manſuetarum robuſtiſſima. Erat quoque ex ea cibus glans, & potus melitium. In opſonium etiam pleraſque feras & aves præbebat, ad capturam ferens viſcus. Fama tenet viſos in illa pugna Caſtorem & Pollucem, atque mox a prœlio manantibus ſudore equis conſpecto

ἵπποις ἐν ἀγορᾷ τὴν νίκην ἐπαγγέλλοντας, οὗ νῦν παρὰ τὴν κρήνην νεώς ἐστιν αὐτοῖς ἱδρυμένος. ὅθεν καὶ τὴν ἡμέραν ἐπινίκιον οὖσαν, ἐν τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ, τὰς εἰδοὺς Διοσκόροις ἀνιερώκασι.

Νέων δὲ, ὡς ἔοικεν, ἀνδρῶν ἐπιφάνεια καὶ τιμὴ τὰς μὲν ἐλαφρῶς φιλοτίμους φύσεις πρωϊαίτερον παραγινομένη σβέννυσι, καὶ ἀποπίμπλησι ταχὺ τὸ διψῶδες αὐτῶν καὶ ἁψίκορον· τὰ δ' ἐμβριθῆ καὶ βέβαια φρονήματα αὔξουσιν αἱ τιμαὶ καὶ λαμπρύνουσιν, ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος ἐγειρόμενα πρὸς τὸ φαινόμενον καλόν. οὐ γὰρ ὡς μισθὸν ἀπολαμβάνοντες, ἀλλ' ὡς ἐνέχυρον διδόντες, αἰσχύνονται τὴν δόξαν καταλιπεῖν, καὶ μὴ τοῖς αὐτοῖς ἔργοις ὑπερβαλέσθαι. τοῦτο παθὼν καὶ ὁ Μάρκιος, αὐτὸς αὐτῷ ζῆλον ἀνδραγαθίας προὔθηκε, καινός τε ἀεὶ βουλόμενος εἶναι ταῖς πράξεσιν, ἀριστείαις ἀριστείας συνῆπτε, καὶ λάφυρα λαφύροις ἐπέφερε, καὶ τοῖς προτέροις ἀεὶ τοὺς ὑστέρους ἡγεμόνας εἶχε περὶ τῆς ἐκείνου τιμῆς ἐρίζοντας, καὶ μαρτυρίας ὑπερβαλέσθαι. πολλῶν γέ τοι τότε Ῥωμαίοις ἀγώνων καὶ πολέμων γινομένων, ἐξ οὐδενὸς ἀστεφάνωτος ἦλθεν, οὐδ' ἀγέραστος. ἦν δὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ἡ δόξα, τῆς ἀρετῆς τέλος, ἐκείνῳ δὲ τῆς δόξης, ἡ τῆς μητρὸς εὐφροσύνη. τὸ γὰρ ἐκείνην ἐπαινούμενον ἀκοῦσαι, καὶ στεφανούμενον ἰδεῖν, καὶ περιβαλεῖν δακρύουσαν ὑφ' ἡδονῆς, ἐντιμότατον αὐτὸν ἐνόμιζε ποιεῖν καὶ μακαριώτατον. τοῦτο δ' ἀμέλει καὶ τὸν Ἐπαμινώνδαν φασὶν ἐξομολογήσασθαι τὸ πάθος, εὐτυχίαν ποιούμενον αὐτοῦ μεγίστην, ὅτι τὴν ἐν Λεύκτροις στρατηγίαν αὐτοῦ καὶ νίκην ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ ἔτι ζῶντες ἐπεῖδον. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἀμφοτέρων ἀπέλαυσε τῶν γονέων,

ſpectos in foro nuntios victoriæ, quo loco propter fontem ædes eorum extat. Unde diem victoriæ Idus Jul. Tyndaridis conſecravere.

Atqui juvenum animos tenuiter gloriæ cupidos claritas & honores, ſi delati mature fuerint, reſtinguunt, citoque explent ſitim eorum & aviditatem; ſolida vero & firma pectora aluntur ornamentis, illuſtranturque, quaſi vento ad ea quæ putantur bona excitata. Non enim quaſi mercedem accipiant, ſed pignus dent, deferere erubeſcunt gloriam ſuam, & non iiſdem factis eam ſuperare. Eo animo quum eſſet Marcius, æmulationem ſibi ipſe propoſuit fortitudinis, ſemperque recens contendens eſſe egregiis factis, decora decoribus conjunxit, & ſpolia cumulavit ſpoliis, effecitque ut cum ſuperioribus inſequentes imperatores de honoribus & laudibus ſuis certarent, quo illos ſuperarent. Neque certe, quum ſæpius pugnatum ea tempeſtate a Romanis ſit, compluraque geſta bella, ex ullo ſine corona vel donis eſt regreſſus. Virtutis aliis gloria finis erat, huic gloriæ finis matris gaudium fuit. Nam ubi laudari ipſum illa audiviſſet & donari vidiſſet corona, lacrymanſque præ lætitia eſſet complexa, id ſummo ſibi honori fœlicitatique ducebat eſſe. Nempe aiunt Epaminondam quoque præ ſe tuliſſe hunc affectum; qui, quod Leuctricam ſuam expeditionem & victoriam pater & mater etiam tum ſuperſtites vidiſſent, in maxima repoſuit fœlicitate ſua. Cæterum fuit eo uſque ille beatus, quod uterque

νέων, συνηδομένων καὶ συνευημερούντων· Μάρκιος δὲ τῇ μητρὶ καὶ τὰς τοῦ πατρὸς ὀφείλειν χάριτας οἰόμενος, οὐκ ἐνεπίμπλατο τὴν Οὐολουμνίαν εὐφραίνων καὶ τιμῶν, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα βουλομένης καὶ δεομένης ἔγημε, καὶ τὴν οἰκίαν ᾤκει, γενομένων παίδων, ὁμοῦ μετὰ τῆς μητρός.

Ἤδη δὲ καὶ δόξαν αὐτοῦ καὶ δύναμιν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἐν τῇ πόλει μεγάλην ἔχοντος, ἡ βουλὴ τοῖς πλουσίοις ἀμύνουσα πρὸς τὸν δῆμον ἐστασίασε, πολλὰ καὶ δεινὰ πάσχειν ὑπὸ τῶν δανειστῶν δοκοῦντα. τοὺς μὲν γὰρ κεκτημένους μέτρια, πάντων ἀφῃροῦντο τῶν ὄντων, ἐνεχυρασμοῖς καὶ πράσεσι. τοὺς δὲ παντελῶς ἀπόρους, αὐτοὺς ἀπῆγον καὶ τὰ σώματα καθείργνυσαν αὐτῶν, ὠτειλὰς ἔχοντα τετρωμένων πολλὰς καὶ πεπονηκότων ἐν ταῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος στρατείαις· ὧν τὴν τελευταίαν ἐδέξαντο πρὸς Σαβίνους, τῶν τε πλουσιωτάτων ἐπαγγειλαμένων μετριάσειν, καὶ τῆς βουλῆς τὸν ἄρχοντα Μάρκον Οὐαλέριον ἐγγυήσασθαι ψηφισαμένης. ἐπεὶ δὲ κἀκείνην ἀγωνισαμένοις τὴν μάχην προθύμως καὶ κρατήσασι τῶν πολεμίων, οὐδὲν ἐγίνετο παρὰ τῶν δανειστῶν ἐπιεικές, οὐδ' ἡ βουλὴ προσεποιεῖτο μεμνῆσθαι τῶν ὡμολογημένων, ἀλλ' ἀγομένους πάλιν περιεώρα καὶ ῥυσιαζομένους, θόρυβοι δὲ καὶ συστάσεις ἦσαν ἐν τῇ πόλει πονηραί· καὶ τοὺς πολεμίους οὐκ ἔλαθε ταραχωδῶς ἔχων ὁ δῆμος, ἀλλ' ἐμβαλόντες ἐπυρπόλουν τὴν χώραν. τῶν δ' ἀρχόντων εἰς τὰ ὅπλα τοὺς ἐν ἡλικίᾳ καλούντων, οὐδεὶς ὑπήκουεν· οὕτω διέστησαν αἱ γνῶμαι πάλιν τῶν ἐν τέλει· καί τινες μὲν ᾤοντο δεῖν ὑφίεσθαι τοῖς πένησι, καὶ χαλάσαι τὸ

σύν-

que parens ſit ei gratulatus, ejuſque fuerit particeps lætitiæ: Marcius, matri ſe putans debitam quoque patri benevolentiam debere, Volumnia non ſatiabatur oblectanda & colenda, ſed & uxorem inſtante illa & precante duxit, atque uno in tecto cum matre, natis ſibi jam liberis, habitavit.

Quum jam nomen eſſet ejus in urbe & opes ob virtutem ingentes, ſeditio inter ſenatum, qui tuebatur opulentos, exorta eſt, & populum, qui perquam ſe graviter putabat opprimi a fœneratoribus. Siquidem mediocriter locupletes pignorationibus & auctionibus omnibus exuebant fortunis: qui prorſus erant inopes, eos ipſos ducebant, & corpora tenebant nexa vulnerum cicatricibus oppleta & confecta, obitis pro patria expeditionibus; quarum ſubierant noviſſimam contra Sabinos, quum ditiſſimi quique oſtendiſſent ſe lenius cum ipſis acturos, & ex ſenatus decreto ſponſor conſul M. Valerius interceſſiſſet. Cæterum quum in eo quoque prœlio egregia opera militum enituiſſet, hoſteſque cæſi eſſent, neque quicquam remitterent tamen fœneratores, curia autem diſſimularet promiſſorum meminiſſe, ducique denuo cives & pignora capi permitteret, tumultus vero inde ſeditioque occuparet fœda civitatem, neque motus populi hoſtes fefelliſſet, ſed inducto exercitu fines Romanos vaſtarent, habentibuſque delectum juventutis conſulibus nemo reſponderet ad nomen; tunc iterum diſſonæ ſententiæ fuerunt magiſtratuum. Pars ſubveniendum cenſebant pauperibus, nimiumque rigorem laxandum

juris.

σύντονον ἄγαν καὶ νόμιμον· ἔνιοι δ' ἀντέτεινον, ὧν ἦν καὶ Μάρκιος, οὐ τὸ τῶν χρημάτων μέγιστον ἡγούμενος, ἀρχὴν δὲ καὶ πεῖραν ὕβρεως ὄχλου καὶ θρασύτητος ἐπανισταμένου τοῖς νόμοις, εἰ σωφρονοῦσι, παύειν καὶ σβεννύειν παρακελευόμενος.

Συνιούσης δὲ περὶ τούτων πολλάκις ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τῆς βουλῆς, καὶ μηδὲν τέλος ἐκφερούσης, συστάντες οἱ πένητες ἄφνω, καὶ παρακαλέσαντες ἀλλήλους, ἀπέλιπον τὴν πόλιν· καὶ καταλαβόντες ὄρος ὃ νῦν ἱερὸν καλεῖται, παρὰ τὸν Ἀνίωνα ποταμὸν ἐκαθέζοντο, πράττοντες μὲν οὐδὲν βίαιον οὐδὲ στασιαστικόν, ἐκπεπτωκέναι δὲ τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν πλουσίων πάλαι βοῶντες, ἀέρα δὲ καὶ ὕδωρ καὶ τόπον ἐνταφῆναι πανταχοῦ τὴν Ἰταλίαν αὐτοῖς παρέξειν, ὧν πλέον οὐδὲν οἰκοῦσι τὴν Ῥώμην ὑπάρχειν αὐτοῖς, ἀλλ' ἢ τιτρώσκεσθαι καὶ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῶν πλουσίων στρατευομένοις. ταῦτ' ἔδεισεν ἡ βουλή, καὶ τοὺς ἐπιεικεῖς μάλιστα καὶ δημοτικοὺς τῶν πρεσβυτέρων ἐξαπέστειλε. προηγόρει δὲ Μενήνιος Ἀγρίππας· καὶ πολλὰ μὲν τοῦ δήμου δεόμενος, πολλὰ δ' ὑπὲρ τῆς βουλῆς παρρησιαζόμενος, τελευτῶντι τῷ λόγῳ περιῆλθεν εἰς σχῆμα μύθου διαμνημονευόμενον. ἔφη γὰρ τοῦ ἀνθρώπου τὰ μέλη πάντα πρὸς τὴν γαστέρα στασιάσαι, καὶ κατηγορεῖν αὐτῆς, ὡς μόνης ἀργοῦ καὶ ἀσυμβόλου καθεζομένης ἐν τῷ σώματι, τῶν δ' ἄλλων εἰς τὰς ἐκείνης ὀρέξεις πόνους τε μεγάλους καὶ λειτουργίας ὑπομενόντων· τὴν δὲ γαστέρα τῆς εὐηθείας αὐτῶν καταγελᾶν, ἀγνοούντων ὅτι τὴν τροφὴν ὑπολαμβάνει μὲν εἰς ἑαυτὴν ἅπασαν, ἀναπέμπει δ' αὖθις ἐξ αὐτῆς καὶ διανέμει τοῖς ἄλλοις. Οὕτως οὖν, ἔφη, καὶ τῆς συγκλήτου λόγος ἐστίν,

juris. Alii contra ſenſerunt, inter quos erat Marcius, non pecuniæ jacturæ tantam rationem ducens, ſed initium hoc eſſe procacitatis & contumaciæ inſurgentis adverſus leges plebis: id, ſi ſaperent, ut opprimerent & extinguerent, hortatus eſt.

Senatu his de rebus crebro paucis diebus habito, nec quicquam expediente, plebs repente conſpirans, ac ſeſe mutuo cohortata, exceſſit urbe, & in montem, qui nunc Sacer appellatur, trans Anienem amnem ſeceſſit. Quieti ſine ulla violentia, tantum urbe ſe jamdudum fremebant pulſos, aera, aquam, locum ſuppeditaturam ubique ad ſepulturam Italiam, quibus nihilo amplius ſint colentes Romam habituri, quam ut pro divitibus militantes, vulneribus concidantur & vitam profundant. Id timentes patres, ex majoribus natu moderatiſſimum quemque & maxime popularem miſerunt ad plebem. Princeps legationis fuit Menenius Agrippa. Hic partim obſecrans plebem, partim ſenatum defendens, in extrema oratione ad figuram pervulgatam fabulæ delapſus eſt. Nam omnes hominis partes conjuraſſe ait contra ventrem, queſtas ſolum ignavum in homine & immunem quieſcere, omniaque illius quæri aviditati ingenti ſuo labore & miniſterio: ventrem vero ſtultitiam earum deriſiſſe, ignorantium recipere quidem alimentum intra ſe omne, ſed reddere id ex ſe, & diſtribuere in alias. Eadem (inquit) ratio, Quirites, patrum eſt vobiſcum:

ἐστὶν, ὦ πολῖται, πρὸς ὑμᾶς. τὰ γὰρ ἐκεῖ τυγχάνοντα τῆς προσηκούσης οἰκονομίας βουλεύματα καὶ πράγματα πᾶσιν ὑμῖν ἐπιφέρει καὶ διανέμει τὸ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον.

Ἐκ τούτου διηλλάγησαν, αἰτησάμενοι παρὰ τῆς βουλῆς, καὶ τυχόντες, ἄνδρας αἱρεῖσθαι πέντε προστάτας τῶν δεομένων βοηθείας, τοὺς νῦν δημάρχους καλουμένους. εἵλοντο δὲ πρώτους, οἷς ἐχρήσαντο καὶ τῆς ἀποστάσεως ἡγεμόσι, τοὺς περὶ Βροῦτον Ἰούνιον καὶ Σικίννιον Βέλλουτον. ἐπεὶ δ᾽ ἡ πόλις εἰς ἓν ἦλθεν, εὐθὺς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦσαν οἱ πολλοὶ, καὶ παρεῖχον αὑτοὺς τοῖς ἄρχουσι χρῆσθαι προθύμως ἐπὶ τὸν πόλεμον. ὁ δὲ Μάρκιος, οὔτ᾽ αὐτὸς ἡδόμενος οἷς ὁ δῆμος ἴσχυεν, ἐνδούσης τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ τῶν ἄλλων πατρικίων πολλοὺς ὁρῶν τὸ αὐτὸ πεπονθότας, ὅμως παρεκάλει μὴ ἀπολείπεσθαι τῶν δημοτικῶν ἐν τοῖς περὶ τῆς πατρίδος ἀγῶσιν, ἀλλὰ τῇ ἀρετῇ μᾶλλον ἢ τῇ δυνάμει φαίνεσθαι διαφέροντας αὐτῶν.

Ἐν δὲ τῷ Οὐολούσκων ἔθνει πρὸς οὓς ἐπολέμουν, ἡ Κοριολάνων πόλις ἀξίωμα μέγιστον εἶχε. ταύτην οὖν τοῦ ὑπάτου Κομινίου περιστρατοπεδεύσαντος, οἱ λοιποὶ Οὐολοῦσκοι δείσαντες, ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους συνεβοήθουν πανταχόθεν, ὡς πρὸς τῇ πόλει ποιησόμενοι μάχην, καὶ διχόθεν ἐπιχειρήσοντες αὐτοῖς. ἐπεὶ δ᾽ ὁ Κομίνιος διελὼν τὴν δύναμιν, αὐτὸς μὲν ἀπήντα τοῖς ἔξωθεν ἐπιοῦσι τῶν Οὐολούσκων, Λάρκιον δὲ Τίτον, ἄνδρα Ῥωμαῖον ἐν τοῖς ἀρίστοις, ἐπὶ τῆς πολιορκίας ἀπέλιπε, καταφρονήσαντες οἱ Κοριολάνοι τῶν παρόντων, ὑπεξῆλθον, καὶ προσμαχόμενοι τὸ πρῶτον ἐκράτουν, καὶ κατεδίωκον εἰς τὸν

χά-

cum: nam recte atque ordine deliberata apud eos conſilia cœptaque omnibus vobis adferunt & diſpertiunt utilitatem atque fructum.

In concordiam deinde conceſſum eſt, poſtulaveruntque a ſenatu & obtinuerunt, ut quinque viri crearentur, quorum patrocinio uterentur, quibuſcunque opus fuerit, qui nunc tribuni plebis vocantur. Primos creaverunt, quos ſeceſſionis autores habuerant, Junium Brutum & Sicinium Vellutum. Civitate reconciliata, plebs confeſtim arma cepit, & obnixe imperata ad bellum fecit. C. Marcius, quanquam nec ipſe populi viribus, elangueſcente principum potentia, lætus fuit, pariterque nobilitatem pleramque vidit animatam, incitavit eam tamen ne concederet in defendenda patria popularibus, ſed incumberet, ut cognoſceretur virtute potius ipſam quam opibus antecellere.

Porro Volſcorum gentis, quibuſcum gerebant bellum, præcipua dignitate Corioli eminebant. Quam urbem quum obſideret conſul Cominius, reliqui Volſci trepidantes, omnibus collectis viribus in conſpectu oppidi ſtatuerunt cum Romanis confligere, atque duabus ex partibus eos adoriri. Adverſus id Cominius bipartito exercitu, extra invadentibus Volſcis ipſe occurrit, & Titum Lartium, virum inter Romanos præſtantiſſimum, reliquit ad obſidionem continuandam. Ibi contempto Coriolani caſtrorum præſidio, eruptionem fecere, invadenteſque Romanos primo ſuperiores fuerunt, eoſque intra vallum uſ-

χάρακα τοὺς Ῥωμαίους. ἔνθα δὴ Μάρκιος ἐκδραμὼν σὺν ὀλίγοις, καὶ καταβαλὼν τοὺς προσμίξαντας αὐτῷ μάλιστα, τοὺς δ' ἄλλους στήσας ἐπιφερομένους, ἀνεκαλεῖτο μεγάλῃ βοῇ τοὺς Ῥωμαίους. καὶ γὰρ ἦν, ὥσπερ ἠξίου τὸν στρατιώτην ὁ Κάτων, οὐ χειρὶ καὶ πληγῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τόνῳ φωνῆς καὶ ὄψει προσώπου φοβερὸς ἐντυχεῖν πολεμίῳ, καὶ δυσυπόστατος. ἀθροιζομένων δὲ πολλῶν καὶ συνισταμένων περὶ αὐτὸν, ἀπεχώρουν οἱ πολέμιοι δείσαντες. ὁ δ' οὐκ ἠγάπησεν, ἀλλ' ἐπηκολούθει, καὶ συνήλαυνεν ἤδη προτροπάδην φεύγοντας ἄχρι τῶν πυλῶν. ἐκεῖ δ' ὁρῶν ἀποτρεπομένους τοῦ διώκειν τοὺς Ῥωμαίους, πολλῶν μὲν ἀπὸ τοῦ τείχους βέλων προσφερομένων, τὸ δὲ συνεισπεσεῖν τοῖς φεύγουσιν εἰς πόλιν ἀνδρῶν πολεμικῶν γέμουσαν, ἐν τοῖς ὅπλοις ὄντων, οὐδενὸς εἰς νοῦν ἐμβαλέσθαι τολμῶντος, ὅμως ἐπιστὰς παρεκάλει καὶ παρεθάρρυνεν, ἀνεῷχθαι βοῶν ὑπὸ τῆς τύχης τοῖς διώκουσι μᾶλλον ἢ τοῖς φεύγουσι τὴν πόλιν. οὐ πολλῶν δὲ βουλομένων ἐπακολουθεῖν, ὠσάμενος διὰ τῶν πολεμίων, ἐνήλατο ταῖς πύλαις καὶ συνεισέπεσε, μηδενὸς τὸ πρῶτον ἀντισχεῖν μηδ' ὑποστῆναι τολμήσαντος. ἔπειτα δὲ ὡς κατεῖδεν ὀλίγους παντάπασιν ἔνδον ὄντας συμβοηθούντων καὶ προσμαχομένων, ἀναμεμιγμένους ὁμοῦ φίλοις καὶ πολεμίοις, ἄπιστον ἀγῶνα λέγεται, καὶ χειρὸς ἔργοις, καὶ ποδῶν τάχει καὶ τολμήμασι ψυχῆς ἀγωνιζόμενος ἐν τῇ πόλει, καὶ κρατῶν ἁπάντων πρὸς οὓς ὀρούσειε, τοὺς μὲν ἐξῶσαι πρὸς τὰ ἔσχατα μέρη, τῶν δ' ἀπειπαμένων καὶ καταβαλόντων τὰ ὅπλα, πολλὴν ἄδειαν τῷ Μαρκίῳ παρασχεῖν ἔξωθεν ἐπάγοντι τοὺς Ῥωμαίους.

Οὕτω

uſque inſequebantur. Hic Marcius cum modica manu procurrit, cæſiſque qui ſe primi obtulerunt, atque aliorum retuſo impetu, Romanos alta voce ad repetendam pugnam vocavit. Erat enim qualem eſſe Cato voluit militem, non manu tantum & gladio, verum & vocis contentione & obtutu vultus terribilis aſpicienti hoſti atque intolerabilis. Concurrentibus multis, & ſe ad illum aggregantibus, receperunt ſe pavidi hoſtes. Neque hactenus fuit contentus, ſed tergis inhæſit eorum, & effuſe fugientes uſque ad portam egit. Ibi Romanos contemplatus non ultra perſequi hoſtem, quod grando ex muris ingereretur telorum: neque, ut permixtus fugientibus in urbem virorum plenam bellicoſorum armaque tenentium irrumperet, ſubſtituere ullus animo auderet; inſtitit tamen, hortatuſque eſt, atque incendit ſuos, patefactam vociferans a fortuna inſectantibus magis quam fugientibus portam. Quum ſequi niſi pauci detrectarent, via per medios facta hoſtes magno impetu, per portas una cum hoſtibus irrupit, neque quiſquam erat primum, qui reſtare, vel ei ſe auderet objicere. Ubi deinde perpaucos in urbe animadvertit, qui præſto eſſent ſibi & aſſiſterent, inter medios ſocios ſimul & hoſtes agens, pugnam dicitur incredibilem manus promptitudine, pedum velocitate, atque ardore animi in oppido edidiſſe, fuſiſque omnibus, in quos eum tulit impetus, partim in ultimas urbis partes extruſiſſe, partim, re deplorata, arma abjicientibus, magnam commoditatem Marcio inducendi in oppidum Romanos dediſſe.

Ita.

Οὕτω δὲ τῆς πόλεως ἁλούσης, καὶ τῶν πλείστων ἐν ἁρπαγαῖς ὄντων καὶ διαφορήσεσι χρημάτων, ὁ Μάρκιος ἠγανάκτει καὶ ἐβόα, δεινὸν ἡγούμενος, τοῦ ὑπάτου καὶ τῶν σὺν ἐκείνῳ πολιτῶν τάχα που συμπεπτωκότων τοῖς πολεμίοις καὶ διαμαχομένων, αὐτοὺς χρηματίζεσθαι περιιόντας, ἢ προφάσει χρηματισμοῦ τὸν κίνδυνον ἀποδιδράσκειν. ἐπεὶ δ' οὐ πολλοὶ προσεῖχον αὐτῷ, τοὺς βουλομένους ἀναλαβών, ἐβάδιζε τὴν ὁδόν, ᾗ τὸ στράτευμα προσκεχωρηκὸς ᾔσθητο· πολλάκις μὲν ἐποτρύνων τοὺς σὺν αὐτῷ, καὶ παρακαλῶν μὴ ἐνδιδόναι, πολλάκις δὲ τοῖς Θεοῖς εὐχόμενος μὴ ἀπολειφθῆναι τῆς μάχης, ἀλλ' εἰς καιρὸν ἐλθεῖν ἐν ᾧ συναγωνιεῖται καὶ συγκινδυνεύσει τοῖς πολίταις. ἦν δὲ τότε τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν, καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον, ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι, τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον. ταῦτα δὴ πράττοντας ἤδη τοὺς στρατιώτας Μάρκιος, ἐν ὄψει τῶν πολεμίων ὄντων, κατελάμβανε. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐνίους διετάραξεν ὀφθεὶς μετ' ὀλίγων αἵματος περίπλεως καὶ ἱδρῶτος· ἐπεὶ δὲ προσδραμὼν τῷ ὑπάτῳ περιχαρὴς τὴν δεξιὰν ἐνέβαλε καὶ τῆς πόλεως ἀπήγγειλε τὴν ἅλωσιν, ὁ δὲ Κομίνιος περιεπτύξατο αὐτὸν καὶ κατησπάσατο, τοῖς μὲν πυθομένοις τὸ γεγενημένον κατόρθωμα, τοῖς δ' εἰκάσασι, θάρσος παρέστη, καὶ βοῇ παρεκάλουν ἄγειν καὶ συνάπτειν. ὁ δὲ Μάρκιος ἠρώτησε τὸν Κομίνιον, πῶς διακεκόσμηται τὰ τῶν πολεμίων ὅπλα, καὶ ποῦ τέτακται τὸ μαχιμώτατον. ἐκείνου δὲ φήσαντος οἴεσθαι τὰς κατὰ μέσον σπείρας Ἀντιατῶν εἶναι, πολεμικω-

τάτων

Ita oppido capto, dum plerique in eo ſunt exhauriendo opibuſque diripiendis occupati, indignatus Marcius, clamat rem indignam eſſe, ſi dum conſul & qui cum eo ſint cives ſignis collatis fortaſſe cum hoſtibus dimicent, ipſi circumcurſitent ad prædam, aut prædæ colore periculum declinent. Sed quum pauci parerent ei, quos promptos videt, ſecum trahens, pergit quo proceſſiſſe ſentit exercitum; crebro excitans agmen & adhortans ne elangueſcat, crebro Deos precans ne poſt prœlium, verum tempeſtive adſit, quo certamen queat una cum civibus & periculum ſubire. Moris erat id temporis in acie ſtantibus Romanis, quum jam ſumpturi ſcuta eſſent & togam præcincturi, teſtamenta non ſcripta in procinctu facere, & tribus aut quatuor exaudientibus nuncupare hæredem. Id agentibus militibus Marcius, quum hoſtis ſub oculis eſſet, ſupervenit. Ac primus ejus conſpectus cum paucis cruore & ſudore oppleti venientis injecit pavorem: cæterum poſtquam accurrit, conſulique exultans dextram porrexit & captam annuntiavit urbem, Cominius autem complexus eum & oſculatus eſt; omnibus, qui vel ipſum ſucceſſum audiebant vel aſſequebantur conjectura, creverunt animi, clamaveruntque, pergeret & prœlium committeret. At Marcius percunctatus Cominium eſt, quemadmodum acies inſtructa hoſtium, & ubi robur eorum eſſet locatum. Quum arbitrari ſe reſpondiſſet ille, quæ mediam aciem obtinerent, cohortes Antiatium eſſe longe fortiſſimas, neque eſſe

ani-

τάτων καὶ μηδενὶ φρονήματος ὑφειμένων, Ἀξιῶ σε τοίνυν, ὁ Μάρκιος ἔφη, καὶ αἰτοῦμαι, κατὰ τούτους τάξον ἡμᾶς τοὺς ἄνδρας. ἔδωκεν οὖν ὁ ὕπατος, θαυμάσας αὐτοῦ τὸ πρόθυμον. ὡς δ' ἦσαν ἐμβολαὶ δοράτων, καὶ τοῦ Μαρκίου προεκδραμόντος, οὐκ ἀντέσχον οἱ κατὰ στόμα τῶν Οὐολούσκων, ἀλλ' ᾧ προσέμιξε μέρει τῆς φάλαγγος, εὐθὺς διεκέκοπτο. τῶν δ' ἑκατέρωθεν ἐπιστρεφόντων καὶ περιλαμβανόντων τοῖς ὅπλοις τὸν ἄνδρα, δείσας ὁ ὕπατος τοὺς κρατίστους τῶν περὶ αὐτὸν ἐξέπεμπεν. ἰσχυρᾶς δὲ περὶ τὸν Μάρκιον μάχης γενομένης, καὶ πολλῶν ἐν ὀλίγῳ νεκρῶν πεσόντων, ἐγκείμενοι καὶ καταβιαζόμενοι τοὺς πολεμίους ἐώσαντο, καὶ τρεπόμενοι πρὸς δίωξιν αὐτῶν, τὸν Μάρκιον ἠξίουν ὑπό τε καμάτου βαρὺν ὄντα καὶ τραυμάτων ἀναχωρεῖν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. εἰπὼν δ' ἐκεῖνος ὅτι νικώντων οὐκ ἔστι τὸ κάμνειν, ἐφείπετο τοῖς φεύγουσιν. ἡττήθη δὲ καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα, πολλῶν μὲν διαφθαρέντων, πολλῶν δὲ ἁλόντων.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ τοῦ Μαρκίου παραγενομένου καὶ τῶν ἄλλων ἀθροιζομένων πρὸς τὸν ὕπατον, ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα, καὶ τοῖς Θεοῖς τὴν πρέπουσαν ἀποδοὺς ἐπὶ τηλικούτοις κατορθώμασιν εὐφημίαν, πρὸς τὸν Μάρκιον τρέπεται. καὶ πρῶτον μὲν αὐτοῦ θαυμαστὸν ἔπαινον εἶπε, τῶν μὲν αὐτὸς ἐν τῇ μάχῃ γενόμενος θεατής, τὰ δὲ τοῦ Μαρκίου μαρτυροῦντος. ἔπειτα πολλῶν χρημάτων καὶ ἵππων γεγονότων αἰχμαλώτων, καὶ ἀνθρώπων, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐξελέσθαι δέκα πάντα πρὸ τοῦ νέμειν τοῖς ἄλλοις. ἄνευ δὲ ἐκείνου ἀριστεῖον αὐτῷ κεκοσμημένον ἵππον ἐδωρήσατο. τῶν δὲ Ῥωμαίων ἐπαινεσάντων, ὁ Μάρ-

animo ullis inferiores: Ergo Marcius, quæſo, inquit, petoque me ut hiſce cum viris illis opponas. Id conſul, collaudata cum admiratione promtitudine ejus, conceſſit. Ut haſtis cœptum eſt pugnari, provolantis ante aciem Marcii vim non ſuſtinuerunt qui in fronte ſtabant Volſci, ſed partem eam aciei ille, in quam intulit ſe, disjecit protinus. Inde quum aciem hoſtes utrinque circumagerent, cingerentque Marcium armis, metuens ei conſul miſit eo delectam, quam circa ſe habebat, cohortem. Hic acri circa Marcium coorta pugna, multiſque brevi ſpatio cadentibus, inſtantes valida impreſſione pepulerunt hoſtes. Ad quos inſequendos converſi, laboribus & vulneribus gravem rogaverunt Marcium in caſtra ut ſe reciperet. Ille reſponſo dato, fatigari non eſſe vincentium, hæſit in fugientium tergis. Succubuit & reliquus exercitus, magnaque edita ſtrages, multi etiam capti.

Poſtridie Marcio accerſito, convocatiſque ad prætorium reliquis, conſcendit conſul tribunal. Ubi Diis quum ob tam multas res fœliciter geſtas meritas grates egiſſet, convertit ſe ad Marcium. Primum eum inſignibus extulit laudibus, quum partim illius virtutis ipſe in certamine ſpectator fuiſſet, partim teſtis eſſet Marcius. Deinde ex omni pecuniæ, equorum, & hominum præda, quæ erat ingens capta, antequam alii partirentur, juſſit eum decimam partem ſumere. Hoc amplius, equum ornatum ei virtutis cauſa donavit. Comprobante hoc exercitu, procedens Mar-

Μάρκιος προσελθὼν, τὸν μὲν ἵππον ἔφη δέχεσθαι καὶ χαίρειν τοῖς ἐπαίνοις τοῦ ἄρχοντος, τὰ δὲ ἄλλα, μισθὸν οὐ τιμὴν ἡγούμενος, ἐᾶν, καὶ ἀγαπήσειν ὡς εἷς ἕκαστος τὴν νέμησιν. Ἐξαίρετον δὲ μίαν αἰτοῦμαι χάριν, ἔφη, καὶ δέομαι λαβεῖν. ἦν μοι ξένος ἐν Οὐολούσκοις καὶ φίλος, ἀνὴρ ἐπιεικὴς καὶ μέτριος· οὗτος ἑάλωκε νῦν, καὶ γέγονεν ἐκ πλουσίου καὶ μακαρίου δοῦλος. πολλῶν οὖν αὐτῷ κακῶν παρόντων, ἓν ἀφελεῖν ἀρκεῖ, τὴν πρᾶσιν. ἐπὶ τούτοις λεχθεῖσι βοή τε μείζων ἀπήντησε τῷ Μαρκίῳ, καὶ πλείονες οἱ θαυμάζοντες ἐγίνοντο τὸ μὴ κρατούμενον ὑπὸ χρημάτων τἀνδρὸς, ἢ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις ἀνδραγαθίαν. καὶ γὰρ οἷς φθόνου τι καὶ ζήλου πρὸς αὐτὸν ὑπέκειτο τιμώμενον ἐκπρεπῶς, κἀκείνοις τότε τοῦ λαβεῖν μεγάλα, τῷ μὴ λαβεῖν, ἄξιος ἔδοξε· καὶ μᾶλλον αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἠγάπησαν, ἀφ' ἧς κατεφρόνει τηλικούτων, ἢ δι' ὧν ἠξιοῦτο. τὸ μὲν γὰρ εὖ χρῆσθαι χρήμασι κάλλιόν ἐστιν, ἢ ὅπλοις· τοῦ δὲ χρῆσθαι, τὸ μὴ δεῖσθαι χρημάτων σεμνότερον.

Ἐπεὶ δ' ἐπαύσατο βοῆς καὶ θορύβου τὸ πλῆθος, ὑπολαβὼν ὁ Κομίνιος, Ἀλλ' ἐκείνας μὲν, εἶπεν, ὦ συστρατιῶται τὰς δωρεὰς οὐ δύνασθε βιάζεσθαι μὴ δεχόμενον τὸν ἄνδρα, μηδὲ βουλόμενον λαβεῖν· ἣν δὲ οὐκ ἔστιν ἐπὶ τούτῳ διδομένην ἀπώσασθαι, δῶμεν αὐτῷ, καὶ ψηφισώμεθα καλεῖσθαι Κοριολάνον, εἰ μὴ καὶ πρὸ ἡμῶν ἡ πρᾶξις αὐτὴ τοῦτο δέδωκεν. ἐκ τούτου τρίτον ἔσχεν ὄνομα τὸ Κοριολάνον. ᾧ καὶ μάλιστα δῆλόν ἐστιν ὅτι τῶν ὀνομάτων ἴδιον ἦν ὁ Γάϊος, τὸ δὲ δεύτερον, οἰκίας ἢ γένους κοινὸν, ὁ Μάρκιος· τῷ δὲ τρίτῳ ὕστερον ἐχρήσατο, πράξεώς τινος ἢ τύχης, ἢ ἰδέας, ἢ ἀρετῆς ἐπιθέτῳ.

Marcius equum ait ſe accipere, gratamque ſibi eſſe conſulis commendationem, reliqua, ſicut mercedem, non honorem repudiare, contentum fore virili prædæ portione. Unam gratiam, inquit, præcipuam peto, quam mihi oro concedas. Hoſpes mihi in Volſcis & amicus fuit, vir bonus & probus. Hic captus eſt, atque ex opulento & beato factus ſervus; ei multis oppreſſo calamitatibus unam ſufficit demiſſe, ne ſub haſta veneat. Ita fatum major excepit Marcium acclamatio, pluresque fuerunt qui invictum ejus adverſus pecuniam animum, quam virtutem ſtuperent bellicam. Quippe qui nonnulla invidia & æmulatione in eximios ejus honores affecti fuerunt, illis quoque tunc, eo quod non caperet eos, dignus eſſe qui magna caperet, eſt viſus: atque impenſius ſunt virtutem ejus exoſculati, qua tanta præmia rejiciebat, quam eam, ob quam fuerat ea meritus. Pulchrius eſt enim pecunia quam armis recte uti, ac non deſiderare pecuniam, quam uti ea magnificentius.

Ubi clamor & ſtrepitus conquievit multitudinis, ita Cominius fatus eſt, Dona illa, commilitones, non poteſtis recuſantem & invitum, ut accipiat, cogere, ſed quod hac de re repellere datum non valeat, id ei demus, cognomenque ei decernamus Coriolani, niſi in eo tribuendo res ipſa jam nos prævertit. Hinc tertium nomen habuit Coriolani. Unde liquet clariſſime, ex nominibus proprium fuiſſe Caium, alterum familiæ vel genti commune Marcium, tertium ex facto fuiſſe aliquo poſt vel ex caſu, vel figura, vel virtute impoſitum:

θέτῳ. καθάπερ Ἕλληνες ἐτίθεντο πράξεως μὲν ἐπώνυμον, τὸν σωτῆρα καὶ τὸν καλλίνικον, ἰδέας δὲ, τὸν φύσκωνα καὶ τὸν γρυπόν· ἀρετῆς δὲ, τὸν εὐεργέτην καὶ τὸν φιλάδελφον· εὐτυχίας δὲ, τὸν εὐδαίμονα, τῷ δευτέρῳ τῶν Βάττων. ἐνίοις δὲ τῶν βασιλέων καὶ σκώμματα παρέσχεν ἐπικλήσεις, ὡς Ἀντιγόνῳ τὸν Δώσωνα, καὶ Πτολεμαίῳ τὸν Λάμυρον. ἐπὶ πλέον δὲ τῷ γένει τούτῳ καὶ Ῥωμαῖοι κέχρηνται, Διαδηματόν τινα τῶν Μετέλλων καλέσαντες, ὅτι πολὺν χρόνον ἕλκος ἔχων, περιενόστει περιδεδεμένος τὸ μέτωπον· ἕτερον δὲ, Κέλερα, σπεύσαντα μεθ' ἡμέρας ὀλίγας τῆς τοῦ πατρὸς τελευτῆς ἐπιταφίους μονομάχων ἀγῶνας παρασχεῖν, τὸ τάχος καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς παρασκευῆς θαυμάσαντες. ἐνίους δὲ συντυχίᾳ γενέσεως μέχρι νῦν καλοῦσι, Πρόκλον μὲν, ἐὰν ἀποδημοῦντος πατρὸς γένηται· καὶ Πόστουμον, ἂν τεθνηκότος· ᾧ δ' ἂν διδύμῳ γενομένῳ συμβῇ περιβιῶναι, θατέρου τελευτήσαντος, Οὐοπίσκον. τῶν δὲ σωματικῶν, οὐ μόνον Σύλλας, οὐδὲ Νίγρους, ἀλλὰ καὶ Καίκους, καὶ Κλωδίους ἐπωνυμίας τίθενται· καλῶς ἐθίζοντες, μήτε τυφλότητα, μήτ' ἄλλην τινὰ σωματικὴν ἀτυχίαν, ὄνειδος ἡγεῖσθαι, μηδὲ λοιδορίαν, ἀλλ' ὡς οἰκείοις ὑπακούειν ὀνόμασιν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἑτέρῳ γένει γραφῆς προσήκει.

Παυσαμένῳ δὲ τῷ πολέμῳ τὴν στάσιν ἐπήγειρον αὖθις οἱ δημαγωγοὶ, καινὴν μὲν οὐδεμίαν αἰτίαν ἔχοντες, οὐδ' ἔγκλημα δίκαιον, ἃ δὲ ταῖς προτέραις αὐτῶν ταραχαῖς καὶ διαφοραῖς ἀναγκαίως ἐπηκολούθησε κακὰ, ταῦτα ποιούμενοι πρόφασιν ἐπὶ τοὺς πατρικίους. ἄσπορος γὰρ ἡ πλείστη καὶ ἀγεώργητος ἀπε-

tum: ſicut tribuerunt Græci ex re geſta cognomen Soterem & Callinicum, ex forma Phyſconem & Grypum, ex virtute Euergetem & Philadelphum, ex fœlicitate Eudæmonem, alteri Battorum. Aliquibus regibus dederunt cavilla appellationem, ut Antigono Doſonem, & Lamyrum Ptolemæo. Largius ſunt hoc genere uſi Romani, ac quendam ex Metellis, quod diu in publico verſaretur fronte in qua ulcus habebat obligata, appellaverunt Diadematum: alium Celerem, quod paucis ab obitu patris diebus, munus funebre gladiatorum mira celeritate maturaviſſet exhibere. Aliquos ex nativitatis caſu, nunc quoque vocant Proculum, ſi abſente editus patre ſit; Poſthumium, ſi defuncto; geminis editis, ſi ſublatus alter ſit, ſuperſtitem Vopiſcum. Ex corporis nota non Syllas modo & Rufos, ſed & Cæcos & Claudios cognomina imponunt; probe aſſuefacientes cives, ne cæcitatem vel aliud corporis vitium probroſum ducant aut contumelioſum, ſed aures his ut propriis nominibus accommodent. Cæterum pertinent hæc ad aliud ſcribendi argumentum.

Ut bellum conticuit, ſeditionem de integro excitaverunt populi duces, nulla quidem nova de cauſa, vel juſta offenſione, ſed quæ tumultibus eorum ſuperioribus neceſſario ſubſequebantur mala, horum arripuerunt contra nobilitatem velamentum. Incultis enim & efferatis agris

quum

ἀπελείφθη τῆς χώρας· ἀγορᾶς δ' ἐπεισάκτου παρασκευὴν διὰ τὸν πόλεμον ὁ καιρὸς οὐκ ἔδωκεν. ἰσχυρᾶς δ' ἀπορίας γενομένης, ὁρῶντες οἱ δημαγωγοὶ μήτ' ἀγορὰν ἔχοντα, μήτ' εἰ παρείη ἀγορά, χρημάτων εὐποροῦντα τὸν δῆμον, ἐνέβαλλον λόγους καὶ διαβολὰς κατὰ τῶν πλουσίων, ὡς ἐκεῖνοι τὸν λιμὸν ἐπάγοιεν αὐτοῖς ὑπὸ μνησικακίας. ἐκ δὲ τῶν Οὐελιτρανῶν ἧκεν πρεσβεία τὴν πόλιν παραδιδόντων, καὶ δεομένων ἀποίκους ἀποστέλλειν. νόσος γὰρ ἐμπεσοῦσα λοιμώδης αὐτοῖς τοσοῦτον ὄλεθρον καὶ φθορὰν ἀπειργάσατο τῶν ἀνθρώπων, ὥστε μόλις τὸ δέκατον τοῦ παντὸς ἀπολειφθῆναι μέρος. ἔδοξεν οὖν τοῖς νοῦν ἔχουσιν εἰς δέον γεγονέναι καὶ κατὰ καιρὸν ἡ χρεία τῶν Οὐελιτρανῶν· διὰ δὲ τὴν ἀπορίαν κουφισμοῦ δεομένοις, καὶ τὴν στάσιν ἅμα σκεδάσειν ἤλπιζον εἰ τὸ θορυβοῦν μάλιστα καὶ συνεπηρμένον τοῖς δημαγωγοῖς, ὥσπερ περίττωμα τῆς πόλεως νοσερὸν καὶ ταραχῶδες ἀποκαθαρθείη. τούτους τε δὴ καταλέγοντες εἰς τὴν ἀποικίαν ἐξέπεμπον οἱ ὕπατοι, καὶ στρατείαν ἐπήγγελλον ἑτέροις ἐπὶ τοὺς Οὐολούσκους, ἀσχολίαν τε τῶν ἐμφυλίων μηχανώμενοι θορύβων, καὶ νομίζοντες ἐν ὅπλοις καὶ στρατοπέδῳ καὶ κοινοῖς ἀγῶσιν αὖθις γενομένους πλουσίους ὁμοῦ καὶ πένητας, καὶ δημοτικοὺς καὶ πατρικίους, ἡμερώτερον διατεθῆναι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἥδιον.

Ἐνίσταντο δὲ λοιπὸν οἱ περὶ Σικίννιον καὶ Βροῦτον δημαγωγοί, βοῶντες, ἔργον ὠμότατον αὐτῷ τῷ πρᾳοτάτῳ τῶν ὀνομάτων ἀποικίαν προσαγορεύσαντας, ἀνθρώπους πένητας ὥσπερ εἰς βάραθρον ὠθεῖν, ἐκπέμποντας εἰς πόλιν ἀέρος τε τοῦ νοσεροῦ καὶ νεκρῶν ἀτάφων γέμουσαν, ἀλλοτρίῳ δαίμονι καὶ πα-

quum annonæ facultatem aliunde comparandæ tempora belli non permitterent, magna difficultas erat annonæ. Quare videntes homines factioſi, neque commercium frumenti eſſe, neque, ſi ſit, abundare argento populum, ſermonibus & calumniis adſperſerunt locupletes tanquam veteri odio impulſos autores famis eſſe. Inter hæc legati Velitris advenere, qui oppidum dederent populo Romano, orarentque ut mitteret eo colonos. Peſtilentia enim ita depopulata oppidum erat, ut vix decima pars ſupereſſet civium. Viſa ergo prudentibus eſt percommode & in tempore neceſſitas oblata Veliternorum; quia ea re ſublevaturi annonæ difficultatem erant, & ſeditionem ſe diſcuſſuros ſperabant, ſi quod maxime turbidum & a ſeditioſis erat incitatum, velut morboſam urbis colluviem & turbulentam rejeciſſent. Hos ergo conſules recenſitos in coloniam miſerunt. Quo autem civilibus mederentur tumultibus, cæteris delectum ad bellum Volſcicum indixerunt; rati in armis, caſtris, & communibus periculis commiſtos divites ſimul & inopes, populares & nobiles, placabiliores inter ſe & amiciores fore.

Enimvero hic intercedere Sicinius & Brutus, ſeditioſi tribuni, rem ſæviſſimam vociferantes blandiſſimo nomine eos coloniam appellare, & homines pauperes tanquam in voraginem detrudere, quum hos in oppidum aeris inſalubris, & inſepultorum plenum funerum habitatum ablegent, ſub alienis & infeſtis

παλαμναίῳ συνοικισομένους· εἶτα ὥσπερ οὐκ ἀρκουμένους, τοὺς μὲν ὑπὸ λιμοῦ διολλύναι τῶν πολιτῶν, τοὺς δὲ λοιμῷ προσβάλλειν, ἔτι καὶ πόλεμον αὐθαίρετον προσάγειν, ὅπως μηδὲν κακὸν ἀπῇ τῆς πόλεως, ὅτι δουλεύουσα τοῖς πλουσίοις ἀπεῖπε. τοιούτων ἀναπιμπλάμενος λόγων ὁ δῆμος, οὔτε τῷ καταλόγῳ προσῄει τῶν ὑπάτων, πρός τε τὴν ἀποικίαν διεβέβλητο. τῆς δὲ βουλῆς διαπορουμένης, ὁ Μάρκιος ἤδη μεστὸς ὢν ὄγκου, καὶ μέγας γεγονὼς τῷ φρονήματι, καὶ θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν κρατίστων, φανερὸς ἦν μάλιστα τοῖς δημαγωγοῖς ἀνθιστάμενος. καὶ τὴν μὲν ἀποικίαν ἀπέστειλαν, ἐπιτιμίοις μεγάλοις τοὺς λαχόντας ἐξελθεῖν ἀναγκάσαντες· πρὸς δὲ τὴν στρατείαν παντάπασιν ἀπαγορευόντων, αὐτὸς ὁ Μάρκιος τούς τε πελάτας ἀναλαβὼν, καὶ τῶν ἄλλων ὅσους ἔπεισε, κατέδραμε τὴν Ἀντιατῶν χώραν. καὶ πολὺν μὲν σῖτον εὑρὼν, πολλῇ δὲ λείᾳ θρεμμάτων καὶ ἀνδραπόδων περιτυχὼν, αὑτῷ μὲν οὐδὲν ἐξείλετο, τοὺς δὲ στρατευσαμένους πολλὰ μὲν ἄγοντας ἔχων, πολλὰ δὲ φέροντας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ῥώμην. ὥστε τοὺς ἄλλους μεταμελομένους καὶ φθονήσαντας τοῖς εὐπορήσασιν, ἄχθεσθαι τῷ Μαρκίῳ, καὶ βαρύνεσθαι τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν, ὡς ἐπὶ τὸν δῆμον αὐξομένην.

Ὀλίγου δὲ χρόνου μετῄει μὲν ὑπατείαν ὁ Μάρκιος, ἐκάμπτοντο δὲ οἱ πολλοὶ, καὶ τὸν δῆμον αἰδώς τις εἶχεν, ἄνδρα καὶ γένει καὶ ἀρετῇ πρῶτον ἀτιμάσαι καὶ καταβαλεῖν ἐπὶ τοσούτοις καὶ τηλικούτοις εὐεργετήμασι. καὶ γὰρ ἔθος ἦν τοῖς μετιοῦσι τὴν ἀρχὴν παρακαλεῖν καὶ δεξιοῦσθαι τοὺς πολίτας, ἐν ἱματίῳ κατιόντας εἰς τὴν ἀγορὰν ἄνευ χιτῶνος· εἴτε μᾶλλον ἐκταπεινοῦντες ἑαυ-

feſtis Diis: deinde quaſi non contentos partem civium fame necare, partem peſti objicere, etiam bellum ultro quærere, ut ne qua calamitas abſit civitati, quoniam ultra ſervire divitibus abnuat. Hujuſcemodi orationibus populus inſtigatus nec nomina edebat apud conſules, & ſordebat ei colonia. Hæſitante ſenatu, tumidus jam faſtu Marcius, inflatus animis, & apud optimates ingens, propalam objecit ſe tribunis. Et coloniam quidem deduxerunt, eoſque qui in ſortem venerunt gravibus mulctis compulerunt migrare. Quum vero nomina dare in delectu prorſus abnuerunt, ipſe trahens ſecum Marcius clientes ſuos & nonnullos alios quos induxit, agrum Antiatem depopulatus eſt. Ubi magna vi frumenti reperta, magna etiam abacta præda pecoris hominumque, ipſe omnibus abſtinuit, ſed milites præda plenos & manubiis reduxit ad urbem. Unde cæteri pœnitentia ducti, & invidia adverſus eos qui abundabant, infenſi erant Marcio, ejuſque nomine & opibus, quaſi contra populum grandeſcentibus, offendebantur.

Poſt aliquanto petiit Marcius conſulatum. Hic multi demitigabantur, & rubor quidam plebem occupavit, virum nobilitate & virtute primum tot tantiſque rebus geſtis ſuggillare & præterire. Nam de more petentes conſulatum rogabant & prenſabant cives togis in comitiis ſine tunicis amicti; ſive quo magis ea ſpecie ſum-

 mitterent

ἑαυτοὺς τῷ σχήματι πρὸς τὴν δέησιν, εἴτε δεικνύντες, οἷς ἦσαν ὠτειλαί, προφανῆ τὰ σύμβολα τῆς ἀνδρείας. οὐ γὰρ ὑποψίᾳ δήμου, διανομῆς ἀργυρίου καὶ δεκασμῶν, ἄζωστον ἐβούλοντο προϊέναι καὶ ἀχίτωνα τοῖς πολίταις τὸν δεόμενον αὐτῶν. ὀψὲ δὲ μετὰ πολὺν χρόνον ὠνὴ καὶ πρᾶσις ἐπεισῆλθε, καὶ συνεμίγη ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ψήφοις ἀργύριον. ἐκ δὲ τούτου καὶ δικαστῶν θίγουσα καὶ στρατοπέδων ἡ δωροδοκία περιέστησεν εἰς μοναρχίαν τὴν πόλιν, ἐξανδραποδισαμένη τὰ ὅπλα τοῖς χρήμασιν. οὐ γὰρ κακῶς ἔοικεν εἰπεῖν ὁ εἰπών, ὅτι πρῶτος κατέλυσε τὸν δῆμον ὁ πρῶτος ἑστιάσας καὶ δεκάσας. φαίνεται δὲ κρύφα καὶ κατὰ μικρὸν ὑποῤῥέον, οὐκ εὐθὺς ἔκδηλον ἐν Ῥώμῃ γενέσθαι τὸ κακόν. οὐ γὰρ ἴσμεν ὅστις ἦν ὁ δεκάσας πρῶτον ἐν Ῥώμῃ δῆμον ἢ δικαστήριον· Ἀθήνησι δὲ λέγεται πρῶτος ἀργύριον δοῦναι δικασταῖς Ἄνυτος ὁ Ἀνθεμίωνος, προδοσίας περὶ Πύλου κρινόμενος ἐν τοῖς Πελοποννησιακοῖς ἤδη τελευτῶσιν, ὁπηνίκα τὸ χρυσοῦν ἔτι γένος καὶ ἀκήρατον ἐν Ῥώμῃ τὴν ἀγορὰν κατεῖχεν.

Ἀλλὰ τοῦ γε Μαρκίου πολλὰς ὑποφαίνοντος ὠτειλὰς ἀπὸ πολλῶν ἀγώνων ἐν οἷς ἐπρώτευσεν, ἑπτακαίδεκα ἔτη συνεχῶς στρατευόμενος, ἐδυσωποῦντο τὴν ἀρετήν, καὶ λόγον ἀλλήλοις ἐδίδοσαν ὡς ἐκεῖνον ἀποδείξοντες. ἐπεὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐν ᾗ τὴν ψῆφον ἔδει φέρειν ἐνστάσης, ὁ Μάρκιος εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλε σοβαρῶς ὑπὸ τῆς βουλῆς προπεμπόμενος, καὶ πάντες οἱ πατρίκιοι περὶ αὐτὸν ἐγένοντο φανεροί, πρὸς μηδὲν οὕτω μηδέποτε σπουδάσαντες, ἐξέπεσον αὖθις οἱ πολλοὶ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας, εἰς τὸ νεμεσᾶν καὶ φθονεῖν ὑποφε-

ρό-

mitterent ſe ad petitionem, ſive quo ſubjicerent oculis, qui cicatrices habebant, perſpicuas virtutis notas. Neque enim ex populi ſuſpicione largitionis & ambitus diſcinctum volebant & ſine tunica ad comitia progredi candidatum. Sero enim & multis poſt ſeculis nundinatio & redemptio ſubiit, intervenitque comitialibus ſuffragiis pecunia. Hinc judicia & caſtra licitationibus conſtuprata, & armis argento expugnatis, reſpublica in unius dominationem vertit. Nam ſcite profecto ille quicumque tandem dixit, everſum populum ab iſto primo, qui primus epulis & largitionibus eum delinivit. Cæterum videtur occulte hæc peſtis & ſenſim obrepſiſſe, non illico erupiſſe in lucem Romæ: neque enim conſtat qui Romæ populum vel judicium princeps pecunia corruperit. Athenis vero primum memorant Anytum Anthemionis pretio deliniviſſe de proditione Pyli reum actum judices, circa belli Peloponneſiaci exitum: quo tempore aureum adhuc ſæculum & ſincerum Romanum forum tenebat.

Porro quum Marcius multas oſtenderet ei cicatrices in multis acceptas prœliis, in quibus annos ſeptemdecim perpetuos ſtipendia faciens tulerat palmam, verecundia ejus virtutis conſtituerunt inter ſe eum creare conſulem. Poſtquam vero, illucente die comitiorum, Marcius in campum magno cum faſtu deducente ipſum progreſſus eſt ſenatu, atque nobilitas præ ſe tulit omnis nihil æque ſibi curæ fuiſſe, plebs e diverſo depoſita benevolentia in illum ſua, ad offenſum delapſi ſunt

&

ἐρρωμένοι. προσῆν δὲ τῷ πάθει τούτῳ καὶ δέος, εἰ γένοιτο τῆς ἀρχῆς κύριος ἀνὴρ ἀριστοκρατικὸς, καὶ τοσοῦτον ἔχων ἐν τοῖς πατρικίοις ἀξίωμα, μὴ παντάπασιν ἀφέλοιτο τοῦ δήμου τὴν ἐλευθερίαν. οὕτω δὴ φρονήσαντες, ἀπεψηφίσαντο τὸν Μάρκιον. ὡς δ' ἀνηγορεύθησαν ἕτεροι, βαρέως μὲν ἤνεγκεν ἡ βουλὴ, δοκοῦσα προπεπηλακίσθαι μᾶλλον ἑαυτὴν ἢ τὸν Μάρκιον· αὐτὸς δ' ἐκεῖνος οὐ μετρίως ἔσχεν οὐδ' ἐπιεικῶς πρὸς τὸ συμβεβηκὸς, ἅτε δὴ πλεῖστα τῷ θυμοειδεῖ καὶ φιλονείκῳ μέρει τῆς ψυχῆς, ὡς ἔχοντι μέγεθος καὶ φρόνημα, κεχρημένος, τὸ δ' ἐμβριθὲς καὶ τὸ πρᾶον, οὗ τὸ πλεῖστον ἀρετῇ πολιτικῇ μέτεστιν, ἐγκεκραμένον οὐκ ἔχων ὑπὸ λόγου καὶ παιδείας, οὐδὲ τὴν ἐρημίᾳ ξύνοικον, ὡς Πλάτων ἔλεγεν, αὐθάδειαν εἰδὼς, ὅτι δεῖ μάλιστα διαφεύγειν ἐπιχειροῦντα πράγμασι κοινοῖς καὶ ἀνθρώποις ὁμιλεῖν, καὶ γενέσθαι τῆς πολλὰ γελωμένης ὑπ' ἐνίων ἀνεξικακίας ἐραστήν. ἀλλ' ἁπλοῦς τις ὢν ἀεὶ καὶ ἀτενὴς, καὶ τὸ νικᾶν καὶ κρατεῖν ἁπάντων, πάντως ἀνδρείας ἔργον ἡγούμενος, οὐκ ἀσθενείας καὶ μαλακίας ἐκ τοῦ πονοῦντος καὶ πεπονθότος μάλιστα τῆς ψυχῆς, ὥσπερ οἴδημα, τὸν θυμὸν ἀναδιδούσης, ἀπῄει ταραχῆς μεστὸς ὢν, καὶ πικρίας πρὸς τὸν δῆμον. οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ τῶν πατρικίων ὅ, τι περ ἦν ἐν τῇ πόλει μάλιστα γαυρούμενον εὐγενείᾳ καὶ ἀνθοῦν, ἀεί τε θαυμαστῶς ἐσπουδάκεσαν περὶ τὸν ἄνδρα, καὶ τότε προσκείμενοι καὶ παρόντες οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ, τὸν θυμὸν ἐξερρίπιζον αὐτοῦ, τῷ συναγανακτεῖν καὶ συναλγεῖν. ἦν γὰρ ἡγεμὼν αὐτοῖς καὶ διδάσκαλος εὐμενὴς τῶν πολεμικῶν ἐν ταῖς στρατείαις, καὶ ζῆλον ἀρετῆς ἄνευ φθόνου πρὸς ἀλλήλους γαυρῶσαι τοὺς κατορθοῦντας.

Ἐν

& invidiam. Acceſſit huic morbo metus, ne ſi vir de ſecta optimatum & tantæ in nobilitate autoritatis eſſet conſulatum adeptus, populum libertate exueret omni. Ergo his ita animatis tulit Marcius repulſam. Ut renuntiati alii ſunt, indigne ſenatus paſſus eſt, majore contumelia ſe rati quam Marcium affectos. At ille caſum neque modice tulit neque leniter, quod efferveſcenti & præfractæ animi parti velut magnitudine præditæ & celſitate aſſueviſſet indulgere: gravitate vero & lenitate, cujus præcipue debet eſſe qui gerit rempub. particeps, ex ratione & doctrina non condiviſſet illam, & ignoraret ſolitudini contubernalem (ut dixit Plato) pervicaciam imprimis defugiendam eſſe ei qui in republica & cum hominibus ſtudet verſari, atque amplectendam, quæ magnopere a quibuſdam deridetur, malorum tolerantiam. Quum eſſet autem ſimplex & rigidus, vincere vero atque ſuperare omnes duceret prorſus opus eſſe fortitudinis, non imbecillitatis mollicieique ex inſigni languore & ægritudine animi quaſi tumorem iram germinantis, plenus perturbationis & fellis in populum diſceſſit. Juventus nobilitatis, quæ in civitate maxime exultabat & eniteſcebat magnitudine animi, cum ſemper Marcii mirifice ſtudioſa fuerat, tum eo tempore adhærens ei & comitans parum commode, indignando ejus vicem dolendoque ſtimulabat iram. Erat enim eorum in artibus militaribus, quum in expeditionibus forent, dux & magiſter benignus, docens ut virtutis inter ſe æmulatione, quum præclara facinora ediidiſſent, citra invidiam geſtirent animo.

In-

Ἐν τούτῳ δὲ σῖτος ἧκεν εἰς Ῥώμην, πολὺς μὲν ὠνητὸς ἐξ Ἰταλίας, οὐκ ἐλάττων δὲ δωρητὸς ἐκ Συρακουσῶν, Γέλωνος τοῦ τυράννου πέμψαντος. ὥστε τοὺς πλείστους ἐν ἐλπίσι γενέσθαι χρησταῖς, ἅμα τῆς ἀπορίας καὶ τῆς διαφορᾶς τὴν πόλιν ἀπαλλαγήσεσθαι προσδοκοῦντας. εὐθὺς οὖν βουλῆς ἀθροισθείσης, περιχυθεὶς ὁ δῆμος ἔξωθεν ἐκαραδόκει τὸ τέλος, ἐλπίζων ἀγορᾷ τε χρήσασθαι φιλανθρώπῳ, καὶ προῖκα τὰς δωρεὰς νεμήσεσθαι. καὶ γὰρ ἔνδον ἦσαν οἱ ταῦτα τὴν βουλὴν πείθοντες. ὁ μέντοι Μάρκιος ἀναστὰς, σφόδρα καθήψατο τῶν χαριζομένων τοῖς πολλοῖς, δημαγωγοὺς, καὶ προδότας ἀποκαλῶν τῆς ἀριστοκρατίας, καὶ σπέρματα πονηρὰ θρασύτητος καὶ ὕβρεως εἰς ὄχλον ἀφειμένα τρέφοντας κατ' αὐτῶν· ἃ καλῶς μὲν εἶχε μὴ περιϊδεῖν ἐν ἀρχῇ φυόμενα, μηδ' ἰσχυρὸν ἀρχῇ τηλικαύτῃ ποιῆσαι τὸν δῆμον. ἤδη δὲ καὶ φοβερὸν εἶναι, τῷ πάντα βουλομένοις αὐτοῖς ὑπάρχειν, καὶ μηδὲν ἄκοντας βιάζεσθαι, μηδὲ πείθεσθαι τοῖς ὑπάτοις, ἀλλ' ἀναρχίαν ἔχοντας, ἡγεμόνας ἰδίους ἄρχοντας προσαγορεύειν. ἐπιδόσεις μὲν οὖν καὶ διανομὰς, ὥσπερ Ἑλλήνων οἱ κράτιστα δημοκρατούμενοι, καθέζεσθαι ψηφιζομένους, ἔφη παντελῶς εἰς κοινὸν ὄλεθρον τὴν ἀπείθειαν αὐτῶν ἐφοδιάζειν. οὐ γὰρ χάριν γε δή που φήσουσιν ἀπολαμβάνειν τῶν στρατειῶν ἃς ἐγκατέλιπον, καὶ τῶν ἀποστάσεων αἷς προήκαντο τὴν πατρίδα, καὶ τῶν διαβολῶν ἃς ἐδέξαντο κατὰ τῆς βουλῆς· ἀλλ' ὑφιεμένους διὰ φόβον, καὶ κολακεύοντας ἡμᾶς ταῦτα διδόναι, καὶ συγχωρεῖν ἐλπίσαντες, οὐδὲν ἕξουσι πέρας ἀπειθείας, οὐδὲ παύσονται διαφερόμενοι καὶ στασιάζοντες. ὥστε τοῦτο μέν ἐστι κομιδῇ μανικόν.

Interea numerus magnus frumenti Romam per Italiam coempti advectus eſt, nec minor ab Syracuſis Gelonis tyranni dono miſſus. Unde plerique bonam ſpem conceperant fore, ut ſimul cum egeſtate cibariorum etiam diſcordia civilis ſedaretur. Confeſtim ergo coacto ſenatu, circumfuſus curiæ populus expectabat exitum, ſperans tolerabili pretio frumentum, quod erat emptum, ſe accepturum, & largitionem ſine pretio impertiendam: quippe in curia erant qui id ſuaderent ſenatui. At Marcius ſurgens caſtigavit favore effuſos in plebem acriter, ambitioſoſque & proditores nobilitatis appellavit, pernicioſa ſemina eos ferociæ & inſolentiæ in multitudinem jacta in ſemetipſos alere, quæ præſtaret initio reſecare orientia, neque rudimento populum adeo valido confirmare. Eum jam horribilem quoque hinc eſſe, quod omnia ad ejus libidinem fiant, nec ullam ad rem compellantur inviti, nec ſint conſulibus dicto audientes, ſed ſine imperio agentes duces ſuos magiſtratus appellent. Largitiones ergo & diviſiones, inquit, ſicut apud Græcos, ubi populi merum eſt imperium, ignavi decernitis prorſus ad reipub. internecionem, ut eorum foveamus contumaciam. Neque enim præmium ferent accipere ſe earum quas deſeruerunt expeditionum, vel ſeceſſionum, quibus patriam reliquerunt, vel calumniarum, quas receperunt contra ſenatum: ſed quia cedentes metu nos atque aſſentantes hæc tributuros & conceſſuros ſperant, nullum finem facient rebellionis, neque diſſidiis vel ſeditionibus temperabunt. Eſt itaque inſignis hæc inſa-

νικόν. εἰ δὲ σωφρονοῦμεν, ἀφαιρησόμεθα τὴν δημαρχίαν αὐτῶν, ἀναίρεσιν οὖσαν ὑπατείας, καὶ διάστασιν τῆς πόλεως, οὐκέτι μιᾶς, ὡς πρότερον, οὔσης, ἀλλὰ δεδεγμένης τομήν, μηδέποτε συμφῦναι, μηδ᾽ ὁμοφρονῆσαι, μηδὲ παύσασθαι νοσοῦντας ἡμᾶς καὶ ταρασσομένους ὑπ᾽ ἀλλήλων ἐάσουσαν.

Πολλὰ τοιαῦτα λέγων ὁ Μάρκιος, ὑπερφυῶς εἶχε τοὺς νέους συνενθουσιῶντας αὐτῷ, καὶ τοὺς πλουσίους ὀλίγου δεῖν ἅπαντας, μόνον ἐκεῖνον ἄνδρα τὴν πόλιν ἀήττητον ἔχειν καὶ ἀκολάκευτον βοῶντας. ἔνιοι δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἠναντιοῦντο, ὑφορώμενοι τὸ ἀποβησόμενον. ἀπέβη δὲ χρηστὸν οὐδέν. οἱ γὰρ δήμαρχοι παρόντες, ὡς ᾔσθοντο τῇ γνώμῃ κρατοῦντα τὸν Μάρκιον, ἐξέδραμον εἰς τὸν ὄχλον μετὰ βοῆς, παρακελευόμενοι συνίστασθαι καὶ βοηθεῖν αὐτοῖς τοὺς πολλούς. ἐκκλησίας δὲ θορυβώδους γενομένης, καὶ τῶν λόγων οὓς ὁ Μάρκιος εἶπεν ἀναγορευθέντων, ὀλίγον ἐδέησεν ἐμπεσεῖν ὑπ᾽ ὀργῆς φερόμενος εἰς τὴν βουλὴν ὁ δῆμος· οἱ δὲ δήμαρχοι τοῦ Μαρκίου τὴν αἰτίαν ἐποιοῦντο, καὶ πέμποντες ἐκάλουν αὐτὸν ἀπολογησόμενον. ὡς δὲ πρὸς ὕβριν τοὺς πεμφθέντας ἐξήλασεν ὑπηρέτας, αὐτοὶ μετὰ τῶν ἀγορανόμων ἧκον ἄξοντες βίᾳ τὸν ἄνδρα, καὶ τοῦ σώματος ἐπελαμβάνοντο. συστάντες δ᾽ οἱ πατρίκιοι τοὺς μὲν δημάρχους ἀπετρίψαντο, τοῖς δ᾽ ἀγορανόμοις καὶ πληγὰς ἐνέβαλον. τότε μὲν οὖν ἑσπέρα καταλαβοῦσα τὴν ταραχὴν διέλυσεν· ἅμα δ᾽ ἡμέρᾳ τὸν δῆμον ὁρῶντες ἐξηγριωμένον οἱ ὕπατοι, καὶ συντρέχοντα πανταχόθεν εἰς τὴν ἀγοράν, ἔδεισαν ὑπὲρ τῆς πόλεως, καὶ τὴν βουλὴν ἀθροίσαντες, ἐκέλευον σκοπεῖν ὅπως ἐπιεικέσι λόγοις καὶ δόγμασι χρηστοῖς πραΰνωσι καὶ καταστήσωσι τοὺς πολλούς, ὡς οὐ φι-

inſania. Quod ſi ſapimus, extorquebimus plebi tribunatum, qui conſulatus eſt everſio, & diviſio civitatis non jam, ut ante, unius, ſed ita diſſectæ, nunquam ut coalitura ſit poſthac nec conſenſura, neque permiſſura ut deſinamus tandem ægrotare & inter nos tumultuari.

Hæc atque his ſimilia quum multa diceret Marcius, promptiſſimam habuit hujus furoris ſociam juventutem & locupletes pene omnes: qui hunc unum invictum in civitate nulliſque blandimentis flectendum eſſe conclamarunt. At ex majoribus natu quidam rei eventum timentes, improbabant id: nihil autem conſequutum eſt boni. Nam tribuni qui ſenatui intererant, ubi ſententiam Marcii viderunt obtinere, eruperunt cum clamore ad plebem vociferantes, ut coirent, & ſibi opem ferrent. Quum ſtreperet tumultu concio, dictis expoſitis Marcii, parum abfuit quin ira flagrans irruperit in curiam populus. At tribuni Marcium in crimen vocaverunt, & per viatores citaverunt ad rationem reddendam. Quos ille quum ſummoviſſet contumelioſe, ipſi acceſſerunt cum ædilibus vi ut eum abducerent, & jam manus injiciebant ei. Ibi nobilitas conſpirans repulerunt tribunos, ædiles etiam pulſaverunt. At tunc quidem appetens nox tumultum diſſolvit. Prima autem luce populum conſules cernentes exacerbatum & undique in forum concurrentem, metuere de republica cœperunt: advocatoque ſenatu, deliberandum propoſuerunt, ut lenibus verbis & benignis decretis placarent & ſedarent multitu-

φιλοτιμίας οὖσαν ὥραν, οὐδ' ὑπὲρ δόξης ἅμιλλαν, εἰ σωφρονοῦσιν, ἀλλὰ καιρὸν ἐπισφαλῆ καὶ ὀξὺν, εὐγνώμονος πολιτείας καὶ φιλανθρώπου δεόμενον. εἰξάντων δὲ τῶν πλείστων, προελθόντες, ὡς ἐνῆν μάλιστα, τῷ δήμῳ διελέγοντο καὶ κατεπρᾴϋνον, ἀποδυόμενοί τε τὰς διαβολὰς ἐπιεικῶς, καὶ τῷ νουθετοῦντι καὶ δάκνοντι μετρίως χρώμενοι· περὶ δὲ τιμῆς ὠνίων καὶ ἀγορᾶς οὐδὲν διοίσεσθαι πρὸς αὐτοὺς φάσκοντες.

Ὡς οὖν ἐνεδίδου τὸ πολὺ τοῦ δήμου, καὶ φανερὸν ἦν τῷ κοσμίως καὶ σωφρόνως ἀκούειν, ἀγόμενον καὶ κηλούμενον, ἀνέστησαν οἱ δήμαρχοι, τῇ μὲν βουλῇ σωφρονούσῃ τὸν δῆμον ἀνθυπείξειν ὅσα καλῶς ἔχει φάσκοντες, τὸν δὲ Μάρκιον ἀπολογεῖσθαι κελεύοντες, εἰ μή φησιν ἐπὶ συγχύσει τῆς πολιτείας καὶ καταλύσει τοῦ δήμου, τήν τε βουλὴν παροξύνειν, καὶ καλούμενος ὑπ' αὐτῶν ἀπειθῆσαι· τέλος δὲ τοὺς ἀγορανόμους τύπτων ἐν ἀγορᾷ καὶ προπηλακίζων, ἐμφύλιον ὅσον ἐπ' αὐτῷ πόλεμον ἐξεργάσασθαι, καὶ προαγαγεῖν εἰς ὅπλα τοὺς ὁπλίτας. ἔλεγον δὲ ταῦτα, βουλόμενοι τὸν Μάρκιον ἢ ταπεινὸν ἀποδεῖξαι, παρὰ φύσιν θεραπεύοντα τὸ φρόνημα, ἢ τῇ φύσει χρώμενον, ἀνήκεστον ἀπεργάσασθαι τὴν πρὸς αὐτὸν ὀργήν· ὃ μᾶλλον ἤλπιζον, ὀρθῶς στοχαζόμενοι τοῦ ἀνδρός. ἔστη μὲν γὰρ ὡς ἀπολογησόμενος, καὶ παρέσχεν αὐτῷ σιωπὴν καὶ ἡσυχίαν ὁ δῆμος· ὡς δ' ἤρξατο πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, δεητικόν τινα λόγον προσδεχομένους, οὐ μόνον ἐπαχθεῖ παρρησίᾳ χρῆσθαι, καὶ πλείονι κατηγορίᾳ τῆς παρρησίας, ἀλλὰ καὶ τόνῳ φωνῆς καὶ διαθέσει προσώπου τὴν ἐγγὺς ὑπεροψίας καὶ

ὀλι-

tudinem; tempus id, ſi ſapiant, de dignitate vel de honoribus non eſſe contendendi, ſed anceps diſcrimen & præceps facilitatem & humanitatem poſtulare ſenatus. Quum in eorum ſententiam frequentes tranſiſſent, progreſſi in concionem, populum quam humaniſſime appellaverunt & demulſerunt, diluentes leniter crimina, & modice eos cum levi vellicatione caſtigantes. De pretio autem annonæ & frumenti facile oſtenderunt inter ipſos conventurum.

Ubi pars magna populi lenita eſt, modeſtoque & quieto ſilentio gratam ſibi eſſe probarique oſtendit conſulis orationem, exſurgentes tribuni, ſenatus moderationi populum, quacumque in re deceat, viciſſim prædicaverunt conceſſurum: Marcium vero juſſerunt reſpondere, num inficias eat ad perturbationem reipub. & populi everſionem concitaſſe ſenatum, & quum ab ipſis citaretur, non obtemperaſſe; denique pulſatis contumelioſe in foro ædilibus, civile bellum quantum in ipſo erat, concitaſſe, & in arma cives coegiſſe. Ea jactaverunt, quo aut demitteret ſpiritus ſuos Marcius præter ingenium blandiendo, aut ſi ingenium ſequeretur ſuum (quod potius natura ejus probe perſpecta expectabant) iram adverſus ſe populi excitaret implacabilem. Progreſſus eſt enim velut purgaturus ſe, populus autem cum ſilentio ſtetit ac conquievit. Ut vero exorſus eſt apud homines orationem expectantes deprecatoriam, non modo odioſa uti defenſionis libertate, & potius accuſatione quam libera defenſione, verum etiam vocis contentione & habitu oris intrepidum animum prope ad contemptum uſque & ſecurita-

tem

ὀλιγωρίας ἀφοβίαν ἐπιδεικνύμενος, ὁ μὲν δῆμος ἐξετραχύνθη, καὶ φανερὸς ἦν δυσανασχετῶν καὶ βαρυνόμενος τοῖς λεγομένοις· τῶν δὲ δημάρχων ὁ θρασύτατος Σικίννιος, μικρὰ τοῖς συνάρχουσι διαλεχθεὶς, εἶτ' εἰς μέσον ἀναγορεύσας, ὡς θάνατος ὑπὸ τῶν δημάρχων τοῦ Μαρκίου κατέγνωσται, προσέταξε τοῖς ἀγορανόμοις, ἀναγαγόντας αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἄκραν, εὐθὺς ὦσαι κατὰ τῆς ὑποκειμένης φάραγγος. ἁπτομένων δὲ τῶν ἀγορανόμων τοῦ σώματος, ἔδοξε μὲν καὶ τῶν δημοτῶν τοῖς πολλοῖς φρικτὸν εἶναι τὸ γινόμενον καὶ ὑπερήφανον· οἱ δὲ πατρίκιοι παντάπασιν ἐκστάντες καὶ περιπαθήσαντες, ὥρμησαν ἀπὸ κραυγῆς βοηθεῖν· οἱ δὲ, καὶ χερσὶ τοὺς ἐπιλαμβανομένους ἀνείργοντες, καὶ καταμιγνύντες ἑαυτοῖς τὸν Μάρκιον· ἔνιοι δὲ καὶ τὰς χεῖρας ὀρέγοντες, ἐδέοντο τῶν πολλῶν. ἐπεὶ δὲ λόγου τε καὶ φωνῆς οὐδὲν ἔργον ἦν ἐν ἀκοσμίᾳ τοσαύτῃ, καὶ θορύβοις, ἄχρις οὗ συμφρονήσαντες οἱ φίλοι καὶ οἰκεῖοι τῶν δημάρχων ὡς ἄνευ φόνου πολλοῦ τῶν πατρικίων οὐκ ἔστιν ἐξαγαγεῖν οὐδὲ κολάσαι τὸν Μάρκιον, ἔπεισαν αὐτοὺς ἀφελεῖν τῆς τιμωρίας τὸ ἀλλόκοτον καὶ βαρὺ, μὴ βίᾳ μηδ' ἄκριτον ἀποκτιννύντας, ἀλλὰ τῷ δήμῳ ψῆφον ἐπενεγκεῖν ἀποδόντας· ἐκ τούτου καταστὰς ὁ Σικίννιος ἠρώτα τοὺς πατρικίους, τί βουλόμενοι τὸν Μάρκιον ἀφαιροῦνται τοῦ δήμου βουλομένου κολάζειν. ἐκείνων δὲ πάλιν ἀντερωτώντων, Τί μὲν οὖν διανοεῖσθε, καὶ τί βούλεσθε ὑμεῖς, ἄνδρα Ῥωμαῖον ἐν τοῖς ἀρίστοις ἄνευ κρίσεως ἐπὶ τιμωρίαν ὠμὴν καὶ παράνομον οὕτως ἄγοντες; Ἀλλὰ ταύτην μὲν, εἶπεν ὁ Σικίννιος, ὑμεῖς μὴ ποιεῖσθε πρόφασιν διαφορᾶς καὶ στάσεως πρὸς τὸν δῆμον. ὃ γὰρ ἀξιοῦτε, δίδωσιν ὑμῖν, κριθῆναι τὸν ἄνδρα. σοὶ

δὲ

tem præ ſe tulit, exarſit populus, nec diſſimulavit moleſtam ſibi eſſe & odioſam ejus orationem. Ibi tribunorum Sicinius violentiſſimus pauliſper cum collegis colloquutus, inde pro concione fatus eſt tribunos eum rei capitalis damnaſſe. Tum imperavit ædilibus ut in rupem raperent eum, atque inde in ſubjectam vallem ſtatim præcipitarent. Quum ædiles manus ei injicerent, res viſa eſt vel plebis magnæ parti horrenda atque inſolens: patricii vero, amentes & anxii, clamoribus tentare ei auxiliari, partim manibus etiam eos qui Marcium arripiebant repellere, eumque in catervam ſuam recipere, partim manibus porrectis plebem orare. At quum neque oratione neque voce in tanta confuſione & tumultu quicquam proficeretur, quoad advertentes tribunorum amici & familiares, non poſſe ſine multo nobilitatis ſanguine rapi Marcium ad ſupplicium, ſuaſerunt his, ut ablata ſupplicii novitate & indignitate, indicta cauſa ne eum occiderent, ſed mitterent populum in ſuffragia. Tum paulo ſedatior Sicinius nobilitatem ſciſcitatus eſt, quonam conſilio populi punitioni eximerent Marcium: illis contra quærentibus, qua mente, quove conſilio civem Romanum, nemini ſecundum, ad tam atrox atque inuſitatum ſupplicium inauditum raperent: Atqui, Sicinius, ne hanc, inquit, ſeditionis & diſſenſionis cum populo ſumatis ſpeciem, largitur vobis quod flagitatis, de eo ut cognoſcatur: Tibi C. Mar-

δὲ Μάρκιε προαγορεύομεν εἰς τρίτην ἀγορὰν παρεῖναι, καὶ πείθειν τοὺς πολίτας εἰ μηδὲν ἀδικεῖς, ὡς ψήφῳ κρινοῦντας.

Τότε μὲν οὖν ἠγάπησαν οἱ πατρίκιοι τὴν διάλυσιν, καὶ τὸν Μάρκιον ἀσμένως ἔχοντες ἀπῆλθον. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῆς τρίτης ἀγορᾶς, ἀγορὰς δὲ ποιοῦσι Ῥωμαῖοι δι' ἡμέρας ἐννάτης, νουνδίνας καλοῦντες, ἐλπίδα μὲν αὐτοῖς παρέσχε διακρούσεως στρατεία γενομένη πρὸς Ἀντιάτας, ὡς μῆκος ἕξουσα καὶ χρόνον, ἐν ᾧ χειροήθης ὁ δῆμος ἔσται, τῆς ὀργῆς ἀπομαρανθείσης, ἢ παντελῶς ἐκπεσούσης δι' ἀσχολίαν καὶ πόλεμον. ἔπειτα δ' ὡς ταχὺ διαλυσάμενοι πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ἐπανῆλθον, ἐγίνοντο σύνοδοι τῶν πατρικίων πολλάκις, δεδιότων, καὶ σκοπούντων ὅπως τόν τε Μάρκιον οὐ προήσονται, τόν τε δῆμον αὖθις οὐ παρέξουσιν ἐκταράττειν τοῖς δημαγωγοῖς. Ἄππιος μὲν οὖν Κλαύδιος αἰτίαν ἔχων ἐν τοῖς μάλιστα μισόδημος εἶναι, διεμαρτύρατο, λέγων τήν τε βουλὴν αὐτοὺς ἀναιρήσειν, καὶ προήσεσθαι παντάπασι τὴν πολιτείαν, εἰ κύριον τῆς ψήφου κατὰ τῶν πατρικίων δέξονται γενόμενον τὸν δῆμον. οἱ δὲ πρεσβύτατοι καὶ δημοτικώτατοι τοὐναντίον ἠξίουν, οὐ χαλεπὸν οὐδὲ βαρὺν, ἀλλὰ πρᾶον καὶ φιλάνθρωπον ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἔσεσθαι τὸν δῆμον. οὐ γὰρ καταφρονοῦντι τῆς βουλῆς, ἀλλ' οἰομένῳ καταφρονεῖσθαι, τιμὴν καὶ παραμυθίαν γενήσεσθαι τὴν κρίσιν, ὥσθ' ἅμα τὴν ψῆφον λαβόντας ἀποθήσεσθαι τὴν ὀργήν.

Ὁρῶν οὖν ὁ Μάρκιος εὐνοίᾳ μὲν αὐτοῦ, φόβῳ δὲ τοῦ δήμου, τὴν σύγκλητον ἀπορουμένην, ἠρώτησε τοὺς δημάρχους, τίνα κατηγοροῦσιν αὐτοῦ, καὶ περὶ τίνος

Marci diem in trinundinum ad populum dicimus, tum innocentiam tuam probato coram civibus in ſuffragia ituris.

Eam conditionem tunc nobilitas accipere, ſatiſque habentes abducere Marcium abierunt. Interpoſito ante trinundinum ſpatio (nundinas enim populus Romanus nono quoque die agit) ſpem iis eludendi criminis bellum cum Antiatibus dedit, velut laxamentum & tempus habiturum, dum flacceſcente ira vel prorſus ſopita per occupationem & bellum foret tractabilis populus. Verum ut pace cum Antiatibus brevi compoſita ſunt reverſi, anxii multa concilia patricii habuerunt, agitantes quemadmodum neque Marcium proderent, neque tribunis ex integro populum concitandi darent materiam. Hic Appius Claudius, qui infenſiſſimus plebi habebatur, teſtificatus eſt ipſum ſenatum ſe perditum iturum, & rempub. prorſus daturum præcipitem, ſi populo ferendi de capite patriciorum ſuffragii permitterent arbitrium. At majores natu & qui præcipue populares erant, non ſævum neque acerbum cenſebant, ſed lenem & benignum, permiſſa poteſtate, populum fore. Non enim contemnenti ſenatum, ſed contemni arbitranti hoc judicium honori & lenimento futurum, ut ſimulatque fuerit in ſuffragium miſſus, offenſam ſit abjecturus.

Ut ergo advertit ſenatum Marcius hinc ipſius benevolentia, hinc populi timore ſuſpenſum, ſciſcitatus ex tribunis eſt, quo de cri-

τίνος κριθησόμενον ἐπὶ τὸν δῆμον ἐξάγουσιν. εἰπόντων δ᾽ ἐκείνων, ὅτι τυραννίς ἐστι τὸ ἔγκλημα, καὶ τυραννεῖν διανοούμενον ἀποδείξουσιν αὐτὸν, οὕτως ἐξαναστὰς, αὐτὸς ἔφη πρὸς τὸν δῆμον ἤδη βαδίζειν, ἀπολογησόμενος· καὶ μηδένα τρόπον κρίσεως, μηδὲ, ἂν ἁλῷ, κολάσεως παραιτεῖσθαι· μόνον ὅπως, ἔφη, τοῦτο κατηγορήσητε, καὶ μὴ ψεύσησθε τὴν βουλήν. ὡς δ᾽ ὡμολόγησαν, ἐπὶ τούτοις ἡ κρίσις ἐγίνετο. συνελθόντος δὲ τοῦ δήμου, πρῶτον μὲν οὐ κατὰ λόχους ἀλλὰ κατὰ φυλὰς ἐβιάζοντο γίνεσθαι τὴν ψηφοφορίαν, τῶν εὐπόρων καὶ γνωρίμων καὶ στρατευομένων, τὸν ἄπορον καὶ πολυπράγμονα, καὶ τοῦ καλοῦ φροντίζοντα μηδὲν ὄχλον ἐπίπροσθεν ταῖς ψήφοις ποιοῦντες. ἔπειτα τὴν τυραννίδος ἀφέντες αἰτίαν, ἀναπόδεικτον οὖσαν, ἐκείνων πάλιν ἐμέμνηντο τῶν λόγων οὓς ὁ Μάρκιος πρότερον εἶπεν ἐν τῇ βουλῇ, κωλύων μὲν ἐπευωνίσαι τὴν ἀγορὰν, ἀφελέσθαι δὲ τὴν δημαρχίαν τοῦ δήμου κελεύων. καινὸν δὲ κατηγόρησαν αὐτοῦ κατηγόρημα, τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων, ἃ λαβὼν ἐκ τῆς Ἀντιατῶν χώρας, οὐκ ἀνήνεγκεν εἰς τὸ δημόσιον, ἀλλὰ διένειμε τοῖς μεθ᾽ αὐτοῦ στρατευομένοις. ὑφ᾽ οὗ δὴ καὶ μάλιστα λέγεται διαταραχθῆναι τὸν Μάρκιον. οὐ γὰρ προσεδόκησεν, οὐδ᾽ εὐπόρησε πρὸς τὸν ὄχλον ἐκ τοῦ παραυτίκα λόγων πιθανῶν, ἀλλ᾽ ἐπαινοῦντι τοὺς στρατευομένους ἐθορύβησαν αὐτῷ πλείονες ὄντες οἱ μὴ στρατευσάμενοι. τέλος δ᾽ αὖ ταῖς φυλαῖς τῆς ψήφου δοθείσης, αἱ καθαιροῦσαι τρεῖς ἐγένοντο. ἦν δὲ τίμημα τῆς καταδίκης, ἀΐδιος φυγή. μετὰ δὲ τὴν ἀναγόρευσιν, ὁ μὲν δῆμος οὐδέποτε νικήσας μάχῃ πολεμίους, τοσοῦτον ἐφρόνησεν, ὅσον τότε φρονῶν

καὶ

crimine poſtulaturi ſe & ad diſquiſitionem eſſent populi vocaturi. Qui ut reſponderunt regni affectati intentaturos ſe crimen, idque probaturos: Ibi exurgens, Ipſe ad concionem, inquit, ad me purgandum pergam, neque ullum genus cognitionis, neque, ſi convictus fuero, ſupplicii recuſabo, modo id (inquit) crimen deferatis, neque imponatis ſenatui. Quod quum recepiſſent, ea lege conſtitutum eſt judicium. Concione advocata, hoc primum extorſerunt, ut ſuffragia non centuriatim ſed tributim ferrentur, quo ante locupletes, illuſtres, & militares, inopi, ſeditioſæ, & deploratæ multitudini darent prærogativam ſuffragiorum. Deinde omiſſo tyrannidis crimine, quod probari non poterat, illa recoxerunt dicta, quæ pridem jecerat Marcius in ſenatu, quum annonam prohibebat relaxari, & adimi populo tribunos ſuaderet. Novum inſuper crimen adjecerunt, prædæ partitionem, quam ex agro Antiate captam non retulerat ad ærarium, ſed diviſerat illis qui cum ipſo militaverant. Quo maxime dicitur perculſus Marcius fuiſſe: ſiquidem fuit id ei præter expectationem objectum, neque paratam ex tempore idoneam ad populum habebat defenſionem, verum laudanti milites ſuos obſtrepuerunt majore numero illi qui non militaverant. Demum tribubus in ſuffragia miſſis, tribus damnatoriæ ſuperaverunt. Pœna fuit damnationis perpetuum exilium. Pronuntiata ſententia, qua damnatus eſt, nulla unquam cæſis hoſtibus tantos fecerat populo ſpiritus victoria, quantum tunc exultans

&

καὶ γεγηθὼς ἀπῄει. τὴν δὲ βουλὴν ἄχος εἶχε καὶ κατήφεια δεινή, μεταμελομένην καὶ δυσφοροῦσαν ἐπὶ τῷ μὴ πάντα ποιῆσαι καὶ παθεῖν πρότερον ἢ περιιδεῖν ὑβρίσαντα καὶ χρησάμενον ἐξουσίᾳ τοσαύτῃ τὸν δῆμον. οὐδὲν δ' ἔδει τότε πρὸς διάγνωσιν, ἐσθῆτος, ἢ παρασήμων ἑτέρων, ἀλλ' εὐθὺς ἦν δῆλος ὅτι δημότης ὁ χαίρων, καὶ ὁ δυσφορῶν, ὅτι πατρίκιος.

Πλὴν αὐτὸς ὁ Μάρκιος, ἀνέκπληκτος καὶ ἀταπείνωτος, καὶ σχήματι καὶ βαδίσματι καὶ προσώπῳ καθεστηκώς, ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἐφαίνετο πεπονθόσιν ἀσυμπαθὴς ἑαυτῷ μόνος, οὐχ ὑπὸ λογισμοῦ καὶ πρᾳότητος, οὐδὲ τῷ φέρειν μετρίως τὸ συμβεβηκός, ἀλλ' ἐμπαθὴς ὢν ὑπὸ ὀργῆς καὶ βαρυφροσύνης· ὅπερ ἀγνοοῦσιν οἱ πολλοὶ λύπην οὖσαν. ὅταν γὰρ εἰς θυμὸν μεταβάλῃ καθάπερ ἐκπυρωθεῖσα, τὸ ταπεινὸν ἀποβάλλει καὶ ἀργόν· ᾗ καὶ δοκεῖ δραστικὸς ὁ θυμούμενος, ὡς θερμὸς ὁ πυρέττων, οἷον ἐν σφυγμῷ καὶ διατάσει καὶ ὄγκῳ γενομένης τῆς ψυχῆς. ἐδήλωσε δὲ τοῖς ἔργοις αὐτίκα μάλα τὴν διάθεσιν ταύτην ὁ Μάρκιος. εἰσελθὼν γὰρ οἴκαδε, καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα μετὰ κλαυθμοῦ καὶ βοῆς ὀλοφυρομένας ἀσπασάμενος, καὶ κελεύσας μετρίως φέρειν τὸ συμβεβηκός, εὐθὺς ἀπιὼν ἐβάδιζεν ἐπὶ τὰς πύλας. ἐκεῖ δὲ τῶν πατρικίων ὁμοῦ τι πάντων προπεμπόντων αὐτόν, οὔτε τι λαβών, οὔτε τινὸς δεηθεὶς ἀπηλλάττετο, τρεῖς ἢ τέτταρας πελάτας ἔχων περὶ αὐτόν. ἡμέρας δ' ὀλίγας ἔν τισιν ἀγροῖς αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὑπὸ πολλῶν διενεχθεὶς λογισμῶν, οἵους ὁ θυμὸς ὑπέβαλλεν, ὡς οὔτ' εἰς καλὸν οὔτε συμφέρον οὐδέν, ἀλλ' ἢ τὸ Ῥωμαίους μετελθεῖν, ἐγίνωσκε

& ovans diſceſſit. At ſenatum merus angor mœrorque tenuit dolentem & ingemiſcentem, quod non omnem lapidem prius moviſſent quam tantam contumeliam & licentiam perpeſſi eſſent populi. Neque opus ad diſcrimen veſte tunc vel aliis inſignibus erat, ſed ſtatim patebat popularem eſſe qui gaudebat, qui mœſtus erat, patricium.

At ipſe imperterritus minimeque demiſſus Marcius, geſtu & inceſſu, & vultu conſtans, in omnium perturbatione aliorum nihil fortuna ſua motus videbatur eſſe; non ratione ille aut animi lenitate, aut quod caſum ſuum ferret modice, ſed quod eſſet ira oppreſſus & indignatione, quam plerique neſciunt ægritudinem eſſe. Quum enim velut flagrans in excandeſcentiam vertit, tunc demiſſionem hanc abjicit & ignaviam. Unde ſtrenuus videtur iratus, ſicut febricitans calidus, quaſi ſubſiliente inflatoque atque intumeſcente animo. Hanc affectionem ſuam Marcius illico re ipſa oſtendit. Domum enim profectus, poſtquam matrem & uxorem complexu ſalutavit lacrymarum & ejulatus plenas, atque ut caſum ſuum ferrent moderate monuit, confeſtim digrediens, ad portam eſt profectus. Quo a frequenti nobilitate deductus, nulla re accepta vel a quoquam petita, comitantibus tribus aut quatuor clientibus, exceſſit urbe. Inde quum paucos dies in villis quibuſdam ſuis varia conſilia ſecum, qualia ſubjiciebat ira, volviſſet, non illa quidem bona vel conducibilia, ſed quemadmodum pœnas expeteret a populo Romano, grave ſtatuit

νωσκε πόλεμόν τινα βαρὺν καὶ ὅμορον ἀναστῆσαι ἐπ' αὐτούς. ὥρμησεν οὖν διαπειρᾶσθαι πρῶτον Οὐολούσκων, ἀκμάζοντας μὲν εἰδὼς ἔτι καὶ σώμασι καὶ χρήμασι· ταῖς δὲ γεγενημέναις ἔναγχος ἥτταις οὐ τοσοῦτον ἀπολωλέναι τῆς δυνάμεως, ὅσον ἐγγεγονέναι φιλονεικίας αὐτοῖς καὶ ὀργῆς οἰόμενος.

Ἦν δέ τις ἀνὴρ ἐξ Ἀντίου πόλεως, διά τε πλοῦτον καὶ ἀνδρείαν καὶ γένους ἐπιφάνειαν, ἀξίωμα βασιλικὸν ἔχων ἐν πᾶσιν Οὐολούσκοις, ὄνομα Τύλλος Ἀμφίδιος. ὑπὸ τούτου μισούμενον ὁ Μάρκιος ἑαυτόν, ὡς οὐδένα Ῥωμαίων, ἐγίνωσκε. πολλάκις γὰρ ἐν ἀπειλαῖς καὶ προκλήσεσι κατὰ τὰς μάχας γενόμενοι, καὶ κομπάσαντες διὰ τὸ ἐνάμιλλον, οἷα νεανιῶν πολεμικῶν φιλοτιμίαι καὶ ζῆλοι φέρουσιν, ἴδιον προσεκτήσαντο τῷ κοινῷ τὸ κατ' ἀλλήλων ἔχθος. οὐ μὴν ἀλλὰ μέγεθός τι φρονήματος ἔχοντα τὸν Τύλλον ὁρῶν, καὶ μάλιστα δὴ Οὐολούσκων, ἐπιθυμοῦντα Ῥωμαίους λαβὴν παρασχόντας ἐν μέρει κακῶσαι, μαρτυρίαν ἀπέλιπε τῷ εἰπόντι,

Θυμῷ μάχεσθαι χαλεπόν. Ὃ γὰρ ἂν θέλῃ, ψυχῆς ὠνεῖται.

λαβὼν γὰρ ἐσθῆτα καὶ σκευὴν ἐν ᾗ μάλιστα μὴ δόξειν ὃς ἦν ἔμελλεν ὁρώμενος, ὥσπερ Ὀδυσσεύς,

Ἀνδρῶν δυσμενέων κατέδυ πόλιν.

Ἦν δ' ἑσπέρα, καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῷ προσετύγχανον, ἐγνώριζε δ' οὐδείς. ἐβάδιζεν οὖν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τοῦ Τύλλου, καὶ παρεισελθὼν ἄφνω πρὸς τὴν ἑστίαν ἐκάθιζε σιωπῇ, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐγκαλυψάμενος ἡσυχίαν ἦγεν. οἱ

δὲ

tuit iis movere & finitimum bellum. Primum igitur ſolicitare inſtitit Volſcos, quos florentes viris & opibus ſciebat: ſuperioribus cladibus haud tantum acciſas vires eorum, quantum pertinaciæ & indignationis ratus acceſſiſſe.

Erat Antii vir longe divitiis, virtute & natalium ſplendore princeps Volſci nominis ac regiæ autoritatis; Tullo Aufidio erat nomen. Hunc ſibi præ cæteris Romanis certus erat eſſe infenſum. Quia enim ex concertatione (ut juvenum fortium gloriæ & æmulationes ferunt) crebro inter dimicationes minis, provocationibus, jactantiiſque certaverant inter ſe, privatam publicæ adjunxerant inimicitiam. Quum Tulli tamen celſitudinem animi noſſet, & præter omnes Volſcos occaſionem captare eum infeſtandi viciſſim Romanos, teſtimonium reliquit illi, qui ait,

Iræ repugnare arduum eſt:
Quidquid cupit, licetur vita:

Sumpto enim amictu & habitu, quo minime qui eſſet cognoſceretur aſpectu, ut Ulyſſes,

Urbem inimicorum ſubiit.

Erat diei ſerum, multique occurrerunt ei, ſed noverat nemo. Profectus domum ad Tullum, repente ad focum nullo ſentiente penetravit, ibique tacitus ſedit obvoluto capite, nihil agens.

δὲ κατὰ τὴν οἰκίαν, θαυμάσαντες, ἀναστῆσαι μὲν οὐκ ἐτόλμησαν, ἦν γάρ τι καὶ περὶ αὐτὸν ἀξίωμα καὶ τοῦ σχήματος καὶ τῆς σιωπῆς, ἔφρασαν δὲ τῷ Τύλλῳ περὶ δεῖπνον ὄντι τὴν ἀτοπίαν τοῦ πράγματος. ὁ δ' ἐξαναστὰς ἧκε πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀνέκρινε, τίς ὢν ἀφῖκται καὶ τίνων δεόμενος. οὕτως οὖν ὁ Μάρκιος ἀποκαλυψάμενος, καὶ μικρὸν ἀνασχὼν, Εἰ μήπω με γινώσκεις, ὦ Τύλλε, εἶπεν, ἀλλ' ὁρῶν ἀπιστεῖς, ἀνάγκη με κατήγορον ἐμαυτοῦ γενέσθαι. Γάϊός εἰμι Μάρκιος, ὁ πλεῖστα καὶ Οὐολούσκους ἐργασάμενος κακὰ, καὶ τὴν οὐκ ἐῶσαν ἀρνεῖσθαι ταῦτα περιφέρων προσηγορίαν, τὸν Κοριολάνον. οὐδὲν γὰρ ἄλλο τῶν πολλῶν πόνων καὶ κινδύνων ἐκείνων ἐκτησάμην ἔπαθλον, ἢ τὸ παράσημον ὄνομα τῆς πρὸς ὑμᾶς ἔχθρας, καὶ τοῦτό μοι περίεστιν ἀναφαίρετον. τὰ δ' ἄλλα ὁμοῦ πάντα φθόνῳ δήμου καὶ ὕβρει, μαλακίᾳ δὲ καὶ προδοσίᾳ τῶν ἐν τέλει καὶ ἰσοτίμων ἀπεστέρημαι· καὶ φυγὰς ἐλήλαμαι, καὶ γέγονα τῆς ἑστίας τῆς σῆς ἱκέτης, οὐχ ὑπὲρ ἀδείας καὶ σωτηρίας, τί γὰρ ἔδει με δεῦρο ἥκειν φοβούμενον ἀποθανεῖν; ἀλλὰ δίκας λαβεῖν χρῄζων, καὶ λαμβάνων ἤδη παρὰ τῶν ἐκβαλλόντων, τῷ σὲ ποιεῖν ἐμαυτοῦ κύριον. εἰ μὲν οὖν ἐστί σοι θυμὸς ἐπιχειρεῖν τοῖς πολεμίοις, ἴθι ταῖς ἐμαῖς συμφοραῖς ὦ γενναῖε χρῆσαι, καὶ κοινὸν εὐτύχημα ποίησον Οὐολούσκων τὴν ἐμὴν ἀτυχίαν, τοσοῦτον βέλτιον ὑπὲρ ὑμῶν πολεμήσοντος ἢ πρὸς ὑμᾶς, ὅσῳ πολεμοῦσι βέλτιον οἱ γινώσκοντες τὰ παρὰ τοῖς πολεμίοις τῶν ἀγνοούντων. εἰ δ' ἀπείρηκας, οὔτ' ἐγὼ βούλομαι ζῆν, οὔτε σοι καλῶς ἔχει σώζειν, πάλαι μὲν ἐχθρὸν ἄνδρα καὶ πολέμιον, νῦν δ' ἀνωφελῆ καὶ ἄχρηστον. ὡς οὖν ταῦτα ὁ Τύλλος

agens. Familia ſtupore defixa, dubitavit excitare eum, quod aliqua & ex habitu atque ſilentio ejus eluceret majeſtas. Narrant igitur Tullo jam cœnanti rem hanc novam, qui ſurgens adiit eum, rogavitque qui eſſet, quidque petitum veniſſet. Ita Marcius aperiens ſe, & pauliſper moratus: Si nondum (inquit) Tulle me cognoſcis, ſed nec adſpectus facit tibi fidem, neceſſitas me delatorem facit mei ipſius. C. Marcius ſum, qui plurimas clades Volſcis intuli, & quod non ſinit id inficiari, cognomen circumfero Coriolani. Siquidem multorum ſudorum & periculorum illorum præmium paravi nullum aliud, quam inimicitiæ in vos teſtem, hanc appellationem. Hoc mihi intactum ſupereſt. Cæteris hinc populi invidia & injuria, hinc magiſtratuum & nobilitatis languore atque proditione ſpoliatus ſum, pulſuſque in exilium ſupplex ad focum tuum conſedi, non ſecuritatis cauſa & ſalutis: nam mortem ſi horrerem, qui huc venirem? Verum perſequi aveo pœnas ab iis qui me fecerunt extorrem: quas & jam ſumo, qui in arbitrium me contuli tuum. Itaque ſi animus tibi eſt hoſtes adoriri, age, utere jam, Tulle, meis calamitatibus, & infortunium meum in Volſcorum verte proſperitatem. Hactenus vero pro vobis melius quam contra vos pugnabo, quatenus pugnant melius illi quibus conſilia nota hoſtium ſunt, quam ignari. Quod ſi cecidiſti animo, neque ducere ego ſpiritum aveo, neque tibi honeſtum ſit incolumitatem præſtare veteri inimico & perduelli, nunc inutili & prorſus commoditatis experti. Ubi ea Tul-

λος ἤκουσεν, ἤσθη τε θαυμαστῶς, καὶ τὴν δεξιὰν ἐμβαλὼν, Ἀνίστασο, εἶπεν, ὦ Μάρκιε, καὶ θάῤῥει. μέγα γὰρ ἡμῖν ἀγαθὸν ἥκεις, διδοὺς σεαυτόν. ἔλπιζε δὲ μείζονα παρὰ Οὐολούσκων. καὶ τότε μὲν εἱστία φιλοφρονούμενος τὸν Μάρκιον· ἐν δὲ ταῖς ἐπιούσαις ἡμέραις ἐβουλεύοντο περὶ τοῦ πολέμου καθ' ἑαυτούς.

Τὴν δὲ Ῥώμην ἥ τε τῶν πατρικίων δυσμένεια πρὸς τὸν δῆμον, οὐχ ἥκιστα τὴν τοῦ Μαρκίου καταδίκην αἰτίαν ἐχόντων ἐτάραττε, καὶ πολλὰ δαιμόνια μάντεις καὶ ἱερεῖς καὶ ἰδιῶται προσήγγελλον ἄξια φροντίδος. ἓν δὲ λέγεται τοιοῦτό τι γενέσθαι· Τῖτος ἦν Λατῖνος, ἀνὴρ οὐκ ἄγαν ἐπιφανὴς, ἀπράγμων δὲ καὶ μέτριος ἄλλως, καὶ καθαρὸς δεισιδαιμονίας, ἔτι δὲ μᾶλλον ἀλαζονείας. οὗτος ὄναρ εἶδεν, ὡς τοῦ Διὸς εἰς ὄψιν ἥκοντος αὐτῷ, καὶ κελεύοντος εἰπεῖν πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι κακὸν τὸν ὀρχηστὴν ἔστειλαν αὐτῷ πρὸ τῆς πομπῆς καὶ ἀτερπέστατον. ἰδὼν δὲ τὴν ὄψιν, ἔλεγε μὴ πάνυ φροντίσαι τὸ πρῶτον· ὡς δὲ καὶ δεύτερον ἰδὼν καὶ τρίτον ἠμέλησε, παιδός τε χρηστοῦ θάνατον ἐπιδεῖν, καὶ τοῦ σώματος ἄφνω παρεθέντος ἀκρατὴς γενέσθαι. ταῦτα δ' ἐν κλινιδίῳ φοράδην κομισθεὶς εἰς τὴν σύγκλητον ἀπήγγειλεν. ἀπαγγείλας δ', ὥς φασιν, εὐθὺς ᾔσθετο ῥωννύμενον αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ ἀναστὰς ἀπῄει δι' αὐτοῦ βαδίζων. θαυμάσαντες οὖν οἱ βουλευταὶ, πολλὴν ἐποιήσαντο τοῦ πράγματος ζήτησιν. ἦν δὲ τοιοῦτον· οἰκέτην τὶς αὐτοῦ παραδοὺς οἰκέταις ἑτέροις, ἐκέλευσεν ἐξάγειν δι' ἀγορᾶς μαστιγοῦντας, εἶτ' ἀποκτεῖναι. ταῦτα πράττουσιν αὐτοῖς, καὶ τὸν ἄνθρωπον αἰκιζομένοις, στροφάς τε παντοδαπὰς ὑπ' ὀδύνης στρεφόμενον, καὶ κινήσεις ἄλλας ἀτερπεῖς τῷ περιπαθεῖν κινου-

Tullus audivit, ingenti eſt lætitia elatus, dextraque ei data, Surge, (inquit) Marci, bonoque eſto animo. Per enim commode nobis cecidit, huc quod te contuleris: tu a Volſcis expecta majora. Inde benigne Marcium invitavit. Inſequentibus diebus contulerunt inter ſe conſilia belli.

At civitatem Romanam nobilitatis adverſus plebem ex Marcii potiſſimum orta damnatione exagitabat ſimultas, ac multa prodigia aruſpices, ſacerdotes, privati denuntiaverunt haud contemnenda. Unum hoc eveniſſe fertur: Titus Latinus, de plebe homo, quietus probuſque alioquin, & liber ſuperſtitione, multoque magis vanitate. Huic ſomnium fuit: Viſus Jupiter præcipere, iret, ſenatui denuntiaret malum ſupplicationis præſultorem, quem miſerant ſibi, diſplicuiſſe. Hoc oſtentum ſibi ait primum parum curæ fuiſſe. Ubi iterum ac tertium neglexiſſet oblatum, egregium filium ſe amiſiſſe, corporiſque repentino languore & debilitate correptum. Hæc in curiam lectulo delatus expoſuit. Quibus editis, confeſtim convaleſcere eum corpus ſenſiſſe, ſurgentemque ſuis pedibus domum memorant revertiſſe. Miraculo ſenatus attonitus diligenter de re quæſivit. Fuit ea hujuſcemodi: Servum ſuum quidam aliis ſervis tradiderat, præceperatque ut cæſum flagellis medio agerent foro, inde interficerent. Hæc agentes, & hominem verberantes, varios flexus præ dolore, motuſque indecoros alios magnitudine cruciatus volventem ſupplicatio

κινούμενον, ἡ πομπὴ κατὰ τύχην ἠκολουθήκει. καὶ πολλοὶ μὲν ἐδυσχέραινον τῶν παρόντων, οὔτ' ὄψιν ἱλαρὰν ὁρῶντες, οὔτε κινήσεις πρεπούσας· οὐδεὶς δ' ἐπεξῆλθεν, ἀλλὰ λοιδορίαι μόνον ἐγένοντο καὶ κατάραι τῷ πικρῶς οὕτω κολάζοντι. καὶ γὰρ ἐχρῶντο πολλῇ πρὸς τοὺς οἰκέτας ἐπιεικείᾳ τότε, διὰ αὐτουργίαν, καὶ τὸ κοινωνεῖν διαίτης ἡμερώτερον ἔχοντες πρὸς αὐτοὺς καὶ συνηθέστερον. ἦν δὲ μεγάλη κόλασις οἰκέτου πλημμελήσαντος, εἰ ξύλον ἁμάξης, ᾧ τὸν ῥυμὸν ὑπερείδουσιν, ἀράμενος, διεξέλθοι παρὰ τὴν γειτνίασιν. ὁ γὰρ τοῦτο παθὼν, καὶ ὀφθεὶς παρὰ τῶν συνοίκων καὶ γειτόνων, οὐκέτι πίστιν εἶχεν. ἐκαλεῖτο δὲ Φουρκίφερ. ὃ γὰρ οἱ Ἕλληνες ὑποστάτην καὶ στήριγμα, τοῦτο Ῥωμαῖοι φοῦρκαν ὀνομάζουσιν.

Ὡς οὖν ὁ Λατῖνος ἀπήγγειλε τὴν ὄψιν αὐτοῖς, καὶ διηπόρουν ὅστις ἦν ὁ τῆς πομπῆς τότε προηγούμενος ἀτερπὴς καὶ κακὸς ὀρχηστὴς, ἀνεμνήσθησαν ἔνιοι διὰ τὴν ἀτοπίαν τῆς τιμωρίας ἐκείνου τοῦ θεράποντος, ὃν μαστιγοῦντες ἐξήλασαν δι' ἀγορᾶς, εἶτ' ἐθανάτωσαν. συμφωνησάντων οὖν τῶν ἱερέων, ὅ, τε δεσπότης δίκην ἔδωκε, καὶ τῷ Θεῷ τὴν πομπὴν καὶ τὰς θέας αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἐπετέλουν. ἔοικεν οὖν ὁ Νουμᾶς τά τ' ἄλλα τῶν ἱερῶν σοφώτατος ἐξηγητὴς γεγονέναι, καὶ τοῦτο παγκάλως γε νομοθετῆσαι πρὸς εὐλάβειαν αὐτοῖς. ὅταν γὰρ ἄρχοντες ἢ ἱερεῖς πράττωσί τι τῶν θείων, ὁ κῆρυξ πρόεισι μεγάλῃ φωνῇ βοῶν, Ὃκ ἄγε. σημαίνει δ' ἡ φωνὴ, Τοῦτο πρᾶττε· προσέχειν κελεύουσα τοῖς ἱεροῖς, καὶ μηδὲν ἔργον ἐμβαλεῖν μεταξὺ, μηδὲ χρείαν ἀσχολίας, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκαίῳ τινὶ τρόπῳ καὶ διὰ βίας περαινό-

plicatio forte ſequuta eſt. Ea ſpecies minime jucunda, atque motus inconcinni multos præſentium offenderunt, factum tamen nemo vindicavit. Maledixerunt tantum & diras imprecati ſunt tam atrociter mulctanti. Etenim magna id temporis humanitate ſervos proſequebantur, & quia ipſimet obirent operas ſuas, & communem cum illis vitam agerent, habebant eos benignius & familiarius. Habebatur autem punitio ſervi qui peccaverat acerba, ſi lignum plauſtri, quo ſuſtentant temonem, circa viciniam portaret: ita enim punitum quum domeſtici & vicini vidiſſent, nullam habebant deinceps ei fidem, appellabantque eum furciferum. Quod enim Græci ὑποστάτην & στήριγμα, id Romani furcam appellant.

Illud viſum Latinus ubi patribus narravit, atque illis ambiguum fuit qui ille ludorum fuiſſet ingratus & malus præſultor, ſubiit nonnullos ob inſolentiam ſupplicii ſervi illius memoria, quem flagellatum per forum rapuerant, mox occiderant. Sacerdotibus itaque comprobantibus, pependit dominus pœnas, ſupplicationemque Deo ac ludos inſtauraverunt. Videtur autem cum cætera Numa ſacrorum ſapientiſſimus fuiſſe præceptor, tum præclare ſane ad religionem hoc conſtituiſſe. Nam quum magiſtratus & ſacerdotes quid rei divinæ faciunt, antecedens præco magna voce clamat, Hoc age. Qua voce rebus divinis jubent intentos eſſe, neque ullo opere eas vel negotio interpellare, quod pleraque mortalium coactu quodammodo & vi efficiantur.

ἐπαινούμενα. θυσίας δὲ καὶ πομπὰς καὶ θέας οὐ μόνον ἐξ αἰτίας τηλικαύτης, ἀλλὰ καὶ διὰ μικρὰς Ῥωμαίοις ἔθος ἐστὶν ἀναλαμβάνειν. ἵππου τε γὰρ ἑνὸς τῶν ἀγόντων τὰς καλουμένας θήσας ἀτονήσαντος, καὶ πάλιν τοῦ ἡνιόχου τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ ἡνίας συλλαβόντος, αὖθις ἐψηφίσαντο τὴν πομπὴν ἐπιτελεῖν. ἐν δὲ τοῖς κάτω χρόνοις μίαν θυσίαν τριακοντάκις ἐποίησαν, ἀεί τινος ἐλλείμματος ἢ προσκρούματος γίνεσθαι δοκοῦντος. τοιαύτη μὲν εὐλάβεια πρὸς τὸ θεῖον Ῥωμαίων.

Ὁ δὲ Μάρκιος καὶ Τύλλος ἐναντία τοῖς δυνατωτάτοις κρύφα διελέγοντο, καὶ παρεκάλουν, ἕως στασιάζουσιν οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς ἀλλήλους, τὸν πόλεμον ἐξενεγκεῖν· τῶν δὲ δυσωπουμένων, ὅτι σπονδαὶ διετεῖς ἦσαν αὐτοῖς καὶ ἀνοχαὶ γεγενημέναι, πρόφασιν αὐτοὶ Ῥωμαῖοι παρέσχον, ἔκ τινος ὑποψίας ἢ διαβολῆς ἐν θέαις καὶ ἀγῶσι κηρύξαντες ἀπιέναι Οὐολούσκους πρὸ ἡλίου δύνοντος ἐκ τῆς πόλεως. ἔνιοι δέ φασιν ἀπάτῃ τοῦ Μαρκίου καὶ δόλῳ γενέσθαι τοῦτο, πέμψαντος εἰς Ῥώμην πρὸς τοὺς ἄρχοντας οὐκ ἀληθῆ κατήγορον τῶν Οὐολούσκων, ὡς ἐν ταῖς θέαις διανοουμένων ἐπιθέσθαι τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ τὴν πόλιν ἐμπιπρᾶν· πάντας μὲν γὰρ αὐτοὺς τὸ κήρυγμα τοῦτο δυσμενεστέρους ἐποίησε τοῖς Ῥωμαίοις. ὁ δὲ Τύλλος ἐπὶ μεῖζον αἴρων τὸ πρᾶγμα καὶ παροξύνων, τέλος ἔπεισε, πέμψαντας εἰς Ῥώμην, τήν τε χώραν ἀπαιτεῖν, καὶ τὰς πόλεις ὅσας ἀφῄρηντο πολέμῳ τῶν Οὐολούσκων. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τῶν πρέσβεων ἀκούσαντες ἠγανάκτησαν, καὶ ἀπεκρίναντο, προτέρους μὲν ἀναλήψεσθαι τὰ ὅπλα τοὺς Οὐολούσκους, ὑστέρους δὲ καταθήσεσθαι Ῥωμαίους. ἐκ

τούτου

tur. Sacrificia vero ſupplicationeſque & ludos ſolent Romani non ſolum ex tanta occaſione, ſed ex minutula etiam inſtaurare. Siquidem ſi unus equus thenſas ducentium elanguiſſet, itemque ſi læva manu prehendiſſet auriga habenas, ſupplicationem decernebant inſtaurandam. Sequutis temporibus unum ſacrificium tricies inſtaurarunt, quod ſemper aliquid delicti vel offenſionis interveniſſe diceretur. Tanta religio erat erga Deos populi Romani.

At Marcius & Tullus principibus gentis adhibitis clam conſultaverunt hortantes eos, dum occupati Romani domeſticis ſeditionibus ſint, ut arma iis inferrent. Sed quum pudor hos deterreret, quod fœdus & inducias in biennium feciſſent, ſpeciem ipſi Romani præbuerunt, ex neſcio qua ſuſpicione vel calumnia inter ſpectacula & ludos juſſis per præconem Volſcis ante ſolis occaſum urbe excedere. Aliqui hoc fallacia & dolo Marcii compoſitum fuiſſe ſunt autores. Miſiſſe hunc ad conſules Romanos falſo Volſcos criminatum, in animo eos habere mediis ludis adoriri Romanos, & urbem inflammare. Incendit hoc edictum omnes gravius in Romanos. Tullus autem rem exaggerans & exacerbans, eis perſuaſit denique, ut miſſis Romam legatis, agrum oppidaque bello Volſcis adempta repeterent. Romani auditis legatis ſtomachantes reſponderunt, priores arma Volſcos capturos, Romanos depoſituros poſteriores. Tul-

lus

τούτου συναγαγὼν ἐκκλησίαν πάνδημον ὁ Τύλλος, ἐπεὶ τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, συνεβούλευε τὸν Μάρκιον καλέσαι, μηδὲν αὐτῷ μνησικακοῦντας, ἀλλὰ πιστεύσαντας ὅτι συμμαχῶν ὠφελήσει ὅσα πολεμῶν οὐκ ἔβλαψεν.

Ἐπεὶ δὲ κληθεὶς ὁ Μάρκιος, καὶ διαλεχθεὶς πρὸς τὸ πλῆθος, οὐχ ἧττον ἀπὸ τῶν λόγων ἢ τῶν ὅπλων ἀνὴρ δεινὸς ἐφάνη καὶ πολεμικὸς, καὶ τὸ φρονεῖν καὶ τολμᾶν περιττὸς, ἀποδείκνυται μετὰ Τύλλου στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τοῦ πολέμου. δεδιὼς δὲ τὸν χρόνον ἐν ᾧ παρεσκευάσθαι τοὺς Οὐολούσκους ἔδει, μὴ πολὺς γενόμενος τὸν καιρὸν ἀφέληται τῆς πράξεως, τὰ μὲν ἄλλα τοὺς κατὰ πόλιν δυνατοὺς καὶ ἄρχοντας ἐκέλευε συνάγειν καὶ πορίζειν, αὐτὸς δὲ τοὺς προθυμοτάτους ἄνευ καταλόγου πείσας ἑκόντας αὐτῷ συνελθεῖν, ἐνέβαλεν εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων ἄφνω, καὶ μηδενὸς προσδοκῶντος. ὅθεν ηὐπόρησε λείας τοσαύτης, ὥστε ἄγοντας καὶ φέροντας, καὶ χρωμένους ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοὺς Οὐολούσκους ἀπειπεῖν. ἦν δὲ μικρότατον ἔργον αὐτῷ τῆς στρατείας ἐκείνης, ἡ εὐπορία, καὶ τὸ πολλὰ βλάψαι καὶ κακῶσαι τὴν χώραν· οὗ δ' ἕνεκα ταῦτ' ἔπραττε, μέγα, τὸ τοὺς πατρικίους προσδιαβαλεῖν τῷ δήμῳ. τὰ γὰρ ἄλλα πάντα λυμαινόμενος καὶ διαφθείρων, τοὺς ἐκείνων ἀγροὺς ἰσχυρῶς ἐφύλαττε, καὶ οὐκ εἴα κακουργεῖν, οὐδὲ λαμβάνειν ἐξ ἐκείνων οὐδέν. ὅθεν ἐν διαβολαῖς ἔτι μᾶλλον ἐγένοντο καὶ ταραχαῖς πρὸς ἀλλήλους, οἱ μὲν πατρίκιοι τοῖς πολλοῖς ἐγκαλοῦντες, ὡς ἄνδρα δυνατὸν ἀδίκως ἐκβαλοῦσιν· ὁ δὲ δῆμος ἐκείνους ᾐτιᾶτο διὰ μνησικακίαν ἐπάγειν τὸν Μάρκιον, εἶτα πολεμούντων ἑτέρων, θεατὰς καθ-

lus exinde omni nomine Volſco contracto, bello decreto, conſuluit ut & Marcium accirent, memoriaque obliterata offenſarum, perſuaderent ſibi plus ſocium tunc allaturum adjumenti, quam nocuiſſet hoſtis.

Qui accerſitus quum verba ad populum feciſſet, nec minus facundia quam armis pollere eum & rei militaris peritum apparuiſſet eſſe, prudentiaque præcellere & audacia, deligitur, collega addito Tullo, dux belli cum libera poteſtate. Qui quum timeret ne temporis, quo ſe paraturi Volſci erant, longior propagatio, rei gerendæ præcideret opportunitatem, reliqua primoribus civitatum & magiſtratibus contrahere & ſubminiſtrare juſſis, ipſe promptiſſimo quoque ſine delectu inducto, ut voluntarii ſequerentur ſe, in fines Romanos repente præter omnium expectationem invaſit. Unde tantum prædæ factum, ut cum agendo tum ferendo atque veſcendo Volſcorum exercitus laſſaretur. Atqui nihil minus illa in expeditione quam prædam & agri vaſtationem morabatur, verum cujus gratia hæc agebat, id magni ducebat, nobilitatem ut committeret cum populo. Quippe fœdatis & proculcatis omnibus aliis, illorum prædia diligenter tutatus eſt, nec lædi vel attingi permiſit quicquam quod eſſet eorum. Unde querelæ inter eos & ſeditio exorta major. Plebem criminata nobilitas eſt, quod virum tantum in exilium egiſſent inique: contra populus accuſavit illos, quod odio inducti Marcium accerſiviſſent, & dum pars altera vexatur

καθῆσθαι, φύλακας τοῦ πλούτου καὶ τῶν χρημάτων, ἔξω τὸν πόλεμον αὐτῶν ἔχοντας. ταῦτα διαπραξάμενος ὁ Μάρκιος, καὶ μεγάλα πρὸς τὸ θαῤῥεῖν καὶ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων τοὺς Οὐολούσκους ὠφελήσας, ἀπήγαγεν ἀσφαλῶς.

Ἐπεὶ δὲ πᾶσα ταχὺ καὶ προθύμως ἡ τῶν Οὐολούσκων δύναμις ἠθροίσθη, πολλὴ φανεῖσα, μέρος μὲν ἔγνωσαν ὑπολιπεῖν ταῖς πόλεσιν ὑπὲρ ἀσφαλείας, μέρει δὲ στρατεύειν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους· ἑλέσθαι δὲ τῶν ἡγεμονιῶν ὁ Μάρκιος ἔδωκε τῷ Τύλλῳ τὴν ἑτέραν. ὁ δὲ Τύλλος εἰπὼν ὡς οὐδὲν ἀρετῇ λειπόμενον αὐτοῦ τὸν Μάρκιον ὁρᾷ, τύχῃ δὲ βελτίονι κεχρημένον ἐν ταῖς μάχαις ἁπάσαις, ἐκέλευσεν ἡγεῖσθαι τῶν ἐξιόντων· αὐτὸς δὲ τάς τε πόλεις ὑπομενῶν φυλάξειν, καὶ τοῖς στρατευομένοις ὑπουργήσειν τὰ πρόσφορα. μᾶλλον οὖν ἐπιῤῥωσθεὶς ὁ Μάρκιος ἐχώρει πρῶτον ἐπὶ Κίρκαιον, πόλιν ἀποικίδα Ῥωμαίων· καὶ ταύτην ἐνδοῦσαν ἑκουσίως οὐδὲν ἠδίκησε. μετὰ δὲ ταύτην ἐπόρθει τὴν Λατίνων χώραν, ἐνταῦθα προσμαχεῖσθαι προσδεχομένων αὐτῷ τοὺς Ῥωμαίους ὑπὲρ τῶν Λατίνων, συμμάχων ὄντων, καὶ πολλάκις αὐτοὺς ἐπικαλουμένων. ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ πλῆθος ἀπρόθυμον ἐγένετο, καὶ τοῖς ὑπάτοις ὀλίγος ἔτι περιῆν τῆς ἀρχῆς χρόνος, ἐν ᾧ κινδυνεύειν οὐκ ἐβούλοντο, καὶ διὰ ταῦτα τοὺς Λατίνους ἀπέπεμψαν· οὕτως ὁ Μάρκιος ἐπ' αὐτὰς τὰς πόλεις ἦγεν, καὶ Τολερίνους καὶ Οὐϊκάνους καὶ Πεδάνους, ἔτι δὲ Βωλάνους ἀντιστάντας αὐτῷ κατὰ κράτος ἑλὼν, τά τε σώματα λείαν ἐποιήσατο, καὶ τὰ χρήματα διήρπασε. τῶν δὲ προστιθεμένων ἐπιμέλειαν ἐποιεῖτο πολλὴν, ὅπως μηδ' ἄκοντος

τος

tur bello, ipſi ſpectatores deſiderent, qui opum & bonorum foris hoſtem ſuum habeant cuſtodem. Eo Marcius patrato, quum multum Volſcis momenti ad audendum & deſpiciendum hoſtes feciſſet, ſalvum reduxit agmen.

Mox omnes Volſcorum vires magna alacritate coiere. Quæ quum eſſent ingentes, partem relinquere ad oppidorum præſidia ſtatuerunt, reliquos ducere in Romanos. Optionem detulit Tullo Marcius provinciarum: Tullus vero Marcium ait cum nihilo ſe eſſe virtute inferiorem, tum fortuna omnibus in prœliis proſperiore uſum, ideo voluit foris eum exercitui præeſſe, oppidis manſurum ſe præſidio, atque exercitui neceſſaria adminiſtraturum. Hinc magis Marcius confirmatus, primum Circeios, coloniam Romanam, movit: quam in voluntariam deditionem concedentem nihil læſit. Inde perpopulatus eſt agrum Latinum. Pro Latinis ſociis, qui aſſidue Romanorum opem implorabant, expectabat eos ibi dimicaturos ſecum. Verum quia langueſcebat plebs, & pauci dies ſupererant magiſtratus conſulibus, quibus rem adducere in diſcrimen nolebant, ideoque Latinos domum remiſerant; ipſa oppida Marcius tandem aggreſſus eſt. Tolerinos, Vicanos, Pedanos, ad hæc Bolanos, quum mœnia defenderent, vi cepit, homines in prædam redegit, bona eorum diripuit. Qui ad ipſum deſciviſſent, horum magnam egit curam, atque, ut ne invito quidem ſe aliquid paterentur de-

tri-

τῷ αὐτῷ βλάπτοιντο, πορρωτάτω στρατοπεδεύων, καὶ τῆς χώρας ἀπεχόμενος.

Ἐπεὶ δὲ καὶ Βόλλας πόλιν οὐ πλείους σταδίους ἑκατὸν ἀπέχουσαν τῆς Ῥώμης ἑλὼν, χρημάτων πολλῶν ἐκράτησε, καὶ πάντας ὀλίγου δεῖν τοὺς ἐν ἡλικίᾳ διέφθειρε. τῶν δὲ Οὐολούσκων οὐδ' οἱ μένειν ἐν ταῖς πόλεσι ταχθέντες ἐκαρτέρουν, ἀλλ' ἐφέροντο σὺν τοῖς ὅπλοις πρὸς τὸν Μάρκιον, ἕνα στρατηγὸν καὶ μόνον ἄρχοντα ἑαυτῶν γινώσκειν ἐκεῖνον εἶναι λέγοντες. ἦν ὄνομα κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν Ἰταλίαν μέγα, καὶ δόξα θαυμαστὴ τῆς ἀρετῆς, ἑνὸς σώματος μεταθέσει τοσοῦτον ἀπεργασαμένης τὸ παράλογον ἐν τοῖς πράγμασι. τὰ δὲ τῶν Ῥωμαίων οὐδένα κόσμον εἶχε, μάχεσθαι μὲν ἀπεγνωκότων, ἐν δὲ συστάσει καὶ λόγοις στασιαστικοῖς ὁσημέραι πρὸς ἀλλήλους ὄντων. ἄχρις οὗ Λαουίνιον ἀπηγγέλθη περιτειχιζόμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὅπου καὶ Θεῶν ἱερὰ Ῥωμαίοις πατρῴων ἀπέκειτο, καὶ τοῦ γένους ἦσαν αὐτοῖς ἀρχαὶ, διὰ τὸ πρώτην πόλιν ἐκείνην κτίσαι τὸν Αἰνείαν. ἐκ δὲ τούτου, θαυμαστὴ μὲν ἔσχε καὶ ἀθρόα μεταβολὴ γνώμης τὸν δῆμον, ἄτοπος δὲ κομιδῆ καὶ παράλογος τοὺς πατρικίους. ὁ μὲν γὰρ δῆμος ὥρμησε λύειν τὴν τοῦ Μαρκίου καταδίκην, καὶ καλεῖν αὐτὸν εἰς τὴν πόλιν· ἡ δὲ βουλὴ συναχθεῖσα καὶ σκοποῦσα περὶ τοῦ βουλεύματος, ἀπέγνω καὶ διεκώλυσεν, εἴτε πάντως ἐνίστασθαι φιλονεικοῦσα πᾶσιν οἷς ὁ δῆμος ἐσπούδαζεν, εἴτ' ἄλλως χάριτι τοῦ δήμου τὸν ἄνδρα μὴ βουλομένη κατελθεῖν· εἴτε κἀκεῖνον αὐτὸν ἤδη πεποιημένη δι' ὀργῆς, ὅτι πάντας ἐποίει κακῶς, οὐχ ὑπὸ πάντων ἀγνωμονηθεὶς, καὶ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἔδειξεν ἐχθρὸν, ἐν ᾗ τὸ κυριώτατον καὶ κράτιστον μέρος ἐγίνωσκε συμπαθοῦν αὐτῷ καὶ συναδι-

trimenti, quam remotiſſime ab eorum finibus caſtra locavit, & ab agris eorum abſtinuit.

Poſtquam Bollas oppidum non plus duodecim ab urbe millibus & quingentis paſſibus cepit, ingentique præda capta omnes prope puberes interfecit; & Volſci, qui ad præſidium fuerant relicti urbium, retineri non potuere, ſed ad Marcium cum armis omnes concurrerent, unicumque & ſolum dicerent ſe illum ducem agnoſcere; ingens erat ejus per totam Italiam nomen, atque immenſa laus virtutis, quæ unius migratione corporis, rerum converſionem tam novam effeciſſet. Res erat Romana confuſa. Prœlio decernere abnuebant. Conjurationes quotidianæ & ſeditioſæ inter illos voces erant, donec Lavinium allatum eſt vallo ab hoſtibus clauſum; ubi Deorum penatium ſacra depoſuerant Romani, generiſque inde originem trahebant, quod condidiſſet primum illud oppidum Æneas. Inde magna plebem & ſubita mutatio inceſſit ſententiæ, perquam autem abſurda & importuna nobilitatem. Populus enim voluit Marcii damnationem antiquare, atque revocare eum in civitatem: ſenatus habitus, re in concilio deliberata, id improbavit & interdixit, ſive obſiſtere omnibus quæ cupiebat plebs contendit, ſive alias illum beneficio populi redire noluit in patriam, ſive etiam illum ipſum jam oderat, quod infeſtaret omnes non ab omnibus læſus, & hoſtem ſe declaraſſet patriæ, cujus ſciret præcipuam & optimam partem vicem ſuam do-

δικούμενον. ἐξενεχθείσης δὲ τῆς γνώμης εἰς τοὺς πολλούς, ὁ μὲν δῆμος ἄκυρος ἦν τοῦ ψήφῳ καὶ νόμῳ τι ποιεῖν ἄνευ προβουλεύματος.

Ὁ δὲ Μάρκιος ἀκούσας, ἔτι μᾶλλον ἐξετραχύνθη, καὶ τὴν πολιορκίαν ἀπολιπών, ἐπὶ τὴν πόλιν ἐπ᾽ ὀργῆς ἐχώρει, καὶ περὶ τὰς λεγομένας Κλοιλείας τάφρους κατεστρατοπέδευσε, τεσσαράκοντα τῆς πόλεως σταδίους ἀφεστώς. ὀφθεὶς δὲ φοβερὸς, καὶ πολὺν θόρυβον παρασχὼν, ὅμως ἐν τῷ παρόντι τὴν στάσιν ἔπαυσεν· οὐδεὶς γὰρ ἔτι τοῖς πολλοῖς ἐτόλμησεν ἀντειπεῖν, οὔτ᾽ ἄρχων, οὔτε βουλευτὴς περὶ τοῦ τὸν Μάρκιον καταγαγεῖν· ἀλλ᾽ ὁρῶντες ἐν τῇ πόλει διαδρομὰς γυναικῶν, καὶ πρὸς ἱεροῖς ἱκεσίας καὶ δάκρυα πρεσβυτῶν καὶ δεήσεις, πάντα δ᾽ ἐνδεᾶ τόλμης καὶ σωτηρίων λογισμῶν, συνέγνωσαν ὀρθῶς τὸν δῆμον ἐπὶ τὰς διαλλαγὰς τοῦ Μαρκίου τραπέσθαι· τὴν δὲ βουλὴν τοῦ παντὸς ἁμαρτάνειν, ὅτε παύσασθαι καλῶς εἶχεν, ὀργῆς καὶ μνησικακίας ἀρχομένην. ἔδοξεν οὖν πᾶσι πρέσβεις ἀποστεῖλαι πρὸς τὸν Μάρκιον, ἐκείνῳ τε κάθοδον διδόντας εἰς τὴν πατρίδα, καὶ τὸν πόλεμον αὐτοῖς λῦσαι δεομένους. οἱ δὲ πεμφθέντες ἀπὸ βουλῆς, ἦσαν μὲν ἐπιτήδειοι τῷ Μαρκίῳ, προσεδέχοντο δὲ πολλὴν περί γε τὰς πρώτας ἀπαντήσεις φιλοφροσύνην παρ᾽ ἀνδρὸς οἰκείου καὶ συνήθους. ἐγίνετο δὲ τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλὰ διὰ τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων ἀχθέντες, ἐνετύγχανον αὐτῷ μετ᾽ ὄχλου καθεζομένου καὶ βαρύτητος οὐκ ἀνεκτῆς. ἔχων δὲ τοὺς πρώτους τῶν Οὐολούσκων περὶ αὐτὸν, ἐκέλευε λέγειν ὧν δεόμενοι τυγχάνουσιν. εἰπόντων δὲ λόγους ἐπιεικεῖς καὶ φιλανθρώπους ἐν ἤθει τῷ πρέποντι, καὶ παυσαμένων, ἀπεκρίνατο τὰ μὲν πικρῶς ὑπὲρ

αὐτοῦ

dolere, unaque ſecum eſſe violatam. Recitato pro concione ſenatuſconſulto, populus ſuffragium inire & jubere rem ullam, niſi patres autores facti eſſent, haud valebat.

Quo nuntiato vehementius multo Marcius exaſperatus, omiſſa obſidione, ſigna furibundus ad urbem movit, & ad foſſas Clœlias caſtra ad quintum ab urbe lapidem poſuit. Quum eſſet terribilis adventus ejus, multumque conciviſſet perturbationis, ſeditionem tamen diſcuſſit in præſentia. Nemo enim jam multitudini repugnare, neque magiſtratus neque ſenator de reditu Marcii audebat, ſed quum aſpicerent diſcurrentes per urbem fœminas, in templis ſupplices, lacrymanteſque ſenes & precantes, omnia autem deſtituta animis & ſanis conſiliis, recte populum animadverterunt ad conciliandum Marcium animum appuliſſe. Senatum vero longe lateque errare, qui quum deponere iram & ſimultatem debuiſſet, tunc ſuſciperet eam. Decernuntur igitur omnium conſenſu ad Marcium legati, qui reditum illi decretum nuntiarent in patriam, pacemque ab eo peterent. Miſſi ab ſenatu neceſſarii Marcii, magnam expectabant ab eo ob conjunctionem & familiaritatem in primo congreſſu comitatem: ſed incaſſum. Quippe per hoſtium caſtra ducti convenerunt ſedentem in cœtu & cum faſtu intolerabili. Ibi in principum Volſcorum concilio juſſit eos, quid petitum veniſſent, edere. Qui benigna & placida habita, modeſtaque ut tempus poſtulabat oratione, quum finem dicendi feciſſent, reſponſum reddidit

qua

αὐτοῦ καὶ πρὸς ὀργὴν ὧν ἔπαθε, τὰ δ' ὑπὲρ τῶν Οὐολούσκων, ὡς στρατηγὸς, ἀποδοῦναι τὰς πόλεις καὶ τὴν χώραν ὅσην ἀπετέμοντο πολέμῳ, κελεύων, καὶ ψηφίσασθαι Οὐολούσκοις ἰσοπολιτείαν ὥσπερ Λατίνοις· ἄλλην γὰρ οὐκ εἶναι βέβαιον ἢ τὴν ἐπὶ τοῖς ἴσοις καὶ δικαίοις ἀπαλλαγὴν τοῦ πολέμου. χρόνον δὲ βουλῆς ἔδωκεν αὐτοῖς ἡμέρας τριάκοντα· καὶ τῶν πρέσβεων ἀπελθόντων, εὐθὺς ἀνέζευξεν ἐκ τῆς χώρας.

Τοῦτο δὴ πρῶτον αἰτίαμα τῶν Οὐολούσκων οἱ πάλαι βαρυνόμενοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ φθονοῦντες, ἐλάμβανον· ὧν ἦν καὶ ὁ Τύλλος, ἰδίᾳ μὲν ὑπὸ Μαρκίου μηδὲν ἀδικούμενος, ἐν δ' ἀνθρωπίνῳ πάθει γεγονώς. ἤχθετο γὰρ ἠμαυρωμένος παντάπασι τῇ δόξῃ, καὶ παρορώμενος ὑπὸ τῶν Οὐολούσκων, πάντα μόνον ἡγουμένων αὐτοῖς εἶναι τὸν Μάρκιον, τοὺς δ' ἄλλους ἀξιούντων, ὅσον ἐκεῖνος αὐτοῖς μεταδώσει δυνάμεως καὶ ἀρχῆς, ἀγαπᾷν ἔχοντας. ὅθεν αἱ πρῶται κατηγορίαι κρύφα διεσπείροντο, καὶ συνιστάμενοι πρὸς ἀλλήλους ἠγανάκτουν, καὶ προδοσίαν ἐκάλουν τὴν ἀνάζευξιν, οὐ τειχῶν οὐδ' ὅπλων, ἀλλὰ καιρῶν, οἷς καὶ τἆλλα πάντα ταῦτα σώζεσθαι καὶ πάλιν ἀπόλλυσθαι πέφυκεν, ἡμερῶν τριάκοντα τῷ πολέμῳ δεδομένων, οὐ μείζονας, οὐδ' ἐν ἐλάττονι χρόνῳ λαμβάνειν μεταβολάς. καίτοι τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Μάρκιος οὐκ ἀργὸν διῆγεν, ἀλλὰ τοὺς συμμάχους τῶν πολεμίων ἔφθειρεν ἐπιὼν καὶ περιέκοπτε, καὶ πόλεις ἑπτὰ μεγάλας καὶ πολυανθρώπους ἔλαβεν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι βοηθεῖν μὲν οὐκ ἐτόλμων, ἀλλ' ὄκνου πλήρεις ἦσαν αὐτῶν αἱ ψυχαὶ, καὶ τοῖς ἐκνε-

qua de injuria ſibi illata atrox & iratum, qua de Volſcis ut imperator, oppida præcipiens agrumque, quæ iis ademerant bello, redderent, ac lege lata Volſcis civitatem ut Latinis darent; aliam, niſi æquis & juſtis conditionibus, non eſſe ſtabilem pacem. Spatium iis ad deliberandum triginta dies dedit. A digreſſu oratorum, confeſtim receſſit ex agro Romano.

Hanc criminandi anſam nonnulli ex Volſcis, quos jamdudum illius mordebat ſtimulabatque potentia, primam arripuere. Ex his erat Tullus, non quod ulla ipſe privatim affectus injuria eſſet, ſed quod vitio mortalium communi laboraret. Torquebatur enim quod gloria ſua obſoleſceret, & ipſe deſpiceretur a Volſcis, qui omnia in uno reponebant Marcio, cæteros autem volebant, quantum ipſis impertiretur ille autoritatis & imperii, in eo acquieſcere. Hinc primæ querelæ proſeminatæ in occulto ſunt, conſpiranteſque inter ſe, & factum ejus incuſantes, proditionem vocabant illum receptum, non murorum aut armorum, ſed temporum, quibus conſervari hæc & reliqua, & contra amitti ſoleant: triginta dierum induciis bello datis, quum majores vel minori ſpatio intervenire viciſſitudines poſſent. Quamvis hoc ſpatium Marcius haud ſegne tranſegit, ſed ſocios hoſtium circumvagans ſolicitavit, populatus eſt, atque oppida ſeptem magna frequentiaque cepit, quibus tamen ferre Romani ſuppetias non fuerunt auſi. Ita obtorpuerant animi eorum, & inſtar corporum plane obſtupeſcen-

ἐκνεναρκηκόσι κομιδῇ καὶ παραλελυμένοις σώμασιν ὁμοίως διέκειντο πρὸς τὸν πόλεμον. ἐπεὶ δ' ὁ χρόνος διῆλθε, καὶ παρῆν αὖθις ὁ Μάρκιος μετὰ τῆς δυνάμεως ἁπάσης, ἐκπέμπουσι πρεσβείαν πάλιν τοῦ Μαρκίου δεηθησομένην ὑφεῖσθαι τῆς ὀργῆς, καὶ τοὺς Οὐολούσκους ἐκ τῆς χώρας ἀπαγαγόντα, πράττειν καὶ λέγειν ὅ, τι ἂν ἀμφοτέροις οἴηται βέλτιον εἶναι. φόβῳ μὲν γὰρ οὐδὲν ἐνδώσειν Ῥωμαίους· ἐὰν δέ τινος τῶν φιλανθρώπων οἴηται δεῖν τυχεῖν τοὺς Οὐολούσκους, ἅπαν αὐτοῖς γενέσθαι τὰ ὅπλα καταθεμένοις. πρὸς ταῦθ' ὁ Μάρκιος ἔφη, μηδὲν ὡς Οὐολούσκων ἀποκρίνασθαι στρατηγός· ὡς δὲ Ῥωμαίων ἔτι πολίτης, παραινεῖν καὶ παρακαλεῖν μετριώτερα φρονήσαντας, ἐπὶ τοῖς δικαίοις ἥκειν πρὸς αὐτὸν ἐν ἡμέραις τρισὶν, ἃ προκαλεῖται ψηφισαμένους· εἰ δ' ἕτερα δόξειε γινώσκειν, οὐκ οὖσαν αὐτοῖς ἄδειαν αὖθις μετὰ λόγων κενῶν βαδίζουσιν εἰς τὸ στρατόπεδον.

Ἐπανελθόντων δὲ τῶν πρέσβεων, ἀκούσασα ἡ βουλὴ, καθάπερ ἐν χειμῶνι πολλῷ καὶ κλύδωνι τῆς πόλεως, ἄρασα τὴν ἀφ' ἱερᾶς ἀφῆκεν. ὅσοι γὰρ ἦσαν ἱερεῖς Θεῶν, ἢ μυστηρίων ὀργιασταὶ, ἢ φύλακες, ἢ τὴν ἀπ' οἰωνῶν πάτριον οὖσαν ἐκ παλαιῶν μαντικὴν ἔχοντες, τούτους πάντας ἀπιέναι πρὸς τὸν Μάρκιον ἐψηφίσαντο κεκοσμημένους ὡς ἦν ἑκάστῳ νόμος ἐν ταῖς ἱερουργίαις· λέγειν δὲ ταῦτα καὶ παρακαλεῖν, ὅπως ἀπαλλάξας τὸν πόλεμον, οὕτω διαλέγηται περὶ τῶν Οὐολούσκων τοῖς πολίταις. ἐδέξατο μὲν οὖν εἰς τὸ στρατόπεδον τοὺς ἄνδρας, ἄλλα δ' οὐδὲν ἔδωκεν, οὐδ' ἔπραξεν, οὐδ' εἶπε μαλακώτερον, ἀλλ' ἐφ' οἷς πρότερον ἐκέλευε ποιεῖσθαι τὰς διαλύσεις, ἢ δέχεσθαι τὸν

centium & reſolutorum erant ad bellum moti. Circumacto tempore, quum iterum adeſſet cum omnibus copiis Marcius, alteram legationem miſerunt deprecatum eum, deponeret offenſionem, & reductis ex agro Romano Volſcis, faceret proponeretque ea quæ e re utriuſque populi duceret eſſe. Metu enim nihil populum Romanum remiſſurum: ſiquid indulgendum arbitraretur Volſcis, poſitis armis, omnia aſſequuturos. Ad ea pronuntiavit Marcius, nihil ſe ut Volſcorum ducem reſponſurum, ſed ut civem Romanum adhuc, monere & conſulere ipſis, moderarentur animis ſuis, & intra triduum redirent, atque æqua poſtulata ſua comprobarent. Sin alia ſententia ſit, non ultra ipſis in caſtra cum inanibus verbis tutum fore venire.

Ubi ſenatus reverſis legatis relata audivit, ſicut in gravi tempeſtate & fluctibus civitatis ſacram ancoram jecit. Quotquot enim erant Deorum immortalium ſacerdotes, ſacrifici, æditui, augures, quod patrium iis erat & antiquum ſacerdotium, hi omnes cum inſignibus, quibus utebantur de more in ſacris, ut Marcium adirent decrevere, petitum & obſecratum, poneret bellum, ita de re Volſcorum cum civibus ageret. Hos caſtris quidem recepit, verum nihil conceſſit, nihil fecit vel reſpondit placatius, tantum ut prioribus conditionibus vel paciſcerentur fœdus, vel bel-

τὸν πόλεμον. ἐπανελθόντων οὖν τῶν ἱερέων, ἔδοξεν ἀτρεμοῦντας ἐν τῇ πόλει τὰ τείχη φυλάττειν, καὶ προσβάλλοντας ἀποκρούεσθαι τοὺς πολεμίους, ἐν τῷ χρόνῳ μάλιστα, καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς τύχης παραλόγοις τιθεμένοις τὰς ἐλπίδας· ἐπεὶ δι' αὐτῶν γε σωτήριον οὐδὲν ἠπίσαντο πράττοντες, ἀλλὰ ταραχὴ, καὶ πτοία, καὶ φήμη πονηρὰ τὴν πόλιν κατεῖχεν. ἄχρις οὗ συνέβη τι πρᾶγμα τῶν πολλάκις ὑφ' Ὁμήρου λεγομένων, μὴ πάνυ δὲ πεῖθον τοὺς πολλοὺς, ὅμοιον. λέγοντος γὰρ αὐτοῦ καὶ ἀναφωνοῦντος ἐπὶ ταῖς μεγάλαις πράξεσι καὶ παραλόγοις,

Τῷ δ' ἄρ ἐπὶ φρεσὶ θῆκε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,

καὶ τὸ,

Ἀλλά τις ἀθανάτων τρέψε φρένας, ὅς γ' ἐνὶ θυμῷ
Δήμου θῆκε φάτιν.

καὶ τὸ,

Ἤτοι ὀϊσάμενος, ἢ καὶ θεὸς ὧς ἐκέλευε,

καταφρονοῦσιν ὡς ἀδυνάτοις πράγμασι καὶ μυθεύμασιν ἀπίστοις τὸν ἑκάστου λογισμὸν τῆς προαιρέσεως ἄπιστον καθιστάντος. οὐ ποιεῖ δὲ τοῦτο Ὅμηρος, ἀλλὰ τὰ μὲν εἰκότα καὶ συνήθη κατὰ λόγον περαινόμενα, τῷ ἐφ' ἡμῖν ἀποδίδωσι· καὶ λέγει δήπου πολλάκις,

Αὐτὰρ ἐγὼ βούλευσα κατὰ μεγαλήτορα θυμόν.

καὶ,

Ὡς φάτο. Πηλείωνι δ' ἄχος γένετ', ἐν δέ οἱ ἦτορ
Στήθεσσι λασίοισι διάνδιχα μερμήριξεν.

καὶ

bellum ſuſciperent. Sacerdotibus itaque regreſſis, urbe decreverunt ſe tenere & tueri mœnia, itaque impetum hoſtium repellere, ſpem in temporis tractu potiſſimum, & in dubiis eventibus reponentes fortunæ, quando nihil ipſis ſalutare in mentem veniebat, ſed tumultus, pavor, voces turbulentæ occupabant civitatem; quouſque accidit quiddam illis, quæ identidem ab Homero referuntur, (cui tamen non ſatis vulgus fidem adhibet) conſimile. Quum enim ille magnis in rebus & minime uſitatis dicat atque exclamat,

Illi ſuggeſſit rem oculos Dea cæſia Pallas.

Et,

Aſt aliquis mentem populo Deus abſtulit, ut qui
Pectoribus famam inſeruit.———

Item,

Vel meditata facit, vel ſic Deus omnia juſſit.

Contemnunt eum, quaſi rebus impoſſibilibus & fabulis abſonis ſui cujuſque conſilii arbitrio fidem abroget. Quod non facit Homerus, ſed veriſimilia & uſitata ratione effecta noſtris adſcribit conſiliis, aitque frequenter,

Aſt ego conſilium turgenti pectore cepi.

Et,

Sic ait, at triſti mœrore affectus Achilles
Ambiguas hirto verſabat pectore curas.

Et

καὶ πάλιν,

——— ἀλλὰ τὸν οὔτι
Πεῖθ' ἀγαθὰ φρονέοντα δαΐφρονα Βελλεροφόντην.

ἐν δὲ ταῖς ἀτόποις καὶ παραβόλοις πράξεσι καὶ φορᾶς τινος ἐνθουσιώδους καὶ παραστάσεως δεομέναις, οὐκ ἀναιροῦντα ποιεῖ τὸν Θεὸν, ἀλλὰ κινοῦντα τὴν προαίρεσιν· οὐδ' ὁρμὰς ἐνεργαζόμενον, ἀλλὰ φαντασίας ὁρμῶν ἀγωγούς· αἷς οὐδὲ ποιεῖ τὴν πρᾶξιν ἀκούσιον, ἀλλὰ τῷ ἑκουσίῳ δίδωσιν ἀρχὴν, καὶ τὸ θαῤῥεῖν καὶ τὸ ἐλπίζειν προστίθησιν. ἢ γὰρ ἀπαλλακτέον ὅλως τὰ θεῖα πάσης αἰτίας καὶ ἀρχῆς τῶν καθ' ἡμᾶς, ἢ τίς ἂν ἄλλος εἴη τρόπος ᾧ βοηθοῦσιν ἀνθρώποις καὶ συνεργοῦσιν; οὐ τὸ σῶμα δήπου πλάττοντες ἡμῶν, οὐδὲ τὰς χεῖρας ὡς δεῖ μετατιθέντες αὐτοὶ καὶ τοὺς πόδας, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς τὸ πρακτικὸν καὶ προαιρετικὸν ἀρχαῖς τισι καὶ φαντασίαις καὶ ἐπινοίαις ἐγείροντες, ἢ τοὐναντίον, ἀποστρέφοντες καὶ ἱστάντες.

Ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τότε τῶν γυναικῶν ἄλλαι μὲν πρὸς ἄλλοις ἱεροῖς, αἱ δὲ πλεῖσται καὶ δοκιμώταται περὶ τὸν τοῦ Καπιτωλίου Διὸς βωμὸν ἱκέτευον. ἐν δὲ ταύταις ἦν ἡ Ποπλικόλα τοῦ μεγάλου καὶ πολλὰ Ῥωμαίους ἔν τε πολέμοις καὶ πολιτείαις ὠφελήσαντος ἀδελφὴ, Οὐαλερία. Ποπλικόλας μὲν οὖν ἐτεθνήκει πρότερον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραμμένοις ἱστορήκαμεν, ἡ δὲ Οὐαλερία δόξαν εἶχεν ἐν τῇ πόλει καὶ τιμὴν, δοκοῦσα τῷ βίῳ μὴ καταισχύνειν τὸ γένος. ὅπερ οὖν λέγω πάθος ἐξαπίνης παθοῦσα, καὶ κατ' ἐπίνοιαν οὐκ

Et alio loco,

———ſed non induxerat illa
Optima verſantem prudenter Bellerophontem.

In rebus vero monſtroſis & inuſitatis, ubi impetus quidam inflammatus atque inſtinctus requiritur, non tollentem inducit Deum, ſed moventem voluntatis arbitrium, neque impulſum infundentem, ſed imagines impulſuum ductrices. Quibus actionem non efficit invitis nobis, verum præbet liberæ voluntati exordium, & fiduciam vel ſpem addit. Aut enim adimenda ſemel Diis erit omnis cauſa & primordium noſtrarum actionum, aut quænam ſuperſit ratio alia qua juvent mortales, & eorum adſint conatibus? Neque enim corpus illi noſtrum componant, neque manus & pedes, ut res requirit, verſent: at agendi vim, quæ eſt in animis noſtris, & voluntatem principiis quibuſdam & viſionibus atque imaginationibus excitent, aut contra avertant, comprimantque.

Romæ interea mulieres partim per alia templa, pleræque & nobiliſſimæ ad Jovis Capitolini aram ſupplices ſe abjecere. Inter quas Poplicolæ ſoror, magni illius viri qui rem Romanam multum belli domique promoverat, Valeria erat. Cæterum Poplicola (ut in illius hiſtoria commemoravimus) jam erat defunctus: Valeriæ, quod genus non deformare vita putaretur, celebre erat nomen, & in honore habebatur. Hæc repente ita, ut dixi, mota, atque ex divino inſtinctu quum

οὐκ ἀθείαστον ἀψαμένη τοῦ συμφέροντος, αὐτή τε ἀνέστη, καὶ τὰς ἄλλας ἀναστήσασα πάσας, ἧκεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν τῆς τοῦ Μαρκίου μητρὸς Οὐολουμνίας. ὡς δ' εἰσῆλθε καὶ κατέλαβε μετὰ τῆς νυοῦ καθεζομένην, καὶ τὰ παιδία τοῦ Μαρκίου πρὸς τοῖς κόλποις ἔχουσαν, ἐν κύκλῳ περιστήσασα τὰς γυναῖκας αὐτῆς, Αὗταί γε ἡμεῖς, εἶπεν, ὦ Οὐολουμνία καὶ σὺ Οὐεργιλία, γυναῖκες ἥκομεν πρὸς γυναῖκας, οὔτε βουλῆς ψηφισαμένης, οὔτ' ἄρχοντος κελεύσαντος. ἀλλ' ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὡς ἔοικεν, οἰκτείρας τὴν ἱκετείαν, ὁρμὴν παρέστησε δευρὶ τραπέσθαι πρὸς ὑμᾶς καὶ δεηθῆναι, σωτηρίαν μὲν αὐταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ὑμῖν δὲ πεισθείσαις ἐπιφανεστέραν φέροντα δόξαν ἧς αἱ Σαβίνων θυγατέρες ἔσχον, εἰς φιλίαν καὶ εἰρήνην ἐκ πολέμων συναγαγοῦσαι πατέρας καὶ ἄνδρας. δεῦτε πρὸς Μάρκιον ἰοῦσαι μεθ' ἡμῶν, συνάψασθε τῆς ἱκετηρίας, καὶ μαρτυρήσατε τῇ πατρίδι μαρτυρίαν ἀληθῆ καὶ δικαίαν, ὅτι πολλὰ πάσχουσα κακῶς, οὐδὲν οὔτ' ἔπραξε δεινὸν, οὔτ' ἐβούλευσε περὶ ὑμῶν δι' ὀργὴν, ἀλλ' ἀποδίδωσιν ὑμᾶς ἐκείνῳ, κἂν μηδενὸς τυγχάνειν μέλλῃ τῶν ἐπιεικῶν. ταῦτα τῆς Οὐαλερίας εἰπούσης, ἀνεβόησαν αἱ λοιπαὶ γυναῖκες, ἠμείψατο δὲ ἡ Οὐολουμνία, Καὶ τῶν κοινῶν ἡμῖν συμφορῶν, ὦ γυναῖκες, ἴσον μέτεστι, καὶ ἰδίᾳ πράττομεν κακῶς, ἀπολέσασαι τὴν Μαρκίου δόξαν καὶ ἀρετὴν, τὸ σῶμα δ' αὐτοῦ τοῖς τῶν πολεμίων ὅπλοις φρουρούμενον μᾶλλον ἢ σωζόμενον ἐφορῶσαι. μέγιστον δ' ἡμῖν τῶν ἀτυχημάτων ἐστὶν, εἰ τὰ τῆς πατρίδος οὕτως ἐξησθένηκεν, ὥστ' ἐν ἡμῖν ἔχειν τὰς ἐλπίδας. οὐκ οἶδα γὰρ εἴ τινα ποιήσεται λόγον ἡμῶν ἐκεῖνος, εἴ γε μηδένα ποιεῖται τῆς πατρίδος,

ἣν

quum id quod expediret attigiſſet, ſurrexit ipſa, cæteraſque omnes excitavit, & perrexit domum ad matrem Marcii Volumniam. Quam ingreſſa quum ſedentem apud nurum inveniſſet, & parvos Marcii liberos in ſinu tenentem, circumfuſa ei reliquarum corona mulierum, Nos, inquit, quas conſpicitis, Volumnia & tu Vergilia, fœminæ ad fœminas acceſſimus ſine ullo ſenatuſconſulto vel magiſtratuum edicto; ſed Deus (ut arbitror) noſtrorum miſertus ſuppliciorum incendit nos, ut vos adiremus, oraremuſque rem nobis ipſis quidem aliiſque civibus ſalutarem, vobis vero, ſi nos audietis, glorioſiorem quam Sabinorum retulerunt filiæ ex bello, quæ amicitiam & pacem inter parentes viroſque conciliavere. Agite dum, pergite una nobiſcum ſupplices, ac date patriæ verum hoc atque juſtum teſtimonium, quanquam cladibus afflicta multis fuerit, nihil læſiſſe eam vos tamen, neque irate de vobis conſuluiſſe, immo vos reddere illi, etiamſi nihil impetratura ſit æqui. Sic fatam Valeriam aſſenſu ſunt cæteræ ſubſequutæ: quibus reſpondit Volumnia, Et communium periculorum mulieres vobiſcum in partem venimus, & privatim male nobiſcum agitur, quæ Marcii perdidimus gloriam virtutemque. Corpus quidem ejus contemplamur hoſtium armis cuſtodiri potius quam conſervari. Extrema vero hæc nobis miſeria, ſi ita deſperata reſpub. eſt, in nobis ut repoſitam ſpem habeat ſuam. Haud ſcio enim an nullam rationem ille ſit noſtri habiturus, ſi quidem nullam habeat patriæ,

quam

ἣν καὶ μητρὸς καὶ γυναικὸς καὶ παίδων προετίμησεν. οὐ μὴν ἀλλὰ χρῆσθε ἡμῖν λαβοῦσαι, καὶ κομίζετε πρὸς ἐκεῖνον, εἰ μηδὲν ἄλλο, ταῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἱκεσίαις ἐναποπνεῦσαι δυναμένας.

Ἐκ τούτου, τά τε παιδία καὶ τὴν Οὐεργιλίαν ἀναστήσασα μετὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν, ἐβάδιζεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Οὐολούσκων. ἡ δ᾽ ὄψις αὐτῶν τότε οἰκτρὰν καὶ τοῖς πολεμίοις ἐνεποίησεν αἰδῶ καὶ σιωπήν. ἔτυχε δ᾽ ὁ Μάρκιος ἐπὶ βήματος καθεζόμενος μετὰ τῶν ἡγεμονικῶν. ὡς οὖν εἶδε προσιούσας τὰς γυναῖκας, ἐθαύμασεν· ἐπιγνοὺς δὲ τὴν γυναῖκα πρώτην βαδίζουσαν, ἐβούλετο μὲν ἐμμένειν τοῖς ἀτρέπτοις ἐκείνοις καὶ ἀπαραιτήτοις λογισμοῖς· γενόμενος δὲ τοῦ πάθους ἐλάττων, καὶ συνταραχθεὶς πρὸς τὴν ὄψιν, οὐκ ἔτλη καθεζομένῳ προσελθεῖν, ἀλλὰ καταβὰς θᾶττον ἢ βάδην, καὶ ἀπαντήσας, πρώτην μὲν ἠσπάσατο τὴν μητέρα καὶ πλεῖστον χρόνον, ἔτι δὲ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, μήτε δακρύων ἔτι, μήτε τοῦ φιλοφρονεῖσθαι φειδόμενος, ἀλλ᾽ ὥσπερ ὑπὸ ῥεύματος φέρεσθαι τοῦ πάθους ἑαυτὸν ἐνδεδωκώς.

Ἐπεὶ δὲ τούτων ἅδην εἶχε, καὶ τὴν μητέρα βουλομένην ἤδη λόγων ἄρχειν ᾔσθετο, τοὺς τῶν Οὐολούσκων προβούλους παραστησάμενος, ἤκουσε τῆς Οὐολουμνίας τοιαῦτα λεγούσης, Ὁρᾷς μὲν ὦ παῖ, κἂν αὐταὶ μὴ λέγωμεν, ἐσθῆτι καὶ μορφῇ τῶν ἀθλίων σωμάτων τεκμαιρόμενος, οἵαν οἰκουρίαν ἡμῖν ἡ σὴ φυγὴ περιεποίησε. λόγισαι δὲ νῦν ὡς ἀτυχέσταται πασῶν ἀφίγμεθα γυναικῶν, αἷς τὸ ἥδιστον θέαμα, φοβερώτατον ἡ τύχη πεποίηκεν, ἐμοὶ μὲν υἱὸν, ταύτῃ δ᾽ ἄνδρα τοῖς τῆς πατρίδος τείχεσιν ἰδεῖν ἀντικαθήμενον. ὃ δ᾽

quam & matri & conjugi & liberis prætulit. Veruntamen utamini nobis, & adducite ad illum; ſi nihil aliud, in ſuppliciis pro patria emori poterimus.

Inde pueros & Vergiliam ſecum trahens profecta eſt cum cæteris matronis ad caſtra Volſcorum. Excitavit hæc earum miſeranda ſpecies etiam apud hoſtem verecundiam & ſilentium. Sedebat cum primoribus Marcius pro tribunali. Ut adeſſe mulieres vidit, cœpit mirari. Inde agnita uxore, quæ prima in agmine erat, conabatur obſtinationem & atrocitatem ſuam retinere. Cæterum ad illius conſpectum victus animo & conſternatus, haud ſuſtinuit ut adirent ſedentem, ſed propere deſcendit occurritque, ac primum matrem perdiu oſculatus, inde uxorem ac liberos, nullum modum jam lacrymandi & complectendi eos fecit, ſed ſicut undis animi perturbationi permiſit ſe auferendum.

Ut his ſatiatus matrem velle ſenſit verba facere, adhibitis Volſcorum proceribus audivit Volumniam hunc in modum diſſerentem, Qualem conditionem domi tuum nobis, fili, exilium peperit, ut nos taceamus, ex veſte & miſerorum corporum facie conjiciens vides. Nunc tecum reputa omnium nos calamitoſiſſimas fœminarum adeſſe, quibus quod ſpectaculum eſſet jucundiſſimum, fortuna horrendiſſimum reddidit; mihi ut filium, huic ut virum patriam obſidentem cernat. Quæ

vero

δ' ἐστι τοῖς ἄλλοις ἀτυχίας πάσης καὶ κακοπραγίας παραμύθιον, εὔχεσθαι Θεοῖς, ἡμῖν ἀπορώτατον γέγονεν. οὐ γὰρ οἷόν τε καὶ τῇ πατρίδι νίκην ἅμα καὶ σοὶ σωτηρίαν αἰτεῖσθαι παρὰ τῶν Θεῶν, ἀλλ' ἅ τις ἂν ἡμῖν καταράσαιτο τῶν ἐχθρῶν, ταῦτα ταῖς ἡμετέραις ἔνεστιν εὐχαῖς. ἀνάγκη γὰρ, ἢ τῆς πατρίδος ἢ σοῦ στέρεσθαι γυναικὶ σῇ καὶ τέκνοις. ἐγὼ δ' οὐ περιμένω ταύτην μοι διαιτῆσαι τὴν τύχην ζώσῃ τὸν πόλεμον· ἀλλ' εἰ μή σε πείσαιμι φιλίαν καὶ ὁμόνοιαν διαφορῶν καὶ κακῶν θέμενον, ἀμφοτέρων γενέσθαι εὐεργέτην μᾶλλον, ἢ λυμεῶνα τῶν ἑτέρων, οὕτω διανοοῦ καὶ παρασκεύαζε σεαυτὸν, ὡς τῇ πατρίδι μὴ προσμίξαι δυνάμενος, πρὶν ἢ νεκρὰν ὑπερβῆναι τὴν τεκοῦσαν. οὐ γὰρ ἐκείνην με δεῖ τὴν ἡμέραν ἀναμένειν, ἐν ᾗ τὸν υἱὸν ἐπόψομαι θριαμβευόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ἢ θριαμβεύοντα κατὰ τῆς πατρίδος. εἰ μὲν οὖν ἀξιῶ σε τὴν πατρίδα σῶσαι Οὐολούσκους ἀπολέσαντα, χαλεπή σοι καὶ δυσδιαίτητος, ὦ παῖ, πρόκειται σκέψις. οὔτε γὰρ διαφθεῖραι τοὺς πολίτας καλὸν, οὔτε τοὺς πεπιστευκότας προδοῦναι δίκαιον. νῦν δ' ἀπαλλαγὴν κακῶν αἰτούμεθα, σωτήριον μὲν ἀμφοτέροις ὁμοίως, ἔνδοξον δὲ καὶ καλὴν μᾶλλον Οὐολούσκοις, ὅτι τῷ κρατεῖν δόξουσι διδόναι τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν, οὐχ ἧττον λαμβάνοντες εἰρήνην καὶ φιλίαν. ὧν μάλιστα μὲν αἴτιος ἔσῃ γινομένων, μὴ γινομένων δὲ, μόνος αἰτίαν ἕξεις παρ' ἀμφοτέροις. ἄδηλος δ' ὢν ὁ πόλεμος τοῦτ' ἔχει πρόδηλον, ὅτι σοὶ νικῶντι μὲν, ἀλάστορι τῆς πατρίδος εἶναι περίεστιν· ἡττώμενος δὲ, δόξεις ὑπ' ὀργῆς εὐεργέταις ἀνδράσι καὶ φίλοις τῶν μεγίστων συμφορῶν αἴτιος γεγονέναι.

Ταῦτα

vero cæteris rerum eſt allevatio aſperarum & adverſarum, vota ut Diis faciant, id nobis eſt implicatiſſimum. Neque enim licet nobis & patriæ victoriam, & tibi a Diis poſcere ſalutem, ſed quæ nobis inimici imprecentur, hæc noſtræ habent preces. Aut enim patria neceſſe eſt, aut te orbentur conjunx tua & liberi. Ego vero non expectabo ut fortuna me viva hoc decernat bellum, verum, niſi induxero te ut reconciliata gratia, compoſitiſque controverſiis & offenſionibus, utriuſque partis benefactor ſis potius quam peſtis alterius, ſic habeto, & ad id te compara, te patriam, priuſquam exanimem tranſcenderis genitricem tuam, non oppugnaturum. Neque enim illa mihi operienda eſt dies, qua vel triumphari de filio a civibus, vel filium aſpiciam de patria triumphantem. Quod ſi abs te poſtulem ut conſerves, proditis Volſcis, patriam tuam, difficilis, fili, & perplexa tibi deliberatio propoſita ſit. Neque enim perdere honeſtum eſt cives, neque fidem ſequutos tuam prodere juſtum. Nunc malorum finem petimus, quod utriſque quidem pariter ſalubre, Volſcis autem honorificum magis & pulchrum eſt, qui ob id quod ſuperiores ſint, maxima dicentur nobis tribuiſſe beneficia, quum non ſecus ipſi accipiant pacem & amicitiam. Quæ ſi ſequutæ erunt, tu imprimis fueris autor; ſin minus, in ſolum te culpa utrinque conferetur. Bellum autem quum ſit incertum, hoc habet certi tamen, quod victori id ſupererit tibi, immaniſſima peſtis ut patriæ ſis: victus vero, cenſeberis per iram benemeritis & amicis fuiſſe maximarum effector ærumnarum.

Ita

Ταῦτα τῆς Οὐολουμνίας λεγούσης ὁ Μάρκιος ἠκροᾶτο μηδὲν ἀποκρινόμενος. ἐπεὶ δὲ καὶ παυσαμένης, εἱστήκει σιωπῶν πολὺν χρόνον, αὖθις ἡ Οὐολουμνία, Τί σιγᾷς, εἶπεν, ὦ παῖ; πότερον ὀργῇ καὶ μνησικακίᾳ πάντα συγχωρεῖν καλόν; οὐ καλὸν δὲ μητρὶ χαρίσασθαι δεομένῃ περὶ τηλικούτων; ἢ τὸ μεμνῆσθαι πεπονθότα κακῶς ἀνδρὶ μεγάλῳ προσήκει, τὸ δ' εὐεργεσίας αἷς εὐεργετοῦνται παῖδες ὑπὸ τῶν τεκόντων σέβεσθαι καὶ τιμᾶν, οὐκ ἀνδρὸς ἔργον ἐστὶ μεγάλου καὶ ἀγαθοῦ; καὶ μὴν οὐδενὶ μᾶλλον ἔπρεπε τηρεῖν χάριν ὡς σοί, πικρῶς οὕτως ἀχαριστίαν ἐπεξιόντι. καίτοι παρὰ τῆς πατρίδος ἤδη μεγάλας δίκας ἀπείληφας, τῇ μητρὶ δ' οὐδεμίαν χάριν ἀποδέδωκας. ἦν μὲν οὖν ὁσιώτατον ἄνευ τινὸς ἀνάγκης τυχεῖν με παρὰ σοῦ δεομένην οὕτω καλῶν καὶ δικαίων· μὴ πείθουσα δὲ τί φείδομαι τῆς ἐσχάτης ἐλπίδος; καὶ ταῦτ' εἰποῦσα προσπίπτει τοῖς ποσὶν αὐτοῦ μετὰ τῆς γυναικὸς ἅμα καὶ τῶν τέκνων. ὁ δὲ Μάρκιος ἀναβοήσας, Οἷα εἴργασαί με ὦ μῆτερ, ἐξανίστησιν αὐτήν, καὶ τὴν δεξιὰν πιέσας σφόδρα, νενίκηκας, εἶπεν, εὐτυχῆ μὲν τῇ πατρίδι νίκην, ἐμοὶ δ' ὀλέθριον. ἄπειμι γὰρ ὑπὸ σοῦ μόνος ἡττώμενος. τοῦτο δ' εἰπών, καὶ βραχέα τῇ μητρὶ καὶ τῇ γυναικὶ διαλεχθεὶς ἰδίᾳ, τὰς μὲν ἀπέπεμψεν εἰς Ῥώμην πάλιν αὐτὰς δεομένας, τῆς δὲ νυκτὸς παρελθούσης ἀπήγαγεν Οὐολούσκους, οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον, οὐδ' ὁμοίως διακειμένους ἅπαντας. οἱ μὲν γὰρ ἐμέμφοντο καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν πρᾶξιν, οἱ δὲ οὐδέτερα, πρὸς διάλυσιν καὶ εἰρήνην οἰκείως ἔχοντες. ἔνιοι δὲ δυσχεραίνοντες τὰ πραττόμενα, τὸν Μάρκιον ὅμως οὐ πονηρὸν ἐνόμιζον, ἀλλὰ συγγνωστόν, ἐπικλασθέντα τηλικαύταις ἀνάγ-

Ita dicentem quum audiret Marcius, neque ullum reſponſum redderet, ſed diu tacitus ſubſtitit, iterum Volumnia, Quid ſiles, inquit, fili? Iræne & offenſioni omnia dare præclarum eſt, turpe autem matri ſupplicanti de tantis rebus indulgere? An vero meminiſſe injuriarum magno eſt viro decorum, merita erga filios parentum venerandis & colendis iis penſare a præſtanti & bono viro eſt alienum? Atqui nemini ita congruat referre gratiam, ut tibi, qui tam acriter perſequeris ingratitudinem. Et quidem a patria magnas jam pœnas recepiſti, matri vero gratiam retuliſti nullam. At erat in primis pium citra neceſſitatem abs te oranti mihi tam honeſtam & juſtam petitionem concedi: ſi non obtineam, quid extremam ſpem extraho? Sic fata, procubuit una cum conjuge & liberis ad genua ejus. Hic Marcius quum exclamaſſet, Quo me adegiſti mater? ſuſtulit eam, dextraque arcte preſſa, Victoria, inquit, læta patriæ, mihi funeſta es potita: abibo enim abs una te victus. His dictis, paulisper cum matre & uxore ſeorſum colloquutus, petentes eas remiſit retro Romam. Nocte elapſa, Volſcos reduxit non perinde neque pariter eos omnes animatos. Alii enim & illum & factum ejus improbabant, neutrum alii, ad reconciliationem & pacem propenſiores: nonnulli, etſi quæ agerentur culparent, non male ſentiebant tamen de Marcio, ſed veniam dandam quod tantis ſuccubuit neceſſitatibus.

ἀνάγκαις. ἀντεῖπε δ' οὐδεὶς, ἀλλὰ πάντες εἵποντο μὲν ἀρετὴν μᾶλλον αὐτοῦ θαυμάζοντες ἢ τὴν ἐξουσίαν.

Ὁ δὲ Ῥωμαίων δῆμος ἐν ὅσῳ φόβῳ καὶ κινδύνῳ καθειστήκει τοῦ πολέμου παρόντος, αἴσθησιν παρέσχε μᾶλλον λυθέντος. ἅμα γὰρ ἀφεώρων τοὺς Οὐολούσκους ἀναζευγνύοντας οἱ περὶ τὰ τείχη, καὶ πᾶν εὐθὺς ἱερὸν ἀνεῴγει στεφανηφορούντων, ὥσπερ ἐπὶ νίκῃ, καὶ θυόντων. μάλιστα δὲ τῇ περὶ τὰς γυναῖκας ἀγαπήσει καὶ τιμῇ τῆς τε βουλῆς τοῦ τε πλήθους ἅπαντος, ἔνδηλος ἦν ἡ χαρὰ τῆς πόλεως, καὶ λεγόντων καὶ νομιζόντων γεγονέναι τῆς σωτηρίας περιφανῶς ἐκείνας αἰτίας. ψηφισαμένης δὲ τῆς βουλῆς, ὅ, τι ἂν αὐταῖς ἀξιώσωσι γενέσθαι πρὸς δόξαν ἢ χάριν, τοῦτο ποιῆσαι καὶ παρασχεῖν τοὺς ἄρχοντας· οὐδὲν ἠξίωσαν ἄλλο ἢ τύχης γυναικείας ἱερὸν ἱδρύσασθαι, τὸ μὲν ἀνάλωμα συμβαλλόμεναι παρ' αὐτῶν, ἱερουργίας δὲ καὶ τιμὰς, ὅσαι Θεοῖς πρέπουσι, δημοσίᾳ τῆς πόλεως ἀναλαβούσης. ἐπεὶ δ' ἡ βουλὴ τὴν μὲν φιλοτιμίαν ἐπῄνεσε, δημοσίαις δὲ δαπάναις ἐποιήσατο τὸν νεὼν καὶ τὸ ἕδος, οὐδὲν ἧττον αὐταὶ χρήματα συνεισενεγκοῦσαι δεύτερον ἄγαλμα κατεσκεύασαν, ὃ δὴ καί φασι Ῥωμαῖοι καθιστάμενον ἐν τῷ ἱερῷ φθέγξασθαί τι τοιοῦτον, ΘΕΟΦΙΛΕΙ ΜΕ ΘΕΣΜΩ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΔΕΔΩΚΑΤΕ.

Ταύτην καὶ δὶς γενέσθαι τὴν φωνὴν μυθολογοῦσιν, ἀγενήτοις ὅμοια καὶ χαλεπὰ πεισθῆναι πείθοντες ἡμᾶς. ἰδίοντα μὲν γὰρ ἀγάλματα φανῆναι καὶ δακρυῤῥοοῦντα, καί τινας μεθιέντα νοτίδας αἱματώδεις, οὐκ ἀδύνατόν ἐστι. καὶ γὰρ ξύλα καὶ λίθοι πολλάκις μὲν εὐρῶτα συνάγουσι γόνιμον ὑγρότητος, πολ-
λὰς

neceſſitatibus. Nemo autem obſtrepuit ei, ſed omnes virtutis ejus magis quam imperii reverentes ſequuti eum ſunt.

Populus vero Romanus quanta trepidatione perfuſus urgente bello fuerit, majorem dedit eo defunctus ſignificationem. Simul enim quoque ſtationes quæ in muris erant, Volſcos conſpexerunt ſe recipientes, mox patefactis omnibus templis, quaſi nuntiata eſſet victoria, coronati victimas cecidere. Præcipue vero gratia & honoribus quos patres populuſque univerſus mulieribus habuerunt, emicuit lætitia civitatis, quum ferrent & haberent illas palam ſalutis fuiſſe autores. Senatus quum decreviſſet, quicquid poſtulaſſent, quod ad ipſarum laudem & præmium pertineret, id conſules facerent & præſtarent; nihil poſtulaverunt aliud quam ut templum fortunæ muliebri ædificaretur, impenſas pollicitæ ſe collaturas: victimæ & reliqua, quæ ad honorem Deorum pertinerent, ut publice præberentur. Quam munificentiam quum collaudaſſent patres, & de publico tamen templum & ſimulacrum poſuiſſent, non eo minus pecunia fœminæ collata alterum ſignum fecere: quod Romani memorant in æde locatum vocem miſiſſe hujuſcemodi, PIA ME RELIGIONE FOEMINÆ DEDICASTIS.

Bis hanc vocem fabulantur auditam, monſtris ſimilia, & abhorrentia a fide perſuadentes nobis. Nam ſudorem ſigna videri emanare lacrymaſque, & ſanguineas quaſdam ſtillas, non ſit impoſſibile. Ligna enim & lapides ſubinde
ſitum

λὰς δὲ χροιὰς ἀνιᾶσιν ἐξ ἑαυτῶν, καὶ δέχονται βαφὰς ἐκ τοῦ περιέχοντος· οἷς ἔνια σημαίνειν τὸ δαιμόνιον, οὐδὲν ἂν δόξειε κωλύειν. δυνατὸν δὲ καὶ μυγμῷ καὶ στεναγμῷ ψόφον ὅμοιον ἐκβάλλειν ἀγάλματα, κατὰ ῥῆξιν ἢ διάστασιν μορίων βιαιοτέραν ἐν βάθει γενομένην· ἔναρθρον δὲ φωνὴν καὶ διάλεκτον οὕτω σαφῆ καὶ περιττὴν καὶ ἀρτίστομον ἐν ἀψύχῳ γενέσθαι, παντάπασιν ἀμήχανον· εἰ μηδὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν Θεὸν ἄνευ σώματος ὀργανικοῦ καὶ διηρμοσμένου μέρεσι λογικοῖς γέγονεν ἠχεῖν καὶ διαλέγεσθαι. ὅπου δ' ἡμᾶς ἡ ἱστορία πολλοῖς ἀποβιάζεται καὶ πιθανοῖς μάρτυσιν, ἀνόμοιον αἰσθήσει πάθος ἐγγινόμενον τῷ φανταστικῷ τῆς ψυχῆς, συναναπείθει τὸ δόξαν· ὥσπερ ἐν ὕπνοις, ἀκούειν οὐκ ἀκούοντες, καὶ βλέπειν οὐ βλέποντες δοκοῦμεν. οὐ μὴν ἀλλὰ τοῖς ὑπ' εὐνοίας καὶ φιλίας πρὸς τὸν Θεὸν ἄγαν ἐμπαθῶς ἔχουσι, καὶ μηδὲν ἀθετεῖν, μηδ' ἀναίνεσθαι τῶν τοιούτων δυναμένοις, μέγα πρὸς πίστιν ἐστὶ τὸ θαυμάσιον καὶ μὴ καθ' ἡμᾶς τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως. οὐδὲν γὰρ οὐδαμῶς ἀνθρωπίνῳ προσέοικεν, οὔτε φύσιν, οὔτε τέχνην, οὔτε ἰσχὺν, οὐδ' εἴ τι ποιεῖ τῶν ἡμῖν ἀποιήτων, καὶ μηχανᾶται τῶν ἀμηχάνων, παράλογόν ἐστιν. ἀλλὰ μᾶλλον ἐν πᾶσι διαφέρων, πολὺ μάλιστα τοῖς ἔργοις ἀνόμοιός ἐστι καὶ παρηλλαγμένος. ἀλλὰ τῶν μὲν θείων τὰ πολλὰ, καθ' Ἡράκλειτον, ἀπιστίη διαφυγγάνει μὴ γινώσκεσθαι.

Τὸν δὲ Μάρκιον, ὡς ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Ἄντιον ἀπὸ τῆς στρατιᾶς, μισῶν πάνυ καὶ βαρυνόμενος διὰ φόβον ὁ Τύλλος ἐπεβούλευεν ἀνελεῖν εὐθὺς, ὡς εἰ

ſitum contrahunt, unde gignitur mador. Varios etiam edunt ſua ſponte colores & accipiunt tincturas ex aere, quibus divinitus aliquid nihil ſane prohibeat portendi. Jam fieri queat ut ſtridori muris & gemitui ſigna ſimilem vocem reddant ex ruptura vel diſtractione partium interiorum violentiore. Perfecta vero vox & ſermo tam clarus, abſolutus & dilucidus ex inanimato nulla ratione fieri poteſt ut exeat; quum ne animus quidem nec Deus citra corpus organicum & inſtructum congruentibus ad ſermonem inſtrumentis queat vocem edere & diſſerere. At ubi hiſtoria multis nos & locupletibus urgeat teſtibus, ſimilem ſenſui ibi ſtatuendum eſt motum ſubeuntem imaginativam facultatem, quæ eſt in animo, inducere opinationem, quomodo in ſomno audire ea videmur quæ non audiamus, quæ non videamus ea videre. Veruntamen qui perquam flagranti ardore & amore perſequuntur Deum, atque ideo nihil aſpernari neque reſpuere tale valent, his divinæ potentiæ humanam ſortem excedens multum fidei facit majeſtas. Nulla enim in re uſquam conditionem humanam repræſentat, nec natura, nec motu, nec arte, nec viribus, neque ſi quid faciat quod efficere nos nequimus, & molitur, quod non valemus moliri, id abſurdum ſit. Immo vero qui in omnibus eſt abſimilis nobis, multo maxime abſimilis in operibus & diverſus eſt. Verum res divinæ magna ex parte (ut Heraclitus ait) prætereunt ex diffidentia noſtram cognitionem.

Porro Marcium, poſtquam Antium ab expeditione eſt reverſus, peroſus pariter & ob metum infeſtus Tullus tentavit mox per inſidias

εἰ νῦν διαφύγοι, λαβὴν ἑτέραν οὐ παρέξοντα. πολλοὺς δὲ συστήσας καὶ παρασκευάσας ἐπ' αὐτὸν, ἐκέλευσεν εὐθύνας ὑποσχεῖν τοῖς Οὐολούσκοις ἀποδόντα τὴν ἀρχήν. ὁ δὲ φοβούμενος ἰδιώτης γενέσθαι, τοῦ Τύλλου στρατηγοῦντος καὶ δυναμένου μέγιστον ἐν τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις, ἔλεγε τὴν ἀρχὴν ἀποδώσειν Οὐολούσκοις ἐὰν κελεύωσι· καὶ γὰρ λαβεῖν πάντων κελευόντων. εὐθύνας δὲ διδόναι καὶ λόγον, οὐδὲ νῦν παραιτεῖσθαι τοῖς βουλομένοις Ἀντιατῶν. γενομένης οὖν ἐκκλησίας, οἱ παρεσκευασμένοι τῶν δημαγωγῶν ἀνιστάμενοι παρώξυνον τὸ πλῆθος. ἐπεὶ δ' ἀναστάντι τῷ Μαρκίῳ τὸ μὲν ἄγαν θορυβοῦν ὑπ' αἰδοῦς ἐνεδίδου καὶ παρεῖχεν ἀδεῶς λέγειν, οἱ δὲ βέλτιστοι καὶ μάλιστα χαίροντες εἰρήνῃ τῶν Ἀντιατῶν ἐγένοντο φανεροὶ μετ' εὐνοίας ἀκουσόμενοι καὶ δικαίως κρινοῦντες, ἔδεισεν ὁ Τύλλος τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἀνδρός. ἦν γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα δεινὸς εἰπεῖν· καὶ τὰ πρόσθεν ἔργα μείζονα τὴν χάριν εἶχε τῆς ὕστερον αἰτίας. μᾶλλον δ' ὅλως τὸ ἔγκλημα τοῦ μεγέθους τῆς χάριτος ἦν μαρτύριον. οὐ γὰρ ἂν ἔδοξαν ἀδικεῖσθαι, τὴν Ῥώμην ὑποχείριον μὴ λαβόντες, εἰ μὴ τοῦ λαβεῖν ἐγγὺς ἐγένοντο διὰ Μάρκιον. οὐκέτ' οὖν ἔδοξε διαμέλλειν, οὐδὲ πειρᾶσθαι τῶν πολλῶν, ἀλλ' ἐγκραγόντες οἱ θρασύτατοι τῶν συνεστώτων, ὡς οὐκ ἔστιν ἀκουστέον, οὐδὲ περιοπτέον Οὐολούσκοις τὸν προδότην τυραννοῦντα, καὶ μὴ κατατιθέμενον τὴν ἀρχὴν, προσπεσόντες ἀθρόοι διέφθειραν αὐτὸν, καὶ προσήμυνεν οὐδεὶς τῶν παρόντων. ὅτι δὲ τοῖς πλείστοις οὐκ ἐπράχθη κατὰ γνώμην, ἐδήλωσαν αὐτίκα, συνδραμόντες ἐκ τῶν πόλεων ἐπὶ τὸ σῶμα καὶ θάψαντες ἐντί-

μως,

dias ſuſtollere: adverſus quem parem occaſionem, hæc ſi effugiſſet, non eſſet habiturus. In quem quum multos concitaſſet ſubornaſſetque, juſſit ei abdicare ſe imperio, & rationem geſti imperii Volſcis reddere. At timens Marcius, imperatore Tullo, cujus maximæ inter ſuos cives opes eſſent, privatus eſſe, Volſcis ait ſe redditurum, ſi juberent, imperium, quod omnium juſſu ſuſcepiſſet; neque rationem nunc quidem recuſare, ſi quis poſcat Antiatium, reddere. Convocato ad concilium populo, parati ex compoſito concionatores quidam exſurrexerunt, plebemque inflammaverunt. Verum quum ſurgente Marcio, ardor tumultus reverentia ejus langueſceret, & libere dicendi daretur ei facultas, atque optimus quiſque Antiatium, & qui præcipue otio delectabantur, non diſſimularent benigne ſe audituros atque æque judicaturos; veritus Tullus eſt Marcii defenſionem. Quippe erat cum primis diſertus, ac priora facta beneficentiam poſteriore culpa habebant majorem: immo crimen erat illud prorſus magnitudinis teſtimonium ejus beneficii. Neque enim injuria affectos arbitrati ſe fuiſſent, quia Romam non redegerant in ditionem, niſi per Marcium rem eo deduxiſſent. Igitur viſum eſt non ultra procraſtinare vel tentare vulgus, ſed qui in conjuratione erant audaciſſimi, non audiendum vociferantes proditorem, neque permittendum ut dominatum in Volſcos uſurparet, nec deponere vellet provinciam, globo facto trucidaverunt eum, neque tulit ei quiſquam adſiſtentium opem. Diſplicuiſſe autem plurimis rem confeſtim declaraverunt. Concurrerunt enim ex oppidis, & corpus ejus honorifi-

ce

μως, καὶ τὸν τάφον ὅπλοις καὶ λαφύροις κοσμήσαντες ὡς ἀριστέως καὶ στρατηγοῦ. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν τελευτὴν πυθόμενοι, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀπεδείξαντο σημεῖον οὔτε τιμῆς, οὔτ' ὀργῆς πρὸς αὐτόν· αἰτησαμέναις δὲ ταῖς γυναιξὶν ἐπέτρεψαν ἀποπενθῆσαι δέκα μῆνας, ὥσπερ ἔθος ἦν ἑκάστῃ πατέρα καὶ παῖδα καὶ ἀδελφόν. οὗτος γὰρ ἦν ὅρος τοῦ μακροτάτου πένθους, ὃν ὥρισε Νουμᾶς Πομπίλιος, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γεγραμμένοις δεδήλωται. τὸν δὲ Μάρκιον εὐθὺς ἐπόθει τὰ Οὐολούσκων πράγματα. πρῶτον μὲν γὰρ στασιάσαντες πρὸς Σικανοὺς συμμάχους καὶ φίλους ὄντας ὑπὲρ ἡγεμονίας, ἄχρι τραυμάτων καὶ φόνων προῆλθον· ἔπειτα μάχῃ κρατηθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων, ἐν ᾗ Τύλλος ἀπέθανε, καὶ τὸ ἀνθοῦν μάλιστα τῆς δυνάμεως διεφθάρη, διαλύσεις αἰσχίστας ἠγάπησαν ὑπήκοοι γενόμενοι, καὶ τὸ προσταττόμενον αὐτοῖς ποιήσειν ὁμολογήσαντες.

ce extulerunt, monumentumque decorarunt, ut bellatoris & imperatoris inſignis, armis ac manubiis. Populus Romanus morte ejus nuntiata, ſignum vel honoris vel iræ in eum nullum aliud edidit, ſed poſtulantibus mulieribus lugere eum, ut quæque parentem, vel filium, vel fratrem ſolet, decem menſes permiſere. Hic luctus terminus erat longiſſimus, quem Numa Pompilius (ut in illius vita recenſuimus) definivit. At Marcium illico Volſcorum res deſideraverunt. Primum enim certamine quod cum Æquis ſociis & amicis contraxerant, utri imperatorem darent, orta ſeditio in vulnera & cædes erupit. Deinde ab Romanis fuſi acie, in qua cecidit Tullus, & præcipuus exercitus flos periit, fœdam pacem accipere, qua in populi Romani ditionem fuerunt redacti, & pacti imperata facere ſuſtinuerunt.

Ἐκκειμένων δὲ τῶν πράξεων ὅσας ἡγούμεθα λόγου καὶ μνήμης ἀξίας εἶναι, τὰς μὲν πολεμικὰς ἐπ' οὐδέτερον ποιούσας ῥοπὴν μεγάλην ὁρᾶν ἐστιν. ὁμαλῶς γὰρ ἀμφότεροι πολλὰ μὲν στρατιωτικῆς ἔργα τόλμης καὶ ἀνδρείας, πολλὰ δὲ καὶ τέχνης καὶ προνοίας στρατηγοῦντες ἐπεδείξαντο. πλὴν εἰ μή τις θέλοι τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅτι καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐν πολλοῖς ἀγῶσι νικῶν καὶ κατορθῶν διετέλεσεν, ἀποφαίνειν τελειότερον στρατηγόν. ἐπεὶ τό γε παρόντας καὶ ἄρχοντας ὀρθοῦν ἀεὶ προδήλως τὰ οἰκεῖα, καὶ προδηλότερον αὖ πάλιν βλάπτειν μεθισταμένους, ἀμφοτέροις ὑπῆρξε. πολιτείαν δὲ τὴν μὲν Ἀλκιβιάδου τὴν ἄγαν λαμυρὰν, καὶ τὸ μὴ καθαρεῦον ἀναγωγίας ἢ βωμολοχίας, ἐν τῷ πρὸς χάριν ὁμιλεῖν τοῖς πολλοῖς, οἱ σώφρονες ἐβδελύττοντο· τὴν δὲ Μαρκίου παντάπασιν ἄχαριν καὶ ὑπερήφανον καὶ ὀλιγαρχικὴν γενομένην ἐμίσησεν ὁ Ῥωμαίων δῆμος. οὐδετέραν μὲν οὖν ἐπαινετέον. ὁ δὲ δημαγωγῶν καὶ χαριζόμενος, τῶν ὅπως οὐ δόξουσι δημαγωγεῖν προπηλακιζόντων τοὺς πολλοὺς, ἀμεμπτότερος. αἰσχρὸν μὲν γὰρ τὸ κολακεύειν δῆμον

δῆμον

REBUS horum geſtis, quas dictu & cognitu dignas putavimus, expoſitis, bellicas neutram in partem magnopere cernimus inclinare. Multa enim militaris audaciæ & virtutis exempla, multa etiam artis & prudentiæ in imperio juxta uterque edidit. Niſi Alcibiadem, quod terra marique perpetua victoria & ſecunda ſit uſus fortuna, excellentiorem declarare ducem libeat. Nam habuit hoc uterque, quod quando præſentes fuerunt, & exercitui præfuerunt, res publicas ſuas manifeſte erexerint, & contra manifeſtius depreſſerint, quum deſciviſſent. At actiones Alcibiadis domi illas nimium blandas, diſſolutioniſque & titillationis in ancillando plebi maculam deteſtabantur prudentes: e diverſo Marcii auſteras, ſuperbas, atque nimium pro nobilitate pugnantes, oderat populus Romanus. Neutræ igitur commendandæ. Atqui popularis & obſequioſus inculpatior ſit illis, qui, quo alieni a populo colendo videantur, inſultant ei. Turpe eſt enim ad potentiam aſſequendam aſſentari

tari

δῆμον ἐπὶ τῷ δύνασθαι· τὸ δ' ἰσχύειν ἐκ τοῦ φοβερὸν εἶναι, καὶ κακοῦν καὶ πιέζειν, πρὸς τῷ αἰσχρῷ καὶ ἄδικόν ἐστιν.

Ὅτι τοίνυν ἁπλοῦς τις ὁ Μάρκιος ὑπείληπται τῷ τρόπῳ γεγονέναι καὶ αὐθέκαστος, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης πανοῦργος ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ ἀναλήθης, οὐκ ἄδηλόν ἐστιν. μάλιστα δὲ κατηγοροῦσιν αὐτοῦ κακοήθειαν καὶ ἀπάτην, ᾗ τοὺς Λακεδαιμονίων πρέσβεις παρακρουσάμενος, ὡς Θουκυδίδης ἱστόρηκε, τὴν εἰρήνην ἔλυσεν. ἀλλ' αὕτη μὲν ἡ πολιτεία, καίπερ εἰς πόλεμον αὖθις ἐμβαλοῦσα τὴν πόλιν, ἰσχυρὰν ἐποίησε καὶ φοβερὰν τὴν Μαντινέων καὶ Ἀργείων συμμαχίαν, δι' Ἀλκιβιάδου προσγενομένην. Μάρκιος δ' ὅτι μὲν ἀπάτῃ καὶ αὐτὸς ἐξεπολέμησε Ῥωμαίους καὶ Οὐολούσκους διαβαλὼν ψευδῶς τοὺς ἥκοντας ἐπὶ τὴν θέαν, Διονύσιος ἱστόρηκεν. ἡ δ' αἰτία φαυλότερον ποιεῖ τὸ ἔργον. οὐ γὰρ ἐκ φιλονεικίας οὐδὲ πολιτικῆς μάχης ἢ ἁμίλλης, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλ' ὀργῇ χαριζόμενος, παρ' ἧς οὐδὲν φησὶν ὁ Δίων ἀπολαβεῖν χάριν, πολλὰ τῆς Ἰταλίας μέρη συνετάραξε, καὶ πολλὰς πόλεις οὐδὲν ἀδικούσας τῷ πρὸς τὴν πατρίδα θυμῷ παρανάλωσε. καίτοι καὶ Ἀλκιβιάδης δι' ὀργὴν μεγάλων αἴτιος συμφορῶν κατέστη τοῖς πολίταις, ἀλλ' ὅτε πρῶτον ἔγνω μεταμελομένους, εὐγνωμόνησε· καὶ πάλιν ἀπορριφεὶς, οὐκ ἐπείδη τοῖς στρατηγοῖς ἁμαρτάνουσιν, οὐδὲ παρεῖδε κακῶς βουλευομένους καὶ κινδυνεύοντας· ἀλλ', ὅπερ Ἀριστείδης ἐπαινεῖται μάλιστα πράξας πρὸς Θεμιστοκλέα, τοῦτ' ἐποίησε, πρὸς τοὺς τότ' ἄρχοντας, οὐ φίλους ὄντας, ἐλθὼν, καὶ φράσας τὸ δέον καὶ διδάξας. Μάρ-

tari populo: verum potentia ex timore collecta & injuria atque oppreſſione cum fœda tum iniqua ſit.

Jam moribus conſtat candidum Marcium & apertum fuiſſe, vafrum Alcibiadem in repub. tractanda & fallacem. Præcipue autem improbitatem ejus reprehendunt & dolum, quo Lacedæmoniorum circumventis oratoribus (ut autor eſt Thucydides) pacem diremit. At enim hæc actio licet implicaverit denuo civitatem bello, validam tamen atque formidabilem Mantineorum & Argivorum ſocietate, quam adjunxit ei Alcibiades, reddidit. Marcium quoque fraude cum Volſcis commiſiſſe Romanos, falſis criminibus onerando eos qui ad ludos proficiſcebantur, Dionyſius memoriæ prodidit. Jam cauſa magis infame effecit factum. Neque enim ex contentione, neque ex civili pugna vel concertatione, ſicut ille, ſed iræ indulgens, a qua nemo unquam (ut inquit Dion) gratiam reportavit, multas Italiæ partes concuſſit, multaſque nihil merentes obiter ob indignationem in patriam afflixit urbes. Quamvis Alcibiades quoque civibus impellente bile multarum extitit machinator calamitatum, ut primum tamen pœnitere cognovit eos, mollitus eſt; ac quum iterum fuiſſet ab iis repudiatus, non probavit prætorum errores, neque male conſulentibus & periclitantibus connivit: verum factum, quod erga Themiſtoclem præcipue celebratur Ariſtidis, idem erga illos duces, quamvis inimicos, egit; quos adiit, indicavitque, atque docuit quid ex uſu eſſet. Marcius vero pri-

Μάρκιος δὲ πρῶτον μὲν ὅλην κακῶς ἐποίει τὴν πόλιν, οὐχ ὑφ' ὅλης παθὼν, ἀλλὰ τοῦ βελτίστου καὶ κρατίστου μέρους συναδικηθέντος αὐτῷ καὶ συναλγήσαντος· ἔπειτα πολλαῖς πρεσβείαις καὶ δεήσεσι μίαν ἰωμένων ὀργὴν καὶ ἀνίαν, οὐ τεγχθεὶς οὔτ' εἴξας, ἐδήλωσεν ἐπὶ τῷ διαφθεῖραι τὴν πατρίδα καὶ καταβαλεῖν, οὐχ ὅπως ἀπολάβῃ καὶ κατέλθῃ, βαρὺν πόλεμον καὶ ἄσπονδον ἐπανῃρημένος. τούτῳ γε φήσει τις διαφέρειν. Ἀλκιβιάδην μὲν γὰρ ἐπιβουλευόμενον ὑπὸ Σπαρτιατῶν, διὰ δέος ἅμα καὶ μῖσος αὐτῶν μεταστῆναι πρὸς Ἀθηναίους· Μαρκίῳ δὲ πάντα δίκαια ποιοῦντας Οὐολούσκους, οὐ καλῶς εἶχεν ἐγκαταλιπεῖν. καὶ γὰρ ἡγεμὼν ἀποδέδεικτο, καὶ μεγίστην πίστιν εἶχε μετὰ δυνάμεως, οὐχ ὡς ἐκεῖνος, ἀποχρωμένων μᾶλλον ἢ χρωμένων αὐτῷ Λακεδαιμονίων, ἐν τῇ πόλει περιϊὼν, καὶ κυλινδούμενος αὖθις ἐν τῷ στρατοπέδῳ, τέλος εἰς τὰς Τισαφέρνου χεῖρας ἀφῆκεν αὐτόν· εἰ μὴ νὴ Δία μὴ φθαρῆναι τὰς Ἀθήνας παντάπασι, ποθῶν κατελθεῖν, ἐθεράπευε.

Χρήματα τοίνυν ὁ μὲν Ἀλκιβιάδης καὶ λαβεῖν οὐκ εὖ πολλάκις ἐκ δωροδοκιῶν, καὶ διαθέσθαι κακῶς εἰς τρυφὴν καὶ ἀκολασίαν ἱστόρηται· Μάρκιον δὲ, σὺν τιμῇ διδόντες οἱ στρατηγοὶ, λαβεῖν οὐκ ἔπεισαν. διὸ καὶ μάλιστα τοῖς πολλοῖς ἐπαχθὴς ἦν ἐν ταῖς περὶ χρεῶν διαφοραῖς πρὸς τὸν δῆμον, ὡς οὐκ ἐπὶ κέρδεσιν, ἀλλὰ δι' ὕβριν καὶ περιφρόνησιν τοῖς πένησιν ἐπηρεάζων. Ἀντίπατρος μὲν οὖν ἐν ἐπιστολῇ τινι γράφων περὶ τῆς Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου τελευτῆς, πρὸς τοῖς ἄλλοις, φησὶν, ὁ ἀνὴρ καὶ τὸ πείθειν εἶχε· τὰς δὲ Μαρκίου

primum totam civitatem infeſtavit, quum læſus non eſſet a tota, ſed optima potiſſimaque pars eſſet una cum eo vulnerata, atque de eo doleret. Deinde multis legationibus & precibus quum unam procurarent offenſam ac dolorem, quia his inflexus non eſt neque dedit locum, declaravit ad obterendam atque proruendam, non ad recipiendam patriam & reditum ſibi parandum, bellum ſe atrox atque inexpiabile concitaſſe. At hoc certe dicas eſſe inter eos diſcriminis. Alcibiades ex metu ſimul & odio Spartiatarum inſidiis appetitus ab iis tranſiit ad Athenienſes: Marcio Volſcos, quem illi omnibus officiis proſequebantur, parum honeſtum erat deſerere. Siquidem dux creatus ab iis fuerat, ſummamque acceperat cum potentia fidem; non ut ille, quo abutebantur potius quam utebantur Lacedæmonii, quum oberraſſet Spartæ, mox volutatus in caſtris eſſet, permiſit demum ſe in Tiſſaphernis arbitrium; niſi ſane redire quum cuperet in patriam, ne perirent funditus Athenæ, obſervavit illum.

Atqui pecuniam Alcibiadem minus honeſte mercenariam frequenter accepiſſe, & turpiter in luxum profudiſſe & libidines, memoria proditum eſt: Marcium ut caperet quod honoris cauſa dabatur, non induxerunt imperatores. Unde in diſſenſionibus civilibus de ære alieno multitudini ſummo fuit odio, quaſi non compendii gratia, ſed per contumeliam & faſtidium inſultaret ipſis. Antipater autem in epiſtola quadam de Ariſtotelis philoſophi obitu ſcribens, inter cætera, inquit, vi præditus fuit ille ducendi animos.

Marcii

κίου πράξεις καὶ ἀρετὰς τοῦτο μὴ προσὸν ἐπαχθεῖς ἐποίησεν αὐτοῖς τοῖς εὖ παθοῦσι, τὸν ὄγκον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐρημίᾳ σιώοικον, ὡς Πλάτων εἶπεν, αὐθάδειαν μὴ ὑπομείναντας. τοῦ δ᾽ Ἀλκιβιάδου τοὐναντίον ἐπισταμένου χρῆσθαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν οἰκείως, οὐδὲν θαυμαστὸν ἐν οἷς κατώρθου, τὴν δόξαν ἀνθεῖν μετ᾽ εὐνοίας καὶ τιμῆς εὐημεροῦσαν· ὅπου καὶ τῶν ἁμαρτημάτων ἔνια πολλάκις χάριν εἶχε καὶ ὥραν. ὅθεν οὗτος μὲν οὐ μικρὰ βλάψας οὐδ᾽ ὀλίγα τὴν πόλιν, ὅμως ἀπεδείκνυτο πολλάκις ἡγεμὼν καὶ στρατηγός· ἐκεῖνος δὲ μετιὼν ἐπὶ πολλαῖς ἀριστείαις καὶ ἀνδραγαθίαις ἀρχὴν προσήκουσαν, ἐξέπεσεν. οὕτω τὸν μὲν, οὐδὲ πάσχοντες κακῶς, ἐδύναντο μισεῖν οἱ πολῖται· τῷ δὲ περιῆν θαυμαζομένῳ μὴ φιλεῖσθαι.

Καὶ γάρ τοι Μάρκιος μὲν οὐδὲν ἀπεδείξατο τῇ πόλει στρατηγῶν, ἀλλὰ τοῖς πολεμίοις κατὰ τῆς πατρίδος· Ἀλκιβιάδου δὲ καὶ στρατευομένου πολλάκις καὶ στρατηγοῦντος ἀπέλαυσαν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ παρὼν ἐκράτει τῶν ἐχθρῶν ὅσον ἐβούλετο, καὶ μὴ παρόντος, ἴσχυσαν αἱ διαβολαί. Μάρκιος δὲ παρὼν ὑπὸ Ῥωμαίων κατεδικάσθη, παρόντα δὲ Οὐολοῦσκοι διέφθειραν, οὐ δικαίως μὲν οὐδ᾽ ὁσίως· αἰτίαν δὲ τοῦ εὐλόγου παρέσχεν αὐτὸς, ὅτι δημοσίᾳ τὰς διαλύσεις μὴ προσδεξάμενος, ἰδίᾳ δὲ πεισθεὶς ὑπὸ τῶν γυναικῶν, οὐκ ἔλυσε τὴν ἔχθραν, ἀλλὰ τοῦ πολέμου μένοντος, ἀπώλεσε τὸν καιρὸν καὶ διέφθειρε. πείσαντα γὰρ ἔδει τοὺς πεπιστευκότας ἀπελθεῖν, εἰ τοῦ πρὸς ἐκείνους δικαίου πλεῖστον ἐποιεῖτο λόγον. εἰ δὲ μηδὲν ἐφρόντιζε Οὐολούσκων, ἀλλὰ τὴν ὀργὴν ἐμπλῆσαι τὴν ἑαυ-

Marcii vero res geſtæ & virtutes, quod hoc claudicarent uno, illis ipſis de quibus bene merebatur acerba fuerunt, qui ſupercilium ejus, & ſolitudinis, ut Plato ait, pervicaciam contubernalem non tulerunt. E diverſo Alcibiadis, qui comiter agere cum adeuntibus noverat, non eſt mirum rerum ab eo præclare geſtarum florentem gloriam cum benevolentia civium & honore fuiſſe favorabilem. Quandoquidem etiam offenſæ nonnullæ ejus ſæpe acceptæ illis fuerunt & delectabiles. Inde hic quanquam non modicis neque paucis incommodis affecerat rempublicam, dux tamen prætorque identidem deſignatus eſt: ille quum ob multa decora & ſtrenue facta legitime ambiviſſet conſulatum, eſt præteritus. Ita ſuperiorem cives non poterant, vel læſi, odiſſe: alter hoc aſſequebatur, ut quum admirarentur eum, non amarent tamen.

Enimvero nihil Marcius reipub. imperator præſtitit, ſed contra patriam hoſtibus multa: Alcibiadis benefacta & militis ſubinde & ducis ſenſit populus Athenienſis, ac præſens, quantum volebat, erat adverſariis ſuperior, abſente quidem eo, valebant calumniæ. At Marcius damnatus a populo Romano præſens eſt, Volſci præſentem interemerunt, improbe quidem ac nefarie: colorem præbuit ipſe tamen probabilem, quod quum publice ad conditiones pacis non deſcendiſſet, privatim adductus a fœminis, odium hoſtile non ſuſtuliſſet tamen, ſed flagrante adhuc bello, tempora perdidiſſet & corrupiſſet. Decuerat vero iis qui ipſius ſequuti fidem fuerant perſuaſis ſe recipere, ſi maximam ſui erga illos officii ducebat rationem: ſin nulla Volſcorum cura tangebatur, ſed ut iræ ſatisfaceret ſuæ intulit bel-

ἑαυτῷ βουλόμενος συνῆγε τὸν πόλεμον, εἶτ' ἔληξεν, οὐ διὰ τὴν μητέρα καλῶς εἶχε φείσασθαι τῆς πατρίδος, ἀλλὰ καὶ σὺν τῇ πατρίδι τῆς μητρός. μέρος γὰρ ἦν καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἡ γυνὴ τῆς πατρίδος ἣν ἐπολιόρκει. τὸ δὲ δημοσίαις ἱκεσίαις καὶ δεήσει πρέσβεων καὶ λιταῖς ἱερέων ἀπηνῶς χρησάμενον, εἶτα χαρίσασθαι τῇ μητρὶ τὴν ἀναχώρησιν, οὐ τῆς μητρὸς ἦν τιμὴ, ἀλλ' ἀτιμία τῆς πατρίδος, οἴκτῳ καὶ παραιτήσει διὰ μίαν γυναῖκα σωζομένης, ὡς οὐκ ἀξίας σώζεσθαι δι' αὐτήν. ἐπίφθονος γὰρ ἡ χάρις, καὶ ὠμὴ καὶ ἀχάριστος ἀληθῶς, καὶ πρὸς οὐδετέρους ἔχουσα τὸ εὔγνωμον. ἀνεχώρησε γὰρ μήτε πεισθεὶς ὑπὸ τῶν πολεμουμένων, μήτε πείσας τοὺς συμπολεμοῦντας. ὧν αἴτιον ἁπάντων, τὸ ἀνομίλητον τοῦ τρόπου, καὶ λίαν ὑπερήφανον καὶ αὔθαδες, ὃ καθ' αὑτὸ μὲν, ἐπαχθές ἐστι τοῖς πολλοῖς, τῷ δὲ φιλοτίμῳ προσὸν, γίνεται παντάπασιν ἄγριον καὶ ἀπαραίτητον. οὐ γὰρ θεραπεύουσι τοὺς πολλοὺς, ὡς μὴ δεόμενοι τιμῆς, εἶτα χαλεπαίνουσι μὴ τυγχάνοντες. ἐπεὶ τό γε μὴ λιπαρῆ μηδὲ θεραπευτικὸν ὄχλων εἶναι, καὶ Μέτελλος εἶχε, καὶ Ἀριστείδης, καὶ Ἐπαμινώνδας· ἀλλὰ τῷ καταφρονεῖν ἀληθῶς ὧν δῆμός ἐστι καὶ δοῦναι καὶ ἀφελέσθαι κύριος, ἐξοστρακιζόμενοι καὶ ἀποχειροτονούμενοι καὶ καταδικαζόμενοι πολλάκις, οὐκ ὠργίζοντο τοῖς πολίταις ἀγνωμονοῦσιν, ἀλλ' ἠγάπων αὖθις μεταμελομένους, καὶ διηλλάττοντο παρακαλούντων. τὸν γὰρ ἥκιστα θεραπευτικὸν, ἥκιστα πρέπει τιμωρητικὸν εἶναι τῶν πολλῶν· ὡς τὸ χαλεπαίνειν μάλιστα μὴ τυγχάνοντα τῆς τιμῆς, ἐκ τοῦ σφόδρα γλίχεσθαι φυόμενον.

Ἀλ-

bellum, qua expleta id proſequi deſiit, non matris gratia parcere oportebat patriæ, ſed una cum patria parenti. Nempe pars erat & mater & conjunx ejus quam oppugnabat patriæ. At publicis obſecrationibus precibuſque legatorum & ſuppliciis ſacerdotum ſpretis, receptus matri condonatus, non genitricis honos, ſed labes erat patriæ: quæ commiſeratione & deprecatione unius fœminæ cauſa eſt incolumitatem conſequuta, velut indigna quæ conſervaretur propter ſemetipſam. Invidioſa igitur hæc & crudelis fuit, atque importuna profecto gratia, neutramque in partem recta: ſigna enim removit nec aſſenſus hoſtibus, nec cum aſſenſu ſociorum. Quorum fuit fons omnium auſteritas morum, intolerabilis arrogantia & pervicacia, quæ ſua ſponte eſt vulgo inviſa, conſociata vero cum ambitione efferatur prorſus, atque intolerabilis evadit. Siquidem nec prenſant, qui his vitiis contacti ſunt, multitudinem, perinde ut ſi non cupidi ſint honorum, deinde ſtomachantur repulſam paſſi. Quippe ſupplicem ſe non præbere neque blandum plebi, id Metellus etiam & Ariſtides & Epaminondas habuere: ſed quod vere floccifacerent ea quorum erat in nutu poſita populi delatio & ereptio. At in exilium pulſi decennale, repulſam paſſi, & damnati ſæpius, non fuerunt infeſti civibus inſolentiæ ejus cauſa: verum amplexi eos ſunt, ubi fuerunt pœnitentia ducti, & in gratiam redierunt cum petentibus. Ut enim quiſque minime obſequitur plebi, ita minime debet eam ulciſci: quod maxima offenſio ob repulſam ex immodica naſcatur gloriæ ſiti.

Atqui

Ἀλκιβιάδης μὲν οὖν οὐκ ἠρνεῖτο τιμώμενος χαίρειν, καὶ δυσφορεῖν παρορώμενος, ὅθεν ἐπειρᾶτο προσφιλὴς εἶναι τοῖς παροῦσι καὶ κεχαρισμένος· Μάρκιος δὲ θεραπεύειν μὲν οὐκ εἴα τοὺς τιμᾶν δυναμένους καὶ αὔξειν τὸ ὑπερήφανον, ὀργὴν δὲ καὶ λύπην ἀμελουμένῳ τὸ φιλότιμον παρεῖχε. καὶ ταῦτ' ἐστὶν ἅ τις ἂν αἰτιάσαιτο τοῦ ἀνδρός· τὰ δ' ἄλλα πάντα, λαμπρά. σωφροσύνης δὲ καὶ χρημάτων ἐγκρατείας ἕνεκα τοῖς ἀρίστοις καὶ καθαρωτάτοις τῶν Ἑλλήνων ἄξιον αὐτὸν παραβάλλειν, οὐκ Ἀλκιβιάδῃ μὰ Δία τῷ θρασυτάτῳ περὶ ταῦτα, καὶ ὀλιγωροτάτῳ τοῦ καλοῦ γενομένῳ.

Atqui Alcibiades honoribus delatis non ibat inficias delectari ſe, & angi præteritum: unde acceptus & gratus ſtudebat eſſe iis quibuſcum agebat. Marcio vero ut coleret illos qui provehere eum ad honores & augere poterant, non permittebat ſuperbia, ira autem & ægritudine incendebat neglectum ambitio. Atque hæc ſunt quæ in eo viro culpes, cætera ſunt ſplendida omnia. Temperantia & abſtinentia cum præſtantiſſimis & innocentiſſimis Græcis, nedum cum Alcibiade, hercle audaciſſimo in his & honeſti maxime contemptore, ſit conferendus.

TIMO-

ΤΙΜΟΛΕΩΝ.

Τὰ μὲν Συρακουσίων πράγματα πρὸ τῆς Τιμολέοντος εἰς Σικελίαν ἀποστολῆς οὕτως εἶχεν. ἐπεὶ Δίων μὲν ἐξελάσας Διονύσιον τὸν τύραννον, εὐθὺς ἀνῃρέθη δόλῳ, καὶ διέστησαν οἱ σὺν Δίωνι Συρακουσίους ἐλευθερώσαντες· ἡ δὲ πόλις, ἄλλον ἐξ ἄλλου μεταβάλλουσα συνεχῶς τύραννον, ὑπὸ πλήθους κακῶν μικρὸν ἀπέλιπεν ἔρημος εἶναι· τῆς δ᾽ ἄλλης Σικελίας, ἡ μὲν ἀνάστατος καὶ ἄπολις παντάπασιν ἤδη διὰ τοὺς πολέμους ὑπῆρχεν, αἱ δὲ πλεῖσται πόλεις ὑπὸ βαρβάρων μιγάδων καὶ στρατιωτῶν ἀμίσθων κατείχοντο, ῥᾳδίως προσιεμένων τὰς μεταβολὰς τῶν δυναστειῶν· Διονύσιος ἔτει δεκάτῳ ξένους συναγαγὼν, καὶ τὸν τότε κρατοῦντα τῶν Συρακουσίων Νησαῖον ἐξελάσας, ἀνέλαβε τὰ πράγματα πάλιν, καὶ καθεστήκει τύραννος ἐξ ἀρχῆς, παραλόγως μὲν ὑπὸ μικρᾶς δυνάμεως τὴν μεγίστην τῶν πώποτε τυραννίδων ἀπολέσας, παραλογώτερον δ᾽ αὖθις, ἐκ φυγάδος καὶ ταπεινοῦ
τῶν

Apud Syracuſanos ante Timoleontis in Siciliam expeditionem hoc modo ſe res habebant. Poſtquam Dion qui Dionyſium tyrannum exegerat, brevi poſt dolo ſublatus, & diſſenſio orta eſt inter eos qui Dionis in liberandis Syracuſanis ſocii fuerant, atque ex aſſidua aliorum ex aliis tyrannorum viciſſitudine tantis demerſa miſeriis urbs, parum ut abfuerit quin deſerta, reliqua vero Sicilia in totum vaſta jam incultaque per bella eſſet, pleraque autem oppida a barbaris mixtis tenerentur & militibus vagis, qui proni erant ad converſiones dominatus; Dionyſius anno decimo conſcripſit externum militem, ac Nyſæo qui id temporis Syracuſarum potiebatur ejecto, recuperavit imperium, & tyrannus denuo factus eſt; ac qui mirabili modo maxima omnium quæ unquam fuerunt tyrannide a parva manu exutus fuerat, mirabiliore exul & abjectus evaſit iterum
rum

τῶν ἐκβαλόντων κύριος γενόμενος. οἱ μὲν οὖν ὑπομείναντες ἐν τῇ πόλει τῶν Συρακουσίων ἐδούλευον οὔτ' ἄλλως ἐπιεικεῖ τυράννῳ, καὶ τότε παντάπασιν ὑπὸ συμφορῶν ἀπηγριωμένῳ τὴν ψυχήν· οἱ δὲ βέλτιστοι καὶ γνωριμώτατοι πρὸς Ἱκέτην τραπέντες, τὸν δυναστεύοντα τῶν Λεοντίνων, ἐπέτρεψαν αὐτοὺς ἐκείνῳ, καὶ στρατηγὸν εἵλοντο τοῦ πολέμου, βελτίω μὲν οὐδενὸς ὄντα τῶν ὁμολογουμένως τυράννων, ἑτέραν δ' οὐκ ἔχοντες ἀποστροφήν, καὶ πιστεύσαντες Συρακουσίῳ τὸ γένος ὄντι, καὶ κεκτημένῳ δύναμιν ἀξιόμαχον πρὸς τὸν τύραννον.

Ἐν τούτῳ δὲ Καρχηδονίων στόλῳ μεγάλῳ παραγενομένων εἰς Σικελίαν, καὶ τοῖς πράγμασιν ἐπαιωρουμένων, φοβηθέντες οἱ Σικελιῶται, πρεσβείαν ἐβούλοντο πέμπειν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ παρὰ Κορινθίων βοήθειαν αἰτεῖν, οὐ μόνον διὰ τὴν συγγένειαν, οὐδ' ἀφ' ὧν ἤδη πολλάκις εὐεργέτηντο πιστεύοντες ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ καθόλου τὴν πόλιν ὁρῶντες φιλελεύθερον καὶ μισοτύραννον οὖσαν ἀεί, καὶ τῶν πολέμων τοὺς πλείστους καὶ μεγίστους πεπολεμηκυῖαν, οὐχ ὑπὲρ ἡγεμονίας καὶ πλεονεξίας, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας. ὁ δ' Ἱκέτης, ἅτε δὴ τῆς στρατηγίας ὑπόθεσιν τὴν τυραννίδα πεποιημένος, οὐ τὴν Συρακουσίων ἐλευθερίαν, κρύφα μὲν ἤδη πρὸς τοὺς Καρχηδονίους διείλεκτο, φανερῶς δὲ τοὺς Συρακουσίους ἐπήνει, καὶ τοὺς πρέσβεις εἰς Πελοπόννησον συνεξέπεμψεν· οὐ βουλόμενος ἐλθεῖν συμμαχίαν ἐκεῖθεν, ἀλλ' ἐάν, ὅπερ εἰκὸς ἦν, οἱ Κορίνθιοι διὰ τὰς Ἑλληνικὰς ταραχὰς καὶ ἀσχολίας ἀπείπωσι τὴν βοήθειαν, ἐλπίζων ῥᾷον ἐπὶ τοὺς Καρχηδονίους τὰ πράγ-

rum illorum qui ipſum expulerant dominus. Igitur qui in urbe Syracuſana hæſerant, tyranno ſerviebant nec alias moderato, & tum a cladibus animi prorſus efferati. Optimates & nobiliſſimi quique Icetem Leontinorum principem reſpexerunt, eique ſe permittentes ducem belli cepere, nihilo quidem manifeſtis tyrannis meliorem, verum quia refugium non erat aliud ad manum, ejus fidem, quod eſſet Syracuſis oriundus, & validas copias ad reſiſtendum haberet tyranno, ſunt ſequuti.

Quum interea Carthaginenſes magna claſſe Siciliam appuliſſent, atque inſulæ imminerent, perculſi Siculi, decreverunt legatos in Græciam ad opem a Corinthiis petendam mittere. Quibus non tantum ob neceſſitudinem, & quia multa jam beneficia in ſe eorum extabant, fidem habebant, ſed & quod plane libertatis amantem, & infeſtam ſemper tyrannis viderent eam civitatem eſſe; plurimaque & maxima bella non pro imperio & dominatu, ſed pro Græcorum ſuſcepiſſe libertate. Icetes vero, qui ducatus ſui argumentum tyrannidem præſtituerat, non Syracuſanorum libertatem, occulta jam colloquia habuerat cum Carthaginenſibus. Syracuſanos tamen palam laudavit, adjunxitque in Peloponneſum legatos; non quia auxilia inde deſideraret accire, ſed ſi Corinthii (quod erat veriſimile) ob tumultus Græciæ & occupationes abnuerent ſuppetias, quod facilius res ad Pœnos inclinaturum ſpe-

πράγματα μετάξειν, καὶ χρήσεσθαι συμμάχοις καὶ συναγωνισταῖς ἐκείνοις ἐπὶ τοὺς Συρακουσίους, ἢ κατὰ τοῦ τυράννου. ταῦτα μὲν οὖν ὀλίγον ὕστερον ἐξηλέγχθη.

Τῶν δὲ πρέσβεων παραγενομένων, οἱ Κορίνθιοι κήδεσθαι μὲν ἀεὶ τῶν ἀποικίδων πόλεων καὶ μάλιστα τῆς Συρακουσίων εἰωθότες, οὐδενὸς δ' αὐτοῖς τότε τῶν Ἑλληνικῶν κατὰ τύχην παρενοχλοῦντος, ἀλλ' ἐν εἰρήνῃ καὶ σχολῇ διάγοντες, ἐψηφίσαντο προθύμως βοηθεῖν. ζητουμένου δὲ στρατηγοῦ, καὶ τῶν ἀρχόντων γραφόντων καὶ προβαλλομένων τοὺς εὐδοκιμεῖν ἐν τῇ πόλει σπουδάζοντας, εἷς ἐκ τῶν πολλῶν ἀναστὰς ὠνόμασε Τιμολέοντα τὸν Τιμοδήμου, μήτε προσιόντα τοῖς κοινοῖς ἔτι, μήτ' ἐλπίδος τοιαύτης γενόμενον ἢ προαιρέσεως, ἀλλὰ Θεοῦ τινος, ὡς ἔοικεν, εἰς νοῦν ἐμβαλόντος τῷ ἀνθρώπῳ. τοσαύτη καὶ περὶ τὴν αἵρεσιν εὐθὺς ἔλαμψεν τύχης εὐμένεια, καὶ ταῖς ἄλλαις πράξεσιν ἐπηκολούθησε χάρις, ἐπικοσμοῦσα τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. ἦν μὲν οὖν γονέων ἐπιφανῶν ἐν τῇ πόλει, Τιμοδήμου καὶ Δημαρίστης, φιλόπατρις δὲ καὶ πρᾶος διαφερόντως, ὅσα μὴ σφόδρα μισοτύραννος εἶναι καὶ μισοπόνηρος. ἐν δὲ τοῖς πολέμοις οὕτω καλῶς καὶ ὁμαλῶς ἐκέκρατο τὴν φύσιν, ὥστε πολλὴν μὲν ἐν νέῳ σύνεσιν, οὐκ ἐλάττω δὲ γηρῶντος ἀνδρείαν ἐπιφαίνεσθαι ταῖς πράξεσιν. ἀδελφὸν δ' εἶχε Τιμοφάνην, πρεσβύτερον, οὐδὲν αὐτῷ προσόμοιον, ἀλλ' ἔμπληκτον, καὶ διεφθαρμένον ἔρωτι μοναρχίας ὑπὸ φίλων φαύλων καὶ ξένων στρατιωτικῶν ἀεὶ περὶ αὐτὸν ὄντων, ἔχειν τι δοκοῦντα ῥαγδαῖον ἐν ταῖς στρατείαις καὶ φιλοκίνδυνον. ᾧ καὶ τοὺς πολίτας προσα-

ſperaret ſe, ſociiſque his atque auxiliariis adverſus Syracuſanos vel tyrannum uſurum. Id quod paulo poſt compertum fuit.

Poſt quam advenerunt legati, Corinthii coloniarum ſuarum perpetuo curam, præcipue Syracuſanorum ſoliti agere, nec ullo negotio ipſi tunc Græciæ forte implicati, ſed in pace & otio agentes, prompte decreverunt auxilium. Quum dux quæreretur, ſuggererentque & ſubjicerent magiſtratus eos cives qui inclareſcere ſtudebant, unus de vulgo exſurgens Timoleontem nominavit Timodemi filium, qui rem publicam nondum attigerat, neque in eam venerat ſpem vel inſtitutum, ſed nimirum Dei alicujus inſtinctu in mentem hominis venit. Tantus ibi ſtatim in deſignando eo effulſit fortunæ favor, & alia ejus geſta ad decorandam virtutem ejus tam ſecunda proſequuta eſt aura. Parentes habuit Timodemum & Demariſten, illuſtres cives. Fuit patriæ amans & mirifice placidus, niſi quod tyrannis eſſet & improbis admodum infeſtus. In armis tam bene & modice temperato erat ingenio, ut inſignis in juvene prudentia, & virtus ſeneſcentis non minor in rebus geſtis eluceret. Fratrem Timophanem habebat ætate majorem, longe ſibi diſparem, ſtolidumque atque dominandi libidine a pravis amicis & militibus extraneis, quibus ſemper cinctus erat, corruptum, fervidum (ut videbatur) in expeditionibus, & periculorum contemptorem: qua re civium gratiam in ſe

προσαγόμενος, ὡς ἀνὴρ πολεμικὸς καὶ δραστήριος, ἐφ' ἡγεμονιῶν ἐτάττετο. καὶ πρὸς ταῦτα Τιμολέων αὐτῷ συνήργει, τὰ μὲν ἁμαρτήματα παντάπασιν ἀποκρύπτων, ἢ μικρὰ φαίνεσθαι ποιῶν, ἃ δ' ἡ φύσις ἐξέφερεν ἀστεῖα κατακοσμῶν καὶ συναύξων.

Ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἀργείους καὶ Κλεωναίους μάχῃ τῶν Κορινθίων, ὁ μὲν Τιμολέων ἔτυχεν ἐν τοῖς ὁπλίταις τεταγμένος, τὸν δὲ Τιμοφάνην τῶν ἱππέων ἡγούμενον καταλαμβάνει κίνδυνος ὀξύς. ὁ γὰρ ἵππος αὐτὸν ἀπεσείσατο πληγῇ περιπεσὼν εἰς τοὺς πολεμίους, καὶ τῶν ἑταίρων οἱ μὲν εὐθὺς ἐσκορπίσθησαν φοβηθέντες· οἱ δὲ παραμείναντες, ὀλίγοι πρὸς πολλοὺς μαχόμενοι, χαλεπῶς ἀντεῖχον. ὡς οὖν ὁ Τιμολέων κατεῖδε τὸ συμβεβηκὸς, δρόμῳ προσβοηθήσας, καὶ τὴν ἀσπίδα τοῦ Τιμοφάνους κειμένου προθέμενος, καὶ πολλὰ μὲν ἀκοντίσματα, πολλὰς δὲ πληγὰς ἐν χερσὶς ἀναδεξάμενος εἰς τὸ σῶμα καὶ τὰ ὅπλα, μόλις ἐώσατο τοὺς πολεμίους, καὶ διέσωσε τὸν ἀδελφόν. ἐπεὶ δ' οἱ Κορίνθιοι, δεδιότες μὴ πάθοιεν οἷα καὶ πρότερον ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἀποβαλόντες τὴν πόλιν, ἐψηφίσαντο τρέφειν ξένους τετρακοσίους, καὶ τούτων ἄρχοντα Τιμοφάνην κατέστησαν. ὁ δὲ τῶν καλῶν καὶ δικαίων ὑπεριδὼν, εὐθέως ἐπέραινεν ἐξ ὧν ποιήσεται τὴν πόλιν ὑφ' αὑτῷ, καὶ συχνοὺς ἀνελὼν ἀκρίτους τῶν πρώτων πολιτῶν, ἀνέδειξεν αὐτὸς ἑαυτὸν τύραννον. βαρέως δὲ φέρων ὁ Τιμολέων, καὶ συμφορὰν ποιούμενος ἑαυτοῦ τὴν ἐκείνου κακίαν, ἐπεχείρησεν μὲν αὐτῷ διαλέγεσθαι, καὶ παρακαλεῖν, ἀφέντα τὴν μανίαν καὶ δυστυχίαν τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνης, ζητεῖν τινα τῶν ἡμαρτημένων ἐπανόρθωσιν πρὸς

ſe trahens quaſi bellator & ſtrenuus ad imperia adſpiravit. Atque hiſce in rebus erat ei Timoleon adjutor, qui peccata ejus aut prorſus obtegebat aut offuſcabat, dotes vero a natura collatas cohoneſtabat amplificabatque.

Quum dimicarent cum Argivis & Cleonæis Corinthii, ſtabat Timoleon inter pedites. Ibi Timophanes præfectus equitibus in anceps diſcrimen incidit. Equus vulnere afflictus excuſſit eum inter hoſtes. Sodales ejus partim metu diſſipati; qui ſubſtitere, pauci cum multis dimicantes ægre reſtabant. Ubi Timoleon eam fortunam animadvertit, properavit opem ferre, atque tegens jacentem Timophanem clypeo ſuo, multis jaculis multiſque comminus ictibus corpore & armis exceptis, magno labore repulit hoſtes, & fratrem eripuit. Porro veriti Corinthii ne in idem relaberentur mali quo ante, quum per ſocios amiſiſſent urbem, decreverunt quadringentos milites conductitios alere, atque his impoſuere Timophanem. Qui omni poſthabito honeſto & bono, rationem inire protinus cœpit, quemadmodum urbem ſui arbitrii faceret, ac magno numero principum civitatis indicta cauſa necato, declaravit ſemet ipſe tyrannum. Id graviter ferens Timoleon, atque illius improbitatem ſuum ratus infortunium, anniſus eſt agere cum eo, & monere ut omiſſa iſta veſana & importuna libidine, aliquam rationem quæreret eluendorum apud cives delictorum ſuo-

πρὸς τοὺς πολίτας. ἀπωσαμένου δ' ἐκείνου καὶ καταφρονήσαντος, οὕτω παραλαβὼν τῶν μὲν οἰκείων Αἰσχύλον, ἀδελφὸν ὄντα τῆς Τιμοφάνους γυναικός, τῶν δὲ φίλων τὸν μάντιν, ὃν Σάτυρον μὲν Θεόπομπος, Ἔφορος δὲ καὶ Τίμαιος Ὀρθαγόραν ὀνομάζουσιν, καὶ διαλιπὼν ἡμέρας ὀλίγας, αὖθις ἀνέβη πρὸς τὸν ἀδελφόν· καὶ περιστάντες αὐτὸν οἱ τρεῖς καθικέτευον, ἀλλὰ νῦν γε χρησάμενον λογισμῷ μεταβαλέσθαι. τοῦ δὲ Τιμοφάνους πρῶτον μὲν αὐτῶν καταγελῶντος, ἔπειτα δὲ πρὸς ὀργὴν ἐκφερομένου καὶ χαλεπαίνοντος, ὁ μὲν Τιμολέων ἀποχωρήσας μικρὸν αὐτοῦ, καὶ συγκαλυψάμενος, εἱστήκει δακρύων· ἐκεῖνοι δὲ τὰ ξίφη σπασάμενοι, ταχὺ διαφθείρουσιν αὐτόν.

Τῆς δὲ πράξεως διαβοηθείσης, οἱ μὲν κράτιστοι τῶν Κορινθίων ἐπήνουν τὴν μισοπονηρίαν καὶ μεγαλοψυχίαν τοῦ Τιμολέοντος, ὅτι χρηστὸς ὢν καὶ φιλοίκειος, ὅμως τὴν πατρίδα τῆς οἰκείας, καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ δίκαιον προετίμησεν τοῦ συμφέροντος, ἀριστεύοντα μὲν ὑπὲρ τῆς πατρίδος διασώσας τὸν ἀδελφὸν, ἐπιβουλεύσαντα δὲ αὐτῇ καὶ καταδουλωσάμενον ἀποκτείνας. οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι ζῆν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ, καὶ πρὸς τοὺς δυνάστας ἀποβλέπειν εἰωθότες, τῷ μὲν θανάτῳ τοῦ τυράννου προσεποιοῦντο χαίρειν, τὸν δὲ Τιμολέοντα λοιδοροῦντες, ὡς ἀσεβὲς ἐξειργασμένον καὶ μυσῶδες ἔργον, εἰς ἀθυμίαν περιέστησαν. ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν μητέρα δυσφορεῖν πυθόμενος, καὶ φωνάς τε δεινὰς καὶ κατάρας ἐπ' αὐτὸν ἀρᾶσθαι φρικώδεις, ἐβάδιζε παραμυθησόμενος, ἡ δὲ προσιδεῖν οὐχ ὑπέμεινε τὴν ὄψιν, ἀλλὰ τὴν οἰκίαν ἀπέκλεισε, τότε δὴ παντάπασι περίλυπος γενόμενος, καὶ συνταραχθεὶς τὴν διάνοιαν, ὥρ-

ſuorum. Quo repellente & repudiante monitionem ſuam, adſciſcit tandem ſibi ex neceſſariis fratrem uxoris Timophanis Æſchylum, atque ex amicis vatem, quem Satyrum Theopompus, Ephorus & Timæus Orthagoram vocant; atque intermiſſis paucis diebus aſcendit iterum ad fratrem, circumſiſtenteſque hi tres eum, tunc ſaltem reſipiſceret mutaretque ſententiam, obſecraverunt. Sed quum eos Timophanes primum rideret, deinde in iram irrumperet & indignaretur, receſſit Timoleon paululum a fratre, obvolutoque capite, conſtitit lacrymabundus; illi ſtrictis gladiis hominem confeſtim obtruncarunt.

Re divulgata, Corinthiorum primores improbitatis odium in Timoleonte & magnitudinem animi extulerunt, quod, quamvis mitis & in ſuos eſſet pius, patriam tamen propinquitati, honeſtumque & rectum potius duxiſſet utili; qui præclare pro patria certantem ſervaſſet fratrem, eundem, poſtquam inſidiis eam circumvenit & oppreſſit, interemiſſet. Qui vero vivere in æquabili libertate non poterant, & erant dominos ſoliti reſpicere, tyranni quidem cæde ſimulabant lætari ſe, ſed Timoleontem, ut impium & nefandum facinus auſum, inſectando animum ejus infregere. Ut vero matrem quoque iniquo animo ferre intellexit id factum, & devovere caput ſuum diraſque imprecari ſibi, atque profectum ad ipſam leniendam, illa ne in conſpectum quidem admiſit, ſed præcluſit fores; tum oppreſſus penitus dolore, atque

ὥρμησε μὲν, ὡς διαφθερῶν ἑαυτὸν, ἀπέχεσθαι τροφῆς· τῶν δὲ φίλων οὐ περιιδόντων, ἀλλὰ πᾶσαν δέησιν καὶ πᾶσαν ἀνάγκην προσενεγκαμένων, ἔγνω ζῆν καθ' ἑαυτὸν ἐκ μέσου γενόμενος, καὶ πολιτείαν μὲν ἅπασαν ἀφῆκεν, τοὺς δὲ πρώτους χρόνους οὐδὲ κατιὼν εἰς πόλιν, ἀλλ' ἀδημονῶν καὶ πλανώμενος ἐν τοῖς ἐρημοτάτοις τῶν ἀγρῶν διέτελεσεν.

Οὕτως αἱ κρίσεις, ἂν μὴ βεβαιότητα καὶ ῥώμην ἐκ λόγου καὶ φιλοσοφίας προσλάβωσιν ἐπὶ τὰς πράξεις, σείονται καὶ παραφέρονται ῥᾳδίως ὑπὸ τῶν τυχόντων ἐπαίνων καὶ ψόγων, ἐκκρουόμεναι τῶν οἰκείων λογισμῶν. δεῖ γὰρ οὐ μόνον τὴν πρᾶξιν καλὴν εἶναι καὶ δικαίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν ἀφ' ἧς πράττεται μόνιμον καὶ ἀμετάπτωτον, ἵνα πράττωμεν δοκιμάσαντες· μηδ' ὥσπερ οἱ λίχνοι, τὰ πλήσμια τῶν ἐδεσμάτων ὀξυτάτῃ διώκοντες ἐπιθυμίᾳ, τάχιστα δυσχεραίνουσιν ἐμπλησθέντες· οὕτως ἡμεῖς ἐπὶ ταῖς πράξεσι συντελεσθείσαις ἀθυμῶμεν δι' ἀσθένειαν, ἀπομαραινομένης τῆς τοῦ καλοῦ φαντασίας. αἰσχρὸν γὰρ ἡ μετάνοια ποιεῖ καὶ τὸ καλῶς πεπραγμένον· ἡ δ' ἐξ ἐπιστήμης ὡρμημένη καὶ λογισμοῦ προαίρεσις, οὐδ' ἂν πταίσωσιν αἱ πράξεις, μεταβάλλεται. διὸ Φωκίων μὲν ὁ Ἀθηναῖος, τοῖς ὑπὸ Λεωσθένους πραττομένοις ἐναντιωθεὶς, ἐπειδὴ κατορθοῦν ἐκεῖνος ἐδόκει, καὶ θύοντας ἑώρα καὶ μεγαλαυχουμένους τῇ νίκῃ τοὺς Ἀθηναίους, εἶπεν ὡς ἐβούλετο ἂν αὐτῷ ταῦτα μὲν πεπρᾶχθαι, βεβουλεῦσθαι δ' ἐκεῖνα. σφοδρότερον δ' Ἀριστείδης ὁ Λοκρὸς, εἷς ὢν τῶν Πλάτωνος ἑταίρων, αἰτοῦντος μὲν αὐτῷ γυναῖκα Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου μίαν τῶν θυγατέρων, ἥδιον ἂν ἔφη νεκρὰν ἰδεῖν τὴν κό-

atque animo perculſus, inſtituit conficere ſe inedia. Verum amicis curam ejus gerentibus, variaſque preces & omnem adhibentibus vim, ſtatuit privatus in ſolitudine degere: atque a republica prorſus removit ſe, diu etiam urbe abſtinuit, mœrenſque & vagans in prædiis maxime ſolis agebat.

Uſque adeo judicia, niſi ſtabilitatem & nervos ex ratione & philoſophia factis ſuis accommodaverint, vacillant, & quibuſvis laudibus vel probris transverſum auferuntur, ſuaque ipſis conſilia facile extorquentur. Debet enim non actio modo honeſta & juſta eſſe, ſed & firma atque immota a qua efficiatur opinio, ut cum judicio agamus: non ſicut voraces, qui cibariorum ſaginam acerrima perſequuntur aviditate, ſed citiſſime nauſeant ſaturi; ita rebus nos perpetratis abjiciamus animum per imbecillitatem, elangueſcente honeſti ſpecie. Reddit enim pœnitentia vel id quod recte factum eſt turpe: at profecta ex certa ratione deliberatio, ne ſi impingant quidem actiones, variat. Quapropter Athenienſis Phocion cœptis reluctatus Leoſthenis, ubi magnificas res gerere ille viſus eſt, victimaſque populum Athenienſem cædentem, ac geſtientem victoria vidit, Lætarer quidem, inquit, ſi hæc geſſiſſem: ſed non pœnitet me conſiliorum. Acrius Ariſtides Locrenſis, Platonis ſodalium unus, quum ab eo Dionyſius major unius filiarum ejus nuptias petiſſet: Mortuam, inquit, malim puellam aſpicere, quam

ma-

κόρην, ἢ τυράννῳ συνοικοῦσαν. ἀποκτείναντος δὲ τοὺς παῖδας αὐτοῦ μετ' ὀλίγον χρόνον τοῦ Διονυσίου, καὶ πυθομένου πρὸς ὕβριν, εἰ τὴν αὐτὴν ἔτι γνώμην ἔχοι περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν θυγατέρων, ἀπεκρίνατο, τοῖς μὲν γεγενημένοις λυπεῖσθαι, τοῖς δ' εἰρημένοις μὴ μεταμελεῖσθαι. ταῦτα μὲν οὖν ἴσως μείζονος καὶ τελειοτέρας ἀρετῆς ἐστιν.

Τὸ δὲ Τιμολέοντος ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις πάθος, εἴτ' οἶκτος ἦν τοῦ τεθνηκότος, εἴτε τῆς μητρὸς αἰδὼς, οὕτω κατέκλασε καὶ συνέτριψεν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ὥστ' εἴκοσι σχεδὸν ἐτῶν διαγενομένων, μηδεμιᾶς ἐπιφανοῦς μηδὲ πολιτικῆς ἅψασθαι πράξεως. ἀναγορευθέντος οὖν αὐτοῦ, καὶ τοῦ δήμου προθύμως δεξαμένου καὶ χειροτονήσαντος, ἀναστὰς Τηλεκλείδης, ὁ τότε καὶ δυνάμει καὶ δόξῃ πρωτεύων ἐν τῇ πόλει, παρεκάλει τὸν Τιμολέοντα περὶ τὰς πράξεις ἀγαθὸν ἄνδρα εἶναι καὶ γενναῖον. Ἂν μὲν γὰρ, ἔφη, καλῶς ἀγωνίσῃ, τύραννον ἀνῃρηκέναι δόξομεν· ἂν δὲ φαύλως, ἀδελφόν. παρασκευαζομένου δὲ τοῦ Τιμολέοντος τὸν ἔκπλουν, καὶ στρατιώτας συνάγοντος, ἐκομίσθη γράμματα πρὸς τοὺς Κορινθίους παρ' Ἱκέτου, μηνύοντα τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ καὶ προδοσίαν. ὡς γὰρ τάχιστα τοὺς πρέσβεις ἐξέπεμψεν, τοῖς Καρχηδονίοις προσθέμενος ἀναφανδὸν, ἔπραττε μετ' ἐκείνων, ὅπως Διονύσιον ἐκβαλὼν Συρακουσῶν, αὐτὸς ἔσται τύραννος. καὶ δεδοικὼς μὴ πρότερον ἐλθούσης ἐκ Κορίνθου δυνάμεως καὶ στρατηγοῦ, διαφύγωσιν αἱ πράξεις αὐτὸν, ἔπεμψεν ἐπιστολὴν τοῖς Κορινθίοις φράζουσαν, ὡς οὐδὲν δέοι πράγματα καὶ δαπάνας ἔχειν αὐτοὺς, πλέοντας εἰς Σικελίαν καὶ κινδυνεύοντας, ἄλλως

τε

matrimonio junctam cum tyranno. Ut paulo poſt, liberos ejus interemit Dionyſius, & per ludibrium quæſivit, num de filiarum nuptiis in eadem maneret ſententia, Factis reſpondit angi ſe ipſius, non pœnitere dictorum ſuorum. Cæterum majoris hæc fortaſſis ſunt & conſummatioris virtutis.

At Timoleontis mentem perturbatio animi ex iis quæ acta erant, ſive defuncti miſeratio, ſive pudor matris erat, ita fregit & oppreſſit, ut viginti prope interjectos annos actionem inſignem vel publicam attigerit nullam. Ergo renunciato eo, ac populo libenter id ſuffragiis approbante, exſurgens Teleclides, opibus tunc & claritate princeps civitatis, hortatus Timoleontem eſt, ut illa in provincia bonum & egregium virum ſe præberet: Si enim decertaveris, inquit, præclare, tyrannum occidiſſe te arbitrabimur: ſin ignaviter, fratrem. Interea dum claſſem inſtruit Timoleon & delectum habet, redditæ ſunt Corinthiis ab Icete literæ, quibus mutationem & proditionem ſuam declaravit: nam ſimul atque legatos miſit, Carthaginienſibus ſociatus aperte agebat cum illis, ut, exacto Dionyſio, ipſe tyrannidem ſibi quæreret. Veritus autem ne, prævenientibus Corintho copiis & duce, cœpta fruſtrarentur ſe, miſit Corinthiis epiſtolam, qua ſignificavit ne fatigarent ſe, neu impenſas ſubirent in expeditionem Sicilienſem, nec pericula eo nomine ſuſciperent, maxime quum id

ve-

τε Καρχηδονίων ἀπαγορευόντων, καὶ παραφυλαττομένων ναυσὶ πολλαῖς τὸν στόλον, οὓς αὐτὸς ἀναγκασθεὶς, ἐκείνων βραδυνόντων, ποιήσαιτο συμμάχους ἐπὶ τὸν τύραννον. τούτων δὲ τῶν γραμμάτων ἀναγνωσθέντων, εἰ καί τις ἠπίως εἶχε πρότερον τῶν Κορινθίων πρὸς τὴν στρατείαν, τότε πάντας ἡ πρὸς τὸν Ἱκέτην ὀργὴ παρώξυνεν, ὥστε συγχορηγῆσαι προθύμως τῷ Τιμολέοντι, καὶ συμπαρασκευάσαι τὸν ἔκπλουν.

Γενομένων δὲ τῶν νεῶν ἑτοίμων, καὶ τοῖς στρατιώταις ὧν ἔδει πορισθέντων, αἱ μὲν ἱέρειαι τῆς Κόρης ὄναρ ἔδοξαν ἰδεῖν τὰς Θεὰς πρὸς ἀποδημίαν τινὰ στελλομένας, καὶ λεγούσας ὡς Τιμολέοντι μέλλουσι συμπλεῖν εἰς Σικελίαν. διὸ καὶ τριήρη κατασκευάσαντες ἱερὰν οἱ Κορίνθιοι, ταῖν Θεαῖν ἐπωνόμασαν. αὐτὸς δ' ἐκεῖνος εἰς Δελφοὺς πορευθεὶς, ἔθυσε τῷ Θεῷ, καὶ καταβαίνοντος εἰς τὸ μαντεῖον αὐτοῦ, γίνεται σημεῖον. ἐκ γὰρ τῶν κρεμαμένων ἀναθημάτων ταινία τὶς ἀποῤῥυεῖσα, καὶ φερομένη, στεφάνους ἔχουσα καὶ νίκας ἐμπεποικιλμένας, περιέπεσε τῇ κεφαλῇ τοῦ Τιμολέοντος, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ στεφανούμενον ἐπὶ τὰς πράξεις προπέμπεσθαι. ναῦς δὲ Κορινθίας ἔχων ἑπτὰ, Κερκυραίας δὲ δύο, καὶ τὴν δεκάτην Λευκαδίων προσπαρασχόντων, ἀνήχθη. καὶ νυκτὸς ἐμβαλὼν εἰς τὸ πέλαγος, καὶ πνεύματι καλῷ χρώμενος, ἔδοξεν αἰφνιδίως ῥαγέντα τὸν οὐρανὸν ὑπὲρ τῆς νεὼς ἐκχέαι πολὺ καὶ περιφανὲς πῦρ. ἐκ δὲ τούτου λαμπὰς ἀρθεῖσα ταῖς μυστικαῖς ἐμφερὴς, καὶ συμπαραθέουσα τὸν αὐτὸν δρόμον, ᾗ μάλιστα τῆς Ἰταλίας ἐπεῖχον οἱ κυβερνῆται, κατέσκηψεν. οἱ δὲ μάντεις τὸ φάσμα τοῖς ὀνείρασι τῶν ἱερειῶν μαρτυρεῖν ἀπεφαίνοντο, καὶ τὰς Θεὰς

vetent Carthaginenſes, & magno numero navium claſſem ipſorum captent, quos ipſe illorum ſubactus cunctatione paraſſet adverſus tyrannum ſocios. His recitatis literis, ſi quis ante Corinthiorum lentus ad eam expeditionem fuerat, tunc cuncti ira flagrarunt in Icetem, ut prompte Timoleonti neceſſaria præberent, & ad apparandam juvarent claſſem.

Qua jam inſtructa, ſubminiſtratiſque omnibus quibus opus erat exercitui, ſacerdotes Proſerpinæ Cererem & Proſerpinam viſæ ſunt videre ad peregre proficiſcendum ſe ornantes, & cum Timoleonte dicentes navigaturas ſe in Siciliam. Quare triremem ſacram Corinthii paraverunt Deabus nuncupatam. Timoleon vero Delphos ipſe profectus, ſacra Apollini fecit, cui in adytum deſcendenti hoc fit prodigium: Ex ſuſpenſis donis vitta delapſa, quæ coronis & victoriis erat diſtincta, caput Timoleontis eſt amplexa, ut coronatus a Deo ad res gerendas mitti videretur. Naves habebat Corinthias ſeptem, duas Corcyrenſes, decimam Leucadii præbuere, cum quibus ſolvit. Nocte quum in alto eſſet, & ſecundo vento veheretur, viſum ei repente cœlum eſt fiſſum, & ſuper navem copioſam effudiſſe & luculentam flammam. Inde fax elata myſticis germana, comitanſque eos & tenens eundem curſum, quam potiſſimum Italiæ partem gubernatores petebant, in eam eſt delata. Vates hanc ſpeciem conſonare cum ſacerdotum ſomniis aſſeverarunt, & huic expeditioni

θεὰς συνεφαπτομένας τῆς στρατείας προφαίνειν ἐξ οὐρανοῦ τὸ σέλας. εἶναι γὰρ ἱερὰν τῆς Κόρης τὴν Σικελίαν· ἐπεὶ καὶ τὰ περὶ τὴν ἁρπαγὴν αὐτόθι μυθολογοῦσι γενέσθαι, καὶ τὴν νῆσον ἐν τοῖς γάμοις ἀνακαλυπτήριον αὐτῇ δοθῆναι.

Τὰ μὲν οὖν παρὰ τῶν Θεῶν οὕτω τὸν στόλον ἐθάῤῥυνεν, καὶ σπεύδοντες ὡς τὸ πέλαγος διαπλέοντες, ἐκομίζοντο παρὰ τὴν Ἰταλίαν. τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Σικελίας ἀγγελλόμενα, πολλὴν ἀπορίαν τῷ Τιμολέοντι, καὶ δυσθυμίαν τοῖς στρατιώταις παρεῖχεν. ὁ γὰρ Ἱκέτης, μάχῃ νενικηκὼς Διονύσιον, καὶ τὰ πλεῖστα μέρη τῶν Συρακουσῶν κατειληφὼς, ἐκεῖνον μὲν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὴν καλουμένην νῆσον συνεσταλμένον αὐτὸς συνεπολιόρκει καὶ συμπεριετείχιζε· Καρχηδονίους δὲ φροντίζειν ἐκέλευεν, ὅπως οὐκ ἐπιβήσοιτο Τιμολέων Σικελίας, ἀλλ' ἀπωσθέντων ἐκείνων, αὐτοὶ καθ' ἡσυχίαν διανεμοῦνται πρὸς ἀλλήλους τὴν νῆσον. οἱ δὲ πέμπουσιν εἴκοσι τριήρεις εἰς Ῥήγιον, ἐφ' ὧν ἔπλεον πρεσβευταὶ παρ' αὐτοῦ πρὸς Τιμολέοντα, κομίζοντες λόγους τοῖς πραττομένοις ὁμοίους. παραλογαὶ γὰρ εὐπρεπεῖς, καὶ φάσεις ἦσαν ἐπὶ μοχθηροῖς βουλεύμασιν, ἀξιούντων αὐτὸν μὲν, εἰ βούλοιτο, Τιμολέοντα σύμβουλον ἥκειν παρ' Ἱκέτην, καὶ κοινωνὸν εὖ διαπεπραγμένων ἁπάντων· τὰς δὲ ναῦς καὶ τοὺς στρατιώτας ἀποστέλλειν εἰς Κόρινθον, ὡς τοῦ πολέμου μικρὸν ἀπολείποντος συνῃρῆσθαι, Καρχηδονίων δὲ κωλύειν τὴν διάβασιν, καὶ μάχεσθαι πρὸς βιαζομένους ἑτοίμων ὄντων. ὡς οὖν καταπλεύσαντες εἰς τὸ Ῥήγιον οἱ Κορίνθιοι, τοῖς τε πρεσβεύμασιν τούτοις ἐνέτυχον, καὶ τοὺς Φοίνικας οὐ πρόσω ναυλοχοῦντας κατεῖδον, ἤχθοντο

μὲν

tioni eſſe præſto Deas, atque hoc jubare cælitus prælucere. Eſſe enim Proſerpinæ Siciliam ſacram: nam raptam quoque ibi fabulantur, atque hanc inſulam ei nuptiali dono datam.

Ac divinitus quidem ad hunc modum his ominibus confirmata claſſis fuit, qui pelagus curſim emenſi Italiam legebant. Quæ vero ex Sicilia annuntiabantur, ingentem Timoleonti perplexitatem, & angorem objiciebant militibus. Siquidem Dionyſium Icetes acie fuſum ac Syracuſarum pleriſque partibus occupatis, arci & illi parti, quæ inſula dicitur, circumſidebat, & circumvallabat incluſum; Carthaginenſibus curæ eſſe juſſerat, ne Timoleon attingeret Siciliam, ſed ipſi repulſis illis libere inter ſe inſulam partirentur. Miſerunt hi viginti triremes Rhegium, in quibus illius ad Timoleontem legati vehebantur, quibus mandata factis dederat congruentia. Specioſæ enim captiones erant, & verba ad flagitioſa tegenda conſilia: poſtulaverunt enim ut ipſe (ſi ei videretur) proficiſceretur Timoleon ad Icetem, illique in conſilio adeſſet, & omnium eſſet ſucceſſuum conſors; naves copiaſque, quod bellum pene patratum eſſet, remitteret Corinthum, arcere Carthaginenſes claſſem ipſius trajectu, & armis repellere, ſi vi agant, paratos eſſe. Ut igitur Rhegium Corinthii decurrere, & cum his oratoribus venerunt in colloquium, nec procul in ancoris conſiſtentes conſpexerunt naves Punicas, de-

luſos

μὲν ὑβρισμένοι, καὶ παρίστατο πᾶσιν ὀργὴ πρὸς τὸν Ἱκέτην, καὶ δέος ὑπὲρ Σικελιωτῶν, οὓς σαφῶς ἑώρων ἆθλα λειπομένους καὶ μισθὸν Ἱκέτῃ μὲν προδοσίας, Καρχηδονίοις δὲ τυραννίδος. ἐδόκει δ' ἀμήχανον ὑπερβαλέσθαι καὶ τὰς αὐτόθι τῶν βαρβάρων ναῦς διπλασίας ἐφορμούσας, καὶ τὴν ἐκεῖ μεθ' Ἱκέτου δύναμιν ἣν στρατηγήσαντες ἧκοιεν.

Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Τιμολέων τοῖς πρεσβευταῖς καὶ τοῖς ἄρχουσι τῶν Καρχηδονίων ἐντυχὼν, ἐπιεικῶς ἔφη πείθεσθαι μὲν οἷς κελεύουσι· (τί γὰρ ἂν καὶ περαίνειν ἀπειθῶν;) ἐθέλειν δὲ ταῦτα πόλεως Ἑλληνίδος καὶ φίλης κοινῆς τῆς Ῥηγίνων ἐναντίον ἀκούσας καὶ εἰπὼν ἀπαλλάττεσθαι. καὶ γὰρ αὐτῷ τοῦτο πρὸς ἀσφάλειαν διαφέρειν, κἀκείνους ἐμμένειν βεβαιότερον οἷς ἐπαγγέλλονται περὶ Συρακουσίων, δήμῳ μάρτυρι τὰς ὁμολογίας παρακαταθεμένους. ταῦτα δ' ὑπέμεινεν αὐτοῖς ἀπάτην ἐπὶ τῇ διαβάσει τεχνάζων, καὶ συνετέχναζον οἱ τῶν Ῥηγίνων στρατηγοὶ πάντες, ἐπιθυμοῦντες ἐν Κορινθίοις τὰ πράγματα τῶν Σικελιωτῶν γενέσθαι, καὶ φοβούμενοι τὴν τῶν βαρβάρων γειτνίασιν. διὸ συνῆγον ἐκκλησίαν, καὶ τὰς πύλας ἀπέκλειον, ὡς μὴ πρὸς ἄλλό τι τρέπεσθαι τοὺς πολίτας· καὶ παρελθόντες εἰς τὸ πλῆθος, ἐχρῶντο μήκει λόγων, ἕτερος ἑτέρῳ παραδιδοὺς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, πρὸς οὐδὲν τέλος, ἀλλὰ διάγοντες ἄλλως τὸν χρόνον, ἕως ἀναχθῶσιν αἱ τῶν Κορινθίων τριήρεις, καὶ Καρχηδονίους ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας κατέχοντες ἀνυπόπτως, ἅ τε καὶ τοῦ Τιμολέοντος παρόντος, καὶ παρέχοντος δόκησιν ὅσον οὔπω πρὸς τὸν λόγον ἀνίστασθαι καὶ δημηγορεῖν. ὡς δ' ἀπήγγειλέ τις αὐτῷ κρύφα τὰς μὲν ἄλλας τριήρεις ἀνῆχθαι,

μίαν

deluſos ſe dolebant, exarſeruntque omnes in Icetem, & timuerunt Siculis, quos aperte videbant præmium relictos & mercedem Iceti proditionis, Pœnis tyrannidis: neque cernebant ulla ratione ſuperare ſe poſſe & præſentem barbarorum duplo tanto majorem quam ipſi eſſent imminentem claſſem, & illas quæ cum Icete erant, quibuſcum militaturi venerant, copias.

Cæterum cum legatis & præfectis Pœnorum Timoleon congreſſus, placide ait ſe juſſis eorum pariturum: quid enim profecturum non parendo? Velle autem, ſimul atque hæc ultro citroque coram Græca civitate utriſque amica edidiſſent Rhegio, ſe recipere: id & ſuæ ſecuritatis intereſſe, & illos fidelius promiſſis ſuis de Syracuſanis ſtaturos, ſi apud populum teſtem pacta edidiſſent. Hæc propoſuit, dolum iis ad tranſmittendum ſtruens: qua in re adminiſtros omnes habebat Rheginorum prætores, qui Corinthios cupiebant in Sicilia rerum potiri, & vicinitatem metuebant barbarorum. Itaque advocaverunt concionem, &, ne cives diverterent alio, portas clauſere. Inde progreſſi in medium, duxerunt in longum orationes, tradideruntque alter alteri idem argumentum, nihil aliud quærentes, niſi ut tempus, dum ſolviſſent naves Corinthiorum, extraherent, detinerentque in concione nihil ſuſpicantes Pœnos; utpote Timoleonte præſente, quem expectabant jamjam exſurrecturum ad dicendum & concionandum. Ut nuntiatum ei a quodam clam eſt cæteras naves in altum provectas, ſolam

μίαν δὲ τὴν ἐκείνου περιμένειν ὑπολελειμμένην, διεκδὺς τὸν ὄχλον ἅμα τῶν περὶ τὸ βῆμα Ῥηγίνων συνεπικρυπτόντων, καὶ καταβὰς ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ἐξέπλευσεν διὰ ταχέων, καὶ κατήχθησαν εἰς Ταυρομένιον τῆς Σικελίας, ὑποδεχομένου καὶ καλοῦντος αὐτοὺς ἔτι πάλαι προθύμως Ἀνδρομάχου, τοῦ τὴν πόλιν ἔχοντος καὶ δυναστεύοντος. οὗτος ἦν πατὴρ Τιμαίου τοῦ ἱστορικοῦ· καὶ πολὺ κράτιστος τῶν τότε δυναστευόντων ἐν Σικελίᾳ γενόμενος, τῶν τε ἑαυτοῦ πολιτῶν ἡγεῖτο νομίμως καὶ δικαίως, καὶ πρὸς τοὺς τυράννους φανερὸς ἦν ἀεὶ διακείμενος ἀπεχθῶς καὶ ἀλλοτρίως. διὸ καὶ Τιμολέοντι τότε τὴν πόλιν ὁρμητήριον παρέσχε, καὶ τοὺς πολίτας ἔπεισε συναγωνίζεσθαι τοῖς Κορινθίοις, καὶ συνελευθεροῦν τὴν Σικελίαν.

Οἱ δ' ἐν τῷ Ῥηγίῳ Καρχηδόνιοι, τοῦ Τιμολέοντος ἀνηγμένου, καὶ τῆς ἐκκλησίας διαλυθείσης, χαλεπῶς φέροντες ἐν τῷ κατεστρατηγῆσθαι, διατριβὴν τοῖς Ῥηγίνοις παρεῖχον, εἰ Φοίνικες ὄντες οὐκ ἀρέσκοιντο τοῖς δι' ἀπάτης πραττομένοις. πέμπουσι δ' οὖν εἰς τὸ Ταυρομένιον πρεσβευτὴν ἐπὶ τριήρους, ὃς πολλὰ διαλεχθεὶς πρὸς τὸν Ἀνδρόμαχον, ἐπαχθῶς καὶ βαρβαρικῶς ἀνατεινάμενος, εἰ μὴ τὴν ταχίστην ἐκβάλλει τοὺς Κορινθίους, τέλος ὑπτίαν τὴν χεῖρα δείξας, εἶτ' αὖθις καταστρέψας, ἠπείλησε τοιαύτην οὖσαν αὐτῷ τὴν πόλιν, τοιαύτην ποιήσειν. γελάσας δ' ὁ Ἀνδρόμαχος, ἄλλο μὲν οὐδὲν ἀπεκρίνατο· τὴν δὲ χεῖρα, νῦν μὲν ὑπτίαν, ὡς ἐκεῖνος, νῦν δὲ πρηνῆ προτείνας, ἐκέλευσεν ἀποπλεῖν αὐτὸν, εἰ μὴ βούλοιτο τὴν ναῦν ἀντὶ τοιαύτης γενέσθαι τοιαύτην. ὁ δ' Ἱκέτης πυθόμενος τὴν τοῦ Τιμολέοντος διάβασιν, καὶ φοβηθεὶς,

lam ipſius relictam operiri, elapſus per turbam, ſimul Rheginis, qui ſuggeſtum circumſiſtebant, eum tegentibus, quum ad mare deſcendiſſet, propere ſolvit. Tauromenium Siciliæ appulere, excipiente eos propenſe, a quo erant jampridem accerſiti, illius oppidi principe & dynaſte Andromacho. Pater hic Timæi hiſtorici fuit, longe omnium qui tunc dominabantur in Sicilia optimus. Is cives ſuos legitimo & juſto imperio habebat, neque diſſimulabat omnibus tyrannis infeſtum ſe eſſe & alienum. Quare Timoleonti hoc oppidum belli ſedem aperuit, ſuoſque induxit populares ut arma conjungerent cum Corinthiis, ſocioſque ſe ad liberandam Siciliam præberent.

At Pœni, qui Rhegii erant, dimiſſa a Timoleontis profectione concione, indigne ferentes impoſitum ſibi eſſe, jocum præbuerunt Rheginis quod Pœnis diſplicerent res per fallacias geſtæ. Hinc legatum cum triremi Tauromenium mittunt: qui poſt multa odioſa verba apud Andromachum facta & fulmina barbarica, niſi actutum ejiceret Corinthios, poſtremo manum ſupinam oſtendit, inde invertit, additis minis civitatem ejus ſe, quæ talis eſſet, talem redditurum. Et ridens Andromachus, nihil aliud reſponſi dedit: ſed manum, ut ille, nunc ſupinam protendens nunc pronam, juſſit cum nave abire, niſi eam pro tali effici vellet talem. Icetes autem de tranſmiſſione Timoleontis certior factus, metuque per-

θείς, μετεπέμψατο πολλὰς τῶν Καρχηδονίων τριήρεις. ὅτε καὶ παντάπασι συνέβη τοὺς Συρακουσίους ἀπογνῶναι τὴν σωτηρίαν, ὁρῶντας τοῦ μὲν λιμένος αὐτῶν Καρχηδονίους κρατοῦντας, τὴν δὲ πόλιν Ἱκέτην ἔχοντα· τῆς δ' ἄκρας κυριεύοντα Διονύσιον· Τιμολέοντα δέ, ὥσπερ ἐκ κρασπέδου τινὸς λεπτοῦ, τῆς Ταυρομενιτῶν πολίχνης, τῇ Σικελίᾳ προσηρτημένον, ἐπ' ἐλπίδος ἀσθενοῦς, καὶ βραχείας δυνάμεως. χιλίων γὰρ αὐτῷ στρατιωτῶν, καὶ τροφῆς τούτοις ἀναγκαίας πλέον οὐδὲν ὑπῆρχεν. οὐδ' ἐπίστευον αἱ πόλεις, διάπλεαι κακῶν οὖσαι, καὶ πρὸς ἅπαντας ἀπηγριωμέναι τοὺς ἡγουμένους στρατοπέδων, μάλιστα διὰ τὴν Καλλίππου καὶ Φάρακος ἀπιστίαν. ὧν ὁ μὲν Ἀθηναῖος ὤν, ὁ δὲ Λακεδαιμόνιος, ἀμφότεροι δὲ φάσκοντες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἥκειν καὶ καταλύειν τοὺς μονάρχους, χρυσὸν ἔδειξαν τῇ Σικελίᾳ τὰς ἐν τῇ τυραννίδι συμφοράς, καὶ μακαριωτέρους δοκεῖν ἐποίησαν τοὺς καταστρέψαντας ἐν τῇ δουλείᾳ τῶν ἐπιδόντων τὴν αὐτονομίαν.

Οὐδὲν οὖν ἐκείνων βελτίονα τὸν Κορίνθιον ἔσεσθαι προσδοκῶντες, ἀλλὰ ταῦτα πάλιν ἥκειν ἐπ' αὐτοὺς σοφίσματα καὶ δελεάσματα μετ' ἐλπίδων χρηστῶν, καὶ φιλανθρώπων ὑποσχέσεων, εἰς μεταβολὴν δεσπότου καινοῦ τιθασευομένους, ὑπώπτευον καὶ διεκρούοντο τὰς τῶν Κορινθίων προκλήσεις· πλὴν Ἀδρανιτῶν, οἳ πόλιν μικρὰν μέν, ἱερὰν δ' οὖσαν Ἀδρανοῦ, Θεοῦ τινὸς τιμωμένου διαφερόντως ἐν ὅλῃ Σικελίᾳ, κατοικοῦντες, ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους, οἱ μὲν Ἱκέτην προσαγόμενοι καὶ Καρχηδονίους, οἱ δὲ πρὸς Τιμολέοντα διαπεμπόμενοι. καί πως ἀπ' αὐτομάτου συνέτυχε, σπευδόντων ἀμφοτέρων, εἰς

ἕνα

perculſus, multas accerſivit Carthaginenſium naves. Tunc vero omnem ſpem Syracuſani ſalutis depoſuerunt, quum Pœnos cernerent portum ſuum tenere, potiri urbe Icetem, arcem habere Dionyſium in poteſtate, Timoleontem vero ex Tauromenitarum oppidulo, quaſi ex minuta fimbria, adhærentem Siciliæ, eumque tenui ſpe & anguſtis copiis ſuccinctum. Neque enim plus mille militibus & commeatu his neceſſario habebat: neque credebant eis civitates Siciliæ, quod oppreſſæ malis eſſent & in omnes exaſperatæ exercituum duces, præcipue ob Callippi & Pharacis perfidiam: quorum hic Lacedæmonius, Athenienſis ille, quum libertatis eorum cauſa & obterendorum dominorum ferret uterque ſe veniſſe, auream rem eſſe Siciliæ tyrannidis calamitates oſtenderant, effecerantque beatiores ut viderentur illi qui ſub tyrannide expiraverant, quam qui libertate ſuperſtites fruerentur.

Itaque nihilo illis Corinthium potiorem expectantes fore, ſed referri denuo ſibi eadem cum magnifica ſpe & benignis pollicitationibus commenta & blandimenta, quo ad converſionem novi domini lactarentur, ſuſpectas habebant repudiabantque Corinthiorum exhortationes, præterquam Adranitæ, qui anguſtum quidem oppidum, ſed Deo ſacrum Adrano, quem tota Sicilia venerantur religioſiſſime colentes, mutuis inter ſe agitabantur ſeditionibus. Horum una pars Icetem & Pœnos accerſebat, altera adſciſcebat Timoleontem. Accidit autem forte fortuna, dum pro ſe maturat

turat

ἕνα καιρὸν ἀμφοτέροις γενέσθαι τὴν παρουσίαν. ἀλλ' Ἱκέτης μὲν ἧκεν πεντακισχιλίους στρατιώτας ἔχων, Τιμολέοντι δὲ οἱ σύμπαντες ἦσαν οὐ πλείους χιλίων διακοσίων· οὓς ἀναλαβὼν ἐκ τοῦ Ταυρομενίου, σταδίων πρὸς τὸ Ἀδρανὸν ὄντων τετταράκοντα καὶ τριακοσίων, τῇ μὲν πρώτῃ τῶν ἡμερῶν οὐ πολὺ μέρος τῆς ὁδοῦ προέλαβε, καὶ κατηυλίσατο· τῇ δ' ὑστεραίᾳ συντόνως ὁδεύσας, καὶ χαλεπὰ χωρία διελθὼν, ἤδη τῆς ἡμέρας καταφερομένης ἤκουσεν ἄρτι προσμιγνύναι τὸν Ἱκέτην τῷ πολιχνίῳ, καὶ καταστρατοπεδεύειν. οἱ μὲν οὖν λοχαγοὶ καὶ ταξίαρχοι τοὺς πρώτους ἐπέστησαν, ὡς ἐμφαγοῦσι καὶ διαναπαυσαμένοις χρησόμενοι προθυμοτέροις· ὁ δὲ Τιμολέων ἐπιπορευόμενος ἐδεῖτο ταῦτα μὴ ποιεῖν, ἀλλ' ἄγειν κατὰ τάχος, καὶ συνάπτειν τοῖς πολεμίοις ἀσυντάκτοις οὖσιν, ὡς εἰκὸς ἄρτι παυομένους ὁδοιπορίας, καὶ περὶ σκηνὰς καὶ δεῖπνον ἀσχόλους ὄντας. καὶ λέγων ἅμα ταῦτα, τὴν ἀσπίδα λαβὼν ἡγεῖτο πρῶτος, ὥσπερ ἐπὶ νίκην πρόδηλον. οἱ δ' εἵποντο τεθαῤῥηκότες, ἔλαττον ἢ τριάκοντα σταδίους ἔτι τῶν πολεμίων ἀπέχοντες. ὡς δὲ καὶ τούτους διῆλθον, ἐπιπίπτουσιν αὐτοῖς ταραττομένοις καὶ φεύγουσιν, ὡς πρῶτον ᾔσθοντο προσιόντας. ὅθεν δὴ ἀνῃρέθησαν μὲν οὐ πολλῷ πλείους τριακοσίων, ἑάλωσαν δὲ δὶς τοσοῦτοι ζῶντες· ἐλήφθη δὲ τὸ στρατόπεδον. οἱ δ' Ἀδρανῖται τὰς πύλας ἀνοίξαντες προσέθεντο τῷ Τιμολέοντι, μετὰ φρίκης καὶ θαύματος ἀπαγγέλλοντες ὡς ἐνισταμένης τῆς μάχης οἱ μὲν ἱεροὶ τοῦ νεὼ πυλῶνες αὐτόματοι διανοιχθεῖεν, ὀφθείη δὲ τοῦ Θεοῦ τὸ μὲν δόρυ σειόμενον ἐκ τῆς αἰχμῆς ἄκρας, τὸ δὲ πρόσωπον ἱδρῶτι πολλῷ ῥεόμενον.

Ταῦ-

turat uterque, ut ſub idem tempus adeſſent ambo. Verum ducebat Icetes ſecum quinque millia militum, Timoleon milites habebat non amplius mille ducentos. Cum his a Tauromenio movit, quod diſtat ab Adrano quadraginta duo millia quingentos paſſus, nec multum itineris primo die emenſus, caſtrametatus eſt. Poſtero die ducto raptim agmine, ac ſuperatis aſperis locis, præcipiti jam in veſperum die accepit ad oppidum acceſſiſſe Icetem, juxtaque caſtra ponere. Hic manipulorum & ordinum ductores conſiſtere principes jubent, ut refecti cibo & quiete dimicarent alacrius. Cæterum advolans Timoleon oravit, omitterent hoc, & citatum agmen raperent, quo inconditos hoſtes (ut veriſimile erat) recentes ab itinere atque ad tentoria & cœnam parandam occupatos adorirentur. Simul cum dicto arrepto clypeo ante ordines procedit, velut ad certam victoriam. Sequuti cæteri ſunt animo erecto. Aberant ab hoſtibus minus quatuor millia paſſuum: quibus confectis, incidunt in tumultuantes, & fugam capeſſentes ut primum adeſſe eos ſenſere. Quod in cauſa fuit ut trecenti, nec multo plus ceciderint, bis totidem vivi in eorum poteſtatem venerint: caſtra quoque capta. Adranitæ patefactis portis in Timoleontis partes conceſſere, cum horrore & ſtupore nuntiantes fuiſſe ſacra veſtibula templi in ipſo articulo prœlii ſua ſponte patefacta, viſam Dei haſtam ſumma cuſpide vibrare, faciemque ejus largo ſudore manare.

Hæc

Ταῦτα δ', ὡς ἔοικεν, οὐ τὴν τότε νίκην ἐσήμαινε μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς μετὰ ταῦτα πράξεις, αἷς ἐκεῖνος ὁ ἀγὼν ἀρχὴν εὐτυχῆ παρέσχεν. καὶ γὰρ πόλεις εὐθὺς ἐπιπρεσβευόμεναι προσετίθεντο τῷ Τιμολέοντι, καὶ Μάμερκος ὁ Κατάνης τύραννος, πολεμιστὴς ἀνὴρ καὶ χρήμασιν ἐρρωμένος, ἔδωκεν αὑτὸν εἰς συμμαχίαν. τὸ δὲ μέγιστον, αὐτὸς Διονύσιος ἀπειρηκὼς ἤδη ταῖς ἐλπίσι, καὶ μικρὸν ἀπολιπὼν ἐκπολιορκεῖσθαι, τοῦ μὲν Ἱκέτου κατεφρόνησεν αἰσχρῶς ἡττημένου, τὸν δὲ Τιμολέοντα θαυμάζων, ἔπεμψεν ἐκείνῳ καὶ Κορινθίοις παραδιδοὺς αὑτὸν καὶ τὴν ἀκρόπολιν. δεξάμενος δ' ὁ Τιμολέων τὴν ἀνέλπιστον εὐτυχίαν, ἀποστέλλει τοὺς περὶ Εὐκλείδην καὶ Τηλέμαχον ἄνδρας Κορινθίους εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ στρατιώτας τετρακοσίους, οὐχ ὁμοῦ πάντας, οὐδὲ φανερῶς, ἀδύνατον γὰρ ἦν, ἐφορμούντων πολεμίων, ἀλλὰ κρύφα καὶ κατ' ὀλίγους παρεισπεσόντας. οἱ μὲν οὖν στρατιῶται παρέλαβον τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ τυραννεῖα μετὰ τῆς παρασκευῆς, καὶ τῶν χρησίμων πρὸς τὸν πόλεμον. ἵπποι τε γὰρ ἐνῆσαν οὐκ ὀλίγοι, καὶ πᾶσα μηχανημάτων ἰδέα, καὶ βελῶν πλῆθος. ὅπλων δ' ἀπέκειντο μυριάδες ἑπτὰ τεθησαυρισμένων ἐκ παλαιοῦ. στρατιῶται δὲ δισχίλιοι τῷ Διονυσίῳ παρῆσαν, οὓς ἐκεῖνος, ὡς τἆλλα τῷ Τιμολέοντι παρέδωκεν. αὐτὸς δὲ χρήματα λαβὼν καὶ τῶν φίλων οὐ πολλοὺς, ἔλαθεν ἐκπλεύσας τὸν Ἱκέτην. καὶ κομισθεὶς εἰς τὸ τοῦ Τιμολέοντος στρατόπεδον, τότε πρῶτον ἰδιώτης καὶ ταπεινὸς ὀφθεὶς, ἐπὶ μιᾶς νεὼς καὶ χρημάτων ὀλίγων εἰς Κόρινθον ἀπεστάλη· γεννηθεὶς μὲν καὶ τραφεὶς ἐν τυραννίδι

τῇ

Hæc profecto non eam tantum victoriam ſpoponderunt, verum etiam res conſequentes, quibus feliciter aperuit illud certamen fores. Etenim civitates miſſis extemplo legatis conjunxerunt ſe Timoleonti. Jam Mamercus Catanæ tyrannus, vir bello fortis & pecunioſus, ſocietatem ejus quæſivit; & quod erat præcipuum, Dionyſius ſpem jam deſpondens, quum tantum non obſidione expugnatus eſſet, Icetem fœde fuſum deſpexit: ad Timoleontem autem, quem habebat in admiratione, legatis miſſis, in fidem ejus & Corinthiorum ſe arcemque permiſit. Hanc proſperam tam inexpectatam fortunam Timoleon amplexus, Euclidem & Telemachum, cives Corinthios, in arcem mittit cum militibus quadringentis, non ſimul omnibus, neque propalam (quippe id fieri portum inſidentibus hoſtibus non poterat) ſed furtim & catervatim irrepſere. Hi milites arcem & tyranni cum omni inſtrumento ſedem atque cum rebus ad bellum neceſſariis acceperunt. Equorum ibi inventus haud exiguus numerus, omniſque generis machinæ & telorum vis ingens. Armorum recondita erant LXX millia, quæ fuerant ex longo tempore parata. Habebat inſuper duo millia militum Dionyſius, quos Timoleonti ille præter cætera tradidit. Ipſe cum pecunia & paucis amicis in Timoleontis eſt caſtra clam Icete devectus. Ac tunc primum privatus & demiſſus eſt viſus, unoque navigio cum modico pecuniæ Corinthum deportatus, qui in tyrannide natus fuiſſet & enutritus om-

nium

τῇ πασῶν ἐπιφανεστάτῃ καὶ μεγίστῃ, κατασχὼν δὲ ταύτην ἔτη δέκα, δώδεκα δ' ἄλλα μετὰ τὴν Δίωνος στρατείαν ἐν ἀγῶσι καὶ πολέμοις διαφορηθείς· ἃ δ' ἔπραξε τυραννῶν, οἷς ἔπαθεν ὑπερβαλόμενος. καὶ γὰρ υἱῶν ἐνηλίκων θανάτους, καὶ θυγατέρων καταπορνεύσεις παρθένων ἐπεῖδε, καὶ τὴν αὐτὴν ἀδελφὴν καὶ γυναῖκα, ζῶσαν μὲν, εἰς τὸ σῶμα ταῖς ἀσελγεστάταις ὑπὸ τῶν πολεμίων ἡδοναῖς παρανομηθεῖσαν, βίᾳ δ' ἀποθανοῦσαν μετὰ τῶν τέκνων, καὶ καταποντισθεῖσαν εἰς τὸ πέλαγος. ταῦτα μὲν οὖν ἐν τοῖς περὶ Δίωνος ἀκριβῶς γέγραπται.

Τοῦ δὲ Διονυσίου καταπλεύσαντος εἰς Κόρινθον, οὐδεὶς ἦν Ἑλλήνων ὃς οὐχὶ θεάσασθαι καὶ προσειπεῖν ἐπόθησεν αὐτόν· ἀλλ' οἵ τε χαίροντες ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς διὰ μῖσος ἄσμενοι συνῆλθον, οἷον ἐρριμμένον ὑπὸ τῆς τύχης πατήσοντες· οἵ τε πρὸς τὴν μεταβολὴν τρεπόμενοι καὶ συμπαθοῦντες, ἐθεῶντο πολλὴν ἐν ἀσθενέσι τοῖς ἀνθρώποις καὶ προδήλοις τὴν τῶν ἀδήλων αἰτιῶν καὶ θείων δύναμιν. οὐδὲν γὰρ οὔτε φύσεως ὁ τότε καιρὸς, οὔτε τέχνης, ὅσον ἐκεῖνο τύχης ἔργον ἐπεδείξατο, τὸν Σικελίας ὀλίγον ἔμπροσθεν τύραννον, ἐν Κορίνθῳ διατρίβοντα περὶ τὴν ὀψόπωλιν, ἢ καθήμενον ἐν μυροπωλίῳ, πίνοντα κεκραμένον ἀπὸ τῶν καπηλείων, καὶ διαπληκτιζόμενον ἐν μέσῳ τοῖς ἀφ' ὥρας ἐργαζομένοις γυναίοις, τὰς δὲ μουσουργοὺς ἐν ταῖς ᾠδαῖς διδάσκοντα, καὶ περὶ θεατρικῶν ᾀσμάτων ἐρίζειν σπουδάζοντα πρὸς ἐκείνας περὶ μέλους ἁρμονίας. ταῦτα δ' οἱ μὲν ἄλλως ἀλύοντα, καὶ φύσει ῥάθυμον ὄντα καὶ φιλακόλαστον, ᾤοντο ποιεῖν τὸν Διονύσιον· οἱ δ'

nium clariſſima & maxima, quam decem annos tenuerat, alios fuerat duodecim a bello per Dionem geſto certaminibus & bellis jactatus. Hic ſcelera ſua ſuperavit calamitatibus: filiorum enim adultorum funera, filias virgines conſpexit conſtupratas, ſororis ejuſdemque conjugis obſcœniſſimis libidinibus ab hoſtibus violatum corpus, eam inde vi cum liberis peremptam & in altum demerſam: quæ in Dionis hiſtoria ſumus accuratius perſequuti.

Dionyſium, poſtquam delatus Corinthum eſt, nemo fuit inter Græcos quin aſpicere & appellare deſideraret. Alii cladibus ejus ex odio læti libenter eo concurrerunt, ut a fortuna velut præcipitatum conculcarent; alii inclinationem reſpicientes atque vicem ejus dolentes, contemplabantur in rebus infirmis mortalium & manifeſtis exemplis obſcurarum & divinarum virtutem cauſarum. Nullum enim tantum vel naturæ ea tempeſtas vel artis, quantum illud fortunæ opus edidit, quæ illum oſtendit paulo ante Siciliæ tyrannum, agentem cum muliere quæ exercebat popinam, vel in myropolio ſedentem, bibentem ex cauponis dilutum, & altercantem in publico cum mulierculis, quæ formam quæſtui habebant, pſaltrias in cantibus docentem, & circa cantilenas theatricas cum iis enixe de modorum digladiantem concentu. Hæc facere ideo Dionyſium aliqui, quod alias torpidus & ignavus ſua ſponte eſſet atque protervus, exiſtimabant: alii quo

δ' ὑπὲρ τοῦ καταφρονεῖσθαι καὶ μὴ φοβερὸν εἶναι τοῖς Κορινθίοις, μηδ' ὕποπτον, ὡς βαρυνόμενον τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου, καὶ πραγμάτων ἐφιέμενον, ἐπιτηδεύειν, καὶ ὑποκρίνεσθαι παρὰ φύσιν πολλὴν ἀβελτηρίαν ἐπιδεικνύμενον ἐν τῷ σχολάζειν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ λόγοι τινὲς αὐτοῦ μνημονεύονται, δι' ὧν ἐδόκει συμφέρεσθαι τοῖς παροῦσιν οὐκ ἀγεννῶς. τοῦτο μὲν γάρ, εἰς Λευκάδα καταχθεὶς πόλιν ἀπῳκισμένην ὑπὸ Κορινθίων, ὥσπερ τὴν Συρακουσίων, ταυτὸν ἔφη πεπονθέναι τοῖς ἐν ἁμαρτήμασι γενομένοις τῶν νεανίσκων. ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τοῖς μὲν ἀδελφοῖς ἱλαρῶς συνδιατρίβουσιν, τοὺς δὲ πατέρας αἰσχυνόμενοι φεύγουσιν· οὕτως αὐτὸς αἰδούμενος τὴν μητρόπολιν, ἡδέως ἂν αὐτόθι μετ' ἐκείνων κατοικεῖν. τοῦτο δ', ἐν Κορίνθῳ ξένου τινὸς ἀγροικότερον εἰς τὰς μετὰ τῶν φιλοσόφων διατριβάς, αἷς τυραννῶν ἔχαιρεν, χλευάζοντος αὐτόν, καὶ τέλος, ἐρωτῶντος τί δὴ τοῦ Πλάτωνος ἀπολαύσειεν σοφίας; Οὐδέν, ἔφη, σοὶ δοκοῦμεν ὑπὸ Πλάτωνος ὠφελῆσθαι, τύχης μεταβολὴν οὕτω φέροντες; πρὸς δὲ τὸν μουσικὸν Ἀριστόξενον, καί τινας ἄλλους, πυνθανομένους ὁπόθεν αὐτῷ, καὶ τίς ἡ πρὸς Πλάτωνα γένοιτο μέμψις, πολλῶν ἔφη κακῶν τὴν τυραννίδα μεστὴν οὖσαν, οὐδὲν ἔχειν τηλικοῦτον, ἡλίκον τὸ μηδένα τῶν λεγομένων φίλων μετὰ παῤῥησίας διαλέγεσθαι· καὶ γὰρ αὐτὸς ὑπ' ἐκείνων ἀποστερηθῆναι τοῦ Πλάτωνος εὐνοίας. ἐπεὶ δὲ τῶν βουλομένων τις εὐφυῶν εἶναι, σκώπτων τὸν Διονύσιον ἐξέσειε τὸ ἱμάτιον εἰσιὼν πρὸς αὐτόν, ὡς δὴ πρὸς τύ-

quo contemneretur, nec formidabilis Corinthiis foret vel ſuſpectus, quaſi graviter ferret viciſſitudinem vitæ, & dominandi cupiditate flagraret, magnamque affectaſſe & ſimulaſſe præter ingenium ſuum, atque ad otium fallendum præ ſe tuliſſe ſtoliditatem.

Et quidem commemorantur nonnulla ejus dicta quæ declararunt non tuliſſe eum præſentem fortunam abjecte : quod partim hinc intelligas ; Leucadem delatus (quæ colonia erat, ſicut Syracuſæ, Corinthiorum) idem ſibi ait quod adoleſcentibus qui peccaſſent uſu venire : ut enim illi hilariter verſantur cum fratribus, ſed ex verecundia patrum conſpectum fugiunt ; ita rubore ſe urbis quæ autor originis ſuæ ſit, libentem apud illos ibi manſurum. Partim inde, quod quum hoſpes quidam Corinthi de ejus cum philoſophis conſuetudine, qua capiebatur in dominatu, aſperius ei inſultaret, rogaretque ad poſtremum, quemnam ex Platonis cepiſſet ſapientia fructum, Nihilne (inquit) tibi profectus videmur a Platone aſſequuti, qui ita vices feramus fortunæ? Ad muſicum Ariſtoxenum & certos alios qui quærebant unde & quænam adverſus Platonem ei offenſio extitiſſet, Tyrannis (inquit) cum multis eſt referta malis, tum longe maximo, quod nemo ex iis qui dicuntur amici, libere loquatur : ſiquidem illorum ſe opera Platonis fuiſſe benevolentia ſpoliatum. Quum quidam ex illis qui faceti volebant eſſe, ad ludibrium veſtem, ingreſſus ad eum ſicut ad tyrannum,

τύραννον, ἀντισκώπτων ἐκεῖνος, ἐκέλευε τοῦτο ποιεῖν ὅταν ἐξίῃ παρ' αὐτοῦ, μή τι τῶν ἔνδον ἔχων ἀπέλθῃ. Φιλίππου δὲ τοῦ Μακεδόνος παρὰ πότον τινὰ λόγον μετ' εἰρωνείας ἐμβαλόντος περὶ τῶν μελῶν καὶ τῶν τραγῳδιῶν, ἃς ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος κατέλιπεν, καὶ προσποιουμένου διαπορεῖν ἐν τίνι χρόνῳ ταῦτα ποιεῖν ἐκεῖνος ἐσχόλαζεν· οὐ φαύλως ἀπήντησεν ὁ Διονύσιος, εἰπὼν, Ἐν ᾧ σὺ, κἀγὼ, καὶ πάντες οἱ μακάριοι δοκοῦντες εἶναι, περὶ κώθωνα διετρίβομεν. Πλάτων μὲν οὖν οὐκ ἐπεῖδεν ἐν Κορίνθῳ Διονύσιον, ἀλλ' ἔτυχεν ἤδη τεθνηκώς· ὁ δὲ Σινωπεὺς Διογένης ἀπαντήσας αὐτῷ πρῶτον, Ὡς ἀναξίως, ἔφη, Διονύσιε ζῇς. ἐπιστάντος δὲ ἐκείνου, καὶ εἰπόντος, Εὖ ποιεῖς, ὦ Διόγενες, συναχθόμενος ἡμῖν ἠτυχηκόσιν. Τί γάρ; εἶπεν ὁ Διογένης, οἴει μέ σοι συναλγεῖν, οὐ διαγανακτεῖν, ὅτι τοιοῦτον ἀνδράποδον ὢν, καὶ τοῖς τυραννείοις, ὥσπερ ὁ πατὴρ, ἐπιτήδειος ἐγγηράσας ἀποθανεῖν, ἐνταῦθα παίζων καὶ τρυφῶν διάγεις μεθ' ἡμῶν; ὥστέ μοι παραβάλλοντι τούτοις τὰς Φιλίστου φωνὰς, ἃς ἀφίησι περὶ τῶν Λεπτίνου θυγατέρων ὀλοφυρόμενος, ὡς ἐκ μεγάλων ἀγαθῶν τῶν τῆς τυραννίδος εἰς ταπεινὴν ἀφιγμένων δίαιταν, φαίνεσθαι θρήνους γυναικὸς ἀλαβάστρους καὶ πορφύρας καὶ χρυσία ποθούσης. ταῦτα μὲν οὖν οὐκ ἀλλότρια τῆς τῶν βίων ἀναγραφῆς, οὔτε ἄχρηστα δόξειν οἰόμεθα μὴ σπεύδουσι μήτε ἀσχολουμένοις ἀκροαταῖς.

Τῆς δὲ Διονυσίου δυστυχίας παραλόγου φανείσης, οὐχ ἧττον ἡ Τιμολέοντος εὐτυχία τὸ θαυμαστὸν ἔσχεν. ἐπιβὰς γὰρ Σικελίας ἐν ἡμέραις πεντήκοντα,

rannum, excuteret, ridiculo in eum retorto, id facere eum juſſit quum exiret a ſe, ne quid rerum ſuarum auferret. Philippo Macedoni ſermonem inter pocula cavilloſe inferenti de cantilenis & tragœdiis quas Dionyſius major reliquerat, atque ambigere fingenti ſe quonam iſtas tempore illi vacaſſet facere, non inſcite occurrens Dionyſius, Quo tempore (inquit) tu & ego atque omnes qui videmur beati, compotationibus indulgebamus. At Plato qui jam deceſſerat, non vidit Corinthi Dionyſium. Diogenes vero Sinopenſis occurrens ei, Quam indigne, inquit, agis Dionyſi! Siſtente illo ac dicente, Recte Diogenes facis, quod calamitatem noſtram graviter feras. Ibi Diogenes, Enimvero (inquit) tu me vicem cenſes dolere tuam, non ſtomachari, tale mancipium quum ſis, & dignus qui, ſicut parens, in ipſa ſede tyrannidis conſeneſcens ſpiritum deponas, quod nobiſcum hic in ludis degas & deliciis? Unde componenti mihi cum his Philiſti voces, quas de Leptinis filiabus mittit plangens, ex magnis eas tyrannidis fortunis ad vitam recidiſſe ſordidam, lamentationes videantur mulieris alabaſtros, purpuram & aurum deſiderantis. Atque hæc quidem non abhorrentia a vitarum deſcriptione, neque auditoribus inutilia non properantibus nec occupatis habenda exiſtimavi.

Quanquam vero aſperitas Dionyſii rerum eſt inuſitatior viſa, non minus tamen fuit Timoleontis ſtupenda proſperitas: quippe quinquaginta diebus quam applicuit in Siciliam,

κοντα, τήν τε ἀκρόπολιν τῶν Συρακουσίων παρέλαβεν, καὶ Διονύσιον εἰς Πελοπόννησον ἐξέπεμψεν. ὅθεν ἐπιρρωσθέντες οἱ Κορίνθιοι πέμπουσιν αὐτῷ δισχιλίους ὁπλίτας, καὶ διακοσίους ἱππεῖς. οἱ κομισθέντες ἄχρι Θουρίων, τὴν ἐκεῖθεν περαίωσιν, ὑπὸ Καρχηδονίων πολλαῖς ναυσὶ κατεχομένης τῆς θαλάσσης, ἄπορον ὁρῶντες, ὡς ἐν ἀνάγκῃ καιρὸν περιμένοντες ἀτρεμεῖν αὐτόθι, πρὸς κάλλιστον ἔργον ἀπεχρήσαντο τῇ σχολῇ. Θουρίων γὰρ τῶν ἐπὶ Βρεττίους στρατευόντων τὴν πόλιν παραλαβόντες ὥσπερ πατρίδα, καθαρῶς καὶ πιστῶς διεφύλαξαν. ὁ δ' Ἱκέτης τὴν μὲν ἀκρόπολιν τῶν Συρακουσῶν ἐπολιόρκει, καὶ σῖτον ἐκώλυεν εἰσπλεῖν τοῖς Κορινθίοις· Τιμολέοντι δὲ δύο ξένους παρασκευάσας δολοφονήσοντας αὐτὸν, ὑπέπεμψεν εἰς Ἀδρανὸν, οὔτε ἄλλως περὶ τὸ σῶμα συντεταγμένην ἔχοντι φυλακὴν, καὶ τότε παντάπασι διὰ τὸν Θεὸν ἀνειμένως καὶ ἀνυπόπτως σχολάζοντι μετὰ τῶν Ἀδρανιτῶν. οἱ δὲ πεμφθέντες κατὰ τύχην πυθόμενοι μέλλοντα θύειν αὐτὸν, ἧκον εἰς τὸ ἱερὸν ὑπὸ τοῖς ἱματίοις ἐγχειρίδια κομίζοντες, καὶ τοῖς περιεστῶσι τὸν βωμὸν ἀναμιχθέντες, ἐγγυτέρω κατὰ μικρὸν ἐπεχείρουν. καὶ ὅσον οὔπω παρακελευομένων ἀλλήλοις ἐνάρχεσθαι, παίει τὶς αὐτῶν τὸν ἕτερον κατὰ τῆς κεφαλῆς ξίφει, καὶ πεσόντος, οὔθ' ὁ παίσας ἔμεινεν, οὔθ' ὁ μετὰ τοῦ πληγέντος ἥκων, ἀλλὰ ἐκεῖνος μὲν, ὥσπερ εἶχεν τὸ ξίφος, φεύγων πρός τινα πέτραν ὑψηλὴν ἀπεπήδησεν· ἅτερος δὲ τοῦ βωμοῦ λαβόμενος, ἄδειαν ᾐτεῖτο παρὰ τοῦ Τιμολέοντος ἐπὶ τῷ πάντα μηνῦσαι. καὶ λαβὼν, ἐμήνυσε κατ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τοῦ τεθνηκότος, ὡς πεμφθεῖεν ἐκεῖνον ἀποκτενοῦντες. ἐν τούτῳ δὲ καὶ τὸν ἀπὸ τῆς

πέ-

ciliam, arcem Syracuſanam in poteſtatem accepit, Dionyſiumque in Peloponneſum miſit. Unde erecti Corinthii, duo millia peditum miſerunt ei cum equitibus ducentis, qui Thurium uſque provecti, quum tranſmiſſionem illinc obſidentibus mare magna claſſe Pœnis obſtructam cernerent, neceſſe habuerunt, dum tempus expectant, ibi conſiſtere. Hoc otio ſunt ad pulcherrimum opus abuſi. Quum nempe Thurii arma inferrent Brutiis, urbem ſibi creditam, tanquam patriam, magna integritate & fide cuſtodierunt. At Icetes obſidebat arcem Syracuſanam, & frumentationem invehi ad Corinthios prohibebat. Ad hæc, duos milites externos ad interficiendum per inſidias Timoleontem ſubornatos clam miſit Adranum. Ille nec alias cingebat ſe ſtatione armata, & tunc plane Dei fiducia ſecure & citra ullam ſuſpicionem feriabatur cum Adranitis. Qui miſſi fuerant, quum forte ſacrificaturum intellexiſſent, gladiis ſub pallio ſuccincti, in templum conceſſerunt, immiſtique circumſiſtentibus aram, ſenſim moverunt propius. Tantum non his mutuo ad invadendum eum cohortantibus, quidam alterum eorum gladio ſecundum caput vulnerat. Quo prolabente, nec percuſſor reſtitit, nec ſocius ſaucii, ſed ille gladium tenens ad rupem quandam profugit editam. Alter ara apprehenſa, indicium totius rei profeſſus, fidem dari ſibi petiit a Timoleonte. Qua data, indicavit ſe & illum qui fuerat occiſus, ad ipſum interficiendum miſſos. Interea illum a rupe alii retraxe-

runt

πέτρας κατῆγον ἕτεροι, βοῶντα μηδὲν ἀδικεῖν, ἀλλ' ἀνῃρηκέναι δικαίως τὸν ἄνθρωπον ὑπὲρ πατρὸς τεθνηκότος, ὃν ἐκεῖνος ἀπεκτονήκει πρότερον ἐν Λεοντίνοις. καὶ μαρτυροῦντας εἶχεν ἐνίους τῶν παρόντων, θαυμάζοντας ἅμα τῆς τύχης τὴν εὐμηχανίαν, ὡς δι' ἑτέρων ἕτερα κινοῦσαν, καὶ συνάγουσαν πάντα πόῤῥωθεν καὶ συγκαταπλέκουσαν τοῖς πλεῖστον διαφέρειν δοκοῦσιν, καὶ μηδὲν ἔχειν πρὸς ἄλληλα κοινὸν, ἀεὶ τοῖς ἀλλήλων χρῆται καὶ τέλεσι καὶ ἀρχαῖς. τὸν μὲν οὖν ἄνθρωπον ἐστεφάνωσαν οἱ Κορίνθιοι δέκα μναῖς, ὅτι τῷ φυλάττοντι δαίμονι τὸν Τιμολέοντα πάθος ἔχρησε δίκαιον, καὶ τὸν ἐκ πολλοῦ παρόντα θυμὸν αὐτῷ, πρότερον οὐ κατανάλωσε, ἀλλὰ μετ' αἰτίας ἰδίας πρὸς τὴν ἐκείνου σωτηρίαν ἀπὸ τύχης διετήρησεν. ἡ δὲ εἰς τὸν παρόντα καιρὸν εὐτυχία, καὶ πρὸς τὰ μέλλοντα ταῖς ἐλπίσιν ἐπῆρεν, ὁρῶντας ὡς ἱερὸν ἄνδρα, καὶ σὺν Θεῷ τιμωρὸν ἥκοντα τῇ Σικελίᾳ τὸν Τιμολέοντα σέβεσθαι καὶ φυλάττειν.

Ὡς δὲ ταύτης διήμαρτεν τῆς πείρας ὁ Ἱκέτης, καὶ πρὸς Τιμολέοντα πολλοὺς ἑώρα συνισταμένους, μεμψάμενος αὐτὸς ἑαυτὸν ὅτι τηλικαύτης παρούσης τῆς Καρχηδονίων δυνάμεως, ὥσπερ αἰσχυνόμενος αὐτῇ κατὰ μικρὰ χρῆται, καὶ λάθρα κλέπτων καὶ παρεισάγων τὴν συμμαχίαν, μετεπέμπετο Μάγωνα τὸν στρατηγὸν αὐτῶν μετὰ τοῦ στόλου παντός. ὁ δὲ εἰσέπλει φοβερὸς ναυσὶ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν καταλαμβάνων τὸν λιμένα, πεζῶν δὲ μυριάδας ἓξ ἀποβιβάζων καὶ καταστρατοπεδεύων ἐν τῇ πόλει τῶν Συρακουσίων· ὥστε πάντας οἴεσθαι τὴν πάλαι λεγομένην καὶ προσδοκωμένην ἐκβαρβάρωσιν ἥκειν

runt vociferantem, nihil commeritum ſe, jure occiſo illo homine patri parentaſſe defuncto, quem prius in Leontinis interemerat ille; teſteſque ex corona nonnullos citavit ſtupentes artificium fortunæ, quæ aliorum miniſterio alia moveat, atque omnia quamvis remota connectat & complicet iis quæ plurimum videntur diffidere, nec communione inter ſe ſociata ulla, atque aſſidue illis ita mutuo utatur, ut viciſſim alterius finis primordium ſit alterius. Corinthii huic homini præmium decem minas donaverunt, quod Deo Timoleontis tutelari juſtam iram ſuam commodaſſet, nec ante inveteratam illam ſimultatem effudiſſet, verum cum privata cauſa ſua forte fortuna reſervaſſet ad illius ſalutem. Hæc autem ejus præſens fœlicitas ſpem quoque in futurum erexit ſpectatorum, ut velut ſanctum virum & ad vindicandam Siciliam a Deo miſſum venerarentur ac cuſtodia ſepirent.

Ubi vero hic conatus fefellit Icetem, multos autem ille ad Timoleontem videt deficere, reprehendit ſemetipſe quod tanta manus quum præſto eſſet Pœnorum, uteretur ea quaſi verecundia carptim, qui clam & furtim auxilia introduceret. Itaque ducem eorum Magonem cum tota claſſe accivit. Ille magno cum terrore invectus portum eſt, atque centum quinquaginta navibus eum occupavit, peditum ſexaginta millia expoſuit in terram, caſtra in urbe Syracuſana locavit, ut omnes decantatam olim & denuntiatam, quæ occupatura Siciliam eſſet, exiſtimarent jam ad-

ἥκειν ἐπὶ τὴν Σικελίαν. οὐδέποτε γὰρ Καρχηδονίοις ὑπῆρξε πρότερον, μυρίους πολεμήσασι πολέμους ἐν Σικελίᾳ, λαβεῖν τὰς Συρακούσας. ἀλλὰ τότε δεξαμένου τοῦ Ἱκέτου καὶ παραδόντος, ἦν ὁρᾶν τὴν πόλιν στρατόπεδον βαρβάρων οὖσαν. οἱ δὲ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Κορινθίων κατέχοντες, ἐπισφαλῶς καὶ χαλεπῶς ἀπήλλαττον, τροφῆς μὲν ἱκανῆς οὐκ ἔτι παρούσης, ἀλλὰ ἐνδεόμενοι διὰ τὸ φρουρεῖσθαι τοὺς λιμένας, ἀεὶ ἐν ἀγῶσι καὶ μάχαις περὶ τὰ τείχη, καὶ πρὸς πᾶν μηχάνημα, καὶ πρὸς πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας μερίζοντες αὐτούς.

Οὐ μὴν ἀλλ' ὁ Τιμολέων παρεβοήθει, σῖτον ἐκ Κατάνης μικραῖς ἁλιάσι καὶ λεπτοῖς ἀκατίοις ἀποστέλλων, ἃ μάλιστα χειμῶνι παρεισέπιπτεν διὰ τῶν βαρβαρικῶν τριηρῶν, ὑποφερόμενα πρὸς τὸν κλύδωνα καὶ τὸν σάλον ἐκείνων διϊσταμένων. ἃ δὴ συνορῶντες οἱ περὶ τὸν Μάγωνα καὶ τὸν Ἱκέτην, ἐβούλοντο τὴν Κατάνην ἑλεῖν, ἐξ ἧς ἔπλει τὰ ἐπιτήδεια τοῖς πολιορκουμένοις, καὶ λαβόντες τῆς δυνάμεως τὴν μαχιμωτάτην, ἐξέπλευσαν ἐκ τῶν Συρακουσῶν. ὁ δὲ Κορίνθιος Λέων, οὗτος γὰρ ἦν ἄρχων τῶν πολιορκουμένων, κατιδὼν ἀπὸ τῆς ἄκρας τοὺς ὑπολελειμμένους τῶν πολεμίων ἀργῶς καὶ ἀμελῶς φυλάττοντας, ἐξαίφνης ἐπέπεσε διεσπαρμένοις αὐτοῖς· καὶ τοὺς μὲν ἀνελὼν, τοὺς δὲ τρεψάμενος, ἐκράτησε καὶ κατέσχε τὴν λεγομένην Ἀχραδινήν· ὃ κράτιστον ἐδόκει καὶ ἀθραυστότατον ὑπάρχειν τῆς Συρακουσίων μέρος πόλεως, τρόπον τινὰ συγκειμένης καὶ συνηρμοσμένης ἐκ πλειόνων πόλεων. εὐπορήσας δὲ καὶ σίτου καὶ χρημάτων, οὐκ ἀφῆκε τὸν τόπον, οὐδὲ ἀνεχώρησε πάλιν

adeſſe barbariem. Nunquam enim Carthaginenſibus ante copia fuerat, ſexcentis in Sicilia geſtis bellis, Syracuſarum potiundi. Tunc vero recipiente eos Icete & tradente urbem, illam videres caſtra eſſe barbarorum. Corinthii autem, qui arcem inſidebant, in ancipiti periculo & gravi malo verſabantur: quippe copia non erat iis neceſſariorum, ſed laborabant jam, quod ſepti portus ſtationibus eſſent, commeatus difficultate, cogebanturque in continuis certaminibus & pugnis ad tuendos muros, qui omni genere machinamentorum atque artis oppugnabantur, partiri ſe.

Verum ſubſidium ferebat Timoleon, frumentum Catana ſubmittens parvis piſcatoriis navibus minutiſque acatiis, quæ tempeſtatibus potiſſimum per medias barbarorum naves evadebant in arcem, quum illas undæ & fluctus diſpellerent, occulte permeantia. Quibus animadverſis, Mago & Icetes Catanam, unde ſupportabantur obſeſſis neceſſaria, deliberaverunt capere, & cum fortiſſimis copiis ſolverunt Syracuſis. At Corinthius Leon, obſeſſorum præfectus, hoſtes qui relicti erant ex arce contemplatus ſolute & ſecure ſtationes ſervare, repente diſſipatos adortus eſt; quorum partim cæſis, partim fugatis, potitus eſt, & occupavit Acradinam appellatam. Ea urbis Syracuſanæ, quæ quodammodo ex pluribus compoſita & conſtructa eſt urbibus, munitiſſima pars & inviolatiſſima habebatur. Magnam ibi vim frumenti & pecuniæ nactus, locum hunc non deſeruit, ne-

πάλιν ἐπὶ τὴν ἄκραν, ἀλλὰ φραξάμενος τὸν περίβολον τῆς Ἀχραδινῆς, καὶ συνάψας τοῖς ἐρύμασι πρὸς τὴν ἀκρόπολιν, διεφύλαττε. τοὺς δὲ περὶ τὸν Μάγωνα καὶ τὸν Ἱκέτην, ἐγγὺς ἤδη τῆς Κατάνης ὄντας, ἱππεὺς ἐκ Συρακουσῶν καταλαβὼν, ἀπήγγειλε τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀχραδινῆς. καὶ συνταραχθέντες ἀνεχώρησαν διὰ ταχέων, οὔτε λαβόντες ἐφ' ἣν ἐξῆλθον, οὔτε φυλάξαντες ἣν εἶχον.

Ταῦτα μὲν οὖν ἔτι τῇ προνοίᾳ καὶ ἀρετῇ δίδωσίν τινα πρὸς τὴν τύχην ἀμφισβήτησιν· τὸ δὲ ἐπὶ τούτοις γενόμενον, παντάπασιν ἔοικε συμβῆναι κατ' εὐτυχίαν. οἱ γὰρ ἐν τοῖς Θουρίοις διατρίβοντες στρατιῶται τῶν Κορινθίων, ἅμα μὲν δεδιότες τὰς Καρχηδονίων τριήρεις, αἳ παρεφύλαττον αὐτοὺς μετὰ Ἄνωνος, ἅμα δ' ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἐξηγριωμένης ὑπὸ πνεύματος τῆς θαλάσσης, πεζῇ διὰ Βρεττίων ὥρμησαν πορεύεσθαι. καὶ τὰ μὲν πείθοντες, τὰ δὲ βιαζόμενοι τοὺς βαρβάρους, εἰς Ῥήγιον κατέβαινον, ἔτι πολὺν χειμῶνα τοῦ πελάγους ἔχοντος. ὁ δὲ τῶν Καρχηδονίων ναύαρχος, ὡς οὐ προσεδόκα τοὺς Κορινθίους, καὶ μάτην ᾤετο καθῆσθαι, πείσας αὐτὸς ἑαυτὸν νενοηκέναι τι τῶν σοφῶν καὶ πανούργων πρὸς ἀπάτην, στεφανώσασθαι τοὺς ναύτας κελεύσας, καὶ κοσμήσας τὰς τριήρεις ἀσπίσιν Ἑλληνικαῖς καὶ Φοινικίσιν, ἔπλει πρὸς τὰς Συρακούσας. καὶ παρὰ τὴν ἀκρόπολιν χρώμενος ῥοθίῳ μετὰ κρότου καὶ γέλωτος, ἐβόα τοὺς Κορινθίους ἥκειν νενικηκὼς καὶ κεχειρωμένος, ἐν τῇ θαλάττῃ λαβὼν διαπλέοντας· ὡς δή τινα δυσθυμίαν τοῖς πολιορκουμένοις παρέξων. ἐκείνου δὲ ταῦτα ληροῦντος καὶ φενακίζοντος, ἐκ τῶν Βρεττίων καταβεβη-

neque retro ſe in arcem recepit, ſed obſeptis Acradinæ mœnibus, & commiſſa munitione cum arce, tutatus eam eſt. Mago autem & Icetes jam prope Catanam venerant, quum eos aſſequutus ex Syracuſis eques captam annuntiat Acradinam. Qui confuſi citato curſu rapuerunt retro agmen, quum neque cepiſſent eam ad quam profecti erant, neque quam tenebant, ſervaſſent.

Cæterum providentiæ hæc & virtuti diſceptationem nonnullam cum fortuna præbent: quod vero inſequutum eſt, videtur potiſſimum benignitati referendum acceptum fortunæ. Nam milites Corinthii, qui Thurii agebant, quum hinc formidarent Carthaginenſium claſſem quæ cum Hannone aſſervabat ipſos, hinc multos jam dies mare ventis ſæviret, perrexerunt pedibus per Brutios proficiſci, Rhegiumque qua barbarorum voluntate, qua vi, gravi adhuc pelagi procella, pervenere. At claſſis Punicæ præfectus, quum nec expectaret Corinthios, & nequicquam ratus eſt illic deſidere, perſuadens ſibi acutum commentum ſe & perquam callidum excogitaviſſe, coronas imperat nautis ſumere, naves clypeis Græcis & Phœniciis ornat, atque ita verſus Syracuſas contendit; prævectuſque arcem cum ſtrepitu, plauſu, & riſu, quo perculſos redderet obſeſſos, Corinthios clamavit ſe modo trajicientes fudiſſe mari & cepiſſe. Dum ille has nugas & præſtigias agit, Corinthii, qui ex Brutiis per-

βεβηκότες οἱ Κορίνθιοι εἰς τὸ Ῥήγιον, ὡς οὐδεὶς παρεφύλαττεν, καὶ τὸ πνεῦμα κατεσβεσμένον παραλόγως, ἀκύμονα τὸν πόρον ἰδεῖν καὶ λεῖον παρεῖχεν, ταχὺ πληρώσαντες τὰ πορθμεῖα καὶ τὰς ἁλιάδας τὰς παρούσας ἀνήγοντο, καὶ διεκομίζοντο πρὸς τὴν Σικελίαν οὕτως ἀσφαλῶς καὶ διὰ τοσαύτης γαλήνης, ὥστε τοὺς ἵππους παρὰ τὰ πλοῖα παρανηχομένους ἐκ ῥυτήρων ἐφέλκεσθαι.

Περαιωθέντων δὲ πάντων ὁ Τιμολέων δεξάμενος αὐτοὺς, τήν τε Μεσσήνην εὐθὺς εἶχεν, καὶ συνταξάμενος ἐβάδιζεν ἐπὶ τὰς Συρακούσας, οἷς εὐτύχει καὶ κατώρθου μᾶλλον ἢ τῇ δυνάμει πεποιθώς· οὐ γὰρ ἦσαν οἱ σὺν αὐτῷ πλείους τετρακισχιλίων. ἀγγελλομένης δὲ τῆς ἐφόδου τῷ Μάγωνι, θορυβούμενος καὶ δεδοικὼς, ἔτι μᾶλλον εἰς ὑποψίαν ἦλθεν, ἐκ τοιαύτης προφάσεως. ἐν τοῖς περὶ τὴν πόλιν τενάγεσι πολὺ μὲν ἐκ κρηνῶν πότιμον ὕδωρ, πολὺ δ' ἐξ ἑλῶν καὶ ποταμῶν καταρρεόντων εἰς τὴν θάλατταν δεχομένοις, πλῆθος ἐγχέλεων νέμεται, καὶ δαψίλεια τῆς ἄγρας τοῖς βουλομένοις ἀεὶ πάρεστιν. ταύτας οἱ παρ' ἀμφοτέρων μισθοῦ στρατευόμενοι, σχολῆς οὔσης καὶ ἀνοχῶν, συνεθήρευον. οἷα δὲ Ἕλληνες ὄντες, καὶ πρὸς ἀλλήλους οὐκ ἔχοντες ἰδίων ἀπεχθειῶν πρόφασιν, ἐν μὲν ταῖς μάχαις διεκινδύνευον εὐρώστως, ἐν δὲ ταῖς ἀνοχαῖς προσφοιτῶντες ἀλλήλοις διελέγοντο. καὶ τότε κοινὸν περὶ τὴν ἁλιείαν ἔχοντες ἔργον, ἐν λόγοις ἦσαν, θαυμάζοντες τῆς θαλάσσης τὴν εὐφυΐαν, καὶ τῶν χωρίων τὴν κατασκευήν. καί τις εἶπε τῶν παρὰ τοῖς Κορινθίοις στρατευομένων, Τοσαύτην μέντοι τὴν πόλιν τὸ μέγεθος, καὶ τοσούτοις ἐξησκη-

μένην

pervenerant Rhegium, ubi nulla mari cuſtodia fuit, & venti qui præter ſpem ceciderant, tranquillum aſpectu & lenem præbuerunt tranſitum, propere conſcenderunt pontones & naves piſcatorias, quæ ad manum erant: atque in Siciliam tam tuto tantaque tranſmiſerunt tranquillitate, ut equos juxta navigia nantes traherent habenis.

Qui ut omnes jam trajecerunt, atque ad Timoleontem pervenerunt, extemplo is potitus eſt Meſſana, ac ſigna Syracuſas movit, fortuna ſua rebuſque proſpere geſtis plus quam copiis fretus: neque enim plus quatuor millibus militum habebat ſecum. Adventu ejus nuntiato, perculſus terrore Mago in ſuſpicionem majorem ex hujuſcemodi occaſione eſt delapſus. In vadis limoſis juxta urbem, quæ copioſam ex fontibus aquam dulcem, copioſam etiam ex paludibus & fluminibus in mare delabentibus accipiunt, magna vis anguillarum paſcitur, largaque ſemper captura cuivis ſuppeditat. Has utriuſque partis mercenarii milites per otium & inducias una venabantur. Qui Græci cum eſſent, nec cauſam invicem haberent privatarum ſimultatum, dimicabant quidem in certaminibus fortiter, per inducias autem congrediebantur colloquebanturque. Ac tum in communi piſcandi opere occupati, ſermones inter ſe ſerebant, mirantes maris illius indolem & loca circa egregie comparata. Hic unus ex iis qui in præſidiis Corinthiorum erant, Atqui tam amplam, inquit, & tam multis decoratam dotibus urbem in extre-

mam

μένην καλοῖς ὑμεῖς Ἕλληνες ὄντες ἐκβαρβαρῶσαι προθυμεῖσθε, τοὺς κακίστους καὶ φονικωτάτους Καρχηδονίους ἐγγυτέρω κατοικίζοντες ἡμῶν, πρὸς οὓς ἔδει πολλὰς εὔχεσθαι Σικελίας προκεῖσθαι τῆς Ἑλλάδος. ἢ δοκεῖτε τούτους στρατὸν ἀγείραντας ἀπὸ στηλῶν Ἡρακλείων καὶ τῆς Ἀτλαντικῆς ἥκειν θαλάττης δεῦρο, κινδυνεύσοντας ὑπὲρ τῆς Ἱκέτου δυναστείας; ὃς εἰ λογισμὸν εἶχεν ἡγεμόνος, οὐκ ἂν ἐξέβαλε τοὺς πατέρας, οὐδ᾽ ἐπῆγε τῇ πατρίδι τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ καὶ τιμῆς καὶ δυνάμεως ἐτύγχανεν ὅσης πρέπει, Κορινθίους καὶ Τιμολέοντα πείσας. τούτους τοὺς λόγους οἱ μισθοφόροι διεθρόησαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ παρέσχον ὑποψίαν τῷ Μάγωνι προδίδοσθαι, χρήζοντι πάλαι προφάσεως. διὸ καὶ δεομένου τοῦ Ἱκέτου παραμένειν, καὶ διδάσκοντος ὅσῳ βελτίονές εἰσι τῶν πολεμίων, μᾶλλον οἰόμενος ἀρετῇ καὶ τύχῃ λείπεσθαι Τιμολέοντος ἢ πλήθει δυνάμεως ὑπερβάλλειν, ἄρας εὐθὺς ἀπέπλευσεν εἰς Λιβύην, αἰσχρῶς καὶ οὐδένα λογισμὸν ἀνθρώπινον ἐκ τῶν χειρῶν ἀφεὶς Σικελίαν.

Τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ παρῆν ὁ Τιμολέων ἐπὶ μάχην συντεταγμένος. ὡς δὲ τὴν φυγὴν ἐπυνθάνοντο, καὶ τὴν ἐρημίαν ἑώρων τῶν νεωρίων, γελᾶν αὐτοῖς ἐπῄει τὴν ἀνανδρείαν τοῦ Μάγωνος· καὶ περιϊόντες ἐκήρυττον ἐν τῇ πόλει μήνυτρα τῷ φράσαντι τὸν Καρχηδονίων στόλον ὅπη σφᾶς ἀποδέδρακεν. οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦ Ἱκέτου φιλομαχοῦντος ἔτι, καὶ τὴν λαβὴν οὐ προϊεμένου τῆς πόλεως, ἀλλ᾽ ἐμπεφυκότος οἷς κατεῖχε μέρεσι, καρτεροῖς οὖσι καὶ δυσπρομάχοις, διελὼν ὁ Τιμολέων τὴν δύναμιν, αὐτὸς μὲν, ᾗ βιαιότατον ἦν, παρὰ τὸ ῥεῖθρον τοῦ Ἀνάπου προσέβαλλεν, ἄλλους δ᾽ ἐκ τῆς Ἀχραδινῆς ἐκέλευεν ἐπιχει-

χει-

mam barbariem redigere vos, qui Græci eſtis, laboratis, teterrimoſque & immaniſſimos reddere magis nobis affines Carthaginenſes; contra quos optandum ſit, multæ ut eſſent pro Græcia objectæ Siciliæ. An vos exiſtimatis exercitu hos uſque a columnis Herculis excitato & a mari Atlantico huc pergere, ut pro Icetis depugnent dominatu? qui ſi animum habuiſſet imperio dignam, non expuliſſet autores originis ſuæ, neque in patriam ſuam invexiſſet hoſtes; verum ſi Corinthiis ſe & Timoleonti probaſſet, etiam honores & opes eſſet meritas conſequutus. Pervaſerunt hæ voces ſtipendiariorum in caſtra, quærentique jamdiu obtentum Magoni, ſuſpicionem præbuerunt prodi ſe; ita obſecrante ut maneret Icete, docenteque hoſtibus quanto præſtent, is tamen virtute magis & fortuna Timoleonti ratus ſe concedere, quam ſuperare eum copiarum numero, confeſtim in Africam vela facit, Sicilia nullo humano conſilio fœde de manibus projecta.

Poſtero die aderat cum inſtructa acie Timoleon. Ut fugam didicerunt, & ſolitudinem viderunt portus, non potuerunt non ridere Magonis ignaviam, ac præmia per urbem pronuntiaverunt ei qui indicaret quo ipſis ſe claſſis Punica ſubduxiſſet. At vero quum nondum fractus Icetes eſſet, neque amitteret de manibus urbem, ſed inhæreret partibus quas tenebat, firmis nec promptis oppugnatu: diſtributis copiis Timoleon aſperrimam partem, qua præterfluit Anapus, adoritur, alios jubet per Acradinam aggredi, quos

Co-

χειρῶν, ὧν Ἰσίας ἡγεῖτο ὁ Κορίνθιος. τοὺς δὲ τρίτους ὑπῆγον ἐπὶ τὰς Ἐπιπολὰς Δείναρχος καὶ Δημάρετος, οἱ τὴν ὑστέραν ἀγαγόντες ἐκ Κορίνθου βοήθειαν. ἅμα δὲ καὶ πανταχόθεν τῆς ἐφόδου γενομένης, καὶ τῶν περὶ τὸν Ἱκέτην ἀνατραπέντων καὶ φυγόντων, τὸ μὲν ἁλῶναι τὴν πόλιν κατ' ἄκρας, καὶ γενέσθαι ταχέως ὑποχείριον, ἐκπεσόντων τῶν πολεμίων, δίκαιον ἀναθεῖναι τῇ τῶν μαχομένων ἀνδραγαθία, καὶ τῇ δεινότητι τοῦ στρατηγοῦ· τὸ δὲ μηδὲ ἀποθανεῖν τινα, μήτε τρωθῆναι τῶν Κορινθίων, ἴδιον ἔργον αὐτῆς ἡ Τιμολέοντος ἐπεδείξατο τύχη, καθάπερ διαμιλλωμένη πρὸς τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός, ἵνα τῶν ἐπαινουμένων αὐτοῦ τὰ μακαριζόμενα μᾶλλον οἱ πυνθανόμενοι θαυμάζωσιν. οὐ γὰρ μόνον Σικελίαν πᾶσαν, οὐδ' Ἰταλίαν εὐθὺς ἡ φήμη κατέσχεν, ἀλλ' ἡμερῶν ὀλίγων ἡ Ἑλλὰς διήχει τὸ μέγεθος τοῦ κατορθώματος· ὥστε τὴν τῶν Κορινθίων πόλιν ἀπιστοῦσαν εἰ διαπέπλευκεν ὁ στόλος, ὁμοῦ καὶ σεσωσμένους καὶ νενικηκότας ἀκούειν τοὺς ἄνδρας. οὕτως εὐρόησαν αἱ πράξεις, καὶ τοσούτῳ κάλλει τῶν ἔργων τὸ τάχος ἡ τύχη προσέθηκεν.

Γενόμενος δὲ τῆς ἄκρας κύριος, οὐκ ἔπαθε Δίωνι ταυτὸ πάθος, οὐδ' ἐφείσατο τοῦ τόπου διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν πολυτέλειαν τῆς κατασκευῆς, ἀλλὰ τὴν ἐκεῖνον διαβαλοῦσαν, εἶτ' ἀπολέσασαν ὑποψίαν φυλαξάμενος, ἐκήρυξε τῶν Συρακουσίων τὸν βουλόμενον παρεῖναι μετὰ σιδήρου, καὶ συνεφάπτεσθαι κατασκαπτομένων τῶν τυραννικῶν ἐρυμάτων. ὡς δὲ πάντες ἀνέβησαν, ἀρχὴν ἐλευθερίας ποιησάμενοι βεβαιοτάτην τὸ κήρυγμα καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, οὐ μόνον τὴν ἄκραν, ἀλλὰ καὶ τὰς οἰκίας καὶ τὰ μνήματα τῶν τυράννων ἀνέ-

τρεψαν

Corinthius Iſias ducebat, tertios ad Epipolas tentandas ducunt Dinarchus & Demaretus, qui noviſſima ſubſidia adduxerant Corintho. Quum eſſet undique impreſſio facta, proſtratus Icetis miles & in fugam eſt averſus. Hic, quod vi expugnata urbs fuerit, & cito profugientibus hoſtibus in poteſtatem venerit, id jure cum militum virtuti, tum conſilio attribuas ducis: at quod nemo ceciderit, nemo vulnus acceperit Corinthiorum, hoc proprium eſſe ſuum opus fortuna Timoleontis, quaſi cum virtute ejus contendens, oſtendit; ut qui hoc audiant, celebrent fœlicitatem ejus quam virtutem impenſius. Neque enim confeſtim per totam ſolum Siciliam & Italiam hic perlatus rumor eſt, ſed & paucis diebus victoria hac tota perſonavit Græcia. Itaque civitas Corinthiorum, quæ nondum crediderat delatam in Siciliam claſſem, ſimul & incolumes eſſe & victores accepit. Uſque adeo fuit curſus rerum ſecundus, tantamque rerum geſtarum ſplendori attexuit celeritatem fortuna.

Quum in manu ſua Timoleon arcem teneret, non fecit idem ac Dion, neque ob pulchritudinem & operis magnificentiam pepercit loco, ſed declinans eam, illum quæ laceraverat & perdiderat, ſuſpicionem, pronuntiavit per præconem, ut Syracuſani, quibus videretur, cum ferro adeſſent, adjuvarentque ad demolienda præſidia tyrannica. Ubi omnes aſcendere, rudimenta libertatis certiſſima illud edictum & illum rati diem, non arcem modo, ſed tecta quoque & monumenta exciderunt atque

di-

τρεψαν καὶ κατέσκαψαν. εὐθὺς δὲ τὸν τόπον συνομαλύνας, ἐνῳκοδόμησε τὰ δικαστήρια, χαριζόμενος τοῖς πολίταις, καὶ τῆς τυραννίδος ὑπερτέραν ποιῶν τὴν δημοκρατίαν. ἐπεὶ δὲ τὴν πόλιν ἑλὼν οὐκ εἶχε πολίτας, ἀλλὰ τῶν μὲν ἐν τοῖς πολέμοις καὶ ταῖς στάσεσι διαφθαρέντων, τῶν δὲ τὰς τυραννίδας φυγόντων, ἡ μὲν ἐν Συρακούσαις ἀγορὰ, δι᾽ ἐρημίαν οὕτω πολλὴν καὶ βαθεῖαν ἐξέφυσεν ὕλην, ὥστε τοὺς ἵππους ἐν αὐτῇ κατανέμεσθαι, τῶν ἱπποκόμων ἐν τῇ χλόῃ κατακειμένων· αἱ δὲ ἄλλαι πόλεις, πλὴν παντελῶς ὀλίγων, ἐλάφων ἐγίνοντο μεσταὶ καὶ συῶν ἀγρίων· ἐν δὲ τοῖς προαστείοις καὶ περὶ τὰ τείχη πολλάκις οἱ σχολὴν ἄγοντες ἐκυνηγέτουν, ὑπήκουε δ᾽ οὐδεὶς τῶν ἐν τοῖς ἐρύμασι καὶ φρουρίοις κατοικούντων, οὐδὲ κατέβαινον εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ φρίκη καὶ μῖσος εἶχε πάντας ἀγορᾶς καὶ πολιτείας καὶ βήματος, ἐξ ὧν ἀνέφυσαν αὐτοῖς οἱ πλεῖστοι τῶν τυράννων· ἔδοξε τῷ Τιμολέοντι καὶ τοῖς Συρακουσίοις γράψαι πρὸς τοὺς Κορινθίους, ὅπως πέμψωσιν οἰκήτορας εἰς τὰς Συρακούσας ἐκ τῆς Ἑλλάδος. ἥ τε γὰρ χώρα σχολάζειν ἔμελλεν, καὶ πολὺν πόλεμον ἐκ Λιβύης προσεδέχοντο, πυνθανόμενοι τοὺς Καρχηδονίους τοῦ μὲν Μάγωνος ἑαυτὸν ἀνελόντος ἀνεσταυρωκέναι τὸ σῶμα, διὰ τὴν στρατηγίαν ὀργισθέντας, αὐτοὺς δὲ συνάγειν μεγάλην δύναμιν, ὡς ἔτους ὥρᾳ διαβησομένους εἰς Σικελίαν.

Τῶν δὲ γραμμάτων τούτων παρὰ τοῦ Τιμολέοντος κομισθέντων, καὶ πρέσβεων ἅμα παρόντων Συρακουσίων, καὶ δεομένων ἐπιμεληθῆναι τῆς πόλεως, καὶ γενέσθαι πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς οἰκιστὰς, οὐχ ἥρπασαν οἱ Κορίνθιοι τὴν πλεονεξίαν, οὐδὲ προσεποιήσαντο αὐτοῖς τὴν πόλιν, ἀλλὰ πρῶτον μὲν, ἐπιόντες

τοὺς

diruerunt tyrannorum. Mox quo gratificaretur civibus, validioremque tyrannide efficeret libertatem popularem, aream complanavit, eique forum judiciale impoſuit. Capta jam urbe, quum deficeretur civibus, quod partim per bella & ſeditiones occubuiſſent, partim refugiſſent tyrannos, unde forum Syracuſis deſertum adeo extulerat copioſam & denſam materiam, ut equi ibi paſcerentur quieſcentibus in herba equiſonibus; cætera oppida, præter admodum pauca, cervorum & aprorum erant luſtra: in ſuburbiis & circa mœnia per otium venabantur crebro, nemo in arcibus & præſidiis habitantium ſuſtinebat adire urbem, ſed horror omnes & odium tenebat fori, reipub. ſuggeſti, ex quibus plerique extitiſſent tyranni. Timoleonti & Syracuſanis viſum eſt ſcribere ad Corinthios, ut colonos Syracuſas ex Græcia mitterent; alioquin agrum cultoribus relinquendum vacuum eſſe, & grave ſe ex Africa bellum expectare, quod allatum eſſet, Carthaginenſes Magonis, qui ſibi ipſe mortem conſciverat, in crucem corpus egiſſe, ob præturam offenſos male geſtam, & magnum delectum habere, ut æſtate proxima in Siciliam trajiciant.

His a Timoleonte allatis literis, ſimulque præſentibus Syracuſanorum legatis, qui orabant ſuſciperent civitatis curam, fierentque de integro ejus conditores, non ſibi ſolis hanc avide arripuerunt commoditatem Corinthii, neque ſibi eam urbem vendicaverunt, ſed primum ad ſacra ludicra per Græ-

ciam

τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνας Ἑλλάδι, καὶ τὰς μεγίστας τῶν πανηγύρεων, ἀνηγόρευον ὑπὸ κηρύκων, ὅτι Κορίνθιοι καταλελυκότες τὴν ἐν Συρακούσαις τυραννίδα, καὶ τὸν τύραννον ἐξεληλακότες, καλοῦσι Συρακουσίους καὶ τῶν ἄλλων Σικελιωτῶν τὸν βουλόμενον οἰκεῖν τὴν πόλιν, ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους ἐπὶ ἴσοις καὶ δικαίοις τὴν χώραν διαλαχόντας. ἔπειτα διαπέμποντες ἀγγέλους εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὰς νήσους, ὅπου πλείστους ἐπυνθάνοντο τῶν φυγάδων διεσπαρμένους κατοικεῖν, παρεκάλουν ἰέναι πάντας εἰς Κόρινθον, ὡς Κορινθίων ἀσφαλῆ πομπὴν καὶ πλοῖα καὶ στρατηγοὺς παρεξόντων ἰδίοις τέλεσιν εἰς Συρακούσας. κηρυσσομένων δὲ τούτων, ἡ μὲν πόλις τὸν δικαιότατον καὶ κάλλιστον ἀπελάμβανεν ἔπαινον καὶ ζῆλον, ἐλευθεροῦσα μὲν ἀπὸ τῶν τυράννων, σώζουσα δὲ ἀπὸ τῶν βαρβάρων, ἀποδιδοῦσα δὲ τοῖς πολίταις τὴν χώραν. οἱ δὲ συνελθόντες εἰς Κόρινθον, οὐκ ὄντες ἱκανοὶ τὸ πλῆθος, ἐδεήθησαν ἐκ Κορίνθου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος παραλαβεῖν συνοίκους· καὶ γενόμενοι μυρίων οὐκ ἐλάττους, κατέπλευσαν εἰς Συρακούσας. ἤδη δὲ καὶ τῶν ἐξ Ἰταλίας καὶ Σικελίας πολλοὶ τῷ Τιμολέοντι συνεληλύθεισαν, καὶ γενομένοις αὐτοῖς ἑξακισμυρίοις τὸ πλῆθος, ὡς Ἄθανις εἴρηκεν, τὴν μὲν χώραν διένειμεν, τὰς δ' οἰκίας ἀπέδοτο χιλίων ταλάντων· ἅμα μὲν, ὑπολειπόμενος τοῖς ἀρχαίοις Συρακουσίοις ἐξωνεῖσθαι τὰς αὑτῶν, ἅμα δὲ, χρημάτων εὐπορίαν τῷ δήμῳ μηχανώμενος, οὕτω πενομένῳ καὶ πρὸς τἄλλα καὶ πρὸς τὸν πόλεμον, ὥστε καὶ τοὺς ἀνδριάντας ἀποδόσθαι, ψήφου διαφερομένης ὑπὲρ ἑκάστου, καὶ γενομένης κατηγορίας, ὥσπερ ἀνθρώπων εὐθύνας διδόντων. ὅτε δή φασι τὸν Γέλωνος ἀνδριάντα τοῦ παλαιοῦ

ciam & ad celeberrima concilia miſſis legatis, pronuntiari per præcones juſſerunt, Corinthios proſtrata Syracuſis tyrannide & ejecto tyranno, vocare Syracuſanos Siculoſque alios omnes, ut liberi & immunes ſuis legibus urbem colant, & agrum æquis conditionibus partiantur. Hinc dimiſſis per Aſiam & inſulas nuntiis, ubi maximam partem acceperant exulum dilapſam conſediſſe, invitaverunt omnes Corinthum ut venirent, præſidium, & naves, & duces, qui ſecure eos Syracuſas uſque deducant, Corinthios ſuis impenſis præbituros. His pronuntiatis, meritiſſimam & pulcherrimam retulit illa civitas laudem & gloriam, quod a tyrannis liberaret, a barbaris tueretur, civibus reſtitueret provinciam. Qui Corinthum convenere, quia minor erat eorum numerus, rogarunt ut ex Corintho & reliqua Græcia adſcriberentur ſibi coloni. Quum ad decem millia effeciſſent, navigaverunt Syracuſas. Jam ex Italia quoque & ex Sicilia concurrerant ad Timoleontem frequentes. Ut ſexaginta millium explevit numerum, ut eſt Athanis autor, diviſit iis agrum, ædificia mille talentis diſtraxit, ſimul relinquens veteribus Syracuſanis jus ſua redimendi, & facultatem populo comparans pecuniæ, ita inopi, cum ad alia tum ad bellum, ut ſtatuas etiam venundarent. Ferebatur de unaquaque ſuffragium, inſtituebaturque accuſatio, ſicut hominum a quibus ratio repoſcitur rerum geſtarum. Referunt autem nonnulli Gelonis priſci tyranni ſtatuam

 Syra-

λαιοῦ τυράννου διατηρῆσαι τοὺς Συρακουσίους, καταχειροτονουμένων τῶν ἄλλων, ἀγαμένους καὶ τιμῶντας τὸν ἄνδρα τῆς νίκης ἣν πρὸς Ἱμέρᾳ Καρχηδονίους ἐνίκησεν.

Οὕτω δὲ τῆς πόλεως ἀναζωπυρούσης καὶ πληρουμένης, ἐπιῤῥεόντων πανταχόθεν εἰς αὐτὴν τῶν πολιτῶν, βουλόμενος ὁ Τιμολέων καὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἐλευθερῶσαι, καὶ παντάπασιν ἐκκόψαι τῆς Σικελίας τὰς τυραννίδας, ἐπὶ τὰς χώρας αὐτῶν στρατεύων, Ἱκέτην μὲν ἠνάγκασεν ἀποστάντα Καρχηδονίων ὁμολογῆσαι τὰς ἀκροπόλεις κατασκάψειν, καὶ βιοτεύσειν ἰδιώτην ἐν Λεοντίνοις· Λεπτίνου δὲ τοῦ τυραννοῦντος Ἀπολλωνίας καὶ συχνῶν ἄλλων πολιχνίων, ὡς ἐκινδύνευε κατὰ κράτος ἁλῶναι, παραδόντος αὐτὸν, φεισάμενος εἰς Κόρινθον ἀπέστειλεν, καλὸν ἡγούμενος ἐν τῇ μητροπόλει τοὺς τῆς Σικελίας τυράννους ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποθεωρεῖσθαι φυγαδικῶς καὶ ταπεινῶς ζῶντας. τοὺς δὲ μισθοφόρους βουλόμενος ἐκ τῆς πολεμίας ὠφελεῖσθαι καὶ μὴ σχολάζειν, αὐτὸς μὲν εἰς τὰς Συρακούσας ἐπανῆλθεν τῇ καταστάσει τῆς πολιτείας προσέξων, καὶ τοῖς ἥκουσιν ἐκ Κορίνθου νομοθέταις Κεφάλῳ καὶ Διονυσίῳ τὰ κυριώτατα καὶ κάλλιστα συνδιαθήσων· τοὺς δὲ περὶ Δείναρχον καὶ Δημάρετον, εἰς τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐξέπεμψεν ἐπικράτειαν. οἱ πόλεις πολλὰς ἀφιστάντες τῶν βαρβάρων, οὐ μόνον αὐτοὶ διῆγον ἐν ἀφθόνοις, ἀλλὰ καὶ χρήματα παρεσκεύαζον εἰς τὸν πόλεμον ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων.

Ἐν τούτῳ δὲ Καρχηδόνιοι καταπλέουσιν εἰς τὸ Λιλύβαιον, ἄγοντες ἑπτὰ μυριάδας στρατοῦ, καὶ τριήρεις διακοσίας, καὶ πλοῖα χίλια, κομίζοντα μηχα-
νὰς

Syracuſanos damnatis aliis conſervaſſe, victoriæ cauſa, qua apud Himeram fuderat Pœnos, illum celebrantes atque honorantes.

Dum ita recreatur civitas, & confluentibus in eam undique civibus frequentatur, cupiens Timoleon cæteras quoque urbes in libertatem reſtituere, & excindere ſemel ex Sicilia dominatus, ducto in fines earum exercitu, Icetem deſciſcere compulit a Carthaginenſibus, ac fœdus ſecum paciſci, ut arces diſturbaret, & in Leontinis ageret privatus. Leptini Apolloniæ & oppidulorum nonnullorum aliorum tyranno, quum in diſcrimine eſſet, ne vi veniret in poteſtatem, dedenti ſe pepercit, miſitque eum Corinthum: pulchrum ratus conſpici a Græcis in autore originis urbe exules Siciliæ tyrannos & abjectam vitam degentes. Inde Syracuſas regreſſus eſt, conſtituendæ reipublicæ operam daturus, & una cum legiſlatoribus qui Corintho veniebant, Cephalo & Dionyſio, præcipua & præſtantiſſima capita digeſturus. Interim, quia mercede conductum militem locupletari ex hoſtico, nec marceſcere volebat otio, Dinarchum & Demaretum in provinciam Carthaginenſium dimiſit, qui oppida complura receperunt a barbaris: unde non ipſis modo omnia ſuppetebant abunde, ſed & pecuniam ad bellum ex præda conficiebant.

Pœni interea cum exercitu ſeptuaginta millium militum, ducentis triremibus, mille navibus, quibus tormenta bellica, currus,
magnam

νὰς καὶ τέθριππα καὶ σῖτον ἄφθονον καὶ τὴν ἄλλην παρασκευὴν, ὡς οὐκ ἔτι ποιησόμενοι κατὰ μέρος τὸν πόλεμον, ἀλλ᾽ ὁμοῦ πάσης Σικελίας ἐξελάσοντες τοὺς Ἕλληνας. ἦν γὰρ ἡ δύναμις ἐξαρκοῦσα καὶ μὴ νοσοῦντας μηδὲ διεφθαρμένους ὑπ᾽ ἀλλήλων συλλαβέσθαι Σικελιώτας· πυθόμενοι δὲ πορθεῖσθαι τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν, εὐθὺς ὀργῇ πρὸς τοὺς Κορινθίους ἐχώρουν, Ἀσδρούβα καὶ Ἀμίλκα στρατηγούντων. τῆς δὲ ἀγγελίας ὀξέως εἰς Συρακούσας ἀφικομένης, οὕτω κατεπλάγησαν οἱ Συρακούσιοι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς δυνάμεως, ὥστε μόλις τῷ Τιμολέοντι τρισχιλίους ἀπὸ τοσούτων μυριάδων, ὅπλα λαβόντας, τολμῆσαι συνελθεῖν. οἱ δὲ μισθοφόροι, τετρακισχίλιοι τὸ πλῆθος ἦσαν· καὶ τούτων αὖθις ὅσον χίλιοι καθ᾽ ὁδὸν ἀποδειλιάσαντες ἀνεχώρησαν, ὡς οὐχ ὑγιαίνοντος τοῦ Τιμολέοντος, ἀλλὰ μαινομένου παρ᾽ ἡλικίαν, καὶ πρὸς ἑπτὰ μυριάδας πολεμίων μετὰ πεντακισχιλίων πεζῶν καὶ χιλίων ἱππέων βαδίζοντος, διαρτῶντος ὁδὸν ἡμερῶν ὀκτὼ τὴν δύναμιν ἀπὸ τῶν Συρακουσῶν· ὅθεν οὔτε σωθῆναι τοῖς φεύγουσιν, οὔτε ταφῆναι τοῖς πεσοῦσιν αὐτῶν ὑπάρξει. τούτους μὲν οὖν Τιμολέων κέρδος ἡγεῖτο πρὸ τῆς μάχης φανεροὺς γεγονότας, τοὺς δὲ ἄλλους ἐπιῤῥώσας, κατὰ τάχος ἦγε πρὸς τὸν Κρίμησον ποταμὸν, ὅπου καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἤκουσε συνάπτειν.

Ἀναβαίνοντι δὲ αὐτῷ πρὸς λόφον, ὃν ὑπερβάλλοντες ἔμελλον κατόψεσθαι τὸ στράτευμα καὶ τὴν δύναμιν τῶν πολεμίων, ἐμβάλλουσιν ἡμίονοι σέλινα κομίζοντες· καὶ τοῖς στρατιώταις εἰσῆλθε, πονηρὸν εἶναι τὸ σημεῖον, ὅτι τὰ μνήματα τῶν νεκρῶν εἰώθαμεν ἐπιεικῶς στεφανοῦν σελίνοις· καὶ παροιμία τὶς ἐκ

magnam vim commeatus, & alium apparatum portabant, Lilybæum applicuere: non ut minutatim jam bellum gererent, verum ut tota Sicilia ſummoverent Græcos. Adeo erant enim vires eorum validæ, ut vel non languentes valerent neque attritos invicem convellere Siculos. Qui accepto provinciam ſuam evaſtari, confeſtim ducibus Aſdrubale & Amilcare infeſti contenderunt in Corinthios. Eo nuntio propere Syracuſas perlato, uſque eo Syracuſani magnitudine illius exercitus trepidaverunt, ut ex tot millibus vix tria millia capere arma & Timoleontem auſi fuerint ſequi. Qui mercenaria ſtipendia facerent, quatuor millia numero erant: horum item ad mille in itinere per ignaviam receſſere. Videbatur ſcilicet iis non ſapere Timoleon, ſed præter ætatem inſanire, qui adverſus ſeptuaginta hoſtium millia, quinque millibus peditum & mille equitum moveret, exercitumque a Syracuſis octo dierum via divelleret: unde nec receptus fugientibus, nec copia ſepulturæ ſupereſſet cæſis. Cæterum deputavit in lucro Timoleon, quod hi ſemetipſos prodidiſſent ante certamen; reliquos a ſe confirmatos raptim duxit ad Crimeſum amnem, ubi acceperat inventurum ſe hoſtes.

Subeunti collem, quo ſuperato exercitum & copias hoſtium erant ſubjectos oculis habituri, occurrunt muli apium ferentes. Id viſum militibus fœdum omen eſt, quia defunctorum ſepulchris fere coronas ex apio imponere ſolemus. Unde natum proverbium

ἐκ τούτου γέγονεν, τὸν ἐπισφαλῶς νοσοῦντα, δεῖσθαι τοῦ σελίνου. βουλόμενος οὖν αὐτοὺς ἀπαλλάξαι τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τὴν δυσελπιστίαν ἀφελεῖν ὁ Τιμολέων, ἐπιστήσας τὴν πορείαν, ἄλλα τε πρέποντα τῷ καιρῷ διελέχθη, καὶ τὸν στέφανον αὐτοῖς ἔφη πρὸ τῆς νίκης κομιζόμενον, αὐτομάτως εἰς τὰς χεῖρας ἥκειν. οἱ γὰρ Κορίνθιοι στεφανοῦσι τοὺς Ἴσθμια νικῶντας, ἱερὸν καὶ πάτριον στέμμα τοῦ σελίνου νομίζοντες. ἔτι γὰρ τότε τῶν Ἰσθμίων, ὥσπερ νῦν τῶν Νεμείων, τὸ σέλινον ἦν στέφανος, οὐ πάλαι δὲ ἡ πίτυς γέγονεν. ἐντυχὼν οὖν ὁ Τιμολέων, ὥσπερ εἴρηται, τοῖς στρατιώταις, καὶ λαβὼν τῶν σελίνων, κατεστέψατο πρῶτος αὐτὸς, εἶτα οἱ περὶ αὐτὸν ἡγεμόνες καὶ τὸ πλῆθος. οἱ δὲ μάντεις, κατιδόντες ἀετοὺς δύο προσφερομένους, ὧν ὁ μὲν δράκοντα τοῖς ὄνυξιν ἔφερεν διαπεπαρμένον, ὁ δὲ ἵπτατο κεκλαγὼς μέγα καὶ θαῤῥαλέον, ἐπεδείκνυον τοῖς στρατιώταις, καὶ εἰς προσευχὰς Θεῶν καὶ ἀνακλήσεις ἐστρέφοντο πάντες.

Τὸ μὲν οὖν ἔτος ἰσταμένου θέρους εἶχεν ὥραν, καὶ λήγοντι μηνὶ Θαργηλιῶνι, πρὸς τὰς τροπὰς ἤδη συνῆπτεν τὸν καιρόν. ὁμίχλην δὲ τοῦ ποταμοῦ πολλὴν ἀναδιδόντος, πρῶτον μὲν ἀπεκρύπτετο ζόφῳ τὸ πεδίον, καὶ συνοπτὸν οὐδὲν ἦν ἀπὸ τῶν πολεμίων· πλὴν ἠχή τις ἄκριτος καὶ συμμιγὴς ἄνω πρὸς τὸν λόφον ἐχώρει, πρόσωθεν ἀνισταμένης στρατιᾶς τοσαύτης. ὡς δὲ ἀναβάντες ἐπὶ τὸν λόφον ἔστησαν οἱ Κορίνθιοι, καὶ θέμενοι τὰς ἀσπίδας διανεπαύοντο, τοῦ ἡλίου περιφερομένου καὶ μετεωρίζοντος τὴν ἀναθυμίασιν, ὁ μὲν θολερὸς ἀὴρ ἀθροιζόμενος πρὸς τὰ ὑψηλὰ καὶ συνιστάμενος κατενέφωσε τὰς

um, quum quis ancipite morbo decumbit, ut apio dicatur opus habere. Hos Timoleon ut ſuperſtitione ſolveret & liberaret conſternatione, agmen ſuſtinuit, diſſeruitque cum alia tempori convenientia, tum coronam demonſtravit ante victoriam ipſis delatam ultro in manus venire. Corinthii enim, qui ſacram arbitrantur & patriam apii coronam, ea victores in Iſthmiorum ludicro coronant. Nam Iſthmiorum ea etiam tum ætate, ut nunc Nemeorum, apium corona erat; non ita dudum ſucceſſit pinus. Ita ut diximus affatus Timoleon milites, ſumpſit apium, ac princeps ipſe coronam ex eo accepit, inde duces qui circa eum erant & vulgus. At vates ut aquilas duas adverterunt advolantes, quarum una confixum ferebat unguibus draconem, altera cum magno & alacri clangore volabat, monſtraverunt eas militibus, qui ad opem implorandam Deorum converſi cuncti ſunt. Tempeſtas tunc ineuntis æſtatis erat, & præcipite menſe Thargelione, vergebat jam annus ad ſolſtitium, quum nebulam ingentem amnis edidit; ea primum texit caligine campos, & omnem conſpectum amovit hoſtium, tantum ſonus ſurſum in collem perferebatur incertus & confuſus, qui procul excitabatur a tanto exercitu. Ut evaſerunt in collem & conſtiterunt Corinthii, poſitiſque clypeis reſpirabant, circulante ſole & vapores attollente, turbidus aer ad edita glomeratus & conglobatus offuſcavit cacumen mon-

τὰς ἀκρωρείας· τῶν δὲ ὑπὸ πόδας τόπων ἀνακαθαιρομένων, ὅ,τε Κριμησὸς ἐξεφάνη, καὶ διαβαίνοντες αὐτὸν ὤφθησαν οἱ πολέμιοι, πρώτοις μὲν, τοῖς τεθρίπποις ἐκπληκτικῶς πρὸς ἀγῶνα κατεσκευασμένοις, κατόπιν δὲ τούτων, μυρίοις ὁπλίταις λευκάσπισι. τούτους ἐτεκμαίροντο Καρχηδονίους εἶναι τῇ λαμπρότητι τῆς σκευῆς, καὶ τῇ βραδύτητι καὶ τάξει τῆς πορείας. μετὰ δὲ τούτους τῶν λοιπῶν ἐθνῶν ἐπιρρεόντων, καὶ τὴν διάβασιν μετ᾽ ὠθισμοῦ καὶ ταραχῆς ποιουμένων, συνιδὼν ὁ Τιμολέων τὸν ποταμὸν αὐτοῖς ταμιεύοντα, τοῦ πλήθους τῶν πολεμίων ἀπολαβεῖν ὅσοις ἐθέλοιεν αὐτοὶ μάχεσθαι, καὶ τοὺς στρατιώτας καθορᾷν κελεύσας τὴν φάλαγγα τῷ ῥείθρῳ διαλελυμένην, καὶ τοὺς μὲν ἤδη διαβεβηκότας, τοὺς δὲ μέλλοντας, προσέταξε Δημαρέτῳ λαβόντι τοὺς ἱππεῖς ἐμβαλεῖν εἰς τοὺς Καρχηδονίους, καὶ συνταράξαι τὸν διάκοσμον αὐτῶν τῆς παρατάξεως οὔπω καθεστώσης. αὐτὸς δὲ καταβὰς εἰς τὸ πεδίον, τὰ μὲν κέρατα τοῖς ἄλλοις Σικελιώταις ἀπέδωκεν, ἀναμίξας ἑκατέρῳ ἐκ τῶν ξένων οὐ πολλούς· ἐν μέσῳ δὲ περὶ αὐτὸν λαβὼν τοὺς Συρακουσίους καὶ τὸ μαχιμώτατον τῶν μισθοφόρων, βραχὺν μὲν χρόνον ἐπέσχεν, τὸ τῶν ἱππέων ἀποθεωρῶν ἔργον. ὡς δὲ ἐκείνους εἶδεν, ὑπὸ τῶν ἁρμάτων πρὸ τῆς τάξεως διαθεόντων, εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τοῖς Καρχηδονίοις οὐ δυναμένους, ἀλλ᾽ ὅπως μὴ συνταραχθεῖεν ἀναγκαζομένους ἐξελίττειν συνεχῶς, καὶ πυκνὰς ἐξ ἐπιστροφῆς ποιεῖσθαι τὰς ἐπελάσεις, ἀναλαβὼν τὴν ἀσπίδα, καὶ βοήσας ἕπεσθαι καὶ θαῤῥεῖν τοῖς πεζοῖς, ἔδοξεν ὑπερφυεῖ φωνῇ καὶ μείζονι κεχρῆσθαι τοῦ συνήθους· εἴτε τῷ πάθει παρὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν οὕτω διατεινάμενος,

εἴτε

montium: apertis autem campis ſubjectis & Crimeſus apparuit, & qui eum tranſmeabant, ſubjecti oculis hoſtes fuerunt. Primæ erant quadrigæ horribili ſpecie ad pugnam paratæ, has ſequebantur decem millia peditum armatorum clypeis candidis, quos armorum ſplendore tarditateque atque ordine agminis conjecerunt Carthaginenſes eſſe. Pone eos reliquis nationibus affluentibus, inconditeque ac promiſcue tranſeuntibus, cernens fluvium Timoleon ipſis facultatem præbere, ut de hoſtium numero ſumerent quanta cum manu dimicare liberet; ubi militibus juſſit aciem eorum contemplari flumine disjectam, & partim tranſgreſſos jam, partim tranſeuntes, imperavit Demareto equitatum ut in Pœnos immitteret, conturbaretque eos, ne confuſos digerere poſſent in aciem. Simul ipſe in planitiem deſcendit, alioſque Siculos in cornibus, admiſtis utrobique non multis peregrinis militibus, locavit. Mediam autem aciem ipſe cum Syracuſanis & mercenariorum delectiſſimis obtinens, pauliſper dum contemplatur equeſtrem pugnam, ſuſtinuit. Ut vero vidit equites per currus ante ſigna diſcurrentes conſerere cum Pœnis manus non poſſe, ſed ne diſſiparentur aſſidue volvere turmas, & crebras converſis ſignis impreſſiones dare, arrepto clypeo inclamavit peditibus, ſequerentur & forti eſſent animo. Hic voce uti quam humana & ſolita majore eſt viſus, ſive inſtantis ardore diſcriminis & mentis motu eam intendit, ſive Deus ali-

quis

εἴτε δαιμονίου τινὸς, ὡς τοῖς πολλοῖς τότε παρέστη, συνεπιφθεγξαμένου. ταχὺ δὲ τὴν κραυγὴν ἀνταποδόντων, καὶ παρεγγυώντων ἄγειν καὶ μὴ μέλλειν, τοῖς μὲν ἱππόταις ἐσήμαινεν ἔξω παρὰ τὴν τάξιν τῶν ἁρμάτων παρελάσαι, καὶ κατὰ κέρας προσφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις· αὐτὸς δὲ, τοὺς προμάχους πυκνώσας τῷ συνασπισμῷ, καὶ τὴν σάλπιγγα κελεύσας ἐπιφθέγξασθαι, προσέβαλλε τοῖς Καρχηδονίοις.

Οἱ δὲ τὴν μὲν πρώτην ἐπιδρομὴν ὑπέστησαν ἐῤῥωμένως, καὶ τῷ καταπεφράχθαι τὰ σώματα σιδηροῖς θώραξι καὶ χαλκοῖς κράνεσιν, ἀσπίδας δὲ μεγάλας προβεβλῆσθαι, διεκρούοντο τὸν δορατισμόν. ἐπεὶ δὲ εἰς ξίφη συνῆλθεν ὁ ἀγὼν, καὶ τέχνης οὐχ ἧττον ἢ ῥώμης ἐγεγόνει τὸ ἔργον, ἐξαίφνης ἀπὸ τῶν ὀρῶν βρονταί τε φοβεραὶ κατεῤῥήγνυντο, καὶ πυρώδεις ἀστραπαὶ συνεξέπιπτον. εἶτα ὁ περὶ τοὺς λόφους καὶ τὰς ἀκρωρείας ζόφος ἐπὶ τὴν μάχην κατιὼν, ὄμβρῳ καὶ πνεύματι καὶ χαλάζῃ συμμεμιγμένος, τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἐξόπισθεν καὶ κατὰ νώτου περιεχεῖτο, τῶν δὲ βαρβάρων ἔτυπτε τὰ πρόσωπα, καὶ κατήστραπτε τὰς ὄψεις, ἅμα λαίλαπος ὑγρᾶς, καὶ φλογὸς συνεχοῦς ἐκ τῶν νεφῶν φερομένης. ἐν οἷς πολλὰ μὲν ἦν τὰ λυποῦντα, καὶ μάλιστα τοὺς ἀπείρους. οὐχ ἥκιστα δὲ βλάψαι δοκοῦσιν αἱ βρονταὶ, καὶ τῶν ὅπλων ὁ πάταγος κοπτομένων ὕδατι ῥαγδαίῳ καὶ χαλάζῃ, κωλύων ἀκούεσθαι τὰ προστάγματα τῶν ἡγεμόνων. τοῖς δὲ Καρχηδονίοις οὐκ οὖσιν εὐζώνοις τὸν ὁπλισμὸν, ἀλλ᾽ ὥσπερ εἴρηται, καταπεφραγμένοις, ὅ, τε πηλὸς ἐμπόδιος ἦν, οἵ τε κόλποι πληρούμενοι τῶν χιτώνων ὕδατος, αὐτοῖς μὲν εἰς τὸν ἀγῶνα χρῆσθαι βαρεῖς ἦσαν καὶ δύσεργοι, ῥᾴδιοι δὲ τοῖς Ἕλλησι περιτρέπεσθαι, καὶ πεσόντες,

quis (ut tunc viſum multis eſt) una intonuit. Mox clamorem reddentibus, & ut duceret nec cunctaretur orantibus militibus, ſignum equitibus dedit ut a latere prætervecti aciem curruum in tranſverſos hoſtes admitterent equos, ipſe ſignis canere juſſis cum anteſignanorum teſtudine in Pœnos incurrit.

Illi primum inſultum exceperunt ſtrenue, & quod tecti loricis ferreis eſſent æreiſque galeis, atque grandibus muniti clypeis, impetum lancearum depellebant. Enimvero ut gladiis geri res cœpta eſt, ubi haud ſecus ars quam vires valebant, ecce ſubito horrenda tonitrua proruperunt ex montibus, ſimul cum flamma fulgura emicuerunt. Inde caligo illa ex collibus & montium cacuminibus in prœlium delapſa, imbreque cum vento & grandine miſta, retro Græcis & a tergo circumfundebatur, barbarorum feriebat ora, ac cum procella nimboſa & continua coruſcatione e nubibus excuſſa perſtringebat oculos: atque horum pleraque eos fatigabant, maxime tyrones. Præcipue autem infeſta erant tonitrua, & crepitus armorum procelloſa pluvia & grandine pulſatorum, quæ exaudire ducum imperia prohibebant. Inſuper Pœnos, quibus non expedita arma ſed gravia (ut eſt ante dictum) erant, & limus impediebat, ſinuſque ſagorum aqua impletorum oneroſi & inhabiles ad pugnam erant: contra ad eos proſternendos Græcis idonei, nec

σόντες, ἀμήχανοι πάλιν ἐκ πηλοῦ μετὰ τῶν ὅπλων ἀναστῆναι. καὶ γὰρ ὁ Κρίμησος ὑπὸ τῶν διαβαινόντων ἐκλύσθη, μέγας ἤδη τοῖς ὄμβροις ηὐξημένος, καὶ τὸ πεδίον τὸ περὶ αὐτὸν ὑπὸ πολλὰς συναγκείας καὶ φάραγγας ὑποκείμενον, ἐπίμπλατο ῥευμάτων οὐ κατὰ πόρον φερομένων, οἷς οἱ Καρχηδόνιοι καλινδούμενοι χαλεπῶς ἀπήλλαττον. τέλος δὲ, τοῦ χειμῶνος ἐπικειμένου, καὶ τῶν Ἑλλήνων τὴν πρώτην τάξιν αὐτῶν ἄνδρας τετρακοσίους καταβαλόντων, ἐτράπη τὸ πλῆθος εἰς φυγήν. καὶ πολλοὶ μὲν ἐν τῷ πεδίῳ καταλαμβανόμενοι διεφθείροντο, πολλοὺς δὲ ὁ ποταμὸς τοῖς ἔτι περαιουμένοις συμπίπτοντας ἐμβάλλων καὶ παραφέρων ἀπώλλυεν, πλείστους δὲ τῶν λόφων ἐφιεμένους ἐπιθέοντες οἱ ψιλοὶ κατειργάσαντο. λέγονται γ' οὖν ἐν μυρίοις νεκροῖς τρισχίλιοι Καρχηδονίων γενέσθαι, μέγα τῇ πόλει πένθος. οὔτε γὰρ γένεσιν, οὔτε πλούτοις, οὔτε δόξαις ἕτεροι βελτίονες ἦσαν ἐκείνων· οὔτε ἀποθανόντας ποτὲ μιᾷ μάχῃ πρότερον ἐξ αὐτῶν Καρχηδονίων τοσούτους μνημονεύουσιν· ἀλλὰ Λίβυσι τὰ πολλὰ καὶ Ἴβηρσι καὶ Νομάσι χρώμενοι πρὸς τὰς μάχας, ἀλλοτρίαις βλάβαις ἀνεδέχοντο τὰς ἥττας.

Ἐγνώσθη δὲ τοῖς Ἕλλησιν ἡ δόξα τῶν πεσόντων ἀπὸ τῶν λαφύρων. ἐλάχιστος γὰρ ἦν χαλκῶν καὶ σιδηρῶν τοῖς σκυλεύουσι λόγος· οὕτως ἄφθονος μὲν ἦν ἄργυρος, ἄφθονος δὲ χρυσός. καὶ γὰρ τὸ στρατόπεδον μετὰ τῶν ὑποζυγίων διαβάντες ἔλαβον. τῶν δ' αἰχμαλώτων οἱ μὲν πολλοὶ διεκλάπησαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, εἰς δὲ κοινὸν ἀπεδείχθησαν πεντακισχίλιοι τὸ πλῆθος· ἥλω δὲ καὶ διακόσια τῶν τεθρίππων. καλλίστην δὲ καὶ μεγαλοπρεπεστάτην ὄψιν

nec quum lapſi eſſent valebant ſeſe cum armis ex luto attollere. Namque Crimeſus cum imbribus jam auctus, tum tranſeuntium cauſa exundavit, circumjectuſque campus multis ſubjectus vallibus & lacunis complebatur fluentis non rivo ſuo decurrentibus, quibus Pœni impediti miſere ſeſe habebant. Tandem tempeſtate premente, & prima acie eorum, quæ erat quadringentorum militum, a Græcis conciſa, reliqua multitudo in fugam conſternitur. Magna vis in campo occupati interficiuntur, multos amnis, qui in tranſeuntes adhuc incurrebant, impellens & tranſverſos rapiens haurit, plurimos, qui colles petebant, inſequuti levis armaturæ milites obtruncant. Perhibentur ex decem millibus qui ceciderunt, tria millia fuiſſe Carthaginenſium, magno illius civitatis luctu. Neque enim ullis erant nobilitate vel divitiis vel claritate ſecundi, neque tot uno unquam prœlio antea cecidiſſe ex ipſis memorant Carthaginenſibus; verum Afris plerumque Hiſpaniſque & Numidis quia ad certamina utebantur, alieno vincebantur detrimento.

Cæſorum deprehenderunt Græci ex manubiis dignitatem. Nihil enim æs vel ferrum qui ſpoliabant cadavera, morabantur, tanta affluentia argenti, tanta auri erat. Etenim ſuperato flumine caſtra cum impedimentis ceperunt. Captivorum ingens numerus fuit a militibus interverſus, quinque millia producta, capti etiam ducenti currus. Pulcherrimum autem & magnificentiſſimum præbuit ſpec-

ὄψιν ἡ Τιμολέοντος ἐπεδείκνυτο σκηνή, περισωρευθεῖσα παντοδαποῖς λαφύροις, ἐν οἷς χίλιοι μὲν θώρακες ἐργασίᾳ καὶ κάλλει διαφέροντες, μύριαι δὲ ἀσπίδες προετέθησαν. ὀλίγοι δὲ πολλοὺς σκυλεύοντες, καὶ μεγάλαις ἐντυγχάνοντες ὠφελείαις, τρίτῃ μόλις ἡμέρᾳ μετὰ τὴν μάχην ἔστησαν τρόπαιον. ἅμα δὲ τῇ φήμῃ τῆς νίκης ὁ Τιμολέων εἰς Κόρινθον ἔπεμψε τὰ κάλλιστα τῶν αἰχμαλώτων ὅπλων, βουλόμενος αὐτοῦ τὴν πατρίδα πᾶσιν ἀνθρώποις ζηλωτὴν εἶναι, θεωμένοις ἐν ἐκείνῃ μόνῃ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τοὺς ἐπιφανεστάτους ναοὺς, οὐχ Ἑλληνικοῖς κεκοσμημένους λαφύροις, οὐδ' ἀπὸ συγγενῶν φόνου καὶ ὁμοφύλων ἀναθημάτων μνήμας ἀτερπεῖς ἔχοντας, ἀλλὰ βαρβαρικὰ σκῦλα, καλλίσταις ἐπιγραφαῖς δηλοῦντα μετὰ τῆς ἀνδρείας τῶν νενικηκότων τὴν δικαιοσύνην, ὅτι Κορίνθιοι καὶ Τιμολέων ὁ στρατηγὸς ἐλευθερώσαντες τοὺς Σικελίαν οἰκοῦντας Ἕλληνας ἀπὸ Καρχηδονίων, χαριστήρια Θεοῖς ἀνέθηκαν.

Ἐκ τούτου καταλιπὼν ἐν τῇ πολεμίᾳ τοὺς μισθοφόρους ἄγοντας καὶ φέροντας τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐπικράτειαν, αὐτὸς ἧκεν εἰς Συρακούσας· καὶ τοὺς χιλίους μισθοφόρους ἐκείνους, ὑφ' ὧν ἐγκατελείφθη πρὸ τῆς μάχης, ἐξεκήρυξε τῆς Σικελίας, καὶ πρὶν ἢ δῦναι ἥλιον, ἠνάγκασεν ἐκ Συρακουσῶν ἀπελθεῖν. οὗτοι μὲν οὖν διαπλεύσαντες εἰς Ἰταλίαν, ἀπώλοντο παρασπονδηθέντες ὑπὸ Βρεττίων, καὶ δίκην ταύτην τὸ δαιμόνιον αὐτοῖς τῆς προδοσίας ἐπέθηκε. τῶν δὲ περὶ Μάμερκον τὸν Κατάνης τύραννον καὶ Ἱκέτην, εἴτε φθόνῳ τῶν κατορθουμένων ὑπὸ Τιμολέοντος, εἴτε φοβουμένων αὐτὸν ὡς ἄπιστον καὶ ἄσπονδον

ſpectaculum Timoleontis tentorium, omni genere undique accumulatum ſpoliorum, in quibus mille thoraces eximio opere & ſplendore, decem millia clypeorum expoſita fuere. Quum multos pauci ſpoliarent, magnamque prædam caperent, tandem tertio ſecundum prœlium die excitaverunt trophæum. Corinthum cum victoriæ nuntio Timoleon ſplendidiſſima quæque ex armis captis miſit, quo patriam ſuam redderet apud omnes mortales conſpicuam, contemplantes in una illa Græciæ urbe ampliſſima templa non Græcorum decorata ſpoliis, neque ex propinquorum ſanguine & detractorum popularibus donorum triſtem memoriam exhibentia, ſed manubiis barbaricis, quæ præclariſſima inſcriptione ſignificabant victorum cum virtute juſtitiam; nempe Corinthios & Timoleontem imperatorem ea, Græcis qui Siciliam incolunt, a Pœnorum jugo liberatis, gratitudinis ergo Diis ſacraſſe.

Inde relicto ad vaſtandam Carthaginenſium provinciam mercenario milite, Timoleon Syracuſas profectus, mille illos mercede militantes, qui ipſum ante pugnam deſeruerant, Sicilia expulit, atque ante ſolis occaſum excedere coegit Syracuſis. Qui quum in Italiam tranſmiſiſſent, perfide a Brutiis violati, occubuerunt, atque has pœnas ab iis exegit Deus proditionis. At Mamercus Catanæ tyrannus & Icetes, vel Timoleontis invidia rerum geſtarum, vel ut infidum & implacabilem

σπονδὸν πρὸς τοὺς τυράννους, συμμαχίαν ποιησαμένων πρὸς τοὺς Καρχηδονίους καὶ κελευσάντων πέμπειν δύναμιν καὶ στρατηγὸν, εἰ μὴ παντάπασιν βούλονται Σικελίας ἐκπεσεῖν, ἔπλευσε Γέσκων, ναῦς μὲν ἔχων ἑβδομήκοντα, μισθοφόρους δὲ προσλαβὼν Ἕλληνας· οὔπω πρότερον Ἕλλησι χρησαμένων Καρχηδονίων, ἀλλὰ τότε θαυμασάντων ὡς ἀνυποστάτους καὶ μαχιμωτάτους ἀνθρώπων ἁπάντων. συστάντες δὲ κοινῇ μετ' ἀλλήλων ἅπαντες ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ, τετρακοσίους τῶν παρὰ Τιμολέοντος ξένων ἐπικούρους πεμφθέντας ἀπέκτειναν. ἐν δὲ τῇ Καρχηδονίων ἐπικρατείᾳ περὶ τὰς καλουμένας ἱερὰς ἐνεδρεύσαντες τοὺς μετ' Εὐθύμου τοῦ Λευκαδίου μισθοφόρους διέφθειραν. ἐξ ὧν καὶ μάλιστα τὴν Τιμολέοντος εὐτυχίαν συνέβη γενέσθαι διώνυμον. ἦσαν μὲν γὰρ οὗτοι τῶν μετὰ Φιλοδήμου τοῦ Φωκέως καὶ Ὀνομάρχου Δελφοὺς καταλαβόντων, καὶ μετασχόντων ἐκείνοις τῆς ἱεροσυλίας. μισούντων δὲ πάντων αὐτοὺς, καὶ φυλαττομένων ἐπαράτους γεγονότας, πλανώμενοι περὶ τὴν Πελοπόννησον, ὑπὸ Τιμολέοντος ἐλήφθησαν, ἑτέρων στρατιωτῶν οὐκ εὐποροῦντος. ἀφικόμενοι δὲ εἰς Σικελίαν, ὅσας μὲν ἐκείνῳ συνηγωνίσαντο μάχας, πάσας ἐνίκων· τῶν δὲ πλείστων καὶ μεγίστων ἀγώνων τέλος ἐχόντων, ἐκπεμπόμενοι πρὸς ἑτέρας ὑπ' αὐτοῦ βοηθείας, ἀπώλοντο, καὶ κατηναλώθησαν, οὐχ ὁμοῦ πάντες, ἀλλὰ κατὰ μέρος, τῆς δίκης αὐτοῖς ἀπολογουμένης τῇ Τιμολέοντος εὐτυχίᾳ ἐπιτιθεμένης, ὅπως μηδεμιᾶς τοῖς ἀγαθοῖς ἀπὸ τῆς τῶν κακῶν κολάσεως βλάβη γένηται. τὴν μὲν οὖν πρὸς Τιμολέοντα τῶν Θεῶν εὐμένειαν, οὐχ ἧττον ἐν αἷς προσέκρουσε πράξεσιν, ἢ περὶ ἃς κατώρθου, θαυμάζεσθαι συνέβαινεν. Οἱ

bilem tyrannis timentes, ſocietatem junxerunt cum Pœnis, quibus mandaverunt, niſi ſemel extrudi Sicilia vellent, copias mitterent & ducem. Navigavit eo LXX navibus Giſco, conduxitque nonnullos Græcos. Ante eam diem non fuerant Græcis uſi Pœni, tunc autem magni fecerunt eos, ut invictos & omnium mortalium fortiſſimos. Ubi in Meſſenia coierunt omnes, quadringentos milites mercenarios, quos Timoleon auxilio miſerat, occiderunt, & in Carthaginenſium provincia juxta Hieras, quas vocant, mercede militantes, quibus præerat Leucadius Euthymus, oppreſſerunt. Unde præcipue illuſtrata Timoleontis fœlicitas fuit. Siquidem hi fuerant inter illos qui cum Philodemo Phocenſi & Onomarcho Delphos occupaverunt ſacrilegii conſortes: quos quum odiſſent & devotos refugerent omnes, palantes per Peloponneſum a Timoleonte fuerant aliorum militum penuria conſcripti. Ut applicuerunt in Siciliam, in omnibus conflictibus, quibus interfuerat ille, palmam tulerant: quum vero eſſent plurima jam & maxima certamina explicata, aliis ab eo ſuppetias miſſi perierunt & abſumti ſunt, non ſemel omnes, ſed carptim. Atque ipſa cauſetur ultio fœlicitate ſe Timoleontis inflictam illis fuiſſe, ne qua ex vindicta ſceleratorum attingeret noxa bonos. Itaque favorem erga Timoleontem cœleſtium liceat non ſecus ex adverſis rebus quam ſecundis admirari.

Οἱ δὲ πολλοὶ τῶν Συρακουσίων ἐχαλέπαινον ὑπὸ τῶν τυράννων προπηλακιζόμενοι. καὶ γὰρ ὁ Μάμερκος ἐπὶ τῷ ποιήματα γράφειν καὶ τραγῳδίας μέγα φρονῶν, ἐκόμπαζε νικήσας τοὺς μισθοφόρους· καὶ τὰς ἀσπίδας ἀναθεὶς τοῖς Θεοῖς, ἐλεγεῖον ὑβριστικὸν ἐπέγραψεν,

Τὰς δ' ὀστρειογραφεῖς καὶ χρυσελεφαντηλέκτρους
Ἀσπίδας ἀσπιδίοις εἵλομεν εὐτελέσι.

γενομένων δὲ τούτων, καὶ τοῦ Τιμολέοντος εἰς Καλαυρίαν στρατεύσαντος, ὁ Ἱκέτης ἐμβαλὼν εἰς τὴν Συρακουσίαν, λείαν τε συχνὴν ἔλαβεν, καὶ πολλὰ λυμηνάμενος καὶ καθυβρίσας, ἀπηλλάττετο παρ' αὐτὴν τὴν Καλαυρίαν, καταφρονῶν τοῦ Τιμολέοντος ὀλίγους στρατιώτας ἔχοντος. ἐκεῖνος δὲ προλαβεῖν ἐάσας, ἐδίωκεν ἱππεῖς ἔχων καὶ ψιλούς. αἰσθόμενος δὲ ὁ Ἱκέτης, τὸν Δαμυρίαν διαβεβηκὼς ὑπέστη παρὰ τὸν ποταμὸν, ὡς ἀμυνούμενος. καὶ γὰρ αὐτῷ θάρσος ἥ τε τοῦ πόρου χαλεπότης, καὶ τὸ κρημνῶδες τῆς ἑκατέρωθεν ὄχθης παρεῖχεν. τοῖς δὲ μετὰ τοῦ Τιμολέοντος εἰλάρχαις ἔρις ἐμπεσοῦσα θαυμαστὴ καὶ φιλονεικία, διατριβὴν ἐποίει τῆς μάχης. οὐδεὶς γὰρ ἦν ὁ βουλόμενος ἑτέρου διαβαίνειν ὕστερος ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ἀλλ' αὐτὸς ἕκαστος ἠξίου πρωταγωνιστεῖν. καὶ κόσμον οὐκ εἶχεν ἡ διάβασις, ἐξωθούντων καὶ παρατρεχόντων ἀλλήλοις. βουλόμενος οὖν ὁ Τιμολέων κληρῶσαι τοὺς ἡγεμόνας, ἔλαβεν παρ' ἑκάστου δακτύλιον· ἐμβαλὼν δὲ πάντας εἰς τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα καὶ μίξας, ἔδειξε τὸν πρῶτον κατὰ τύχην γλυφὴν ἔχοντα τῆς σφραγῖδος τρόπαιον. ὡς δὲ τοῦτο εἶδον οἱ νεανίσκοι, μετὰ χαρᾶς ἀνακραγόντες, οὐκ ἔτι τὸν

Porro populus Syracuſanus procacitate tyrannorum vexati ægre ferebant. Mamercus enim in poematibus ſcribendis & tragœdiis ſibi placens, jactabat ſe in eo quod milites mercenarios fudiſſet, clypeiſque, quos Diis dicavit, probroſum elegium inſcripſit,

Auro, ebore, electro pictos, oſtroque nitentes
Vilibus en clypeis cepimus hos clypeos.

His actis dum in Calauria Timoleon caſtra movit, Icetes fines Syracuſanos incurſans, ingenti præda potitus eſt. Quumque multa fœdaſſet & afflixiſſet, contemtu Timoleontis qui exiguas copias ſecum habebat, regreſſus eſt præter ipſam Calauriam. Ille Icetem antevertere permittens, cum equitatu & levi armatura conſectatus eſt eum. De eo factus certior Icetes, tranſmiſſo Damyria, ſubſtitit in ripa, Timoleontem prohibiturus tranſitu. Quippe animum ei cum vadi difficultas tum abrupta utrinque ripa dabat. Ibi decuriones Timoleontis mirificum inceſſit certamen & contentio, quæ moram pugnæ fecit. Nemo enim poſt alterum tranſire in hoſtem ſuſtinebat, ſed poſtulabat quiſque priores pugnæ partes, eratque confuſionis plenus tranſitus impellentium ſe mutuo & præcurrentium. Ergo Timoleon juſſis ſortiri præfectis, accepit annulum a ſingulis: quos cum in lacernam ſuam conjeciſſet & confudiſſet, primum forte eduxit qui ſigillo trophæum habebat inſculptum. Quod ubi juvenes viderunt, læto clamore ſublato, non ultra ullam

τὸν ἄλλον ὑπέμειναν κλῆρον, ἀλλ' ὡς ἕκαστος τάχους εἶχεν τὸν ποταμὸν διεξελάσαντες, ἐν χερσὶν ἦσαν τοῖς πολεμίοις. οἱ δ' οὐκ ἐδέξαντο τὴν βίαν αὐτῶν, ἀλλὰ φεύγοντες, τῶν μὲν ὅπλων ἅπαντες ὁμαλῶς ἐστερήθησαν, χιλίους δ' ἀπέβαλον πεσόντας.

Οὐ πολλῷ δ' ὕστερον εἰς τὴν Λεοντίνων στρατεύσας ὁ Τιμολέων, λαμβάνει τὸν Ἱκέτην ζῶντα, καὶ τὸν υἱὸν Εὐπόλεμον, καὶ τὸν ἱππάρχην Εὔθυμον ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν συνδεθέντας καὶ κομισθέντας πρὸς αὐτόν. ὁ μὲν οὖν Ἱκέτης καὶ τὸ μειράκιον, ὡς τύραννοι καὶ προδόται κολασθέντες ἀπέθνησκον. ὁ δ' Εὔθυμος, ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ τόλμῃ διαφέρων, οὐκ ἔτυχεν οἴκτου, διὰ βλασφημίαν τινὰ πρὸς τοὺς Κορινθίους κατηγορηθεῖσαν αὐτοῦ. λέγεται γὰρ ὅτι τῶν Κορινθίων ἐκστρατευσαμένων ἐπ' αὐτοῖς, δημηγορῶν ἐν τοῖς Λεοντίνοις, οὐδὲν ἔφη γεγονέναι φοβερὸν οὐδὲ δεινὸν, εἰ

Κορίνθιαι γυναῖκες ἐξῆλθον δόμων.

οὕτως ὑπὸ λόγων μᾶλλον ἢ πράξεων πονηρῶν ἀνιᾶσθαι πεφύκασιν οἱ πολλοί· χαλεπώτερον γὰρ ὕβριν ἢ βλάβην φέρουσι. καὶ τὸ μὲν ἀμύνεσθαι δι' ἔργων, ὡς ἀναγκαῖον, δέδοται τοῖς πολεμοῦσιν· αἱ δὲ βλασφημίαι, περιουσίαι μίσους ἢ κακίας γίνεσθαι δοκοῦσιν.

Ἐπανελθόντος δὲ τοῦ Τιμολέοντος, οἱ Συρακούσιοι τὰς γυναῖκας τῶν περὶ τὸν Ἱκέτην καὶ τὰς θυγατέρας ἐν ἐκκλησίᾳ καταστήσαντες εἰς κρίσιν, ἀπέκτειναν. καὶ δοκεῖ τοῦτο τῶν Τιμολέοντος ἔργων ἀχαριστότατον γενέσθαι· μὴ γὰρ ἂν ἐκείνου κωλύοντος, οὕτω τὰς ἀνθρώπους ἀποθανεῖν. δοκεῖ δ' αὐτὰς ὑπερι-

lam expectaverunt ſortitionem, verum pro ſe quiſque ocyſſime ſuperato fluvio, conſeruerunt cum hoſte manus. At illi non ſubſtiterunt horum impetum, ſed in fugam effuſi, omnes pariter armis exuti, mille interfecti deſideratique.

Poſt aliquanto induxit in fines Leontinos Timoleon exercitum. Ibi Icetem vivum & filium ejus Eupolemum, equitumque præfectum Euthymum a militibus vinctos & ad ipſum attractos capit. Icetes cum adoleſcente ut proditores & tyranni puniti necatique. Euthymus, etſi vir ſtrenuus in prœliis & virtute eſſet præcellens, ob quoddam tamen in Corinthios convitium quod ei objecerunt, non eſt veniam conſequutus. Ferunt nempe eum, quum Corinthii in eos moverent, dixiſſe concionantem Leontinis, nihil terribile vel grave accidiſſe,

Corinthiæ exiſſent domo ſi fœminæ.

Ita multos lingua ſolet magis quam tetra facta pungere: gravius enim contumeliam ferunt homines quam detrimentum. Quippe offenſio per manum hoſtibus ut neceſſaria conceſſa eſt, virulentia vero linguæ ex redundantia odii videtur vel improbitate prodire.

Regreſſo Timoleonte, Syracuſani uxores & filias Icetis ejuſque filii in concione damnatas necaverunt, quod omnium apparet fuiſſe Timoleontis factorum ingratiſſimum. Neque enim, ille ſi interceſſiſſet, ita eas fœminas fuiſſe exiſtimant perituras; verum nullam

ὑπεριδεῖν, καὶ προέσθαι τῷ θυμῷ τῶν πολιτῶν, δίκην λαμβανόντων ὑπὲρ Δίωνος τοῦ Διονύσιον ἐκβαλόντος. Ἱκέτης γάρ ἐστιν ὁ τὴν γυναῖκα τοῦ Δίωνος Ἀρετὴν, καὶ τὴν ἀδελφὴν Ἀριστομάχην, καὶ τὸν υἱὸν ἔτι παῖδα καταποντίσας ζῶντας, περὶ ὧν ἐν τῷ Δίωνος γέγραπται βίῳ.

Μετὰ δὲ ταῦτα στρατεύσας ἐπὶ Μάμερκον εἰς Κατάνην, καὶ περὶ τὸ ῥεῦμα τὴν Ἄβολον ἐκ παρατάξεως ὑποστάντα νικήσας καὶ τρεψάμενος, ὑπὲρ δισχιλίους ἀνεῖλεν· ὧν μέρος οὐκ ὀλίγον ἦσαν οἱ πεμφθέντες ὑπὸ Γέσκωνος ἐπίκουροι Φοίνικες. ἐκ δὲ τούτου, Καρχηδόνιοι μὲν εἰρήνην ἐποιήσαντο πρὸς αὐτὸν δεηθέντες, ὥστε τὴν ἐντὸς τοῦ Λύκου χώραν ἔχειν, καὶ τοὺς βουλομένους ἐξ αὐτῆς μετοικεῖν πρὸς Συρακουσίους, χρήματα καὶ γενεὰς ἀποδιδόντες, καὶ τοῖς τυράννοις ἀπειπάμενοι τὴν συμμαχίαν. Μάμερκος δὲ δυσθυμῶν ταῖς ἐλπίσιν, ἔπλει μὲν εἰς Ἰταλίαν, ὡς Λευκανοὺς ἐπάξων Τιμολέοντι καὶ Συρακουσίοις. ἐπεὶ δὲ ἀποστρέψαντες οἱ σὺν αὐτῷ τὰς τριήρεις, καὶ πλεύσαντες εἰς Σικελίαν τῷ Τιμολέοντι τὴν Κατάνην παρέδωκαν, ἀναγκασθεὶς καὶ αὐτὸς εἰς Μεσσήνην κατέφυγε πρὸς Ἵππωνα τὸν τυραννοῦντα τῆς πόλεως. ἐπελθόντος δὲ τοῦ Τιμολέοντος αὐτοῖς, καὶ πολιορκοῦντος ἔκ τε γῆς καὶ θαλάττης, ὁ μὲν Ἵππων, ἀποδιδράσκων ἐπὶ νεὼς, ἥλω· καὶ παραλαβόντες αὐτὸν οἱ Μεσσήνιοι, καὶ τοὺς παῖδας ἐκ τῶν διδασκαλείων, ὡς ἐπὶ θέαμα κάλλιστον, τὴν τοῦ τυράννου τιμωρίαν, ἀγαγόντες εἰς θέατρον, ᾐκίσαντο καὶ διέφθειραν· ὁ δὲ Μάμερκος ἑαυτὸν Τιμολέοντι παρέδωκεν ἐπὶ τῷ δίκην ὑποσχεῖν ἐν Συρακουσίοις, μὴ κατηγοροῦντος Τιμολέοντος. ἀχθεὶς δὲ εἰς τὰς Συρακούσας, παρ-

ελθὼν

Iam arbitror eum illarum rationem habuiſſe, ſed condonaſſe eas civium iræ, Dioni, qui Dionyſium exegit, parentantium. Icetes eſt enim ille qui uxorem Dionis Aretam, Ariſtomachen ſororem, & filium puerum admodum, vivos in pelagus merſit, ut in Dionis vita retulimus.

Secundum hæc, arma in Mamercum Catanam ferens, juxta rivulum Abolum eum inire prœlium auſum fudit fugavitque, ac ſupra duo millia oppreſſit, quorum erant magna pars auxiliares Pœni a Giſcone miſſi. Inde Pœni pacem ab eo precibus impetraverunt hiſce legibus, ut tractum qui intra Lycum eſt, tenerent, & liberum cuilibet eſſet cum pecunia & familia commigrare inde Syracuſas, utque tyrannorum ſocietati renuntiarent. At Mamercus diffidens rebus ſuis, navigavit in Italiam ad concitandos in Timoleontem & Syracuſanos Lucanos: ſed quum comites ejus, qui reducebant naves, revecti in Siciliam Timoleonti tradidiſſent Catanam, coactus ipſe quoque fuit Meſſanam ad Hipponem ejus oppidi tyrannum confugere. Hos Timoleonte perſequente & terra marique obſidente, Hippo fugam nave moliens captus eſt. Eum Meſſanii ſibi traditum, liberis ex ludo in theatrum ad tyranni ſupplicium velut pulcherrimum ſpectaculum ductis, flagro cæſum necaverunt. Mamercus ultro ſe in fidem Timoleontis permiſit hac lege, ut Timoleonte non accuſante cauſam diceret Syracuſis. Ductus Syracuſas & in concionem progreſſus,

ora-

ἐλθὼν εἰς τὸν δῆμον, ἐπεχείρει μέν τινα συγκείμενον ἐκ παλαιοῦ λόγον ὑπ' αὐτοῦ διεξιέναι· θορύβοις δὲ περιπίπτων, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὁρῶν ἀπαραίτητον, ἔθει ῥίψας τὸ ἱμάτιον διὰ μέσου τοῦ θεάτρου, καὶ πρός τι τῶν βάθρων δρόμῳ φερόμενος συνέρρηξεν τὴν κεφαλὴν, ὡς ἀποθανούμενος. οὐ μὴν ἐτυχέν γε ταύτης τῆς τελευτῆς, ἀλλ' ἔτι ζῶν ἀπαχθεὶς, ἥνπερ οἱ λῃσταὶ δίκην ἔδωκεν.

Τὰς μὲν οὖν τυραννίδας ὁ Τιμολέων τοῦτον τὸν τρόπον ἐξέκοψεν, καὶ τοὺς πολεμίους ἔλυσεν. τὴν δὲ ὅλην νῆσον ἐξηγριωμένην ὑπὸ κακῶν, καὶ διαμεμισημένην ὑπὸ τῶν οἰκητόρων παραλαβὼν, οὕτως ἐξημέρωσε καὶ ποθεινὴν ἐποίησε πᾶσιν, ὥστε πλεῖν οἰκήσοντας ἑτέρους ὅθεν οἱ πολῖται πρότερον ἀπεδίδρασκον. καὶ γὰρ Ἀκράγαντα, καὶ Γέλαν, πόλεις μεγάλας, μετὰ τὸν Ἀττικὸν πόλεμον ὑπὸ Καρχηδονίων ἀναστάτους γεγενημένας, τότε κατῴκησαν· τὴν μὲν, οἱ περὶ Μέγελλον καὶ Φέριστον, ἐξ Ἐλέας, τὴν δὲ, οἱ περὶ Γόργον, ἐκ Κέω ἐκπλεύσαντες, καὶ συναγαγόντες τοὺς ἀρχαίους πολίτας. οἷς οὐ μόνον ἀσφάλειαν ἐκ πολέμου τοσούτου καὶ γαλήνην ἱδρυομένοις παρασχὼν, ἀλλὰ καὶ τἄλλα παρασκευάσας καὶ συμπροθυμηθεὶς, ὥσπερ οἰκιστὴς ἠγαπᾶτο. καὶ τῶν ἄλλων δὲ διακειμένων ὁμοίως ἁπάντων πρὸς αὐτὸν, οὐ πολέμου τὶς λύσις, οὐ νόμων θέσις, οὐ χώρας κατοικισμὸς, οὐ πολιτείας διάταξις ἐδόκει καλῶς ἔχειν, ἧς ἐκεῖνος μὴ προσάψαιτο, μηδὲ κατακοσμήσειεν, ὥσπερ ἔργου συντελουμένου δημιουργὸς, ἐπιθείς τινα χάριν θεοφιλῆ καὶ πρέπουσαν.

Πολλῶν γὰρ κατ' αὐτὸν Ἑλλήνων, μεγάλων γενομένων καὶ μεγάλα κατ-

ερ-

orationem quam jam pridem commentatus fuerat, exorſus eſt dicere: verum obſtrepente ſibi populo, concionem cernens implacabilem, abjecto pallio, medio ſe proripit theatro, atque impetu in ſubſellia ad necem ſibi conſciſcendam illiſit caput. Atqui non obtigit ei hic exitus, ſed ſpirans adhuc abſtractus & more latronum eſt plexus.

Ad eum modum excidit Timoleon tyrannides, & bella ſuſtulit. Totam autem inſulam, quam calamitatibus deformatam & inviſam incolis accepit, ita pacatam & omnibus reddidit exoptatam, ut ad incolendum alii advolarent eo, unde profugerant ante cives. Namque Agrigentum & Gelam, ingentes urbes, ſub bellum Atticum a Pœnis exciſas frequentaverunt tunc cultoribus: hanc Gorgus ex Cea, illam Megellus & Pheriſtus ex Elea profecti, coactis veteribus civibus. Quibus quum non modo præſtitiſſet a tanto bello ad ſedes ponendas ſecuritatem & tranquillitatem, ſed cætera quoque præparaſſet atque enixe juviſſet, colebant eum pro conditore. Quum vero idem eſſet aliorum juxta omnium erga eum animus, non fœdus ullum, non legum latio, non loci habitatio, non reipub. conſtitutio recte videbatur comparata, quam non attigiſſet ille, compoſuiſſetque, tanquam operi conſummato architectus extremam fauſtamque atque Diis hominibuſque gratam manum addens.

Nam quum multi illius ætate Græci floruerint inſignes viri, & præclaras res geſſe-

ἐργασαμένων, ὧν καὶ Τιμόθεος ἦν, καὶ Ἀγησίλαος καὶ Πελοπίδας, καὶ ὁ μάλιστα ζηλωθεὶς ὑπὸ Τιμολέοντος Ἐπαμινώνδας· αἱ μὲν ἐκείνων πράξεις βίᾳ τινὶ καὶ πόνῳ τὸ λαμπρὸν ἐξενηνόχασιν μεμιγμένον, ὥστε καὶ μέμψιν ἐνίαις ἐπιγίνεσθαι καὶ μετάνοιαν· τῶν δὲ Τιμολέοντος ἔργων, ἔξω λόγου θεμένοις τὴν περὶ τὸν ἀδελφὸν ἀνάγκην, οὐδέν ἐστιν ᾧ μὴ τὰ τοῦ Σοφοκλέους, ὥς φησι Τίμαιος, ἐπιφωνεῖν ἔπρεπεν,

Ὦ Θεοί, τίς ἄρα Κύπρις, ἢ τίς ἵμερος τοῦδε ξυνήψατο;

καθάπερ γὰρ ἡ μὲν Ἀντιμάχου ποίησις, καὶ τὰ Διονυσίου ζωγραφήματα, τῶν Κολοφωνίων, ἰσχὺν ἔχοντα καὶ τόνον, ἐκβεβιασμένοις καὶ καταπόνοις ἔοικε, ταῖς δὲ Νικομάχου γραφαῖς, καὶ τοῖς Ὁμήρου στίχοις, μετὰ τῆς ἄλλης δυνάμεως καὶ χάριτος, πρόσεστιν τὸ δοκεῖν εὐχερῶς καὶ ῥᾳδίως ἀπειργάσθαι· οὕτως παρὰ τὴν Ἐπαμινώνδου στρατηγίαν, καὶ τὴν Ἀγησιλάου, πολυπόνους γενομένας καὶ δυσάγωνας, ἡ Τιμολέοντος ἀντεξεταζομένη, καὶ μετὰ τοῦ καλοῦ πολὺ τὸ ῥᾳδίως ἔχουσα φαίνεται τοῖς εὖ καὶ δικαίως λογιζομένοις, οὐ τύχης ἔργον, ἀλλ' ἀρετῆς εὐτυχούσης. καίτοι πάντα γ' ἐκεῖνος εἰς τὴν τύχην ἀνῆπτεν τὰ κατορθούμενα. καὶ γὰρ γράφων τοῖς οἴκοι φίλοις, καὶ δημηγορῶν πρὸς τοὺς Συρακουσίους, πολλάκις ἔφη τῷ Θεῷ χάριν ἔχειν, ὅτι βουλόμενος σῶσαι Σικελίαν, ἐπεγράψατο τὴν αὐτοῦ προσηγορίαν. ἐπὶ δὲ τῆς οἰκίας ἱερὸν ἱδρυσάμενος αὐτοματίας ἔθυσε, αὐτὴν δὲ τὴν οἰκίαν ἱερῷ δαίμονι καθιέρωσεν. ᾤκει δὲ οἰκίαν ἣν ἐξεῖλον αὐτῷ στρατηγίας ἀριστεῖον οἱ Συρακούσιοι, καὶ τῶν ἀγρῶν τὸν ἥδιστον καὶ κάλλιστον· ἐν ᾧ καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου κατεσχόλαζεν, με-

τα-

ſerint, inter quos Timotheus, Ageſilaus, Pelopidas fuerunt, &, quem eſt præcipue Timoleon æmulatus, Epaminondas, facta illorum extulerunt vi & labore dilutum ſplendorem, unde nonnulla eorum ſequuta reprehenſio & pœnitentia eſt. At Timoleontis operum, ſi a fratris fato diſceſſeris, nullum eſt cui non Sophoclis illud (ut Timæus ait) merito acclames,

O Dii, quænam Venus vel quis Cupido
Hiſce manum admovit?

Ut enim Antimachi verſus & Dionyſii picturæ (qui ambo Colophonii erant) virium ſatis atque vigoris habeant, ſimul autem elaborati nimis videantur; Nicomachi vero picturis & carminibus Homeri extra reliquas dotes & gratias etiam hoc ineſt, expedite ut facta & facile appareant: ita ſi cum Epaminondæ imperio & Ageſilai laborum pleno atque ærumnoſo, Timoleontis contendas ducatum, qui cum ſplendore magnam habet facilitatem, videbitur is bene & recte reputantibus, non fortunæ ſed virtutis eſſe fortunatæ opus. Et quidem victorias ſuas ille fortunæ retulit omnes acceptas. Siquidem ſcribens domum ad amicos, & in concionibus ad Syracuſanos, ſæpenumero gratias ait ſe Deo habere, quod quum ſervare vellet Siciliam, ei rei titulum inſcripſerit ſui nominis. Domi extructo ſacello Caſus, ſacrificabat ei: ædes ipſas ſancto Genio dedicavit. Domum habitabat, quam ei Syracuſani eximiam imperii præmio donaverunt, præterea amœniſſimum & pulcherrimum omnium prædium; ubi plerumque in

quiete

ταπεμψάμενος οἴκοθεν τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς παῖδας. οὐ γὰρ ἐπανῆλθεν εἰς Κόρινθον, οὐδὲ κατέμιξε τοῖς Ἑλληνικοῖς θορύβοις ἑαυτὸν, οὐδὲ τῷ πολιτικῷ φθόνῳ παρέδωκεν, εἰς ὃν οἱ πλεῖστοι τῶν στρατηγῶν, ἀπληστίᾳ τιμῶν καὶ δυνάμεως, ἐξοκέλλουσιν, ἀλλ' ἐκεῖ κατέμεινεν, τοῖς ἐφ' ἑαυτοῦ μεμηχανημένοις ἀγαθοῖς χρώμενος· ὧν μέγιστον ἦν τὸ πόλεις τοσαύτας καὶ μυριάδας ἀνθρώπων δι' ἑαυτὸν ἐφορᾶν εὐδαιμονούσας.

Ἐπεὶ δὲ χρῆν, ὡς ἔοικεν, οὐ μόνον πᾶσι κορυδαλλοῖς λόφον ἐγγίνεσθαι, κατὰ Σιμωνίδην, ἀλλὰ καὶ πάσῃ δημοκρατίᾳ συκοφάντην, ἐπεχείρησαν καὶ Τιμολέοντι δύο τῶν δημαγωγῶν, Λαφύστιος καὶ Δημαίνετος. ὧν Λαφυστίου μὲν αὐτὸν πρός τινα δίκην κατεγγυῶντος, οὐκ εἴα θορυβεῖν, οὐδὲ κωλύειν τοὺς πολίτας· ἑκὼν γὰρ αὐτὸς ὑπομεῖναι τοσούτους πόνους καὶ κινδύνους ὑπὲρ τοῦ τοῖς νόμοις χρῆσθαι τὸν βουλόμενον Συρακουσίων. τοῦ δὲ Δημαινέτου πολλὰ κατηγορήσαντος ἐν ἐκκλησίᾳ τῆς στρατηγίας, πρὸς ἐκεῖνον μὲν οὐδὲν ἀντεῖπεν, τοῖς δὲ Θεοῖς ἔφη χάριν ὀφείλειν, ἧς εὔξατο Συρακουσίους ἐπιδεῖν τῆς παῤῥησίας κυρίους γενομένους. μέγιστα δ' οὖν καὶ κάλλιστα τῶν καθ' αὐτὸν Ἑλλήνων ὁμολογουμένως διαπραξάμενος ἔργα, καὶ μόνος, ἐφ' ἃς οἱ σοφισταὶ διὰ τῶν λόγων τῶν πανηγυρικῶν ἀεὶ παρεκάλουν πράξεις τοὺς Ἕλληνας, ἐν αὐταῖς ἀριστεύσας· καὶ τῶν μὲν αὐτόθι κακῶν, ἃ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα κατέσχεν, ὑπὸ τῆς τύχης προεκκομισθεὶς ἀναίμακτος καὶ καθαρός· ἐπιδειξάμενος δὲ δεινότητα μὲν καὶ ἀνδρείαν βαρβάροις καὶ τοῖς τυράννοις, δικαιοσύνην δὲ

καὶ

quiete cum uxore & liberis, quos acciverat ex patria, agebat. Neque enim Corinthum repetiit, neque ſe tumultibus Græciæ implicavit, vel civili objecit odio, in quod plerique inſatiabili honorum & potentiæ cupiditate impingunt imperatores, ſed illic ſubſedit, bonis quorum ipſe autor fuerat fruens. Eorum erat ſummum, quod tam multas civitates, tam immenſam multitudinem videret mortalium ſua opera vitam agentem beatam.

Cæterum, quia nimirum non modo omnibus innaſci galeritis criſtam oportet, ut ait Simonides, verum omni etiam reipub. quadruplatorem: Timoleontem quoque duo concionatores adorti ſunt, Laphyſtius & Demænetus. Quorum Laphyſtio ſponſores ab eo in cauſa quadam exigente, non permiſit tumultum cives movere, vel illum interpellare: ideo enim ſe tantos labores & pericula doçuit ultro ſuſcepiſſe, ut quivis civis Syracuſanus uti valeret legibus. Quum vero Demænetus multis dictis res geſtas in imperio ejus laceraſſet pro concione, nihil reſpondit ei, tantum ait gratias ſe debere Diis, quos precatus eſſet ut Syracuſanos videre poſſet libere loquendi jus aſſequutos. Ergo poſtquam præſtantiſſima & pulcherrima omnium citra controverſiam ſuæ ætatis Græcorum facta edidit, & ad quas actiones orationibus ſemper in conventibus Græcos cohortabantur ſophiſtæ, in his ſolus excelluit, atque ex malis quæ ipſius ævo veterem Græciam agitabant, tempeſtive exportatus a fortuna fuit incruentus & mundus, conſilium vero & virtutem ſuam barbaris tyranniſque probavit,

juſtitiam

καὶ πραότητα τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς φίλοις· τὰ δὲ πλεῖστα τρόπαια τῶν ἀγώνων ἀδάκρυτα καὶ ἀπενθῆ τοῖς πολίταις καταστήσας, καθαρὰν δὲ τὴν Σικελίαν ἐν οὐδ' ὅλοις ἔτεσιν ὀκτὼ ἀιδιῶν καὶ συνοίκων κακῶν καὶ νοσημάτων παραδοὺς τοῖς κατοικοῦσιν· ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἀπημβλυώθη τὴν ὄψιν, εἶτα τελέως ἐπηρώθη μετ' ὀλίγον, οὔτε αὐτὸς ἑαυτῷ πρόφασιν παρασχὼν, οὔτε παροινηθεὶς ὑπὸ τῆς τύχης, ἀλλὰ συγγενικῆς τινος, ὡς ἔοικεν, αἰτίας καὶ καταβολῆς ἅμα τῷ χρόνῳ συνεπιθεμένης. λέγονται γὰρ οὐκ ὀλίγοι τῶν κατὰ γένος αὐτῷ προσηκόντων, ὁμοίως ἀποβαλεῖν τὴν ὄψιν, ὑπὸ γήρως ἀπομαρανθεῖσαν. ὁ δὲ Ἀθανις, ἔτι συνεστῶτος τοῦ πρὸς Ἵππωνα πολέμου καὶ Μάμερκον, ἐν Μυλλαῖς ἐπὶ στρατοπέδου φησὶν ἀπογλαυκωθῆναι τὴν ὄψιν αὐτοῦ, καὶ πᾶσι φανερὰν γενέσθαι τὴν πήρωσιν· οὐ μὴν ἀποστῆναι διὰ τοῦτο πολιορκίας, ἀλλ' ἐμμείναντα τῷ πολέμῳ λαβεῖν τοὺς τυράννους. ὡς δ' ἐπανῆλθεν εἰς Συρακούσας, εὐθὺς ἀποθέσθαι τὴν μοναρχίαν καὶ παραιτεῖσθαι τοὺς πολίτας, τῶν πραγμάτων εἰς τὸ κάλλιστον ἡκόντων τέλος.

Ἐκεῖνον μὲν οὖν αὐτὸν ὑπομείναντα τὴν συμφορὰν ἀλύπως ἧττον ἄν τις θαυμάσειεν. τῶν δὲ Συρακουσίων ἄξιον ἄγασθαι τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα τιμὴν καὶ χάριν, ἣν ἐπεδείξαντο πεπηρωμένῳ, φοιτῶντες ἐπὶ θύρας αὐτοὶ, καὶ τῶν ξένων τοὺς παρεπιδημοῦντας ἄγοντες εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τὸ χωρεῖον, ὅπως θεάσαιντο τὸν εὐεργέτην αὐτῶν, ἀγαλλόμενοι καὶ μέγα φρονοῦντες ὅτι παρ' αὐτοῖς εἵλετο καταζῆσαι τὸν βίον, οὕτω λαμπρᾶς ἐπανόδου τῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα παρεσκευασμένης αὐτῷ, διὰ τῶν εὐτυχημάτων, καταφρονήσας. πολ-

λῶν

juſtitiam atque manſuetudinem Græcis & amicis, trophæa prœliorum maxima ex parte ſine lacrymis & luctu civium ſuorum erexit, Siciliam annis nondum circumactis octo a miſeriis inteſtiniſque malis ac morbis puram tradidit incolis: ætate jam gravior oculorum caligine captus eſt, brevique poſt amiſit viſum, non quod in culpa ipſe fuerit, vel laſcivia ſit fortunæ afflictus, ſed ex hæreditaria cauſa & morbo, meo judicio, cum ætate impetente. Siquidem non pauci ex illius familia referuntur, qui emarceſcente ex ſenio lumine orbati fuere. Athanis bello etiamnum cum Hippone & Mamerco flagrante Mylis ait aciem ejus vitiatam glaucomate fuiſſe, omnibuſque patuiſſe imminere ei cæcitatem: nec ideo tamen obſidionem eum ſolviſſe, ſed in bello perſeverantem tyrannos cepiſſe. Ut tamen regreſſus eſt Syracuſas, depoſuiſſe eum protinus imperium, & ſe apud cives excuſaſſe, quum res ad optimum terminum perduxiſſet.

Atque illum quidem molliter calamitatem ſuam minus mirum ſit tuliſſe. At Syracuſanorum in illum operæ pretium eſt commendare honores & gratitudinem, quibus proſequuti cæcum ſunt, januam ejus celebrando, hoſpites, qui Syracuſis forte tranſirent, domum ejus & ad villam deducendo, quo virum contemplarentur ita de ipſis meritum: exultantes gloriantesque quod reditu in Græciam adeo celebri, qui victoriarum nomine manebat eum, contempto, vitam ei exigere apud ſe libuiſſet. Quum

3 autem

λῶν δὲ καὶ μεγάλων εἰς τὴν ἐκείνου τιμὴν γραφομένων καὶ πραττομένων, οὐδενὸς ἧττον ἦν τὸ ψηφίσασθαι τὸν τῶν Συρακουσίων δῆμον, ὁσάκις συμπέσοι πόλεμος αὐτοῖς πρὸς ἀλλοφύλους, Κορινθίῳ χρῆσθαι στρατηγῷ. καλὴν δὲ καὶ τὸ περὶ τὰς ἐκκλησίας γινόμενον ὄψιν εἰς τιμὴν αὐτοῦ παρεῖχε. τὰ γὰρ ἄλλα δι' αὐτῶν κρίνοντες, ἐπὶ τὰς μείζονας διασκέψεις ἐκεῖνον ἐκάλουν. ὁ δὲ κομιζόμενος δι' ἀγορᾶς ἐπὶ ζεύγους πρὸς τὸ θέατρον ἐπορεύετο· καὶ τῆς ἀπήνης, ὥσπερ ἐτύγχανεν καθήμενος, εἰσαγομένης, ὁ μὲν δῆμος ἠσπάζετο, μιᾷ φωνῇ προσαγορεύων αὐτόν. ὁ δ' ἀντασπασάμενος, καὶ χρόνον τινὰ δοὺς ταῖς εὐφημίαις καὶ τοῖς ἐπαίνοις, εἶτα διακούσας τὸ ζητούμενον, ἀπεφαίνετο γνώμην. ἐπιχειροτονηθείσης δὲ ταύτης, οἱ μὲν ὑπηρέται πάλιν ἀπῆγον διὰ τοῦ θεάτρου τὸ ζεῦγος, οἱ δὲ πολῖται, βοῇ καὶ κρότῳ προπέμψαντες ἐκεῖνον, ἤδη τὰ λοιπὰ τῶν δημοσίων καθ' αὐτοὺς ἐχρημάτιζον.

Ἐν τοιαύτῃ δὲ γηροτροφούμενος τιμῇ μετ' εὐνοίας, ὥσπερ πατὴρ κοινὸς, ἐκ μικρᾶς προφάσεως τῷ χρόνῳ συνεφαψαμένης ἐτελεύτησεν. ἡμερῶν δὲ δοθεισῶν τοῖς μὲν Συρακουσίοις εἰς τὸ παρασκευάσαι τὰ περὶ τὴν ταφὴν, τοῖς δὲ περιοίκοις καὶ ξένοις, εἰς τὸ συνελθεῖν, τά τε ἄλλα λαμπρᾶς χορηγίας ἔτυχεν, καὶ τὸ λέχος οἱ ψήφῳ τῶν νεανίσκων προκριθέντες ἔφερον κεκοσμημένον διὰ τῶν Διονυσίων τυραννείων τότε κατεσκαμμένων. προὔπεμπον δὲ πολλαὶ μυριάδες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ὧν ὄψις μὲν ἦν ἑορτῇ πρέπουσα, πάντων ἐστεφανωμένων καὶ καθαρὰς ἐσθῆτας φορούντων. φωναὶ δὲ καὶ δάκρυα συγκεκραμένα τῷ μακαρισμῷ τοῦ τεθνηκότος, οὐ τιμῆς ἀφοσίωσιν, οὐδὲ

λει-

autem multæ rogationes ferrentur, multa in laudem illius agerentur, tum eximium hoc nulloque inferius ſcivit populus Syracuſanus, ut quotieſcumque geſturi bellum eſſent cum nationibus exteris, duce uterentur Corinthio. Magnificam etiam mos concionum habendarum ad laudem ejus præbebat ſpeciem. Nam diſceptabant ipſi per ſe cætera, ad majores vero deliberationes illum adhibebant, qui medio foro vehebatur curru ad theatrum: vehiculo in quo ſedebat illato, populus una voce appellabat ſalutabatque illum. Ille reddita ſalute, quum aliquid feſtis vocibus & laudationibus dediſſet ſpatii, audiebat qua de re deliberarent, inde ſententiam ſuam dicebat. Qua comprobata, reducebant currum per theatrum miniſtri ejus, cives autem voce, acclamatione, plauſu eum proſequuti, deinde publica negotia diſpenſabant per ſe.

Quum tanto honore & benevolentia eſſet ſenectus ejus ſicut parentis civitatis culta, ex levi invaletudine cum ſenio conjuncta deceſſit. Spatio certo dato, quo Syracuſani ea quæ ad funus pertinerent, parabant, & vicini peregrinique conveniebant, cætera inſtructa fuerunt magnifice. Lectum delecti ſorte a populo juvenes exornatum per Dionyſiorum tunc dirutam regiam portaverunt. Proſequuta eſt virorum & mulierum infinita caterva, quorum ſpecies omnium coronatorum & candidis veſtibus amictorum feſtum diem repræſentavit. Jam voces & lacrymæ cum mortui commiſtæ laudibus, non honoris defunctionem, nec munus pu-

blice

λειτουργίαν ἐκ προβουλεύματος, ἀλλὰ πόθον δίκαιον ἐπιδεικνύντες, καὶ χάριν ἀληθινῆς εὐνοίας. τέλος δὲ τῆς κλίνης ἐπὶ τὴν πυρὰν τεθείσης, Δημήτριος, ὃς ἦν μεγαλοφωνότατος τῶν τότε κηρύκων, γεγραμμένον ἀνεῖπε κήρυγμα τοιοῦτον, Ο ΔΗΜΟΣ τῶν Συρακουσίων, Τιμολέοντα Τιμοδήμου, Κορίνθιον τόνδε, θάπτει μὲν διακοσίων μνῶν, ἐτίμησε δὲ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον ἀγῶσι μουσικοῖς, ἱππικοῖς, γυμνικοῖς· ὅτι τοὺς τυράννους καταλύσας, καὶ τοὺς βαρβάρους καταπολεμήσας, καὶ τὰς μεγίστας τῶν ἀναστάτων πόλεων οἰκίσας, ἀπέδωκε τοὺς νόμους τοῖς Σικελιώταις. ἐποιήσαντο δὲ τὴν ταφὴν τοῦ σώματος ἐν ἀγορᾷ, καὶ στοὰς ὕστερον περιβαλόντες, καὶ παλαίστρας ἐνοικοδομήσαντες, γυμνάσιον τοῖς νέοις ἀνῆκαν, καὶ Τιμολεόντειον προσηγόρευσαν. αὐτοὶ δὲ χρώμενοι πολιτείᾳ καὶ νόμοις οὓς ἐκεῖνος κατέστησεν, ἐπὶ πολὺν χρόνον εὐδαιμονοῦντες διετέλεσαν.

blice injunctum, ſed verum deſiderium prætulerunt, & ſinceri gratiam amoris. Lecto denique in rogum illato, Demetrius, præconum illius memoriæ omnium vocaliſſimus, ſcriptum decretum recitavit hujuſcemodi, POPULUS Syracuſanus ſcivit Timoleontem hunc Timodemi filium Corinthium, quod tyrannis obtritis, barbaris ſuperatis, & ampliſſimis urbibus quæ everſæ fuerant incolarum multitudine frequentatis, leges ſuas Siculis reddiderit, ducentarum minarum impenſarum funerandum, honorandum inſuper in perpetuum ludis muſicis, equeſtribus, & gymnicis. Ad hæc, corpori monumentum in foro fecerunt, quod porticibus poſtea cinxerunt, ibique palæſtris inædificatis paraverunt juventuti gymnaſium, quod Timoleonteum appellavere. Atque illi, inſtitutis utentes & legibus quas hic tulerat, perdiu in magna egerunt fœlicitate.

AIMI-

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ.

ΕΜΟΙ τῆς τῶν βίων ἅψασθαι μὲν γραφῆς συνέβη δι' ἑτέρους, ἐπιμένειν δὲ καὶ φιλοχωρεῖν ἤδη, καὶ δι' ἐμαυτὸν, ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ τῇ ἱστορίᾳ πειρώμενον ἀμωσγέπως κοσμεῖν καὶ ἀφομοιοῦν πρὸς τὰς ἐκείνων ἀρετὰς τὸν βίον. οὐδὲν γὰρ ἀλλ' ἢ συνδιαιτήσει καὶ συμβιώσει τὸ γινόμενον ἔοικεν, ὅταν ὥσπερ ἐπιξενούμενον ἕκαστον αὐτῶν ἐν μέρει διὰ τῆς ἱστορίας ὑποδεχόμενοι καὶ παραλαμβάνοντες, ἀναθεωρῶμεν ὅσος ἔην, οἷός τε, τὰ κυριώτατα καὶ κάλλιστα πρὸς γνῶσιν ἀπὸ τῶν πράξεων λαμβάνοντες. Φεῦ, φεῦ· τί τούτου χάρμα μεῖζον ἂν λάβοις, πρὸς ἐπανόρθωσιν ἠθῶν ἐνεργότερον; Δημόκριτος μὲν γὰρ εὔχεσθαί φησι δεῖν ὅπως εὐλόγχων εἰδώλων τυγχάνωμεν, καὶ τὰ σύμφυλα καὶ τὰ χρηστὰ μᾶλλον ἡμῖν ἐκ τοῦ περιέχοντος, ἢ τὰ φαῦλα καὶ τὰ σκαιὰ συμφέρηται, λόγον οὔτ' ἀληθῆ, καὶ πρὸς ἀπεράντους ἐκφέροντα δεισιδαιμονίας εἰς φιλοσοφίαν καταβάλλων. ἡμεῖς δὲ τῇ περὶ τὴν ἱστορίαν διατριβῇ,

UT deſcribendas vitas ſuſciperem, feci aliorum gratia: inhæreo autem nunc & immoror mei ipſius cauſa, enitens, tanquam in ſpeculo, in hiſtoria ad illorum virorum virtutes utcumque vitam meam componere & conformare. Eſt enim hæc res prorſus contubernio & convictui aſſimilis, quum unumquemque eorum, tanquam ad nos divertat, viciſſim lectione excipientes invitanteſque, reputamus animo qualis quiſque & quantus fuerit, ac quæ præcipua ſunt cognituque pulcherrima, ex rebus eorum geſtis excerpimus. Quod gaudium, per Deos immortales, eo majus cupias & ad mores limandos efficacius? Democritus quidem optandum ait ut auſpicatas imagines adipiſcamur & conſentientes, atque ut bonæ in nos ex aëre quam malæ & ſiniſtræ incidant potius; doctrinam falſam & ad infinitas evehentem ſuperſtitiones conjiciens pro fundamento in philoſophiam. Nos vero commentatione hiſtoriæ & lectionis

βῇ, καὶ τῇ τῆς γραφῆς συνηθείᾳ, παρασκευάζομεν ἑαυτοὺς τὰς τῶν ἀρίστων καὶ δοκιμωτάτων μνήμας ὑποδεχομένους ἀεὶ ταῖς ψυχαῖς, εἴ τι φαῦλον ἢ κακόηθες ἢ ἀγεννὲς αἱ τῶν συνόντων ἐξ ἀνάγκης ὁμιλίαι προσβάλλουσιν, ἐκκρούειν καὶ διωθεῖσθαι, πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν παραδειγμάτων ἵλεω καὶ πραεῖαν ἀποστρέφοντες τὴν διάνοιαν. ὧν ἐν τῷ παρόντι προκεχειρίσμεθά σοι τὸν Τιμολέοντος τοῦ Κορινθίου καὶ τὸν Αἰμιλίου Παύλου βίον, ἀνδρῶν οὐ μόνον ταῖς αἱρέσεσιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ψυχαῖς ἀγαθαῖς ὁμοίως κεχρημένων ἐπὶ τὰ πράγματα, καὶ διαμφισβήτησιν παρεξόντων, πότερον εὐποτμίᾳ μᾶλλον ἢ φρονήσει τὰ μέγιστα τῶν πεπραγμένων κατώρθωσαν.

Τὸν Αἰμιλίων οἶκον ἐν Ῥώμῃ, τῶν εὐπατριδῶν γεγονέναι καὶ παλαιῶν, οἱ πλεῖστοι συγγραφεῖς ὁμολογοῦσιν. ὅτι δ' ὁ πρῶτος αὐτῶν, καὶ τῷ γένει τὴν ἐπωνυμίαν ἀπολιπὼν, Μάρκος ἦν Πυθαγόρου παῖς τοῦ σοφοῦ, δι' αἱμυλίαν λόγου καὶ χάριν Αἰμύλιος προσαγορευθεὶς, εἰρήκασιν ἔνιοι τῶν Πυθαγόρᾳ τὴν Νουμᾶ τοῦ βασιλέως παίδευσιν ἀνατιθέντων. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν εἰς δόξαν ἀπὸ τῆς οἰκίας ταύτης προελθόντων, δι' ἀρετὴν ἣν ἐζήλωσαν εὐτύχησαν· Λευκίου δὲ Παύλου τὸ περὶ Κάννας ἀτύχημα τήν τε φρόνησιν ἅμα καὶ τὴν ἀνδρείαν ἔδειξεν. ὡς γὰρ οὐκ ἔπεισε τὸν συνάρχοντα, κωλύων μάχεσθαι, τοῦ μὲν ἀγῶνος ἄκων μετέσχεν αὐτῷ, τῆς δὲ φυγῆς οὐκ ἐκοινώνησεν, ἀλλὰ τοῦ συνάψαντος τὸν κίνδυνον ἐγκαταλιπόντος, αὐτὸς ἑστὼς καὶ μαχόμενος τοῖς πολεμίοις ἐτελεύτησεν. τούτου θυγάτηρ μὲν Αἰμιλία Σκηπίωνι τῷ μεγάλῳ συνῴκησεν· υἱὸς δὲ Παῦλος Αἰμίλιος, περὶ οὗ τάδε γρά-

ctionis conſuetudine comparamus noſmetipſi, dum præſtantiſſimorum & clariſſimorum virorum memoriam aſſidue animis noſtris excipimus ad elidendum & propellendum, ſiquid labis vel vitii vel inertiæ ex contagione nobiſcum neceſſario verſantium contraxerimus, convertentes ad elegantiſſima exempla ſedatam & placidam mentem. Ex quibus hic in manibus tibi præbuimus Timoleontis Corinthii & Pauli Æmilii vitam, qui non modo inſtitutis, ſed proſpera etiam fortuna pariter uſi ad res gerendas fuere, & ambiguum reliquerunt, fœlicitate an prudentia potius res maximas geſſerint.

Æmiliorum gentem Romæ patriciam fuiſſe & vetuſtam plerique conſentiunt ſcriptores. At eorum autorem qui nomen reliquit familiæ, Mamercum fuiſſe Pythagoræ ſapientis illius filium, qui ex dicendi lepore & venuſtate nomen invenit Æmilii, prædicaverunt nonnulli qui Pythagoræ regis Numæ inſtitutionem attribuunt. Maxima pars eorum, qui clarum nomen ex hac domo adepti ſunt, virtutis cauſa, quam perſequuti ſunt, lætos ſucceſſus habuere. L. Pauli vero clades Cannenſis juxta prudentiam atque virtutem declaravit. Ut enim adduceret collegam in ſententiam ſuam, pugna ut abſtineret, nequivit, prœlii dedit ſe invitus ſocium, conſors fugæ non fuit, ſed quum autor prœlii deſeruiſſet exercitum, manſit ibi, & pugnans cum hoſtibus cecidit. Hujus Æmilia filia nupſit Africano majori: filius Paulus Æmilius (de quo hic agi-

γέγραφε), γεγονὼς ἐν ἡλικίᾳ κατὰ καιρὸν ἀνθοῦντα δόξαις καὶ ἀρεταῖς ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν καὶ μεγίστων, διέλαμψεν, οὐ ταυτὰ τοῖς εὐδοκιμοῦσι τότε νέοις ἐπιτηδεύματα ζηλώσας, οὐδὲ τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἀπ᾽ ἀρχῆς πορευθείς. οὔτε γὰρ λόγον ἤσκει περὶ δίκας, ἀσπασμούς τε καὶ δεξιώσεις καὶ φιλοφροσύνας, αἷς ὑποτρέχοντες οἱ πολλοὶ τὸν δῆμον ἐκτῶντο, θεραπευτικοὶ καὶ σπουδαῖοι γινόμενοι, παντάπασιν ἐξέλιπε, πρὸς οὐδέτερον ἀφυῶς ἔχων, ὡς δ᾽ ἑκατέρου κρείττονα τὴν ἀπ᾽ ἀνδρείας καὶ δικαιοσύνης καὶ πίστεως δόξαν αὑτῷ περιποιούμενος, οἷς εὐθὺς διέφερε τῶν καθ᾽ ἡλικίαν.

Πρώτην γοῦν τῶν ἐπιφανῶν ἀρχῶν ἀγορανομίαν μετελθὼν, προεκρίθη δέκα δυεῖν ἀνδρῶν συναπογραψαμένων, οὓς ὕστερον ἅπαντας ὑπατεῦσαι λέγουσιν. γενόμενος δ᾽ ἱερεὺς τῶν αὐγούρων προσαγορευομένων, οὓς τῆς ἀπ᾽ ὀρνίθων καὶ διοσημειῶν ἀποδεικνύουσι Ῥωμαῖοι μαντικῆς ἐπισκόπους καὶ φύλακας, οὕτω προσέσχε τοῖς πατρῴοις ἔθεσι, καὶ κατενόησεν τὴν τῶν παλαιῶν περὶ τὸ θεῖον εὐλάβειαν, ὥστε τιμήν τινα δοκοῦσαν εἶναι, καὶ ζηλουμένην ἄλλως ἕνεκα δόξης τὴν ἱερωσύνην, τῶν ἀκροτάτων μίαν ἀποφῆναι τεχνῶν, καὶ μαρτυρῆσαι τοῖς φιλοσόφοις, ὅσοι τὴν εὐσέβειαν ὡρίσαντο θεραπείας Θεῶν ἐπιστήμην εἶναι. πάντα γὰρ ἐδρᾶτο μετ᾽ ἐμπειρίας ὑπ᾽ αὐτοῦ καὶ σπουδῆς, σχολὴν τῶν ἄλλων ἄγοντος ὅτε γίγνοιτο πρὸς τούτῳ, καὶ παραλείποντος οὐδὲν, οὐδὲ καινοτομοῦντος, ἀλλὰ καὶ τοῖς συνιερεῦσιν ἀεὶ καὶ περὶ τῶν μικρῶν διαφερομένου, καὶ διδάσκοντος, ὡς εἰ τὸ θεῖον εὔκολόν τις ἡγεῖται καὶ ἀμεμφὲς εἶναι τῶν ἀμελειῶν, ἀλλὰ τῇ γε πόλει χαλεπὸν ἡ περὶ ταῦτα συγ-

agimus) ea quidem adolevit & emicuit ætate, quæ gloria & virtute florebat clariſſimorum & ſummorum virorum, at non eadem atque illius ſeculi nobiles juvenes ſequutus ſtudia, neque eandem a primo ingreſſus viam. Neque enim cauſas dicere in foro meditabatur: ſalutare, complecti, prenſare (quibus rebus inſinuantes ſe multi auram popularem captabant, ſedulo populum obſervando) prorſus nihil curavit, neutro quidem inhabilis, ſed utroque excellentiorem fortitudinis, juſtitiæ, fidei quæſivit gloriam, quibus illico æquales ſuos anteivit.

Primum ex majoribus magiſtratibus ædilitius candidatus duodecim competitoribus, quos poſtea omnes memorant conſules fuiſſe, prælatus eſt. Augur creatus (augures Romani auſpiciorum & prodigiorum enuntiandorum habent inſpectores & cuſtodes) ita veteribus inſtitutis fuit intentus & perdidicit majorum erga numen religionem, ut quod ſacerdotium honor eſſe aliquis videbatur & peti nominis tantum cauſa, unam oſtenderet id eſſe ex ſummis artibus, ſuffragareturque philoſophis qui religionem definierunt colendi Dei ſcientiam eſſe. Omnia enim perite faciebat & ſedulo, ac quum in hoc eſſet, feriebatur ab aliis, neque prætermittebat vel novabat quicquam, verum cum collegis ſemper diſceptabat de minutis quoque, docebatque eos, ut facilem Deum & conniventem delictis exiſtiment, at eſſe reipub. hanc condonationem

συγγνώμη καὶ παραίρεσις. οὐδεὶς γὰρ ἐξ ἀρχῆς εὐθὺς μεγάλῳ παρανομήματι κινεῖ πολιτείαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν μειζόνων φρουρὰν καταλύουσιν οἱ προϊέμενοι τὴν ἐν τοῖς μικροῖς ἀκρίβειαν. ὅμοιον δὲ καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐθῶν τε καὶ πατρίων ἐξεταστὴν καὶ φύλακα παρεῖχεν ἑαυτὸν, οὐ δημαγωγῶν ἐν τῷ στρατηγεῖν, οὐδ᾽ ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τότε, δευτέρας ἀρχὰς ταῖς πρώταις μνώμενος διὰ τοῦ χαρίζεσθαι, καὶ πρᾶος εἶναι τοῖς ἀρχομένοις, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἱερεὺς ἄλλων ὀργίων δεινῶν, τῶν περὶ τὰς στρατείας ἐθῶν ἐξηγούμενος ἕκαστα, καὶ φοβερὸς ὢν τοῖς ἀπειθοῦσι καὶ παραβαίνουσιν, ὤρθου τὴν πατρίδα, μικροῦ δεῖν πάρεργον ἡγούμενος τὸ νικᾷν τοὺς πολεμίους, τοῦ παιδεύειν τοὺς πολίτας.

Συστάντος δὲ τοῦ πρὸς Ἀντίοχον τὸν μέγαν πολέμου τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ τῶν ἡγεμονικωτάτων ἀνδρῶν τετραμμένων πρὸς ἐκεῖνον, ἄλλος ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἀνέστη πόλεμος, ἐν Ἰβηρίᾳ κινημάτων μεγάλων γινομένων. ἐπὶ τοῦτον ὁ Αἰμίλιος ἐξεπέμφθη στρατηγὸς, οὐχ ἓξ ἔχων πελέκεις, ὅσους ἔχουσιν οἱ στρατηγοῦντες, ἀλλὰ προσλαβὼν ἑτέρους τοσούτους, ὥστε τῆς ἀρχῆς ὑπατικὸν γενέσθαι τὸ ἀξίωμα. μάχῃ μὲν οὖν δὶς ἐκ παρατάξεως ἐνίκησε τοὺς βαρβάρους, περὶ τρισμυρίους ἀνελών. καὶ δοκεῖ τὸ κατόρθωμα τῆς στρατηγίας περιφανὲς γενέσθαι, χωρίων εὐφυΐᾳ, καὶ ποταμοῦ τινος διαβάσει ῥᾳστώνην παρασχόντος αὐτοῦ πρὸς τὸ νίκημα τοῖς στρατιώταις. πόλεις δὲ πεντήκοντα καὶ διακοσίας ἐχειρώσατο δεξαμένας αὐτὸν ἑκουσίως. ἐν εἰρήνῃ δὲ καὶ πίστει συνηρμοσμένην ἀπολιπὼν τὴν ἐπαρχίαν, εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθεν, οὐδὲ δραχ-

μῇ

nem & veniam gravem. Nemo enim magno ſcelere ab initio rempub. turbat ſtatim, ſed majorum curam conculcant, qui in parvis rebus diligentiam abjiciunt. Parem ſe diſciplinæ militaris majorumque conſuetudinum exactorem & cuſtodem præbuit; non blandiebatur in imperio, neque (quod eo tempore faciebant plerique) ſecundos magiſtratus ambibat primis concedendo, & venditando ſe iis quibus præerat, verum tanquam ſacroſanctarum aliarum antiſtes ceremoniarum, ita in diſciplina militari ſingula præſcribendo, contumaces & peccantes plectendo, patriam erexit; ſecundarum pœne partium ratus hoſtes vincere, primarum cives erudire.

Bello, quod populus Romanus cum Antiocho Magno gerebat, quum præſtantiſſimi duces eſſent contra eum miſſi, aliud exortum ab occidente eſt bellum, in Hiſpania motibus concitatis. Miſſus ad id eſt prætor Æmilius, non cum ſex faſcibus, quot prætores habent, ſed additis ſex aliis. Ita hujus prætura dignationem accepit conſularem. Bis barbaros acie inſtructa fudit triginta millibus cæſis. Et quidem videtur ea victoria plane prudentiæ attribuenda ducis, qui loci opportunitate, & amnis cujuſdam tranſitu proclivem militibus dedit victoriam. Ducenta quinquaginta oppida ultro venientibus in fidem incolis in poteſtatem redegit. Provincia pace & fide compoſita decedens, Romam eſt reverſus, ne teruncio qui-

μὴ μιᾷ γεγονὼς εὐπορώτερος ὑπὸ τῆς στρατείας. ἦν δὲ καὶ περὶ τἆλλα χρηματιστὴς ἀργότερος, εὐδάπανος δὲ καὶ ἀφειδὴς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων. οὐ πολλὰ δ' ἦν, ἀλλὰ καὶ φερνῆς ὀφειλομένης τῇ γυναικὶ, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, γλίσχρως ἐξήρκεσεν.

Ἔγημεν δὲ Παπιρίαν ἀνδρὸς ὑπατικοῦ Μνάσωνος θυγατέρα, καὶ χρόνον συνοικήσας πολὺν, ἀφῆκε τὸν γάμον, καίπερ ἐξ αὐτῆς καλλιτεκνότατος γενόμενος. αὕτη γὰρ ἦν ἡ τὸν κλεινότατον αὐτῷ Σκηπίωνα τεκοῦσα καὶ Μάξιμον Φάβιον. αἰτία δὲ γεγραμμένη τῆς διαστάσεως οὐκ ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ἔοικεν ἀληθής τις εἶναι λόγος περὶ γάμου λύσεως γενόμενος, ὡς ἀνὴρ Ῥωμαῖος ἀπεπέμπετο γυναῖκα· τῶν δὲ φίλων νουθετούντων αὐτὸν, οὐχὶ σώφρων; οὐκ εὔμορφος; οὐχὶ παιδοποιός; προτείνας τὸ ὑπόδημα, κάλτιον αὐτὸ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, εἶπεν, οὐκ εὐπρεπὴς οὗτος; οὐ νεουργής; ἀλλ' οὐκ ἂν εἰδείη τὶς ὑμῶν καθ' ὅ, τι θλίβεται μέρος οὑμὸς πούς. τῷ γὰρ ὄντι, μεγάλαι μὲν ἁμαρτίαι ἀναπεπταμέναι γυναῖκας ἀνδρῶν ἄλλας ἀπήλλαξαν· τὰς δ' ἔκ τινος ἀηδίας, καὶ δυσαρμοστίας ἠθῶν, μικρὰ καὶ πυκνὰ προσκρούματα, λανθάνοντα τοὺς ἄλλους, ἀπεργάζεται τὰς ἀνηκέστους ἐν ταῖς συμβιώσεσιν ἀλλοτριότητας. οὕτω δ' οὖν Αἰμίλιος ἀπαλλαγεὶς τῆς Παπιρίας, ἑτέραν ἠγάγετο, καὶ δύο παῖδας ἄρρενας τεκούσης, τούτους μὲν ἐπὶ τῆς οἰκίας εἶχεν, τοὺς δὲ προτέρους εἰσεποίησεν οἴκοις τοῖς μεγίστοις καὶ γένεσι τοῖς ἐπιφανεστάτοις, τὸν μὲν πρεσβύτερον, ἀπὸ Μαξίμου Φαβίου τοῦ πεντάκις ὑπατεύσαντος, τὸν δὲ νεώτερον, Ἀφρικανοῦ Σκηπίωνος υἱὸς, ἀνε-

ψιὸν

quidem ex bello opulentior. Fuit etiam alias minus ad rem attentus, ſplendidus tamen & liberalis ex præſenti copia, quæ ampla non erat, ſed vix doti quæ debebatur uxori poſt obitum ejus ſolvendæ.

Papiriam duxerat Mnaſonis viri conſularis filiam, quam quum longo ſpatio in matrimonio habuiſſet, licet egregiam ſobolem ſuſtuliſſet ex ea, repudiavit. Hæc nempe fuit quæ inclytum illum Scipionem & Fabium Maximum ei genuit. Cur eam dimiſerit, non pervenit ad notitiam noſtram cauſa, ſed apparet vere dictum quod fertur de divortio: Romanus quiſpiam nuntium uxori remiſerat. Hic corripientibus eum amicis, quærentibuſque, nonne caſta, nonne formoſa, nonne fœcunda eſt? prolato calceo (ſic enim Romani vocant) Nonne ornatus eſt hic, inquit, nonne novitius? At nemo videt veſtrum, ubi pedem meum urgeat. Profecto magna peccata omnibuſque nota divortium excitaverunt inter alios conjuges. Illæ tamen ex aſperitate quadam & diſſidentia morum leves & crebræ offenſiones prætereunt quidem alios, verum alienationes efficiunt in conſuetudine domeſtica implacabiles. Ita relicta Papiria, alteram Æmilius ſibi matrimonio adjunxit, ex qua duos filios editos retinuit in familia. Priores ſummis & nobiliſſimis domibus per adoptionem inſeruit, majorem Fabii Maximi, qui conſul quinquies fuit, minorem Scipionis Africani filius conſobrinum ſu-

um

υἱὸν ὄντα, θέμενος, Σκηπίωνα προσηγόρευσεν. τῶν δὲ θυγατέρων τῶν Αἰμιλίου τὴν μὲν ὁ Κάτωνος υἱὸς ἔγημε, τὴν δ' Αἴλιος Τουβέρων, ἀνὴρ ἄριστος, καὶ μεγαλοπρεπέστατα Ῥωμαίων πενίᾳ χρησάμενος. ἦσαν γὰρ ἑκκαίδεκα συγγενεῖς, Αἴλιοι πάντες. οἰκίδιον δὲ πάνυ μικρὸν ἦν αὐτοῖς, καὶ χωρίον ἓν ἤρκει πᾶσιν, μίαν ἑστίαν νέμουσι μετὰ παίδων πολλῶν καὶ γυναικῶν. ἐν αἷς καὶ ἡ Αἰμιλίου τοῦδε θυγάτηρ ἦν δὶς ὑπατεύσαντος καὶ δὶς θριαμβεύσαντος, οὐκ αἰσχυνομένη τὴν πενίαν τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ θαυμάζουσα τὴν ἀρετὴν, δι' ἣν πένης ἦν. οἱ δὲ νῦν ἀδελφοὶ καὶ συγγενεῖς ἂν μὴ κλίμασι καὶ ποταμοῖς καὶ διατειχίσμασιν ὁρίσωσι τὰ κοινὰ, καὶ πολλὴν εὐρυχωρίαν ἐν μέσῳ λάβωσιν ἀπ' ἀλλήλων, οὐ παύονται διαφερόμενοι. ταῦτα μὲν οὖν ἡ ἱστορία λογίζεσθαι καὶ παρεπισκοπεῖν δίδωσι τοῖς σώζεσθαι βουλομένοις.

Ὁ δ' Αἰμίλιος ὕπατος ἀποδειχθεὶς, ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς παραλπίους Λίγυας, οὓς ἔνιοι καὶ Λιγυστίνους ὀνομάζουσι, μάχιμον καὶ θυμοειδὲς ἔθνος, ἐμπείρως δὲ πολεμεῖν διδασκόμενον ὑπὸ Ῥωμαίων, διὰ τὴν γειτνίασιν. τὰ γὰρ ἔσχατα τῆς Ἰταλίας, καὶ καταλήγοντα πρὸς τὰς Ἄλπεις, αὐτῶν τε τῶν Ἄλπεων τὰ κλυζόμενα τῷ Τυρρηνικῷ πελάγει, καὶ πρὸς τὴν Λιβύην ἀντιαίροντα νέμονται, μεμιγμένοι Γαλάταις καὶ τοῖς παραλίοις Ἰβήρων. τότε δὲ καὶ τῆς θαλάσσης ἁψάμενοι σκάφεσι πειρατικοῖς, ἀφῃροῦντο καὶ περιέκοπτον τὰς ἐμπορείας, ἄχρι στηλῶν Ἡρακλείων ἀναπλέοντες. ἐπιόντος οὖν τοῦ Αἰμιλίου, τετρακισμύριοι γενόμενοι τὸ πλῆθος ὑπέστησαν· ὁ δὲ τοὺς σύμπαντας ὀκτακισχιλίους ἔχων, πενταπλασίοις οὖσιν αὐτοῖς συνέβαλε· καὶ τρεψάμενος,

um adoptavit, Scipionemque nominavit. Filiam unam Æmilii Catonis filius ſecum matrimonio junxit, alteram Ælius Tubero, vir optimus, & qui magnificentiſſime omnium Romanorum tulit paupertatem. Nam ſexdecim propinqui omnes erant Ælii. Ædes his erant peranguſtæ, prædio omnes uno ſe tolerabant, qui uno in domicilio habitabant cum numeroſa ſobole & multis uxoribus; inter quas fuit hujus Æmilii, qui bis conſul fuerat, bis triumphaverat, filia, ob paupertatem viri nullo pudore ſuffuſa, ſed per quam erat pauper admirans virtutem. At hujus temporis fratres & cognati, niſi regionibus, fluminibus, murorum divortiis diſtinxerint communia, & multum inter ſe ſpatii interjecerint, non ceſſant a mutuis contentionibus. Atque hæc quidem conſideranda & reputanda conſilium admittentibus ſuggerit hiſtoria.

Porro Æmilius conſul factus, in Ligures ſubalpinos, quos nonnulli Liguſtinos appellant, cum exercitu profectus eſt, bellicoſam gentem & ferocem, qui peritiam bellicam a Romanis diſcebant ob vicinitatem. Nam extremam oram Italiæ & Alpibus ſubjectam, eamque Alpium quæ mari Tuſco alluitur, Africæ ex adverſo poſita, colunt Gallis & maritimis commixti Hiſpanis. Tractabant id temporis etiam rem maritimam, navigiiſque piraticis uſque ad columnas Herculis provecti ſpoliabant & deprædabantur mercatores. Hi inferentem arma quadraginta millia numero exceperunt Æmilium, ille non plus octo millibus ſecum ducens cum quintuplo pluribus hoſtibus ſigna contulit. Ut fuſos

μένος, καὶ κατακλείσας εἰς τὰ τείχη, διέδωκε λόγον φιλάνθρωπον καὶ συμβατικόν. οὐ γὰρ ἦν βουλομένοις τοῖς Ῥωμαίοις παντάπασιν ἐκκόψαι τὸ Λιγύων ἔθνος, ὥσπερ ἕρκος ἢ πρόβολον, ἐμποδὼν κείμενον τοῖς Γαλατικοῖς κινήμασιν ἐπαιωρουμένοις ἀεὶ περὶ τὴν Ἰταλίαν. πιστεύσαντες οὖν τῷ Αἰμιλίῳ, τάς τε ναῦς καὶ τὰς πόλεις ἐνεχείρισαν. ὁ δὲ, τὰς μὲν πόλεις οὐδὲν ἀδικήσας, ἢ μόνον τὰ τείχη περιελὼν ἀπέδωκε· τὰς δὲ ναῦς ἁπάσας ἀφείλετο, καὶ πλοῖον οὐδὲν αὐτοῖς τρισκάλμου μεῖζον ἀπέλιπε· τοὺς δ' ἡλωκότας ὑπὸ τῶν κατὰ γῆν ἢ κατὰ θάλατταν ἀνεσώσατο, πολλοὺς ξένους καὶ Ῥωμαίους εὑρεθέντας. ἐκείνη μὲν οὖν ἡ ὑπατεία τὰς εἰρημένας πράξεις ἐπιφανεῖς ἔσχεν. ὕστερον δὲ πολλάκις ποιήσας φανερὸν αὑτὸν αὖθις ὑπατεῦσαι βουλόμενον, καί ποτε καὶ παραγγείλας, ὡς ἀπέτυχε καὶ παρώφθη, τὸ λοιπὸν ἡσυχίαν εἶχεν, τῶν ἱερῶν ἐπιμελούμενος, καὶ τοὺς παῖδας ἀσκῶν τὴν μὲν ἐπιχώριον παιδείαν καὶ πάτριον, ὥσπερ αὐτὸς ἤσκητο, τὴν δ' Ἑλληνικὴν, φιλοτιμότερον. οὐ γὰρ μόνον γραμματικοὶ καὶ σοφισταὶ καὶ ῥήτορες, ἀλλὰ καὶ πλάσται, καὶ ζωγράφοι, καὶ πώλων καὶ σκυλάκων ἐπιστάται, καὶ διδάσκαλοι θήρας ἐλεῖν, ἔστησαν περὶ τοὺς νεανίσκους. ὁ δὲ πατὴρ, εἰ μή τι δημόσιον ἐμποδὼν εἴη, παρῆν ἀεὶ μελετῶσι καὶ γυμναζομένοις, φιλοτεκνότατος Ῥωμαίων γενόμενος.

Τῶν δὲ δημοσίων πράξεων καιρὸς ἦν ἐκεῖνος τότε, καθ' ὃν Περσεῖ τῷ Μακεδόνων βασιλεῖ πολεμοῦντες, ἐν αἰτίαις τοὺς στρατηγοὺς εἶχον, ὡς δι' ἀπειρίαν καὶ ἀτολμίαν αἰσχρῶς καὶ καταγελάστως τοῖς πράγμασι χρωμένους,

ſos fugatoſque muris incluſit, veniæ & pacis oſtendit iis ſpem. Neque enim placebat populo Romano gentem Liguſticam prorſus exſcindere, quaſi præſidium & propugnaculum Gallicis motibus ſemper in Italiam ingruentibus objectum. Itaque in fidem Æmilii naves & oppida ſua tradidere. Hic urbes nulla re, niſi quod muros diruit, violatas reddidit; iis naves omnes ademit, navigiumque reliquit trium ſcalmorum nullum majus, multos externos, multoſque cives Romanos ab illis terra marique captos recepit. Fuit ille conſulatus his rebus geſtis clarus. Poſt quum ſæpius declaraſſet ſe ſecundum conſulatum cupere, & vero aliquando fuiſſet etiam candidatum ſe profeſſus, ubi tulit repulſam & præteritus eſt, quievit deinceps, & ſacris curam intendit, filioſque in diſciplina Romana & veteri, quomodo ipſe ante fuerat, exercuit, verum in Græca ambitioſius. Non ſolum enim grammatici & ſophiſtæ & rhetores, ſed fictores quoque, pictores, equorum & catulorum rectores, magiſtri venandi cum adoleſcentibus verſabantur. Pater in liberos Romanorum indulgentiſſimus, niſi negotiis publicis diſtrictus, eorum ſtudiis exercitationibuſque intererat.

Ea tempeſtate, quod ad rempublicam pertinet, cum Perſeo rege Macedonum bellum gerens populus Romanus criminabatur duces, quod imperitia & ignavia res publicas turpiter & fœde adminiſtrarent, & plus acci-

νυς, καὶ πάσχοντες κακῶς μᾶλλον ἢ ποιοῦντες. ἄρτι μὲν γὰρ Ἀντίοχον τὸν ἐπικληθέντα μέγαν, εἴξαντα τῆς ἄλλης Ἀσίας, ὑπὲρ τὸν Ταῦρον ἐκβαλόντες καὶ κατακλείσαντες εἰς Συρίαν, ἐπὶ μυρίοις καὶ πεντακισχιλίοις ταλάντοις ἀγαπήσαντα τὰς διαλύσεις· ὀλίγῳ δὲ πρόσθεν ἐν Θεσσαλίᾳ συντρίψαντες Φίλιππον, καὶ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ Μακεδόνων ἐλευθερώσαντες, ᾧ τε βασιλεὺς οὐδεὶς παραβλητὸς εἰς τόλμαν ἢ δύναμιν, Ἀννίβαν καταπολεμήσαντες· οὐκ ἀνεκτὸν ἡγοῦντο, Περσεῖ, καθάπερ ἀντιπάλῳ τῆς Ῥώμης, ἴσον φερόμενοι συμπεπλέχθαι, πολὺν ἤδη χρόνον ἀπὸ τῶν λειψάνων τῆς πατρῴας ἥττης πολεμοῦντι πρὸς αὐτούς· ἀγνοοῦντες ὅτι πολλῷ τὴν Μακεδόνων δύναμιν ἡττηθεὶς Φίλιππος ἐρρωμενεστέραν καὶ μαχιμωτέραν ἐποίησε. περὶ ὧν δίειμι βραχέως, ἄνωθεν ἀρξάμενος.

Ἀντίγονος μέγιστον δυνηθεὶς τῶν Ἀλεξάνδρου διαδόχων καὶ στρατηγῶν, κτησάμενος ἑαυτῷ καὶ γένει τὴν τοῦ βασιλέως προσηγορίαν, υἱὸν ἔσχε Δημήτριον, οὗ παῖς Ἀντίγονος ἦν, ὁ Γονατᾶς ἐπονομασθείς· τούτου δὲ, Δημήτριος· ὃς αὐτός τε βασιλεύσας χρόνον οὐ πολὺν, υἱόν τε παῖδα τὴν ἡλικίαν ἀπολιπὼν Φίλιππον, ἐτελεύτησεν. δείσαντες δὲ τὴν ἀναρχίαν οἱ πρῶτοι Μακεδόνων, Ἀντίγονον ἐπάγονται, τοῦ τεθνηκότος ἀνεψιὸν ὄντα, καὶ συνοικήσαντες αὐτῷ τὴν μητέρα τοῦ Φιλίππου, πρῶτον μὲν ἐπίτροπον καὶ στρατηγὸν, εἶτα, πειρώμενοι μετρίου καὶ κοινωφελοῦς, βασιλέα προσηγόρευσαν. ἐπεκλήθη δὲ Δώσων, ὡς ἐπαγγελτικὸς μὲν, οὐ τελεσιουργὸς δὲ τῶν ὑποσχέσεων. μετὰ τοῦτον βασιλεύσας ὁ Φίλιππος, ἤνθησεν ἐν τοῖς μάλιστα τῶν βασιλέων, ἔτι μειρά-

acciperent detrimenti quam inferrent. Qui enim modo Antiochum cognomento Magnum reliqua cedentem Aſia ultra Taurum ſummoverant, atque in Syriam redegerant, quum præclare tamen ſecum agi putaret, quod quindecim millibus talentorum redemiſſet pacem; pauloque ante in Theſſalia Philippum oppreſſerant, atque liberaverant a Macedonum jugo Græcos, & cui rex nullus audacia vel viribus erat conferendus, devicerant Annibalem; indignum exiſtimabant, cum Perſeo ſe tanquam populi Romani juſto adverſario, diu jam æquo decertare marte, qui a paternæ cladis reliquiis ſecum belligerabat; neſcii Macedonum vires longe a victo Philippo valentiores redditas & pugnaciores: quod ſtrictim percurram, rem ex alto repetens.

Antigonus, qui in Alexandri ſucceſſoribus & ducibus potentiſſimus fuit, parata ſibi poſteriſque appellatione regis, filium Demetrium habuit: cujus fuit Antigonus filius Gonatas dictus, hujus Demetrius. Qui quum non diu regnaſſet, filio ætate impubere relicto Philippo, deceſſit. Principes vero Macedonum veriti confuſionem, quod orbi rege forent, Antigonum defuncti patruelem adſciverunt, eique collocata Philippi matre, primum tutorem atque ducem, deinde moderatum & regno experti utilem, regem conſalutaverunt. Hic Doſon cognomento vocatus fuit, quaſi promiſſor non effector pollicitorum. Huic ſuccedens Philippus inter præſtantiſſimos reges adoleſcens emicuit, præbuitque

ῥάκιον ὤν, καὶ δόξαν ἔχεν ὡς ἀναστήσει Μακεδονίαν εἰς τὸ παλαιὸν ἀξίωμα, καὶ μόνος ἐπὶ πάντας ἤδη τὴν Ῥωμαίων δύναμιν αἰρομένην καθέξων. ἡττηθεὶς δὲ μεγάλῃ μάχῃ περὶ Σκοτοῦσαν ὑπὸ Τίτου Φλαμινίου, τότε μὲν ἔπτηξεν, καὶ πάντα τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπέτρεψε Ῥωμαίοις, καὶ τυχὼν ἐπιτιμήσεως μετρίας ἠγάπησεν. ὕστερον δὲ βαρέως φέρων, καὶ τὸ βασιλεύειν χάριτι Ῥωμαίων, ἡγούμενος αἰχμαλώτου τρυφὴν ἀγαπῶντος εἶναι μᾶλλον, ἢ φρόνημα καὶ θυμὸν ἔχοντος ἀνδρὸς, ἐπεῖχε τῷ πολέμῳ τὴν γνώμην, καὶ συνετάττετο λάθρα καὶ πανούργως. τῶν γὰρ πόλεων τὰς ἐνοδίους καὶ παραθαλαττίους, ἀσθενεῖς γινομένας περιορῶν καὶ ὑπερήμους, ὡς καταφρονεῖσθαι, πολλὴν ἄνω συνῆγε δύναμιν, καὶ τὰ μεσόγεια χωρία καὶ φρούρια καὶ πόλεις ὅπλων καὶ χρημάτων πολλῶν καὶ σωμάτων ἀκμαζόντων ἐμπεπληκὼς, ἐσωμάσκει τὸν πόλεμον, καὶ συνεῖχεν ὥσπερ ἐγκεκρυμμένον ἀδήλως. ὅπλων μὲν γὰρ ἀργούντων ἀπέκειντο τρεῖς μυριάδες· ὀκτακόσιαι δὲ σίτου μεδίμνων ἦσαν ἐγκατῳκοδομημένου τοῖς τείχεσι· χρημάτων δὲ πλῆθος, ὅσον ἤρκει μισθοφόρους ἔτη δέκα μυρίους τρέφειν προπολεμοῦντας τῆς χώρας. ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν οὐκ ἔφθη ταῦτα κινῆσαι καὶ προσαγαγεῖν εἰς ἔργον, ὑπὸ λύπης καὶ δυσθυμίας προέμενος τὸν βίον. ἔγνω γὰρ ἀδίκως τὸν ἕτερον τῶν υἱῶν Δημήτριον ἐκ διαβολῆς τοῦ χείρονος ἀνῃρηκώς. ὁ δ' ἀπολειπόμενος υἱὸς αὐτοῦ Περσεὺς, ἅμα τῇ βασιλείᾳ διεδέξατο τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἔχθραν, οὐκ ὢν ἐχέγγυος ἐνεγκεῖν διὰ μικρότητα καὶ μοχθηρίαν ἤθους, ἐν ᾧ παθῶν τε παντοδαπῶν καὶ νοσημάτων ἐνόντων, ἐπρώτευεν

ἡ

buitque de ſe expectationem tanquam Macedoniam in antiquam aſſerturus majeſtatem, & ſolus incubantem jam omnibus potentiam Romanam retenturus. Cæterum magno prœlio apud Scotuſam a T. Quintio ſuperatus, tunc quidem metu trepidans, omnia ſua populo Romano permiſit, ac moderata mulcta defunctus, acquievit. Poſt anxius, & regnum obtinere beneficio populi Romani ratus captivi potius eſſe, qui vivere contentus ſit in luxu, quam viri celſo & alto animo præditi, cœpit bellum animo volvere, ſeque clam & aſtute parare. Nam urbes viæ propinquas & maritimas debilitari permittens & aliquatenus deſolari (quo deſpectui eſſet) magnas vires in medio regno coegit: mediterraneas arces, præſidia, & urbes magna vi armorum, pecuniæ & juvenum complens, exercitatione inſtruebat bellum, comprimebatque velut in tenebris abditum. Armorum enim, quantum triginta millibus militum ſufficeret, congeſſerat in armaria. Frumenti intra muros clauſi decies octingenta millia medimnorum. Stipendium in decem annos decem millium mercenariorum militum ad tutelam regni præparatum. Cæterum ille antequam hæc moveret & in opus educeret, triſtitia & mœrore animi eſt extinctus, quod alterum filium Demetrium reſciviſſet ex calumniis ſe deterioris immerentem interfeciſſe. Superſtes filius ejus Perſeus, hæreditarium cum regno in Romanos ſuſcepit odium, tantæ moli ob ignaviam & improbos mores impar: in quo, quum vitia multa multique morbi ineſſent, domina-

ἡ φιλαργυρία. λέγεται δὲ μηδὲ γνήσιος φῦναι, λαβεῖν δ' αὐτὸν ἡ συνοικοῦσα τῷ Φιλίππῳ νεογνὸν, ἀκεστρίας τινὸς Ἀργολικῆς, Γναθαινίας τοὔνομα, τεκούσης, καὶ λαθεῖν ὑποβαλομένη. διὸ καὶ μάλιστα δοκεῖ τὸν Δημήτριον φοβηθεὶς ἀποκτεῖναι, μὴ γνήσιον ἔχων ὁ οἶκος διάδοχον, ἀποκαλύψῃ τὴν ἐκείνου νοθείαν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ καίπερ ὢν ἀγεννὴς καὶ ταπεινὸς, ὑπὸ ῥώμης τῶν πραγμάτων ἀναφερόμενος πρὸς τὸν πόλεμον ἔστη, καὶ διηρείσατο πολὺν χρόνον, ἡγεμόνας τε Ῥωμαίων ὑπατικοὺς καὶ στρατεύματα καὶ στόλους μεγάλους ἀποτριψάμενος, ἐνίων δὲ καὶ κρατήσας. Πόπλιόν τε γὰρ Λικίννιον ἐμβαλόντα πρῶτον εἰς Μακεδονίαν, τρεψάμενος ἱππομαχίᾳ, δισχιλίους πεντακοσίους ἄνδρας ἀγαθοὺς ἀπέκτεινε, καὶ ζῶντας ἄλλους ἑξακοσίους ἔλαβε. τοῦ τε ναυστάθμου περὶ Ὠρεὸν ὁρμοῦντος, ἀπροσδόκητον ἐπίπλουν θέμενος, εἴκοσι μὲν αὐτοφόρτους ὁλκάδας ἐχειρώσατο, τὰς δ' ἄλλας σίτου γεμούσας κατέδυσεν. ἐκράτησε δὲ καὶ πεντηρικὰ τέσσαρα, καὶ μάχην ἐπολέμησεν τὸ δεύτερον, ἐν ᾗ τῶν ὑπατικῶν Ὁστίλιον ἀπεκρούσατο, καὶ βιαζόμενον κατὰ τὰς Ἐλιμίας, λάθρα δὲ διὰ Θεσσαλίας ἐμβαλόντα προκαλούμενος εἰς μάχην, ἐφόβησεν. πάρεργον δὲ τοῦ πολέμου στρατείαν ἐπὶ Δαρδανεῖς θέμενος, ὡς δὴ τοὺς Ῥωμαίους ὑπερορῶν καὶ σχολάζων, μυρίους τῶν βαρβάρων κατέκοψεν, καὶ λείαν ἠλάσατο πολλήν. ὑπεκίνει δὲ καὶ Γαλάτας τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον ᾠκημένους, οἳ Βαστάρναι καλοῦνται, στρατὸν ἱππότην καὶ μάχιμον. Ἰλλυριούς τε διὰ Γενθίου τοῦ βασιλέως παρεκάλει συνεφάψασθαι τοῦ πολέμου. καὶ λόγος κατέσχεν ὡς τῶν βαρ-

nabatur avaritia. Fama eſt eum nec legitime fuiſſe natum, uxorem autem Philippi eum poſt partum ſuſtuliſſe a matre ſartrice quadam Argolica, Gnathænia nomine, & clam ſibi ſubjeciſſe. Hinc potiſſimum videtur metu Demetrium peremiſſe, ne legitimum habens filium domus ſuam aperiret ignobilitatem.

Attamen, quamvis ſocors & ſordidus, viribus tamen regni elatus, diu bellum ſuſtinuit, reluctatuſque eſt Romanis: duces Romanos, conſulares exercitus & claſſes ingentes repulit, nonnullos etiam pepulit. Nam P. Licinium invadentem primum in Macedoniam equeſtri prœlio fudit fugavitque, duo millia quingentos ſtrenuos milites occidit, cepit alios ſexcentos. Claſſem quæ ad Oreum ſtationem habebat repente adortus, viginti cum ipſo onere naves onerarias cepit, reliquas frumento onuſtas depreſſit. Ad hæc quatuor quinqueremibus potitus eſt, & alteram eſt pugnam auſus, in qua virum conſularem retudit Hoſtilium; quem per Elimiam in Macedoniam vi conantem perrumpere, inde occulte iter molientem per Theſſaliam, laceſſens ad pugnam, conterruit. Pro acceſſione autem belli, quaſi contemptis Romanis otio abundaret, expeditionem fecit in Dardanos. Ibi decem millia barbarorum concidit, & ingentem prædam avertit. Solicitavit etiam clam illos qui Danubium accolunt Gallos, (Baſtarnæ dicuntur) gentem equitatu valentem & bellacem. Illexit præterea per Genthium regem ad ſocietatem belli Illyrios. Fama tenuit barbaros ab eo merce-

de

βαρβάρων μισθῷ πεπεισμένων ὑπ' αὐτοῦ, διὰ τῆς κάτω Γαλατίας παρὰ τὸν Ἀδρίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ταῦτα τοῖς Ῥωμαίοις πυνθανομένοις, ἐδόκει τὰς τῶν στρατηγιῶν χάριτας καὶ παραγγελίας ἐάσαντας αὐτοὺς, καλεῖν ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν ἄνδρα νοῦν ἔχοντα, καὶ πράγμασι χρῆσθαι μεγάλοις ἐπιστάμενον. οὗτος ἦν Παῦλος Αἰμίλιος, ἡλικίας μὲν ἤδη πρόσω, καὶ περὶ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, ῥώμῃ δὲ σώματος ἀκμάζων, πεφραγμένος δὲ κηδεσταῖς καὶ παισὶ νεανίαις, καὶ φίλων πλήθει καὶ συγγενῶν μέγα δυναμένων, οἳ πάντες αὐτὸν ὑπακοῦσαι καλοῦντι τῷ δήμῳ πρὸς τὴν ὑπατείαν ἔπειθον. ὁ δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐθρύπτετο πρὸς τοὺς πολλοὺς, καὶ διέκλινε τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν καὶ τὴν σπουδὴν, ὡς μὴ δεόμενος τοῦ ἄρχειν· φοιτώντων δὲ καθ' ἡμέραν ἐπὶ θύρας, καὶ προκαλουμένων αὐτὸν εἰς ἀγορὰν, καὶ καταβοώντων, ἐπείσθη· καὶ φανεὶς εὐθὺς ἐν τοῖς μετιοῦσι τὴν ὑπατείαν, ἔδοξεν οὐκ ἀρχὴν ληψόμενος, ἀλλὰ νίκην καὶ κράτος πολέμου κομίζων, καὶ διδοὺς τοῖς πολίταις καταβαίνειν εἰς τὸ πεδίον. μετὰ τοσαύτης ἐλπίδος καὶ προθυμίας ἐδέξαντο πάντες αὐτὸν, καὶ κατέστησαν ὕπατον τὸ δεύτερον, οὐκ ἐάσαντες κλῆρον γενέσθαι, καθάπερ εἰώθει περὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλ' εὐθὺς ἐκείνῳ ψηφισάμενοι τοῦ Μακεδονικοῦ πολέμου τὴν ἡγεμονίαν. λέγεται δὲ αὐτὸν, ὡς ἀνηγορεύθη κατὰ τοῦ Περσέως στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ δήμου παντὸς, οἴκαδε προπεμφθέντα λαμπρῶς, εὑρεῖν τὸ θυγάτριον τὴν Τερτίαν δεδακρυμένην, ἔτι παιδίον οὖσαν· ἀσπαζόμενον οὖν αὐτὴν, ἐρωτᾷν ἐφ' ὅτῳ λελύπηται· τὴν δὲ, περιβαλοῦσαν καὶ καταφιλοῦσαν, Οὐ γὰρ οἶσθα, εἶπεν, ὦ πάτερ

de inductos, ut per inferiorem Galliam ſecundum mare Adriaticum ſuperfunderent ſe Italiæ.

Quæ nuntiata moverunt populum Romanum, ut omiſſa in ducibus deligendis gratia atque ambitione, virum prudentem & rerum magnarum gerendarum peritum præficerent exercitui. Is Paulus Æmilius erat, provecta jam ætate & annos natus circiter ſexaginta, ſed corpore vivido & robuſto, ſuccinctus propinquis & filiis juvenibus, item præpotentium amicorum frequentia & neceſſariorum: qui omnes ſuaſerunt ei ut conſulatum deferenti morem gereret populo. At ille faſtidioſius primum rejiciebat plebem, & quaſi averſus a magiſtratu gerendo, repudiabat munus ejus & ſtudium. Verum quum quotidie aſſidui eſſent ad januam ejus, atque in forum eum evocarent increparentque, paruit. Qui ſimul ut in cœtu candidatorum conſularium apparuit, non conſulatum viſus eſt acceptu-rus, ſed victoriam & belli lætum ſucceſſum adferre. Quum hoc populo dediſſet, ut in campum deſcenderet, omnes eum ingenti cum ſpe & alacritate acceperunt, creaveruntque iterum conſulem, nec ſortiri, ut aſſolet in aliis provinciis, permiſerunt, ſed extemplo provinciam ei Macedoniam decreverunt ad bellum illic gerendum. Dicitur quum dux deſignatus adverſus Perſeum eſſet, a toto populo deductus domum honorifice, filiolam Tertiam, admodum puellam, offendiſſe plorantem, eam appellaſſe, & quid triſtis eſſet, quæſiſſe: Illam eum complexam & deoſculatam dixiſſe, Neſcis, pater, Perſeum noſtrum

τερ, ὅτι ἡμῖν ὁ Περσεὺς τέθνηκεν; λέγουσαν κυνίδιον σύντροφον, οὕτω προσαγορευόμενον· καὶ τὸν Αἰμίλιον, ἀγαθῇ τύχῃ, φάναι, ὦ θύγατερ, καὶ δέχομαι τὸν οἰωνόν. ταῦτα μὲν οὖν Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἐν τοῖς περὶ μαντικῆς ἱστόρηκεν.

Εἰωθότων δὲ τῶν τὴν ὑπατείαν λαβόντων, οἷον ἀνθομολογεῖσθαι τινὰ χάριν, καὶ προσαγορεύειν φιλοφρόνως τὸν δῆμον ἀπὸ τοῦ βήματος, Αἰμίλιος εἰς ἐκκλησίαν ἀναγαγὼν τοὺς πολίτας, τὴν μὲν προτέραν ὑπατείαν μετελθεῖν ἔφη αὐτὸς ἀρχῆς δεόμενος, τὴν δὲ δευτέραν, ἐκείνων στρατηγοῦ δεομένων· δι᾽ ὃ μηδεμίαν αὐτοῖς χάριν ἔχειν· ἀλλ᾽ εἰ νομίζουσιν δι᾽ ἑτέρου βέλτιον ἕξειν τὰ κατὰ τὸν πόλεμον, ἐξίστασθαι τῆς ἡγεμονίας· εἰ δὲ πιστεύουσιν αὐτῷ, μὴ παραστρατηγεῖν μηδὲ λογοποιεῖν, ἀλλ᾽ ὑπουργεῖν σιωπῇ τὰ δέοντα πρὸς τὸν πόλεμον, ὡς ἐὰν ἄρχοντας ἄρχειν ζητῶσιν, ἔτι μᾶλλον ἢ νῦν καταγελάστους ἐν ταῖς στρατείαις ἐσομένους. ἀπὸ τούτων τῶν λόγων, πολλὴν μὲν αἰδῶ πρὸς αὐτὸν ἐνεποίησεν τοῖς πολίταις, μεγάλην δὲ προσδοκίαν τοῦ μέλλοντος, ἡδομένων ἁπάντων ὅτι τοὺς κολακεύοντας παρελθόντες, εἵλοντο παῤῥησίαν ἔχοντα καὶ φρόνημα στρατηγόν. οὕτως ἐπὶ τῷ κρατεῖν καὶ μέγιστος εἶναι τῶν ἄλλων, ἀρετῆς καὶ τοῦ καλοῦ δοῦλος ἦν ὁ Ῥωμαίων δῆμος.

Αἰμίλιον δὲ Παῦλον, ὡς ἐξώρμησεν ἐπὶ στρατείαν, πλοῦ μὲν εὐτυχίᾳ καὶ ῥαστώνῃ χρήσασθαι πορείας κατὰ δαίμονα τίθημι, σὺν τάχει καὶ μετ᾽ ἀσφαλείας εἰς τὸ στρατόπεδον κομισθέντα· τοῦ δὲ πολέμου καὶ τῆς στρατηγίας αὐτοῦ, τὸ μὲν τόλμης ὀξύτητι, τὸ δὲ βουλεύμασι χρηστοῖς, τὸ δὲ φίλων ἐκθύμοις ὑπηρεσίαις,

ſtrum periiſſe? catellum domeſticum ejus nominis ſignificans. Æmilius autem reſpondiſſe, Bene habet, accipio filia omen. Hoc Cicero orator in libris de divinatione prodidit.

Moris erat ut qui conſalutatus conſul eſſet, quaſi aliquam gratiam referret populo, eumque pro roſtris benigne appellaret: at Æmilius advocata concione, priorem ait ſe conſulatum, quod honores quæreret, petiiſſe, alterum, quod illi quærerent imperatorem; quare nullam ſe ipſis habere gratiam, ſed ſi per alium exiſtiment rectius ipſos bellum exequuturos, cedere ſe provincia: ſin autem id ſibi credant, ne muneri imperatorio ingerant ſe, rumores ne ſerant, ſed cum ſilentio quæ opportuna forent bello ſubminiſtrarent: nam ſi imperatori animum inducant imperare, multo quam nunc magis ridiculos in expeditionibus fore. Hac oratione magnam ſui reverentiam civibus, magnam futuri expectationem impreſſit, gratulantibus cunctis, quod præteritis blandis, ducem elegiſſent libertate dicendi & gravitate præditum. Ita dum vincendo omnium evaderet maximus, virtuti & honeſto populus Romanus ſerviebat.

Porro quod Paulus Æmilius, poſtquam ad bellum eſt profectus, ſecunda navigatione & facili uſus itinere expedite & ſecure pervenerit in caſtra, fœlicitati ejus aſſigno: at quum bellum & imperium ejus partim acri audacia videam, partim bono conſilio, par-

ρεσίαις, τὸ δὲ τῷ παρὰ τὰ δεινὰ θαρρεῖν καὶ χρῆσθαι λογισμοῖς ἀραρόσιν ὀρθῶν διαπεπραγμένον, οὐκ ἔχω τῇ λεγομένῃ τοῦ ἀνδρὸς εὐτυχίᾳ λαμπρὸν ἀποδοῦναι καὶ διάσημον ἔργον, οἷον ἑτέρων στρατηγῶν. εἰ μή τις ἄρα τὴν Περσέως φιλαργυρίαν Αἰμιλίῳ τύχην ἀγαθὴν περὶ τὰ πράγματα γενέσθαι φησὶν, ἣ λαμπρὰ καὶ μεγάλα πρὸς τὸν πόλεμον ἀρθέντα ταῖς ἐλπίσι τὰ Μακεδόνων ἀνέτρεψε καὶ κατέβαλε, πρὸς ἀργύριον ἀποδειλιάσασα. ἧκον μὲν γὰρ αὐτῷ δεηθέντι Βαστάρναι, μύριοι μὲν ἱππεῖς, μύριοι δὲ παραβάται, μισθοφόροι πάντες, ἄνδρες οὐ γεωργεῖν εἰδότες, οὐ πλεῖν, οὐκ ἀπὸ ποιμνίων ζῆν νεμόντες, ἀλλ' ἓν ἔργον καὶ μίαν τέχνην μελετῶντες, ἀεὶ μάχεσθαι καὶ κρατεῖν τῶν ἀντιταττομένων. ὡς δὲ περὶ τὴν Μηδικὴν καταστρατοπεδεύσαντες ἐπεμίγνυντο τοῖς παρὰ τοῦ βασιλέως, ἄνδρες ὑψηλοὶ μὲν τὰ σώματα, θαυμαστοὶ δὲ τὰς μελέτας, μεγάλαυχοι δὲ καὶ λαμπροὶ ταῖς κατὰ τῶν πολεμίων ἀπειλαῖς, θάρσος παρέστησαν τοῖς Μακεδόσι καὶ δόξαν, ὡς τῶν Ῥωμαίων οὐχ ὑπομενούντων, ἀλλ' ἐκπλαγησομένων τὴν ὄψιν αὐτὴν καὶ τὴν κίνησιν ἔκφυλον οὖσαν καὶ δυσπρόσοπτον. οὕτω διαθεὶς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Περσεὺς, καὶ τοιούτων ἐμπλήσας ἐλπίδων, αἰτούμενος καθ' ἕκαστον ἡγεμόνα χιλίους, πρὸς τὸ γιγνόμενον τοῦ χρυσίου πλῆθος ἰλιγγιάσας καὶ παραφρονήσας ὑπὸ μικρολογίας ἀπείπατο καὶ προήκατο τὴν συμμαχίαν, ὥσπερ οἰκονομῶν, οὐ πολεμῶν Ῥωμαίοις, καὶ λογισμὸν ἀποδώσων ἀκριβῆ τῆς εἰς τὸν πόλεμον δαπάνης οἷς ἐπολέμει, καὶ διδασκάλους εἶχεν ἐκείνους οἷ ἄλλης παρασκευῆς, τῶν δέκα μυριάδων

partim amicorum enixa opera, partim præſenti in periculis animo & certis rationibus adminiſtratum, non habeo celebratæ ejus fœlicitati præclarum & inſigne opus, ut cæterorum ducum, tribuere. Niſi ſane rebus geſtis Æmilii dicas ſecundæ fortunæ loco ponendas eſſe Perſei ſordes, quæ ſplendidas & magnificas Macedonum vires ſpe ad bellum arrectas everterunt, & proſtraverunt pecuniæ amore torpeſcentes. Siquidem ſuppetias ei Baſtarnæ veniebant decem millia equitum, par numerus peditum, qui jungebant curſum equis, & invicem prolapſorum equitum vacuos capiebant equos, omnes mercede militiam ſequentes, qui nec agriculturam nec navicularìam noſſent, nec pecore paſcendo vitam tolerare; verum unum opus, unam meditarentur artem, perpetuo prœliari & vincere acie hoſtes. Hi poſtquam in Medica unis caſtris fuerunt cum Macedonibus commiſti, proceris corporibus viri, mirabili exercitatione, grandiloqui, & mirifice adverſus hoſtes minaces, confirmaverunt Macedonas, opinionemque præbuerunt iis, fore ut exhorreſcerent nec tolerarent Romani conſpectum eorum, vel inſuetum atque terribilem eorum motum. Ad eum modum quum Perſeus ſuorum pectora acuiſſet, & tanta inflaſſet ſpe, ſimul ut poſtulati ab eo ſunt milleni in duces aurei, ad tantam auri ſummam vertigine hebeſcens, & dementia præ ſordibus captus, renuntiavit repudiavitque has copias auxiliares, tanquam diſpenſator, non hoſtis eſſet populi Romani, & exactam impenſæ eſſet rationem relaturus iis cum quibus bellum gerebat; quum præceptores, quid faciendum ipſi eſſet, haberet eos quibus præter alium apparatum centum millia militum erant parata,

δων ἦσαν ἠθροισμέναι καὶ παρεστῶσαι ταῖς χρείαις. ὁ δὲ πρὸς δύναμιν ἀνταίρων τηλικαύτην καὶ πόλεμον, οὗ τοσοῦτον ἦν τὸ παρατρεφόμενον, διεμέτρει καὶ παρεσημαίνετο τὸ χρυσίον, ἅψασθαι δεδιὼς ὥσπερ ἀλλοτρίων. καὶ ταῦτ᾽ ἔπραττεν οὐ Λυδῶν τις, οὐδὲ Φοινίκων γεγονώς, ἀλλὰ τῆς Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου κατὰ συγγένειαν ἀρετῆς μεταποιούμενος, οἳ τῷ τὰ πράγματα τῶν χρημάτων ὠνητά, μὴ τὰ χρήματα τῶν πραγμάτων ἡγεῖσθαι, πάντων ἐκράτησαν. ἐρρέθη γοῦν, ὅτι τὰς πόλεις αἱρεῖ τῶν Ἑλλήνων οὐ Φίλιππος, ἀλλὰ τὸ Φιλίππου χρυσίον. Ἀλέξανδρος δὲ τῆς ἐπ᾽ Ἰνδοὺς στρατείας ἁπτόμενος, καὶ βαρεῖαν ὁρῶν καὶ δύσογκον ἤδη τὸν Περσικὸν ἐφελκομένους πλοῦτον τοὺς Μακεδόνας, πρώτας ὑπέπρησε τὰς βασιλικὰς ἁμάξας, εἶτα τοὺς ἄλλους ἔπεισε ταὐτὸ ποιήσαντας ἐλαφροὺς ἀναζεῦξαι πρὸς τὸν πόλεμον, ὥσπερ λελυμένους. Περσεὺς δὲ τὸν χρυσὸν αὐτὸς αὑτοῦ καὶ τέκνων καὶ βασιλείας καταχεόμενος, οὐκ ἠθέλησεν δι᾽ ὀλίγων σωθῆναι χρημάτων, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν κομισθεὶς ὁ πλούσιος αἰχμάλωτος, ἐπιδείξασθαι Ῥωμαίοις ὅσα φεισάμενος ἐτήρησεν αὐτοῖς.

Οὐ γὰρ μόνον ἀπέπεμψε τοὺς Γαλάτας ψευσάμενος, ἀλλὰ καὶ Γένθιον ἐπάρας τὸν Ἰλλυριὸν ἐπὶ τριακοσίοις ταλάντοις συνεφάψασθαι τοῦ πολέμου, τὰ μὲν χρήματα τοῖς παρ᾽ αὐτοῦ πεμφθεῖσιν προὔθηκεν ἠριθμημένα, καὶ κατασημήνασθαι παρέσχεν· ὡς δὲ πεισθεὶς εἶχεν ἃ ᾔτησεν ὁ Γένθιος, ἔργον ἀσεβὲς καὶ δεινὸν ἔδρασεν, πρέσβεις γὰρ ἐλθόντας Ῥωμαίων πρὸς αὐτὸν συνέλαβε καὶ κατέδησεν· ἡγούμενος ὁ Περσεὺς οὐδὲν ἔτι δεῖσθαι τῶν χρημάτων τὴν ἐκ-

πο-

rata, & præſto quum uſus poſtularet. Hic vero qui cum tantis viribus & cum tanto colluctabatur bello, cujus tam eſſent ingentes acceſſorii in milites ſumptus, metiebatur & obſignabat aurum, veritus, ſicut alienum, attingere. Atque hæc faciebat is qui non Lydis prognatus nec Phœnicibus eſſet, ſed Alexandri & Philippi vendicaret propinquitate virtutem; qui, quod imperium pecunia, non pecuniam imperio venalem ducerent, rerum ſunt potiti. Dicebant enim urbes expugnare Græciæ non Philippum, ſed Philippi aurum. Alexander etiam, quum expeditionem in Indos ſuſcepiſſet, graves autem & impeditos videret præda Perſica Macedonas, primus flammam ſubdidit regiis plauſtris, inde cæteros induxit ut ſe imitati, ad bellum agiles & expediti pergerent. Perſeus vero aurum ſibi, liberis & regno ſuffundens, noluit pauco ſervari, ſed cum multis abductus pecunioſus captivus ob oculos ponere voluit populo Romano, quam multis in uſum eorum comparſiſſet ſepoſuiſſetque.

Neque Gallos modo remiſit deluſos, verum Illyriorum regem Genthium ad belli ſocietatem ſpe trecentorum talentorum pellexit, pecuniamque legatis ejus annumeravit & ſignare permiſit iis. Ubi credidit tenere ſe quæ popoſcerat Genthius, nefandum peregit & atrox facinus. Legatos Romanos, qui miſſi ad ſe erant, apprehenſos conjecit in cuſtodiam. Ibi nihil jam pecunia ratus ad concitandum

πολέμωσιν, ἄλυτα τοῦ Γενθίου προδεδωκότος ἔχθρας ἐνέχυρα, καὶ διὰ τηλικαύτης ἀδικίας ἐμβεβληκότος ἑαυτὸν εἰς τὸν πόλεμον, ἀπεστέρησε τὸν κακοδαίμονα τῶν τριακοσίων ταλάντων, καὶ περιεῖδεν ὀλίγῳ χρόνῳ μετὰ τέκνων καὶ γυναικὸς, ὡς ἀπὸ νεοττιᾶς, ἀρθέντα τῆς βασιλείας, ὑπὸ Λευκίου Ἀνικίου στρατηγοῦ πεμφθέντος ἐπ᾽ αὐτὸν μετὰ δυνάμεως. ἐπὶ τοιοῦτον ἀντίπαλον ἐλθὼν ὁ Αἰμίλιος, αὐτοῦ μὲν κατεφρόνει, τὴν δ᾽ ὑπ᾽ αὐτῷ παρασκευὴν καὶ δύναμιν ἐθαύμαζεν. ἦσαν γὰρ ἱππεῖς μὲν τετρακισχίλιοι, πεζοὶ δ᾽ εἰς φάλαγγα, τετρακισμυρίων οὐ πολλοῖς ἀποδέοντες. ἱδρυμένος δὲ πρὸ τῆς θαλάττης, παρὰ τὴν Ὀλυμπικὴν ὑπώρειαν ἐπὶ χωρίων οὐδαμόθεν προσαγωγὴν ἐχόντων, καὶ πάντοθεν ὑπ᾽ αὐτοῦ διαπεφραγμένων ἐρύμασι καὶ προτειχίσμασι ξυλίνοις, πολλὴν ἄδειαν ἦγεν, ἀποτρύσειν χρόνῳ καὶ χρημάτων δαπάνῃ τὸν Αἰμίλιον ἡγούμενος. ὁ δὲ τῇ γνώμῃ μὲν ἦν ἐνεργὸς, ἐπὶ πᾶν βούλευμα καὶ πᾶσαν τρεπόμενος πεῖραν· ὑπ᾽ ἀδείας δὲ τῆς πρόσθεν τὸν στρατὸν ὁρῶν δυσαναχετοῦντα, καὶ λόγῳ πολλὰ διαστρατηγοῦντα τῶν ἀπράκτων, ἐπετίμησεν αὐτοῖς, καὶ παρήγγειλε μηδὲν πολυπραγμονεῖν, μηδὲ φροντίζειν, ἀλλ᾽ ἢ τὸ σῶμα τὸ ἑαυτοῦ καὶ τὴν πανοπλίαν ἕκαστον, ὅπως ἐνεργὸν παρέξει, καὶ χρήσεται Ῥωμαϊκῶς τῇ μαχαίρᾳ, τὸν καιρὸν παραδόντος τοῦ στρατηγοῦ. τὰς δὲ νυκτερινὰς ἐκέλευσε φυλακὰς ἄνευ λόγχης φυλάττειν, ὡς μᾶλλον προσέξοντας καὶ διαμαχουμένους πρὸς τὸν ὕπνον, ἂν ἀμύνασθαι τοὺς πολεμίους μὴ δύνωνται προσιόντας.

Ἐνοχλουμένων δὲ τῶν ἀνθρώπων μάλιστα περὶ τὴν τοῦ ποτοῦ χρείαν, καὶ γὰρ ὀλίγον

in Romanos Genthium opus eſſe, ſed contraxiſſe eum maximas neceſſitates ad hoſtilitatem, & in bellum ſe per injuriam tantam demiſiſſe, miſerum trecentis illis talentis defraudavit; nec curæ ei fuit quod paucis diebus a L. Anicio, qui cum exercitu in eum fuit miſſus, cum liberis & conjuge, veluti ex nido, ſuſtolleretur regno. Adverſus hunc Æmilius adverſarium veniens, illum flocci pependit, apparatum vero & copias non contempſit. Equitum erant ei quatuor millia, pedites phalangitæ non multo minus quadraginta millia. Ille ad mare ſedens ſub Olympi cacumine locis impenetrabilibus, quæ undique præſidiis ab ipſo & propugnaculis ligneis erant ſepta, ſecurus agebat, attriturum ſe productione temporis & inopia rerum conſulem ratus. Enimvero hic animo in omne conſilium intentus, & omnem movens lapidem, quum milites ex priore licentia moræ cerneret impatientes, verbiſque multa facienda, quæ quidem fieri non poterant, quaſi duces forent, inaniter jactantes; increpuit eos, edixitque ne ſe torquerent, nec quicquam curarent niſi ut corpus & arma ſua quiſque præſtaret expedita, gladioque more Romano uteretur, ubi ſignum datum ab imperatore eſſet: nocturnas ſtationes ſine lancea agerent, quo magis eſſent intenti & reſiſterent ſomno, quod ingruentibus hoſtibus non valerent reſiſtere.

Quia vero infeſtabatur potus penuria exercitus potiſſimum (exiguus enim & pravus

ὀλίγον καὶ πονηρὸν ἐπίδυεν, καὶ συνελείβετο παρ' αὐτὴν τὴν θάλατταν, ὁρῶν ὁ Αἰμίλιος μέγα καὶ κατηρεφὲς δένδρεσιν ὄρος τὸν Ὄλυμπον ἐπικείμενον, καὶ τεκμαιρόμενος τῇ χλωρότητι τῆς ὕλης, ναμάτων ἔχειν ἀρχὰς διὰ βάθους ὑποφερομένων, ἀναπνοὰς αὐτοῖς καὶ φρέατα πολλὰ παρὰ τὴν ὑπώρειαν ὤρυττε. τὰ δ' εὐθὺς ἐπίμπλατο ῥευμάτων καθαρῶν, ἐπισυνδιδόντων ὁλκῇ καὶ φορᾷ τοῦ θλιβομένου πρὸς τὸ κενούμενον. καίτοι τινὲς οὔ φασιν ὑδάτων ἑτοίμων κεκρυμμένων πηγὰς ἐναποκεῖσθαι τοῖς τόποις ἐξ ὧν ῥέουσιν, οὐδ' ἀποκάλυψιν οὐδὲ ῥῆξιν εἶναι τὴν ἐκβολὴν αὐτῶν, ἀλλὰ γένεσιν καὶ σύστασιν, ἐνταῦθα τῆς ὕλης ἐξυγραινομένης· ἐξυγραίνεσθαι δὲ πυκνότητι καὶ ψυχρότητι τὴν νοτερὰν ἀναθυμίασιν, ὅταν ἐν βάθει καταθλιβεῖσα ῥευστικὴ γένηται. καθάπερ γὰρ οἱ μαστοὶ τῶν γυναικῶν, οὐχ ὥσπερ ἀγγεῖα πλήρεις εἰσὶν ἐπιρρέοντος ἑτοίμου γάλακτος, ἀλλὰ μεταβάλλοντες τὴν τροφὴν ἐν αὐτοῖς, ἐργάζονται γάλα, καὶ διηθοῦσιν· οὕτως οἱ περίψυκτοι καὶ πιδακώδεις τόποι τῆς γῆς, ὕδωρ μὲν οὐκ ἔχουσι καλυπτόμενον, οὐδὲ κόλπους ῥεύματα καὶ βάθη ποταμῶν τοσούτων ἐξ ἑτοίμης καὶ ὑποκειμένης ἀφιέντας ἀρχῆς, τὸ δὲ πνεῦμα καὶ τὸν ἀέρα, τῷ πιέζειν καὶ καταπυκνοῦν, ἀποθλίβοντες εἰς ὕδωρ τρέπουσι. τὰ γοῦν ὀρυττόμενα τῶν χωρίων μᾶλλον ἀναδύει καὶ διανάει πρὸς τὴν τοιαύτην ψηλάφησιν, ὥσπερ οἱ μαστοὶ τῶν γυναικῶν πρὸς τὸν θηλασμόν, ἀνυγραίνοντα καὶ μαλάττοντα τὴν ἀναθυμίασιν· ὅσα δ' ἀργὰ τῆς γῆς συμπέφρακται, τυφλὰ πρὸς γένεσιν ὑδάτων ἐστίν, οὐκ ἔχοντα τὴν ἐργαζομένην τὸ ὑγρὸν κίνησιν. οἱ δὲ ταῦτα λέγοντες, ἐπιχειρεῖν δεδώκασιν τοῖς ἀπορητικοῖς,

vus ſcaturiebat & ſtillabat juxta mare hauſtus) videns Æmilius excelſum & nemoroſum montem imminentem Olympum, ac conjiciens ſylvæ virore habere eum laticum ſcaturigines, quæ in imo clam fluerent, lacus iis & puteos frequentes aperuit in latere montis, qui mox rivis puris affluentibus impleti ſunt, tractu & impetu ejus quod adſtrictum ante fuerat ad vacuum delato. Quamvis ſint qui negent aquæ paratæ fontes in locis unde emanant reconditos eſſe, neque in emanando detegi & erumpere, verum generari & procreari tunc liqueſcente materia; liqueſcere autem denſitate & frigore humidum vaporem, quum in alto adſtrictus redditur fluidus. Ut enim fœminarum ubera non utrium modo plena ſunt affluentis præſentis lactis, ſed convertendo intra ſe humore efficiunt lac, percolantque: ita algentia & fontibus ſcatentia terræ loca theſauros (ut aiunt) non continent aquæ, neque ſinus qui rivos & vim tantorum fluminum ex prompto & expedito effundant capite, ſed auram & aera premendo, ſpiſſandoque exprimentes vertunt in aquam: unde quæ aperiuntur loca ex ea titillatione ſcaturiunt potius & reſudant, ſicut mulierum mammæ ex ſuctu, in humorem vertentia & fundentia vaporem. Quæ vero jacet illaborata tellus & obſtipata, ea cæca gignendis aquis eſt, quod autore humoris deficiatur motione. Atqui hæc qui jactitant, occaſionem dederunt adſtruendi iis, qui

κοῖς, ὡς οὐδὲ τὸ αἷμα τοῖς ζώοις ἔνεστιν, ἀλλὰ γίνεται πρὸς τὰ τραύματα, πνεύματός τινος, ἢ σαρκῶν μεταβολῇ ῥύσιν ἀπεργασαμένη καὶ σύντηξιν. ἐλέγχονται δὲ τοῖς πρὸς τοὺς ὑπονόμους καὶ τὰς μεταλλείας ἀπαντῶσιν εἰς βάθη ποταμοῖς, οὐ κατ' ὀλίγον συλλεγομένοις, ὥσπερ εἰκός ἐστιν, εἰ γένεσιν ἐκ τοῦ παραχρῆμα κινουμένης τῆς γῆς λαμβάνουσιν, ἀλλ' ἀθρόοις ἀναχεομένοις. ὀρῶν δὲ καὶ πέτρας πληγῇ ῥαγείσης ἐξεπήδησε ῥεῦμα λάβρον ὕδατος, εἶτα ἐπέλιπεν. ταῦτα μὲν περὶ τούτων.

Ὁ δ' Αἰμίλιος ἡμέρας μέν τινας ἠρέμει, καί φασι μήποτε τηλικούτων στρατοπέδων ἐγγὺς οὕτω συνελθόντων, ἡσυχίαν γενέσθαι τοσαύτην. ἐπεὶ δὲ κινῶν ἅπαντα καὶ πειρώμενος, ἐπυνθάνετο μίαν εἰσβολὴν ἔτι μόνον ἄφρουρον ἀπολείπεσθαι, τὴν διὰ Περραιβίας παρὰ τὸ Πύθιον καὶ τὴν πέτραν, τῷ μὴ φυλάττεσθαι τὸν τόπον ἐλπίσας μᾶλλον, ἢ δι' ἣν οὐκ ἐφυλάττετο, δυσχωρίαν καὶ τραχύτητα δείσας, ἐβουλεύετο. πρῶτος δὲ τῶν παρόντων ὁ Νασικᾶς ἐπικαλούμενος Σκηπίων, γαμβρὸς Ἀφρικανοῦ Σκηπίωνος, ὕστερον δὲ μέγιστον ἐν τῇ συγκλήτῳ δυνηθείς, ὑπεδέξατο τῆς κυκλώσεως ἡγεμὼν γενέσθαι. δεύτερος δὲ Φάβιος Μάξιμος, ὁ πρεσβύτατος τῶν Αἰμιλίου παίδων, ἔτι μειράκιον ὤν, ἀνέστη προθυμούμενος. ἡσθεὶς οὖν ὁ Αἰμίλιος, δίδωσιν αὐτοῖς οὐχ ὅσους Πολύβιος εἴρηκεν, ἀλλ' ὅσους αὐτὸς ὁ Νασικᾶς λαβεῖν φησι, γεγραφὼς περὶ τῶν πράξεων τούτων ἐπιστόλιον πρός τινα τῶν βασιλέων. οἱ μὲν ἐκτὸς τάξεως Ἰταλικοί, τρισχίλιοι τὸ πλῆθος ἦσαν, τὸ δὲ εὐώνυμον κέρας, εἰς πεντακισχιλίους. τούτοις προσλαβὼν ὁ Νασικᾶς ἱππεῖς ἑκατὸν εἴκοσι, καὶ

τῶν

qui dubitationibus indulgent, ne ſanguinem quidem ineſſe in animantibus, ſed ex vulnere gigni, ſpiritu vel carne per mutationem flueſcente & colliqueſcente. Cæterum revincunt hos illi qui occurrunt in imis cuniculis & metallis fluvii haud paulatim collecti, quod oportuerat ſi natales accipiant ex terra in præſenti agitata, immo prorumpentes confertim. Sæpe etiam montibus vel ſaxo, quum cæderetur, rupto rivus aquæ exiliit largus, inde ſubſtitit. Verum de his hactenus.

Æmilius per aliquot dies quievit, negantque tantam unquam exercituum tam ingentium in propinquum collatis caſtris auditam quietem. Quum omnia moveret & tentaret, neque præter unum, qui non eſſet præſidiis inſeſſus, ſupereſſe audiret tranſitum per Perrhæbiam ſecundum Pythium atque eam rupem; quia incuſtoditus hic erat locus, magis ſperans, quam propter quas ſtationem non habebat timens ſalebras & aſperitatem, poſuit rem in concilio deliberandam. Eorum qui in concilio erant primus Scipio cognomento Naſica, Scipionis Africani gener, cujus fuit poſtea autoritas in ſenatu maxima, profeſſus eſt ducem ſe fore ad circuitum faciendum: ſecundus Fabius Maximus Pauli Æmilii filiorum maximus, admodum adoleſcens, alacris exſurrexit. Igitur lætus Æmilius attribuit iis non quot Polybius tradidit, ſed quot ipſe ſe accepiſſe Naſica ait, qui epiſtolium de his geſtis ad regem quendam ſcripſit. Ex cohortibus Italicenſibus extraordinarii milites erant tria millia numero, ſiniſtrum cornu ad quinque millia. Præter hos acceptis Naſica centum viginti equiti-

 bus,

τῶν παρ' Ἁρπάλῳ Θρᾳκῶν καὶ Κρητῶν ἀναμεμιγμένων διακοσίους, ἐξώρμησε τῇ πρὸς θάλασσαν ὁδῷ, καὶ κατεστρατοπέδευσε παρὰ τὸ Ἡράκλειον, ὡς δὴ ταῖς ναυσὶ μέλλων ἐκπεριπλεῖν καὶ κυκλοῦσθαι τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων. ἐπεὶ δ' ἐδείπνησαν οἱ στρατιῶται, καὶ σκότος ἐγίνετο, τοῖς ἡγεμόσι φράσας τὸ ἀληθὲς, ἦγε διὰ νυκτὸς τὴν ἐναντίαν ἀπὸ θαλάσσης· καὶ καταλύσας ἀνέπαυε τὴν στρατιὰν ὑπὸ τὸ Πύθιον. ἐνταῦθα τοῦ Ὀλύμπου τὸ ὕψος ἀνατείνει πλέον ἢ δέκα σταδίους· σημαίνεται δὲ ἐπιγράμματι τοῦ μετρήσαντος, οὕτως,

Οὐλύμπου κορυφῆς ἐπὶ Πυθίου Ἀπόλλωνος
Ἱερὸν, ὕψος ἔχει (πρὸς τὴν κάθετον δ' ἐμετρήθη)
Πλήρη μὲν δεκάδα σταδίων μίαν, αὐτὰρ ἐπ' αὐτῇ,
Πλέθρων τετραπέδῳ λειπόμενον μεγέθει.
Εὐμήλου δέ μιν υἱὸς ἐθήκατο μέτρα κελεύθου
Ξειναγόρης· σὺ δ' ἄναξ χαῖρε, καὶ ἐσθλὰ δίδου.

καίτοι λέγουσιν οἱ γεωμετρικοὶ, μήτε ὄρους ὕψος, μήτε βάθος τῆς θαλάσσης ὑπερβάλλειν δέκα σταδίους. ὁ μέντοι Ξεναγόρας οὐ παρέργως, ἀλλὰ μεθόδῳ καὶ δι' ὀργάνων εἰληφέναι δοκεῖ τὴν μέτρησιν.

Ὁ μὲν οὖν Νασικᾶς ἐνταῦθα διενυκτέρευσεν. τῷ δὲ Περσεῖ τὸν Αἰμίλιον ἀτρεμοῦντα κατὰ χώραν ὁρῶντι, καὶ μὴ λογιζομένῳ τὸ γινόμενον, ἀποδρὰς ἐκ τῆς ὁδοῦ Κρὴς αὐτόμολος, ἧκε μηνύων τὴν περίοδον τῶν Ῥωμαίων. ὁ δὲ συνταραχθεὶς, τὸ μὲν στρατόπεδον οὐκ ἐκίνησεν, μυρίους δὲ μισθοφόρους ξένους καὶ δισχιλίους Μακεδόνας Μίλωνι παραδοὺς ἐξαπέστειλεν, παρασκευασάμενος

τα-

bus, & quos Harpalus miſerat mixtos Thracas & Cretenſes ducentos, verſus mare intendit iter, & juxta Herculis templum caſtra metatus eſt, velut circumnavigaturus claſſe, & caſtra hoſtium circumventurus. Verum cœnatis militibus, quum jam tenebræ eſſent, expoſuit ducibus quid pararet, ac diverſam a mari viam ingreſſus, conſedit ſub Pythium, militibuſque ut quietem caperent edixit. Eo loco Olympus ſupra decem ſtadia aſſurgit: quod ille qui ita dimenſus eſt, hoc epigrammate oſtendit,

A fano Pythii vertex ſublimis Olympi
Menſuram ſtadii decies ſuſtollet in altum, &
Sextantis, perpendiculo ut dimenſio facta eſt,
At pedibus quatuor eſt tamen illa minor.
Filius Eumeli menſuram prodidit iſtam
Xenagoras, at tu rex bone fauſtus ades.

Tametſi nec montis altitudinem ferant geometræ, nec profunditatem maris decem ſtadia excedere. Xenagoram tamen non obiter, ſed via & ratione atque inſtrumentis iniiſſe apparet menſuram.

Ibi tunc Naſica pernoctavit. At Perſeo conſulem cernenti non ſe movere, nec reputanti quod in manibus erat, transfuga Cretenſis in itinere elapſus, circuitionem indicavit Romanorum. Ille pavefactus, caſtra non movit, ſed mercenariorum militum decem millia, Macedonum duo duce Milone miſit, qui præ-

veniret

ταχῦναι καὶ καταλαβεῖν τὰς ὑπερβολάς. τούτοις ὁ μὲν Πολύβιός φησιν ἔτι κοιμωμένοις ἐπιπεσεῖν τοὺς Ῥωμαίους· ὁ δὲ Νασικᾶς ὀξὺν ἀγῶνα περὶ τοῖς ἄκροις γενέσθαι καὶ κίνδυνον· αὐτὸν δὲ Θρᾶκα μισθοφόρον εἰς χεῖρας συνδραμόντα, τῷ ξυστῷ διὰ τοῦ στήθους πατάξας καταβαλεῖν· ἐκβιασθέντων δὲ τῶν πολεμίων, καὶ τοῦ Μίλωνος αἴσχιστα φεύγοντος ἄνευ τῶν ὅπλων μονοχίτωνος, ἀσφαλῶς ἀκολουθεῖν, ἅμα καταβιβάζων εἰς τὴν χώραν τὸ στράτευμα. τούτων δὲ τῷ Περσεῖ προσπεσόντων, κατὰ τάχος ἀναζεύξας, ἦγεν ὀπίσω, περίφοβος γεγονὼς, καὶ συγκεχυμένος ταῖς ἐλπίσιν. αὐτοῦ δ' ὅμως πρὸ τῆς Πύδνης ὑπομένοντα πειρᾶσθαι μάχης ἀναγκαῖον ἦν, ἢ τῷ στρατῷ σκεδασθέντι περὶ τὰς πόλεις δέχεσθαι τὸν πόλεμον, ἐπείπερ ἅπαξ ἐμβέβηκε τῇ χώρᾳ, δίχα πολλοῦ φόνου καὶ νεκρῶν ἐκπεσεῖν μὴ δυνάμενον. πλήθει μὲν οὖν ἀνδρῶν αὐτόθεν περιεῖναι, προθυμίαν δὲ πολλὴν ὑπάρχειν ἀμυνομένοις περὶ τέκνων καὶ γυναικῶν, ἐφορῶντος ἕκαστα τοῦ βασιλέως, καὶ προκινδυνεύοντος. ἐκ τούτων ἐθάρσυνον οἱ φίλοι τὸν Περσέα· καὶ βαλλόμενος στρατόπεδον, συνετάττετο πρὸς μάχην, καὶ τὰ χωρία κατεσκοπεῖτο, καὶ διήρει τὰς ἡγεμονίας, ὡς εὐθὺς ἐξ ἐφόδου τοῖς Ῥωμαίοις ἀπαντήσων. ὁ δὲ τόπος καὶ πεδίον ἦν τῇ φάλαγγι βάσεως ἐπιπέδου καὶ χωρίων ὁμαλῶν δεομένῃ, καὶ λόφοι συνεχεῖς, ἄλλος ἐξ ἄλλου, τοῖς γυμνητεύουσι καὶ ψιλοῖς ἀναφυγὰς καὶ περιδρομὰς ἔχοντες. διὰ μέσου δὲ ποταμοὶ ῥέοντες Αἴσων καὶ Λεῦκος, οὐ μάλα βαθεῖς τότε, θέρους γὰρ ἦν ὥρα φθίνοντος, ἐδόκουν τινὰ δυσεργίαν ὅμως τοῖς Ῥωμαίοις παρέξειν.

Ὁ

veniret ad mature occupandum ſaltum. Hos, ut ait Polybius, adhuc ſopitos adorti ſunt Romani, Naſica ancipitem in vertice dimicationem & periculum extitiſſe, ſe etiam Thracem conductitium congreſſum ſecum trajecto haſta pectore interemiſſe, dejectiſque hoſtibus & Milone turpiter in tunica abjectis armis fugiente, tuto ſequutum ſe, ſimulque in regionem deduxiſſe agmen. Eo caſu trepidans Perſeus & langueſcens ſpe, propere retro movit exercitum. Veruntamen aut ſubſiſtere neceſſe habebat pro Pydna & aleam experiri Martis, aut diſſipato exercitu circumlatum per urbes excipere bellum, quod ſemel domi receptum, niſi magna cæde & multo ſanguine haud poterat emitti. Cæterum quia ſuggerebant amici copiarum numero ibidem eum eſſe ſuperiorem, ac fortiſſime Macedonas pro conjugibus & liberis ſub oculis regis in diſcrimen offerentis ſe dimicaturos; ita animatus, caſtris poſitis, paravit ſe ad prœlium, regionem ſpeculatus eſt, præfecturaſque diſtribuit, quaſi ex itinere Romanos invaſurus. Locus campum habebat phalangi planiciem æquabilem requirenti opportunum, & continentes complures colles levi armaturæ & ferentariis ad receptum & circumcurſandum commodos. Per medium amnes Æſon & Leucus labentes, quamvis tenui alveo ea tempeſtate, quod eſſet præceps jam æſtas, aliquid videbantur negotii tamen præbituri Romanis.

Ὁ δ' Αἰμίλιος, ὡς εἰς ταυτὸν συνέμιξε τῷ Νασικᾷ, κατέβαινε συντεταγμένος ἐπὶ τοὺς πολεμίους. ὡς δ' εἶδε τὴν παράταξιν αὐτῶν, καὶ τὸ πλῆθος, θαυμάσας ἐπέστησε τὴν πορείαν, αὐτός τι πρὸς ἑαυτὸν συλλογιζόμενος. οἱ δ' ἡγεμονικοὶ νεανίσκοι προθυμούμενοι μάχεσθαι, παρελαύνοντες ἐδέοντο μὴ μέλλειν, καὶ μάλιστα πάντων ὁ Νασικᾶς, τῇ περὶ τὸν Ὄλυμπον εὐτυχίᾳ τεθαῤῥηκώς. ὁ δ' Αἰμίλιος μειδιάσας, Εἴ γε τὴν σὴν, εἶπεν, ἡλικίαν εἶχον· αἱ δὲ πολλαί με νῖκαι διδάσκουσαι τὰ τῶν ἡττωμένων ἁμαρτήματα, κωλύουσιν ἐξ ὁδοῦ μάχην τίθεσθαι πρὸς φάλαγγα συντεταγμένην ἤδη καὶ συνεστῶσαν. ἐκ τούτου τὰ μὲν πρῶτα καὶ καταφανῆ πρὸς τοὺς πολεμίους, ἐκέλευσεν εἰς σπείρας καθιστάμενα ποιεῖν σχῆμα παρατάξεως, τοὺς δ' ἀπ' οὐρᾶς στραφέντας ἐν χώρᾳ χάρακα βαλέσθαι καὶ στρατοπεδεύειν. οὕτω δὲ τῶν συνεχῶν τοῖς τελευταίοις καθ' ὑπαγωγὴν ἐξελιττομένων, ἔλαθε τὴν παράταξιν ἀναλύσας, καὶ καταστήσας ἀθορύβως εἰς τὸν χάρακα πάντας. ἐπεὶ δὲ νὺξ ἐγεγόνει, καὶ μετὰ δεῖπνον ἐτράποντο πρὸς ὕπνον καὶ ἀνάπαυσιν, αἰφνίδιον ἡ σελήνη πλήρης οὖσα καὶ μετέωρος ἐμελαίνετο· καὶ τοῦ φωτὸς ἀπολιπόντος αὐτὴν, χρόας ἀμείψασα παντοδαπὰς ἠφανίσθη. τῶν δὲ Ῥωμαίων, ὥσπερ ἐστιν νενομισμένον, χαλκοῦ τε πατάγοις ἀνακαλουμένων τὸ φῶς αὐτῆς, καὶ πυρὰ πολλὰ δαλοῖς καὶ δᾳσὶν ἀνεχόντων πρὸς τὸν οὐρανὸν, οὐδὲν ὅμοιον ἔπραττον οἱ Μακεδόνες, ἀλλὰ φρίκη καὶ θάμβος τὸ στρατόπεδον κατεῖχεν, καὶ λόγος ἡσυχῆ διὰ πολλῶν ἐχώρει, βασιλέως τὸ φάσμα σημαίνειν ἔκλειψιν. ὁ δ' Αἰμίλιος οὐκ ἦν μὲν ἀνήκοος οὐδ' ἄπειρος παντάπασι τῶν ἐκλειπτικῶν

At Æmilius, ubi ſe conjunxit Naſicæ, inceſſit inſtructo agmine in hoſtes. Ut illorum aciem & numerum contemplatus eſt, ſtupefactus ſubſtitit, cœpitque aliquid ſecum agitare animo. Nobiliſſimi juvenes qui pugnare geſtiebant, adeuntes conſulem, oraverunt eum ne extraheret rem, ac præ cæteris Naſica Olympico elatus ſucceſſu. Cui Æmilius arridens, Sane quidem, inquit, ſi tua ſim ætate; ſed multæ me victoriæ, quæ victorum me docuerunt offenſa, ex itinere vetant cum inſtructa jam phalange & compoſita manus conſerere. Inde frontem exercitus ſui, qui hoſtium in conſpectu erat, per cohortes ſpeciem jubet efficere inſtruendæ aciei, & poſtremos convertere ſe ad vallum ibidem jaciendum & caſtra munienda. Ita ſilentio ſubductis qui proximi extremos ſtabant, & orbem volventibus, aciem imprudentibus hoſtibus explicavit, & in caſtra ſine tumultu omnes duxit. Quum jam nocte a cœna corpora ſomno & quieti dare vellent, ecce luna pleno orbe & ſublimis obſcurata eſt, fugienteque lumine in varios vertit colores, dum condita eſt. Hic quum Romani de more æris crepitu lumen ejus revocarent, frequenteſque flammas tædis facibuſque ad cœlum porrigerent, longe diverſa egerunt Macedones; quorum caſtra horror ſtuporque tenuit, rumorque ſenſim eſt per caſtra vulgatus, portendere hoc regis occaſum. Æmilius vero, qui tyro non erat neque rudis omnino inæqualitatum eclipticarum,

τικῶν ἀνωμαλιῶν, αἳ τὴν σελήνην περιφερομένην εἰς τὸ σκίασμα τῆς γῆς ἐμβάλλουσιν τεταγμέναις περιόδοις, καὶ ἀποκρύπτουσιν, ἄχρι οὗ παρελθοῦσα τὴν ἐπὶ σκότους χώραν, πάλιν ἐπιλάμψῃ πρὸς τὸν ἥλιον. οὐ μὴν ἀλλὰ τῷ θείῳ πολὺ νέμων, καὶ φιλοθύτης ὢν καὶ μαντικὸς, ὡς εἶδε πρῶτον τὴν σελήνην ἀποκαθαιρομένην, ἕνδεκα μόσχους αὐτῇ κατέθυσεν. ἅμα δ' ἡμέρᾳ, τῷ Ἡρακλεῖ βουθυτῶν οὐκ ἐκαλλιέρει μέχρις εἴκοσι· τῷ δὲ πρώτῳ καὶ εἰκοστῷ παρῆν τὰ σημεῖα, καὶ νίκην ἀμυνομένοις ἔφραζε. εὐξάμενος οὖν κατὰ βοῶν ἑκατὸν καὶ ἀγῶνος ἱεροῦ τῷ Θεῷ, προσέταξε διακοσμεῖν τοῖς ἡγεμόσι τὸν στρατὸν εἰς μάχην. αὐτὸς δὲ τὴν ἀπόκλισιν καὶ περιφορὰν ἀναμένων τοῦ φωτὸς, ὅπως μὴ κατὰ προσώπου μαχομένοις αὐτοῖς ἕωθεν ὁ ἥλιος ἀντιλάμποι, παρῆγε τὸν χρόνον, ἐν τῇ σκηνῇ καθεζόμενος ἀναπεπταμένῃ πρὸς τὸ πεδίον καὶ τὴν στρατοπεδείαν τῶν πολεμίων.

Περὶ δὲ δείλην, οἱ μὲν αὐτοῦ φασὶ τοῦ Αἰμιλίου τεχνάζοντος, ἐκ τῶν πολεμίων γενέσθαι τὴν ἐπιχείρησιν, ἀχάλινον ἵππον ἐξελάσαντος, ἐμβαλεῖν αὐτοῖς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τοῦτον ἀρχὴν μάχης διωκόμενον παρασχεῖν· οἱ δὲ Ῥωμαϊκῶν ὑποζυγίων χορτάσματα παρακομιζόντων ἅπτεσθαι Θρᾷκας, ὧν Ἀλέξανδρος ἡγεῖτο· πρὸς δὲ τούτους ἐκδρομὴν ὀξεῖαν ἑπτακοσίων Λιγύων γενέσθαι· παραβοηθούντων δὲ πλειόνων ἑκατέροις, οὕτω συνάπτεσθαι τὴν μάχην ἀμφοτέρων. ὁ μὲν οὖν Αἰμίλιος, ὥσπερ κυβερνήτης, τῷ παρόντι σάλῳ καὶ κινήματι τῶν στρατοπέδων τεκμαιρόμενος τὸ μέγεθος τοῦ μέλλοντος ἀγῶνος, ἐκ τῆς σκηνῆς προῆλθεν, καὶ τὰ τάγματα τῶν ὁπλιτῶν ἐπιὼν παρεθάῤῥυνεν.

ticarum, quæ ſtatis temporibus umbra terræ condant & inopacent lunæ orbem, dum offuſcantem prætervecta regionem iterum a ſole illuſtretur; oppido religioſus tamen dedituſque Diis placandis, & auguriorum peritus, ut primum reniteſcere conſpexit lunam, immolavit ei undecim juvencas. Luce prima quum ſacrificaret Herculi, hoſtiis viginti non litavit. Tandem prima & vigeſima læta exta fuerunt, victoriamque defendentibus ſe, non laceſſentibus hoſtem, ſpopondere. Igitur centum bobus & ludis Deo votis, imperat legatis ut ad pugnam inſtruant aciem. Ipſe tantiſper moratus dum ſol vergeret in occaſum circumactus, ne lumen ſolis, quod erat ſuis ex adverſo, matutino tempore oculos eorum perſtringeret, ſedenſque in tabernaculo ſuo aperto, quod campos & hoſtium caſtra ſpectabat, terebat tempus.

Inclinato in veſperum die, ab ipſo Æmilio quidam autores ſunt, quo hoſtes pugnam primi laceſſerent ſtruente, equum fuiſſe detracto fræno expulſum, & nonnullos Romanos ad eum retrahendum emiſſos, atque hinc, dum hi perſequuntur equum, contractum certamen. Alii Thracas, quibus præerat Alexander, in apportantia pabulum Romanorum jumenta impetum dediſſe; adverſus hos ſeptingentos Ligures acriter excurriſſe, atque quum plures utriſque ſubſidio venirent, ita commiſſum prœlium. Conſul ex præſenti fluctu & motu exercituum, ut gubernator, molem proſpiciens inſtantis conflictus, prodiit ex tentorio, legioneſque adiit & adhortatus eſt.

Na-

θάῤῥωσεν. ὁ δὲ Νασικᾶς ἐξιππασάμενος πρὸς τοὺς ἀκροβολιζομένους, ὁρᾷ πάντας ὅσον οὔπω τοὺς πολεμίους ἐν χερσὶν ὄντας. πρῶτοι δ' οἱ Θρᾷκες ἐχώρουν, ὧν μάλιστα φησὶν ἐκπλαγῆναι τὴν ὄψιν, ἄνδρες ὑψηλοὶ τὰ σώματα, λευκῷ καὶ περιλάμποντι θυρεῷ, καὶ περικνημίδων ὁπλισμῷ, μέλανας ὑπενδεδυμένοι χιτῶνας, ὀρθὰς δὲ ῥομφαίας βαρυσιδήρους ἀπὸ τῶν δεξιῶν ὤμων ἐπισείοντες. παρὰ δὲ τοὺς Θρᾷκας οἱ μισθοφόροι παρενέβαλλον, ὧν σκευαί τε παντοδαπαὶ, καὶ μεμιγμένοι Παίονες ἦσαν. ἐπὶ δὲ τούτοις ἄγημα τρίτον οἱ λογάδες αὐτῶν Μακεδόνων, ἀρετῇ καὶ ἡλικίᾳ τὸ καθαρώτατον, ἀστράπτοντες ἐπιχρύσοις ὅπλοις καὶ νεουργοῖς φοινικίσιν. οἷς καθισταμένοις εἰς τάξιν, αἱ τῶν χαλκασπίδων ἐπανατέλλουσαι φάλαγγες ἐκ τοῦ χάρακος, ἐνέπλησαν αὐγῆς σιδήρου καὶ λαμπηδόνος χαλκοῦ τὸ πεδίον, κραυγῆς δὲ καὶ θορύβου παρακελευομένων τὴν ὀρεινήν. οὕτω δὲ θρασέως καὶ μετὰ τάχους ἐπῆσαν, ὥστε τοὺς πρώτους νεκροὺς ἀπὸ δυεῖν σταδίων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ χάρακος καταπεσεῖν.

Γιγνομένης δὲ τῆς ἐφόδου, παρῆν ὁ Αἰμίλιος, καὶ κατελάμβανεν ἤδη τοὺς ἐν τοῖς ἀγήμασι Μακεδόνας, ἄκρας τὰς σαρίσας προσερηρεικότας τοῖς θυρεοῖς τῶν Ῥωμαίων, καὶ μὴ προσιεμένους εἰς ἐφικτὸν αὐτῶν τὰς μαχαίρας. ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων Μακεδόνων τάς τε πέλτας ἐξ ὤμου περισπασάντων, καὶ ταῖς σαρίσαις ἀφ' ἑνὸς συνθήματος κλιθείσαις ὑποστάντων τοὺς θυρεαφόρους εἶδε, τήν τε ῥώμην τοῦ συνασπισμοῦ καὶ τὴν τραχύτητα τῆς προβολῆς, ἔκπληξις αὐτὸν ἔσχεν καὶ δέος, ὡς οὐδὲν ἰδόντα πώποτε θέαμα

Naſica autem qui provectus erat ad excurſiones, totum hoſtium exercitum cernit pugnam capeſſentem. Primam aciem tenebant Thraces, quorum dicit maxime terribilem aſpectum fuiſſe, viri ſtaturæ eminentioris. His erant candicantia & reſplendentia ſcuta, ocreiſque tecti & ſaga induti nigra, directas frameas ferro graves a dextris humeris intentabant. Juxta Thracas intercalati erant mercenarii milites: quorum erat varia armatura, erantque his mixti Pæones. Hos tertia acies ſequebatur, delecti Macedones virtute & flore juventutis præcipuo, auratis armis & novis amiculis micantes puniceis. Pone quos inſtructos phalanges chalcaſpidum emicantes ex caſtris, ſplendore ferri & æris fulgore campum, clamore ſtrepituque cohortantium montes complevere. Tanta autem ferocitate & pernicitate ſeſe intulerunt, ut qui occubuerunt primi, duobus ſtadiis ceciderint ab Romanis caſtris.

Quum infeſtæ incurriſſent legiones Macedonum, aderat conſul, eoſque offendit extremas haſtas in ſcuta Romanorum adigentes, adeo ut contingere Romani comminus non poterant gladiis. Ubi jam reliquos quoque Macedonas detractis ex humero parmis, atque haſtis uno ſigno inclinatis legionarios excipientes, roburque vidit confertæ aciei & aſperitatem frontis haſtis horrentis, ſtupore & terrore correptus eſt: quod ſpectaculum nunquam eſſet contemplatus

μα φοβερώτερον· καὶ πολλάκις ὕστερον ἐμέμνητο τοῦ πάθους ἐκείνου καὶ τῆς ὄψεως. τότε δὲ πρὸς τοὺς μαχομένους ἐπιδεικνύμενος ἵλεω καὶ φαιδρὸν ἑαυτόν, ἄνευ κράνους καὶ θώρακος ἵππῳ παρήλαυνεν. ὁ δὲ τῶν Μακεδόνων βασιλεύς, ὥς φησι Πολύβιος, τῆς μάχης ἀρχὴν λαμβανούσης ἀποδειλιάσας, εἰς πόλιν ἀφιππάσατο, σκηψάμενος Ἡρακλεῖ θύειν, δειλὰ παρὰ δειλῶν ἱερὰ μὴ δεχομένῳ, μηδ' εὐχὰς ἀθεμίτους ἐπιτελοῦντι. θεμιτὸν γὰρ οὐκ ἔστιν, οὔτε τὸν μὴ βάλλοντα κατευστοχεῖν, οὔτε τὸν μὴ μένοντα κρατεῖν, οὔθ' ὅλως τὸν ἄπρακτον εὐπραγεῖν, οὔτε τὸν κακὸν εὐδαιμονεῖν. ἀλλὰ ταῖς Αἰμιλίου παρῆν εὐχαῖς ὁ Θεός· εὔχετο γὰρ κράτος πολέμου καὶ νίκην δόρυ κρατῶν, καὶ μαχόμενος παρεκάλει σύμμαχον τὸν Θεόν. οὐ μὴν ἀλλὰ Ποσειδώνιός τις, ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις καὶ ταῖς πράξεσι γεγονέναι λέγων, ἱστορίαν δὲ γεγραφὼς περὶ Περσέως ἐν πλείοσι βιβλίοις, φησὶν αὐτὸν οὐχ ὑπὸ δειλίας, οὐδὲ τὴν θυσίαν ποιησάμενον αἰτίαν ἀπελθεῖν, ἀλλὰ τῇ προτέρᾳ τῆς μάχης τυχεῖν λελακτισμένον ὑφ' ἵππου τὸ σκέλος· ἐν δὲ τῇ μάχῃ, καίπερ ἔχοντα δυσχερῶς, καὶ κωλυόμενον ὑπὸ τῶν φίλων, ἵππον αὐτῷ κελεῦσαι τῶν φορέων προσαγαγεῖν, καὶ περιβάντα συμμίξαι τοῖς ἐπὶ τῆς φάλαγγος ἀθωράκιστον· φερομένων δὲ παντοδαπῶν ἑκατέρωθεν βελῶν, παλτὸν ἐμπεσεῖν ὁλοσίδηρον αὐτῷ, καὶ τῇ μὲν ἀκμῇ μὴ θίγειν, ἀλλὰ πλάγιον παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν παραδραμεῖν· ῥύμῃ δὲ τῆς παρόδου, τόν τε χιτῶνα διακόψαι, καὶ τὴν σάρκα φοινίξαι τυφλῷ μώλωπι πολὺν χρόνον διαφυλάξαντι τὸν τύπον. ταῦτα μὲν οὖν ὁ Ποσειδώνιος ὑπὲρ τοῦ Περσέως ἀπολογεῖται.

Τῶν

tus horribilius, ac poſtmodum illius metus ſui & ſpectaculi meminit ſubinde. At in præſentia aciem celſo & læto ore obequitavit ſine galea & lorica. At rex Macedonum (ut Polybius tradit) initio commiſſi prœlii, in oppidum Pydnam ſe magna ignavia ſubduxit per cauſam ſacrificii Herculi faciendi, trepida a trepidis non recipienti ſacra, nec vota admittenti nefanda. Neque enim fas eſt ut qui non jaculatur, ſcopum aſſequatur, neque qui locum non tenuit, is ferat palmam, neque ut habeat ſocors ſucceſſum, neque ut ſit malus beatus. Sed Æmilii precibus volens propitiuſque annuit Deus; quippe petebat victoriam belli & palmam haſtam tenens, pugnanſque opem implorabat Dei. Verum Poſidonius quidam, qui æqualem temporum illorum eſſe ſe & illis geſtis refert interfuiſſe, in libris hiſtoriarum quos de Perſeo ſcripſit complures, timiditate negat vel ſacrificium cauſatum diſceſſiſſe, ſed pridie quam pugnaretur crus ejus ab equo fuiſſe calce percuſſum: & in prœlio, quamvis haberet incommode & vetarent amici, equum viatorium imperaſſe admoveri ſibi, atque ita vectum phalangi ſe immiſcuiſſe inermem. Quum autem magna vis hinc inde volitaret miſſilium, pilum ferreum in eum decidiſſe, nec cuſpide attigiſſe tamen, ſed obliquum præterlapſum a ſiniſtro latere eſſe, magnoque volandi impetu tunicam ejus diſcidiſſe carnemque perſtrinxiſſe cæca vibice, cujus diu veſtigium manſerit. Hanc pro Perſeo adfert Poſidonius defenſionem.

 Porro

Τῶν δὲ Ῥωμαίων, ὡς ἀντέστησαν τῇ φάλαγγι, μὴ δυναμένων βιάζεσθαι, Σάλιος ὁ τῶν Παλινῶν ἡγεμὼν, ἁρπάσας τὸ σημεῖον τῶν ὑφ' αὐτὸν, εἰς τοὺς πολεμίους ἔῤῥιψεν. τῶν δὲ Παλινῶν (οὐ γάρ ἐστιν Ἰταλοῖς θεμιτὸν οὐδ' ὅσιον ἐγκαταλιπεῖν σημεῖον) ἐπιδραμόντων πρὸς ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἔργα δεινὰ καὶ πάθη παρ' ἀμφοτέρων ἀπήντα συμπεσόντων. οἱ μὲν γὰρ ἐκκρούειν τε τοῖς ξίφεσιν τὰς σαρίσας ἐπειρῶντο, καὶ πιέζειν τοῖς θυρεοῖς, καὶ ταῖς χερσὶν αὐταῖς ἀντιλαμβανόμενοι παραφέρειν· οἱ δὲ τὴν προβολὴν κρατυνάμενοι δι' ἀμφοτέρων, καὶ τοὺς προσπίπτοντας αὐτοῖς ὅπλοις διελαύνοντες, οὔτε θυρεοῦ στέγοντος οὔτε θώρακος τὴν βίαν τῆς σαρίσης, ἀνεῤῥίπτουν ὑπὲρ κεφαλὴν τὰ σώματα τῶν Παλινῶν καὶ Ῥακινῶν, κατ' οὐδένα λογισμὸν ἀλλὰ θυμῷ θηριώδει πρὸς ἐναντίας πληγὰς καὶ προῦπτον ὠθουμένων θάνατον. οὕτω δὲ τῶν προμάχων διαφθαρέντων, ἀνεκόπησαν οἱ κατόπιν αὐτῶν ἐπιτεταγμένοι· καὶ φυγὴ μὲν οὐκ ἦν, ἀναχώρησις δὲ πρὸς ὄρος τὸ καλούμενον Ὀλόκρον, ὥστε καὶ τὸν Αἰμίλιον ἰδόντα φησὶν ὁ Ποσειδώνιος καταῤῥήξασθαι τὸν χιτῶνα, τούτων μὲν ἐνδιδόντων, τῶν δ' ἄλλων Ῥωμαίων διατρεπομένων τὴν φάλαγγα προσβολὴν οὐκ ἔχουσαν, ἀλλ' ὥσπερ χαρακώματι τῷ πυκνώματι τῶν σαρισῶν ὑπαντιάζουσαν πάντοθεν ἀπρόσμαχον. ἐπεὶ δὲ τῶν τε χωρίων ἀνωμάλων ὄντων, καὶ διὰ τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως οὐ φυλαττούσης ἀραρότα τὸν συνασπισμὸν, κατεῖδε τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων κλάσεις τε πολλὰς καὶ διασπάσματα λαμβάνουσαν, ὡς εἰκὸς ἐν μεγάλοις στρατοῖς καὶ ποικίλαις ὁρμαῖς τῶν μαχομένων, τοῖς μὲν ἐκθλιβομένην μέρεσι, τοῖς

δὲ

Porro Romani quum haſtis occurrentes non valerent phalangem impellere, Salius qui Pelignos ducebat, ſignum cohortis ſuæ raptum torſit in hoſtes: quo quum Peligni (nefas eſt enim & piaculum Italis ſignum ſuum deſerere) inferrent ſe, atrox ultro citroque ex eo conflictu illata & accepta clades eſt. Siquidem haſtas hi gladiis elidere & repellere ſcutis enitebantur, atque ipſis manibus prenſantes eas amovere. Illi infeſtas haſtas ambabus tenentes manibus, & in quos incidebant, hos cum ipſis armis transſverberantes, quia nec ſcutum nec lorica ſuſtinere violentiam valebat haſtæ, ſupra caput corpora projiciebant Pelignorum & Marrucinorum, qui temere & furore belluino in vulnera, & apertam ruebant mortem. Ita contrucidatis anteſignanis, impulſi ſunt qui proxime ſtabant, ſubſidiarii. Nondum quidem fugam capiebant, referebant pedem tamen ad montem, quem Olocrum vocant. Quod cernens conſul (ut eſt autor Poſidonius) concidit paludamentum ſuum, quod partim proni in fugam eſſent, partim cæteri Romani nuſquam patentem declinarent phalangem, ſed, quod haſtarum ſtrue inſtar valli ingrueret undequaque, intolerabilem. Quia vero loco inæquali non ſervabat ob longitudinem ſuam acies confertam teſtudinem, advertitque Æmilius multis locis interruptam Macedonum phalangem eſſe, ac multa aperuiſſe intervalla; ut fieri in magnis exercitibus ſolet, variis pugnantium impreſſionibus hinc impulſam, hinc inſtantem: pro-

pere

δὲ περιέπλευσαν, ἐπιὼν ὀξέως καὶ διαιρῶν τὰς σπείρας, ἐκέλευεν εἰς τὰ διαλείμματα καὶ κενώματα τῆς τῶν πολεμίων τάξεως παρεμπίπτοντας καὶ συμπλεκομένους, μὴ μίαν πρὸς ἅπαντας, ἀλλὰ πολλὰς καὶ μεμιγμένας κατὰ μέρος τὰς μάχας τίθεσθαι. ταῦτα τοῦ μὲν Αἰμιλίου τοὺς ἡγεμόνας, τῶν δ' ἡγεμόνων τοὺς στρατιώτας διδασκόντων, ὡς πρῶτον ὑπέδυσαν καὶ διέσχον εἴσω τῶν ὅπλων, τοῖς μὲν ἐκ πλαγίου κατὰ γυμνὰ προσφερόμενοι, τοὺς δὲ ταῖς περιδρομαῖς ἀπολαμβάνοντες, ἡ μὲν ἰσχὺς καὶ τὸ κοινὸν ἔργον εὐθὺς ἀπωλώλει, τῆς φάλαγγος ἀναρρηγνυμένης· ἐν δὲ ταῖς καθ' ἕνα καὶ κατ' ὀλίγους συστάσεσιν, οἱ Μακεδόνες μικροῖς μὲν ἐγχειριδίοις στερεοὺς καὶ ποδήρεις θυρεοὺς νύσσοντες, ἐλαφροῖς δὲ πελταρίοις πρὸς τὰς ἐκείνων μαχαίρας, ὑπὸ βάρους καὶ καταφορᾶς διὰ παντὸς ὅπλου χωρούσας ἐπὶ τὰ σώματα, κακῶς ἀντέχοντες, ἐτράποντο.

Κατὰ τούτους δὲ μέγας ἦν ἀγών. ἔνθα δὲ καὶ Μάρκος ὁ Κάτωνος υἱός, Αἰμιλίου δὲ γαμβρός, πᾶσαν ἀλκὴν ἐπιδεικνύμενος, ἀπέβαλε τὸ ξίφος. οἷα δὲ νεανίας ἐντεθραμμένος πλείστοις παιδεύμασι, καὶ μεγάλῳ πατρὶ μεγάλης ἀρετῆς ἀποδείξεις ὀφείλων, οὐ βιωτὸν ἡγησάμενος εἶναι προεμένῳ σκῦλον αὐτοῦ ζῶντος τοῖς πολεμίοις, ἐπέδραμε τὴν μάχην, εἴ τινά που φίλον καὶ συνήθη κατεῖδεν, φράζων τὸ συμπεσὸν αὐτῷ, καὶ δεόμενος βοηθεῖν. οἱ δὲ πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ διασχόντες ὁρμῇ μιᾷ τοὺς ἄλλους περὶ αὐτὸν ὑφηγούμενον, ἐμβάλλουσι τοῖς ἐναντίοις. μεγάλῳ δ' ἀγῶνι καὶ φόνῳ πολλῷ καὶ τραύμασιν ὤσαντες ἐκ χώρας, καὶ τόπον ἔρημον καὶ γυμνὸν καταχόντες,

pere advolans diſſolutis ordinibus imperat, qua data intervalla eſſent, & hiabat hoſtium acies, ut inſinuarent ſe, & pugnarent non uno loco cum cunctis, verum catervatim multa prœlia & confuſa ſererent. Ea ubi Æmilius duces, duces docuerunt milites, ut primum ſubierunt & penetraverunt ordines illorum, hinc in nuda latera Macedonum incurrentes, illinc a tergo eos circumvenientes, robur illud & opus commune phalangis, cum ſemel rumperetur, deperiit. Quum vero pede collato, vir cum viro, & manipulatim pugnarent, minutis enſibus Macedones firma fodientes & prælonga ſcuta, levibus autem parmis non ſatis illorum gladios, qui pondere atque ictus impetu per omnia tegumenta penetrabant ad corpora, ſuſtinentes avertuntur.

Hoc loco acriter dimicatum eſt. Ubi Marcus Catonis filius, conſulis gener, dum fortiſſime pugnat, amittit gladium; qui, ut adoleſcens plurimis imbutus præceptis, & ingenti patri ingentis virtutis ſpecimina debens, vitam ſibi acerbam putavit ſi ſpolia ſua viventis permitteret hoſtibus. Itaque inſerit ſe in ordines pugnantium, ac ſicubi amicum aut familiarem cernit, exponit caſum ſuum, opemque petit. Qui multi forteſque curſu unoque ardore via per alios facta incurrunt illo duce in hoſtes, atque his magno certamine multaque cæde & vulneribus impulſis, locum deſertum & nudum occupant,

χόντες, ἐπὶ ζήτησιν ἐτράποντο τοῦ ξίφους. ὡς δὲ μόλις ἐν πολλοῖς ὅπλοις καὶ πτώμασι νεκρῶν κεκρυμμένον ἀνευρέθη, περιχαρεῖς γενόμενοι καὶ παιανίσαντες, ἔτι λαμπρότερον ἐνέκειντο τοῖς συνεστῶσιν ἔτι τῶν πολεμίων. καὶ τέλος, οἱ τρισχίλιοι λογάδες, ἐν τάξει μένοντες καὶ μαχόμενοι, κατεκόπησαν ἅπαντες· τῶν δ᾽ ἄλλων φευγόντων πολὺς ἦν ὁ φόνος, ὥστε τὸ μὲν πεδίον καὶ τὴν ὑπώρειαν καταπεπλῆσθαι νεκρῶν, τοῦ δὲ Λεύκου ποταμοῦ τὸ ῥεῦμα τοὺς Ῥωμαίους τῇ μετὰ τὴν μάχην ἡμέρᾳ διελθεῖν ἔτι μεμιγμένον αἵματι. λέγονται γὰρ ὑπὲρ δισμυρίους πεντακισχιλίους ἀποθανεῖν. τῶν δὲ Ῥωμαίων ἔπεσον, ὡς μὲν Ποσειδώνιος φησὶν, ἑκατὸν, ὡς δὲ Νασικᾶς, ὀγδοήκοντα.

Καὶ κρίσιν μὲν ὀξυτάτην μέγιστος ἀγὼν οὗτος ἔσχεν· ἐννάτης γὰρ ὥρας ἀρξάμενοι μάχεσθαι, πρὸ δεκάτης ἐνίκησαν. τῷ δὲ λειπομένῳ τῆς ἡμέρας χρησάμενοι πρὸς τὴν δίωξιν, καὶ μέχρι σταδίων ἑκατὸν καὶ εἴκοσι διώξαντες, ἑσπέρας ἤδη βαθείας ἀπετράποντο. καὶ τοὺς μὲν ἄλλους οἱ θεράποντες ὑπὸ λαμπάδων ἀπαντῶντες, μετὰ χαρᾶς καὶ βοῆς ἀπῆγον ἐπὶ τὰς σκηνὰς φωτὶ λαμπομένας, καὶ κεκοσμημένας κιττοῦ καὶ δάφνης στεφάνοις· αὐτὸν δὲ τὸν στρατηγὸν μέγα πένθος εἶχεν. δυεῖν γὰρ υἱῶν αὐτῷ στρατευομένων, ὁ νεώτερος οὐδαμοῦ φανερὸς ἦν, ὃν ἐφίλει τε μάλιστα, καὶ πλεῖστον εἰς ἀρετὴν φύσει προὔχοντα τῶν ἀδελφῶν ἑώρα. θυμοειδῆ δὲ καὶ φιλότιμον ὄντα τὴν ψυχὴν, ἔτι δ᾽ ἀντίπαιδα τὴν ἡλικίαν, παντάπασιν ἀπολωλέναι κατεδόξαζεν, ὑπ᾽ ἀπειρίας ἀναμιχθέντα τοῖς πολεμίοις μαχομένοις. ἀπορουμένου

δὲ

pant, & ad veſtigandum ſeſe conferunt gladium. Quem ut tandem in magno armorum & cadaverum acervo repererunt abditum, exultabundi ovanteſque longe validius ordinibus hoſtium, ubi adhuc integri ſint, incumbunt. Poſtremo tria millia delectorum qui in acie perſtabant & dimicabant, occidione ſunt trucidati, cæterorum in fugam effuſorum ingens data ſtrages. Campus & colles cadaveribus oppleti; Leuci fluvii, quem tranſierunt poſtridie quam pugnatum eſſet Romani, undæ ſanguine etiamnum infectæ fuerunt: nam ſuper viginti quinque millia dicuntur cecidiſſe. Ex Romanis deſiderati, ut tradit Poſidonius, centum, ut Naſica, octoginta.

Hæc uſque adeo cruenta pugna breviſſime tranſacta eſt: nona hora quum affectaſſent prœlium, ante decimam profligaverunt hoſtem. Quod ſupererat diei in conſectandis hoſtibus conſumpto, quum ad quindecim millia paſſuum inſequuti eos eſſent, jam nocte profunda receperunt ſe. Ac cæteros ſervi occurrentes ad faces cum gaudio & plauſu in tentoria luminibus fulgentia, hederaque exornata & lauro reduxerunt. At ipſum imperatorem ingens ſolicitabat luctus: nam ex duobus ejus filiis qui militabant ſub ipſo, nuſquam apparebat minor, quem præcipue habebat charum, & inter fratres animadvertebat indole ad virtutem eſſe præcellentiſſima. Quod autem audax & gloriæ avidus eſſet, quamvis admodum adoleſcens, omnino putabat periiſſe præ imperitia permixtum in pugna cum hoſtibus. Exanimationem

δὲ αὐτοῦ καὶ περιπαθοῦντος, ᾔσθετο πᾶν τὸ στράτευμα, καὶ μεταξὺ δειπνοῦντες ἀνεπήδων, καὶ διέθεον μετὰ λαμπάδων, πολλοὶ μὲν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Αἰμιλίου, πολλοὶ δὲ πρὸ τοῦ χάρακος ἐν τοῖς πρώτοις νεκροῖς ζητοῦντες. κατήφεια δὲ τὸ στρατόπεδον, καὶ κραυγὴ τὸ πεδίον κατεῖχεν, ἀνακαλουμένων τὸν Σκηπίωνα. πᾶσι γὰρ ἀγαθὸς ἦν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πρὸς ἡγεμονίαν καὶ πολιτείαν, ὡς ἄλλος οὐδεὶς τῶν συγγενῶν κεκραμένος τὸ ἦθος. ὀψὲ δ' οὖν ἤδη σχεδὸν ἀπεγνωσμένος, ἐκ τῆς διώξεως προσῄει μετὰ δύο ἢ τριῶν ἑταίρων, αἵματος καινοῦ πολεμίων ἀνάπλεως, ὥσπερ σκύλαξ γενναῖος, ὑφ' ἡδονῆς ἀκρατῶς τῇ νίκῃ συνεξενεχθείς. οὗτός ἐστιν Σκηπίων ὁ τοῖς ἱκνουμένοις Καρχηδόνα καὶ Νομαντίαν κατασκάψας, καὶ πολὺ πρῶτος ἀρετῇ τῶν τότε Ῥωμαίων γενόμενος, καὶ δυνηθεὶς μέγιστον. Αἰμιλίῳ μὲν οὖν τὴν τοῦ κατορθώματος νέμεσιν εἰς ἕτερον ἡ τύχη καιρὸν ὑπερβαλλομένη, τότε παντελῆ τὴν ἡδονὴν ἀπεδίδου τῆς νίκης.

Περσεὺς δὲ φυγῇ μὲν ἐκ Πύδνης εἰς Πέλλαν ἀπεχώρει, τῶν ἱππέων ἐπιεικῶς πάντων ἀπὸ τῆς μάχης διασεσωσμένων. ἐπεὶ δὲ καταλαμβάνοντες οἱ πεζοὶ τοὺς ἱππεῖς, ὡς ἀνάνδρους καὶ προδεδωκότας λοιδοροῦντες, ἀπὸ τῶν ἵππων ὤθουν καὶ πληγὰς ἐδίδοσαν, δείσας τὸν θόρυβον, ἐκ τῆς ὁδοῦ παρέκλινε τὸν ἵππον, καὶ τὴν πορφύραν, ὡς μὴ διάσημος εἴη, περισπάσας, ἔθετο πρόσθεν αὐτοῦ, καὶ τὸ διάδημα διὰ χειρῶν εἶχεν· ὡς δὲ καὶ προσδιαλέγοιτο τοῖς ἑταίροις ἅμα βαδίζων, καταβὰς ἐφέλκετο τὸν ἵππον. τῶν δὲ, ὁ μέν τις ὑπόδημα προσποιούμενος λελυμένον συνάπτειν, ὁ δὲ ἵππον ἄρδειν, ὁ δὲ ποτοῦ χρῄζειν, ὑπολειπόμενοι κατὰ μι-

nem & mœrorem ejus totus ſenſit exercitus, atque inter cœnandum exilierunt, ac cum faſcibus diſcurrerunt, multi ad prætorium, multi pro vallo, ut inter eos qui primi ceciderant, inveſtigarent adoleſcentem. Mœſtitia caſtra, vociferatio campos tenebat Scipionem inclamantium: mox enim a prima ætate omnibus virtutibus ad imperandum & rempublicam gerendam inſtructus fuit a natura, ut nullus alius æqualium, & temperatus. Serius tandem jam prope deploratus ab inſequendo cum duobus aut tribus ſodalibus rediit, recenti hoſtium cruore oppletus, ſicut generoſus catulus, præ voluptate nimium victoria ablatus. Hic ille eſt Scipio qui poſtmodum Carthaginem & Numantiam excidit, ac qui ſuæ memoriæ Romanorum longe virtute primus, plurimum habuit autoritatis. Cæterum hujus decoris invidiam conſuli fortuna in aliud tempus rejiciens, tunc ſolidum gaudium victoriæ percipere permiſit.

At Perſeus a Pydna Pellam profugit. Equitatus ejus pene integer evaſit ex pugna: pedites vero quum aſſequuti equites eſſent, eoſque tanquam imbelles & proditores inſectantes ex equis deturbarent, ac vulnera iis infligerent, metu Perſeus tumultus equum via deflexit, & ne noſceretur, detractam chlamydem præ ſe poſuit, tenuitque manibus diadema. Jam quo cum amicis in itinere colloqueretur, ad pedes digreſſus, traxit equum manu. Illorum alius calceum ſimulans ſolutum adſtringere, alius adaquare equum, alius ſitire, a tergo relicti, & paulatim

μικρὸν ἀπεδίδρασκον, οὐχ οὕτω τοὺς πολεμίους, ὡς τὴν ἐκείνου χαλεπότητα δεδοικότες. τεταραγμένος γὰρ ὑπὸ τῶν κακῶν, εἰς πάντας ἐζήτει τρέπειν ἀπ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τῆς ἥττης. ἐπεὶ δὲ νυκτὸς Πέλλαν εἰσελθὼν, Εὔκλον καὶ Εὔδαιμον, τοὺς ἐπὶ τοῦ νομίσματος, ἀπαντήσαντας αὐτῷ, καὶ τὰ μὲν ἐγκαλοῦντας περὶ τῶν γεγονότων, τὰ δὲ παῤῥησιαζομένους ἀκαίρως καὶ συμβουλεύοντας, ὀργισθεὶς ἀπέκτεινεν αὐτὸς τῷ ξιφιδίῳ παίων ἀμφοτέρους· οὐδεὶς παρέμεινεν αὐτῷ πάρεξ Εὐάνδρου τε τοῦ Κρητὸς, καὶ Ἀρχεδάμου τοῦ Αἰτωλοῦ, καὶ τοῦ Βοιωτοῦ Νέωνος. τῶν δὲ στρατιωτῶν ἐπηκολούθησαν οἱ Κρῆτες, οὐ δι' εὔνοιαν, ἀλλὰ τοῖς χρήμασιν, ὥσπερ κηρίοις μέλιτται, προσλιπαροῦντες. πάμπολλα γὰρ ἐπήγετο, καὶ προὔθηκεν ἐξ αὐτῶν διαρπάσαι τοῖς Κρησὶν ἐκπώματα καὶ κρατῆρας καὶ τὴν ἄλλην ἐν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ κατασκευὴν, εἰς πεντήκοντα ταλάντων λόγον. γενόμενος δ' ἐν Ἀμφιπόλει πρῶτον, εἶτ' ἐκεῖθεν ἐν Ἀλήψῳ, καὶ τοῦ φόβου μικρὸν ὑπανέντος, εἰς τὸ συγγενὲς καὶ πρεσβύτατον αὐτοῦ τῶν νοσημάτων, τὴν μικρολογίαν, αὖθις ὑπενεχθεὶς, ὠδύρετο πρὸς τοὺς φίλους, ὡς τῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου χρυσωμάτων ἔνια τοῖς Κρησὶ διεῤῥιφὼς ὑπ' ἀγνοίας· καὶ παρεκάλει τοὺς ἔχοντας, ἀντιβολῶν καὶ δακρύων, ἀμείψασθαι πρὸς νόμισμα. τοὺς μὲν οὖν ἐπισταμένους ἀκριβῶς αὐτὸν οὐκ ἔλαθεν κρητίζων πρὸς Κρῆτας· οἱ δὲ πεισθέντες καὶ ἀποδόντες, ἀπεστερήθησαν. οὐ γὰρ ἀπέδωκεν τἀργύριον, ἀλλὰ τριάκοντα τάλαντα κερδάνας ἀπὸ τῶν φίλων, ἃ μικρὸν ὕστερον ἔμελλον οἱ πολέμιοι λήψεσθαι, μετ' αὐτῶν διέπλευσεν εἰς Σαμοθρᾴκην, καὶ διαφυγὼν ἐπὶ τοὺς Διοσκούρους ἱκέτευεν.

Ἀεὶ

latim dilapſi ſunt, quod non tam hoſtes quam illius formidarent ſævitiam: quippe miſeriis perculſus, in omnes quærebat a ſe cauſam avertere cladis. Poſtquam vero Pellam nocte ingreſſus, Euctum & Eudæum ærario præfectos, qui ei præſto fuerunt, partim eum de ſuperioribus peccatis increpantes, & intempeſtiva libertate admonentes, conſiliaque ſuggerentes, infenſus ambos pugione confodit: nemo hæſit apud eum extra Cretenſem Evandrum, Archidamum Ætolum, & Neonem Bœotium. Ex militibus ſequuti eum ſunt Cretenſes, non quod diligerent eum, ſed quod theſauro ejus, velut favo, affixi eſſent. Magnum enim theſaurum trahebat ſecum, deprompſitque ex eo ſcyphos & crateras, aliaque aurea & argentea vaſa Cretenſibus diripienda, ad quinquaginta talentorum pretium. Quum vero Amphipolim primum perveniſſet, inde Alepſum, remiſſo paulatim timore, in nativum & vetuſtiſſimum relapſus morbum, avaritiam, lamentatus apud amicos eſt ex Alexandri Magni aureis vaſis quædam ſe Cretenſibus imprudentem objeciſſe, precatuſque ſupplex & lacrymabundus illos qui hæc haberent, ea ut ſibi permutarent pecunia. Ac qui hominem probe noſſent, hos non fefellit Cretico more agere cum Cretenſibus; qui vero fidem ei habuerunt atque reddiderunt, eluſi ſunt. Neque enim ſolvit his argentum, ſed quæſtu triginta talentorum ab amicis facto, quæ brevi poſt capturi hoſtes erant, cum his navigavit Samothracam, atque ad templum Caſtoris & Pollucis ſupplex confugit.

At

Ἀεὶ μὲν οὖν λέγονται φιλοβασίλειοι Μακεδόνες, τότε δ' ὡς ἐρείσματι κεκλασμένῳ πάντων ἅμα συμπεσόντων, ἐγχειρίζοντες αὑτοὺς τῷ Αἰμιλίῳ, δύο ἡμέραις ὅλης κύριον αὐτὸν κατέστησαν Μακεδονίας. καὶ δοκεῖ τοῦτο μαρτυρεῖν τοῖς εὐτυχίᾳ τινὶ τὰς πράξεις ἐκείνας γεγονέναι φάσκουσιν. ἔτι δὲ καὶ τὸ περὶ τὴν θυσίαν σύμπτωμα δαιμόνιον ἦν· ἐν Ἀμφιπόλει θύοντος τοῦ Αἰμιλίου, καὶ τῶν ἱερῶν ἐνηργμένων, κεραυνὸς ἐνσκήψας εἰς τὸν βωμὸν ἐπέφλεξε καὶ συγκαθήγισε τὴν ἱερουργίαν. ὑπερβάλλει δὲ θειότητι πάντως καὶ τύχῃ τὰ τῆς φήμης. ἦν μὲν γὰρ ἡμέρα τετάρτη νενικημένῳ Περσεῖ περὶ Πύδναν, ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τοῦ δήμου θεωροῦντος ἱππικοὺς ἀγῶνας, ἐξαίφνης ἐνέπεσε λόγος εἰς τὸ πρῶτον τοῦ θεάτρου μέρος, ὡς Αἰμίλιος μεγάλῃ μάχῃ νενικηκὼς Περσέα καταστρέφοιτο σύμπασαν Μακεδονίαν. ἐκ δὲ τούτου, ταχὺ τῆς φήμης ἀναχεομένης εἰς τὸ πλῆθος ἐξέλαμψε χαρὰ μετὰ κρότου καὶ βοῆς, τὴν ἡμέραν ἐκείνην καταχοῦσα τὴν πόλιν. εἶτα ὡς ὁ λόγος οὐκ εἶχεν εἰς ἀρχὴν ἀνελθεῖν βέβαιον, ἀλλ' ἐν πᾶσιν ὁμοίως ἐφαίνετο πλανώμενος, τότε μὲν ἐσκεδάσθη καὶ διερρύη τὰ τῆς φήμης· ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις πυθόμενοι σαφῶς, ἐθαύμαζον τὴν προδραμοῦσαν ἀγγελίαν, ὡς ἐν τῷ ψεύδει τὸ ἀληθὲς εἶχεν.

Λέγεται δὲ καὶ τῆς ἐπὶ Σάγρᾳ ποταμῷ μάχης Ἰταλιωτῶν αὐθημερὸν ἐν Πελοποννήσῳ λόγον γενέσθαι, καὶ Πλαταιᾶσι τῆς ἐν Μυκάλῃ πρὸς Μήδους. ἣν δὲ Ῥωμαῖοι Ταρκυνίους μετὰ Λατίνων ἐπιστρατεύσαντας ἐνίκησαν, αὐτάγγελοι φράζοντες ὤφθησαν ἀπὸ τοῦ στρατοῦ μικρὸν ὕστερον ἄνδρες δύο καλοὶ καὶ μεγάλοι·

At Macedones, qui ſemper regum ſuorum habiti fuerant amantes, tunc ſicut cum fulcimento rupto omnibus una corruentibus, permittentes ſeſe Æmilio duobus diebus totius Macedoniæ compotem eum fecere. Quod adſtipulari videtur illis qui ſecundæ fortunæ aſſignant eas res geſtas. Inſuper fauſtum fuit quod accidit ſacrificio Amphipoli. Sacrificante conſule & ſacra auſpicato, fulmen in aram delapſum combuſſit unaque perpetravit ſacrificium. Omnem vero excedit favorem Deorum & fortunam famæ miraculum. Quarto nempe die quam ſuperatus ad Pydnam eſt Perſeus, quum Romæ ludos circenſes populus ſpectaret, murmur repente primam partem theatri pervaſit, Æmilium ingenti prœlio Perſeum ſuperaſſe, totamque Macedoniam in ditionem redigere; mox quum apud vulgus increbuiſſet hic rumor, mixta cum plauſu clamoreque lætitia, quæ totum illum diem occuparet urbem, exorta eſt. Inde ut nullum certum habuit fama autorem, & apud omnes juxta vaga fuit, evanuit in præſens & diſſipata eſt. Qua paucis diebus poſt certo allata, miraculi loco fuit præcurrens nuntius, qui in falſo complexus verum fuerat.

Ferunt etiam prœlii ad Sagram amnem ab Italis commiſſi eodem die famam in Peloponneſum delatam, & Platæas illius apud Mycalen contra Medos. Victoriam de Tarquiniis, qui, ſociis Latinis, arma moverant, duo viri eximia & eminenti ſpecie viſi ſunt, qui brevi poſt recentes a caſtris nuntiarunt.

γάλοι· τούτους εἴκασαν εἶναι Διοσκόρους. ὁ δ' ἐντυχὼν πρῶτος αὐτοῖς κατ' ἀγορὰν πρὸ τῆς κρήνης ἀναψύχουσι τοὺς ἵππους ἱδρῶτι πολλῷ περιῤῥεομένους, ἐθαύμαζε τὸν περὶ τῆς νίκης λόγον. εἶθ' οἱ μὲν ἐπιψαῦσαι λέγονται τῆς ὑπήνης αὐτοῦ ταῖν χεροῖν ἀτρέμα μειδιῶντες· ἡ δ' εὐθὺς ἐκ μελαίνης τριχὸς εἰς πυῤῥὰν μεταβαλοῦσα, τῷ μὲν λόγῳ πίστιν, τῷ δ' ἀνδρὶ παρασχεῖν ἐπίκλησιν τὸν Αἰνόβαρβον, ὅπερ ἐστὶν χαλκοπώγων. πᾶσι δὲ τούτοις τὸ καθ' ἡμᾶς γενόμενον πίστιν παρέχει. ὅτε γὰρ Ἀντώνιος ἀπέστη Δομετιανοῦ, καὶ πολὺς πόλεμος ἀπὸ Γερμανίας προσεδοκᾶτο, τῆς Ῥώμης ταραττομένης, ἄφνω καὶ αὐτομάτως ὁ δῆμος ἐξ αὑτοῦ φήμην ἀνέδωκε νίκης, καὶ τὴν Ῥώμην ἐπέδραμε λόγος αὐτόν τε τὸν Ἀντώνιον ἀνῃρῆσθαι, καὶ τοῦ σὺν αὐτῷ στρατεύματος ἡττημένου μηδὲν μέρος λελεῖφθαι. τοσαύτην δὲ λαμπρότητα καὶ ῥύμην ἡ πίστις ἔσχεν, ὥστε καὶ θῦσαι τῶν ἐν τέλει πολλούς. ζητουμένου δὲ τοῦ πρώτου φράσαντος, ὡς οὐδεὶς ἦν, ἀλλ' ὁ λόγος ἄλλον ἐξ ἄλλου διωκόμενος ἀνέφυγε, καὶ τέλος καταδὺς, ὥσπερ εἰς πέλαγος ἀχανὲς, τὸν ἄπειρον ὄχλον, ἐφάνη μηδεμίαν ἀρχὴν ἔχων βέβαιον, αὕτη μὲν ἡ φήμη ταχὺ τῆς πόλεως ἐξεῤῥύη. πορευομένῳ δὲ τῷ Δομετιανῷ μετὰ δυνάμεως ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἤδη καθ' ὁδὸν ἀγγελία καὶ γράμματα φράζοντα τὴν νίκην ἀπήντησεν. ἡ δ' αὐτὴ τοῦ κατορθώματος ἡμέρα καὶ τῆς φήμης ἐγίνετο, ἐπιπλέον ἢ δυσμυρίους σταδίους τῶν τόπων διεστώτων. ταῦτα μὲν οὐδεὶς ἀγνοεῖ τῶν καθ' ἡμᾶς.

Γναῖος δ' Ὀκτάβιος ὁ συνάρχων Αἰμιλίῳ προσορμισάμενος τῇ Σαμοθρᾴκῃ τὴν μὲν ἀσυλίαν παρεῖχεν τῷ Περσεῖ διὰ τοὺς Θεοὺς, ἔκπλου δὲ καὶ φυ-

runt. Hos Tyndaridas fratres conjecerunt fuiſſe. Qui primus eos appellavit pro fonte in foro reficientes equos, qui multo ſudore manabant, mirabatur victoriæ nuntium. Mox ferunt eos arridentes attrectaſſe manibus illius barbam, quam confeſtim in rufam ex nigra verſam, fidem nuntio, ac viro Ænobarbi, quod æream haberet barbam, dediſſe cognomen. Hiſce omnibus quod ætate noſtra factum eſt adſtruit fidem. Quum ab Domitiano Antonius deſciviſſet, atque ingens bellum in expectatione eſſet a Germania, urbe conſternata, repente & ſine autore populus ex ſeſe famam diſtulit victoriæ, ac ſermo Romam pervagatus eſt interfectum eſſe Antonium, exercitusque ejus ſtrati nullam partem ſupereſſe. Fuit autem tam certa fides & flagrans, ut magna pars magiſtratuum ſacrificaret. Quum vero autor rumoris quæreretur, nec extaret ullus, ſed ab alio ad alium rejectus refugeret ſermo, & demerſum denique in multitudinem immenſam velut in vaſtum pelagus ex nulla certa proceſſiſſe origine apparuit, hæc quidem fama propere effluxit urbe. Cæterum educenti legiones ad bellum Domitiano, nuntius & literæ jam in itinere victoriam ſignificantes occurrere. Hujus trophæi & famæ unus fuit dies, locis plus duo millia quingenta milliaria diſtantibus. Id neminem noſtro ævo fugit.

Porro Cn. Octavius, qui una cum Æmilio bellum adminiſtrabat, claſſe Samothracam appulſa, Perſeum religione Deorum reliquit inviolatum, mari tamen & effugio præ-

φυγῆς εἶργεν. οὐ μὴν ἀλλὰ λανθάνει πως ὁ Περσεὺς Ὀροάνδην τινὰ Κρῆτα λέμβον ἔχοντα συμπείσας μετὰ χρημάτων ἀναλαβεῖν αὐτόν. ὁ δὲ κρητισμῷ χρησάμενος, τὰ μὲν χρήματα νύκτωρ ἀνέλαβεν, ἐκεῖνον δὲ τῆς νυκτὸς ἥκειν κελεύσας ἐπὶ τὸν πρὸς τῷ Δημητρείῳ λιμένα μετὰ τῶν τέκνων καὶ θεραπείας ἀναγκαίας, εὐθὺς ἀφ' ἑσπέρας ἀπέπλευσεν. ὁ δὲ Περσεὺς οἰκτρὰ μὲν ἔπασχε, διὰ στενῆς θυρίδος παρὰ τὸ τεῖχος ἐκμηρυόμενος αὐτὸν, καὶ παιδία καὶ γυναῖκα, πόνων καὶ πλάνης ἀπείρων· οἰκτρότατον δὲ στεναγμὸν ἀφῆκεν, ὥς τις αὐτῷ πλανωμένῳ παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, ἤδη πελάγιον τὸν Ὀροάνδην θέοντα κατιδὼν ἔφρασεν. ὑπέλαμπε γὰρ ἡμέρα, καὶ πάσης ἐλπίδος ἔρημος, ὑπεχώρει φυγῇ πρὸς τὸ τεῖχος, οὐ λαθὼν μὲν, ὑποφθάσας δὲ τοὺς Ῥωμαίους μετὰ τῆς γυναικός. τὰ δὲ παιδία συλλαβὼν αὐτὸς Ἴωνι ἐνεχείρισεν, ὃς πάλαι μὲν ἐρώμενος ἦν τοῦ Περσέως, τότε δὲ προδότης γενόμενος, αἰτίαν παρέσχε τὴν μάλιστα συναναγκάσασαν τὸν ἄνθρωπον, ὡς θηρίον, ἁλισκομένων τῶν τέκνων, εἰς χεῖρας ἐλθεῖν, καὶ παραδοῦναι τὸ σῶμα τοῖς ἐκείνων κρατοῦσιν. ἐπίστευε μὲν οὖν μάλιστα τῷ Νασικᾷ, κἀκεῖνον ἐκάλει· μὴ παρόντος δὲ, κατακλαύσας τὴν τύχην, καὶ τὴν ἀνάγκην περισκεψάμενος, ἔδωκεν αὐτὸν ὑποχείριον τῷ Γναίῳ, τότε μάλιστα ποιήσας φανερὸν ὅτι τῆς φιλαργυρίας ἦν ἐν αὐτῷ τι κακὸν ἀγεννέστερον, ἡ φιλοψυχία, δι' ἣν ὃ μόνον ἡ τύχη τῶν ἐπταικότων οὐκ ἀφαιρεῖται, τὸν ἔλεον, ἀπεστέρησεν ἑαυτοῦ. δεηθεὶς γὰρ ἀχθῆναι πρὸς τὸν Αἰμίλιον, ὁ μὲν ὡς ἀνδρὶ μεγάλῳ, πεπτωκότι πτῶμα νεμεσητὸν καὶ δυστυχὲς, ἐξαναστὰς ὑπήντα μετὰ τῶν φίλων δεδακρυμένος. ὁ δ'

αἰσχι-

præcluſit. At Perſeus clam Oroandem quendam Cretenſem qui lembum habebat, induxit ut ſe cum pecunia ſuſtolleret. Ille arte Cretica uſus, recepit pecuniam, illum quum nocte venire ad portum Demetrium cum liberis & ſervitiis neceſſariis juſſiſſet, ſtatim primis tenebris ſolvit. Miſerabilis Perſeus erat, qui ex anguſta feneſtra per murum ſe pueroſque & conjugem demiſit, laborum & erroris rudes. Altiſſimum etiam ſuſpirium miſit, ubi quidam qui in alto vela facientem conſpicatus fuerat Oroandem, id in littore vaganti renuntiavit: nam lux appetebat. Ita omni ſpe deſtitutus, confugit ad murum, non jam tectus: verum prævenit tamen cum uxore Romanos. Liberos ipſe tradidit in manus Ioni, qui pridem fuerat ei in deliciis, tum vero proditor ejus, in cauſa potiſſimum fuit, cur iſte homo compelleretur, ut fera captis natis, in manus venire & permittere corpus iis qui illos tenebant. Maximam fidem habebat Naſicæ, quem accerſebat; quum is non adeſſet, queſtus ſuam fortunam reſpicienſque neceſſitatem, dedidit ſe Octavio. Tum enimvero prodidit potiſſimum vitio ſe laborare fœdiore quam avaritia, vitæ nempe cupiditate, qua id quod fortuna unum afflictis non adimit, ſpoliavit ſe ipſe miſeratione. Siquidem quum duci petiiſſet ad conſulem, conſurgens conſul ut magno viro Deorum ira & aſperitate fortunæ prolapſo, cum amicis ad lacrymas effuſus proceſſit obviam. At ille turpiſ-

ſimum

αἴσχιστον θέαμα προβαλὼν αὑτὸν ἐπὶ στόμα, καὶ γονάτων ὀρεξάμενος, ἀνεβάλλετο φωνὰς ἀγεννεῖς, καὶ δεήσεις, ἃς οὐχ ὑπέμεινεν οὐδ' ἤκουσεν ὁ Αἰμίλιος, ἀλλὰ προσβλέψας αὐτὸν ἀλγοῦντι καὶ λελυπημένῳ τῷ προσώπῳ, Τί τῆς τύχης, εἶπεν, ὦ ταλαίπωρε, τὸ μέγιστον ἀφαιρεῖς τῶν ἐγκλημάτων, ταῦτα πράττων ἀφ' ὧν δόξεις οὐ παρ' ἀξίαν ἀτυχεῖν, οὐδὲ τοῦ νῦν, ἀλλὰ τοῦ πάλαι δαίμονος ἀνάξιος γεγονέναι; τί δέ μου καταβάλλεις τὴν νίκην, καὶ τὸ κατόρθωμα ποιεῖς μικρὸν, ἐπιδεικνύμενος σεαυτὸν οὐ γενναῖον οὐδὲ πρέποντα Ῥωμαίων ἀνταγωνιστήν; ἀρετή τοι δυστυχοῦσι μεγάλην ἔχει μοῖραν αἰδοῦς καὶ παρὰ πολεμίοις· δειλία δὲ Ῥωμαίοις, κἂν εὐποτμῇ, πάντη ἀτιμότατον.

Οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἀναστήσας καὶ δεξιωσάμενος, Τουβέρωνι παρέδωκεν· αὐτὸς δὲ τοὺς παῖδας καὶ τοὺς γαμβροὺς, καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμονικῶν μάλιστα τοὺς νεωτέρους ἔσω τῆς σκηνῆς ἐπισπασάμενος, πολὺν χρόνον ἦν πρὸς αὑτῷ σιωπῇ καθήμενος, ὥστε θαυμάζειν ἅπαντας. ὁρμήσας δὲ περὶ τῆς τύχης καὶ τῶν ἀνθρωπίνων διαλέγεσθαι πραγμάτων, Ἆρά γε, εἶπεν, ἄξιον, εὐπραγίας παρούσης, ἄνθρωπον ὄντα θρασύνεσθαι καὶ μέγα φρονεῖν, ἔθνος ἢ πόλιν ἢ βασιλείαν καταστρεψάμενον; ἢ τὴν μεταβολὴν ταύτην τῆς τύχης, ἣ παράδειγμα τῷ πολεμοῦντι κοινῆς ἀσθενείας προθεῖσα, παιδεύει μηδὲν ὡς μόνιμον καὶ βέβαιον διανοεῖσθαι. ποῖος γὰρ ἀνθρώποις τοῦ θαῤῥεῖν καιρὸς, ὅταν τὸ κρατεῖν ἑτέρων, μάλιστα δεδοικέναι τὴν τύχην ἀναγκάζῃ, καὶ τῷ χαίροντι δυσθυμίαν ἐπάγῃ τοσαύτην ὁ τῆς περιφερομένης καὶ προσισταμένης ἄλλοτ' ἄλ-

λοις

ſimum ſpectaculum præbuit, ac ſe ad pedes Æmilii ſummittens, & genua ejus appetens, voces degeneres & preces emiſit, quas non tulit neque auribus admiſit Æmilius, ſed intuitus cum vultu triſti & offenſo, Quid miſer, inquit, maximo crimine liberas fortunam, qui hæc admittis? qua re non immerito oppreſſus videare calamitate, neque hac ſed priſtina indignus fortuna fuiſſe? Quid vero non præbendo te generoſum nec dignum populo Romano adverſarium, victoriam maculas meam & palmam elevas? Virtus magnam conciliat vel apud hoſtes reverentiam afflictis: ignavia apud Romanos eſt etiam fauſtis rebus prorſus contempta.

Suſtulit tamen eum, dextramque porrexit, & curam ejus mandavit Tuberoni. Hinc filios, generos, & ex primoribus præcipue juvenes in prætorium introduxit. Diu ibi tacitus cum omnium admiratione conſedit. Hinc de fortuna exorſus & de rebus humanis diſſerere, Decetne, inquit, ſecundo fortunæ curſu, homo quum ſis, exultare & attollere animos, ubi gentem vel urbem vel regnum debellaveris? an potius hanc ſortis viciſſitudinem animo ſubjicere, quæ exemplum bellum gerenti communis imbecillitatis ob oculos ponens, nihil ut ſtabile & conſtans docet eſſe reputandum? Quod eſt enim mortalibus fiduciæ tempus, quum quo tempore ſuperaveris alios, tum maxime expaveſcere fortunam compellaris, & lætitia elato tantam acerbitatem circulantis & pro-

poſiti

λοις εἱμαρμένης λογισμός; ἢ τὴν Ἀλεξάνδρου διαδοχὴν, ὃς ἐπὶ πλεῖστον ἤρθη δυνάμεως, καὶ μέγιστον ἔσχεν κράτος, ὥρας μιᾶς μορίῳ πεσοῦσαν ὑπὸ πόδας θέμενοι, καὶ τοὺς ἄρτι μυριάσι πεζῶν καὶ χιλιάσιν ἱππέων τοσαύταις ὁπλοφορουμένους βασιλεῖς ὁρῶντες ἐκ τῶν πολεμίων χειρῶν ἐφήμερα σιτία καὶ ποτὰ λαμβάνοντας, οἴεσθε τὰ καθ' ἡμᾶς ἔχειν τινὰ βεβαιότητα τύχης διαρκῆ πρὸς τὸν χρόνον; οὐ καταβαλόντες ὑμεῖς οἱ νέοι τὸ κενὸν φρύαγμα τοῦτο καὶ γαυρίαμα τῆς νίκης, ταπεινοὶ καταπτήξετε, πρὸς τὸ μέλλον ἀεὶ καραδοκοῦντες, εἰς ὅ, τι κατασκήψει τέλος ἑκάστῳ τὴν τῆς παρούσης εὐπραγίας ὁ δαίμων νέμεσιν; τοιαῦτα φασὶ πολλὰ διαλεχθέντα τὸν Αἰμίλιον ἀποπέμψαι τοὺς νέους, εὖ μάλα τὸ καύχημα καὶ τὴν ὕβριν, ὥσπερ χαλινῷ τῷ λόγῳ κόπτοντι, κεκολασμένους.

Ἐκ τούτου τὴν μὲν στρατιὰν πρὸς ἀνάπαυσιν, αὐτὸν δὲ πρὸς θέαν τῆς Ἑλλάδος ἔτρεψε, καὶ διαγωγὴν ἔνδοξον ἅμα καὶ φιλάνθρωπον. ἐπιὼν γὰρ ἀνελάμβανε τοὺς δήμους, καὶ τὰ πολιτεύματα καθίστατο, καὶ δωρεὰς ἐδίδου, ταῖς μὲν σῖτον ἐκ τοῦ βασιλικοῦ, ταῖς δ' ἔλαιον. τοσοῦτον γὰρ εὑρεθῆναι φασὶν ἀποκείμενον, ὥστε τοὺς λαμβάνοντας καὶ δεομένους ἐπιλιπεῖν πρότερον ἢ καταναλωθῆναι τὸ πλῆθος τῶν εὑρεθέντων. ἐν δὲ Δελφοῖς ἰδὼν κίονα μέγαν τετράγωνον ἐκ λίθων λευκῶν συνηρμοσμένον, ἐφ' οὗ Περσέως ἔμελλε χρυσοῦς ἀνδριὰς τίθεσθαι, προσέταξε τὸν αὐτοῦ τεθῆναι· τοὺς γὰρ ἡττημένους τοῖς νικῶσιν ἐξίστασθαι χώρας προσήκειν. ἐν δ' Ὀλυμπίᾳ τοῦτο δὴ τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο ἀναφθέγξασθαι φασὶν, ὡς τὸν Ὁμήρου Δία Φειδίας ἀποπλάσαιτο. τῶν

δὲ

poſiti alias aliis fati incutiat conſideratio? An vero quum Alexandri, qui ad ſummam potentiam evectus fuit, maximumque obtinuit imperium, unius momento horæ concidentem ſucceſſionem ante oculos ponatis, ſimulque quum tot modo legionibus peditum, & tot millibus equitum ſuccinctos reges videatis quotidiana cibaria & potum ex hoſtilibus manibus accipere, cenſetis res humanas ulla fultas firmitate fortunæ in futurum duraturas? Non abjecta vos juvenes inani iſta ferocitate atque jactantia victoriæ ſummiſſi reprimetis vos, ad conſequentia ſemper reſpicientes, in quem cuique exitum ſors præſentis invidiam proſperitatis vertet? Multa in hanc ſententiam ferunt concionatum Æmilium juvenes dimiſiſſe, probe, tanquam fræno, oratione illa jactationem & procacitatem incidente eruditos.

Inde quum exercitum in hyberna deduxiſſet, convertit ſe ad viſendam Græciam, atque ad oblectationem honorificam ſimul atque humanam. Adiit enim populos, eoſque refocillavit, inſtituta dedit, ac dona contulit, aliis frumentum ex horreis regiis, oleum aliis. Tantam enim eorum quæ recondita fuerant vim memorant inventam, ut prius qui acciperent & deſiderarent deeſſent, quam numerus exhauriretur eorum quæ fuerunt reperta. Delphis columnam ingentem quum videret quadratam albo concinnatam marmore, quæ deſtinata Perſei ſtatuæ aureæ erat, ei imperavit imponi ſuam: victos enim victoribus decedere loco par eſſe. Olympiæ vulgatum illud fertur dixiſſe, Phidiam Homeri Jovem effinxiſſe. Poſt-

quam

δὲ δέκα πρέσβεων ἐκ Ῥώμης ἀφικομένων, Μακεδόσι μὲν ἀπέδωκε τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις ἐλευθέρας οἰκεῖν καὶ αὐτονόμους· ἑκατὸν δὲ τάλαντα Ῥωμαίοις ὑποτελεῖν, οὗ πλέον ἢ διπλάσιον τοῖς βασιλεῦσιν εἰσέφερον. θέας δὲ παντοδαπῶν ἀγώνων καὶ θυσίας ἐπιτελῶν τοῖς Θεοῖς, ἑστιάσεις καὶ δεῖπνα προὔθετο, χορηγίᾳ μὲν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀφθόνως χρώμενος, τάξιν δὲ καὶ κόσμον καὶ κατακλίσεις καὶ δεξιώσεις, καὶ τὴν πρὸς ἕκαστον αὐτοῦ τῆς κατ' ἀξίαν τιμῆς καὶ φιλοφροσύνης αἴσθησιν οὕτως ἀκριβῆ καὶ πεφροντισμένην ἐνδεικνύμενος, ὥστε θαυμάζειν τοὺς Ἕλληνας εἰ μηδὲ τὴν παιδιὰν ἄμοιρον ἀπολείπει σπουδῆς, ἀλλὰ τηλικαῦτα πράττων ἀνὴρ πράγματα, καὶ τοῖς μικροῖς τὸ πρέπον ἀποδίδωσιν. ὁ δὲ καὶ τούτοις ἔχαιρεν, ὅτι πολλῶν παρεσκευασμένων καὶ λαμπρῶν, τὸ ἥδιστον αὐτὸς ἦν ἀπόλαυσμα καὶ θέαμα τοῖς παροῦσι. καὶ πρὸς τοὺς θαυμάζοντας τὴν ἐπιμέλειαν, ἔλεγεν, τῆς αὐτῆς εἶναι ψυχῆς, παρατάξεώς τε προστῆναι καλῶς, καὶ συμποσίου· τὴν μὲν, ὅπως φοβερωτάτη τοῖς πολεμίοις, τὸ δ', ὡς εὐχαριστότατον ᾖ τοῖς συνοῦσιν. οὐδενὸς δ' ἧττον αὐτοῦ τὴν ἐλευθεριότητα καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν ἐπῄνουν οἱ ἄνθρωποι, πολὺ μὲν ἀργύριον, πολὺ δὲ χρυσίον ἐκ τῶν βασιλικῶν ἠθροισμένον οὐδ' ἰδεῖν ἐθελήσαντος, ἀλλὰ τοῖς ταμίαις εἰς τὸ δημόσιον παραδόντος. μόνα τὰ βιβλία τοῦ βασιλέως φιλογραμματοῦσι τοῖς υἱέσιν ἐπέτρεψεν ἐξελέσθαι, καὶ διανέμων ἀριστεῖα τῆς μάχης, Αἰλίῳ Τουβέρωνι τῷ γαμβρῷ φιάλην ἔδωκε πέντε λιτρῶν ὁλκήν. οὗτός ἐστιν Τουβέρων ὃν ἔφαμεν μετὰ συγγενῶν οἰκεῖν ἑκκαιδέκατον, ἀπὸ

γη-

quam decem legati Roma advenerunt, Macedonas liberos eſſe juſſit colentes urbes ſuas agroſque, utentes legibus ſuis; centum talenta tributi populo Romano ferrent, quum plus altero tanto pependiſſent regibus. Spectacula inde variorum ludorum & victimas Diis exhibuit, epulas conviviaque præbuit: in quæ ſumptum quidem large ſuppeditabat commeatus regius. Ordinem vero, diſpoſitionem, loca, ſalutationes, & quantum cujuſque dignitati deferre honoris & comitatis deberet, ita exacte atque accurate oſtendit ſe callere, ut ſtuperent Græci, quod ne quæ per ludum quidem agebat, tractaret ſolute, ſed vir rebus tantis diſtrictus, hiſce quoque minutiis decorem adhiberet. Atqui oblectabant hæc quoque eum, quod in tanto apparatu & ſplendore ſuaviſſimum eſſet ipſe oblectamentum & ſpectaculum convivis. Ac defixis induſtriæ ſuæ admiratione, ejuſdem mentis dixit eſſe aciem ordinare recte & convivium, hoc, ut quam gratiſſimum invitatis, illam, ut quam horrendiſſima hoſtibus eſſet. Nec minus quam reliquas virtutes liberalitatem ejus, & animi magnitudinem prædicabant homines, quod vim ingentem auri, ingentem argenti ex regiis coactam theſauris ne adſpicere quidem ſuſtinuerit, ſed quæſtoribus, ut in ærarium deferrent, permiſerit. Libros regios tantum ſtudioſis literarum conceſſit filiis ut auferrent. In donis dandis ob egregiam operam in pugna navatam Ælio Tuberoni genero phialam donavit quinque pondo. Tubero hic eſt, quem ſextumdecimum demonſtravimus cum propinquis habitaviſſe,

γηδίου μικροῦ διατρεφομένων ἁπάντων. καὶ πρῶτον ἄργυρον ἐκεῖνον φασὶν εἰς τὸν Αἰλίων οἶκον εἰσελθεῖν, ὑπ' ἀρετῆς καὶ τιμῆς εἰσαγόμενον· τὸν δὲ ἄλλον χρόνον οὔτ' αὐτοὺς οὔτε γυναῖκας ἀργυρίου χρῄζειν ἢ χρυσοῦ.

Διῳκημένων δὲ πάντων αὐτῷ καλῶς, ἀσπασάμενος τοὺς Ἕλληνας, καὶ παρακαλέσας τοὺς Μακεδόνας μεμνῆσθαι τῆς δεδομένης ὑπὸ Ῥωμαίων ἐλευθερίας, σώζοντας αὐτὴν δι' εὐνομίας καὶ ὁμονοίας, ἀνέζευξεν ἐπὶ τὴν Ἤπειρον, ἔχων δόγμα συγκλήτου τοὺς συμμεμαχημένους αὐτῷ τὴν πρὸς Περσέα μάχην στρατιώτας ἀπὸ τῶν ἐκεῖ πόλεων ὠφελῆσαι. βουλόμενος δὲ πᾶσιν ἅμα καὶ μηδενὸς προσδοκῶντος, ἀλλ' ἐξαίφνης ἐπιπεσεῖν, μετεπέμψατο τοὺς πρώτους ἐξ ἑκάστης πόλεως ἄνδρας δέκα, καὶ προσέταξεν αὐτοῖς, ὅσος ἄργυρός ἐστιν καὶ χρυσὸς ἐν οἰκίαις καὶ ἱεροῖς, ἡμέρᾳ ῥητῇ καταφέρειν. ἑκάστοις δὲ συνέπεμψεν, ὡς ἐπ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, φρουρὰν στρατιωτῶν, καὶ ταξίαρχον, προσποιούμενον ζητεῖν καὶ παραλαμβάνειν τὸ χρυσίον. ἐνστάσης δὲ τῆς ἡμέρας, ἐφ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἅμα καιρὸν ὁρμήσαντες, ἐτράποντο πρὸς καταδρομὴν καὶ διαρπαγὴν τῶν πολεμίων· ὥστε ὥρᾳ μιᾷ πεντεκαίδεκα ἀνθρώπων ἐξανδραποδισθῆναι μυριάδας, ἑβδομήκοντα δὲ πόλεις πορθηθῆναι, γενέσθαι δ' ἐκ τοσαύτης φθορᾶς καὶ πανωλεθρίας ἑκάστῳ στρατιώτῃ τὴν δόσιν οὐ μεῖζον ἕνδεκα δραχμῶν· φρίξαι δὲ πάντας ἀνθρώπους τὸ τοῦ πολέμου τέλος, εἰς μικρὸν οὕτω τὸ καθ' ἕκαστον λῆμμα καὶ κέρδος ἔθνους ὅλου κατακερματισθέντος.

Αἰμίλιος μὲν οὖν τοῦτο πράξας μάλιστα παρὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν, ἐπιει-

κῆ

viſſe, quum ex parvo ruſculo ſe tuerentur omnes. Illud autem argentum in domum Æliorum aiunt primum immigraſſe a virtute & honore illatam: antea neque ipſos neque uxores eorum aurum vel argentum affectaſſe.

Ubi jam rite cuncta diſpenſavit, ſalutatis Græcis, & admonitis Macedonibus, ut datæ ab Romanis libertatis memores eam diſciplina legum atque concordia tuerentur, movit in Epirum. Senatuſconſulto mandatum ei erat, ut militibus, quorum opera in pugna uſus fuerat adverſus Perſeum, prædam illius regionis oppidorum concederet. Ergo, ut omnibus ſimul præter expectationem & ſubito ingrueret, evocavit ex ſingulis oppidis denos principes viros, quibus denuntiavit, ut quod auri & argenti in privato & ſacris ædibus eſſet, ſtata die proferrent in publicum. Adjunxit ſingulis prætextu quærendi, & accipiendi auri, velut ad hoc ipſum, præſidium militum & centurionem. Inſtante die uno ſimul atque eodem momento diſcurrerunt ad diripiendos & ſpoliandos hoſtes. Ita una hora centum quinquaginta millia capitum humanorum in ſervitutem abrepta, ſeptuaginta oppida direpta fuere. Ex tanta clade atque exitio ſingulis militibus non plus undeni denarii dati. Omnes autem mortales exhorruerunt belli exitum, in adeo exiguum ſingulorum emolumentum & compendium tota una diſcerpta gente.

Hoc Æmilius edito maxime præter ingenium benignum ſuum & placidum, extem-

plo

ἣν καὶ χρηστὴν οὖσαν, εἰς Ὠρικὸν κατέβη· κἀκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῶν δυνάμεων περαιωθεὶς, ἀνέπλει τὸν Θύβριν ποταμὸν, ἐπὶ τῆς βασιλικῆς ἑκκαιδεκήρους κατεσκευασμένης εἰς κόσμον ὅπλοις αἰχμαλώτοις, καὶ φοινικίσι καὶ πορφύραις, ὡς καὶ πανηγυρίζοντας ἔξωθεν, καθάπερ εἰς τινα θριαμβικὴν θέαν, πομπῆς προαπολαύειν τοὺς Ῥωμαίους, τῷ ῥοθίῳ σχεδὸν ὑπάγοντι τὴν ναῦν ἀντιπαρεξάγοντας. οἱ δὲ στρατιῶται τοῖς βασιλικοῖς χρήμασιν ἐποφθαλμήσαντες, ὡς οὐχ ὅσων ἠξίουν ἔτυχον, ὠργίζοντο μὲν ἀδήλως διὰ τοῦτο, καὶ χαλεπῶς εἶχον πρὸς τὸν Αἰμίλιον, αἰτιώμενοι δὲ φανερῶς ὅτι βαρὺς γένοιτο καὶ δεσποτικὸς αὐτοῖς ἄρχων, οὐ πάνυ προθύμως ἐπὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ θριάμβου σπουδὴν ἀπήντησαν. αἰσθόμενος δὲ τοῦτο Σέρβιος Γάλβας, ἐχθρὸς Αἰμιλίου, γεγονὼς δὲ τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν χιλιάρχων, ἐθάρρησεν ἀναφανδὸν εἰπεῖν, ὡς οὐ δοτέον εἴη τὸν θρίαμβον. ἐνεὶς δὲ πολλὰς τῷ στρατιωτικῷ πλήθει διαβολὰς κατὰ τοῦ στρατηγοῦ, καὶ τὴν οὖσαν ὀργὴν ἔτι μᾶλλον ἐξερεθίσας, ᾐτεῖτο παρὰ τῶν δημάρχων ἄλλην ἡμέραν· ἐκείνην γὰρ οὐκ ἐξαρκεῖν τῇ κατηγορίᾳ, τέσσαρας ἔτι λοιπὰς ὥρας ἔχουσαν. τῶν δὲ δημάρχων λέγειν αὐτὸν εἴ τι βούλεται κελευόντων, ἀρξάμενος μακρῷ καὶ βλασφημίας ἔχοντι παντοδαπὰς χρῆσθαι λόγῳ, τὸν χρόνον ἀνήλωσεν τῆς ἡμέρας· καὶ γενομένου σκότους, οἱ μὲν δήμαρχοι τὴν ἐκκλησίαν ἀφῆκαν, πρὸς δὲ τὸν Γάλβαν οἱ στρατιῶται συνέδραμον θρασύτεροι γεγονότες· καὶ συγκροτήσαντες αὐτοὺς, περὶ τὸν ὄρθρον αὖθις καταλαμβάνονται τὸ Καπιτώλιον. ἐκεῖ γὰρ οἱ δήμαρχοι τὴν ἐκκλησίαν ἔμελλον ἄξειν.

Ἅμα

plo Oricum deſcendit: inde legiones deportavit in Italiam, atque regia nave, quam ſexdecim verſus remorum agebant, Macedonicis ornata ſpoliis, puniceiſque & purpureis textilibus, adverſo Tyberi amne eſt ſubvectus, completis ripis obviam lento navis curſui effuſa civium frequentia, ut quodammodo triumphalem pompam prælibaret populus Romanus. At milites, qui regiis opibus oculos cupiditatis adjecerant, ubi ſpei non reſponderunt præmia, clam exarſerunt inde & infenſi fuerunt Æmilio, propalam autem conquerentes, durum eum fuiſſe ſibi & imperioſum ducem, erant negligenter adfuturi ad procurandum ei triumphum. Quod odoratus Sergius Galba, Æmilii inimicus, qui tribunus militum ſub eo fuerat, non dubitavit ſuadere non eſſe ei decernendum triumphum. Hic quum militari turbæ multa ſuggeſſiſſet in imperatorem probra, & jam conceptam eorum iram magis etiam ſtimulaviſſet, poſtulavit a tribunis plebis, ut, quoniam hora eſſet jam octava diei, neque id ſatis temporis foret accuſationi, in poſterum diem diffunderet. Quum tribuni dicere eum ſi quid vellet juberent, prolixam exorſus & variarum calumniarum plenam orationem, diem dicendo exemit, ac tribuni jam tenebris dimiſerunt concionem. Milites vero concurrerunt ad Galbam ferociores redditi, ac coitione inter ſe facta, Capitolium diluculo inſederunt: eo enim concionem indixerant tribuni.

Poſt-

Ἅμα δ' ἡμέρᾳ τῆς ψήφου δοθείσης, ἥ τε πρώτη φυλὴ τὸν θρίαμβον ἀπεψηφίζετο, καὶ τοῦ πράγματος αἴσθησις εἰς τὸν ἄλλον τόπον καὶ τὴν σύγκλητον κατῄει. καὶ τὸ μὲν πλῆθος ὑπεραλγοῦν τῷ προπηλακίζεσθαι τὸν Αἰμίλιον, ἐν φωναῖς ἦν ἀπράκτοις· οἱ δὲ γνωριμώτατοι τῶν ἀπὸ βουλῆς, δεινὸν εἶναι τὸ γινόμενον βοῶντες, ἀλλήλους παρεκάλουν ἐπιλαβέσθαι τῆς τῶν στρατιωτῶν ἀσελγείας καὶ θρασύτητος, ἐπὶ πᾶν ἀφιξομένης ἄνομον ἔργον καὶ βίαιον, εἰ μηδὲν ἐμποδὼν αὐτοῖς γένοιτο, Παῦλον Αἰμίλιον ἀφελέσθαι τῶν ἐπινικίων τιμῶν. ὠσάμενοι δὲ τὸν ὄχλον καὶ ἀναβάντες ἀθρόοι, τοῖς δημάρχοις ἔλεγον ἐπισχεῖν τὴν ψηφοφορίαν, ἄχρις ἂν διέλθωσιν ἃ βούλονται πρὸς τὸ πλῆθος. ἐπισχόντων δὲ πάντων, καὶ γενομένης σιωπῆς, ἀνελθὼν ἀνὴρ ὑπατικὸς καὶ πολεμίους εἴκοσι καὶ τρεῖς ἐκ προκλήσεως ἀνῃρηκώς, Μάρκος Σερβίλιος, Αἰμίλιον μὲν ἔφη Παῦλον, ἡλίκος αὐτοκράτωρ γένοιτο, τὸ νῦν μάλιστα γινώσκειν, ὁρῶν ὅσης ἀπειθείας γέμοντι καὶ κακίας στρατεύματι χρώμενος, οὕτω καλὰς κατώρθωσε καὶ μεγάλας πράξεις· θαυμάζειν δὲ τὸν δῆμον, εἰ τοῖς ἀπ' Ἰλλυριῶν καὶ Λιβύων ἀγαλλόμενος θριάμβοις, αὐτῷ φθονεῖ τῶν Μακεδόνων βασιλέα ζῶντα καὶ τὴν Ἀλεξάνδρου καὶ Φιλίππου δόξαν ἐπιδεῖν ὑπὸ τοῖς Ῥωμαίων ὅπλοις ἀγομένην αἰχμάλωτον. πῶς γὰρ οὐ δεινὸν εἰπεῖν, εἰ φήμης περὶ νίκης ἀβεβαίου πρότερον εἰς τὴν πόλιν ἐμπεσούσης, ἐθύσατε τοῖς Θεοῖς, εὐχόμενοι τοῦ λόγου τούτου ταχέως ἀπολαβεῖν τὴν ὄψιν· ἥκοντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ μετὰ τῆς ἀληθινῆς νίκης, ἀφαιρεῖσθε τῶν μὲν Θεῶν τὴν τιμὴν, αὐτῶν δὲ τὴν χαρὰν, ὡς φοβούμενοι θεάσασθαι τὸ μέγεθος τῶν κατορθωμάτων, ἢ φειδόμε-

νοι

Poſtquam diluxit, miſſo in ſuffragia populo, prærogativa tribus triumphum antiquavit. Qua re ad alios delata, atque a ſenatu intellecta, plebs ob Æmilii ignominiam ingenti percita dolore irritos edebat clamores, principeſque ſenatus, indignum facinus eſſe vociferantes, concitabant ſeſe mutuo ut reprimerent licentiam & audaciam militarem, quæ, niſi iretur obviam, ne Paulum Æmilium triumphali laurea diſpoliarent, in omnem eruptura improbitatem & vim eſſet: ac ſummota turba in Capitolium frequentes ſcanderunt. Ibi poſtulaverunt a tribunis ne perferri permitterent ſuffragia, dum ad populum quæ viſa eſſent dixiſſent. Omnibus ſuffragia ſuſtinentibus, factoque ſilentio, conſcendens ſuggeſtum vir conſularis, qui tres & viginti hoſtes ex provocatione interemerat, M. Servilius, Quantus imperator, inquit, Paulus Æmilius fuerit, nunc maxime cognoſco, quum videam qui adeo ſeditioſos & improbos milites in caſtris haberet, quam præclaras & magnas res geſſerit. Vos miror, Quirites, ſi triumphis de Illyriis & Afris gloriantes, vobis invidetis regem Macedonum vivum, Alexandrique & Philippi gloriam contemplari armis Romanis ductam captivam. Anne abſurdum eſt vos qui, quum levis de victoria fama infuſa civitati fuiſſet, victimas Diis cecidiſtis, votaque nuncupaſtis, ut brevi liceret hujuſce rumoris capere oculis ſpectaculum: nunc poſtquam imperator veram adduxit palmam, fraudare Deos immortales ſuo honore, & vos ipſos lætitia; quaſi vereamini magnitudinem rerum præclare geſtarum haurire oculis,

aut

νοι τοῦ βασιλέως; καίτοι κρεῖττον ἦν τῷ πρὸς ἐκεῖνον ἐλέῳ, μὴ τῷ πρὸς αὐτοκράτορα φθόνῳ λυθῆναι τὸν θρίαμβον. ἀλλ᾽ εἰς τοσαύτην, ἔφη, τὸ κακόηθες ἐξουσίαν προάγεται δι᾽ ὑμῶν, ὥστε περὶ στρατηγίας καὶ θριάμβου τολμᾷ λέγειν ἄνθρωπος ἄτρωτος, καὶ τῷ σώματι στίλβων ὑπὸ λειότητος καὶ σκιατραφίας, πρὸς ὑμᾶς τοὺς τοσούτοις τραύμασι πεπαιδευμένους ἀρετὰς καὶ κακίας κρίνειν στρατηγῶν. ἅμα δὲ τῆς ἐσθῆτος διασχὼν ἐξέφηνε κατὰ τῶν στέρνων ὠτειλὰς ἀπίστους τὸ πλῆθος. εἶτα μεταστραφεὶς, ἔνια τῶν οὐκ εὐπρεπῶς ἐν ὄχλῳ γυμνοῦσθαι δοκούντων τοῦ σώματος ἀνεκάλυψε· καὶ πρὸς τὸν Γάλβαν ἐπιστρέψας, Σὺ μὲν, ἔφη, γελᾷς ἐπὶ τούτοις, ἐγὼ δὲ σεμνύνομαι πρὸς τοὺς πολίτας· ὑπὲρ τούτων γὰρ ἡμέραν καὶ νύκτα συνεχῶς ἱππασάμενος, ταῦτ᾽ ἔχον. ἀλλ᾽ ἄγε λαβὼν αὐτοὺς ἐπὶ τὴν ψῆφον· ἐγὼ δὲ καταβὰς παρακολουθήσω πᾶσι, καὶ γνώσομαι τοὺς κακοὺς καὶ ἀχαρίστους, καὶ δημαγωγεῖσθαι μᾶλλον ἐν τοῖς πολέμοις ἢ στρατηγεῖσθαι βουλομένους.

Οὕτω φασὶν ὑπὸ τῶν λόγων τούτων ἀνακοπῆναι καὶ μεταβαλεῖν τὸ στρατιωτικὸν, ὥστε πάσαις ταῖς φυλαῖς ἐπικυρωθῆναι τῷ Αἰμιλίῳ τὸν θρίαμβον. πεμφθῆναι δ᾽ αὐτὸν οὕτω λέγουσιν. ὁ μὲν δῆμος, ἔν τε τοῖς ἱππικοῖς θεάτροις, ἃ κίρκους καλοῦσιν, περί τε τὴν ἀγορὰν ἰκρία πηξάμενοι, καὶ τἆλλα τῆς πόλεως μέρη καταλαβόντες, ὡς ἕκαστα παρεῖχεν τῆς πομπῆς ἔποψιν, ἐθεῶντο καθαραῖς ἐσθῆσι κεκοσμημένοι. πᾶς δὲ ναὸς ἀνέῳκτο, καὶ στεφάνων καὶ θυμιαμάτων ἦν πλήρης. ὑπηρέται τε πολλοὶ καὶ ῥαβδονόμοι τοὺς ἀτάκτως συῤῥέοντας εἰς τὸ μέσον καὶ διαθέοντας ἐξείργοντες, ἀναπεπταμένας τὰς ὁδοὺς

ὁδοὺς

aut regi parcatis? Et quidem ſatius eſſet illius miſeratione quam invidia imperatoris abrogari triumphum. Atqui eo perrupit per vos livor licentiæ, ut de imperio & triumpho verba facere homo integro, molli nitenteque corpore, atque in umbra educato audeat apud vos, qui tam multis vulneribus de virtute & nequitia imperatorum judicium facere didiciſtis. Simul ſe nudavit, oſtenditque infinitas cicatrices adverſo corpore acceptas. Inde converſus, adaperuit quædam quæ ad populum non ita decore retegenda erant, atque ad Galbam reſpiciens, Tu quidem hæc, inquit, derides, ego vero apud cives glorior iis quæ pro his in equo dies noctesque perſedendo accepi. Sed age, voca hos ad ſuffragium, ego omnes aſſectabor, notaboque improbos & ingratos, eoſque qui ſibi in bello obſequutum magis quam imperatum volunt.

Adeo perhibent hac oratione repreſſam & immutatam militarem turbam, ut omnes tribus ſciſcerent Æmilio triumphum. Triumphatum ad hunc modum aiunt. Populus in equeſtribus theatris (Circos vocant) & foro tabulata fixerat, aliiſque urbis partibus ubi conſpici poterat pompa. Spectaverunt candidis amicti lacernis. Omnes ædes ſacræ apertæ erant, coronarumque & ſuffituum plenæ. Multi apparitores & viatores incompoſite confluentes & diſcurrentes ſummovebant de medio, vias patentes & vacuas

cuas

ὁδοὺς καὶ καθαρὰς παρεῖχον. τῆς δὲ πομπῆς εἰς ἡμέρας τρεῖς νενεμημένης, ἡ μὲν πρώτη, μόλις ἐξαρκέσασα τοῖς αἰχμαλώτοις ἀνδριᾶσι καὶ γραφαῖς καὶ κολοσσοῖς ἐπὶ ζευγῶν πεντήκοντα καὶ διακοσίων κομιζομένοις, τοῦτο ἔσχεν θέαν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὰ κάλλιστα καὶ πολυτελέστατα τῶν Μακεδονικῶν ὅπλων ἐπέμπετο πολλαῖς ἁμάξαις, αὐτά τε μαρμαίροντα χαλκῷ νεοσμήκτῳ καὶ σιδήρῳ· τήν τε θέσιν ἐκ τέχνης καὶ συναρμογῆς, ὡς ἂν μάλιστα συμπεφορημένοις, χύδην καὶ αὐτομάτως ἐῴκει πεποιημένα· κράνη πρὸς ἀσπίσι, καὶ θώρακες ἐπὶ κνημῖσι, καὶ Κρητικαὶ πέλται, καὶ Θρᾴκια γέρρα, καὶ φαρέτραι μετὰ ἱππικῶν ἀναμεμιγμέναι χαλινῶν, καὶ ξίφη γυμνὰ διὰ τούτων παρανίσχοντα, καὶ σάρισαι παραπεπηγυῖαι, σύμμετρον ἐχόντων χάλασμα τῶν ὅπλων, ὥστε τὴν πρὸς ἄλληλα κροῦσιν ἐν τῷ διαφέρεσθαι, τραχὺ καὶ φοβερὸν ὑπηχεῖν, καὶ μηδὲ νενικημένων ἄφοβον εἶναι τὴν ὄψιν. μετὰ δὲ τὰς ὁπλοφόρους ἁμάξας ἄνδρες ἐπεπορεύοντο τρισχίλιοι, νόμισμα φέροντες ἀργυροῦν ἐν ἀγγείοις ἑπτακοσίοις πεντήκοντα τριταλάντοις, ὧν ἕκαστον ἀνὰ τέσσαρες ἐκόμιζον· ἄλλοι δὲ κρατῆρας ἀργυροῦς, καὶ κέρατα, καὶ φιάλας, καὶ κύλικας, εὖ διακεκοσμημένα πρὸς θέαν ἕκαστα, περιττὰ τῷ μεγέθει καὶ τῇ παχύτητι τῆς τορείας.

Τῆς δὲ τρίτης ἡμέρας ἕωθεν μὲν εὐθὺς ἐπορεύοντο σαλπιγκταὶ, μέλος οὐ προσόδιον καὶ πομπικὸν, ἀλλ' οἵῳ μαχομένους ἐποτρύνουσιν αὐτοὺς Ῥωμαῖοι, προσεγκελευόμενοι. μετὰ δὲ τούτους ἤγοντο χρυσόκερῳ τροφίαι βοῦς, ἑκατὸν εἴκοσι, μίτραις ἠσκημένοι καὶ στέμμασιν. οἱ δ' ἄγοντες αὐτοὺς νεανίσκοι, περιζώμασιν εὐπαρύφοις ἐσαλ-

cuas præſtabant. Triumpho in triduum diviſo, primo die ſigna capta, tabulæ pictæ, & coloſſi ducentis quinquaginta vehiculis tranſlata, vixque hic dies ei ſpectaculo ſatis fuit. Secundo die fabrefacta & pulcherrima ſpolia Macedonica multis plauſtris tranſvecta, ære ferroque modo exterſo fulgentia. Quæ quum perquam artificioſo concinnoque eſſent ordine conſtructa, temere & fortuito videbantur congeſta, galeæ impoſitæ clypeis, loricæ ocreis, parmæ Creticæ, Thraciæ tragulæ, & pharetræ equeſtribus confuſæ frænis, ſtrictique gladii ex medio horum eminentes, atque interjectæ ſariſſæ. Habebant hæc arma conveniens laxamentum, ut mutuo crepitu in transferendo ſtridorem ederent aſperum & terribilem, ac ne ſpolia devictorum quidem adſpici citra horrorem valerent. Plauſtra quibus arma portabantur viri ter mille ſequuti. Hi nummos argenteos ſeptingentis quinquaginta vaſis: vas erat quodlibet trium talentorum, ſingula quaterni portarunt. Alii crateras argenteos, cornua, phialas, poculaque, unumquodque eleganter ad ſpectaculum compoſitum, rara magnitudine & craſſitudine cælaturæ.

Tertio die ſummo mane præceſſerunt tubicines: modos canebant non quales ſolent in ſupplicationibus & pompis, ſed quibus claſſicum canunt quum militem acuunt ad prœlium Romani. Secundum hæc victimas, boves domeſticos auratis cornibus, centum viginti, vittis ſertiſque redimitos, adoleſcentes duxerunt ſplendidis cingulis compti, quos pueri comi-

ἐσταλμένοι, πρὸς ἱερουργίαν ἐχώρουν· καὶ παῖδες ἀργυρᾶ λοιβεῖα καὶ χρυσᾶ κομίζοντες. εἶτα μετὰ τούτους οἱ τὸ χρυσοῦν νόμισμα φέροντες, εἰς ἀγγεῖα τριταλαντιαῖα μεμερισμένον ὁμοίως τῷ ἀργυρείῳ. τὸ δὲ πλῆθος ἦν τῶν ἀγγείων, ὀγδοήκοντα τριῶν δέοντα. τούτοις ἐπέβαλλον οἵ τε τὴν ἱερὰν φιάλην ἀνέχοντες, ἣν ὁ Αἰμίλιος ἐκ χρυσοῦ δέκα ταλάντων διὰ λίθων κατεσκεύασεν· οἵ τε τὰς Ἀντιγονίδας καὶ Σελευκίδας καὶ Θηρικλείους, καὶ ὅσα περὶ δεῖπνον χρυσώματα τοῦ Περσέως ἐπιδεικνύμενοι. τούτοις ἐπέβαλλε τὸ ἅρμα τοῦ Περσέως, καὶ τὰ ὅπλα, καὶ τὸ διάδημα τοῖς ὅπλοις ἐπικείμενον. εἶτα, μικροῦ διαλείμματος ὄντος ἤδη, τὰ τέκνα τοῦ βασιλέως ἤγοντο δοῦλα, καὶ σὺν αὐτοῖς τροφέων καὶ διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν δεδακρυμένων ὄχλος· αὐτῶν τε τὰς χεῖρας ὀρεγόντων εἰς τοὺς θεατὰς, καὶ τὰ παιδία δεῖσθαι καὶ λιτανεύειν διδασκόντων. ἦν δ' ἄῤῥενα μὲν, δύο, θῆλυ δὲ, ἕν, οὐ πάνυ συμφρονοῦντα τῶν κακῶν τὸ μέγεθος διὰ τὴν ἡλικίαν· ᾗ καὶ μᾶλλον ἐλεεινὰ πρὸς τὴν μεταβολὴν τῆς ἀναισθησίας ἦν. ὥστε μικροῦ τὸν Περσέα βαδίζειν παρορώμενον· οὕτως ὑπ' οἴκτου τοῖς νηπίοις προσείχοντο τὰς ὄψεις οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ δάκρυα πολλοῖς ἐκβάλλειν συνέβη· πᾶσι δὲ μεμιγμένην ἀλγηδόνι καὶ χάριτι τὴν θέαν εἶναι, μέχρι οὗ τὰ παιδία παρῆλθεν.

Αὐτὸς δὲ τῶν τέκνων ὁ Περσεὺς, καὶ τῆς περὶ αὐτὰ θεραπείας κατόπιν ἐπορεύετο, φαιὸν μὲν ἱμάτιον ἀμπεχόμενος, καὶ κρηπῖδας ἔχων ἐπιχωρίους, ὑπὸ δὲ μεγέθους τῶν κακῶν πάντα θαμβοῦντι καὶ παραπεπληγμένῳ μάλιστα τὸν λογισμὸν ἐοικώς. καὶ τούτῳ δ' εἵπετο χορὸς φίλων καὶ συνήθων, βεβαρημέ-

comitabantur aureas & argenteas pateras ferentes. Poſt eos aurum ſignatum portaverunt in vaſa trium talentorum capacia diſtributum ſimiliter ut argentum. Vaſa fuerunt numero octoginta tribus minus. Hos ſequuti qui ſacram phialam geſtabant, quam Æmilius decem talentorum auri diſtinxerat gemmis. Hinc, qui Antigonidas, Seleucidas, Thericleos, vaſaque aurea, quibus uti in conviviis Perſeus ſolebat, oſtentaverunt; quibus currus Perſei ſucceſſit, cui impoſita erant arma ejus, & armis diadema. Mox parvo intervallo ducti liberi regis captivi, quos nutritiorum, præceptorum & pædagogorum grex lacrymabundorum comitatus. Hi manus ad ſpectatores tendebant, puerisque ſuggerebant ut orarent & ſupplicarent populo. Duo filii erant, filia una, magnitudinem calamitatis ſuæ per ætatem non admodum capientes: quo miſerabilior ex viciſſitudine fortunæ ſimplicitas eorum erat, ut pene Perſeus ſpectantium oculos præterierit. Ita miſeratio in infantes Romanorum defixerat aciem, ac multæ effuſæ lacrymæ ſunt: omnibuſque mixtum acerbitate & oblectamento fuit ſpectaculum; quouſque prætergreſſi ſunt pueri.

Eos eorumque famulitium proxime excepit Perſeus pullata veſte, patriis indutus crepidis, præ miſeriarum mole ad omnia ſtupentis & attoniti mente ſimilis. Pone hos amicorum & neceſſariorum regis caterva, quorum erat luc-

μένων τὰ πρόσωπα πένθει, καὶ τῷ πρὸς Περσέα βλέπειν ἀεὶ καὶ δακρύειν, ἔννοιαν παριστάντων τοῖς θεωμένοις, ὅτι τὴν ἐκείνου τύχην ὀλοφύρονται, τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἐλάχιστα φροντίζοντες. καίτοι προσέπεμψε τῷ Αἰμιλίῳ δεόμενος μὴ πομπευθῆναι, καὶ παραιτούμενος τὸν θρίαμβον. ὁ δὲ τῆς ἀνανδρίας αὐτοῦ καὶ φιλοψυχίας, ὡς ἔοικεν, καταγελῶν, Ἀλλὰ τοῦτό γ', εἶπεν, καὶ πρότερον ἦν ἐπ' αὐτῷ, καὶ νῦν ἐστιν, ἂν βούληται· δηλῶν τὸν πρὸ αἰσχύνης θάνατον, ὃν οὐχ ὑπομείνας ὁ δείλαιος, ἀλλ' ὑπ' ἐλπίδων τινῶν ἀπομαλακισθεὶς, ἐγεγόνει μέρος τῶν αὐτοῦ λαφύρων. ἐφεξῆς δὲ τούτοις ἐκομίζοντο χρυσοῖ στέφανοι τετρακόσιοι τὸ πλῆθος, οὓς αἱ πόλεις ἀριστεῖα τῆς νίκης τῷ Αἰμιλίῳ μετὰ πρεσβειῶν ἔπεμψαν. εἶτ' αὐτὸς ἐπέβαλεν, ἅρματι κεκοσμημένῳ διαπρεπῶς ἐπιβεβηκὼς, ἀνὴρ καὶ δίχα τοσαύτης ἐξουσίας ἀξιοθέατος, ἁλουργίδα χρυσόπαστον ἀμπεχόμενος, καὶ δάφνης κλῶνα τῇ δεξιᾷ προτείνων. ἐδαφνηφόρει δὲ καὶ σύμπας ὁ στρατὸς, τῷ μὲν ἅρματι τοῦ στρατηγοῦ κατὰ λόχους καὶ τάξεις ἑπόμενος, ᾄδων δὲ, τὰ μὲν, ᾠδάς τινας πατρίους ἀναμεμιγμένας γέλωτι, τὰ δὲ, παιᾶνας ἐπινικίους, καὶ τῶν διαπεπραγμένων ἐπαίνους εἰς τὸν Αἰμίλιον, περίβλεπτον ὄντα καὶ ζηλωτὸν ὑπὸ πάντων, οὐδενὶ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἐπίφθονον· πλὴν εἴ τι δαιμόνιον ἄρα τῶν μεγάλων καὶ ὑπερόγκων εἴληχεν εὐτυχιῶν ἀπαρύτειν, καὶ μιγνύναι τὸν ἀνθρώπινον βίον, ὅπως μηδενὶ κακῶν ἄκρατος εἴη καὶ καθαρὸς, ἀλλὰ καθ' Ὅμηρον, ἄριστα δοκῶσι πράττειν, οἷς αἱ τύχαι τροπὴν ἐπ' ἀμφότερα τῶν πραγμάτων ἔχουσιν.

Ἦσαν

luctu oppreſſus vultus. Quia vero perpetuo defixam in Perſeum aciem habebant, lacrymabanturque, opinionem imprimebant ſpectantibus, illius ſe lamentari fortunam, de ſua ſorte minime laborare. Et quidem miſerat ad Æmilium deprecatum ne in triumpho duceretur, aut ſpectaculum publico fieret. Qui mollitiem hominis & ignaviam haud dubie irridens, In tua id quidem (inquit) & pridem fuit, & nunc manu atque voluntate eſt poſitum; ſignificans præveniendum illud dedecus fuiſſe morte, quam declinans miſer & ſpe neſcio qua emollitus, ſuorum pars manubiorum eſt factus. Sub his coronæ aureæ quadringentæ numero tranſlatæ, dona civitatum Æmilio cum legationibus victoriæ cauſa miſſæ. Inde ipſe curru magnifice exornato urbem invectus eſt, vir vel ſine tanta imperii pompa ſpectatu dignus, toga picta amictus, & lauri ramum dextra protendens. Laureatus etiam univerſus exercitus centuriatim & manipulatim ducis currum proſequutus eſt, partim carmina, ut in triumphis ſolet, jocis mixta, partim cantilenas victoriales rerumque geſtarum laudes canebant in Æmilium, quem ſuſpiciebant omnes, & beatum ducebant, nulli inviſum bono: niſi ſane quis Deus hoc habet muneris, ut de inſigni & immodica detrahat fœlicitate, ſortemque miſceat humanam, ne a malis liquida ſit & ſincera; ſed præclariſſime (ut eſt apud Homerum) agi videatur cum iis, quorum habent fortunæ in utramque partem converſionem.

Qua-

Ἦσαν γὰρ αὐτῷ τέσσαρες υἱοί, δύο μὲν εἰς ἑτέρας ἀπῳκισμένοι συγγενείας, ὡς ἤδη λέλεκται, Σκηπίων καὶ Φάβιος, δύο δὲ παῖδες ἔτι τὴν ἡλικίαν· οὓς ἐπὶ τῆς οἰκίας εἶχεν τῆς ἑαυτοῦ, γεγονότας ἐξ ἑτέρας γυναικός. ὧν ὁ μὲν ἡμέραις πέντε πρὸ τοῦ θριαμβεύειν τὸν Αἰμίλιον, ἐτελεύτησεν τεσσαρεσκαιδεκέτης, ὁ δὲ δωδεκέτης μετὰ τρεῖς ἡμέρας θριαμβεύσαντος ἐπαπέθανεν· ὥστε μηδένα γενέσθαι Ῥωμαίων τοῦ πάθους ἀνάλγητον, ἀλλὰ φρῖξαι τὴν ὠμότητα τῆς τύχης ἅπαντας, ὡς οὐκ ᾐδέσατο πένθος τοσοῦτον εἰς τὴν οἰκίαν ζήλου καὶ χαρᾶς καὶ θυσιῶν γέμουσαν εἰσάγουσα, καὶ καταμιγνύουσα θρήνους καὶ δάκρυα παιᾶσιν ἐπινικίοις καὶ θριάμβοις.

Οὐ μὴν ἀλλ᾽ ὁ Αἰμίλιος, ὀρθῶς λογιζόμενος ἀνδρείας καὶ θαῤῥαλεότητος ἀνθρώποις οὐ πρὸς ὅπλα καὶ σαρίσας χρῆσιν εἶναι μόνον, ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν ὁμαλῶς τύχης ἀντίστασιν, οὕτως ἡρμόσατο καὶ κατεκόσμησε τὴν τῶν παρόντων σύγκρασιν, ὥστε τοῖς ἀγαθοῖς τὰ φλαῦρα, καὶ τὰ οἰκεῖα τοῖς δημοσίοις ἐναφανισθέντα, μὴ ταπεινῶσαι τὸ μέγεθος, μηδὲ καθυβρίσαι τὸ ἀξίωμα τῆς νίκης. τὸν μέν γε πρότερον τῶν παίδων ἀποθανόντα θάψας, εὐθὺς ἐθριάμβευσεν, ὡς λέλεκται· τοῦ δὲ δευτέρου μετὰ τὸ θρίαμβον τελευτήσαντος, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τὸν Ῥωμαίων δῆμον, ἐχρήσατο λόγοις ἀνδρὸς οὐ δεομένου παραμυθίας, ἀλλὰ παραμυθουμένου τοὺς πολίτας δυσπαθοῦντας ἐφ᾽ οἷς ἐκεῖνος ἐδυστύχησεν. ἔφη γὰρ, ὅτι τῶν ἀνθρωπίνων οὐδὲν οὐδέποτε δείσας, τῶν δὲ θείων, ὡς ἀπιστότατον καὶ ποικιλώτατον πρᾶγμα, τὴν τύχην ἀεὶ φοβηθεὶς, μάλιστα περὶ τοῦτον αὐτῆς τὸν πόλεμον, ὥσπερ πνεύματος λαμ-

Quatuor Paulo filii erant, duo in alias familias per adoptionem (ut ſupra eſt dictum) dati, Scipio & Fabius; duo etiamnum pueri, quos in familia ſua retinuerat, ex altera ſuſcepti uxore. Horum alter quatuordecim annos natus, diebus quinque ante triumphum ejus, alter duodecim annorum, triduo deceſſit poſt triumphum. Neque erat quiſquam ex populo Romano, ad quem non pervenerit hujus ſenſus doloris. Omnes ſævitiam horruerunt fortunæ, quæ tantum luctum non ſit verita in domum fœlicitate, gaudio, feſtiſque ſacrificiis refertam invehere, lamentationibuſque & fletibus cantilenas confundere victoriales ac triumphos.

At vero Æmilius recte reputans fortitudine & animo hominibus non contra arma & haſtas tantum, verum contra omnes æque fluctus fortunæ opus eſſe, ita concinne moderatus eſt temperavitque res præſentes, ut bonis mala, & domeſtica publicis obruta magnitudinem ne deprimerent neque majeſtatem commacularent victoriæ ſuæ. Namque ſimul atque extulit priorem filium, ut diximus, triumphavit: ac quum alterius funus triumphum excepiſſet, concilio populi advocato, orationem habuit convenientem viro non qui conſolatione egeret, ſed qui conſolaretur cives infortunium dolentes ſuum. Quum ab humanis, inquit, nihil unquam timuerim, ex rebus divinis metuere ut infidiſſimam & inſtabiliſſimam ſemper fortunam nunquam deſtiti, præcipue quod hoc bello illa fuiſſet rebus gerendis, ſicut

λαμπροῦ, ταῖς πράξεσι παρούσαις διατελοίη μεταβολήν τινα καὶ παλίρροιαν προσδεχόμενος. Μιᾷ μὲν γὰρ, εἶπεν, ἡμέρᾳ τὸν Ἰόνιον ἀπὸ Βρεντεσίου περάσας, εἰς Κέρκυραν κατήχθην· πεμπταῖος δ' ἐκεῖθεν ἐν Δελφοῖς τῷ Θεῷ θύσας, ἑτέραις αὖθις αὖ πέντε τὴν δύναμιν ἐν Μακεδονίᾳ παρέλαβον, καὶ τὸν εἰωθότα συντελέσας καθαρμὸν αὐτῆς, καὶ τῶν πράξεων εὐθὺς ἐναρξάμενος, ἐν ἡμέραις ἄλλαις πεντεκαίδεκα τὸ κάλλιστον ἐπέθηκα τῷ πολέμῳ τέλος. ἀπιστῶν δὲ τῇ τύχῃ διὰ τὴν εὔροιαν τῶν πραγμάτων, ὡς ἄδεια πολλὴ, καὶ κίνδυνος οὐδεὶς ἦν ἀπὸ τῶν πολεμίων, μάλιστα κατὰ πλοῦν ἐδεδίειν τὴν μεταβολὴν τοῦ δαίμονος, ἐπ' εὐτυχίᾳ τοσοῦτον στρατὸν νενικηκότα, καὶ λάφυρα καὶ βασιλεῖς αἰχμαλώτους κομίζων. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σωθεὶς πρὸς ὑμᾶς, καὶ τὴν πόλιν ὁρῶν εὐφροσύνης καὶ ζήλου καὶ θυσιῶν γέμουσαν, ἔτι τὴν τύχην δι' ὑποψίας εἶχον, εἰδὼς οὐδὲν εἰλικρινὲς οὐδ' ἀνεμέσητον ἀνθρώποις τῶν μεγάλων χαριζομένην. καὶ τοῦτον οὐ πρότερον ἡ ψυχὴ τὸν φόβον, ὠδίνουσα καὶ περισκοπουμένη τὸ μέλλον ὑπὲρ τῆς πόλεως, ἀφῆκεν, ἢ τηλικαύτῃ με προσπταῖσαι δυστυχίᾳ περὶ τὸν οἶκον, υἱῶν ἀρίστων, οὓς ἐμαυτῷ μόνους ἐλιπόμην διαδόχους, ταφὰς ἐπαλλήλους ἐν ἡμέραις ἱεραῖς μεταχειρισάμενον. νῦν οὖν ἀκίνδυνός εἰμι τὰ μέγιστα, καὶ θαρρῶ καὶ νομίζω τὴν τύχην ἡμῖν παραμενεῖν ἀβλαβῆ καὶ βέβαιον. ἱκανῶς γὰρ ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς κακοῖς εἰς τὴν τῶν κατωρθωμένων ἀποκέχρηται νέμεσιν, οὐκ ἀφανέστερον ἔχουσα παράδειγμα τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας τοῦ θριαμβευομένου τὸν θριαμβεύοντα· πλὴν ὅτι Περσεὺς μὲν ἔχει καὶ νενικημένος τοὺς παῖδας, Αἰμίλιος δὲ τοὺς αὐτοῦ νικήσας ἀπέβαλεν. Οὕτω

cut ſecunda aura, ſemper favens, inclinationem aliquam & procellam exſpectans. Uno die a Brunduſio mari Ionio tranſmiſſo tenui Corcyram, inde die quinto ſacrificavi Delphis. Alteris quinque exercitum in Macedonia accepi. Mox luſtrato de more exercitu, res gerere aggreſſus, diebus aliis quindecim pulcherrimum rebus impoſui finem. Ob hunc ſecundum rerum curſum fortunam habens ſuſpectam, quia eram ſecurus jam & ſolutus periculo hoſtili, per pelagus in tranſportando ex fœlicitate tanta victore exercitu, præda, & regibus captivis, fortunæ timui vices. Poſtquam vero perveni ad vos ſalvus, & civitatem vidi gaudio, grâtulatione, feſtis agitandis confertam, quandoquidem nihil fortuna magnis in rebus largitur ſincerum mortalibus & illibatum, ſuſpectabam etiamnum eam. Nec ante hunc timorem parturiens animus & futurum ſolicitudine urbis circumſpectans depoſuit, quam in tantum familiare incurri naufragium, optimorumque filiorum, quos mihi reliqueram ſolos hæredes, continua funera feſtis diebus duxi. Nunc igitur defunctus ſummis periculis ſum, confidoque & arbitror innoxiam nobis fortunam atque ſtabilem permanſuram. Abunde enim ad ſatisfaciendum ſuæ ob res lætas invidiæ, me meiſque eſt abuſa calamitatibus; neque habet obſcurius humanæ imbecillitatis exemplum triumphantem, quam eum de quo triumphatum eſt: niſi quod Perſeus liberos habet etiam victus, qui cum vicit Æmilius ſuos amiſit. Adeo

Οὕτω μὲν εὐγενεῖς καὶ μεγάλους λόγους τὸν Αἰμίλιον ἐξ ἁπλοῦ καὶ ἀληθινοῦ φρονήματος ἐν τῷ δήμῳ διαλεχθῆναι λέγουσι. τῷ δὲ Περσεῖ, καίπερ οἰκτεῖραι τὴν μεταβολὴν καὶ μάλα βοηθῆσαι προθυμηθεὶς, οὐδὲν εὕρετο, πλὴν μεταστάσεως ἐκ τοῦ καλουμένου κάρκερε παρ' αὐτοῖς, εἰς τόπον καθαρὸν καὶ φιλανθρωποτέραν δίαιταν. ὅπου φρουρούμενος, ὡς μὲν οἱ πλεῖστοι γεγράφασιν, ἀπεκαρτέρησεν· ἔνιοι δὲ τῆς τελευτῆς ἴδιόν τινα καὶ παρηλλαγμένον τρόπον ἱστοροῦσι. μεμψαμένους γάρ τι καὶ θυμωθέντας αὐτῷ τοὺς περὶ τὸ σῶμα στρατιώτας, ὡς ἕτερον οὐδὲν ἠδύναντο λυπεῖν καὶ κακοῦν αὐτὸν, ἐξείργειν τῶν ὕπνων, καὶ προσέχοντας ἀκριβῶς ἐνίστασθαι ταῖς καταφοραῖς, καὶ συνέχειν ἐγρηγορότα πάσῃ μηχανῇ, μέχρι οὗ τοῦτον τὸν τρόπον ἐκπονηθεὶς ἐτελεύτησεν. ἐτελεύτησε δὲ καὶ τῶν παιδίων τὰ δύο· τὸν δὲ τρίτον, Ἀλέξανδρον, εὐφυᾶ μὲν ἐν τῷ τορεύειν καὶ λεπτουργεῖν γενέσθαι φασίν· ἐκμαθόντα δὲ τὰ Ῥωμαϊκὰ γράμματα καὶ τὴν διάλεκτον, ὑπογραμματεύειν τοῖς ἄρχουσιν, ἐπιδέξιον καὶ χαρίεντα περὶ ταύτην τὴν ὑπηρεσίαν ἐξεταζόμενον.

Ταῖς δὲ Μακεδονικαῖς πράξεσι τοῦ Αἰμιλίου δημοτικωτάτην προσγράφουσι χάριν ὑπὲρ τῶν πολλῶν, ὡς τοσούτων εἰς τὸ δημόσιον τότε χρημάτων ὑπ' αὐτοῦ τεθέντων, ὥστε μηκέτι δεῆσαι τὸν δῆμον εἰσενεγκεῖν, ἄχρι τῶν Ἱρτίου καὶ Πάνσα χρόνων, οἳ περὶ τὸν πρῶτον Ἀντωνίου καὶ Καίσαρος πόλεμον ὑπάτευσαν. κἀκεῖνο δ' ἴδιον καὶ περιττὸν τοῦ Αἰμιλίου, τὸ σπουδαζόμενον ὑπὸ τοῦ δήμου καὶ τιμώμενον διαφερόντως, ἐπὶ τῆς ἀριστοκρατικῆς μεῖναι προαιρέσεως, καὶ μηδὲν εἰπεῖν μηδὲ πρᾶξαι χάριτι τῶν πολλῶν, ἀλλὰ τοῖς πρώτοις καὶ

κρα-

Adeo generoſam & magnificam orationem Æmilius ex animo non compoſito, ſed vero dicitur ad populum habuiſſe. Perſei vero miſeratus conditionem, quum maxime ſtuderet opitulari ei, nihil habuit, niſi ut pro carcere, in libera & humana cuſtodia teneretur. In qua dum aſſervatur, ſibi ipſe (ut plerique tradiderunt) inedia conſcivit mortem. Aliqui rarum fati ejus produnt & inauditum modum. Indignantes aliquam ob cauſam, & infenſos qui eum aſſerebant milites, quum fatigare & lædere eum re nulla alia valerent, ſomno eum prohibuiſſe, quos enixe ſoporem interpellantes, omni ope eum in perpetuis vigiliis continuiſſe, dum ita fatiſcens exſpiraverit. Defuncti etiam duo filii ejus ſunt: tertium Alexandrum egregium artificem in tornando & cælando arguto opere referunt fuiſſe; inde, Romanis literis & ſermone perceptis, ſcribæ operam præbuiſſe magiſtratibus, quo in munere habilem & ſcitum repertum.

Rebus geſtis Æmilii Macedonicis beneficium populo longe gratiſſimum attexunt, tantum pecuniæ eum in ærarium intuliſſe, ut deinceps cenſum pendere deſierint uſque ad Hirtii & Panſæ conſulatum, qui conſules primo Antonii & Cæſaris bello fuere. Jam hoc habuit præcipuum atque eximium Æmilius, ut quum a populo diligeretur & coleretur mirifice, in partibus conſiſteret tamen nobilitatis, neque ullo vel dicto vel facto blandiretur populo, verum in republica

geren-

κρατίστοις ἀεὶ συνεξετάζεσθαι περὶ τὴν πολιτείαν. ὃ καὶ χρόνοις ὕστερον Ἄππιος ὠνείδισεν Ἀφρικανῷ Σκιπίωνι. μέγιστοι γὰρ ὄντες ἐν τῇ πόλει τότε, τὴν τιμητικὴν ἀρχὴν μετῄεσαν, ὁ μὲν τὴν βουλὴν ἔχων καὶ τοὺς ἀρίστους περὶ αὐτὸν, αὕτη γὰρ Ἀππίοις ἡ πολιτεία πάτριος, ὁ δὲ, μέγας μὲν ὢν ἐφ' ἑαυτοῦ, μεγάλῃ δ' ἀεὶ τῇ παρὰ τοῦ δήμου χάριτι καὶ σπουδῇ κεχρημένος. ὡς οὖν ἐμβαλόντος εἰς ἀγορὰν τοῦ Σκιπίωνος κατεῖδεν παρὰ πλευρὰν ὁ Ἄππιος ἀνθρώπους ἀγεννεῖς καὶ δεδουλευκότας, ἀγοραίους δὲ καὶ δυναμένους ὄχλον συναγαγεῖν, καὶ σπουδαρχίᾳ καὶ κραυγῇ πάντα πράγματα βιάσασθαι, μέγα βοήσας, Ὦ Παῦλε, εἶπεν, Αἰμίλιε, στέναξον ὑπὸ γῆς, αἰσθόμενος ὅτι σοῦ τὸν υἱὸν Αἰμίλιος ὁ κῆρυξ καὶ Λικίννιος Φιλόνεικος, ἐπὶ τιμητίαν κατάγουσιν. ἀλλὰ Σκιπίων μὲν, αὔξων τὰ πλεῖστα τὸν δῆμον, εὔνουν εἶχεν· Αἰμίλιος δὲ καίπερ ὢν ἀριστοκρατικὸς, οὐδὲν ἧττον ὑπὸ τῶν πολλῶν ἠγαπᾶτο τοῦ μάλιστα δημαγωγεῖν καὶ πρὸς χάριν ὁμιλεῖν τοῖς πολλοῖς δοκοῦντος. ἐδήλωσαν δὲ, μετὰ τῶν ἄλλων καλῶν καὶ τιμητίας αὐτὸν ἀξιώσαντες, ἥτις ἐστὶν ἀρχὴ πασῶν ἱερωτάτη, καὶ δυναμένη μέγα πρός τε τἄλλα καὶ πρὸς ἐξέτασιν βίων. ἐκβαλεῖν τε γὰρ ἔξεστι συγκλήτου τὸν ἀπρεπῶς ζῶντα τοῖς τιμηταῖς, καὶ προσγράψαι τὸν ἄριστον, ἵππου τ' ἀφαιρέσει τῶν νέων ἀτιμάσαι τὸν ἀκολασαίνοντα. καὶ τῶν οὐσιῶν οὗτοι τὰ τιμήματα καὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἐπισκοποῦσιν. ἀπεγράψαντο μὲν οὖν κατ' αὐτὸν μυριάδες ἀνθρώπων τριάκοντα τρεῖς, ἔτι δ' ἑπτακισχίλιοι τετρακόσιοι πεντήκοντα δύο. τῆς δὲ βουλῆς προέγραψε μὲν Μάρκον Αἰμίλιον Λέπιδον, ἤδη τετράκις καρπούμενον ταύτην τὴν προεδρίαν,

gerenda aggregaret ſe ad principes & optimates: quod inſequutis temporibus Scipioni Africano exprobravit Appius. Erant hi ea tempeſtate primi in civitate, & cenſuram petebant. Stipabant hunc ſenatus & optimates, (id erat enim inſtitutum Appiis avitum, factionem nobilitatis ut tuerentur) ille, cum per ſe magnus exiſtebat, tum magno populi fruebatur favore & ſtudio: quem, quum in forum progrederetur, cernens Appius hominibus ſeptum ſordidis & libertinis, forenſibus autem & factioſis, ambituque & clamore per omnia perrumpendi artificibus, elata voce, Ingemiſce (inquit) Paule Æmili, ſi ſentis apud inferos, quod filium tuum Æmilius præco & Licinius Philonicuſque deducant cenſorium candidatum. Cæterum Scipio ex beneficiis continuis in populum ſuis, eſt benevolentia ejus uſus: Æmilius vero quanquam in principum factione foret, plebi nihilo tamen minus erat charus quam qui maxime popularis, & aſſentator multitudinis habebatur. Id declaraverunt quum inter alios honores contulerunt in eum cenſuræ dignitatem, qui magiſtratus omnium ſanctiſſimus, magnæque eſt cum in aliis, tum in regendis moribus autoritatis. Jus cenſoribus eſt turpiter viventem ſenatu movendi, & allegendi probatiſſimum, luxurioſum etiam juvenem equo adempto notandi: hi cenſum quoque populi agunt & luſtrum condunt. Cenſa per eum ſunt civium capita trecenta triginta ſeptem millia quadringenti quinquaginta duo. Principem ſenatus M. Æmilium Lepidum, qui quartum jam eam dignitatem erat adeptus,

δείαν, ἐξέβαλε δὲ τρεῖς συγκλητικοὺς οὐ τῶν ἐπιφανῶν, καὶ περὶ τὴν τῶν ἱππέων ἐξέτασιν ὁμοίως ἐμετρίασεν αὐτός τε καὶ Μάρκιος Φίλιππος ὁ συνάρχων αὐτοῦ.

Διῳκημένων δὲ τῶν πλείστων καὶ μεγίστων, ἐνόσησε νόσον ἐν ἀρχῇ μὲν ἐπισφαλῆ, χρόνῳ δὲ ἀκίνδυνον, ἐργώδη δὲ καὶ δυσαπάλλακτον γενομένην. ἐπεὶ δὲ πεισθεὶς ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἔπλευσεν εἰς Ἐλέαν τῆς Ἰταλίας, καὶ διέτριβεν αὐτόθι πλείω χρόνον ἐν παραλίοις ἀγροῖς καὶ πολλὴν ἡσυχίαν ἔχουσιν, ἐπόθησαν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ φωνὰς πολλάκις ἐν θεάτροις, οἷον εὐχόμενοι, καὶ σπεύδοντες ἰδεῖν, ἀφῆκαν. οὔσης δέ τινος ἱερουργίας ἀναγκαίας, ἤδη δὲ καὶ δοκοῦντος ἱκανῶς ἔχειν αὐτῷ τοῦ σώματος, ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην. κἀκείνην μὲν ἔθυσε μετὰ τῶν ἄλλων τὴν θυσίαν ἱερέων, ἐπιφανῶς τοῦ δήμου περικεχυμένου καὶ χαίροντος· τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ πάλιν ἔθυσεν αὐτὸς ὑπὲρ αὐτοῦ σωτήρια τοῖς Θεοῖς. καὶ συμπερανθείσης ὡς προείρηται τῆς θυσίας, ὑποστρέψας οἴκαδε καὶ κατακλιθεὶς, πρὶν αἰσθέσθαι καὶ νοῆσαι τὴν μεταβολὴν, ἐν ἐκστάσει καὶ παραφορᾷ τῆς διανοίας γενόμενος, τριταῖος ἐτελεύτησεν, οὐδενὸς ἐνδεὴς οὐδ᾽ ἀτελὴς τῶν πρὸς εὐδαιμονίαν νενομισμένων γενόμενος. καὶ γὰρ ἡ περὶ τὴν ἐκφορὰν πομπὴ θαυμασμὸν ἔσχεν, καὶ ζῆλον ἐπικοσμοῦντα τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρὸς τοῖς ἀρίστοις καὶ μακαριωτάτοις ἐνταφίοις. ταῦτα δ᾽ ἦν οὐ χρυσὸς, οὐδ᾽ ἐλέφας, οὐδ᾽ ἡ λοιπὴ πολυτέλεια καὶ φιλοτιμία τῆς παρασκευῆς, ἀλλ᾽ εὔνοια καὶ τιμὴ, καὶ χάρις, οὐ μόνον παρὰ τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πολεμίων. ὅσοι γοῦν κατὰ τύχην παρῆσαν Ἰβήρων καὶ Λιγύων καὶ Μακεδόνων,

adeptus, dixit: ex minus inſignibus tres ſenatu movit, parique moderatione tum hic tum collega ejus Marcius Philippus in recognoſcendis equitibus uſi ſunt.

Ubi in hoc magiſtratu plurima, & quæ maximi momenti erant compoſuit, incidit in morbum initio ancipitem, ſed tractu temporis innocuum, difficilem tamen & medelam ægre admittentem. Poſtquam de conſilio medicorum navigavit Eleam oppidum Italiæ, atque illic in prædiis maritimis multumque tranquillis longo ſpatio egit, requiſivit eum populus Romanus, voceſque in theatris crebras emiſit velut geſtiens & avens ejus conſpectum. Quum autem inſtaret ſacrificium quod erat ei neceſſario obeundum, & jam corpus ſuum arbitraretur ſatis firmum eſſe, regreſſus eſt Romam, atque illa ſacra cum aliis ſacerdotibus, circumfuſo & clariſſime gratulante populo, peregit. Poſtridie iterum Diis pro incolumitate ſua ſacrificavit. Rei divinæ, ut modo dictum eſt, operatus, domumque reverſus decubuit, & priuſquam ſentiret aut perciperet valetudinis imbecillitatem, mente & ratione motus, tertio die obiit; quum nullius rei, quæ ad vitam beatam exiſtimatur pertinere, exors aut expers fuiſſet. Etenim pompa funebris eximia fuit & ſuſpicienda, decoravitque virtutem ejus præſtantiſſimis & fœliciſſimis exequiis. Erant hæ non aurum, non ebur, non reliquus ſplendor & nitor apparatus, ſed benevolentia, ſed honor, ſed ſtudium non civium modo, verum & hoſtium. Siquidem quotquot aderant forte Hiſpani, Ligures, Macedones,

νων, οἱ μὲν ἰσχυροὶ τὰ σώματα καὶ νέοι, διαλαβόντες τὸ λέχος ὑπέδυσαν καὶ παρεκόμιζον· οἱ δὲ πρεσβύτεροι συνηκολούθουν, ἀνακαλούμενοι τὸν Αἰμίλιον εὐεργέτην καὶ σωτῆρα τῶν πατρίδων. οὐ γὰρ μόνον ἐν οἷς ἐκράτησε καιροῖς, ἠπίως πᾶσι καὶ φιλανθρώπως ἀπηλλάγη χρησάμενος, ἀλλὰ καὶ παρὰ πάντα τὸν λοιπὸν βίον, ἀεί τι πράττων ἀγαθὸν αὐτοῖς, καὶ κηδόμενος ὥσπερ οἰκείων καὶ συγγενῶν, διετέλεσεν. τὴν δ' οὐσίαν αὐτοῦ μόλις ἑπτὰ καὶ τριάκοντα μυριάδων γενέσθαι λέγουσιν, ἧς αὐτὸς μὲν ἀμφοτέρους τοὺς υἱοὺς ἀπέλιπε κληρονόμους, ὁ δὲ νεώτερος Σκιπίων τῷ ἀδελφῷ πᾶσαν ἔχειν συνεχώρησεν, αὐτὸς εἰς οἶκον εὐπορώτερον τὸν Ἀφρικανοῦ δεδομένος. οὗτος μὲν ὁ Παύλου Αἰμιλίου τρόπος καὶ βίος λέγεται γενέσθαι.

nes, qui validi corpore eſſent & juvenes, funebrem lectum ſubierunt ac deportaverunt: majores natu proſequuti ſunt, ſervatorem & patriæ parentem Æmilium appellantes. Neque enim ſolum quo tempore victor fuit, omnibus ſe præbuit clementem benignumque, ſed & per vitam totam reliquam non deſtitit de iis bene mereri, & præſtare eis, ut ſi familiares eſſent & propinqui, patrocinium. Facultates ejus vix tricenorum ſeptuaginta millium denariorum ferunt fuiſſe, quarum ambos filios reliquit hæredes. Cæterum hæreditatem minor Scipio, qui in domum locupletiorem adoptatus fuerat Africani, fratri conceſſit ſolidam. Hi mores atque vita dicuntur Pauli Æmilii fuiſſe.

Toi-

Τοιούτων δὲ τῶν κατὰ τὴν ἱστορίαν ὄντων, δῆλον ὡς οὐκ ἔχει πολλὰς διαφορὰς οὐδὲ ἀνομοιότητας ἡ σύγκρισις. οἵ τε γὰρ πόλεμοι πρὸς ἐνδόξους γεγόνασιν ἀμφοτέροις ἀνταγωνιστάς, τῷ μὲν Μακεδόνας, τῷ δὲ Καρχηδονίους· αἵ τε νῖκαι περιβόητοι, τοῦ μὲν, ἑλόντος Μακεδονίαν, καὶ τὴν ἀπ' Ἀντιγόνου διαδοχὴν ἐν ἑβδόμῳ βασιλεῖ καταπαύσαντος· τοῦ δὲ, τὰς τυραννίδας πάσας ἀνελόντος ἐκ Σικελίας, καὶ τὴν νῆσον ἐλευθερώσαντος. εἰ μὴ νὴ Δία βούλοιτό τις παρεγχειρεῖν, ὡς Αἰμίλιος μὲν ἐρρωμένῳ Περσεῖ καὶ Ῥωμαίους νενικηκότι, Τιμολέων δὲ Διονυσίῳ παντάπασιν ἀπειρηκότι καὶ κατατετριμμένῳ συνέπεσεν· καὶ πάλιν ὑπὲρ Τιμολέοντος, ὅτι πολλοὺς μὲν τυράννους, μεγάλην δὲ τὴν Καρχηδονίων δύναμιν, ἀπὸ τῆς τυχούσης στρατιᾶς ἐνίκησεν, οὐχ ὥσπερ Αἰμίλιος ἀνδράσιν ἐμπειροπολέμοις καὶ μεμαθηκόσιν ἄρχεσθαι χρώμενος, ἀλλὰ μισθοφόροις οὖσι καὶ στρατιώταις ἀτάκτοις, πρὸς ἡδονὴν εἰθισμένοις στρατεύεσθαι. τὰ γὰρ ἀπ' οὐκ ἴσης παρασκευῆς ἴσα κατορθώματα τῷ στρατηγῷ τὴν αἰτίαν περιτίθησιν.

Κα-

Quum hujuſmodi de his mandata memoriæ comperiamus, liquet non multa diſcrimina nec diſparitates in comparandis iis eſſe; ſiquidem bella uterque adverſus claros adverſarios habuere, hic Macedonas, ille Carthaginenſes: fueruntque eorum inclytæ victoriæ. Hic Macedoniam ſubegit & Antigoni ſucceſſionem ſuſtulit in ſeptimo rege, ille omnes tyrannos Sicilia exterminavit, inſulamque aſſeruit in libertatem. Niſi ſane interponere hoc velis, quod Paulus Æmilius cum valido Perſeo, poſtquam Romanos fudit, cum Dionyſio Timoleon contulerit arma, prorſus afflicto & perdito. Contra pro Timoleonte, quod multos tyrannos, ingentes etiam Pœnorum vires tumultuaria manu oppreſſit, non, ut Æmilius, cum viris bello duratis & diſciplina militari exercitatis, ſed cum mercenario & incondito milite, animi cauſa ſtipendia facere aſſueto: quippe pares ex non pari apparatu duci palmæ referuntur acceptæ.

Jam

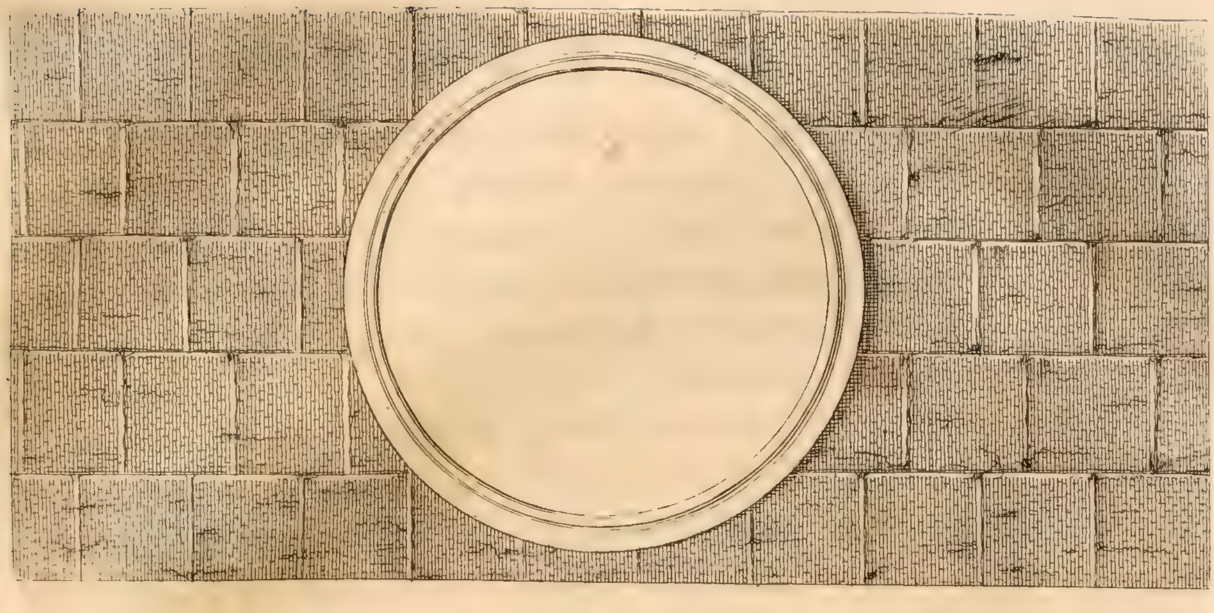
Καθαρῶν οὖν καὶ δικαίων ἐν τοῖς πράγμασιν ἀμφοτέρων γεγονότων, Αἰμίλιος μὲν ὑπὸ τῶν νόμων καὶ τοῦ πατρίδος οὕτως ἔοικεν εὐθὺς ἀφικέσθαι παρεσκευασμένος· Τιμολέων δὲ τοιοῦτον αὐτὸς ἑαυτὸν παρέσχεν. τούτου τεκμήριον, ὅτι Ῥωμαῖοι μὲν ὁμαλῶς ἐν τῷ τότε χρόνῳ πάντες ἦσαν εὔτακτοι, καὶ ὑποχείριοι τοῖς ἐθισμοῖς, καὶ τοὺς νόμους δεδιότες καὶ τοὺς πολίτας· Ἑλλήνων δὲ οὐδεὶς ἡγεμὼν ἐστιν οὐδὲ στρατηγὸς ὃς οὐ διεφθάρη τότε Σικελίας ἁψάμενος, ἔξω Δίωνος. καίτοι Δίωνα πολλοὶ μοναρχίας ὀρέγεσθαι καὶ βασιλείαν τινὰ Λακωνικὴν ὀνειροπολεῖν ὑπενόουν. Τίμαιος δὲ καὶ Γύλιππον ἀκλεῶς φησὶν καὶ ἀτίμως ἀποπέμψαι Συρακουσίους, φιλοπλουτίαν αὐτοῦ καὶ ἀπληστίαν ἐν τῇ στρατηγίᾳ κατεγνωκότας. ἃ δὲ Φάραξ ὁ Σπαρτιάτης καὶ Κάλλιππος ὁ Ἀθηναῖος, ἐλπίσαντες ἄρξειν Σικελίας, παρενόμησαν καὶ παρεσπόνδησαν, ὑπὸ πολλῶν ἀναγέγραπται. καίτοι τίνες ἢ πηλίκων κύριοι πραγμάτων ὄντες, οὗτοι τοιαῦτα ἤλπισαν, ὧν ὁ μὲν ἐκπεπτωκότα Συρακουσῶν ἐθεράπευε Διονύσιον, Κάλλιππος δὲ εἷς ἦν τῶν περὶ Δίωνα ξεναγῶν; ἀλλὰ Τιμολέων αἰτησαμένοις καὶ δεηθεῖσιν αὐτοκράτωρ πεμφθεὶς Συρακουσίοις, καὶ δύναμιν οὐ ζητεῖν ἀλλ᾽ ἔχειν ὀφείλων, ἣν ἔλαβε βουλομένων καὶ διδόντων, πέρας ἐποιήσατο τοῦ αὐτοῦ στρατηγίας καὶ ἀρχῆς τὴν τῶν παρανόμων ἀρχόντων κατάλυσιν. ἐκεῖνο μέντοι τοῦ Αἰμιλίου θαυμαστὸν, ὅτι τηλικαύτην βασιλείαν καταστρεψάμενος, οὐδὲ δραχμῇ μείζονα τὴν οὐσίαν ἐποίησεν· οὐδὲ εἶδεν, οὐδὲ ἥψατο τῶν χρημάτων, καίτοι πολλὰ δοὺς ἑτέροις καὶ δωρησάμενος. οὐ λέγω δὲ ὅτι Τιμολέων μεμπτός ἐστιν,

Jam innocentes ambo atque integri in rebus gerendis fuerunt. Cæterum Æmilius a prima ætate a legibus & patria videtur ad res gerendas acceſſiſſe ita inſtitutus: Timoleon vero talem ſemetipſe comparavit. Id hinc liquet, quod omnes ex æquo Romani ea tempeſtate modeſti, inſtitutis obtemperantes, legumque & civium erant reverentes. At in Græcis dux vel imperator fuit nullus (Dionem excipio) quem non aſpectus Siciliæ labefecit: licet Dionem autument multi dominatum affectaſſe, & regnum quoddam ſomniaſſe Laconicum. Timæus Gylippum quoque turpiter refert & ignominioſe dimiſſum a Syracuſanis fuiſſe, quod pecuniæ cupiditatem atque inexplebilem ejus in rebus gerendis eſſent avaritiam exoſi. Quæ vero Pharax Spartiates & Athenienſis Callippus Siciliæ obtinendæ ſpe deſignaverunt ſcelerate & perfide, multi literis prodiderunt. At qui tandem & quibus freti opibus fuerunt hi tanta qui ſperaverunt? Nempe ſuperior exactum Syracuſis ſequutus eſt Dionyſium, Callippus unus apud Dionem ex ducibus fuit mercede conductorum militum. At Timoleon ad petentes & rogantes imperator miſſus Syracuſanos, nec potentiam quærens, ſed obtinere valens, quam illis acceperat volentibus & dantibus, terminum imperii & poteſtatis ſuæ in violentorum poſuit excidio dominorum. Hoc in Æmilio ſit tamen memorabile, quod tanto regno in ditionem redacto, ne uno quidem teruncio rem reliquerit auctiorem, neque aſpexerit vel attigerit pecuniam, quum tamen multa dona & præmia contulerit in alios. Non dico culpandum quod ſplendidam domum & præ-

ἐστιν, οἰκίαν τε καλὴν λαβὼν καὶ χωρίον. οὐ γὰρ τὸ λαβεῖν ἐκ τοιούτων αἰσχρὸν, ἀλλὰ τὸ μὴ λαβεῖν κρεῖττον· καὶ περιουσία τῆς ἀρετῆς, ἐν οἷς ἔξεστιν, ἐπιδεικνυμένης τὸ μὴ δεόμενον. ἐπεὶ δὲ ὡς σώματος ῥῖγος ἢ θάλπος φέρειν δυναμένου, τὸ πρὸς ἀμφοτέρας εὖ πεφυκὸς ὁμοῦ τὰς μεταβολὰς ῥωμαλεώτερον, οὕτω ψυχῆς ἄκρατος εὐρωστία καὶ ἰσχὺς, ἣν οὔτε τὸ εὐτυχεῖν ὕβρει θρύπτει καὶ ἀνίησιν, οὔτε συμφοραὶ ταπεινοῦσιν· φαίνεται τελειότερος ὁ Αἰμίλιος, ἐν χαλεπῇ τύχῃ καὶ πάθει μεγάλῳ τῷ περὶ τοὺς παῖδας οὐδέν τι μικρότερος οὐδὲ ἀσεμνότερος ἢ διὰ τῶν εὐτυχημάτων ὀρθωθείς. Τιμολέων δὲ γενναῖα πράξας περὶ τὸν ἀδελφὸν, οὐκ ἀντέσχεν τῷ λογισμῷ πρὸς τὸ πάθος, ἀλλὰ μετανοίᾳ καὶ λύπῃ ταπεινωθεὶς, ἐτῶν εἴκοσι τὸ βῆμα καὶ τὴν ἀγορὰν ἰδεῖν οὐχ ὑπέμεινεν. δεῖ δὲ τὰ αἰσχρὰ φεύγειν καὶ αἰδεῖσθαι, τὸ δὲ πρὸς πᾶσαν ἀδοξίαν εὐλαβὲς, ἐπιεικοῦς μὲν ἤθους καὶ ἁπλοῦ, μέγεθος δὲ οὐκ ἔχοντος.

prædium acceperit Timoleontem: neque enim ex hujuſcemodi occaſione accipere turpe, ſed non accipere eſt honeſtius; & cumulus virtutis, ubi licet, oſtendentis non indigere. Quia vero ut corpore rigorem vel æſtum facile tolerante, illud quod juxta ad vices recte comparatum utraſque eſt, habetur robuſtius: ita animi integra ſanitas & vires ſunt, quas neque res ſecundæ procacitate emolliunt vel liquefaciunt, neque dejiciunt calamitates. Videtur ſane conſummatior Æmilius, qui in duro caſu & gravi ex filiis luctu, nihilo humilior aut infractior quam in rebus lætis eſt viſus. Timoleon vero, quum præclarum actum in fratrem ſuum perpetraſſet, non repreſſit animi motum ratione, verum pœnitentia & mœrore depreſſus, concionem & forum viginti annos non ſuſtinuit adſpicere. Eſt vero defugienda turpitudo & timenda: at omnis infamiæ pudor eſt boni quidem ingenii & ſimplicis, non tamen excelſi.

ΠΕΛΟ-

ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ.

ΚΑΤΩΝ ὁ πρεσβύτατος, πρός τινας ἐπαινοῦντας ἄνθρωπον ἀλογίστως παράβολον καὶ τολμηρὸν ἐν τοῖς πολεμικοῖς, διαφέρειν ἔφη τὸ πολλοῦ τινὰ τὴν ἀρετὴν ἀξίαν, καὶ τὸ μὴ πολλοῦ ἄξιον τὸ ζῆν νομίζειν· ὀρθῶς ἀποφαινόμενος. ὅγ᾽ οὖν παρ᾽ Ἀντιγόνῳ στρατευόμενος ἰταμὸς, φαῦλος δὲ τὴν ἕξιν καὶ τὸ σῶμα διεφθορὼς, ἐρομένου τοῦ βασιλέως τὴν αἰτίαν τῆς ὠχρότητος, ὡμολόγησε τινὰ νόσον τῶν ἀπορρήτων. ἐπεὶ δὲ φιλοτιμηθεὶς ὁ βασιλεὺς προσέταξε τοῖς ἰατροῖς, ἐάν τις ᾖ βοήθεια, μηδὲν ἐλλιπεῖν τῆς ἄκρας ἐπιμελείας, οὕτω θεραπευθεὶς ὁ γενναῖος ἐκεῖνος, οὐκέτ᾽ ἦν φιλοκίνδυνος οὐδὲ ῥαγδαῖος ἐν τοῖς ἀγῶσιν· ὥστε καὶ τὸν Ἀντίγονον ἐγκαλεῖν καὶ θαυμάζειν τὴν μεταβολήν. οὐ μὴν ὁ ἄνθρωπος ἀπεκρύψατο τὸ αἴτιον, ἀλλ᾽ εἶπεν, Ὦ βασιλεῦ, σύ με πεποίηκας ἀτολμότερον, ἀπαλλάξας ἐκείνων τῶν κακῶν δι᾽ ἃ τοῦ ζῆν ὠλιγώρουν. πρὸς τοῦτο δὲ φαίνεται καὶ Συβαρίτης ἀνὴρ εἰπεῖν
περὶ

Cato major celebrantibus quibuſdam hominem temerariæ & projectæ in bello audaciæ, intereſſe ait magni virtutem, an vitam parvi pendas. Et recte quidem definivit. Siquidem miles Antigoni, ferox quidem, ſed affecto corpore & habitu, palloris cauſam regi requirenti, dicitur reconditum quendam morbum detexiſſe. Verum quum magna cura rex, ſi quod remedium eſſet, nihil ſummæ opis juſſiſſet medicis prætermittere, reſtitutus ita ſanitati, ſtrenuus ille non objecit deinceps ſe diſcrimini, neque præceps ruit in certamina. Quam converſionem quum Antigonus exprobraret ei & miraretur, non celavit ille cauſam, ac, Tu me, inquit, reddidiſti, rex, timidiorem, qui iis me malis explicuiſti, quamobrem antea vitam aſpernarer. Ideo de Spartiatis quidam Sybarites dicitur pronuntiaſſe,
quo

περὶ τῶν Σπαρτιατῶν, ὡς οὐ μέγα ποιοῦσι θανατῶντες ἐν τοῖς πολέμοις, ὑπὲρ τοῦ τοσούτους πόνους καὶ τοιαύτην ἀποφυγεῖν δίαιταν. ἀλλὰ Συβαρίταις μὲν, ἐκτετηκόσιν ὑπὸ τρυφῆς καὶ μαλακίας, διὰ τὴν πρὸς τὸ καλὸν ὁρμὴν καὶ φιλοτιμίαν, εἰκότως ἐφαίνοντο μισεῖν τὸν βίον οἱ μὴ φοβούμενοι τὸν θάνατον· Λακεδαιμόνιοι δὲ καὶ ζῆν ἡδέως, καὶ θνήσκειν, ἀμφότερα ἀρετῇ παρεῖχον, ὡς δηλοῖ τὸ ἐπικήδειον,

Οἵδε (γάρ φησιν) θάνον, οὐ ζῆν θέμενοι καλὸν, οὐδὲ τὸ θνήσκειν,
Ἀλλὰ τὸ ταῦτα καλῶς ἀμφότερ' ἐκτελέσαι.

οὔτε γὰρ φυγὴ θανάτου μεμπτὸν, ἂν ὀρέγηταί τις τοῦ βίου μὴ αἰσχρῶς· οὔτε ὑπομονὴ καλὸν, εἰ μετ' ὀλιγωρίας γίνοιτο τοῦ ζῆν. ὅθεν Ὅμηρος μὲν ἀεὶ τοὺς θαῤῥαλεωτάτους καὶ μαχιμωτάτους ἄνδρας, εὖ καὶ καλῶς ὡπλισμένους ἐξάγει πρὸς τοὺς ἀγῶνας· οἱ δὲ τῶν Ἑλλήνων νομοθέται τὸν ῥίψασπιν κολάζουσιν, οὐ τὸν ξίφος οὐδὲ λόγχην προέμενον· διδάσκοντες ὅτι τοῦ μὴ παθεῖν κακῶς πρότερον ἢ τοῦ ποιῆσαι τοὺς πολεμίους, ἑκάστῳ μέλειν προσήκει, μάλιστα δὲ ἄρχοντι πόλεως ἢ στρατεύματος.

Εἰ γὰρ, ὡς Ἰφικράτης διῄρει, χερσὶ μὲν ἐοίκασιν οἱ ψιλοὶ, ποσὶ δὲ τὸ ἱππικὸν, αὐτὴ δὲ ἡ φάλαγξ στέρνῳ καὶ θώρακι, κεφαλῇ δὲ ὁ στρατηγὸς, οὐχ αὑτοῦ δόξειεν ἂν ὑποκινδυνεύων παραμελεῖν καὶ θρασυνόμενος, ἀλλ' ἁπάντων οἷς ἡ σωτηρία γίνεται δι' αὐτοῦ· καὶ τοὐναντίον. ὅθεν ὁ Καλλικρατίδας, καίπερ ὢν τἄλλα μέγας, οὐκ εὖ πρὸς τὸν μάντιν εἶπεν· δεομένου γὰρ αὐτοῦ φυλάττεσθαι θάνατον, ὡς τῶν ἱερῶν προδηλούντων, ἔφη μὴ παρ' ἕνα εἶναι τὰν Σπαρ-

quo tantis laboribus & ea defungantur vita, non magnam rem eſſe eos mortem in bello oppetere. Cæterum Sybaritis quidem luxu diffluentibus & mollitia, jure videbantur odiſſe vitam illi qui ob virtutis ardorem & gloriæ ſtudium mortem non exhorreſcebant. Lacedæmonii vero utrumque, & vivere & mori libenter, virtuti tribuebant, ut declarat funebre carmen,

Hi (enim inquit) *cecidere, bonum non vitam aut cedere fato*
Rati, at utrumque horum fine locaſſe bono.

Neque enim mortis reprehendenda fuga ſit, ſi quidem vitam non turpiter appetas, neque commendanda expectatio, ſi conjuncta cum odio ſit vivendi. Unde fortiſſimos quoſque & bellicoſiſſimos viros educit ubique ad certamen Homerus accurate armatos. Apud Græcos etiam legiſlatores eum qui clypeum projecit puniunt, non eum qui gladium vel haſtam: docentes, ne quid mali patiatur, priorem cuique curam ducendam, quam ut hoſtibus inferat, præſertim magiſtratui urbis aut duci exercitus.

Nam ſi (ut diſtinxit Iphicrates) levis armatura manibus ſimilis eſt, pedibus equitatus, pedites pectori & thoraci, capiti imperator: non ſui curam periculo ſe exponentem temere & ferocientem dicas abjicere, ſed omnium quorum ex ipſo dependet ſalus; atque ita vice verſa. Itaque Callicratidas, magnus cætera vir, parum recte reſpondit vati. Quum enim hic oraret eum ut mortem declinaret, quam denuntiarent exta, non in unius anima reſpondit poſitam Spar-

Σπάρταν. μαχόμενος γὰρ εἷς ἦν καὶ πλέων καὶ στρατευόμενος ὁ Καλλικρατίδας· στρατηγῶν δὲ, τὴν ἁπάντων εἶχε συλλαβὼν ἐν αὑτῷ δύναμιν, ὥστε οὐκ ἦν εἷς ᾧ τοσαῦτα συναπώλλυτο. βέλτιον δὲ Ἀντίγονος ὁ γέρων, ὅτε ναυμαχεῖν περὶ Ἄνδρον ἔμελλεν, εἰπόντος τινὸς ὡς πολὺ πλείους αἱ τῶν πολεμίων νῆες εἶεν, Ἐμὲ δὲ αὐτὸν, ἔφη, πρὸς πόσας ἀντιστήσεις; μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς, ὥσπερ ἐστὶν, ἀξίωμα ποιῶν μετ᾽ ἐμπειρίας καὶ ἀρετῆς ταττόμενον· ἧς πρῶτον ἔργον ἐστὶν, σώζειν τὸν ἅπαντα τἄλλα σώζοντα. διὸ καλῶς ὁ Τιμόθεος, ἐπιδεικνυμένου ποτὲ τοῖς Ἀθηναίοις τοῦ Χάρητος ὠτειλάς τινας ἐν τῷ σώματι, καὶ τὴν ἀσπίδα λόγχῃ διακεκομμένην, Ἐγὼ δὲ, εἶπεν, ὡς λίαν ᾐσχύνθην ὅτι μου πολιορκοῦντος Σάμον, ἐγγὺς ἔπεσε βέλος, ὡς μειρακιωδέστερον ἐμαυτῷ χρώμενος ἢ κατὰ στρατηγὸν καὶ ἡγεμόνα δυνάμεως τοσαύτης. ὅπου μὲν γὰρ εἰς τὰ ὅλα μεγάλην φέρει ῥοπὴν ὁ τοῦ στρατηγοῦ κίνδυνος, ἐνταῦθα καὶ χειρὶ καὶ σώματι χρηστέον ἀφειδῶς, χαίρειν φράσαντα τοῖς λέγουσιν ὡς χρὴ τὸν ἀγαθὸν στρατηγὸν, μάλιστα μὲν ὑπὸ γήρως, εἰ δὲ μὴ, γέροντα θνήσκειν· ὅπου δὲ μικρὸν τὸ περιγινόμενον ἐκ τοῦ κατορθώματος, τὸ δὲ πᾶν συναπόλλυται σφαλέντος, οὐδεὶς ἀπαιτεῖ στρατιώτου πρᾶξιν κινδύνῳ πραττομένην στρατηγοῦ. ταῦτα δέ μοι παρέστη προαναφωνῆσαι γράφοντι τὸν Πελοπίδου βίον καὶ τὸν Μαρκέλλου, μεγάλων ἀνδρῶν, παραλόγως πεσόντων. καὶ γὰρ χειρὶ χρῆσθαι μαχιμώτατοι γενόμενοι, καὶ στρατηγίαις ἐπιφανεστάταις κοσμήσαντες ἀμφότεροι τὰς πατρίδας, ἔτι δὲ τῶν βαρυτάτων ἀντα-

Spartam. Siquidem cum pugnaret, unus erat, & quum navigaret, vel ſtipendia faceret Callicratidas: ſed quum dux eſſet, vim erat in ſe complexus univerſorum. Ita unus jam non erat, quicum tam multa ſimul corruerent. Præclarius ſenex Antigonus, quum navali prœlio eſſet ad Andrum decertaturus, & quidam longe plures diceret eſſe hoſtium naves, At meipſum, inquit, quam multis oppones? Nempe majeſtatem merito extollit imperantis, peritia & virtute ſuccinctam, cujus primum munus eſt, ut ſervet eum qui conſervat omnia. Unde ſcite Timotheus, quum apud Athenienſes aliquando cicatrices corpore acceptas oſtenderet Chares, & trajectum haſta clypeum, At me, inquit, quam nimium puduit ſcilicet, quum prope oppugnantem Samum cecidit telum, quod geſſiſſem me præcipitantius quam tanti exercitus duci & imperatori conveniret. Ubi enim magnum ad ſummam momentum adfert periculum ducis, hic neque manibus neque corpori eſt parcendum; repudiatis iis qui jactant debere bonum imperatorem maxime ex ſenio, ſin minus, ſenem mori: at ubi parvum ex re bene geſta eſt operæ pretium, & ſiquid titubatum ſit, corruunt univerſa, nemo tum militis operam, quæ diſcrimen ſecum trahat ducis, deſideret. Hæc mihi Pelopidæ vitam & Marcelli deſcribenti, inſignium virorum, qui inconſulta morte perempti fuerunt, præfari venit in mentem. Quum enim manu imprimis ſtrenui fuiſſent, & clariſſimis expeditionibus uterque patriam ſuam decoraſſet, ad hæc ex ſæ-

ἀνταγωνιστῶν ὁ μὲν Ἀννίβαν ἀήττητον ὄντα πρῶτος, ὡς λέγεται, τρεψάμενος, ὁ δὲ γῆς καὶ θαλάττης ἄρχοντας Λακεδαιμονίους ἐκ παρατάξεως νικήσας, ἠφείδησαν ἑαυτῶν, σὺν οὐδενὶ λογισμῷ προέμενοι τὸν βίον, ὁπηνίκα μάλιστα τοιούτων καιρὸς ἦν ἀνδρῶν σωζομένων καὶ ἀρχόντων. διόπερ ἡμεῖς ἑπόμενοι ταῖς ὁμοιότησι, παραλλήλους ἀνεγράψαμεν αὐτῶν τοὺς βίους.

Πελοπίδᾳ τῷ Ἱππόκλου γένος μὲν ἦν εὐδόκιμον ἐν Θήβαις, ὥσπερ Ἐπαμεινώνδᾳ· τραφεὶς δὲ ἐν οὐσίᾳ μεγάλῃ, καὶ παραλαβὼν ἔτι νέος λαμπρὸν οἶκον, ὥρμησε τῶν δεομένων τοῖς ἀξίοις βοηθεῖν, ἵνα κύριος ἀληθῶς φαίνοιτο χρημάτων γεγονὼς, ἀλλὰ μὴ δοῦλος. τῶν γὰρ πολλῶν, ὡς Ἀριστοτέλης φησὶν, οἱ μὲν οὐ χρῶνται τῷ πλούτῳ, διὰ μικρολογίαν, οἱ δὲ παραχρῶνται, δι᾽ ἀσωτίαν· καὶ δουλεύοντες οὗτοι μὲν ἀεὶ ταῖς ἡδοναῖς, ἐκεῖνοι δὲ ταῖς ἀσχολίαις, διατελοῦσιν. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τῷ Πελοπίδᾳ χάριν ἔχοντες ἐχρῶντο τῇ πρὸς αὐτοὺς ἐλευθεριότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ, μόνον δὲ τῶν φίλων τὸν Ἐπαμεινώνδαν οὐκ ἔπειθε τοῦ πλούτου μεταλαμβάνειν· αὐτὸς μέντοι μετεῖχε τῆς ἐκείνου πενίας, ἐσθῆτος ἀφελείᾳ, καὶ τραπέζης λιτότητι, καὶ τῷ πρὸς τοὺς πόνους ἀόκνῳ, καὶ κατὰ στρατείας ἀδόλῳ καλλωπιζόμενος, ὥσπερ ὁ Εὐριπίδου Καπανεὺς, ᾧ βίος μὲν ἦν πολὺς, ἥκιστα δὲ δι᾽ ὄλβον γαῦρος ἦν· αἰσχυνόμενος εἰ φανεῖται πλείοσι χρώμενος εἰς τὸ σῶμα, τοῦ τὰ ἐλάχιστα κεκτημένου Θηβαίων. Ἐπαμεινώνδας μὲν οὖν συνήθη καὶ πατρῴαν οὖσαν αὐτῷ τὴν πενίαν, ἔτι μᾶλλον εὔζωνον καὶ κοῦφον ἐποίησεν φιλοσοφῶν, καὶ μονό-

ſæviſſimis adverſariis, Annibalem hic invictum primus, (ut fama eſt) ille dominantes terra marique Lacedæmonios acie fudiſſet, fugaſſetque, temere ſemetipſi projecerunt, vitamque profuderunt, quo tempore tales viros vivere & præeſſe oportebat. Quare ſequuti mutuam ſimilitudinem, vitas eorum in deſcribendo comparavimus.

Pelopidas, Hippocli filius, nobili Thebis genere, ſicut Epaminondas, fuit. Hic amplis innutritus opibus, quum adoleſcens adhuc ſplendidas facultates ex hæreditate accepiſſet, ut oſtenderet dominum ſe revera, non ſervum eſſe pecuniæ, ad bene merendum de bonis viris, qui premebantur inopia, convertit animum. Plerique enim (ut Ariſtoteles ait) aut præ ſordibus non utuntur divitiis, aut ob luxum abutuntur, ſerviuntque perpetuo, hi voluptatibus, illi quæſtui. Ac cæteri grato animo Pelopidæ adverſus ipſos munificentia & benignitate ſunt uſi. Unum ex amicis ut in ſortem veniret fortunarum ſuarum non induxit, Epaminondam; quum tamen veniret in ſocietatem ipſe illius paupertatis, veſtis tenuitate, menſæ frugalitate, laborum tolerantia, & in bello ſimplicitate glorians, ut Euripideus Capaneus, cui quum eſſent opes amplæ, haud proinde animos mox ſuſtulit, immo turpe duxiſſet ſibi, ſi plus corpori quam Thebanorum egentiſſimus impendiſſet. At Epaminondas paupertatem, quam familiarem acceperat, & hæreditariam, philoſophiam colendo, vitamque

que

μονότροπον βίον ἀπ' ἀρχῆς ἑλόμενος· Πελοπίδᾳ δ' ἦν μὲν γάμος λαμπρὸς, ἐγένοντο δὲ καὶ παῖδες, ἀλλ' οὐδὲν ἧττον ἀμελῶν τοῦ χρηματίζεσθαι, καὶ σχολάζων τῇ πόλει τὸν ἅπαντα χρόνον, ἠλάττωσε τὴν οὐσίαν. τῶν δὲ φίλων νουθετούντων, καὶ λεγόντων, ὡς ἀναγκαίου πράγματος ὀλιγωρεῖ, τοῦ χρήματα ἔχειν, ἀναγκαίου νὴ Δία Νικοδήμῳ τούτῳ, δείξας τινὰ χωλὸν καὶ τυφλόν.

Ἦσαν δ' καὶ πρὸς πᾶσαν ἀρετὴν πεφυκότες ὁμοίως, πλὴν ὅτι τῷ γυμνάζεσθαι μᾶλλον ἔχαιρε Πελοπίδας, τῷ δὲ μανθάνειν, Ἐπαμεινώνδας· καὶ τὰς διατριβὰς ἐν τῷ σχολάζειν, ὁ μὲν περὶ παλαίστρας καὶ κυνηγέσια, ὁ δ' ἀκούων τι καὶ φιλοσοφῶν ἐποιεῖτο. πολλῶν δ' καὶ καλῶν ὑπαρχόντων ἀμφοτέροις πρὸς δόξαν, οὐδὲν οἱ νοῦν ἔχοντες ἡγοῦνται τηλικοῦτον, ἡλίκον τὴν διὰ τοσούτων ἀγώνων καὶ στρατηγιῶν καὶ πολιτειῶν ἀνεξέλεγκτον εὔνοιαν καὶ φιλίαν, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐμμείνασαν. εἰ γάρ τις ἀποβλέψας τὴν Ἀριστείδου, καὶ Θεμιστοκλέους, καὶ Κίμωνος, καὶ Περικλέους, καὶ Νικίου, καὶ Ἀλκιβιάδου πολιτείαν, ὅσων γέγονε μεστὴ διαφορῶν καὶ φθόνων καὶ ζηλοτυπιῶν πρὸς ἀλλήλους, σκέψαιτο πάλιν τὴν Πελοπίδου πρὸς Ἐπαμεινώνδαν εὐμένειαν καὶ τιμὴν, τούτους ἂν ὀρθῶς καὶ δικαίως προσαγορεύσειε συνάρχοντας καὶ συστρατήγους ἢ ἐκείνους, οἳ μᾶλλον ἀλλήλων ἢ τῶν πολεμίων ἀγωνιζόμενοι περιεῖναι διετέλεσαν. αἰτία δ' ἀληθινὴ μὲν ἦν ἡ ἀρετὴ, δι' ἣν οὐ δόξαν, οὐ πλοῦτον ἀπὸ τῶν πράξεων μετιόντες, οἷς ὁ χαλεπὸς καὶ δύσερις ἐμφύεται φθόνος,

que a prima ætate inſtituendo cælibem, expeditiorem etiam atque leviorem reddidit. Pelopidas vero in ſplendido fuit matrimonio. Tulit etiam liberos. At nihilo attentior ad rem, omnemque vitam in procuratione reipub. conſumens, facultates attrivit ſuas. Quum autem admonerent illum amici, ſuggererentque rem ipſum neceſſariam negligere, pecuniæ comparationem, Neceſſariam hercle huic, inquit, Nicodemo: commonſtrans claudum & cæcum quendam.

Porro erat ad omnem virtutem uterque juxta comparatus, niſi quod exercitationibus magis deditus Pelopidas eſſet, Epaminondas diſciplinis; & quod eſſent otii nacti, hic in diſcendo & philoſophando poneret, ille in palæſtris & venationibus. Inter multas & præclaras artes, quæ utrique gloriam conciliaverunt, nihil æque admirati ſunt prudentes, quam quod per tot certamina, præturas, & publicas actiones ſincera inter eos a primo ad ultimum neceſſitudo & amicitia conſtiterit. Si enim Ariſtidis & Themiſtoclis, Cimonis & Periclis, Niciæ & Alcibiadis conſideraveris actiones, quantarum contentionum inter ipſos, quantarum ſimultatum fuerint & æmulationum plenæ: hinc ad Pelopidæ te erga Epaminondæ benevolentiam & obſervantiam converteris, rectius & juſtius hos in magiſtratibus & imperiis vocaveris collegas, quam illos, qui ſemper in hoc fuerunt, non tam ut hoſtes quam ut alter alterum ſuperarent. Vera cauſa virtus erat, per quam non gloriam, non opes, quæ gravem & contentionum plenam ſecum invidiam trahunt, ex rebus geſtis captantes,

νος, ἀλλ' ἔρωτα θεῖον ἀπ' ἀρχῆς ἐρασθέντες ἀμφότεροι, τοῦ τὴν πατρίδα λαμπροτάτην καὶ μεγίστην ἐφ' ἑαυτῶν ἰδεῖν γενομένην, ὥσπερ ἰδίοις ἐπὶ τοῦτο τοῖς αὑτῶν ἐχρῶντο κατορθώμασιν. οὐ μὴν ἀλλ' οἵ γε πολλοὶ νομίζουσιν αὐτοῖς τὴν σφοδρὰν φιλίαν ἀπὸ τῆς ἐν Μαντινείᾳ γενέσθαι στρατείας, ἣν συνεστρατεύσαντο Λακεδαιμονίοις ἔτι φίλοις καὶ συμμάχοις οὖσι, πεμφθείσης ἐκ Θηβῶν βοηθείας. τεταγμένοι γὰρ ἐν τοῖς ὁπλίταις μετ' ἀλλήλων, καὶ μαχόμενοι πρὸς τοὺς Ἀρκάδας, ὡς ἐνέδωκε τὸ κατ' αὐτοὺς κέρας τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τροπὴ τῶν πολλῶν ἐγεγόνει, συνασπίσαντες ἠμύναντο τοὺς ἐπιφερομένους. καὶ Πελοπίδας μὲν, ἑπτὰ τραύματα λαβὼν ἐναντία, πολλοῖς ἐπικατερρύη νεκροῖς ὁμοῦ φίλοις καὶ πολεμίοις· Ἐπαμεινώνδας δὲ, καίπερ ἀβιώτως ἔχειν αὐτὸν ἡγούμενος, ὑπὲρ τοῦ σώματος καὶ τῶν ὅπλων ἔστη προελθὼν, καὶ διεκινδύνευσεν πρὸς πολλοὺς μόνος, ἐγνωκὼς ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ Πελοπίδαν ἀπολιπεῖν κείμενον. ἤδη δὲ καὶ τούτου κακῶς ἔχοντος, καὶ λόγχῃ μὲν εἰς τὸ στῆθος, ξίφει δὲ εἰς τὸν βραχίονα τετρωμένου, προσεβοήθησεν ἀπὸ θατέρου κέρως Ἀγησίπολις ὁ βασιλεὺς τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ περιεποίησεν ἀνελπίστως αὐτοὺς ἀμφοτέρους.

Μετὰ δὲ ταῦτα, τῶν Σπαρτιατῶν λόγῳ μὲν ὡς φίλοις καὶ συμμάχοις προσφερομένων τοῖς Θηβαίοις, ἔργῳ δὲ, τὸ φρόνημα τῆς πόλεως καὶ τὴν δύναμιν ὑφορωμένων, καὶ μάλιστα τὴν Ἰσμηνίου καὶ Ἀνδροκλείδου μισούντων ἑταιρείαν, ἧς μετεῖχεν ὁ Πελοπίδας, φιλελεύθερον ἅμα καὶ δημοτικὴν εἶναι δοκοῦσαν· Ἀρχίας καὶ Λεοντίδας καὶ Φίλιππος, ἄνδρες ὀλιγαρχικοὶ καὶ πλούσιοι,

καὶ

ſed divino amore a principio inflammati ambo, ut opera ſua patriam redderent quam clariſſimam & potentiſſimam, alter alterius decoribus ad id utebantur ut propriis. Veruntamen arbitrantur plerique amicitiam eam tam arctam ex illa ad Mantineam expeditione extitiſſe, cui interfuerunt, quum Lacedæmoniis, integra adhuc amicitia & fœdere, miſiſſent Thebani auxilia. Quum enim inter pedites locati una eſſent in prœlio adverſus Arcadas, ut gradum retulit Lacedæmoniorum cornu, in quo ipſi ſtabant, multique terga verterunt, teſtudine obnixi ſunt iis qui ſe intulerunt. Ac Pelopidas ſeptem acceptis adverſis vulneribus ſuper acervum cadaverum ſociorum pariter & hoſtium corruit. Quem etſi haberet Epaminondas pro deplorato, proceſſit tamen ad protegendum corpus ejus & arma, multiſque ſe unus objecit, certus prius occumbere quam Pelopidam deſerere jacentem. Jam ipſo etiam graviter affecto, quum pectus haſta, gladio brachium eſſet vulneratum, ecce ab altero cornu rex Lacedæmoniorum Ageſipolis ſuccurrit iis, amboſque præter ſpem eripuit.

Poſthac quum Lacedæmonii cum Thebanis in ſpecie ut amicis & ſociis agerent, revera ſpiritus civitatis Thebanæ, & potentiam haberent ſuſpectam, præcipue vero Iſmeniæ & Androclidæ odiſſent factionem, in qua erat Pelopidas, quam eſſe putabant libertatis ſtudioſam & popularem; Archias, Leontidas, & Philippus, homines paucorum dominationi faventes, locupletes

καὶ μέτριον οὐδὲν φρονοῦντες, ἀναπείθουσι Φοιβίδαν τὸν Λάκωνα μετὰ στρατιᾶς διαπορευόμενον ἐξαίφνης καταλαβεῖν τὴν Καδμείαν, καὶ τοὺς ὑπεναντιουμένους αὐτοῖς ἐκβαλόντα, πρὸς τὸ Λακεδαιμονίων ὑπήκοον ἁρμόσασθαι δι' ὀλίγων τὴν πολιτείαν. πεισθέντος δ' ἐκείνου, καὶ μὴ προσδοκῶσι τοῖς Θηβαίοις ἐπιθεμένου, Θεσμοφορίων ὄντων, καὶ τῆς ἄκρας κυριεύσαντος, Ἰσμηνίας μὲν συναρπασθεὶς καὶ κομισθεὶς εἰς Λακεδαίμονα, μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀνῃρέθη· Πελοπίδας δὲ καὶ Φερένικος καὶ Ἀνδροκλείδας, μετὰ συχνῶν ἄλλων φεύγοντες ἐξεκηρύχθησαν· Ἐπαμεινώνδας δὲ κατὰ χώραν ἔμεινε, τῷ καταφρονηθῆναι διὰ μὲν φιλοσοφίαν, ὡς ἀπράγμων, διὰ δὲ πενίαν, ὡς ἀδύνατος.

Ἐπεὶ δὲ Λακεδαιμόνιοι Φοιβίδαν μὲν ἀφείλοντο τῆς ἀρχῆς, καὶ δέκα δραχμῶν μυριάσιν ἐζημίωσαν, τὴν δὲ Καδμείαν οὐδὲν ἧττον φρουρᾷ κατέχον, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες Ἕλληνες ἐθαύμαζον τὴν ἀτοπίαν, εἰ τὸν μὲν πράξαντα κολάζουσι, τὴν δὲ πρᾶξιν δοκιμάζουσι· τοῖς δὲ Θηβαίοις τὴν πάτριον ἀποβεβληκόσι πολιτείαν, καὶ καταδεδουλωμένοις ὑπὸ τῶν περὶ Ἀρχίαν καὶ Λεοντίδαν, οὐδὲ ἐλπίσαι περιῆν ἀπαλλαγήν τινα τῆς τυραννίδος, ἣν ἑώρων τῇ Σπαρτιατῶν δορυφορουμένην ἡγεμονίᾳ, καὶ καταλυθῆναι μὴ δυναμένην, εἰ μή τις ἄρα παύσειεν κἀκείνους γῆς καὶ θαλάττης ἄρχοντας. οὐ μὴν ἀλλ' οἱ περὶ Λεοντίδαν, πυνθανόμενοι τοὺς φυγάδας Ἀθήνησι διατρίβειν, τῷ τε πλήθει προσφιλεῖς ὄντας, καὶ τιμὴν ἔχοντας ὑπὸ τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν, ἐπεβούλευον αὐτοῖς κρύφα· καὶ πέμψαντες ἀνθρώπους ἀγνῶτας, Ἀνδροκλείδαν

cupletes ambitioſique, egerunt apud Lacedæmonium Phœbidam, ut traducens illac exercitum occuparet ex improviſo Cadmiam, expulſiſque adverſariis rempub. ſub paucorum principatu Lacedæmoniorum juri obnoxiam redderet. Qui ita perſuaſus, nec opinantes Thebanos, quum Theſmophoriæ Cereri agebantur, adortus eſt, captaque arce, Iſmenias vinctus ac raptus Lacedæmonem, paulo poſt eſt necatus. Pelopidæ, Pherenico, Androclidæ, qui multis cum aliis fugæ conſuluerant, indicitur exilium. Epaminondas vero, quod ob philoſophiæ ſtudium velut quietus, & ob paupertatem contemneretur velut inops, domi manere permittebatur.

Poſtquam abrogaverunt Lacedæmonii Phœbidæ imperium, mulctamque dixerunt centum millium drachmarum, nihilo tamen minus Cadmiam cum præſidio tenuerunt; reliqui per Græciam quidem omnes quid hoc monſtri eſſet mirabantur, quod autorem punirent, factum comprobarent. Thebanis vero, qui vetere exuti reipub. forma, ab Archia & Leontida tenebantur oppreſſi, ne ſperare quidem ullam ſupererat liberationem a tyrannide, quam Spartiatarum communitam opibus everti videbant non poſſe, niſi quis ſimul illis terræ mariſque imperium extorqueret. At certior factus Leontidas hærere Athenis exules, acceptoſque tum plebi tum & in honore eſſe apud optimates, ſtruit clam iis inſidias, ac per homines ignotos Androclidam

δὰν μὲν ἀποκτιννύουσι δόλῳ, τῶν δ' ἄλλων διαμαρτάνουσιν. ἧκε δὲ καὶ παρὰ Λακεδαιμονίων γράμματα τοῖς Ἀθηναίοις, προστάσσοντα μὴ δέχεσθαι μηδὲ παρακινεῖν, ἀλλ' ἐξελαύνειν τοὺς φυγάδας, ὡς κοινοὺς πολεμίους ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀποδεδειγμένους. οἱ μὲν οὖν Ἀθηναῖοι πρὸς τῷ πάτριον αὐτοῖς καὶ σύμφυτον εἶναι τὸ φιλάνθρωπον, ἀμειβόμενοι τοὺς Θηβαίους, μάλιστα συναιτίους γενομένους τῷ δήμῳ κατελθεῖν, καὶ ψηφισαμένους, ἐάν τις Ἀθηναίων ἐπὶ τοὺς τυράννους ὅπλα διὰ τῆς Βοιωτίας κομίζῃ, μηδένα Βοιωτὸν ἀκούειν, μηδὲ ὁρᾶν, οὐδὲν ἠδίκησαν τοὺς Θηβαίους.

Ὁ δὲ Πελοπίδας, καίπερ ἐν τοῖς νεωτάτοις ὤν, ἰδίᾳ τὸ καθ' ἕκαστον ἐξώρμα τῶν φυγάδων, καὶ πρὸς τὸ πλῆθος ἐποιήσατο λόγους, ὡς οὔτε καλὸν οὔτε ὅσιον εἶναι δουλεύουσαν τὴν πατρίδα καὶ φρουρουμένην περιορᾶν, αὐτοὺς δὲ μόνον τὸ σῴζεσθαι καὶ διαζῆν ἀγαπῶντας, ἐκκρέμασθαι τῶν Ἀθήνησι ψηφισμάτων, καὶ θεραπεύειν, ὑποπεπτωκότας ἀεὶ τοῖς λέγειν δυναμένοις, καὶ πείθειν τὸν ὄχλον· ἀλλὰ καὶ κινδυνευτέον ὑπὲρ τῶν μεγίστων, παράδειγμα θεμένους τὴν Θρασυβούλου τόλμαν καὶ ἀρετήν· ἵνα ὡς ἐκεῖνος ἐκ Θηβῶν πρότερον ὁρμηθεὶς κατέλυσε τοὺς ἐν Ἀθήναις τυράννους, οὕτως αὐτοὶ πάλιν ἐξ Ἀθηνῶν προελθόντες, ἐλευθερώσωσι τὰς Θήβας. ὡς οὖν ἔπεισε ταῦτα λέγων, πέμπουσιν εἰς Θήβας κρύφα πρὸς τοὺς ὑπολελειμμένους τῶν φίλων, τὰ δεδογμένα φράζοντες. οἱ δὲ συνεπῄνουν, καὶ Χάρων μὲν, ὅσπερ ἦν ἐπιφανέστατος, ὡμολόγησεν τὴν οἰκίαν παρέξειν· Φιλίδας δὲ διεπράξατο τῶν περὶ Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον γραμματεὺς γενέσθαι πολεμαρχούντων. Ἐπαμεινώνδας δὲ

τοὺς

dam quidem interficit dolo, cæteri autem elabuntur ei. Redduntur etiam Lacedæmoniorum Athenienſibus literæ, quibus imperaverunt ne reciperent exules, neve eos concitarent, ſed tanquam a ſociis declaratos communes hoſtes exterminarent. Verum Athenienſes cum inveterata ſua & genuina humanitate, tum ut gratias referrent Thebanis (qui eum populum in primis ad reditum in patriam adjuverant, ſciverantque, ſiquis Athenienſium arma per Bœotiam adverſus tyrannos ferret, neminem id audire aut videre Thebanorum) omnem injuriam ab iis abſtinuerunt.

Pelopidas vero, licet inter adoleſcentiores foret, privatim ſingulos exules inflammabat, & ad eos in conciliabulis verba faciebat, neque honeſtum neque pium eſſe, ut oppreſſam ſervitute & præſidio vinctam impoſito relinquerent patriam, ipſi vero ſua ſecuritate & ſalute acquieſcerent, ſuſpenſique ex Athenienſium plebiſcitis, ſupplicesque ſemper colerent oratores, & eos qui impellere multitudinem valerent; verum periclitandum eſſe de ſumma rerum, propoſita pro exemplo Thraſybuli audacia & virtute: ſicut ex Thebis ille erumpens obtriverat Athenienſium tyrannos; ita & ipſi quoque moventes ex Athenis Thebas in libertatem aſſererent. Ubi hic cum aſſenſu auditus eſt, mittunt occulte Thebas ad amicos qui illic remanſerant, & quæ deliberaverant aperiunt. Illi comprobant conſilium, ac Charon, qui nobiliſſimus erat, offert domum ſuam: Philidas effecit ut ſcriba crearetur Archiæ & Philippi, qui erant per id tempus Polemarchi. Epaminondas incen-

τοὺς νέους πάλαι φρονήματος ἦν ἐμπεπληκώς· ἐκέλευε γὰρ ἐν τοῖς γυμνασίοις ἐπιλαμβάνεσθαι τῶν Λακεδαιμονίων καὶ παλαίειν· εἶτα, ὁρῶν ἐπὶ τῷ κρατεῖν καὶ περιεῖναι γαυρουμένους, ἐπέπληττεν, ὡς αἰσχύνεσθαι μᾶλλον αὐτοῖς προσῆκον εἰ δουλεύουσι δι᾽ ἀνανδρείαν, ὧν τοσοῦτον ταῖς ῥώμαις διαφέρουσιν.

Ἡμέρας δὲ πρὸς τὴν πρᾶξιν ὁρισθείσης, ἔδοξε τοῖς φυγάσι, τοὺς μὲν ἄλλους συναγαγόντα Φερένικον ἐν τῷ Θριασίῳ περιμένειν, ὀλίγους δὲ τῶν νεωτάτων παραβαλέσθαι προεισελθεῖν εἰς τὴν πόλιν· ἐὰν δέ τι πάθωσιν ὑπὸ τῶν πολεμίων οὗτοι, τοὺς ἄλλους ἐπιμελεῖσθαι πάντας, ὅπως μήτε παῖδες αὐτῶν, μήτε γονεῖς ἐνδεεῖς ἔσονται τῶν ἀναγκαίων. ὑφίσταται δὲ τὴν πρᾶξιν Πελοπίδας πρῶτος, εἶτα Μέλων καὶ Δαμοκλείδης καὶ Θεόπομπος, ἄνδρες οἴκων τε πρώτων, καὶ πρὸς ἀλλήλους τἄλλα μὲν φιλικῶς καὶ πιστικῶς, ὑπὲρ δὲ δόξης καὶ ἀνδρείας ἀεὶ φιλονείκως ἔχοντες. γενόμενοι δὲ οἱ σύμπαντες δώδεκα, καὶ τοὺς ἀπολειπομένους ἀσπασάμενοι, καὶ προπέμψαντες ἄγγελον τῷ Χάρωνι, προῆγον ἐν χλαμυδίοις, σκύλακάς τε θηρευτικὰς καὶ στάλικας ἔχοντες, ὡς μηδὲ εἴς ὕποπτοι τῶν ἐντυγχανόντων καθ᾽ ὁδὸν, ἀλλ᾽ ἀλύοντες ἄλλως πλανᾶσθαι καὶ κυνηγεῖν δοκοῖεν. ἐπεὶ δὲ ὁ πεμφθεὶς παρ᾽ αὐτῶν ἄγγελος ἧκεν πρὸς τὸν Χάρωνα, καὶ καθ᾽ ὁδὸν ὄντας ἔφραζεν, αὐτὸς μὲν ὁ Χάρων οὐδὲ ὑπὸ τοῦ δεινοῦ πλησιάζοντος ἔτρεψέ τι τῆς γνώμης, ἀλλ᾽ ἀνὴρ ἀγαθὸς ἦν, καὶ παρεῖχε τὴν οἰκίαν· Ἱπποσθενίδας δέ τις, οὐ πονηρὸς μὲν, ἀλλὰ καὶ φιλόπατρις καὶ τοῖς φυγάσιν εὔνους ἄνθρωπος, ἐνδεὴς δὲ τόλμης τοσαύτης ὅσης ὅ,

τε

incenderat jamdudum juventutem. Namque præcipiebat, in gymnaſiis ut prehenderent Lacedæmonios, & cum eis luctarentur: deinde ex victoria & palma quum ovantes videret, caſtigabat eos; magis pudendum ipſis eſſe, ſi quibus tantum præſtarent robore, his per ſocordiam ſervirent.

Die ad rem patrandam dicta, viſum exulibus eſt, ut Pherenicus, dum alios cogit, in Thriaſio ſubſiſteret, pauci autem ex junioribus ſuſciperent periculum prægrediendi in urbem: quibus ſiquid gravius contingeret ab hoſtibus, ut cæteri omnes curandos ſuſciperent eorum liberos & parentes, ut neceſſariis non indigerent. Huic diſcrimini princeps offert ſeſe Pelopidas, mox Melon, Damoclides & Theopompus, viri ſummo loco nati, atque inter ſe cætera amici & fidi, ſed pro gloria & virtute ſemper æmuli. Hi numero duodecim, quum amplexi eſſent eos qui illic manebant, & nuntium ad Charonem præmiſiſſent, amicti lacernulis profecti ſunt. Traxerunt ſecum canes venaticos, & varos ferebant, ne cui in via ſuſpicionem moverent, ſed venari & vagari alias viderentur. Ut vero præmiſſus ab his nuntius Charonem adiit, atque illos in itinere retulit eſſe, ipſius Charonis ne inſtans quidem periculum immutavit animum, ſed vir fortis extitit, præbuitque domum ſuam. At Hippoſthenidas quidam, non ille quidem vir malus, immo & patriæ amans & exulum ſtudioſus, verum animo non perinde firmo, ut occaſio præceps & præſentes

poſtu-

τε καιρὸς ὀξὺς ὢν αἵ τε ὑποκείμεναι πράξεις ἀπῄτουν, ὥσπερ ἰλιγγιάσας πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἀγῶνος ἐν χερσὶ γενομένου, καὶ μόλις ποτὲ τῷ λογισμῷ συμφρονήσας, ὅτι τρόπον τινὰ τὴν τῶν Λακεδαιμονίων σαλεύουσιν ἀρχὴν, καὶ τῆς ἐκεῖθεν δυνάμεως ὑποβάλλονται κατάλυσιν, πιστεύσαντες ἀπόροις καὶ φυγαδικαῖς ἐλπίσιν· ἀπελθὼν οἴκαδε σιωπῇ, πέμπει τινὰ τῶν φίλων πρὸς Μέλωνα καὶ Πελοπίδαν, ἀναβαλέσθαι κελεύων ἐν τῷ παρόντι, καὶ περιμένειν βελτίονα καιρὸν, αὖθις ἀπαλλαγέντας εἰς Ἀθήνας. Χλίδων ἦν ὄνομα τῷ πεμφθέντι, καὶ κατὰ σπουδὴν οἴκαδε πρὸς αὐτὸν τραπόμενος, καὶ τὸν ἵππον ἐξαγαγὼν, ᾔτει τὸν χαλινόν. ἀπορουμένης δὲ τῆς γυναικὸς, ὡς οὐκ εἶχε, δοῦναί τινι τῶν συνήθων λεγούσης, λοιδορίαι τὸ πρῶτον ἦσαν, εἶτα δυσφημίαι, τῆς γυναικὸς ἐπαρωμένης αὐτῷ τε κακὰς ὁδοὺς ἐκείνῳ καὶ τοῖς πέμπουσιν· ὥστε καὶ τὸν Χλίδωνα πολὺ τῆς ἡμέρας ἀναλώσαντα πρὸς τούτοις δι᾽ ὀργὴν, ἅμα δὲ καὶ τὸ συμβεβηκὸς οἰωνισάμενον, ἀφεῖναι τὴν ὁδὸν ὅλως, καὶ πρὸς ἄλλο τι τρέπεσθαι. παρὰ τοσοῦτον μὲν ἦλθον αἱ μέγισται καὶ κάλλισται τῶν πράξεων εὐθὺς ἐν ἀρχῇ διαφυγεῖν τὸν καιρόν.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Πελοπίδαν, ἐσθῆτας τὰς γεωργῶν μεταλαβόντες, καὶ διελόντες αὐτοὺς, ἄλλοι κατ᾽ ἄλλα μέρη τῆς πόλεως παρεισῆλθον, ἔτι ἡμέρας οὔσης. ἦν δέ τι πνεῦμα καὶ νιφετὸς, ἀρχομένου τρέπεσθαι τοῦ ἀέρος, καὶ μᾶλλον ἔλαθον, καταπεφευγότων ἤδη διὰ τὸν χειμῶνα τῶν πλείστων εἰς τὰς οἰκίας. οἷς δὲ ἦν ἐπιμελὲς τὰ πραττόμενα γινώσκειν, ἀνελάμβανον τοὺς προσερχομένους, καὶ καθίστων εὐθὺς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χάρωνος. ἐγένοντο δὲ σὺν

poſtulabant res, quaſi æſtuans ad magnitudinem diſcriminis quod in manibus erat, atque vix tandem animadvertens Lacedæmoniorum ipſos imperium quodammodo concutere, fretoſque auxilio tantum inopum virorum & exulum tentare illorum convellere potentiam; domum digreſſus mandat clam per amicum quendam Meloni & Pelopidæ, rem in aliud tempus extruderent, redirentque Athenas, commodiorem opportunitatem expectaturi. Chlidoni nomen erat nuntio. Hic ad ſe domum perrexit, eductoque equo popoſcit frænum. Hæſitante uxore ejus, quum non eſſet ad manum, referenteque cuipiam ſe id ex neceſſariis commodaſſe, jurgia primum inter eos, mox maledicta exorta, imprecante muliere ei & aliis a quibus mitteretur, infauſtum iter. Itaque quum multum diei in his rixando conſumpſiſſet, & verteret caſum in omen Chlidon, depoſuit prorſus profectionem, atque ad alia ſe convertit. Tantulum abfuit, quin maxima & pulcherrima cœpta ſtatim in limine ſubterfugeret opportunitas.

At Pelopidas cum ſuis veſtitu aſſumto ruſticano, diſpertiti alii alia parte urbem luce adhuc occulte ingreſſi ſunt. Ventus nivem effundebat, incipiente ſe convertere cœlo: quo magis tecti fuere, quod plerique procellæ cauſa recepiſſent ſe domum. Quibus autem cura incumbebat quid ageretur cognoſcendi, hi illos exceperunt ex itinere, & confeſtim domum deduxerunt ad Charonem. Fuerunt cum exu-

σὺν τοῖς φυγάσι πεντήκοντα δυοῖν δέοντες. τὰ δὲ περὶ τοὺς τυράννους οὕτως εἶχε· Φιλίδας ὁ γραμματεὺς συνέπραττε μὲν, ὥσπερ εἴρηται, πάντα, καὶ συνῄδει τοῖς φυγάσιν· εἰς δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐκ παλαιοῦ κατηγγελκὼς τοῖς περὶ τὸν Ἀρχίαν πότον τινὰ καὶ συνουσίαν, καὶ γύναια τῶν ὑπάνδρων, ἔπραττεν ὅτι μάλιστα ταῖς ἡδοναῖς ἐκλελυμένους καὶ κατοίνους μεταχειρίσασθαι παρέξειν τοῖς ἐπιτιθεμένοις. οὔπω δὲ πάνυ πόῤῥω μέθης οὖσιν αὐτοῖς προσέπεσέ τις οὐ ψευδὴς μὲν, ἀβέβαιος δὲ καὶ πολλὴν ἀσάφειαν ἔχουσα περὶ τῶν φυγάδων μήνυσις, ὡς ἐν τῇ πόλει κρυπτομένων. τοῦ δὲ Φιλίδου παραφέροντος τὸν λόγον, ὅμως Ἀρχίας ἔπεμψέ τινα τῶν ὑπηρετῶν πρὸς τὸν Χάρωνα, προστάσσων εὐθὺς ἥκειν αὐτόν. ἦν δὲ ἑσπέρα, καὶ συνέταττον ἔνδον αὑτοὺς οἱ περὶ τὸν Πελοπίδαν, ἤδη τεθωρακισμένοι καὶ τὰς μαχαίρας ἀνειληφότες. ἐξαίφνης δὲ κοπτομένης τῆς θύρας προσδραμών τις, καὶ πυθόμενος τοῦ ὑπηρέτου Χάρωνα μετιέναι παρὰ τῶν πολεμάρχων φάσκοντος, ἀπήγγελλεν εἴσω τεθορυβημένος· καὶ πᾶσιν εὐθὺς παρέστη, τήν τε πρᾶξιν ἐκμεμηνῦσθαι, καὶ σφᾶς ἅπαντας ἀπολωλέναι, μηδὲ δράσαντάς τι τῆς ἀρετῆς ἄξιον. οὐ μὴν ἀλλ' ἔδοξεν ὑπακοῦσαι τὸν Χάρωνα, καὶ παρασχεῖν ἑαυτὸν δὴ ἀνυπόπτως τοῖς ἄρχουσιν, ἄλλως μὲν ἀνδρώδη καὶ βαρὺν ὄντα τῷ θαῤῥεῖν παρὰ τὰ δεινά, τότε δὲ δι' ἐκείνους ἐκπεπληγμένον καὶ περιπαθοῦντα, μή τις ὑποψία προδοσίας ἐπ' αὐτὸν ἔλθῃ, τοσούτων ἅμα καὶ τοιούτων πολιτῶν ἀπολομένων. ὡς οὖν ἔμελλεν ἀπιέναι, παραλαβὼν ἐκ τῆς γυναικωνίτιδος τὸν υἱὸν, ἔτι μὲν ὄντα παῖδα, κάλλει δὲ καὶ ῥώμῃ σώματος πρωτεύοντα τῶν καθ' ἡλικίαν, ἐνεχεί-

ριζε

exulibus duodequinquaginta. Tyranni vero hoc ſe modo habebant. Scriba Philidas, qui conſiliorum exulum erat particeps, adjuvabat (ut dictum eſt) conatus eorum. Hic multo ante in eum diem indixerat Archiæ & Philippo compotationem, & convivium, & mulieres nuptas, in eoque erat, ut quam maxime luxu & vino confectos præberet ad cædem inſidiatoribus. Non admodum merſis crapula indicium delatum eſt haud vanum quidem, incertum tamen & perquam obſcurum, occultari in urbe exules. Quanquam autem alio detorquebat ſermonem Philidas, miſit tamen apparitorem Archias ad Charonem, qui eum confeſtim accerſeret. Jam veſpera erat, & Pelopidæ ſocii armati gladiiſque accincti inſtruebant ſe. Pulſatis autem repente foribus, accurrens quiſpiam, audienſque ex apparitore, qui diceret acciri a Polemarchis Charonem, perculſus renuntiavit id intro. Ibi omnibus illico obverſatur rem detectam eſſe, & ſe omnes, re memorabili perpetrata nulla, periiſſe. Conſuluerunt tamen, ut dicto audiens eſſet Charon, fidenterque Polemarchos adiret, conſtans alioquin vir, immotoque in ipſis periculis animo, tunc autem propter illos attonitus anxiuſque, ne qua ipſe ex nece tot ac talium virorum ſuſpicione aſpergeretur proditionis. Exiturus igitur arripit ex gynæcio filium, adhuc puerum illum quidem, cæterum ſpecie & robore corporis ſupra æquales præcellenti, eumque tradit

ειζε τοῖς περὶ Πελοπίδαν, εἴ τινα δόλον ἢ προδοσίαν αὐτοῦ καταγνοῖεν, ὡς πολεμίῳ χρῆσθαι κελεύων ἐκείνῳ, καὶ μὴ φείδεσθαι. πολλοῖς μὲν οὖν αὐτῶν δάκρυα πρὸς τὸ πάθος καὶ τὸ φρόνημα τοῦ Χάρωνος ἐξέπεσεν· πάντες δὲ ἠγανάκτουν, εἰ δειλὸν οὕτως εἶναί τινα δοκεῖ καὶ διεφθαρμένον ὑπὸ τοῦ παρόντος, ὥστε ὑπονοεῖν ἐκεῖνον, ἢ ὅλως αἰτιᾶσθαι· καὶ τὸν υἱὸν ἐδέοντο μὴ καταμιγνύναι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐκποδὼν θέσθαι τοῦ μέλλοντος, ὅπως αὐτός γε τῇ πόλει καὶ τοῖς φίλοις τιμωρὸς ὑποτρέφοιτο, περισωθεὶς καὶ διαφυγὼν τοὺς τυράννους. ὁ δὲ Χάρων τὸν μὲν υἱὸν ἀπαλλάξειν οὐκ ἔφη· ποῖον γὰρ αὐτῷ βίον ὁρᾶν, ἢ τίνα σωτηρίαν καλλίονα τῆς ὁμοῦ μετὰ πατρὸς καὶ φίλων τοσούτων ἀνυβρίστου τελευτῆς; ἐπευξάμενος δὲ τοῖς Θεοῖς, καὶ πάντας ἀσπασάμενος καὶ παραθαῤῥύνας ἀπῄει, προσέχων ἑαυτῷ, καὶ ῥυθμίζων σχήματι προσώπου, καὶ τόνῳ φωνῆς, ἀνομοιότατος οἷς ἔπραττε φανῆναι.

Γενομένου δ' ἐπὶ ταῖς θύραις αὐτοῦ, προῆλθεν ὁ Ἀρχίας, καὶ Φιλίδας, καὶ εἶπον, Ὦ Χάρων, τινὰς ἀκήκοα παρεληλυθέναι, ἐν τῇ πόλει κρύπτεσθαι, καὶ συμπράττειν αὐτοῖς ἐνίους τῶν πολιτῶν. καὶ ὁ Χάρων διαταραχθεὶς τὸ πρῶτον, εἶτα ἐρωτήσας τίνες εἰσὶν οἱ παρεληλυθότες, καὶ τίνες οἱ κρύπτοντες αὐτοὺς, ὡς οὐδὲν ἑώρα σαφὲς εἰπεῖν ἔχοντα τὸν Ἀρχίαν, ὑπονοήσας ἀπ' οὐδενὸς τῶν ἐπισταμένων γεγονέναι τὴν μήνυσιν, Ὁρᾶτε τοίνυν, ἔφη, μὴ κενός τις ὑμᾶς διαταράττοι λόγος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σκέψομαι· δεῖ γὰρ ἴσως μηδενὸς καταφρονεῖν. ταῦτα καὶ Φιλίδας παρὼν ἐπῄνει, καὶ τὸν Ἀρχίαν ἀπαγαγὼν αὖθις εἰς ἄκρατον πολὺν κατέβαλε, καὶ ταῖς περὶ τῶν γυναικῶν

ἐλ-

dit Pelopidæ cohorti, ut ſi pro inſidiatore & proditore habeant ſe compertum, cum illo ut hoſte agant, neque parcant ei. At multis quidem eorum motus & ſpiritus Charonis lacrymas expreſſere; omnes vero ſuccenſuerunt, ſi ullum putaret adeo mollem & præſentibus labefactatum diſcriminibus, ſecus ut cogitaret de ipſo, aut omnino eum culparet; ac filium oraverunt ne admiſceret ipſis, ſed ex veniente tempeſtate eum auferret, quo incolumis & ex faucibus ereptus tyrannorum, ultor ille ſuccreſceret civitati atque amicis. Enimvero negare ſe filium Charon amoturum: nullam enim ei videre vitam aut ſalutem pulchriorem, quam ſi una cum parente & in amicorum cœtu tam multorum citra contumeliam defungeretur. Hinc precatus Deos, quum omnes eſſet amplexus, confirmaſſetque, diſceſſit attendens ſibi, vultumque ac tenorem vocis componens, quo quam alieniſſimus videretur a conatibus ſuis.

Adſtante eo ad fores, progreſſi Archias & Philidas dixerunt, Qui ſunt illi, Charon, quos adeſſe audio, qui in urbe occultentur, & conſpiraſſe nonnullos cum iis ex civibus? Charon conterritus primum, mox quæſivit quinam illi ingreſſi eſſent, & apud quos latitarent. Ubi nihil videt quid diceret certi Archiam habere, ſuſpicatus a nullo certo autore emanaſſe indicium, Etiam atque etiam videte, inquit, ne inanis vos conturbet rumor; veruntamen conſiderabo amplius: nihil eſt enim fortaſſis vilipendendum. Id Philidas quoque præſens collaudavit. Ita abducit Archiam, rurſuſque multo vino immergit,

ac-

ἐλπίσιν διεπαιδαγώγει τὸν πότον. ὡς δ' ἐπανῆλθεν ὁ Χάρων οἴκαδε, καὶ διεσκευασμένους τοὺς ἄνδρας εὗρεν, οὐχ ὡς ἄν τινα νίκην ἢ σωτηρίαν ἐλπίζοντας, ἀλλ' ὡς ἀποθανουμένους λαμπρῶς καὶ μετὰ φόνου πολλοῦ τῶν πολεμίων, τὸ μὲν ἀληθὲς αὐτοῖς ἔφραζε τοῖς περὶ τὸν Πελοπίδαν· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους ἐψεύσατο, λόγους τινὰς τοῦ Ἀρχίου περὶ πραγμάτων ἑτέρων πλασάμενος. ἔτι δὲ τοῦ πρώτου παραφερομένου, δεύτερον ἐπῆγεν ἡ τύχη χειμῶνα τοῖς ἀνδράσιν. ἧκε γάρ τις ἐξ Ἀθηνῶν παρὰ Ἀρχίου τοῦ ἱεροφάντου, πρὸς Ἀρχίαν τὸν ὁμώνυμον, ξένον ὄντα καὶ φίλον, ἐπιστολὴν κομίζων, οὐ κενὴν ἔχουσαν οὐδὲ πεπλασμένην ὑπόνοιαν, ἀλλὰ σαφῶς ἕκαστα περὶ τῶν πραττομένων φάσκουσαν, ὡς ὕστερον ἐπεγνώσθη. τότε δὲ μεθύοντι τῷ Ἀρχίᾳ προσαχθεὶς ὁ γραμματοφόρος, καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐπιδοὺς, Ὁ ταύτην, ἔφη, πέμψας, ἐκέλευσεν εὐθὺς ἀναγνῶναι· περὶ σπουδαίων γάρ τινων γεγράφθαι. καὶ ὁ Ἀρχίας μειδιάσας, Οὐκοῦν εἰς αὔριον, ἔφη, τὰ σπουδαῖα. καὶ τὴν ἐπιστολὴν δεξάμενος, ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ὑπέθηκεν, αὐτὸς δὲ πάλιν τῷ Φιλίδᾳ περὶ ὧν ἐτύγχανον διαλεγόμενοι προσεῖχεν. ὁ μὲν οὖν λόγος οὗτος, ἐν παροιμίας τάξει περιφερόμενος, μέχρι νῦν διασώζεται παρὰ τοῖς Ἕλλησι.

Τῆς δὲ πράξεως δοκούσης ἔχειν ἤδη τὸν οἰκεῖον καιρὸν, ἐξώρμων δίχα διελόντες αὐτοὺς, οἱ μὲν περὶ Πελοπίδαν καὶ Δαμοκλείδαν, ἐπὶ τὸν Λεοντίδαν καὶ Ὑπάτην ἐγγὺς ἀλλήλων οἰκοῦντας· Χάρων δὲ καὶ Μέλων, ἐπὶ τὸν Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον, ἐσθῆτας ἐπενδεδυμένοι γυναικείας τοῖς θώραξι, καὶ δασεῖς στεφάνους ἐλάτης τε καὶ πεύκης περικείμενοι, κατασκιάζοντας τὰ πρόσωπα. διὸ καὶ

ac compotationem illa de mulieribus ſpe traducit. Regreſſus Charon domum, ut offendit illos non ad victoriam aliquam accinctos, vel ſalutem ſperantes, ſed ut nobili morte caſuros & cum multo hoſtium ſanguine; rem ipſam aperit Pelopidæ, apud reliquos ementitur fictos quoſdam Archiæ aliis de rebus ſermones. Ecce autem nondum prima præterierat, quum alteram his fortuna immittit procellam. Aderat enim miſſus Athenis ab Archia hierophante ad Archiam cognominem hoſpitem hujus & amicum nuntius cum literis, quæ non frigidam continebant neque fictam ſuſpicionem, ſed (quod poſtea cognitum eſt) exacte omnia quæ gererentur explicabant. At tunc ad Archiam admiſſus temulentum tabellarius, reddita epiſtola, Hanc qui miſit, inquit, illico ut legas eam mandat: de ſeriis enim ſcripta eſt. Hic arridens Archias, Ergo, inquit, in craſtinum ſeria. Simul acceptam epiſtolam ſubjicit pulvino, ac denuo Philidæ ad inſtitutum ſermonem aures præbet. Hoc dictum vulgari proverbio pervulgatum uſurpatur etiamnum apud Græcos.

Quum jam matura res videtur, tempuſque opportunum nacta, bipartito eruperunt, Pelopidas & Damoclidas in Leontidam & Hypatem, qui vicinas ædes habebant; Charon & Melon in Archiam & Philippum, inducta thoracibus veſte muliebri, atque ad inumbrandam faciem denſis coronis redimiti abiegnis & piceis. Unde quum primum ja-

ϗ ταῖς θύραις τοῦ συμποσίου τὸ πρῶτον ἐπιστάντων, κρότον ἐποίησαν ϗ θόρυβον, οἰομένων ὡς πάλαι προσεδόκων γυναῖκας ἥκειν. ἐπεὶ δὲ περιβλέψαντες ἐν κύκλῳ τὸ συμπόσιον, ϗ τῶν κατακεκλιμένων ἕκαστον ἀκριβῶς καταμαθόντες, ἐσπάσαντο τὰς μαχαίρας, ϗ φερόμενοι διὰ τῶν τραπεζῶν ἐπὶ τὸν Ἀρχίαν ϗ Φίλιππον, ἐφάνησαν οἵπερ ἦσαν· ὀλίγους μὲν ὁ Φιλίδας τῶν κατακειμένων ἔπεισεν ἡσυχίαν ἄγειν, τοὺς δὲ ἄλλους ἀμύνεσθαι μετὰ τῶν πολεμάρχων ἐπιχειροῦντας ϗ συνεξανισταμένους, διὰ τὴν μέθην οὐ πάνυ χαλεπῶς ἀπέκτειναν. τοῖς δὲ περὶ τὸν Πελοπίδαν ἐργωδέστερον ἀπήντα τὸ πρᾶγμα· ϗ γὰρ ἐπὶ νήφοντα ϗ δεινὸν ἄνδρα τὸν Λεοντίδαν ἐχώρουν. ϗ κεκλεισμένην τὴν οἰκίαν εὗρον ἤδη καθεύδοντος· ϗ πολὺν χρόνον κόπτουσιν αὐτοῖς ὑπήκουεν οὐδείς. μόλις δέ ποτε τοῦ θεράποντος αἰσθομένου, προϊόντος ἔνδοθεν, ϗ τὸν μοχλὸν ἀφαιροῦντος, ἅμα τῷ πρῶτον ἐνδοῦναι ϗ χαλάσαι τὰς θύρας, ἐπιπεσόντες ἀθρόοι, ϗ τὸν οἰκέτην ἀνατρέψαντες, ἐπὶ τὸν θάλαμον ὥρμησαν. ὁ δὲ Λεοντίδας αὐτῷ τεκμαιρόμενος τῷ κτύπῳ ϗ δρόμῳ τὸ γινόμενον, ἐσπάσατο μὲν τὸ ἐγχειρίδιον ἐξαναστάς, ἔλαθεν δὲ αὐτὸν καταβαλεῖν τὰ λύχνα, καὶ διὰ σκότους αὐτοὺς ἑαυτοῖς περιπετεῖς ποιῆσαι τοὺς ἄνδρας. ἐν δὲ φωτὶ πολλῷ καθορώμενος, ὑπήντα πρὸς τὰς θύρας αὐτοῖς τοῦ θαλάμου, καὶ τὸν πρῶτον εἰσιόντα Κηφισόδωρον πατάξας κατέβαλεν. πεσόντος δὲ τούτου, δευτέρῳ συνεπέπλεκτο τῷ Πελοπίδᾳ· καὶ τὴν μάχην χαλεπὴν ἐποίει καὶ δύσεργον ἡ στενότης τῶν θυρῶν, καὶ κείμενος ἐμποδὼν ἤδη νεκρὸς ὁ Κηφισόδωρος. ἐκράτησε δ' οὖν ὁ Πελοπίδας, καὶ κατεργασάμενος τὸν Λεοντίδαν,

januæ triclinii adſtiterunt, plauſum illi & tumultum cierunt, rati, quas jam pridem expectabant, adeſſe mulieres. Poſtquam vero undique circunſpecto convivio, ſingulisque accumbentium exacte notatis, ſtrinxerunt enſes, & per menſas involantes in Archiam & Philippum, qui eſſent demonſtrarunt; paucos ex convivis monuit Philidas ut quieſcerent, cæteros, qui reſiſtere cum Polemarchis moliebantur, eosque protegere, perfacile vino graves trucidavere. At Pelopidas cum ſuis comitibus plus habuit tunc negotii; ſiquidem ſobrium & valentem virum adoriebantur Leontidam. Fores occluſas (jam enim dederat ſe quieti) repererunt, diuque pulſantes audivit nemo. Vix tandem miniſter, qui percepit pulſantes, prodiit ex ædibus, & repagulum amovit. Simul atque laxantur & remittuntur fores, uno agmine irrumpentes, proſtrato famulo, ruunt ad cubiculum illius. Leontidas autem ex pulſu & curſu id quod erat conjiciens, ejecit ſe lecto, ſtringitque gladium, ſed omittit lucernas extinguere & in tenebris ipſos inter ſe mixtos committere: nunc multo lumine conſpectus, ad januam iis cubiculi occurrit, primumque illatum vulnerat & occidit Cephiſodorum. Eo prolapſo, cum ſecundo Pelopida manus conſerit. Difficilem qua arcta janua, qua impedimentum jam mortui jacentis Cephiſodori, duramque pugnam facit. Tandem ſuperior Pelopidas evadit, interfectoque Leontida,

ex-

τίδαν, ἐπὶ τὸν Ὑπάτην εὐθὺς ἐχώρει μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ. καὶ παρεισέπεσον μὲν εἰς τὴν οἰκίαν ὁμοίως, αἰσθόμενον δὲ ταχέως καὶ καταφυγόντα πρὸς τοὺς γείτονας, ἐκποδὼν διώξαντες, εἷλον καὶ διέφθειραν.

Διαπραξάμενοι δὲ ταῦτα, καὶ τοῖς περὶ Μέλωνα συμβαλόντες, ἔπεμψαν μὲν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπὶ τοὺς ὑπολελειμμένους ἐκεῖ τῶν φυγάδων, ἐκάλουν δὲ τοὺς πολίτας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τοὺς προσιόντας ὥπλιζον, ἀφαιροῦντες ἀπὸ τῶν στοῶν τὰ περικείμενα σκῦλα, καὶ τὰ περὶ τὴν οἰκίαν ἐργαστήρια δορυξόων καὶ μαχαιροποιῶν ἀναῤῥηγνύντες. ἧκον δὲ βοηθοῦντες αὐτοῖς μετὰ τῶν ὅπλων οἱ περὶ Ἐπαμινώνδαν καὶ Γοργίδαν, συνειλοχότες οὐκ ὀλίγους τῶν νέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τοὺς βελτίστους. ἡ δὲ πόλις ἤδη μὲν ἀνεπτόητο πᾶσα, καὶ πολὺς θόρυβος ἦν, καὶ φῶτα περὶ τὰς οἰκίας, καὶ διαδρομαὶ πρὸς ἀλλήλους. οὔπω δὲ συνειστήκει τὸ πλῆθος, ἀλλ' ἐκπεπληγμένοι πρὸς τὰ γινόμενα, καὶ σαφὲς οὐδὲν εἰδότες, ἡμέραν περιέμενον. ὅθεν ἁμαρτεῖν οἱ τῶν Λακεδαιμονίων ἄρχοντες ἔδοξαν, εὐθὺς οὐκ ἐπιδραμόντες οὐδὲ συμβαλόντες· αὐτὴ μὲν ἡ φρουρὰ περὶ χιλίους πεντακοσίους ὄντες, ἐκ δὲ τῆς πόλεως πρὸς αὐτοὺς πολλῶν συντρεχόντων· ἀλλὰ τὴν βοὴν καὶ τὰ πυρὰ καὶ τὸν ὄχλον ἀναχωροῦντα πανταχόθεν πολὺν φοβηθέντες, ἡσύχαζον αὐτὴν τὴν Καδμείαν κατέχοντες. ἅμα δ' ἡμέρᾳ παρῆσαν μὲν ἐκ τῆς Ἀττικῆς οἱ φυγάδες ὡπλισμένοι, συνήθροιστο δὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὁ δῆμος. εἰσῆγον δὲ τοὺς περὶ Πελοπίδαν Ἐπαμεινώνδας καὶ Γοργίδας, ὑπὸ τῶν ἱερέων περιεχομένους, στέμματα προτεινόντων καὶ παρακαλούντων τοὺς πολίτας τῇ πα-

τρίδι

extemplo cum manu ſua contendit in Hypatem. Simili modo in domum ejus irruperunt. Verum ſenſit ille ſtatim rem, confugitque ad vicinos: quem e veſtigio conſectati ceperunt confoderuntque.

His confectis, quum conjunxiſſent Meloni ſe, ſignificaverunt rem in Atticam exulibus illic relictis, cives ad libertatem vocaverunt, eoſque qui ſe aggregaverant ipſis, detractis a porticibus ſpoliis, & ergaſtulis quæ erant circa domum Charonis, ubi haſtæ & gladii parabantur, ruptis, armaverunt. Auxilio eis armati venerunt Epaminondas & Gorgidas, qui non contemnendam ex flore juventutis & ſenum optimorum centuriaverant manum. Jam tota civitas arrecta tumultu circumſonabat, tecta collucebant, curſitabatur ultro citroque: nondum coierat plebs tamen, ſed ſuſpenſa rei novitate, neque quicquam habens certi, diem operiebatur. Unde graviter erraſſe Lacedæmoniorum præfecti viſi ſunt, qui non protinus occurrerunt nec prœlio decreverunt, quum ipſum præſidium ad mille quingentos eſſet, & ex urbe confluerет ad eos ingens numerus: verum clamoris, ignium, ſeceſſionis multitudinis undique confluentis terrore continuerunt ſe, ſervaruntque ipſam Cadmiam. Prima luce armati ex Attica præſto fuerunt exules: populus venit ad concionem, in quam Pelopidam cum ſociis Epaminondas & Gorgidas ſacerdotibus cinctos, porrigentibus coronas, & populum ad liberandam patri-

2 Dd 2 am

τρίδι καὶ τοῖς Θεοῖς βοηθεῖν. ἡ δ' ἐκκλησία, ὀρθὴ πρὸς τὴν ὄψιν μετὰ κρότου καὶ βοῆς ἐξανέστη, δεχομένων τοὺς ἄνδρας ὡς εὐεργέτας καὶ σωτῆρας.

Ἐκ δὲ τούτου Βοιωτάρχης αἱρεθεὶς μετὰ Μέλωνος καὶ Χάρωνος ὁ Πελοπίδας, εὐθὺς ἀπετείχιζε τὴν ἀκρόπολιν, καὶ προσβολὰς ἐποιεῖτο πανταχόθεν, ἐξελεῖν σπουδάζων τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ τὴν Καδμείαν ἐλευθερῶσαι πρὶν ἐκ Σπάρτης στρατὸν ἐπελθεῖν. καὶ παρὰ τοσοῦτον ἔφθασεν, ἀφεὶς ὑποσπόνδους τοὺς ἄνδρας, ὅσον ἐν Μεγάροις οὖσιν αὐτοῖς ἀπαντῆσαι Κλεόμβροτον ἐπὶ τὰς Θήβας ἐλαύνοντα μετὰ μεγάλης δυνάμεως. οἱ δὲ Σπαρτιᾶται, τριῶν ἁρμοστῶν γενομένων ἐν Θήβαις, Ἑρμιππίδαν μὲν καὶ Ἄρκισσον ἀπέκτειναν κρίναντες· ὁ δὲ τρίτος Δυσαορίδας, χρήμασι πολλοῖς ζημιωθεὶς, αὐτὸν ἐκ τοῦ Πελοποννήσου μετέστησεν. ταύτην τὴν πρᾶξιν ἀρετῇ μὲν ἀνδρῶν καὶ κινδύνοις καὶ ἀγῶσι παραπλησίαν τῇ Θρασυβούλου γενομένην, καὶ βραβευθεῖσαν ὁμοίως ὑπὸ τῆς τύχης, ἀδελφὴν ἐκείνης προσηγόρευον οἱ Ἕλληνες. οὐ γάρ ἐστι ῥᾳδίως ἑτέρους εἰπεῖν, οἳ πλειόνων ἐλάττους, καὶ δυνατωτάτων ἐρημότεροι, τόλμῃ καὶ δεινότητι κρατήσαντες, αἴτιοι μειζόνων ἀγαθῶν ταῖς πατρίσι κατέστησαν. ἐνδοξοτέραν δὲ ταύτην ἐποίησεν ἡ μεταβολὴ τῶν πραγμάτων. ὁ γὰρ καταλύσας τὸ τῆς Σπάρτης ἀξίωμα, καὶ παύσας ἄρχοντας αὐτοὺς γῆς τε καὶ θαλάττης πόλεμος, ἐξ ἐκείνης ἐγένετο τῆς νυκτὸς, ἐν ᾗ Πελοπίδας, οὐ φρούριον, οὐ τεῖχος, οὐκ ἀκρόπολιν καταλαβὼν, ἀλλ' εἰς οἰκίαν δωδέκατος κατελθὼν, εἰ δεῖ μεταφορᾷ τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν,

am Deoſque excitantibus, deduxere. Concio ea ſpecie erecta, plauſum & clamorem edidit amplectentium eos ut optime de ipſis meritos, & ſervatores.

Hinc Pelopidas cum Melone & Charone creatus Bœotarcha, extemplo circumvallavit & corona oppugnavit arcem, opprimere maturans Lacedæmonios, & Cadmiam prius recipere quam ex Sparta ſuperveniret exercitus. Vix autem hi pervenerant, Cadmia capta, fide publica emiſſi in Megaridem, quum iis obviam venit cum ingentibus copiis Thebas movens Cleombrotus. Lacedæmonii autem ex tribus præfectis qui fuerant Thebis, Hermippidam & Arciſſum damnatos necaverunt: tertius Dyſaoridas, cui lis magna pecunia æſtimata fuit, ex Peloponneſo ſolum vertit. Hoc facinus virtute virorum & periculis certaminibuſque illius quod perpetratum a Thraſybulo fuit, æmulum, parique a fortuna eventu diſpenſatum, Græci appellaverunt illius germanum. Neque enim alios in expedito ſit proferre, qui pauciores majorem numerum, & pollentiſſimos egentiores audacia & conſilio ſuperaverunt, uberioremque fructum patriis ſuis attulerunt. Illuſtrius hoc ſuccedens converſio rerum effecit. Illud enim, quod faſtigium detraxit Spartæ, eamque terra marique exuit imperio, bellum ex ea ſcaturiit nocte, qua Pelopidas nullo occupato præſidio, nullis muris vel arce, ſed domum regreſſus duodecimus, ſi metaphora exprimenda ve-

εἰπεῖν, ἔλυσε καὶ διέκοψε τοὺς δεσμοὺς τῆς Λακεδαιμονίων ἡγεμονίας, ἀλύτους καὶ ἀῤῥήκτους εἶναι δοκοῦντας.

Ἐπεὶ τοίνυν στρατῷ μεγάλῳ Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐμβαλόντων, οἱ Ἀθηναῖοι περίφοβοι γενόμενοι, τήν τε συμμαχίαν ἀπείπαντο τοῖς Θηβαίοις, καὶ τῶν βοιωτιαζόντων, εἰς τὸ δικαστήριον περιαγαγόντες, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ ἐφυγάδευσαν, τοὺς δὲ χρήμασιν ἐζημίωσαν· ἐδόκει δὲ κακῶς ἔχειν τὰ τῶν Θηβαίων πράγματα, μηδενὸς αὐτοῖς βοηθοῦντος· ἔτυχε μὲν ὁ Πελοπίδας μετὰ Γοργίδου βοιωταρχῶν, ἐπιβουλεύοντες δὲ συγκροῦσαι πάλιν τοὺς Ἀθηναίους τοῖς Λακεδαιμονίοις, τοιόνδε τι μηχανῶνται. Σφοδρίας ἀνὴρ Σπαρτιάτης, εὐδόκιμος μὲν ἐν τοῖς πολεμικοῖς καὶ λαμπρὸς, ὑπόκουφος δὲ τὴν γνώμην, καὶ κενῶν ἐλπίδων καὶ φιλοτιμίας ἀνοήτου μεστὸς, ἀπελείφθη περὶ Θεσπιὰς μετὰ δυνάμεως, τοὺς ἀφισταμένους τῶν Θηβαίων δέχεσθαι καὶ βοηθεῖν. πρὸς τοῦτον ὑποπέμπουσιν οἱ περὶ τὸν Πελοπίδαν ἰδίᾳ ἔμπορόν τινα τῶν φίλων, χρήματα κομίζοντα, καὶ λόγους, οἳ τῶν χρημάτων μᾶλλον ἀνέπεισαν αὐτὸν, ὡς χρὴ πραγμάτων μᾶλλον ἅψασθαι μεγάλων, καὶ τὸν Πειραιᾶ καταλαβεῖν ἀπροσδόκητον ἐπιπεσόντα μὴ φυλαττομένοις τοῖς Ἀθηναίοις· Λακεδαιμονίοις τε γὰρ οὐδὲν οὕτως ἔσεσθαι κεχαρισμένον ὡς λαβεῖν τὰς Ἀθήνας, Θηβαίους τε χαλεπῶς ἔχοντας αὐτοῖς, καὶ προδότας νομίζοντας, οὐκ ἐπιβοηθήσειν. τέλος δὲ συμπεισθεὶς ὁ Σφοδρίας, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν νυκτὸς εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐνέβαλεν, καὶ μέχρι μὲν Ἐλευσῖνος προῆλθεν. ἐκεῖ δὲ τῶν στρατιωτῶν ἀπο-

δει-

veritas eſt, quæ indiſſolubiles & adamantinæ videbantur, Lacedæmoniorum imperii compedes diſſolvit atque diſrupit.

Ut ergo magnis copiis Bœotiam Lacedæmonii invaſerunt, trepidantes Athenienſes renuntiaverunt Thebanis ſocietatem, eoſque qui cum Bœotis faciebant, judiciis afflixerunt, partimque morte affecerunt, partim egerunt in exilium, nonnullos pecunia mulctaverunt. De Thebanis igitur undique deſtitutis actum videbatur. Erat id temporis Pelopidas cum Gorgida Bœotarcha. Hi machinantes committere denuo Athenienſes cum Lacedæmoniis, ſtruunt rem hujuſcemodi: Sphodrias, vir magnis quidem rebus bello geſtis clarus & celebris, ſed vanior, & ſpe inani ſtultaque inflatus ambitione, cum exercitu relictus ad Theſpias fuit, ut perfugas Thebanorum reciperet adjuvaretque. Ad hunc Pelopidas privatim mercatorem quendam, quo familiariter utebatur, cum nummis allegat clam, & cum verbis, quæ efficacius illum quam pecunia impulerunt, oportere illum majora aggredi & capere ex improviſo ſecuris Athenienſibus Piræum. Nihil enim perinde Lacedæmoniis expectatum fore, quam tenere Athenas, neque Thebanos iis infeſtos, qui eos proditorum loco habeant, laturos opem. Tandem inductus Sphodrias, nocte ſigna movit in Atticam, atque Eleuſina uſque progreſſus eſt. Inde ignavia militum, re infecta,

quum

δειλιασάντων φανερὸς γενόμενος καὶ συνταράξας, οὐ φαῦλον οὐδὲ ῥᾴδιον ὂν τοῖς Σπαρτιάταις πολεμεῖν, ἀνεχώρησεν εἰς Θεσπιάς.

Ἐκ τούτου πάλιν προθυμότατα Ἀθηναῖοι τοῖς Θηβαίοις συνεμάχουν, καὶ τῆς θαλάσσης ἀντελαμβάνοντο, καὶ περιϊόντες ἐδέχοντο καὶ προσήγοντο τοὺς ἀποστατικῶς τῶν Ἑλλήνων ἔχοντας. οἱ δὲ Θηβαῖοι καθ' αὑτοὺς ἐν τῇ Βοιωτίᾳ συμπλεκόμενοι τοῖς Λακεδαιμονίοις ἑκάστοτε, καὶ μαχόμενοι μάχας, αὐτὰς μὲν οὐ μεγάλας, μεγάλην δὲ τὴν μελέτην ἐχούσας καὶ τὴν ἄσκησιν, ἐξερριπίζοντο τοῖς θυμοῖς, καὶ διεπονοῦντο τοῖς σώμασιν, ἐμπειρίαν ἅμα τῇ συνηθείᾳ καὶ φρόνημα προσλαμβάνοντες ἐκ τῶν ἀγώνων. δι' ὃ καί φασιν Ἀνταλκίδαν τὸν Σπαρτιάτην, ὡς Ἀγησίλαος ἐπανῆλθεν ἐκ Βοιωτίας τετρωμένος, εἰπεῖν πρὸς αὐτόν, Ἦ καλὰ διδασκάλια παρὰ Θηβαίων ἀντιλαμβάνεις, μὴ βουλομένους αὐτοὺς πολεμεῖν καὶ μάχεσθαι διδάξας. ἦν δὲ ὡς ἀληθῶς διδάσκαλος, οὐκ Ἀγησίλαος, ἀλλ' οἱ σὺν καιρῷ καὶ μετὰ λογισμοῦ τοὺς Θηβαίους, ὥσπερ σκύλακας, ἐμπείρως προσβάλλοντες τοῖς πολεμίοις, εἶτα γευσαμένους νίκης καὶ φρονήματος ἀσφαλῶς ἀγαπῶντες· ὧν μεγίστην δόξαν εἶχεν ὁ Πελοπίδας. ἀφ' ἧς γὰρ εἵλοντο πρῶτον ἡγεμόνα τῶν ὅπλων, οὐκ ἀνεπαύσαντο καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἄρχοντα χειροτονοῦντες, ἀλλ' ἢ τὸν ἱερὸν λόχον ἄγων, ἢ τὰ πλεῖστα βοιωταρχῶν ἄχρι τῆς τελευτῆς ἔπραττεν. ἐγένοντο μὲν οὖν καὶ περὶ Πλαταιὰς καὶ Θεσπιὰς ἧτται καὶ φυγαὶ τῶν Λακεδαιμονίων, ὅπου καὶ Φοιβίδας ὁ τὴν Καδμείαν καταλαβὼν ἀπέθανε. πολλοὺς δὲ καὶ πρὸς Τάναγραν τρεψάμενος, αὐτὸν καὶ Παν-

quum detectum conſilium eſſet, & bellum conciviſſet Lacedæmoniis non mediocre nec leve, agmen Theſpias reduxit.

Hinc ſociaverunt Thebanis arma Athenienſes promptiſſime, mareque aſſeruerunt, ac circumvecti Græciam, receperunt & allexerunt eos qui ſpectabant ad defectionem. Thebani per ſe ſoli conſeruerunt quotidie manus cum Lacedæmoniis, conflixeruntque prœliis, non illis quidem magnis, ſed quæ magnam exercitationem adferrent & uſum. Unde excitati animis ſunt, & corporibus durati, peritiamque ex conſuetudine & audaciam ex certaminibus comparavere. Quamobrem Antalcidam aiunt Spartiatem Ageſilao ex Bœotia reverſo ſaucio dixiſſe, Næ tu egregiam mercedem refers a Thebanis, qui bellare invitos & dimicare docuiſti. Sed fuit profecto magiſter eorum non Ageſilaus, ſed illi qui occaſionem amplexi cum conſilio, ſicut catulos, perite Thebanos immiſerunt hoſtibus, donec guſtata victoria, nec animorum pœnituit eos: inter quos præcipuam Pelopidas laudem tulit. Ex quo enim primum belli eum ducem ceperunt, non intermiſerunt quoque anno imperium ei deferre, ſed uſque ad exitum vitæ, aut ſacram cohortem duxit, aut fere ſemper fuit Bœotarcha. Ac Lacedæmonii quidem apud Platæas atque Theſpias fuſi fugatique fuerunt, ubi Phœbidas quoque, qui Cadmiam occupaverat, cecidit. Magnam manum etiam pepulit ad Tanagram, ubi & ipſum interemit præ-

Πανθοΐδην τὸν ἁρμοστὴν ἀνεῖλεν. ἀλλ' οὗτοι μὲν οἱ ἀγῶνες ὥσπερ τοὺς κρατοῦντας εἰς φρόνημα καὶ θάρσος προῆγον, οὕτως τῶν ἡσσωμένων οὐ παντάπασιν ἐδούλουντο τὴν γνώμην. οὐ γὰρ ἐκ παρατάξεως ἦσαν, οὐδὲ μάχης ἐμφανῆ κατάστασιν ἐχούσης καὶ νόμιμον, ἐκδρομὰς δὲ προσκαίρους τιθέμενοι, καὶ φυγὰς ἢ διώξεις, ἐπιχειροῦντες αὐτοῖς καὶ συμπλεκόμενοι κατώρθουν.

Ὁ δὲ περὶ Τεγύρας, τρόπον τινὰ τοῦ Λευκτρικοῦ προαγὼν γενόμενος, μέγαν ἦρεν ἐν δόξῃ τὸν Πελοπίδαν, οὔτε πρὸς κατόρθωμα τοῖς συστρατήγοις ἀμφισβήτησιν, οὔτε τῆς ἥττης πρόφασιν τοῖς πολεμίοις ἀπολιπών. τῇ γὰρ Ὀρχομενίων πόλει τὰ Σπαρτιατῶν ἑλομένῃ, καὶ δύο δεδεγμένῃ μόρας αὐτῶν ὑπὲρ ἀσφαλείας, ἐπεβούλευε μὲν ἀεί, καὶ παρεφύλαττε καιρόν· ὡς δὲ ἤκουσεν τοῖς φρουροῖς εἰς τὴν Λοκρίδα γεγενῆσθαι στρατείαν, ἐλπίσας ἔρημον αἱρήσειν τὸν Ὀρχομενόν, ἐστράτευσεν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἱερὸν λόχον, καὶ τῶν ἱππέων οὐ πολλούς. ἐπεὶ δὲ πρὸς τὴν πόλιν προσαγαγὼν, εὗρεν ἥκουσαν ἐκ Σπάρτης διαδοχὴν τῆς φρουρᾶς, ἀπῆγεν ὀπίσω τὸ στράτευμα πάλιν διὰ Τεγύρων, ᾗ μόνη βάσιμον ἦν κύκλῳ παρὰ τὴν ὑπώρειαν. τὴν γὰρ διὰ μέσου πᾶσαν ὁ Μέλας ποταμός, εὐθὺς ἐκ πηγῶν εἰς ἕλη πλωτὰ καὶ λίμνας διασπειρόμενος, ἄπορον ἐποίει. μικρὸν δὲ ὑπὸ τὰ ἕλη, νεώς ἐστιν Ἀπόλλωνος Τεγυραίου, καὶ μαντεῖον ἐκλελειμμένον οὐ πάνυ πολὺν χρόνον, ἀλλὰ ἄχρι τῶν Μηδικῶν ἤκμαζε, τὴν προφητείαν Ἐχεκράτους ἔχοντος. ἐνταῦθα μυθολογοῦσι τὸν Θεὸν γενέσθαι. καὶ τὸ μὲν πλησίον ὄρος Δῆλος καλεῖται,

præfectum Panthoidem. Cæterum hæ dimicationes ſicut fecerunt animos & ſpiritus victoribus, ita victis non plane fregerunt ferociam. Neque enim dimicatum ſignis collatis fuit, neque ulla inſignis aut ordinata extitit aut legitima pugna, ſed brevibus excurſionibus, receptibus, aut inſectationibus adorientes eos, manuſque conſerentes, ſucceſſum habuerunt.

Prœlium vero ad Tegyras, quod proluſio quædam Leuctrici fuit, ingentem gloriam peperit Pelopidæ; cujus victoriæ vindicare nullam partem collegæ ejus, neque hoſtes, quin victi eſſent, cauſari quicquam potuerunt. Nam Orchomeniorum oppido, quod partes ſequebatur Lacedæmoniorum, & præſidium ab iis duarum cohortium acceperat, non ceſſabat ſtruere inſidias, captans opportunitatem. Ut vero præſidium accepit moviſſe in Locridem, ſperans vacuum reperturum Orchomenum ſe, duxit eo ſacram cohortem & exiguam manum equitum. At oppido quum appropinquaſſet, & nuntiatum ei eſſet alios Lacedæmone advenire qui præſidio ſuccederent, reduxit exercitum retro per Tegyras, qua una patebat via circum radicem montis. Nam interjectus planitiem Melas amnis, qui mox a fontibus in paludes navigabiles & ſtagna diffunditur, inviam omnem reddit. Paulo infra paludes fanum eſt Apollinis Tegyræi, & oraculum deſolatum, quod non admodum diu, ſed uſque ad bellum Medicum floruit, ſacerdote Echecrate. Quo loco fabulæ memorant hunc Deum genitum eſſe. Vicinus autem mons Delus vocatur,

ται, καὶ πρὸς αὐτὸ καταλήγουσιν αἱ τοῦ Μέλανος διαχύσεις· ὀπίσω δὲ τοῦ ναοῦ δύο ῥήγνυνται πηγαὶ, γλυκύτητι καὶ πλήθει καὶ ψυχρότητι θαυμαστοῦ νάματος, ὧν τὸ μὲν Φοίνικα, τὸ δὲ Ἐλαίαν ἄχρι νῦν ὀνομάζομεν, οὐ φυτῶν μεταξὺ δυεῖν, ἀλλὰ ῥείθρων τῆς Θεοῦ λοχευθείσης. καὶ γὰρ τὸ Πτῶον ἐγγὺς, ὅθεν αὐτὴν ἀναπτοηθῆναι προφανέντος ἐξαίφνης κάπρου λέγουσι· καὶ τὰ περὶ Πύθωνα καὶ Τιτυὸν ὡσαύτως οἱ τόποι τῇ γενέσει τοῦ Θεοῦ συνοικειοῦσι. τὰ γὰρ πλεῖστα παραλείπω τῶν τεκμηρίων. οὐ γὰρ ἐν τοῖς ἐκ μεταβολῆς ἀθανάτοις γενομένοις γεννητοῖς ὁ πάτριος λόγος τὸν Θεὸν τοῦτον ἀπολείπει δαίμοσι, ὥσπερ Ἡρακλέα καὶ Διόνυσον, ἐκ μεταβολῆς ἀρετῇ τὸ θνητὸν καὶ παθητὸν ἀποβαλόντας· ἀλλὰ τῶν ἀϊδίων καὶ ἀγεννήτων εἷς ἐστιν, εἰ δεῖ τοῖς ὑπὸ τῶν φρονιμωτάτων καὶ παλαιοτάτων λεγομένοις τεκμαίρεσθαι περὶ τῶν τηλικούτων.

Εἰς γοῦν Τεγύρας οἱ Θηβαῖοι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐκ τῆς Ὀρχομενίας ἀπιόντες, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι συνέπιπτον ἐξ ἐναντίας αὐτοῖς, ἐκ τῆς Λοκρίδος ἀναζευγνύντες. ὡς δὲ πρῶτον ὤφθησαν τὰ στενὰ διεκβάλλοντες, καί τις εἶπε τῷ Πελοπίδᾳ προσδραμὼν, Ἐκπεπτώκαμεν εἰς τοὺς πολεμίους· Τί μᾶλλον, εἶπεν, ἢ εἰς ἡμᾶς ἐκεῖνοι; καὶ τὴν μὲν ἵππον εὐθὺς ἐκέλευσεν παρελαύνειν ἀπ᾽ οὐρᾶς, ὡς προεμβαλοῦσαν· αὐτὸς δὲ τοὺς ὁπλίτας τριακοσίους ὄντας εἰς ὀλίγον συνήγαγεν, ἐλπίζων καθ᾽ ὃ προσβάλοι, μάλιστα διακόψειν ὑπερβάλλοντας πλήθει τοὺς πολεμίους. ἦσαν δὲ δύο μόραι Λακεδαιμονίων· τὴν δὲ μόραν Ἔφορος μὲν ἄνδρας εἶναι πεντακοσίους φησὶν, Καλλισθέ-

νης

tur, juxtaque eum diffuſum flumen cogitur. Pone fanum duo ſcaturiunt fontes, qui dulcedine, copia, & frigore ſingularem laticem effundunt: quorum unum Palmam, Oleam alterum etiam nunc vocant, ut non inter arbores duas, ſed fluenta videatur peperiſſe Latona: & prope eſt Ptoon, unde oblato ſubito apro exterritam ferunt fuiſſe. Jam quæ de Pythone & Tityo referuntur, ea hæc loca item accommodant ad ortum Dei. Maximam vero partem prætereo veſtigiorum. Neque enim hunc Deum patria fama inter eos refert lares qui geniti ex mutatione ſunt immortalitatem adepti, ut Herculem & Liberum patrem, qui virtute mortalitatem & corpus injuriis obnoxium converterunt in immortalitatem; ſed eſt inter æternos & ingenitos, ſi qua ex ſapientiſſimorum dictis conjectura eſt de iſtis capienda.

Igitur ſub eandem horam Tegyras remeantes ex agro Orchomeniorum Thebani, & Lacedæmonii ex adverſa Locride regreſſi concurrerunt. Ut primum ſuperatis faucibus in conſpectu fuere, & quidam ad Pelopidam accurrens ait, Incidimus in hoſtes, Quid magis, inquit, quam in nos illi? Simul equitibus tanquam prœlium commiſſuris equos ex noviſſimo agmine præcepit admittere. Ipſe gravem armaturam (trecenti erant) in arctum conglobavit, ſperans, qua maxime parte impetum dediſſet, aciem ſe hoſtium, qui numero ſuperabant, perrupturum. Erant duæ Lacedæmoniorum cohortes, quas appellant Moras. Eam cohortem Ephorus ait militum quingentorum eſſe, Calliſthe-

nes

νης δ' ἑπτακοσίους, ἄλλοι δέ τινες ἐννακοσίους, ὧν Πολύβιός ἐστιν· καὶ θαρροῦντες οἱ πολέμαρχοι τῶν Σπαρτιατῶν, Γοργολέων καὶ Θεόπομπος, ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς Θηβαίους. γινομένης δέ πως μάλιστα τῆς ἐφόδου καθ' αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας, ἀπ' ἀμφοτέρων μετὰ θυμοῦ καὶ βίας, πρῶτον μὲν οἱ πολέμαρχοι τῶν Λακεδαιμονίων τῷ Πελοπίδᾳ συῤῥάξαντες ἔπεσον· ἔπειτα, τῶν περὶ ἐκείνους παιομένων καὶ ἀποθνησκόντων, ἅπαν εἰς φόβον κατέστη τὸ στράτευμα· καὶ διέσχε μὲν ἐπ' ἀμφότερα τοῖς Θηβαίοις, ὡς διεκπεσεῖν εἰς τοὔμπροσθεν καὶ διεκθεῖν βουλομένοις. ἐπεὶ δὲ τὴν δεδομένην ὁ Πελοπίδας ἡγεῖτο πρὸς τοὺς συνεστῶτας, καὶ διεξῄει φονεύων, οὕτω πάντες προτροπάδην ἔφυγον. ἐγένετο δὲ οὐκ ἐπὶ πολὺν τόπον ἡ δίωξις· ἐφοβοῦντο γὰρ ἐγγὺς ὄντας οἱ Θηβαῖοι τοὺς Ὀρχομενίους, καὶ τὴν διαδοχὴν τῶν Λακεδαιμονίων. ὅσον δὲ νικῆσαι κατὰ κράτος, καὶ διεξελθεῖν διὰ παντὸς ἡττωμένου τοῦ στρατεύματος, ἐξεβιάσαντο· καὶ στήσαντες τρόπαιον, καὶ νεκροὺς σκυλεύσαντες, ἀνεχώρησαν ἐπ' οἴκου μέγα φρονοῦντες. ἐν γὰρ τοσούτοις, ὡς ἔοικε, πολέμοις Ἑλληνικοῖς καὶ βαρβαρικοῖς, πρότερον οὐδέποτε Λακεδαιμόνιοι πλείονες ὄντες ὑπ' ἐλαττόνων ἐκρατήθησαν, ἀλλ' οὐδὲ ἴσοι πρὸς ἴσους ἐκ παρατάξεως συμβαλόντες. ὅθεν ἦσαν ἀνυπόστατοι τὰ φρονήματα, καὶ τῇ δόξῃ καταπληττόμενοι τοὺς ἀντιταττομένους, οὐδὲ αὐτοὺς ἀξιοῦντας ἀπ' ἴσης δυνάμεως τὸ ἴσον φέρεσθαι Σπαρτιάταις, εἰς χεῖρας συνέστησαν. ἐκείνη δὲ ἡ μάχη πρώτη καὶ τοὺς ἄλλους ἐδίδαξεν Ἕλληνας ὡς οὐχ ὁ Εὐρώτας, οὐδ' ὁ μεταξὺ Βαβύκας καὶ Κνακίωνος τόπος ἄνδρας ἐκ-

nes ſeptingentorum, nonnulli (in quibus eſt Polybius) nongentorum. Polemarchi Spartiatarum alacres, Gorgoleon & Theopompus, impreſſionem fecerunt in Thebanos. Quum incurſus præcipue circa duces infeſtus & atrox utrinque fieret, primum Lacedæmoniorum Polemarchi, qui delati in Pelopidam fuerant, ceciderunt. Deinde convulneratis interfectiſque iis qui circa hos erant, trepidatio totum pervaſit exercitum, atque is aperuit mediam aciem Thebanis, quaſi evadere porro & per eos cuperent elabi. Quum vero qua data via erat, duceret Pelopidas ad conglobatos, magnaque cæde pervaderet per eos, tum effuſo curſu conjecerunt ſe in fugam. Nec longe ſunt eos Thebani inſequuti: quippe formidabant propinquos Thebani Orchomenios, & Lacedæmonios qui miſſi ad ſuccedendum priori præſidio fuerant. Contenderunt autem hactenus, acie ut vincerent & perrumperent ſuperando totum eorum exercitum. Inde trophæo excitato, & cæſorum ſpoliis lectis, domum ſe ovantes retulere. Neque ſane in tam multis prœliis, quæ cum Græcis & barbaris inierunt, ante eam diem Lacedæmonii a paucioribus ipſi plures victi fuerant unquam: immo ne ubi pares quidem ſignis collatis cum paribus decertaverunt. Unde intolerabiles erant eorum ſpiritus, gloriaque ſua percellentes oppoſitos hoſtes, qui ne ipſi quidem pares comparare ſe ſuſtinebant cum Lacedæmoniis, ad manum conſerendam veniebant. At ea pugna prima alios quoque docuit Græcos, non Eurotam ſolum, neque quod Babycen & Cnacionem interjacet ſoli, vi-

ἐκφέρει μαχητὰς καὶ πολεμικοὺς, ἀλλὰ παρ' οἷς ἂν αἰσχύνεσθαι τὰ αἰσχρὰ, καὶ τολμᾶν ἐπὶ τοῖς καλοῖς ἐθέλοντες ἐγγίνωνται νέοι, καὶ τοὺς ψόγους τῶν κινδύνων μᾶλλον φεύγοντες, οὗτοι φοβερώτατοι τοῖς ἐναντίοις εἰσίν.

Τὸν δ' ἱερὸν λόχον, ὥς φασιν, συνετάξατο Γοργίδας πρῶτος, ἐξ ἀνδρῶν ἐπιλέκτων τριακοσίων, οἷς ἡ πόλις ἄσκησιν καὶ δίαιταν ἐν τῇ Καδμείᾳ στρατοπεδευομένοις παρεῖχεν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκ πόλεως λόχος ἐκαλοῦντο. τὰς γὰρ ἀκροπόλεις ἐπιεικῶς οἱ τότε πόλεις ὠνόμαζον. ἔνιοι δέ φασιν ἐξ ἐραστῶν καὶ ἐρωμένων γενέσθαι τὸ σύστημα τοῦτο. καὶ Παμμένους ἀπομνημονεύεταί τι μετὰ παιδιᾶς εἰρημένον· οὐ γὰρ ἔφη τακτικὸν εἶναι τὸν Ὁμήρου Νέστορα, κελεύοντα κατὰ φῦλα καὶ φρήτρας συλλοχίζεσθαι τοὺς Ἕλληνας,

Ὡς φρήτρη φρήτρηφιν ἀρήγῃ, φῦλα δὲ φύλοις,

δέον ἐραστὴν παρ' ἐρώμενον τάττειν· φυλέτας μὲν γὰρ φυλετῶν καὶ φράτορας φρατόρων οὐ πολὺν λόγον ἔχειν ἐν τοῖς δεινοῖς· τὸ δ' ἐξ ἐρωτικῆς φιλίας συνηρμοσμένον στῖφος, ἀδιάλυτον εἶναι καὶ ἄρρηκτον, ὅταν οἱ μὲν ἀγαπῶντες τοὺς ἐρωμένους, οἱ δὲ αἰσχυνόμενοι τοὺς ἐρῶντας, ἐμμένωσι τοῖς δεινοῖς ὑπὲρ ἀλλήλων. καὶ τοῦτο θαυμαστὸν οὐκ ἔστιν· εἴγε δὴ καὶ μὴ παρόντας αἰδοῦνται μᾶλλον ἑτέρων παρόντων, ὡς ἐκεῖνος ὁ τοῦ πολεμίου κείμενον αὐτὸν ἐπισφάττειν μέλλοντος, δεόμενος καὶ ἀντιβολῶν διὰ τοῦ στέρνου διεῖναι τὸ ξίφος, Ὅπως, ἔφη, μή με νεκρὸν ὁ ἐρώμενος ὁρῶν κατὰ νώτου τετρωμένον αἰσχυνθῇ. λέγεται δὲ καὶ τὸν Ἰόλεων τοῦ Ἡρακλέους ἐρώμενον ὄντα, κοινωνεῖν τῶν ἄθλων καὶ παρασπίζειν. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ καθ' αὐτὸν ἔτι φησὶν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἰόλεω, τὰς κα-

τα-

ros proferre bellatores & pugnaces: verum apud quos proveniunt qui rubore turpitudinis & confidentia ex rebus honeſtis tangantur juvenes, quique infamiam magis fugiant quam pericula, hos terribiles hoſtibus eſſe præcipue.

Sacram cohortem (uti memorant) primus Gorgias ex trecentis delectis viris conſcripſit. Habebant hi in Cadmia caſtra, ubi ea quæ ad exercitationem pertinerent, & victus iis publice præbebatur: unde cohors urbana nominabatur; nam arces eo tempore vocabant fere urbes. Sunt qui ex amantibus & amaſiis hunc globum conſtitiſſe referant: ac commemoratur Pammenis feſtivum dictum. Quippe Homericum Neſtorem neſcire ait aciem inſtruere, qui tribules & curiales una centuriare jubeat Græcis,

Et tribui tribus, & ſua curia curiæ ut adſit,

quum amator apud amicum locandus ſit. Siquidem gentiles gentilium & tribules tribulium rebus trepidis non magnam ait ducere rationem; indiſſolubilem vero & indivulſum eſſe ex amatoria contractum neceſſitudine cuneum: ubi hi amore dilectorum, verecundia illi amantium diſcrimina pro ſe mutuo perferant. Neque eſt hoc mirandum, ſi vel abſentium horum capiuntur pudore potius quam aliorum præſentium: ut ille qui quum ipſum hoſtis jacentem eſſet interempturus, oravit & obſecravit hunc ut trajiceret ſibi gladio pectus, Ne quum videat, inquit, a tergo me amaſius vulneratum, ſuffundatur rubore. Ferunt etiam amaſium Herculis Iolaum ſocium certaminum fuiſſe, & in dimicando latus ejus claudere ſolitum. Ariſtoteles autor eſt ad tumulum Iolai ſua quoque memoria fidem ſancire

ταπιστώσεις ποιεῖσθαι τοὺς ἐρωμένους καὶ τοὺς ἐραστάς. εἰκὸς οὖν καὶ τὸν λόχον ἱερὸν προσαγορεύεσθαι, καθότι καὶ Πλάτων ἔνθεον φίλον τὸν ἐραστὴν προσεῖπεν. λέγεται δὲ διαμεῖναι μέχρι τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης ἀήττητον. ὡς δὲ μετὰ τὴν μάχην ἐφορῶν τοὺς νεκροὺς ὁ Φίλιππος, ἔστη κατὰ τοῦτο τὸ χωρίον, ἐν ᾧ συνετύγχανε κεῖσθαι τοὺς τριακοσίους ἐναντίους ἀπηντηκότας ταῖς σαρίσαις ἅπαντας ἐν τοῖς στενοῖς ὅπλοις, καὶ μετ᾽ ἀλλήλων ἀναμιγνυμένους, θαυμάσαντα, καὶ πυθόμενον ὡς ὁ τῶν ἐραστῶν καὶ τῶν ἐρωμένων οὗτος εἴη λόχος, δακρύσαι, καὶ εἰπεῖν, Ἀπόλοιντο κακῶς οἱ τούτους τι ποιεῖν ἢ πάσχειν αἰσχρὸν ὑπονοοῦντες.

Ὅλως δὲ τῆς περὶ τοὺς ἐραστὰς συνηθείας, οὐχ, ὥσπερ οἱ ποιηταὶ λέγουσι, Θηβαίοις τὸ Λαΐου πάθος ἀρχὴν παρέσχεν, ἀλλ᾽ οἱ νομοθέται, τὸ φύσει θυμοειδὲς αὐτῶν καὶ ἄκρατον ἀνιέναι καὶ ἀνυγραίνειν εὐθὺς ἐκ παίδων βουλόμενοι, πολὺν μὲν ἀνεμίξαντο καὶ σπουδῇ καὶ παιδιᾷ πάσῃ τὸν αὐλὸν, εἰς τιμὴν καὶ προεδρείαν ἄγοντες. λαμπρὸν δὲ τὸν ἔρωτα ταῖς παλαίστραις ἐνεθρέψαντο, συγκεραννύντες τὰ ἤθη τῶν νέων. ὀρθῶς δὲ πρὸς τοῦτο, καὶ τὴν ἐξ Ἄρεως καὶ Ἀφροδίτης γεγονέναι λεγομένην Θεὸν τῇ πόλει συνῳκείωσαν, ὡς ὅπου τὸ μαχητικὸν καὶ πολεμικὸν, μάλιστα τῷ μετέχοντι πειθοῦς καὶ χαρίτων ὁμιλεῖ, καὶ σύνεσιν εἰς τὴν ἐμμελεστάτην καὶ κοσμιωτάτην πολιτείαν, δι᾽ ἁρμονίας καθισταμένων ἁπάντων. τὸν οὖν ἱερὸν λόχον τοῦτον ὁ μὲν Γοργίδας διαιρῶν εἰς τὰ πρῶτα ζυγὰ, καὶ παρ᾽ ὅλην τὴν φάλαγγα τῶν ὁπλιτῶν προβαλλόμενος, ἐπίδηλον οὐκ ἐποίει τὴν ἀρετὴν τῶν ἀνδρῶν, οὐδ᾽

ἐχρῆ-

cire adamatos & amantes ſolere. Quare veriſimile eſt vocatam quoque eam cohortem fuiſſe ſacram, quatenus & Plato divinum amicum nominat amatorem. Fama eſt permanſiſſe hanc uſque ad prœlium Chæronenſe invictam, atque ut ſecundum pugnam mortuos Philippus inſpiciens eo inſtitit loco, ubi trecenti illi incurrerant infeſti in ſariſſas, omneſque in arctis viis atque in unum confuſi jacebant, obſtupuiſſe: quum autem amantium audiviſſet eam eſſe cohortem, illacrymaſſe ac dixiſſe, Male pereant qui hos facere quicquam aut pati quod turpe ſit, ſuſpicantur.

Sane huic amantium conſuetudini non, ut poetæ autumant, Laii caſus originem apud Thebanos dedit, ſed legiſlatores. Qui quum nativam eorum & ferociam & ſævitiam remittere mox a pueris & mollire ſtuderent, fiſtulam fere omni in re & ſeria & ludicra adhibuerunt, eique addiderunt honorem & dignationem. Ad hæc, præclarum amorem in palæſtris aluerunt ad temperandos adoleſcentium mores. Et recte ob id Deam Harmoniam, quam Marte & Venere ferunt prognatam, urbi velut tutelarem conſecraverunt; quod ubi ſtrenuitas & vis bellica venuſtate condita & gratia ſit commixta, omnia ad decentiſſimam & moderatiſſimam rempublicam, cum nihil ſine harmonia fiat, componantur. Cæterum ſacram hanc cohortem Gorgidas in primos ordines divellendo, & pro tota peditum acie in fronte collocando offuſcavit illorum virorum virtutem, neque ad communem ef-

Ee 2 fectum

ἐχρῆτο τῇ δυνάμει πρὸς κοινὸν ἔργον, ἅτε δὴ διαλελυμένης, καὶ παρὰ πολὺ μεμιγμένον ἢ τὸ φαυλότερον· ὁ δὲ Πελοπίδας, ὡς ἐξέλαμψεν αὐτῶν ἡ ἀρετὴ περὶ Τεγύρας, καθαρῶς καὶ περὶ αὐτὸν ἀγωνισαμένων, οὐκ ἔτι διεῖλεν οὐδὲ διέσπασεν, ἀλλ᾽ ὥσπερ σώματι χρώμενος ὅλῳ, προεκινδύνευε τοῖς μεγίστοις ἀγῶσιν. ὥσπερ γὰρ οἱ ἵπποι θᾶσσον ὑπὸ τοῖς ἅρμασιν ἢ καθ᾽ αὐτοὺς ἐλαυνόμενοι θέουσιν, οὐχ ὅτι μᾶλλον ἐκπίπτοντες ἐκβιάζονται τὸν ἀέρα τῷ πλήθει ῥηγνύμενον, ἀλλ᾽ ὅτι συνεκκαίει τὸν θυμὸν ἡ μετ᾽ ἀλλήλων ἅμιλλα καὶ τὸ φιλόνεικον, οὕτως ᾤετο τοὺς ἀγαθοὺς, ζῆλον ἀλλήλοις καλῶν ἔργων ὄντας, ὠφελιμωτάτους εἰς κοινὸν ἔργον εἶναι καὶ προθυμοτάτους.

Ἐπεὶ δὲ Λακεδαιμόνιοι πᾶσι τοῖς Ἕλλησιν εἰρήνην συνθέμενοι, πρὸς μόνους Θηβαίους ἐξήνεγκαν τὸν πόλεμον, ἐνεβεβλήκει δὲ Κλεόμβροτος ὁ βασιλεὺς ἄγων ὁπλίτας μυρίους, ἱππεῖς δὲ χιλίους· ὁ δὲ κίνδυνος οὐ περὶ ὧν πρότερον ἦν Θηβαίοις, ἀλλ᾽ ἄντικρυς ἀπειλὴ καὶ καταγγελία διοικισμοῦ, καὶ φόβος οἷος οὔπω τὴν Βοιωτίαν κατεῖχεν· ἐξιὼν μὲν ἐκ τῆς οἰκίας ὁ Πελοπίδας, καὶ τῆς γυναικὸς ἐν τῷ προπέμπειν δακρυούσης, καὶ παρακαλούσης σώζειν ἑαυτὸν, Ταῦτα, εἶπεν, ὦ γύναι, τοῖς ἰδιώταις ἀεὶ χρὴ παραινεῖν, τοῖς δὲ ἄρχουσιν, ὅπως τοὺς ἄλλους σώζωσιν. ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τοὺς Βοιωτάρχας καταλαβὼν οὐχ ὁμογνωμονοῦντας, πρῶτος Ἐπαμεινώνδᾳ προσέθετο γνώμην, ψηφιζομένῳ διὰ μάχης ἰέναι τοῖς πολεμίοις, Βοιωτάρχης μὲν οὐκ ἀποδεδειγμένος, ἄρχων δὲ τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ πιστευόμενος, ὡς ἦν δίκαιον,

fectum robur eorum adhibuit, utpote diſſolutum & magna ex parte confuſum cum deteriore. Pelopidas vero, ut virtus eorum eluxit fortiter ad Tegyras circa ipſum dimicantium, non diſtraxit eos deinceps neque diſcerpſit, verum his, ſicut toto corpore, uſus eſt, cum quibus primum incurſum in maximis certaminibus fecit. Ut enim pernicius equi ad currus juncti, quam ſeorſum currunt acti, non quia majore vi admiſſi aera impellant numeroſiores atque perrumpant, verum quod inflammet mutua hæc contentio & concertatio fervorem animi: haud aliter fortes viros æmulatione inter ſe egregiorum factorum ad connitendum in communem actum æſtimabat utiliſſimos eſſe expeditiſſimoſque.

Poſtquam vero pace cum omnibus Græcis Lacedæmonii pacta, ſolis arma Thebanis intulerunt, ac decem millibus peditum & mille equitibus rex irrupit in fines eorum Cleombrotus, neque par prioribus periculum Thebanis impendebat, verum aperte proponebatur & denuntiabatur eis exterminatio, terrorque Bœotiam longe maximus inceſſit: egrediens domo Pelopidas, quum uxor in proſequendo ad lacrymas effuſa eum, ut ſe ſervaret, admoneret, Id, mulier, inquit, privatis ſemper ſuggerendum, imperatoribus vero, ut ſervent alios. Quum in caſtra veniſſet, & Bœotarchas offendiſſet diſſentientes, primus aſſenſus eſt Epaminondæ qui dimicandum cenſebat cum hoſtibus. Neque enim erat creatus Bœotarcha, ſed præfectus ſacræ cohortis, & ea præditus autoritate quam merito habebat

καιον, ἄνδρα τηλικαῦτα δεδωκότα τῇ πατρίδι σύμβολα εἰς τὴν ἐλευθερίαν. ὡς οὖν ἐδέδοκτο διακινδυνεύειν, καὶ περὶ τὰ Λεῦκτρα τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀντεστρατοπέδευον, ὄψιν εἶδε κατὰ τοὺς ὕπνους ὁ Πελοπίδας, εὖ μάλα διαταράξασαν αὐτόν. ἔστι γὰρ ἐν τῷ Λευκτρικῷ πεδίῳ τὰ σώματα τῶν τοῦ Σκεδάσου θυγατέρων, ἃς Λευκτρίδας καλοῦσι διὰ τὸν τόπον· ἐκεῖ γὰρ αὐταῖς ὑπὸ ξένων Σπαρτιατῶν βιασθείσαις συνέβη ταφῆναι. γενομένης δὲ χαλεπῆς οὕτω καὶ παρανόμου πράξεως, ὁ μὲν πατὴρ ὡς οὐκ ἔτυχεν ἐν Λακεδαίμονι δίκης, ἀρὰς κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἀρασάμενος, ἔσφαξεν ἑαυτὸν ἐπὶ τοῖς τάφοις τῶν παρθένων. χρησμοὶ δὲ καὶ λόγια τοῖς Σπαρτιάταις ἀεὶ προὔφερον, εὐλαβεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι τὸ Λευκτρικὸν μήνιμα, μὴ πάνυ τῶν πολλῶν συνιέντων, ἀλλ᾽ ἀμφιγνοούντων τὸν τόπον· ἐπεὶ καὶ τῆς Λακωνικῆς πολίχνιον πρὸς τῇ θαλάσσῃ, Λεῦκτρον ὀνομάζεται, καὶ πρὸς μεγάλῃ πόλει τῆς Ἀρκαδίας τόπος ἐστὶν ὁμώνυμος. τὸ μὲν οὖν πάθος τοῦτο, πολὺ τῶν Λευκτρικῶν ἦν παλαιότερον.

Ὁ δὲ Πελοπίδας ἐν τῷ στρατοπέδῳ κατακοιμηθεὶς, ἔδοξε τάς τε παῖδας ὁρᾷν περὶ τὰ μνήματα θρηνούσας, καὶ καταρωμένας τοῖς Σπαρτιάταις, τόντε Σκέδασον κελεύοντα ταῖς κόραις σφαγιάσαι παρθένον ξανθὴν, εἰ βούλοιτο τῶν πολεμίων ἐπικρατῆσαι. δεινοῦ δὲ καὶ παρανόμου τοῦ προστάγματος αὐτῷ φανέντος, ἐξαναστὰς ἐκοινοῦτο τοῖς τε μάντεσι καὶ τοῖς ἄρχουσιν. ὧν οἱ μὲν οὐκ εἴων παραμελεῖν οὐδ᾽ ἀπειθεῖν, τῶν μὲν παλαιῶν προφέροντες Μενοικέα τὸν Κρέοντος, καὶ Μακαρίαν τὴν Ἡρακλέους· τῶν δ᾽ ὕστερον, Φερεκύδην τε

τὸν

bat ille qui tam præclara patriæ ad libertatem dediſſet pignora. Ut igitur decernere prœlio viſum eſt, & caſtra in Leuctris caſtris Lacedæmoniorum collata habuerunt, ſpecies oblata Pelopidæ in ſomnis eſt, quæ ſupra modum exterruit eum. Extant in Leuctrico campo Scedaſi filiarum, quas Leuctridas ex loco vocant, tumuli. Nam eo forte loco, quum vi eſſent a Spartiatis compreſſæ hoſpitibus, humatæ fuerant. Eo perpetrato tam atroci atque nefario facinore, pater eorum, ubi vindictam impetrare non potuit Lacedæmone, diras Spartiatis imprecatus, ſuper ſepulcra puellarum ſeipſum jugulavit. Inde vaticinia & oracula Spartiatis aſſidue prænuntiabant, Leuctricam vitarent & declinarent a Diis ultionem. Id autem non ita multi intelligebant, ſed ambigebant de loco, quod etiam oppidulum Laconiæ littori impoſitum Leuctron nominetur: præterea ejuſdem nominis ſit vicinus locus Megalopoli Arcadiæ. Cæterum fuit hic caſus longe Leuctricis vetuſtior.

Porro Pelopidas in caſtris ſopitus, viſus ſibi eſt virgines ad monumenta lamentantes videre, ac Lacedæmonios devoventes, præcipientemque Scedaſum, ſi referre de hoſtibus vellet victoriam, rufam virginem ut puellis immolaret. Quum autem videretur ei præceptum hoc dirum & nefarium, retulit rem excitatus ad vates & duces. Hi partim ſuaſerunt ne id negligeret aut prætermitteret, commemoraruntque ex vetuſtate Menœceum filium Creontis, & Herculis filiam Macariam, ex recentioribus Pherecydem ſapientem illum

τὸν σοφὸν, ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀναιρεθέντα, καὶ τὴν δορὰν αὐτοῦ κατά τι λόγιον ὑπὸ τῶν βασιλέων φρουρουμένην· Λεωνίδαν τε τῷ χρησμῷ τρόπον τινὰ προθυσάμενον ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος· ἔτι δὲ τοὺς ὑπὸ Θεμιστοκλέους σφαγιασθέντας ὠμηστῇ Διονύσῳ πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας· ἐκείνοις γὰρ ἐπιμαρτυρῆσαι τὰ κατορθώματα. τοῦτο δὲ, ὡς Ἀγησίλαον ἀπὸ τῶν αὐτῶν Ἀγαμέμνονι τόπων ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς στρατευόμενον πολεμίους, ᾔτησε μὲν ἡ Θεὸς τὴν θυγατέρα σφάγιον, καὶ ταύτην εἶδε τὴν ὄψιν ἐν Αὐλίδι κοιμώμενος. ὁ δ' οὐκ ἔδωκεν, ἀλλ' ἀπομαλθακωθεὶς κατέλυσε τὴν στρατείαν ἄδοξον καὶ ἀτελῆ γενομένην. οἱ δὲ τοὐναντίον ἀπηγόρευον, ὡς οὐδενὶ τῶν κρειττόνων καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς ἀρεστὴν οὖσαν οὕτω βάρβαρον καὶ παράνομον θυσίαν· οὐ γὰρ τοὺς Τυφῶνας ἐκείνους, οὐδὲ τοὺς Γίγαντας ἄρχειν, ἀλλὰ τὸν πάντων πατέρα Θεῶν καὶ ἀνθρώπων· δαίμονας δὲ χαίροντας ἀνθρώπων αἵματι καὶ φόνῳ, πιστεύειν μὲν ἴσως ἐστὶν ἀβέλτερον· ὄντων δὲ τοιούτων, ἀμελητέον ὡς ἀδυνάτων· ἀσθενείᾳ γὰρ καὶ μοχθηρίᾳ ψυχῆς ἐμφύεσθαι καὶ παραμένειν τὰς ἀτόπους καὶ χαλεπὰς ἐπιθυμίας.

Ἐν τοιούτοις οὖν διαλόγοις τῶν πρώτων ὄντων, καὶ μάλιστα τοῦ Πελοπίδου διαποροῦντος, ἵππος ἐξ ἀγέλης καὶ πῶλος ἀποφυγοῦσα, καὶ φερομένη διὰ τῶν ὅπλων, ὡς ἦν θέουσα κατ' αὐτοὺς ἐκείνους ἐπέστη, καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις θέαν παρεῖχεν ἥτε χρόα στίλβουσα τῆς χαίτης πυρσότατον, ἥ τε γαυρότης καὶ τὸ σοβαρὸν καὶ τεθαῤῥηκὸς τῆς φωνῆς· Θεόκριτος δὲ ὁ μάντις συμφωνήσας ἀνεβόησεν πρὸς τὸν Πελοπίδαν, Ἥκει σοι τὸ ἱερεῖον, ὦ δαιμόνιε· καὶ παρ-

a Lacedæmoniis interfectum, pellemque ejus a regibus ex vaticinio quopiam aſſervatam; & Leonidam qui pro Græciæ ſalute ſemet ipſe ſecundum oraculum quodammodo devovit; præterea eos qui ante pugnam navalem a Themiſtocle ad Salamina immolati fuerant Baccho Omeſtæ: quæ quidem confirmata ſucceſſibus fuiſſent. Contra, quemadmodum ab Ageſilao, qui ex iiſdem ex quibus Agamemnon locis adverſus eoſdem movebat hoſtes, victimam Dea filiam ejus poſtulaviſſet, quod ei viſum per quietem eſt Aulide oblatum, quam ille præ mollitie animi non dediſſet, atque idcirco infamem expeditionem & rudem reliquiſſet. Partim contra diſſuaſerunt: nulli enim cœleſtium qui ſupra nos ſunt hoſtiam cordi eſſe adeo barbaram & immanem. Neque enim typhonas iſtos mundo præeſſe aut gigantas, ſed omnium Deorum atque hominum parentem docebant. Dæmones vero humano capi cruore & cæde, ineptum eſſe fortaſſis credere: qui tales ſi ſint, contemnendos eſſe ut impotentes. In impotenti enim & depravata mente exiſtere & hærere abſurdas iſtas & perverſas libidines.

Dum hæc diſputant principes, & præter cæteros Pelopidas hæſitat, ecce equula, armento relicto per medios lata armatos, apud illos ipſos curſum ſuſtinuit. Ibi cæterorum quidem oculos color jubæ inſigniter rutilans, alacritas, vox exultans feroxque convertit. Vates vero Theocritus, re animadverſa, voce magna appellavit Pelopidam, Adeſt, fortunate, tibi hoſtia, nec virginem expectemus aliam, ſed

παρθένον ἄλλην μὴ περιμένωμεν, ἀλλὰ χρῶ δεξάμενος ἣν ὁ Θεὸς δίδωσιν. ἐκ τούτου λαβόντες τὴν ἵππον, ἐπὶ τοὺς τάφους ἦγον τῶν παρθένων, καὶ κατευξάμενοι καὶ καταστέψαντες, ἐνέτεμνον αὐτοί τε χαίροντες, καὶ λόγον εἰς τὸ στρατόπεδον περὶ τῆς ὄψεως τοῦ Πελοπίδου καὶ τῆς θυσίας διδόντες.

Ἐν δὲ τῇ μάχῃ, τοῦ Ἐπαμεινώνδου τὴν φάλαγγα λοξὴν ἐπὶ τὸ εὐώνυμον ἕλκοντος, ὅπως τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἀπωτάτω γένηται τὸ δεξιὸν τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ τὸν Κλεόμβροτον ἐξώσῃ προσπεσὼν ἀθρόως κατὰ κέρας, καὶ βιασάμενος· οἱ μὲν πολέμιοι καταμαθόντες τὸ γινόμενον, ἤρξαντο μετακινεῖν τῇ τάξει σφᾶς αὐτοὺς, καὶ τὸ δεξιὸν ἀνέπτυσσον καὶ περιῆγον, ὡς κυκλωσόμενοι καὶ περιβαλοῦντες ὑπὸ πλήθους τὸν Ἐπαμεινώνδαν. ὁ δὲ Πελοπίδας ἐν τούτῳ προεξέδραμε, καὶ συστρέψας τοὺς τριακοσίους, δρόμῳ φθάνει πρὶν ἀνατεῖναι τὸν Κλεόμβροτον τὸ κέρας, ἢ συνάγειν πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ, καὶ συγκλεῖσαι τὴν τάξιν, οὐ καθεστῶσιν ἀλλὰ θορυβουμένοις δι᾽ ἀλλήλων τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπιβαλών. καίτοι πάντων ἄκροι τεχνῖται καὶ σοφισταὶ τῶν πολεμικῶν ὄντες οἱ Σπαρτιᾶται, πρὸς οὐδὲν οὕτως ἐπαίδευον αὑτοὺς καὶ συνείθιζον, ὡς τὸ μὴ πλανᾶσθαι μηδὲ ταράττεσθαι τάξεως διαλυθείσης, ἀλλὰ χρώμενοι πᾶσι πάντες ἐπιστάταις καὶ ζυγίταις, ὅποι ποτὲ συνίστησιν ὁ κίνδυνος καὶ καταλαμβάνοι, καὶ συναρμόττειν καὶ μάχεσθαι παραπλησίως. τότε δὴ ἡ τοῦ Ἐπαμεινώνδου φάλαγξ ἐπιφερομένη μόνοις ἐκείνοις, καὶ παραλλάττουσα τοὺς ἄλλους, ὅ, τε Πελοπίδας μετὰ τάχους ἀπίστου καὶ τόλμης ἐν τοῖς ὅπλοις γενόμενος, συνέχεεν τά τε φρονήματα καὶ τὰς ἐπιστήμας αὐτῶν οὕτως, ὥστε φυγὴν

ſed utere Dei munere. Tum corripuit equam, ductamque ad virginum ſepulcra, votis factis, coronis redimiverunt mactaveruntque, ac gaudio elati ſpeciem oblatam Pelopidæ & ſacrificium per caſtra divulgarunt.

In prœlio obliquam aciem Epaminonda in ſiniſtrum cornu trahente, quo a cæteris Græcis reduceret dextrum Lacedæmoniorum cornu quam longiſſime, & Cleombrotum valida in illud cornu impreſſione impelleret & profligaret; re hoſtes animadverſa ceperunt mutare ordinem ſuum, & dextrum cornu explicare circumagereque, ut circumvenirent & cingerent multitudine Epaminondam. Interea procurrit Pelopidas, ac cum globo trecentorum illorum maturat incurrere in Lacedæmonios incompoſitos & inter ſe tumultuantes, priuſquam cornu extenderet Cleombrotus, aut rurſus conjungeret & aciem ſuam clauderet. Quamvis rei militaris omnium Spartiatæ peritiſſimi & ſummi artifices, nulla in re æque laborarent aut verſarent ſe, ac ne diſſolutis ordinibus inconditi fluctuarent aut turbarentur, verum ut omnes omni ex parte, ubicunque periculum præſens opprimeret, præfectorum & manipulariorum munus obeuntes juxta inſtruerent ordines & dimicarent. Ac tum Epaminondæ phalanx in ſolos illos ſe invehens & cæteros præterlata, Pelopidaſque incredibili pernicitate & fervore in medios illatus armatos, animos eorum & diſciplinam eo uſque confuderunt, ut fuga & ſtrages, quan-

γὴν καὶ φόνον Σπαρτιατῶν ὅσον οὔπω πρότερον γενέσθαι. διὸ τῷ Ἐπαμεινώνδᾳ βοιωταρχοῦντι μὴ βοιωταρχῶν, καὶ πάσης ἡγουμένῳ τῆς δυνάμεως, μικροῦ μέρους ἄρχων, ἴσον ἠνέγκατο δόξης τῆς νίκης ἐκείνης καὶ τοῦ κατορθώματος.

Εἰς μέντοι Πελοπόννησον ἀμφότεροι βοιωταρχοῦντες ἐνέβαλον, καὶ τῶν ἐθνῶν τὰ πλεῖστα προσήγοντο, Λακεδαιμονίων ἀποστήσαντες Ἦλιν, Ἄργος, Ἀρκαδίαν σύμπασαν, αὐτῆς τῆς Λακωνικῆς τὰ πλεῖστα. καίτοι χειμῶνος μὲν ἦσαν αἱ περὶ τροπὰς ἀκμαί· μηνὸς δὲ τοῦ τελευταίου φθίνοντος, ὀλίγαι περιῆσαν ἡμέραι, καὶ τὴν ἀρχὴν ἔδει παραλαμβάνειν ἑτέρους εὐθὺς ἱσταμένου τοῦ πρώτου μηνὸς, ἢ θνήσκειν τοὺς μὴ παραδιδόντας. οἱ δὲ ἄλλοι Βοιωτάρχαι καὶ τὸν νόμον δεδιότες τοῦτον, καὶ τὸν χειμῶνα φεύγοντες, ἀπάγειν ἔσπευδον ἐπ' οἴκου τὸ στράτευμα. Πελοπίδας δὲ πρῶτος Ἐπαμεινώνδᾳ γενόμενος σύμψηφος, καὶ συμπαρορμήσας τοὺς πολίτας, ἦγεν ἐπὶ τὴν Σπάρτην, καὶ διεβίβαζεν τὸν Εὐρώταν· καὶ πολλὰς μὲν ἥρει πόλεις αὐτῶν, πᾶσαν δὲ τὴν χώραν ἐπόρθει μέχρι θαλάσσης, ἡγούμενος ἑπτὰ μυριάδων Ἑλληνικῆς στρατείας, ἧς ἔλαττον ἢ δωδέκατον ἦσαν αὐτοὶ Θηβαῖοι μέρος. ἀλλ' ἡ δόξα τῶν ἀνδρῶν, ἄνευ δόγματος κοινοῦ καὶ ψηφίσματος, ἐποίει τοὺς συμμάχους ἕπεσθαι σιωπῇ πάντας ἡγουμένοις ἐκείνοις. ὁ γὰρ πρῶτος, ὡς ἔοικεν, καὶ κυριώτατος νόμος, τῷ σώζεσθαι δεομένῳ, τὸν σώζειν δυνάμενον, ἄρχοντα κατὰ φύσιν ἀποδίδωσι. κἂν, ὥσπερ οἱ πλέοντες εὐδίας οὔσης ἢ παρ' ἀκτὴν ὁρμοῦντες, ἀσελγῶς προσενεχθῶσιν τοῖς κυβερνήταις καὶ θρασέως, ἅμα τῷ χειμῶνα καὶ κίνδυνον καταλαμβάνειν, πρὸς ἐκείνους ἀποβλέπουσι, καὶ τὰς ἐλπίδας ἐν ἐκείνοις ἔχουσι.

καὶ

quanta antea nunquam, ederetur Spartiatarum. Unde parem atque Epaminondas, penes quem ſummus erat magiſtratus, quique univerſo præerat exercitui, privatus hic & exiguæ ductor manus, gloriam retulit illius victoriæ & decoris.

Ambo tamen Bœotarchæ Peloponneſum iniverunt, plurimaſque gentes retraxerunt a Lacedæmoniis, ſibique adjunxerunt Elim, Argos, totam Arcadiam, ipſius pleraque Laconiæ. Et quanquam tempeſtas in ipſo eſſet articulo brumalis ſolſtitii, atque ultimi menſis vergentis pauci reliqui eſſent dies, ac mox ineunte primo menſe ſucceſſuri alii, morte indicta iis qui magiſtratu non abirent, ideoque Bœotarchæ cæteri cum legis metu, tum hyemis effugiendæ cauſa, reducere exercitum contenderent domum; primus Epaminondæ aſſenſus tamen Pelopidas accenſis militibus Spartam petiit, ſuperatoque Eurota multis potitus eſt eorum oppidis, fineſque omnes ad mare uſque vaſtavit. Habebant ſub ſignis militum Græcorum ſeptuaginta millia, quorum ipſi erant Thebani minus duodecima parte. Verum perpulit ſocios omnes abſque publico decreto vel lege, ut eos duces ſequerentur obſequenter, illorum ſplendor. Quippe prima & antiquiſſima lex naturæ ei cui opus ſalute eſt, imperatorem illum qui valet conſervare, præficit: ſicut vectores, licet tranquillo cœlo aut in ſtatione apud opportunum littus obſtrepuerint gubernatoribus, inſolenteſque fuerint, procella tamen ingruente & diſcrimine, illos reſpiciunt ſtatim, atque ſpem in iis ponunt.

καὶ γὰρ Ἀργεῖοι, καὶ Ἠλεῖοι, καὶ Ἀρκάδες, ἐν τοῖς συνεδρίοις ἐρίζοντες καὶ διαφερόμενοι πρὸς τοὺς Θηβαίους ὑπὲρ ἡγεμονίας, ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀγώνων καὶ παρὰ τὰ δεινὰ τοῖς ἐκείνων αὐθαιρέτως πειθόμενοι στρατηγοῖς ἠκολούθουν. ἐν ἐκείνῃ τῇ στρατιᾷ πᾶσαν μὲν Ἀρκαδίαν εἰς μίαν δύναμιν συνέστησαν, τὴν δὲ Μεσσηνίαν χώραν νεμομένων Σπαρτιατῶν ἀποτεμόμενοι, τοὺς παλαιοὺς Μεσσηνίους ἐκάλουν καὶ κατῆγον, Ἰθώμην συνοικίσαντες. ἀπιόντες δὲ ἐπ' οἴκου διὰ Κεγχρειῶν, Ἀθηναίους ἐνίκων ἐπιχειροῦντας ἀψιμαχεῖν περὶ τὰ στενὰ, καὶ κωλύειν τὴν πορείαν.

Ἐπὶ δὲ τούτοις, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ὑπερηγάπων τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν τύχην ἐθαύμαζον· ὁ δὲ συγγενὴς καὶ πολιτικὸς φθόνος, ἅμα τῇ δόξῃ τῶν ἀνδρῶν συναυξόμενος, οὐ καλὰς οὐδὲ πρεπούσας ὑποδοχὰς παρεσκεύαζεν αὐτοῖς. θανάτου γὰρ ἀμφότεροι δίκας ἔφυγον ἐπανελθόντες, ὅτι τοῦ νόμου κελεύοντος ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ παραδοῦναι τὴν βοιωταρχίαν ἑτέροις, ὃν Βουκάτιον ὀνομάζουσιν, τέτταρας ὅλους προσεπεβάλοντο μῆνας, ἐν οἷς τὰ περὶ Μεσσήνην καὶ Ἀρκαδίαν καὶ τὴν Λακωνικὴν διῴκησαν. εἰσήχθη μὲν οὖν πρότερος εἰς τὸ δικαστήριον Πελοπίδας, διὸ καὶ μᾶλλον ἐκινδύνευσεν· ἀμφότεροι δὲ ἀπελύθησαν. τὸ δὲ συκοφάντημα καὶ τὴν πεῖραν Ἐπαμεινώνδας ἤνεγκε πρᾴως, μέγα μέρος ἀνδρείας καὶ μεγαλοψυχίας τὴν ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀνεξικακίαν ποιούμενος· Πελοπίδας δὲ, καὶ φύσει θυμοειδέστερος ὢν, καὶ παροξυνόμενος ὑπὸ τῶν φίλων ἀμύνασθαι τοὺς ἐχθροὺς, ἐπελάβετο τοιαύτης αἰτίας. Μενεκλείδας ὁ ῥήτωρ, ἦν μὲν εἷς τῶν μετὰ Πελοπί-

δου

nunt. Namque Argivi, Elei, Arcades, qui de imperio in conciliis diſceptabant & altercabantur cum Thebanis, quum dimicandum eſſet & inſtarent pericula, ultro obedientes ſequebantur eorum duces. In illa expeditione omnem Arcadiam fecerunt unius corporis. In agrum Meſſenium, expulſis Spartiatis qui tenebant eum, veteres Meſſenios revocaverunt, reduxeruntque ad Ithomen habitandam. In reditu per Cenchream Athenienſes, qui in faucibus eos tumultuoſe adoriri moliebantur & tranſitu prohibere, fuderunt.

Ob res haſce geſtas cæteri omnes virtutem horum amplectebantur mirifice, & in admiratione fœlicitatem habebant: at inteſtina & civilis invidia una cum gloria gliſcens parum excepit eos benigne vel comiter. Uterque enim ſub reditum eſt in judicium capitis vocatus, quod, quum primo menſe, quem Bucation vocant, ſummo magiſtratu cedere ex lege aliis debuiſſent, quatuor ſolidos adjeciſſent menſes: quibus res illas ad Meſſenem, Arcadiam, & Laconiam geſſerant. Poſtulatus prior Pelopidas eſt, quo majore eſt periculo jactatus: uterque tamen noxæ exemptus fuit. Cæterum eam calumniam & conatum malevolorum tulit Epaminondas leniter, magnam partem virtutis & magnanimitatis in repub. moderanda ducens, civium tolerare injurias. Iracundiore ingenio Pelopidas, & ad pœnas ab inimicis expetendas a neceſſariis incenſus, occaſionem arripit hujuſcemodi: Meneclides orator, unus erat ex iis qui cum Pelo-

pida

δου καὶ Μέλωνος εἰς τὴν Χάρωνος οἰκίαν συνελθόντων· ἐπεὶ δὲ τῶν ἴσων οὐκ ἠξιοῦτο παρὰ τοῖς Θηβαίοις, δεινότατος μὲν ὢν λέγειν, ἀκόλαστος δὲ καὶ κακοήθης τὸν τρόπον, ἐχρῆτο τῇ φύσει πρὸς τὸ συκοφαντεῖν καὶ διαβάλλειν τοὺς κρείττονας, οὐδὲ μετὰ δίκην ἐκείνην παυσάμενος. Ἐπαμεινώνδαν μὲν οὖν ἐξέκρουσε τῆς βοιωταρχίας, καὶ κατεπολιτεύσατο πολὺν χρόνον· Πελοπίδαν δὲ πρὸς μὲν τὸν δῆμον οὐκ ἴσχυσε διαβαλεῖν, ἐπεχείρει δὲ συγκροῦσαι τῷ Χάρωνι. καὶ κοινήν τινα τοῦ φθόνου παραμυθίαν ἔχοντος, ἂν ὧν αὐτοὶ μὴ δύνωνται βελτίους φανῆναι, τούτους ἄλλως γέ πως ἑτέρων ἀποδείξωσι κακίους, πολὺς ἦν πρὸς τὸν δῆμον αὔξων τὰ τοῦ Χάρωνος ἔργα, καὶ τὰς στρατηγίας τὰς ἐκείνου καὶ τὰς νίκας ἐγκωμιάζων. τῆς δὲ πρὸς Πλαταιὰς ἱππομαχίας, ἣν πρὸ τῶν Λευκτρικῶν ἐνίκησαν ἡγουμένου Χάρωνος, ἐπεχείρησεν ἀνάθημα τοιόνδε ποιῆσαι. Ἀνδροκύδης ὁ Κυζικηνὸς, ἐκλαβὼν παρὰ τῆς πόλεως πίνακα γράψαι μάχης ἑτέρας, ἐπετέλει τὸν ἔργον ἐν Θήβαις. γενομένης δὲ τῆς ἀποστάσεως, καὶ τοῦ πολέμου συμπεσόντος, οὐ πολὺ τοῦ τέλους ἔχειν ἐλλείποντα τὸν πίνακα παρ᾽ ἑαυτοῖς οἱ Θηβαῖοι κατέσχον. τοῦτον οὖν ὁ Μενεκλείδας ἔπεισεν ἀναθέντας ἐπιγράψαι τοὔνομα τοῦ Χάρωνος, ὡς ἀμαυρώσων τὴν Πελοπίδου καὶ Ἐπαμεινώνδου δόξαν. ἦν δὲ ἀβέλτερος ἡ φιλοτιμία, παρὰ τοσούτους καὶ τηλικούτους ἀγῶνας ἑνὸς ἔργου καὶ μιᾶς νίκης ἀγαπωμένης, ἐν ᾗ Γεράνδαν τινὰ τῶν ἀσήμων Σπαρτιατῶν, καὶ τεσσαράκοντα μετ᾽ αὐτοῦ πεσεῖν, ἄλλο δὲ οὐδὲν μέγα πραχθῆναι λέγουσιν. τοῦτο τὸ ψήφισμα γράφεται Πελοπίδας παρανόμων, ἰσχυριζόμενος ὅτι Θηβαίοις

pida & Melone in Charonis ædes coierant. Quum autem non eſſet in pari apud Thebabanos dignatione, qui eſſet diſertiſſimus quidem, ſed moribus improbis & malignis, appulit ingenium ſuum ad calumniandum & arrodendum præſtantiores: neque poſt illud judicium deſtitit. Ac Epaminondam quidem dejecit ſummo magiſtratu, diuque in reipub. negotiis eum fatigavit: Pelopidam vero lacerare ad populum non quivit, ſed ut conflictaretur cum Charone machinatus eſt. Et quia commune habet livor levamen, ſi quibus ipſi præſtare non valent, hos ſaltem eſſe aliis oſtendant inferiores; aſſidue in concione Charonis res geſtas extollebat, illius celebrabat expeditiones victoriaſque. Atque equeſtris prœlii ad Platæas monumentum, quod ante pugnam Leuctricam duce obtinuerant Charone, dedicare ad hunc modum inſtituit: Androcydes Cyzicenus conduxerat publice tabulam pingendam alterius pugnæ; hoc opus Thebis faciebat. Quum autem defectio illa extitiſſet, atque eſſet exortum bellum, Thebani tabulam pene abſolutam penes ſe retinuerunt. Hanc Meneclides, quo perſtringeret Pelopidæ & Epaminondæ gloriam, ſuaſit populo ut inſcripto Charonis nomine dedicaret. Erat vero abſurda ambitio præ tam multis & talibus pugnis uno gloriantium facto unaque victoria, qua Gerandam quendam obſcurum Lacedæmonium, & cum eo quadraginta cecidiſſe, præterea præclari nihil autumant geſtum. Hanc rogationem Pelopidas, ut adverſus legum interdicta latam, defert, urgens non eſſe morem Thebanorum

βαίοις οὐ πάτριον ἦν ἰδίᾳ κατ' ἄνδρα τιμᾶν, ἀλλὰ τῇ πατρίδι κοινῶς τὸ τῆς νίκης ὄνομα σώζειν. καὶ τὸν μὲν Χάρωνα παρὰ πᾶσαν τὴν δίκην ἐγκωμιάζων ἀφθόνως διετέλεσεν· τὸν δὲ Μενεκλείδαν, βάσκανον καὶ πονηρὸν ἀπελέγχων, καὶ τοὺς Θηβαίους ἐρωτῶν εἰ μηδὲν αὐτοῖς καλὸν πέπρακται. ὁ μὴ Μενεκλείδαν ζημιῶσαι χρήμασιν, ἃ μὴ δυνάμενος ἐκτίσαι διὰ πλῆθος, ὕστερον ἐπεχείρησεν κινῆσαι καὶ μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν. ταῦτα μὲν οὖν ἔχει τινὰ καὶ τοῦ βίου ἀποθεώρησιν.

Ἐπεὶ δὲ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φερῶν τυράννου πολεμοῦντος μὲν ἐκ προδήλου πολλοῖς Θεσσαλῶν, ἐπιβουλεύοντος δὲ πᾶσιν, ἐπρέσβευσαν εἰς Θήβας αἱ πόλεις στρατηγὸν αἰτούμεναι καὶ δύναμιν, ὁρῶν ὁ Πελοπίδας τὸν Ἐπαμεινώνδαν τὰς ἐν Πελοποννήσῳ πράξεις διοικεῖν, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπέδωκεν καὶ προσένειμε τοῖς Θεσσαλοῖς, μήτε τὴν ἰδίαν ἐπιστήμην καὶ δύναμιν ἀργοῦσαν περιορᾶν ὑπομένων, μήτε ὅπου πάρεστιν Ἐπαμεινώνδας, ἑτέρου δεῖσθαι στρατηγοῦ νομίζων. ὡς οὖν ἐστράτευσεν ἐπὶ Θεσσαλίαν μετὰ δυνάμεως, τήν τε Λάρισσαν εὐθὺς παρέλαβεν, καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐλθόντα καὶ δεόμενον, διαλλάττειν ἐπειρᾶτο, καὶ ποιεῖν ἐκ τυράννου πρᾶον ἄρχοντα τοῖς Θεσσαλοῖς καὶ νόμιμον. ὡς δὲ ἦν ἀνήκεστος καὶ θηριώδης, καὶ πολλὴ μὲν ὠμότης αὐτοῦ, πολλὴ δὲ ἀσέλγεια καὶ πλεονεξία κατηγορεῖτο, τραχυνομένου τοῦ Πελοπίδου πρὸς αὐτὸν καὶ χαλεπαίνοντος, ἀποδρὰς ᾤχετο μετὰ τῶν δορυφόρων. ὁ δὲ Πελοπίδας ἄδειάν τε πολλὴν ἀπὸ τοῦ τυραννοῦντος Θεσσαλοῖς ἀπολιπὼν, καὶ πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν, αὐτὸς εἰς Μακεδονίαν ἀπῆρεν, Πτολεμαίου μὲν Ἀλεξ-

banorum aliquem ornare privatim, ſed patriæ publice titulum retinere victoriæ. Ac Charonem quidem non deſtitit per omnem actionem cumulare laudibus, at Meneclidam ut invidum & improbum arguens, & Thebanos rogitans num extaret nullum ipſis præclarum factum: adeo ut Meneclidæ tandem mulcta imponeretur, quam quum ob magnitudinem ſolvere non poſſet, res novas poſtea in urbe molitus eſt. Habent hæc quoque quandam ejus vitæ contemplationem.

Quum autem Pheræorum tyrannus Alexander multos quidem Theſſalos aperte bello oppugnaret, immineret vero omnibus, ac civitates Thebas ad petendum ducem cum copiis legatos miſiſſent; cernens Epaminondam Pelopidas res in Peloponneſo ordinare, detulit & attribuit ſe ipſe Theſſalis. Neque enim ſuam obtorpeſcere peritiam & facultatem volebat, neque ubi eſſet Epaminondas imperatorem deſiderari ducebat alium. Simul ut in Theſſaliam movit, Lariſſam recepit, & Alexandrum ſtuduit ad ſe ſupplicem venientem invertere, & ex tyranno civilem curare atque efficere legitimum Theſſalis principem. Qui quum eſſet plane deploratus & ferus, magna item ejus ſævitia, magna etiam protervitas & avaritia proferrentur, exacerbato in eum Pelopida & infenſo, profugit cum ſtipatoribus. At Pelopidas quum ſecuros a tyranno Theſſalos reliquiſſet, eoſque mutuo inter ſe conciliaſſet, petiit Macedoniam. Ptolemæus enim

Ἀλεξάνδρῳ τῷ βασιλεύοντι τῶν Μακεδόνων πολεμοῦντος, ἀμφοτέρων δὲ μεταπεμπομένων ἐκεῖνον, ὡς διαλλακτὴν καὶ δικαστὴν καὶ σύμμαχον καὶ βοηθὸν τοῦ δοκοῦντος ἀδικεῖσθαι γενησόμενον. ἐλθὼν δὲ καὶ διαλύσας τὰς διαφορὰς, καὶ καταγαγὼν τοὺς φεύγοντας, ὅμηρον ἔλαβεν τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Φίλιππον, καὶ τριάκοντα παῖδας ἄλλους τῶν ἐπιφανεστάτων· καὶ κατέστησεν εἰς Θήβας, ἐπιδειξάμενος τοῖς Ἕλλησιν ὡς πόῤῥω διήκει τὰ Θηβαίων πράγματα τῇ δόξῃ τῆς δυνάμεως, καὶ τῇ πίστει τῆς δικαιοσύνης. οὗτος ἦν Φίλιππος ὁ τοῖς Ἕλλησιν ὕστερον πολεμήσας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, τότε δὲ παῖς ὢν ἐν Θήβαις παρὰ Παμμένει δίαιταν εἶχεν. ἐκ δὲ τούτου καὶ ζηλωτὴς γεγονέναι ἔδοξεν Ἐπαμεινώνδου, τὸ περὶ τοὺς πολέμους καὶ τὰς στρατηγίας δραστήριον ἴσως κατανοήσας, ὃ μικρὸν ἦν τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς μόριον· ἐγκρατείας δὲ καὶ δικαιοσύνης καὶ μεγαλοψυχίας καὶ πραότητος, οἷς ἦν ἀληθῶς μέγας ἐκεῖνος, οὐδὲν οὔτε φύσει Φίλιππος, οὔτε μιμήσει μετέσχεν.

Μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν τῶν Θετταλῶν αἰτιωμένων τὸν Φεραῖον Ἀλέξανδρον ὡς διαταράττοντα τὰς πόλεις, ἀπεστάλη μετὰ Ἰσμηνίου πρεσβεύων ὁ Πελοπίδας· καὶ παρῆν οὔτε οἴκοθεν ἄγων δύναμιν, οὔτε πόλεμον προσδοκήσας, αὐτοῖς δὲ τοῖς Θετταλοῖς χρῆσθαι πρὸς τὸ κατεπεῖγον τῶν πραγμάτων ἀναγκαζόμενος. ἐν τούτῳ δὲ πάλιν τῶν κατὰ Μακεδονίαν ταραττομένων· ὁ γὰρ Πτολεμαῖος ἀνῃρήκει τὸν βασιλέα καὶ τὴν ἀρχὴν κατεῖχεν, οἱ δὲ φίλοι τοῦ τεθνηκότος ἐκάλουν τὸν Πελοπίδαν· βουλόμενος μὲν οὖν ἐπιφανῆναι τοῖς πράγμασι, ἰδίους δὲ στρατιώτας οὐκ ἔχων, μισθοφόρους τινὰς αὐτόθεν προσ-

λαβό-

enim intulerat Alexandro apud Macedonas regnanti bellum: uterque autem diſceptatorem illum & judicem acciverat; deinde ſocium & adjutorem ejus qui lædi videretur. Hic adventu ſuo quum controverſias finiviſſet, exuleſque reduxiſſet, Philippum obſidem, regis fratrem, prætereaque pueros triginta alios ex primoribus accepit: atque Thebas duxit, oſtentans Græcis in quantum faſtigium aſcenderet reſpub. Thebanorum ſplendore potentiæ & fide juſtitiæ. Hic ille eſt Philippus qui cum Græcis inſequutis temporibus de libertate eorum arma contulit. Id temporis puer apud Pammenem hoſpitium Thebis habuit. Inde æmulus Epaminondæ habitus eſt; notata fortaſſe in militia & imperio ejus ſtrenuitate, quæ exigua portio illius fuit virtutis: temperantiæ vero, juſtitiæ, magnitudinis animi, lenitatis, quibus vere vir celſus ille fuit, neque natura Philippus, neque imitatione fuit conſors.

Mox Theſſali denuo accuſaverunt Alexandrum Pheræum, quod quietem civitatum ſolicitaret. Miſſus eo Pelopidas cum Iſmenia legatus, non duxerat domo ſecum copias, neque expectaverat bellum, ſed ſubita neceſſitate fuit ei utendum Theſſalis. Interea renatus tumultus in Macedonia eſt. Ptolemæus enim peremerat regem, regnumque invaſerat, amici autem illius perempti acciverunt Pelopidam. Qui quum rebus iis nollet deeſſe, nec proprios milites ad manum haberet, conſcripſit indidem mercenarios

λαβόμενος, μετὰ τούτων εὐθὺς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὸν Πτολεμαῖον. ὡς δ' ἐγγὺς ἀλλήλων ἐγένοντο, τοὺς μὲν μισθοφόρους Πτολεμαῖος χρήμασι διαφθείρας ἔπεισεν ὡς αὐτὸν μεταστῆναι· τοῦ δὲ Πελοπίδου τὴν δόξαν αὐτὴν καὶ τοὔνομα δεδοικὼς, ἀπήντησεν ὡς κρείσσονι, καὶ δεξιωσάμενος καὶ δεηθεὶς, ὡμολόγησεν τὴν μὲν ἀρχὴν τοῖς τοῦ τεθνηκότος ἀδελφοῖς διαφυλάξειν, Θηβαίοις δὲ τὸν αὐτὸν ἐχθρὸν ἕξειν καὶ φίλον· ὁμήρους δ' ἐπὶ τούτοις τὸν υἱὸν Φιλόξενον ἔδωκε, καὶ πεντήκοντα τῶν ἑταίρων. τούτους μὲν οὖν ἀπέστειλεν εἰς Θήβας ὁ Πελοπίδας· αὐτὸς δὲ βαρέως φέρων τὴν τῶν μισθοφόρων προδοσίαν, καὶ πυνθανόμενος τὰ πλεῖστα τῶν χρημάτων αὐτοῖς, καὶ παῖδας καὶ γυναῖκας ἀποκεῖσθαι περὶ Φάρσαλον, ὥστε τούτων κρατήσας, ἱκανὴν δίκην ὧν καθύβρισαι λήψεσθαι, καὶ συναγαγὼν τῶν Θεσσαλῶν τινας, ἧκεν εἰς Φάρσαλον. ἀρτίως δ' αὐτοῦ παρεληλυθότος, Ἀλέξανδρος ὁ τύραννος ἐπεφαίνετο μετὰ τῆς δυνάμεως. καὶ νομίσαντες οἱ περὶ τὸν Πελοπίδαν, ἀπολογησόμενον ἥκειν, ἐβάδιζον αὐτοὶ πρὸς αὐτὸν, ἐξώλη μὲν ὄντα καὶ μιαιφόνον εἰδότες, διὰ δὲ τὰς Θήβας καὶ τὸ περὶ αὐτοὺς ἀξίωμα καὶ δόξαν, οὐδὲν ἂν παθεῖν προσδοκήσαντες. ὁ δὲ ὡς εἶδεν ἀνόπλους καὶ μόνους προσιόντας, ἐκείνους μὲν εὐθὺς συνέλαβεν, τὴν δὲ Φάρσαλον κατέσχεν. φρίκην δὲ καὶ φόβον ἐνειργάσατο τοῖς ὑπηκόοις πᾶσιν, ὥς γε μετὰ τηλικαύτην ἀδικίαν καὶ τόλμαν, ἀφειδήσων ἁπάντων, καὶ χρησόμενος οὕτω τοῖς παραπίπτουσιν ἀνθρώποις καὶ πράγμασιν, ὡς τότε γε κομιδῇ τὸν ἑαυτοῦ βίον ἀπεγνωκώς.

Οἱ

narios quoſdam, atque hac manu confeſtim movit in Ptolemæum. Ubi in propinquum venerunt, corrupit conductitium militem Ptolemæus pecunia, pellexitque ad ſe ut tranſirent. Pelopidæ vero, ipſam veritus exiſtimationem & nomen ejus, occurrit ut præcellentiori, eumque complexus ac ſupplex, promiſit regnum ſe defuncti fratribus conſervaturum, & eoſdem, quos Thebanos, hoſtes & amicos habiturum. In hæc obſides dedit Philoxenum filium ſuum, & quinquaginta ex familiaribus. Eos miſit Pelopidas Thebas. Quum autem morderet eum conductorum mercede militum proditio, acciperetque pecuniam eorum maxima ex parte, liberoſque & conjuges Pharſali eſſe, quibus, ſi eſſet potitus, ſatis ulturum ſe injurias ſuas putabat, delectu habito nonnullorum Theſſalorum Pharſalum venit. Confeſtim ingreſſo eo oppidum, ſupervenit cum exercitu Alexander. Exiſtimabat autem eum Pelopidas ad purgandum ſe præſto eſſe, ideo contendit ipſe ad eum, non ignarus quidem nefarium hominem & ſicarium eſſe, ſed, fretus urbe Thebis ſuaque autoritate & gloria, nihil timuit mali. Ille ubi inermem vidit ſolumque accedentem, injecit confeſtim ei vincula, & Pharſalum occupavit, pavoremque & metum illis qui ei parebant cunctis incuſſit, verentibus ne a tam atroci injuria & audacia parſurus nemini eſſet, itaque ſe adverſus quoſvis homines & quacunque in re geſturus, velut vita tunc omnino deplorata.

At

Οἱ μὲν οὖν Θηβαῖοι ταῦτα ἀκούσαντες, ἔφερόν τε βαρέως, καὶ στρατιὰν ἐξέπεμπον εὐθὺς, δι' ὀργήν τινα πρὸς τὸν Ἐπαμεινώνδαν, ἑτέρους ἀποδείξαντες ἄρχοντας. τὸν δὲ Πελοπίδαν εἰς τὰς Φερὰς ἀπαγαγὼν ὁ τύραννος, τὸ μὲν πρῶτον εἴα τοὺς βουλομένους αὐτῷ διαλέγεσθαι, νομίζων ἐλεεινὸν γεγονέναι καὶ ταπεινὸν ὑπὸ τῆς συμφορᾶς. ἐπεὶ δὲ τοὺς μὲν Φεραίους ὁ Πελοπίδας ὀδυρομένους παρεκάλει θαῤῥεῖν, ὡς νῦν μάλιστα δώσοντος τοῦ τυράννου δίκην, πρὸς δὲ αὐτὸν ἐκεῖνον ἀποστείλας, ἔλεγεν ὡς ἄτοπός ἐστι τοὺς μὲν ἀθλίους πολίτας καὶ μηδὲν ἀδικοῦντας ὁσημέραι στρεβλῶν καὶ φονεύων, αὐτοῦ δὲ φειδόμενος, ὃν μάλιστα γινώσκει τιμωρησόμενον αὐτὸν, ἄνπερ διαφύγῃ· θαυμάσας τὸ φρόνημα καὶ τὴν ἄδειαν αὐτοῦ, Τί δὲ, φησὶν, σπεύδει Πελοπίδας ἀποθανεῖν; κἀκεῖνος ἀκούσας, Ὅπως, εἶπε, σὺ τάχιον ἀπόλῃ, μᾶλλον ἢ νῦν θεομισὴς γενόμενος. ἐκ τούτου διεκώλυσεν ἐντυγχάνειν αὐτῷ τοὺς ἐκτός. ἡ δὲ Θήβη θυγάτηρ μὲν Ἰάσονος οὖσα, γυνὴ δὲ Ἀλεξάνδρου, πυνθανομένη παρὰ τῶν φυλαττόντων Πελοπίδαν, τὸ θαῤῥαλέον αὐτοῦ καὶ γενναῖον, ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὸν ἄνδρα καὶ προσειπεῖν. ὡς δὲ ἦλθεν πρὸς αὐτὸν, καὶ ἅτε δὴ γυνὴ, τὸ μὲν μέγεθος τοῦ ἤθους οὐκ εὐθὺς ἐν τοσαύτῃ συμφορᾷ κατεῖδεν, κουρᾷ δὲ καὶ στολῇ καὶ διαίτῃ τεκμαιρομένη λυπρὰ καὶ μὴ πρέποντα τῇ δόξῃ πάσχειν αὐτὸν, ἀπεδάκρυσεν· τὸ μὲν πρῶτον ἀγνοῶν ὁ Πελοπίδας τίς εἴη γυναικῶν, ἐθαύμαζεν· ὡς δὲ ἔγνω, προσηγόρευσεν αὐτὴν πατρόθεν· ἦν γὰρ τῷ Ἰάσονι συνήθης καὶ φίλος. εἰπούσης δὲ ἐκείνης, Ἐλεῶ σου τὴν γυναῖκα· Καὶ γὰρ ἐγώ σε, εἶπεν, ὅτι ἄδετος οὖσα ὑπομένεις Ἀλέξ-

At Thebani, eo nuntiato, ſoliciti extemplo miſerunt eo exercitum: cui, quod infenſi tum eſſent Epaminondæ, alios duces præfecerunt. Pelopidam tyrannus Pheras abſtraxit: ubi primum, quod abjectum in calamitate & infractum exiſtimaret, omnibus permiſit eum alloqui. At poſtquam gementes Pelopidas Pheræos conſolatus eſt, quod nunc impenderet haud dubie tyranno vindicta, atque illi nuntiari juſſit, abſonum eſſe quod miſeros & innoxios cives quotidie excruciaret, & trucidaret, ſibi vero, quem certo ſciret ſi evaſiſſet, pœnas ab ipſo perſequuturum, parceret; miratus animum & ſecuritatem ejus, Quid properat, inquit, Pelopidas mori? Quo audito, Ut tu, inquit, magis quam nunc execrandus pereas maturius. De cætero prohibuit ne quis præter domeſticos eum adiret. Thebe vero, Jaſonis filia, uxor Alexandri, quum accepiſſet de cuſtodibus Pelopidæ firmitudinem & celſitudinem animi ejus, expetivit eum videre & convenire. Ut acceſſit ad eum, & velut mulier, magnanimitatem ejus non illico in tantis ærumnis perſpexit, ſed ex ſqualore, ſordibus, & maligno victu conjiciens acerba eum & indigna illo nomine premi calamitate, illacrymavit. Primum, incertus quænam mulier eſſet, mirabatur Pelopidas; ubi cognovit eam, (quod conſuetudo ei & gratia intercederet cum Jaſone) compellavit eam nomine paterno. Quum diceret illa, Miſeret me uxoris tuæ, Me vero tui, inquit, quæ ſoluta

feras

Ἀλέξανδρον. οὗτος ἔθιγέ πως ὁ λόγος τῆς γυναικός· ἐβαρύνετο γὰρ τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ὕβριν τοῦ τυράννου μετὰ τῆς ἄλλης ἀσελγείας, καὶ τὸν νεώτατον αὐτῆς τῶν ἀδελφῶν παιδικὰ πεποιημένου. διὸ καὶ συνεχῶς φοιτῶσα πρὸς τὸν Πελοπίδαν, καὶ παῤῥησιαζομένη περὶ ὧν ἔπασχεν, ὑπεπίμπλατο θυμοῦ καὶ φρονήματος καὶ δυσμενείας πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον.

Ἐπεὶ δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν Θηβαίων εἰς τὴν Θετταλίαν ἐμβαλόντες ἔπραξαν οὐδὲν, ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν ἢ δυστυχίαν αἰσχρῶς ἀνεχώρησαν, ἐκείνων μὲν ἕκαστον ἡ πόλις μυρίαις δραχμαῖς ἐζημίωσεν, Ἐπαμεινώνδαν δὲ μετὰ δυνάμεως ἀπέστειλαν. εὐθὺς οὖν κίνησίς τε μεγάλη Θετταλῶν ἦν, ἐπαιρομένων πρὸς τὴν δόξαν τοῦ στρατηγοῦ, καὶ τὰ πράγματα τοῦ τυράννου ῥοπῆς ἐδεῖτο μικρᾶς ἀπολωλέναι· τοσοῦτος ἐνεπεπτώκει φόβος τοῖς περὶ αὐτὸν ἡγεμόσι καὶ φίλοις, τοσαύτη δὲ τοὺς ὑπηκόους ὁρμὴ πρὸς ἀπόστασιν εἶχε, καὶ χαρὰ τοῦ μέλλοντος, ὡς νῦν ἐποψομένους δίκην διδόντα τὸν τύραννον. οὐ μὴν ἀλλ' Ἐπαμεινώνδας τὴν αὑτοῦ δόξαν ἐν ὑστέρῳ τῆς Πελοπίδου σωτηρίας τιθέμενος, καὶ δεδοικὼς μὴ τῶν πραγμάτων ταραχθέντων, ἀπογνοὺς ἑαυτὸν Ἀλέξανδρος, ὥσπερ θηρίον, τράπηται πρὸς ἐκεῖνον, ἐπηωρεῖτο τῷ πολέμῳ, καὶ κύκλῳ περιιὼν, τῇ παρασκευῇ καὶ τῇ μελλήσει κατεσκεύαζε καὶ συνέστελλεν τὸν τύραννον, ὡς μήτε ἀνεῖναι τὸ αὔθαδες αὐτοῦ καὶ θρασυνόμενον, μήτε τὸ πικρὸν καὶ θυμοειδὲς ἐξερεθίσαι· πυνθανόμενος τὴν ὠμότητα καὶ τὴν ὀλιγωρίαν τῶν καλῶν καὶ δικαίων, ὡς ζῶντας μὲν ἀνθρώπους κατώρυττεν, ἑτέροις δὲ δέρματα συῶν ἀγρίων καὶ ἄρκτων περιτιθεὶς, καὶ τοὺς θηρευτικοὺς ἐπάγων κύνας, διέσπα καὶ κατηκόντιζε,

παι-

feras Alexandrum. Hæc oratio pupugit Thebem. Quippe crudelitatem oderat flagitiaque tyranni, qui præter cæteram libidinem etiam minimum natu fratrem ejus in pellicatu habebat. Quare inviſit Pelopidam frequenter, & quum libere evomeret apud eum miſerias ſuas, dedit ille animum ei & ſpiritus, atque in Alexandrum incendit eam.

Ut vero prætoribus Thebanorum expeditio in Theſſaliam ſine effectu fuit, ob imperitiamque vel fortunam infeſtam receſſerunt ignominioſe, ſingulis dixit civitas decem millium drachmarum mulctam, miſitque cum copiis Epaminondam. Hic ſubito magnus motus fuit arrectorum claritate ducis Theſſalorum. Fortunæ autem tyranni poterant parvo momento convelli: tanta formido duces & familiares ejus inceſſerat, tantus ardor populares ceperat ad defectionem, & expectatio futuri, quaſi tunc pœnas pendentem adſpecturos ſe tyrannum. Verum enimvero Epaminondas, cui Pelopidæ incolumitate poſterius ſuum decus erat, veritus ne rebus conquaſſatis & ſpe abſciſſa, feræ modo verteret ſe Alexander in illum, lente proſequutus bellum eſt, circumvagandoque cum apparatu bellico & cunctando ita tractavit, & compreſſit tyrannum, ut nec pervicaciam ejus & ferocitatem remitteret, neque exſtimularet acerbitatem & iracundiam. Audiebat enim ejus immanitatem, contemptumque honeſti atque legum, vivos homines eum defodere, alios pro ludo pellibus tectos aprorum & urſarum venaticis canibus immiſſis decerpere & conficere

cere

παιδιᾷ ταύτῃ χρώμενος. Μελιβοίᾳ δὲ καὶ Σκοτούσῃ, πόλεσιν ἐνσπόνδοις καὶ φίλαις, ἐκκλησιαζούσαις περιστήσας ἅμα τοὺς δορυφόρους, ἡβηδὸν ἀπέσφαξε. τὴν δὲ λόγχην ᾗ Πολύφρονα τὸν θεῖον ἀπέκτεινεν, καθιερώσας καὶ καταστέψας, ἔθυεν ὥσπερ Θεῷ, καὶ Τύχωνα προσηγόρευεν. τραγῳδὸν δέ ποτε θεώμενος Εὐριπίδου Τρῳάδας ὑποκρινόμενον, ᾤχετο ἀπιὼν ἐκ τοῦ θεάτρου, καὶ πέμψας πρὸς αὐτὸν ἐκέλευε θαῤῥεῖν, καὶ μηδὲν ἀγωνίζεσθαι διὰ τοῦτο χεῖρον· οὐ γὰρ ἐκείνου καταφρονῶν ἀπελθεῖν, ἀλλ' αἰσχυνόμενος τοὺς πολίτας, εἰ μηδένα πώποτε τῶν ὑπ' αὐτοῦ φονευομένων ἠλεηκὼς, ἐπὶ τοῖς Ἑκάβης καὶ Ἀνδρομάχης κακοῖς ὀφθήσεται δακρύων. οὗτος μέντοι τὴν δόξαν αὐτὴν καὶ τοὔνομα καὶ τὸ πρόσχημα τῆς Ἐπαμεινώνδου στρατηγίας καταπλαγεὶς,

Ἔπτηξ' ἀλέκτωρ δοῦλος ὡς κλίνας πτερόν·

καὶ τοὺς ἀπολογησομένους ταχὺ πρὸς αὐτὸν ἔπεμπεν. ὁ δὲ συνθέσθαι μὲν εἰρήνην καὶ φιλίαν πρὸς τοιοῦτον ἄνδρα Θηβαίοις οὐχ ὑπέμεινεν· σπεισάμενος δὲ τριακονθημέρους ἀνοχὰς τοῦ πολέμου, καὶ λαβὼν τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν, ἀνεχώρησεν.

Οἱ δὲ Θηβαῖοι, παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων αἰσθόμενοι πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα πρέσβεις ἀναβαίνοντας ὑπὲρ συμμαχίας, ἔπεμψαν καὶ αὐτοὶ Πελοπίδαν, ἄριστα βουλευσάμενοι πρὸς τὴν δόξαν αὐτοῦ. πρῶτον μὲν γὰρ ἀνέβαινε διὰ τῶν βασιλέως ἐπαρχιῶν, ὀνομαστὸς ὢν καὶ περιβόητος. οὐ γὰρ ἠρέμα διῆκτο τῆς Ἀσίας οὐδ' ἐπὶ μικρὸν ἡ δόξα τῶν πρὸς Λακεδαιμονίους ἀγώνων, ἀλλ' ὡς πρῶτος ἐπὶ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης ἐξέδραμε λόγος,

cere jaculis; Melibœam & Scotuſam fœderatas civitates & amicas in concione ſatellitibus undique circumfuſis citra ullum diſcrimen ætatis contrucidaſſe; lanceam qua confoderat patruum Polyphronem conſecraſſe, eique redimitæ ut Deo immolare, atque Tychonem appellare. Quum aliquando tragœdum Euripidis agentem Troadas ſpectaret, proripuiſſe ſe ex theatro, miſſoque nuntio confirmaſſe hominem atque adhortatum, ne ideo minus proſequeretur ludos; neque enim idcirco diſcedere ſe, quod eum faſtidiret, ſed quod erubeſceret cives, ſi ſe, qui nullius unquam ab ſe necatorum fuiſſet captus miſericordia, calamitati illacrymantem Hecubæ & Andromaches conſpicerent. Iſte tamen ſplendore ipſo & nomine atque majeſtate Epaminondæ imperii perculſus,

Gallus velut ſervus premens alam horruit,

ac cito ad ſatisfaciendum legatos miſit. Ille vero firmare inter Thebanos & iſtum hominem non ſuſtinuit pacem & amicitiam, ſed pactis induciis triginta dierum, receptiſque Pelopida & Iſmenia reduxit exercitum.

Porro Thebani legatos odorati de ſocietate a Lacedæmoniis & Athenienſibus ad magnum regem mitti, legaverunt ipſi quoque Pelopidam, prudenti ſane ob celebre nomen ejus conſilio. Primum enim aſcendit per regis provincias nobilis & celebratus. Neque enim ſegniter percurrerat Aſiam neque obſcure pugnarum cum Lacedæmoniis commiſſarum ſplendor. Verum ut primus de prœlio Leuctrico increbuit rumor, recentis

γος, ἀεί τινος καινοῦ προστιθεμένου κατορθώματος, αὐξανομένη καὶ ἀναβαίνουσα πορρωτάτω κατέσχεν· ἔπειτα τοῖς ἐπὶ θύραις σατράπαις καὶ στρατηγοῖς καὶ ἡγεμόσιν ὀφθεὶς, θαῦμα καὶ λόγον παρέσχεν, ὡς οὗτος ἀνήρ ἐστιν ὁ γῆς καὶ θαλάσσης ἐκβαλὼν Λακεδαιμονίους, καὶ συστείλας ὑπὸ τὸν Γέταν καὶ τὸν Εὐρώταν τὴν Σπάρτην, τὴν ὀλίγον ἔμπροσθεν βασιλεῖ τῷ μεγάλῳ καὶ Πέρσαις δι' Ἀγησιλάου τὸν περὶ Σούσων καὶ Ἐκβατάνων ἐπιφερομένην πόλεμον. ταῦτ' οὖν ὁ Ἀρταξέρξης ἔχαιρεν· καὶ τὸν Πελοπίδαν ἔτι μᾶλλον ἐθαύμαζε τῇ δόξῃ, καὶ μέγαν ἐποίει ταῖς τιμαῖς, ὑπὸ τῶν μεγίστων εὐδαιμονίζεσθαι καὶ θεραπεύεσθαι βουλόμενος δοκεῖν. ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ὄψιν αὐτοῦ εἶδεν, καὶ τοὺς λόγους κατενόησε, τῶν μὲν Ἀττικῶν βεβαιοτέρους, τῶν δὲ Λακεδαιμονίων ἁπλουστέρους ὄντας, ἔτι μᾶλλον ἠγάπησε· καὶ πάθος βασιλικὸν παθὼν, οὐκ ἀπεκρύψατο τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα τιμὴν, οὐδ' ἔλαθε τοὺς ἄλλους πρέσβεις πλεῖστον νέμων ἐκείνῳ. καίτοι δοκεῖ μάλιστα τῶν Ἑλλήνων Ἀνταλκίδαν τιμῆσαι τὸν Λακεδαιμόνιον, ὅτι τὸν στέφανον ὃν πίνων περιέκειτο, βάψας εἰς μύρον ἀπέστειλεν. Πελοπίδᾳ δὲ οὕτω μὲν οὐκ ἐνετρύφησεν, δῶρα δὲ λαμπρότατα καὶ μέγιστα τῶν νομιζομένων ἐξέπεμψεν, καὶ τὰς ἀξιώσεις ἐπεκύρωσεν, αὐτονόμους μὲν εἶναι τοὺς Ἕλληνας, οἰκεῖσθαι δὲ Μεσσήνην· Θηβαίους δὲ πατρικοὺς φίλους νομίζεσθαι βασιλέως. ταύτας ἔχων τὰς ἀποκρίσεις, τῶν δὲ δώρων οὐδὲν, ὅ, τι μὴ χάριτος ἦν σύμβολον καὶ φιλοφροσύνης, δεξάμενος, ἀνέζευξεν. ὃ καὶ μάλιστα τοὺς ἄλλους πρέσβεις διέβαλεν. Τιμαγόραν γοῦν Ἀθηναῖοι κρί-

ναντες

centis ſemper alicujus acceſſione victoriæ increſcens atque aſcendens, ad ſuperiores provincias longiſſime diſperſus fuit. Deinde aulicorum oculis, ſatraparum, ducum, & principum ſubjectus, in magna fuit apud eos admiratione & ſermone. Hunc ſcilicet illum eſſe virum qui terra marique Lacedæmonios profligaſſet, Spartamque, quæ non multo ante regi magno & Perſis, duce Ageſilao, de Suſis & Ecbatanis intulerat bellum, intra Taygetum & Eurotam redegiſſet. Erant hæc grata Artaxerxi, qui, quo videretur ſuſpici & coli a ſummis viris, magis auxit exiſtimationem Pelopidæ, & extulit eum honoribus. Ut vero vultum ejus aſpexit, & orationem audivit Attica graviorem, & ſimpliciorem Laconica, impendio magis complexus eſt eum, atque animo vere regio non diſſimulavit quanti illum faceret. Neque clam fuit cæteros legatos plurimum illi tribuere: quamvis videretur inter Græcos eximio honore Antalcidam proſequutus Lacedæmonium fuiſſe, quod coronam, quam in convivio capite gerebat, in unguento merſam ei miſiſſet. At cum Pelopida non egit tanta licentia, ſed munera ei ſplendidiſſima & ampliſſima, quæ de more erant, miſit, & poſtulata ejus confirmavit; ut Græci immunes ſuis legibus agerent, Meſſene coleretur, Thebani amici paterni regis haberentur. Cum his reſponſis nullo dono, niſi quod gratiæ & benevolentiæ eſſet pignus, accepto diſceſſit. Quæ res reliquos legatos in calumniam conjecit præcipue. Siquidem Timagoram populus Atheni-

enſis

ναῦτες ἀπέκτειναν, εἰ μὲν ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν δωρεῶν, ὀρθῶς καὶ δικαίως. οὐ γὰρ μόνον χρυσίον οὐδὲ ἀργύριον ἔλαβεν, ἀλλὰ τὴν κλίνην πολυτελῆ, καὶ στρώτας θεράποντας, ὡς τῶν Ἑλλήνων οὐκ ἐπισταμένων· ἔτι δὲ βοῦς ὀγδοήκοντα καὶ βουκόλους, ὡς δὴ πρὸς ἀῤῥωστίαν τινὰ γάλακτος βοείου δεόμενος. τέλος δὲ κατέβαινεν ἐπὶ θάλασσαν ἐν φορείῳ κομιζόμενος, καὶ τέσσαρα τάλαντα τοῖς κομίζουσι μισθὸς ἐδόθη παρὰ βασιλέως. ἀλλ᾽ ἔοικεν οὐχ ἡ δωροδοκία μάλιστα παροξῦναι τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπικράτους γοῦν ποτὲ τοῦ σκευοφόρου, μήτε ἀρνουμένου δῶρα δέξασθαι παρὰ βασιλέως, ψήφισμά τε γράφειν φάσκοντος, ἀντὶ τῶν ἐννέα ἀρχόντων, χειροτονεῖσθαι κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἐννέα πρέσβεις πρὸς βασιλέα τῶν δημοτικῶν καὶ πενήτων, ὅπως λαμβάνοντες εὐπορῶσιν, ἐγέλασεν ὁ δῆμος. ἀλλ᾽ ὅτι Θηβαίοις ἐγεγόνει πάντα, χαλεπῶς ἔφερον, οὐ λογιζόμενοι τὴν Πελοπίδου δόξαν, ὅσων ἦν ῥητορειῶν καὶ λόγων κρείττων, παρ᾽ ἀνθρώπῳ θεραπεύοντι τοὺς τῶν ὅπλων ἀεὶ κρατοῦντας.

Ἡ μὲν οὖν πρεσβεία τῷ Πελοπίδᾳ προσέθηκεν οὐ μικρὰν εὔνοιαν ἐπανελθόντι, διὰ τὸν Μεσσήνης συνοικισμὸν καὶ τὴν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων αὐτονομίαν. Ἀλεξάνδρου δὲ τοῦ Φεραίου πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν φύσιν ἀναδραμόντος, καὶ Θεσσαλῶν μὲν οὐκ ὀλίγας περικόπτοντος πόλεις, Φθιώτας δὲ καὶ Ἀχαιοὺς ἅπαντας καὶ τὸ Μαγνήτων ἔθνος ἔμφρουρον πεποιημένου· πυνθανόμεναι Πελοπίδαν ἐπανήκειν, αἱ πόλεις εὐθὺς ἐπρέσβευον εἰς Θήβας, αἰτούμεναι δύναμιν καὶ στρατηγὸν ἐκεῖνον. Ψηφισαμένων δὲ τῶν Θηβαίων προθύμως, καὶ ταχὺ πάντων ἑτοίμων γινομένων, καὶ στρατηγοῦ περὶ ἔξοδον ὄντος, ὁ μὲν ἥλιος ἐξέλιπεν,

enſis damnavit necavitque; ſi ob multitudinem donorum, recte atque ordine. Neque enim aurum modo & argentum acceperat, verum etiam pretioſum lectum & ſervos lectiſterniatores, tanquam rudibus ad iſta Græcis; inſuper octoginta vaccas cum bubulcis, tanquam lacte bubulo ad valetudinem opus haberet: denique fuit lectica ad mare delatus, ac quatuor talenta lecticariis pro mercede præbita a rege. Atqui non videntur ob munera illa accepta præcipue exarſiſſe in eum Athenienſes, quando Epicrate lixa olim nec diſſimulante dona ſe ab rege accepiſſe, & profitente rogationem ſe laturum, ut novem archontum loco, novem quotannis legatos ad regem ex popularibus & tenuioribus deſignarent, quo muneribus auctiores forent, arriſit populus. Cæterum quod omnia tributa Thebanis fuiſſent, id eos momordit: non reputantes, Pelopidæ gloria quam multis ſplendidis dictionibus & orationibus apud hominem qui ſemper coleret bellica laude præſtantes, præcelleret.

Atque hæc legatio quidem non mediocre regreſſo domum Pelopidæ ſtudium, ob Meſſenes reſtitutionem & aliorum Græcorum libertatem peperit. At quia Alexander Pheræus iterum ad ingenium ſuum relapſus non pauca oppida Theſſalis ademerat, Phthiotis, univerſo nomini Achæo, atque Magnetum genti impoſuerat præſidium; ad nuntium revertentis Pelopidæ miſerunt confeſtim civitates legatos ad petendum ſuppetias & illum ducem. Ea quum Thebani libentes ſciviſſent, omniaque protinus parata, ac dux jam eſſet profecturus, ſol defecit,

λιπεν, καὶ σκότος ἐν ἡμέρᾳ τὴν πόλιν ἔσχεν. ὁ δὲ Πελοπίδας ὁρῶν πρὸς τὸ φάσμα συντεταραγμένους ἅπαντας, οὐκ ᾤετο δεῖν βιάζεσθαι καταφόβους καὶ δυσέλπιδας ὄντας, οὐδὲ ἀποκινδυνεύειν ἑπτακισχιλίοις πολίταις· ἀλλ' ἑαυτὸν μόνον τοῖς Θεσσαλοῖς ἐπιδοὺς, καὶ τριακοσίους τῶν ἱππέων ἐθελοντὰς ἀναλαβὼν καὶ ξένους, ἐξώρμησεν, οὔτε τῶν μάντεων ἐώντων, οὔτε τῶν ἄλλων συμπροθυμουμένων πολιτῶν. μέγα γὰρ ἐδόκει καὶ πρὸς ἄνδρα λαμπρὸν ἐξ οὐρανοῦ γεγονέναι σημεῖον. ὁ δὲ ἦν μὲν καὶ δι' ὀργὴν ὧν καθύβριστο, θερμότερος ἐπὶ τὸν Ἀλέξανδρον· ἤλπιζε δὲ καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῦ νοσοῦσαν ἤδη καὶ διεφθαρμένην εὑρήσειν, ἐξ ὧν διείλεκτο τῇ Θήβῃ. μάλιστα δ' αὐτὸν καὶ παρεκάλει τὸ τῆς πράξεως κάλλος, ἐπιθυμοῦντα καὶ φιλοτιμούμενον, ἐν οἷς χρόνοις Λακεδαιμόνιοι Διονυσίῳ τῷ Σικελίας τυράννῳ στρατηγοὺς καὶ ἁρμοστὰς ἔπεμπον, Ἀθηναῖοι δὲ μισθοδότην Ἀλέξανδρον εἶχον, καὶ χαλκοῦν ἵστασαν ὡς εὐεργέτην, τότε τοῖς Ἕλλησιν ἐπιδεῖξαι Θηβαίους μόνους ὑπὲρ τῶν τυραννουμένων στρατευομένους, καὶ καταλύοντας ἐν τοῖς Ἕλλησι τὰς παρανόμους καὶ βιαίους δυναστείας.

Ὡς οὖν εἰς Φάρσαλον ἐλθὼν ἤθροιζε τὴν δύναμιν, εὐθὺς ἐβάδιζεν ἐπὶ τὸν Ἀλέξανδρον. ὁ δὲ Θηβαίους μὲν ὀλίγους περὶ τὸν Πελοπίδαν ὁρῶν, αὐτὸς δὲ πλείους ἔχων ἢ διπλασίους ὁπλίτας τῶν Θεσσαλῶν, ἀπήντα πρὸς τὸ Θετίδιον. εἰπόντος δέ τινος τῷ Πελοπίδᾳ πολλοὺς ἔχοντα τὸν τύραννον ἐπέρχεσθαι, Βέλτιον, ἔφη, πλείονας γὰρ νικήσομεν. ἀνατεινόντων δὲ πρὸς τὸ μέσον κατὰ τὰς καλουμένας Κυνὸς κεφαλὰς λόφων περικλινῶν καὶ ὑψηλῶν, ὥρμησαν ἀμφότεροι τούτους καταλαβεῖν τοῖς πεζοῖς. τοὺς δ' ἱππεῖς ὁ Πελοπίδας, πολλοὺς

cit, & caligo occupavit interdiu urbem. Hoc oſtento cernens Pelopidas trepidantem civitatem, non putavit pavidos & langueſcentes extrudendos, neque periculo objicienda ſeptem millia civium, ſed ſolum ſe dedit Theſſalis, trahenſque ſecum trecentos equites voluntarios & externos, profectus eſt obnuntiantibus vatibus, & reliquis civibus invitis: magnum enim exiſtimabant de cœlo & inclyto viro factum portentum. At ille cum majore ira ex prioribus contumeliis exarſerat in Alexandrum, tum ſpondebat ſibi ex colloquiis cum Thebe habitis, domum ſe ejus affectam & exulceratam reperturum. Potiſſimum autem eum ſplendor facti acuit aventem & annitentem, quo tempore Lacedæmonii Siciliæ tyranno Dionyſio duces & præfectos mittebant, & Athenienſes ſub Alexandro ſtipendia mererent, eique æneam ſtatuam ut bene merenti poſuerant, tunc Græcis ob oculos ponere, ſolos eſſe Thebanos qui belligerarent pro oppreſſis tyrannide, & injuſtos per Græciam & violentos dominatus obtererent.

Ut ergo Pharſalum venit, & delectum habuit, movit raptim in Alexandrum. Qui paucos Thebanos cernens cum Pelopida, quum duplo plures ipſe pedites quam eſſent Theſſali, haberet, occurrit ei ad fanum Thetidis. Quum Pelopidam autem moneret quidam, magna manu tyrannum adeſſe, Bene habet, inquit, plures enim vincemus. Tumuli convexi & excelſi circa Cynoſcephalas appellatas, exporrecti adverſi ad medium campi erant: hos occupare ambo peditatu inſtitere. Equites autem Pelopidas, qui multi &

λοὺς κἀγαθοὺς ὄντας, ἐφῆκε τοῖς ἱππεῦσι τῶν πολεμίων. ὡς δὲ οὗτοι μὲν ἐκράτουν, καὶ συνεξέπεσον εἰς τὸ πεδίον τοῖς φεύγουσιν, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ὤφθη τοὺς λόφους καταλαβὼν, τοῖς ὁπλίταις τῶν Θεσσαλῶν ὕστερον ἐπερχομένοις, καὶ πρὸς ἰσχυρὰ καὶ μετέωρα χωρία βιαζομένοις ἐμβαλὼν, ἔκτεινε τοὺς πρώτους, οἱ δὲ ἄλλοι πληγὰς λαβόντες οὐδὲν ἔπρασσον. κατιδὼν οὖν ὁ Πελοπίδας, τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀνεκαλεῖτο, καὶ πρὸς τὸ συνεστηκὸς τῶν πολεμίων ἐλαύνειν ἐκέλευεν· αὐτὸς δὲ συνέμιξε δρόμῳ τοῖς περὶ τοὺς λόφους μαχομένοις, εὐθὺς τὴν ἀσπίδα λαβών· καὶ διὰ τῶν ὄπισθεν ὠσάμενος εἰς τοὺς πρώτους, τοσαύτην ἐνεποίησε ῥώμην καὶ προθυμίαν ἅπασιν, ὥστε καὶ τοῖς πολεμίοις ἑτέρους δοκεῖν γεγονότας καὶ σώμασι καὶ ψυχαῖς ἐπέρχεσθαι. καὶ δύο μὲν ἢ τρεῖς ἀπεκρούσαντο προσβολὰς, ὁρῶντες δὲ καὶ τούτους ἐπιβαίνοντας εὐρώστως, καὶ τὴν ἵππον ἀπὸ τῆς διώξεως ἀναστρέφουσαν, εἶξαν, ἐπὶ σκέλος ποιούμενοι τὴν ἀναχώρησιν. ὁ δὲ Πελοπίδας, ἀπὸ τῶν ἄκρων κατιδὼν ἅπαν τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, οὔπω μὲν εἰς φυγὴν τετραμμένον, ἤδη δὲ θορύβου καὶ ταραχῆς ἀναπιμπλάμενον, ἔστη, καὶ περιέστησεν αὐτὸν, ζητῶν τὸν Ἀλέξανδρον. ὡς δ' εἶδεν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ παραθαρρύνοντα καὶ συντάττοντα τοὺς μισθοφόρους, οὐ κατέσχε τῷ λογισμῷ τὴν ὀργὴν, ἀλλὰ πρὸς τὴν βλέψιν ἀναφλεχθεὶς, καὶ τῷ θυμῷ παραδοὺς τὸ σῶμα καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς πράξεως, πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐξαλλόμενος ἐφέρετο, βοῶν καὶ προκαλούμενος τὸν τύραννον. ἐκεῖνος μὲν οὖν οὐκ ἐδέξατο τὴν ὁρμὴν οὐδὲ ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἀναφυγὼν πρὸς τοὺς δορυφόρους, ἐνέκρυψεν ἑαυτόν. τῶν δὲ μισθοφόρων οἱ μὲν πρῶ-

& fortes erant, immiſit in hoſtium equitatum. Ubi hi victores, & fugientium tergis inhærentes, delati ſunt in campum, Alexander vero colles illos conſpectus eſt tenere, & in peditatum Theſſalorum ſerius adventantem, ad aſperaque atque edita eluctantem invectus, primos interfecit, reliqui vulnerabantur impune. Eo Pelopidas animadverſo, revocavit equites, & in globum hoſtium imperavit dare impreſſionem. Ipſe arrepto clypeo raptim ſuccurrit iis qui in collibus pugnabant, ac per poſtremos erumpens in primam aciem, tantum roboris & alacritatis addidit omnibus, ut viderentur etiam hoſtibus alii eſſe facti, ac tum mutatis corporibus tum animis incumbere. Duas jam aut tres impreſſiones propulſaverant, quum vident & hos magna vi irrumpentes, & revertentem ab inſequendo equitatum; tunc vero gradum retulerunt. Pelopidas ex edito contemplatus totam hoſtium aciem nondum quidem vertiſſe terga, ſed fluctuantem undique & tumultuantem, ſubſtitit, ac circumlatis oculis requiſivit Alexandrum. Quem ut conſpexit mercenarios milites in dextro cornu cientem, ordineſque reſtituentem, non repreſſit ratione iram, ſed ad adſpectum ejus incenſus, commiſit ardori corpus & rei gerendæ imperium, longeque ante primam aciem invectus, alta voce provocavit tyrannum. Ille vero non excepit neque exſpectavit impetum ejus, verum vitabundus ſe inter ſtipatores abdidit. Mercenariorum qui primi

πρῶτοι συμβαλόντες εἰς χεῖρας, ἀνεκόπησαν ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου, τινὲς δὲ καὶ πληγέντες ἐτελεύτησαν. οἱ δὲ πολλοὶ τοῖς δόρασι πόρρωθεν διὰ τῶν ὅπλων τύπτοντες αὐτὸν κατετραυμάτιζον· ἕως οἱ Θεσσαλοὶ περιπαθήσαντες ἀπὸ τῶν λόφων δρόμῳ προσεβοήθησαν. ἤδη δὲ πεπτωκότος, οἵ τε ἱππεῖς προσελάσαντες, ὅλην ἐτρέψαντο τὴν φάλαγγα, καὶ διώξαντες ἐπὶ πλεῖστον, ἐνέπλησαν νεκρῶν τὴν χώραν, πλέον ἢ τρισχιλίους καταβαλόντες.

Τὸ μὲν οὖν Θηβαίων τοὺς παρόντας ἐπὶ τῇ τοῦ Πελοπίδου τελευτῇ βαρέως φέρειν, πατέρα καὶ σωτῆρα καὶ διδάσκαλον τῶν μεγίστων καὶ καλλίστων ἀγαθῶν ἀποκαλοῦντας ἐκεῖνον, οὐ πάνυ θαυμαστὸν ἦν. οἱ δὲ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ σύμμαχοι, πᾶσαν ἀνθρωπίνῃ πρέπουσαν ἀρετῇ τιμὴν τοῖς ψηφίσμασιν ὑπερβαλόντες, ἔτι μᾶλλον ἐπεδείξαντο τοῖς πάθεσιν τὴν πρὸς τὸν ἄνδρα χάριν. τοὺς μὲν γὰρ παραγεγονότας τῷ ἔργῳ λέγουσι μήτε θώρακα θέσθαι, μήτε ἵππον ἐκχαλινῶσαι, μήτε τραῦμα δήσασθαι πρότερον, ὡς ἐπύθοντο τὴν ἐκείνου τελευτήν, ἀλλὰ μετὰ τῶν ὅπλων θερμοὺς ἰόντας ἐπὶ τὸν νεκρὸν, ὥσπερ αἰσθανόμενον, τὰ τῶν πολεμίων κύκλῳ περὶ τὸ σῶμα σωρεύειν λάφυρα, κεῖραι δὲ ἵππους, κείρασθαι δὲ καὶ αὐτούς· ἀπιόντας δὲ πολλοὺς ἐπὶ σκηνὰς, μήτε πῦρ ἀνάψαι, μήτε δεῖπνον ἑλέσθαι, σιγὴν δὲ καὶ κατήφειαν εἶναι τοῦ στρατοπέδου παντὸς, ὥσπερ οὐ νενικηκότας ἐπιφανεστάτην νίκην καὶ μεγίστην, ἀλλ' ἡττημένων ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ καταδεδουλωμένων. ἐκ δὲ τῶν πόλεων, ὡς ἀπηγγέλθη ταῦτα, παρῆσαν αἵ τε ἀρχαὶ, καὶ μετ' αὐτῶν ἔφηβοι καὶ παῖδες καὶ ἱερεῖς, πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ σώματος, τρόπαια καὶ στεφάνους καὶ πανοπλίας χρυσᾶς ἐπιφέροντες·

primi pedem contulerunt, conciſi a Pelopida, nonnulli etiam vulnerati interfectique. Maxima pars eminus arma ejus haſtis trajecerunt, eumque contrucidaverunt; quouſque ſupra modum anxii Theſſali ex collibus ad ferendum ſuppetias decurrerunt. Jam prolapſo eo, aderant equites qui totam pepulerant aciem, & longe fugientes conſectati compleverant ſtrage campos, interfectis amplius tribus millibus.

Hic gravem præſentium Thebanorum ex morte Pelopidæ moleſtiam, patrem, ſervatorem, maximarum ac præclariſſimarum magiſtrum virtutum appellantium, nemo perinde mirabatur: Theſſali vero qui omnem humanum virtuti debitum exceſſerunt decretis honorem, multo magis dolore ſuam adverſus eum benevolentiam declaravere. Fama eſt eos qui huic prœlio interfuerunt, non ante loricam poſuiſſe, non equo frænum detraxiſſe, non vulnus obligaſſe, ubi eum cecidiſſe acceperunt, ſed armatos & calentes ad mortuum accurriſſe velut ſpirantem, atque hoſtium ſpolia undique circa corpus cumulaſſe, totondiſſe equos, totondiſſe ſeipſos: multos, quum in tentoria ſe recepiſſent, nec ignem accendiſſe, nec cibum cepiſſe, ſilentium & mœſtitiam univerſum exercitum occupaviſſe, non quaſi clariſſimam & maximam obtinuiſſent victoriam, verum tanquam a tyranno ſuperati & oppreſſi fuiſſent. Ex urbibus, ubi hæc nuntiata ſunt, magiſtratus, ſimulque adoleſcentes, pueri, & ſacerdotes effuderunt ſe ad excipiendum corpus Pelopidæ, trophæa, coronas, atque armaturas aureas ingerentes.

τες. ὡς δ᾽ ἔμελλεν ἐκκομίζεσθαι τὸ σῶμα, προσελθόντες οἱ πρεσβύτατοι τῶν Θεσσαλῶν ᾐτοῦντο τοὺς Θηβαίους δι᾽ αὐτῶν θάψαι τὸν νεκρόν. εἷς δὲ αὐτῶν ἔλεγεν, Ἄνδρες σύμμαχοι, χάριν αἰτούμεθα παρ᾽ ὑμῶν, κόσμον ἡμῖν ἐπὶ ἀτυχίᾳ τοσαύτῃ καὶ παραμυθίαν φέρουσαν. οὐ γὰρ ζῶντα Θεσσαλοὶ Πελοπίδαν προπέμψουσιν, οὐδὲ αἰσθανομένῳ τὰς ἀξίας τιμὰς ἀποδώσουσιν, ἀλλ᾽ ἐὰν ψαῦσαί τε τοῦ νεκροῦ τύχωμεν, καὶ δι᾽ αὐτῶν κοσμῆσαι, καὶ θάψαι τὸ σῶμα, δόξομεν ὑμῖν οὐκ ἀπιστεῖν ὅτι μείζων ἡ συμφορὰ γέγονε Θετταλοῖς ἢ Θηβαίοις. ὑμῖν γὰρ ἡγεμόνος ἀγαθοῦ μόνου, ἡμῖν δὲ καὶ τούτου καὶ τῆς ἐλευθερίας στέρεσθαι συμβέβηκεν. πῶς γὰρ ἔτι τολμήσομεν αἰτῆσαι στρατηγὸν ἄλλον παρ᾽ ὑμῶν, οὐκ ἀποδόντες Πελοπίδαν; ταῦτα μὲν οἱ Θηβαῖοι συνεχώρησαν.

Ἐκείνων δὲ τῶν ταφῶν οὐ δοκοῦσιν ἕτεραι λαμπρότεραι γενέσθαι, τοῖς τὸ λαμπρὸν οὐκ ἐν ἐλέφαντι καὶ χρυσῷ καὶ πορφύραις εἶναι νομίζουσιν, ὥσπερ Φίλιστος ὑμνῶν καὶ θαυμάζων τὴν Διονυσίου ταφήν, οἷον τραγῳδίας μεγάλης, τῆς τυραννίδος ἐξόδιον θεατρικὸν γενομένην. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ μέγας, Ἡφαιστίωνος ἀποθανόντος, οὐ μόνον ἵππους ἔκειρε καὶ ἡμιόνους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπάλξεις ἀφεῖλεν τῶν τειχῶν· ὡς ἂν δοκοῖεν αἱ πόλεις πενθεῖν, ἀντὶ τῆς πρόσθεν μορφῆς κούριμον σχῆμα καὶ ἄτιμον ἀναλαμβάνουσαι. ταῦτα μὲν οὖν, προστάγματα δεσποτῶν ὄντα, καὶ μετὰ πολλῆς ἀνάγκης περαινόμενα, καὶ μετὰ φθόνου τῶν τυχόντων, καὶ μίσους τῶν βιαζομένων, οὐδεμιᾶς χάριτος ἦν οὐδὲ τιμῆς, ὄγκου δὲ βαρβαρικοῦ, καὶ τρυφῆς καὶ ἀλαζονείας ἐπίδειξις, εἰς κενὰ καὶ ἄζηλα τὴν περιουσίαν διατιθεμένων. ἀνὴρ δὲ δημοτικὸς ἐπὶ ξένης τεθνηκώς, οὐ γυναικός,

tes. Ubi jam efferendum corpus fuit, ſeniores Theſſali adierunt Thebanos, poſtulantes ut permitterent ipſis mortuum funerare; quorum unus ita verba fecit, Beneficium, ſocii, a vobis petimus hoc, quod ornamento in tanta calamitate nobis & ſolatio erit. Non enim vivum Theſſali Pelopidam proſequuntur, nec meritos honores ſentienti habent, ſed ſi contrectare exanimem licebit, & per nos decorare atque humare corpus ejus, fidem faciemus vobis, credere nos cladem hanc eſſe Theſſalis quam Thebanis majorem. Vos enim bono imperatore tantum fortuna, nos & hoc & libertate ſpoliavit. Nam qua fronte alium poſthac ducem a vobis, non reddito Pelopida, poſcemus? Conceſſerunt ea Thebani.

Illo funere ſplendidiora fuiſſe dixerit alia nemo, qui ſplendorem non ebore, auro, purpura metitur; ut Philiſtus, qui Dionyſii decantat & ſtupet ſepulturam, quæ ſicut magnæ tragœdiæ tyrannidis theatrale exodium repræſentaret. Alexander Magnus defuncto Hephæſtione non equos modo & mulos totondit, verumetiam pinnas detraxit muris, quo urbes loco prioris imaginis ſordida aſſumpta & ſqualida ſpecie viderentur lugere. Sed juſſa dominorum hæc, quæ magna violentia exprimuntur, & cum invidia honoratorum, & odio cogentium, nullum ſignificaverunt ſtudium vel honorem, ſed barbaricum faſtum, ſed luxum, ſed inſolentiam, opes in res vanas & illaudatas effundentium. At vir popularis, quem peregre fato functum, non

κὸς, οὐ παίδων, οὐ συγγενῶν παρόντων, οὐ δεομένου τινὸς, οὐκ ἀναγκάζοντος, ὑπὸ δήμων τοσούτων καὶ πόλεων ἁμιλλωμένων προπεμπόμενος καὶ συνεκκομιζόμενος καὶ στεφανούμενος, εἰκότως ἐδόκει τὸν τελειότατον ἐπέχειν εὐδαιμονισμόν. οὐ γὰρ, ὡς Αἴσωπος ἔφασκε, χαλεπώτατός ἐστιν ὁ τῶν εὐτυχούντων θάνατος, ἀλλὰ μακαριώτατος, εἰς ἀσφαλῆ χώραν τὰς εὐπραξίας κατατιθέμενος τῶν ἀγαθῶν, καὶ τύχην μεταβάλλεσθαι ἀπολιπών. διὸ βέλτιον ὁ Λάκων τὸν Ὀλυμπιονίκην Διαγόραν, ἐπιδόντα μὲν υἱοὺς στεφανουμένους Ὀλυμπιάσιν, ἐπιδόντα δ' υἱωνοὺς καὶ θυγατριδοῦς, ἀσπασάμενος, Κάτθανε, εἶπε, Διαγόρα· οὐκ εἰς τὸν Ὄλυμπον ἀναβήσῃ. τὰς δὲ Ὀλυμπικὰς καὶ Πυθικὰς νίκας οὐκ ἄν, οἶμαι, τὶς εἰς τὸ αὐτὸ συνθεὶς ἁπάσας, ἑνὶ τῶν Πελοπίδου παραβαλεῖν ἀγώνων ἀξιώσειεν, οὓς πολλοὺς ἀγωνισάμενος καὶ κατορθώσας, καὶ τοῦ βίου τὸ πλεῖστον ἐν δόξῃ καὶ τιμῇ βιώσας, τέλος ἐν τῇ τρισκαιδεκάτῃ βοιωταρχίᾳ, τυραννοκτονίᾳ μεμιγμένην ἀριστείαν ἀριστεύων, ὑπὲρ τῆς τῶν Θεσσαλῶν ἐλευθερίας ἀπέθανεν.

Ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ μεγάλα μὲν ἐλύπησε τοὺς συμμάχους, μείζονα δὲ ὠφέλησεν. Θηβαῖοι γὰρ, ὡς ἐπύθοντο τὴν τοῦ Πελοπίδου τελευτὴν, οὐδεμίαν ἀναβολὴν ποιησάμενοι τῆς τιμωρίας, κατὰ τάχος ἐστράτευσαν ὁπλίταις ἑπτακισχιλίοις, ἱππεῦσι δ' ἑπτακοσίοις, ἡγουμένου Μαλκίτου καὶ Διογείτονος. καταλαβόντες δὲ συνεσταλμένον καὶ περικεκομμένον τῆς δυνάμεως Ἀλέξανδρον, ἠνάγκασαν Θεσσαλοῖς μὲν ἀποδοῦναι τὰς πόλεις ἃς εἶχεν αὐτῶν, Μάγνητας δὲ καὶ Φθιώτας καὶ Ἀχαιοὺς ἀφεῖναι, καὶ τὰς φρουρὰς ἐξαγαγεῖν· ὁμό-

non conjuge, non liberis, non præſentibus propinquis, nemine rogante vel compellente, tam multi populi & civitates certatim pro ſe quique proſequuti ſunt, extulerunt, & coronis decorarunt, jure viſus eſt ſummam aſſequutus beatitudinem. Non enim (ut Æſopus ait) mors eſt fœlicium acerbiſſima, verum beatiſſima: quæ res bonorum virorum lætas ſecuro loco depoſuit, & fortunæ declinavit converſionem. Melius ergò Lacon ille qui Olympionicam Diagoram, quum ſpectaſſet filios ille victores Olympiæ, ſpectaſſet etiam nepotes ex filiis & filiabus, ſalutans, Morere Diagora, inquit, non enim in cœlum aſcenſurus es. Olympiacas autem & Pythicas laureas nemo, opinor, in unum collectas omnes uni dignetur conferre Pelopidæ certaminum: quæ quum multa decertaſſet, & victor evaſiſſet, vitamque pene omnem glorioſe & honorifice traduxiſſet, tandem in decima tertia bœotarchia, conjunctum cum tyranni oppreſſione decus obiens, pro Theſſalorum exſpiravit libertate.

Mors ejus quamvis valde gravis fuerit ſociis, magis fuit tamen fructuoſa: ſiquidem Thebani ſimul atque fatum Pelopidæ intellexerunt, nulla interpoſita ulciſcendi mora, eduxerunt raptim, Malcite & Diogitone ducibus, exercitum ſeptem millium peditum & ſeptingentorum equitum. Quum autem reperiſſent dejectum Alexandrum & viribus truncatum, compulerunt eum, ut Theſſalis, quæ ademerat iis, oppida reſtitueret, Magnetas, Phthiotas, Achæos liberaret, & præſidia inde deduceret, de-

ὀμόσαι δὲ αὐτὸν, ἐφ' οἷς ἂν ἡγῶνται Θηβαῖοι καὶ κελεύσωσιν, ἀκολουθήσειν. Θηβαῖοι μὲν οὖν τούτοις ἠρκέσθησαν. ἣν δ' ὀλίγον ὕστερον τοῖς Θεοῖς ὑπὲρ Πελοπίδου δίκην ἔδωκεν, διηγήσομαι. Θήβην τὴν συνοικοῦσαν αὐτῷ, πρῶτον μὲν, ὡς εἴρηται, Πελοπίδας ἐδίδαξε μὴ φοβεῖσθαι τὴν ἔξω λαμπρότητα καὶ παρασκευὴν τῆς τυραννίδος, ἐντὸς τῶν ὅπλων καὶ τῶν φυγάδων οὖσαν· ἔπειτα δὲ φοβουμένη τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ, καὶ μισοῦσα τὴν ὠμότητα, συνθεμένη μετὰ τῶν ἀδελφῶν, τριῶν ὄντων, Τισιφόνου, Πυθολάου, Λυκόφρονος, ἐπεχείρει τόνδε τὸν τρόπον. τὴν μὲν ἄλλην οἰκίαν τοῦ τυράννου κατεῖχον αἱ φυλακαὶ τῶν παρανυκτερευόντων, ὁ δὲ θάλαμος ἐν ᾧ καθεύδειν εἰώθεσαν, ὑπερῷος ἦν, καὶ πρὸ αὐτοῦ φυλακὴν εἶχεν κύων δεδεμένος, πᾶσι φοβερὸς πλὴν αὐτοῖς ἐκείνοις καὶ ἑνὶ τῶν οἰκετῶν τῷ τρέφοντι. καθ' ὃν οὖν ἔμελλε καιρὸν ἐπιχειρεῖν ἡ Θήβη, τοὺς μὲν ἀδελφοὺς ἀφ' ἡμέρας εἶχε πλησίον ἐν οἴκῳ τινὶ κεκρυμμένους· εἰσελθοῦσα δὲ, ὥσπερ εἰώθει, μόνη πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἤδη καθεύδοντα, καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν προελθοῦσα, τῷ μὲν οἰκέτῃ προσέταξεν ἀπάγειν ἔξω τὸν κύνα· βούλεσθαι γὰρ ἀναπαύεσθαι μεθ' ἡσυχίας ἐκεῖνον. αὐτὴ δὲ τὴν κλίμακα, φοβουμένη μὴ κτύπον παράσχῃ τῶν νεανίσκων ἀναβαινόντων, ἐρίοις κατηστόρεσεν· εἶτα οὕτως ἀναγαγοῦσα τοὺς ἀδελφοὺς ξιφήρεις, καὶ στήσασα πρὸ τῶν θυρῶν, εἰσῆλθεν αὐτὴ, καὶ καθελοῦσα τὸ ξίφος ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς κρεμάμενον, σημεῖον εἶναι τοῦ κατέχεσθαι τὸν ἄνδρα καὶ καθεύδειν ἔδειξεν. ἐκπεπληγμένων δὲ τῶν νεανίσκων, καὶ κατοκνούντων, κακίζουσα καὶ διομνυμένη μετ' ὀργῆς, αὐτὴ τὸν Ἀλέξανδρον ἐξεγείρασα μηνύσειν τὴν πρᾶξιν, αἰσχυν-

denique ipſe juraret ſe, quocunque ducerent, quicquid mandarent Thebani, obſecuturum: hac mulcta ſatiati Thebani fuere. Quas vero paulo poſt ob Pelopidam pœnas Diis dederit commemorabo. Theben ejus conjugem primum Pelopidas (uti diximus) docuit ne trepidaret ſplendorem & apparatum tyrannidis externum, armis vallatum & fugitivis. Deinde ipſa metuens hominis perfidiam, & crudelitatem exoſa, coitione cum tribus fratribus ſuis facta, Tiſiphono, Pytholao, Lycophrone, inſidias ei ad hunc modum ſtruit. Cætera ædium tyranni ſtatio excubantium ſervabat; cubiculum vero ubi ſolebant quieſcere in edito erat, pro quo canis deligatus, omnibus, niſi ipſis & uni ſervo qui eum curabat, horrendus, agebat excubias. Quo tempore eum ſtatuerat Thebe adoriri, fratres jam de die in conclave quoddam abdiderat propinquum. Ea more ſuo ad Alexandrum ſola jam ſopitum ingreſſa, ac mox egreſſa, ſervo foras juſſit canem abducere, velle illum dicens quiete dormire. Scalas etiam, verita ne ſtrepitum ederent aſcendentibus adoleſcentibus, conſtravit lana. Inde ad thalamum fratres gladiis accinctos adduxit: quibus pro foribus relictis, ingreſſa eſt ipſa. Enſem, qui ſupra caput ejus ſuſpenſus erat, detractum ad ſignificandum recubuiſſe eum ſomno ſtratum, oſtendit fratribus. Hic adoleſcentes terrore exanimatos & torpeſcentes illa lacerans probris ac frendens dejeravit, Alexandrum ſe excitaturam, conſiliumque ei aperturam. Ita pudore

χυθέντας αὐτοὺς ἅμα καὶ φοβηθέντας εἰσήγαγε καὶ περιέστησεν τῇ κλίνῃ, προσφέρουσα τὸν λύχνον. τῶν δὲ ὁ μὲν τοὺς πόδας κατεῖχεν πιέσας, ὁ δὲ τὴν κεφαλὴν λαβόμενος τῶν τριχῶν ἀνέκλασεν, ὁ δὲ τρίτος τῷ ξίφει τύπτων αὐτὸν διεχρήσατο· τῷ μὲν τάχει τῆς τελευτῆς, πρότερον ἴσως ἢ προσῆκον ἦν ἀποθανόντα· τῷ δὲ μόνῳ, πρῶτον τύραννον ὑπὸ γυναικὸς ἰδίας ἀπολέσθαι, καὶ τῇ μετὰ θάνατον αἰκίᾳ τοῦ σώματος, ῥιφέντος καὶ πατηθέντος ὑπὸ τῶν Φεραίων, ἄξια πεπονθέναι δόξαντα τῶν παρανομημάτων.

dore ſimul & metu perfuſos introduxit, lumenque admovens circumjecit eos cubili. Quorum unus apprehendit preſſitque pedes, illius caput alter crinibus correptum retorſit, tertius enſe feriens obtruncavit eum. Ac vi mortis quidem celeritate citius fortaſſe quam oportuit defunctus eſt. Uno vero hoc, quod primus omnium tyrannorum a propria ſit uxore ſublatus, & poſt obitum cadaver cum contumelia projectum a Pheræis conculcatumque, dignum facinoribus ſuis exitum viſus eſt inveniſſe.

Tho: Sadler: R. *G: V: Gucht Sculp.*

ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ.

ΜΑΡΚΟΝ δὲ Κλαύδιον τὸν πεντάκις ὑπατεύσαντα Ῥωμαίων, Μάρκου μὲν υἱὸν γενέσθαι λέγουσιν, κληθῆναι δὲ τῶν ἀπὸ τῆς οἰκίας πρῶτον Μάρκελλον, ὅπερ ἐστιν Ἀρήϊον, ὥς φησι Ποσειδώνιος. ἦν γὰρ τῇ μὲν ἐμπειρίᾳ πολεμικὸς, τῷ δὲ σώματι ῥωμαλέος, τῇ δὲ χειρὶ πλήκτης, τῇ δὲ φύσει φιλοπόλεμος. καὶ τούτῳ δὴ, πολὺ τὸ γαῦρον καὶ ἀγέρωχον ἐπιφαίνων ἐν τοῖς ἀγῶσιν, τῷ δὲ ἄλλῳ τρόπῳ, σώφρων, φιλάνθρωπος, Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ λόγων, ἄχρι τοῦ τιμᾷν καὶ θαυμάζειν τοὺς κατορθοῦντας ἐραστὴς, αὐτὸς δ' ὑπ' ἀσχολιῶν ἐφ' ὅσον ἦν πρόθυμος ἀσκῆσαι καὶ μαθεῖν οὐκ ἐξικόμενος. εἰ γὰρ ἄλλοις τισὶν ἀνθρώποις ὁ Θεὸς, ὥσπερ Ὅμηρος εἴρηκεν,

Ἐκ νεότητος ἔδωκε καὶ εἰς γῆρας τολυπεύειν
Ἀργαλέους πολέμους,

καὶ τοῖς τότε πρωτεύουσι Ῥωμαίων· οἱ νέοι μὲν ὄντες, περὶ Σικελίαν Καρχηδονίοις,

M. Claudium, qui conſul Romanus quinquies fuit, patrem habuiſſe Marcum memorant. Primum ſuæ gentis tradit Poſidonius vocatum Marcellum quaſi Martialem. Fuit enim uſu rei militaris peritus, corpore robuſtus, manu ſtrenuus, bellorum natura cupidus. Igitur ferociam hanc ingentem & fervorem ad prœlia attulit, reliqua modeſtus, humanus, Græcarum literarum & diſciplinarum hactenus, ut coleret præſtantes in iis & in admiratione haberet, ſtudioſus, ſed parem voluntati non eſt exercitationem in iis, neque doctrinam propter occupationes aſſequutus. Nam ſi quos homines Deus alios, ut ait Homerus,

A teneris voluit verſari Marte feroci
Ultimum in uſque diem,

voluit certe principes ejus memoriæ Romanos. Qui juvenes bellum cum Pœnis in Sicilia,

δονίοις, ἀκμάζοντες δὲ Γαλάταις ὑπὲρ αὐτῆς Ἰταλίας ἐπολέμουν, ἤδη δὲ γηρῶντες, Ἀννίβᾳ πάλιν συνείχοντο καὶ Καρχηδονίοις, οὐκ ἔχοντες, ὥσπερ οἱ πολλοὶ, διὰ γῆρας ἀνάπαυσιν στρατειῶν, ἀλλ᾽ ἐπὶ στρατηγίας πολέμων καὶ ἡγεμονίας κατ᾽ εὐγένειαν καὶ ἀρετὴν ἀγόμενοι.

Μάρκελλος δὲ πρὸς οὐδὲν μὲν ἦν μάχης εἶδος ἀργὸς, οὐδὲ ἀνάσκητος, αὐτὸς δὲ αὑτοῦ κράτιστος ἐν τῷ μονομαχεῖν γινόμενος, οὐδεμίαν πρόκλησιν ἔφυγε, πάντας δὲ τοὺς προκαλεσαμένους ἀπέκτεινεν. ἐν δὲ Σικελίᾳ τὸν ἀδελφὸν Ὀτακίλιον κινδυνεύοντα διέσωσεν, ὑπερασπίσας καὶ ἀποκτείνας τοὺς ἐπιφερομένους. ἀνθ᾽ ὧν ὄντι μὲν ἔτι νέῳ στέφανοι καὶ γέρα παρὰ τῶν στρατηγῶν ἦσαν. εὐδοκιμοῦντα δὲ μᾶλλον, ἀγορανόμον μὲν ἀπέδειξε τῆς ἐπιφανεστέρας τάξεως ὁ δῆμος, οἱ δὲ ἱερεῖς, αὔγουρα· τοῦτο δ᾽ ἐστὶν ἱερωσύνης εἶδος ᾧ μάλιστα τὴν ἀπ᾽ οἰωνῶν μαντικὴν ἐπιβλέπειν, καὶ παραφυλάττειν νόμος δέδωκεν. ἠναγκάσθη δὲ ἀγορανομῶν, δίκην ἀβούλητον εἰσενεγκεῖν. ἦν γὰρ αὐτῷ παῖς ὁμώνυμος, ἐν ὥρᾳ τὴν ὄψιν ἐκπρεπὴς, οὐχ ἧττον δὲ τῷ σωφρονεῖν καὶ πεπαιδεῦσθαι περίβλεπτος ὑπὸ τῶν πολιτῶν· τούτῳ Καπετωλῖνος ὁ τοῦ Μαρκέλλου συνάρχων, ἀσελγὴς ἀνὴρ καὶ θρασὺς, ἐρῶν λόγους προσήνεγκεν. τοῦ δὲ παιδὸς τὸ μὲν πρῶτον αὐτοῦ καθ᾽ ἑαυτὸν ἀποτρεψαμένου τὴν πεῖραν, ὡς δ᾽ αὖθις ἐπεχείρησεν, κατειπόντος πρὸς τὸν πατέρα, βαρέως ἐνεγκὼν ὁ Μάρκελλος, προσήγγειλε τῇ βουλῇ τὸν ἄνθρωπον. ὁ δὲ πολλὰς μὲν ἀποδράσεις καὶ παραγραφὰς ἐμηχανᾶτο, τοὺς δημάρχους ἐπικαλούμενος· ἐκείνων δὲ μὴ προσδεχομένων τὴν ἐπίκλησιν, ἀρνήσει τὴν αἰτίαν ἔφυγε. καὶ μάρ-

cilia, conſtante ætate de ipſa Italia cum Gallis habuerunt; ad poſtremum cum Annibale & Pœnis iterum jam colluctati ſunt ſenes, caruerunt que, contra ac vulgus, in ſenio vacatione militiæ, quod præ nobilitate atque virtute veherentur ad gerenda bella & imperium.

Marcellus autem tum nullius generis pugnandi expers vel rudis, tum vero in ſingulari certamine ex provocatione vicit ſeipſum. Quare a quocunque provocaretur, non detrectavit, omneſque interfecit a quibus eſſet provocatus. Fratrem in Sicilia Otacilium circumventum protexit ſervavitque, & hoſtes qui eum premebant occidit; ob quæ facta coronis juvenis aliiſque præmiis eſt ab imperatoribus donatus. Quum vero magis ac magis virtus ejus eniteſceret, creavit eum ædilem curulem populus, pontifices augurem. Sacerdotium id eſt cui potiſſimum auguriorum procurationem obſervationemque lex attribuit. In ædilitate ex caſu quodam neceſſe habuit accuſationem inſtituere. Filium habebat cognominem, cum forma in flore ætatis inſigni, tum moribus & eruditione rara, ut eum cives admirarentur. Hunc laſcivus & audax homo amore deperiens, collega Marcelli, Capitolinus attentavit. Cujus tentationem adoleſcens primum per ſe rejicit; ubi ille eum iterum appellat, defert rem ad patrem. Id iniquo animo ferens Marcellus, accuſat hominem in ſenatu. Qui appellatis tribunis plebis, varia diverticula, varias præſcriptiones molitur; neque tamen his provocationem recipientibus, inficiatione rejicit crimen. Quia

vero

μάρτυρος οὐδενὸς τῶν λόγων γεγονότος, ἔδοξε μεταπέμπεσθαι τὸν παῖδα τῇ βουλῇ. παραγενομένου δ' ἰδόντες ἐρύθημα, καὶ δάκρυον, καὶ μεμιγμένον ἀπαύστῳ θυμουμένῳ τὸ αἰδούμενον, οὐδενὸς ἄλλου δεηθέντες τεκμηρίου κατεψηφίσαντο, καὶ χρήμασιν ἐζημίωσαν Καπετωλῖνον· ἐξ ὧν ὁ Μάρκελλος ἀργυραμοιβίαν ποιησάμενος, τοῖς Θεοῖς καθιέρωσεν.

Ἐπεὶ δὲ τοῦ πρώτου τῶν Καρχηδονίων πολέμου ἔτει δευτέρῳ καὶ εἰκοστῷ συναιρεθέντος, ἀρχαὶ πάλιν Γαλατικῶν ἀγώνων διεδέχοντο τὴν Ῥώμην· οἱ δὲ τὴν ὑπαλπείαν νεμόμενοι τῆς Ἰταλίας Ἴβηρες, Κελτικὸν ἔθνος, μεγάλοι καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὄντες, δυνάμεις ἐκάλουν, καὶ μετεπέμποντο Γαλατῶν τοὺς μισθοῦ στρατευομένους, οἳ Γεσάται καλοῦνται· καὶ θαυμαστὸν μὲν ἐδόκει, καὶ τύχης ἀγαθῆς γενέσθαι, τὸ μὴ συρραγῆναι τὸν Κελτικὸν εἰς τὸ αὐτὸ τῷ Λιβυκῷ πόλεμον· ἀλλ' ὥσπερ ἐφεδρείαν εἰληφότας τοὺς Γαλάτας, ὀρθῶς καὶ δικαίως ἀτρεμήσαντας μαχομένων ἐκείνων, οὕτω τότε δὴ τοῖς νενικηκόσιν ἐπαποδύεσθαι, καὶ προκαλεῖσθαι σχολὴν ἄγοντας. οὐ μὴν ἀλλὰ μέγαν ἥ τε χώρα παρεῖχε φόβον, διὰ τὴν γειτνίασιν ὁμόρῳ καὶ προσοίκῳ πολέμῳ συνοισομένοις, καὶ τὸ παλαιὸν ἀξίωμα τῶν Γαλατῶν· οὓς μάλιστα Ῥωμαῖοι δεῖσαι δοκοῦσιν, ἅτε δὴ καὶ τὴν πόλιν ὑπ' αὐτῶν ἀποβαλόντες, ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ θέμενοι νόμον, ἀτελεῖς εἶναι στρατείας τοὺς ἱερέας, πλὴν εἰ μὴ Γαλατικὸς πάλιν ἐπέλθοι πόλεμος. ἐδήλου δὲ καὶ τὸν φόβον αὐτῶν ἥ τε παρασκευή· (μυριάδες γὰρ ἐν ὅπλοις ἅμα τοσαῦται Ῥωμαίων, οὔτε πρότερον οὔτε ὕστερον γενέσθαι λέγονται) καὶ τὰ περὶ τὰς θυσίας καινοτομούμενα· βαρβαρικὸν μὲν οὐδὲν

vero tentatio Capitolini remotis arbitris fuerat, placuit ſenatui puerum accerſere. Cujus ruborem & lacrymas præſentis, mixtumque flagrantiſſima ira pudorem quum cernunt patres, nullo ultra quæſito indicio, damnant Capitolinum, litemque pecunia æſtimant, ex qua menſam argentariam fecit Marcellus, quam Diis dicavit.

Porro primum bellum Punicum vigeſimo & altero anno finitum, ſemina rurſus tumultus Gallici Romæ exceperunt. Iberes, qui regionem Italiæ ſubalpinam incolebant, gens Gallica vel per ſe pollens, milites ex cæteris Gallis mercenaria ſtipendia merentes, qui Gæſatæ vocantur, exciverunt. Miraculum autem fuit & fœlicitas populi Romani, quod in Punicum non incurriſſet bellum Gallicum, ſed velut ſpectatores, ut integri aſſurgerent in victorem, dum illud gereretur, bona fide quieviſſent, tunc autem victores adorirentur laceſſerentque otioſos. At non mediocrem pavorem tamen ſuſcepturis bellum Romanis propinquum & finitimum, vicinia & antiqua gloria injecit Gallorum, quos timuiſſe eos præ cæteris, quod urbem aliquando cepiſſent, apparet. A quo tempore lege cautum fuit vacationem pontificibus, niſi tumultu Gallico ingruente, eſſe. Trepidationis etiam indicia, qua belli apparatus (neque enim tot uno tempore legiones habuiſſe in armis populus Romanus vel ante vel poſt unquam fertur) qua ſacrificia extraordinaria fuere. Qui quum ab inſtitutis barbarorum

οὐδὲν οὐδ᾽ ἔκφυλον ἐπιτηδεύοντες, ἀλλ᾽ ὡς ἔνι μάλιστα ταῖς δόξαις Ἑλληνικῶς διακείμενοι, καὶ πρᾴως πρὸς τὰ θεῖα, τότε τοῦ πολέμου συμπεσόντος ἠναγκάσθησαν εἶξαι λογίοις τισὶν ἐκ τῶν Σιβυλλείων, δύο μὲν Ἕλληνας, ἄνδρα καὶ γυναῖκα, δύο δὲ Γαλάτας ὁμοίως ἐν τῇ καλουμένῃ βοῶν ἀγορᾷ κατορύξαι ζῶντας, οἷς ἔτι καὶ νῦν ἐν τῷ Νοεμβρίῳ μηνὶ δρῶσιν Ἕλλησι καὶ Γαλάταις ἀπορρήτους καὶ ἀθεάτους ἱερουργίας.

Οἱ μὲν οὖν πρῶτοι τῶν ἀγώνων, νίκας τε μεγάλας καὶ σφάλματα τοῖς Ῥωμαίοις ἐνέγκαντες, εἰς οὐδὲν ἐτελεύτησαν πέρας βέβαιον· Φλαμινίου δὲ καὶ Φουρίου τῶν ὑπάτων, μεγάλαις ἐκστρατευσάντων δυνάμεσιν ἐπὶ τοὺς Ἰνσόμβρας, ὤφθη μὲν αἵματι ῥέων ὁ διὰ τῆς Πηκινίδος χώρας ποταμὸς, ἐλέχθη δὲ τρεῖς σελήνας φανῆναι περὶ πόλιν Ἀρίμινον. οἱ δὲ περὶ τὰς ὑπατικὰς ψηφοφορίας παραφυλάττοντες οἰωνοὺς ἱερεῖς, διεβεβαιοῦντο μοχθηρὰς καὶ δυσόρνιθας αὐτοῖς γεγονέναι τὰς τῶν ὑπάτων ἀναγορεύσεις. εὐθὺς οὖν ἔπεμψεν ἡ σύγκλητος ἐπὶ τὸ στρατόπεδον γράμματα, καλοῦσα καὶ μεταπεμπομένη τοὺς ὑπάτους, ὅπως ἐπανελθόντες ᾗ τάχιστα τὴν ἀρχὴν ἀπείπωνται, καὶ μηδὲν ὡς ὕπατοι φθάσωσι πρᾶξαι πρὸς τοὺς πολεμίους. ταῦτα δεξάμενος τὰ γράμματα Φλαμίνιος, οὐ πρότερον ἔλυσεν, ἢ μάχῃ συνάψας τρέψασθαι τοὺς βαρβάρους καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐπιδραμεῖν. ὡς οὖν ἐπανῆλθεν μετὰ πολλῶν λαφύρων, οὐκ ἀπήντησεν ὁ δῆμος, ἀλλ᾽ ὅτι καλούμενος οὐκ εὐθὺς ὑπήκουσεν, οὐδὲ ἐπείσθη τοῖς γράμμασιν, ἀλλ᾽ ἐνύβρισε καὶ κατεφρόνησεν, μικροῦ μὲν ἐδέησεν ἀποψηφίζεσθαι τὸν θρίαμβον αὐτῷ· θριαμβεύ-

rum & immanium gentium eſſent alieniſſimi, ac de Diis imprimis cum Græcis & pie ſentirent, tum bello ingruente ex vaticiniis librorum Sibyllinorum Græcum & Græcam, ſimulque Gallum & Gallam in foro boario, quod vocant, ſub terra vivos demiſere: quibus ad hunc uſque diem Græcis & Gallis ſacra arcana & nefanda faciunt menſe Novembri.

Per initia hujus belli quum Romani nunc inſignes victorias obtinerent, nunc fœde cæderentur, nihil perfectum ad ſummam belli, donec C. Quintius Flaminius, & P. Furius Philo conſules in Inſubres ingentes copias duxere. Tum qui per agrum Picenum perfluit, amnem ſanguine conſpexerunt manantem. Fama fuit tres lunas viſas Arimini. Comitiis autem conſularibus vitio creatos conſules, augures quibus hæc curæ erant, obnuntiaverunt. Extemplo igitur miſit in caſtra ſenatus literas, quibus conſules accerſiverunt & revocaverunt Romam, ut conſulatu ſe primo quoque tempore abdicarent, nec quicquam pro imperio adverſus hoſtes gererent. Eas allatas Flaminius non prius quam fuſis fugatiſque barbaris fines eorum eſſet depopulatus, ſolvit. Quare redeunti cum ingenti præda non prodiit obviam populus, immo, quia literis, quibus retrahebatur, non paruiſſet ſtatim, neque dicto audiens fuiſſet, ſed eas ludibrio & contemptui habuiſſet, nihil propius factum eſt quam ut ei negaret triumphum. Secundum tri-

βεύσαντα δὲ, ἰδιώτην ἐποίησεν, ἀναγκάσας ἐξομόσασθαι τὴν ὑπατείαν μετὰ τοῦ συνάρχοντος. οὕτω πάντα τὰ πράγματα Ῥωμαίοις εἰς τὸν Θεὸν ἀνήγετο. μαντειῶν δὲ καὶ πατρίων ὑπεροψίαν οὐδ' ἐπὶ ταῖς μεγίσταις εὐπραξίαις ἀπεδέχοντο, μεῖζον ἡγούμενοι πρὸς σωτηρίαν πόλεως, τὸ θαυμάζειν τὰ θεῖα τοὺς ἄρχοντας, ἢ τὸ κρατεῖν τῶν πολεμίων.

Τιβέριος οὖν Σεμπρώνιος, ἀνὴρ δι' ἀνδρείαν καὶ καλοκαγαθίαν οὐδενὸς ἧττον ἀγαπηθεὶς ὑπὸ Ῥωμαίων, ἀπέδειξε μὲν ὑπατεύων διαδόχους, Σκιπίωνα Νασικᾶν καὶ Γάϊον Μάρκιον· ἤδη δὲ ἐχόντων αὐτῶν ἐπαρχίας, καὶ στρατευματικοῖς ὑπομνήμασιν ἐντυχὼν, εὗρεν ἠγνοημένον ὑφ' αὐτοῦ τι τῶν πατρίων. ἦν δὲ τοιοῦτον· ὅταν ἄρχων ἐπ' ὄρνισι καθεζόμενος ἔξω πόλεως οἶκον ἢ σκηνὴν μεμισθωμένην, ὑπ' αἰτίας τινὸς ἀναγκασθῇ, μήπω γεγονότων σημείων βεβαίων, ἐπανελθεῖν εἰς πόλιν, ἀφεῖναι ἐχρῆν τὸ προμεμισθωμένον οἴκημα, καὶ λαβεῖν ἕτερον ἐξ οὗ ποιήσεται τὴν θέαν αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς. τοῦτο ἔλαθεν, ὡς ἔοικε, τὸν Τιβέριον, καὶ δὶς τῷ αὐτῷ χρησάμενος, ἀπέδειξε τοὺς εἰρημένους ἄνδρας ὑπάτους. ὕστερον δὲ γνοὺς τὴν ἁμαρτίαν, ἀνήνεγκε πρὸς τὴν σύγκλητον. ἡ δὲ οὐ κατεφρόνησε τοῦ κατὰ μικρὸν οὕτως ἐλλείμματος, ἀλλ' ἔγραψε τοῖς ἀνδράσι· καὶ ἐκεῖνοι τὰς ἐπαρχίας ἀπολιπόντες, ἐπανῆλθον εἰς Ῥώμην ταχὺ, καὶ κατέθεντο τὴν ἀρχήν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐπράχθη. περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους χρόνους, καὶ δύο ἱερεῖς ἐπιφανέστατοι τὰς ἱερωσύνας ἀφῃρέθησαν, Κορνήλιος μὲν Κέθηγος, ὅτι τὰ σπλάγχνα τοῦ ἱερείου παρὰ τάξιν ἐπέδωκεν· Κόϊντος δὲ Σουλπίκιος, ἐπὶ τῷ θύ-

triumphum abrogavit ei extemplo cum collega magiſtratum, eoſque redegit in ordinem. Ita omnia Romæ ex religione pendebant. Auſpicia rituſque veteres, ne ſi ſecundiſſimi quidem rerum ſequerentur curſus, ferebant negligi; antiquius ad ſalutem publicam rati, ſi magiſtratus Deos ſuſpicerent, quam ſi ſuperarent hoſtes.

Itaque Tiberius Sempronius, quem virtutis & probitatis gratia cives plurimi fecerunt, ſucceſſores creavit conſul Scipionem Naſicam & C. Martium. Quum jam in provincias profecti illi eſſent, incidit in libros ad militaria præcepta pertinentes: ubi quiddam, quod latuerat ipſum, ſolenne reperit. Id hoc fuit: quum auſpicaretur conſul, in domo extra urbem vel in tabernaculo ad id conducto ſedebat; quod ſiqua de cauſa redire in urbem nulliſdum viſis certis ſignis cogeretur, relinquendum erat prius conductum tabernaculum, & quærendum alterum, ex quo de integro cœlorum aſpectus obſervaret. Hoc quum Tiberium (uti reor) falleret, bis eodem uſus, illos quos dixi, renuntiavit conſules. Cognito poſt vitio, rem ad ſenatum retulit: neque neglexit adeo minutam offenſionem ſenatus, ſcripſit Scipioni Naſicæ & C. Martio, qui relictis provinciis, illico Romam regreſſi, depoſuerunt magiſtratum: verum hæc poſt inſequuta ſunt. Verum illa tempeſtate duobus clariſſimis viris ſacerdotia ſunt adempta, Cornelio Cethego, quod exta hoſtiæ non rite porrexiſſet: Q. Sulpicio, quia im-

θύοντος αὐτοῦ τὸν κορυφαῖον ἀποῤῥυῆναι τῆς κεφαλῆς πῖλον, ὃν οἱ καλούμενοι φλαμίνιοι φοροῦσιν. Μινουκίου δὲ δικτάτωρος ἵππαρχον ἀποδείξαντος Γάϊον Φλαμίνιον, ἐπεὶ τρισμὸς ἠκολούθει μυὸς, ὃν σόρικα καλοῦσιν, ἀποψηφισάμενοι τούτους, αὖθις ἑτέρους κατέστησαν. καὶ τὴν ἐν οὕτω μικροῖς ἀκρίβειαν φυλάττοντες, οὐδεμιᾷ προσεμίγνυσαν δεισιδαιμονίᾳ, τῷ μηδὲν ἀλλάττειν μηδὲ παρεκβαίνειν τῶν πατρίων.

Ὡς δ᾽ οὖν ἐξωμόσαντο τὴν ἀρχὴν οἱ περὶ τὸν Φλαμίνιον, διὰ τῶν καλουμένων μεσοβασιλέων ὕπατος ἀποδείκνυται Μάρκελλος. καὶ παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν, ἀποδείκνυσιν αὐτῷ συνάρχοντα Γναῖον Κορνήλιον. ἐλέχθη μὲν οὖν ὡς πολλὰ συμβατικὰ τῶν Γαλατῶν, καὶ τῆς βουλῆς εἰρηναῖα βουλομένης, ὁ Μάρκελλος ἐξετράχυνε τὸν δῆμον ἐπὶ τὸν πόλεμον· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γενομένης εἰρήνης, ἀνακαινίσαι τὸν πόλεμον οἱ Γεσάται δοκοῦσι, τὰς Ἄλπεις ὑπερβαλόντες, καὶ τοὺς Ἰνσόμβρους ἐπάραντες· τρισμύριοι γὰρ ὄντες προσεγένοντο πολλαπλασίοις ἐκείνοις οὖσι, καὶ μέγα φρονοῦντες, εὐθὺς ἐπ᾽ Ἀκέῤῥας ὥρμησαν, πόλιν ὑπὲρ ποταμοῦ Πάδου ἀνῳκισμένην. ἐκεῖθεν δὲ μυρίους τῶν Γεσατῶν ὁ βασιλεὺς Βριτόμαρτος ἀναλαβὼν, τὴν περὶ Πάδου χώραν ἐπόρθει. ταῦτα Μάρκελλος πυθόμενος, τὸν μὲν συνάρχοντα πρὸς Ἀκέῤῥας ἀπέλιπε, τὴν πεζὴν καὶ βαρεῖαν ὁμοῦ πᾶσαν ἔχοντα δύναμιν καὶ τῶν ἱππέων μέρος τρίτον· αὐτὸς δὲ τοὺς λοιποὺς ἱππεῖς ἀναλαβὼν, καὶ τοὺς ἐλαφροτάτους τῶν ὁπλιτῶν περὶ ἑξακοσίους, ἤλαυνεν, οὔτε ἡμέρας οὔτε νύκτας ἀνεὶς τὸν δρόμον, ἕως ἐπέβαλε τοῖς μυρίοις Γεσάταις περὶ τὸν καλούμενον

immolanti apex, quem geſtant flamines, de capite ei defluxiſſet. Minutio dictatori, qui magiſtrum equitum dixerat C. Flaminium, quia ſtridor ſoricis auditus erat, imperium abrogarunt, alioſque ſuffecerunt. Neque his tamen tam anxie obſervandis minutiis, quia nihil variabant nec excedebant majorum inſtituta, in ullam impingebant ſuperſtitionem.

Ut conſulatu ſe Flaminius cum collega abdicavit, M. Marcellus per interreges, uti vocantur, conſul declaratur. Qui inito magiſtratu, collegam ſibi allegit Cn. Cornelium. Fama fuit multum pacificantibus Gallis & inclinante ad quietem ſenatu, inflammaſſe Marcellum ad bellum populum. Attamen pace licet inita, eam tamen rupiſſe dicuntur Gæſatæ, qui ad triginta millia, ſuperatis Alpibus, Inſubres concitaverunt, iiſque conjunxerunt ſe: quorum etiam longe plures erant legiones, inflatique animis recta Acerras petierunt, in ripa Padi amnis poſitam urbem. Inde Gæſatarum rex Viridomarus, decem millibus militum aſſumptis, regionem circumpadanam vaſtavit. Quod ubi perlatum ad Marcellum eſt, collega ad Acerras cum peditatu, univerſaque gravi armatura, & tertia parte equitum relicto, reliquum equitatum ſecum trahens, & ex peditibus expeditiſſimos quoſque ad ſexcentos, nec die nec nocte, raptim agmine facto, remiſit iter, dum ad hoſtes pervenit

μένον Καπίδιον, Γαλατικὴν κώμην, οὐ πρὸ πολλοῦ Ῥωμαίοις ὑπήκοον γεγενημένην. ἀναλαβεῖν δὲ καὶ διαναπαῦσαι τὸν στρατὸν οὐκ ὑπῆρξεν αὐτῷ. ταχὺ γὰρ αἴσθησιν τοῖς βαρβάροις ἀφικομένοις παρέσχε, καὶ κατεφρονήθη, πεζῶν μὲν ὀλίγων παντάπασιν ὄντων σὺν αὐτῷ, τὸ δ' ἱππικὸν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τῶν Κελτῶν τιθεμένων. κράτιστοι γὰρ ὄντες ἱππομαχεῖν, καὶ μάλιστα τούτῳ διαφέρειν δοκοῦντες, τότε καὶ πλήθει πολὺ τὸν Μάρκελλον ὑπερέβαλλον. εὐθὺς οὖν ἐπ' αὐτὸν, ὡς ἀναρπασόμενοι, μετὰ βίας πολλῆς καὶ δεινῶν ἀπειλῶν ἐφέροντο, τοῦ βασιλέως προϊππεύοντος. ὁ δὲ Μάρκελλος, ὡς μὴ φθαῖεν αὐτὸν ἐγκυκλωσάμενοι, καὶ περιχυθέντες ὀλίγιστον ὄντα, τὰς εἴλας ἦγε πόῤῥω τῶν ἱππέων, καὶ περιήλαυνε, λεπτὸν ἐκτείνων τὸ κέρας, ἄχρι οὗ μικρὸν ἀπέσχε τῶν πολεμίων. ἤδη δέ πως εἰς ἐμβολὴν ἐπιστρεφομένου αὐτοῦ, συντυγχάνει τὸν ἵππον πτυρέντα τῇ γαυρότητι τῶν πολεμίων ἀποτραπέσθαι, καὶ βίᾳ φέρειν ὀπίσω τὸν Μάρκελλον. ὁ δὲ τοῦτο δείσας μὴ ταραχὴν ἐκ δεισιδαιμονίας τοῖς Ῥωμαίοις ἐνεργάσηται, ταχὺ περισπάσας ἐφ' ἡνίαν τῷ χαλινῷ καὶ περιστρέψας τὸν ἵππον ἐναντίον τοῖς πολεμίοις, τὸν ἥλιον αὐτὸς προσεκύνησεν, ὡς δὴ μὴ κατὰ τύχην ἀλλ' ἕνεκα τούτου τῇ περιαγωγῇ χρησάμενος. οὕτω γὰρ ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίοις προσκυνεῖν τοὺς Θεοὺς, περιστρεφομένους. αὐτὸν δ' ἤδη προσμιγνύντα τοῖς ἐναντίοις, προσεύξασθαι τῷ Φερετρείῳ Διῒ τὰ κάλλιστα τῶν παρὰ τοῖς πολεμίοις ὅπλων καθιερώσειν.

Ἐν τούτῳ δὲ κατιδὼν ὁ τῶν Γαλατῶν βασιλεὺς, καὶ τεκμηράμενος ἀπὸ τῶν συμ-

venit juxta Claſtidium vicum Galliæ, qui non multo ante in ditionem Romanorum venerat. Nec ſpatium reficiendi militis vel quietis dandæ habuit. Confeſtim enim ſenſerunt adventum ejus barbari qui jam aderant, contempſeruntque eum, quod paucos admodum pedites ſecum haberet. Equitatus vero Galli, quum optimi ipſi equites ſint, eaque re plurimum videantur præſtare, & in præſentia quidem ſuperarent numero quoque Marcellum, nullam rationem duxere. Ergo protinus ruunt, velut eum conculcaturi, magno impetu, & ſæva minitantes. Ante ſigna verſabatur rex. Hic Marcellus, quia pauci ſui erant, ne circundarentur circunfunderenturque ab hoſtibus, alas equitum promovit, atque equo circumvectus extenuavit, produxitque cornu, dum prope hoſtem venit. Ibi, dum aciem in hoſtes dirigit, equus ejus ululatu illorum expavefactus retro cedit, vique Marcellum avertit. Ille veritus ne ea res permoveret in omen verſa milites, equum propere in ſiniſtram flectit, & ad hoſtes convertit, ſolemque ipſe adorat, ut ſi non caſu, ſed ejus rei cauſa circumegiſſet equum. Solenne eſt enim Romanis, quum adorant Deos, in orbem ſe convertere. Quum jam ad manus ventum eſſet cum hoſtibus, fertur præſtantiſſima hoſtium arma Jovi Feretrio ſe conſecraturum voviſſe.

Ibi Gallorum rex conſpicit Marcellum, & ab inſignibus conjiciens ducem eſſe, longe

συμβόλων ἄρχοντα τοῦτον εἶναι, πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐξελάσας τὸν ἵππον, ὑπηντίασεν ἅμα τῇ φωνῇ προκλητικὸν ἐπαλαλάζων, καὶ τὸ δόρυ κραδαίνων· ἀνὴρ μεγέθει τε σώματος ἔξοχος Γαλατῶν, καὶ πανοπλίᾳ ἐν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ καὶ βαφαῖς πᾶσι καὶ ποικίλμασιν, ὥσπερ ἀστραπὴ διαφέρων στίλβουσα. ὡς οὖν ἐπιβλέψαντι τὴν φάλαγγα τῷ Μαρκέλλῳ ταῦτα τῶν ὅπλων ἔδοξε κάλλιστα, καὶ κατὰ τούτων ὑπέλαβε πεποιῆσθαι τῷ Θεῷ τὴν κατευχὴν, ὥρμησεν ἐπὶ τὸν ἄνδρα, καὶ τῷ δόρατι διακόψας τὸν θώρακα, καὶ συνεπερείσας τῇ ῥώμῃ τοῦ ἵππου, ζῶντα μὲν αὐτὸν περιέτρεψεν, δευτέραν δὲ καὶ τρίτην πληγὴν ἐνθεὶς, εὐθὺς ἀπέκτεινεν. ἀποπηδήσας δὲ τοῦ ἵππου, καὶ τῶν ὅπλων τοῦ νεκροῦ ταῖς χερσὶν ἐφαψάμενος, πρὸς τὸν οὐρανὸν εἶπεν, Ὦ μεγάλα καὶ ἡγεμόνων ἔργα στρατηγῶν καὶ πράξεις καὶ περιβλέπων ἐν πολέμοις καὶ μάχαις Φερέτριε Ζεῦ, μαρτύρομαί σε Ῥωμαίων τρίτος ἄρχων ἄρχοντα, καὶ βασιλέα στρατηγὸς, ἰδίᾳ χειρὶ τόνδε τὸν ἄνδρα κατεργασάμενος καὶ κτείνας, σοὶ καθιεροῦν τὰ πρῶτα καὶ κάλλιστα τῶν λαφύρων. σὺ δὲ διαδίδου τύχην ὁμοίαν ἐπὶ τὰ λοιπὰ τοῦ πολέμου προτρεπομένοις. ἐκ τούτου συνέμισγον οἱ ἱππεῖς, οὐ διακεκριμένοις τοῖς ἱππεῦσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς πεζοὺς ὁμοῦ προσφερομένους μαχόμενοι· καὶ νικῶσι νίκην ἰδίαν τε καὶ τρόπῳ περιττὴν καὶ παράδοξον. ἱππεῖς γὰρ ἱππεῖς καὶ πεζοὺς ἅμα τοσοῦτοι τοσούτους, οὔτε πρότερον, οὔτε ὕστερον νικῆσαι λέγονται. κτείνας δὲ τοὺς πλείστους, καὶ κρατήσας ὅπλων καὶ χρημάτων, ἐπανῆλθεν πρὸς τὸν συνάρχοντα μοχθηρῶς πολεμοῦντα Κελτοῖς περὶ πόλιν μεγίστην καὶ πολυανθρωποτάτην τῶν Γαλατικῶν.

longe ante aciem provectus eſt, ſimulque alta voce laceſſens eum & haſtam vibrans, admittit infeſtus in eum equum, proceritate inter Gallos exſuperans, armiſque ex auro & argento fabrefactis, & varia picturatis tinctura, inſtar fulguris inſignis radiantis. Quæ arma luſtranti oculis aciem Marcello, ut viſa ſunt præcellentiſſima, eaque votis ſe ſacraſſe Diis exiſtimans, in regem impetum dedit, thoracemque ejus haſta transfixit, ſimul equi viribus innifus in terram vivum præcipitavit eum, alterum deinde ac tertium repetens ictum occidit. Mox deſiliit ex equo, injectaque mortui armis manu, ſuſpiciens in cœlum ita fatur, Arbiter inſignium factorum ducum, & actuum, & imperatorum in bello atque prœliis ſpectator, Jupiter Feretrie, te teſte dux ducem, conſul regem manu mea tertius ego hunc confoſſum interfeci: tibi conſecro prima & præſtantiſſima ex ſpoliis. Tu ad reliquias belli pergentibus eundem tribue fortunæ curſum. Hinc concurrunt equites non cum ſolis ſeorſum equitibus, ſed cum inferentibus ſe ſimul peditibus quoque confligunt, referuntque ſingularem victoriam, modoque novam ac ſtupendam. Neque enim equitatum & peditatum tam pauci tam numeroſum (quod quidem proditum memoriæ ſit) unquam vel ante vel poſt fuderunt. Hoſtibus magna ex parte cæſis, lectiſque ſpoliis, revertitur ad collegam: cui res adverſus hoſtes bellum gerenti ad urbem Galliæ maximam & frequentiſſimam

κῶν. Μεδιόλανον καλεῖται, καὶ μητρόπολιν μὲν αὐτὴν οἱ τῇδε Κελτοὶ νομίζουσιν· ὅθεν ἐκθύμως μαχόμενοι περὶ αὐτῆς, ἀντεπολιόρκουν τὸν Κορνήλιον. ἐπελθόντος δὲ Μαρκέλλου, καὶ τῶν Γεσατῶν, ὡς ἐπύθοντο τὴν τοῦ βασιλέως ἧτταν καὶ τελευτὴν, ἀπελθόντων, τὸ μὲν Μεδιόλανον ἁλίσκεται, τὰς δὲ ἄλλας πόλεις αὐτοὶ παραδιδόασιν οἱ Κελτοὶ, καὶ τὰ καθ᾽ ἑαυτοὺς ἐπιτρέπουσιν πάντα Ῥωμαίοις· καὶ τούτοις μὲν ἦν εἰρήνη μετρίων τυχοῦσα.

Ψηφισαμένης δὲ τῆς συγκλήτου μόνῳ Μαρκέλλῳ θρίαμβον, εἰσήλαυνε, τῇ μὲν ἄλλῃ λαμπρότητι καὶ πλούτῳ καὶ λαφύροις καὶ σώμασιν ὑπερφυέσιν αἰχμαλώτων ἐν ὀλίγοις θαυμαστός· ἥδιστον δὲ πάντων θέαμα καὶ καινότατον ἐπιδεικνύμενος αὐτὸν κομίζοντα τῷ Θεῷ τὴν τοῦ βαρβάρου πανοπλίαν. δρυὸς γὰρ εὐκεάνου πρέμνον ὄρθιον καὶ μέγα τεμὼν, καὶ ἀσκήσας ὥσπερ τρόπαιον, ἀνεδήσατο καὶ κατήρτησεν ἐξ αὐτοῦ τὰ λάφυρα, κόσμῳ διαθεὶς καὶ περιαρμόσας ἕκαστον. προϊούσης δὲ τῆς πομπῆς ἀράμενος αὐτὸς, ἐπέβη τοῦ τεθρίππου, καὶ τροπαιοφόρον ἄγαλμα τῶν ἐκείνου κάλλιστον καὶ διαπρεπέστατον ἐπόμπευε διὰ τῆς πόλεως. ὁ δὲ στρατὸς εἵπετο καλλίστοις ὅπλοις κεκοσμημένος, ᾄδων ἅμα πεποιημένα μέλη καὶ παιᾶνας ἐπινικίους εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν στρατηγόν· οὕτω δὲ προβὰς, καὶ παρελθὼν εἰς τὸν νεὼν τοῦ Φερετρίου Διὸς, ἀνέστησε καὶ καθιέρωσε, τρίτος καὶ τελευταῖος ἄχρι τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς αἰῶνος. πρῶτος μὲν γὰρ ἀνήνεγκε σκῦλα Ῥωμύλος, ἀπὸ Ἄκρωνος τοῦ Καινινήτου· δεύτερος δὲ, Κόσσος Κορνήλιος, ἀπὸ Τολουμνίου Τυρρηνοῦ· μετὰ δὲ τούτους, Μάρκελλος, ἀπὸ Βρετομάρτου βασιλέως Γαλατῶν· μετὰ δὲ Μάρκελλον,

mam (Mediolanum vocant) male cedebat. Hanc Galli ciſalpini pro capite habent: quare pro ea acriter propugnantes, non tam obſidebantur quam obſidebant Cornelium. At reverſo Marcello, & Gæſatis, ubi de regis clade ac cæde certiores facti ſunt, ſe recipientibus, capitur Mediolanum. Reliqua oppida ultro Galli, ſuaque omnia dedunt Romanis. Gallis pax ſatis æqua data.

Marcellus ex ſenatuſconſulto ſolus triumphavit. Triumphus fuit reliqua magnificentia, opulentia, ſpoliis, immanibus corporibus captivorum cum primis memorabilis. Verum omnium gratiſſimum ſpectaculum & rariſſimum ipſe fuit dux, qui integram armaturam barbari Deo tulit. Ex quercus eximiæ excelſo & recto ſtipite detruncato paravit in modum trophæi ferculum. Deligavit ex eo & ſuſpendit in orbem ſpolia, ſingula apte & decore annectens. Prægreſſa pompa portans ferculum conſcendit currum, ac triumphalis imago ipſe illius memoriæ pulcherrima ſpecioſiſſimaque invectus urbem eſt. Exercitus ſequutus eſt fulgentibus armis ornatus, Deumque & imperatorem carminibus compoſitis atque cantilenis victorialibus concelebravit. Templum inde ingreſſus Jovis Feretrii donum dedicavit tertius & ultimus ad noſtram uſque memoriam. Primus opima ſpolia occiſo Cæninenſium rege Acrone retulit Romulus; de Volumnio Hetruſco ſecundus Cornelius Coſſus; ab his Marcellus de Gallorum rege Viridomaro; poſt Marcellum

κελλον, οὐδὲ εἷς. καλεῖται δὲ ὁ μὲν Θεὸς ᾧ πέμπεται, Φερέτριος Ζεὺς, ὡς μὲν ἔνιοι φασὶν, ἀπὸ τοῦ φερετρευομένου τροπαίου, κατὰ τὴν Ἑλληνίδα γλῶσσαν, ἔτι πολλὴν τότε συμμεμιγμένην τῇ Λατίνων· ὡς δὲ ἕτεροι, Διός ἐστιν ἡ προσωνυμία κεραυνοβολοῦντος. τὸ γὰρ τύπτειν, φερίρε οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. ἄλλοι δὲ παρὰ τὴν τοῦ πολέμου πληγὴν γεγονέναι τοὔνομα λέγουσιν. καὶ γὰρ νῦν ἐν ταῖς μάχαις ὅταν διώκωσι τοὺς πολεμίους, πυκνὸν τὸ φέρι, τουτέστιν παῖε, παρεγγυῶσιν ἀλλήλοις. τὰ δὲ σκῦλα, σπόλια μὲν κοινῶς, ἰδίως δὲ ὀπίμια, ταῦτα καλοῦσι. καίτοι φασὶν ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν Νουμᾶν Πομπίλιον καὶ πρώτων ὀπιμίων καὶ δευτέρων καὶ τρίτων μνημονεύειν· τὰ μὲν πρῶτα ληφθέντα, τῷ Φερετρίῳ Διῒ κελεύοντα καθιεροῦν, τὰ δεύτερα δὲ τῷ Ἄρει, τὰ δὲ τρίτα, τῷ Κυρίνῳ· καὶ λαμβάνειν γέρας, ἀσσάρια τριακόσια, τὸν πρῶτον, τὸν δὲ δεύτερον, διακόσια, τὸν δὲ τρίτον, ἑκατόν. ὁ μέντοι πολὺς οὗτος ἐπικρατεῖ λόγος, ὡς ἐκείνων μόνων τιμίων ὄντων, ὅσα καὶ παρατάξεως οὔσης, καὶ πρῶτα, καὶ στρατηγοῦ στρατηγὸν ἀνελόντος. περὶ μὲν οὖν τούτων ἐπὶ τοσοῦτον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν νίκην ἐκείνην καὶ τοῦ πολέμου τὴν κατάλυσιν οὕτως ὑπερηγάπησαν, ὥστε καὶ τῷ Πυθίῳ χρυσοῦν κρατῆρα ἀπὸ λύτρων εἰς Δελφοὺς ἀποστεῖλαι χαριστήριον, καὶ τῶν λαφύρων ταῖς τε συμμαχίσι μεταδοῦναι πόλεσιν λαμπρῶς, καὶ πρὸς Ἱέρωνα πολλὰ πέμψαι τὸν Συρακουσίων βασιλέα, φίλον ὄντα καὶ σύμμαχον.

Ἀννίβου δὲ ἐμβαλόντος εἰς Ἰταλίαν, ἐπέμφθη μὲν ὁ Μάρκελλος ἐπὶ Σικελίαν, στόλον ἄγων· ἐπεὶ δὲ ἡ περὶ Κάννας ἀτυχία συνέπεσε, καὶ Ῥωμαίων οὐκ

cellum nemo. Deus cui conſecrantur, Jupiter Feretrius vocatur, a trophæo, quod feretro geſtabatur, deducto nomine e lingua Græca, quæ paſſim ſermoni Latino erat etiam tum confuſa. Alii eſſe cognomen Jovis fulminantis affirmant, a voce quæ apud Romanos ferire ſignificat. Sunt qui deductum volunt ab ictibus qui in bello inferuntur. Nam nunc etiam in conflictibus quum hoſtibus inſtant, repetendo vocem feri ad feriendum crebro adhortantur ſe mutuo. Communes manubiæ ſpolia, hæc vocantur peculiariter opima; licet in commentariis dicant Numam Pompilium primorum opimorum ſpoliorum, ſecundorum & tertiorum meminiſſe, eumque præſcribere, prima capta ut Jovi Feretrio conſecrentur, Marti altera, tertia Quirino, præmiumque ſit primis aſſes trecenti, ſecundis ducenti, tertiis centum. Fama obtinet tamen ſola in honore illa eſſe quæ in acie, & prima & duci ab ſe interfecto detrahit dux: verum de his hactenus. Illa victoria populo Romano bellumque profligatum uſque adeo fuit acceptum, ut Apollini Delphico donum crateram auream centum pondo gratiæ referendæ cauſa mitterent, partemque magnam prædæ donaverint ſociis civitatibus, ac multa ad regem Syracuſarum amicum & ſocium Hieronem curaverint ferenda.

At quo tempore irrupit in Italiam Annibal, miſſus cum claſſe Marcellus in Siciliam eſt: mox Cannenſi clade, qua multa millia mortalium

οὐκ ὀλίγαι μυριάδες ἐν τῇ μάχῃ διεφθάρησαν, ὀλίγοι δὲ σωθέντες εἰς Κανύσιον συνεπεφεύγεσαν· ἦν δὲ προσδοκία τὸν Ἀννίβαν εὐθὺς ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐλᾶν, ὅπερ ἦν κράτιστον τῆς δυνάμεως ἀνῃρηκότα· πρῶτον μὲν ὁ Μάρκελλος ἀπὸ τῶν νεῶν ἔπεμψε τῇ πόλει φυλακὴν, πεντακοσίους καὶ χιλίους ἄνδρας, ἔπειτα δόγμα τῆς βουλῆς δεξάμενος, εἰς Κανύσιον παρῆλθεν, καὶ τοὺς ἐκεῖ συνειλεγμένους παραλαβὼν, ἐξήγαγε τῶν ἐρυμάτων, ὡς οὐ προησόμενος τὴν χώραν. Ῥωμαῖοι δὲ τῶν ἡγεμονικῶν καὶ δυνατῶν ἀνδρῶν οἱ μὲν ἐτεθνήκεσαν ἐν ταῖς μάχαις· Φαβίου δὲ Μαξίμου τοῦ πλεῖστον ἔχοντος ἀξίωμα πίστεως καὶ συνέσεως, τὸ λίαν ἀπηκριβωμένον ἐν τοῖς ὑπὲρ τοῦ μὴ παθεῖν λογισμοῖς, ὡς ἀργὸν ἐπὶ τὰς πράξεις καὶ ἄτολμον, ᾐτιῶντο· καὶ νομίζοντες ἀποχρῶντα τοῦτον ἔχειν πρὸς ἀσφάλειαν, οὐ διαρκῆ δὲ πρὸς ἄμυναν στρατηγὸν, ἐπὶ τὸν Μάρκελλον κατέφυγον, καὶ τὸ θαῤῥαλέον αὐτοῦ, καὶ δραστήριον πρὸς τὴν ἐκείνου κεραννύντες καὶ ἁρμόττοντες εὐλάβειαν καὶ πρόνοιαν, ποτὲ μὲν ἀμφοτέρους ἅμα χειροτονοῦντες ὑπάτους, ποτὲ δὲ ἐν μέρει, τὸν μὲν, ὕπατον, τὸν δὲ, ἀνθύπατον ἐξέπεμπον. ὁ δὲ Ποσειδώνιος φησὶν, τὸν μὲν Φάβιον, θυρεὸν καλεῖσθαι, τὸν δὲ Μάρκελλον ξίφος. αὐτὸς δὲ ὁ Ἀννίβας ἔλεγε τὸν μὲν Φάβιον, ὡς παιδαγωγὸν φοβεῖσθαι, τὸν δὲ Μάρκελλον, ὡς ἀνταγωνιστήν. ὑφ᾽ οὗ μὲν γὰρ κωλύεσθαι κακόν τι ποιεῖν, ὑφ᾽ οὗ δὲ καὶ πάσχειν.

Πρῶτον μὲν οὖν ἀνέσεως πολλῆς καὶ θρασύτητος ἐκ τοῦ κρατεῖν τὸν Ἀννίβαν τοῖς στρατιώταις ἐγγινομένης, τοὺς ἀποσκιδναμένους τοῦ στρατοπέδου καὶ κατ-

lium perierunt, accepta, quum pauci incolumes Canuſium ſe ex fuga recepiſſent,& Annibalem timerent, qui robur exercitus Romani deleverat, ne Romam e veſtigio raperet agmen: Marcellus primum ad præſidium urbis mille quingentos milites, quos in claſſem ſcriptos habebat, miſit. Inde ex ſenatuſconſulto profectus Canuſium, accepto quod eo militum confluxerat, eduxit eos munimentis ad arcendam populationem. Principes autem Romani ac proceres in præliis plerique ceciderant. Fabii vero Maximi, cujus propter fidem & prudentiam maxima erat autoritas, curam in cavendo ne quid acciperet detrimenti nimium anxiam, conquerebantur ſegnem ad res gerendas & timoris plenam eſſe. Quum autem hunc proſpiciendæ ſecuritati ſatis eſſe confiderent, haud tamen ad repellendum hoſtem ducem ſatis acrem, Marcellum ejuſque fidentiam & promptitudinem cum illius temperantes componenteſque cautione atque providentia, nunc ambos cum imperio conſulari, nunc alterum conſulem, alterum proconſulem adverſus hoſtes miſere. Tradit Poſidonius fuiſſe Fabium clypeum, Marcellum enſem appellatum. Ipſe certe confitebatur Annibal timere ſe ut pædagogum Fabium, Marcellum ut adverſarium; ab illo, ne quid mali inferret prohiberi ſe: ab hoc, etiam accipere.

Quum autem apud Annibalis milites multa ex ejus victoria licentia & ferocia creviſſet, dilapſos ex caſtris, prædas ex agris agentes adortus,

κατέχοντας τὴν χώραν ἐπιτιθέμενος κατέκοπτε καὶ ὑπανήλισκε τῆς δυνάμεως· ἔπειτα πρὸς Νέαν πόλιν καὶ Νῶλαν βοηθήσας, Νεαπολίτας μὲν ἐπέρρωσεν, αὐτοὺς καθ' αὑτοὺς βεβαίους ὄντας Ῥωμαίοις, εἰς δὲ Νῶλαν εἰσελθὼν, στάσιν εὗρεν, τῆς βουλῆς τὸν δῆμον ἀννιβίζοντα μεταχειρίσασθαι καὶ καταρτίσαι μὴ δυναμένης. ἦν γάρ τις ἀνὴρ εὐγενείᾳ τε πρωτεύων ἐν τῇ πόλει καὶ κατ' ἀνδρείαν ἐπιφανὴς, ὄνομα Βάνδιος, καὶ τοῦτον ἐν Κάνναις περιόπτως ἀγωνισάμενον, καὶ πολλοὺς μὲν ἀνελόντα τῶν Καρχηδονίων, τέλος δὲ αὐτὸν ἐν τοῖς νεκροῖς εὑρεθέντα πολλῶν βελῶν κατάπλεων τὸ σῶμα, θαυμάσας ὁ Ἀννίβας, οὐ μόνον ἀφῆκεν ἄνευ λύτρων, ἀλλὰ καὶ δῶρα προσέθηκεν, καὶ φίλον ἐποιήσατο καὶ ξένον. ἀμειβόμενος οὖν ταύτην τὴν χάριν ὁ Βάνδιος, εἷς ἦν τῶν ἀννιβιζόντων προθύμως, καὶ τὸν δῆμον ἰσχύων ἐξήγαγε πρὸς ἀπόστασιν. ὁ δὲ Μάρκελλος ἀνελεῖν μὲν ἄνδρα λαμπρὸν οὕτω τὴν τύχην, κεκοινωνηκότα τῶν μεγίστων Ῥωμαίοις ἀγώνων, οὐχ ὅσιον ἡγεῖτο· πρὸς δὲ τῷ φύσει φιλανθρώπῳ καὶ πιθανὸς ὢν ὁμιλίᾳ, καὶ προσάγεσθαι φιλότιμον ἦθος, ἀσπασαμένου ποτὲ τοῦ Βανδίου αὐτὸν, ἠρώτησεν ὅστις ἀνθρώπων εἴη· πάλαι μὲν εὖ εἰδὼς, ἀρχὴν δὲ καὶ πρόφασιν ἐντεύξεως ζητῶν. ὡς γὰρ εἶπεν, Λούκιος Βάνδιος, οἷον ἡσθεὶς καὶ θαυμάσας ὁ Μάρκελλος, Ἦ γὰρ ἐκεῖνος, ἔφη, σὺ Βάνδιος, οὗ πλεῖστος ἐν Ῥώμῃ λόγος τῶν ἐν Κάνναις ἀγωνισαμένων, ὡς μόνου Παῦλον Αἰμίλιον τὸν ἄρχοντα μὴ προλιπόντος, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τῶν ἐκείνῳ φερομένων βελῶν ὑποστάντος τῷ σώματι καὶ ἀναδεξαμένου;

adortus, concidebat eos, paulatimque copias illius atterebat. Hinc quum Neapolitanis & Nolanis opem ferret, ſuperiorum, quum Romanis eſſent ſua ſponte ſatis fidi, confirmavit animos. Nolam vero ingreſſus diſcordiam ibi invenit, quod ſenatus plebem, quæ erat tota Annibalis, neque regere neque valeret continere. Erat Bantius quidam in oppido inclytus nobilitate & virtute vir. Hunc, quum acerrime ad Cannas certaſſet, multis interfectis hoſtium, ad poſtremum in acervo cæſorum cadaverum inventum & coopertum jaculis honoraverat Annibal, & non modo eum ſine pretio domum remiſerat, ſed addiderat inſuper dona, atque jus cum eo amicitiæ & hoſpitii contraxerat. Ob ejus gratiam meriti, Bantius unus erat eorum qui trahebant rem ad Annibalem, pollenſque opibus populum ad res novas ſolicitabat. Eum ut interficeret Marcellus tam inſignem virum, maximiſque defunctum cum Romanis periculis, non potuit in animum inducere: ſed, quum præter ſingularem humanitatem ipſe delinire homines ſermone noſſet, & conciliare ſibi elatum animum, ubi ad ſe Bantius aliquando ſalutandum veniſſet, quiſnam eſſet rogavit, non quin jam dudum ſciret, ſed ingreſſum & occaſionem quærens colloquii. Ut L. Bantium ſe dixit eſſe, Marcellus, quaſi lætus & mirabundus, Tune (inquit) ille es Bantius, quem Romani præ cæteris, qui ad Cannas dimicaverunt, in ore habent, prædicantque ſolum non deſtituiſſe conſulem Paulum Æmilium, ſed plurima tela in illum directa ſuſtinuiſſe & ſuo excepiſſe

μένου; φήσαντος δὲ τοῦ Βανδίου, καί τι καὶ παραφήναντος αὐτῷ τῶν τραυμάτων, Εἶτα, ἔφη, τηλικαῦτα γνωρίσματα φέρων τῆς πρὸς ἡμᾶς φιλίας, οὐκ εὐθὺς προσῄεις; ἢ κακοί σοι δοκοῦμεν ἀρετὴν ἀμείβεσθαι φίλων, οἷς ἐστι τιμὴ καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις; ταῦτα φιλοφρονηθεὶς καὶ δεξιωσάμενος, ἵππον τε δωρεῖται πολεμιστὴν αὐτῷ, καὶ δραχμὰς ἀργυρίου πεντακοσίας.

Ἐκ τούτου βεβαιότατος μὲν ἦν Μαρκέλλῳ παραστάτης καὶ σύμμαχος, δεινότατος δὲ μηνυτὴς καὶ κατήγορος τῶν τἀναντία φρονούντων ὁ Βάνδιος. ἦσαν δὲ πολλοί, καὶ διενοοῦντο, τῶν Ῥωμαίων ἐπεξιόντων τοῖς πολεμίοις, αὐτοὶ διαρπάσαι τὰς ἀποσκευάς. διὸ συντάξας ὁ Μάρκελλος τὴν δύναμιν ἐντὸς περὶ τὰς πύλας ἔστησε τὰ σκευοφόρα, καὶ τοῖς Νωλανοῖς διὰ κηρύγματος ἀπεῖπε πρὸς τὰ τείχη προσπελάζειν. ἦν οὖν ὅπλων ἐρημία, καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐπεσπάσατο προσάγειν ἀτακτότερον, ὡς τῶν ἐν τῇ πόλει ταραττομένων. ἐν τούτῳ δὲ τὴν καθ' αὑτὸν πύλην ἀναπετάσαι κελεύσας ὁ Μάρκελλος, ἐξήλασεν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τῶν ἱπποτῶν τοὺς λαμπροτάτους· καὶ προσπεσὼν κατὰ στόμα, συνείχετο τοῖς πολεμίοις. μετ' ὀλίγον δ' οἱ πεζοὶ καθ' ἑτέραν πύλην ἐχώρουν μετὰ δρόμου καὶ βοῆς, καὶ πρὸς τούτοις, αὖθις αὐτοῦ Ἀννίβα μερίζοντος τὴν δύναμιν, ἡ τρίτη τῶν πυλῶν ἀνεῴγνυτο, καὶ δι' αὐτῆς ἐξέθεον οἱ λοιποί, καὶ προσέκειντο πανταχόθεν ἐκπεπληγμένοις τῷ ἀπροσδοκήτῳ, καὶ κακῶς ἀμυνομένοις τοὺς ἐν χερσὶν ἤδη, διὰ τοὺς ὕστερον ἐπιφερομένους. κἀνταῦθα πρῶτον οἱ σὺν Ἀννίβᾳ Ῥωμαίοις ἐνέδωκαν, ὠθούμενοι φόβῳ πολλῷ καὶ τραύμασι πρὸς τὸ στρατόπεδον. λέγονται γὰρ ὑπὲρ

πεν-

ſe corpore? Annuente Bantio, & aperiente ei cicatrices ſuas, Quin tu (inquit) quum tanta feras veſtigia benevolentiæ erga nos tuæ, me ſtatim adiſti? An vero tibi maligni videmur in referenda bene meritis gratia, quibus eſt honos vel apud hoſtes? Præter hanc comitatem verborum complexus juvenem, equum eximium & quingentas argenti drachmas ei dono dat.

Inde fideliſſimus adjutor Marcello ſociusque, & index atque delator res novas molientium acerrimus fuit. Erant hi multi, & conſilium inierant, quum feciſſent Romani eruptionem in hoſtes, impedimenta eorum diripiendi. Itaque in urbe quum exercitum Marcellus inſtruxiſſet, impedimenta ſtatuit prope portas, vetuitque edicto Nolanis muros adire. Nuſquam igitur arma ex urbe apparebant, eaque re illexit Annibalem, ut ad urbem, quaſi eſſent illic omnia tumultus plena, minus compoſito agmine moveret. Ibi Marcellus proxima patefacta porta, uti præceperat, cum flore equitum in frontem irrumpens, confligit cum hoſtibus. Mox pedites ex altera porta cum clamore accurrunt. Et dum opponit his partem copiarum Annibal, tertia reſeratur porta, ex qua reliqui erumpunt, atque omni ex parte inſtant trepidantibus re inopinata, nec ſatis valide reſiſtentibus iis quibuſcum manus conſeruerant, ob incurſum poſteriorum. Hic primum milites Annibalis ingenti pavore, multiſque vulneribus ad caſtra uſque impulſi terga dederunt Romanis. Cecidiſſe dicuntur

am-

πεντακισχιλίους ἀποθανεῖν, ἀποκτεῖναι δὲ Ῥωμαίων οὐ πλείονας ἢ πεντακοσίους. ὁ δὲ Λίβιος οὕτω μὲν οὐ διαβεβαιοῦται γενέσθαι μεγάλην ἧτταν, οὐδὲ πεσεῖν νεκροὺς τοσούτους τῶν πολεμίων· κλέος δὲ μέγα Μαρκέλλῳ, καὶ Ῥωμαίοις ἐκ κακῶν θάρσος ἀπὸ τῆς μάχης ἐκείνης ὑπάρξαι θαυμαστὸν, οὐχ ὡς πρὸς ἄμαχον οὐδὲ ἀήττητον, ἀλλά τι καὶ παθεῖν δυνάμενον διαγωνιζομένοις πολέμιον.

Διὸ καὶ θατέρου τῶν ὑπάτων ἀποθανόντος, ἐκάλει Μάρκελλον ὁ δῆμος ἐπὶ τὴν διαδοχὴν ἀπόντα, καὶ βίᾳ τῶν ἀρχόντων ὑπερέθετο τὴν κατάστασιν, ἕως ἐκεῖνος ἦλθεν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου. καὶ πάσαις μὲν ἀπεδείχθη ταῖς ψήφοις ὕπατος· ἐπιβροντήσαντος δὲ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ἱερέων οὐκ αἴσιον τιθεμένων τὸ σημεῖον, ἐμφανῶς δὲ κωλύειν ὀκνούντων, καὶ δεδιότων τὸν δῆμον, αὐτὸς ἐξωμόσατο τὴν ἀρχήν. οὐ μέντοι τὴν στρατείαν ἔφυγεν, ἀλλ᾽ ἀνθύπατος ἀναγορευθεὶς, καὶ πάλιν πρὸς Νῶλαν ἐπανελθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον, κακῶς ἐποίει τοὺς ᾑρημένους τὰ τοῦ Φοίνικος. ὡς δὲ ὀξεῖαν ἐπ᾽ αὐτὸν θέμενος βοήθειαν ἐκεῖνος ἧκεν, προκαλουμένῳ μὲν ἐκ παρατάξεως οὐκ ἠβουλήθη διαγωνίσασθαι, τρέψαντι δὲ τὸ πλεῖστον ἐφ᾽ ἁρπαγὴν τοῦ στρατοῦ, καὶ μηκέτι προσδεχομένῳ μάχην, ἐπεξῆλθεν διαδοὺς δόρατα τῶν ναυμάχων μεγάλα τοῖς πεζοῖς, καὶ διδάξας πόῤῥωθεν συντηροῦσι παίειν τοὺς Καρχηδονίους, ἀκοντιστὰς μὲν οὐκ ὄντας, αἰχμαῖς δὲ χρωμένους ἐκ χειρὸς βραχείαις. διὸ καὶ δοκοῦσι τότε δεῖξαι τὰ νῶτα Ῥωμαίοις ὅσοι συνέβαλον, καὶ φυγὴν ἀπροφάσιστον φυγεῖν, ἀποβαλόντες ἐξ ἑαυτῶν νεκροὺς μὲν γενομένους πεντακισχιλίους,

amplius quinque millia, ex Romanis non plus quingentis deſiderati. Livius non tantam affirmat victoriam fuiſſe, neque ſtragem tantam editam hoſtium, gloriam certe eximiam Marcello, ac Romanis ingentem ex calamitatibus fiduciam eam pugnam attuliſſe: quod in ſpem venirent non eſſe, quicum certabant, inexſuperabilem, neque invictum hoſtem, ſed etiam cladibus opportunum.

Itaque altero defuncto conſule, populus abſentem revocavit Marcellum, ut eum in locum illius ſufficeret, obtinuitque invitis magiſtratibus, ut comitia conſularia in adventum ejus extraherentur, atque omnibus ſuffragiis crearetur conſul. Cæterum quia tonuerat, vitio creatum conſulem pronunciantibus auguribus, nec obnuntiare aperte populi metu ſuſtinentibus, ipſe abdicavit ſe magiſtratu; non tamen imperium detrectavit, ſed proconſul creatus, atque in caſtra ad Nolam reverſus, agros eorum qui ſequebantur partes Pœni, ferro & igne vaſtavit. Qui quum propere ſuppetias contra eum veniſſet, dimicare acie inſtructa Marcellus, quum ab Annibale laceſſeretur, detrectavit. Verum quum miſiſſet ille partem copiarum prædatum, nec jam prœlium exſpectaret, infeſto exercitu irrupit in eum. Diſtribuerat lanceas peditibus oblongas, qualibus in prœlio navali uti mos eſt, docueratque eminus eas magna vi in hoſtes intorquere jaculandi imperitos, qui brevibus ſpiculis comminus utebantur. Quæ cauſa videtur fuiſſe cur ea in pugna terga dederint Pœni, quicunque concurrerunt, ac fugam evidenter capeſſerent. Cecide-

λίους, καὶ τῶν ἐλεφάντων τέσσαρας μὲν πεσόντας, δύο δὲ ζωοὺς ἁλόντας. ὃ δ' ἦν μέγιστον, ἡμέρᾳ τρίτῃ μετὰ τὴν μάχην, ἱππεῖς Ἰβήρων καὶ Νομάδων μιγάδες αὐτομολοῦσιν ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους· οὔπω πρότερον Ἀννίβᾳ τοῦτο παθόντος, ἀλλ' ἐκ ποικίλων καὶ πολυτρόπων συνηρμοσμένον ἐθνῶν βαρβαρικὸν στράτευμα πλεῖστον χρόνον ἐν μιᾷ γνώμῃ διαφυλάξαντος. οὗτοι μὲν οὖν πιστοὶ παρέμειναν εἰς ἅπαν αὐτῷ τε τῷ Μαρκέλλῳ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν στρατηγοῖς.

Ὁ δὲ Μάρκελλος ἀποδειχθεὶς ὕπατος τὸ τρίτον, εἰς Σικελίαν ἔπλευσεν. αἱ γὰρ Ἀννίβου περὶ τὸν πόλεμον εὐπραξίαι Καρχηδονίους ἐπῆραν αὖθις ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς νήσου, μάλιστα τεταραγμένων τῶν περὶ τὰς Συρακούσας, μετὰ τὴν Ἱερωνύμου τοῦ τυράννου τελευτήν. διὸ καὶ Ῥωμαίων ἦν ἐκεῖ προαπεσταλμένη δύναμις, καὶ στρατηγὸς Ἄππιος. ταύτην παραλαμβάνοντι τῷ Μαρκέλλῳ προσπίπτουσι Ῥωμαῖοι πολλοὶ, συμφορᾷ κεχρημένοι τοιαύτῃ. τῶν περὶ Κάννας παραταξαμένων πρὸς Ἀννίβαν, οἱ μὲν ἔφυγον, οἱ δὲ ζῶντες ἥλωσαν, τοσοῦτον πλῆθος, ὡς δοκεῖν Ῥωμαίους ὑπολελεῖφθαι μηδὲ τοὺς τὰ τείχη διαφυλάξοντας. τοῖς δ' ἄρα τοσοῦτο τοῦ φρονήματος καὶ μεγαλοψυχίας περιῆν, ὥστε τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἐπὶ μικροῖς λύτροις ἀποδιδόντος Ἀννίβου μὴ λαβεῖν, ἀλλ' ἀποψηφίσασθαι, καὶ περιϊδεῖν τοὺς μὲν ἀναιρεθέντας, τοὺς δὲ πραθέντας ἔξω τῆς Ἰταλίας· τῶν δὲ φυγῇ περιγενομένων τὸ πλῆθος εἰς Σικελίαν ἀποστεῖλαι, διακελευσαμένους Ἰταλίας μὴ ἐπιβαίνειν ἕως πολεμοῦσι πρὸς Ἀννίβαν. οὗτοι δὴ τῷ Μαρκέλλῳ παραγενομένῳ προσπεσόντες ἀθρόοι, καὶ

ciderunt ex iis quinque millia. Elephanti quatuor occiſi, duo capti. Quod vero maximi fuit momenti, tertio poſt die plus trecenti equites, miſti Hiſpani Numidæque, transfugerunt ad eum; id quod Annibali ad eam diem non acciderat, quum ex colluvione diſſonarum diſcrepantiumque coactum nationum ferum exercitum in ſumma conſenſione perdiu continuiſſet. Illorum equitum fideli opera toto eo bello uſi ſunt Marcellus ejuſque ſucceſſores.

Marcellus creatus tertium conſul trajecit in Siciliam. Succeſſus enim Annibalis excitavit Carthaginenſes ad aſſerendam de integro eam inſulam, potiſſimum quia omnia Syracuſis perturbata poſt necem Hieronymi tyranni fuerant. Qua de cauſa præmiſerant eo Romani quoque legiones & prætorem Appium. Eum accipienti exercitum Marcello, ad genua ſe projiciunt magno numero Romani milites ex calamitate hujuſcemodi: Qui ad Cannas cum Annibale pugnaverant, partim fugam conſciverant, partim vivi in poteſtatem hoſtium venerant, tanta multitudine, ut non ſupereſſe ne qui muros quidem tuerentur putarentur Romani. Fuit autem adeo elato & magno animo & conſtantia civitas, ut nec captivos, quum redimere ab Annibale parvo liceret, vellet, immo ſenatuſconſulto negaret, maluitque ut vel interficerentur, vel extra Italiam venundarentur. Quicunque fuga evaſerant, hos juſſit in Siciliam deportari, neque in Italiam, dum cum Annibale eſſet debellatum, reportari. Hi ergo Marcellum, poſtquam advenit, frequentes adierunt, ſupplices

καὶ χαμαὶ καταβαλόντες αὑτοὺς, ᾔτουν τάξιν ἐπισήμου στρατείας μετὰ πολλῆς βοῆς καὶ δακρύων, ἐπαγγελλόμενοι δείξειν δι' ἔργων, ἀτυχίᾳ τινὶ μᾶλλον ἢ δι' ἀνανδρείαν αὐτῶν τὴν τροπὴν ἐκείνην γενομένην. οἰκτείρας οὖν αὐτοὺς ὁ Μάρκελλος, ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον, αἰτούμενος ἐκ τούτων ἀεὶ τῆς στρατείας τὸ ὑπολεῖπον ἀναπληροῦν. λόγων δὲ πολλῶν γενομένων, ἐποιήσατο γνώμην ἡ βουλὴ, μηδὲν εἰς δημόσια πράγματα δεῖσθαι Ῥωμαίους ἀνθρώπων ἀνάνδρων· εἰ δὲ βούλεται χρῆσθαι Μάρκελλος αὐτοῖς ἴσως, μηδενὶ τῶν ἐπ' ἀνδρείᾳ νομιζομένων στεφάνων καὶ γερῶν τυχεῖν ὑπ' ἄρχοντος. τοῦτο τὸ δόγμα Μάρκελλον ἠνίασεν, καὶ μετὰ τὸν ἐν Σικελίᾳ πόλεμον ἐπανελθὼν, ἐμέμψατο τὴν βουλὴν, ὡς ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων οὐ παραχοῦσαν αὐτῷ τοσούτων δυστυχίαν ἐπανορθώσασθαι πολιτῶν.

Τότε δ' ἐν Σικελίᾳ πρῶτον μὲν ἀδικηθεὶς ὑπὸ Ἱπποκράτους Συρακουσίων στρατηγοῦ, ὃς Καρχηδονίοις χαριζόμενος, καὶ τυραννίδα κτώμενος αὑτῷ, πολλοὺς διέφθειρε Ῥωμαίων πρὸς Λεοντίνοις, καὶ εἷλε τὴν τῶν Λεοντίνων πόλιν κατὰ κράτος, καὶ Λεοντίνους μὲν οὐκ ἠδίκησεν, τῶν δὲ αὐτομόλων ὅσους ἔλαβε μαστιγώσας ἀπέκτεινεν. τοῦ δ' Ἱπποκράτους πρῶτον μὲν λόγον εἰς τὰς Συρακούσας προπέμψαντος, ὡς Λεοντίνους ἡβηδὸν ἀποσφάττει Μάρκελλος, ἔπειτα δὲ τεταραγμένοις ἐπιπεσόντος, καὶ τὴν πόλιν καταλαβόντος, ἄρας ὁ Μάρκελλος τῷ στρατῷ παντὶ, πρὸς τὰς Συρακούσας ἐχώρει· καὶ καταστρατοπεδεύσας πλησίον, εἰσέπεμψε μὲν πρέσβεις περὶ τῶν ἐν Λεοντίνοις διδάξον-

plices atque ad genua ejus procumbentes honeſtum ordinem militandi poſtulaverunt multo ejulatu lacrymiſque, re oſtenſuros pollicentes ſe, aliquo infortunio potius quam ignavia ſua cladem illam acceptam fuiſſe. Eos miſeratus Marcellus petiit per literas a ſenatu, ut liceret ſemper ſupplere ex iis legiones ſuas. Verum re multum agitata decrevit ſenatus militibus ignavis ſenatui videri nihil rempub. committendam eſſe: ſi M. Claudio fortaſſe aliter videretur, uteretur iis, dum ne quis eorum corona vel dono militari virtutis ergo ab imperatore donaretur. Hoc ſenatuſconſultum momordit Marcellum, ac quum reverſus Romam eſſet, bello perpetrato Siculo, exprobravit ſenatui, quod optime ſibi de repub. merito id negaſſet, ut relevare poſſet tantum numerum civium calamitate.

Sub idem tempus primum laceſſitus injuriis Marcellus a prætore Syracuſano Hippocrate (qui ut ſtudium ſuum probaret Carthaginenſibus, ſibique tyrannidem pararet, in finibus Leontinorum multam cædem ediderat Romanorum) urbem Leontinorum obſeſſam expugnavit: neminem tamen violavit oppidanorum. Transfugæ tantum, quoſcunque cepit, virgis cæſi & ſecuri percuſſi. Hippocrates autem nuntium Syracuſas præmiſit, Marcellum omnes puberes eo in oppido occidiſſe. Inde tumultuantibus ſuperveniens, urbem occupavit. Igitur movit cum omni exercitu Marcellus Syracuſas, caſtriſque prope murum poſitis, miſit in urbem legatos qui Syracuſanos, quid actum in Leontinis eſſet, edoce-

 rent,

διάξοντας. ὡς δ' οὐδὲν ἦν ὄφελος, μὴ πειθομένων Συρακουσίων, ἐκράτουν γὰρ οἱ περὶ τὸν Ἱπποκράτην, προσβολὰς ἐποιεῖτο κατὰ γῆν ἅμα καὶ κατὰ θάλασσαν, Ἀππίου μὲν τὸν πεζὸν ἐπάγοντος στρατόν, αὐτὸς δὲ πεντήρεις ἔχων ἑξήκοντα παντοδαπῶν ὅπλων καὶ βελῶν πλήρεις. ὑπὲρ δὲ μεγάλου ζεύγματος νεῶν ὀκτὼ πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένων μηχανὴν ἄρας, ἐπέπλει πρὸς τὸ τεῖχος, τῷ πλήθει καὶ τῇ λαμπρότητι τῆς παρασκευῆς καὶ τῇ δόξῃ τῇ περὶ αὐτὸν πεποιθώς· ἧς ἄρα λόγος οὐδεὶς ἦν Ἀρχιμήδει καὶ τοῖς Ἀρχιμήδους μηχανήμασιν. ὧν, ὡς μὲν ἔργον ἄξιον σπουδῆς, οὐδὲν ὁ ἀνὴρ προὔθετο, γεωμετρίας δὲ παιζούσης ἐγεγόνει πάρεργα τὰ πλεῖστα· πρότερον φιλοτιμηθέντος Ἱέρωνος τοῦ βασιλέως, καὶ πείσαντος Ἀρχιμήδη τρέψαι τι τῆς τέχνης ἀπὸ τῶν νοητῶν ἐπὶ τὰ σωματικά, καὶ τὸν λόγον ἁμωσγέπως δι' αἰσθήσεως μίξαντα ταῖς χρείαις, ἐμφανέστερον καταστῆσαι τοῖς πολλοῖς. τὴν γὰρ ἀγαπωμένην ταύτην καὶ περιβόητον ὀργανικὴν ἤρξαντο μὲν κινεῖν οἱ περὶ Εὔδοξον καὶ Ἀρχύταν, ποικίλλοντες τῷ γλαφυρῷ γεωμετρίαν, καὶ λογικῆς καὶ πραγματικῆς ἀποδείξεως οὐκ εὐποροῦντα προβλήματα δι' αἰσθητῶν καὶ ὀργανικῶν παραδειγμάτων ὑπερειδόντες· ὡς τὸ περὶ δύο μέσας ἄλογον πρόβλημα καὶ στοιχεῖον ἐπὶ πολλὰ τῶν γραφομένων ἀναγκαῖον εἰς ὀργανικὰς ἐξῆγον ἀμφότεροι κατασκευάς, μεσογράφους τινὰς ἀπὸ καμπύλων γραμμάτων καὶ τμημάτων μεθαρμόζοντες. ἐπεὶ δὲ Πλάτων ἠγανάκτησεν, καὶ διετείνατο πρὸς αὐτούς, ὡς ἀπολλύντας καὶ διαφθείροντας τὸ γεωμετρίας ἀγαθόν, ἀπὸ τῶν ἀσωμάτων καὶ νοητῶν ἀποδιδρασκούσης ἐπὶ τὰ αἰσθητά, καὶ προσχρωμένης αὖθις αὖ σώ-

rent. Ubi nihil profectum, quod non ſui arbitrii Syracuſani eſſent, quia poteſtas omnis erat penes Hippocratem, terra marique cœpta oppugnari urbs. Peditatum omnem Appius admovit: Marcellus cum LX quinqueremibus, omni genere armorum & miſſilium inſtructis, ingentique ponte in octo navibus colligatis conſtrato, quo tormentum portabat, aggreditur muros, copia & magnificentia apparatus, ſuaque nixus gloria: quæ facile ab Archimede atque ejus machinamentis eludebantur. Horum ille tanquam operæ pretium nihil inſtituerat, ſed ea fere in geometria veluti luſerat. Pridem nempe rex contenderat & induxerat Hiero Archimedem, ut ſpeciem hujus artis ab intellectu in opus educeret, & rationem aliqua ex parte per ſenſum uſui aptatam in medium proferret. Namque celebratam hanc & decantatam machinalem ſcientiam principes cœperant movere Eudoxus & Archytas, hac elegantia illuſtrantes geometriam, & propoſitiones a demonſtratione, quæ ratione & evidentia explicetur, remotas confirmantes ſenſui objectis organorum exemplis. Ut illam de duabus mediis lineis a demonſtratione alienam propoſitionem, elementum ad multa delineanda neceſſarium, uterque organorum molitionibus exprompſit, a curvis lineis & ſectionibus intermedias quaſdam deflectentes. Ut vero infenſus acriter in hos invectus eſt Plato, quod corrumpere eos & perdere diceret bonum geometriæ, quæ, iis quæ corpore libera eſſent, & in notione poſita animi, relictis, ad ſenſui obnoxia converteretur, corporaque rurſus aſſume-

σώματι, πολλῆς καὶ φορτικῆς βαναύσου ἀργίας δεομένῳ· οὕτω διεκρίθη γεωμετρίας ἐκπεσοῦσα μηχανική, καὶ περιορωμένη πολὺν χρόνον ὑπὸ φιλοσοφίας, μία τῶν στρατιωτίδων τεχνῶν ἐγεγόνει. καὶ μέντοι καὶ Ἀρχιμήδης, Ἱέρωνι τῷ βασιλεῖ συγγενὴς ὢν καὶ φίλος, ἔγραψεν ὡς τῇ δοθείσῃ δυνάμει τὸ δοθὲν βάρος κινῆσαι δυνατόν ἐστι· καὶ νεανιευσάμενος, ὥς φασι, ῥώμῃ τῆς ἀποδείξεως, εἶπεν ὡς εἰ γῆν εἶχεν ἑτέραν, ἐκίνησεν ἂν ταύτην μεταβὰς εἰς ἐκείνην. θαυμάσαντος δὲ τοῦ Ἱέρωνος, καὶ δεηθέντος εἰς ἔργον ἐξαγαγεῖν τὸ πρόβλημα, καὶ δεῖξαί τι τῶν μεγάλων κινούμενον ὑπὸ σμικρᾶς δυνάμεως, ὁλκάδα πειράμενος τῶν βασιλικῶν, πόνῳ μεγάλῳ καὶ χειρὶ πολλῇ νεωλκηθεῖσαν, ἐμβαλὼν ἀνθρώπους τε πολλοὺς, καὶ τὸν συνήθη φόρτον, αὐτὸς ἄπωθεν καθήμενος, οὐ μετὰ σπουδῆς, ἀλλὰ ἠρέμα τῇ χειρὶ σείων ἀρχήν τινα πολυσπάστου μηχανήματος προσηγάγετο, λείως καὶ ἀπταίστως καὶ ὥσπερ διὰ θαλάσσης ἐπιθέουσαν. ἐκπλαγεὶς οὖν ὁ βασιλεὺς, καὶ συννοήσας τῆς τέχνης τὴν δύναμιν, ἔπεισε τὸν Ἀρχιμήδην, ὅπως αὐτῷ τὰ μὲν ἀμυνομένῳ, τὰ δ᾽ ἐπιχειροῦντι μηχανήματα κατασκευάσῃ πρὸς πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας· οἷς αὐτὸς μὲν οὐκ ἐχρήσατο, τοῦ βίου τὸ πλεῖστον ἀπόλεμον καὶ πανηγυρικὸν βιώσας, τότε δ᾽ ὑπῆρχεν τοῖς Συρακουσίοις εἰς δέον ἡ παρασκευὴ, καὶ μετὰ τῆς παρασκευῆς ὁ δημιουργός.

Ὡς οὖν προσέβαλον οἱ Ῥωμαῖοι διχόθεν, ἔκπληξις ἦν τῶν Συρακουσίων, καὶ σιγὴ διὰ δέος, μηδὲν ἂν ἀνθέξειν πρὸς βίαν καὶ δύναμιν οἰομένων

τοσ-

meret, ubi multum odioſi otii ſordidique requireretur: ita ejecta & ſemota a geometria machinalis ars, diuque a philoſophis deſpecta delituit inter artes militares. Archimedes autem ad regem Hieronem, cujus propinquus & amicus erat, data vi quamtumlibet poſſe ſcripſit pondus moveri. Jactavit etiam (uti fertur) vi nixus demonſtrationis, ſi altera terra ſuppeditaret, digreſſum in illam hanc ſe de ſede ſua emoturum. Id quum Hiero ſtuperet, atque ut in opus educeret eam quæſtionem oraret, molemque aliquam inſignem a parva machina oſtenderet impulſam; navem onerariam ex regio emptam navali, quæ trahi in terram niſi ingenti labore, & per multos homines non poterat, impoſitis multis vectoribus, onereque ſolito, ipſe procul ſedens, non magno conatu, ſed ſenſim caput artemonis manu movens, rectam nec uſquam hæſitantem, ac quaſi per mare attraxit currentem. Obſtupefactus rex, perſpecta artis facultate, perpulit Archimedem ut ſibi machinas inſtrueret ad quamlibet oppugnandi rationem accommodatas, quibus vel ad propulſandum periculum, vel ad oppugnandas urbes uteretur. His tamen uſus ipſe non eſt, quod fere totam vitam in otio & ſumma fortunæ indulgentia traduxerit. Tunc vero apparatus ille Syracuſanis in tempore ad manum fuit, & ipſe cum apparatu machinator.

Ut igitur muros Romani ex duabus partibus adorti ſunt, pavor Syracuſanos ſtuporque ex metu defixit, nihil obſiſtere contra eam vim & vires poſſe putantes. At

Kk 2 ubi

τοσαύτην. χαλάσαντος δὲ τὰς μηχανὰς τοῦ Ἀρχιμήδους, ἅμα τοῖς μὲν πεζοῖς ἀπήντα τοξεύματά τε παντοδαπὰ καὶ λίθων ὑπέρογκα μεγέθη, ῥοίζῳ καὶ τάχει καταφερομένων ἀπίστῳ, καὶ μηδενὸς ὅλως τὸ βρῖθος στέγοντος, ἀθρόους ἀνατρεπόντων τοὺς ὑποπίπτοντας καὶ τὰς τάξεις συγχεόντων. ταῖς δὲ ναυσὶν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἄφνω ὑπεραιωρούμεναι κεραῖαι, τὰς μὲν ὑπὸ βρίθους στηρίζοντος ἄνωθεν ὠθοῦσαι κατέδυον εἰς βυθὸν, τὰς δὲ χερσὶ σιδηραῖς ἢ στόμασιν εἰκασμένοις γεράνων, ἀνασπῶσαι πρώραθεν ὀρθὰς ἐπὶ πρύμναν ἀνεβάπτιζον, ἢ δι᾽ ἀντιτόνων ἔνδον ἐπιστρεφόμεναι καὶ περιαγόμεναι, τοῖς ὑπὸ τὸ τεῖχος εἰσπεφυκόσι κρημνοῖς καὶ σκοπέλοις προσήρασσον, ἅμα φθόρῳ πολλῷ τῶν ἐπιβατῶν συντριβομένων. πολλάκις δὲ μετέωρος ἐξαρθεῖσα ναῦς ἀπὸ τῆς θαλάσσης, δεῦρο κἀκεῖσε περιδινουμένη καὶ κρεμαμένη, θέαμα φρικῶδες ἦν· μέχρι οὗ τῶν ἀνδρῶν ἀπορριφέντων καὶ διασφενδονηθέντων, κενὴ προσπέσοι τοῖς τείχεσιν, ἢ περιολισθῇ τῆς λαβῆς ἀνείσης. ἣν δὲ ὁ Μάρκελλος ἀπὸ τοῦ ζεύγματος ἐπῆγε μηχανὴν, σαμβύκη μὲν ἐκαλεῖτο δι᾽ ὁμοιότητά τινα σχήματος πρὸς τὸ μουσικὸν ὄργανον· ἔτι δὲ ἄπωθεν αὐτῆς προσφερομένης πρὸς τὸ τεῖχος, ἐξήλατο λίθος δεκατάλαντος ὁλκὴν, εἶτα ἕτερος ἐπὶ τούτῳ καὶ τρίτος· ὧν οἱ μὲν αὐτῆς ἐμπεσόντες μεγάλῳ κτύπῳ καὶ κλύδωνι τῆς μηχανῆς, τήν τε βάσιν συνηλόησαν, καὶ τὸ γόμφωμα διέσεισαν, καὶ διέσπασαν τοῦ ζεύγματος· ὥστε τὸν Μάρκελλον ἀπορούμενον, αὐτόν τε ταῖς ναυσὶν ἀποπλεῖν κατὰ τάχος, καὶ τοῖς πεζοῖς ἀναχώρησιν παρεγγυῆσαι. βουλευομένοις δὲ ἔδοξεν αὐτοῖς, ἔτι νυκτὸς, ἂν δύνωνται, προσμίξαι τοῖς τείχεσιν· τοὺς γὰρ τόνους, οἷς χρῆσθαι τὸν Ἀρχιμήδην, ῥώμην ἔχοντας, ὑπερπετεῖς ποιήσασθαι

ubi tormenta Archimedes laxavit, ſimul miſſilia omnis generis, & ingentis ponderis ſaxa in terreſtres copias horrendo fragore atque impetu delata miſit: adverſus eam vim conſiſtere poterat nemo, ſed proſternebant confertim eos in quos inciderent, ordineſque turbabant. Naves edita repente ex muris antennarum cornua, partim gravi impulſas ſuperne libramento ad imum deprimebant, partim ferrea manu vel roſtro, ad gruum modum, quum ſuſpendiſſent ex prora, in puppim ſtatuebant, deinde demergebant, aut per machinas intus attractæ & rotatæ contrarias præruptis ſaxis, quæ prominebant ſub mœnibus, cum magna claſſiariorum pernicie illidebantur. Aliquoties in ſublime navis ſublata, viſu horrendum, huc atque illuc revolvebatur, ſuſpendebaturque, donec dejectis nauticis atque excuſſis muro inanis impingeret vel decideret remiſſa. In machinam, quam ex ponte admovit Marcellus, (ſambuca a ſimilitudine organi muſici vocabatur) quum procul etiam adigeretur ad murum, ſaxum decem talentorum ejaculatum eſt, alterum inde ac tertium: atque ea ingenti incuſſa vi & fragore baſim convulſerunt machinæ laxaveruntque compaginem, atque a ponte divulſerunt. Ita anceps conſilii retro cum navibus ceſſit Marcellus, terreſtribuſque copiis ſignum receptui dedit. Conſilium inde ceperunt nocte muros, ſi qua fieri poſſet, ſubeundi: quia funibus utendum Archimedi contentis erat, interiores milites ictibus tor-

ήσασθαι τὰς τῶν βελῶν ἀφέσεις· ἐντεῦθεν δὲ καὶ τελέως ἀπράκτους εἶναι, διάστημα τῆς πληγῆς οὐκ ἐχούσης. ὁ δ᾽ ἦν, ὡς ἔοικεν, ἐπὶ ταῦτα πάλαι παρεσκευασμένος ὀργάνων τε συμμέτρους πρὸς πᾶν διάστημα κινήσεις, καὶ βέλη βραχέα, καὶ διάδοχος οὐ μέγας. πολλῶν δὲ καὶ συνεχῶν τραυμάτων οἱ σκορπίοι, βραχύτονοι μὲν, ἐντεῦθεν δὲ πλῆξαι παρεστήκεσαν, ἀόρατοι τοῖς πολεμίοις.

Ὡς οὖν προσέμιξαν οἰόμενοι λανθάνειν, αὖθις αὖ βέλεσι πολλοῖς ἐντυγχάνοντες, πληγαὶ πετρῶν μὲν ἐκ κεφαλῆς ἐπ᾽ αὐτοὺς φερομένων, ὥσπερ πρὸς κάθετον, τοῦ τείχους τοξεύματα πανταχόθεν ἀναπέμποντος, ἀνεχώρουν ὀπίσω. κἀνταῦθα πάλιν αὐτῶν εἰς μῆκος ἐκτεταγμένων, βελῶν ἐκθεόντων, καὶ καταλαμβανόντων ἀπιόντας, ἐγίνετο πολὺς μὲν αὐτῶν φθόρος, πολὺς δὲ τῶν νεῶν συγκρουσμὸς, οὐδὲν ἀντιδρᾶσαι τοὺς πολεμίους δυναμένων. τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν ὀργάνων ὑπὸ τὸ τεῖχος ἐσκευοποιεῖτο τῷ Ἀρχιμήδει· καὶ θεομαχοῦσιν ἐῴκεσαν οἱ Ῥωμαῖοι, μυρίων αὐτοῖς κακῶν ἐξ ἀφανοῦς ἐπιχεομένων.

Οὐ μὴν ἀλλ᾽ ὁ Μάρκελλος ἀπέφυγέ τε, καὶ τοὺς σὺν ἑαυτῷ σκώπτων τεχνίτας καὶ μηχανοποιοὺς ἔλεγεν, Οὐ παυσόμεθα πρὸς τὸν γεωμετρικὸν τοῦτον Βριάρεων πολεμοῦντες, ὃς τὰς μὲν ναῦς ἡμῶν καθίζων πρὸς τὴν θάλασσαν, παίζων μετ᾽ αἰσχύνης ἐκβέβληκεν, τοὺς δὲ μυθικοὺς ἑκατόγχειρας ὑπεραίρει, τοσαῦτα βάλλων ἅμα βέλη καθ᾽ ἡμῶν; τῷ γὰρ ὄντι πάντες οἱ λοιποὶ Συρακούσιοι σῶμα τῆς Ἀρχιμήδους παρασκευῆς ἦσαν, ἡ δὲ κινοῦσα πάντα

tormentorum ratus fore; itaque tela, quod non ex ſatis magno intervallo torquerentur, plane irrita caſura. Ille enimvero multo ante inſtruxerat ad id accommodata omni intervallo tormenta, & tela breviora, ſed quæ mitterentur denſiora, multaque & crebra vulnera inferrent. Jam ſcorpiones modicos paraverat, qui oculos fallebant hoſtium, quibus figerentur ex propinquo.

Ut igitur mœnibus ſucceſſerunt, quum maxime fallere putarent hoſtem, iterum grando in eos miſſilium ingeſta. Quumque ſaxa provoluta velut ad perpendiculum in capita oppugnantium, & ſagittæ ex omni parte muri ingererentur, receperunt ſe. Quorum ex majore intervallo jaculis emiſſis ingens edita ſtrages abeuntium, naviumque colliſio, quum lædere ipſi nihil valerent hoſtes. Quippe machinamenta Archimedes ſub muro inſtruxerat pleraque. Unde Romani arbitrabantur ſe, quod unda malorum obrueret eos ex occulto, quaſi cum Diis pugnare.

Marcellus tamen evaſit ſalvus, ſuoſque irridens artifices & fabros, Quid nos? inquit, pergimuſne cum hoc geometrico pugnare Briareo, qui oppugnationem navalem noſtram ad mare deſidens fœde eluſit? Næ ille quidem fabuloſos Centimanos ſuperat, qui tantam vim in nos uno tempore ingeſſit telorum. Et nimirum reliqui Syracuſani corpus Archimedis apparatus omnes erant, quem moveret omnem

τα καὶ στρέφουσα, ψυχὴ μία· τῶν μὲν ἄλλων ὅπλων ἀτρέμα κειμένων, μόνοις δὲ τοῖς ἐκείνου τότε τοῖς πολεμίοις χρωμένης, καὶ πρὸς ἄμυναν καὶ πρὸς ἀσφάλειαν. τέλος δὲ τοὺς Ῥωμαίους οὕτω περιφόβους γεγονότας ὁρῶν ὁ Μάρκελλος, ὥστε εἰ καλώδιον ἢ ξύλον ὑπὲρ τοῦ τείχους μικρὸν ὀφθείη προτεινόμενον, τοῦτο ἐκεῖνο μηχανήν τινα κινεῖν ἐπ' αὐτοὺς Ἀρχιμήδη βοῶντας, ἀποτρέπεσθαι καὶ φεύγειν· ἀπέσχετο μάχης ἁπάσης καὶ προσβολῆς, τὸ λοιπὸν ἐπὶ τῷ χρόνῳ τὴν πολιορκίαν θέμενος. τηλικοῦτον μέντοι φρόνημα καὶ βάθος ψυχῆς, καὶ τοσοῦτον ἐκέκτητο θεωρημάτων πλοῦτον Ἀρχιμήδης, ὥστε ἐφ' οἷς ὄνομα καὶ δόξαν οὐκ ἀνθρωπίνης ἀλλὰ δαιμονίου τινὸς ἔσχε συνέσεως, μηδὲν ἐθελῆσαι σύγγραμμα περὶ τούτων ἀπολιπεῖν, ἀλλὰ τὴν περὶ τὰ μηχανικὰ πραγματείαν, καὶ πᾶσαν ὅλως τέχνην χρείας ἐφαπτομένην, ἀγεννῆ καὶ βάναυσον ἡγησάμενος, ἐκεῖνα καταθέσθαι μόνα τὴν αὐτοῦ φιλοτιμίαν, οἷς τὸ καλὸν καὶ περιττὸν ἀμιγὲς τοῦ ἀναγκαίου πρόσεστιν, ἀσύγκριτα μὲν ὄντα τοῖς ἄλλοις, ἔριν δὲ παρέχοντα πρὸς τὴν ὕλην τῇ ἀποδείξει, τῆς μὲν τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, τῆς δὲ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν δύναμιν ὑπερφυῆ παρεχομένης. οὐ γάρ ἐστιν ἐν γεωμετρίᾳ χαλεπωτέρας καὶ βαρυτέρας ὑποθέσεις ἐν ἁπλουστέροις λαβεῖν καὶ καθαρωτέροις στοιχείοις γραφομένας. καὶ τοῦθ' οἱ μὲν εὐφυΐᾳ τοῦ ἀνδρὸς προσάπτουσιν, οἱ δὲ ὑπερβολῇ τινι πόνου νομίζουσιν, ἀπόνως πεποιημένῳ καὶ ῥᾳδίως ἕκαστον ἐοικὸς γεγονέναι. ζητῶν μὲν γὰρ οὐκ ἄν τις εὕροι δι' αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν, ἅμα δὲ τῇ μαθήσει παρίσταται δόξα τοῦ κἂν αὐτὸν εὑρεῖν, οὕτω λείαν ὁδὸν ἄγει καὶ ταχεῖαν ἐπὶ

τὸ

nem & torqueret anima una: nam reliquis remotis armis hoſtes ſolis illius & Romanos infeſtabant, & ſalutem ſuam protegebant. Denique quum tanta trepidatio cepiſſet Romanos, ut ſi vel funiculum vel exiguum lignum ex muro conſpexiſſent, eo ipſo machinam aliquam movere in ipſos vociferantes Archimedem, terga verterent, fugerentque; abſiſtens Marcellus prorſus a conflictu & oppugnatione, ponit ſpem reliquam in longa obſidione. Atqui eos ſpiritus Archimedes, eam altitudinem ingenii, tantaſque præceptorum divitias tenuit, ut quum per ea nomen atque opinionem ſibi paraviſſet non humanæ ſed divinæ ſcientiæ, nullum de his relinquere commentarium ſuſtinuerit: verum illa in parandis machinamentis induſtria, atque adeo omni quæ ad uſum ſe applicaret, & ad utilitatem, arte pro humili & ſordida repudiata, in iis tantum poſuerit ſtudium ſuum, quæ præclara & eximia per ſe, neque ulli adſtricta neceſſitati eſſent, non conferenda quidem cum aliis, ſed quæ certamen excitent cum materia demonſtrationi, quum illa mole & ſpecie, exquiſita hæc certitudine & vi excellat incredibili: neque enim implicatiores in geometria & contortas magis quæſtiones, in ſimplicioribus liquidioribuſque conſcriptas elementis invenias. Id dexteritati illius ingenii alii attribuunt: alii ad laborem referendum putant potius indefatigatum, quo quidvis eum efficere veriſimile ſit facile & citra ſudorem potuiſſe. Nam ſi quæras, per te non invenias demonſtrationem illius quæſtionum; ubi didiceris, potuiſſe putes te eam vel tua ſponte invenire; adeo ſtrata eſt via

at-

τὸ δεικνύμενον. οὔκουν οὐδὲ ἀπιστῆσαι τοῖς περὶ αὐτοῦ λεγομένοις ἐστὶν, ὡς ὑπ' οἰκείας δή τινος καὶ συνοίκου θελγόμενος ἀεὶ σειρῆνος, ἐλέληστο καὶ σίτου, καὶ θεραπείας σώματος ἐξέλειπεν· βίᾳ δὲ πολλάκις ἑλκόμενος ἐπ' ἄλειμμα καὶ λουτρὸν, ἐν ταῖς ἐσχάραις ἔγραφεν σχήματα τῶν γεωμετρικῶν, καὶ τοῦ σώματος ἀληλειμμένου διῆγε τῷ δακτύλῳ γραμμὰς, ὑπὸ ἡδονῆς μεγάλης κάτοχος ὢν καὶ μουσόληπτος ἀληθῶς. πολλῶν δὲ καὶ καλῶν εὑρετὴς γεγονὼς, λέγεται τῶν φίλων δεηθῆναι καὶ τῶν συγγενῶν, ὅπως αὐτοῦ μετὰ τὴν τελευτὴν ἐπιστήσωσι τῷ τάφῳ τὸν περιλαμβάνοντα τὴν σφαῖραν ἐντὸς κύλινδρον· ἐπιγράψαντες τὸν λόγον τῆς ὑπεροχῆς τοῦ περιέχοντος στερεοῦ πρὸς τὸ περιεχόμενον.

Ἀρχιμήδης μὲν οὖν τοιοῦτος γενόμενος ἀήττητον ἑαυτόν τε καὶ τὴν πόλιν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ διεφύλαξεν. τῆς δὲ πολιορκίας διὰ μέσου Μάρκελλος ἧρεν μὲν Μεγαρέας, πόλιν ἐν ταῖς πολαιοτάταις τῶν Σικελιωτίδων· εἷλε δὲ τὸ Ἱπποκράτους πρὸς Ἀκίλας στρατόπεδον, καὶ κατέκτεινεν ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους, ἐπιπεσὼν χάρακα βαλλομένοις. ἐπέδραμεν δὲ πολλὴν τῆς Σικελίας, καὶ πόλεις ἀπέστησε Καρχηδονίων, καὶ μάχας ἐνίκησε πάσας τοὺς ἀντιταχθῆναι τολμήσαντας. χρόνῳ δὲ προϊόντι, Δάμιππόν τινα Σπαρτιάτην ἐκ Συρακουσῶν λαβὼν ἐκπλέοντα αἰχμάλωτον, ἀξιούντων ἐπὶ λύτροις τῶν Συρακουσίων κομίσασθαι τὸν ἄνδρα, πολλάκις ὑπὲρ τούτου διαλεγόμενος καὶ συντιθέμενος, πύργον τινὰ κατεσκέψατο, φυλαττόμενον μὲν ἀμελῶς, ἄνδρας δὲ δυνάμενον δέξασθαι κρύφα, τοῦ τείχους ἐπιβατοῦ παρ' αὐτὸν ὄντος.

ὡς

atque expedita, quæ ad id quod intendit demonſtrare perducit. Quare non ſunt rejicienda illa quæ de eo feruntur, a domeſtica quadam & familiari Archimedem perpetuo demulſum Sirene, & cibi obliviſci & corporis curam relinquere ſolitum: quumque raperetur ſubinde invitus ad ungendum corpus & ad balneum, in foco figuras geometricas exarare; & dum ungeretur, ducere digito lineas; tanta illum dulcedine artis captum & revera Muſarum inſtinctu correptum fuiſſe. Quum autem multa & præclara inveniſſet, dicitur ab amicis & propinquis petiiſſe, ut vita defuncti cylindrum ſphæram complectentem ſepulcro imponerent, inſcriberentque proportionem, quatenus ſolidum continens excedat contentum.

Atque is Archimedes quum eſſet, invictum ſe urbemque, quantum in ipſo eſſet, præſtitit. Dum trahitur obſidio, Megaram Marcellus antiquiſſimam urbem Siciliæ vi capit. Expugnat etiam apud Acilas caſtra Hippocratis, cæſis plus octo millibus, quum munientibus ſuperveniſſet. Percurrit inſuper late Siciliam: quo tempore reduxit oppida a Carthaginenſibus, fuditque omnes qui conferre ſigna cum ipſo auſi ſunt. Per obſidionis moram Damaſippus quidam Lacedæmonius, navigio ſolvens ex Syracuſis, captus a Marcello eſt. Hunc redimere quum Syracuſani cuperent, & ſæpius de eo congrederetur ageretque, turrim quæ occulte capere milites poſſet, propterea quod murus propter eam ſuperabilis eſſet, contemplatur negligenter cuſtoditam.

4 Quo

ὡς οὖν τό, τε ὕψος, ἐκ τοῦ πολλάκις προσιέναι καὶ διαλέγεσθαι πρὸς τὸν πύργον, εἰκάσθη καλῶς, καὶ κλίμακες παρεσκευάσθησαν, ἑορτὴν Ἀρτέμιδι τοὺς Συρακουσίους ἄγοντας, καὶ πρὸς οἶνον ὡρμημένους καὶ παιδιὰν παραφυλάξας, ἔλαθεν οὐ μόνον τὸν πύργον κατασχὼν, ἀλλὰ καὶ κύκλῳ τὸ τεῖχος παρεμπλήσας ὅπλων, πρὶν ἡμέραν γενέσθαι, καὶ τὰ Ἑξάπυλα διακόψας. ἀρχομένων δὲ κινεῖσθαι καὶ ταράττεσθαι τῶν Συρακουσίων πρὸς τὴν αἴσθησιν, ἅμα πανταχόθεν ταῖς σάλπιγξι χρῆσθαι κελεύσας, φυγὴν ἐποίησεν πολλὴν καὶ φόβον, ὡς οὐδενὸς μέρους ἀναλώτου μένοντος. ἔμενε δὲ τὸ καρτερώτατον καὶ κάλλιστον καὶ μέγιστον· Ἀχραδινὴ καλεῖται, καὶ διὰ τὸ τετειχίσθαι πρὸς τὴν ἔξω πόλιν, ἧς τὸ μὲν Νέαν, τὸ δὲ, Τύχην ὀνομάζουσιν.

Καὶ τούτων ἐχομένων, ἅμα φαυδείᾳ τῶν Ἑξαπύλων ὁ Μάρκελλος κατῄει, μακαριζόμενος ὑπὸ τῶν ὑφ' ἑαυτὸν ἡγεμόνων. αὐτὸς μέντοι λέγεται κατιδὼν ἄνωθεν καὶ περισκεψάμενος τῆς πόλεως τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος, ἐπὶ πολὺ δακρῦσαι, καὶ τῷ μέλλοντι γίνεσθαι συμπαθῆσαι· ἐννοήσας οἷον ἐξ οἵου σχήματος καὶ μορφὴν ἀμείψει μετὰ μικρὸν, ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου διαφορηθεῖσα. τῶν γὰρ ἡγεμόνων οὐδεὶς μὲν ἦν ὁ τολμῶν ἐναντιοῦσθαι τοῖς στρατιώταις αἰτουμένοις δι' ἁρπαγῆς ὠφεληθῆναι· πολλοὶ δὲ καὶ πυρπολεῖν καὶ κατασκάπτειν ἐκέλευον. ἀλλὰ τοῦτον μὲν οὐδὲ ὅλως προσήκατο τὸν λόγον ὁ Μάρκελλος, μάλα δὲ ἄκων βιασθεὶς ἔδωκεν ἀπὸ χρημάτων καὶ ἀνδραπόδων ὠφελεῖσθαι, τῶν δὲ ἐλευθέρων σωμάτων ἀπεῖ-

πεν

Quo quum crebro commearet & colloquia haberet, æſtimata exacte altitudo eſt, ac ſcalæ comparatæ. Feſtum Dianæ Syracuſani agebant. Eum articulum, quum in vinum luſumque effuſi eſſent, captavit Marcellus, ac priuſquam cives animadverterent, non turrim modo tenuit, ſed & murum antequam diluceſceret corona militum complevit, Hexapylumque effregit. Moventes ſe & trepidantes ad tumultum Syracuſanos tubarum cantus, ſimul atque ex omni parte auditus eſt, in fugam omnes concitavit, perculitque vehementer, omnia teneri ratos. At munitiſſima & pulcherrima pars ampliſſimaque reſtabat, Acradina vocatur; quod muro diviſa ab exteriore urbe eſſet, cujus unam partem Neapolim, Tycham alteram appellant.

Has quum teneret, ſub luce Marcellus Hexapylo ingreſſus urbem eſt, gratulantibus omnibus ejus præfectis. Qui, ut ex ſuperioribus locis urbem pulcherrimam maximamque ſubjectam oculis vidit, illacrymaſſe multum dicitur, miſeratus imminentem calamitatem; quum ſubiret cogitatio, quam fœda facies mox urbis ex præſenti ac ſpecies direptæ a militibus futura eſſet. Nam inter præfectos nemo erat qui militibus prædam concedi urbis ſibi poſtulantibus denegare auderet; quum etiam inſtarent multi ut inflammaretur atque ſolo æquaretur. Cæterum id plane abnuit Marcellus. Conceſſit tamen, ſed id quidem etiam perinvitus, ut pecunia & ſervitia prædæ eſſent. Edixit autem ne quis libe-

rum

πεν ἅψασθαι· καὶ διεκελεύσατο μήτε ἀποκτεῖναί τινα μήτε αἰσχῦναι, μήτε ἀνδραποδίσασθαι Συρακουσίων. οὐ μὴν ἀλλὰ καίπερ οὕτω μετριάσαι δόξας, οἰκτρὰ πάσχειν ἡγεῖτο τὴν πόλιν, καὶ τὸ συμπαθοῦν καὶ τὸ συναλγοῦν ὅμως ἐν τοσούτῳ μεγέθει χαρᾶς ἡ ψυχὴ διέφαινεν, ὁρῶντος ἐν βραχεῖ χρόνῳ πολλῆς καὶ λαμπρᾶς ἀφανισμὸν εὐδαιμονίας. λέγεται γὰρ οὐκ ἐλάττονα τοῦτον ἢ τὸν ὕστερον ἀπὸ Καρχηδόνος διαφορηθέντα πλοῦτον γενέσθαι. καὶ γὰρ τὴν ἄλλην πόλιν οὐ μετὰ πολὺν χρόνον ἁλοῦσαν ἐκ προδοσίας ἐβιάσαντο διαρπάσαι, πλὴν τῶν βασιλικῶν χρημάτων· ταῦτα δὲ εἰς τὸ δημόσιον ἐξῃρέθη. μάλιστα δὲ τὸ Ἀρχιμήδους πάθος ἠνίασε Μάρκελλον. ἔτυχε μὲν γὰρ αὐτός τι καθ' ἑαυτὸν ἀνασκοπῶν ἐπὶ διαγράμματος· καὶ τῇ θεωρίᾳ δεδωκὼς ἅμα τήν τε διάνοιαν καὶ τὴν πρόσοψιν, οὐ προῄσθετο τὴν καταδρομὴν τῶν Ῥωμαίων, οὐδὲ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως. ἄφνω δὲ ἐπιστάντος αὐτῷ στρατιώτου καὶ κελεύοντος ἀκολουθεῖν πρὸς Μάρκελλον, οὐκ ἐβούλετο πρὶν ἢ τελέσαι τὸ πρόβλημα καὶ καταστῆσαι πρὸς τὴν ἀπόδειξιν. ὁ δὲ ὀργισθεὶς καὶ σπασάμενος τὸ ξίφος, ἀνεῖλεν αὐτόν. ἕτεροι μὲν οὖν λέγουσιν ἐπιστῆναι μὲν εὐθὺς, ὡς ἀποκτενοῦντα, ξιφήρη τὸν Ῥωμαῖον· ἐκεῖνον δ' ἰδόντα δεῖσθαι καὶ ἀντιβολεῖν ἀναμεῖναι βραχὺν χρόνον, ὡς μὴ καταλείπῃ τὸ ζητούμενον ἀτελὲς καὶ ἀθεώρητον· τὸν δὲ οὐ φροντίσαντα διαχρήσασθαι. καὶ τρίτος ἐστὶ λόγος, ὡς κομίζοντι πρὸς Μάρκελλον αὐτῷ τῶν μαθηματικῶν ὀργάνων, σκιόθηρα καὶ σφαίρας καὶ γωνίας, αἷς ἐναρμόττει τὸ τοῦ ἡλίου μέγεθος πρὸς τὴν ὄψιν, στρατιῶται περιτυχόντες, καὶ χρυσίον ἐν τῷ τεύχει δόξαν-

τες

rum corpus violaret, neve quem interficeret civem, vel ſtupraret, vel in ſervitutem raperet. Et quanquam eam adhibuiſſet moderationem, miſerandam tamen conditionem exiſtimabat illius urbis, doloremque animi ac mœſtitiam vel in tanta gratulatione præferebat, cernens omnia diuturna fœlicitate cumulata bona momento horæ diſſipata. Neque enim minus hic prædæ captum quam Carthagine poſtea fertur. Nam captas haud multo poſt proditione reliquas partes urbis, præter pecuniam regiam quæ in ærarium relata eſt, vi diripuere. Præcipue cædem Marcellus Archimedis ægre tulit. Erat ille tum forte mente intentus figuræ cuidam mathematicæ: quum autem in eam cogitationem non animum modo, ſed & oculos defixiſſet, non ſenſerat diſcurſum Romanorum, neque captam urbem. Cui quum ex improviſo ſuperveniſſet miles, qui ſequi eum juſſit ad Marcellum, noluit priuſquam abſolviſſet propoſitionem, & adaptaſſet ad demonſtrationem: ita iratus miles ſtricto gladio Archimedem confodit. Alii autores ſunt intercurrentem Romanum illico enſem intentaſſe ei ad necem diſtrictum: illum vero, ut reſpexit, oraſſe obnixe ut pauliſper ſuſtineret, ut ne quod inveſtigabat relinqueret minus abſolutum & rude; ſed militem, nihil ea re motum, eum trucidaviſſe. Tertii memorant, dum fert ad Marcellum inſtrumenta mathematica, horologia, ſphæras, angulos, quibus magnitudinis ſolis initur ad viſum modus, intercurrentes milites, qui aurum eum ferre in vaſ-

culo

τες φέρειν, ἀπέκτειναν. ὅτι μέντοι Μάρκελλος ἤλγησεν, καὶ τὸν αὐτόχειρα τοῦ ἀνδρὸς ἀπεστράφη καθάπερ ἐναγῆ, τοὺς δὲ οἰκείους ἀνευρὼν ἐτίμησεν, ὁμολογεῖται.

Τῶν δὲ Ῥωμαίων τοῖς ἐκτὸς ἀνθρώποις δεινῶν μὲν εἶναι πόλεμον μεταχειρίσασθαι, καὶ φοβερῶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν νομιζομένων, εὐγνωμοσύνης δὲ καὶ φιλανθρωπίας, καὶ ὅλως πολιτικῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα μὴ δεδωκότων, πρῶτος δοκεῖ τότε Μάρκελλος ὑποδεῖξαι τοῖς Ἕλλησι δικαιοτέρους Ῥωμαίους. οὕτω γὰρ ἐχρῆτο τοῖς συμβάλλουσι καὶ τοσαύτας πόλεις καὶ ἰδιώτας εὐεργέτησεν, ὥστε εἴ τι περὶ Αἴτναν, ἢ Μεγαρεῖς, ἢ Συρακουσίους ἔργον ἦν εἰργασμένον οὐκ ἐπιεικὲς αὐτοῖς, τοῦτο τῶν πεπονθότων αἰτίᾳ μᾶλλον ἢ τῶν πεποιηκότων δοκεῖν γεγονέναι. μνησθήσομαι δὲ ἑνὸς ἀπὸ πολλῶν. πόλις ἐστὶ τῆς Σικελίας Ἐγγύϊον, οὐ μεγάλη, ἀρχαία δὲ πάνυ, καὶ διὰ Θεῶν ἐπιφάνειαν ἔνδοξος, ἃς καλοῦσι Ματέρας. ἵδρυμα λέγεται Κρητῶν γενέσθαι τὸ ἱερόν· καὶ λόγχας τινὰς ἐδείκνυσαν καὶ κράνη χαλκᾶ, τὰ μὲν ἔχοντα Μηριόνου, τὰ δὲ Οὐλίξου, τουτέστιν Ὀδυσσέως, ἐπιγραφὰς, ἀνατεθεικότων ταῖς Θεαῖς. ταύτην προθυμότατα καρχηδονιάζουσαν Νικίας ἀνὴρ πρῶτος τῶν πολιτῶν ἔπειθε μεταθέσθαι πρὸς Ῥωμαίους, ἀναφανδὸν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παρρησιαζόμενος, καὶ κακῶς φρονοῦντας ἐξελέγχων τοὺς ὑπεναντίους. οἱ δὲ φοβούμενοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν δόξαν, ἐβουλεύσαντο συναρπάσαι καὶ παραδοῦναι τοῖς Φοίνιξιν. αἰσθόμενος οὖν ὁ Νικίας ἤδη, καὶ παραφυλαττόμενος ἀδήλως ἑαυτὸν, ἐξέφερεν ἐν φανερῷ λόγους περὶ τῶν Ματέρων ἀνεπιτηδείους, καὶ πολλὰ πρὸς τὴν νομιζομένην ἐπιφάνειαν καὶ δόξαν ὡς ἀπι-

στῶν

culo opinabantur, illum interemiſſe. Verum Marcello quidem caſum ejus acerbum fuiſſe, ac percuſſorem averſatum eum ut nefarium, & propinquis inquiſitis conſtat habuiſſe honorem.

Sane Romanos quidem exteræ nationes habebant inſignes bello viros & formidabiles in conflictibus, ſed quum nullum ſpecimen dediſſent facilitatis, vel humanitatis, vel civilitatis, Marcellus tum oſtendiſſe primus Græcis videtur, eſſe magis inſignes juſtitia Romanos. Ea enim extitit illius in eos quibus quid negotii erat cum ipſo moderatio, ea etiam in quamplurimas civitates & privatos benignitas, ut ſi quid de Ætnenſibus aut Megarenſibus aut Syracuſanis conſultum fuerit durius, id expenſum ferendum iis in quos recidit, quam illis qui intulerunt, potius videatur. Unum commemorabo ex multis. Oppidulum Siciliæ eſt Enguium, non ſane amplum, ſed pervetuſtum & Dearum præſentia, Matres vocant, nobile. Ædificatum a Cretenſibus templum aiunt, oſtenduntque haſtas aliquot ac galeas æreas cum inſcriptione partim Merionis, partim Ulyſſis, qui eas Deabus conſecraverunt. Huic civitati ſtudioſiſſime partes Pœnorum foventi princeps civium autor erat Nicias, ut ad Romanos deficeret, liberrime agens & propalam in concionibus, amentiæque adverſarios coarguens. Illi, opes ejus atque autoritatem veriti, ſtatuerunt eum vinctum tradere Pœnis. Quod agi jam & aſſervari clam ſe quum eſſet odoratus, irreligioſe loquutus eſt in vulgus de Matribus, multaque deſignavit, quaſi negaret & contemneret re-

ceptam

στῶν καὶ καταφρονῶν ἔπραττεν· ἡδομένων τῶν ἐχθρῶν, ὅτι τὴν μεγίστην αἰτίαν αὐτὸς ἐφ' ἑαυτὸν ὢν πείσεσθαι παρεῖχεν. γεγονότων δὲ τῶν πρὸς τὴν σύλληψιν ἑτοίμων, ἦν μὲν ἡ ἐκκλησία τῶν πολιτῶν· ὁ δὲ Νικίας μεταξύ τι λέγων καὶ συμβουλεύων πρὸς τὸν δῆμον, ἐξαίφνης ἀφῆκεν εἰς τὴν γῆν τὸ σῶμα· καὶ μικρὸν διαλιπὼν, οἷον εἰκὸς, ἡσυχίας σὺν ἐκπλήξει γινομένης, τὴν κεφαλὴν ἐπάρας καὶ περιενεγκὼν, ὑποτρόμῳ φωνῇ καὶ βαρείᾳ κατὰ μικρὸν συντείνων καὶ παροξύνων τὸν ἦχον, ὡς ἑώρα φρίκῃ καὶ σιωπῇ κατεχόμενον τὸ θέατρον, ἀπορρίψας τὸ ἱμάτιον, καὶ περιρρηξάμενος τὸν χιτωνίσκον, ἡμίγυμνος ἀναπηδήσας, ἔθεεν πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ θεάτρου, βοῶν ὑπὸ τῶν Ματέρων ἐλαύνεσθαι. μηδενὸς δὲ τολμῶντος ἅψασθαι, μηδὲ ἀπαντῆσαι διὰ δεισιδαιμονίαν, ἀλλ' ἐκτρεπομένων, ἐπὶ τὰς πύλας ἐξέδραμεν, οὔτε φωνῆς τινος, οὔτε κινήσεως πρεπούσης δαιμονῶντι καὶ παραφρονοῦντι χρησάμενος. ἡ δὲ γυνὴ συνειδυῖα καὶ συντεχνάζουσα τῷ ἀνδρὶ, λαβοῦσα τὰ παιδία, πρῶτον μὲν ἱκέτης προσεκυλινδεῖτο τοῖς μεγάροις τῶν Θεῶν, ἔπειτα πλανώμενον ἐκεῖνον προσποιουμένη ζητεῖν, κωλύοντος οὐδενὸς, ἀσφαλῶς ἀπῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως. καὶ διεσώθησαν μὲν οὕτως εἰς Συρακούσας πρὸς Μάρκελλον. ἐπεὶ δὲ πολλὰ τοὺς Ἐγγυΐους ὑβρίσαντας, καὶ πλημμελήσαντας ἐλθὼν Μάρκελλος ἔδησε πάντας, ὡς τιμωρησόμενος· ὁ δὲ Νικίας ἐδάκρυσε παρεστὼς, τέλος δὲ χειρῶν καὶ γονάτων ἁπτόμενος παρῃτεῖτο τοὺς πολίτας, ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀρξάμενος· ἐπικλασθεὶς ἀφῆκε πάντας, καὶ τὴν πόλιν οὐδὲν ἠδίκησεν, τῷ δὲ Νικίᾳ χώραν τε πολλὴν καὶ δωρεὰς πολλὰς ἔδωκεν. ταῦτα μὲν οὖν Ποσειδώνιος ὁ φιλόσοφος ἱστόρησεν. Τὸν

ceptam opinionem de præſentia Dearum; gaudentibus inimicis ipſum ſibi ultro imminentem quærere perniciem. Quum eum jamjam prehenſuri eſſent, erat in concione populus. Hic Nicias quum verba ad populum de re quapiam deliberanda faceret, in media oratione abjecit ſe in terram, pauloque poſt, quum, ut tali in re ſolet, immobilem teneret ſtupor concionem, caput attollens & circumferens, ſubtremulam vocem gravemque intendit, concitavitque paulatim. Ubi conſpexit horrore & ſilentio defixum theatrum, abjecto pallio tunicaque ſciſſa exiliit ſeminudus, curſumque ad exitum theatri tulit, Matrum ſe furiis vociferans agi. Quum nemo injicere manum homini præ religione neque obſiſtere auderet, ſed cederent omnes, extulit ſe porta, nec vocem ullam vel motum, qualis lymphatorum eſſe & inſanorum ſolet, prætermiſit. Aſtus conſcia ſociaque conjunx, aſſumptis liberis, primum pro æde Deorum ſupplex abjecit ſe; inde palantem illum præ ſe ferens quærere, nemine impediente oppido exceſſit incolumis: atque ea ratione Syracuſas ad Marcellum evaſere. Poſt multa exinde crimina & contumelias Enguinorum, quum omnes Marcellus in vincula dediſſet, ſtatuiſſetque ſumere de iis ſupplicium, adſtitit plenus lacrymarum Nicias. Poſtremo, ad genua Marcelli advolutus & deprecatus pro civibus ſuis, eſt exorſus ab inimicis. Ita fractus ille liberavit omnes, nulla injuria urbi illata, Niciam vero lato agro muneribuſque amplis donavit. Hæc mandavit memoriæ Poſidonius philoſophus.

Τὸν δὲ Μάρκελλον ἀνακαλουμένων τῶν Ῥωμαίων, ἐπὶ τὸν ἐγχώριον καὶ σύνοικον πόλεμον ἐπανερχόμενος, τὰ πλεῖστα καὶ κάλλιστα τῶν ἐν Συρακούσαις ἐκίνησεν ἀναθημάτων, ὡς αὐτῷ τε πρὸς τὸν θρίαμβον ὄψις εἴη καὶ τῇ πόλει κόσμος. οὐδὲν γὰρ εἶχεν οὐδ᾽ ἐγίνωσκε πρότερον τῶν κομψῶν καὶ περιττῶν, οὐδὲ ἦν ἐν αὐτῇ τὸ χάριεν τοῦτο καὶ γλαφυρὸν καὶ ἀγαπώμενον· ὅπλων δὲ βαρβαρικῶν καὶ λαφύρων ἐναίμων ἀνάπλεως οὖσα, καὶ περιεστεφανωμένη θριάμβων ὑπομνήμασι καὶ τροπαίοις, οὐχ ἱλαρὸν οὐδ᾽ ἄφοβον οὐδὲ δειλὸν ἦν θέαμα καὶ τρυφώντων θεατῶν· ἀλλ᾽ ὥσπερ Ἐπαμεινώνδας τὸ Βοιώτιον πεδίον, Ἄρεως ὀρχήστραν, Ξενοφῶν δὲ τὴν Ἔφεσον, πολέμου ἐργαστήριον, οὕτως ἄν μοι δοκεῖ τις τότε τὴν Ῥώμην, κατὰ Πίνδαρον, βαθυπολέμου τέμενος Ἄρεως προσειπεῖν. διὸ καὶ μᾶλλον εὐδοκίμησε παρὰ μὲν τῷ δήμῳ Μάρκελλος, ἡδοναῖς ἐχούσαις καὶ χάριν Ἑλληνικὴν καὶ πιθανότητα διὰ ποικιλίαν ὄψεσι τὴν πόλιν κοσμήσας· παρὰ δὲ τοῖς πρεσβυτέροις, Φάβιος Μάξιμος. οὐδὲν γὰρ ἐκίνησε τοιοῦτον οὐδὲ μετήνεγκεν ἐκ τῆς Ταραντίνων πόλεως ἁλούσης, ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα χρήματα καὶ τὸν πλοῦτον ἐξεφόρησεν, τὰ δὲ ἀγάλματα μένειν εἴασεν· ἐπειπὼν τὸ μνημονευόμενον, Ἀπολείπωμεν γὰρ, ἔφη, τοὺς Θεοὺς τούτους τοῖς Ταραντίνοις κεχολωμένους. Μάρκελλον δὲ ᾐτιῶντο, πρῶτον μὲν, ὡς ἐπίφθονον ποιοῦντα τὴν πόλιν, οὐ μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ Θεῶν αἰχμαλώτων ἀγομένων ἐν αὐτῇ καὶ πομπευομένων· ἔπειτα ὅτι τὸν δῆμον εἰθισμένον πολεμεῖν ἢ γεωργεῖν, τρυφῆς δὲ καὶ ῥαθυμίας ἄπειρον ὄντα, καὶ κατὰ τὸν Εὐριπίδειον Ἡρακλέα,

Φαῦ-

Porro Marcellus revocatus a civitate Romana ad propinquum & ſuburbanum bellum, ad ſuum illuſtrandum triumphum, & ad decorandam urbem, deportavit plurima atque pulcherrima ornamenta Syracuſarum. Nihil enim habuerat aut viderat ante Roma illarum rerum politarum & exquiſitarum, neque antea in eam gratioſa hæc & amabilis ſculptura penetravit. Sed barbaricis armis ſpoliiſque cruore conſperſis referta, atque undique triumphalibus redimita ornamentis & trophæis, non placidum vel amœnum, vel meticuloſorum hominum ſpectaculum aut delicatorum erat; ſed ut Bœotiæ campos Martis orcheſtram Epaminondas, Xenophon belli officinam Epheſum, ita, mea quidem ſententia, Romam tum Saturnigenæ templum armiſoni, ut Pindari verbis utar, appelles. Unde gratior quidem ad populum Marcellus fuit, qui urbem deliciis exornaſſet, quæ Græcum haberent leporem, gratamque varietatem præberent ſpectantibus: majoribus natu, Fabius Maximus. Nihil enim ille hujus generis attigit, neque tranſtulit ex Tarento capto. Pecuniam & opes egeſſit, ſigna moveri interdixit. Addidit etiam id quod vulgo fertur, Relinquamus Tarentinis Deos hoſce iratos. Marcellum vero reprehendebant, primum quod invidiam conflaret urbi, in qua etiam de Diis velut captivis triumpharetur, nedum de hominibus; deinde quod enutritam in bellis & agricultura plebem, quæ luxum vel ſocordiam non guſtaverat, & ut de Hercule Euripides ait,

Ru-

Φαῦλον ἄκομψον ὂν, τὰ μέγιστά τε ἀγαθὸν,

σχολῆς ἐνέπλησε καὶ λαλιᾶς περὶ τεχνῶν καὶ τεχνιτῶν ἀστειζόμενον, καὶ διατρίβοντα πρὸς τοῦτο πολὺ μέρος τῆς ἡμέρας. οὐ μὴν ἀλλὰ τούτοις ἐσεμνύνετο καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὡς τὰ καλὰ καὶ τὰ θαυμαστὰ τῆς Ἑλλάδος οὐκ ἐπισταμένους τιμᾶν καὶ θαυμάζειν Ῥωμαίους διδάξας.

Ἐνισταμένων δὲ τῶν ἐχθρῶν τῷ Μαρκέλλῳ πρὸς τὸν θρίαμβον, ἐπεὶ καὶ πράξεις τινὲς ὑπολιπεῖς ἦσαν ἔτι περὶ Σικελίαν, καὶ φθόνον εἶχεν ὁ τρίτος θρίαμβος, συνεχώρησεν αὐτοῖς τὸν μὲν ἐντελῆ καὶ μέγαν εἰς τὸ Ἀλβανὸν ὄρος ἐξελάσαι, τὸν δὲ ἐλάττω καταγαγεῖν εἰς τὴν πόλιν· ὃν εὔαν Ἕλληνες, ὄβαν δὲ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. πέμπει δὲ αὐτὸν οὐκ ἐπὶ τοῦ τεθρίππου βεβηκὼς, οὐδὲ δάφνης ἔχων στέφανον, οὐδὲ περισαλπιζόμενος, ἀλλὰ πεζὸς ἐν βλαύταις, ὑπ' αὐλητῶν μάλα πολλῶν, καὶ μυῤῥίνης στέφανον ἐπικείμενος, ὡς ἀπόλεμος, καὶ ἡδὺς ὀφθῆναι μᾶλλον ἢ καταπληκτικός. ὃ καὶ μέγιστον ἐμοὶ τεκμήριόν ἐστι τοῦ τρόπῳ πράξεως ἀλλὰ μὴ μεγέθει διωρίσθαι τοὺς θριάμβους τὸ παλαιόν. οἱ μὲν γὰρ μετὰ μάχης καὶ φόνου τῶν πολεμίων ἐπικρατήσαντες, τὸν Ἀρήϊον ἐκεῖνον, ὡς ἔοικε, καὶ φοβερὸν εἰσῆγον, ὥσπερ ἐν τοῖς καθαρμοῖς τῶν στρατοπέδων εἰώθεσαν, δάφνῃ πολλῇ κατασέψαντες τὰ ὅπλα καὶ τοὺς ἄνδρας· τοῖς δὲ πολέμου μὲν μὴ δεηθεῖσι στρατηγοῖς, ὁμιλίᾳ δὲ καὶ πειθοῖ καὶ διὰ λόγου πάντα θεμένοις καλῶς, οἷον ἐπιπαιανίσαι τὴν ἀπόλεμον ταύτην καὶ πανηγυρικὴν ἀπεδίδου πομπὴν ὁ νόμος. καὶ γὰρ ὁ αὐλὸς, εἰρήνης μέρος· καὶ τὸ μύρτον, Ἀφροδίτης φυτὸν, ἣ μάλιστα θεῶν ἀπέχθεται βίᾳ, πολέμοις.

Rudem artium malarum & rectam in maximis, in otium conjeciſſet, & loquacitatem de artificiis artificibuſque garriendi, plurimum temporis ea in re terentem. Enimvero gloriabatur ille vel apud Græcos ob id, quod quæ elegantia apud ipſos atque viſenda eſſent, rudes ad id temporis eorum Romanos docuiſſet colere ac ſuſpicere.

Quum vero impedirent invidi ne triumphans in urbem Marcellus inveheretur, quod reliquiæ belli in Sicilia quædam eſſent, & in oculos hominum incurreret tertius triumphus; ceſſit ipſe ita ut majorem triumphum & perfectum in Albano monte, minorem in urbe duxerit. Hunc ovationem vocant Romani: ovans autem, non invehitur curru, neque laureatus, neque concinitur tubis, ſed pedibus ingreditur calceatus, modulantibus multis tibiis, coronam geſtat myrteam ſicut pacatus, gratus aſpectu magis quam metuendus. Unde conjectura ducor, inter ovationem & triumphum non ex magnitudine rerum geſtarum, ſed ex modo gerendi fuiſſe olim diſcrimen. Qui enim ſignis collatis & cæſis hoſtibus victores rediſſent, Martialem illum & trucem, meo judicio, ducebant triumphum, &, ut moris erat in luſtrando exercitu, multa lauro arma militeſque exornabant: at qui citra vim benevolentia, gratia, & verbis confeciſſent rem, iis ducibus imbellem hanc pacificamque quaſi cum pæanis cantu pompam lex ſinebat agendam. Nam pacis inſigne tibia eſt, & myrtus Veneris planta, quæ a vi & bello præter cæteros Deos Deaſque abhorret.

Ova-

πολέμοις. ὄβας δὲ οὐ παρὰ τὸν εὐασμὸν, ὡς οἱ πολλοὶ νομίζουσιν, ὁ θρίαμβος οὗτος ὀνομάζεται (καὶ γὰρ ἐκεῖνον ἐφευάζοντες καὶ ᾄδοντες παραπέμπουσιν) ἀλλ᾽ ὑφ᾽ Ἑλλήνων εἰς τὸ σύνηθες αὐτοῖς παρῆκται τοὔνομα, πεπεισμένων ἅμα καὶ Διονύσῳ τι τῆς τιμῆς προσήκειν, ὃν Εὔιον καὶ Θρίαμβον ὀνομάζομεν. οὐχ οὕτω δὲ ἔχει τὸ ἀληθὲς, ἀλλ᾽ ἐπὶ μὲν τῷ μεγάλῳ θριάμβῳ βουθυτεῖν πάτριον ἦν τοῖς στρατηγοῖς, ἐπὶ δὲ τούτῳ πρόβατον ἔθυον. ὄβα δὲ τὰ πρόβατα Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, ἐκ τούτου καὶ τὸν θρίαμβον ὄβαν ὠνόμασαν. ἄξιον δὲ καὶ τὸν Λακωνικὸν ἀποθεωρῆσαι νομοθέτην ὑπεναντίως Ῥωμαϊκῷ τάξαντα τὰς θυσίας. θύει γὰρ ἐν Σπάρτῃ τῶν ἀποστρατήγων ὁ μὲν δι᾽ ἀπάτης ἢ πειθοῦς ὃ βούλεται διαπραξάμενος, βοῦν· ὁ δὲ διὰ μάχης, ἀλεκτρυόνα. καίπερ γὰρ ὄντες πολεμικώτατοι, μείζονα καὶ μᾶλλον ἀνθρώπῳ πρέπουσαν ἡγοῦντο τὴν διὰ λόγου καὶ συνέσεως πρᾶξιν, ἢ τὴν μετὰ βίας καὶ ἀνδρείας. ταῦτα μὲν οὖν ὅπως ἔχει σκοπεῖν πάρεστιν.

Τοῦ δὲ Μαρκέλλου τὸ τέταρτον ὑπατεύοντος, οἱ ἐχθροὶ τοὺς Συρακουσίους ἀνέπεισαν εἰς Ῥώμην ἀφικομένους κατηγορεῖν καὶ καταβοᾶν πρὸς τὴν σύγκλητον, ὡς δεινὰ καὶ παράσπονδα πεπονθότας. ἔτυχε μὲν οὖν ἐν Καπιτωλίῳ θυσίαν τινὰ συντελῶν ὁ Μάρκελλος· ἔτι δὲ συγκαθεζομένῃ τῇ γερουσίᾳ τῶν Συρακουσίων προσπεσόντων, καὶ δεομένων λόγων τυχεῖν καὶ δίκης, ὁ μὲν συνάρχων ἐξεῖργεν αὐτοὺς, ἀγανακτῶν ὑπὲρ τοῦ Μαρκέλλου μὴ παρόντος. ὁ δὲ Μάρκελλος εὐθὺς ἧκεν ἀκούσας· καὶ πρῶτον μὲν ἐπὶ τοῦ δίφρου καθίσας, ὡς ὕπατος ἐχρημάτιζεν· ἔπειτα τῶν ἄλλων τέλος ἐχόντων, καταβὰς ἀπὸ τοῦ δίφρου,

Ovatio autem non eſt dicta, ut plerique exiſtimant, *παρὰ τ. Ἐυασμὸν*, quia agant eam clamore & cantu Bacchico; verum Græci ad patriam vocem detorſerunt eam dictionem, putantes id decoris etiam ad Liberum patrem, quem *Εὔιον* & *Θρίαμβον* appellamus, ex parte referri. Res autem aliter ſe habet. Triumphantibus enim bovem immolare imperatoribus moris erat, ovantibus ovem: hinc ovationem dixere. At vero operæ pretium eſt Laconicum legiſlatorem, qui contra ac Romanus inſtituit ſacrificia, contemplari. Siquidem Lacedæmone dux depoſito imperio, qui aſtu vel blande agendo rem ſuſceptam confecerat, immolabat bovem: gallum gallinaceum, qui acie. Qui, quanquam eſſent belli-coſiſſimi, excellentiorem tamen ac magis congruentem ducebant homini rem dicendi facultate & ſolertia perpetratam, quam vi & virtute: verum utrum horum rectius ſit relinquo in medio.

Marcello quartum conſule, ſubornaverunt Syracuſanos inimici ejus, ut Romam venirent accuſatum eum, queſtumque apud ſenatum, contra fœdus indigna ſe & hoſtilia paſſos. Erat forte in Capitolio Marcellus, ubi ſacra faciebat, quum ſenatum nondum dimiſſum ſupplices rogaverunt Syracuſani, ut dicendi ſibi poteſtatem & poſtulandi faceret. Eos collega Marcelli emovit curia, indigne ferens ea abſente moveri Marcello. Quod ille ubi intellexit, propere adfuit. Ac primum, ut conſul, præſedit, ad ſenatum de rebus aliis referens: ubi illæ explicatæ res fuere, ſurgens de ſella tranſiit,

δίφρου, καὶ καταστὰς, ὥσπερ ἰδιώτης, εἰς τὸν τόπον ἐν ᾧ λέγειν εἰώθασιν οἱ κρινόμενοι, τοῖς Συρακουσίοις ἐλέγχειν αὐτὸν παρεῖχεν. οἱ δὲ δεινῶς μὲν συνεταράχθησαν πρὸς τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ πεποιθὸς τοῦ ἀνδρὸς, καὶ τὸ ἐν τοῖς ὅπλοις ἀνυπόστατον, ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ περιπορφύρῳ φοβερὸν ἡγοῦντο καὶ δυσαντίβλεπτον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παραθαῤῥυνόντων αὐτοὺς τῶν διαφερομένων πρὸς τὸν Μάρκελλον, ἤρξαντο τῆς κατηγορίας, καὶ διεξῆλθον ὀλοφυρμῷ τινι μεμιγμένην δικαιολογίαν· ἧς ἦν τὸ κεφάλαιον, ὅτι σύμμαχοι καὶ φίλοι ὄντες Ῥωμαίοις, πεπόνθασιν ἃ πολλοῖς τῶν πολεμίων ἕτεροι στρατηγοὶ μὴ παθεῖν ἐχαρίσαντο. πρὸς ταῦτα ὁ Μάρκελλος ἔλεγεν, ὡς ἀντὶ πολλῶν ὧν δεδράκασι Ῥωμαίους κακῶς, οὐδὲν πεπόνθασιν πλὴν ἃ πολέμῳ καὶ κατὰ κράτος ἁλόντας ἀνθρώπους κωλῦσαι παθεῖν οὐ δυνατόν ἐστιν· οὕτω δὲ ἁλῶναι δι' αὐτοὺς, πολλὰ προκαλουμένῳ πεισθῆναι μὴ ἐθελήσαντας. οὐ γὰρ ὑπὸ τῶν τυράννων πολεμῆσαι βιασθέντας, ἀλλὰ κἀκείνους ἐπὶ τῷ πολεμεῖν ἑλέσθαι τυραννοῦντας. λεχθέντων δὲ τῶν λόγων, καὶ μεθισταμένοις, ὥσπερ εἴωθεν, ἐκ τῆς βουλῆς τοῖς Συρακουσίοις συνεξῆλθεν Μάρκελλος, ἐπὶ τῷ συνάρχοντι ποιησάμενος τὴν σύγκλητον· καὶ πρὸ τῶν θυρῶν τοῦ βουλευτηρίου διέτριβεν, οὔτε φόβῳ διὰ τὴν δίκην, οὔτε θυμῷ πρὸς τοὺς Συρακουσίους, τοῦ συνήθους μεταβαλὼν καταστήματος, ἀλλὰ πράως πάνυ καὶ κοσμίως τὸ τῆς δίκης τέλος ἐκδεχόμενος. ἐπεὶ δὲ διηνέχθησαν αἱ γνῶμαι, καὶ νικῶν ἀπεδείχθη, προσπίπτουσιν αὐτῷ οἱ Συρακούσιοι, μετὰ δακρύων δεόμενοι τὴν ὀργὴν τὴν εἰς αὐτοὺς ἀφιέναι τοὺς παρόντας, οἰκ-

ſiit ut privatus eum in locum, ubi dicere cauſam ſolent rei, facultatemque Syracuſanis ſui accuſandi dedit. Illi vero vehementer conſternati majeſtate ejus & confidentia fuere, viſque horrenda armati longe in prætexta viſa eſt terribilior ac ſeverior. Tandem animati tamen ab æmulis Marcelli, inſtituerunt accuſationem, miſtamque comploratione & querimonia habuerunt orationem, cujus hæc erat ſumma; ſocios & amicos populi Romani ea ſe paſſos quæ multis hoſtibus inferre cæteri imperatores noluerant. Ad ea reſpondit Marcellus, quum multa in populum Romanum hoſtiliter feciſſent, nihil eos tamen paſſos eſſe, niſi quæ bello victi & vi capti hoſtes quin patiantur, non poſſet impediri. Sua autem ipſorum culpa captos, quia ſæpius ad deditionem provocantem audire ſe noluiſſent: neque eos tyrannorum vi in bellum tractos, immo, ut bellum gererent, illos tyrannidi impoſitos fuiſſe. Finitis orationibus, ac Syracuſanis de more curia ejectis, Marcellus reliquit ad rogandas ſententias collegam, ſimulque cum illis templo exceſſit, & expectavit pro valvis curiæ, nec metu ex accuſatione, nec in Syracuſanos ira de ſolita animi affectione motus, ſed exitum cauſæ perquam operiens civiliter & modeſte. Perrogatis ſententiis & ſenatus conſulto ſecundum Marcellum facto, projecerunt ſe ad genua ejus Syracuſani cum lacrymis, obſecrantes ut veniam daret præſentibus ſibi, moveretur que miſeria

οἰκτείρειν δὲ τὴν ἄλλην πόλιν, μεμνημένην ὧν ἔτυχεν ἀεὶ καὶ χάριν ἔχουσαν ἐπικλασθεὶς οὖν ὁ Μάρκελλος, τούτοις τε διηλλάγη, καὶ τοῖς ἄλλοις Συρακουσίοις ἀεί τι πράττων ἀγαθὸν διετέλει. καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἣν ἀπέδωκεν αὐτοῖς, καὶ τοὺς νόμους, καὶ τῶν κτημάτων τὰ περιόντα βέβαια παρέσχεν ἡ σύγκλητος. ἀνθ' ὧν ἄλλας τε τιμὰς ὑπερφυεῖς ἔσχε παρ' αὐτοῖς, καὶ νόμον ἔθεντο τοιοῦτον, ὁπότ' ἂν ἐπιβῇ Σικελίας Μάρκελλος, ἢ τῶν ἐκγόνων τις αὐτοῦ, στεφανηφορεῖν Συρακουσίους καὶ θύειν τοῖς Θεοῖς.

Τοὐντεῦθεν ἤδη τρέπεται πρὸς Ἀννίβαν, καὶ τῶν ἄλλων ὑπάτων καὶ ἡγεμόνων σχεδὸν ἁπάντων μετὰ τὰ ἐν Κάνναις ἑνὶ στρατηγήματι, τῷ φυγομαχεῖν χρωμένων ἐπὶ τὸν ἄνδρα, παρατάττεσθαι δὲ καὶ συμπλέκεσθαι μηδενὸς τολμῶντος, αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἐναντίαν ὥρμησεν ὁδὸν, οἰόμενος τῷ δοκοῦντι καταλύειν Ἀννίβαν χρόνῳ, πρότερον ἐκτετριβεῖσαν ὑπ' ἐκείνου λήσεσθαι τὴν Ἰταλίαν· καὶ τὸν Φάβιον ἀεὶ τῆς ἀσφαλείας ἐχόμενον, οὐ καλῶς ἔχειν ἰᾶσθαι τὸ νόσημα τῆς πατρίδος, περιμένοντα τῇ ῥώμῃ μαραινομένῃ συναποσβῆναι τὸν πόλεμον, ὥσπερ ἰατρῶν τοὺς ἀτόλμους καὶ δειλοὺς πρὸς τὰ βοηθήματα τῆς νόσου, παρακμὴν τῆς δυνάμεως ἐξαναλώσειν ἡγούμενος. πρῶτον μὲν οὖν τὰς Σαυνιτικὰς πόλεις μεγάλας ἀφεστώσας ἑλὼν, σῖτόν τε πολὺν ἀποκείμενον ἐν αὐταῖς, καὶ χρήματα, καὶ τοὺς φυλάσσοντας Ἀννίβου στρατιώτας, τρισχιλίους ὄντας ἔλαβεν. ἔπειτα τοῦ Ἀννίβου Φούλβιον Γναῖον ἀνθύπατον ἐν Ἀπουλίᾳ κατακτείναντος μὲν αὐτὸν σὺν ἕνδεκα χιλιάρχοις, κατακόψαντος δὲ τῆς στρατιᾶς τὸ πλεῖστον, ἔπεμψεν εἰς Ῥώμην γράμματα, τοὺς πολίτας παρακαλῶν θαρρεῖν·

ria reliquæ civitatis, gratam eam memoremque beneficiorum fore. Ita lenitus Marcellus, & cum his rediit in gratiam, & cæteros Syracuſanos in fidem & clientelam recepit. Libertatem quam iis reddiderat, ipſorumque leges ac res quæ reliquæ erant, comprobavit ſenatus. Quorum cauſa cum alios honores inſignes decreverunt Marcello Syracuſani, tum legem tulerunt, ſiquando in Siciliam veniſſet Marcellus, poſterive ejus, ut coronati ſacra Diis Syracuſani facerent.

Inde contra Annibalem movit. Quum vero cæteri conſules & imperatores a clade Cannenſi pene omnes una arte, ne manus conſererent cum Annibale, uterentur, neque ſatis animi ad conferenda cum eo ſigna, aut ad congrediendum acie haberet quiſquam, diverſam hic iniit rationem; exiſtimans quod conſumpturum Annibalem videbatur, eo acciſum ab illo pedetentim iri Italiam, & Fabium, qui nimium cautus erat, dum expectat ut una cum tabeſcentibus viribus extingueretur bellum, timidorum & pavidorum more medicorum, qui medicinam adhibere verentur, morantes dum morbum inclinatio virium tollat, parum recte cenſens patriæ morbo mederi. Ac primum magnæ in Samnitibus urbes, quæ defecerant, venerunt in poteſtatem ejus. Ingentem numerum ibi frumenti & pecuniæ invenit, & tria millia militum Annibalis, qui præſidii cauſa erant iis in locis relicti, cepit. Poſt proconſule Cn. Fulvio in Apulia ab Annibale cum undecim tribunis militum cæſo, atque exercitu etiam magna ex parte contrucidato, per literas populum bono ani-

ῥεῖν· αὐτὸς γὰρ ἤδη βαδίζειν ὡς ἀφέλοιτο τὴν χώραν Ἀννίβου. καὶ ταῦτα μὲν ὁ Λίβιός φησιν ἀναγνωσθέντα τὰ γράμματα, μὴ τῆς λύπης ἀφελεῖν, ἀλλὰ τῷ φόβῳ προσθεῖναι· τῶν Ῥωμαίων μεῖζον ἡγουμένων τοῦ γεγονότος τὸ κινδυνευόμενον, ὅσῳ Φουλβίου κρείττων ἦν Μάρκελλος. ὁ δὲ, ὥσπερ ἔγραψεν, εὐθὺς Ἀννίβαν διώκων εἰς τὴν Λευκανίαν ἐνέβαλεν, καὶ περὶ πόλιν Νομίστρωνα καθήμενον ὑπὲρ λόφων ὀχυρῶν καταλαβὼν, αὐτὸς ἐν τῷ πεδίῳ κατεστρατοπέδευσεν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ πρότερος εἰς μάχην παρατάξας τὸ στράτευμα, καὶ καταβάντος Ἀννίβου, συνέβαλε μάχην, κρίσιν οὐ λαβοῦσαν, ἰσχυρὰν δὲ καὶ μεγάλην γενομένην. ἀπὸ γὰρ ὥρας τρίτης συμπεσόντες, ἤδη σκότους μόλις διέλυσαν. ἅμα δ' ἡμέρᾳ προαγαγὼν αὖθις τὸ στράτευμα, παρέταξε διὰ τῶν νεκρῶν, καὶ προὐκαλεῖτο διαγωνίσασθαι περὶ τῆς νίκης τὸν Ἀννίβαν. ἀναζεύξαντος δὲ ἐκείνου, σκυλεύσας τοὺς πολεμίους νεκροὺς, καὶ θάψας τοὺς φίλους, ἐδίωκεν αὖθις, καὶ πολλὰς μὲν ὑφέντος ἐνέδρας, οὐδεμιᾷ περιπεσὼν, ἐν δὲ πᾶσι τοῖς ἀκροβολισμοῖς πλεῖον ἔχων ἐθαυμάζετο. διὸ καὶ τῶν ἀρχαιρεσίων ἐπειγόντων, ἔδοξε τῇ βουλῇ μᾶλλον ἐκ Σικελίας τὸν ἕτερον ὑπάγειν ὕπατον, ἢ Μάρκελλον Ἀννίβᾳ συνηρτημένον κινεῖν. ἐλθόντα δ' ἐκέλευεν εἰπεῖν δικτάτωρα Κόϊντον Φάβιον. ὁ γὰρ δικτάτωρ οὐκ ἔστιν ὑπὸ τοῦ πλήθους οὐδὲ τῆς βουλῆς αἱρετὸς, ἀλλὰ τῶν ὑπάτων τις ἢ τῶν στρατηγῶν προελθὼν εἰς τὸν δῆμον, ὃν αὐτῷ δοκεῖ λέγει δικτάτωρα. καὶ διὰ τοῦτο δικτάτωρ ὁ ῥηθεὶς καλεῖται· τὸ γὰρ λέγειν, δίκερε Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. ἔνιοι δὲ τὸν

animo eſſe juſſit, ire ſe jam in Annibalem, ut pellat eum ea regione. His recitatis literis, autor Livius eſt non ſolum non allevatum luctum, ſed cumulatum etiam fuiſſe timore. Quippe hoc Romani gravius expectabant imminens præterito deſcrimen, quo Fulvio præſtantior eſſet Marcellus. Ille autem illico ut ſcripſerat, in Lucanos adverſus Annibalem tranſgreſſus, ad Numiſtronem eum adeptus eſt, locoque plano, quum ille editos colles teneret, poſuit caſtra, ac poſtridie in aciem prior eduxit copias. Nec detrectavit a colle deſcendens Annibal. Pugnatum eſt acriter & diu, ſed incerta victoria. Ab hora tertia quum concurriſſent, nox ægre diremit pugnantes. Poſtero die a ſole orto eduxit iterum copias, atque inter cæſa cadavera inſtruxit, laceſſens Annibalem, ut de victoria, utri cederet, dimicarent. Ubi ille movit caſtra, lectis hoſtium ſpoliis Marcellus, ſuiſque crematis, veſtigiis ejus inſtitit. Quum inſidias ſubinde ille ſtruxiſſet Marcello, haud potuit eum unquam circumvenire. Tumultuariis prœliis, quæ fuerunt ſecunda omnia Marcello, tantam de ſe famam excitavit, ut quum tempus comitiorum inſtaret, viſum ſenatui ſit alterum conſulem potius ex Sicilia revocare, quam inſtantem Annibali avocare Marcellum. Cui, ubi adfuit, juſſerunt patres ut dictatorem diceret Quintum Fabium. Quippe non a populo dictator neque a ſenatu creatur, ſed aut conſul aut prætor pro concione, quem probavit, dicit dictatorem: unde is a dicendo dictator appellatur. Alii, quod

τὸν δικτάτορα, τῷ μὴ προτιθέναι ψῆφον ἢ χειροτονίαν, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ αὑτοῦ τὰ δόξαντα προστάττειν, οὕτως ὠνομάσθαι. καὶ γὰρ τὰ διαγράμματα τῶν ἀρχόντων, Ἕλληνες μὲν διατάγματα, Ῥωμαῖοι δὲ ἔδικτα προσαγορεύουσιν.

Ἐπεὶ δ᾽ ἐλθὼν ἀπὸ τῆς Σικελίας ὁ τοῦ Μαρκέλλου συνάρχων, ἕτερον ἐβούλετο λαβεῖν δικτάτορα, καὶ βιασθῆναι παρὰ γνώμην μὴ βουλόμενος, ἐξέπλευσε νυκτὸς εἰς Σικελίαν· οὕτως ὁ μὲν δῆμος ὠνόμασεν δικτάτορα Κόϊντον Φάβιον. ἡ βουλὴ δ᾽ ἔγραψε Μαρκέλλῳ κελεύουσα τοῦτον εἰπεῖν· ὁ δὲ πεισθεὶς ἀνεῖπε καὶ συνεπεκύρωσεν τοῦ δήμου τὴν γνώμην· αὐτὸς δὲ πάλιν ἀνθύπατος εἰς τοὐπιὸν ἀπεδείχθη. συνθέμενος δὲ πρὸς Φάβιον Μάξιμον, ὅπως ἐκεῖνος μὲν ἐπιχειρῇ Ταραντίνοις, αὐτὸς δὲ συμπλεκόμενος καὶ περιέλκων Ἀννίβαν, ἐμποδὼν ᾖ τοῦ βοηθεῖν πρὸς ἐκεῖνον, ἐπέβαλλε περὶ Κανύσιον, καὶ πολλὰς ἀλλάσσοντι στρατοπεδείας καὶ φυγομαχοῦντι πανταχόθεν ἐπεφαίνετο. τέλος δ᾽ ἱδρυθέντα προσκείμενος ἐξανίστη τοῖς ἀκροβολισμοῖς. ὁρμήσαντος δὲ μάχεσθαι, δεξάμενος ὑπὸ νυκτὸς διελύθη· καὶ μεθ᾽ ἡμέραν, αὖθις ἐν τοῖς ὅπλοις ἑωρᾶτο τὸν στρατὸν ἔχων παρατεταγμένον, ὥστε τὸν Ἀννίβαν περιαλγῆ γενόμενον, τοὺς Καρχηδονίους ἀθροῖσαι, καὶ δεηθῆναι τὴν μάχην ἐκείνην ὑπὲρ πασῶν ἀγωνίσασθαι τῶν ἔμπροσθεν. Ὁρᾶτε γάρ, εἶπεν, ὡς οὐδὲ ἀναπνεῦσαι μετὰ νίκας τοσαύτας, οὐδὲ σχολὴν ἄγειν κρατοῦσιν ἡμῖν ἐστιν, εἰ μὴ τοῦτον ὠσαίμεθα τὸν ἄνθρωπον. ἐκ τούτου συμβαλόντες ἐμάχοντο. καὶ δοκεῖ παρὰ τὸ ἔργον ἀκαίρῳ στρατηγήματι χρώμενος ὁ Μάρκελλος σφαλῆναι. τοῦ γὰρ

δεξιοῦ

quod neque ex ſenatuſconſulto, neque ex plebiſcito, verum ex ſua ſententia, quæ ſibi placent, imperet, dictatorem aiunt nominatum: nam quæ magiſtratus decernunt, vocant Romani edicta.

At quia collega Marcelli, qui fuit ex Sicilia accitus, alium dicere dictatorem, nec mutare invitus volebat ſententiam, abnavigavit nocte in Siciliam. Ita plebs ſcivit ut Q. Fabius dictator diceretur, mandavitque per literas Marcello ſenatus, eum ut diceret. Hic morem gerens, dixit ex plebiſcito dictatorem, ipſi vero in annum imperium proconſulare prorogatum. Quum autem conſtituiſſet cum Fabio Maximo, dum ille oppugnaret Tarentum, ipſe ut inſtando trahendoque ſurſum atque deorſum Annibalem, ne Tarentinis venire poſſet ſubſidio, detineret, ad Canuſium eſt eum aſſequutus. Cui ſæpius caſtra mutanti ac detrectanti certamen, ubique inſtitit. Poſtremo quum caſtra metatum urgeret, levibus certaminibus excitavit eum ad pugnam, ſed nox in ipſo ardore pugnantes diſtraxit. Poſtero die oſtendit ſe iterum armatum Marcellus, copiaſque eduxit in aciem. Itaque vehementi percitus dolore advocat ad concionem Annibal Pœnos, oratque ut ad conſervanda priora decora acriter prœlium ineant: Nam videtis, inquit, ut non liceat, a tantis victoriis nobis reſpirare, nec quietis eſſe victoribus, niſi hunc hominem impellamus. Inde ſignis collatis dimicatum eſt, ubi eventus rei docuit intempeſtivo ſtrategemate titubaſſe Marcellum. Dextro cor-

nu

δεξιοῦ πονοῦντος, ἐκέλευσε τῶν ταγμάτων εἰς τοὔμπροσθεν προελθεῖν. ἡ δὲ μετακίνησις αὕτη ταράξασα τοὺς μαχομένους, παρέδωκε τὸ νίκημα τοῖς πολεμίοις, ἑπτακοσίων ἐπὶ δισχιλίοις Ῥωμαίων πεσόντων. ἀναχωρήσας δὲ ὁ Μάρκελλος εἰς τὸν χάρακα, καὶ συναγαγὼν τὸν στρατὸν, ὁρᾶν ἔφη Ῥωμαίων ὅπλα πολλὰ καὶ σώματα, Ῥωμαῖον δὲ μηδένα ὁρᾶν. αἰτουμένων δὲ συγγνώμην, οὐκ ἔφη διδόναι νενικημένοις, ἐὰν δὲ νικήσωσιν, δώσειν· αὔριον δὲ μαχεῖσθαι πάλιν, ὅπως οἱ πολῖται τὴν νίκην πρότερον ἢ τὴν φυγὴν ἀκούσωσιν. διαλεχθεὶς δὲ ταῦτα, προσέταξε ταῖς ἡττημέναις σπείραις ἀντὶ πυρῶν κριθὰς μετρῆσαι. δι' ἃ πολλῶν ἐπὶ ταῖς μάχαις ἐπικινδύνως καὶ πονήρως ἐχόντων, οὐδένα φασὶν ὃν οἱ Μαρκέλλου λόγοι τῶν τραυμάτων οὐχὶ μᾶλλον ἤλγυναν.

Ἅμα δὲ ἡμέρᾳ προὔκειτο μὲν ὁ φοινικοῦς χιτὼν, ὡς εἰώθεν, μάχης ἐσομένης σύμβολον· αἱ δὲ ἠτιμασμέναι σπεῖραι τὴν πρώτην αὐταὶ δεηθεῖσαι τάξιν ἐλάμβανον. τὴν δὲ ἄλλην ἐξάγοντες οἱ χιλίαρχοι στρατιὰν, παρενέβαλον. ἀκούσας δὲ ὁ Ἀννίβας, Ὦ Ἡράκλεις, εἶπε, τί χρήσεταί τις ἀνθρώπῳ μήτε τὴν χείρονα τύχην, μήτε τὴν βελτίονα φέρειν εἰδότι; μόνος γὰρ οὗτος οὐδὲ νικῶν δίδωσιν ἀνάπαυσιν, οὔτε λαμβάνει νικώμενος· ἀλλ' ἀεὶ μαχησόμεθα πρὸς τοῦτον, ὡς ἔοικεν, ᾧ τοῦ τολμᾶν ἀεὶ καὶ θαρρεῖν εὐτυχοῦντι καὶ σφαλλομένῳ τὸ αἰδεῖσθαι πρόφασίς ἐστιν. ἐκ τούτου συνήεσαν αἱ δυνάμεις, καὶ τῶν ἀνδρῶν ἴσα φερομένων, ἐκέλευσεν Ἀννίβας τὰ θηρία καταστήσαντας εἰς πρώτην τάξιν, ἐξάγειν τοῖς ὅπλοις τῶν Ῥωμαίων. ὠθισ-

nu laborante duodecimam legionem in primam aciem jubet induci. Ea mutatio, quia turbavit aciem, victoriam dedit hoſtibus, cecideruntque duo millia ſeptingenti Romani. Marcellus poſtquam in caſtra recepit ſe, advocata concione, Multa video, inquit, arma Romana & corpora, Romanum ne unum quidem video: quibus, quum peterent veniam, negavit victis dare ſe, daturum ſi viciſſent. Poſtridie ſe iterum in aciem educturum, ut prius victoriæ quam fugæ fama Romam perveniret. Concione dimiſſa, cohortibus quæ terga dederant juſſit pro tritico hordeum dari; quæ ita acerba fuere militibus, ut quum magnus numerus graviter ſaucii forent, neminem unum ferant fuiſſe, cui non eſſet vulneribus triſtior ducis oratio.

Luce orta, ſagulum puniceum inſtantis ſignum pugnæ propoſitum eſt. Cohortes ignominia notatæ, ut ante ſigna collocarentur, poſtulant, idque impetrant. Tum reliquas copias tribuni educunt, primamque aciem ſubſidiis interſertis firmant. Quod ubi Annibali annuntiatum eſt, Papæ, inquit, quid hoc homine facias, qui nec bonam nec malam ferre fortunam poteſt? Solus enim hic nec victor ſinit nos reſpirare, nec reſpirat ipſe victus. Nempe perpetuo cum iſto dimicabimus, qui ferociæ audaciæque, qua proſperis qua adverſis rebus, prætextum pudorem habet. Inde concurrunt acies. Quum anceps pugna eſſet, Annibal elephantos induci in primam aciem, atque in anteſignanos imperat agi. Qui

ὠθισμοῦ δὲ μεγάλου καὶ ταραχῆς εὐθὺς ἐν τοῖς πρώτοις γενομένης, εἷς τῶν χιλιάρχων ὄνομα Φλάβιος, ἀναρπάσας σημαίαν, ὑπηντίαζεν, καὶ τῷ στύρακι τὸν πρῶτον ἐλέφαντα τύπτων ἀπέστρεφεν. ὁ δὲ ἐμβαλὼν εἰς τὸν ὀπίσω, συνετάραξε καὶ τοῦτον καὶ τοὺς ἐπιφερομένους. κατιδὼν δὲ τοῦτο Μάρκελλος, ἐκέλευσε τοὺς ἱππεῖς ἐλαύνειν ἀνὰ κράτος πρὸς τὸ θορυβούμενον, καὶ ποιεῖν ἔτι μᾶλλον αὐτοῖς περιπετεῖς τοὺς πολεμίους. οὗτοι δὲ δὴ λαμπρῶς ἐμβαλόντες ἀνέκοπτον ἄχρι τοῦ στρατοπέδου τοὺς Καρχηδονίους, καὶ τῶν θηρίων τὰ κτεινόμενα καὶ πίπτοντα τὸν πλεῖστον αὐτῶν φόνον ἀπειργάζετο. λέγονται γὰρ ὑπὲρ ὀκτακισχιλίους ἀποθανεῖν· Ῥωμαίων δὲ νεκροὶ μὲν ἐγένοντο τρισχίλιοι, τραυματίαι δὲ ὀλίγου δεῖν ἅπαντες. καὶ τοῦτο παρέσχεν Ἀννίβᾳ καθ᾽ ἡσυχίαν ἀναστάντι νυκτὸς, ἆραι πορρωτάτω τοῦ Μαρκέλλου. διώκειν γὰρ οὐκ ἦν δυνατὸς ὑπὸ πλήθους τῶν τετρωμένων, ἀλλὰ κατὰ σχολὴν εἰς Καμπανίαν ἀνέζευξεν, καὶ τὸ θέρος ἐν Σινοέσῃ διῆγεν ἀναλαμβάνων τοὺς στρατιώτας.

Ὁ δὲ Ἀννίβας ὡς ἀπέῤῥιψεν ἑαυτὸν τοῦ Μαρκέλλου, χρώμενος ὥσπερ λελυμένῳ τῷ στρατεύματι, πᾶσαν ἀδεῶς ἐν κύκλῳ περιϊὼν ἔφλεγε τὴν Ἰταλίαν· καὶ κακῶς ἤκουσεν ἐν Ῥώμῃ Μάρκελλος. οἱ δὲ ἐχθροὶ Πουβλίκιον Βίβλον, ἕνα τῶν δημάρχων, ἀνέστησαν ἐπὶ τὴν κατηγορίαν αὐτοῦ, δεινὸν εἰπεῖν ἄνδρα καὶ βίαιον· ὃς πολλάκις συναγαγὼν τὸν δῆμον, ἔπειθεν ἄλλῳ παραδοῦναι στρατηγῷ τὴν δύναμιν, Ἐπεὶ Μάρκελλος, ἔφη, μικρὰ τῷ πολέμῳ προσγεγυμνασμένος, ὥσπερ ἐκ παλαίστρας ἐπὶ θερμὰ λουτρὰ θεραπεύσων ἑαυτὸν τέτραπται. ταῦτα πυνθανόμενος ὁ Μάρκελλος, ἐπὶ μὲν

τοῦ

ubi conculcatis multis illico graviter turbaverunt ſigna, Flavius tribunus militum ſigno arrepto occurrit belluis, ac primum elephantum haſtili percuſſum in fugam vertit. Ille in proximum verſus & eum & ſequentes avertit. Id cernens Marcellus, equitatum magno impetu immittit turbatis, jubetque addi conſternatis pavorem, ut ſeſe mutuo obtererent. Equites acri facta impreſſione ad caſtra uſque Pœnos cædendo inſequuti ſunt. Maximam ſtragem hoſtium cæſæ ruenteſque ediderunt belluæ: dicuntur enim amplius octo millia cæſa. Ex Romano exercitu ceciderunt tria millia, vulnerati ferme omnes fuere. Quæ res noctis ſilentio caſtra moventi Annibali facultatem dedit longius a Marcello recedendi: cupientem enim inſequi prohibuit multitudo ſauciorum. Itaque parvis itineribus in Campaniam movit, atque ut reficeret milites, Sinueſſæ eos per æſtatem ſub tectis habuit.

Quia vero Annibal, ut explicuit ſe a Marcello, velut ſolutus omni metu, liber cum exercitu circumquaque vagabatur, urebatque Italiam; Romæ Marcellus erat adverſo rumore. Cujus obtrectatores C. Publicium Bibulum, tribunum plebis ad ſuſcipiendam ejus accuſationem induxerunt, eloquentem virum & ferocem. Is aſſiduis concionibus egit ad populum de imperio ei abrogando, Quando Marcellus, inquit, pauliſper in bello exercitatus, quaſi ex palæſtra ad calida balnea, corporis curandi cauſa, ſe recepit. His Marcellus nuntiatis, præfecit caſtris le-

4 ga-

τοῦ στρατοπέδου τοὺς πρεσβευτὰς ἀπέλιπεν, αὐτὸς δὲ πρὸς τὰς διαβολὰς ἐπαπολογησόμενος εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθεν. ἐκ δὲ τῶν διαβολῶν ἐκείνων δίκην εὗρεν παρεσκευασμένην ἐπ' αὐτόν. ἡμέρας οὖν ὁρισθείσης, καὶ τοῦ δήμου συνελθόντος εἰς τὸν Φλαμίνιον ἱππόδρομον, ὁ μὲν Βίβλος ἀναβὰς κατηγόρησεν· ὁ δὲ Μάρκελλος ἀπελογεῖτο, βραχέα μὲν καὶ ἁπλᾶ δι' ἑαυτοῦ· πολλὴν δὲ καὶ λαμπρὰν οἱ δοκιμώτατοι καὶ πρῶτοι τῶν πολιτῶν παῤῥησίαν ἦγον, παρακαλοῦντες μὴ χείρονας τοῦ πολεμίου κριτὰς φανῆναι, δειλίαν Μαρκέλλου καταψηφισαμένους, ὃν μόνον φεύγει τῶν ἡγεμόνων ἐκεῖνος, καὶ διατελεῖ τούτῳ μὴ μάχεσθαι στρατηγῶν, ὡς τοῖς ἄλλοις μάχεσθαι. ῥηθέντων δὲ τῶν λόγων τούτων, τοσοῦτον ἡ τῆς δίκης ἐλπὶς ἐψεύσατο τὸν κατήγορον, ὥστε μὴ μόνον ἀφεθῆναι τῶν αἰτιῶν τὸν Μάρκελλον, ἀλλὰ καὶ τὸ πέμπτον ὕπατον ἀποδειχθῆναι.

Παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχήν, πρῶτον μὲν ἐν Τυῤῥηνίᾳ μέγα κίνημα πρὸς ἀπόστασιν ἔπαυσεν, καὶ κατεπράϋνεν ἐπελθὼν τὰς πόλεις· ἔπειτα ναὸν ἐκ τῶν Σικελικῶν λαφύρων ᾠκοδομημένον ὑπ' αὐτοῦ Δόξης καὶ Ἀρετῆς καθιερῶσαι βουλόμενος, καὶ κωλυθεὶς ὑπὸ τῶν ἱερέων, οὐκ ἀξιούντων ἑνὶ ναῷ δύο Θεοὺς περιέχεσθαι, πάλιν ἤρξατο προσοικοδομεῖν ἕτερον, οὐ ῥᾳδίως φέρων τὴν γεγενημένην ἀντίκρουσιν, ἀλλ' ὥσπερ οἰωνιζόμενος. καὶ γὰρ ἄλλα πολλὰ σημεῖα διετάραττεν αὐτόν, ἱερῶν τινων κεραυνώσεις, καὶ μύες τὸν ἐν Διὸς χρυσὸν διαφαγόντες. ἐλέχθη δὲ καὶ βοῦν ἀνθρώπου φωνὴν ἀφεῖναι, καὶ παιδίον ἐκ κεφαλῆς ἐλέφαντος γενέσθαι, καὶ περιγενέσθαι. περὶ τὰς ἐκχύσεις καὶ ἀποτροπὰς δυσ-

ἱε-

gatos, Romamque ad diluenda crimina contendit, & offendit jam inſtructam ſibi ex illis calumniis accuſationem. Stata die in circo Flaminio, quem in locum populus convenerat, accuſavit eum ex ſuperiore loco Bibulus. Reſpondit Marcellus, ſuccincta uſus & ſimplici oratione. Proceres vero & principes civitatis diſſeruerunt multa de magnitudine ejus rerum geſtarum, liberius monentes populum ne pejores judices ſe demonſtrarent hoſte, timiditatis damnantes Marcellum, quem ſolum ille fugeret ex ducibus, moliretúrque perpetuo, cum hoc ut ne dimicet, & ut dimicet cum cæteris. Ubi finem dicendi fecere, tantum fefellit judicii ſpes accuſatorem, ut non ſolum abſolveretur a criminibus Marcellus, verum etiam quintum conſul crearetur.

Inito conſulatu, ingentem Hetruriæ motum, quæ ad defectionem ſpectabat, compreſſit, ingreſſuſque oppida animos civium mollivit. Hinc, quum ædis ex præda Siculienſi locatæ, quam Honori & Virtuti voverat, impediretur a pontificibus dedicatio, quod negarent unam cellam duobus Diis recte dedicari; ita cœpit addere alteram, iniquo animo impeditam dedicationem ferens, eamque rem quodammodo in omen vertit. Et ſane alia multa terrebant eum prodigia, ut ædes ſacræ aliquot de cœlo tactæ, & quod mures in æde Jovis aurum arroſiſſent. Nuntiatum fuit quoque bovem humana voce loquutum, & cum elephanti capite puerum natum ſuperſtitem fuiſſe. Quæ quum libationibus & ſacrificiis expiarentur, facile non eſt litatum, nec

im-

ἱερεῦντας. οἱ δὲ μάντεις κατεῖχον αὐτὸν ἐν Ῥώμῃ σπαργῶντα καὶ φλεγόμενον. οὐδεὶς γὰρ ἔρωτα τοσοῦτον ἠράσθη πράγματος οὐδενός, ὅσον οὗτος ἀνὴρ τοῦ μάχῃ κριθῆναι πρὸς Ἀννίβαν. τοῦτο καὶ νύκτωρ ὄνειρον ἦν αὐτῷ, καὶ μετὰ φίλων καὶ συναρχόντων ἓν βούλευμα, καὶ μία πρὸς θεοὺς φωνή, παρατεταγμένον Ἀννίβαν λαβεῖν. ἥδιστα δ' ἄν μοι δοκεῖ, τείχους ἑνὸς ἤ τινος χάρακος ἀμφοτέροις τοῖς στρατεύμασι περιτεθέντος, διαγωνίσασθαι· καὶ εἰ μὴ πολλῆς μὲν ἤδη μεστὸς ὑπῆρξε δόξης, πολλὴν δὲ πεῖραν παρεσχήκει τοῦ παρ' ὁντινοῦν τῶν στρατηγῶν ἐμβριθὴς γεγονέναι καὶ φρόνιμος, εἶπον ἄν, ὅτι μειρακιῶδές τι αὐτῷ προσπέπτωκεν καὶ φιλοτιμότερον πάθος, ἢ κατὰ πρεσβύτην τοσοῦτον. ὑπὲρ γὰρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, τὸ πέμπτον ὑπάτευεν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ θυσιῶν καὶ καθαρμῶν ὧν ὑπηγόρευον οἱ μάντεις γινομένων, ἐξῆλθεν μετὰ τοῦ συνάρχοντος ἐπὶ τὸν πόλεμον, καὶ πολλὰ μεταξὺ Βαντίας πόλεως καὶ Βενυσίας καθήμενος, ἠρέθιζε τὸν Ἀννίβαν. ὁ δὲ εἰς μάχην μὲν οὐ κατέβαινεν, αἰσθόμενος δὲ πεμπομένην ὑπ' αὐτῶν στρατιὰν ἐπὶ Λοκροὺς τοὺς Ἐπιζεφυρίους, καὶ τὸν περὶ Πετηλίαν λόφον, ὑφεὶς ἐνέδρας, πεντακοσίους καὶ δισχιλίους ἀπέκτεινε. τοῦτο Μάρκελλον ἐξέφερεν τῷ θυμῷ πρὸς τὴν μάχην, καὶ προσῆγεν ἄρας ἐγγυτέρω τὴν δύναμιν. ἦν δὲ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων λόφος ἐπιεικῶς μὲν εὐερκής, ὕλης δὲ παντοδαπῆς ἀνάπλεως· εἶχε δὲ καὶ σκοπὰς περικλινεῖς ἐπ' ἀμφότερα, καὶ ναμάτων ὑπεφαίνοντο πηγαὶ καταρρεόντων. ἐθαύμαζον οὖν οἱ Ῥωμαῖοι Ἀννίβαν, ὅτι πρῶτος ἑλὼν εὐφυᾶ τόπον, οὕτως οὐ κατέσχεν, ἀλλ' ἀπέλιπε τοῖς πολεμίοις. τῷ δ' ἄρα καλὸν μὲν τῷ στρα-

impetrata pax Deorum. Quare aruſpices eum Romæ gliſcentem ardentemque detinebant. Quippe nullus tanto ullius deſiderio rei inflammatus quiſquam fuit, ut vir ille ad decernendum acie cum Annibale. Id nocte in ſomnis obverſari, id cum familiaribus & collegis unum agitare, denique votum apud Deos id eſſe unum, ut deprehendere in prœlio poſſet Annibalem. Mihi vero videtur ambobus exercitibus muro vel vallo cinctis cupidiſſime congreſſurus cum eo fuiſſe. Et ni cumulatus honoribus eſſet, multiſque modis præter quoſvis imperatores maturitatem ſuam prudentiamque probaſſet, dicerem juvenili agitatum ambitione, ſupra quam id ætatis ſenem decuerat, fuiſſe: nam ſexageſimum exceſſerat annum, quum quintum conſulatum cepit.

Tandem ſacris, & iis quæ ad pacem Deorum pertinent, ex aruſpicum præſcripto perpetratis, ad bellum cum collega profectus eſt. Annibalem inter Bantiam urbem Venuſiamque ſtativa habentem multis modis laceſſivit. Cæterum rem ille prœlio non duxit committendam. Quum autem comperiſſet cohortes aliquot Locros Epizephyrios mitti, ſub tumulo Peteliæ inſidiis poſitis duo millia quingenos milites occidit. Id Marcellum ſtimulavit ad dimicandum; unde propius Annibalem caſtra movit. Tumulus erat inter utraque caſtra ſatis tutam ſtationem præbens, ſed ſylveſtris, ſpeculaſque in utrumque latus convexas habebat, & delabentium rivulorum fontes erant ſubjecti oculis. Eum locum mirabantur Romani Annibalem, quum prior eo veniſſet, tam idoneum non occupaviſſe, ſed reliquiſſe hoſtibus. Illi vero commo-

στρατοπεδεῦσαι τὸ χωρίον ἐφαίνετο, πολὺ δὲ κρεῖττον ἐνεδρεῦσαι· καὶ πρὸς τοῦτο μᾶλλον αὐτῷ χρῆσθαι βουλόμενος, ἐνέπλησε τὴν ὕλην καὶ τὰς κοιλάδας ἀκοντιστῶν τε πολλῶν καὶ λογχοφόρων, πεπεισμένος ἐπάξεσθαι δι' εὐφυΐαν αὐτὰ τὰ χωρία τοὺς Ῥωμαίους. οὐδὲ ἀπεψεύσθη τῆς ἐλπίδος· εὐθὺς γὰρ ἦν πολὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ῥωμαίων λόγος, ὡς χρὴ τὸ χωρίον καταλαμβάνειν· καὶ διεστρατήγουν ὅσα πλεονεκτήσουσι τοὺς πολεμίους, μάλιστα μὲν ἐκεῖ στρατοπεδεύσαντες, εἰ δὲ μή, τειχίσαντες τὸν λόφον. ἔδοξεν οὖν τῷ Μαρκέλλῳ μετ' ὀλίγων ἱπποτῶν ἐπελάσαντι κατασκέψασθαι. καὶ λαβὼν τὸν μάντιν, ἐθύετο, καὶ τοῦ πρώτου πεσόντος ἱερείου, δείκνυσιν αὐτῷ τὸ ἧπαρ οὐκ ἔχον κεφαλὴν ὁ μάντις. ἐπιθυσαμένου δὲ τὸ δεύτερον, ἥ, τε κεφαλὴ μέγεθος ὑπερφυὲς ἀνέσχεν, καὶ τἄλλα φαιδρὰ θαυμαστῶς διεφάνη, καὶ λύσιν ἔχειν ὁ τῶν πρώτων φόβος ἔδοξεν. οἱ δὲ μάντεις ταῦτα μᾶλλον ἔφασαν δεδιέναι, καὶ ταράττεσθαι· λαμπροτάτων γὰρ ἐπ' αἰσχίστοις καὶ σκυθρωποτάτοις ἱεροῖς γινομένων, ὕποπτον εἶναι τῆς μεταβολῆς τὴν ἀτοπίαν. ἀλλὰ γὰρ

Τὸ πεπρωμένον, οὐ πῦρ, οὐ σιδαροῦν σχήσει τεῖχος,

κατὰ Πίνδαρον. ἐξῄει οὖν τόν τε συνάρχοντα Κρισπῖνον παραλαβών, καὶ τὸν υἱὸν χιλιαρχοῦντα, καὶ τοὺς σύμπαντας ἱππεῖς, εἴκοσι καὶ διακοσίους· ὧν Ῥωμαῖος οὐδεὶς ἦν, ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι, Τυῤῥηνοί, τεσσαράκοντα δὲ Φρεγελλάνοι, πεῖραν ἀρετῆς καὶ πίστεως ἀεὶ τῷ Μαρκέλλῳ δεδωκότες. ὑλώδους δὲ τοῦ λόφου καὶ συνηρεφοῦς ὄντος, ἀνὴρ καθήμενος ἄνω σκοπὴν εἶχεν τοῖς πολεμίοις, αὐτὸς οὐ συνορώμενος, καθορῶν δὲ τῶν Ῥωμαίων τὸ στρατόπεδον. καὶ τὰ γινόμενα

modus caſtris, multo tamen aptior videbatur inſidiis: quo etiam uti maluit. Itaque ſagittariorum atque haſtatorum in ſaltu & cavis magnam manum condidit, certus commoditatem loci allecturam eo Romanos. Nec falſus eſt expectatione: ſtatim enim fremebant vulgo in caſtris Romanis occupandum eum locum eſſe, diſputabantque, non aliter ac ſi duces eſſent, inter ſe, quantas opportunitates prærepturi eſſent hoſtibus; maxime ſi caſtra eo tranſtuliſſent, aut caſtello certe locum firmaſſent: moveruntque Marcellum ut iret cum paucis equitibus eum ſpeculatum. Ille accerſito aruſpice immolavit. Prima hoſtia cæſa, jecur ei ſine capite oſtendit aruſpex: in ſecunda caput ſupra modum auctum apparuit, reliquaque vehementer læta comparuere. Ea quum liberare priorum religione viderentur, aruſpices magis ſe terreri iis commoverique oſtenderunt; quod lætiſſimæ poſt fœdiſſimas & mæſtiſſimas victimæ ancipitem commutationis novitatem reddant. Sed enim

Fatum nec ignis nec murus tenet æneus,

ut ait Pindarus. Igitur collega aſſumpto Criſpino, filioque tribuno militum cum ducentis viginti ad ſummum equitibus, inter quos Romanus nemo, ſed erant Hetruſci omnes, præter quadraginta Fregellanos, quorum virtutem Marcellus & fidem ubique perſpexerat, profiſciſcitur. Nemoroſus erat opacuſque tumulus, in cujus vertice ſpeculator conſidebat, tectus ipſe ab hoſtium conſpectu, ſed oculis caſtra Romana habebat ſubjecta. Signo ab eo acceperant

μένα τούτου φράσαντος τοῖς λοχῶσι, προσελαύνοντα τὸν Μάρκελλον ἐάσαντες ἐγγὺς προσεξελθεῖν, ἐξαίφνης ἀνέστησαν, καὶ περιχυθέντες ἅμα πανταχόθεν, ἠκόντιζον, ἔπαιον, ἐδίωκον τοὺς φεύγοντας, συνεπλέκοντο τοῖς ἐφισταμένοις. οὗτοι δ' ἦσαν οἱ τεσσαράκοντα Φρεγελλάνοι. καὶ τῶν Τυρρηνῶν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ διατρεσάντων, αὐτοὶ συστραφέντες ἠμύνοντο πρὸ τῶν ὑπάτων· ἄχρι οὗ Κρισπῖνος μὲν ἀκοντίσμασι δυσὶ βεβλημένος, ἐπέστρεψεν εἰς φυγὴν τὸν ἵππον, Μάρκελλον δέ τις λόγχῃ πλατείᾳ διὰ τῶν πλευρῶν διήλασεν, ἣν λαγκίαν καλοῦσιν. οὕτω δὲ καὶ τῶν Φρεγελλάνων οἱ περιόντες ὀλίγοι παντάπασιν, αὐτὸν μὲν πεσόντα λείπουσι, τὸν δ' υἱὸν ἁρπάσαντες τετρωμένον, φεύγουσιν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. ἐγένοντο δὲ νεκροὶ μὲν οὐ πολλῷ τῶν τεσσαράκοντα πλείους, αἰχμάλωτοι δὲ τῶν μὲν ῥαβδούχων, πέντε, τῶν δὲ ἱππέων, εἴκοσι, δυεῖν δέοντες. ἐτελεύτησεν δὲ καὶ Κρισπῖνος ἐκ τῶν τραυμάτων, οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπιβιώσας. καὶ πάθος τοῦτο Ῥωμαίοις συνέπεσεν πρότερον οὐ γεγονὸς, ἀμφοτέρους ἐξ ἑνὸς ἀγῶνος τοὺς ὑπάτους ἀποθανεῖν.

Ἀννίβᾳ δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἐλάχιστος ἦν λόγος, Μάρκελλον δὲ πεπτωκέναι πυθόμενος, αὐτὸς ἐξέδραμεν ἐπὶ τὸν τόπον, καὶ τῷ νεκρῷ παραστὰς, καὶ πολὺν χρόνον τήν τε ῥώμην τοῦ σώματος καταμαθὼν καὶ τὸ εἶδος, οὔτε φωνὴν ἀφῆκεν ὑπερήφανον, οὔτε ἀπ' ὄψεως τὸ χαῖρον, ὡς ἄν τις ἐργώδη πολέμιον καὶ βαρὺν ἀπεκτονὼς, ἐξέφηνεν· ἀλλ' ἐπιθαυμάσας τὸ παράλογον τῆς τελευτῆς, τὸν μὲν δακτύλιον ἀφείλετο, τὸ δὲ σῶμα κοσμήσας πρέποντι κόσμῳ καὶ περιστείλας ἐντίμως, ἔκαυσε· καὶ τὰ λείψανα συνθεὶς

cepto, illi qui in inſidiis locati erant non ante moverunt ſe quam prope acceſſit Marcellus. Tum ſubito exorti omnes ac ſimul undique circumfuſi, jaculis petere, ferire, fugientium terga cædere, reſiſtentibus inſtare: quadraginta Fregellani ii erant. Et quanquam Hetruſci initio fugam ſtatim arripuerunt, hi tamen globo facto propugnabant pro conſulibus; donec Criſpinus duobus jaculis ictus, equum ad fugam capiendam convertit, & Marcelli latus lancea (uti vocant Romani) lata cuſpide fuit transfixum. Tum & Fregellani, qui pauci ſupererant, prolapſum conſulem relinquentes, Marcello adoleſcente & ipſo ſaucio erepto, in caſtra profugere. Ceciderunt haud multo amplius quadraginta, lictores quinque, & duodeviginti equites vivi in poteſtatem hoſtium venerunt. Criſpinus quoque paucis poſt diebus ex vulneribus moritur. Clades hæc, ut uno in prœlio ambo conſules caderent, antea inaudita accidit Romanis.

Annibal cætera vilipendens, cæde nuntiata Marcelli, ipſe confeſtim properat in tumulum. Corpus contemplanti, poſtquam diu & robur & ſpeciem conſideravit, nullum dictum excidit arrogantius, nec lætitiam vultu, ut alius fortaſſis acri & gravi ſublato hoſte, præ ſe tulit; ſed ad inſperatam mortem obſtupeſcens, annulo ejus ablato, corpus eximie ornatum & cultum honorifice cremavit. Reliquias in argenteam conditas

θεὶς εἰς κάλπην ἀργυρᾶν, καὶ χρυσοῦν ἐμβαλὼν στέφανον, ἀπέστειλε πρὸς τὸν υἱόν. τῶν δὲ Νομάδων τινὲς περιτυχόντες τοῖς κομίζουσιν, ὥρμησαν ἀφαιρεῖσθαι τὸ τεῦχος· ἀντιλαμβανομένων δ' ἐκείνων, ἐκβιαζόμενοι καὶ μαχόμενοι διέρριψαν τὰ ὀστᾶ. πυθόμενος δὲ Ἀννίβας, καὶ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, οὐδὲν ἄρα δυνατὸν γενέσθαι ἄκοντος Θεοῦ· τοῖς μὲν Νομάσιν ἐπέθηκε δίκην, οὐκέτι δὲ κομιδῆς ἢ συλλογῆς τῶν λειψάνων ἐφρόντισεν, ὡς δὴ κατά Θεόν τινα καὶ τῆς τελευτῆς καὶ τῆς ἀταφίας παραλόγως οὕτω τῷ Μαρκέλλῳ γενομένης. ταῦτα μὲν οὖν οἱ περὶ Κορνήλιον Νέπωτα καὶ Οὐαλέριον Μάξιμον ἱστορήκασι· Λίβιος δὲ καὶ Καῖσαρ ὁ Σεβαστὸς, κομισθῆναι τὴν ὑδρίαν πρὸς τὸν υἱὸν εἰρήκασιν, καὶ ταφῆναι λαμπρῶς. ἦν δὲ ἀνάθημα Μαρκέλλου, δίχα τῶν ἐν Ῥώμῃ, γυμνάσιον μὲν ἐν Κατάνῃ τῆς Σικελίας· ἀνδριάντες δὲ καὶ πίνακες τῶν ἐκ Συρακουσῶν, ἔν τε Σαμοθρᾴκῃ παρὰ τοῖς Θεοῖς οὓς Καβείρους ὠνόμαζον, καὶ περὶ Λίνδον, ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς. ἐκεῖ δὲ αὐτοῦ τῷ ἀνδριάντι τοῦτ' ἦν ἐπιγεγραμμένον, ὡς Ποσειδώνιος φησὶν, τὸ ἐπίγραμμα,

Οὗτός τοι Ῥώμης ὁ μέγας ξένε πατρίδος ἀστὴρ,
Μάρκελλος κλεινῶν Κλαύδιος ἐκ πατέρων.
Ἑπτάκι τὰν ὑπάταν ἀρχὰν ἐν Ἄρηϊ φυλάξας,
Καὶ πολὺν ἀντιπάλων ἐγκατέχευε φόνον.

τὴν γὰρ ἀνθύπατον ἀρχὴν, ἣν δὶς ἦρξε, ταῖς πέντε προσκατηρίθμησεν ὑπατείαις ὁ τὸ ἐπίγραμμα ποιήσας. γένος δ' αὐτοῦ λαμπρὸν ἄχρι Μαρκέλλου τοῦ Καίσαρος ἀδελφιδοῦ διέτεινεν, ὃς Ὀκταβίας ἦν τῆς Καίσαρος ἀδελφῆς υἱὸς, ἐκ

ditas urnam, injecta aurea corona, remiſit ad filium. Quum autem inferentes urnam Numidæ quidam delati molirentur eam auferre, repugnantibus illis vi eripuerunt, projeceruntque oſſa. Quo nuntiato, ad adſtantes Annibal, Quam nihil, inquit, poteſt fieri invito Deo! Numidas inde ſupplicio affecit, neque ultra deferendorum oſſium vel colligendorum fuit ei cura, quod nimirum fato quodam ita inconſulte cecidiſſet, & inhumatus jaceret Marcellus. Ita Cornelius Nepos & Valerius Maximus memoriæ prodidere: Livius & Cæſar Auguſtus delatam ad filium urnam fuiſſe, & elatum magnifico funere, autores ſunt. Monumentum extra ea quæ Romæ fuerunt, Marcelli gymnaſium extitit Catanæ Siciliæ. Signa & tabulæ pictæ ex iis quæ detraxit Syracuſis, in Samothracia in templo Deorum quos Cabiros nominabant, poſita, & in æde Minervæ Lindi: quo loco ſtatuæ ejus (ut tradit Poſidonius) hoc additum epigramma fuit,

Ingens hic patriæ lumen Romæ fuit, hoſpes,
Stemmate Marcellus Claudius ex vetere.
Septenas moderans per Martia geſta ſecures,
Ipſe hoſtes acie ſuſtulit innumeros.

Proconſulatum nempe autor epigrammatis, quem bis geſſit, quinque conſulatibus annumeravit. Clara ejus progenies uſque ad Marcellum ſororis Auguſti Octaviæ filium, quem edidit ex C. Marcello, pertinuit. Is in ædilitate

ἐκ Γαΐου Μαρκέλλου γεγονώς. ἀγορανομῶν δὲ Ῥωμαίων, ἐτελεύτησε νυμφίος, Καίσαρος θυγατρὶ χρόνον οὐ πολὺν συνοικήσας. εἰς δὲ τιμὴν αὐτοῦ καὶ μνήμην Ὀκταβία μὲν ἡ μήτηρ τὴν βιβλιοθήκην ἀνέθηκε, Καῖσαρ δὲ θέατρον, ἐπιγράψας Μαρκέλλου.

litate ſponſus deceſſit, quum Cæſaris filiam non ita pridem in matrimonium duxiſſet. In cujus honorem & memoriam mater Octavia bibliothecam dedicavit, Cæſar theatrum, quod nomine Marcelli inſcripſit.

Οσα

ΟΣΑ μὲν οὖν ἔδοξεν ἡμῖν ἀναγραφῆς ἄξια τῶν ἱστορημένων περὶ Μαρκέλλου καὶ Πελοπίδου, ταῦτά ἐστιν. τῶν δὲ κατὰ τὰς φύσεις καὶ τὰ ἤθη κοινοτήτων, ὥσπερ ἐφαμίλλων οὐσῶν (καὶ γὰρ ἀνδρεῖοι καὶ φιλόπονοι καὶ θυμοειδεῖς καὶ μεγαλόφρονες ἀμφότεροι γεγόνασιν) ἐκεῖνο δόξειεν ἂν διαφορὰν ἔχειν μόνον, ὅτι Μάρκελλος μὲν ἐν πολλαῖς πόλεσιν ὑποχειρίοις γενομέναις σφαγὰς ἐποίησεν, Ἐπαμεινώνδας δὲ καὶ Πελοπίδας οὐδένα πώποτε κρατήσαντες ἀπέκτειναν, οὐδὲ πόλεις ἠνδραποδίσαντο. λέγονται δὲ Θηβαῖοι μηδὲ Ὀρχομενίους ἂν οὕτω μεταχειρίσασθαι παρόντων ἐκείνων. ἐν δὲ ταῖς πράξεσι θαυμαστὰ μὲν καὶ μεγάλα τοῦ Μαρκέλλου τὰ πρὸς Κελτοὺς, ὡσαμένου τοσοῦτον πλῆθος ἱππέων ὁμοῦ καὶ πεζῶν, ὀλίγοις τοῖς περὶ αὐτὸν ἱππεῦσιν, ὃ ῥᾳδίως ὑφ' ἑτέρου στρατηγοῦ γεγονὸς οὐχ ἱστόρηται, καὶ τὸν ἄρχοντα τῶν πολεμίων ἀνελόντος. ἐν ᾧ τρόπῳ Πελοπίδας ἔπταισεν ὁρμήσας ἐπὶ ταυτὰ, προαναιρεθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ τυράννου, καὶ παθὼν πρότερον ἢ δράσας. οὐ μὴν ἀλλὰ τούτοις μὲν ἔστι παραβαλεῖν τὰ Λεῦκτρα καὶ Τεγύρας, ἐπιφανεστάτους

καὶ

HÆC ſunt quæ memoratu digna apud hiſtoricos de M. Marcello & Pelopida comperi. Quorum ingenii morumque quum ſumma ſit conſenſio, quia fortes ambo & impigri & animoſi excelſique fuerunt, in eo duntaxat apparet diverſitas, quod per multas urbes, quas in poteſtatem redegit, cædem edidit Marcellus; Epaminondas & Pelopidas victoria potiti neminem unquam interemerunt, neque civitatibus libertatem ademerunt. Thebanos etiam ferunt non ita in Orchomenios fuiſſe præſentibus illis conſulturos. Res geſtæ mirificæ & amplæ Marcelli adverſus Gallos: ubi pauciſſimis equitibus vallatus, ingentem equitum ſimul & peditum numerum fudit fugavitque, quod ab alio duce haud temere apud rerum ſcriptores reperias factum, hoſtiumque ducem interemit. Ad quod decus quum contenderet Pelopidas, non eſt id aſſequutus, ſed interemptus a tyranno, & ante effectum occupatus eſt. At his Leuctricam tamen, & illam ad Tegyras, nobiliſſimas

maxi-

καὶ μεγίστους ἀγώνων. κρυφαίῳ δὲ σὺν λόχῳ κατωρθωμένην πρᾶξιν οὐκ ἔχομεν τοῦ Μαρκέλλου παραβαλεῖν, οἷα Πελοπίδας περὶ τὴν ἐκ φυγῆς κάθοδον, καὶ ἀναίρεσιν τῶν ἐν Θήβαις τυράννων ἔπραξεν. ἀλλ᾽ ἐκεῖνο πολὺ πάντων ἔοικεν πρωτεύειν τῶν ὑπὸ σκότῳ καὶ δι᾽ ἀπάτης γεγενημένων τὸ ἔργον. Ἀννίβας φοβερὸς μὲν καὶ δεινὸς ἐνέκειτο, ὥσπερ ἀμέλει Λακεδαιμόνιοι τότε Θηβαίοις, ἐνδοῦναι μὲν τούτοις δὲ Πελοπίδας καὶ περὶ Τεγύρας καὶ περὶ Λεῦκτρα βέβαιόν ἐστιν, Ἀννίβαν δὲ Μάρκελλος, ὡς μὲν οἱ περὶ Πολύβιον λέγουσιν, οὐδὲ ἅπαξ ἐνίκησεν, ἀλλ᾽ ἀήττητος ἀνὴρ δοκεῖ διαγενέσθαι μέχρι Σκιπίωνος. ἡμεῖς δὲ Λιβίῳ, Καίσαρι, καὶ Νέπωτι, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, τῷ βασιλεῖ Ἰόβᾳ πιστεύομεν, ἥττας τινὰς καὶ τροπὰς ὑπὸ Μαρκέλλου τῶν σὺν Ἀννίβᾳ γενέσθαι· μεγάλην δὲ αὗται ῥοπὴν οὐδεμίαν ἐποίησαν· ἀλλ᾽ ἔοικε ψεύδωμά τι γενέσθαι περὶ τὸν Λίβυν ἐν ταῖς συμπλοκαῖς ἐκείναις. ὃ δὴ κατὰ λόγον καὶ προσηκόντως ἐθαυμάσθη μετὰ τοσαύτας τροπὰς στρατοπέδων, καὶ φόνους στρατηγῶν, καὶ σύγχυσιν ὅλης ὁμοῦ τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας, εἰς ἀντίπαλα τῷ θαῤῥεῖν καθισταμένων. ὁ γὰρ ἐκ πολλοῦ τοῦ πάλαι περιδεοῦς καὶ καταπεπληγότος, αὖθις ἐμβαλὼν τῷ στρατεύματι ζῆλον καὶ φιλονεικίαν πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ τοῦτο δὴ τὸ μὴ ῥᾳδίως τῆς νίκης ἀφιέμενον, ἀλλὰ καὶ ἀμφισβητοῦντα καὶ φιλοτιμούμενον ἐπάρας καὶ θαῤῥύνας, εἷς ἀνὴρ ἦν, Μάρκελλος. εἰθισμένους γὰρ ὑπὸ τῶν συμφορῶν, εἰ φεύγοντες ἐκφύγοιεν Ἀννίβαν, ἀγαπᾶν, ἐδίδαξεν αἰσχύνεσθαι σωζομένους

maximaſque pugnas opponas. Furtim vero & ex inſidiis non extat res ulla geſta Marcelli, cujuſmodi Pelopidæ, quum rediret ab exilio & tyrannos Thebis interimeret: verum hoc multum præ omnibus quæ geſta in umbra & aſtu fuerunt videtur commendandum. Jam Annibal terribilis hoſtis & durus urgebat Romanos, ſicut utique Thebanos tum Lacedæmonii. Verum hos ad Tegyras & in Leuctris fuſos fugatoſque fuiſſe in confeſſo eſt a Pelopida: Annibalem Marcellus (ut Polybius autor eſt) ne ſemel quidem fudit, ſed invictum apparet ad Scipionem uſque permanſiſſe. Nos vero Livio, Cæſari, Cornelio Nepoti, & inter Græcos regi Jubæ credimus fuſum fugatumque aliquot pugnis a Marcello Annibalis exercitum, ſed parum profecerunt illæ victoriæ ad ſummam. Apparet autem falſum aliquo modo in illis certaminibus fuiſſe Pœnum. At mirificum ſane merito fuiſſe videatur, quod tot fugatis exercitibus, tam multis ducibus cæſis, denique poſt totius pene confuſionem Romani imperii, pares Romanis animos ad congrediendum fecerit cum hoſte. Qui enim ingentem illum & inveteratum timorem pavoremque exemit, atque animum de gloria & victoria cum hoſtibus concertantem militibus revocavit, erexit, confirmavit; ut non facile victoriam concederent, ſed de ea decertarent pugnarentque, unus vir fuit Marcellus. Quos enim aſſiduæ clades aſſuefecerant, præclare ut putarent ſecum agi, ſi fuga elaberentur Annibali, hos docuit ignominioſum ar-

μυρίους μεθ' ἥττης, ἀρνεῖσθαι δὲ παρὰ μικρὸν ἐνδόντας, ἀλγεῖν δὲ μὴ κρατήσαντας.

Ἐπεὶ τοίνυν Πελοπίδας μὲν οὐδεμίαν ἡττήθη μάχην στρατηγῶν, Μάρκελλος δὲ πλείστας τῶν καθ' αὐτὸν Ῥωμαίων ἐνίκησεν, δόξειεν ἂν ἴσως τῷ δυσνικήτῳ πρὸς τὸ ἀήττητον ὑπὸ πλήθους τῶν κατωρθωμένων ἐπανισοῦσθαι. καὶ μὴν οὗτος μὲν εἷλε Συρακούσας, ἐκεῖνος δὲ τῆς Λακεδαιμονίων ἀπέτυχεν. ἀλλ' οἶμαι μεῖζον εἶναι τοῦ καταλαβεῖν Σικελίαν, τὸ τῇ Σπάρτῃ προσελθεῖν, καὶ διαβῆναι πρῶτον ἀνθρώπων πολέμῳ τὸν Εὐρώταν. εἰ μὴ νὴ Δία τοῦτο μὲν φήσει τις τὸ ἔργον Ἐπαμεινώνδᾳ μᾶλλον ἢ Πελοπίδᾳ προσήκειν, ὥσπερ καὶ τὰ Λεῦκτρα· τῶν δὲ Μαρκέλλῳ διαπεπραγμένων ἀκοινώνητον εἶναι τὴν δόξαν. καὶ γὰρ Συρακούσας μόνος εἷλεν, καὶ Κελτοὺς ἄνευ τοῦ συνάρχοντος ἐτρέψατο· καὶ πρὸς Ἀννίβαν, μηδενὸς συλλαμβάνοντος, ἀλλὰ καὶ πάντων ἀποτρεπόντων, ἀντιταξάμενος, καὶ μεταλαβὼν τὸ σχῆμα τοῦ πολέμου, πρῶτος ἡγεμὼν τοῦ τολμᾶν κατέστη.

Τὴν τοίνυν τελευτὴν ἐπαινῶ μὲν οὐδετέρου τῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' ἀνιῶμαι: καὶ ἀγανακτῶ τῷ παραλόγῳ τοῦ συμπτώματος, καὶ θαυμάζω μὲν ἐν μάχαις τοσαύταις, ὅσας ἀποκάμοι τις ἂν καταριθμῶν, μηδὲ τρωθέντα τὸν Ἀννίβαν· ἄγαμαι δὲ καὶ τὸν ἐν τῇ παιδείᾳ Χρυσάνταν, ὃς διηρμένος κοπίδα, καὶ παίειν μέλλων πολέμιον, ὡς ὑπεσήμηνεν ἡ σάλπιγξ ἀνακλητικὸν, ἀφεὶς τὸν ἄνδρα, μάλα πράως καὶ κοσμίως ἀνεχώρησεν. οὐ μὴν ἀλλὰ τὸν Πελοπίδαν ποιεῖ σύγγνωστον, ἅμα τῷ τῆς μάχης καιρῷ

arbitrari, ſi victi incolumes eſſent, ne faterentur vel tantillum ſe retuliſſe pedem, & niſi palmam tuliſſent, ut angeretur.

Et quando nullo unquam prœlio Pelopidas, quum ipſe præeſſet exercitui, ſuperatus fuit, Marcellus autem plurimas victorias inter æquales ſuos retulit; jure ſane is qui non facile vincebatur, fuit cum invictiſſimo ob plurimas victorias comparandus. At enim Syracuſas cepit Marcellus, ille Spartæ potiundæ ſpe fruſtratus eſt. Atqui magis arduum, meo judicio, fuit, propius Spartam ſigna moviſſe & primum mortalium tranſiiſſe Eurotam armatum, quam domare Siciliam; niſi ſane Epaminondæ citius id factum quam Pelopidæ, ſicut prœlium etiam Leuctricum, attribuendum cenſeas: Marcelli vero rerum geſtarum illibatum & integrum decus eſſe. Namque Syracuſas ſolus cepit, Gallos abſque collega fudit fugavitque: denique cum Annibale, nemine ſocio, immo deterrentibus eum omnibus, certavit, mutataque belli facie dux ad audendum princeps extitit.

Exitum certe neutrius laudo horum, immo ingemiſco & angor inopinato iſto caſu. Equidem admiror in tot conflictibus, quot deficiat dies recenſentem, ne vulnus quidem accepiſſe Annibalem. Commendo etiam in Cyropædia Chryſantem, qui ſublato enſe percuſſurus hoſtem, ut ſignum receptui datum eſt, omiſit hoſtem, placideque & modeſte recepit ſe. Verum Pelopidam excuſat tamen, quæ in pugnæ arti-

καιρῷ παράθερμον ὄντα καὶ πρὸς τὴν ἄμυναν οὐκ ἀγεννῶς ἐκφέρων ὁ θυμός. ἄριστον μὲν γὰρ νικῶντα σώζεσθαι τὸν στρατηγὸν, καὶ ἀποθανεῖν, εἰς ἀρετὴν καταλύσαντα βίον, ὡς Εὐριπίδης φησίν. οὕτω γὰρ οὐ πάθος, ἀλλὰ πρᾶξις γίνεται τοῦ τελευτήσαντος ὁ θάνατος. πρὸς δὲ τῷ θυμῷ τοῦ Πελοπίδου καὶ τὸ τέλος αὐτὸ τὸ τῆς νίκης ἐν τῷ πεσεῖν τὸν τύραννον ὁρώμενον, οὐ παντάπασιν ἀλόγως ἐπεσπάσατο τὴν ὁρμήν. χαλεπὸν γὰρ ἑτέρας οὕτω καλὴν καὶ λαμπρὰν ἐχούσης ὑπόθεσιν ἀριστείας ἐπιλαβέσθαι. Μάρκελλος δὲ, μήτε χρείας μεγάλης ἐπικειμένης, μήτε τοῦ παρὰ τὰ δεινὰ πολλάκις ἐξιστάντος τὸν λογισμὸν ἐνθουσιασμοῦ παρεστῶτος, ὡσάμενος ἀπερισκέπτως εἰς κίνδυνον, οὐ στρατηγοῦ πτῶμα, προδρόμου δέ τινος, ἢ κατασκόπου πέπτωκεν, ὑπατείας πέντε, καὶ τρεῖς θριάμβους, καὶ σκῦλα, καὶ τροπαιοφορίας ἀπὸ βασιλέων, τοῖς προαποθνήσκουσι Καρχηδονίων Ἴβηρσι καὶ Νομάσιν ὑποβαλών. ὥστε νεμεσῆσαι αὐτοὺς ἐκείνους ἑαυτοῖς τοῦ κατορθώματος, ἄνδρα Ῥωμαίων ἄριστον ἀρετῇ, καὶ δυνάμει μέγιστον, καὶ δόξῃ λαμπρότατον, ἐν τοῖς Φρεγελλάνων προδιερευνηταῖς παραναλῶσαι. χρὴ δὲ ταῦτα μὴ κατηγορίαν εἶναι τῶν ἀνδρῶν νομίζειν, ἀλλ᾽ ὡς ἀγανάκτησίν τινα καὶ παῤῥησίαν ὑπὲρ αὐτῶν ἐκείνων πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀνδρείαν αὐτῶν, εἰς ἣν τὰς ἄλλας κατανάλωσαν ἀρετὰς, ἀφειδήσαντες τοῦ βίου καὶ τῆς ψυχῆς, ὥσπερ ἑαυτοῖς οὐ ταῖς πατρίσι μᾶλλον καὶ φίλοις καὶ συμμάχοις ἀπολλυμένων. μετὰ δὲ τὸν θάνατον,

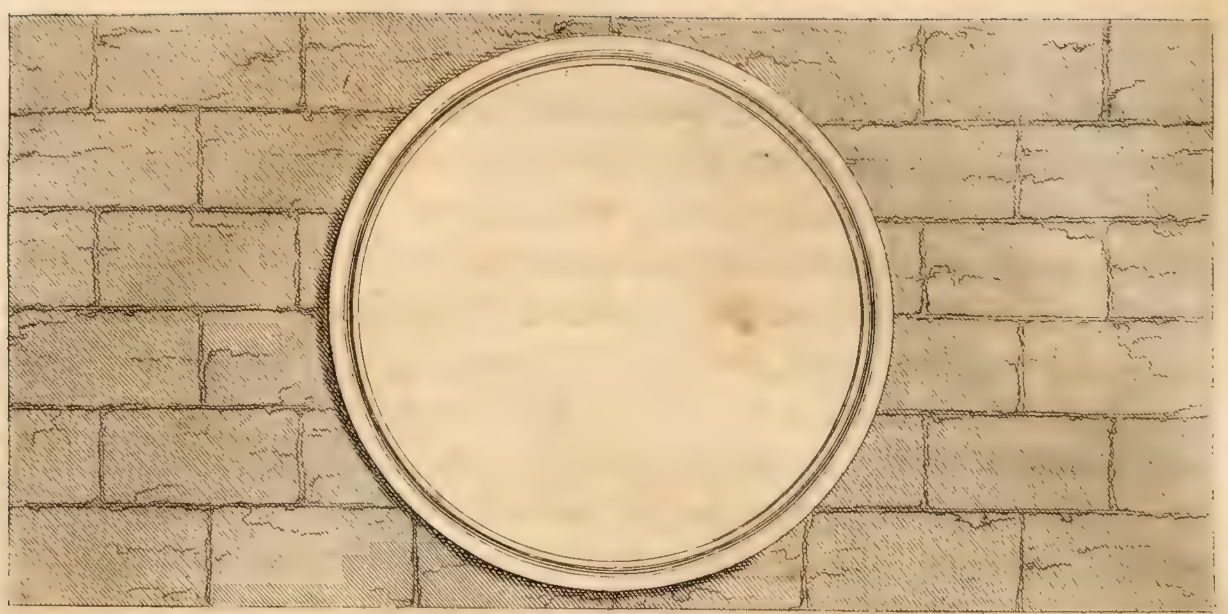
articulo ardentem ad perſequendam pœnam non ignave excitavit ira.

Primum eſt, ut incolumis fiet victoriam
Dux aſſequens, ſecundum, honeſte ut oppetat,

ut ait Euripides: tum enim non tam patiendo quam agendo mors videtur alicui contingere. Jam præter ipſum animi ardorem, Pelopidæ etiam victoriæ finis, qui in cæde poſitus tyranni erat, oculis ſubjectus non omnino rapuit illum inconſulte: quippe aliud cum tam præclara & ſplendida conjunctum materia non ita obvium erat arripere decus. Marcellus vero, quum neque magnopere ex re eſſet, neque fervor mentem ejus, ut fere in præſenti ſolet diſcrimine, moveret de gradu, præcipitans ſemetipſe, inexplorato incidit in periculum: qui non ducis, ſed antecurſoris cujuſpiam vel ſpeculatoris more, quinque conſulatus, tres triumphos, ſpolia, victoriarumque parta de regibus decora, mercenariis Pœnorum Hiſpanis Numidiſque objecit conculcanda; ut vel illi ipſi eum inviderint ſibi ſucceſſum, quod virum inter Romanos fortiſſimum, potentiſſimum, ac clariſſimum, obiter inter Fregellanos oppreſſiſſent exploratores. Hæc nemo nos animo accuſatorio, ſed vicem illorum ipſorum libere caſtigandi gratia eos eorumque virtutem retuliſſe exiſtimet, cui, dum vitam ſpiritumque vilipendunt, reliquas dotes ſuas tulerunt expenſas, tanquam ſibi, non patriæ magis ſociiſque atque amicis perirent. A morte Pe-

τον, Πελοπίδας μὲν τοὺς συμμάχους ταφεῖς ἔσχεν, ὑπὲρ ὧν ἀπέθανε· Μάρκελλος δὲ, τοὺς πολεμίους, ὑφ᾽ ὧν ἀπέθανε. ζηλωτὸν μὲν οὖν ἐκεῖνο καὶ μακάριον, κρεῖττον δὲ καὶ μεῖζον εὐνοίας χάριν ἀμειβομένης, ἔχθρα λυποῦσαν ἀρετὴν θαυμάζουσα. τὸ γὰρ καλὸν ἐνταῦθα τὴν τιμὴν ἔχει μόνον· ἐκεῖ δὲ τὸ λυσιτελὲς καὶ ἡ χρεία μᾶλλον ἀγαπᾶται τῆς ἀρετῆς.

Pelopidæ ſocii, pro quibus ceciderat, funus fecerunt: hoſtes, a quibus fuerat interfectus, Marcello. Optandum illud & fortunatum. Sed excellit præſtatque gratiam rependenti benevolentiæ honorans infeſtantem virtutem inimicitia: ſiquidem virtus hic honorem ſola vendicat, illic commodum & fructus potius quam virtus diligitur.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ὁ Λυσιμάχου, φυλῆς μὲν ἦν Ἀντιοχίδος, τὸν δὲ δῆμον, Ἀλωπεκῆθεν· περὶ δ' οὐσίας αὐτοῦ λόγοι διάφοροι γεγόνασιν, οἱ μὲν, ὡς ἐν πενίᾳ συντόνῳ καταβιώσαντος, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ἀπολιπόντος θυγατέρας δύο πολὺν χρόνον ἀνεκδότους δι' ἀπορίαν γεγενημένας. πρὸς δὲ τοῦτον τὸν λόγον ὑπὸ πολλῶν εἰρημένον ἀντιτασσόμενος ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος ἐν τῷ Σωκράτει, χωρίον τε Φαληροῖ φησὶ γινώσκειν Ἀριστείδου λεγόμενον, ἐν ᾧ τέθαπται· καὶ τεκμήρια τῆς περὶ τὸν οἶκον εὐπορίας, ἓν μὲν ἡγεῖται, τὴν ἐπώνυμον ἀρχὴν, ἣν ἦρξε τῷ κυάμῳ λαχὼν ἐκ τῶν γενῶν τῶν τὰ μέγιστα τιμήματα κεκτημένων, οὓς πεντακοσιομεδίμνους προσηγόρευον· ἕτερον δὲ, τὸν ἐξοστρακισμόν· οὐδενὶ γὰρ τῶν πενήτων, ἀλλὰ τοῖς ἐξ οἴκων τε μεγάλων, καὶ διὰ γένους ὄγκον ἐπιφθόνων, ὄστρακον ἐπιφέρεσθαι· τρίτον δὲ καὶ τελευταῖον, ὅτι νίκης ἀναθήματα χορηγικοὺς τρίποδας

δας

ARISTIDES Lyſimachi filius ex tribu fuit Antiochide, curia Alopecenſis. De cujus facultatibus variant. Hi enim in magna inopia vitam eum traduxiſſe, defunctumque duas reliquiſſe filias, diu ob paupertatem illocabiles. Cui ſermoni, qui complures habet autores, objiciens ſe in libro qui dicitur Socrates, Demetrius Phalereus, prædium ait ſe in Phalera, ubi humatus ſit, cognoſcere. Signa autem lauti patrimonii ejus, unum arbitratur, ſummum magiſtratum, a quo annus nomen trahit, quem geſſit faba ſortitus inter eas familias quæ magno in cenſu erant, quos Pentacoſiomedimnos vocabant, quod quingentos modios haberent in cenſu: alterum, exilium decennale, quod inopi exilium nemini ſolitum erat, ſed illis qui ex illuſtri familia atque ex faſtu eſſent invidioſi, irrogari: tertium & poſtremum, quod in Liberi patris templo victoriæ monumenta tripodas chora-

gicas

δας ἐν Διονύσου κατέλιπεν, οἳ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυντο, τοιαύτην ἐπιγραφὴν διασώζοντες, Ἀντιοχὶς ἐνίκα, Ἀριστείδης ἐχορήγει, Ἀρχέστρατος ἐδίδασκε. τοῦτο μὲν οὖν καίπερ εἶναι δοκοῦν μέγιστον, ἀσθενέστατόν ἐστι. καὶ γὰρ Ἐπαμεινώνδας, ὃν πάντες ἄνθρωποι γινώσκουσιν ἐν πενίᾳ καὶ τραφέντα πολλῇ καὶ βιώσαντα, καὶ Πλάτων ὁ φιλόσοφος, οὐκ ἀφιλοτίμους ἀνεδέξαντο χορηγίας, ὁ μὲν αὐληταῖς ἀνδράσιν, ὁ δὲ παισὶ κυκλίοις χορηγήσας· τούτῳ μὲν Δίωνος τοῦ Συρακουσίου τὴν δαπάνην παρέχοντος, Ἐπαμεινώνδᾳ δὲ τῶν περὶ Πελοπίδαν. οὐ γάρ ἐστι τοῖς ἀγαθοῖς ἀκήρυκτος καὶ ἄσπονδος πρὸς τὰς παρὰ τῶν φίλων δωρεὰς πόλεμος· ἀλλὰ τὰς εἰς ἀπόθεσιν καὶ πλεονεξίαν ἀγεννεῖς ἡγούμενοι καὶ ταπεινάς, ὅσαι φιλοτιμίας τινὸς ἀκερδοῦς ἔχονται καὶ λαμπρότητος, οὐκ ἀπωθοῦνται. Παναίτιος μέντοι περὶ τοῦ τρίποδος ἀποφαίνει τὸν Δημήτριον ὁμωνυμίᾳ διεψευσμένον. ἀπὸ γὰρ τῶν Περσικῶν εἰς τὴν τελευτὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, δύο μόνους Ἀριστείδας χορηγοὺς ἀναγράφεσθαι νικῶντας· ὧν οὐδέτερον εἶναι τῷ Λυσιμάχου τὸν αὐτὸν, ἀλλὰ τὸν μὲν, Ξενοφίλου πατρὸς, τὸν δὲ, χρόνῳ πολλῷ νεώτερον· ὡς ἐλέγχει τὰ γράμματα τῆς μετ' Εὐκλείδην ὄντα γραμματικῆς, καὶ προσγεγραμμένος Ἀρχέστρατος, ὃν ἐν τοῖς Μηδικοῖς οὐδεὶς, ἐν δὲ τοῖς Πελοποννησιακοῖς συχνοὶ χορῶν διδάσκαλον ἀναγράφουσι. τὸ μὲν οὖν τοῦ Παναιτίου βέλτιον ἐπισκεπτέον ὅπως ἔχει. τῷ δ' ὀστρακισμῷ πᾶς ὁ διὰ δόξαν ἢ γένος ἢ λόγου δύναμιν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς νομιζόμενος ὑπέπιπτεν. ὅπου

καὶ

gicas reliquit, quæ & hoc noſtro ævo oſtenduntur, retinentque inſcriptionem hanc, Tribus Antiochis vicit, Ariſtides choragus fuit, Archeſtratus docuit. Cæterum hoc quod videtur plurimi momenti, minimum habet tamen ponderis: ſiquidem quem omnes noverunt mortales in egeſtate enutritum fuiſſe & vixiſſe gravi, Epaminondas, & Plato philoſophus, non vulgaria munera exhibuerunt, hic puerorum chorum quem cyclium vocant, ille viros tibicines; præbente Platoni Syracuſio Dione, ſuperiori Pelopida. Neque enim bellum boni viri cum amicorum donis internecinum & inexpiabile ſuſceperunt: verum ea quæ ideo recipiuntur ut avaritiæ cauſa reponantur, ſordida cenſent & abjecta, quæ vero conjunctam habent ambitionem non quæſtuoſam & ſplendorem, non rejiciunt. Cæterum de tripode Demetrium exiſtimat Panætius nominis ſimilitudine falſum. Nam a bellis Perſicis ad exitum Peloponneſiaci, duos modo choragos victores reperiri in actis Ariſtidas, quorum eſſe neutrum eundem hunc Lyſimachi filium: ſed uni patrem fuiſſe Xenophilum, alterum longo tempore minorem; ut ſcriptura arguit orthographiæ, quæ viguit poſt Euclidem, & qui aſcriptus eſt Archeſtratus, quem Medicis bellis nemo, frequentes Peloponneſiacis choros docuiſſe perſcribunt. Cæterum Panætii dictum, quemadmodum conſtet, perpendendum eſt accuratius. Decennali vero exilio quilibet qui gloria vel nobilitate vel eloquentia excedere cenſeretur vulgus, expoſitus erat: ut etiam

Peri-

καὶ Δάμων ὁ Περικλέους διδάσκαλος, ὅτι τῷ φρονεῖν ἐδόκει τις εἶναι περιττὸς, ἐξωστρακίσθη. καὶ μὴν ἄρξαι γε τὸν Ἀριστείδην ὁ Ἰδομενεὺς, οὐ κυαμευτὸν, ἀλλ' ἑλομένων Ἀθηναίων φησίν. εἰ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἦρξεν, ὡς αὐτὸς ὁ Δημήτριος γέγραφε, καὶ πάνυ πιθανόν ἐστιν ἐπὶ δόξῃ τοσαύτῃ καὶ κατορθώμασι τηλικούτοις ἀξιωθῆναι δι' ἀρετὴν, ἧς διὰ πλοῦτον ἐτύγχανον οἱ λαμβάνοντες. ἀλλὰ γὰρ ὁ Δημήτριος, οὐ μόνον Ἀριστείδην, ἀλλὰ καὶ Σωκράτη δῆλός ἐστι τῆς πενίας ἐξελέσθαι φιλοτιμούμενος, ὡς μεγάλου κακοῦ. καὶ γὰρ ἐκείνῳ φησὶν οὐ μόνον τὴν οἰκίαν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ μνᾶς ἑβδομήκοντα τοκιζομένας ὑπὸ Κρίτωνος.

Ἀριστείδης δὲ, Κλεισθένους μὲν τοῦ καταστησαμένου τὴν πολιτείαν μετὰ τοὺς τυράννους ἑταῖρος γενόμενος, ζηλώσας δὲ καὶ θαυμάσας μάλιστα τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν Λυκοῦργον τὸν Λακεδαιμόνιον, ἥψατο μὲν ἀριστοκρατικῆς πολιτείας, ἔσχε δ' ἀντιτασσόμενον ὑπὲρ τοῦ δήμου Θεμιστοκλέα τὸν Νεοκλέους. ἔνιοι μὲν οὖν φασὶν αὐτοὺς παῖδας ὄντας καὶ συντρεφομένους ἀπ' ἀρχῆς, ἐν παντὶ καὶ σπουδῆς ἐχομένῳ καὶ παιδιᾶς πράγματι καὶ λόγῳ διαφέρεσθαι πρὸς ἀλλήλους· καὶ τὰς φύσεις εὐθὺς ὑπὸ τῆς φιλονεικίας ἐκείνης ἀνακαλύπτεσθαι· τὴν μὲν εὐχερῆ καὶ παράβολον καὶ πανοῦργον οὖσαν, καὶ μετ' ὀξύτητος ἐπὶ πάντα ῥαδίως φερομένην, τὴν δ' ἱδρυμένην ἐν ἤθει βεβαίῳ καὶ πρὸς τὸ δίκαιον ἀτενῆ, ψεῦδος δὲ καὶ βωμολοχίαν καὶ ἀπάτην οὐδ' ἐν παιδιᾶς τινι τρόπῳ προσιεμένην. Ἀρίστων δ' ὁ Χῖος ἐξ ἐρωτικῆς ἀρχῆς γενέσθαι φησὶ, καὶ προελθεῖν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἔχθραν αὐτῶν. Στησίλεω γὰρ, ὃς ἦν

γένει

Periclis præceptor Damon, quod haberetur ſingularis prudentiæ, mulctatus tali exilio fuerit. Jam Ariſtidem Idomeneus non ſorte, ſed ſuffragiis ait creatum ab Athenienſibus Archontem: qui, ſi ſecundum Platæenſem aciem Archon fuit, ut ipſe literis prodidit Demetrius, omnino conſentaneum ſit a tanto decore & rebus geſtis tantis eo illum per virtutem provectum, quo ob divitias aſpirabant alii. At enim non Ariſtidem tantum Demetrius, verum etiam Socratem aperte contendit a paupertate, ſicut a magno vindicare malo. Quippe non modo domum ei dicit fuiſſe, ſed & minas ſeptuaginta apud Critonem fœnori datas.

Porro Ariſtides Cliſthenis neceſſarius fuit ejus, qui poſt tyrannos rempublicam conſtituit. Hic æmulans præ cæteris viris qui rempub. tractaverunt, atque longe præferens Lycurgum Lacedæmonium, ſtatum reipub. amplexus eſt in quo pollerent optimates. Ubi adverſarium habuit Themiſtoclem Neoclis, qui populi partes tuebatur. Hos quidam referunt a prima ætate, quum una educarentur, omni in re & ſermone vel ſerio vel ludicro diſſenſiſſe inter ſe, atque ingenia eorum ſtatim ex illa contentione detecta: promptum hoc & projectum, vafrumque, quod cito & facile quovis cum vehementia ferretur; alterum ſtabili fixum indole eſſe, & juſtitiæ inhærens, mendacium vero vel levitatem vel fraudem ne in ludo quidem ulla ratione admittens. Ariſto Chius ex amatorio initio natam eo refert exarſiſſe horum ſimultatem. Steſilaum enim, qui

Cea

γένει Κεῖος, ἰδέᾳ τε καὶ μορφῇ σώματος πολὺ τῶν ἐν ὥρᾳ λαμπρότατος, ἀμφοτέρους ἐρασθέντας, οὐ μετρίως ἐνεγκεῖν τὸ πάθος, οὐδ' ἅμα λήγοντι τῷ κάλλει τοῦ παιδὸς ἀποθέσθαι τὴν φιλονεικίαν, ἀλλ' ὥσπερ ἐγγυμνασαμένους ἐκείνῃ, πρὸς τὴν πολιτείαν εὐθὺς ὁρμῆσαι διαπύρους ὄντας καὶ διαφόρως ἔχοντας. ὁ μὲν οὖν Θεμιστοκλῆς εἰς ἑταιρείαν ἐμβαλὼν ἑαυτὸν, εἶχε πρόβλημα καὶ δύναμιν οὐκ εὐκαταφρόνητον, ὥστε καὶ πρὸς τὸν εἰπόντα, καλῶς αὐτὸν ἄρξειν Ἀθηναίων, ἄνπερ ἴσος ᾖ καὶ κοινὸς ἅπασι, Μηδέποτε, εἶπεν, εἰς τοῦτον ἐγὼ καθίσαιμι τὸν θρόνον, ἐν ᾧ πλέον οὐδὲν ἕξουσιν οἱ φίλοι παρ' ἐμοὶ τῶν ἀλλοτρίων. Ἀριστείδης δὲ καθ' ἑαυτὸν ὥσπερ ὁδὸν ἰδίαν ἐβάδιζε διὰ τῆς πολιτείας· πρῶτον μὲν, οὐ βουλόμενος συναδικεῖν τοῖς ἑταίροις, ἢ λυπηρὸς εἶναι μὴ χαριζόμενος· ἔπειτα τὴν ἀπὸ τῶν φίλων δύναμιν οὐκ ὀλίγους ὁρῶν ἐπαίρουσαν ἀδικεῖν, ἐφυλάττετο, μόνῳ τῷ χρηστὰ καὶ δίκαια πράττειν καὶ λέγειν ἀξιῶν θαῤῥεῖν τὸν ἀγαθὸν πολίτην.

Οὐ μὴν ἀλλὰ πολλὰ κινουμένου τοῦ Θεμιστοκλέους παραβόλως, καὶ πρὸς πᾶσαν αὐτῷ πολιτείαν ἐνισταμένου καὶ διακόπτοντος, ἠναγκάζετό πως καὶ αὐτὸς, τὰ μὲν ἀμυνόμενος, τὰ δὲ κολούων τὴν ἐκείνου δύναμιν, χάριτι τῶν πολλῶν αὐξομένην, ὑπεναντιοῦσθαι οἷς ἔπραττεν ὁ Θεμιστοκλῆς· βέλτιον ἡγούμενος παρελθεῖν ἔνια τῶν συμφερόντων τῷ δήμῳ, ἢ τῷ κρατεῖν ἐκεῖνον, ἐν πᾶσιν ἰσχυρὸν γενέσθαι. τέλος δέ ποτε τοῦ Θεμιστοκλέους πράττοντός τι τῶν δεόντων, ἀντικρούσας καὶ περιγενόμενος, οὐ κατέσχεν, ἀλλ' εἶπεν ἀπὸ τῆς

Cea oriundus, figura & ſpecie corporis longe omnibus pueris præſtabat, quum ambo amarent, non mediocri percitos affectu fuiſſe: neque una cum defloreſcente forma pueri abjeciſſe æmulationem, ſed quaſi in illa expertos lacertos ſuos illico ad rempub. prorupiſſe flagrantes & inter ſe diſſidentes. Ac Themiſtocles in ſodalitium ſe conjiciens, propugnaculo & opibus non contemnendis munivit ſe. Unde ad illum qui dixit ei præclare moderaturum ipſum Athenienſibus, ſi æquus omnibus & communis eſſet, Nequaquam (inquit) ea conſideam ſella, in qua nullam prærogativam præ alienis habituri amici ſint. Ariſtides vero ſeorſum peculiarem viam tenebat in repub. Primum ad ſodalium libitum nolebat peccare, neque acerbus haberi, ſi non obſecundaret ſtudiis eorum. Deinde quum amicorum præſidio non paucos cerneret invitari ad injuriam, id evitavit: volebat autem ex benefaciendo tantum, exque juſta agendo & dicendo fiduciam ſumere bonum civem.

Veruntamen multa movente Themiſtocle periculoſe, & adverſus omnes actiones ſuas cooriente atque interpellante ipſum, compulſus ſcilicet ipſe quoque eſt, partim ulciſcendi gratia, partim Themiſtoclis reprimendæ potentiæ ſtudio gliſcentis populari, factis ejus reluctari; ſatius eſſe cenſens commoda populi aliqua negligere, quam illum ubique invaleſcere victorem. Denique quum Themiſtocles aliquando quiddam recte atque ordine ageret, adverſatus ei eſt: quo dejecto non continuit ſe, ſed jactavit digrediens

τῆς ἐκκλησίας ἀπιὼν, ὡς οὐκ ἔστι σωτηρία τοῖς Ἀθηναίων πράγμασιν, εἰ μὴ καὶ Θεμιστοκλέα καὶ αὐτὸν εἰς τὸ βάραθρον ἐμβάλοιεν. πάλιν δὲ γράψας τινὰ γνώμην εἰς τὸν δῆμον, ἀντιλογίας οὔσης πρὸς αὐτὴν καὶ φιλονεικίας, ἐκράτει· μέλλοντος δὲ τοῦ προέδρου τὸν δῆμον ἐπερωτᾷν, αἰσθόμενος ἐκ τῶν λόγων αὐτῶν τὸ ἀσύμφορον, ἀπέστη τοῦ ψηφίσματος. πολλάκις δὲ καὶ δι' ἑτέρων εἰσέφερε τὰς γνώμας, ὡς μὴ φιλονεικίᾳ τῇ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐμπόδιος εἴη τῷ συμφέροντι. θαυμαστὴ δέ τις ἐφαίνετο αὐτοῦ παρὰ τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβολὰς ἡ εὐστάθεια, μήτε ταῖς τιμαῖς ἐπαιρομένου, πρός τε τὰς δυσημερίας ἀθορύβως καὶ πράως ἔχοντος, καὶ ὁμοίως ἡγουμένου χρῆναι τῇ πατρίδι παρέχειν ἑαυτὸν οὐ χρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ δόξης, προῖκα καὶ ἀμισθὶ πολιτευόμενον. ὅθεν, ὡς ἔοικε, τῶν εἰς Ἀμφιάραον ὑπ' Αἰσχύλου πεποιημένων ἰαμβείων ἐν τῷ θεάτρῳ λεγομένων,

Οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει,
Βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπούμενος,
Ἀφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα·

πάντες ἀπέβλεψαν εἰς Ἀριστείδην, ὡς ἐκείνῳ μάλιστα τῆς ἀρετῆς ταύτης προσηκούσης.

Οὐ μόνον δὲ πρὸς εὔνοιαν καὶ χάριν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ πρὸς ἔχθραν ἰσχυρότατος ἦν ὑπὲρ τῶν δικαίων ἀντιβῆναι. λέγεται γοῦν ποτε διώκων ἐχθρὸν ἐν δικαστηρίῳ, μετὰ τὴν κατηγορίαν οὐ βουλομένων ἀκούειν τοῦ κινδυνεύοντος

τῶν

diens ex concione, niſi & Themiſtoclem & ſe male perderent, non poſſe rempub. Athenienſium conſiſtere. Alio tempore quum rogationem ad populum tuliſſet, atque ea impugnaretur, erat eam poſt concertationem obtenturus: jamque miſſuro in ſuffragia populum Archonte, ex ipſis habitis orationibus animadverſo vitio abjecit rogationem. Identidem etiam ferebat per alios rogationes, ne ſtudio ſecum contendendi obſiſteret Themiſtocles bono publico. Mirifica vero apparuit ejus in rerum publicarum viciſſitudinibus conſtantia. Neque enim honoribus inflabatur, & offenſiones omnes ſedate ferebat & leniter: atque æque cenſebat præſtare ſe patriæ debere, ut non ſine pecuniæ ſolum, ſed & ſine gloriæ præmio vel mercede eam adminiſtraret. Unde ſane, quum facti in Amphiaraum ab Æſchylo iambi in theatro recitarentur,

Hic eſſe juſtus, at videri nil avet,
Magnos profundi pectoris fructus legens,
Conſilia de quo germinant clariſſima,

omnes converterunt in Ariſtidem oculos, tanquam ad eum præcipue hæc virtus pertineret.

Non ſolum autem amori & gratiæ, ſed iræ quoque & odio repugnabat pro juſtitia fortiſſime. Ac ferunt, quum inimicum judicio perſequeretur, abnuentibus poſt accuſationem judicibus reum audire, ſed

con-

τῶν δικαστῶν, ἀλλὰ τὴν ψῆφον εὐθὺς αἰτούντων ἐπ' αὐτὸν, ἀναπηδήσας τῷ κρινομένῳ συνικετεύειν, ὅπως ἀκουσθείη καὶ τύχοι τῶν νομίμων. πάλιν δὲ κρίνων ἰδιώταις δυσὶ, τοῦ ἑτέρου λέγοντος ὡς πολλὰ τυγχάνει τὸν Ἀριστείδην ὁ ἀντίδικος λελυπηκὼς, λέγ' ὦ 'γαθὲ, φάναι, μᾶλλον, εἴ τι σε κακὸν πεποίηκεν· σοὶ γὰρ οὐκ ἐμαυτῷ δικάζω. τῶν δὲ δημοσίων προσόδων αἱρεθεὶς ἐπιμελητὴς, οὐ μόνον τοὺς καθ' αὐτὸν ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ γενομένους ἄρχοντας ἀπεδείκνυε πολλὰ νενοσφισμένους, καὶ μάλιστα τὸν Θεμιστοκλέα.

Σοφὸς γὰρ ἀνὴρ, τῆς δὲ χειρὸς οὐ κρατῶν.

δι' ὃ καὶ συναγαγὼν πολλοὺς ἐπὶ τὸν Ἀριστείδην, ἐν ταῖς εὐθύναις διώκων κλοπῆς καταδίκῃ περιέβαλεν, ὥς φησιν Ἰδομενεύς. ἀγανακτούντων δὲ τῶν πρώτων ἐν τῇ πόλει καὶ βελτίστων, οὐ μόνον ἀφείθη τῆς ζημίας, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἄρχων ἐπὶ τὴν αὐτὴν διοίκησιν ἀπεδείχθη. προσποιούμενος δὲ τῶν προτέρων μεταμέλειν αὐτῷ, καὶ μαλακώτερον ἐνδιδοὺς ἑαυτὸν, ἤρεσκε τοῖς τὰ κοινὰ κλέπτουσιν, οὐκ ἐξελέγχων οὐδ' ἀκριβολογούμενος, ὥστε καταπιμπλαμένους τῶν δημοσίων, ὑπερεπαινεῖν τὸν Ἀριστείδην, καὶ δεξιοῦσθαι τὸν δῆμον ὑπὲρ αὐτοῦ σπουδάζοντας ἄρχοντα πάλιν αἱρεθῆναι. μελλόντων δὲ χειροτονεῖν, ἐπετίμησε τοῖς Ἀθηναίοις, Ὅτε μὲν γὰρ, ἔφη, πιστῶς καὶ καλῶς ὑμῖν ἦρξα, προυπηλακίσθην· ἐπεὶ δὲ πολλὰ τῶν κοινῶν καταπροεῖμαι τοῖς κλέπτουσι, θαυμαστὸς εἶναι δοκῶ πολίτης. αὐτὸς μὲν οὖν αἰσχύνομαι τῇ νῦν τιμῇ μᾶλλον ἢ τῇ πρώτῃ καταδίκῃ. συνάχθομαι δ' ὑμῖν, παρ' οἷς ἐνδοξότερόν ἐστιν τοῦ σώζειν

σώζειν

confeſtim in eum ferre parantibus ſententiam, exiliiſſe eum, atque una cum illo ſupplicaſſe ut audiretur & legitime cum eo ageretur. Alias quum judex ſederet inter duos privatos, & alter adverſarium diceret multas injurias Ariſtidi obtuliſſe, quin tu bone vir, dixiſſe, profers potius, ſi quid admiſit in te: tibi enim non mihi ſum judex. Fiſci præterea procurator creatus demonſtravit non ſolum ſui temporis magiſtratus, ſed & ſuperiores magnam pecuniam avertiſſe, Themiſtoclem præ cæteris.

Sapit quidem vir, ſed manus non continet.

Quare magna coitione in Ariſtidem facta, negotium ei, quum referret rationes, fecit, & peculatus eum (ut Idomeneus ait) damnavit. Quod quum ferrent principes civitatis & optimi quique indigne, non modo litis æſtimatione liberatus, ſed & quæſtor eſt iterum deſignatus. Hic quum præ ſe ferret priorum conſiliorum pœnitere ſe, & molliorem præberet, erat acceptus iis qui expilabant ærarium, quod non detegeret ipſos, nec exacte excuteret: unde ſatiati pecunia publica in cœlum ferebant Ariſtidem, ac populum pro eo prenſabant, laborabantque ut denuo iſti curæ præficeretur. At populum, quum ipſum deſignaturus eſſet, caſtigavit. Quum enim (inquit) verſatus in magiſtratu eſſem innocenter & recte, labe aſperſus ſum: ubi multa de publico depeculatoribus condono, præclarus videor civis. Me igitur magis hujus pudet laudis quam damnationis prioris: veſtri vero miſeret me, apud quos obſequi honorabilius

bilius

σώζειν τὰ δημόσια, τὸ χαρίζεσθαι τοῖς πονηροῖς. ταῦτα δ' εἰπὼν, καὶ τὰς κλοπὰς ἐξελέγξας, τοὺς μὲν τότε βοῶντας καὶ μαρτυροῦντας ὑπὲρ αὐτοῦ κατεστόμισε, τὸν δ' ἀληθινὸν καὶ δίκαιον ἀπὸ τῶν βελτίστων ἔπαινον εἶχεν.

Ἐπεὶ δὲ Δάτις ὑπὸ Δαρείου πεμφθεὶς, λόγῳ μὲν, ἐπιθεῖναι δίκην Ἀθηναίοις, ὅτι Σάρδεις ἐνέπρησαν, ἔργῳ δὲ, καταστρέψασθαι τοὺς Ἕλληνας, εἰς Μαραθῶνα παντὶ τῷ στόλῳ κατέσχε καὶ τὴν χώραν ἐπόρθει, τῶν δὲ καθεστώτων τοῖς Ἀθηναίοις ἐπὶ τὸν πόλεμον στρατηγῶν, μέγιστον μὲν· εἶχεν ἀξίωμα Μιλτιάδης, δόξῃ δὲ καὶ δυνάμει δεύτερος ἦν Ἀριστείδης· καὶ τότε περὶ τῆς μάχης γνώμῃ τῇ Μιλτιάδου προσθέμενος, οὐ μικρὰν ἐποίησε ῥοπήν. καὶ παρ' ἡμέραν ἑκάστου στρατηγοῦ τὸ κράτος ἔχοντος, ὡς περιῆλθεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχὴ, παρέδωκε Μιλτιάδῃ, διδάσκων τοὺς συνάρχοντας, ὅτι τὸ πείθεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς εὖ φρονοῦσιν, οὐκ αἰσχρὸν, ἀλλὰ σεμνόν ἐστι καὶ σωτήριον. οὕτω δὲ πραΰνας τὴν φιλονεικίαν, καὶ προτρεψάμενος αὐτοὺς ἀγαπᾷν μιᾷ γνώμῃ τῇ κρατίστῃ χρωμένους, ἔρρωσε τὸν Μιλτιάδην, τῷ ἀπερισπάστῳ τῆς ἐξουσίας ἰσχυρὸν γενόμενον. χαίρειν γὰρ ἐῶν ἕκαστος ἤδη τὸ καθ' ἡμέραν ἄρχειν, ἐκείνῳ προσεῖχεν. ἐν δὲ τῇ μάχῃ, μάλιστα τῶν Ἀθηναίων τοῦ μέσου πονήσαντος, καὶ πλεῖστον ἐνταῦθα χρόνον τῶν βαρβάρων ἀντερεισάντων κατὰ Λεοντίδα καὶ Ἀντιοχίδα φυλὴν, ἠγωνίσαντο λαμπρῶς τεταγμένοι παρ' ἀλλήλους, ὅ, τε Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης. ὁ μὲν γὰρ Λεοντίδης ἦν, ὁ δ' Ἀντιοχίδης. ἐπεὶ δὲ τρεψάμενοι τοὺς βαρβάρους ἐνέβαλον εἰς τὰς ναῦς, καὶ πλέοντας

τας

bilius eſt improbis, quam conſervare commoda publica. Ita fatus ubi furta patefecit, applaudentes ſibi & commendantes elingues reddidit, verum autem & juſtum tulit ab optimo quoque præconium.

Poſtquam ab Dario miſſus Datis, verbo ad perſequendam a populo Athenienſe pœnam, quod Sardes inflammaſſent, revera ad ſubigendam Græciam, appulit cum tota claſſe ad Marathonem & agros vaſtavit: atque inter prætores, quos bello gerendo præfecerat populus Athenienſis, ſummæ autoritatis erat Miltiades, dignitate vero & potentia Ariſtides ſecundus. In ſententiam tunc de prœlio committendo Miltiadis deſcendendo, non parum momenti fecit. Quumque ad ſingulos prætores viciſſim ſingulis diebus ſumma poteſtas circumferretur, ubi ad ipſum vices rediere, tradidit imperium Miltiadi: collegas docens non eſſe audire & ſequi prudentes turpe, ſed amplum & ſalutare. Ita compreſſa contentione, hortatus eos ut uno in conſilio acquieſcerent optimo, eoque uterentur, confirmavit Miltiadem, qui non interrupto imperio pollens fuit. Quippe deſtiterunt tum ſinguli ſingulis diebus imperare, atque illi dicto fuerunt audientes. In pugna quum media Athenienſium acies præcipue laboraret, atque ibi diutiſſime Leontidem & Antiochidem tribus urgerent barbari, fortiter dimicaverunt comparati inter ſe Themiſtocles & Ariſtides: quod hic ex Antiochide, ille eſſet ex Leontide. Ut fuſos fugatoſque barbaros ad naves redegerunt, & curſum tene-

2 re

τας οὐκ ἐπὶ νήσων ἑώρων, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς θαλάσσης εἴσω πρὸς τὴν Ἀττικὴν ἀποβιαζομένους, φοβηθέντες μὴ τὴν πόλιν ἔρημον λάβωσι τῶν ἀμυνομένων, ταῖς μὲν ἐννέα φυλαῖς ἠπείγοντο πρὸς τὸ ἄστυ, καὶ κατήνυσαν αὐθημερόν. ἐν δὲ Μαραθῶνι μετὰ τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς Ἀριστείδης ἀπολειφθεὶς φύλαξ τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν λαφύρων, οὐκ ἐψεύσατο τὴν δόξαν, ἀλλὰ χύδην μὲν ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ παρόντος, ἐσθῆτος δὲ παντοδαπῆς καὶ χρημάτων ἄλλων ἀμυθήτων ἐν ταῖς σκηναῖς καὶ τοῖς ἡλωκόσι σκάφεσιν ὑπαρχόντων, οὔτ' αὐτὸς ἐπεθύμησε θιγεῖν, οὔτ' ἄλλον εἴασεν, πλὴν εἴ τινες ἐκεῖνον λαθόντες ὠφελήθησαν. ὧν ἦν καὶ Καλλίας ὁ δᾳδοῦχος. τούτῳ γάρ τις, ὡς ἔοικε, τῶν βαρβάρων προσέπεσεν, οἰηθεὶς βασιλέα διὰ τὴν κόμην καὶ τὸ στρόφιον εἶναι· προσκυνήσας δὲ καὶ λαβόμενος τῆς δεξιᾶς, ἔδειξε πολὺ χρυσὸν ἐν λάκκῳ τινὶ κατορωρυγμένον. ὁ δὲ Καλλίας ὠμότατος ἀνθρώπων καὶ παρανομώτατος γενόμενος, τὸν μὲν χρυσὸν ἀνείλετο, τὸν δ' ἄνθρωπον, ὡς μὴ κατείποι πρὸς ἑτέρους, ἀπέκτεινεν. ἐκ τούτου φασὶ καὶ λακκοπλούτους ὑπὸ τῶν κωμικῶν τοὺς ἀπὸ τῆς οἰκίας λέγεσθαι, σκωπτόντων εἰς τὸν τόπον ἐν ᾧ τὸ χρυσίον ὁ Καλλίας εὗρεν. Ἀριστείδης δὲ τὴν ἐπώνυμον εὐθὺς ἀρχὴν ἦρξε. καίτοι φησὶν ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος ἄρξαι τὸν ἄνδρα μικρὸν ἔμπροσθεν τοῦ θανάτου, μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. ἐν δὲ ταῖς ἀναγραφαῖς, μετὰ μὲν Ξανθιππίδην, ἐφ' οὗ Μαρδόνιος ἡττήθη Πλαταιᾶσιν, οὐδ' ὁμώνυμον Ἀριστείδην ἐν πάνυ πολλοῖς λαβεῖν ἐστι· μετὰ δὲ Φάνιππον, ἐφ' οὗ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐνίκων, εὐθὺς Ἀριστείδης ἄρχων ἀναγέγραπται.

Πα-

re eos non ad inſulas conſpexerunt, ſed venti & maris vi intro conjici ad Atticam: veriti ne nudam defenſoribus caperent urbem, novem tribubus ad urbem advolaverunt, eodemque die iter confecere. In Marathone autem Ariſtides cum tribu ſua relictus captivorum & prædæ cuſtos, non fefellit hominum de ſe opinionem, ſed quum in tentoriis & navibus captis auri & argenti eſſet affluentia, magnaque copia omnis generis veſtis & aliæ infinitæ prædæ, nec ipſe concupivit eam attingere, nec alium permiſit: præterquam ſi qui eo inſcio quid ſurriperent; in quibus Callias tædifer, ad cujus pedes barbarus quidam ex coma & faſcia regem ratus, abjecit ſe. Quum adoraſſet eum & dextram apprehendiſſet, magnum pondus auri oſtendit in puteo quodam defoſſum. Ibi Callias omnium hominum crudeliſſimus & teterrimus, aurum abſtulit, & hominem, ne proderet rem aliis, interfecit. Hinc dictos aiunt a comicis poſteros ejus Laccoplutos, quaſi ex puteo divites, in locum ubi aurum invenit Callias cavillantes. Mox Ariſtides magiſtratum, unde annus denominatur, cepit. Quamvis Archontem eum fuiſſe Phalereus Demetrius autor eſt, paulo ante obitum ſuum ſub Platæenſem pugnam. Atqui in actis poſt Xanthippidem, cujus magiſtratu ſuperatus ad Platæas Mardonius eſt, ne cognominem quidem in permultis reperias Ariſtidem: at ſecundum Phanippum, cujus in magiſtratu pugnæ Marathoniæ palmam retulerunt, ſtatim Ariſtides perſcriptus Archon eſt.

Inter

Πασῶν δὲ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρετῶν ἡ δικαιοσύνη μάλιστα τοῖς πολλοῖς αἴσθησιν παρεῖχε, διὰ τὸ τὴν χρείαν ἐντελεχεστάτην αὐτῆς καὶ κοινοτάτην ὑπάρχειν. ὅθεν ἀνὴρ πένης καὶ δημοτικὸς ἐκτήσατο τὴν βασιλικωτάτην καὶ θειοτάτην προσηγορίαν τὸ δίκαιον· ὃ τῶν βασιλέων καὶ τυράννων οὐδεὶς ἐζήλωσεν, ἀλλὰ πολιορκηταὶ καὶ κεραυνοὶ, καὶ νικάτορες, ἔνιοι δ' ἀετοὶ καὶ ἱέρακες ἔχαιρον προσαγορευόμενοι, τὴν ἀπὸ τῆς βίας καὶ τῆς δυνάμεως, ὡς ἔοικε, μᾶλλον ἢ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς δόξαν ἀγαπῶντες. καίτοι τὸ θεῖον, ᾧ γλίχονται συνοικειοῦν καὶ συναφομοιοῦν αὐτοὺς, τρισὶ δοκεῖ διαφέρειν, ἀφθαρσίᾳ, καὶ δυνάμει, καὶ ἀρετῇ· ὧν σεμνότατον ἡ ἀρετὴ καὶ θειότατόν ἐστι. ἀφθάρτῳ μὲν γὰρ εἶναι καὶ τῷ κενῷ καὶ τοῖς στοιχείοις συμβέβηκε· δύναμιν δὲ σεισμοὶ καὶ κεραυνοὶ, καὶ πνευμάτων ὁρμαὶ, καὶ ῥευμάτων ἐπιφοραὶ μεγάλην ἔχουσι· δίκης δὲ καὶ θέμιδος οὐδὲν ὅτι μὴ τῷ φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι τὸ θεῖον μεταλαγχάνει. δι' ὃ καὶ τριῶν ὄντων ἃ πεπόνθασιν οἱ πολλοὶ πρὸς τὸ θεῖον, ζήλου καὶ φόβου καὶ τιμῆς, ζηλοῦν μὲν αὐτοὺς καὶ μακαρίζειν ἐοίκασι κατὰ τὸ ἄφθαρτον καὶ ἀΐδιον, ἐκπλήττεσθαι δὲ καὶ δεδιέναι, κατὰ τὸ κύριον καὶ δυνατὸν, ἀγαπᾷν δὲ καὶ τιμᾷν καὶ σέβεσθαι κατὰ τὴν δικαιοσύνην. ἀλλὰ καίπερ οὕτω διακείμενοι, τῆς μὲν ἀθανασίας ἣν ἡ φύσις ἡμῶν οὐ δέχεται, καὶ τῆς δυνάμεως ἧς ἐν τῇ τύχῃ κεῖται τὸ πλεῖστον, ἐπιθυμοῦσι· τὴν δ' ἀρετὴν, ὃ μόνον ἐστὶ τῶν θείων ἀγαθὸν ἐν ἡμῖν, ἐν ὑστέρῳ τίθενται, κακῶς φρονοῦντες· ὡς τὸν ἐν δυνάμει καὶ τύχῃ καὶ ἀρχῇ βίον, ἡ μὲν δικαιοσύνη ποιεῖ θεῖον, ἡ δ' ἀδικία θηριώδη.

Τῷ

Inter virtutes omnes ejus maxime ſenſit multitudo juſtitiam: quod hujus uſus ei ſolidiſſimus ſit & communiſſimus. Ex qua vir ille pauper & popularis, rege digniſſimam & diviniſſimam ſcilicet juſti appellationem traxit: quam nemo regum vel tyrannorum ambivit, ſed Expugnatores, Fulminatores, Victores; nonnulli Aquilæ dici & Accipitres voluere, a violentia & potentia ſcilicet quam a virtute laudem potius aucupantes. Et quidem Deus, quem referre & adæquare avent, tribus præcellere videtur, immortalitate, potentia & virtute: inter quas ſummæ majeſtatis eſt & divinitatis, virtus. Nam vacuum quoque & elementa æterna ſunt: vim vero terræmotus, fulgura, ventorum procellæ, aquarum impetus ingentem obtinent. At juris rectique ne Deus quidem, niſi ſapiendo & ratiocinando venit in conſortium. Quare quum tria quoque ſint, quibus affectum erga Deum vulgus eſt, quod eum beatum putet, timeat & honoret: beatum ducere videtur, quia immortalis eſt, nec interit: exhorreſcere & metuere ob vim & potentiam: diligere & honorare & venerari juſtitiæ cauſa. Atqui quum ita ſeſe res habeat, immortalitatem, (cujus natura noſtra non eſt capax) & potentiam, (cujus maxima in fortuna poſita vis eſt) affectant: virtutem vero quod ex divinis unum bonum in nobis habemus, flocci faciunt male conſulti: ſiquidem vitam potentia, proſperitate, principatu præditorum juſtitia divinam efficit, iniquitas belluinam.

At

Τῷ δ' οὖν Ἀριστείδῃ συνέβη τὸ πρῶτον ἀγαπωμένῳ διὰ τὴν ἐπωνυμίαν, ὕστερον φθονεῖσθαι, μάλιστα μὲν τοῦ Θεμιστοκλέους λόγον εἰς τοὺς πολλοὺς ἐμβαλόντος, ὡς Ἀριστείδης ἀνῃρηκὼς τὰ δικαστήρια τῷ κρίνειν ἅπαντα καὶ δικάζειν, λέληθε μοναρχίαν ἀδορυφόρητον ἑαυτῷ κατασκευασάμενος. ἤδη δέ που καὶ ὁ δῆμος ἐπὶ τῇ νίκῃ μέγα φρονῶν, καὶ τῶν μεγίστων ἀξιῶν αὑτὸν, ἤχθετο τοῖς ὄνομα καὶ δόξαν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἔχουσι. καὶ συνελθόντες εἰς ἄστυ πανταχόθεν, ἐξοστρακίζουσι τὸν Ἀριστείδην, ὄνομα τῷ φθόνῳ τῆς δόξης φόβον τυραννίδος θέμενοι. μοχθηρίας γὰρ οὐκ ἦν κόλασις ὁ ἐξοστρακισμὸς, ἀλλ' ἐκαλεῖτο μὲν δι' εὐπρέπειαν, ὄγκου καὶ δυνάμεως βαρυτέρας ταπείνωσις καὶ κόλασις. ἦν δὲ φθόνου παραμυθία φιλάνθρωπος, εἰς ἀνήκεστον οὐδὲν, ἀλλ' εἰς μετάστασιν ἐτῶν δέκα τὴν πρὸς τὸ λυποῦν ἀπερειδομένου δυσμένειαν. ἐπεὶ δ' ἤρξαντό τινες ἀνθρώπους ἀγεννεῖς καὶ πονηροὺς ὑποβάλλειν τῷ πράγματι, τελευταῖον ἁπάντων Ὑπέρβολον ἐξοστρακίσαντες, ἐπαύσαντο. λέγεται δὲ τὸν Ὑπέρβολον ἐξοστρακισθῆναι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ἀλκιβιάδης καὶ Νικίας, μέγιστον ἐν τῇ πόλει δυνάμενοι, διεστασίαζον. ὡς οὖν ὁ δῆμος ἔμελλεν ἐκφέρειν τὸν ὄστρακον, καὶ δῆλος ἦν τὸν ἕτερον γράψων, διαλεχθέντες ἀλλήλοις, καὶ τὰς στάσεις ἑκατέρας εἰς ταυτὸ συναγαγόντες, τὸν Ὑπέρβολον ἐξοστρακισθῆναι παρεσκεύασαν. ἐκ δὲ τούτου δυσχεράνας ὁ δῆμος ὡς καθυβρισμένον τὸ πρᾶγμα καὶ προπεπηλακισμένον, ἀφῆκε παντελῶς καὶ κατέλυσεν. ἦν δὲ τοιοῦτον, ὡς τύπῳ φράσαι, τὸ γινόμενον. ὄστρακον λαβὼν ἕκα-

στος,

At Ariſtidi evenit, ut qui ob cognomen hoc primo diligeretur, poſt raperetur in invidiam: potiſſimum quod ſermonem Themiſtocles in vulgus ſereret, Ariſtidem ſublatis judiciis, quod omnia judicaret & diſceptaret, dominatum in cives voluntarium clam ſibi paraſſe. Et populum jam, cui fecerat victoria animos, ſuper omnes arrogantem offendebant illi, qui nomine & gloria eminerent: ac concione ex tota Attica in urbem advocata, exilium decennale (exoſtraciſmum vocant) irrogant Ariſtidi, invidiæ gloriæ ejus metum prætexentes tyrannidis. Nullius enim flagitii erat illud exilium pœna, ſed ſpecioſum nomen habebat, ut autoritatis & potentiæ gravioris diceretur depreſſio & coercitio. Erat vero invidiæ mite lenimentum, quo ſtomachus ex offenſa motus in vindictam nullam atrociorem, ſed in exilium decennale effundebatur. Verum poſtquam huic rei quidam involvere homines ſordidos & improbos cœpere, poſtremo omnium in hoc exilium Hyperbolo expulſo, eam reliquerunt. Dicitur ille exterminatus hujuſcemodi de cauſa. Alcibiades & Nicias, quorum in civitate ſummæ opes erant, diſceſſerant in partes. Ubi populum jam in ſuffragia iturum & alterum eorum conſtaret exterminaturum: colloquuti inter ſe utramque conjunxerunt factionem, effeceruntque ut Hyperbolus in exilium decennale exigeretur. Inde populus hanc rem conſpurcatam & ludibrio habitam ægre ferens, ſemel abrogavit eam & antiquavit. Ea (ut breviter perſtringam) ad hunc agebatur modum: Teſtulam, quam ὄστρακον vocant,

ca-

στος, καὶ γράψας ὃν ἐβούλετο μεταστῆσαι τῶν πολιτῶν, ἔφερεν εἰς ἕνα τόπον τῆς ἀγορᾶς περιπεφραγμένον ἐν κύκλῳ δρυφράκτοις. οἱ δ' ἄρχοντες πρῶτον μὲν διηρίθμουν τὸ σύμπαν ἐν ταυτῷ τῶν ὀστράκων πλῆθος. εἰ γὰρ ἑξακισχιλίων ἐλάττονες οἱ γράψαντες εἶεν, ἀτελὴς ἦν ὁ ἐξοστρακισμός. ἔπειτα τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἰδίᾳ θέντες, τὸν ὑπὸ τῶν πλείστων γεγραμμένον ἐξεκήρυττον εἰς ἔτη δέκα, καρπούμενον τὰ αὑτοῦ. γραφομένων οὖν τότε τῶν ὀστράκων, λέγεταί τινα τῶν ἀγραμμάτων καὶ παντελῶς ἀγροίκων, ἀναδόντα τῷ Ἀριστείδῃ τὸ ὄστρακον, ὡς ἑνὶ τῶν τυχόντων, παρακαλεῖν ὅπως Ἀριστείδην ἐγγράψῃ. τοῦ δὲ θαυμάσαντος, καὶ πυθομένου μή τι κακὸν αὐτῷ Ἀριστείδης πεποίηκεν, Οὐδέν, εἶπεν, οὐδὲ γινώσκω τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι πανταχοῦ τὸν δίκαιον ἀκούων. ταῦτα ἀκούσαντα τὸν Ἀριστείδην, ἀποκρίνασθαι μὲν οὐδέν, ἐγγράψαι δὲ τοὔνομα ὀστράκῳ καὶ ἀποδοῦναι. τῆς δὲ πόλεως ἀπαλλαττόμενος, ἤδη τὰς χεῖρας ἀνατείνας εἰς τὸν οὐρανόν, ηὔξατο τὴν ἐναντίαν, ὡς ἔοικεν, εὐχὴν τῷ Ἀχιλλεῖ, μηδένα καιρὸν Ἀθηναίους καταλαβεῖν, ὃς ἀναγκάσει τὸν δῆμον Ἀριστείδου μνησθῆναι.

Τρίτῳ δ' ἔτει Ξέρξου διὰ Θετταλίας καὶ Βοιωτίας ἐλαύνοντος ἐπὶ τὴν Ἀττικήν, λύσαντες τὸν νόμον, ἐψηφίσαντο τοῖς μεθεστῶσι κάθοδον· μάλιστα φοβούμενοι τὸν Ἀριστείδην, μὴ προσθέμενος τοῖς πολεμίοις, διαφθείρῃ καὶ μεταστήσῃ πολλοὺς τῶν πολιτῶν πρὸς τὸν βάρβαρον· οὐκ ὀρθῶς στοχαζόμενοι τοῦ ἀνδρός· ὅς γε καὶ πρὸ τοῦ δόγματος τούτου διετέλει προτρέπων καὶ παροξύνων τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ μετὰ τὸ δόγμα τοῦτο, Θε-

μι-

capiebat quiſque, hanc quum ei inſcripſiſſet quem civem vellet exigere, in unum locum ferebat fori, cancellis undique ſeptum. Archontes inde primo numerum inibant univerſarum accumulatarum teſtarum: ſi infra ſex millia eſſent qui ſcripſerant, inanis erat exoſtraciſmus. Poſt, ſingula nomina ponebant ſeorſum: & qui eſſet a plurimis ſcriptus, huic permiſſis facultatibus ſuis, conſtituebant exilium decennale. Dum igitur teſtulis nomina inſcribunt, dicitur illiteratus quidam & plane rudis Ariſtidi, ut uni ad quem illud nihil pertineret, teſtulam tradidiſſe, petiiſſeque ut inſcriberet Ariſtidem. Admirante eo ac rogante, num quid in eum Ariſtides admiſiſſet, Nihil, (inquit) neque eſt mihi ille notus: verum ſtomachor quod paſſim Juſtum dici audiam. Quo audito, nihil Ariſtidem ferunt reſpondiſſe, ſed inſcripſiſſe teſtulæ nomen ſuum, atque ei illam reddidiſſe. Urbe excedens, ſupinas manus tetendit ad cœlum, & diverſa ſane fecit atque Achilles vota: ne ullum tempus populo Athenienſi incideret, quo remiſci adigeretur Ariſtidis civitas.

Anno tertio, quum Xerxes per Theſſaliam & Bœotiam in Atticam terram irrumperet, reſciſſa lege ſciverunt exulibus reditum, metu Ariſtidis potiſſimum, ne hoſtibus conjunctus complures cives labefactaret, & ad deſciſcendum compelleret ad barbarum. Cæterum non perſpexerunt eum ſatis. Nempe ille etiam ante hoc decretum non ceſſabat adhortari & ſtimulare ad libertatem tuendam Græcos, & poſt decretum, Themi-

ſto-

μιστοκλέους στρατηγοῦντος αὐτοκράτορος, πάντα συνέπραττε καὶ συνεβούλευεν, ἐνδοξότατον ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ ποιῶν τὸν ἔχθιστον. ὡς γὰρ ἀπολιπεῖν τὴν Σαλαμῖνα βουλευομένων τῶν περὶ Εὐρυβιάδην, καὶ βαρβαρικαὶ τριήρεις νύκτωρ ἀναχθεῖσαι καὶ περιβαλοῦσαι, τόν τε πόρον ἐν κύκλῳ καὶ τὰς νήσους κατεῖχον, οὐδενὸς προειδότος τὴν κύκλωσιν, ἧκεν ὁ Ἀριστείδης ἀπ' Αἰγίνης παραβόλως διὰ τῶν πολεμίων νεῶν διεκπλεύσας· καὶ νυκτὸς ἐλθὼν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ καλέσας αὐτὸν ἔξω μόνον, Ἡμεῖς, εἶπεν, ὦ Θεμιστόκλεις, εἰ σωφρονοῦμεν, ἤδη τὴν κενὴν καὶ μειρακιώδη στάσιν ἀφέντες, ἀρξώμεθα σωτηρίου καὶ καλῆς φιλονεικίας, πρὸς ἀλλήλους ἁμιλλώμενοι σῶσαι τὴν Ἑλλάδα, σὺ μὲν ἄρχων καὶ στρατηγῶν, ἐγὼ δ' ὑπουργῶν καὶ συμβουλεύων. ἐπεὶ καὶ νῦν σε πυνθάνομαι μόνον ἅπτεσθαι τῶν ἀρίστων λογισμῶν, κελεύοντα διαναυμαχεῖν ἐν τοῖς στενοῖς τὴν ταχίστην. καί σοι τῶν συμμάχων ἀντιπραττόντων, οἱ πολέμιοι συνεργεῖν ἐοίκασι. τὸ γὰρ ἐν κύκλῳ καὶ κατόπιν ἤδη πέλαγος ἐμπέπλησται νεῶν πολεμίων, ὥστε καὶ τοὺς μὴ θέλοντας ἀνάγκη κατείληφεν ἀγαθοὺς ἄνδρας εἶναι καὶ μάχεσθαι· φυγῆς γὰρ ὁδὸς οὐ λείπεται. πρὸς ταῦτα ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν, Οὐκ ἂν ἐβουλόμην, ὦ Ἀριστείδη, σὲ κατὰ τοῦτό μου κρείττονα γενέσθαι. πειράσομαι δὲ πρὸς καλὴν ἀρχὴν ἁμιλλώμενος, ὑπερβαλέσθαι τοῖς ἔργοις. ἅμα δ' αὐτῷ φράσας τὴν ὑφ' ἑαυτοῦ κατασκευασθεῖσαν ἀπάτην πρὸς τὸν βάρβαρον, παρεκάλει πείθειν τὸν Εὐρυβιάδην, καὶ διδάσκειν ὡς ἀμήχανόν ἐστι σωθῆναι μὴ ναυμαχήσαντας· εἶχε γὰρ αὐτοῦ μᾶλλον πίστιν. ὅθεν ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν στρατηγῶν εἰπόντος Κλεοκρίτου τοῦ Κο-

ſtocli cum ſumma poteſtate duci, omni in re conſilio & opera aderat, atque hominem inimiciſſimum ob ſalutem publicam effecit quam clariſſimum. Poſtquam enim deſerere deliberavit Eurybiades Salamina, & provecta in altum nocte claſſis barbarica cinctum undique fretum & inſulas obſedit: quum circumventos Græcos animadvertiſſet nemo, Ariſtides ab Ægina præceps per mediam evectus hoſtilem claſſem contendit noctu ad tabernaculum Themiſtoclis, ſolique evocato, Nos jam (inquit) vana iſta, Themiſtocles, ſi ſapimus, & juvenili depoſita diſſenſione, ſalutare auſpicemur & bonum certamen, Græciam contendentes conſervare, tu præeundo & imperando, opera ego & conſilio; quando nunc unum te optima ratione, claſſe ut quamprimum decertemus in anguſtiis, intelligam conſulere. Quum autem tibi reluctentur ſocii, hoſtes videntur opitulari. Pelagus undique & a tergo ſtratum hoſtili eſt claſſe, ut ſtrenuos eſſe atque dimicare neceſſitas cogat vel invitos, quod via fugæ nulla pateat. Ad quæ Themiſtocles, Puderet me (inquit) Ariſtide, ſi hac in re eſſes me potior: enitar autem cum præclaro principio luctando ſuperare illud factis. Simul commentum ei quod ſtruxerat barbaro, aperit, hortaturque Eurybiadi perſuadeat & doceat, non poſſe niſi prœlio navali ipſos incolumes eſſe: nam fidem majorem adhibebat ei. Unde quum in concilio ducum diceret Themiſtocli Corinthius Cle-

Κορινθίου πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, μηδ' Ἀριστείδῃ τὴν γνώμην ἀρέσκειν αὐτοῦ, παρόντα γὰρ σιωπᾶν· ἀντεῖπεν ὁ Ἀριστείδης, ὡς οὐκ ἂν ἐσιώπα μὴ λέγοντος τὰ ἄριστα τοῦ Θεμιστοκλέους· νῦν δ' ἡσυχίαν ἄγειν, οὐ δι' εὔνοιαν τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ τὴν γνώμην ἐπαινῶν.

Οἱ μὲν οὖν ναύαρχοι τῶν Ἑλλήνων ταῦτ' ἔπραττον. Ἀριστείδης δ' ὁρῶν τὴν Ψυττάλειαν, ἣ πρὸ τῆς Σαλαμῖνος ἐν τῷ πόρῳ κεῖται νῆσος οὐ μεγάλη, πολεμίων ἀνδρῶν μεστὴν οὖσαν, ἐμβιβάσας εἰς ὑπηρετικὰ τοὺς προθυμοτάτους καὶ μαχιμωτάτους τῶν πολιτῶν, προσέμιξε τῇ Ψυτταλείᾳ· καὶ μάχην πρὸς τοὺς βαρβάρους συνάψας, ἀπέκτεινε πάντας, πλὴν ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν ζῶντες ἥλωσαν. ἐν δὲ τούτοις ἦσαν ἀδελφῆς βασιλέως ὄνομα Σανδαύκης τρεῖς παῖδες, οὓς εὐθὺς ἀπέστειλε πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, καὶ λέγονται κατά τι λόγιον τοῦ μάντεως Εὐφραντίδου κελεύσαντος, ὠμηστῇ Διονύσῳ καθιερωθῆναι. τὴν δὲ νησῖδα τοῖς ὁπλίταις πανταχόθεν ὁ Ἀριστείδης περιστέψας, ἐφήδρευε τοῖς ἐκφερομένοις πρὸς αὐτὴν, ὡς μήτε τῶν φίλων τινὰ διαφθαρῆναι, μήτε τῶν πολεμίων διαφυγεῖν. ὁ γὰρ πλεῖστος ὠθισμὸς τῶν νεῶν καὶ τῆς μάχης τὸ καρτερώτατον ἔοικε περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον γενέσθαι· διὸ καὶ τρόπαιον ἕστηκεν ἐν τῇ Ψυτταλείᾳ. μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Θεμιστοκλῆς ἀποπειρώμενος τοῦ Ἀριστείδου, καλὸν μὲν εἶναι τὸ πεπραγμένον αὐτοῖς ἔργον ἔλεγε, κρεῖττον δὲ λείπεσθαι, τὸ λαβεῖν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὴν Ἀσίαν, ἀναπλεύσαντας εἰς Ἑλλήσποντον τὴν ταχίστην, καὶ τὸ ζεῦγμα διακόψαντας. ἐπεὶ δ' Ἀριστείδης ἀνακραγὼν, τοῦτον μὲν ἐκέλευε τὸν λόγον καταβαλεῖν, σκοπεῖν

Cleocritus, nec Ariſtidi placere conſilium ipſius, quod præſens ſileret, occurrit Ariſtides, niſi optimam ſententiam Themiſtocles dixiſſet, non fuiſſe ſe taciturum: tacere autem nunc, non hominis ſtudio, ſed quia comprobaret conſilium.

Atque in his Græcorum navarchi erant. At Ariſtides Pſyttaliam advertens, quæ Salamini in faucibus prætenditur exigua inſula, a magna manu hoſtium inſeſſam, promtiſſimum quemque ac fortiſſimum civem imponit in naves actuarias, atque in eam inſulam irrumpit. Ibi inita cum barbaris pugna concidit omnes, præterquam ſiqui vivi illuſtres in poteſtatem venerunt, in quibus ſororis regis, Sandauces nomine, tres filii fuere: hos miſit confeſtim ad Themiſtoclem. Ferunt hos ex oraculo quodam, vate præcipiente Euphrantide, Omeſti Baccho immolatos. Eam inſulam ſepſit circumquaque Ariſtides armatis, ad excipiendos illos qui eo raperentur, quo nemo ex amicis periret, aut elaberetur ex hoſtibus. Nam impreſſionem maximam navium maximamque pugnæ vim apparet circa eum locum conſtitiſſe: quare & in Pſyttalia trophæum excitaverunt. Sub prœlium, quo periculum faceret Ariſtidis de ſententia Themiſtocles, præclarum factum ab ipſis ait perpetratum, verum ſupereſſe præclarius, ut provecti quam ocyſſime in Helleſpontum, ponte interſciſſo Aſiam caperent in Europa. At quum ſucclamaret mittendum Ariſtides hunc ſermonem,

πεῖν δὲ καὶ ζητεῖν ὅπως τὴν ταχίστην ἐκβάλωσι τὸν Μῆδον ἐκ τῆς Ἑλλάδος, μὴ κατακλεισθεὶς ἀπορίᾳ φυγῆς μετὰ τοσαύτης δυνάμεως τραπῇ πρὸς ἄμυναν ὑπ' ἀνάγκης, οὕτω πέμπει πάλιν Ἀρνάκην εὐνοῦχον ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, κρύφα φράσαι τῷ βασιλεῖ κελεύσας, ὅτι πλεῖν ἐπὶ τὰς γεφύρας ὡρμημένους τοὺς Ἕλληνας αὐτὸς ἀποστρέψειε, σώζεσθαι βασιλέα βουλόμενος.

Ἐκ τούτου Ξέρξης μὲν περίφοβος γενόμενος, εὐθὺς ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἠπείγετο· Μαρδόνιος δὲ, τοῦ στρατοῦ τὸ μαχιμώτατον ἔχων περὶ τριάκοντα μυριάδας, ὑπελείπετο, καὶ φοβερὸς ἦν, ἀπ' ἰσχυρᾶς τῆς περὶ τὸ πεζὸν ἐλπίδος ἀπειλῶν τοῖς Ἕλλησι, καὶ γράφων τοιαῦτα, Νενικήκατε θαλασσίοις ξύλοις χερσαίους ἀνθρώπους, οὐκ ἐπισταμένους κώπην ἐλαύνειν· ἀλλὰ νῦν πλατεῖα μὲν ἡ Θετταλῶν γῆ, καλὸν δὲ τὸ Βοιώτιον πεδίον ἀγαθοῖς ἱππεῦσι καὶ ὁπλίταις ἐναγωνίσασθαι. πρὸς δὲ Ἀθηναίους ἔπεμψεν ἰδίᾳ γράμματα καὶ λόγους παρὰ βασιλέως, τήν τε πόλιν αὐτοῖς ἀναστήσειν ἐπαγγελλόμενος, καὶ χρήματα πολλὰ δώσειν, καὶ τῶν Ἑλλήνων κυρίους καταστήσειν, ἐκποδὼν τοῦ πολέμου γενομένους. οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι πυθόμενοι ταῦτα, καὶ δείσαντες, ἔπεμψαν Ἀθήναζε πρέσβεις, δεόμενοι τῶν Ἀθηναίων ὅπως παῖδας μὲν καὶ γυναῖκας εἰς Σπάρτην ἀποστείλωσι, τοῖς δὲ πρεσβυτέροις τροφὰς παρ' αὐτῶν λαμβάνωσιν. ἰσχυρὰ γὰρ ἦν ἀπορία περὶ τὸν δῆμον ἀπολωλεκότα τὴν χώραν καὶ τὴν πόλιν. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν πρέσβεων ἀκούσαντες, Ἀριστείδου ψήφισμα γράψαντος, ἀπεκρίναντο θαυμαστὴν ἀπόκρισιν· τοῖς μὲν πολεμίοις συγγνώμην ἔχειν φάσκοντες, εἰ πάντα πλούτου καὶ χρημάτων ὤνια νομίζοιεν, ὧν κρεῖττον οὐδὲν ἴσασι· ὀργίζεσθαι

δὲ

nem, immo rationem ineundam, & quærendum ut quam celerrime Medum Græcia ejicerent, ne incluſus fuga intercepta ad vim cum tanto exercitu converteret ſe ex neceſſitate: ita Themiſtocles iterum miſit occulte ex captivis Arnacem eunuchum, qui clam regi demonſtraret, quod cupiat eum ſervatum, Græcos ſe, qui ad pontem contendebant, avertiſſe.

Hinc prætrepidus Xerxes properavit ad pontem: Mardonius vero cum delectiſſimis copiis ad trecenta millia eſt relictus. Formidabilis hic erat, elatus firmiſſima legionum ſpe, & ad Græcos minaces literas ſcripſit, Marinis lignis viros ſuperaſtis mediterraneos, remigandi rudes, ſed nunc ſpatioſa eſt Theſſaliæ regio, apti Bœotiæ campi egregio equitatui & peditatui ad decertandum. Ad Athenienſes privatim literas regis mandato miſit, pollicentis, ſi ſe ex bello recepiſſent, urbem ipſis inſtauraturum ſe, magnam pecuniam daturum, & imperium traditurum Græciæ. Quæ ubi Lacedæmonii acceperunt, formidantes miſerunt Athenas legatos, contenderuntque a populo Athenienſe, ut conjuges & liberos ſuos Spartam mittterent, ſenibus ſe ſuppeditaturos victum: ſiquidem premebat gravis egeſtas exutum agro & urbe populum. Verum auditis legatis, reſponſum reddidit ex Ariſtidis rogatione magnificum: Ignoſcere hoſtibus ſe, quod divitiis & pecunia, quibus nihil noſſent præſtantius, omnia ducerent

vena-

δὲ Λακεδαιμονίοις, ὅτι τὴν πενίαν καὶ τὴν ἀπορίαν τὴν νῦν παροῦσαν Ἀθηναίοις μόνον ὁρῶσι, τῆς δ' ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοτιμίας ἀμνημονοῦσιν, ἐπὶ σιτίοις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνίζεσθαι παρακαλοῦντες. ταῦτα γράψας Ἀριστείδης, καὶ τοὺς πρέσβεις εἰς τὴν ἐκκλησίαν παραγαγὼν, Λακεδαιμονίοις μὲν ἐκέλευε φράζειν, ὡς οὐκ ἔστι χρυσοῦ τοσοῦτον πλῆθος οὔθ' ὑπὲρ γῆν, οὔτε ὑπὸ γῆν, ὅσον Ἀθηναῖοι δέξαιντο ἂν πρὸ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας. τοῖς δὲ παρὰ Μαρδονίου, τὸν ἥλιον δείξας, Ἄχρις ἂν οὗτος, ἔφη, ταύτην πορεύηται τὴν πορείαν, Ἀθηναῖοι πολεμήσουσι Πέρσαις ὑπὲρ τῆς δεδῃωμένης χώρας, καὶ τῶν ἠσεβημένων καὶ κατακεκαυμένων ἱερῶν. ἔτι δὲ ἀρὰς θέσθαι τοὺς ἱερεῖς ἔγραψεν, εἴτις ἐπικηρυκεύσαιτο Μήδοις, ἢ τὴν συμμαχίαν ἀπολίποι τῶν Ἑλλήνων. ἐμβαλόντος δὲ Μαρδονίου τὸ δεύτερον εἰς τὴν Ἀττικὴν, αὖθις εἰς Σαλαμῖνα διεπέρασαν. Ἀριστείδης δὲ πεμφθεὶς εἰς Λακεδαίμονα, τῆς μὲν βραδυτῆτος αὐτοῖς ἐνεκάλει καὶ τῆς ὀλιγωρίας, προεμένοις αὖθις τῷ βαρβάρῳ τὰς Ἀθήνας, ἠξίου δὲ πρὸς τὰ ἔτι σωζόμενα τῆς Ἑλλάδος βοηθεῖν. ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Ἔφοροι, μεθ' ἡμέραν μὲν ἐδόκουν παίζειν καὶ ῥαθυμεῖν ἑορτάζοντες· ἦν γὰρ αὐτοῖς Ὑακίνθια· νυκτὸς δὲ πεντακισχιλίους Σπαρτιατῶν ἐπιλέξαντες, ὧν ἕκαστος ἑπτὰ περὶ αὐτὸν εἵλωτας εἶχεν, ἐξέπεμψαν, οὐκ εἰδότων τῶν Ἀθηναίων. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐγκαλῶν ὁ Ἀριστείδης προσῆλθεν, οἱ δὲ σὺν γέλωτι ληρεῖν αὐτὸν ἔφασκον καὶ καθεύδειν· ἤδη γὰρ ἐν Ὀρεστείῳ τὸν στρατὸν εἶναι πορευόμενον ἐπὶ τοὺς ξένους· (ξένους γὰρ ἐκά-

venalia: Lacedæmoniis vero ſuccenſere, qui præſentem populi Athenienſis paupertatem & inopiam viderent, virtutis & magnanimitatis non meminiſſent, excitantes eum ad dimicandam pro Græcia cibi mercede. Ex hac rogatione in concionem deductis legatis Lacedæmoniis, juſſit eos domum renuntiare, Quicquid foret vel ſuper vel ſub terra auri, id tanti non eſſe populo Athenienſi, ut libertatem Græciæ ſit proditurus. Mardonii legatis ſole monſtrato, dixit, Quoad hic eum curſum tenebit, populus Athenienſis de vaſtatis finibus, de prophanatis & incenſis templis Perſas bello perſequetur. Ad hæc rogationem tulit, ut in capita illorum qui legationem ad Medos miſiſſent, aut ſocietatem deſeruiſſent Græcorum, devotiones conciperent ſacerdotes. Incurſante ſecundo in terram Atticam Mardonio, tranſmeaverunt iterato Salamina: Ariſtides autem Lacedæmonem miſſus incuſavit cunctationem & oſcitantiam illorum, qui conculcandas denuo barbaris Athenas objeciſſent. Poſtulavit autem ut ad tuenda ea quæ adhuc ſtarent in Græcia, occurrerent. His auditis, Ephori ludere interdiu ſimulabant, ac ſolutos eſſe ſe feſtum diem agentes: nam inciderant in id temporis Hyacinthia. Nocte vero delectorum Spartiatarum quinque millia, quorum ſinguli ſeptenis Ilotis ſepſerant ſe, inſciis Athenienſibus dimiſerunt. Quum iterum jam adiiſſet illos Ariſtides, caſtigaretque, hi vero cum riſu delirare dicerent eum & dormire; jam enim ad Oreſteum agmen eſſe & in peregrinos contendere, (ſic enim vo-

ἐκάλουν τοὺς Πέρσας) οὐ κατὰ καιρὸν ἔφη παίζειν αὐτοὺς ὁ Ἀριστείδης, ἀντὶ τῶν πολεμίων τοὺς φίλους ἐξαπατῶντας. ταῦθ' οἱ περὶ τὸν Ἰδομενέα λέγουσιν. ἐν δὲ τῷ ψηφίσματι τοῦ Ἀριστείδου πρεσβευτὴς οὐκ αὐτὸς, ἀλλὰ Κίμων καὶ Ξάνθιππος καὶ Μυρωνίδης φέρονται.

Χειροτονηθεὶς δὲ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ἐπὶ τὴν μάχην, καὶ τῶν Ἀθηναίων ὀκτακισχιλίους ὁπλίτας ἀναλαβὼν, ἧκεν εἰς Πλαταιάς. ἐκεῖ δὲ Παυσανίας ὁ τοῦ σύμπαντος ἡγεμὼν Ἑλληνικοῦ συνέμιξεν, ἔχων τοὺς Σπαρτιάτας. καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐπέρρει τὸ πλῆθος. τῶν δὲ βαρβάρων τὸ μὲν ὅλον τῆς στρατοπεδείας παρὰ τὸν Ἀσωπὸν ποταμὸν παρεκτεταμένης οὐδεὶς ἦν ὅρος διὰ μέγεθος· περὶ δὲ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ κυριώτατα τεῖχος περιεφράξαντο τετράγωνον, οὗ τῶν πλευρῶν ἑκάστη μῆκος ἦν δέκα σταδίων. Παυσανίᾳ μὲν οὖν καὶ τοῖς Ἕλλησι κοινῇ Τισαμενὸς ὁ Ἠλεῖος ἐμαντεύσατο καὶ προεῖπεν νίκην ἀμυνομένοις καὶ μὴ προεπιχειροῦσιν. Ἀριστείδου δὲ πέμψαντος εἰς Δελφοὺς, ἀνεῖλεν ὁ Θεὸς Ἀθηναίους καθυπερτέρους ἔσεσθαι τῶν ἐναντίων εὐχομένους τῷ Διῒ καὶ τῇ Ἥρᾳ τῇ Κιθαιρωνίᾳ, καὶ Πανὶ, καὶ νύμφαις Σφραγίτισι· καὶ θύοντας ἥρωσιν, Ἀνδροκράτει, Λεύκωνι, Πεισάνδρῳ, Δαμοκράτει, Ὑψίωνι, Ἀκταίωνι, Πολυΐδῳ· καὶ τὸν κίνδυνον ἐν γᾷ ἰδίᾳ ποιουμένους ἐν τῷ πεδίῳ τᾶς Δάματρος τᾶς Ἐλευσινίας καὶ τᾶς Κόρας. οὗτος ὁ χρησμὸς ἀπενεχθεὶς ἀπορίαν τῷ Ἀριστείδῃ παρεῖχεν. οἱ μὲν γὰρ ἥρωες οἷς ἐκέλευε θύειν, ἀρχηγέται Πλαταιέων ἦσαν, καὶ τὸ τῶν Σφραγιτίδων νυμφῶν ἄντρον ἐν μιᾷ κορυφῇ τοῦ Κιθαιρῶνος ἐστιν

εἰς

vocabant Perſas) Parum tempeſtive (inquit Ariſtides) luditis vos, qui pro hoſtibus imponitis amicis. Hæc Idomeneus tradit. At in rogatione Ariſtidis non ipſe legatus, ſed Cimon, Xanthippus, & Myronides produntur.

Lectus autem ad prœlium dux cum libera poteſtate venit Platæas octo millibus militum. Illic Pauſanias univerſi Græcorum exercitus dux cum Spartiatis conjunxit ſe ei. Eodem cæterorum Græcorum copiæ confluebant. Barbarorum omnium caſtra ſecundum Aſopum amnem porrecta, nullis finibus continebantur ob magnitudinem. Impedimenta & pretioſiſſimas quaſque res circumſepſerant muro quadrato; cujus ſingula latera longitudinem implebant denum ſtadiorum. Pauſaniæ autem cæteriſque Græcis in communi vaticinium ediderat Tiſamenus Eleus, præcinuitque victoriam ſi ſe defenderent, non ſi invaderent priores. Ariſtidi, qui Delphos miſerat, reſpondit Apollo: laturos ex hoſtibus victoriam Athenienſes, ſi vota Jovi, Junoni Cithæroniæ, Pani & nymphis Sphragitidibus nuncupaſſent, ac ſacra heroibus feciſſent Androcrati, Leuconi, Piſandro, Damocrati, Hypſioni, Actæoni, Polyido: & in propriis finibus diſcrimen inirent in Cereris Eleuſiniæ & Proſerpinæ campo. Hoc quidem oraculum relatum injecit Ariſtidi ſcrupulum. Quippe heroes, quibus præcipiebat ſacrificare, duces & autores familiarum fuerant Platæenſium, & antrum nympharum Sphragitidum in uno vertice eſt Cithæronis occaſui ſolis æſtivo obverſum: quo

εἰς δυσμὰς ἡλίου θερινὰς τετραμμένον· ἐν ᾧ καὶ μαντεῖον ἦν πρότερον, ὥς φασι, καὶ πολλοὶ κατείχοντο τῶν ἐπιχωρίων, οὓς νυμφολήπτους προσηγόρευον. τὸ δὲ τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος πεδίον, καὶ τὸ τὴν μάχην ἐν ἰδίᾳ χώρᾳ ποιουμένοις τοῖς Ἀθηναίοις νίκην διδόναι, πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεκαλεῖτο καὶ μεθίστη τὸν πόλεμον. ἔνθα τῶν Πλαταιέων ὁ στρατηγὸς Ἀρίμνηστος ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους ὑπὸ τοῦ Διὸς τοῦ σωτῆρος ἐπερωτώμενον αὐτὸν ὅ, τι δὴ πράττειν δέδοκται τοῖς Ἕλλησιν, εἰπεῖν, Αὔριον εἰς Ἐλευσῖνα τὴν στρατιὰν ἀπάξομεν, ὦ δέσποτα, καὶ διαμαχούμεθα τοῖς βαρβάροις ἐκεῖ κατὰ τὸ πυθόχρηστον· τὸν οὖν Θεὸν φάναι διαμαρτάνειν αὐτοὺς τοῦ παντός· αὐτόθι γὰρ εἶναι περὶ τὴν Πλαταϊκὴν τὰ πυθόχρηστα, καὶ ζητοῦντας ἀνευρήσειν. τούτων ἐναργῶς τῷ Ἀριμνήστῳ φανέντων, ἐξεγερόμενος τάχιστα μετεπέμψατο τοὺς ἐμπειροτάτους καὶ πρεσβυτάτους τῶν πολιτῶν. μεθ' ὧν διαλεγόμενος καὶ συνδιαπορῶν, εὗρεν ὅτι τῶν Νυσίων πλησίον ὑπὸ τὸν Κιθαιρῶνα, ναός ἐστιν ἀρχαῖος πάνυ Δήμητρος Ἐλευσινίας καὶ Κόρης προσαγορευόμενος. εὐθὺς οὖν παραλαβὼν τὸν Ἀριστείδην, ἦγεν ἐπὶ τὸν τόπον εὐφυέστατον ὄντα παρατάξαι φάλαγγα πεζικὴν ἱπποκρατουμένοις, διὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Κιθαιρῶνος, ἄφιππα ποιούσας τὰ καταλήγοντα καὶ συγκυροῦντα τοῦ πεδίου πρὸς τὸ ἱερόν. αὐτοῦ δ' ἦν καὶ τὸ τοῦ Ἀνδροκράτους ἡρῷον, ἐγγὺς ἄλσει πυκνῶν καὶ συσκίων δένδρων περιεχόμενον. ὅπως δὲ μηδὲν ἐλλιπὲς ἔχῃ πρὸς τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης ὁ χρησμὸς, ἔδοξε τοῖς Πλαταιεῦσιν, Ἀριμνήστου γνώμην εἰπόντος, ἀνελεῖν τὰ πρὸς τὴν Ἀττικὴν ὅρια τῆς Πλαταιΐδος, καὶ τὴν χώραν ἐπιδοῦναι

quo loco fuerat olim (ut fama eſt) oraculum, multique incolæ numine afflati erant, quos Nympholeptos vocabant. Eleuſiniæ vero Cereris campi, & prœlium in propriis finibus ſi committerent, promiſſa Athenienſibus victoria e diverſo acciebat & transferebat in Atticam bellum. Hic prætor Platæenſium Arimneſtus, viſus eſt per quietem interrogatus ab Jove Servatore quid ſtatuiſſent Græci, reſpondiſſe, Cras Eleuſina, Domine, movebimus hinc caſtra, atque ibi ex ſortibus Apollinis cum barbaris dimicabimus: ac Deus ſubjeciſſe, toto cœlo eos errare; ibidem enim in finibus Platæenſibus ſignificare oraculum, & ſi inveſtigarent, ipſos inventuros. Hæc Arimneſto quum oblata dilucide eſſent, expergefactus accerſivit propere civium peritiſſimos & maximos natu: quibuſcum re communicata atque diſcuſſa, reperit juxta Nyſia ſub Cithærone, perquam vetuſtum fanum eſſe Cereri Eleuſiniæ & Proſerpinæ nuncupatum. Mox Ariſtidem duxit ſecum ad locum illum. Erat cum primis is idoneus ad pedeſtrem aciem illis qui inferiores equitatu eſſent: quod radix Cithæronis impedita equitibus reddat extrema campi, qua contingit ſacellum. Ibi etiam prope Androcratis fanum erat, frequentium & opacarum arborum luco ſeptum. Et quo nihil in oraculo ad ſpem victoriæ deſideraretur, decreverunt Platæenſes Arimneſto promulgante, ut termini ad Atticam finium Platæenſium amoverentur, agrumque donarent

δοῦναι τοῖς Ἀθηναίοις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐν οἰκείᾳ κατὰ τὸν χρησμὸν ἐναγωνίσασθαι. ταύτην μὲν οὖν τὴν φιλοτιμίαν τῶν Πλαταιέων οὕτω συνέβη περιβόητον γενέσθαι, ὥστε καὶ Ἀλέξανδρον ἤδη βασιλεύοντα τῆς Ἀσίας ὕστερον πολλοῖς ἔτεσι, τειχίζοντα τὰς Πλαταιάς, ἀνειπεῖν Ὀλυμπίασιν ὑπὸ κήρυκος, ὅτι ταύτην ὁ βασιλεὺς ἀποδίδωσι Πλαταιεῦσι τῆς ἀνδραγαθίας καὶ τῆς μεγαλοψυχίας χάριν, ἐπειδὴ τοῖς Ἕλλησιν ἐν τῷ Μηδικῷ πολέμῳ τὴν χώραν ἀπέδωκαν, καὶ παρέσχον αὐτοὺς προθυμοτάτους.

Ἀθηναῖοι δὲ Τεγεάταις περὶ τάξεως ἐρίσαντες, ἠξίουν, ὥσπερ ἀεί, Λακεδαιμονίων τὸ δεξιὸν ἐχόντων κέρας, αὐτοὶ τὸ εὐώνυμον ἔχειν, πολλὰ τοὺς αὐτῶν προγόνους ἐγκωμιάζοντες. ἀγανακτούντων δὲ τῶν Ἀθηναίων, παρελθὼν ὁ Ἀριστείδης, εἶπε, Τεγεάταις μὲν ἀντειπεῖν περὶ εὐγενείας καὶ ἀνδραγαθίας ὁ παρὼν καιρὸς οὐ δίδωσι, πρὸς δ' ὑμᾶς ὦ Σπαρτιᾶται, καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας λέγομεν, ὅτι τὴν ἀρετὴν οὐκ ἀφαιρεῖται τόπος, οὐδὲ δίδωσιν· ἣν δ' ἂν ὑμεῖς ἡμῖν τάξιν ἀποδῶτε, πειρασόμεθα κοσμοῦντες καὶ φυλάττοντες, μὴ καταισχύνειν τοὺς προηγωνισμένους ἀγῶνας. ἥκομεν γὰρ οὐ τοῖς συμμάχοις στασιάσοντες, ἀλλὰ μαχούμενοι τοῖς πολεμίοις· οὐδ' ἐπαινεσόμενοι τοὺς πατέρας, ἀλλ' αὐτοὺς ἄνδρας ἀγαθοὺς τῇ Ἑλλάδι παρέξοντες, ὡς οὗτος ὁ ἀγὼν δείξει καὶ πόλιν καὶ ἄρχοντα καὶ ἰδιώτην, ὁπόσου τοῖς Ἕλλησιν ἄξιός ἐστι. ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ σύνεδροι καὶ ἡγεμόνες, ἀπεδέξαντο τοὺς Ἀθηναίους, καὶ θάτερον αὐτοῖς κέρας ἀπέδοσαν.

Οὔσης

narent populo Athenienſi : quo pro Græcia ex oraculo decernerent in ſuo. Quæ Platæenſium magnificentia uſque adeo fuit decantata, ut multis annis poſt Alexander jam Aſia potitus, quum erigeret mœnia Platæarum, per præconem Olympiis pronuntiaret, hanc ſe gratiam virtutis & magnanimitatis ergo referre Platæenſibus, quod Græcis bello Medico eſſent agrum ſuum largiti, promptiſſimamque operam navaſſent.

Tegeatæ autem de loco in acie ambigentes cum Athenienſibus, poſtulaverunt, quia vetere more dextrum cornu Lacedæmonii tenebant, ut item attribueretur ipſis lævum; atque hic multum majores ſuos extulerunt. Indignantibus Athenienſibus procedens Ariſtides, Tegeatis (inquit) ut de claritate & virtute reclamemus, præſens non permittit tempus: apud vos vero Spartiatæ & reliquos Græcos dicimus, loco neque adimi neque conferri virtutem. Quem vos ordinem nobis aſſignabitis, eum dabimus operam ut ornemus atque tueamur; nec decora deformemus priora; neque enim ut tumultuemur contra ſocios adſumus, verum ut cum hoſtibus dimicemus; neque ut patres noſtros laudibus feramus, ſed quo noſmetipſos præſtemus Græciæ viros fortes. Siquidem præſens hoc certamen declarabit, quanti quæque civitas & dux & privatus ſit apud Græcos æſtimandus. Hæc ubi dicta dedit, concilium & duces collaudatis Athenienſibus alterum cornu attribuere.

 Suſ-

Οὔσης δὲ μετεώρου τῆς Ἑλλάδος, καὶ μάλιστα τοῖς Ἀθηναίοις τῶν πραγμάτων ἐπισφαλῶς ἐχόντων, ἄνδρες ἐξ οἴκων ἐπιφανῶν καὶ χρημάτων μεγάλων, πένητες ὑπὸ τοῦ πολέμου γεγονότες, καὶ πᾶσαν ἅμα τῷ πλούτῳ τὴν ἐν τῇ πόλει δύναμιν αὐτῶν καὶ δόξαν οἰχομένην ὁρῶντες, ἑτέρων τιμωμένων καὶ ἀρχόντων, συνῆλθον εἰς οἰκίαν τινὰ τῶν ἐν Πλαταιαῖς κρύφα, καὶ συνωμόσαντο καταλύσειν τὸν δῆμον· εἰ δὲ μὴ προχωροίη, λυμανεῖσθαι τὰ πράγματα, καὶ τοῖς βαρβάροις προδώσειν. πραττομένων δὲ τούτων ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ συχνῶν ἤδη διεφθαρμένων, αἰσθόμενος ὁ Ἀριστείδης, καὶ φοβηθεὶς τὸν καιρὸν, ἔγνω μήτ' ἐᾶν ἀμελούμενον τὸ πρᾶγμα, μήθ' ἅπαν ἐκκαλύπτειν, ἀγνοοῦντας εἰς ὅσον ἐκβήσεται πλῆθος ὁ ἔλεγχος, τὸν τοῦ δικαίου ζητῶν ὅρον ἀντὶ τοῦ συμφέροντος. ὀκτὼ δή τινας ἐκ πολλῶν συνέλαβε, καὶ τούτων δύο μὲν, οἷς πρώτοις ἡ κρίσις προεγεγράφη, οἳ καὶ πλείστην αἰτίαν εἶχον, Αἰσχίνης Λαμπρεὺς καὶ Ἀγησίας Ἀχαρνεὺς, ᾤχοντο φεύγοντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου· τοὺς δ' ἄλλους ἀφῆκε, θαρσῆσαι διδοὺς καὶ μεταγνῶναι τοῖς ἔτι λανθάνειν οἰομένοις, ὑπειπὼν ὡς μέγα δικαστήριον ἔχουσι τὸν πόλεμον, ἀπολύσασθαι τὰς αἰτίας, ὀρθῶς καὶ δικαίως τῇ πατρίδι βουλευόμενοι.

Μετὰ ταῦτα Μαρδόνιος, ᾧ πλεῖστον ἐδόκει διαφέρειν τῶν Ἑλλήνων, ἐπεπειρᾶτο, τὴν ἵππον ἀθρόαν αὐτοῖς ἐφεὶς καθεζομένοις ὑπὸ τὸν πρόποδα τοῦ Κιθαιρῶνος, ἐν χωρίοις ὀχυροῖς καὶ πετρώδεσι, πλὴν Μεγαρέων. οὗτοι δὲ τρισχίλιοι τὸ πλῆθος ὄντες ἐν τοῖς ἐπιπέδοις μᾶλλον ἐστρατοπεδεύοντο. δι' ὃ καὶ κακῶς ἔπασχον ὑπὸ τῆς ἵππου, ῥυείσης ἐπ' αὐτοὺς καὶ προσβολὰς

Suſpenſa autem Græcia & præcipue rebus Athenienſium ancipitibus, certi homines ex illuſtribus familiis & pecunioſi, qui per bellum ad paupertatem reciderant, & qui omnem ſimul cum opibus potentiam domi & autoritatem periiſſe cernebant ſibi, & honoribus & imperiis ad alios delatis, in certas ædes Platæis convenerunt occulte, conjuraveruntque de evertenda populi autoritate: quod ſi minus procederet, de labefactanda ſumma rerum & barbaris prodenda. Dum hæc in caſtris miſcentur, & multi jam fuerunt depravati, odoratus rem Ariſtides & temporis conditione ſolicitus, ſtatuit neque negligere rem, neque totam excutere, incertus ad quam multos ea quæſtio pertinere poſſet; maluitque juſtitiæ quam utilitati publicæ imponere modum. Igitur ex multis corripit octo tantum. Quorum duo, quibus judicium fuit primis dictatum, quique maxime ſontes erant, Æſchines Lamprenſis & Ageſias Acharnenſis, ex caſtris profugere. Cæteros dimiſit, animum recipiendi, & pœnitentiæ locum dans iis, qui de ſe nondum compertum arbitrabantur: admonenſque magnum ipſis propoſitum forum eſſe bellum, quo ſi recte atque juſte conſulerent patriæ, diluere crimina valerent.

Inde Mardonius, ut de Græcis periculum faceret, quo præſtare plurimum eis videbatur, equitatum confertum immiſit in eos ſub radice Cithæronis locis ſedentes munitis & aſperis, præter Megarenſes, qui ad trium millium numerum regione planiore caſtra habebant: unde ab involante in patentes undique equitatu

βολὰς ἐχούσης πανταχόθεν. ἔπεμπον οὖν ἄγγελον κατὰ τάχος πρὸς Παυσανίαν, βοηθεῖν κελεύοντες, ὡς οὐ δυνάμενοι καθ' αὑτοὺς ὑποστῆναι τὸ τῶν βαρβάρων πλῆθος. ταῦτα Παυσανίας ἀκούων, ἤδη δὲ καὶ καθορῶν ἀποκεκρυμμένον ἀκοντισμάτων καὶ τοξευμάτων πλήθει τὸ στρατόπεδον τῶν Μεγαρέων, καὶ συνεσταλμένους αὐτοὺς εἰς ὀλίγον, αὐτὸς μὲν ἀμήχανος ἦν πρὸς ἱππότας ἀμύνειν, ὁπλιτικῇ φάλαγγι καὶ βαρείᾳ τῇ Σπαρτιατῶν· τοῖς δ' ἄλλοις στρατηγοῖς καὶ λοχαγοῖς τῶν Ἑλλήνων περὶ αὐτὸν οὖσι προὔθετο ζῆλον ἀρετῆς καὶ φιλοτιμίας, εἰ δή τινες ἑκόντες ἀναδέξαιντο προαγωνίσασθαι καὶ βοηθῆσαι τοῖς Μεγαρεῦσι. τῶν δ' ἄλλων ὀκνούντων, Ἀριστείδης ἀναδεξάμενος ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων τὸ ἔργον, ἀποστέλλει τὸν προθυμότατον τῶν λοχαγῶν Ὀλυμπιόδωρον, ἔχοντα τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν τεταγμένους λογάδας τριακοσίους, καὶ τοξότας ἀναμεμιγμένους σὺν αὐτοῖς. τούτων ὀξέως διεσκευασμένων καὶ προσφερομένων δρόμῳ, Μασίστιος ὁ τῶν βαρβάρων ἵππαρχος, ἀνὴρ ἀλκῇ τε θαυμαστὸς, μεγέθει τε καὶ κάλλει σώματος περιττὸς, ὡς κατεῖδεν, ἐναντίον ἐπιστρέψας τὸν ἵππον, εἰς αὐτοὺς ἤλαυνε. τῶν δ' ἀνασχομένων καὶ συμβαλόντων, ἦν ἀγὼν καρτερὸς, ὡς πεῖραν ἐν τούτῳ τοῦ παντὸς λαμβανόντων. ἐπεὶ δὲ τοξευθεὶς ὁ ἵππος τὸν Μασίστιον ἀπέρριψε, καὶ πεσὼν ὑπὸ βάρους τῶν ὅπλων αὐτός τε δυσκίνητος ἦν ἀναφέρειν, καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ἐπικειμένοις καὶ παίουσι δυσμεταχείριστος, οὐ μόνον στέρνα καὶ κεφαλὴν, ἀλλὰ καὶ τὰ γυῖα χρυσῷ καὶ χαλκῷ καὶ σιδήρῳ καταπεφραγμένος· τοῦτον μὲν ᾗ τὸ κράνος ὑπέφαινε τὸν ὀφθαλμὸν, ἀκοντίου στύρακι παίων τις ἀνεῖλεν·

οἱ

tatu affligebantur. Itaque mittunt propere nuntium ad Pauſaniam ſubſidium petitum, non poſſe ſolos ſe undam ſubſiſtere barbarorum. Quibus nuntiatis, Pauſanias jam caſtra Megarenſium deſpiciens nube cooperta jaculorum & ſagittarum, illoſque in arctum contractos, ſuppetias venire ipſe cum gravi armatura Lacedæmoniorum nulla valuit ratione, ſed aliis ducibus & manipularibus Græcorum, qui præſto erant, virtutis & gloriæ laudem propoſuit, ſiqui ultro ſuſciperent certamen auſpicari & opem ferre Megarenſibus. Torpentibus cæteris omnibus, ſuſcepit Athenienſium nomine Ariſtides negotium, & manipularium mittit promptiſſimum Olympiodorum, cum ipſius manipulo delectis viris trecentis & admiſtis ſagittariis. Quibus actutum inſtructis atque in barbaros incurrentibus, equitum barbarorum Maſiſtius præfectus, vir ingenti robore corporis proceritateque & ſpecie rara, ubi id perſpexit, convertit equum atque in eos infeſtum admiſit. Quibus illum excipientibus & confligentibus, acris dimicatio extitit, quaſi periculum in hac ſummæ facientibus. Ibi equus ejus ſagitta ictus Maſiſtium effudit. Lapſus præ armorum pondere, & ipſe attollere ſeſe ægre valuit, nec facile eum inſtantes Athenienſes & ferientes potuerunt vulnerare: quia non ſolum pectus & caput, ſed & reliqua membra auro & ære & ferro habebat munita. Tandem quidam, qua oculum aperiebat galea, haſtili jaculi fodiens interemit eum;

reli-

οἱ δ' ἄλλοι Πέρσαι προέμενοι τὸν νεκρὸν, ἔφυγον. ἐγνώσθη δὲ τοῦ κατορθώματος τὸ μέγεθος τοῖς Ἕλλησιν οὐκ ἀπὸ τῶν νεκρῶν τοῦ πλήθους, ὀλίγοι γὰρ οἱ πεσόντες ἦσαν, ἀλλὰ τῷ πένθει τῶν βαρβάρων. καὶ γὰρ ἑαυτοὺς ἔκειρον ἐπὶ τῷ Μασιστίῳ, καὶ ἵππους καὶ ἡμιόνους, οἰμωγῆς τε καὶ κλαυθμοῦ τὸ πεδίον ἐνεπίμπλασαν, ὡς ἄνδρα πολὺ πρῶτον ἀρετῇ καὶ δυνάμει μετά γε Μαρδόνιον αὐτὸν ἀποβαλόντες.

Μετὰ δὲ τὴν ἱππομαχίαν, ἀμφότεροι μάχης ἔσχοντο χρόνον πολύν. ἀμυνομένοις γὰρ οἱ μάντεις νίκην προὔφαινον ἐκ τῶν ἱερῶν ὁμοίως καὶ τοῖς Πέρσαις καὶ τοῖς Ἕλλησιν· εἰδ' ἐπιχειροῖεν, ἧτταν. ἔπειτα Μαρδόνιος, ὡς αὐτῷ μὲν ἡμερῶν ὀλίγων τὰ ἐπιτήδεια περιῆν, οἱ δ' Ἕλληνες ἀεί τινων ἐπιρρεόντων πλείονες ἐγίνοντο, δυσανασχετῶν ἔγνω μηκέτι μένειν, ἀλλὰ διαβὰς ἅμα φάει τὸν Ἀσωπὸν ἐπιθέσθαι τοῖς Ἕλλησιν ἀπροσδοκήτως· καὶ παράγγελμα τοῖς ἡγεμόσιν ἑσπέρας ἔδωκε. μεσούσης δὲ μάλιστα τῆς νυκτὸς, ἀνὴρ ἵππον ἔχων, ἀτρέμα προσεμίγνυε τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ἑλλήνων· ἐντυχὼν δὲ ταῖς φυλακαῖς, ἐκέλευεν αὐτῷ προσελθεῖν Ἀριστείδην τὸν Ἀθηναῖον· ὑπακούσαντος δὲ ταχέως, ἔφησεν, Εἰμὶ μὲν Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδόνων βασιλεὺς, ἥκω δὲ ἐκ κινδύνων τὸν μέγιστον εὐνοίᾳ τῇ πρὸς ὑμᾶς αἱρούμενος, ὡς μὴ τὸ αἰφνίδιον ἐκπλήξειεν ὑμᾶς χεῖρον ἀγωνίσασθαι. μαχεῖται γὰρ ὑμῖν Μαρδόνιος αὔριον, οὐχ ὑπ' ἐλπίδος χρηστῆς οὐδὲ θάρσους, ἀλλ' ἀπορίας τῶν παρόντων· ἐπεὶ καὶ μάντεις ἐκεῖνον ἀπαισίοις ἱεροῖς καὶ λογίοις χρησμῶν εἴργουσι μάχης· καὶ τὸν στρατὸν ἔχει δυσθυμία πολλὴ καὶ κατάπληξις.

reliqui Perſæ relicto cadavere fugam cepere. Senſerunt hujus victoriæ magnitudinem Græci non ex cæſorum numero (quippe pauci ceciderant) ſed ex luctu barbarorum. Etenim ob Maſiſtii necem, ſemetipſos, equos, muloſque totonderunt, ejulatuque & planctu campum compleverunt, quod virum amiſiſſent ſecundum ipſum Mardonium virtute & autoritate longe primum.

Poſt equeſtre prœlium abſtinuit diu utraque pars pugna. Propugnantibus enim vates juxta Perſis ac Græcis victoriam denuntiabant ex extis: cladem, ſi invaderent hoſtem. Inde Mardonius, quod ei in paucos dies ſupereſſet commeatus, Græcorum vero quotidie affluentibus aliquibus numerus creſceret, moræ impatiens ſtatuit non ultra cunctari, ſed prima luce Aſopum tranſire, atque Græcos adoriri ex improviſo. Id ducibus veſperi edixit. Noctis conticinio vir equo vectus ſilentio admovit ſe caſtris Græcorum. Alloquutus cuſtodes petivit ut evocaretur Ariſtides Athenienſis: qui quum propere adeſſet, Alexander ſum (inquit) Macedonum rex: huc contendi, ſummo periculo me veſtri ſtudio objiciens, ne res improviſa vos percellat, quo dimicetis deterius. Nam cras decernet vobiſcum Mardonius acie: non ille quidem ulla ſpe bona fultus vel animo, verum anguſtiis preſſus neceſſariorum. Quippe vates quoque triſtibus extis & oraculorum reſponſis deterrent eum a conflictu, occupatque languor ingens exercitum & ſtupor.

Cæ-

ξις. ἀλλ᾽ ἀνάγκη τολμῶντα πειρᾶσθαι τῆς τύχης, ἢ τὴν ἐσχάτην ὑπομένειν ἀπορίαν καθεζόμενον. ταῦτα φράσας ὁ Ἀλέξανδρος, ἐδεῖτο τὸν Ἀριστείδην αὐτὸν εἰδέναι καὶ μνημονεύειν, ἑτέρῳ δὲ μὴ κατειπεῖν. ὁ δ᾽ οὐ καλῶς ἔχειν ἔφη ταῦτα Παυσανίαν ἀποκρύψασθαι, ἐκείνῳ γὰρ ἀνακεῖσθαι τὴν ἡγεμονίαν, πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους ἄρρητα πρὸ τῆς μάχης ἔδοξεν ἔσεσθαι· νικώσης δὲ τῆς Ἑλλάδος, οὐδένα τὴν Ἀλεξάνδρου προθυμίαν καὶ ἀρετὴν ἀγνοήσειν. λεχθέντων δὲ τούτων, ὅ, τε βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων ἀπήλαυνεν ὀπίσω πάλιν, ὅ, τε Ἀριστείδης ἀφικόμενος ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Παυσανίου, διηγεῖτο τοὺς λόγους· καὶ μετεπέμποντο τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας, καὶ παρήγγελλον ἐν κόσμῳ τὸν στρατὸν ἔχειν, ὡς μάχης ἐσομένης.

Ἐν τούτῳ δ᾽, ὡς Ἡρόδοτος ἱστορεῖ, Παυσανίας Ἀριστείδῃ προσέφερε λόγον, ἀξιῶν τοὺς Ἀθηναίους ἐπὶ τὸ δεξιὸν μετατάξαι, καὶ κατὰ τοὺς Πέρσας ἀντιταχθῆναι· βέλτιον γὰρ ἀγωνιεῖσθαι, τῆς τε μάχης ἐμπείρους γεγονότας, καὶ τῷ προνενικηκέναι θαρροῦντας· αὐτῷ δὲ παραδοῦναι τὸ εὐώνυμον, ὅπου τῶν Ἑλλήνων οἱ μηδίζοντες ἐπιβάλλειν ἔμελλον. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἀγνώμονα καὶ φορτικὸν ἡγοῦντο τὸν Παυσανίαν, εἰ τὴν ἄλλην ἐῶν τάξιν ἐν χώρᾳ, μόνους ἄνω καὶ κάτω μεταφέρει σφᾶς, ὥσπερ εἵλωτας, κατὰ τὸ μαχιμώτατον προβαλλόμενος. ὁ δ᾽ Ἀριστείδης διαμαρτάνειν αὐτοὺς ἔφασκε τοῦ παντὸς, εἰ πρώην μὲν ὑπὲρ τοῦ τὸ εὐώνυμον κέρας ἔχειν διεφιλοτιμοῦντο Τεγεάταις καὶ προκριθέντες ἐσεμνύνοντο· νῦν δὲ Λακεδαιμονίων ἑκουσίως αὐτοῖς ἐξισταμένων τοῦ δεξιοῦ, καὶ τρόπον τινὰ τὴν ἡγεμονίαν παραδιδόντων,

Cæterum animum acuat neceſſe eſt & fortunam experiatur, aut ſedens extremam ſuſtineat famem. Ita fatus Alexander rogavit Ariſtidem id ut mente teneret & meminiſſet, alteri ne revelaret. Hic vero convenire negavit ut Pauſaniam ea, penes quem eſſet imperium, celaret: apud alios oſtendit hoc ante pugnam ſe non vulgaturum; at ſi viciſſent Græci, neminem Alexandri ſtudium & propenſum animum ignoraturum. His dictis rex Macedonum retro ſe recepit. Ariſtides vero ad tentorium Pauſaniæ profectus, expoſuit ei quæ nuntiaſſet ille: accitiſque reliquis ducibus edixerunt ut inſtructas copias haberent, quod inſtaret prœlium.

Hic (ut autor eſt Herodotus) ſermonem apud Ariſtidem intulit Pauſanias, poſtulans ut Athenienſes in dextrum cornu traduceret, eoſque Perſis opponeret, (melius enim dimicaturos, pugnare cum illis doctos, & priſtinis ſubnixos victoriis) ſibi ſiniſtrum cornu traderet, in quod, qui ſtabant a Medis, Græci pugnaturi erant. At cæteri quidem Athenienſium præfecti inſolentiam & importunitatem reprehendebant Pauſaniæ: quod quum immotam aciem reliquam relinqueret, ſolos ſe ſurſum ac deorſum, tanquam Ilotas transferret, robori hoſtilis exercitus objiciens. Verum Ariſtides rurſus longe errare docuit eos qui nuper de lævo cornu obtinendo decertaverant cum Tegeatis, prælatique exultaverant, nunc Lacedæmoniis ultro ſibi dextro cedentibus, atque imperium quodammodo tradentibus, neque

των, οὔτε τὴν δόξαν ἀγαπῶσιν, οὔτε κέρδος ἡγοῦνται τὸ μὴ πρὸς ὁμοφύλους καὶ συγγενεῖς, ἀλλὰ βαρβάρους καὶ φύσει πολεμίους ἐναγωνίσασθαι. ἐκ τούτου πάνυ προθύμως οἱ Ἀθηναῖοι διημείβοντο τοῖς Σπαρτιάταις τὴν τάξιν· καὶ λόγος ἐχώρει δι' αὐτῶν πολὺς ἀλλήλοις παρεγγυώντων, ὡς οὔτε ὅπλα βελτίω λαβόντες οὔτε ψυχὰς ἀμείνους οἱ πολέμιοι τῶν ἐν Μαραθῶνι προσίασιν, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ μὲν ἐκείνοις τόξα, ταὐτὰ δ' ἐσθῆτος ποικίλματα, καὶ χρυσὸς ἐπὶ σώμασι μαλακοῖς καὶ ψυχαῖς ἀνάνδροις· ἡμῖν δ' ὅμοια μὲν ὅπλα καὶ σώματα, μεῖζον δὲ ταῖς νίκαις τὸ θάρσος. ὁ δ' ἀγὼν, οὐχ' ὑπὲρ χώρας καὶ πόλεως μόνον, ὡς ἐκείνοις, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι τροπαίων, ὡς μηδ' ἐκεῖνα Μιλτιάδου δοκοίη καὶ τύχης, ἀλλὰ Ἀθηναίων. οὗτοι μὲν οὖν σπεύδοντες, ἐν ἀμείψει τῶν τάξεων ἦσαν· αἰσθόμενοι δὲ Θηβαῖοι παρ' αὐτομόλων, Μαρδονίῳ φράζουσι. κἀκεῖνος εὐθὺς, εἴτε δεδιὼς τοὺς Ἀθηναίους, εἴτε τοῖς Λακεδαιμονίοις συμπεσεῖν φιλοτιμούμενος, ἀντιπαρεξῆγε τοὺς Πέρσας ἐπὶ τὸ δεξιόν· τοὺς δ' Ἕλληνας ἐκέλευε τοὺς σὺν αὐτῷ κατὰ τοὺς Ἀθηναίους ἵστασθαι. γενομένης δὲ τῆς μετακοσμήσεως καταφανοῦς, ὅ, τε Παυσανίας ἀποτραπεὶς αὖθις ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κατέστη, καὶ Μαρδόνιος, ὥσπερ εἶχεν ἐξ ἀρχῆς, εὐθὺς ἀνέλαβε τὸ εὐώνυμον, κατὰ τοὺς Λακεδαιμονίους γενόμενος. ἥ τε ἡμέρα διεξῆλθεν ἀργή· καὶ τοῖς Ἕλλησι βουλευομένοις ἔδοξε πορρωτέρω μεταστρατοπεδεῦσαι, καὶ καταλαβεῖν εὔυδρον χωρίον· ἐπεὶ τὰ πλησίον νάματα καθύβριστο καὶ διέφθαρτο τῶν βαρβάρων ἱπποκρατούντων.

Ἐπελ-

que hoc decus amplecterentur, neque quod non cum popularibus ſuis & propinquis conſerturi manus, ſed cum barbaris & naturalibus hoſtibus eſſent, in lucro ponerent. Hinc locum Athenienſes cum Spartiatis commutaverunt alacriter, ac frequens ſermo pervaſit eos ſeſe mutuo cohortantes, non cum præſtantioribus hoſtes armis neque animis majoribus quam illos in Marathone acceſſiſſe, verum cum iiſdem atque illos arcubus, cum iiſdem picturatis veſtibus & auro in corporibus mollibus & effœminatis animis: ſibi paria & arma & corpora, animus victoriis major. Certamen eſt, non ut illis, pro agro & urbe tantum, ſed & pro trophæis Marathonicis & Salaminiacis: ut illa ne Miltiadi & fortunæ, ſed adſcribantur Athenienſibus. Hi ergo maturantes in permutandis ordinibus erant. Eam rem edocti a perfugis Thebani indicant Mardonio: qui mox (ſive timens Athenienſes, ſive concurrere cum Lacedæmoniis affectans) Perſas in dextrum cornu traduxit contra Lacedæmonios: Græcos, quos in exercitu ſuo habebat, comparavit Athenienſibus. Viſa ea ordinis converſione, Pauſanias tranſgreditur iterum in dextrum, & Mardonius, (ut initio conſtiterat) repetit adverſum Lacedæmonios ſiniſtrum: ita dies ſine effectu tranſacta. Porro Græcis re deliberata viſum eſt longius movere caſtra, ac locum capere aquationi commodiorem: quod propinquos rivulos barbari, qui prævalebant equitatu, conſpurcaviſſent & fœdaviſſent.

Su-

Ἐπελθούσης δὲ νυκτὸς, καὶ τῶν στρατηγῶν ἀγόντων ἐπὶ τὴν ἀποδεδειγμένην στρατοπεδείαν, οὐ πάνυ πρόθυμον ἦν ἕπεσθαι καὶ συμμένειν τὸ πλῆθος, ἀλλ᾽ ὡς ἀνέστησαν ἐκ τῶν πρώτων ἐρυμάτων, ἐφέροντο πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιέων οἱ πολλοὶ, καὶ θόρυβος ἦν ἐκεῖ διασκιδναμένων καὶ κατασκηνούντων ἀτάκτως. Λακεδαιμονίοις δὲ συνέβη μὲν ἄκουσι μόνοις ἀπολιπέσθαι τῶν ἄλλων. Ἀμομφάρετος γὰρ ἀνὴρ θυμοειδὴς καὶ φιλοκίνδυνος, ἔκπαλαι πρὸς τὴν μάχην σπαργῶν, καὶ βαρυνόμενος τὰς πολλὰς ἀναβολὰς καὶ μελλήσεις, τότε δὲ παντάπασι τὴν μετανάστασιν φυγὴν ἀποκαλῶν καὶ ἀπόδρασιν, οὐκ ἔφη λείψειν τὴν τάξιν, ἀλλ᾽ αὐτόθι μένων μετὰ τῶν ἑαυτοῦ λοχιτῶν ὑποστήσεσθαι Μαρδόνιον. ὡς δὲ Παυσανίας ἐπελθὼν ἔλεγε ταῦτα πράττειν ἐψηφισμένα καὶ δεδογμένα τοῖς Ἕλλησιν, ἀράμενος ταῖν χεροῖν πέτρον μέγαν ὁ Ἀμομφάρετος, καὶ καταβαλὼν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Παυσανίου, ταύτην ἔφη ψῆφον αὐτὸς περὶ τῆς μάχης τίθεσθαι, τὰ δὲ τῶν ἄλλων δειλὰ βουλεύματα καὶ δόγματα χαίρειν ἐᾶν. ἀπορούμενος δὲ Παυσανίας τῷ παρόντι, πρὸς μὲν τοὺς Ἀθηναίους ἔπεμψεν ἀπιόντας ἤδη, περιμεῖναι δεόμενος καὶ κοινῇ βαδίζειν, αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην δύναμιν ἦγε πρὸς τὰς Πλαταιὰς, ὡς ἀναστήσων τὸν Ἀμομφάρετον. ἐν τούτῳ δὲ κατελάμβανεν ἡμέρα, καὶ Μαρδόνιος (οὐ γὰρ ἔλαθον τὴν στρατοπεδείαν ἐκλιπόντες οἱ Ἕλληνες) ἔχων συντεταγμένην τὴν δύναμιν, ἐπεφέρετο τοῖς Λακεδαιμονίοις βοῇ πολλῇ καὶ πατάγῳ τῶν βαρβάρων, ὡς οὐ μάχης ἐσομένης, ἀλλὰ φεύγοντας ἀναρπασομένων τοὺς Ἕλληνας. ὃ μικρᾶς ῥοπῆς ἐδέησε γενέσθαι. κατιδὼν γὰρ τὸ γινόμενον ὁ Παυσανίας,

Superveniente nocte quum moverent duces ad locum mutandis caſtris deſignatum, haud prompte ſequebatur neque cohærebat multitudo: ſed ut extra prima munimenta venere, vulgus militum petiit oppidum Platæenſium, atque illic divulſi nulloque ordine tentoria componentes tumultuabantur. Lacedæmonii forte ab aliis relicti ſoli fuerunt, & quidem inviti. Namque Amompharetus, vir ferox & præceps, jamdudum geſtiens pugnare, procraſtinationes & moras gravabatur: tunc vero plane caſtrorum tranſlationem fugam vocans & conſternationem, negavit locum ſe deſerturum, ſed inſtiturum ibi cum manipulo ſuo, Mardoniumque ſuſtenturum. Quem quum adiiſſet Pauſanias, oſtenderetque id facere ſe ex Græcorum calculo & ſententia, Amompharetus ſublato ingenti ſaxo abjectoque ante pedes Pauſaniæ, Hoc (inquit) ego calculo de prœlio ſuffragium fero: reliquorum timida conſilia & decreta contemno. Ea re Pauſanias æſtuans, miſit ad Athenienſes jam abeuntes ut præſtolarentur ſe oratum, atque una pergerent, ſimul reliquum agmen ipſe Platæas duxit, ut excitaret Amompharetum. Interea diluxit, & Mardonius (neque enim fallebat eum caſtra Græcos deſeruiſſe) inſtructam ducens aciem magno barbarorum clamore & ululatu impreſſionem dedit in Lacedæmonios, quaſi non præliaturos, ſed in fugam effuſos oppreſſuri Græcos eſſent. Quod pene factum eſt ut eveniret. Nam cernens quid ageretur, Pauſanias

σανίας, ἔσχετο μὲν τῆς πορείας, καὶ τὴν ἐπὶ μάχῃ τάξιν ἐκέλευσε λαμβάνειν ἕκαστον· ἔλαθε δ' αὐτὸν, εἴθ' ὑπὸ τῆς πρὸς Ἀμομφάρετον ὀργῆς, εἴτε τῷ τάχει θορυβηθέντα τῶν πολεμίων, σύνθημα δοῦναι τοῖς Ἕλλησιν. ὅθεν οὔτ' εὐθὺς, οὔτ' ἀθρόοι, κατ' ὀλίγους δὲ καὶ σποράδην, ἤδη τῆς μάχης ἐν χερσὶν οὔσης, προσεβοήθουν. ὡς δὲ θυόμενος οὐκ ἐκαλλιέρει, προσέταξε τοῖς Λακεδαιμονίοις, τὰς ἀσπίδας πρὸ τῶν ποδῶν θεμένους, ἀτρέμα καθέζεσθαι, καὶ προσέχειν αὐτῷ μηδένα τῶν πολεμίων ἀμυνομένους. αὐτὸς δὲ πάλιν ἐσφαγιάζετο, καὶ προσέπιπτον οἱ ἱππεῖς· ἤδη δὲ καὶ βέλος ἐξικνεῖτο, καί τις ἐπέπληκτο τῶν Σπαρτιατῶν. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Καλλικράτης, ὃν ἰδέᾳ τε κάλλιστον Ἑλλήνων, καὶ σώματι μέγιστον ἐν ἐκείνῳ τῷ στρατῷ γενέσθαι λέγουσι, τοξευθεὶς καὶ θνήσκων, οὐκ ἔφη τὸν θάνατον ὀδύρεσθαι, καὶ γὰρ ἐλθεῖν οἴκοθεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀποθανούμενον, ἀλλ' ὅτι θνήσκει τῇ χειρὶ μὴ χρησάμενος. ἦν οὖν τὸ μὲν πάθος δεινὸν, ἡ δ' ἐγκράτεια θαυμαστὴ τῶν ἀνδρῶν. οὐ γὰρ ἠμύνοντο τοὺς πολεμίους ἐπιβαίνοντας, ἀλλὰ τὸν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ καιρὸν ἀναμένοντες, ἠνείχοντο βαλλόμενοι καὶ πίπτοντες ἐν ταῖς τάξεσιν. ἔνιοι δέ φασι τῷ Παυσανίᾳ, μικρὸν ἔξω τῆς παρατάξεως θύοντι καὶ κατευχομένῳ, τῶν Λυδῶν τινας ἄφνω προσπεσόντας, ἁρπάζειν καὶ διαρρίπτειν τὰ περὶ τὴν θυσίαν· τὸν δὲ Παυσανίαν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, οὐκ ἔχοντας ὅπλα, ῥάβδοις καὶ μάστιξι παίειν. διὸ καὶ νῦν ἐκείνης τῆς ἐπιδρομῆς μιμήματα τὰς περὶ τὸν βωμὸν ἐν Σπάρτῃ πληγὰς τῶν ἐφήβων, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα τῶν Λυδῶν πομπὴν συντελεῖσθαι.

Δυσ-

ſanias conſtitit, edixitque ut inſtrueret ſe quiſque in aciem ad dimicandum. Fefellit autem eum vel ira in Amompharetum, vel celeritate hoſtium conturbatum, Græcis ſignum dare. Unde nec confeſtim nec conferti, ſed ſparſim & tumultuarie, quum jam ad manus ventum eſſet, accurrebant. Quia vero ſacrificans Pauſanias non litabat, imperavit Lacedæmoniis, ut poſitis ante pedes clypeis conſiderent quieti, ſibique attenderent, neque ulli hoſtium repugnarent. Tum alias hoſtias cædit, quum irruerunt equites. Jam telum quoque accidit, & quiſpiam fuit ex Lacedæmoniis vulneratus. Interim Callicrates quoque, quem in Græcis forma venuſtiſſima & proceritate corporis ſupra cæteros memorant fuiſſe, ſagitta ictus & moribundus, Non lamentor (inquit) lethum, quippe eo huc domo veni, pro Græcia ut occumberem, ſed quia nulla re perpetrata emorior. Atque erat malum illud quidem grave, & Spartiatarum inſignis tolerantia: neque enim impetum hoſtium propulſabant, ſed tempus a Deo atque duce operientes, ſuſtinebant in ordinibus ſuis vulnerari & concidere. Nonnulli ſunt autores, Pauſaniæ paululum extra aciem operanti ſacris, & pacem Deorum expoſcenti, Lydos aliquos inferentes ſeſe repente eripuiſſe atque diſſipaviſſe ſacra: Pauſaniam vero ejuſque comites, quibus arma ad manum non erant, virgis & flagellis illos cecidiſſe. Quare etiam hac memoria illius incurſus celebrari Spartæ ſimulacra repræſentata plagis circa aram adoleſcentium & Lydorum inde pompa.

His

Δυσφορῶν οὖν ὁ Παυσανίας τοῖς παροῦσιν, ἄλλα τοῦ μάντεως ἐπ' ἄλλοις ἱερεῖα καταβάλλοντος, τρέπεται πρὸς τὸ Ἡραῖον τῇ ὄψει δεδακρυμένος· καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εὔξατο Κιθαιρωνίᾳ Ἥρᾳ, καὶ Θεοῖς ἄλλοις οἳ Πλαταιΐδα γῆν ἔχουσιν, εἰ μὴ πέπρωται τοῖς Ἕλλησι νικᾶν, ἀλλὰ δράσαντάς γέ τι παθεῖν, καὶ δείξαντας ἔργῳ τοῖς πολεμίοις, ὡς ἐπ' ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ μάχεσθαι μεμαθηκότας ἐστράτευσαν. ταῦτα τοῦ Παυσανίου θεοκλυτοῦντος, ἅμα ταῖς εὐχαῖς ἐφάνη τὰ ἱερὰ, καὶ νίκην οἱ μάντεις ἐμήνυον. καὶ δοθέντος εἰς ἅπαντας παραγγέλματος καθίστασθαι πρὸς τοὺς πολεμίους, ἥ τε φάλαγξ ὄψιν ἔσχεν αἰφνιδίως ἑνὸς ζώου θυμοειδοῦς πρὸς ἀλκὴν τρεπομένου καὶ φρίξαντος· τοῖς τε βαρβάροις τότε παρέστη λογισμὸς, ὡς πρὸς ἄνδρας ὁ ἀγὼν ἔσοιτο μαχουμένους ἄχρι θανάτου. διὸ καὶ προθέμενοι πολλὰ τῶν γέῤῥων, ἐτόξευον τοὺς Λακεδαιμονίους. οἱ δὲ τηροῦντες ἅμα τὸν συνασπισμὸν ἐπέβαινον, καὶ προσπεσόντες ἐξεώθουν τὰ γέῤῥα, καὶ τοῖς δόρασι τύπτοντες πρόσωπα καὶ στέρνα τῶν Περσῶν, πολλοὺς κατέβαλλον, οὐκ ἀπράκτως οὐδὲ ἀθύμως πίπτοντας. καὶ γὰρ ἀντιλαμβανόμενοι τῶν δορατίων ταῖς χερσὶ γυμναῖς, συνέθραυον τὰ πλεῖστα· καὶ πρὸς τὰς ξιφουλκίας ἐχώρουν οὐκ ἀργῶς, ἀλλὰ ταῖς τε κοπίσι καὶ τοῖς ἀκινάκαις χρώμενοι, καὶ τὰς ἀσπίδας παρασπῶντες καὶ συμπλεκόμενοι, χρόνον πολὺν ἀντεῖχον. οἱ δ' Ἀθηναῖοι τέως μὲν ἠτρέμουν ἀναμένοντες τοὺς Λακεδαιμονίους· ἐπεὶ δὲ κραυγή τε προσέπιπτε πολλὴ μαχομένων, καὶ παρῆν, ὥς φασιν, ἄγγελος παρὰ Παυσανίου τὰ γινόμενα φράζων, ὥρμησαν κατὰ τάχος βοηθεῖν. καὶ προχωροῦσιν αὐτοῖς διὰ τοῦ πεδίου πρὸς τὴν βοὴν, ἐπε-

φέροντο

His rebus Pauſanias anxius, alias ex aliis hoſtias vate cædente, atque lacrymis oppletus, convertit ſe ad fanum Junonis, manuſque ad cœlum tendens precatur Cithæroniam Junonem, cæteroſque Deos qui Plataicam terram incolunt, ſi in fatis non foret ut potirentur Græci victoria, ſaltem ut re aliqua patrata memorabili caderent, & ubi hoſtibus re oſtendiſſent, viris fortibus eos & bellicoſis arma intuliſſe. Ita Pauſania Deos obteſtante, una cum precibus apparuerunt læta exta, & victoriam aruſpices nuntiaverunt: datoque ſigno, ut omnes cum hoſtibus manus conſererent, phalanx ſubito ſpeciem præ ſe tulit unius ferocis animalis ad vim ſe vertentis, & inhorrentis. Tunc animadverterunt barbari certamen ſibi eſſe cum viris, qui uſque ad extremum ſpiritum eſſent dimicaturi. Itaque multis objectis cetris Lacedæmonios inceſſebant ſagittis. Hi denſa phalange adoriebantur eos, dataque impreſſione tegumenta illa impellebant, & lanceis ora pectoraque Perſarum ferientes multos ſternebant. Nec cadebant illi tamen ignave aut impune. Haſtas enim nudis prenſabant manibus: quarum plurimas confregerunt, ſecureſque, quas copidas vocant, & acinaces ſtrinxerunt, neque id incaſſum, verum diu clypeos prenſando propiuſque confligando ſe defenderunt. Athenienſes quidem tunc quieſcebant, quod expectarent Lacedæmonios. Ut vero frequens pugnantium clamor auribus eorum accidit, & nuntius (uti fertur) adfuit a Pauſania, qui quid ageretur declarabat, maturaverunt opem ferre. In progredientes per campum, qua clamorem audiebant,

φέροντο τῶν Ἑλλήνων οἱ μηδίζοντες. Ἀριστείδης δὲ, πρῶτον μὲν ὡς εἶδε, πολὺ προελθὼν, ἐβόα, μαρτυρόμενος Ἑλληνίους Θεοὺς, ἀπέχεσθαι μάχης, καὶ μὴ σφίσιν ἐμποδὼν εἶναι μηδὲ κωλύειν ἐπαμύνοντας τοῖς προκινδυνεύουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. ἐπεὶ δ' ἑώρα μὴ προσέχοντας αὐτῷ, καὶ συντεταγμένους ἐπὶ τὴν μάχην, οὕτω τῆς ἐκεῖ βοηθείας ἀποτραπόμενος, συνέβαλλε τούτοις περὶ πεντακισμυρίους οὖσιν. ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖστον εὐθὺς ἐνέδωκε καὶ ἀπεχώρησεν, ἅτε δὴ καὶ τῶν βαρβάρων ἀπηλλαγμένων· ἡ δὲ μάχη λέγεται μάλιστα κατὰ Θηβαίους γενέσθαι προθυμότατα, τῶν πρώτων καὶ δυνατωτάτων τότε παρ' αὐτοῖς μηδιζόντων, καὶ τὸ πλῆθος οὐ κατὰ γνώμην ἀλλ' ὀλιγαρχούμενον ἀγόντων.

Οὕτω δὲ τοῦ ἀγῶνος δίχα συνεστῶτος, πρῶτοι μὲν ἐώσαντο τοὺς Πέρσας οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τὸν Μαρδόνιον ἀνὴρ Σπαρτιάτης ὄνομα Ἀρίμνηστος ἀποκλίννυσι, λίθῳ τὴν κεφαλὴν πατάξας, ὥσπερ αὐτῷ προεσήμανε τὸ ἐν Ἀμφιάρεω μαντεῖον. ἔπεμψε γὰρ ἄνδρα Λυδὸν ἐνταῦθα, Κᾶρα δὲ ἕτερον εἰς Τροφωνίου ὁ Μαρδόνιος· καὶ τοῦτον μὲν ὁ προφήτης Καρικῇ γλώσσῃ προσεῖπεν· ὁ δὲ Λυδὸς ἐν τῷ σηκῷ τοῦ Ἀμφιάρεω κατευνασθεὶς, ἔδοξεν ὑπηρέτην τινὰ τοῦ Θεοῦ παραστῆναι, καὶ κελεύειν αὐτὸν ἀπιέναι· μὴ βουλομένου δὲ, λίθον εἰς τὴν κεφαλὴν ἐμβαλεῖν μέγαν, ὥστε δόξαι πληγέντα τεθνάναι τὸν ἄνθρωπον. καὶ ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι λέγεται· τοὺς δὲ φεύγοντας εἰς τὰ ξύλινα τείχη καθεῖρξαν. ὀλίγῳ δ' ὕστερον Ἀθηναῖοι τοὺς Θηβαίους τρέπονται, τριακοσίους τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ πρώτους διαφθείραντες ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ. γενομένης

diebant, invehebant Græci, qui ſtabant pro Medorum partibus: quod ut conſpexit Ariſtides, primum longe ante agmen provectus, alta voce præſides Græciæ Deos teſtatur ut prœlio temperent, nec obſtent vel interpellent opem ipſos ferentes iis qui pro Græcia dimicent. Ubi cernit nihil moveri eos & ad prœlium expedire ſe, ita averſus ob ope Lacedæmoniis ferenda, cum iis qui ad quinque millia erant, contulit ſigna. At maxima pars gradum retulit extemplo & ſe recepit, quod etiam barbari tum terga vertiſſent. Pugna fuiſſe acerrima dicitur cum Thebanis: quod cum Medis principes eorum & potentiſſimi quique facerent enixiſſime, qui plebem invitam quidem, ſed paucorum potentium juri obnoxiam ducebant.

Ita quum duo eſſent diverſa certamina contracta, primo Perſas Lacedæmonii propulere. Mardonium Spartiates quidam nomine Arimneſtus, capite ejus lapide icto peremit, ut prænuntiaverat ei in fano Amphiarai oraculum. Nam eo Lydum quendam miſerat Mardonius, alium Carem ad Trophonii. Huic vates lingua Carica reſponſum reddidit. Lydo in Amphiarai adyto ſopito viſus eſt miniſter aliquis Dei adſiſtere, jubereque ut abiret: quo abnuente, caput ejus ingenti ſaxo percuſſiſſe, ut exiſtimaret ſe ex ictu exanimatum. Hæc ad eum modum aiunt geſta. Effuſos in muros ligneos redegerunt. Mox Athenienſes averterunt Thebanos, interfectis in acie clariſſimis eorum & primis trecentis. Poſtquam hi terga

μένης γὰρ τῆς τροπῆς, ἧκεν αὐτοῖς ἄγγελος πολιορκεῖσθαι τὸ βαρβαρικὸν εἰς τὰ τείχη κατακεκλεισμένον. οὕτω δὴ σώζεσθαι τοὺς Ἕλληνας ἐάσαντες, ἐβοήθουν πρὸς τὰ τείχη· καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις παντάπασιν ἀργῶς πρὸς τειχομαχίαν καὶ ἀπείρως ἔχουσιν ἐπιφανέντες, αἱροῦσι τὸ στρατόπεδον, φόνῳ πολλῷ τῶν πολεμίων. λέγονται γὰρ ἀπὸ τῶν τριάκοντα μυριάδων τετρακισμύριοι φυγεῖν σὺν Ἀρταβάζῳ· τῶν δ' ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνισαμένων ἔπεσον οἱ πάντες, ἐπὶ χιλίοις ἑξήκοντα καὶ τριακόσιοι. τούτων Ἀθηναῖοι μὲν ἦσαν δύο καὶ πεντήκοντα, πάντες ἐκ τῆς Αἰαντίδος φυλῆς, ὥς φησι Κλείδημος, ἀγωνισαμένης ἄριστα· διὸ καὶ ταῖς Σφραγίτισι νύμφαις ἔθυον Αἰαντίδαι τὴν πυθόχρηστον θυσίαν ὑπὲρ τῆς νίκης, ἐκ δημοσίου τὸ ἀνάλωμα λαμβάνοντες. Λακεδαιμόνιοι δ' ἑνὶ πλείους τῶν ἐννενήκοντα, Τεγεᾶται δ' ἑκκαίδεκα. θαυμαστὸν οὖν τὸ Ἡροδότου, πῶς μόνους τούτους φησὶν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τοῖς πολεμίοις, τῶν δ' ἄλλων Ἑλλήνων μηδένα. καὶ γὰρ τὸ πλῆθος τῶν πεσόντων μαρτυρεῖ καὶ τὰ μνήματα κοινὸν γενέσθαι τὸ κατόρθωμα· καὶ τὸν βωμὸν οὐκ ἂν ἐπέγραψαν οὕτως, εἰ μόναι τρεῖς πόλεις ἠγωνίσαντο, τῶν ἄλλων ἀτρέμα καθεζομένων.

Τόνδε ποθ' Ἕλληνες νίκας κράτει ἔργῳ Ἄρηος,
Πέρσας ἐξελάσαντες, ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι κοινὸν
Ἱδρύσαντο Διὸς βωμὸν ἐλευθερίου.

ταύτην τὴν μάχην ἐμαχήσαντο τῇ τετράδι τοῦ Βοηδρομιῶνος ἱσταμένου κατ' Ἀθηναίους, κατὰ δὲ Βοιωτοὺς, τετράδι τοῦ Πανέμου φθίνοντος, ᾗ καὶ νῦν

ἔτι

terga dederunt, barbaros intellexerunt in caſtra compulſos obſideri. Quare permiſſo Græcis receptu, accurrerunt ad munitionem barbarorum. Segnibus omnino Lacedæmoniis & imperitis mœnia oppugnandi ſupervenientes, caſtra magna hoſtium ſtrage expugnaverunt. Ferunt ex trecentis millibus cum Artabazo quadraginta millia fugam cepiſſe. Ex his qui pro Græcia dimicaverunt, non plus mille trecenti ſexaginta deſiderati; in quibus fuerunt Athenienſes duo & quinquaginta, omnes ex tribu Aiantide, quæ (ut Clidemus ait) pugnavit fortiſſime. Quamobrem nymphis Sphragitidibus Aiantidæ victoriæ cauſa ſacra ex Apollinis oraculo præſcripta ſumptu publico faciebant. Lacedæmonii unus ſupra nonaginta, Tegeatæ ſexdecim. Unde mirum eſt cur ſolos hos Herodotus prœlium iniiſſe cum hoſtibus, nullum præterea Græcorum dicat; quum numerus cæſorum & monumenta victoriam teſtentur communiter obtentam: neque aræ hunc titulum inſcripſiſſent, ſolæ ſi certaſſent deſidentibus aliis tres civitates.

Vindicis hanc quondam, Perſæ quum terga dediſſent,
Aram communem Graiæ erexere Pelaſgi
Victores, patriæ clara trophæa Jovis.

Pugnatum fuit (ut Athenienſes putant) quarto die menſis Boedromionis: ut Bœotii, vigeſimo quarto Panemi, quo die adhuc con-

ven-

ἔτι τὸ Ἑλληνικὸν ἐν Πλαταιαῖς ἀθροίζεται συνέδριον, ϗ θύουσι τῷ ἐλευθερίῳ Διῒ Πλαταιεῖς ὑπὲρ τῆς νίκης. τὴν δὲ τῶν ἡμερῶν ἀνωμαλίαν οὐ θαυμαστέον, ὅπου ϗ νῦν διηκριβωμένων τῶν ἐν ἀστρολογίᾳ μᾶλλον, ἄλλην ἄλλοι μηνὸς ἀρχὴν ϗ τελευτὴν ἄγουσιν.

Ἐκ τούτου τῶν Ἀθηναίων τὸ ἀριστεῖον οὐ παραδιδόντων τοῖς Σπαρτιάταις, οὐδὲ τρόπαιον ἱστάναι συγχωρούντων ἐκείνοις, παρ' οὐδὲν ἂν ἦλθεν εὐθὺς ἀπολέσθαι τὰ πράγματα τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς ὅπλοις διαστάντων, εἰ μὴ πολλὰ παρηγορῶν ϗ διδάσκων τοὺς συστρατήγους ὁ Ἀριστείδης, μάλιστα δὲ Λεωκράτη ϗ Μυρωνίδην, ἔσχε ϗ συνέπεισε τὴν κρίσιν ἀφεῖναι τοῖς Ἕλλησιν. ἐνταῦθα βουλευομένων τῶν Ἑλλήνων, Θεογείτων μὲν ὁ Μεγαρεὺς εἶπεν ὡς ἑτέρᾳ πόλει δοτέον εἴη τὸ ἀριστεῖον, εἰ μὴ βούλονται συνταράξαι πόλεμον ἐμφύλιον· ἐπὶ τούτῳ δ' ἀναστὰς Κλεόκριτος ὁ Κορίνθιος, δόξαν μὲν παρέσχεν ὡς Κορινθίοις αἰτήσων τὸ ἀριστεῖον· ἦν γὰρ ἐν ἀξιώματι μεγίστῳ μετὰ τὴν Σπάρτην ϗ τὰς Ἀθήνας ἡ Κόρινθος· εἶπε δὲ πᾶσιν ἀρέσαντα ϗ θαυμαστὸν λόγον ὑπὲρ Πλαταιέων, ϗ συνεβούλευσε τὴν φιλονεικίαν ἀνελεῖν, ἐκείνοις τὸ ἀριστεῖον ἀποδόντας, οἷς οὐδετέρους τιμωμένοις ἄχθεσθαι. ῥηθέντων δὲ τούτων, πρῶτος μὲν Ἀριστείδης συνεχώρησεν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, ἔπειτα Παυσανίας ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων. οὕτω δὲ διαλλαγέντες, ἐξεῖλον ὀγδοήκοντα τάλαντα τοῖς Πλαταιεῦσιν, ἀφ' ὧν τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἀνῳκοδόμησαν ἱερὸν, ϗ τὸ ἕδος ἔστησαν, ϗ γραφαῖς τὸν νεὼν διεκόσμησαν, αἳ μέχρι νῦν ἀκμάζουσαι διαμένουσιν. ἔστησαν δὲ τρόπαιον, ἰδίᾳ μὲν Λακεδαιμόνιοι,

ventus Græcorum agitur Platæis, ſacrificantque ob adeptam victoriam Jovi liberatori Platæenſes. Dierum vero diſſonantiam non eſt quod mireris, quando vel nunc rebus magis limatis aſtronomicis, aliud alii menſis principium & exitum faciunt.

Hinc quum Spartiatis non tribuerent Athenienſes palmam, neu eis permitterent ut erigerent trophæum, ſeceſſione inter Græcos armatos facta, tantum non concidiſſent omnia, niſi multum mulcens monenſque Ariſtides collegas, imprimis Leocratem & Myronidem, compeſcuiſſet eos, induxiſſetque ut rem Græcorum permitterent judicio. Dum ea de re deliberant Græci, Theogiton Megarenſis in aliam civitatem cenſuit, niſi bellum civile vellent excitare, hoc decus conferendum. Sub eo exſurgens Corinthius Cleocritus, hanc laudem videbatur Corinthiis petiturus. Erat enim ſecundum Spartam & Athenas ſumma dignitas urbis Corinthi. Verum omnibus acceptam dixit & mirificam pro Platæenſibus ſententiam, conſuluitque ut omiſſo certamine, illis concederent victoriæ præmium, quorum honor neutros eſſet invidia affecturus. Poſtquam finem dicendi fecit, primus Ariſtides Athenienſium nomine, inde nomine Lacedæmoniorum conceſſit id Pauſanias. Ita conciliati præcipua octoginta talenta Platæenſibus dederunt, ex quibus templum Minervæ extruerent, ſignumque ejus in templo poſuerunt, & id exornarunt picturis, quæ etiamnum florem ſuum retinent. Trophæum excitaverunt ſeorſum Lacedæmonii,

δαιμόνιοι, χωρὶς δ' Ἀθηναῖοι. περὶ δὲ θυσίας ἐρομένοις αὐτοῖς ἀνεῖλεν ὁ Πύθιος, Διὸς ἐλευθερίου βωμὸν ἱδρύσασθαι, θῦσαι δὲ μὴ πρότερον ἢ τὸ κατὰ τὴν χώραν πῦρ ἀποσβέσαντας, ὡς ὑπὸ τῶν βαρβάρων μεμιασμένον, ἐναύσασθαι καθαρὸν ἐκ Δελφῶν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἑστίας. οἱ μὲν οὖν ἄρχοντες τῶν Ἑλλήνων περιϊόντες εὐθὺς, ἠνάγκαζον ἀποσβεννύναι τὰ πυρὰ πάντα τοὺς χρωμένους· ἐκ δὲ Πλαταιέων, Εὐχίδας ὑποσχόμενος ὡς ἐνδέχεται τάχιστα κομιεῖν τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ πῦρ, ἧκεν εἰς Δελφούς. ἁγνίσας δὲ τὸ σῶμα καὶ περιρρανάμενος, ἐστεφανώσατο δάφνῃ· καὶ λαβὼν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τὸ πῦρ, δρόμῳ πάλιν εἰς τὰς Πλαταιὰς ἐχώρει, καὶ πρὸ ἡλίου δυσμῶν ἐπανῆλθε, τῆς αὐτῆς ἡμέρας χιλίους σταδίους ἀνύσας. ἀσπασάμενος δὲ τοὺς πολίτας, καὶ τὸ πῦρ παραδοὺς, εὐθὺς ἔπεσε, καὶ μετὰ μικρὸν ἐξέπνευσεν. ἀράμενοι δ' αὐτὸν οἱ Πλαταιεῖς, ἔθαψαν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Εὐκλείας Ἀρτέμιδος, ἐπιγράψαντες τόδε τὸ τετράμετρον,

Εὐχίδας Πυθῶδε θρέξας ἦλθε τᾷδ' αὐθημερόν.

τὴν δ' Εὔκλειαν οἱ μὲν πολλοὶ καὶ καλοῦσι καὶ νομίζουσιν Ἄρτεμιν, ἔνιοι δέ φασιν, Ἡρακλέους μὲν θυγατέρα καὶ Μυρτοῦς γενέσθαι τῆς Μενοιτίου μὲν θυγατρὸς, Πατρόκλου δ' ἀδελφῆς· τελευτήσασαν δὲ παρθένον, ἔχειν παρά τε Βοιωτοῖς καὶ Λοκροῖς τιμάς. βωμὸς γὰρ αὐτῇ καὶ ἄγαλμα παρὰ πᾶσαν ἀγορὰν ἵδρυται, καὶ προθύουσιν αἵ τε γαμούμεναι καὶ οἱ γαμοῦντες.

Ἐκ τούτου γενομένης ἐκκλησίας κοινῆς τῶν Ἑλλήνων, ἔγραψεν Ἀριστείδης ψήφισμα, συνιέναι μὲν εἰς Πλαταιὰς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τοὺς ἀπὸ

τῆς

nii, ſeorſum etiam Athenienſes. De ſacrificio conſulentibus reſpondit Apollo, Jovi liberatori erigerent aram: at ſacra ante ne facerent quam extincto per totam regionem igne, quod eſſet per barbaros pollutus, purum Delphis ex communi foco accendiſſent. Itaque magiſtratus Græcorum illico circumvecti, ſubegerunt eos qui igne uterentur, omnem extinguere. Ex Platæenſibus pollicitus Euchidas, quam ocyſſime fieri poſſet, allaturum ſe a Deo ignem, Delphos profectus eſt, luſtratoque corpore & lympha aſperſo, laurea coronatus ignem ſumpſit ex ara, currenſque retro Platæas contendit, & ante ſolis occaſum reverſus eſt, eodem die mille ſtadiorum iter emenſus. Salutatis civibus, ubi ignem tradidit, concidit confeſtim, & paulo poſt exſpiravit. Suſtulerunt eum Platæenſes, atque in Eucliæ Dianæ fano funeraverunt, inſcripſeruntque hoc tetrametrum,

Euchidas Delphos cucurrit & die reverſus uno eſt.

Eucliam vulgo vocant (ut arbitrantur) Dianam: nonnulli ferunt Herculis & Myrtus Menœtii filiæ & ſororis Patrocli filiam eſſe. Hanc in virginitate defunctam coli apud Bœotios & Locros. Eſt ejus per omnia fora ara & ſimulacrum, eique ante nuptias ſponſi ſponſæque ſacrificant.

Inde advocata concione communi Græcorum, rogationem tulit Ariſtides, ut principes & legati Græciæ quotannis Platæis concilium

age-

τῆς Ἑλλάδος προβούλους καὶ θεωρούς, ἄγεσθαι δὲ πενταετηρικὸν ἀγῶνα τῶν ἐλευθερίων. εἶναι δὲ σύνταξιν Ἑλληνικήν, μυρίας μὲν ἀσπίδας, χιλίους δὲ ἵππους, ναῦς δ᾽ ἑκατόν, ἐπὶ τὸν πρὸς βαρβάρους πόλεμον, Πλαταιεῖς δ᾽ ἀσύλους καὶ ἱεροὺς ἀφεῖσθαι τῷ Θεῷ, θύοντας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. κυρωθέντων δὲ τούτων, οἱ Πλαταιεῖς ὑπεδέξαντο τοῖς πεσοῦσι καὶ κειμένοις αὐτόθι τῶν Ἑλλήνων ἐναγίζειν καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτόν. καὶ τοῦτο μέχρι νῦν δρῶσι τοῦτον τὸν τρόπον· τοῦ Μαιμακτηριῶνος μηνός, ὅς ἐστι παρὰ Βοιωτοῖς Ἀλαλκομένιος, τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα πέμπουσι πομπήν, ἧς προηγεῖται μὲν ἅμ᾽ ἡμέρᾳ σαλπικτής, ἐγκελευόμενος τὸ πολεμικόν, ἕπονται δ᾽ ἅμαξαι μυρρίνης μεσταὶ καὶ στεφανωμάτων, καὶ μέλας ταῦρος· καὶ χοὰς οἴνου καὶ γάλακτος ἐν ἀμφορεῦσιν, ἐλαίου τε καὶ μύρου κρωσσοὺς νεανίσκοι κομίζοντες ἐλεύθεροι. δούλῳ γὰρ οὐδενὸς ἔξεστι τῶν περὶ τὴν διακονίαν ἐκείνην προσάψασθαι, διὰ τὸ τοὺς ἄνδρας ἀποθανεῖν ὑπὲρ ἐλευθερίας. ἐπὶ πᾶσι δὲ τῶν Πλαταιέων ὁ ἄρχων, ᾧ τὸν ἄλλον χρόνον οὔτε σιδήρου θιγεῖν ἔξεστιν, οὔθ᾽ ἑτέραν ἐσθῆτα πλὴν λευκῆς ἀναλαβεῖν, τότε χιτῶνα φοινικοῦν ἐνδεδυκώς, ἀράμενός τε ὑδρίαν ἀπὸ τοῦ γραμματοφυλακίου, ξιφήρης ἐπὶ τοὺς τάφους προάγει διὰ μέσης τῆς πόλεως. εἶτα λαβὼν ὕδωρ ἀπὸ τῆς κρήνης, αὐτὸς ἀπολούει τὰς στήλας, καὶ μύρῳ χρίει. καὶ τὸν ταῦρον εἰς τὴν πυρὰν σφάξας, καὶ κατευξάμενος Διῒ καὶ Ἑρμῇ χθονίῳ, παρακαλεῖ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀποθανόντας ἐπὶ τὸ δεῖπνον καὶ τὴν αἱμοκουρίαν. ἔπειτα κρατῆρα κεράσας οἴνου καὶ χεάμενος, ἐπιλέγει, προπίνω τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας

τῶν

agerent, ut quinquennales ludi fierent Liberalium, utque deſcriptio fieret inter Græcos ad bellum cum Perſis gerendum decem millium clypeatorum, mille equitum, navium centum; Platæenſes ſacroſancti eſſent, immuneſque ad ſacra Deo pro Græcia facienda relinquerentur. Eo approbato ſcito, Platæenſes in ſe receperunt Græcis, qui ceciderant illic & humati fuerant, quotannis parentare: quod in hanc diem ad hunc faciunt modum. Maimacterionis menſis, qui apud Bœotios eſt Alalcomenius, ſexto decimo die pompam agunt, quam antecedit prima luce tubicen claſſicum canens; ſequuntur plauſtra myrti & coronamentorum plena, taurus niger, libamina in amphoris vini & lactis, croſſoſque olei & unguenti adoleſcentes ingenui ferunt. Nulli enim licet homini conditionis ſervilis illud attingere miniſterium, quod illi viri pro libertate occubuiſſent. Noviſſimus Platæenſium archon, cui alias neque ferrum attrectare, neque aliam quam candidam induere veſtem fas eſt, tunc ſago puniceo amictus ſumit ex tabulario hydriam, gladiumque tenens medio oppido ad monumenta pergit. Mox aquam ex fonte capit, abluit pilas & inungit, immolatoque ſuper pyram tauro, Jovem ac Mercurium inferum precatus, viros illos fortes, qui lethum pro Græcia oppetierunt, ad cœnas & inferias invitat. Tum pateram vino miſcet, quam ubi profudit, ita fatur, Propino illis viris qui pro libertate

Græ-

τῶν Ἑλλήνων ἀποθανοῦσι. ταῦτα μὲν οὖν ἔτι καὶ νῦν διαφυλάττουσιν οἱ Πλαταιεῖς.

Ἐπεὶ δ' ἀναχωρήσαντας εἰς τὸ ἄστυ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Ἀριστείδης ζητοῦντας ἑώρα ἀπολαβεῖν τὴν δημοκρατίαν, ἅμα μὲν ἄξιον ἡγούμενος διὰ τὴν ἀνδραγαθίαν ἐπιμελείας τὸν δῆμον, ἅμα δ' οὐκ ἔτι ῥᾴδιον, ἰσχύοντα τοῖς ὅπλοις, καὶ μέγα φρονοῦντα ταῖς νίκαις, ἐκβιασθῆναι, γράφει ψήφισμα, κοινὴν εἶναι τὴν πολιτείαν, καὶ τοὺς ἄρχοντας ἐξ Ἀθηναίων πάντων αἱρεῖσθαι. Θεμιστοκλέους δὲ πρὸς τὸν δῆμον εἰπόντος, ὡς ἔχει τι βούλευμα καὶ γνώμην ἀπόρρητον, ὠφέλιμον δὲ τῇ πόλει καὶ σωτήριον, ἐκέλευσαν Ἀριστείδην μόνον ἀκοῦσαι, καὶ συνδοκιμάσαι. φράσαντος δὲ τῷ Ἀριστείδῃ, ὡς διανοεῖται τὸν ναύσταθμον ἐμπρῆσαι τῶν Ἑλλήνων, οὕτω γὰρ ἔσεσθαι μεγίστους ἁπάντων καὶ κυρίους τοὺς Ἀθηναίους, παρελθὼν εἰς τὸν δῆμον ὁ Ἀριστείδης, ἔφη τῆς πράξεως ἣν ὁ Θεμιστοκλῆς πράττειν διανοεῖται, μήτε λυσιτελεστέραν ἄλλην, μήτ' ἀδικωτέραν εἶναι. ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ Ἀθηναῖοι, παύσασθαι τὸν Θεμιστοκλέα προσέταξαν. οὕτω μὲν ὁ δῆμος ἦν φιλοδίκαιος, οὕτω δὲ τῷ δήμῳ ὁ ἀνὴρ πιστὸς καὶ βέβαιος.

Ἐπεὶ δὲ στρατηγὸς ἐκπεμφθεὶς μετὰ Κίμωνος ἐπὶ τὸν πόλεμον, ἑώρα τόν τε Παυσανίαν καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας τῶν Σπαρτιατῶν ἐπαχθεῖς καὶ χαλεποὺς τοῖς συμμάχοις ὄντας, αὐτός τε πρᾴως καὶ φιλανθρώπως ὁμιλῶν, καὶ τὸν Κίμωνα παρέχων εὐάρμοστον αὐτοῖς καὶ κοινὸν ἐν ταῖς στρατείαις, ἔλαθε τῶν Λακεδαιμονίων οὐχ ὅπλοις, οὐδὲ ναυσὶν, οὐδ' ἵπποις, εὐγνωμοσύνῃ δὲ καὶ πο-

λιτείᾳ

Græciæ occiderunt. Hæc ſolennia ſervant in hodiernam diem Platæenſes.

Poſtquam regreſſos in urbem Athenienſes quærere animadvertit Ariſtides rempub. popularem, exiſtimans tum dignum virtutis cauſa populum, ut ejus ratio haberetur, tum non eſſe proclive pollenti armis atque ob victorias animos ſuſtollenti vim adferre, rogationem tulit, ut reſpublica omnibus propoſita eſſet, & archontes ex univerſo populo crearentur. Quum autem pro concione Themiſtocles conſilium demonſtraſſet ſe habere & ſententiam arcanam, utilem vero reipublicæ & ſalutarem; ſoli juſſerunt eum id Ariſtidi aperire & cum eo diſcutere. Ubi declaravit Ariſtidi in animo habere ſe Græcorum navale incendere, ita fore ut omnium potentiſſimus populus Athenienſis & dominus eſſet; progreſſus in concionem Ariſtides dixit, re quam machinatur Themiſtocles neque compendioſiorem aliam eſſe, neque iniquiorem. Quod ut populus Athenienſis audivit, deſiſtere juſſit Themiſtoclem. Ita populus ille juſtitiam colebat, ita magna viro huic apud populum fides erat & autoritas.

Dux inde ad bellum collega Cimone miſſus, quum Pauſaniam videret, cæteroſque duces Spartiatarum ſociis duros & aſperos eſſe, placide & benigne eos appellando, & Cimonem præbendo in expeditionibus comem eis & communem, imprudentibus Lacedæmoniis imperium detraxit, non armis, non claſſe vel equitatu,

ſed

λιτείᾳ τὴν ἡγεμονίαν παρελόμενος. προσφιλεῖς γὰρ ὄντας τοὺς Ἀθηναίους τοῖς Ἕλλησι διὰ τὴν Ἀριστείδου δικαιοσύνην καὶ τὴν Κίμωνος ἐπιείκειαν, ἔτι μᾶλλον ἡ Παυσανίου πλεονεξία καὶ βαρύτης ποθεινοὺς ἐποίει. τοῖς τε γὰρ ἄρχουσι τῶν συμμάχων ἀεὶ μετ' ὀργῆς ἐνετύγχανε καὶ τραχέως, τούς τε πολλοὺς ἐκόλαζε πληγαῖς, ἢ σιδηρᾶν ἄγκυραν ἐπιτιθεὶς ἠνάγκαζεν ἑστάναι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. στιβάδα δ' οὐκ ἦν λαβεῖν, οὐδὲ κρήνῃ προσελθεῖν ὑδρευσόμενον οὐδένα πρὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ μάστιγας ἔχοντες ὑπηρέται τοὺς προσιόντας ἀπήλαυνον. ὑπὲρ ὧν τοῦ Ἀριστείδου ποτ' ἐγκαλέσαι καὶ διδάξαι βουλομένου, συναγαγὼν τὸ πρόσωπον ὁ Παυσανίας, οὐκ ἔφη σχολάζειν, οὐδ' ἤκουσεν. ἐκ τούτου προσιόντες οἱ ναύαρχοι καὶ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, μάλιστα δὲ Χῖοι καὶ Σάμιοι καὶ Λέσβιοι, τὸν Ἀριστείδην ἔπειθον ἀναδέξασθαι τὴν ἡγεμονίαν, καὶ προσαγαγέσθαι τοὺς συμμάχους, πάλαι δεομένους ἀπαλλαγῆναι τῶν Σπαρτιατῶν, καὶ μετατάξασθαι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. ἀποκρινομένου δ' ἐκείνου, τοῖς μὲν λόγοις αὐτῶν τὸ ἀναγκαῖον ἐνορᾶν καὶ τὸ δίκαιον, ἔργου δὲ δεῖσθαι τὴν πίστιν, ὃ πραχθὲν οὐκ ἐάσει πάλιν μεταβαλέσθαι τοὺς πολλοὺς, οὕτως οἱ περὶ τὸν Σάμιον Οὐλιάδην καὶ τὸν Χῖον Ἀνταγόραν συνομοσάμενοι, περὶ Βυζάντιον ἐμβάλλουσιν εἰς τὴν τριήρη τοῦ Παυσανίου, προεκπλέουσαν ἐν μέσῳ λαβόντες. ὡς δὲ κατιδὼν ἐκεῖνος ἐξανέστη, καὶ μετ' ὀργῆς ἠπείλησεν ὀλίγῳ χρόνῳ τοὺς ἄνδρας ἐπιδείξειν, οὐκ εἰς τὴν αὐτοῦ ναῦν ἐμβεβληκότας, ἀλλ' εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας, ἐκέλευον αὐτὸν ἀπιέναι καὶ ἀγαπᾶν τὴν συναγωνισαμένην τύχην ἐν Πλαταιαῖς· ἐκείνην γὰρ

ἔτι

ſed benevolentia & civilitate. Gratos enim Græcis ex Ariſtidis juſtitia, & Cimonis moderatione Athenienſes, efficiebat Pauſaniæ iniquitas & auſteritas multo exoptatiores. Siquidem ſociorum duces nunquam non cum ſtomacho & aſpere appellabat, militeſque mulctabat plagis, aut injecta anchora ferrea totum diem cogebat perſtare. Tori parandi vel pabulandi copiam, aquandive niſi poſt Spartiatas, nemini faciebat: ſed flagellis, ſi qui accederent, abigebant accenſi. Ea de re quum illum aliquando increpare & admonere Ariſtides cuperet, adducta fronte negavit vacare Pauſanias, nec eum audivit. Inde Græcorum navarchi & prætores, præcipue Chii, Samii, & Lesbii, adierunt Ariſtidem, conſulueruntque ut imperium capeſſeret, ſocioſque, qui jampridem relinquere Spartiatas & tranſire averent ad Athenienſes, adſciſceret. Reſpondente Ariſtide, videre ſe orationem ipſorum plenam eſſe neceſſitatis & æquitatis, cæterum ad fidei pignus opus eſſe facto, quod perpetratum ſententiam mutare non eſſet permiſſurum multitudini; ita Uliades Samius & Chius Antagoras conſpirantes, circa Byzantium in navem Pauſaniæ incurrunt primam evectam, quum eam in medio cepiſſent. Ubi ille id conſpiciens exſurrexit, atque inflammatus ira denuntiavit brevi ſe oſtenſurum, non in navem ſuam eos, ſed in ipſorum patriam incurriſſe, faceſſere juſſerunt eum, ac magnas gratias agere ſecundæ ad Platæas fortunæ: nam

illius

ἔτι τοὺς Ἕλληνας αἰσχυνομένους μὴ λαμβάνειν ἀξίαν δίκην παρ' αὐτοῦ. τέλος δ' ἀποστάντες ᾤχοντο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. ἔνθα δὴ καὶ τὸ φρόνημα τῆς Σπάρτης διεφάνη θαυμαστόν. ὡς γὰρ ᾔσθοντο τῷ μεγέθει τῆς ἐξουσίας διαφθειρομένους αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας, ἀφῆκαν ἑκουσίως τὴν ἡγεμονίαν, καὶ πέμποντες ἐπὶ τὸν πόλεμον ἔπαυσαν τοὺς στρατηγοὺς, μᾶλλον αἱρούμενοι σωφρονοῦντας ἔχειν καὶ τοῖς ἔθεσιν ἐμμένοντας τοὺς πολίτας, ἢ τῆς Ἑλλάδος ἔχειν τὴν ἀρχὴν ἁπάσης.

Οἱ δ' Ἕλληνες ἐτέλουν μέν τινα καὶ Λακεδαιμονίων ἡγουμένων ἀποφορὰν εἰς τὸν πόλεμον, ταχθῆναι δὲ βουλόμενοι κατὰ πόλιν ἑκάστοις τὸ μέτριον, ᾐτήσαντο παρὰ τῶν Ἀθηναίων Ἀριστείδην, καὶ προσέταξαν αὐτῷ, χώραν τε καὶ προσόδους ἐπισκεψάμενον, ὁρίσαι τὸ κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ καὶ δύναμιν. ὁ δὲ, τηλικαύτης ἐξουσίας κύριος γενόμενος, καὶ τρόπον τινὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὰ πράγματα πάντα θεμένης, πένης μὲν ἐξῆλθεν, ἐπανῆλθε δὲ πενέστερος, οὐ μόνον καθαρῶς καὶ δικαίως, ἀλλὰ καὶ προσφιλῶς πᾶσι καὶ ἁρμοδίως τὴν ἐπιγραφὴν τῶν χρημάτων ποιησάμενος. ὡς γὰρ οἱ παλαιοὶ τὸν ἐπὶ Κρόνου βίον, οὕτως οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, τὸν ἐπ' Ἀριστείδου φόρον, εὐποτμίαν τινὰ τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζοντες, ὕμνουν, καὶ μάλιστα μετ' οὐ πολὺν χρόνον διπλασιασθέντος, εἶτ' αὖθις τριπλασιασθέντος. ὃν μὲν γὰρ Ἀριστείδης ἔταξεν, ἦν εἰς ἑξήκοντα καὶ τετρακοσίων ταλάντων λόγον· τούτῳ δὲ Περικλῆς μὲν ἐπέθηκεν ὀλίγου δεῖν τὸ τρίτον μέρος. ἑξακόσια γὰρ τάλαντα Θουκυδίδης φησὶν ἀρχομένου τοῦ πολέμου προσιέναι τοῖς Ἀθηναίοις

ἀπὸ

illius adhuc verecundia non expetere Græcos meritas ab eo pœnas. Poſtremo defecerunt ab eo, tranſitionemque fecerunt ad Athenienſes. Inſignis gravitas hic extitit civitatis Spartanæ. Ut enim depravari ex amplitudine poteſtatis ſenſerunt duces ſuos, depoſuerunt ultro principatum, ac deſtiterunt ad bellum mittere duces, malueruntque modeſtos habere & diſciplinæ patriæ inhærentes cives, quam univerſæ Græciæ imperium obtinere.

Porro Græci etiam imperio Lacedæmoniorum nonnihil ſtipendii contulerant : verum quia oppidatim volebant id imponi ſingulis æqualiter, Ariſtidem ab Athenienſibus poſtulaverunt, eique negotium dederunt, ut inſpecto agro & vectigalibus præſcriberet pro cujuſque facultatibus & opibus quantum penderet. Qui quum tantæ rei haberet arbitrium, & quum Græci quodammodo ſummam rerum ad unum eum detuliſſent, pauper profectus eſt, & reverſus pauperior, tributique deſcriptionem non ſolum innocenter & æqualiter, ſed etiam grate omnibus atque convenienter fecit. Ut enim Saturni regnum priſci, ita Athenienſium ſocii deſcriptum ab Ariſtide tributum, fœlicitatem Græciæ appellantes, ferebant illud in cœlum : maxime quia non multo poſt duplicatum, mox triplicatum fuit. Quod enim induxit Ariſtides, ſexaginta & quadraginta talenta efficiebat : huic adjecit Pericles pene trientem : ſiquidem ſexcenta talenta Thucydides ait initio belli Peloponneſiaci populo Athenienſi

ſo-

ἀπὸ τῶν συμμάχων· Περικλέους δ' ἀποθανόντος, ἐπιτείνοντες οἱ δημαγωγοὶ κατὰ μικρὸν, εἰς χιλίων καὶ τριακοσίων ταλάντων κεφάλαιον ἀνήγαγον, οὐχ οὕτω τοῦ πολέμου διὰ μῆκος καὶ τύχας δαπανηροῦ γενομένου καὶ πολυτελοῦς, ὡς τὸν δῆμον εἰς διανομὰς καὶ θεωρικὰ καὶ κατασκευὰς ἀγαλμάτων καὶ ἱερῶν προαγαγόντες. μέγα δ' οὖν ὄνομα τοῦ Ἀριστείδου καὶ θαυμαστὸν ἔχοντος ἐπὶ τῇ διατάξει τῶν φόρων, ὁ Θεμιστοκλῆς λέγεται καταγελᾶν ὡς οὐκ ἀνδρὸς ὄντα τὸν ἔπαινον, ἀλλὰ θυλάκου χρυσοφύλακος· ἀνομοίως ἀμυνόμενος τὴν Ἀριστείδου παῤῥησίαν. ἐκείνου γὰρ, εἰπόντος ποτὲ τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀρετὴν ἡγεῖσθαι μεγίστην στρατηγοῦ, τὸ γινώσκειν καὶ προαισθάνεσθαι τὰ βουλεύματα τῶν πολεμίων, τοῦτο μὲν εἰπεῖν ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὦ Θεμιστόκλεις, καλὸν δὲ καὶ στρατηγικὸν ἀληθῶς, ἡ περὶ τὰς χεῖρας ἐγκράτεια.

Ὁ δ' Ἀριστείδης ὥρκισε μὲν τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὤμοσεν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, μύδρους ἐμβαλὼν ἐπὶ ταῖς ἀραῖς εἰς τὴν θάλατταν. ὕστερον δὲ τῶν πραγμάτων ἄρχειν ἐγκρατέστερον, ὡς ἔοικεν, ἐκβιαζομένων, ἐκέλευε τοὺς Ἀθηναίους τὴν ἐπιορκίαν τρέψαντας εἰς αὐτὸν, ᾗ συμφέρει χρῆσθαι τοῖς πράγμασι. καθ' ὅλου δ' ὁ Θεόφραστός φησι τὸν ἄνδρα τοῦτον, περὶ τὰ οἰκεῖα καὶ τοὺς πολίτας ἄκρως ὄντα δίκαιον, ἐν τοῖς κοινοῖς πολλὰ πρᾶξαι πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος, ὡς συχνῆς ἀδικίας δεομένην. καὶ γὰρ τὰ χρήματα φησὶν ἐκ Δήλου βουλευομένων Ἀθήναζε κομίσαι παρὰ τὰς συνθήκας, καὶ Σαμίων εἰσηγουμένων, εἰπεῖν ἐκεῖνον, ὡς οὐ δίκαιον μὲν, συμφέρον

ſocios tuliſſe. Defuncto Pericle, qui populum tenebant, tributum intendentes paulatim ad mille trecentorum talentorum ſummam redegerunt; non ita quod propter longinquitatem & clades flagitaret tantos ſumptus bellum, ut quod ad largitiones, ſpectaculorum ſportulas, ſignorum & templorum exſtructiones populum impuliſſent. Quum igitur magno nomine Ariſtides & illuſtri eſſet ex tributi digeſtione, dicitur Themiſtocles eum deriſiſſe, quaſi non ea viri laus ſed loculorum eſſet, quibus aurum aſſervatur, diſſimili modo liberum Ariſtidis dictum ultus. Ille enim, quum Themiſtocles aliquando dixiſſet, maximam ſe virtutem ducere imperatoris, hoſtium conſilia noſſe & præſentiſcere, Hoc quidem (inquit) neceſſarium eſt, Themiſtocles, at præclarum & imperatore dignum manus habere abſtinentes.

Porro Ariſtides adegit Græcos jurejurando, & Athenienſium nomine juravit ipſe, ac poſt imprecationes projecit in mare candentes maſſas ferreas. Poſt quum res cogeret (ſicut mihi videtur) ut vim imperii intenderent, cohortatus Athenienſes eſt ut perjurium in ipſum verterent, atque imperium uſurparent prout poſtularet uſus. In genere autem hunc virum ait Theophraſtus in rebus privatis & erga cives ſumme juſtum, in repub. tamen multa ad tempora patriæ, quaſi multa iniqua illa flagitaret, perpetraſſe. Etenim quum deliberaretur hanc pecuniam ex Delo contra fœdus Athenas deportarent, idque eſſent Samii autores, illum dixiſſe, non hoc juſtum quidem, ſed eſſe utile

ργον δὲ τοῦτ' ἐστί. καὶ τέλος, εἰς τὸ ἄρχειν ἀνθρώπων τοσούτων καταστήσας τὴν πόλιν, αὐτὸς ἐνέμεινε τῇ πενίᾳ, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πένης εἶναι δόξαν οὐδὲν ἧττον ἀγαπῶν τῆς ἀπὸ τῶν τροπαίων διετέλεσε· δῆλον δ' ἐκεῖθεν. Καλλίας ὁ δᾳδοῦχος ἦν αὐτῷ γένει προσήκων· τοῦτον οἱ ἐχθροὶ θανάτου διώκοντες, ἐπεὶ περὶ ὧν ἐγράψαντο μετρίως κατηγόρησαν, εἶπόν τινα λόγον ἔξωθεν τοιοῦτον πρὸς τοὺς δικαστὰς, Ἀριστείδην, ἔφησαν, ἴστε τὸν Λυσιμάχου, θαυμαζόμενον ἐν τοῖς Ἕλλησι· τούτῳ πῶς οἴεσθε τὰ κατ' οἶκον ἔχειν, ὁρῶντες αὐτὸν ἐν τρίβωνι τοιούτῳ προσερχόμενον εἰς τὸ δημόσιον; ἆρ' οὐκ εἰκός ἐστι τὸν ῥιγοῦντα φανερῶς, καὶ πεινᾷν οἴκοι, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων σπανίζειν; τοῦτον μέντοι Καλλίας ἀνεψιὸν αὐτῷ ὄντα, πλουσιώτατος ὢν Ἀθηναίων, περιορᾷ μετὰ τέκνων καὶ γυναικὸς ἐνδεόμενον, πολλὰ κεχρημένος τῷ ἀνδρὶ, καὶ πολλάκις αὐτοῦ τῆς παρ' ὑμῖν δυνάμεως ἀπολελαυκώς. ὁ δὲ Καλλίας ὁρῶν ἐπὶ τούτῳ μάλιστα θορυβοῦντας τοὺς δικαστὰς καὶ χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντας, ἐκάλει τὸν Ἀριστείδην, ἀξιῶν μαρτυρῆσαι πρὸς τοὺς δικαστὰς, ὅτι πολλάκις αὐτοῦ πολλὰ καὶ διδόντος καὶ δεομένου λαβεῖν, οὐκ ἠθέλησεν, ἀποκρινόμενος ὡς μᾶλλον αὐτῷ διὰ τὴν πενίαν μέγα φρονεῖν, ἢ Καλλίᾳ διὰ πλοῦτον προσήκει. πλούτῳ μὲν γάρ ἐστι πολλοὺς ἰδεῖν εὖ τε καὶ κακῶς χρωμένους, πενίαν δὲ φέροντι γενναίως οὐ ῥᾴδιον ἐντυχεῖν· αἰσχύνεσθαι δὲ πενίαν, τοὺς ἀκουσίως πενομένους. ταῦτα δὲ τοῦ Ἀριστείδου τῷ Καλλίᾳ προσμαρτυρήσαντος, οὐδεὶς ἦν τῶν ἀκουόντων ὃς οὐκ ἀπῄει πένης μᾶλ-

utile tamen. Denique quum ad tam multorum hominum provexiſſet civitatem ſuam imperium, perſtitit ipſe in paupertate, gloriamque ex inopia ſua, non ſecus atque ex victoriis perpetuo cupivit. Quod hinc liquet. Callias tædifer erat propinquus ejus, hunc inimici rei capitalis poſtulaverunt. Qui quum crimina objecta tractaſſent ſufficienter, hæc extra cauſam ad judices commemoraverunt, Ariſtidem (inquiunt) noſtis Lyſimachi filium, cujus magna apud Græcos exiſtimatio eſt; hujus rem familiarem quemadmodum arbitramini eſſe comparatam, quum in pallio eum tam obſoleto conſpiciatis in publicum prodeuntem? Quid? hunc qui in publico riget, nonne domi conſentaneum eſt eſurire & neceſſariorum ad vitam inopem eſſe aliorum? Eum Callias tamen conſobrinum ſuum, Athenienſium pecunioſiſſimus, negligit cum liberis & conjuge premi penuria: quo multum uſus eſt, & ex cujus apud vos autoritate frequenter cepit fructum. Hac oratione Callias videns vehementiſſime incenſos judices in ſe exarſiſſe, accerſivit Ariſtidem, rogavitque ut teſtimonium apud judices perhiberet, quum ſæpenumero multa obtuliſſet ei, atque ut acciperet oraſſet, recuſaſſe ipſum ac reſpondiſſe, plus gloriandum ſibi egeſtatis cauſa, quam pecuniæ Calliæ. Quippe multos oſtendi poſſe qui divitiis bene & male utantur, paupertatem qui egregie ferret, ejus rarum eſſe exemplum. Erubeſcere autem paupertatem illos, qui inviti egeant. Hoc teſtimonium quum Calliæ dediſſet Ariſtides, nemo fuit auditorum quin

μᾶλλον, ὡς Ἀριστείδης, εἶναι βουλόμενος, ἢ πλουτεῖν ὡς Καλλίας. ταῦτα μὲν Αἰσχίνης ὁ Σωκρατικὸς ἀναγέγραφε. Πλάτων δὲ, τῶν μεγάλων δοκούντων καὶ ὀνομαστῶν Ἀθήνησι, μόνον ἄξιον λόγου τοῦτον ἀποφαίνει τὸν ἄνδρα. Θεμιστοκλέα μὲν γὰρ καὶ Κίμωνα καὶ Περικλέα στοῶν καὶ χρημάτων καὶ φλυαρίας πολλῆς ἐμπλῆσαι τὴν πόλιν, Ἀριστείδην δὲ πολιτεύσασθαι πρὸς ἀρετήν. μεγάλα δ' αὐτοῦ καὶ τὰ πρὸς Θεμιστοκλέα τῆς ἐπιεικείας σημεῖα. χρησάμενος γὰρ αὐτῷ παρὰ πᾶσαν τὴν πολιτείαν ἐχθρῷ, καὶ δι' ἐκεῖνον ἐξοστρακισθεὶς, ἐπεὶ τὴν αὐτὴν λαβὴν παρέσχεν ὁ ἀνὴρ ἐν αἰτίᾳ γενόμενος πρὸς τὴν πόλιν, οὐκ ἐμνησικάκησεν, ἀλλ' Ἀλκμαίωνος καὶ Κίμωνος καὶ πολλῶν ἄλλων ἐλαυνόντων καὶ κατηγορούντων, μόνος Ἀριστείδης οὔτ' ἔπραξέ τι οὔτ' εἶπε φαῦλον, οὐδ' ἀπέλαυσεν ἐχθροῦ δυστυχοῦντος, ὥσπερ οὐδ' εὐημεροῦντι πρότερον ἐφθόνησε.

Τελευτῆσαι δὲ Ἀριστείδην οἱ μὲν ἐν Πόντῳ φασὶν, ἐκπλεύσαντα πράξεων ἕνεκα δημοσίων· οἱ δ', Ἀθήνησι, γήρᾳ, τιμώμενον καὶ θαυμαζόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν. Κρατερὸς δ' ὁ Μακεδὼν τοιαῦτά τινα περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ ἀνδρὸς εἴρηκε. μετὰ γὰρ τὴν Θεμιστοκλέους φυγὴν φησὶν ὥσπερ ἐξυβρίσαντα τὸν δῆμον, ἀναφῦσαι πλῆθος συκοφαντῶν, οἳ τοὺς ἀρίστους καὶ δυνατωτάτους ἄνδρας διώκοντες, ὑπέβαλλον τῷ φθόνῳ τῶν πολλῶν ἐπαιρομένων ὑπ' εὐτυχίας καὶ δυνάμεως. ἐν τούτοις καὶ Ἀριστείδην ἁλῶναι δωροδοκίας, Διοφάντου τοῦ Ἀμφιτροπῆθεν κατηγοροῦντος, ὡς ὅτε τοὺς φόρους ἔπραττε παρὰ τῶν Ἰώνων χρήματα λαβόντος· ἐκτῖσαι δ' οὐκ ἔχοντος τὴν κατα-

ita diſcederet, cum Ariſtide ut præoptaret pauper eſſe, quam dives cum Callia. Hoc Æſchines Socraticus literis prodidit. Plato autem inter complures qui Athenis magni habiti & celebres fuere, unum cenſet hunc virum memorabilem. Themiſtoclem enim & Cimonem & Periclem porticibus, pecunia, multiſque quiſquiliis referſiſſe civitatem, Ariſtidem vero actiones ſuas ad virtutem direxiſſe. Magna etiam extant moderationis ejus adverſus Themiſtoclem veſtigia: quem omnibus in actionibus ſuis quum adverſarium habuiſſet, atque ejus opera fuiſſet in exilium exactus, ubi occaſio de illo ſe vindicandi ad populum accuſato oblata eſt, non revocavit ea ad memoriam, ſed quum eum Alcmæon Cimonque & alii multi fatigarent ac urgerent accuſationibus, ſolus Ariſtides nec facto læſit eum, nec dicto, neque adverſis inſultavit inimici, ſicut nec ante inviderat ei rebus lætis.

Deceſſiſſe Ariſtidem alii in Ponto memorant, quo navigaverat reipublicæ cauſa: alii Athenis ex ſenio a civibus honoratum atque celebratum. At Craterus Macedo hæc de obitu ejus tradit. Sub Themiſtoclis exilium refert laſciviente populo gregem extitiſſe quadruplatorum, qui proceres & principes appeterent, ac invidiæ populi ſecundis rebus & potentia luxuriantis ſubjicerent. In his Ariſtidem quoque accuſatore Diophante Amphitropenſi repetundarum damnatum: quod quum vectigalia exigeret, pecuniam cepiſſet ab Ionibus. Qui quum litis æſtima-

καταδίκην, πεντήκοντα μνῶν οὖσαν, ἐκπλεῦσαι, καὶ περὶ τὴν Ἰωνίαν ἀποθανεῖν. τούτων οὐδὲν ἔγγραφον ὁ Κρατερὸς τεκμήριον παρέσχεν, οὔτε δίκην οὔτε ψήφισμα, καίπερ εἰωθὼς ἐπιεικῶς γράφειν τὰ τοιαῦτα, καὶ παρατίθεσθαι τοὺς ἱστοροῦντας. οἱ δ' ἄλλοι πάντες, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὅσοι τὰ πλημμεληθέντα τῷ δήμῳ περὶ τοὺς στρατηγοὺς διεξίασι, τὴν μὲν Θεμιστοκλέους φυγὴν, καὶ τὰ Μιλτιάδου δεσμὰ, καὶ τὴν Περικλέους ζημίαν, καὶ τὸν Πάχητος ἐν τῷ δικαστηρίῳ θάνατον, ἀνελόντος αὐτὸν ἐπὶ τοῦ βήματος, ὡς ἡλίσκετο, καὶ πολλὰ τοιαῦτα συνάγουσι καὶ θρυλλοῦσιν, Ἀριστείδου δὲ τὸν μὲν ἐξοστρακισμὸν παρατίθενται, καταδίκης δὲ τοιαύτης οὐδαμοῦ μνημονεύουσι.

Καὶ μέντοι καὶ τάφος ἐστὶν αὐτοῦ Φαληροῖ δεικνύμενος, ὅν φασι κατασκευάσαι τὴν πόλιν αὐτῷ, μηδ' ἐντάφια καταλιπόντι. καὶ τὰς μὲν θυγατέρας ἱστοροῦσιν ἐκ τοῦ πρυτανείου τοῖς νυμφίοις ἐκδοθῆναι, δημοσίᾳ τῆς πόλεως τὸν γάμον ἐγγυώσης, καὶ προῖκα τρισχιλίας δραχμὰς ἑκατέρᾳ ψηφισαμένης· Λυσιμάχῳ δὲ τῷ υἱῷ μνᾶς μὲν ἑκατὸν ἀργυρίου, καὶ γῆς τοσαῦτα πλέθρα πεφυτευμένης ἔδωκεν ὁ δῆμος, ἄλλας δὲ δραχμὰς τέσσαρας εἰς ἡμέραν ἑκάστην ἀπέταξεν, Ἀλκιβιάδου τὸ ψήφισμα γράψαντος. ἔτι δὲ Λυσιμάχου θυγατέρα Πολυκρίτην ἀπολιπόντος, ὡς Καλλισθένης φησὶ, καὶ ταύτῃ σίτησιν ὅσην καὶ τοῖς Ὀλυμπιονίκαις ὁ δῆμος ἐψηφίσατο. Δημήτριος δ' ὁ Φαληρεὺς, καὶ Ἱερώνυμος ὁ Ῥόδιος, καὶ Ἀριστόξενος ὁ μουσικὸς, καὶ Ἀριστοτέλης, εἰ δὲ τὸ περὶ εὐγενείας βιβλίον ἐν τοῖς γνησίοις Ἀριστοτέλους θετέον, ἱστοροῦσι, Μυρτὼ θυγατριδῆν Ἀριστείδου Σωκράτει

τῷ

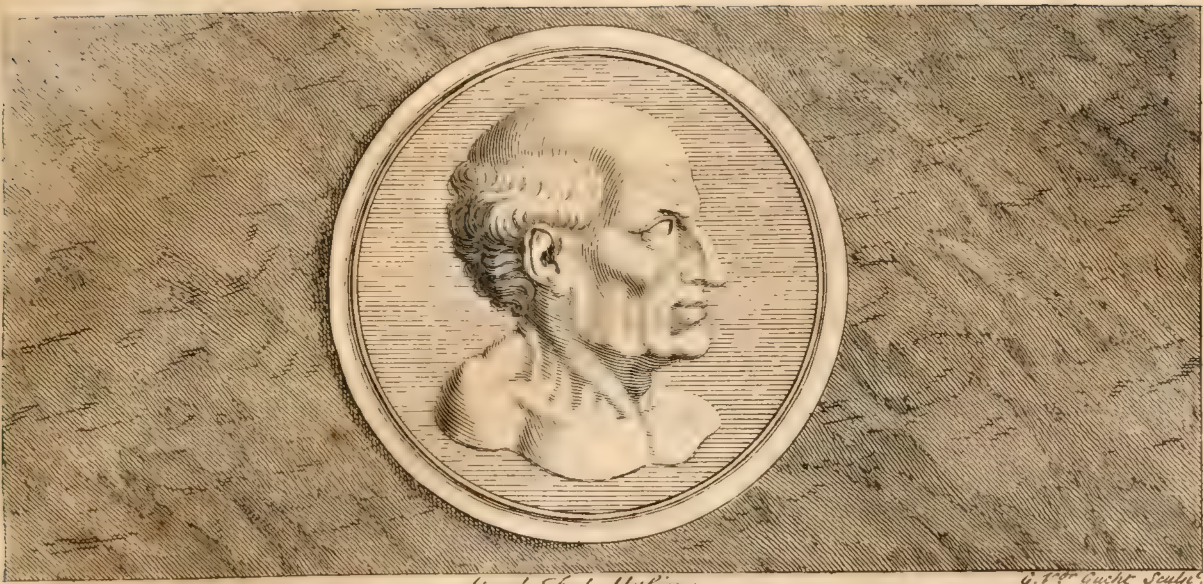
mationem (quinquaginta minæ erant) ſolvere non poſſet, navigio avectum & in Ionia extinctum tradit. Hujus rei Craterus ſcriptum monumentum profert nullum, neque formulam accuſationis, neque plebiſcitum, ſolitus alioqui talia ſæpius adſcribere & citare autores. Reliqui prope dixerim omnes, quotquot hujus populi proſequuti ſunt in duces ſuos offenſa, Themiſtoclis exilium, Miltiadis vincula, Periclis mulctam, fatum in foro Pachetis, qui ſemet ipſe quum damnaretur, peremit in ſuggeſto, multaque ejuſcemodi congerunt & exagitant, Ariſtidis inſuper attexunt exilium, damnationis tamen hujus nuſquam meminerunt.

Atqui tumulus ejus extat in portu Phaleræ: quem ei, quum ne ſumptum quidem funeris reliquiſſet, publice ferunt factum. Filias ejus ex prytaneo ſcribunt ſponſis elocatas, populum ſponſalia publice feciſſe, ac tria millia drachmarum dotis utrique ſciviſſe. Filio minas argenti centum, totidemque jugera agri arboribus conſiti dedit populus, alias inſuper quaternas in diem drachmas attribuit ex rogatione Alcibiadis. Præterea quum Lyſimachus reliquiſſet filiam Polycritam, (ut refert Calliſthenes) huic quoque annonam, quantam Olympionicis ſcivit populus. At Demetrius Phalereus, Hieronymus Rhodius, Ariſtoxenus muſicus, & Ariſtoteles (ſi modo liber de nobilitate inter germanos eſt Ariſtotelis libros recenſendus) Myrto tradunt Ariſtidis ex filia neptem a Socrate

illo

τῷ σοφῷ συνοικῆσαι, γυναῖκα μὲν ἑτέραν ἔχοντι, ταύτην δ' ἀναλαβόντι χηρεύουσαν διὰ πενίαν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεομένην. πρὸς μὲν οὖν τούτους ἱκανῶς ὁ Παναίτιος ἐν τοῖς περὶ Σωκράτους ἀντείρηκεν. ὁ δὲ Φαληρεὺς ἐν τῷ Σωκράτει φησὶ μνημονεύειν Ἀριστείδου θυγατριδοῦν εὖ μάλα πένητα Λυσίμαχον, ὃς ἑαυτὸν ἐκ πινακίου τινὸς ὀνειροκριτικοῦ παρὰ τὸ Ἰακχεῖον λεγόμενον καθεζόμενος ἔβοσκε. τῇ δὲ μητρὶ καὶ τῇ ταύτης ἀδελφῇ ψήφισμα γράψας δωρεὰν ἔπεισε τὸν δῆμον διδόναι, τριώβολον ἑκάστης ἡμέρας. αὐτὸς μέντοι φησὶν ὁ Δημήτριος νομοθετῶν ἐψηφίσατο δραχμὴν ἑκατέρᾳ τάξαι τῶν γυναικῶν. καὶ οὐδέν ἐστι θαυμαστὸν οὕτω φροντίσαι τῶν ἐν ἄστει τὸν δῆμον, ὅπου θυγατριδῆν Ἀριστογείτονος ἐν Λήμνῳ πυθόμενοι ταπεινὰ πράττειν, ἀνδρὸς ἀποροῦσαν διὰ πενίαν, κατήγαγον Ἀθήναζε, καὶ συνοικίσαντες ἀνδρὶ τῶν εὖ γεγονότων, τὸ Ποταμοῖ χωρίον εἰς φερνὴν ἐπέδωκαν. ἧς φιλανθρωπίας καὶ χρηστότητος ἔτι πολλὰ καὶ καθ' ἡμᾶς ἡ πόλις ἐκφέρουσα δείγματα θαυμάζεται καὶ ζηλοῦται δικαίως.

illo ſapiente domum acceptam: habuiſſe illum quidem aliam uxorem, verum eum hanc viduam & per inopiam omnium rerum egenam recepiſſe. Cæterum refellit abunde hos Panætius in libris quos de Socrate conſcripſit. Phalereus in Socrate, cognoſſe refert ſe inter Ariſtidis nepotes ex filia oppido pauperem Lyſimachum, qui juxta locum, quod Iaccheum appellatur, ſedens vitam interpretandis ex tabula quadam ſomniis toleraret: cujus matri & materteræ ſe rogationem ferentem obtinuiſſe apud populum ut triobolum in dies ſingulos dono daret: ipſe Demetrius tamen corrigens leges Athenis decrevit utrique mulieri drachmam. Neque mirum eſt tantam curam egiſſe populum eorum qui in urbe agerent, quum Ariſtogitonis ex filia neptem, quam vivere acceperant in Lemno ſordide, illocabilem ob inopiam, reduxerint Athenas, atque nobili viro nuptum dederint, in dotem largiti prædium in Potamo: cujus humanitatis & benignitatis quia multa hac etiam ætate edit illa civitas documenta, merito commendatur & celebratur.

Apud Ful: Urſin: G. V.dr Gucht Sculp.

ΜΑΡΚΟΣ ΚΑΤΩΝ.

ΜΑΡΚΩ δὲ Κάτωνι φασὶν ἀπὸ Τούσκλου τὸ γένος εἶναι, δίαιταν δὲ καὶ βίον ἔχειν πρὸ τῶν στρατειῶν καὶ τῆς πολιτείας, ἐν χωρίοις πατρῴοις περὶ τοὺς Σαβίνους. τῶν δὲ προγόνων παντάπασιν ἀγνώστων γεγονέναι δοκούντων, αὐτὸς ὁ Κάτων καὶ τὸν πατέρα Μάρκον, ὡς ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ στρατιωτικὸν ἐπαινεῖ, καὶ Κάτωνα τὸν πρόπαππον ἀριστείων πολλάκις τυχεῖν φησιν, καὶ πέντε πολεμιστὰς ἵππους ἐν μάχαις ἀποβαλόντα, τὴν τιμὴν ἀπολαβεῖν ἐκ τοῦ δήμου δι᾽ ἀνδραγαθίαν. εἰωθότων δὲ τῶν Ῥωμαίων τοὺς ἀπὸ γένους μὲν δόξαν οὐκ ἔχοντας, ἀρχομένους δὲ γνωρίζεσθαι δι᾽ αὐτῶν, καινοὺς προσαγορεύειν ἀνθρώπους, ὥσπερ καὶ τὸν Κάτωνα προσηγόρευον, αὐτὸς ἔλεγε καινὸς εἶναι πρὸς ἀρχὴν καὶ δόξαν, ἔργοις δὲ προγόνων καὶ ἀρεταῖς παμπάλαιος. ἐκαλεῖτο δὲ τῷ τρίτῳ τῶν ὀνομάτων πρότερον, οὐ Κάτων, ἀλλὰ Πρίσκος· ὕστερον δὲ τὸν Κάτωνα τῆς δυνάμεως ἐπώνυμον ἔσχε. Ῥωμαῖοι γὰρ τὸν ἔμπει-

ρον

M. Catonem ferunt, Tuſculo oriundum, habitaſſe & vitam egiſſe, priuſquam ſtipendia faceret & rempub. capeſſeret, in prædiis paternis in Sabinis. Cujus majores quum in totum ignobiles haberentur, ipſe Marcum patrem Cato ut egregium virum & ſtrenuum militem celebrat. Catonem etiam proavum dona militaria ſæpius refert obtinuiſſe: ac quum bellatores equos quinque amiſiſſet in conflictibus, pretium ei ex ærario virtutis cauſa redditum. Quia vero ſolent Romani obſcuro genere ortos, qui incipiant actibus inclareſcere ſuis, novos homines appellare, ut etiam appellabant Catonem, novum ille ſe ad magiſtratus & claritatem, ſed factis majorum virtutibuſque ferebat ſe pervetuſtum eſſe. Dictus fuit ante tertio nomine non Cato, ſed Priſcus: poſt Catonis nomen traxit a ſolertia. Romani enim expe-

rien-

ρον Κάτωνα ὀνομάζουσιν. ἦν δὲ τὸ μὲν εἶδος ὑπόπυρρος καὶ γλαυκὸς, ὡς ὁ ποιήσας τὸ ἐπιγραμμάτιον οὐκ εὐμενῶς παρεμφαίνει,

Πυῤῥὸν, πανδακέτην, γλαυκόμματον, οὐδὲ θανόντα
Πόρκιον εἰς ἀΐδην Φερσεφόνη δέχεται.

τὴν δὲ τοῦ σώματος ἕξιν αὐτουργίᾳ καὶ διαίτῃ σώφρονι, καὶ στρατείαις ἀπ' ἀρχῆς συντρόφου γεγονότος, πάνυ χρηστικὴν εἶχε, καὶ πρὸς ἰσχὺν καὶ πρὸς ὑγείαν ὁμαλῶς συνεστῶσαν. τὸν δὲ λόγον, ὥσπερ δεύτερον σῶμα, καὶ τῶν καλῶν οὐ μόνον ἀναγκαῖον ὄργανον ἀνδρὶ μὴ ταπεινῶς βιωσομένῳ μηδ' ἀπράκτως, ἐξηρτύετο καὶ παρεσκεύαζεν ἐν ταῖς περιοικίσι κώμαις καὶ τοῖς πολιχνίοις, ἑκάστοτε συνδικῶν τοῖς δεομένοις. καὶ πρῶτον μὲν ἀγωνιστὴς εἶναι δοκῶν πρόθυμος, εἶτα καὶ ῥήτωρ ἱκανός· ἐκ δὲ τούτου μᾶλλον τοῖς χρωμένοις κατεφαίνετο βάρος τι καὶ φρόνημα περὶ αὐτὸν ἦθους, καὶ πραγμάτων μεγάλων καὶ πολιτείας δεόμενον ἡγεμονικῆς. οὐ γὰρ μόνον, ὡς ἔοικε, μισθαρνίας καθαρὸν ἑαυτὸν ἐπὶ τὰς δίκας καὶ τοὺς ἀγῶνας παρεῖχεν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν δόξαν ὡς μέγιστον ἀγαπῶν ἐφαίνετο τὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀγώνων. πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν ταῖς μάχαις ταῖς πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ ταῖς στρατείαις βουλόμενος εὐδοκιμεῖν, ἔτι μειράκιον ὤν, τραυμάτων τὸ σῶμα μεστὸν ἐναντίων εἶχε. φησὶ γὰρ αὐτὸς, ἑπτακαίδεκα γεγονὼς ἔτη τὴν πρώτην στρατεύσασθαι στρατείαν, περὶ ὃν Ἀννίβας χρόνον εὐτυχῶν ἐπέφλεγε τὴν Ἰταλίαν. παρεῖχε δ' αὐτὸν ἐν ταῖς μάχαις τῇ μὲν χειρὶ πλήκτην, τῷ δὲ ποδὶ, μόνιμον καὶ βέβαιον, γαῦρον δὲ τῷ προσώπῳ. λόγου δ' ἀπειλῇ καὶ τραχύτητι φωνῆς

rientem Catum vocitant. Facie fuit ſubrufus & cæſius, ut declarat maligne ſatis ille qui hoc minutum epigramma fecit,

Rufum, mordacem, glaucum, ne quidem exanimatum
Porcium in infernum Perſephone recipit.

Corporis conſtitutionem laboribus ſuis, ſobrio victu & expeditionibus, in quibus a prima ætate adolevit, perquam paraverat habilem, ad roburque & ſanitatem juxta comparatam. Orationem vero ſicut alterum corpus & organum, non honeſtum modo, verum etiam neceſſarium viro, qui non in obſcuro ſit neque in otio victurus, continuo patrocinio eorum qui operam ſuam requirebant, in finitimis vicis & oppidulis inſtruebat & aptabat. Ac primum acris habitus eſt cauſarum actor, deinde orator inſignis. Hinc fuit utentibus eo morum gravitas & pondus magis conſpicuum, quod latum campum & rempublicam requireret rerum dominam. Non modo enim a quæſtu judiciario forenſique præbuit ſe integrum, ſed nec gloriam videbatur ab illa palæſtra, ut ſummum præmium, ſectari. Cæterum quia inclareſcere ex pugnis potius cum hoſte ineundis atque armis adoleſcens etiamnum geſtiebat, corpus habebat adverſis cicatricibus oppletum: nam ait ipſe annos natum ſeptendecim prima ſe ſtipendia feciſſe, quo tempore Annibal ſecundis prœliis uſus incendebat Italiam. In acie exhibebat ſe manu ſtrenuum, loco ſtabilem & immotum, vultu ferocem. Verborum minis & aſperitate vocis

2

φωνῆς πρὸς τοὺς πολεμίους ἐχρῆτο· ὀρθῶς καὶ διανοούμενος καὶ διδάσκων, ὅτι πολλάκις τὰ τοιαῦτα τοῦ ξίφους μᾶλλον καταπλήττει τοὺς ἐναντίους. ἐν δὲ ταῖς πορείαις αὐτὸς ἐβάδιζε φέρων τὰ ὅπλα, καὶ θεράπων εἷς εἵπετο, τὰ πρὸς δίαιταν αὐτῷ κομίζων, ᾧ λέγεται μηδέποτε δυσκολᾶναι μηδὲ μέμψασθαι παραθέντι ἄριστον ἢ δεῖπνον, ἀλλὰ καὶ συλλαμβάνειν αὐτὸς τὰ πλεῖστα καὶ συμπαρασκευάζειν, ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν γενόμενος ἔργων. ὕδωρ δ' ἔπινεν ἐπὶ τῆς στρατείας, πλὴν εἴποτε διψήσας περιφλεγῶς, ὄξος ᾔτησεν, ἢ ἰσχύος ἐνδιδούσης, ἐπιλάβοι μικρὸν οἰνάριον.

Ἦν δὲ πλησίον αὐτοῦ τῶν ἀγρῶν ἡ γενομένη Μαρκίου Κουρίου τοῦ τρὶς θριαμβεύσαντος ἔπαυλις. ἐπὶ ταύτην συνεχῶς βαδίζων καὶ θεώμενος τοῦ τε χωρίου τὴν μικρότητα, καὶ τῆς οἰκήσεως τὸ λιτὸν, ἔννοιαν ἐλάμβανε τοῦ ἀνδρὸς, ὅτι Ῥωμαίων μέγιστος γενόμενος, καὶ τὰ μαχιμώτατα τῶν ἐθνῶν ὑπαγαγόμενος, καὶ Πύῤῥον ἐξελάσας τῆς Ἰταλίας, τοῦτο τὸ χωρίδιον αὐτὸς ἔσκαπτε, καὶ ταύτην τὴν ἔπαυλιν ᾤκει μετὰ τρεῖς θριάμβους. ἐνταῦθα πρὸς ἐσχάρᾳ καθήμενον αὐτὸν ἕψοντα γογγυλίδας εὑρόντες οἱ Σαννιτῶν πρέσβεις, ἐδίδοσαν πολὺ χρυσίον. ὁ δ' ἀπεπέμψατο, φήσας οὐδὲν χρυσίου δεῖν ᾧ δεῖπνον ἀρκεῖ τοιοῦτον· αὐτῷ μέντοι τοῦ χρυσίου ἔχειν, κάλλιον εἶναι τὸ νικᾷν τοὺς ἔχοντας. ταῦθ' ὁ Κάτων ἐνθυμούμενος ἀπῄει, καὶ τὸν αὐτοῦ πάλιν οἶκον ἐφορῶν καὶ χωρία καὶ θεράποντας, καὶ δίαιταν, ἐπέτεινε τὴν αὐτουργίαν, καὶ περιέκοπτε τὴν πολυτέλειαν. Φαβίου δὲ Μαξίμου τὴν Ταραντίνων πόλιν ἑλόντος, ἔτυχε μὲν ὁ Κάτων στρατευόμενος ὑπ' αὐτῷ, κομιδῆ μειράκιον ὤν.

Νεάρ-

cis adverſus hoſtes utebatur: recte ſentiens & docens plus ſæpenumero iis rebus quam gladio percelli hoſtes. Ferebat per expeditiones ipſe in agmine arma. Servus eum ſequebatur unus qui cibaria ejus portabat, cui dicitur prandium vel cœnam apponenti nuſquam ſuccenſuiſſe aut objurgaſſe, immo expletis muneribus militaribus, eum ipſe adjuviſſe fere atque una manum admoviſſe. Potabat in expeditionibus aquam: extra quam, ſi immenſo æſtu ſitiret, tum potabat acetum, aut fatiſcentibus viribus poſtremo loco parum vini ſumebat.

Erat agris ejus caſa Manii Curii, qui ter triumphavit, vicina. Quo quum commearet aſſidue, prædiique anguſtias & penatium ſpectaret humilitatem, ſubiit eum illius viri cogitatio, qui quum inter Romanos eſſet maximus, & gentes ſubegiſſet maxime bellicoſas, atque Pyrrhum Italia ſummoviſſet, hoc ruſculum ipſe foderet, & hanc habitaret caſam poſt tres triumphos: ibi ad focum ſedentem, atque ipſum rapas elixantem quum reperiſſent legati Samnitium, magnum auri pondus ei obtulerint: quos rejecerit, negans eſſe ei auro opus, cui talis ſufficeret cœna; malle autem vincere ſe aurum habentes, quam ipſum habere. Hæc ſecum volvens abibat Cato, & domum ſuam ex altera parte contemplans, & prædia & ſervitia, & victum, intendit laborem, ſumptuſque immodicos circumcidit. Quum Fabius Maximus Tarentum reciperet, ſub eo forte admodum adoleſcens militabat Cato. Ho-

Νεάρχῳ δέ τινι τῶν Πυθαγορικῶν ξένῳ χρησάμενος, ἐσπούδασε τῶν λόγων μεταλαβεῖν. ἀκούσας δὲ ταῦτα διαλεγομένου τοῦ ἀνδρὸς, οἷς κέχρηται καὶ Πλάτων, τὴν μὲν ἡδονὴν ἀποκαλῶν μέγιστον κακοῦ δέλεαρ, συμφορὰν δὲ τῇ ψυχῇ τὸ σῶμα πρώτην, λύσιν δὲ καὶ καθαρμὸν οἷς μάλιστα χωρίζει καὶ ἀφίστησιν αὐτὴν τῶν περὶ τὸ σῶμα παθημάτων λογισμοῖς, ἔτι μᾶλλον ἠγάπησε τὸ λιτὸν καὶ τὴν ἐγκράτειαν. ἄλλως δὲ παιδείας Ἑλληνικῆς ὀψιμαθὴς γενέσθαι λέγεται, καὶ πόῤῥω παντάπασιν ἡλικίας ἐληλακὼς, Ἑλληνικὰ βιβλία λαβὼν εἰς χεῖρας, βραχέα μὲν ἀπὸ Θουκυδίδου, πλείονα δ' ἀπὸ Δημοσθένους εἰς τὸ ῥητορικὸν ὠφεληθῆναι. τὰ μέντοι συγγράμματα καὶ δόγμασιν Ἑλληνικοῖς καὶ ἱστορίαις ἐπιεικῶς διαπεποίκιλται· καὶ μεθηρμηνευμένα πολλὰ κατὰ λέξιν ἐν τοῖς ἀποφθέγμασι καὶ ταῖς γνωμολογίαις τέτακται.

Ἦν δέ τις ἀνὴρ εὐπατρίδης μὲν ἐν τοῖς μάλιστα Ῥωμαίων καὶ δυνατὸς, ἀρετὴν δὲ φυομένην μὲν αἰσθάνεσθαι δεινὸς, εὐμενὴς δὲ καὶ θρέψαι καὶ προαγαγεῖν εἰς δόξαν, Οὐαλέριος Φλάκκος. οὗτος εἶχεν ὁμοροῦντα χωρία τοῖς Κάτωνος· πυθόμενος δὲ τὴν αὐτουργίαν καὶ δίαιταν αὐτοῦ παρὰ τῶν οἰκετῶν, καὶ θαυμάσας ἐξηγουμένων, ὅτι πρωῒ μὲν εἰς ἀγορὰν βαδίζει καὶ παρίσταται τοῖς δεομένοις, ἐπανελθὼν δ' εἰς τὸ χωρίον, ἂν μὲν ᾖ χειμὼν, ἐξωμίδα λαβὼν, θέρους δὲ γυμνὸς, ἐργασάμενος μετὰ τῶν οἰκετῶν, ἐσθίει τὸν αὐτὸν ἄρτον ὁμοῦ καθήμενος, καὶ πίνει τὸν αὐτὸν οἶνον· ἄλλην τε πολλὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ καὶ μετριότητα, καὶ τινας καὶ λόγους ἀποφθεγματικοὺς διαμνημονευόντων, ἐκέλευσε κληθῆναι πρὸς τὸ δεῖπνον. ἐκ δὲ τούτου χρώμενος καὶ κα-

ſpitio uſus Nearchi cujuſdam Pythagorici, deſideravit eam diſciplinam intelligere. De iiſdem quum differentem illum audiviſſet, quibus uſus Plato eſt, (qui voluptatem maximam mali eſcam vocat: calamitatem animæ primam, corpus: liberationem & purgationem, illas cogitationes quibus maxime a corporis affectibus avocat & abducit ſeipſam) amplexus eſt multo acrius frugalitatem & continentiam. Alioquin literas Græcas ſero traditur attigiſſe, atque admodum provectus ætate libros Græcos in manus ſumpſiſſe: fuiſſeque aliquantulum ei a Thucydide, plus a Demoſthene collatum ad dicendum. Scripta ejus certe Græcorum præceptis & exemplis ſatis ſunt adſperſa, multaque ad verbum reddita facetiis & ſententiis incluſit ſuis.

Erat Romæ ex nobilitate unus ex principibus, magnæque autoritatis, qui & naſcentem virtutem advertere mire poterat, & candidus in alenda & efferenda erat ad gloriam, Valerius Flaccus. Hic habebat prædia vicina Catoni. Cujus quum labores & rationes vivendi accepiſſet a ſervis, mirareturque quum narrarent illi mane eum forum adire & præſto eſſe iis qui opus haberent: regreſſum ad villam, tempore brumali veſtitum exomide, æſtate operari cum illis nudum, eadem menſa, eodem veſci pane, atque idem vinum bibere: ſimulque magnam ejus aliam humanitatem & moderationem, ad hæc facete dicta ſententiaſque referrent, juſſit eum vocari ad cœnam. Hinc ex conſuetudine anim-ad-

κατανοῶν ἥμερον καὶ ἀστεῖον ἦθος, ὥσπερ φυτὸν, ἀσκήσεως καὶ χώρας ἐπιφανοῦς δεόμενον, προετρέψατο καὶ συνέπεισεν ἅψασθαι τῆς ἐν Ῥώμῃ πολιτείας. κατελθὼν οὖν, εὐθὺς τοὺς μὲν αὐτὸς ἐκτᾶτο θαυμαστὰς καὶ φίλους διὰ τῶν συνηγοριῶν· πολλὴν τε τοῦ Οὐαλερίου τιμὴν καὶ δύναμιν αὐτῷ προστιθέντος, χιλιαρχίας ἔτυχε πρῶτον, εἶτα ἐταμίευσεν. ἐκ τούτου δὲ λαμπρὸς ὢν ἤδη καὶ περιφανὴς, αὐτῷ τῷ Οὐαλερίῳ περὶ τὰς μεγίστας συνεξέδραμεν ἀρχὰς, ὕπατός τε μετ' ἐκείνου καὶ πάλιν τιμητὴς γενόμενος. τῶν δὲ πρεσβυτέρων πολιτῶν Μαξίμῳ Φαβίῳ προσένειμεν ἑαυτὸν, ἐνδοξοτάτῳ μὲν ὄντι καὶ μεγίστην ἔχοντι δύναμιν, μᾶλλον δὲ τὸν τρόπον αὐτοῦ καὶ τὸν βίον, ὡς κάλλιστα παραδείγματα, προθέμενος. διὸ καὶ Σκιπίωνι τῷ μεγάλῳ, νέῳ μὲν ὄντι τότε, πρὸς δὲ τὴν Φαβίου δύναμιν ἀνταίροντι καὶ φθονεῖσθαι δοκοῦντι, παρ' οὐδὲν ἐποιήσατο γενέσθαι διάφορος. ἀλλὰ καὶ ταμίας αὐτῷ πρὸς τὸν ἐν Λιβύῃ πόλεμον συνεκπεμφθεὶς, ὡς ἑώρα τῇ συνήθει πολυτελείᾳ χρώμενον τὸν ἄνδρα, καὶ καταχορηγοῦντα τοῖς στρατεύμασιν ἀφειδῶς τῶν χρημάτων, ἐπαῤῥησιάζετο πρὸς αὐτὸν, οὐ τὸ τῆς δαπάνης μέγιστον εἶναι φάμενος, ἀλλ' ὅτι διαφθείρει τὴν πάτριον εὐτέλειαν τῶν στρατιωτῶν, ἐφ' ἡδονὰς καὶ τρυφὰς τῷ περιόντι τῆς χρείας τρεπομένων. εἰπόντος δὲ τοῦ Σκιπίωνος ὡς οὐδὲν δέοιτο ταμίου λίαν ἀκριβοῦς, πλησίστιος ἐπὶ τὸν πόλεμον φερόμενος, πράξεων γὰρ οὐ χρημάτων τῇ πόλει λόγον ὀφείλειν, ἀπῆλθεν ὁ Κάτων ἐκ Σικελίας, καὶ μετὰ τοῦ Φαβίου καταβοῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ φοράν τε χρημάτων ἀμυθήτων ὑπὸ τοῦ Σκιπίωνος, καὶ διατριβὰς αὐτοῦ μειρακιώδεις ἐν

advertens ingenium ejus placidum & civile, plantæ modo culturam & locum illuſtrem requirere, invitavit eum & perpulit ut Romæ ſe ad rempublicam accommodaret. Quo ubi commigravit, multos illico qui eum obſervarent & diligerent, patrociniis comparavit. Promovente eum enixe ad honores Valerio, tribunatum primo loco adeptus eſt, inde functus quæſtura. Hinc inclytus per ſe jam ſpectatuſque, maximos honores cum ipſo Valerio geſſit: conſul cum eo fuit, inde cenſor. Ex majoribus natu civibus, ad Fabium Maximum accommodavit ſe: cujus, quamvis clariſſimi viri & ſummæ autoritatis, impenſius tamen mores & vitam, ut præclariſſima exempla, ob oculos poſuit. Unde Africanum majorem, qui quamvis id temporis juvenis eſſet, adverſus potentiam tamen inſurgebat Fabii, qui æmulari videbatur cum eo, non dubitavit oppugnare. Sed & quæſtor cum eo ad bellum in Africam miſſus, ubi uſurpare cernit eum ſolitam profuſionem, & pecuniam prodige effundere in milites, admonuit eum libere: nec tanti ſumptus demonſtravit ſe facere, ſed quod militibus ad voluptates & luxum affluentia ultra res neceſſarias traductis, patriam frugalitatem labefactaret. Cui quum reſpondiſſet Scipio, non indigere ſe quæſtore nimium attento, qui ad bellum plenis veheretur velis, (factorum enim debere ſe, non pecuniæ populo rationem reddere) diſceſſit Cato ex Sicilia, & cum Fabio infinitæ pecuniæ diſſipationem Scipionis, ejuſque luxurioſas in palæſtris & theatris commorationes apud patres inſectans, quaſi non exer-

ἐν παλαίστραις καὶ θεάτροις, ὥσπερ οὐ στρατηγοῦντος ἀλλὰ πανηγυρίζοντος, ἐξειργάσατο πεμφθῆναι δημάρχους ἐπ' αὐτὸν, ἄξοντας εἰς Ῥώμην, ἄνπερ ἀληθεῖς αἱ κατηγορίαι φανῶσιν. ὁ μὲν οὖν Σκιπίων ἐν τῇ παρασκευῇ τοῦ πολέμου τὴν νίκην ἐπιδειξάμενος, καὶ φανεὶς ἡδὺς μὲν ἐπὶ σχολῆς συνεῖναι φίλοις, οὐδαμοῦ δὲ τῷ φιλανθρώπῳ τῆς δαπάνης εἰς τὰ σπουδαῖα καὶ μεγάλα ῥάθυμος, ἐξέπλευσεν ἐπὶ τὸν πόλεμον.

Τῷ δὲ Κάτωνι πολλὴ μὲν ἀπὸ τοῦ λόγου δύναμις ηὔξετο, καὶ Ῥωμαῖον αὐτὸν οἱ πολλοὶ Δημοσθένη προσηγόρευον, ὁ δὲ βίος μᾶλλον ὀνομαστὸς ἦν αὐτοῦ καὶ περιβόητος. ἡ μὲν γὰρ ἐν τῷ λέγειν δεινότης προὔκειτο τοῖς νέοις ἀγώνισμα κοινὸν ἤδη καὶ περισπούδαστον. ὁ δὲ τὴν πάτριον αὐτουργίαν ὑπομένων καὶ δεῖπνον ἀφελὲς καὶ ἄριστον ἄπυρον, καὶ λιτὴν ἐσθῆτα καὶ δημοτικὴν ἀσπαζόμενος οἴκησιν, καὶ τὸ μὴ δεῖσθαι τῶν περιττῶν μᾶλλον ἢ τὸ κεκτῆσθαι θαυμάζων, σπάνιος ἦν, ἤδη τότε τῆς πολιτείας τὸ καθαρὸν ὑπὸ μεγέθους οὐ φυλαττούσης, ἀλλὰ τῷ κρατεῖν πραγμάτων πολλῶν καὶ ἀνθρώπων, πρὸς πολλὰ μιγνυμένης ἔθη, καὶ βίων παραδείγματα παντοδαπῶν ὑποδεχομένης. εἰκότως οὖν ἐθαύμαζον τὸν Κάτωνα, τοὺς μὲν ἄλλους ὑπὸ τῶν πόνων θραυομένους καὶ μαλασσομένους, καὶ ὑπὸ τῶν ἡδονῶν ὁρῶντες, ἐκεῖνον δὲ ὑπ' ἀμφοῖν ἀήττητον, οὐ μόνον ἕως ἔτι νέος καὶ φιλότιμος ἦν, ἀλλὰ καὶ γέροντα καὶ πολιὸν ἤδη, μεθ' ὑπατείαν καὶ θρίαμβον, ὥσπερ ἀθλητὴν νικηφόρον, ἐγκαρτεροῦντα τῇ τάξει τῆς ἀσκήσεως, καὶ διομαλίζοντα μέχρι τῆς τελευτῆς. ἐσθῆτα μὲν γὰρ οὐδέποτέ φησι φορέσαι πολυτελεστέραν ἑκατὸν δραχμῶν· πιεῖν δὲ καὶ στρατηγῶν

καὶ

exercitum ductaret, ſed dies feſtos agitaret, effecit ut mitterentur ad eum tribuni plebis, qui ſi ita rem habere comperiſſent, retraherent eum Romam. At Scipio, quum in belli apparatu oſtendiſſet victoriam ineſſe, notaſſentque illi eum vivere per otium cum amicis hilariter, ac minime eſſe ob liberalitatem in ſeriis & gravibus rebus ſocordem, profectus eſt ad bellum.

At Cato magnam potentiam collegit facundia, multique eum Demoſthenem togatum appellabant. Vita ejus tamen nobilitabatur, celebrabaturque magis. Quippe dicendi facultas communis jam palæſtra juvenibus, quo enitebantur omnes, propoſita erat. Qui vero labores priſco more ſubiret, frugalem cœnam, incoctum prandium, veſtis ſimplicitatem, & plebeios penates amaret, quique magis duceret glorioſum non indigere magnificis rebus, quam illas poſſidere, rarus erat: quod jam tum ſuam reſpub. integritatem non retineret ob magnitudinem, ſed provinciarum & gentium imperio multarum tum multis miſceretur moribus, variorumque vivendi inſtitutorum ſuſciperet exempla. Erat igitur merito in admiratione Cato, quum alios laboribus fatiſcentes & flacceſcentes cernerent deliciis, illum vero ab utriſque invictum, non tantum in flore ætatis, & dum honores peteret, ſed ſenem etiam & canum poſt conſulatum & triumphum, ſicut victorem athletam inſtitutum exercitationis tuentem, & ad exitum uſque vitæ æqualiter in eo perſiſtentem. Siquidem veſtem nunquam induiſſe ait ſe, quæ pluris eſſet centum denariis: vinum in præ-

tura

καὶ ὑπατεύων τὸν αὐτὸν οἶνον τοῖς ἐργάταις· ὄψον δὲ παρασκευάζεσθαι πρὸς τὸ δεῖπνον ἐξ ἀγορᾶς, ἀσσαρίων τριάκοντα· καὶ τοῦτο διὰ τὴν πόλιν, ὅπως ἰσχύοι τὸ σῶμα πρὸς τὰς στρατείας. ἐπίβλημα δὲ τῶν ποικίλων Βαβυλώνιον ἐκ κληρονομίας κτησάμενος, εὐθὺς ἀποδόσθαι· τῶν δὲ ἐπαύλεων αὐτοῦ μηδεμίαν εἶναι κεκονιαμένην· οὐδένα δὲ πώποτε πρίασθαι δοῦλον ὑπὲρ τὰς χιλίας δραχμὰς καὶ πεντακοσίας, ὡς ἂν οὐ τρυφερῶν οὐδ᾽ ὡραίων, ἀλλ᾽ ἐργατικῶν καὶ στερεῶν, οἷον ἱπποκόμων καὶ βοηλατῶν, δεόμενος. καὶ τούτους πρεσβυτέρους γενομένους ᾤετο δεῖν ἀποδίδοσθαι, καὶ μὴ βόσκειν ἀχρήστους. ὅλως δὲ μηδὲν εὔωνον εἶναι τῶν περιττῶν, ἀλλ᾽ οὗ τις οὐ δεῖται, κἂν ἀσσαρίου πιπράσκηται, πολλοῦ νομίζειν. κτᾶσθαι δὲ τὰ σπειρόμενα καὶ νεμόμενα, μᾶλλον ἢ τὰ ῥαινόμενα καὶ σαιρόμενα.

Ταῦτα δ᾽ οἱ μὲν εἰς σμικρολογίαν ἐτίθεντο τοῦ ἀνδρὸς, οἱ δ᾽ ὡς ἐπὶ διορθώσει καὶ σωφρονισμῷ τῶν ἄλλων ἐνδοτέρω συστέλλοντος ἑαυτὸν, ἀπεδέχοντο. πλὴν τὸ τοῖς οἰκέταις ὡς ὑποζυγίοις ἀποχρησάμενον, ἐπὶ γήρως ἐλαύνειν καὶ πιπράσκειν, ἀγεννοῦς ἄγαν ἤθους ἐγὼ τίθεμαι, καὶ μηδὲν ἀνθρώπῳ πρὸς ἄνθρωπον οἰομένου κοινώνημα τῆς χρείας πλέον ὑπάρχειν. καίτοι τὴν χρηστότητα τῆς δικαιοσύνης πλατύτερον τόπον ὁρῶμεν ἐπιλαμβάνουσαν. νόμῳ μὲν γὰρ καὶ τῷ δικαίῳ πρὸς ἀνθρώπους μόνον χρῆσθαι πεφύκαμεν· πρὸς εὐεργεσίας δὲ καὶ χάριτας, ἔστιν ὅτε καὶ μέχρι τῶν ἀλόγων ζώων. ὥσπερ γὰρ ἐκ πηγῆς πλουσίας ἀπορρεῖ τῆς ἡμερότητος. καὶ γὰρ ἵππων ἀπειρηκότων ὑπὸ πόνου τροφαὶ, καὶ κυνῶν οὐ σκυλακίαι μόνον, ἀλλὰ καὶ γηρωκομίαι τῷ χρηστῷ προσήκουσιν.

tura & conſulatu idem quod & operas bibiſſe; epulas ad cœnam ex foro triginta comparaſſe aſſibus: idque facere reipub. cauſa, quo corpus ſuum eſſet ad perferendam militiam robuſtum: ſtragulam veſtem quum ex pictis Babylonicam hæreditate accepiſſet, ſtatim diſtraxiſſe: nullam villam ſuam tectorio inductam: mancipium nunquam plus mille quingentis denariis emiſſe, quod nec molles nec formoſos, verum operoſos & valentes, ut equiſones & bubulcos, quæreret; quos, ubi conſenuiſſent, venundandos putabat, neque alendos inutiles. Breviter nihil vilis eſſe pretii, quod ſuperfluum foret: ſed quo non indigeas, etiam ſi vel aſſe veniit, ſe carum ducere. Comparare arva & paſcua potius, quam irriguos & nitidos hortos.

Hæc nimiæ parſimoniæ ejus adſcribunt aliqui: alii, quaſi ad emendandos & reprimendos cæteros adſtringeret ſemetipſe arctius, comprobant; niſi hoc, quod ſicut jumentis ſervis abuſus, expelleret & venderet eos in ſenio, moribus ego attribuo nimium auſteris, nec ullum exiſtimantibus extra quæſtum homini eſſe cum homine conſortium. Atqui benignitati videmus quam juſtitiæ latiorem patere campum. Lege enim & juſtitia uti erga ſolos homines valemus: beneficentiam & merita porrigimus nonnunquam & ad bruta animantia; quippe emanant, velut ex largo fonte manſuetudine. Pertinent namque equorum labore confectorum alimenta, & canum non incunabula modo, ſed & ſenectutis cura ad mitem hominem.

ἥκουσιν. ὁ δὲ τῶν Ἀθηναίων δῆμος οἰκοδομῶν τὸν Ἑκατόμπεδον, ὅσας κατενόησεν ἡμιόνους μάλιστα τοῖς πόνοις ἐγκαρτερούσας, ἀπέλυσεν ἐλευθέρας νέμεσθαι καὶ ἀφέτους. ὧν μίαν φασὶ καταβαίνουσαν ἀφ' ἑαυτῆς πρὸς τὰ ἔργα, τοῖς ἀνάγουσι τὰς ἁμάξας ὑποζυγίοις εἰς ἀκρόπολιν συμπαρατρέχειν καὶ προηγεῖσθαι, καθάπερ ἐγκελευομένην καὶ συνεξορμῶσαν· ἣν καὶ τρέφεσθαι δημοσίᾳ μέχρι τελευτῆς ἐψηφίσαντο. τῶν δὲ Κίμωνος ἵππων αἷς Ὀλύμπια τρὶς ἐνίκησεν, καὶ ταφαὶ πλησίον εἰσὶ τῶν ἐκείνου μνημάτων. κύνας δὲ συντρόφους γενομένους καὶ συνήθεις ἄλλοι τε πολλοί, καὶ Ξάνθιππος ὁ παλαιὸς τὸν εἰς Σαλαμῖνα τῇ τριήρει παρανηξάμενον, ὅτε τὴν πόλιν ὁ δῆμος ἐξέλιπεν, ἐπὶ τῆς ἄκρας ἐκήδευσεν, ἣν κυνὸς σῆμα μέχρι νῦν καλοῦσιν. οὐ γὰρ ὡς ὑποδήμασιν ἢ σκεύεσι, τὴν ψυχὴν ἔχουσι χρηστέον, κοπέντα καὶ κατατριβέντα ταῖς ὑπηρεσίαις ἀπορρίπτοντας, ἀλλ' εἰ διὰ μηδὲν ἄλλο, μελέτης ἕνεκα τοῦ φιλανθρώπου, προεθιστέον ἑαυτὸν ἐν τούτοις πρᾷον εἶναι καὶ μείλιχον. ἐγὼ μὲν οὖν οὐδὲ βοῦν ἂν ἐργάτην διὰ γῆρας ἀποδοίμην, μήτιγε πρεσβύτερον ἄνθρωπον, ἐκ χώρας συντρόφου καὶ διαίτης συνήθους, ὥσπερ ἐκ πατρίδος μεθιστάμενον ἀντὶ κερμάτων μικρῶν, ἄχρηστόν γε τοῖς ὠνουμένοις, ὥσπερ τοῖς πιπράσκουσι, γενησόμενον. ὁ δὲ Κάτων, ὥσπερ νεανιευόμενος ἐπὶ τούτοις, καὶ τὸν ἵππον ᾧ πρὸς τὰς στρατείας ὑπατεύων ἐχρῆτο, φησὶν ἐν Ἰβηρίᾳ καταλιπεῖν, ἵνα μὴ τῇ πόλει τὸ ναῦλον αὐτοῦ λογίσηται. ταῦτα μὲν οὖν, εἴτε μεγαλοψυχίας, εἴτε μικρολογίας θετέον, ἔξεστι τῷ πείθοντι χρῆσθαι λογισμῷ.

Τῆς

nem. Populus Athenienſis, quum ædificaret Hecatompedon, quaſcunque notavit mulas laborum maxime tolerantes, dimiſit liberas paſcere vinculis ſolutas. Atque unam ferunt liberatarum ultro ad opera deſcendiſſe, unaque cum jumentis, quæ in arcem trahebant plauſtra, cucurriſſe & præiſſe, tanquam adhortantem ea & excitantem; cui publice ſcivit uſque ad mortem alimenta. Cimonis equarum, quibus Olympiis ter palmam tulit, etiam extant ſepulturæ juxta illius monumenta. Canes domeſticos & familiares cum multi alii, tum Xanthippus priſcus ſuum, qui natans navem ſuam Salamina uſque fuerat comitatus, quum relinqueret urbem populus, in promontorio funeravit, quod Canis ſepulcrum etiam hodie vocant. Neque enim animantibus eſt ut calceis & utenſilibus utendum, quo feſſa & miniſteriis projiciamus attrita: ſed ſi nihil aliud, meditandæ certe humanitatis cauſa debemus in his nos ante ad manſuetudinem & benignitatem aſſuefacere. Ego ne bovem quidem operarium, ob ſenium, nedum affectum ætate hominem, ex loco uſitato & vita conſueta, velut ex patria migrantem, pecuniola aliqua venundem, inutilem juxta ementibus ac vendentibus futurum. Cato vero gloriabundus ex his, etiam equum ait ſe, quo in expeditionibus conſul uſus fuerat, ne reipub. imputaret naulum, reliquiſſe in Hiſpania. Hæc animi magnitudine ſordibuſne aſſignanda ſint, prout opinio tua fert, ſtatuas licet.

Ob

Τῆς δ' ἄλλης ἐγκρατείας ὑπερφυῶς θαυμαστὸς ὁ ἀνήρ, ὅτι στρατηγῶν ἐλάμβανεν ἑαυτῷ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν οὐ πλέον εἰς τὸν μῆνα πυρῶν ἢ τρεῖς Ἀττικοὺς μεδίμνους, εἰς δὲ τὴν ἡμέραν, κριθῶν τοῖς ὑποζυγίοις ἔλαττον τριῶν ἡμιμεδίμνων. ἐπαρχίαν δὲ λαβὼν Σαρδόνα, τῶν πρὸ αὐτοῦ στρατηγῶν εἰωθότων χρῆσθαι σκηνώμασι δημοσίοις καὶ κλίναις καὶ ἱματίοις, πολλῇ τε θεραπείᾳ καὶ φίλων πλήθει, καὶ περὶ δεῖπνα καὶ δαπάναις καὶ παρασκευαῖς βαρυνόντων, ἐκεῖνος ἄπιστον ἐποίησε τὴν διαφορὰν τῆς εὐτελείας. δαπάνης μὲν γὰρ εἰς οὐδὲν οὐδεμιᾶς προσεδεήθη δημοσίας. ἐπεφοίτα δὲ ταῖς πόλεσιν, αὐτὸς μὲν ἄνευ ζεύγους πορευόμενος, εἷς δ' ἠκολούθει δημόσιος, ἐσθῆτα καὶ σπονδεῖον αὐτῷ πρὸς ἱερουργίαν κομίζων. ἐν δὲ τούτοις οὕτως εὔκολος καὶ ἀφελὴς τοῖς ὑπὸ χεῖρα φαινόμενος, αὖθις ἀνταπεδίδου τὴν σεμνότητα καὶ τὸ βάρος, ἀπαραίτητος ὢν ἐν τῷ δικαίῳ, καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας προστάγμασιν ὄρθιος καὶ αὐθέκαστος· ὥστε μηδέποτε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐκείνοις μήτε φοβερωτέραν μήτε προσφιλεστέραν γενέσθαι.

Τοιαύτην δέ τινα φαίνεται καὶ ὁ λόγος τοῦ ἀνδρὸς ἰδέαν ἔχειν· εὔχαρις γὰρ ἅμα καὶ δεινὸς ἦν, ἡδὺς καὶ καταπληκτικὸς, φιλοσκώμμων καὶ αὐστηρὸς, ἀποφθεγματικὸς καὶ ἀγωνιστικός. ὥσπερ ὁ Πλάτων τὸν Σωκράτην φησὶν ἔξωθεν ἰδιώτην καὶ σατυρικὸν καὶ ὑβριστὴν τοῖς ἐντυγχάνουσι φαινόμενον, ἔνδοθεν δὲ σπουδῆς καὶ πραγμάτων μεστὸν εἶναι, δάκρυα κινούντων τοῖς ἀκροωμένοις, καὶ τὴν καρδίαν στρεφόντων. ὅθεν οὐκ οἶδα τί πεπόνθασιν οἱ τῷ Λυσίου λόγῳ μάλιστα φάμενοι προσεοικέναι τὸν Κάτωνος. οὐ μὴν ἀλλὰ ταῦτα μὲν οἷς μᾶλλον ἰδέας

Ob reliquam temperantiam, certe vir imprimis memorabilis fuit: quod dux exercitus non amplius ſibi & ſuis tritici ternis medimnis Atticis menſe acciperet, hordei jumentis ſeſquimedimno minus. Provinciam ſortitus Sardiniam, quum ſuperiores prætores accipere publice tentoria, lectos, togas ſoliti eſſent, magnoque famulitio, caterva amicorum, ſumptuque & paratu cœnarum onerarent provinciales, ille diſparitatem incredibilem fecit frugalitatis: nulla enim in re impenſa publica indiguit. Oppida ipſe ſine vehiculo pedibus obibat, unus ſequebatur accenſus, qui ei veſtem & cymbium ad libandum portabat. In his quum ita facilem & communem præberet ſe ſubditis, e diverſo ſeveritatem & gravitatem repræſentabat; adeo inflexibilis in jure dicendo, atque in edictis publicis imperioſus atque rigidus, ut imperium Romanum nunquam illis vel formidabilius fuerit vel jucundius.

Parem repræſentat oratio ejus figuram. Lepida enim ſimul & gravis erat, jucunda & terrorem incutiens, faceta & auſtera, ſententioſa & contentioſa. Qualem Plato Socratem dicit, foris rudem, dicacem & mordacem viſum convenientibus: intus ſerii plenum fuiſſe, & rerum, quæ lacrymas excirent, & cor verſarent auditorum. Quare neſcio quid moverit nonnullos, ut Catonis dictionem Lyſiæ orationi comparent potiſſimum. Verum hæc illi, ad quos potius pertinet orationum

ἰδέας λόγων Ῥωμαϊκῶν αἰσθάνεσθαι προσήκει, διακρινοῦσιν· ἡμεῖς δὲ τῶν ἀπομνημονευομένων βραχέα γράψομεν, οἳ τῷ λόγῳ πολὺ μᾶλλον ἢ τῷ προσώπῳ, καθάπερ ἔνιοι νομίζουσι, τῶν ἀνθρώπων φαμὲν ἐμφαίνεσθαι τὸ ἦθος.

Μέλλων ποτὲ τὸν Ῥωμαίων δῆμον ὡρμημένον ἀκαίρως ἐπὶ σιτομετρείας καὶ διανομὰς ἀποτρέπειν, ἤρξατο τῶν λόγων οὕτως, Χαλεπὸν μέν ἐστιν, ὦ πολῖται, πρὸς γαστέρα λέγειν, ὦτα οὐκ ἔχουσαν. κατηγορῶν δὲ τῆς πολυτελείας, ἔφη χαλεπὸν εἶναι σωθῆναι πόλιν, ἐν ᾗ πωλεῖται πλείονος ἰχθὺς ἢ βοῦς. ἐοικέναι δ' ἔφη προβάτοις τοὺς Ῥωμαίους· ὡς γὰρ ἐκεῖνα καθ' ἕκαστα μὲν οὐ πείθεται, σύμπαντα δ' ἕπεται μετ' ἀλλήλων τοῖς ἄγουσιν, οὕτω καὶ ὑμεῖς, εἶπεν, οἷς οὐκ ἂν ἀξιώσαιτε συμβούλοις χρήσασθαι κατ' ἰδίαν, ὑπὸ τούτων, εἰς ἓν συνελθόντες, ἄγεσθε. περὶ δὲ τῆς γυναικοκρατίας διαλεγόμενος, Πάντες, εἶπεν, ἄνθρωποι τῶν γυναικῶν ἄρχουσιν, ἡμεῖς δὲ πάντων ἀνθρώπων· ἡμῶν δὲ, αἱ γυναῖκες. τοῦτο μὲν οὖν ἐστιν ἐκ τῶν Θεμιστοκλέους μετενηνεγμένον ἀποφθεγμάτων. ἐκεῖνος γὰρ, ἐπιτάττοντος αὐτῷ πολλὰ τοῦ υἱοῦ διὰ τῆς μητρὸς, Ὦ γύναι, εἶπεν, Ἀθηναῖοι μὲν ἄρχουσι τῶν Ἑλλήνων· ἐγὼ δὲ, Ἀθηναίων· ἐμοῦ δὲ, σύ· σοῦ δὲ, ὁ υἱός. ὥστε φειδέσθω τῆς ἐξουσίας, δι' ἣν ἀνόητος ὢν, πλεῖστον Ἑλλήνων δύναται. τὸν δὲ δῆμον ὁ Κάτων ἔφη τῶν Ῥωμαίων, οὐ μόνον ταῖς πορφύραις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι τὰς τιμὰς ἐπιγράφειν. Ὡς γὰρ οἱ βαφεῖς, ἔφη, ταύτην μάλιστα βάπτουσιν ἣν χαίροντας ὁρῶσιν· οὕτως οἱ νέοι ταῦτα μανθάνουσι καὶ ζηλοῦσιν οἷς ἂν ὁ παρ' ὑμῶν ἔπαινος

tionum Latinarum aſſequi genera, diſceptent: nos, qui multo magis oratione quam vultu, (ut quorundam fert opinio) mores hominum contendimus perſpici, pauca dicta ejus colligemus.

Quum aliquando plebem Romanam, importune annonam & largitiones flagitantem, revocaturus eſſet, ſumpſit hujuſcemodi exordium, Difficile eſt, Quirites, ad ventrem auribus carentem verba facere. Reprehendens luxuriam civitatis, Arduum eſt, inquit, eam ſalvam eſſe civitatem, ubi pluris piſcis quam bos veneat. Similem eſſe ait populum Romanum ovibus. Ut enim illæ ſeorſum ſingulæ non parent, ſed univerſæ gregatim ſequuntur ductores: ita vos quoque, (inquit) quorum conſilio nemo veſtrum utatur privatim, ab his in cœtum coacti ducimini. De mulierum potentia diſſerens, Omnes (infit) mortales mulieribus imperant, nos omnibus mortalibus, nobis mulieres. Cæterum hoc ex Themiſtoclis facetiis traductum eſt. Ille namque, quum magnopere dominaretur in ſe per matrem filius, Populus Athenienſis, mulier, (inquit) Græcis imperat, ego populo Athenienſi, tu mihi, tibi filius: quare moderate utatur poteſtate, qua inſipiens ille plus Græcis pollet. Populum Romanum ait Cato non purpuræ modo, ſed ſtudiis etiam facere autoritatem. Ut enim infectores (inquit) hanc maxime tingunt, quam vident eſſe gratam: ita juventus hæc præ cæteris diſcit & ſectatur, quibus honos habetur

νος ἕπηται. παρεκάλει δ' αὐτοὺς, εἰ μὲν ἀρετῇ καὶ σωφροσύνῃ γεγόνασι μεγάλοι, μὴ μεταβάλλεσθαι πρὸς τὸ χεῖρον· εἰ δ' ἀκρασίᾳ καὶ κακίᾳ, μεταβάλλεσθαι πρὸς τὸ βέλτιον· ἱκανῶς γὰρ ἤδη μεγάλους ἀπ' ἐκείνων γεγονέναι. τοὺς δὲ πολλοὺς ἄρχειν σπουδάζοντας, ἔφη, καθάπερ ἀγνοοῦντας τὴν ὁδὸν, ἀεὶ μετὰ ῥαβδούχων ζητεῖν πορεύεσθαι, μὴ πλανηθῶσιν. ἐπετίμα δὲ τοῖς πολίταις τοὺς αὐτοὺς αἱρουμένοις πολλάκις ἄρχοντας. Δόξετε γὰρ, ἔφη, ἢ μὴ πολλοῦ τὸ ἄρχειν ἄξιον, ἢ μὴ πολλοὺς τοὺς ἄρχειν ἀξίους ἡγεῖσθαι. περὶ δὲ τῶν ἐχθρῶν τινος αἰσχρῶς καὶ ἀδόξως βιοῦν δοκοῦντος, Ἡ τούτου μήτηρ, ἔφη, κατάραν οὐκ εὐχὴν ἡγεῖται, τὸ τοῦτον ὑπὲρ γῆς ἀπολιπεῖν. τὸν δὲ πεπρακότα τοὺς πατρῴους ἀγροὺς παραλίους ὄντας ἐπιδεικνύμενος, προσεποιεῖτο θαυμάζειν, ὡς ἰσχυρότερον τῆς θαλάσσης· ἃ γὰρ ἐκείνη μόλις ἔκλυζεν, οὗτος, ἔφη, ῥᾳδίως καταπέπωκεν. ἐπεὶ δ' Εὐμενοῦς τοῦ βασιλέως ἐπιδημήσαντος εἰς Ῥώμην, ἥ τε σύγκλητος ὑπερφυῶς ἀπεδέξατο, καὶ τῶν πρώτων ἅμιλλα καὶ σπουδὴ περὶ αὐτὸν ἐγίνετο, δῆλος ἦν ὁ Κάτων ὑφορώμενος καὶ φυλαττόμενος αὐτόν. εἰπόντος δέ τινος, ἀλλὰ μὴν χρηστός ἐστι καὶ φιλορώμαιος· Ἔστω, εἶπεν, ἀλλὰ φύσει τοῦτο τὸ ζῶον, ὁ βασιλεὺς, σαρκοφάγον ἐστίν. οὐδένα δὲ τῶν εὐδαιμονιζομένων βασιλέων ἄξιον εἶναι παραβάλλειν πρὸς Ἐπαμινώνδαν, ἢ Περικλέα, ἢ Θεμιστοκλέα, ἢ Μάρκον Κούριον, ἢ Ἀμίλκαν, τὸν ἐπικληθέντα Βάρκαν. αὐτῷ δ' ἔλεγε τοὺς ἐχθροὺς φθονεῖν, ὅτι καθ' ἡμέραν νυκτὸς ἀνίσταται, καὶ τῶν ἰδίων ἀμελῶν, τοῖς δημοσίοις σχολάζει. βούλεσθαι δ' ἔλεγε μᾶλλον εὖ πράξας ἀποστερηθῆναι χάριν, ἢ κακῶς, μὴ

a vobis. Hortabatur cives, ſi virtute & continentia magni evaſiſſent, ne ad deterius deflecterent; ſin intemperantia & vitiis, ut traducerent ſe ad meliora: ſatis enim creviſſe eos per illa. Eos qui conſulatum ambirent ſæpius, dicebat more illorum qui viam ignorent, ſemper cupere, ne errent, incedere cum lictoribus. Increpabat cives, quod crebro eoſdem conſules deſignarent, Videbimini (inquit) aut non magni conſulatum, aut non multos conſulatu ducere dignos. De quodam inimico ſuo, qui turpiter & fœde vivebat, Hujus (inquit) mater pro execratione, non voto, putat ipſum ſuperſtitem relinquere. Quendam qui agros paternos ad mare ſitos venum dederat, monſtrans, demirari ſimulabat tanquam pelago validiorem. Quæ enim illud ægre lambit, hic facile (inquit) devoravit. Quum regem Eumenem, qui Romam venerat, maximo honore excepiſſet ſenatus, principeſque eum certatim amplecterentur, non diſſimulavit Cato ſe ſuſpectum eum habere atque averſari: cui quum diceret quidam, Atqui bonus eſt & populi Romani cupidus; Sit ſane, inquit: at hoc animal, rex, natura eſt carnivorum. Nemo vel ex laudatiſſimis regibus cum Epaminonda ſit vel Pericle vel Themiſtocle vel Manio Curio vel Amilcare, Barchino cognomine, conferendus. Sibi dicebat invidere æmulos, quod quotidie de nocte, & poſthabitis rationibus ſuis privatis, vacaret reipub. Malle ait benefactis ſuis non haberi honorem, quam peccantem

μὴ τυχεῖν κολάσεως. καὶ συγγνώμην ἔφη διδόναι πᾶσι τοῖς ἁμαρτάνουσι, πλὴν αὑτοῦ.

Τῶν δὲ Ῥωμαίων εἰς Βιθυνίαν τρεῖς ἑλομένων πρέσβεις, ὧν ὁ μὲν, ποδαγρικὸς ἦν, ὁ δὲ, τὴν κεφαλὴν ἐξ ἀνατρήσεως καὶ περικοπῆς κοίλην εἶχεν, ὁ δὲ τρίτος ἐδόκει μωρὸς εἶναι· καταγελῶν ὁ Κάτων, ἔλεγε πρεσβείαν ὑπὸ Ῥωμαίων ἀποστέλλεσθαι, μήτε πόδας, μήτε κεφαλὴν, μήτε καρδίαν ἔχουσαν. ὑπὲρ δὲ τῶν ἐξ Ἀχαΐας φυγάδων ἐντυχθεὶς διὰ Πολύβιον ὑπὸ Σκιπίωνος, ὡς πολὺς ἐν τῇ συγκλήτῳ λόγος ἐγίνετο, τῶν μὲν διδόντων κάθοδον αὐτοῖς, τῶν δ' ἐνισταμένων, ἀναστὰς ὁ Κάτων, Ὥσπερ οὐκ ἔχοντες, εἶπεν, ὃ πράττωμεν, καθήμεθα τὴν ἡμέραν ὅλην περὶ γεροντίων Γραικῶν ζητοῦντες, πότερον ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν ἢ τῶν ἐν Ἀχαΐᾳ νεκροφόρων ἐκκομισθῶσι. ψηφισθείσης δὲ τῆς καθόδου τοῖς ἀνδράσιν, ἡμέρας ὀλίγας οἱ περὶ τὸν Πολύβιον διαλιπόντες, αὖθις ἐπεχείρουν εἰς τὴν σύγκλητον εἰσελθεῖν, ὅπως ἃς πρότερον εἶχον ἐν Ἀχαΐᾳ τιμὰς οἱ φυγάδες ἀναλάβοιεν, καὶ τοῦ Κάτωνος ἀπεπειρῶντο τῆς γνώμης. ὁ δὲ μειδιάσας ἔφη τὸν Πολύβιον, ὥσπερ τὸν Ὀδυσσέα βούλεσθαι πάλιν εἰς τὸ τοῦ Κύκλωπος σπήλαιον εἰσελθεῖν, τὸ πιλίον ἐκεῖ καὶ τὴν ζώνην ἐπιλελησμένον. τοὺς δὲ φρονίμους ἔλεγε μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀφρόνων, ἢ τοὺς ἄφρονας ὑπὸ τῶν φρονίμων ὠφελεῖσθαι· τούτους μὲν γὰρ φυλάττεσθαι τὰς ἐκείνων ἁμαρτίας, ἐκείνους δὲ τὰς τούτων μὴ μιμεῖσθαι κατορθώσεις. τῶν δὲ νέων ἔφη χαίρειν τοῖς ἐρυθριῶσι, μᾶλλον ἢ τοῖς ὠχριῶσι. στρατιώτου δὲ μὴ δεῖσθαι, τὰς μὲν χεῖρας ἐν τῷ βαδίζειν, τοὺς δὲ πόδας ἐν τῷ μάχεσθαι κινοῦντος, μεῖζον δὲ ῥέγχοντος

ἢ

cantem ſe non puniri. Veniam dare ait ſe omnium noxis, præterquam ſuis.

Quum tres legatos populus Romanus in Bithyniam deſtinaſſet, quorum unus pedibus æger erat, alter capite ex terebratione & inſectione cavato, tertius videbatur amens; irridens Cato, legationem ait mitti a populo Romano, quæ nec pedes nec caput nec cor haberet. De exulibus Achaiæ Polybii cauſa a Scipione interpellatus, ut magna diſceptatio fuit in curia, his reditum iis in patriam concedentibus, illis denegantibus: exſurgens Cato, Quaſi non ſit quid agamus, deſidemus hic totum diem de ſenibus Græculis quærentes, hic a noſtris an in Achaia a ſandapilariis efferantur. Decreto his Græcis reditu, paucis diebus interpoſitis quærebat Polybius iterum ſenatum ſibi dari, ut priſtinos honores reciperent exules, quos habuerant in Achaia, ac ſententiam Catonis pertentabat. Qui arridens, Polybium, ait, ſicut Ulyſſem, iterum velle Cyclopis ſpeluncam, quod pileum illic & cingulum per oblivionem reliquiſſet, ſubire. Sapientes ferebat majorem fructum ab inſipientibus, quam inſipientes capere a ſapientibus: hos enim perperam facta illorum devitare, illos horum non imitari recte facta. Juvenes dicebat magis placere ſibi, qui erubeſcerent, quam qui palleſcerent. Nolle militem ſe, qui inter eundum manus, in pugnando moveret pedes; qui ſterteret altius quam in prœlio

lio

ἢ ἀλαλάζοντος. τὸν δὲ ὑπέρπαχυν κακίζων, Ποῦ δ' ἂν, ἔφη, σῶμα τοιοῦτον τῇ πόλει γένοιτο χρήσιμον, οὗ τὸ μεταξὺ λαιμοῦ καὶ βουβώνων πᾶν ὑπὸ τῆς γαστρὸς κατέχεται; τῶν δὲ φιληδόνων τινὰ βουλόμενον αὐτῷ συνεῖναι παραιτούμενος, ἔφη μὴ δύνασθαι ζῆν μετ' ἀνθρώπου τῆς καρδίας τὴν ὑπερῴαν εὐαισθητοτέραν ἔχοντος. τοῦ δ' ἐρῶντος ἔλεγε τὴν ψυχὴν ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι ζῆν. μεταμεληθῆναι δ' αὐτὸς ἐν παντὶ τῷ βίῳ τρεῖς μεταμελείας· μίαν μὲν, ἐπὶ τῷ γυναικὶ πιστεῦσαι λόγον ἀπόρρητον· ἑτέραν δὲ, πλεύσας, ὅπου δυνατὸν ἦν πεζεῦσαι· τὴν δὲ τρίτην, ὅτι μίαν ἡμέραν ἀδιάθετος ἔμεινεν. πρὸς δὲ πρεσβύτην πονηρευόμενον, Ἄνθρωπε, εἶπε, πολλὰ ἔχοντι τῷ γήρᾳ τὰ αἰσχρὰ, μὴ προστίθει τὴν ἀπὸ τῆς κακίας αἰσχύνην. πρὸς δὲ δήμαρχον ἐν διαβολῇ μὲν φαρμακείας γενόμενον, φαῦλον δὲ νόμον εἰσφέροντα, καὶ βιαζόμενον, Ὦ μειράκιον, εἶπεν, οὐκ οἶδα πότερον χεῖρόν ἐστιν, ὃ κίρνης πιεῖν, ἢ ὃ γράφεις κυρῶσαι. βλασφημούμενος δ' ὑπ' ἀνθρώπου βεβιωκότος ἀσελγῶς καὶ κακῶς, Ἄνισος, εἶπεν, ἡ πρός σέ μοι μάχη ἐστίν. καὶ γὰρ ἀκούεις τὰ κακὰ ῥᾳδίως, καὶ λέγεις εὐχερῶς· ἐμοὶ δὲ καὶ λέγειν ἀηδὲς, καὶ ἀκούειν ἄηθες. τὸ μὲν οὖν τῶν ἀπομνημονευμάτων ἦθος, τοιοῦτόν ἐστιν.

Ὕπατος δὲ μετὰ Φλάκκου Οὐαλερίου τοῦ φίλου καὶ συνήθους ἀποδειχθεὶς, ἔλαχε τῶν ἐπαρχιῶν ἣν ἐντὸς Ἱσπανίαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. ἐνταῦθα δ' αὐτῷ τὰ μὲν καταστρεφομένῳ τῶν ἐθνῶν, τὰ δ' οἰκειουμένῳ διὰ λόγων, πολλὴ στρατιὰ τῶν βαρβάρων ἐπέπεσε, καὶ κίνδυνος ἦν αἰσχρῶς ἐκβιασθῆναι· διὸ

lio fremeret. Præpinguem quendam obterens, Ubi tale corpus (inquit) utile ſit reipub. in quo, quod inter gulam & inguina intereſt ſpatii, omne occupat venter? Quum voluptarius quidam contrahere cum eo cuperet conſuetudinem, abnuens negabat vivere ſe poſſe cum homine qui palatum quam cor haberet acriore ſenſu præditum. Amantis dicebat animum in alieno vivere corpore. Trium ſe per totam vitam pœnituiſſe: Unum, quod mulieri arcanum credidiſſet: alterum, quod navigaſſet, quo ire poterat pedibus: tertium, quod unum diem per incuriam inanem effluere pateretur. Ad ſenem improbe agentem, Tu, inquit, bone vir, ſenectuti multis obnoxiæ probris noli turpitudinem adjungere vitii. Ad tribunum plebis qui veneficii infamia opertus pernicioſam legem magna vi promulgabat, Haud ſcio (inquit) adoleſcens, utrum pejus ſit quod miſces, potare, an ſancire quod promulgas. Proſciſſus convitio ab homine obſcœnæ & improbæ vitæ, Iniqua, inquit, tecum mihi pugna eſt. Nam & male audis facile, & dicis prompte: mihi tum dicere moleſtum eſt, tum audiendi ſum inſolens. Ac mos ejus in dicteriis ejuſcemodi erat.

Conſul cum Valerio Flacco amico ſuo & familiari factus, provinciam eſt ſortitus, quam Hiſpaniam citeriorem Romani vocant. Ubi quum gentes partim armis in ditionem redigeret, partim benevolentia conciliaret, ingruerunt magna manu barbari, eratque ne turpiter opprimeretur periculum: quare

διὸ τῶν ἐγγὺς Κελτιβήρων ἐπεκαλεῖτο συμμαχίαν. αἰτούντων δ᾽ ἐκείνων τῆς βοηθείας διακόσια τάλαντα μισθὸν, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες οὐκ ἀνασχετὸν ἐποιοῦντο, Ῥωμαίους βαρβάροις ἐπικουρίας μισθὸν ὁμολογῆσαι· ὁ δὲ Κάτων οὐδὲν ἔφη δεινὸν εἶναι· νικῶντας μὲν γὰρ, ἀποδώσειν ἀπὸ τῶν πολεμίων, οὐ παρ᾽ αὐτῶν· ἡττημένων δὲ, μήτε τοὺς ἀπαιτουμένους ἔσεσθαι, μήτε τοὺς ἀπαιτοῦντας. ταύτην δὲ τὴν μάχην κατὰ κράτος ἐνίκησε, καὶ τἄλλα προὐχώρει λαμπρῶς. Πολύβιος μέν γε φησὶ τῶν ἐντὸς Βαίτιος ποταμοῦ πόλεων ἡμέρᾳ μιᾷ τὰ τείχη κελεύσαντος αὐτοῦ περιαιρεθῆναι. πάμπολλαι δ᾽ ἦσαν αὗται γέμουσαι μαχίμων ἀνδρῶν. αὐτὸς δέ φησιν ὁ Κάτων πλείονας εἰληφέναι πόλεις ὧν διήγαγεν ἡμερῶν ἐν Ἰβηρίᾳ. καὶ τοῦτο κόμπος οὐκ ἔστιν, εἴπερ ὡς ἀληθῶς τετρακόσιαι τὸ πλῆθος ἦσαν. τοῖς μὲν οὖν στρατιώταις πολλὰ παρὰ τὴν στρατείαν ὠφεληθεῖσιν, ἔτι καὶ λίτραν ἀργυρίου κατ᾽ ἄνδρα προσδιένειμεν, εἰπὼν ὡς κρεῖττον ἦν πολλοὺς Ῥωμαίων ἀργύριον, ἢ χρυσίον ὀλίγους ἔχοντας ἐπανελθεῖν. εἰς δ᾽ αὐτὸν ἐκ τῶν ἁλισκομένων οὐδὲν ἐλθεῖν λέγει, πλὴν ὅσα πέπωκεν ἢ βέβρωκε. καὶ οὐκ αἰτιῶμαι, φησὶ, τοὺς ὠφελεῖσθαι ζητοῦντας ἐκ τούτων, ἀλλὰ βούλομαι μᾶλλον περὶ ἀρετῆς τοῖς ἀρίστοις, ἢ περὶ χρημάτων τοῖς πλουσιωτάτοις ἁμιλλᾶσθαι, καὶ τοῖς φιλαργυρωτάτοις περὶ φιλαργυρίας. οὐ μόνον δ᾽ αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐφύλαττε καθαροὺς παντὸς λήμματος. ἦσαν δὲ πέντε θεράποντες ἐπὶ στρατείας σὺν αὐτῷ. τούτων εἷς, ὄνομα Πάκκος, ἠγόρασε τῶν αἰχμαλώτων τρία παιδάρια· τοῦ δὲ Κάτωνος αἰσθομένου, πρὶν εἰς ὄψιν ἐλθεῖν ἀπήγξατο.

quare a Celtiberis, qui propinqui erant, adſcivit auxilia. Quibus auxilii ferendi ducenta talenta mercedem poſtulantibus, quum alii omnes fœdum dicerent eſſe, cum barbaris Romanos de opis ferendæ paciſci mercede, negavit quicquam incommodi eſſe Cato: quippe ſi viciſſent, ſoluturos ab hoſtibus non ab ſe; ſin eſſent victi, non fore nec a quibus exigeretur, nec qui exigerent. Ea pugna fudit fugavitque hoſtes: reliqua quoque magnificum ſucceſſum habuere. Oppidorum cis Betim fluvium Polybius autor eſt uno die mœnia Catonis imperio diruta fuiſſe. Multa illa erant & viris bellicoſis abundantia. Ipſe plures urbes ait Cato ſe cepiſſe quam egiſſet in Hiſpania dies. Neque eſt hæc jactantia, ſiquidem quadringentas fuiſſe verum eſt. Militibus, præter compendium ex bello magnum, libram argenti in ſingulos diviſit: addens ſatius eſſe multos Romanos cum argento quam cum auro paucos domum regredi. Ad ſe vero, præter eſculenta & poculenta, negavit ex præda quicquam rediiſſe. Neque reprehendo (inquit) eos qui hinc emolumentum captant; verum malo de virtute cum optimis, quam cum divitibus de pecunia, & cum avariſſimis certare de quæſtu. Neque ſe ſolum, ſed & comites ſuos præſtabat ab omni captura integros. Habebat eo in bello ſervos quinque: horum unus nomine Paccus, tres pueros emit de manubiis. Quod ubi reſcivit Cato, priuſquam in conſpectum ejus veniret, ſtrangulavit

ξατο. τοὺς δὲ παῖδας ὁ Κάτων ἀποδόμενος, εἰς τὸ δημόσιον ἀνήνεγκε τὴν τιμήν.

Ἔτι δ' αὐτοῦ διατρίβοντος ἐν Ἰβηρίᾳ, Σκιπίων ὁ μέγας, ἐχθρὸς ὢν καὶ βουλόμενος ἐνστῆναι κατορθοῦντι, καὶ τὰς Ἰβηρικὰς πράξεις ὑπολαβεῖν, διεπράξατο τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἀποδειχθῆναι διάδοχος. σπεύσας δ' ὡς ἐνῆν τάχιστα, κατέπαυσε τὴν ἀρχὴν τοῦ Κάτωνος. ὁ δὲ λαβὼν σπείρας ὁπλιτῶν πέντε, καὶ πεντακοσίους ἱππεῖς προπομπούς, κατεστρέψατο μὲν τὸ Λακετανῶν ἔθνος, ἑξακοσίους δὲ τῶν ηὐτομοληκότων κομισάμενος ἀπέκτεινεν. ἐφ' οἷς σχετλιάζοντα τὸν Σκιπίωνα κατειρωνευόμενος, οὕτως ἔφη τὴν Ῥώμην ἔσεσθαι μεγίστην, τῶν μὲν ἐνδόξων καὶ μεγάλων τὰ τῆς ἀρετῆς πρωτεῖα μὴ μεθιέντων τοῖς ἀσημοτέροις, τῶν δ', ὥσπερ αὐτός ἐστι, δημοτικῶν, ἁμιλλωμένων ἀρετῇ πρὸς τοὺς τῷ γένει καὶ τῇ δόξῃ προήκοντας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ συγκλήτου ψηφισαμένης μηδὲν ἀλλάττειν μηδὲ κινεῖν τῶν διῳκημένων ὑπὸ τοῦ Κάτωνος, ἡ μὲν ἀρχὴ τῷ Σκιπίωνι, τῆς αὐτοῦ μᾶλλον ἢ τῆς Κάτωνος ἀφελοῦσα δόξης, ἐν ἀπραξίᾳ καὶ σχολῇ μάτην διῆλθεν. ὁ δὲ Κάτων θριαμβεύσας, οὐχ ὥσπερ οἱ πλεῖστοι τῶν μὴ πρὸς ἀρετήν, ἀλλὰ πρὸς δόξαν ἁμιλλωμένων, ὅταν εἰς τὰς ἄκρας τιμὰς ἐξίκωνται, καὶ τύχωσιν ὑπατείας καὶ θριάμβων, ἤδη τὸ λοιπὸν εἰς ἡδονὴν καὶ σχολὴν συσκευασάμενοι τὸν βίον, ἐκ τῶν κοινῶν ἀπίασιν, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐξανῆκε καὶ κατέλυσε τὴν ἀρετήν· ἀλλ' ὅμοια τοῖς πρῶτον ἁπτομένοις πολιτείας, καὶ διψῶσι τιμῆς καὶ δόξης, ἀφ' ἑτέρας ἀρχῆς συντείνας ἑαυτόν, ἐν μέσῳ παρεῖχε καὶ φίλοις χρῆσθαι καὶ πολίταις, οὔτε τὰς συνηγορίας, οὔτε τὰς στρατείας ἀπειπάμενος. Τι-

vit ſe: pueros Cato ſub haſta vendidit, pretiumque retulit ad quæſtorem.

Dum adhuc agit in Hiſpania, Scipio Africanus ſuperior, qui ſimultatem cum eo gerebat, cupiens tantas res gerenti obſiſtere, & res Hiſpanicas ſuſcipere, perfecit ut ſucceſſor in illa provincia Catonis crearetur. Igitur maximis itineribus profectus accepit provinciam a Catone. Qui acceptis peditum quinque cohortibus & quingentis equitibus, qui deducerent ſe, ſubegit gentem Lacetanorum: a quibus receptos perfugas ſexcentos ſecuri percuſſit. Ob quæ indignantem Scipionem irridens, Ita demum, ait, magnam Romam fore, ſi clari & ſummi viri virtutis primas non concederent obſcurioribus: plebeiique, qualis ipſe eſſet, cum illis qui nobilitate & claritate emineant, contenderent de virtute. Cæterum quum ſenatus cenſuiſſet ne acta Catonis reſcinderentur vel moverentur, Scipionis provincia de ipſius magis quam de Catonis decerpens gloria, nulla re perpetrata in otio nequicquam præteriit. Poſt triumphum Cato, non ut plerique qui non virtutem ſpectant, ſed gloriam, ubi ad culmen evaſerint honorum, conſulatum atque triumphos ſint aſſequuti, jam deinceps relicta repub. in voluptates demergunt ſe & otium, ita ipſe quoque virtutem remiſit vel laxavit: ſed non ſecus atque qui primum attingunt rempub. honoremque & gloriam ſitiunt, quaſi ab altero carcere incumbens, operam ſuam omni in re amicis civibuſque obtulit, nec patrocinia vel militiam detrectavit.

Ac

Τιβερίῳ μὲν οὖν Σεμπρωνίῳ τὰ περὶ Θρᾴκην καὶ Ἴστρον ὑπατεύοντι πρεσβεύων συγκατειργάσατο. Μανίῳ δ' Ἀκιλίῳ χιλιαρχῶν ἐπ' Ἀντίοχον τὸν μέγαν συνεξῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, φοβήσαντα Ῥωμαίους ὡς οὐδένα ἕτερον μετ' Ἀννίβαν. τὴν γὰρ Ἀσίαν, ὅσην ὁ Νικάνωρ Σέλευκος εἶχεν, ὀλίγου δεῖν ἅπασαν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνειληφώς, ἔθνη τε πάμπολλα καὶ μάχιμα βαρβάρων ὑπήκοα πεποιημένος, ἐπῆρτο συμπεσεῖν Ῥωμαίοις, ὡς μόνοις ἔτι πρὸς αὐτὸν ἀξιομάχοις οὖσιν. εὐπρεπῆ δὲ τοῦ πολέμου ποιησάμενος αἰτίαν, τοὺς Ἕλληνας ἐλευθεροῦν, μηδὲν δεομένους, ἀλλὰ καὶ ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους χάριτι Ῥωμαίων ἀπὸ Φιλίππου καὶ Μακεδόνων νεωστὶ γεγονότας, διέβη μετὰ δυνάμεως. καὶ σάλον εὐθὺς ἡ Ἑλλὰς εἶχε, καὶ μετέωρος ἦν, ἐλπίσι διαφθειρομένη βασιλικαῖς ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν. ἔπεμπεν οὖν πρέσβεις ὁ Μάνιος ἐπὶ τὰς πόλεις, καὶ τὰ μὲν πλεῖστα τῶν νεωτεριζόντων Τίτος Φλαμίνιος ἔσχεν ἄνευ ταραχῆς, καὶ κατεπράϋνεν, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται· Κάτων δὲ Κορινθίους καὶ Πατρεῖς, ἔτι δ' Αἰγιεῖς παρεστήσατο. πλεῖστον δὲ χρόνον ἐν Ἀθήναις διέτριψε. καὶ λέγεται μέν τις αὐτοῦ φέρεσθαι λόγος, ὃν Ἑλληνιστὶ πρὸς τὸν δῆμον εἶπεν, ὡς ζηλῶν τε τὴν ἀρετὴν τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων, τῆς τε πόλεως διὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος ἡδέως εἴη γεγονὼς θεατής. τὸ δ' οὐκ ἀληθές ἐστιν· ἀλλὰ δι' ἑρμηνέως ἐνέτυχε τοῖς Ἀθηναίοις, δυνηθεὶς ἂν αὐτὸς εἰπεῖν, ἐμμένων δὲ τοῖς πατρίοις, καὶ καταγελῶν τῶν τὰ Ἑλληνικὰ τεθαυμακότων. Ποστούμιον γοῦν Ἀλβῖνον, ἱστορίαν

Ἑλ-

Ac Tiberium Sempronium proconſulem in Thracia, & ad Danubium res gerentem, legatus cum eo profectus juvit; M. Acilium tribunus militum comitatus eſt ducem in Græciam adverſus Antiochum magnum, ſupra omnes ſecundum Annibalem populo Romano terribilem. Siquidem Aſiam, quibus finibus tenuit eam Seleucus Nicanor, a principio omnem receperat. Inde multis nationibus & bellicoſis barbarorum ſubactis, animos ſuſtulerat, bellum ut populo Romano inferret, quaſi ſoli jam pari ſibi adverſario; ſumpto belli ſpecioſo titulo, aſſerendæ in libertatem Græciæ, quæ id non requirebat, (quippe liberati nuper beneficio populi Romani a Philippo & Macedonibus, ſuis legibus vivebant) trajecit cum exercitu. Ac Græcia confeſtim fluctibus jactata & erecta fuit, quum eam corrupiſſent ſpe regia concionatores. Igitur M. Acilius legatos miſit ad civitates, & pleraque conſilia res novas molientium T. Flaminius (ut in vita ejus expoſuimus) ſine motu tenuit ſedavitque: Cato Corinthios, Patrenſes & Ægienſes repreſſit. Plurimum temporis commoratus eſt Athenis. Dicitur autem oratio quædam ejus extare, quam Græce ad populum habuerit; in admiratione veterum virtutem Athenienſium habere ſe, urbemque pulchritudinis & amplitudinis cauſa libenter viſiſſe. Hoc tamen verum non eſt, ſed per interpretem eſt populum Athenienſem alloquutus: non quin facultatem haberet Græce loquendi, ſed quod retinere vellet morem patrium, & derideret illos Græca qui ſtuperent. Quocirca Poſtumium Albinum quidem, qui hiſtorias

ſcrip-

Ἑλληνιστὶ γράψαντα, καὶ συγγνώμην αἰτούμενον ἐπέσκωψεν, εἰπὼν δοτέον εἶναι τὴν συγγνώμην, εἰ τῶν Ἀμφικτυόνων ψηφισαμένων ἀναγκασθεὶς ὑπέμεινε τὸ ἔργον. θαυμάσαι δέ φασι τοὺς Ἀθηναίους τὸ τάχος αὐτοῦ καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς φράσεως· ἃ γὰρ αὐτὸς ἐξέφερε βραχέως, τὸν ἑρμηνέα μακρῶς καὶ διὰ πολλῶν ἀπαγγέλλειν. τὸ δ' ὅλον, οἴεσθαι τὰ ῥήματα τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἀπὸ χειλέων, τοῖς δὲ Ῥωμαίοις ἀπὸ καρδίας φέρεσθαι.

Ἐπεὶ δ' Ἀντίοχος φράξας τὰ περὶ Θερμοπύλας στενὰ τῷ στρατοπέδῳ, καὶ τοῖς αὐτοφυέσι τῶν τόπων ἐρύμασι περιβαλὼν χαρακώματα καὶ διατειχίσματα, καθῆστο τὸν πόλεμον ἐκκεκλικέναι νομίζων, τὸ μὲν κατὰ στόμα βιάζεσθαι παντάπασιν ἀπεγίνωσκον οἱ Ῥωμαῖοι, τὴν δὲ Περσικὴν ἐκείνην περιείλησιν καὶ κύκλωσιν ὁ Κάτων εἰς νοῦν βαλόμενος, ἐξώδευσε νύκτωρ, ἀναλαβὼν μέρος τι τῆς στρατιᾶς. ἐπεὶ δ' ἄνω προελθόντων, ὁ καθοδηγῶν αἰχμάλωτος ἐξέπεσε τῆς ὁδοῦ, καὶ πλανώμενος ἐν τόποις ἀπόροις καὶ κρημνώδεσι δεινὴν ἀθυμίαν καὶ φόβον ἐνειργάσατο τοῖς στρατιώταις, ὁρῶν ὁ Κάτων τὸν κίνδυνον, ἐκέλευσε τοὺς ἄλλους ἅπαντας ἀτρεμεῖν καὶ περιμένειν. αὐτὸς δὲ Λεύκιόν τινα Μάλλιον ἄνδρα δεινὸν ὀρειβατεῖν παραλαβὼν, ἐχώρει πολυπόνως καὶ παραβόλως ἐν ἀσελήνῳ νυκτὶ καὶ βαθείᾳ, κοτίνοις καὶ πάγοις ἀνατεταμένοις διασπάσματα πολλὰ τῆς ὄψεως καὶ ἀσάφειαν ἐχούσης, ἕως ἐμβαλόντες εἰς ἀτραπὸν, ὡς ᾤοντο, κάτω περαίνουσαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, ἔθεντο σημεῖα πρός τινας εὐσκόπους κεραίας ὑπὲρ τὸ Καλλίδρομον ἀνεχούσας. οὕτω δὲ πάλιν ἐπανελθόντες ὀπίσω, τὴν στρατιὰν ἀνέλαβον, καὶ πρὸς τὰ σημεῖα προαγαγόντες, ἥψαντο μὲν ἐκείνης

τῆς

ſcripſerat Græce, veniam petentem irriſit, dandam dicens, ſi illud opus Amphictyonum decreto ſubactus aſſumpſiſſet. Demiratos Athenienſes aiunt ejus celeritatem, & curſum dictionis: quæ enim hic exprimebat ſtrictim, longo tractu interpretem, & multis verbis explicaſſe. Denique reliquiſſe eis opinionem, verba Græcis ex labiis, ex corde Romanis procedere.

Poſtquam autem ſaltum Thermopylarum obſepſit Antiochus copiis ſuis, locumque natura munitum vallo muroque firmavit, atque ibi conſedit, bellum excluſiſſe ratus, a fronte perrumpere prorſus deſperabant Romani. Cato vero revocata in mentem circuitione illa & ambitu Perſarum, nocte cum parte copiarum profectus eſt ex caſtris. Dum in verticem tendunt, captivus itineris dux deflexit de via, in locisque errans inviis & abruptis, perculit ingenti conſternatione & metu milites. Hoc periculum Cato cernens, conſidere cæteris omnibus & operiri juſſis, comitem trahens Lucium quendam Manlium, hominem ad montes ſcandendos expeditum, nocte intempeſta & obſcura, magno labore & diſcrimine perrexit per oleaſtros & ſaxa vaſta proſpectum impedientia, & omnia incerta reddentia, quouſque in callem inciderunt, qui dedúceret, ut videbatur, ad hoſtium caſtra. Ibi ſigna in apicibus quibuſdam poſuerunt conſpicuis, qui ſuper Callidromon eminebant. Tum regreſſi ſunt, agmenque ad ſigna illa agentes

cal-

τῆς ἀτραποῦ, καὶ κατεστήσαντο τὴν πορείαν. μικρὸν δὲ προελθοῦσιν αὐτοῖς ἐπέλιπε, φάραγγος ὑπολαμβανούσης· καὶ πάλιν ἦν ἀπορία καὶ δέος, οὐκ ἐπισταμένων οὐδὲ συνορώντων, ὅτι πλησίον ἐτύγχανον τῶν πολεμίων γεγονότες. ἤδη δὲ διέλαμπεν ἡμέρα, καὶ φθογγῆς τις ἔδοξεν ὑπακοῦσαι, τάχα δὲ καὶ καθορᾶν Ἑλληνικὸν χάρακα καὶ προφυλακὴν ὑπὸ τὸ κρημνῶδες. οὕτως οὖν ἐπιστήσας ἐνταῦθα τὴν στρατιὰν ὁ Κάτων, ἐκέλευσεν αὐτῷ προσελθεῖν ἄνευ τῶν ἄλλων τοὺς Φιρμιανοὺς, οἷς ἀεὶ πιστοῖς ἐχρῆτο καὶ προθύμοις. συνδραμόντων δὲ καὶ περιστάντων αὐτὸν ἀθρόων, εἶπεν· ἄνδρα χρήζω λαβεῖν τῶν πολεμίων ζῶντα, καὶ πυθέσθαι τίνες οἱ προφυλάσσοντες οὗτοι· πόσον πλῆθος αὐτῶν· τίς ὁ τῶν ὅλων διάκοσμος, ἢ τάξις, ἢ παρασκευὴ, μεθ' ἧς ὑπομένουσιν ἡμᾶς. τὸ δ' ἔργον, ἅρπασμα τάχους δεῖται, καὶ τόλμης, ᾗ καὶ λέοντες ἄνοπλοι θαῤῥοῦντες, ἐπὶ τὰ δειλὰ τῶν θηρίων βαδίζουσιν. ταῦτα δ' εἰπόντος τοῦ Κάτωνος, αὐτόθεν ὁρούσαντες ὥσπερ εἶχον οἱ Φιρμιανοὶ, κατὰ τῶν ὀρῶν ἔθεον ἐπὶ τὰς προφυλακάς· καὶ προσπεσόντες ἀπροσδόκητοι, πάντας μὲν διετάραξαν καὶ διεσκέδασαν, ἕνα δ' αὐτοῖς ὅπλοις ἁρπάσαντες, ἐνεχείρησαν τῷ Κάτωνι. παρὰ τούτου μαθὼν, ὡς ἡ μὲν ἄλλη δύναμις ἐν τοῖς στενοῖς κάθηται μετὰ τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ φρουροῦντες αὐτοῦ τὰς ὑπερβολὰς, Αἰτωλῶν εἰσὶν ἑξακόσιοι λογάδες, καταφρονήσας τῆς ὀλιγότητος ἅμα καὶ τῆς ὀλιγωρίας, εὐθὺς ἐπῆγε ἅμα σάλπιγξι καὶ ἀλαλαγμῷ, πρῶτος σπασάμενος τὴν μάχαιραν. οἱ δ' ὡς εἶδον ἀπὸ τῶν κρημνῶν ἐπιφερομένους, φεύγοντες εἰς τὸ μέγα στρατόπεδον, ταραχῆς ἐνεπίμπλασαν ἅπαντα.

Ἐν

callem tenuerunt, eoque deduxerunt agmen. Ubi paululum proceſſerunt, excipiens convallis quædam præcidit callem. Hic iterum incerti quid agerent, trepidabant: neſcii neque advertentes prope hoſtes ſe perveniſſe. Jam lux appetebat, & unus viſus ſibi eſt ſtrepitum exaudire, mox videre ſub rupe caſtra & ſtationem Græcorum. Eo loco ſuſtinuit Cato agmen, ſemotiſque reliquis, Firmianos, quorum ſemper fideli & prompta opera fuerat uſus, accerſivit. Quibus concurrentibus & frequentibus eum circumſiſtentibus ait, Unum deſidero ex hoſtibus vivum capere, ut quæram quæ hæc ſtatio ſit, & quam multi, quæ omnium deſcriptio vel ordo vel apparatus, quo nos expectant. Ad hoc celeri raptu & audacia mihi opus eſt, ſicut inermes leones animoſi timida petunt animalia. Vix ea dixerat Cato, quum Firmiani, ſicut convenerant, confeſtim ruentes decurrerunt montibus ad ſtationes: in quas ex improviſo irrumpentes, omnes turbaverunt diſſipaveruntque, unum cum armis raptum Catoni obtulerunt. Ex eo didicit reliquas copias cum rege ſaltum inſidere; qui cacumina montium ibi ſervarent, delectos Ætolos ſexcentos eſſe. Contempta Cato paucitate eorum ſimul & ſecuritate, princeps gladium ſtringens, cum ſtrepitu tubarum & clamore movit extemplo in eos. Qui ut ex rupibus invehentes contemplati ſunt, fuga effuſa caſtra majora petentes omnia complerunt tumultu.

3

In-

Ἐν τούτῳ δὲ, καὶ τοῦ Μανίου κάτωθεν πρὸς τὰ διατειχίσματα βιαζομένου, καὶ τοῖς στενοῖς προσβάλλοντος ἀθρόαν τὴν δύναμιν, ὁ μὲν Ἀντίοχος εἰς τὸ στόμα λίθῳ πληγεὶς, ἐκτιναχθέντων αὐτοῦ τῶν ὀδόντων, ἀπέστρεψε τὸν ἵππον ὀπίσω, περιαλγὴς γενόμενος· τοῦ δὲ στρατοῦ μέρος οὐδὲν ὑπέμεινε τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ καίπερ ἀπόρους καὶ τῆς φυγῆς ὁδοὺς καὶ πλάνας ἐχούσης, ἑλῶν βαθέων καὶ πετρῶν ἀποτόμως τὰ πτώματα καὶ τὰς ὀλισθήσεις ὑποδεχομένων, εἰς ταῦτα διὰ τῶν στενῶν ὑπερχεόμενοι, καὶ συνωθοῦντες ἀλλήλους, φόβῳ πληγῆς καὶ σιδήρου πολεμίων αὐτοὺς διέφθειρον. ὁ δὲ Κάτων ἀεὶ μέν τις ἦν, ὡς ἔοικε, τῶν ἰδίων ἐγκωμίων ἀφειδὴς, καὶ τὴν ἄντικρυς μεγαλαυχίαν, ὡς ἐπακολούθημα τῆς μεγαλουργίας οὐκ ἔφυγε. πλεῖστον δὲ ταῖς πράξεσι ταύταις ὄγκον περιτέθεικε, καί φησι τοῖς ἰδοῦσιν αὐτὸν τότε διώκοντα καὶ παίοντα τοὺς πολεμίους, παραστῆναι, μηδὲν ὀφείλειν Κάτωνα τῷ δήμῳ τοσοῦτον, ὅσον Κάτωνι τὸν δῆμον· αὐτόν τε Μάνιον τὸν ὕπατον, θερμὸν ἀπὸ τῆς νίκης ἔτι θερμῷ περιπλακέντα, πολὺν χρόνον ἀσπάζεσθαι, καὶ βοᾷν ὑπὸ χαρᾶς, ὡς οὔτ' ἂν αὐτὸς, οὔτ' ὁ σύμπας δῆμος ἐξισώσειε τὰς ἀμοιβὰς ταῖς Κάτωνος εὐεργεσίαις. μετὰ δὲ τὴν μάχην, εὐθὺς εἰς Ῥώμην ἐπέμπετο τῶν ἠγωνισμένων αὐτάγγελος· καὶ διέπλευσε μὲν εἰς Βρεντέσιον εὐτυχῶς, μιᾷ δ' ἡμέρᾳ ἐκεῖθεν διελάσας εἰς Τάραντα, καὶ τέσσαρας ἄλλας ὁδεύσας, πεμπταῖος εἰς Ῥώμην ἀπὸ θαλάσσης ἀφίκετο, καὶ πρῶτος ἀπήγγειλε τὴν νίκην. καὶ τὴν μὲν πόλιν ἐνέπλησεν εὐφροσύνης καὶ θυσιῶν, φρονήματος δὲ τὸν δῆμον, ὡς πάσης γῆς καὶ θαλάσσης κρατεῖν δυνάμενον.

Τῶν

Interea conſule ex inferiore loco munimenta oppugnante, atque anguſtiis ſuperatis, univerſis premente copiis, Antiochus lapide in os ictus eſt, excuſſiſque dentibus retro equum ingenti oppreſſus dolore convertit. Nulla pars exercitus ejus ſuſtinuit Romanos: verum, quamvis invia & abſciſſa omnia viam & fugam præcluderent, profundis paludibus præruptiſque ſaxis cadentes & lapſos excipientibus: in ea per fauces effuſi ac ſeſe mutuo impellentes, dum vulnera & ferrum hoſtile timent, ſemetipſi affligebant. Cato cum ſemper minime parcus laudum ſuarum (ut mihi quidem videtur) buccinator, apertam jactantiam ut egregiorum factorum comitem non refugit, tum has res geſtas ſummo cum faſtu extulit: atque illos qui tum conſectantem & cædentem ſe viderunt hoſtes, confeſſos fuiſſe aſſerit, non tantum populo Romano debere Catonem, quantum Catoni populum: ipſum quoque conſulem Acilium adhuc a victoria calentem in complexu calentem Catonem diu tenuiſſe, & præ gaudio exclamaſſe, neque ipſum, neque populum cunctum eſſe Catonis meritis gratiæ referendæ parem. Illico a pugna miſſus eſt, ut nuntiaret ipſe Romam prœlium. Brunduſium ſecundo vento trajecit, inde una die Tarentum, quatuor aliis pergens Romam, quinto die venit, primuſque victoriam nuntiavit. Ac civitatem quidem lætitia & feſtis complevit: populo vero tantum fecit animi, ut exiſtimaret univerſo terræ mariſque imperio ſe poſſe potiri.

Hæ

Τῶν μὲν οὖν πολεμικῶν πράξεων τοῦ Κάτωνος, αὗται σχεδόν εἰσιν ἐλλογιμώταται, τῆς δὲ πολιτείας, φαίνεται τότε περὶ τὰς κατηγορίας καὶ τοὺς ἐλέγχους τῶν πονηρῶν, μόριον οὐ μικρᾶς ἄξιον σπουδῆς ἡγησάμενος. αὐτός τε γὰρ ἐδίωξε πολλοὺς, καὶ διώκουσιν ἑτέροις συνηγωνίσατο, καὶ παρεσκεύασεν ὅλως διώκοντας ὡς ἐπὶ Σκιπίωνα τοὺς περὶ Πετίλλιον. τοῦτον μὲν οὖν ἀπ᾽ οἴκου τε μεγάλου καὶ φρονήματος ἀληθινοῦ ποιησάμενον ὑπὸ πόδας τὰς διαβολὰς, μὴ ἀποκτεῖναι δυνηθεὶς ἀφῆκε. Λεύκιον δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, μετὰ τῶν κατηγόρων συστὰς, καταδίκῃ περιέβαλε χρημάτων πολλῶν πρὸς τὸ δημόσιον· ἣν οὐκ ἔχων ἐκεῖνος ἀπολύσασθαι, καὶ κινδυνεύων δεθῆναι, μόλις ἐπικλήσει τῶν δημάρχων ἀφείθη. λέγεται δὲ καὶ νεανίσκῳ τινὶ τεθνηκότος πατρὸς ἐχθρὸν ἠτιμηκότι, καὶ πορευομένῳ δι᾽ ἀγορᾶς μετὰ τὴν δίκην, ἀπαντήσας ὁ Κάτων δεξιώσασθαι, καὶ εἰπεῖν ὅτι ταῦτα χρὴ τοῖς γονεῦσιν ἐναγίζειν, οὐκ ἄρνας οὐδ᾽ ἐρίφους, ἀλλ᾽ ἐχθρῶν δάκρυα καὶ καταδίκας. οὐ μὴν οὐδ᾽ αὐτὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ περιῆν ἀθῷος, ἀλλ᾽ ὅπου τινὰ λαβὴν παράσχοι τοῖς ἐχθροῖς, κρινόμενος καὶ κινδυνεύων διετέλει. λέγεται γὰρ ὀλίγον ἀπολιπούσας τῶν πεντήκοντα φυγεῖν δίκας, μίαν δὲ τελευταίαν, ἓξ ἔτη καὶ ὀγδοήκοντα γεγονώς. ἐν ᾗ καὶ τὸ μνημονευόμενον εἶπεν, ὡς χαλεπόν ἐστιν ἐν ἄλλοις βεβιωκότα ἀνθρώποις, ἐν ἄλλοις ἀπολογεῖσθαι. καὶ τοῦτο πέρας οὐκ ἐποιήσατο τῶν ἀγώνων. τεσσάρων δ᾽ ἄλλων ἐνιαυτῶν διελθόντων, Σερουϊλίου Γάλβα κατηγόρησεν, ἐνενήκοντα γεγονὼς ἔτη. κινδυνεύει γὰρ, ὡς ὁ Νέστωρ, εἰς τριγονίαν τῷ βίῳ καὶ ταῖς

Hæ ſunt ex rebus Catonis bello geſtis fere clariſſimæ. At actionum civilium videtur tunc accuſationes, & improborum delationes partem non contemnendam exiſtimaſſe. Nam tum multos ipſe in judicium adduxit, tum perſequentibus aliis ſubſcripſit: ac plane ſemper ſummittebat accuſatorem aliquem, ut Africano Petilium. At hunc nobilitate, & animi celſitudine calumnias ſuas ſub pedibus conculcantem, quum opprimere non poſſet, miſſum fecit: Lucium vero fratrem ejus, coitione cum accuſatoribus facta, litem ei magna pecunia æſtimavit; quam quum ſolvere non poſſet, ac prope eo eſſet deventum, in carcerem ut conjiceretur, ægre appellatis tribunis miſſus eſt. Dicitur Cato quum in adoleſcentem, qui defuncti patris inimicum involverat infamia, in foro poſt judicium ambulantem incidiſſet, dextra data dixiſſe, ita parentibus eſſe parentandum, non agnis, non hœdis, ſed inimicorum lacrymis damnationibuſque. Atqui nec ipſe illæſus in repub. evaſit, ſed ſicubi anſam inimicis præberet, non deſiſtebant eum in judicium rapere, & periculum creare. Fertur paulo minus quinquageſies cauſam dixiſſe, unam, eamque poſtremam, annos natus ſex & octoginta: in qua etiam memorandum illud pronuntiaſſe, Grave eſſe eum qui cum aliis vixiſſet hominibus, apud alios crimina depellere. Neque hic finem fecit contentionum: quippe quadriennio poſt Servilium Galbam annos natus nonaginta accuſavit. Siquidem prope ad tertiam ætatem, ſicut Neſtor, vita & actionibus perve-

ταῖς πράξεσι κατελθεῖν. Σκιπίωνι γὰρ, ὡς λέλεκται, τῷ μεγάλῳ πολλὰ διερισάμενος ἐν τῇ πολιτείᾳ, διέτεινεν εἰς Σκιπίωνα τὸν νέον, ὃς ἦν ἐκείνου κατὰ ποίησιν υἱωνὸς, υἱὸς δὲ Παύλου τοῦ Περσέα καὶ Μακεδόνας καταπολεμήσαντος.

Τῆς δ' ὑπατείας κατόπιν ἔτεσι δέκα, τιμητείαν ὁ Κάτων παρήγγειλε. κορυφὴ δέ τις ἐστὶ τιμῆς ἁπάσης ἡ ἀρχὴ, καὶ τρόπον τινὰ τῆς πολιτείας ἁπάσης ἐπιτελείωσις, ἄλλην τε πολλὴν ἐξουσίαν ἔχουσα, καὶ τὴν περὶ τὰ ἤθη καὶ τοὺς βίους ἐξέτασιν. οὔτε γὰρ γάμον, οὔτε παιδοποιΐαν τινὸς, οὔτε δίαιταν, οὔτε συμπόσιον ᾤοντο δεῖν ἄκριτον καὶ ἀνεξέταστον, ὡς ἕκαστος ἐπιθυμίας ἔχοι καὶ προαιρέσεως, ἀφεῖσθαι. πολὺ δὲ μᾶλλον ἐν τούτοις νομίζοντες, ἢ ταῖς ὑπαίθροις καὶ πολιτικαῖς πράξεσι τρόπον ἀνδρὸς ἐνορᾶσθαι, φύλακα καὶ σωφρονιστὴν καὶ κολαστὴν τοῦ μηδένα καθ' ἡδονὰς ἐκτρέπεσθαι, καὶ παρεκβαίνειν τὸν ἐπιχώριον καὶ συνήθη βίον, ᾑροῦντο τῶν καλουμένων πατρικίων ἕνα, καὶ τῶν δημοτικῶν ἕνα. τιμητὰς δὲ τούτους προσηγόρευον, ἐξουσίαν ἔχοντας ἀφελέσθαι μὲν ἵππον, ἐκβαλεῖν δὲ συγκλήτου τὸν ἀκολάστως βιοῦντα καὶ ἀτάκτως. οὗτοι δὲ καὶ τὰ τιμήματα τῶν θυσιῶν λαμβάνοντες ἐπεσκόπουν, καὶ ταῖς ἀπογραφαῖς τὰ γένη καὶ τὰς πολιτείας διέκρινον. ἄλλας τε μεγάλας ἔχει δυνάμεις ἡ ἀρχή. διὸ καὶ τῷ Κάτωνι πρὸς τὴν παραγγελίαν ἀπήντησαν ἐνιστάμενοι σχεδὸν οἱ γνωριμώτατοι καὶ πρῶτοι τῶν συγκλητικῶν. τοὺς μὲν γὰρ εὐπατρίδας ὁ φθόνος ἐλύπει, παντάπασιν οἰομένους προπηλακίζεσθαι τὴν εὐγένειαν, ἀνθρώπων ἀπ' ἀρχῆς ἀδόξων εἰς τὴν ἄκραν τιμὴν καὶ δύναμιν ἀναβιβαζομένων·

pervenit. Namque cum Africano majore (ut eſt ſupra dictum) magnis contentionibus in repub. habitis, pertinuit ad Africanum minorem, qui fuit illius adoptione nepos, filius Pauli, qui Perſeum & Macedonas debellavit.

Decem annis poſt conſulatum petivit Cato cenſuram. Faſtigium quoddam eſt hic magiſtratus honorum omnium, & quodammodo omnium in repub. actionum conſummatio: præfulgetque cum ingenti alia autoritate, tum morum & vitæ judicio. Neque enim vel matrimonium vel ſobolis procreationem, vel quotidianum victum, vel convivium ſolutum & liberum indagine, quæ cujuſque libido & inſtitutum ſit, arbitrabantur prætermittendum. Quod autem longe ex his acutius, quam ex publicis & civilibus actionibus mores hominum perſpici putarent, cuſtodem & moderatorem, correctoremque ne quis ad voluptates deflecteret, aut excederet patria & vetera inſtituta, deſignabant unum ex nobilitate, alterum ex plebe. Cenſores hos appellabant. Poteſtas erat iis equum adimendi, ſenatu movendi eum qui vitam agebat turpem & libidinoſam. Hi etiam pretia ſacrificiorum ſtatuentes inſpectabant, atque ex eo ordines & munera diſtinguebant: aliarumque rerum habet is magiſtratus arbitrium. Quare Catonis petitionem fere nobiliſſimi quique & principes ſenatus premebant. Æſtuabant enim invidia patricii, quod probro affici putarent nobilitatem, hominibus novis ad ſummum honorem & poteſtatem aſpirantibus: improbi

μένων· οἱ δὲ μοχθηρὰ συνειδότες αὑτοῖς ἐπιτηδεύματα, καὶ τῶν πατρίων ἐκδιαίτησιν ἐθῶν, ἐφοβοῦντο τὴν αὐστηρίαν τοῦ ἀνδρὸς, ἀπαραίτητον ἐν ἐξουσίᾳ καὶ χαλεπὴν ἐσομένην. διὸ συμφρονήσαντες καὶ παρασκευάσαντες, ἑπτὰ κατῆγον ἐπὶ τὴν παραγγελίαν ἀντιπάλους τῷ Κάτωνι, θεραπεύοντας ἐλπίσι χρησταῖς τὸ πλῆθος, ὡς δὴ μαλακῶς καὶ πρὸς ἡδονὴν ἄρχεσθαι δεόμενον. τοὐναντίον δ', ὁ Κάτων οὐδεμίαν ἐνδιδοὺς ἐπιείκειαν, ἀλλ' ἄντικρυς ἀπειλῶν τε τοῖς πονηροῖς ἀπὸ τοῦ βήματος, καὶ κεκραγὼς μεγάλου καθαρμοῦ χρῄζειν τὴν πόλιν, ἠξίου τοὺς πολλοὺς, εἰ σωφρονοῦσι, μὴ τὸν ἥδιστον ἀλλὰ τὸν σφοδρότατον αἱρεῖσθαι τῶν ἰατρῶν· τοῦτον δὲ, αὐτὸν εἶναι, καὶ τῶν πατρικίων ἕνα, Φλάκκον Οὐαλέριον. μετ' ἐκείνου γὰρ οἴεσθαι μόνου τὴν τρυφὴν καὶ τὴν μαλακίαν, ὥσπερ ὕδραν, τέμνων καὶ ἀποκαίων προὔργου τι ποιήσειν· τῶν δ' ἄλλων ὁρῶν ἕκαστον ἄρξαι κακῶς βιαζόμενον, ὅτι τοὺς καλῶς ἄρξαντας δέδοικεν. οὕτω δ' ἄρα μέγας ἦν ὡς ἀληθῶς καὶ μεγάλων ἄξιος δημαγωγῶν ὁ Ῥωμαίων δῆμος, ὥστε μὴ φοβηθῆναι τὴν ἀνάτασιν καὶ τὸν ὄγκον τοῦ ἀνδρὸς, ἀλλὰ τοὺς ἡδεῖς ἐκείνους καὶ πρὸς χάριν ἅπαντα ποιήσειν δοκοῦντας ἀπορρίψας, ἑλέσθαι μετὰ τοῦ Κάτωνος τὸν Φλάκκον, ὥσπερ οὐκ αἰτοῦντος ἀρχὴν, ἀλλὰ ἄρχοντος ἤδη καὶ προστάττοντος ἀκροώμενος.

Προσέγραψε μὲν οὖν ὁ Κάτων τῇ συγκλήτῳ τὸν συνάρχοντα καὶ φίλον, Λεύκιον Οὐαλέριον Φλάκκον. ἐξέβαλε δὲ τῆς βουλῆς ἄλλους τε συχνοὺς, καὶ Λεύκιον Κοΐντιον, ὕπατον μὲν ἑπτὰ πρότερον ἐνιαυτοῖς γεγενημένον· ὃ δ' ἦν αὐτῷ πρὸς δόξαν ὑπατείας μεῖζον, ἀδελφὸν Τίτου Φλαμινίου, τοῦ καταπολε-

λε-

bi vero ſuarum libidinum ſibi ipſi conſcii & morum patriorum violatorum, auſteritatem ejus inexorabilem in ſumma poteſtate & triſtem verebantur futuram. Itaque coitione facta, ſeptem ab ſe ſubornatos Catoni competitores in campum deduxere. Hi prenſantes plebem, bonam ſpem tanquam placidam quærenti & remiſſam oſtendebant cenſuram. Contra Cato nihilo lenius agebat, immo aperte pro roſtris minitans malis, vociferanſque magna luſtratione civitati opus eſſe, conſulere multitudini ne leniſſimum, ſi ſapiant, ſed acerrimum deligant medicum. Eum ſe eſſe, & ex patriciis unum, Valerium Flaccum: illo enim ſe ſolo collega ſperare, luxu & mollitia, velut hydra execta atque aduſta, operæ pretium factu-rum: reliquos videre quoſque molientes male cenſuram gerere, quod eos qui geſturi eam ſint recte, expaveſcant. Atqui tam celſus erat, & celſis dignus ducibus populus Romanus, ut non horreret terrores ejus & ſupercilium, ſed mites illos & magnam lenitatem oſtentantes repudiaret, deſignaret autem cum Catone Flaccum, quaſi non candidatum illum cenſuræ, ſed cenſorem jam & præcipientem audiens.

Allegit igitur in ſenatum collegam & amicum Lucium Valerium Flaccum. Senatu movit inter alios complures Lucium Quintium, qui ſeptem annis ante conſul fuerat: & quod majoris momenti ei erat ad gloriam, Titi Quintii, qui Philippum debellaverat,

rat,

λεμήσαντος Φίλιππον. αἰτίαν δὲ τῆς ἐκβολῆς ἔσχε τοιαύτην. μειράκιον ἐκ τῆς παιδικῆς ὥρας ἑταιρεῦν ἀνειληφὼς ὁ Λεύκιος, ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχε, καὶ συνεπήγετο στρατηγῶν ἐπὶ τιμῆς καὶ δυνάμεως τοσαύτης, ὅσην οὐδεὶς εἶχε τῶν πρώτων παρ' αὐτῷ φίλων καὶ οἰκείων. ἐτύγχανε μὲν οὖν ἡγούμενος ὑπατικῆς ἐπαρχίας. ἐν δὲ συμποσίῳ τινὶ, τὸ μειράκιον ὥσπερ εἰώθει συγκατακείμενον, ἄλλην τε κολακείαν ἐκίνει πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐν οἴνῳ ῥᾳδίως ἀγόμενον, καὶ φιλεῖν αὐτὸν οὕτως ἔλεγεν, ὥστ', ἔφη, θέας οὔσης οἴκοι μονομάχων, οὐ τεθεαμένος πρότερον, ἐξώρμησα πρός σε, καίπερ ἐπιθυμῶν ἰδεῖν ἄνθρωπον σφαττόμενον. ὁ δὲ Λεύκιος ἀντιφιλοφρονούμενος, Ἀλλὰ τούτου γε χάριν, εἶπεν, μή μοι κατάκεισο λυπούμενος· ἐγὼ γὰρ ἰάσομαι. καὶ κελεύσας ἕνα τῶν ἐπὶ θανάτῳ κατακρίτων εἰς τὸ συμπόσιον ἀχθῆναι, καὶ τὸν ὑπηρέτην ἔχοντα πέλεκυν εἰσαχθῆναι, πάλιν ἠρώτησε τὸν ἐρώμενον, εἰ βούλεται τυπτόμενον θεάσασθαι. φήσαντος δὲ βούλεσθαι, προσέταξε τὸν τράχηλον ἀποκόψαι. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι ταῦτα ἱστοροῦσι, καὶ ὅ γε Κικέρων αὐτὸν τὸν Κάτωνα διηγούμενον ἐν τῷ περὶ γήρως διαλόγῳ πεποίηκεν. ὁ δὲ Λίβιος αὐτόμολον εἶναί φησιν Γαλάτην τὸν ἀναιρεθέντα, τὸν δὲ Λεύκιον οὐ δι' ὑπηρέτου κτεῖναι τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' αὐτὸν ἰδίᾳ χειρί· καὶ ταῦτα ἐν τῷ λόγῳ γεγράφθαι Κάτωνος. ἐκβληθέντος οὖν τοῦ Λευκίου τῆς βουλῆς ὑπὸ τοῦ Κάτωνος, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ βαρέως φέρων, ἐπὶ τὸν δῆμον κατέφυγε, καὶ τὴν αἰτίαν ἐκέλευεν εἰπεῖν τὸν Κάτωνα τῆς ἐκβολῆς. εἰπόντος δὲ καὶ διηγησαμένου τὸ συμπόσιον, ἐπεχείρει μὲν ὁ Λεύκιος ἀρνεῖσθαι· προκαλουμένου δὲ τοῦ Κάτωνος εἰς ὁρκισμόν,

rat, fratrem. Cauſam cur ſenatorio loco eum moverit, hanc habuit. Puerum Lucius formoſum ſcortum perpetuo habebat in contubernio ſuo, atque in expeditionibus ſuis tantum tribuebat ei honoris, tantumque ille apud eum poterat, quantum nemo ſummorum amicorum vel familiarium, qui circa eum erant. Quum jam provinciam obtineret proconſul, in convivio quodam puer juxta eum, ut ſolebat, accubans, inter cæteras blanditias quibus per vinum facile ducebat eum, tantopere jactavit ſe amare eum, ut ſpectaculum domi (inquit) gladiatorum, quod nunquam ſpectavi ante, prætermiſerim, ac currens perrexerim ad te, quanvis videre hominem avebam interfici. Lucius viciſſim gratiam illi rependens, Nihil, inquit, te torqueat hoc, ego facile medebor. Inde unum ex damnatis rei capitalis attrahi in convivium, & lictorem cum ſecuri præcepit accerſi. Tum iterum ex ſcorto quæſivit an videre iſtum vellet feriri ſecuri: quum annuiſſet, imperavit præcidi homini caput: itaque plerique homines tradunt. Cicero quoque in dialogo de ſenectute, ſic narrantem inducit Catonem. Livius autem Gallum transfugam dicit illum fuiſſe, qui fuit interfectus: ac Lucium non per lictorem, ſed ſua ipſius manu hominem occidiſſe, eaque eſſe in Catonis oratione ſcripta. Ejectum ſenatu a Catone Lucium Titus frater iniquo animo ferens provocavit ad populum, poſtulavitque ut cauſam proferret Cato notæ; quo eam referente & exponente convivium illud, parabat inficias ire Lucius: verum quum Cato ſponſione eum provocaret,

μὸν, ἀνεδύετο. καὶ τότε μὲν ἄξια παθεῖν κατεγνώσθη· θέας δ' οὔσης ἐν θεάτρῳ, τὴν ὑπατικὴν χώραν παρελθὼν, καὶ πορρωτάτω που καθεσθεὶς, οἶκτον ἔσχε παρὰ τῷ δήμῳ, καὶ βοῶντες ἠνάγκασαν αὐτὸν μετελθεῖν, ὡς ἦν δυνατὸν ἐπανορθούμενοι καὶ θεραπεύοντες τὸ γεγενημένον. ἄλλον δὲ βουλῆς ἐξέβαλεν ὑπατεύσειν ἐπίδοξον ὄντα, Μανίλλιον, ὅτι τὴν αὐτοῦ γυναῖκα μεθ' ἡμέραν ὁρώσης τῆς θυγατρὸς κατεφίλησεν. αὐτῷ δ' ἔφη τὴν γυναῖκα μηδέποτε πλὴν βροντῆς μεγάλης γενομένης περιπλακῆναι· καὶ μετὰ παιδιᾶς εἰπεῖν αὐτὸν, ὡς μακάριός ἐστι τοῦ Διὸς βροντῶντος.

Ἤνεγκε δέ τινα τῷ Κάτωνι καὶ Λεύκιος ὁ Σκιπίωνος ἀδελφὸς ἐπίφθονον αἰτίαν, θριαμβικὸς ἀνὴρ, ἀφαιρεθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τὸν ἵππον· ἔδοξε γὰρ οἷον ἐφυβρίζων Ἀφρικανῷ Σκιπίωνι τοῦτο ποιῆσαι. τοὺς δὲ πλείστους ἠνίασε μάλιστα τῇ περικοπῇ τῆς πολυτελείας, ἣν ἄντικρυς μὲν ἀφελέσθαι, νενοσηκότων ἤδη καὶ διεφθαρμένων ὑπ' αὐτῆς τῶν πολλῶν, ἀδύνατον ἦν, κύκλῳ δὲ περιϊὼν, ἠνάγκαζεν ἐσθῆτος, ὀχήματος, κόσμου γυναικείου, σκευῶν τῶν περὶ δίαιταν, ὧν ἑκάστου τὸ τίμημα δραχμὰς χιλίας καὶ πεντακοσίας ὑπερέβαλλεν, ἀποτιμᾶσθαι τὴν ἀξίαν εἰς τὸ δεκαπλάσιον, βουλόμενος ἀπὸ μειζόνων τιμημάτων αὐτοῖς μείζονας καὶ τὰς εἰσφορὰς εἶναι. καὶ προσετίμησε τρεῖς χαλκοῦς πρὸς τοῖς χιλίοις, ὅπως βαρυνόμενοι ταῖς ἐπιβολαῖς, καὶ τοὺς εὐσταλεῖς καὶ λιτοὺς ὁρῶντες ἀπὸ τῶν ἴσων ἐλάττονα τελοῦντας εἰς τὸ δημόσιον, ἀπαγορεύσωσιν. ἦσαν οὖν αὐτῷ χαλεποὶ μὲν, οἱ τὰς εἰσφορὰς διὰ τὴν τρυφὴν ὑπομένοντες, χαλεποὶ δ' αὖ πάλιν, οἱ τὴν τρυφὴν ἀποτιθέ-

vocaret, detrectavit. Itaque merito judicavit populus notatum. Poſtea quum ludi fierent in theatro, præterito conſularium cuneo, remote inde conſedit. Ac motus hinc miſericordia populus, coegit eum magno clamore tranſire: atque ita maculam ejus, quatenus fieri poterat, correxit lenivitque. Alium ſenatu movit Manilium, quem omnium opinio conſulem deſignabat: quod uxorem interdiu fuiſſet inſpectante oſculatus filia. Uxorem ſuam ait, niſi magno tonitru, nunquam complexum ſibi tuliſſe, atque per jocum dicere ſolitum ſe, Jove tonante ſe beatum eſſe.

Jam quod Lucio Africani fratri equum ademerit, triumphali viro, conflavit ſibi Cato invidiam: quod ea re videretur Scipioni Africano inſultare. Plurimos autem potiſſimum offendit præciſo luxu: quem aperte extorquere laboranti, & infectæ multitudini non poterat. At per ambages id agens, præcepit ut veſtes, vehicula, ornamenta muliebria, utenſilia, quorum ſingula pluris quam quindecim millium æris eſſent, decuplo amplius æſtimarentur quam earum rerum pretium ſineret: voluitque ut a majori cenſu majus tributum penderent, ternoſque in millia æris aſſes aſſignavit, ut inferrent; quo iis adjectionibus preſſi, quum viderent adſtrictos & frugales a paribus facultatibus minus tributi ferre, luxum deponerent. Igitur infenſos habuit, qui id tributi tolerabant ob luxuriam: infenſos alia ex parte, qui luxuriam ob tributum

τιθέμενοι διὰ τὰς εἰσφοράς. πλούτου γὰρ ἀφαίρεσιν οἱ πολλοὶ νομίζουσι τὴν κώλυσιν αὐτοῦ τῆς ἐπιδείξεως· ἐπιδείκνυσθαι δὲ τοῖς περιττοῖς, οὐ τοῖς ἀναγκαίοις. ὃ δὴ καὶ μάλιστά φασι τὸν φιλόσοφον Ἀρίστωνα θαυμάζειν, ὅτι τοὺς τὰ περιττὰ κεκτημένους μᾶλλον ἡγοῦνται μακαρίους, ἢ τοὺς τῶν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων εὐποροῦντας. Σκόπας δὲ ὁ Θεσσαλὸς, αἰτουμένου τινὸς τῶν φίλων παρ' αὐτοῦ τοιοῦτον ὃ μὴ σφόδρα ἦν χρήσιμον ἐκείνῳ, καὶ λέγοντος ὡς οὐδὲν αἰτεῖ τῶν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων, Καὶ μὴν ἐγὼ τούτοις, εἶπεν, εὐδαίμων καὶ πλούσιός εἰμι, τοῖς ἀχρήστοις καὶ περιττοῖς. οὕτως ὁ τοῦ πλούτου ζῆλος, οὐδενὶ πάθει φυσικῷ συνημμένος, ἐκ τῆς ὀχλώδους καὶ θυραίου δόξης ἐπεισόδιόν ἐστιν.

Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἐγκαλούντων ἐλάχιστα φροντίζων ὁ Κάτων, ἔτι μᾶλλον ἐπέτεινεν· ἀποκόπτων μὲν ὀχετοὺς, οἷς τὸ παραρρέον δημόσιον ὕδωρ ὑπολαμβάνοντες ὑπῆγον εἰς οἰκίας ἰδίας καὶ κήπους, ἀνατρέπων δὲ καὶ καταβάλλων ὅσα προὔβαινεν εἰς τὸ δημόσιον οἰκοδομήματα, συστέλλων δὲ τοῖς μισθοῖς τὰς ἐργολαβείας, τὰ δὲ τέλη ταῖς πράσεσιν ἐπὶ τὰς ἐσχάτας ἐλαύνων τιμάς. ἀφ' ὧν αὐτῷ πολὺ συνήχθη μῖσος. οἱ δὲ περὶ τὸν Τῖτον συστάντες ἐπ' αὐτὸν, ἔν τε τῇ βουλῇ τὰς γεγενημένας ἐκδόσεις καὶ μισθώσεις τῶν ἱερῶν καὶ δημοσίων ἔργων ἔλυσαν, ὡς γεγενημένας ἀλυσιτελῶς, καὶ τῶν δημάρχων τοὺς θρασυτάτους παρώξυνον ἐν δήμῳ προκαλέσασθαι τὸν Κάτωνα, καὶ ζημιῶσαι δυσὶ ταλάντοις. πολλὰ δὲ καὶ πρὸς τὴν τῆς βασιλικῆς κατασκευὴν ἠναντιώθησαν, ἣν ἐκεῖνος ἐκ χρημάτων κοινῶν ὑπὸ τὸ βουλευτήριον τῇ ἀγορᾷ παρ-

butum deponebant. Pro divitiarum enim ereptione habet vulgus, ſi earum oſtentatione prohibeantur: oſtentari autem ſuperfluis, non neceſſariis. Quod quidem philoſophum Ariſtonem aiunt præcipue mirari, quod eos, ſupervacua qui poſſident, potius ducant beatos quam illos qui abundant neceſſariis & utilibus. Scopas Theſſalus, quum ab eo peteret amicus quiſpiam rem eam quæ non admodum illi eſſet uſui, diceretque nihil ſe neceſſarium vel utile petere, Atqui his ego, inquit, beatus & dives ſum inutilibus & ſupervacaneis. Ita divitiarum admiratio nulli affectui conſentanea naturali, ex vulgari & tranſlatitia opinione introducitur.

Verum enimvero offenſiones flocci faciens Cato, multo erat aſperior. Aquam publicam canalibus in privata ædificia aut hortos ductam ademit. Evertit & demolitus eſt ea quæ in publicum projecta ædificia erant, mercedem redempturarum contraxit, vectigalia ſummis pretiis locavit. Unde odium accerſivit ſibi grande. At Titi Quintii factio, coitione contra eum facta in ſenatu, ſacrorum & publicorum ædificiorum ut non e republica factas locationes induxit, concitavitque tribunorum ferociſſimos ut Catonem ad populum accuſarent, multamque ei centum viginti millium æris dicerent. Multum etiam obſtrepuit ei quum baſilicam faceret, quam pecunia publica ſub curia

παρέβαλε, καὶ Πορκίαν βασιλικὴν προσηγόρευσε. φαίνεται δὲ θαυμαστῶς ἀποδεξάμενος αὐτοῦ τὴν τιμητείαν ὁ δῆμος. ἀνδριάντα γοῦν ἀναθεὶς ἐν τῷ ναῷ τῆς ὑγιείας, ἐπέγραψεν οὐ τὰς στρατηγίας, οὐδὲ τὸν θρίαμβον τοῦ Κάτωνος, ἀλλ', ὡς ἄν τις μεταφράσειε τὴν ἐπιγραφὴν, ὅτι τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν ἐγκεκλιμένην καὶ ῥέπουσαν ἐπὶ τὰ χείρω, τιμητὴς γενόμενος, χρησταῖς ἀγωγαῖς καὶ σώφροσιν ἐθισμοῖς καὶ διδασκαλίαις εἰς ὀρθὸν αὖθις ἀποκατέστησε. καίτοι πρότερον αὐτὸς κατεγέλα τῶν ἀγαπώντων τὰ τοιαῦτα, καὶ λανθάνειν αὐτοὺς ἔλεγεν, ἐπὶ χαλκέων καὶ ζωγράφων ἔργοις μέγα φρονοῦντας, αὐτοῦ δὲ καλλίστας εἰκόνας ἐν ταῖς ψυχαῖς περιφέρειν τοὺς πολίτας. πρὸς δὲ τοὺς θαυμάζοντας, ὅτι πολλῶν ἀδόξων ἀνδριάντας ἐχόντων, ἐκεῖνος οὐκ ἔχει, Μᾶλλον γὰρ, ἔφη, βούλομαι ζητεῖσθαι διὰ τί μου ἀνδριὰς οὐ κεῖται, ἢ διὰ τί κεῖται. τὸ δ' ὅλον, οὐδ' ἐπαινούμενον ἠξίου τὸν ἀγαθὸν πολίτην ὑπομένειν, εἰ μὴ τοῦτο χρησίμως γίγνοιτο τῷ κοινῷ. καὶ πλεῖστα πάντων ἑαυτὸν ἐγκεκωμίακεν, ὅς γε καὶ τοὺς ἁμαρτάνοντάς τι περὶ τὸν βίον, εἶτ' ἐλεγχομένους, λέγειν φησὶν ὡς οὐκ ἄξιον ἐγκαλεῖν αὐτοῖς· οὐ γὰρ Κάτωνές εἰσι· καὶ τοὺς ἔνια μιμεῖσθαι τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραττομένων οὐκ ἐμμελῶς ἐπιχειροῦντας, ἐπαριστεροὺς καλεῖσθαι Κάτωνας. ἀφορᾶν δὲ τὴν βουλὴν πρὸς αὐτὸν ἐν τοῖς ἐπισφαλεστάτοις καιροῖς, ὥσπερ ἐν πλῷ πρὸς κυβερνήτην· καὶ πολλάκις μὴ παρόντος, ὑπερτίθεσθαι τὰ πλείστης ἄξια σπουδῆς. ἃ δὴ παρὰ τῶν ἄλλων αὐτῷ μαρτυρεῖται· μέγα γὰρ ἔσχεν ἐν τῇ πόλει, καὶ διὰ τὸν βίον, καὶ διὰ τὸν λόγον, καὶ διὰ τὸ γῆρας, ἀξίωμα.

Γέ-

curia foro adjunxit, & baſilicam Porciam appellavit. At apparet cenſuram ejus populum mirifice comprobaſſe. Siquidem quum poneret ei ſtatuam in æde Salutis, non imperia inſcripſit, nec triumphum Catonis, ſed (ut ſenſum inſcriptionis græce vertam) quod rempub. Romanam ad pravos mores declinantem ac vergentem, bona diſciplina ſaniſque inſtitutis & præceptis cenſor correxiſſet. Quanquam & ipſe ante deriſerat eos quos ea res delectabat, dicebatque non intelligere eos, quod ob ſtatuariorum & pictorum opera ſibi placerent, quum imagines pulcherrimas ſuas in animis ſuis circumferrent cives. Ad eos qui mirabantur, quum ſtatuas multi homines obſcuri haberent, ipſum non habere, Malo (inquit) quæri quare nulla mea ſtatua extet, quam quare extet. Atque omnino volebat, ut ne laudari quidem permitteret ſe bonus civis, niſi hoc e repub. fieret. Plurimus fuit tamen in ſeipſo prædicando. Quippe eos qui in vita quid titubaverant, mox reprehendebantur, dicere ait ſolitos, immerito ſe culpari, qui Catones non eſſent: illos autem qui facta quædam ſua imitari ſtuderent inepte, ſiniſtros Catones appellari. Senatum periculoſiſſimis temporibus ad ſe, ſicut in naufragio ad gubernatorem reſpicere, crebroque abſente ſe res graviſſimas protrahere. Quæ quidem ei aliorum teſtimonio comprobantur: etenim ingens fuit ejus in civitate vitæ & eloquentiæ & ætatis gratia autoritas.

Γέγονε δὲ καὶ πατὴρ ἀγαθὸς, καὶ περὶ γυναῖκα χρηστὸς ἀνὴρ, καὶ χρηματιστὴς οὐκ εὐκαταφρόνητος, οὐδ' ὥς τι μικρὸν ἢ φαῦλον, ἐν παρέργῳ μεταχειρισάμενος τὴν τοιαύτην ἐπιμέλειαν. ὅθεν οἴομαι δεῖν καὶ περὶ τούτων ὅσα καλῶς ἔχει διεξελθεῖν. γυναῖκα μὲν οὖν εὐγενεστέραν ἢ πλουσιωτέραν ἔγημεν, ἡγούμενος ὁμοίως μὲν ἀμφοτέρας ἔχειν βάρος καὶ φρόνημα, τὰς δὲ γενναίας, αἰδουμένας τὰ αἰσχρὰ, μᾶλλον ὑπηκόους εἶναι πρὸς τὰ καλὰ τοῖς γεγαμηκόσι. τὸν δὲ τύπτοντα γαμετὴν ἢ παῖδα, τοῖς ἁγιωτάτοις ἔλεγεν ἱεροῖς προσφέρειν τὰς χεῖρας· ἐν ἐπαίνῳ δὲ μείζονι τίθεσθαι τὸ γαμέτην ἀγαθὸν, ἢ τὸ μέγαν εἶναι συγκλητικόν. ἐπεὶ καὶ Σωκράτους οὐδὲν ἄλλο θαυμάζειν τοῦ παλαιοῦ, πλὴν ὅτι γυναικὶ χαλεπῇ καὶ παισὶν ἀποπλήκτοις χρώμενος, ἐπιεικῶς καὶ πράως διετέλεσεν. γενομένου δὲ τοῦ παιδὸς, οὐδὲν ἦν ἔργον οὕτως ἀναγκαῖον, εἰ μή τι δημόσιον, ὡς μὴ παρεῖναι τῇ γυναικὶ λουούσῃ τὸ βρέφος καὶ σπαργανούσῃ. αὐτὴ γὰρ ἔτρεφεν ἰδίῳ γάλακτι. πολλάκις δὲ καὶ τὰ τῶν δούλων παιδάρια τῷ μαστῷ προσιεμένη, κατεσκεύασεν εὔνοιαν ἐκ τῆς συντροφίας πρὸς τὸν υἱόν. ἐπεὶ δὲ ἤρξατο συνιέναι, παραλαβὼν αὐτὸς ἐδίδασκε γράμματα. καίτοι χαρίεντα δοῦλον εἶχε γραμματιστὴν, ὄνομα Χίλωνα, πολλοὺς διδάσκοντα παῖδας. οὐκ ἠξίου δὲ τὸν υἱὸν, ὥς φησιν αὐτὸς, ὑπὸ δούλου κακῶς ἀκούειν, ἢ τοῦ ὠτὸς ἀνατείνεσθαι, μανθάνοντα βράδιον· οὐδέ γε μαθήματος τηλικούτου τῷ δούλῳ χάριν ὀφείλειν. ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἦν γραμματιστὴς, αὐτὸς δὲ νομοδιδάκτης, αὐτὸς δὲ γυμναστής· οὐ μόνον ἀκοντίζειν, οὐδ' ὁπλομαχεῖν, οὐδ' ἱππεύειν διδάσκων τὸν υἱὸν,

Fuit item bonus pater, ſuavis maritus, nec vulgaris in re augenda familiari. Neque id negotium tractabat, ut minutum & vile, obiter tantum & defunctorie: itaque etiam quæcunque ex iis huic loco conveniunt, recenſenda putavi. Uxorem nobiliorem quam opulentiorem duxit: exiſtimans æque utraſque eſſe elatas & ſuperciliofas: verum turpitudinis rubore obſequentiores viris ad honeſta fore generoſas. Eum qui liberos vel conjugem cæderet, ſanctiſſimis rebus dicebat adferre manus. Majorem laudem eſſe boni mariti quam magni ſenatoris. Neque vero Socratem veterem eſſe ſibi ob quicquam aliud admirationi, quam quod cum muliere moroſa ſtupidiſque liberis perpetuo vixiſſet placide & comiter. Quum uxor peperiſſet, nullo tam urgenti (niſi publico) negotio impediebatur, quin ei infantem abluenti & faſciis involventi adſiſteret. Illa enim proprio lacte nutricabatur infantem. Frequenter etiam ſervorum pueros admovebat mammæ, quo benevolos eos ex educationis conſortio erga filium redderet. Ubi primum per ætatem intelligere cœpit, inſtituit eum ipſe in literis; licet ſcitum ſervum literatorem haberet, Chilonem nomine, qui multos pueros erudiebat. Nolebat autem filium (ut ipſe ait) a ſervo male audire vel aure vellicari, ſi tardius diſceret; nec vero eſſe tantulæ diſciplinæ cauſa obſtrictum ſervo: verum erat ipſe ejus ludimagiſter, ipſe legum doctor, ipſe laniſta. Neque jaculari modo & armis depugnare atque equitare docuit filium,

υἱὸν, ἀλλὰ καὶ τῇ χειρὶ πὺξ παίειν, καὶ καῦμα καὶ ψῦχος ἀνέχεσθαι, καὶ τὰ δινώδη καὶ τραχύνοντα τοῦ ποταμοῦ νηχόμενον ἀποβιάζεσθαι. καὶ τὰς ἱστορίας δὲ συγγράψαι φησὶν αὐτὸς ἰδίᾳ χειρὶ καὶ μεγάλοις γράμμασιν, ὅπως οἴκοθεν ὑπάρχῃ τῷ παιδὶ πρὸς ἐμπειρίαν τῶν παλαιῶν καὶ πατρίων ὠφελεῖσθαι. τὰ δ' αἴσχιστα τῶν ῥημάτων οὐχ ἧττον εὐλαβεῖσθαι τοῦ παιδὸς παρόντος, ἢ τῶν ἱερῶν παρθένων, ἃς Ἑστιάδας καλοῦσι. συλλοῦσασθαι δὲ μηδέποτε· καὶ τοῦτο κοινὸν ἔθος ἔοικε Ῥωμαίων εἶναι. καὶ γὰρ πενθεροῖς γαμβροὶ ἐφυλάττοντο συλλοῦεσθαι, δυσωπούμενοι τὴν ἀποκάλυψιν καὶ γύμνωσιν· εἶτα μέντοι παρ' Ἑλλήνων τὸ γυμνοῦσθαι μαθόντες, αὐτοὶ πάλιν τοῦ καὶ μετὰ γυναικῶν τοῦτο πράσσειν ἀναπεπλήκασι τοὺς Ἕλληνας. οὕτω δὲ καλὸν ἔργον εἰς ἀρετὴν τῷ Κάτωνι πλάττοντι καὶ δημιουργοῦντι τὸν υἱὸν, ἐπεὶ τὰ τῆς προθυμίας ἄμεμπτα ἦν, καὶ δι' εὐφυΐαν ὑπήκουεν ἡ ψυχὴ, τὸ δὲ σῶμα μαλακώτερον ἐφαίνετο τοῦ πονεῖν, ἐπανῆκεν αὐτῷ τὸ σύντονον ἄγαν καὶ κεκολασμένον τῆς διαίτης. ὁ δὲ, καίπερ οὕτως ἔχων, ἀνὴρ ἀγαθὸς ἦν ἐν ταῖς στρατείαις, καὶ τὴν πρὸς Περσέα μάχην ἠγωνίσατο λαμπρῶς, Παύλου στρατηγοῦντος. εἶτα μέντοι τοῦ ξίφους ἐκκρουσθέντος ὑπὸ πληγῆς, καὶ δι' ὑγρότητα τῆς χειρὸς ἐξολισθέντος, ἀχθεσθεὶς τρέπεται πρός τινας τῶν συνήθων, καὶ παραλαβὼν ἐκείνους, αὖθις εἰς τοὺς πολεμίους ἐνέβαλε. πολλῷ δ' ἀγῶνι καὶ βίᾳ μεγάλῃ διαφωτίσας τὸν τόπον, εὗρε μόλις ἐν πολλοῖς σάγμασιν ὅπλων καὶ σώμασι νεκρῶν ὁμοῦ φίλων τε καὶ πολεμίων κατασεσωρευμένων. ἐφ' ᾧ καὶ Παῦλος ὁ στρατηγὸς ἠγάσθη τὸ μειράκιον. καὶ Κάτωνος αὐτοῦ φέρεταί τις

um, ſed pugilatum etiam, æſtum & algorem tolerare, vortices & fluctus fluminis nando ſuperare. Hiſtorias ſua manu ſe grandibus literis dicit conſcripſiſſe, ut filius diſciplinam majorum & veterum inſtituta domo petere valeret. Turpiter loqui non minus filio præſente quam virginibus Veſtalibus caviſſe. Nunquam cum eo in balneis fuiſſe: quem morem videntur Romani habuiſſe communem. Etenim ſoceri una lavare deſugiebant cum generis, denudare ſe & retegere erubeſcentes: poſt tamen quum a Græcis adaperire ſe didiciſſent, traduxerunt viciſſim in Græciam, ut id illi & cum fœminis facerent. Tam præclarum fingenti opus ad virtutem Catoni, & conformanti filium, quum reſponderet ſtudium illius, etiam ob indolem obtemperaret mens, ſed eſſet corpus ad tolerandos labores mollius, remiſit rationem victus intentiorem & auſteriorem. Ille tamen cum tali corpore inſignis bello vir fuit, prœlioque adverſus regem Perſeum decertavit ſub duce Paulo Æmilio præclare. Quum vero gladius ei ictu excuſſus & madore eſſet manus elapſus, adiit cum dolore certos familiares ſuos: quibus adjunctis fecit de integro impreſſionem in hoſtes. Ac quum longo certamine magnaque vi locum vacuum feciſſet, tandem invenit eum in immenſis acervis armorum, & in cadaverum tam ſociorum quam hoſtium cumulis aggeratorum: quamobrem commendavit adoleſcentem Paulus imperator. Et ipſius Catonis extat ad fi-

τις ἐπιστολὴ πρὸς τὸν υἱὸν, ὑπερφυῶς ἐπαινοῦντος τὴν περὶ τὸ ξίφος φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ σπουδήν. ὕστερον δὲ καὶ Παύλου θυγατέρα Τερτίαν ἔγημεν ὁ νεανίας, ἀδελφὴν Σκιπίωνος, οὐχ ἧττον ἤδη δι' αὐτὸν ἢ τὸν πατέρα καταμιγνύμενος εἰς γένος τηλικοῦτον. ἡ μὲν οὖν περὶ τὸν υἱὸν τοῦ Κάτωνος ἐπιμέλεια τέλος ἄξιον ἔσχεν.

Οἰκέτας δὲ πολλοὺς ἐκτᾶτο τῶν αἰχμαλώτων, ὠνούμενος μάλιστα τοὺς μικροὺς καὶ δυναμένους ἔτι τροφὴν καὶ παίδευσιν, ὡς σκύλακας ἢ πώλους, ἐνεγκεῖν. τούτων οὐδεὶς εἰσῆλθεν εἰς οἰκίαν ἑτέραν, εἰ μὴ πέμψαντος αὐτοῦ Κάτωνος ἢ τῆς γυναικός. ὁ δ' ἐρωτηθεὶς τί πράττει Κάτων, οὐδὲν ἀπεκρίνατο, πλὴν ἀγνοεῖν. ἔδει δὲ ἢ πράττειν τι τῶν ἀναγκαίων οἴκοι τὸν δοῦλον, ἢ καθεύδειν. καὶ σφόδρα τοῖς κοιμωμένοις ὁ Κάτων ἔχαιρε, πρᾳοτέρους τε τῶν ἐγρηγορότων νομίζων, καὶ πρὸς ὁτιοῦν βελτίονας χρῆσθαι τῶν δεομένων ὕπνου τοὺς ἀπολελαυκότας. οἰόμενος δὲ τὰ μέγιστα ῥᾳδιουργεῖν ἀφροδισίων ἕνεκα τοὺς δούλους, ἔταξεν ὡρισμένου νομίσματος ὁμιλεῖν ταῖς θεραπαινίσιν, ἑτέρᾳ δὲ γυναικὶ μηδένα πλησιάζειν. ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν ἔτι πένης ὢν καὶ στρατευόμενος, πρὸς οὐδὲν ἐδυσκόλαινε τῶν περὶ δίαιταν, ἀλλ' αἴσχιστον ἀπέφαινε διὰ γαστέρα πρὸς οἰκέτην ζυγομαχεῖν. ὕστερον δὲ, τῶν πραγμάτων ἐπιδιδόντων, ποιούμενος ἑστιάσεις φίλων καὶ συναρχόντων, ἐκόλαζεν εὐθὺς μετὰ τὸ δεῖπνον ἱμάντι τοὺς ἀμελέστερον ὑπουργήσαντας ὁτιοῦν ἢ σκευάσαντας. ἀεὶ δέ τινα στάσιν ἔχειν τοὺς δούλους ἐμηχανᾶτο καὶ διαφορὰν πρὸς ἀλλήλους, ὑπονοῶν τὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν καὶ δεδοικώς. τοὺς δ' ἄξιον εἰργάσθαί

θαί

filium epiſtola, qua ſupra modum extollit contentionem ejus de gladio & curam. Poſt Pauli filiam Tertiam, Scipionis ſororem duxit uxorem: nec minus jam ſua quam parentis gratia adeo nobiles nuptias ſibi adjunxit. Ita Catonis quidem erga filium ſedulitas bonum effectum ſortita eſt.

Servos multos comparabat de manubiis. Pueros potiſſimum emebat, & eos qui adhuc ſicut catuli & pulli educari cum diſciplina & inſtitui valerent. Horum in alios penates ingrediebatur nemo, niſi ipſe mitteret eos Cato vel uxor. Rogatus quid ageret Cato, nihil niſi neſcire ſe reſpondebat. Servum aut facere aliquid domi neceſſarium compellebat aut dormire. Multum gaudebat Cato cubantibus, manſuetiores ducens vigilantibus, & ad quodvis miniſterium aptiores ſomno refectos. Exiſtimans autem ſervos in graviſſima facinora illabi veneris cauſa, certum nummum in ancillarum concubitum præfinivit: alii fœminæ ne ſe jungeret quiſquam. Ac primum tenuis adhuc, & dum ſtipendia faceret, nulla in re quæ ad victum pertinebat, moroſus erat, ſed fœdiſſimum aſſerebat cum ſervis ventris cauſa rixari. Poſt rebus lautioribus, ſiquando epulas amicis & collegis præberet, illico ſub cœnam loro caſtigabat eos qui quid miniſtraſſent aut paraſſent negligentius. Diſſidium perpetuo inter ſervos, & diſtractionem ſtruebat; concordiam eorum ſuſpectam habens & timens. Qui capitalem fraudem admiſiſſe

θαί τι θανάτου δόξαντας, ἐδικαίου κελεύσαντας ἐν τοῖς οἰκέταις πᾶσιν ἀποθνήσκειν, εἰ καταγνωσθεῖεν. ἁπτόμενος δὲ συντονωτέρου πορισμοῦ, τὴν μὲν γεωργίαν μᾶλλον ἡγεῖτο διαγωγὴν ἢ πρόσοδον· εἰς δ' ἀσφαλῆ πράγματα καὶ βέβαια κατατιθέμενος τὰς ἀφορμὰς, ἐκτᾶτο λίμνας, ὕδατα θερμὰ, τόπους κναφεῦσιν ἀνειμένους, ἐργατησίαν χώραν, ἔχουσαν αὐτοφυεῖς νομὰς καὶ ὕλας. ἀφ' ὧν αὐτῷ χρήματα προσῄει πολλὰ, μηδ' ὑπὸ τοῦ Διὸς, ὥς φησιν αὐτὸς, βλαβῆναι δυναμένων. ἐχρήσατο δὲ καὶ τῷ διαβεβλημένῳ μάλιστα τῶν δανεισμῶν ἐπὶ ναυτικοῖς, τὸν τρόπον τοῦτον. ἐκέλευε τοὺς δανειζομένους, ἐπὶ κοινωνίᾳ πολλοὺς παρακαλεῖν. γενομένων δὲ πεντήκοντα, καὶ πλοίων τοσούτων, αὐτὸς εἶχε μίαν μερίδα διὰ Κουιντίωνος ἀπελευθέρου τοῖς δανειζομένοις συμπραγματευομένου καὶ συμπλέοντος. ἦν δ' οὖν οὐκ εἰς ἅπαν ὁ κίνδυνος, ἀλλ' εἰς μέρος μικρὸν, ἐπὶ κέρδεσι μεγάλοις. ἐδίδου δὲ καὶ τῶν οἰκετῶν τοῖς βουλομένοις ἀργύριον. οἱ δ' ὠνοῦντο παῖδας, εἶτα τούτους ἀσκήσαντες καὶ διδάξαντες ἀναλώμασι τοῦ Κάτωνος, μετ' ἐνιαυτὸν ἀπεδίδοντο. πολλοὺς δὲ καὶ κατεῖχεν ὁ Κάτων, ὅσην ὁ πλεῖστον διδοὺς ἐωνεῖτο τιμὴν ὑπολογιζόμενος. προτρέπων δὲ τὸν υἱὸν ἐπὶ ταῦτα, φησὶν, οὐκ ἀνδρὸς ἀλλὰ χήρας γυναικὸς εἶναι, τὸ μειῶσαί τι τῶν ὑπαρχόντων. ἐκεῖνο δ' ἤδη σφοδρότερον τοῦ Κάτωνος, ὅτι θαυμαστὸν ἄνδρα καὶ θεῖον εἰπεῖν ἐτόλμησε πρὸς δόξαν, ὃς ἀπολείπει πλέον ἐν τοῖς λόγοις ὃ προσέθηκεν, οὗ παρέλαβεν.

Ἤδη δὲ αὐτοῦ γέροντος γεγονότος, πρέσβεις Ἀθήνηθεν ἦλθον εἰς Ῥώμην

miſiſſe videbantur, de iis, ſi in judicio ſervorum capitis damnati fuiſſent, ſupplicium ſumebat. Intentior ad quæſtum, agriculturam in oblectamento potius numerabat quam in fructu. Emolumenta autem in rebus ſecuris & certis collocans, lacus paravit, aquas calidas, loca fullonibus idonea, prædia quæ paſcua haberent, & ſylvas nativas. Unde magnum compendium faciebat, quibus nec Jupiter poſſet (ut ipſe ait) nocere. Fœnore uſus eſt maxime improbato nautico, ad hunc modum: Volebat ut illi quibus fœnerabatur pecuniam, multos adſciſcerent ſocios. Quum quinquaginta eſſent & totidem navigia, unam partem habebat Quintione inſtitore liberto: qui una cum illis qui mutuo acceperant pecuniam, negotiabatur & navigabat. Itaque non de toto periculum ſubibat, ſed de exigua portione grandi lucro. Dabat mutuo etiam ſervis. Hi pueros mercabantur: quos quum exercuiſſent & docuiſſent Catonis impenſa, anno poſt diſtrahebant. Multos etiam retinebat Cato, quanto maximo pretio licitatus alius fuerat, acceptum referens. Huc filium adhortans, negat viri ſed mulieris eſſe viduæ, aliquid de ſuis fortunis diminuere. Illud vero fervidius eſt Catonis, quod inſignem virum & divinum ad gloriam auſus eſt appellare eum, qui in rationibus plus relinquat quod adjecerit, quam quod acceperit.

Eo jam ſene, legati Athenienſium Romam adventarunt,

μὴν οἱ περὶ Καρνεάδην τὸν Ἀκαδημαϊκὸν καὶ Διογένη τὸν Στωϊκὸν φιλόσοφον, καταδίκην τινὰ παραιτησόμενοι τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἣν ἐρήμην ὦφλον, Ὠρωπίων μὲν διωξάντων, Σικυωνίων δὲ καταψηφισαμένων, τίμημα πεντακοσίων ταλάντων ἔχουσαν. εὐθὺς οὖν οἱ φιλολογώτατοι τῶν νεανίσκων ἐπὶ τοὺς ἄνδρας ἵεντο, καὶ συνῆσαν ἀκροώμενοι καὶ θαυμάζοντες αὐτούς. μάλιστα δ' ἡ Καρνεάδου χάρις, ἧς δύναμίς τε πλείστη καὶ δόξα τῆς δυνάμεως οὐκ ἀποδέουσα, μεγάλων ἐπιλαβομένη καὶ φιλανθρώπων ἀκροατηρίων, ὡς πνεῦμα τὴν πόλιν ἠχῆς ἐνέπλησε· καὶ λόγος κατεῖχεν, ὡς ἀνὴρ Ἕλλην εἰς ἔκπληξιν ὑπερφυὴς, πάντα κηλῶν καὶ χειρούμενος, ἔρωτα δεινὸν ἐμβέβληκε τοῖς νέοις, ὑφ' οὗ τῶν ἄλλων ἡδονῶν καὶ διατριβῶν ἐκπεσόντες ἐνθουσιῶσι περὶ φιλοσοφίαν. ταῦτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἤρεσε Ῥωμαίοις γιγνόμενα, καὶ τὰ μειράκια παιδείας Ἑλληνικῆς μεταλαμβάνοντα, καὶ συνόντα θαυμαζομένοις ἀνδράσιν ἡδέως ἑώρων. ὁ δὲ Κάτων ἐξ ἀρχῆς τε τοῦ ζήλου τῶν λόγων παραρρέοντος εἰς τὴν πόλιν ἤχθετο, φοβούμενος μὴ τὸ φιλότιμον ἐνταῦθα τρέψαντες οἱ νέοι, τὴν ἐπὶ τῷ λέγειν δόξαν ἀγαπήσωσι μᾶλλον τῆς ἀπὸ τῶν ἔργων καὶ τῶν στρατειῶν. ἐπεὶ δὲ προὔβαινεν ἡ δόξα τῶν φιλοσόφων ἐν τῇ πόλει καὶ τοὺς πρώτους λόγους αὐτῶν ἀνὴρ εἰς τὴν σύγκλητον ἐπιφανὴς, σπουδάσας αὐτὸς καὶ δεηθεὶς ἡρμήνευσε, Γάϊος Ἀκίλιος, ἔγνω μετ' εὐπρεπείας ἀποδιοπομπήσασθαι τοὺς φιλοσόφους ἅπαντας ἐκ τῆς πόλεως. καὶ παρελθὼν εἰς τὴν σύγκλητον ἐμέμψατο τοῖς ἄρχουσιν, ὅτι πρεσβεία κάθηται πολὺν χρόνον ἄπρακτος ἀνδρῶν, οἳ περὶ παντὸς οὗ βούλοιντο ῥᾳδίως πείθειν δύνανται· δεῖν οὖν τὴν

ventarunt, Carneades Academicus, & Diogenes Stoicus philoſophus, petitum ut judicio ſublevaretur populus Athenienſis, quo indicta cauſa condemnato, poſtulantibus Oropiis & Sicyoniis judicibus, lis æſtimata quingentis talentis fuerat. Hos illico ſtudioſiſſimi quique adoleſcentes adibant, frequenteſque audiebant & celebrabant. Carneadis lepos præcipue, cujus magna vis, & ea vi non inferius erat nomen, quum inſignes & benignos auditores attraxiſſet, inſtar venti urbem ſonitu complevit; vulgatumque fuit, virum Græcum ad miraculum uſque eximium, omnia delinientem & allicientem, mirum infudiſſe juventuti ardorem, per quem reliquarum voluptatum & oblectamentorum obliti, quaſi furore quodam accenſi raperentur ad philoſophiam. Quum ea res cæteris placeret Romanis, atque adoleſcentiam libenter viderent literis Græcis imbui & excellentibus viris uti, Cato a primo ubi influxit in urbem Græcarum diſciplinarum admiratio, ſtomachabatur: veritus ne juventus eo converteret ſtudium, atque eloquentiæ gloriam rebus gerendis & diſciplinæ militari anteferret. Ut vero in urbe nomen increvit horum philoſophorum, ac primas orationes eorum, clarus vir C. Aquilius, quum id officii ut præſtaret enixe poſtulaſſet ipſe, in ſenatu eſt interpretatus; cenſuit omnes philoſophos ab urbe honeſta ſpecie ablegandos: atque quum veniſſet in ſenatum, incuſavit magiſtratus quod legati, qui perſuadere facile quidvis valerent, diu illic ſine reſponſo ſederent. Quare primo quo-

τὴν ταχίστην γνῶναί τε καὶ ψηφίσασθαι περὶ τῆς πρεσβείας, ὅπως οὗτοι μὲν ἐπὶ τὰς σχολὰς τραπόμενοι, διαλέγωνται παισὶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ Ῥωμαίων νέοι τῶν νόμων καὶ τῶν ἀρχόντων, ὡς πρότερον, ἀκούωσι.

Ταῦτα δ' οὐχ, ὡς ἔνιοι νομίζουσι, Καρνεάδῃ δυσχεράνας ἔπραξεν, ἀλλ' ὅλως φιλοσοφίᾳ προσκεκρουκὼς, καὶ πᾶσαν Ἑλληνικὴν μοῦσαν καὶ παιδείαν ὑπὸ φιλοτιμίας προπηλακίζων· ὅς γε καὶ Σωκράτη φησὶ λάλον καὶ βίαιον γενόμενον ἐπιχειρεῖν, ᾧ τρόπῳ δυνατὸν ἦν, τυραννεῖν τῆς πατρίδος, καταλύοντα τὰ ἔθη, καὶ πρὸς ἐναντίας τοῖς νόμοις δόξας ἕλκοντα καὶ μεθιστάντα τοὺς πολίτας. τὴν δ' Ἰσοκράτους διατριβὴν ἐπισκώπτων, γηρᾶν φησὶ παρ' αὐτῷ τοὺς μαθητὰς, ὡς ἐν ᾅδου χρησομένους ταῖς τέχναις, καὶ δίκας ἐροῦντας. τὸν δὲ παῖδα διαβάλλων πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ, φωνῇ κέχρηται θρασυτέρᾳ τοῦ γήρως, οἷον ἀποθεσπίζων καὶ προμαντεύων, ὡς ἀπολοῦσι Ῥωμαῖοι τὰ πράγματα, γραμμάτων Ἑλληνικῶν ἀναπλησθέντες. ἀλλὰ ταύτην μὲν αὐτοῦ τὴν δυσφημίαν ὁ χρόνος ἀποδείκνυσι κενὴν, ἐν ᾧ τοῖς τε πράγμασιν ἡ πόλις ἤρθη μεγίστη, καὶ πρὸς Ἑλληνικὰ μαθήματα καὶ παιδείαν ἅπασαν ἔσχεν οἰκείως. ὁ δ' οὐ μόνον ἀπηχθάνετο τοῖς φιλοσοφοῦσιν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἰατρεύοντας ἐν Ῥώμῃ δι' ὑποψίας εἶχε. καὶ τὸν Ἱπποκράτους, ὡς ἔοικεν, ἀκηκοὼς λόγον, ὃν εἶπε τοῦ βασιλέως καλοῦντος αὐτὸν ἐπὶ πολλοῖς τισι ταλάντοις, οὐκ ἄν ποτε βαρβάροις Ἑλλήνων πολεμίοις ἑαυτὸν παρασχεῖν, ἔλεγε κοινὸν ὅρκον εἶναι τοῦτον ἰατρῶν ἁπάντων, καὶ παρεκελεύετο φυλάττεσθαι τῷ παιδὶ πάντας· αὐτῷ δὲ γεγραμμένον ὑπόμνημα εἶναι, καὶ τοῖς

πρὸς

quoque tempore aliquid eſſe cenſuit de legatione ſtatuendum & decernendum, quod hi ad ludos literarios regreſſi, apud Græcorum filios diſſererent, Romana autem pubes conferret ſe, ut ante, ad obtemperandum legibus & magiſtratibus.

Hoc ille, non quo offenſus eſſet Carneadi (ut nonnulli arbitrantur) egit, ſed quod philoſophiam in totum, humanitatemque omnem Græcam & literaturam ex ambitione haberet ludibrio. Quippe qui Socratem quoque loquacem dicat & ſeditioſum fuiſſe, atque eniſum quovis modo tyrannidem occupare, inſtitutis everſis majorum, rapiendo cives & impellendo ad contrarias legibus opiniones. Iſocratis ſcholam deridens, ſeneſcere apud eum ait auditores tanquam apud inferos artibus uſuros & cauſas dicturos. Filium a literis Græcis revocans, voce uſus eſt quam pro tanta ætate ferociore, velut vaticinans & præſagiens, infectos diſciplinis Græcis amiſſuros imperium Romanos. Cæterum hoc illius vanum apparuit malum omen ipſo tempore, quo ad rerum culmen urbs evaſit, quum omni ſe Græciæ eruditioni & inſtitutioni dediſſet. Nec philoſophis Græcis modo erat infeſtus, ſed illos quoque qui medicinam Romæ exercebant, habebat ſuſpectos: atque audito ſcilicet Hippocratis reſponſo, quum rex eum mercede oſtenſa multorum talentorum acciret, nunquam daturum ſe operam hoſtibus Græcorum barbaris, commune hoc dicebat medicorum jusjurandum omnium, monebatque filium ut declinaret omnes. Sibi ſcriptum commentarium eſſe cujus præcep-

πρὸς τοῦτο θεραπεύειν καὶ διαιτᾶν τοὺς νοσοῦντας οἴκοι· νῆστιν μὲν οὐδέποτε διατηρῶν οὐδένα, τρέφων δὲ λαχάνοις, καὶ σαρκιδίοις νήσσης, ἢ φάσσης, ἢ λαγώ. καὶ γὰρ τοῦτο κοῦφον εἶναι καὶ πρόσφορον ἀσθενοῦσι, πλὴν ὅτι πολλὰ συμβαίνει τοῖς φαγοῦσιν ἐνυπνιάζεσθαι. τοιαύτῃ δὲ θεραπείᾳ καὶ διαίτῃ χρώμενος, ὑγιαίνειν μὲν αὐτὸς, ὑγιαίνοντας δὲ τοὺς ἑαυτοῦ διαφυλάττειν.

Καὶ περί γε τοῦτο φαίνεται γεγονὼς οὐκ ἀνεμέσητος. καὶ γὰρ τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱὸν ἀπέβαλεν. αὐτὸς δὲ τῷ σώματι πρὸς εὐεξίαν καὶ ῥώμην ἀσφαλῶς πεπηγὼς, ἐπὶ πλεῖστον ἀντεῖχεν, ὥστε γυναικὶ πρεσβύτης ὢν σφόδρα πλησιάζειν, καὶ γῆμαι γάμον οὐ καθ' ἡλικίαν ἐκ τοιαύτης προφάσεως. ἀποβαλὼν τὴν γυναῖκα, τῷ μὲν υἱῷ Παύλου θυγατέρα, Σκιπίωνος δὲ ἀδελφὴν, ἠγάγετο πρὸς γάμον, αὐτὸς δὲ χηρεύων ἐχρῆτο παιδίσκῃ κρύφα φοιτώσῃ πρὸς αὐτόν. ἦν οὖν ἐν οἰκίᾳ μικρᾷ νύμφην ἐχούσῃ τοῦ πράγματος αἴσθησις· καί ποτε τοῦ γυναίου θρασύτερον παρασοβῆσαι παρὰ τὸ δωμάτιον δόξαντος, ὁ νεανίας εἶπε μὲν οὐδὲν, ἐμβλέψας δὲ πικρότερον καὶ διατραπεὶς, οὐκ ἔλαθε τὸν πρεσβύτην. ὡς οὖν ἔγνω τὸ πρᾶγμα δυσχεραινόμενον ὑπ' αὐτῶν, οὐδὲν ἐγκαλέσας οὐδὲ μεμψάμενος, ἀλλὰ καταβαίνων, ὥσπερ εἰώθει, μετὰ φίλων εἰς ἀγορὰν, Σαλώνιόν τινα τῶν ὑπογεγραμματευκότων αὐτῷ παρόντα καὶ συμπροπέμποντα μεγάλῃ φωνῇ προσαγορεύσας, ἠρώτησεν εἰ τὸ θυγάτριον συνήρμοσε νυμφίῳ. τοῦ δ' ἀνθρώπου φήσαντος, ὡς οὐδὲ μέλλει, μὴ πρότερον ἐκείνῳ κοινωσάμενος, Καὶ μὴν ἐγώ σοι, φησὶν, εὕρηκα κηδε-

ceptis ſe familiam ægrotantem curare, & victus rationem præſcribere: neminem unquam cibo abſtinere, alere oleribus & carne anatis vel palumbi vel leporis: levem enim hanc eſſe & ægris convenientem, niſi quod illis qui ea manducaverunt, multa creet inſomnia: hac ſe medicina & victu valetudinem ſuam tueri, ſuoſque conſervare firmos.

Cæterum in eo quidem haud videtur iram Deorum devitaſſe: nam uxorem & filium amiſit. Ipſe corporis ſalubri conſtitutione ac robuſta firmiter compactus in longum duravit. Itaque fœminis grandævus percrebro jungebatur, duxitque juvenem uxorem præter ætatem ſuam, ex cauſa hujuſcemodi: Defuncta uxore, filio deſpondit Pauli filiam, ſororem Scipionis, ac cœlebs cum puella, quæ commeabat ad eum occulte, conſuetudinem habebat. Verum ea res anguſtis in penatibus, ubi nurus erat, non manebat tecta. Ac quum mulierculam illam contemptim & audacius præter thalamum filii in cubiculum Catonis appareret irrumpere, adoleſcens verbum quidem nullum fecit, ſed rubore perfuſus, torve eam aſpexit, quæ res non fuit clam ſene. Ut ergo eos animadvertit offendi, nihil incuſans aut queſtus, ſed progrediens pro more ſuo cum amicis ad forum, Salonium quendam, qui ſcriba ejus fuerat, præſentem & ipſum proſequentem alta voce appellat, rogatque ecquid filiam elocaſſet. Quo negante id ſe niſi illo conſulto facturum, Atqui ego (inquit) commodum generum tibi in-

κηδεστὴν ἐπιτήδειον, εἰ μὴ νὴ Δία τὰ τῆς ἡλικίας μὴ δυσχεραίνοιτο. τἆλλα γὰρ οὐ μεμπτός ἐστι, σφόδρα δὲ πρεσβύτης. ὡς οὖν ὁ Σαλώνιος ἐκέλευε ταῦτα φροντίζειν, καὶ διδόναι τὴν κόρην ᾧ προαιρεῖται, πελάτιν οὖσαν αὐτοῦ καὶ δεομένην τῆς ἐκείνου κηδεμονίας, οὐδεμίαν ὁ Κάτων ἀναβολὴν ποιησάμενος, αὐτὸς ἔφη τὴν παρθένον αἰτεῖν ἑαυτῷ. καὶ τὸ μὲν πρῶτον, ὡς εἰκὸς, ὁ λόγος ἐξέπληξε τὸν ἄνθρωπον, πόῤῥω μὲν γάμου τὸν Κάτωνα, πόῤῥω δ' αὐτὸν οἰκίας ὑπατικῆς καὶ θριαμβευτικῶν κηδευμάτων τιθέμενον· σπουδῇ δὲ χρώμενον ὁρῶν, ἀσμένως ἐδέξατο, καὶ καταβάντες εἰς ἀγορὰν, εὐθὺς ἐποιοῦντο τὴν ἐγγύην. πραττομένου δὲ τοῦ γάμου, παραλαβὼν τοὺς ἐπιτηδείους ὁ υἱὸς τοῦ Κάτωνος, ἠρώτησε τὸν πατέρα μή τι μεμφόμενος ἢ λελυπημένος ὑπ' αὐτοῦ, μητρυιὰν ὑπάγεται. ὁ δὲ Κάτων ἀναβοήσας, Εὐφήμησον, εἶπεν, ὦ παῖ. πάντα γὰρ ἀγαστά μοι τὰ παρὰ σοῦ, καὶ μεμπτὸν οὐδέν. ἐπιθυμῶ δὲ πλείονας ἐμαυτῷ τε παῖδας καὶ πολίτας τῇ πατρίδι τοιούτους ἀπολιπεῖν. ταύτην δὲ τὴν γνώμην πρότερον εἰπεῖν φασι Πεισίστρατον τὸν Ἀθηναίων τύραννον, ἐπιγήμαντα τοῖς ἐνηλίκοις παισὶ τὴν Ἀργολίδα Τιμώνασσαν, ἐξ ἧς Ἰοφῶντα καὶ Θεσσαλὸν αὐτῷ λέγουσι γενέσθαι. γήμαντι δὲ τῷ Κάτωνι γίνεται παῖς, ᾧ παρωνύμιον ἀπὸ τῆς μητρὸς ἔθετο Σαλώνιον. ὁ δὲ πρεσβύτερος υἱὸς ἐτελεύτησε στρατηγῶν· καὶ μέμνηται μὲν αὐτοῦ πολλάκις ἐν τοῖς βιβλίοις ὁ Κάτων, ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ γεγονότος. πράως δὲ καὶ φιλοσόφως λέγεται τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν, καὶ μηδὲν ἀμβλύτερος δι' αὐτὴν εἰς τὰ πολιτικὰ γενέσθαι. οὐ γὰρ, ὡς Λεύκιος Λούκουλλος ὕστερον, καὶ Μέτελλος ὁ Πῖος, ἐξέ-

καμεν

inveni: niſi hercle diſpliceat ætas. Nam cætera non eſt contemnendus, verum gravis annis. Quem quum eam curam ut ſuſciperet, rogaret Salonius, & quem delegiſſet, ei daret filiam ſuam nuptui, quæ ipſius cliens eſſet, ejuſque indigeret ſolicitudine: nulla Cato interpoſita mora ſibi ipſi aperit puellam petere. Hic primum haud immerito attonitus fuit eo ſermone homo, remotum a nuptiis Catonem, remotum autem a domo ſe conſulari & triumphali exiſtimans affinitate: verum ubi ſerio agentem vidit, accepit conditionem libens. Ita deſcenderunt in forum, atque ſponſalia extemplo fecere. Dum hæ nuptiæ in manibus ſunt, Catonis filius adhibitis neceſſariis requiſivit de patre, quo ſuo peccato vel offenſo novercam ſibi ſuperduceret: cui Cato exclamans, Bóna verba, (inquit) fili, Omnia facta tua grata mihi ſunt, neque quod querar, quicquam habeo: ſed plures cupio mihi filios & cives patriæ relinquere tui ſimiles. Hanc ſententiam ferunt prius Piſiſtratum uſurpaſſe Athenienſium tyrannum, quum adultis filiis ſecundam uxorem duxiſſet Argolicam Timonaſſam: ex qua Iophontem & Theſſalum fama eſt genitos fuiſſe. Ex iis nuptiis natus Catoni eſt filius, cui a matre agnomen Salonium reddidit. Major filius in prætura deceſſit: cujus crebram Cato in libris ſuis, ut egregii viri, facit mentionem. Moderate autem & ſapienter dicitur eam calamitatem tuliſſe, nec ideo redditum in republica ſegniorem. Neque enim, ut Lucullus poſtmodum & Metellus Pius, elanguit

ſenio

καμὼν ὑπὸ γήρως πρὸς τὰ δημόσια, λειτουργίαν τὴν πολιτείαν ἡγούμενος, οὐδ' ὡς πρότερον Σκιπίων ὁ Ἀφρικανὸς, διὰ τὸν ἀντικρούσαντα πρὸς τὴν δόξαν αὐτοῦ φθόνον, ἀποστραφεὶς τὸν δῆμον, ἐκ μεταβολῆς ἐποιήσατο τοῦ λοιποῦ βίου τέλος ἀπραγμοσύνην· ἀλλ' ὥσπερ Διονύσιόν τις ἔπεισε κάλλιστον ἐντάφιον ἡγεῖσθαι τὴν τυραννίδα, κάλλιστον αὐτὸς ἐγγήραμα τὴν πολιτείαν ποιησάμενος, ἀναπαύσεσιν ἐχρῆτο καὶ παιδιαῖς, ὁπότε σχολάζοι, τῷ συντάττεσθαι βιβλία καὶ τῷ γεωργεῖν.

Συνετάττετο μὲν οὖν λόγους τε παντοδαποὺς καὶ ἱστορίας. γεωργίᾳ δὲ προσεῖχεν, νέος μὲν ὢν ἔτι, καὶ διὰ τὴν χρείαν. φησὶ γὰρ δυσὶ κεχρῆσθαι μόνοις πορισμοῖς, γεωργίᾳ καὶ φειδοῖ. τότε δὲ διαγωγὴν καὶ θεωρίαν αὐτῷ τὰ γιγνόμενα κατ' ἀγρὸν παρεῖχε. καὶ συντέτακταί γε βιβλίον γεωργικὸν, ἐν ᾧ καὶ περὶ πλακούντων σκευασίας, καὶ τηρήσεως ὀπώρας γέγραφεν, ἐν παντὶ φιλοτιμούμενος περιττὸς εἶναι καὶ ἴδιος. ἦν δὲ καὶ τὸ δεῖπνον ἐν ἀγρῷ δαψιλέστερον· ἐκάλει γὰρ ἑκάστοτε τῶν ἀγρογειτόνων καὶ περιχώρων τοὺς συνήθεις, καὶ συνδιῆγεν ἱλαρῶς, οὐ τοῖς καθ' ἡλικίαν μόνοις ἡδὺς ὢν συγγενέσθαι καὶ ποθεινὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς νέοις, ἅτε δὴ πολλῶν μὲν ἔμπειρος πραγμάτων γεγονὼς, πολλοῖς δὲ πράγμασι καὶ λόγοις ἀξίοις ἀκοῆς συντετυχηκώς. τὴν δὲ τράπεζαν ἐν τοῖς μάλιστα φιλοποιὸν ἡγεῖτο, καὶ πολλὴ μὲν εὐφημία τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν πολιτῶν ἐπεισήγετο, πολλὴ δ' ἦν ἀμνηστία τῶν ἀχρήστων καὶ πονηρῶν, μήτε ψόγῳ μήτ' ἐπαίνῳ πάροδον ὑπὲρ αὐτῶν τοῦ Κάτωνος εἰς τὸ συμπόσιον διδόντος. Ἐχα-

ſenio ad rempublicam gerendam, munus adhuc ſuum ducens reipublicæ adminiſtrationem; neque ut ante Scipio Africanus ob incurrentem in gloriam ſuam invidiam, averſus a populo immutavit ſe atque vitæ reliquæ finem in otio poſuit: ſed ſicut Dionyſio quidam ſuaſit, ut pro pulcherrimis exequiis tyrannidem haberet, pulcherrimam ſenectutis traductionem publica negotia ducens, remiſſionibus & oblectationibus per otium utebatur, libros componendo & rus colendo.

Ac varia quidem ſcripta hiſtoriaſque commentatus eſt. Agriculturæ operam dedit, in juventute etiam, propter emolumentum. Nam duobus generibus duntaxat quæſtus ait ſe uſum, agricultura & parſimonia. Tunc opera ruſtica præbebant ei oblectationem & contemplationem. Scripſit quoque de re ruſtica librum, in quo etiam de placentis apparandis, & de condendis pomis ſcripſit; omni in re ut excelleret & ſingularis eſſet, elaborans. Cœna quoque erat ruri liberalior: invitabat enim aſſidue villis ſuis vicinos & finitimos, quibuſcum ei familiaritas intercederet. Cum his vivebat hilariter, eratque jucunda conſuetudo ejus & accepta, non æqualibus modo, ſed juvenibus etiam. Nempe multarum rerum peritus erat, multiſque rebus & ſermonibus memoratu dignis interfuerat. Menſam imprimis putabat eſſe amicitiæ conciliandæ aptam, ac frequens illic laudatio egregiorum virorum introducebatur, frequens etiam malorum & improborum oblivio: nec vituperationi eorum vel commendationi permittebat in convivium ſuum Cato acceſſum.

Ἔσχατον δὲ τῶν πολιτευμάτων αὐτοῦ τὴν Καρχηδόνος ἀνάστασιν οἴονται γεγονέναι, τῷ μὲν ἔργῳ τέλος ἐπιθέντος τοῦ νέου Σκιπίωνος, βουλῇ δὲ καὶ γνώμῃ μάλιστα τοῦ Κάτωνος ἀραμένων τὸν πόλεμον, ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. Κάτων ἐπέμφθη πρὸς Καρχηδονίους καὶ Μασανάσσην τὸν Νομάδα, πολεμοῦντας ἀλλήλοις, ἐπισκεψόμενος τὰς τῆς διαφορᾶς προφάσεις. ὁ μὲν γὰρ ἦν τοῦ δήμου φίλος ἀπ' ἀρχῆς, οἱ δ' ἐγεγόνεισαν ἔνσπονδοι μετὰ τὴν ὑπὸ Σκιπίωνος ἧτταν, ἀφαιρέσει τε τῆς ἀρχῆς καὶ βαρεῖ δασμῷ χρημάτων κολουθέντες. εὑρὼν δὲ τὴν πόλιν, οὐχ ὡς ᾤοντο Ῥωμαῖοι κεκακωμένην καὶ ταπεινὰ πράττουσαν, ἀλλὰ πολλῇ μὲν εὐανδροῦσαν ἡλικίᾳ, μεγάλων δὲ πλούτων γέμουσαν, ὅπλων δὲ παντοδαπῶν καὶ παρασκευῆς πολεμιστηρίου μεστὴν, καὶ μικρὸν οὐδὲν ἐπὶ τούτοις φρονοῦσαν, οὐ τὰ Νομάδων ᾤετο καὶ Μασανάσσου πράγματα Ῥωμαίους ὥραν ἔχειν τίθεσθαι, καὶ διαιτᾶν, ἀλλ' εἰ μὴ καταλήψονται πόλιν, ἄνωθεν ἐχθρὰν καὶ βαρύθυμον, ηὐξημένην ἀπίστως, πάλιν ἐν τοῖς ἴσοις κινδύνοις ἔσεσθαι. ταχέως οὖν ὑποστρέψας, ἐδίδασκε τὴν βουλὴν ὡς αἱ πρότερον ἧτται καὶ συμφοραὶ Καρχηδονίων, οὐ τοσοῦτον τῆς δυνάμεως ὅσον τῆς ἀνοίας ἀπαρύσασαι, κινδυνεύουσιν αὐτοὺς οὐκ ἀσθενεστέρους, ἐμπειροτέρους δὲ πολέμων ἀπεργάσασθαι· ἤδη δὲ καὶ προσανακινεῖσθαι τοῖς Νομαδικοῖς τοὺς πρὸς Ῥωμαίους ἀγῶνας· εἰρήνην δὲ καὶ σπονδὰς, ὄνομα τοῦ πολέμου τῇ μελλήσει κεῖσθαι, καιρὸν περιμένοντας.

Πρὸς τούτοις φασὶ τὸν Κάτωνα καὶ σῦκα τῶν Λιβυκῶν ἐπίτηδες ἐκβαλεῖν ἐν τῇ βουλῇ, τὴν τήβεννον ἀναβαλλόμενον· εἶτα θαυμασάντων τὸ μέγεθος

καὶ

Ex publicis actionibus ejus arbitrantur noviſſimam Carthaginis excidium fuiſſe, cui finem facto impoſuit Africanus minor; conſilio & ſententia præcipue Cato. Bellum fuit ex hujuſcemodi conflatum cauſa. Cato Carthaginem & ad Maſſaniſſam Numidiæ regem, qui bellum inter ſe gerebant, ad inſpiciendas diſſidii cauſas fuit miſſus. Fuerat hic a primo amicus populi Romani: illi a Scipione bello victi, pacem a populo Romano acceperant, imperiique ademptione & gravi vectigali fuerant refrænati. Qui quum eam civitatem, non, pro populi Romani opinione, offendiſſet afflictam vel infractam, verum magna juventutis ſobole florentem, magna affluentem opulentia, omni genere armorum & apparatu bellico refertam, quæ res Pœnis non mediocres ſpiritus darent; tempus exiſtimabat eſſe, non ut res Numidiæ & Maſſaniſſæ componerent & diſceptarent Romani, ſed niſi civitatem oppreſſiſſent antiquitus inimicam & exacerbatam, quæ ſupra quam credi poſſet invaluerat, paria pericula ipſos iterum incurſuros. Igitur propere reverſus docuit ſenatum, non tantum ſuperiores clades & vulnera Carthaginienſibus virium, quantum imprudentiæ detraxiſſe: ac prope eſſe ut non infirmiores eos, ſed expertiores ad bellum faciendum reddiderint. Nunc vero etiam præludia belli Romani agitare bellum Numidicum: pacem & fœdus prætexere belli moræ, dum opportunitatem expectant.

Ad hæc fertur Cato ficos Africanos togam excutiendo in curia conſulto effudiſſe, quorum quum admirarentur magnitudinem

&

καὶ τὸ κάλλος, εἰπεῖν ὡς ἡ ταῦτα φέρουσα χώρα, τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχει τῆς Ῥώμης. ἐκεῖνο δ' ἤδη καὶ βιαιότερον, τὸ περὶ παντὸς οὗ δήποτε πράγματος γνώμην ἀποφαινόμενον, προσεπιφωνεῖν οὕτως, Δοκεῖ δέ μοι καὶ Καρχηδόνα μὴ εἶναι. τοὐναντίον δὲ Πόπλιος Σκιπίων, ὁ Νασικᾶς ἐπικαλούμενος, ἀεὶ διετέλει λέγων καὶ ἀποφαινόμενος, Δοκεῖ μοι Καρχηδόνα εἶναι. πολλὰ γὰρ, ὡς ἔοικεν, ὕβρει τὸν δῆμον ὁρῶν ἤδη πλημμελοῦντα, καὶ δι' εὐτυχίαν καὶ φρόνημα τῇ βουλῇ δυσκάθεκτον ὄντα, καὶ τὴν πόλιν ὅλην ὑπὸ δυνάμεως ὅπῃ ῥέψει ταῖς ὁρμαῖς βίᾳ συνεφελκόμενον, ἐβούλετο τοῦτον γοῦν τὸν φόβον ὥσπερ χαλινὸν ἐπικεῖσθαι σωφρονιστῆρα τῇ θρασύτητι τῶν πολλῶν· ἔλαττον μὲν ἡγούμενος ἰσχύειν Καρχηδονίους τοῦ περιγενέσθαι Ῥωμαίων, μεῖζον δὲ τοῦ καταφρονεῖσθαι. τῷ δὲ Κάτωνι τοῦτ' αὐτὸ δεινὸν ἐφαίνετο, βακχεύοντι τῷ δήμῳ καὶ σφαλλομένῳ τὰ πολλὰ δι' ἐξουσίαν, πόλιν ἀεὶ μεγάλην, νυνὶ δὲ καὶ νήφουσαν, ὑπὸ συμφορῶν κεκολασμένην, ἐπικρέμασθαι, καὶ μὴ παντάπασι τοὺς ἔξωθεν ἀνελεῖν τῆς ἡγεμονίας φόβους, ἀναφορὰς αὐτοῖς πρὸς τὰς οἴκοθεν ἁμαρτίας ἀπολιπόντας. οὕτω μὲν ἐξεργάσασθαι λέγεται τὸν τρίτον καὶ τελευταῖον ὁ Κάτων ἐπὶ Καρχηδονίους πόλεμον. ἀρξαμένων δὲ πολεμεῖν ἐτελεύτησεν, ἀποθεσπίσας περὶ τοῦ μέλλοντος ἐπιθήσειν τῷ πολέμῳ τέλος ἀνδρός· ὃς ἦν τότε μὲν νεανίας, χιλίαρχος δὲ στρατευόμενος, ἀπεδείκνυτο καὶ γνώμης ἔργα καὶ τόλμης πρὸς τοὺς ἀγῶνας. ἀπαγγελλομένων δὲ τούτων εἰς Ῥώμην, πυνθανόμενον τὸν Κάτωνα φασὶν εἰπεῖν,

Οἶος πέπνυται, τοὶ δὲ, σκιαὶ ἀΐσσουσι.

ταύ-

& ſpeciem, dixiſſe eum, quæ hos ferat tellus, tridui navigatione a Roma diſtare. Illud vero jam violentius, quod quacunque de re diceret ſententiam, ſemper hoc addiderit: Hoc cenſeo, & Carthaginem delendam. Contra P. Scipio Naſica dictus, perpetuo pro ſententia dicebat, Cenſeo Carthaginem relinquendam. Multa enim (meo judicio) quum populum procacitate videret admittentem, & ob ſecundum rerum curſum atque ferociam ſenatui minus dicto audientem, totamque rempublicam ob nimiam potentiam, quo nutu vergeret, ſecum vi trahentem, volebat hunc certe timorem pro fræno moderatorem contumaciæ injectum multitudinis: minus cenſens pollere Carthaginenſes, quam ut ſuperare poſſent Romanos, & plus quam ut contemnerentur. Id ipſum vero Catoni anceps viſum, laſcivienti populo, & crebro ex licentia offendenti, urbem antiquitus quidem magnam, tum vero etiam quod fracta eſſet ærumnis, ſobriam imminere: quin potius metus externos imperii eſſe ſemel exſcindendos, ut ita opportunius inteſtinis malis medendis vacarent. Ita ſuſcitaſſe Cato dicitur tertium & ſupremum bellum Punicum. Affecto bello exceſſit vita, vaticinatus de viro qui finem impoſiturus bello eſſet. Hic tum quidem juvenis erat, ſed tribunus militum, ſpecimen in conflictibus prudentiæ & animi præbebat. Id Romam nuntiatum, quum perveniſſet ad aures Catonis, dixiſſe eum perhibent,

Huic modo cor ſoli eſt, reliquī velut umbra feruntur.

Hanc

ταύτην μὲν οὖν τὴν ἀπόφασιν ταχὺ δι' ἔργων ἐβεβαίωσεν ὁ Σκιπίων. ὁ δὲ Κάτων ἀπέλιπε γενεὰν, ἕνα μὲν υἱὸν ἐκ τῆς ἐπιγαμηθείσης, ᾧ παρώνυμον ἔφαμεν γενέσθαι Σαλώνιον, ἕνα δὲ υἱωνὸν ἐκ τοῦ τελευτήσαντος υἱοῦ. καὶ Σαλώνιος μὲν ἐτελεύτησε στρατηγῶν, ὁ δ' ἐξ αὐτοῦ γενόμενος Μάρκος ὑπάτευσεν. ἦν δὲ πάππος οὗτος τοῦ φιλοσόφου Κάτωνος, ἀνδρὸς ἀρετῇ καὶ δόξῃ τῶν κατ' αὐτὸν ἐπιφανεστάτου γενομένου.

Hanc prædictionem brevi Scipio re confirmavit. Progeniem Cato reliquit unum filium ex ſecunda uxore, cui cognomen factum Salonio diximus: unum etiam ex defuncto filio nepotem. Salonius in prætura deceſſit: cujus filius Marcus conſul fuit, avus Catonis philoſophi, viri virtute & laude ſua ætate clariſſimi.

Γεγραμ-

Γεγραμμένων δὲ καὶ περὶ τούτων τῶν ἀξίων μνήμης, ὅλος ὁ τούτου βίος ὅλῳ τῷ θατέρου παρατεθεὶς, οὐκ εὐθεώρητον ἔχει τὴν διαφορὰν, ἐναφανιζομένην πολλαῖς καὶ μεγάλαις ὁμοιότησιν. εἰ δὲ δεῖ κατὰ μέρος τῇ συγκρίσει διαλαβεῖν, ὥσπερ ἔπος, ἢ γραφὴν, ἑκάτερον, τὸ μὲν ἐξ οὐχ ὑπαρχούσης ἀφορμῆς εἰς πολιτείαν καὶ δόξαν ἀρετῇ καὶ δυνάμει προελθεῖν, ἀμφοτέροις κοινόν ἐστι. φαίνεται δ' ὁ μὲν Ἀριστείδης, οὔπω τότε μεγάλων οὐσῶν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ταῖς οὐσίαις ἔτι συμμέτροις καὶ ὁμαλοῖς ἐπιβαλὼν δημαγωγοῖς καὶ στρατηγοῖς, ἐπιφανὴς γενέσθαι. τὸ γὰρ μέγιστον ἦν τίμημα τότε τῶν πεντακοσίων μεδίμνων, τὸ δὲ δεύτερον, ἱππεῖς, τριακοσίων· ἔσχατον δὲ καὶ τρίτον, οἱ ζευγῖται, διακοσίων. ὁ δὲ Κάτων ἐκ πολίχνης τε μικρᾶς καὶ διαίτης ἀγροίκου δοκούσης φέρων ἀφῆκεν ἑαυτὸν ὥσπερ εἰς πέλαγος ἀχανὲς, τὴν ἐν Ῥώμῃ πολιτείαν, οὐκέτι Κουρίων καὶ Φαβρικίων καὶ Ὀστιλίων ἔργον οὖσαν ἡγεμόνων, οὐδ' ἀπ' ἀρότρου καὶ σκαφίου πένητας καὶ αὐτουργοὺς ἀναβαίνοντας ἐπὶ τὸ βῆμα προσιεμένην ἄρχοντας καὶ δημαγωγοὺς, ἀλλὰ πρὸς γένη μεγάλα καὶ πλούτους, καὶ νομὰς καὶ σπουδαρχίας ἀποβλέπειν εἰθισμένην, καὶ δι' ὄγκον ἤδη

καὶ

Expositis horum rebus memoratu dignis, tota hujus vita toti oppoſita alterius, non lucidum habet diſcrimen, ſed multis & magnis id offuſcatur ſimilitudinibus. Quod ſi membratim collatione tractandus uterque eſt, ut poema vel tabula picta, hoc quidem eſt commune ambobus, quod nullo ſubſidio aſpiraverunt ad rempublicam & honorem, niſi virtute & fortitudine. Videtur autem Ariſtides nondum pollente populo Athenienſe, & quum opibus eſſent concionatores & duces adhuc moderatis & paribus, exortus eluxiſſe. Nam maximus id temporis erat cenſus quingentum medimnum, ſecundus equeſtris tricenum, ultimus & tertius Zeugitæ ducenum. Cato vero ex oppidulo exiguo, & vita quæ ruſticana videbatur, in rempublicam Romanam ſeſe ſicut in vaſtum pelagus præcipitavit: remotam jam a Curiis, Fabriciis, & Hoſtiliis rectoribus, neque ab aratro & bipalio pauperes & operarios ad roſtra admittentem magiſtratus & concionatores: ſed claritatem familiarum, & divitias & largitiones & prenſationes aſſuefactam reſpicere, ob magnitudinemque & po-

tentiam

καὶ δύναμιν, ἐνευφῶσαν τοῖς ἄρχειν ἀξιοῦσιν. οὐκ ἦν δ' ὅμοιον ἀντιπάλῳ χρῆσθαι Θεμιστοκλεῖ, μήτ' ἀπὸ γένους λαμπρῷ, καὶ κεκτημένῳ μέτρια· (πέντε γὰρ ἢ τριῶν ταλάντων οὐσίαν αὐτῷ γενέσθαι λέγουσιν, ὅτε πρῶτον ἥπτετο τῆς πολιτείας·) καὶ πρὸς Σκιπίωνας Ἀφρικανοὺς, καὶ Σερουϊλίους Γάλβας, καὶ Κοϊντίους Φλαμινίους ἁμιλλᾶσθαι περὶ πρωτείων, μηδὲν ὁρμητήριον ἔχοντα πλὴν φωνὴν παρρησιαζομένην ὑπὲρ τῶν δικαίων.

Ἔτι δ' Ἀριστείδης μὲν ἐν Μαραθῶνι, καὶ πάλιν ἐν Πλαταιαῖς, δέκατος ἦν στρατηγός· Κάτων δὲ, δεύτερον μὲν ὕπατος ᾑρέθη, πολλῶν ἀντιμετιόντων, δεύτερον δὲ τιμητὴς, ἑπτὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ πρώτους ἁμιλλωμένους ὑπερβαλλόμενος. καὶ μὴν Ἀριστείδης μὲν ἐν οὐδενὶ τῶν κατορθωμάτων γέγονε πρῶτος, ἀλλὰ Μιλτιάδης ἔχει τοῦ Μαραθῶνος τὸ πρωτεῖον, Θεμιστοκλῆς δὲ, τῆς Σαλαμῖνος· ἐν δὲ Πλαταιαῖς φησὶν Ἡρόδοτος ἀνελέσθαι καλλίστην νίκην Παυσανίαν. Ἀριστείδῃ δὲ καὶ τῶν δευτερείων ἀμφισβητοῦσι Σωφάναι καὶ Ἀμεινίαι καὶ Καλλίμαχοι καὶ Κυναίγειροι, διαπρεπῶς ἀριστεύσαντες ἐν ἐκείνοις τοῖς ἀγῶσι. Κάτων δ' οὐ μόνον αὐτὸς ὑπατεύων ἐπρώτευσε καὶ χειρὶ καὶ γνώμῃ κατὰ τὸν Ἰβηρικὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ χιλιαρχῶν περὶ Θερμοπύλας, ὑπατεύοντος ἑτέρου, τὴν δόξαν ἔσχε τῆς νίκης, μεγάλας ἐπ' Ἀντίοχον Ῥωμαίοις ἀναπετάσας κλεισιάδας, καὶ πρόσω μόνον ὁρῶντι τῷ βασιλεῖ περιστήσας κατὰ νώτου τὸν πόλεμον. ἐκείνη γὰρ ἡ νίκη, περιφανῶς ἔργον οὖσα Κάτωνος, ἐξήλασε τῆς Ἑλλάδος τὴν Ἀσίαν, καὶ παρέσχεν ἐπιβατὴν αὖθις Σκιπίωνι. πολεμοῦντες μὲν οὖν ἀήττητοι γεγόνασιν ἀμφότεροι,

περὶ

tentiam ſuam honores petentibus inſultantem. Neque vero par erat adverſarium habere Themiſtoclem, neque natalibus clarum & modicis fortunis, (nam quinque aut trium talentorum facultates ferunt ei fuiſſe quum rempub. acceſſit) ac cum Scipionibus Africanis, Serviliis Galbis, Quintiis Flaminiis luctari de primatu, nullo adjumento præterquam lingua pro jure libera ſuccinctum.

Præterea ad Marathonem Ariſtides, & iterum ad Platæas decimus dux fuit: Cato ſecundus conſul multis eſt competitoribus renuntiatus, ſecundus item cenſor candidatis prælatus ſeptem nobiliſſimis viris & primariis. Jam in nulla victoria fuit princeps Ariſtides: ſed fert Marathoniæ Miltiades primas, Themiſtocles Salaminiæ: Platæenſem Herodotus eſt autor pulcherrimam victoriam attuliſſe Pauſaniam. Cum Ariſtide etiam de ſecunda palma, Sophanes & Aminiæ, & Callimachi & Cynægiri ambigunt, qui fortiſſime ſe illis in prœliis geſſere: Cato non tantum in conſulatu ſuo principatum manu & conſilio obtinuit bello Hiſpanienſi, ſed & tribunus militum ad Thermopylas auſpiciis alienis gloriam tulit victoriæ: quod magnam feneſtram in Antiochum Romanis aperuiſſet, & a fronte ſolum proſpicienti intorſiſſet regi a tergo bellum. Nempe illa victoria, quæ plane Catonis fuit opus, exegit Græcia Aſiam, eamque ſtratam inde præbuit L. Scipioni. Atque bello quidem invictus uterque fuit,

domi

περὶ δὲ τὴν πολιτείαν Ἀριστείδης μὲν ἔπταισεν, ἐξοστρακισθεὶς καὶ καταστασιασθεὶς ὑπὸ Θεμιστοκλέους· Κάτων δ', οἵπερ ἦσαν ἐν Ῥώμῃ δυνατώτατοι καὶ μέγιστοι, πᾶσιν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀντιπάλοις χρώμενος, καὶ μέχρι γήρως, ὥσπερ ἀθλητὴς, ἀγωνιζόμενος, ἄπτωτα διετήρησεν ἑαυτόν. πλείστας δὲ καὶ φυγὼν δημοσίας δίκας, καὶ διώξας, πολλὰς μὲν εἷλε, πάσας δ' ἀπέφυγε, πρόβλημα τοῦ βίου, καὶ δραστήριον ὄργανον ἔχων τὸν λόγον· ᾧ δικαιότερον ἄν τις, ἢ τύχῃ καὶ δαίμονι τοῦ ἀνδρὸς, τὸ μηδὲν παθεῖν παρ' ἀξίαν ἀνατιθείη. μέγα γὰρ καὶ Ἀριστοτέλει τῷ φιλοσόφῳ τοῦτο προσεμαρτύρησεν Ἀντίπατρος, γράφων περὶ αὐτοῦ μετὰ τὴν τελευτὴν, ὅτι πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ ἀνὴρ καὶ τὸ πιθανὸν εἶχεν.

Ὅτι μὲν δὴ τῆς πολιτικῆς ἄνθρωπος ἀρετῆς οὐ κτᾶται τελειοτέραν, ὁμολογούμενόν ἐστι· ταύτης δέ που μόριον οἱ πλεῖστοι τὴν οἰκονομικὴν οὐ μικρὸν τίθενται. καὶ γὰρ ἡ πόλις, οἴκων τι σύστημα καὶ κεφάλαιον οὖσα, ῥώννυται πρὸς τὰ δημόσια, τοῖς ἰδίοις βίοις τῶν πολιτῶν εὐθενούντων. ὅπου καὶ Λυκοῦργος ἐξοικίσας μὲν ἄργυρον, ἐξοικίσας δὲ χρυσὸν τῆς Σπάρτης, νόμισμα δὲ διεφθαρμένου πυρὶ σιδήρου θέμενος αὐτοῖς, οἰκονομίας οὐκ ἀπήλλαξε τοὺς πολίτας, ἀλλὰ τὰ τρυφῶντα καὶ ὕπουλα καὶ φλεγμαίνοντα τοῦ πλούτου περιελὼν, ὅπως εὐπορήσωσι τῶν ἀναγκαίων καὶ χρησίμων ἅπαντες, ὡς ἄλλος οὐδεὶς νομοθέτης προὐνόησε, τὸν ἄπορον καὶ ἀνέστιον καὶ πένητα σύνοικον ἐπὶ κοινωνίᾳ πολιτείας, μᾶλλον τοῦ πλουσίου καὶ ὑπερόγκου φοβηθείς. φαίνεται τοίνυν ὁ μὲν Κάτων οὐδέν τι φαυλότερος οἴκου προστάτης ἢ πόλεως γενόμενος. καὶ γὰρ αὐ-

τὸς

domi vero impegit Ariſtides, in exilium ejectus, & factione Themiſtoclis oppreſſus: Cato quum omnes pene civitatis Romanæ potentiſſimos & primos haberet adverſarios, & ad ſenectutem uſque inſtar athletæ cum iis decertaret, conſervavit ſe incolumem. Plurimis vero publicis judiciis hinc reus, hinc accuſator, multos damnavit, & omnibus liberatus fuit: propugnaculo vitæ & ſtrenuo inſtructus organo eloquentia, cui verius quam caſui vel fortunæ ejus, quod illæſa permanſerit dignitate, acceptum referas. Nam inſignem hanc Ariſtoteli quoque philoſopho tribuit Antipater laudem, ſcribens de eo jam defuncto, inter cæteras virtutes etiam facultate præditum eum fuiſſe flectendi quo vellet animos.

Porro politica virtute habere hominem nullam excellentiorem eſt indubitatum: cujus certe partem plerique œconomicam cenſent non minimam. Civitas enim, quæ domiciliorum eſt collectio & tanquam ſumma, ex privatorum opulentia res publica vires & robur acquirit. Quando etiam Lycurgus, qui exterminato ex Sparta auro, exterminato argento, ex corrupto igni nummos ferro civibus ſanxit, non ſolvit eos œconomia, verum præciſo luxu, putrida ſanie & tumore divitiarum, ut rerum copia neceſſariarum & utilium omnibus ſuppeditaret, ſupra omnes alios legiſlatores providit: inopem, nudum, pauperem civem in reipublicæ communione, præ divite & circumfluente opibus formidans. Cato autem non deterior videtur domus rector quam civitatis fuiſſe. Etenim & amplificavit

τὸς ηὔξησε τὸν αὐτοῦ βίον, καὶ κατέστη διδάσκαλος οἰκονομίας καὶ γεωργίας ἑτέροις, πολλὰ καὶ χρήσιμα περὶ τούτων συλλεξάμενος. Ἀριστείδης δὲ τῇ πενίᾳ καὶ τὴν δικαιοσύνην συνδιέβαλεν, ὡς οἰκοφθόρον καὶ πτωχοποιὸν, καὶ πᾶσι μᾶλλον ἢ τοῖς κεκτημένοις ὠφέλιμον. καίτοι πολλὰ μὲν Ἡσίοδος πρὸς δικαιοσύνην ἅμα καὶ οἰκονομίαν παρακαλῶν ἡμᾶς εἴρηκεν, καὶ τὴν ἀργίαν ὡς ἀδικίας ἀρχὴν λελοιδόρηκεν. εὖ δὲ καὶ Ὁμήρῳ πεποίηται,

——— ἔργον δέ μοι οὐ φίλον ἦεν,
Οὐδ᾽ οἰκωφελίη, ἥ τε τρέφει ἀγλαὰ τέκνα·
Ἀλλά μοι αἰεὶ νῆες ἐπήρετμοι φίλαι ἦσαν,
Καὶ πόλεμοι, καὶ ἄκοντες εὔξεστοι, καὶ ὀϊστοί·

ὡς τοὺς αὐτοὺς ἀμελοῦντας οἰκίας, καὶ ποριζομένους ἐξ ἀδικίας. οὐ γὰρ ὡς τοὔλαιον οἱ ἰατροί φασι τοῦ σώματος εἶναι τοῖς μὲν ἐκτὸς ὠφελιμώτατον, τοῖς δ᾽ ἐντὸς βλαβερώτατον, οὕτως ὁ δίκαιος ἑτέροις μέν ἐστι χρήσιμος, αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν ἰδίων ἀκηδής. ἀλλ᾽ ἔοικε ταύτῃ πεπηρῶσθαι τῷ Ἀριστείδῃ τὸ πολιτικὸν, εἴπερ, ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσιν, οὐδὲ προῖκα ταῖς θυγατρίοις, οὐδὲ ταφὴν αὐτῷ καταλιπέσθαι προὐνόησεν. ὅθεν ὁ μὲν Κάτωνος οἶκος, ἄχρι γένους τετάρτου, στρατηγοὺς καὶ ὑπάτους τῇ Ῥώμῃ παρεῖχε· καὶ γὰρ υἱωνοὶ καὶ τούτων ἔτι παῖδες ἦρξαν ἀρχὰς τὰς μεγίστας. τοῦ δ᾽ Ἀριστείδου τοῦ πρωτεύσαντος Ἑλλήνων γενεὰς ἡ πολλὴ καὶ ἄπορος πενία, τοὺς μὲν εἰς ἀγυρτικοὺς κατέβαλε πίνακας, τοὺς δὲ δημοσίᾳ τὰς χεῖρας ἐράνῳ δι᾽ ἔνδειαν ὑπέχειν ἠνάγ-

plificavit facultates ſuas, & præceptor extitit aliis œconomiæ & agriculturæ, multaque de his & frugifera in ſcriptis ſuis collegit. Ariſtides vero paupertate ſua etiam falſo crimini ſubjecit, velut domus peſtem & calamitatem, juſtitiam, omnibuſque potius quam illis qui ea ſunt præditi fructuoſam. Atqui multa Heſiodus ad juſtitiam ſimul & rem familiarem curandam, quo nos excitaret adduxit, ignaviamque ut injuſtitiæ eſt fontem inſectatus. Præclare quoque Homerus cecinit,

—— *nec erat mihi cura laboris*
Tollendis natis, non ſollicitudo peculi:
At mihi dulce citas pelago deducere naves,
Bellaque grata mihi, jaculum leve, dura ſagitta.

Quaſi ſint iidem qui in re familiari ſunt diſſoluti, & qui tolerant vitam ex injuria. Neque enim ut oleum medici autumant eſſe corpori foris ſaluberrimum, intus inimiciſſimum; ita juſtus aliis conſulit, ſui & ſuorum eſt incurioſus. Verum hac parte dicas artes civiles claudicaſſe Ariſtidis. Siquidem (ut plerique dictitant) non providit ut vel dotem filiabus, vel ſibi ipſi relinqueret funeris impenſam. Unde exhibuit Romæ Catonis familia uſque in quartam ſtirpem prætores & conſules. Nam ejus nepotes horumque filii ſummos honores geſſere. Ariſtidis autem familiæ, qui princeps fuit Græciæ, gravis & extrema paupertas, partim eorum ad præſtigiatrices tabulas redegit, partim ad ſtipem publice accipiendam adegit ob inopiam manus porrigere:

ἠνάγκασεν, οὐδενὶ δὲ λαμπρὸν οὐδὲν, οὐδ᾽ ἄξιον ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς φρονῆσαι παρέσχεν.

Ἢ τοῦτο πρῶτον ἀμφιλογίαν ἔχει· πενία γὰρ αἰσχρὸν οὐδαμοῦ μὲν δι᾽ αὑτήν, ἀλλ᾽ ὅπου δεῖγμα ῥαθυμίας ἐστιν, ἀκρασίας, πολυτελείας, ἀλογιστίας· ἀνδρὶ δὲ σώφρονι, καὶ φιλοπόνῳ, καὶ δικαίῳ, καὶ ἀνδρείῳ, καὶ δημοσιεύοντι, ταῖς ἀρεταῖς ἁπάσαις συνοῦσα, μεγαλοψυχίας ἐστὶ καὶ μεγαλοφροσύνης σημεῖον. οὐ γάρ ἐστι πράττειν μεγάλα, φροντίζοντα μικρῶν· οὐδὲ πολλοῖς δεομένοις βοηθεῖν, πολλῶν αὐτὸν δεόμενον. μέγα δ᾽ εἰς πολιτείαν ἐφόδιον, οὐχ ὁ πλοῦτος, ἀλλ᾽ αὐτάρκεια, τῷ μηδενὸς ἰδίᾳ τῶν περιττῶν δεῖσθαι, πρὸς οὐδεμίαν ἀσχολίαν ἄγουσα τῶν δημοσίων. ἀπροσδεὴς μὲν γὰρ ἁπλῶς ὁ Θεός, ἀνθρωπίνης δ᾽ ἀρετῆς, ᾧ συνάγεται πρὸς τὸ ἐλάχιστον ἡ χρεία, τοῦτο τελειότατον καὶ θειότατον. ὡς γὰρ σῶμα τὸ καλῶς πρὸς εὐεξίαν κεκραμένον, οὔτ᾽ ἐσθῆτος οὔτε τροφῆς δεῖται περιττῆς, οὕτω καὶ βίος καὶ οἶκος ὑγιαίνων ἀπὸ τῶν τυχόντων διοικεῖται. δεῖ δὲ τῇ χρείᾳ σύμμετρον ἔχειν τὴν κτῆσιν· ὡς ὅ, τε πολλὰ συνάγων, ὀλίγοις δὲ χρώμενος, οὐκ ἔστιν αὐτάρκης, ἀλλ᾽ εἴτε μὴ δεῖται τῆς παρασκευῆς ὧν οὐκ ὀρέγεται, μάταιος, εἴτ᾽ ὀρέγεται, μικρολογίᾳ κολούων τὴν ἀπόλαυσιν, ἄθλιος. αὐτοῦ γέ τοι Κάτωνος ἡδέως ἂν πυθοίμην, εἰ μὲν ἀπολαυστὸν ὁ πλοῦτός ἐστι, τί σεμνύνῃ τῷ πολλὰ κεκτημένος ἀρκεῖσθαι μετρίοις; εἰ δὲ λαμπρόν ἐστιν, ὥσπερ ἐστιν, ἄρτῳ τε χρήσασθαι τῷ προστυχόντι, καὶ πιεῖν ὃν ἐργάται πίνουσι καὶ θεράποντες οἶνον, καὶ πορφύρας

re: nemini vero facultatem rei ullius præclaræ aut ex ipſius dignitate gerendæ permiſit.

An vero hoc primum in controverſiam venire poteſt? Nam turpis paupertas eſt, non quidem ſua ſponte, ſed ubi ſocordiæ, intemperantiæ, luxus, incuriæ eſt indicium: at in viro temperante, induſtrio, juſto, forti, rempub. gerente, omnibus conſociata virtutibus, animi eſt inſigne magni & excelſi. Neque enim res magnas ſuſcipias, ſi cura te tangat minutarum: neu multis egentibus opituleris, ſi multorum ſis ipſe indigus. Eſt vero compendium ad rempub. tractandam magnum, non opulentia, ſed rebus contentum eſſe ſuis: quæ virtus, quod nullam rem ſuperfluam privatim requirat, haud abducit mentem a rebus publicis agendis. Quippe liber eſt prorſus ab omni egeſtate Deus: ex humana virtute, quæ minime eget, ea demum abſolutiſſima eſt & diviniſſima. Ut enim corpus ad bonum habitum temperatum, nullum deſiderat vel veſtitum vel victum exquiſitum, ita homo & domus ſana copiis tolerat ſe tenuibus. Debet autem uſui reſpondere divitiarum comparatio. Nam multa qui congerit, quum utatur paucis, non eſt contentus; ſed ſive non requirit, paratu eorum quæ non appetit, vanus: ſive appetit, & fruitionem comprimit præ ſordibus, miſer eſt. Ipſum certe Catonem libenter rogem, ſi divitias ideo quærimus quo his fruamur, quid ſe jactet, quod magnis comparatis copiis, ſit modicis contentus? Sin vero res eſt luculenta, ut eſt, quocunque pane veſci, ac bibere vinum quod bibunt operæ & ſervitia, nec concupiſcere purpu-

ram

φύρας μὴ δεηθῆναι, μήτ' οἰκίας κεκονιαμένης, οὐδὲν οὔτ' Ἀριστείδης, οὔτ' Ἐπαμεινώνδας, οὔτε Μάνιος Κούριος, οὔτε Γάϊος Φαβρίκιος ἐνέλιπον τοῦ προσήκοντος, χαίρειν ἐάσαντες τὴν κτῆσιν ὧν τὴν χρῆσιν ἀπεδοκίμαζον. οὐ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον ἀνθρώπῳ γογγυλίδας ἥδιστον ὄψον πεποιημένῳ, καὶ δι' αὐτοῦ ταύτας ἕψοντι, ματτούσης ἅμα τῆς γυναικὸς ἄλφιτα, τοσαυτάκις περὶ ἀσσαρίου θρυλλεῖν, καὶ γράφειν ἀφ' ἧς ἄν τις ἐργασίας τάχιστα πλούσιος γένοιτο. μέγα γὰρ τὸ εὐτελὲς καὶ αὔταρκες, ὅτι τῆς ἐπιθυμίας ἅμα καὶ τῆς φροντίδος ἀπαλλάττει τῶν περιττῶν. διὸ καὶ τοῦτο φασὶν ἐν τῇ Καλλίου δίκῃ τὸν Ἀριστείδην εἰπεῖν, ὡς αἰσχύνεσθαι πενίαν προσήκει τοῖς ἀκουσίως πενομένοις, τοῖς δ', ὥσπερ αὐτὸς, ἑκουσίως, ἐγκαλλωπίζεσθαι. γελοῖον γὰρ οἴεσθαι ῥᾳθυμίας εἶναι τὴν Ἀριστείδου πενίαν, ᾧ παρῆν, αἰσχρὸν εἰργασμένῳ μηδὲν, ἀλλ' ἕνα σκυλεύσαντι βάρβαρον, ἢ μίαν σκηνὴν καταλαβόντι, πλουσίῳ γενέσθαι. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τούτων.

Στρατηγίαι δὲ τοῦ μὲν Κάτωνος, οὐδὲν ὡς μεγάλοις πράγμασι μέγα προσέθηκαν, ἐν δὲ ταῖς Ἀριστείδου, τὰ κάλλιστα καὶ λαμπρότατα καὶ πρῶτα τῶν Ἑλληνικῶν ἔργων ἐστὶν, ὁ Μαραθὼν, ἡ Σαλαμὶς, αἱ Πλαταιαί. καὶ οὐκ ἄξιον δήπου παραβάλλειν τῷ Ξέρξῃ τὸν Ἀντίοχον, καὶ τὰ περιαιρεθέντα τῶν Ἰβηρικῶν πόλεων τείχη, ταῖς τοσαύταις μὲν ἐν γῇ, τοσαύταις δ' ἐν θαλάσσῃ πεσούσαις μυριάσιν. ἐν οἷς Ἀριστείδης ἔργῳ μὲν οὐδενὸς ἐλείπετο, δόξης δὲ καὶ στεφάνων, ὥσπερ ἀμέλει πλούτου καὶ χρημάτων, ὑφή-

κατο

ram vel ædes tectorio inductas, haudquaquam vel Ariſtides, vel Epaminondas, vel M. Curius, vel C. Fabricius officio ſuo defuerunt, qui in parandis non elaboraverunt iis, quorum non probabant uſum. Neque enim neceſſarium erat homini, qui pro delicatiſſimo cibo rapas haberet, quique eas ipſe coqueret, dum pinſeret panem uxor, toties de uno jactare aſſe, & ſcribere quo quæſtu quam citiſſime evadas dives. Eſt namque ingens bonum, exiguo contentum eſſe: quia cupiditatem ſimul & curam eximit rerum ſuperfluarum. Itaque hoc Ariſtidem in Calliæ judicio aiunt dixiſſe, illis erubeſcendam paupertatem, qui inviti pauperes ſint: his qui, ut ipſe, libenter, ex ea gloriandum. Quippe ridiculum ſit ignaviæ putare vertendam Ariſtidis inopiam, cui licebat citra ullam turpitudinis notam, unum ſpolianti barbarum, vel unum tabernaculum occupanti, evadere pecunioſo. Sed de his jam ſatis.

Porro Catonis militaria imperia nihil ut magnis rebus magni momenti adjecere: in Ariſtidis expeditionibus pulcherrimæ, ſplendidiſſimæque & primæ a Græcis res geſtæ ſunt, Marathon, Salamis, Platææ. Neque profecto conferendus cum Xerxe Antiochus ſit, neque diruti oppidorum Hiſpanicorum muri legionibus tam innumeris qua terra qua mari proſtratis: ubi factis Ariſtides nulli ceſſit, gloriam vero & laureas, ſicut etiam opes & pecuniam conceſſit

illi

κατο τοῖς μᾶλλον δεομένοις, ὅτι καὶ πάντων τούτων διέφερεν. ἐγὼ δ᾽ οὐ μέμφομαι μὲν Κάτωνος τὸ μεγαλαυχεῖν ἀεὶ καὶ πρῶτον ἑαυτὸν ἁπάντων τίθεσθαι. καίτοι φησὶν ἔν τινι λόγῳ, τὸ ἐπαινεῖν αὐτὸν, ὥσπερ τὸ λοιδορεῖν, ἄτοπον εἶναι· τελειότερος δέ μοι δοκεῖ πρὸς ἀρετὴν, τοῦ πολλάκις ἑαυτὸν ἐγκωμιάζοντος, ὁ μηδ᾽ ἑτέρων τοῦτο ποιούντων δεόμενος. τὸ γὰρ ἀφιλότιμον, οὐ μικρὸν εἰς πρᾳότητα πολιτικὴν ἐφόδιον· καὶ τοὐναντίον, ἡ φιλοτιμία, χαλεπὸν, καὶ φθόνου γονιμώτατον, ἧς ὁ μὲν ἀπήλλακτο παντάπασιν, ὁ δὲ καὶ πάνυ πολλῆς μετεῖχεν. Ἀριστείδης μέν γε Θεμιστοκλεῖ τὰ μέγιστα συμπράττων, καὶ τρόπον τινὰ τὴν στρατηγίαν αὐτοῦ δορυφορῶν, ὤρθωσε τὰς Ἀθήνας. Κάτων δ᾽ ἀντιπράττων Σκιπίωνι, μικροῦ μὲν ἀνέτρεψε καὶ διελυμήνατο τὴν ἐπὶ Καρχηδονίους αὐτοῦ στρατηγίαν, ἣ τὸν ἀήττητον Ἀννίβαν καθεῖλε. τέλος δὲ, μηχανώμενος ἀεί τινας ὑποψίας καὶ διαβολὰς, αὐτὸν μὲν ἐξήλασε τῆς πόλεως, τὸν δ᾽ ἀδελφὸν αἰσχίστῃ κλοπῆς καταδίκῃ περιέβαλεν.

Ἣν τοίνυν πλείστοις ὁ Κάτων κεκόσμηκε καὶ καλλίστοις ἐπαίνοις ἀεὶ σωφροσύνην, Ἀριστείδης μὲν ἄμικτον ὡς ἀληθῶς καὶ καθαρὰν ἐτήρησεν· αὐτοῦ δὲ τοῦ Κάτωνος ὁ παρ᾽ ἀξίαν ἅμα καὶ παρ᾽ ὥραν γάμος οὐ μικρὰν οὐδὲ φαύλην εἰς τοῦτο διαβολὴν κατεσκέδασε. πρεσβύτην γὰρ ἤδη τοσοῦτον ἐνηλίκῳ παιδὶ καὶ γυναικὶ νύμφῃ παιδὸς, ἐπιγῆμαι κόρην ὑπηρέτου καὶ δημοσιεύοντος ἐπὶ μισθῷ πατρὸς, οὐδαμοῦ καλόν. ἀλλ᾽ εἴτε πρὸς ἡδονὴν ταῦτ᾽ ἔπραξεν, εἴτ᾽ ὀργῇ, διὰ τὴν ἑταίραν ἀμυνόμενος τὸν υἱὸν, αἰσχύνην ἔχει
καὶ

illis qui ea ſitiebant impenſius, quod iis omnibus præſtaret. Ego quidem non reprehendo Catonem, quod perpetuo ſe jactaret, & primum numeraret omnium: (quamvis in quadam oratione dicat, laudare ſemetipſum & vituperare juxta ineptum eſſe) at conſummatior mihi ad virtutem videtur eo qui creber eſt in ſeipſo extollendo, ille qui ne aliorum quidem in hoc deſiderat operam. Fert enim ad civilem manſuetudinem liber ambitione animus non mediocre momentum: ambitio contra, aſpera res, invidiæque fomes maxima, qua hic prorſus caruit, ille majorem in modum fuit implicatus. Namque Themiſtoclis maximis in rebus Ariſtides adjutor, atque imperii illius quodammodo ſatelles, erexit Athenas. Cato Scipionem oppugnando, ejus in Carthaginenſes expeditionem, quæ invictum proſtravit Annibalem, pene evertit & labefactavit; denique ſtruendis ſemper aliquibus ſuſpicionibus & calumniis, hunc urbe emovit, fratremque ejus fœdiſſimi criminis damnavit peculatus.

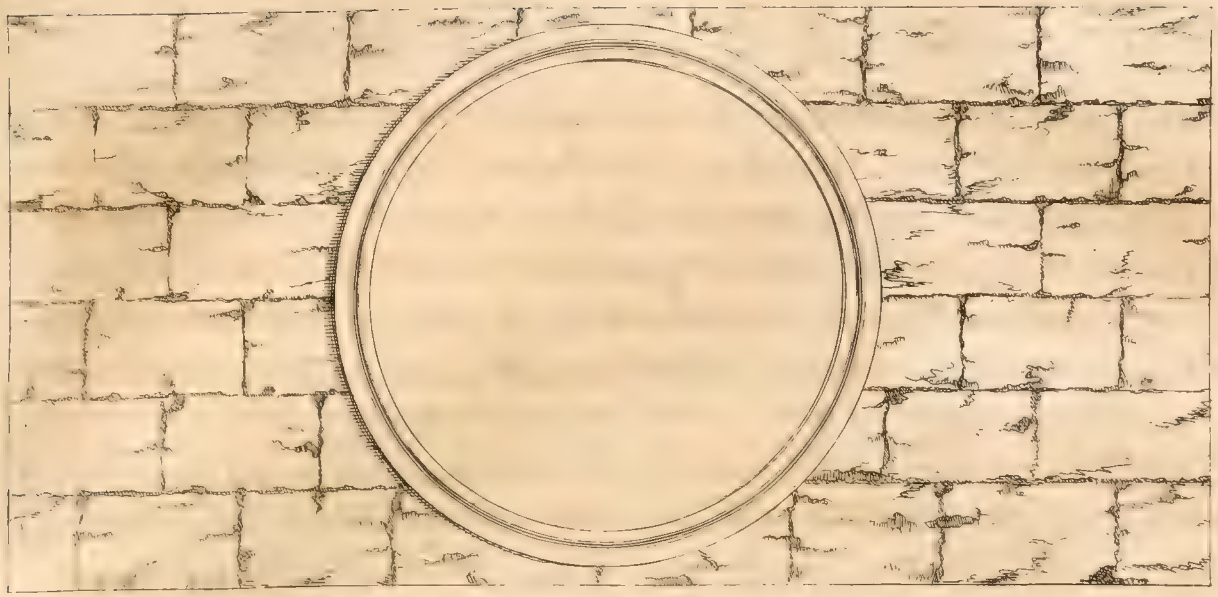
Poſtremo quam perpetuo maximis ornavit pulcherrimiſque laudibus temperantiam Cato, hanc conſervavit Ariſtides illibatam revera atque ſinceram. Ipſum Catonem conciliatæ præter dignitatem ſimul & ætatem nuptiæ, non mediocri neque levi macula aſperſerunt incontinentiæ. Nam ætate illum tam gravi, filio adulto & nurui ſuæ alteram inducere puellam uxorem, apparitoris & mercenariam operam publice præbentis filiam, minime fuerit honeſtum. Verum ſive libidine ſtimulatus hoc egit, ſive ira, ſcorti cauſa ulturus filium, &

fa-

καὶ τὸ ἔργον καὶ ἡ πρόφασις. ᾧ δ' αὐτὸς ἐχρήσατο λόγῳ κατειρωνευόμενος τὸ μειράκιον, οὐκ ἦν ἀληθής. εἰ γὰρ ἐβούλετο παῖδας ἀγαθοὺς ὁμοίως τεκνῶσαι, γάμον ἔδει λαβεῖν γενναῖον, ἐξ ἀρχῆς σκεψάμενον· οὐχ ἕως μὲν ἐλάνθανεν ἀνεγγύῳ γυναικὶ καὶ κοινῇ συγκοιμώμενος, ἀγαπᾷν· ἐπεὶ δ' ἐφωράθη, ποιήσασθαι πενθερὸν, ὃν ῥᾷστα πείσειν, οὐχ ὃ κάλλιστα κηδεύσειν ἔμελλεν.

factum & prætextus cum probro eſt conjunctus. Nam qua ipſe uſus eſt ratione, cavillans apud filium, falſa erat. Si enim æque egregios gignere cupiebat liberos, debebat re a principio deliberata generoſam uxorem ducere; non quamdiu occulta fuit ſua cum muliere non juſta & vulgari conſuetudo, temperare: ubi vero res detecta eſt, ſocerum facere eum qui facillime aſſenſurus, non affinitate ornamento ei erat futurus.

ΦΙΛΟ-

ΦΙΛΟΠΟΙΜΗΝ.

ΚΑσανδρος ἦν ἐν Μαντινείᾳ γένους τε πρώτου, καὶ δυνηθεὶς ἐν τοῖς μάλιστα τῶν πολιτῶν· τύχῃ δὲ χρησάμενος, καὶ τὴν ἑαυτοῦ φυγὼν, ἧκεν εἰς Μεγάλην πόλιν, οὐχ ἥκιστα διὰ τὸν Φιλοποίμενος πατέρα Κραῦσιν, ἄνδρα πάντων ἕνεκα λαμπρὸν, ἰδίᾳ δὲ πρὸς ἐκεῖνον οἰκείως ἔχοντα. ζῶντος μὲν οὖν αὐτοῦ, πάντων ἐτύγχανε, τελευτήσαντος δὲ, τὴν ἀμοιβὴν τῆς φιλοξενίας ἀποδιδοὺς, ἔθρεψεν αὐτοῦ τὸν υἱὸν ὀρφανὸν ὄντα, καθάπερ φησὶν Ὅμηρος ὑπὸ τοῦ Φοίνικος τὸν Ἀχιλλέα τραφῆναι, γενναίαν τινὰ καὶ βασιλικὴν τοῦ ἤθους εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πλάσιν καὶ αὔξησιν λαμβάνοντος. ἤδη δὲ τοῦ Φιλοποίμενος ἀντίπαιδος ὄντος, Ἔκδημος καὶ Δημοφάνης οἱ Μεγαλοπολῖται διεδέξαντο τὴν ἐπιμέλειαν, Ἀρκεσιλάῳ συνήθεις ἐν Ἀκαδημίᾳ γεγονότες, καὶ φιλοσοφίαν μάλιστα τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἐπὶ πολιτείαν καὶ πράξεις προαγαγόντες. οὗτοι καὶ τὴν ἑαυτῶν πατρίδα τυραννίδος ἀπήλλαξαν, τοὺς ἀποκτενοῦντας Ἀρι-

στό-

CASSANDER Mantineæ ſumma nobilitate fuit & autoritate inter cives pollens imprimis. Hic fortunæ fluctibus domo profugus Megalopolin ſe contulit: potiſſimum Crauſis gratia patris Philopœmenis, viri cum omni præfulgentis gloria, tum vero privatim ei familiaritate conjuncti. Ab hoc eſt ſuperſtite cultus omni genere officiorum. Quo mortuo, ut vices rependeret illi hoſpitalitatis, filium ejus orbum educavit: quo modo Phœnicis ait Homerus fuiſſe Achillem alumnum. Unde generoſis & regiis a teneris uſque unguiculis conformatus fuit & adolevit moribus. Ubi jam pubertatem Philopœmen attigit, Ecdemus Demophaneſque Megalopolitani, qui familiares Arceſilai in Academia fuerant, atque philoſophiam præ æqualibus ſuis in forum & negotiorum pulverem produxerant, ſuſceperunt curam ejus. Hi ſummiſſis Ariſtodemo percuſſoribus, patriam ſuam liberarunt

σόδημον κρύφα παρασκευάσαντες· καὶ Νικοκλέα τὸν Σικυώνιον τύραννον Ἀράτῳ συνεξέβαλον, καὶ Κυρηναίοις δεηθεῖσιν, τεταραγμένων τῶν κατὰ τὴν πόλιν καὶ νοσούντων, πλεύσαντες εὐνομίαν ἔθεντο, καὶ διεκόσμησαν ἄριστα τὴν πόλιν. αὐτοί γε μὴν ἐν τοῖς ἄλλοις ἔργοις καὶ τὴν Φιλοποίμενος ἐποιοῦντο παίδευσιν, ὡς κοινὸν ὄφελος τῇ Ἑλλάδι τὸν ἄνδρα τοῦτον ὑπὸ φιλοσοφίας ἀπεργασάμενοι. καὶ γὰρ, ὥσπερ ὀψίγονον ἐν γήρᾳ, ταῖς τῶν παλαιῶν ἡγεμόνων ἐπιτεκοῦσα τοῦτον ἀρεταῖς ἡ Ἑλλὰς, ἠγάπησε διαφερόντως, καὶ συνηύξησε τῇ δόξῃ τὴν δύναμιν. Ῥωμαίων δέ τις ἐπαινῶν, ἔσχατον αὐτὸν Ἑλλήνων προσεῖπεν, ὡς οὐδένα μέγαν μετὰ τοῦτον ἔτι τῆς Ἑλλάδος ἄνδρα γειναμένης, οὐδὲ αὐτῆς ἄξιον.

Ἦν δὲ τὸ μὲν εἶδος οὐκ αἰσχρὸς, ὡς ἔνιοι νομίζουσιν· εἰκόνα γὰρ αὐτοῦ διαμένουσαν ἐν Δελφοῖς ὁρῶμεν. τὴν δὲ τῆς ξένης τῆς Μεγαρικῆς ἄγνοιαν συμβῆναι λέγουσιν δι' εὐκολίαν τινὰ καὶ ἀφέλειαν αὐτοῦ. πυνθανομένη γὰρ ἔρχεσθαι πρὸς αὐτοὺς τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν, ἐθορυβεῖτο, παρασκευάζουσα δεῖπνον, οὐ παρόντος κατὰ τύχην τοῦ ἀνδρός. ἐν τούτῳ δὲ τοῦ Φιλοποίμενος εἰσελθόντος, χλαμύδιον εὐτελὲς ἔχοντος, οἰομένη τινὰ τῶν ὑπηρετῶν εἶναι καὶ πρόδρομον, παρεκάλει τῆς διακονίας συνεφάψασθαι. καὶ ὁ μὲν εὐθὺς ἀποῤῥίψας τὴν χλαμύδα τῶν ξύλων ἔσχιζεν· ὁ δὲ ξένος ἐπεισελθὼν, καὶ θεασάμενος, Τί τοῦτο, ἔφη, Φιλοποίμην; Τί γὰρ ἄλλο, ἔφη δωρίζων ἐκεῖνος, ἢ κακῆς ὄψεως δίκας δίδωμι; τοῦ δ' ἄλλου σώματος τὴν φύσιν ἐπισκώπτων ὁ Τίτος εἶπεν, Ὦ Φι-

runt tyrannide, & ad Sicyonium tyrannum expellendum Nicoclem præſto fuerunt Arato, petentibuſque Cyrenæis mare trajecerunt, ac rempublicam eorum concuſſam ſeditionibus & affectam compoſuerunt concinnaveruntque decentiſſime. Porro inter cæteras actiones, hi Philopœmenis quoque inſtitutionem curæ habuerunt, ad communem Græciæ ſalutem præceptis excolentes eum philoſophiæ. Namque Græcia, quum hunc poſt veterum virtutem ducum ſero natum edidiſſet in ſenectute, mirum in modum eſt exoſculata, potentiamque ejus una cum gloria amplificavit. Romanus vero quiſpiam celebrans eum, ultimum Græcorum appellavit: quaſi nullum Græcia exinde inclytum virum vel ipſa genuerit dignum.

Fuit ſpecie non (ut nonnulli arbitrantur) deformi: extat enim etiam nunc Delphis ſtatua ejus. Nam hoſpitis Megarenſis inſcitiæ aiunt ipſius facilitatem & ſimplicitatem dediſſe cauſam. Siquidem nuntiato prætorem Achæorum ad ſe venire, dum parat cœnam, abſente forte viro, tumultuabatur: ac quum Philopœmen interea ingrederetur obſoleta amictus chlamydula, exiſtimans aliquem eſſe ex miniſtris & antecurſorem, oravit eum miniſterio ut manum admoveret. Ille abjecta confeſtim chlamyde cœpit ligna findere. Quum autem ſuperveniret hoſpes, atque id ſpectaret, Quid hoc rei eſt (inquit) Philopœmen? Tum ille, Quid aliud quam quod fœdæ ſpeciei pendo pœnas? Titus Quintius in cæteri corporis ejus habitum cavillans, Quam pulchras

Φιλοποίμην, ὡς καλὰς χεῖρας ἔχεις καὶ σκέλη· γαστέρα δ' οὐκ ἔχεις. ἦν γὰρ ἐκ τῶν μέσων στενώτερος. τὸ μέντοι σκῶμμα πρὸς τὴν δύναμιν αὐτοῦ μᾶλλον ἐλέχθη. καὶ γὰρ ὁπλίτας ἔχων ἀγαθοὺς καὶ ἱππεῖς, χρημάτων πολλάκις οὐκ εὐπόρει. ταῦτα μὲν οὖν ἐν ταῖς σχολαῖς περὶ τοῦ Φιλοποίμενος λέγεται.

Τοῦ δ' ἤθους τὸ φιλότιμον, οὐκ ἦν παντάπασιν φιλονεικίας καθαρὸν, οὐδ' ὀργῆς ἀπηλλαγμένον· ἀλλὰ καίπερ Ἐπαμεινώνδου βουλόμενος εἶναι μάλιστα ζηλωτὴς, τὸ δραστήριον καὶ συνετὸν αὐτοῦ, καὶ ὑπὸ χρημάτων ἀπαθὲς ἰσχυρῶς ἐμιμεῖτο· τῷ δὲ πράῳ καὶ βαθεῖ καὶ φιλανθρώπῳ παρὰ τὰς πολιτικὰς διαφορὰς ἐμμένειν οὐ δυνάμενος δι' ὀργὴν καὶ φιλονεικίαν, μᾶλλον ἐδόκει στρατιωτικῆς ἢ πολιτικῆς ἀρετῆς οἰκεῖος εἶναι. καὶ γὰρ ἐκ παίδων εὐθὺς ἦν φιλοστρατιώτης, καὶ τοῖς πρὸς τοῦτο χρησίμοις μαθήμασιν ὑπήκουεν προθύμως, ὁπλομαχεῖν καὶ ἱππεύειν. ἐπεὶ δὲ καὶ παλαίειν εὐφυῶς ἐδόκει, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἐπὶ τὴν ἄθλησιν ἔνιοι τῶν φίλων καὶ τῶν ἐπιτρόπων, ἠρώτησεν αὐτοὺς μή τι πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἄσκησιν ὑπὸ τῆς ἀθλήσεως βλαβήσοιτο. τῶν δὲ φαμένων, ὅπερ ἦν, ἀθλητικὸν στρατιωτικοῦ σῶμα καὶ βίον διαφέρειν τοῖς πᾶσιν, μάλιστα δὲ δίαιταν ἑτέραν καὶ ἄσκησιν εἶναι, τῶν μὲν ὕπνῳ τε πολλῷ καὶ πλησμοναῖς ἐνδελεχέσι, καὶ κινήσεσι τεταγμέναις καὶ ἡσυχίαις αὐξόντων τε καὶ διαφυλαττόντων τὴν ἕξιν, ὑπὸ πάσης ῥοπῆς καὶ παρεκβάσεως τοῦ συνήθους, ἀκροσφαλῆ πρὸς μεταβολὴν οὖσαν· τὰ δὲ, πάσης μὲν πλάνης ἔμπειρα καὶ πάσης ἀνωμαλίας προσῆκον εἶναι, μάλιστα δὲ φέρειν ῥᾳδίως μὲν ἔν-

pulchras (inquit) manus Philopœmen & crura habes, ventrem non habes? fuit enim medio corpore gracilior. Cæterum id dictum potius eſt in vires ejus detortum. Quippe egregium peditatum & equitatum habebat, ſed deficiebatur ſæpenumero pecunia. Atque hæc in circulis de Philopœmene referuntur.

At inſita ei ambitio haud erat undequaque defæcata a pervicacia, nec ab iracundia libera, ſed qui ſtuderet imprimis eſſe Epaminondæ æmulus, ſtrenuitatem ejus & prudentiam atque abſtinentiam a divitiis egregie expreſſit: lenitatem, gravitatem, humanitatem in civilibus contentionibus non potuit retinere. Unde propter iracundiam & animum præfractum ad militares videbatur quam ad civiles artes accommodatior. Etenim fuit jam inde a puero ad rem militarem pronus, atque eo quæ conducerent diſciplinas affectabatur, gnaviter in armis ſe exercens & equitandi ſcientia. Quum vero luctari etiam ſcite videretur, ſuaderentque ei aliqui amici & curatores, ut ſe ad exercitationem athleticam conferret; rogavit eos ecquid ea exercitatio militari adferret detrimenti. Qui quum, id quod erat, athleticum corpus cum militari omnibus partibus referrent pugnare, præcipue vivendi rationem & exercitationem plane diverſam eſſe: quod illi multo ſomno, perpetua ſaturitate, ſtatis motionibus, & quiete augerent tuerenturque habitum, qui ex quolibet momento & exceſſu conſuetudinis eſſet ad converſionem lubricus: hi ad omnem debeant variationem callere & inæqualitatem, maxime vero aſſuefacti eſſe ut facile inediam tole-rent,

ἔνδειαν εἰθισμένα, ῥᾳδίως δὲ ἀγρυπνίαν· ἀκούσας ὁ Φιλοποίμην, οὐ μόνον αὐτὸς ἔφυγε τὸ πρᾶγμα καὶ κατεγέλασεν, ἀλλὰ καὶ στρατηγῶν ὕστερον, ἀτιμίαις καὶ προπηλακισμοῖς, ὅσον ἦν ἐπ' αὐτῷ, πᾶσαν ἄθλησιν ἐξέβαλλεν, ὡς τὰ χρησιμώτατα τῶν σωμάτων εἰς τοὺς ἀναγκαίους ἀγῶνας ἄχρηστα ποιοῦσαν.

Ἀπαλλαγεὶς δὲ διδασκάλων καὶ παιδαγωγῶν, ἐν μὲν ταῖς πολιτικαῖς στρατείαις, ἃς ἐποιοῦντο κλωπείας ἕνεκα καὶ λεηλασίας εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐμβάλλοντες, εἴθισεν αὐτὸν, πρῶτον μὲν ἐκστρατευόντων, ὕστερον δὲ ἀπερχομένων βαδίζειν. σχολῆς δὲ οὔσης, ἢ κυνηγῶν διεπόνει τὸ σῶμα, καὶ κατεσκεύαζε κοῦφον ἅμα καὶ ῥωμαλέον, ἢ γεωργῶν. ἦν γὰρ ἀγρὸς αὐτῷ καλὸς ἀπὸ σταδίων εἴκοσι τῆς πόλεως. εἰς τοῦτον ἐβάδιζε καθ' ἡμέραν μετὰ τὸ ἄριστον, ἢ μετὰ δεῖπνον, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐπὶ στιβαδίου τοῦ τυχόντος, ὥσπερ ἕκαστος τῶν ἐργατῶν, ἀνεπαύετο. πρωῒ δὲ ἀναστὰς καὶ συνεφαψάμενος ἔργου τοῖς ἀμπελουργοῦσιν ἢ βοηλατοῦσιν, αὖθις εἰς πόλιν ἀπῄει, καὶ περὶ τὰ δημόσια τοῖς φίλοις καὶ τοῖς ἄρχουσι συνησχολεῖτο. τὰ μὲν οὖν ἐκ τῶν στρατειῶν προσιόντα κατανήλισκεν εἰς ἵππους καὶ ὅπλα καὶ λύσεις αἰχμαλώτων· τὸν δὲ οἶκον ἀπὸ τῆς γεωργίας αὔξειν ἐπειρᾶτο, δικαιοτάτῳ τῶν χρηματισμῶν. οὐδὲ τοῦτο ποιούμενος πάρεργον, ἀλλὰ καὶ πάνυ προσήκειν οἰόμενος οἰκεῖα κεκτῆσθαι, τῶν ἀλλοτρίων ἀφεξόμενον. ἠκροᾶτο δὲ λόγων, καὶ συγγράμμασι φιλοσόφων ἐνετύγχανεν, οὐ πᾶσιν, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἐδόκει πρὸς ἀρετὴν ὠφελεῖσθαι. καὶ τῶν Ὁμηρικῶν, ὅσα τὰς πρὸς ἀνδρείαν ἐγείρειν καὶ παροξύνειν ἐνόμιζε φαντασί-

ας,

rent, facile etiam vigilias. Quo intellecto, non ſolum ipſe eam rem faſtidivit & deriſit Philopœmen, verumetiam diſciplinam omnem athleticam poſt prætor, quantum in ipſo erat, omni exegit genere contumeliarum & probrorum, quod appoſitiſſima corpora neceſſariis certaminibus redderet inhabilia.

Poſtquam vero præceptores reliquit & pædagogos, quum expeditionibus furtivis ad prædandum incurſarent cives ejus fines Laconicos, ita ſe inſtituit ut primus in expeditionem euntium eſſet, & omnium reciperet ſe poſtremus. Per otium aut venando corpus ſubigebat, qua ratione parabat agilitatem ſimul & robur: aut agrum colendo, quem lautum viginti ab urbe ſtadiis poſſidebat. Eo ſe a prandio vel a cœna conferebat quotidie, corpuſque in ſtramenta, prout ſeſe obtulerant, ut quilibet operariorum, ad quietem abjiciebat. Prima luce ad opus ſurgebat cum vinitoribus aut aratoribus, inde remeabat ad urbem, & negotia publica cum amicis & magiſtratibus tractabat. Ac compendia bellica quidem abſumebat in equos, in arma, in redimendos captivos: rem vero familiarem ex arvo ſtudebat juſtiſſimo quæſtu augere. Neque id faciebat tranſitorie: verum curandam potiſſimum rem domeſticam cenſebat ei qui temperare vellet ab alienis. Præcepta audiebat, & ſcriptis philoſophorum ſtudebat, non quibuſlibet, ſed ex quibus ſperabat fructum ſe ad virtutem capturum. Ex carminibus Homericis ſolis attendebat iis, quæ ad fortitudinem excitare & incendere exiſtimabat ani-

ni-

ας, τούτοις προσεῖχεν. τῶν δ' ἄλλων ἀναγνωσμάτων, μάλιστα τοῖς Εὐαγγέλου τακτικοῖς ἐνεφύετο, καὶ τὰς περὶ Ἀλέξανδρον ἱστορίας κατεῖχεν, τοὺς λόγους ἐπὶ τὰ πράγματα καταστρέφειν οἰόμενος, εἰ μὴ σχολῆς ἕνεκα καὶ λαλιᾶς ἀκάρπου περαίνοιτο. καὶ γὰρ τῶν τακτικῶν θεωρημάτων, τὰς ἐπὶ τοῖς πινακίοις διαγραφὰς ἐῶν χαίρειν, ἐπὶ τῶν τόπων αὐτῶν ἐλάμβανεν ἔλεγχον καὶ μελέτην ἐποιεῖτο, χωρίων συγκλινίας, καὶ πεδίων ἀποκοπὰς, καὶ ὅσα περὶ ῥείθροις ἢ τάφροις ἢ στενωποῖς πάθη καὶ σχήματα διασπωμένης καὶ πάλιν συστελλομένης φάλαγγος, ἐπισκοπῶν αὐτὸς πρὸς αὐτὸν ἐν ταῖς ὁδοιπορείαις, καὶ τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ προβάλλων. ἔοικεν γὰρ οὗτος ἀνὴρ περαιτέρω τῆς ἀνάγκης ἐμφιλοκαλῆσαι τοῖς στρατιωτικοῖς, καὶ τὸν πόλεμον ὡς ποικιλωτάτην ὑπόθεσιν τῆς ἀρετῆς ἀσπάσασθαι, καὶ ὅλως καταφρονεῖν τῶν ἀπολειπομένων, ὡς ἀπράκτων.

Ἤδη δὲ αὐτοῦ τριάκοντα ἔτη γεγονότος, Κλεομένης ὁ βασιλεὺς Λακεδαιμονίων, νυκτὸς ἐξαίφνης προσπεσὼν τῇ Μεγάλῃ πόλει, καὶ τὰς φυλακὰς βιασάμενος, ἐντὸς παρῆλθεν καὶ τὴν ἀγορὰν κατέλαβεν. ἐκβοηθήσας δὲ Φιλοποίμην, τοὺς μὲν πολεμίους οὐ κατίσχυσεν ἐξελάσαι, καίπερ ἐρρωμένως καὶ παραβόλως διαγωνισάμενος· τοὺς δὲ πολίτας τρόπον τινὰ τῆς πόλεως ἐξέκλεψεν, προσμαχόμενος τοῖς ἐπιδιώκουσιν, καὶ τὸν Κλεομένην περιεσπῶν ἐφ' ἑαυτὸν, ὡς χαλεπῶς καὶ μόλις ὕστατος ἀπελθεῖν ἀποβαλὼν τὸν ἵππον, καὶ τραυματίας γενόμενος. ἐπεὶ δὲ προσέπεμψεν αὐτοῖς ὁ Κλεομένης εἰς Μεσσήνην ἀπελθοῦσιν, τήν τε πόλιν μετὰ τῶν χρημάτων ἀποδιδοὺς καὶ τὴν

nimos. Reliquorum ſcriptorum eximie Evangeli commentariis de inſtruenda acie dabat aſſiduam operam. Terebat etiam Alexandri hiſtorias, doctrinam debere ducens ad facta tendere, niſi otii cauſa & inutilis loquacitatis perageretur. Siquidem præceptorum aciei digerendæ delineationibus, quæ eſſent in tabulis deſcriptæ, repudiatis, experimenta agebat in re præſenti, & meditationem obibat: ac locorum convexa, camporumque prærupta, & quoſcunque caſus & figuras aciei circa flumina vel foſſas vel anguſtias divellendæ, aut contra conglobandæ, ſecum in itinere faciendo, hinc ipſe expendebat, hinc proponebat comitibus ſuis. Et ſane videtur hic vir plus nimio ſtudii ad diſciplinam militarem contuliſſe, bellicaſque artes ſicut ampliſſimum ſtadium amplexus virtutis, plane contempſiſſe ſicut ignavos, quicunque ejus eſſent rudes.

Quum jam annorum triginta eſſet, rex Lacedæmoniorum Cleomenes Megalopolin repente adortus noctu eſt, oppreſſiſque excubiis in urbem irrupit, forumque tenuit. Hic Philopœmen quum ſuccurreret, non valuit expellere hoſtes, quamvis fortiter & intrepide depugnaret: cæterum cives ex urbe quaſi ſurripuit, occurrendo inſequentibus & Cleomenem in ſe retrahendo, ut ægre tandem amiſſo equo ſaucius receperit ſe poſtremus. Hinc ut per legatos iis Cleomenes, quum recepiſſent ſe Meſſenem, ſignificavit urbem ſe cum fortunis ipſorum agrumque redditu-

τὴν χώραν, ὁρῶν ὁ Φιλοποίμην τοὺς πολίτας ἀσμένως δεχομένους, καὶ σπεύδοντας ἐπανελθεῖν, ἐνέστη καὶ διεκώλυσε τῷ λόγῳ, διδάσκων ὡς οὐκ ἀποδίδωσι τὴν πόλιν Κλεομένης, προσκτᾶται δὲ τοὺς πολίτας, ἐπὶ τῷ καὶ τὴν πόλιν ἔχειν βεβαιότερον· οὐ γὰρ ἕξειν αὐτὸν ὅπως οἰκίας καὶ τείχη κενὰ φυλάξῃ καθήμενος, ἀλλὰ καὶ τούτων ὑπ' ἐρημίας ἐκπεσεῖσθαι. ταῦτα λέγων, τοὺς μὲν πολίτας ἀπέτρεψεν, τῷ δὲ Κλεομένει πρόφασιν παρέσχεν λυμήνασθαι καὶ καταβαλεῖν τὰ πλεῖστα τῆς πόλεως, καὶ χρημάτων εὐπορήσαντι μεγάλων ἀπελθεῖν.

Ἐπεὶ δὲ Ἀντίγονος ὁ βασιλεὺς βοηθῶν ἐπὶ τὸν Κλεομένην μετὰ τῶν Ἀχαιῶν ἐστράτευσεν, καὶ τὰς περὶ Σελλασίαν ἄκρας καὶ τὰς ἐμβολὰς κατέχοντος αὐτοῦ, παρέταξε τὴν δύναμιν, ἐγγὺς ἐπιχειρεῖν καὶ βιάζεσθαι διανοούμενος· ἦν μὲν ἐν τοῖς ἱππεῦσι μετὰ τῶν αὐτοῦ πολιτῶν τεταγμένος ὁ Φιλοποίμην, καὶ παραστάτας εἶχεν Ἰλλυριοὺς, οἷς τὰ λήγοντα τῆς παρατάξεως συνεπέφρακτο, πολλοῖς οὖσι καὶ μαχίμοις. εἴρητο δὲ αὐτοῖς ἐφεδρεύουσιν ἡσυχίαν ἔχειν, ἄχρις ἂν ἀπὸ θατέρου κέρως ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀρθῇ φοινικὶς ὑπὲρ σαρίσσης διατεταγμένη. τῶν δὲ ἡγεμόνων τοῖς Ἰλλυριοῖς πειρωμένων ἐκβιάζεσθαι τοὺς Λακεδαιμονίους, καὶ τῶν Ἀχαιῶν, ὥσπερ προσετέτακτο, τὴν ἐφεδρείαν ἐν τάξει διαφυλαττόντων, Εὐκλείδας ὁ τοῦ Κλεομένους ἀδελφὸς καταμαθὼν τὸ γινόμενον διάσπασμα περὶ τοὺς πολεμίους, ταχὺ τοὺς ἐλαφροτάτους τῶν ψιλῶν περιέπεμψεν ἐξόπισθεν, τοῖς Ἰλλυριοῖς ἐπιπεσεῖν κελεύσας, καὶ περισπᾶν ἐρήμους τῶν ἱππέων ἀπολελειμμένους. γινομένων

rum; cernens cives Philopœmen libenter conditionem accipere, maturareque ut domum redirent, revocavit retraxitque eos, multis verbis ob oculos ponens, non reddere velle Cleomenem urbem, ſed acquirere ſibi inſuper, quo firmius retineat urbem, cives. Neque enim poſſe illum facere ut tecta & mœnia vacua deſidens ibi ſervet, ſed hæc quoque ei propter ſolitudinem elapſura. Quibus rationibus cives quidem revocavit, cæterum locum aperuit Cleomeni ad diripiendam & diruendam maxima ex parte urbem, magnaque cum præda recedendum.

Poſtquam vero ſubveniens rex Antigonus Achæis movit cum iis in Cleomenem, illoque edita circa Sellaſiam & fauces inſidente, inſtruxit aciem juxta, certus ſigna inferre & vi irrumpere; locatus erat cum civibus ſuis Philopœmen inter equites, eique ſubſidiarii adjuncti erant Illyrii, quibus extrema acies multis & fortibus viris erat clauſa. His erat præceptum, ut quieti expectarent dum ab altero cornu rex ſignum punicea tunica haſta ſublata dediſſet. Ubi jam duces urgere Illyriorum cuneo annituntur Lacedæmonios, & Achæi (ut erat imperatum) in ordinibus ſuis obſervant aggrediendi occaſionem, animadvertens Cleomenis frater Euclidas divulſos hoſtium ordines, circummiſit propere ex levi armatura expeditiſſimos quoſque, Illyrioſque juſſit ut a tergo adorirentur & retraherent deſtitutos ab equitatu. Id dum fit,

νων δὲ τούτων, καὶ τῶν ψιλῶν τοὺς Ἰλλυριοὺς περισπώντων καὶ διαταραττόντων, συνιδὼν ὁ Φιλοποίμην οὐ μέγα ὂν ἔργον ἐπιθέσθαι τοῖς ψιλοῖς, καὶ τὸν καιρὸν ὑφηγούμενον τοῦτο, πρῶτον μὲν ἔφραζε τοῖς βασιλικοῖς· ὡς δ' οὐκ ἔπειθεν, ἀλλὰ μαίνεσθαι δοκῶν κατεφρονεῖτο, οὐδέπω μεγάλης οὐδὲ ἀξιοπίστου πρὸς τηλικοῦτο στρατήγημα δόξης περὶ αὐτὸν οὔσης, αὐτὸς ἐμβάλλει, συνεπισπασάμενος τοὺς πολίτας. γενομένης δὲ ταραχῆς τὸ πρῶτον, εἶτα φυγῆς καὶ φόνου πολλοῦ τῶν ψιλῶν, βουλόμενος ἔτι μᾶλλον ἐπιρρῶσαι τοὺς βασιλικοὺς, καὶ προσμίξαι κατὰ τὸ τάχος θορυβουμένοις τοῖς πολεμίοις, τὸν μὲν ἵππον ἀφῆκεν, αὐτὸς δὲ πρὸς χωρία σκολιὰ καὶ μεστὰ ῥείθρων καὶ φαράγγων πεζὸς ἐν ἱππικῷ θώρακι, καὶ σκευῇ βαρυτέρᾳ, χαλεπῶς καὶ ταλαιπώρως ἁμιλλώμενος, διελαύνεται διαμπερὲς ὁμοῦ τοὺς μηροὺς ἑκατέρους ἐν μεσαγκύλῳ, καιρίας μὲν οὐ γενομένης, ἰσχυρᾶς δὲ τῆς πληγῆς, ὥστε τὴν αἰχμὴν ἐπὶ θάτερα διῶσαι. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἐνσχεθεὶς ὥσπερ δεσμῷ, παντάπασιν ἀπόρως εἶχεν· τὸ γὰρ ἔναμμα τῆς ἀγκύλης χαλεπὴν ἐποίει τοῦ ἀκοντίσματος ἀνελκομένου διὰ τῶν τραυμάτων τὴν πάροδον. ὡς δ' ὤκνουν οἱ παρόντες ἅψασθαι, καὶ τῆς μάχης ἀκμὴν ὀξεῖαν ἐχούσης, ἐσφάδαζεν ὑπὸ θυμοῦ καὶ φιλοτιμίας πρὸς τὸν ἀγῶνα, τῇ παραβάσει καὶ τῇ παραλλάξει τῶν σκελῶν διὰ μέσου κλάσας τὸ ἀκόντισμα, χωρὶς ἐκέλευσεν ἑλκύσαι τῶν ἀγμάτων ἑκάτερον. οὕτω δ' ἀπαλλαγεὶς, καὶ σπασάμενος τὸ ξίφος, ἐχώρει διὰ τῶν προμάχων ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ὥστε πολλὴν προθυμίαν καὶ ζῆλον ἀρετῆς παρασχεῖν τοῖς ἀγωνιζομένοις. νικήσας οὖν ὁ Ἀντίγονος, ἀπεπειρᾶτο τῶν Μακεδό-

fit, & milites levis armaturæ retrahunt diſſipantque Illyrios, advertens non magni eſſe negotii Philopœmen levem armaturam opprimere, idque ipſum tempus ſuggerere, demonſtravit primum rem ducibus regiis. Quos quum non adduceret in ſententiam ſuam, ſed faſtidiretur pro inſano, quod autoritatem ad tantum imperatoriæ artis inceptum nondum magnam neque ſatis inſignem obtineret, cum globo civium ſuorum fecit impreſſionem. Ac quum primo tumultus, hinc fuga & cædes ingens ederetur velitum, quo magis ac magis regios confirmaret, & turbatis expedite inſtaret hoſtibus, ad pedes deſcendit. Ibi dum cum locis aſperis, irriguis & voraginoſis in equeſtri lorica & armis ponderoſis, pedeſter graviter & laborioſe luctatur, utrumque femur ejus ſimul uno transfigitur jaculo amentato. Ictus, etſi non lethalis, gravis fuit tamen, ut ſpiculum ex altera parte extaret. Hic primum velut vinculo impeditus æſtuabat plane. Quippe anſa jaculi qua erat ei aptata, difficilem reddebat teli in revellendo per vulnera tranſitum. Quum vero dubitarent, qui aderant, manum admovere, & medio ardore prœlii, qui in breve erat duraturus, ex fervore & gloriæ cupiditate æger animi ille properaret ad certamen, inceſſu & alternatione crurum fracto per medium jaculo, juſſit utrumque fragmentum ſeorſim revelli. Ita expeditus, ſtricto enſe ante ſigna contendit in hoſtes. Quare ingenti alacritate & ardore dimicantes complevit. Unde obtenta victoria Antigonus, tentandi gratia quæſivit ex Macedoni-

κεδόνων, ἐρωτῶν διὰ τί μὴ κελεύσαντος αὐτοῦ τὸ ἱππικὸν ἐκίνησαν. τῶν δ᾽ ἀπολογουμένων, ὡς παρὰ γνώμην βιασθεῖεν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν τοῖς πολεμίοις, μειρακίου Μεγαλοπολιτικοῦ προεμβαλόντος, γελάσας ὁ Ἀντίγονος, ἐκεῖνο τοίνυν τὸ μειράκιον, εἶπεν, ἔργον ἡγεμόνος μεγάλου πεποίηκεν.

Ἐκ τούτου δόξαν ἔσχεν, ὥσπερ εἰκὸς, ὁ Φιλοποίμην. καὶ τοῦ μὲν Ἀντιγόνου σπουδάσαντος ὅπως στρατεύοιτο μετ᾽ αὐτοῦ, καὶ διδόντος ἡγεμονίαν καὶ χρήματα, παρῃτήσατο, μάλιστα τὴν ἑαυτοῦ φύσιν καταμαθὼν πρὸς τὸ ἄρχεσθαι δυσκόλως καὶ χαλεπῶς ἔχουσαν. ἀργεῖν δὲ καὶ σχολάζειν οὐ βουλόμενος, ἀσκήσεως ἕνεκα καὶ μελέτης τῶν πολεμικῶν, εἰς Κρήτην ἔπλευσεν ἐπὶ στρατείαν. κἀκεῖ συχνὸν χρόνον ἐγγυμνασάμενος ἀνδράσι μαχίμοις καὶ ποικίλοις μεταχειρίσασθαι πόλεμον, ἔτι δὲ σώφροσι καὶ κεκολασμένοις περὶ δίαιταν, ἐπανῆλθεν οὕτω λαμπρὸς εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς, ὥστε εὐθὺς ἵππαρχος ἀποδειχθῆναι. παραλαβὼν δὲ τοὺς ἱππεῖς φαύλοις μὲν ἱππαρίοις ἐκ τοῦ προστυχόντος, ὅτε συμβαίνοιτο στρατεία, προσχρωμένους, αὐτοὺς δὲ τὰς πολλὰς τῶν στρατειῶν ἀποδιδράσκοντας ἑτέρους δὲ πέμποντας ἀνθ᾽ ἑαυτῶν, δεινὴν δὲ ἀπειρίαν μετὰ ἀτολμίας πάντων οὖσαν, περιορῶντας δὲ ταῦτα τοὺς ἄρχοντας ἀεὶ, διά τε τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς τοὺς ἱππεῖς δύνασθαι, καὶ μάλιστα κυρίους εἶναι τιμῆς καὶ κολάσεως· οὐχ ὑπεῖξεν, οὐδὲ ἀνεῖκεν, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις ἐπιὼν, καὶ κατ᾽ ἄνδρα τῶν νέων ἕκαστον ἐπὶ τὴν φιλοτιμίαν συνεξορμῶν, καὶ κολάζων τοὺς ἀνάγκης δεομένους, μελέταις τε καὶ πομπαῖς, καὶ πρὸς

ἀλλή-

cedonibus, quid equitatum nondum dato ab ſe ſigno immiſiſſent. Quibus invitos ſe affirmantibus, quod juvenis Megalopolitanus occupaſſet invadere hoſtes, commiſſos cum iis fuiſſe: At ille juvenis (inquit) magni imperatoris perpetravit munus.

Inde jure fuit Philopœmen in honore. Quum vero inſtaret apud eum Antigonus ut ſecum militaret, eique præfecturam & pecuniam offerret, abnuit, præcipue ingenium ſuum conſcius ægre & gravate ferre ſuperiorem. Sed quia obtorpeſcere & feriari pigebat eum, exercendæ & meditandæ gratia rei bellicæ, in Cretam militatum navigavit. Ubi poſtquam longo ſpatio cum viris bellicoſis ſe, atque omni genere aſtutiæ arma tractantibus, vitamque etiam tum ducentibus moderatam & adſtrictam excoluiſſet, adeo rediit celebris ad Achæos, ut extemplo crearetur magiſter equitum. Quum equites autem accepiſſet, qui pravos & exiles equos ſubitarioſque inſtante expeditione arriperent, atque ipſi fere militiam defugerent, alioſque delegarent vicarios; eſſet etiam ſingularis omnium cum ignavia inertia, eaque diſſimulaſſent ante magiſtratus, quod inter Achæos plurimum equites pollerent, ac præcipue arbitrium haberent honorum & pœnarum: non ſummiſit animum neque elanguit, ſed cum oppida luſtrando, tum ſingulos juvenes ſeorſim ad laudem exercitando, & caſtigando ignavos quos cogere opus eſſet, exercitationibuſque & tranſvectionibus atque mutuis

inter

ἀλλήλους ἁμίλλαις χρώμενος ὅπου πλεῖστοι θεᾶσθαι μέλλοιεν, ὀλίγῳ χρόνῳ πᾶσι ῥώμην τε θαυμαστὴν καὶ προθυμίαν παρέστησεν. καὶ ὃ μέγιστον ἦν ἐν τοῖς τακτικοῖς, ἐλαφροὺς καὶ ὀξεῖς, ὥστε τὰς κατ᾽ οὐλαμὸν ἐπιστροφὰς καὶ περισπασμοὺς καὶ τὰς καθ᾽ ἵππον ἐπιστροφὰς καὶ κλίσεις ἀπειργάσατο καὶ συνείθισεν, ὡς ἑνὶ σώματι κινουμένῳ καθ᾽ ὁρμὴν ἑκούσιον ἐοικέναι τὴν ὅλου τοῦ συστήματος ἐν ταῖς μεταβολαῖς εὐχέρειαν. συστάσης δὲ τῆς περὶ τὸν Λάρισσον αὐτοῖς ποταμὸν ἰσχυρᾶς μάχης πρὸς Αἰτωλοὺς καὶ Ἠλείους, ὁ τῶν Ἠλείων ἵππαρχος Δαμόφαντος ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Φιλοποίμενα προεξελάσας. δεξάμενος δὲ τὴν ὁρμὴν ἐκεῖνος αὐτοῦ, καὶ φθάσας τῷ δόρατι παίει καὶ καταβάλλει τὸν Δαμόφαντον. εὐθὺς δὲ τούτου πεσόντος, ἔφυγον οἱ πολέμιοι, καὶ λαμπρὸς ἦν ὁ Φιλοποίμην, ὡς οὔτε κατὰ χεῖρα τῶν νέων τινὸς, οὔτε συνέσει τῶν πρεσβυτέρων ἀπολειπόμενος, ἀλλὰ καὶ μάχεσθαι καὶ στρατηγεῖν ἱκανώτατος.

Τὸ δὲ κοινὸν τῶν Ἀχαιῶν πρῶτος μὲν Ἄρατος εἰς ἀξίωμα καὶ δύναμιν ἦρεν, ἐκ ταπεινοῦ καὶ διερριμμένου κατὰ πόλεις συναγαγὼν, καὶ πολιτευσάμενος Ἑλληνικὴν καὶ φιλάνθρωπον πολιτείαν. ἔπειτα, ὥσπερ ἐν τοῖς ὕδασιν ἀρξαμένων ὀλίγων ὑφίστασθαι καὶ μικρῶν σωμάτων, ἤδη τὰ ἐπιρρέοντα τοῖς πρώτοις ἐνισχόμενα καὶ περιπίπτοντα πῆξιν ἰσχυρὰν καὶ στερεότητα ποιεῖ δι᾽ ἀλλήλων, οὕτω τῆς Ἑλλάδος ἀσθενοῦς καὶ εὐδιαλύτου φερομένης κατὰ πόλεις ἐν τῷ τότε χρόνῳ, πρῶτον συστάντες οἱ Ἀχαιοὶ, καὶ τῶν κύκλῳ πόλεων τὰς μὲν ἐκ τοῦ βοηθεῖν καὶ συνελευθεροῦν ἀπὸ τῶν τυραννικῶν ὑπο-

inter ipſos concertationibus, ubi ſpectandi a plurimis eſſent, miros nervos brevi alacritatemque impreſſit cunctis, & quod in diſciplina erat militari caput, agiles reddidit atque expeditos. Itaque turmatim in latus convertere & in terga obvertere aciem, ſingulos item equos ita convertere & flectere edocuit & conſuefecit, ut totius circum agendi globi dexteritas unum corpus repræſentaret, ſuo ſe contorquens nutu. In acri illo conflictu quo Achæi cum Ætolis & Eleis ſigna contulerunt ad amnem Lariſſum, Philopœmenem magiſter equitum Eleorum Damophantus ante ſigna evectus petivit. Cujus ille impreſſionem excipiens, prævertit eum lancea ferire, atque exanimem deturbavit equo. Ad cujus lapſum confeſtim effuderunt ſe in fugam hoſtes. Unde ingens nomen quæſivit Philopœmen: ut qui nec manu ulli juvenum, nec ulli ſenum concederet prudentia, ſed juxta militis & imperatoris partes optime obiret.

Ac reipublicæ quidem Achæorum conciliavit primus Aratus dignationem & potentiam: qui abjectam & oppidatim divulſam coegit, dignamque Græcia reddidit & perquam civilem. Ac ſicut in aqua ubi pauca corpora & minuta cœperunt ſubſidere, quæ exinde affluunt, impacta primis & aggeſta compaginem mutuam efficiunt firmam & ſolidam: ita quum languida ea tempeſtate Græcia opprimi oppidatim poſſet facile, primi conſpiraverunt Achæi, circumjectaſque urbes partim ſummittendis ad expellendos tyrannos auxi-

ὑπολαμβάνοντες, τὰς δὲ ὁμονοίᾳ καὶ πολιτείᾳ καταμιγνύντες εἰς ἑαυτοὺς, ἓν σῶμα καὶ μίαν δύναμιν κατασκευάσαι διενοοῦντο τὴν Πελοπόννησον. ἀλλ' Ἀράτου μὲν ζῶντος, ἔτι τοῖς Μακεδόνων ὅπλοις ὑπεδύοντο τὰ πολλὰ, θεραπεύοντες Πτολεμαῖον, εἶτ' αὖθις Ἀντίγονον καὶ Φίλιππον, ἐν μέσαις ἀναστρεφομένους ταῖς Ἑλληνικαῖς πράξεσιν. ἐπεὶ δὲ Φιλοποίμην εἰς τὸ πρωτεύειν προῆλθεν, ἤδη καθ' ἑαυτοὺς ἀξιόμαχοι τοῖς ἰσχύουσι πλεῖστον ὄντες, ἐπαύσαντο χρώμενοι προστάταις ἐπεισάκτοις. Ἄρατος μὲν γὰρ, ἀργότερος εἶναι δοκῶν πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας, ὁμιλίᾳ καὶ πρᾳότητι καὶ φιλίαις βασιλικαῖς τὰ πλεῖστα κατειργάσατο τῶν πραγμάτων, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται· Φιλοποίμην δὲ, ἀγαθὸς πολεμιστὴς ὢν, καὶ διὰ τῶν ὅπλων ἐνεργὸς, ἔτι δ' εὐτυχὴς καὶ κατορθωτικὸς εὐθὺς ἐν ταῖς πρώταις γενομέναις μάχαις, ἅμα τῇ δυνάμει τὸ φρόνημα τῶν Ἀχαιῶν ηὔξησεν, νικᾷν ἐθισθέντων μετ' αὐτοῦ, καὶ κατευτυχεῖν ἐν τοῖς πλείστοις ἀγῶσι.

Πρῶτον μὲν οὖν τὰ περὶ τὰς τάξεις καὶ τοὺς ὁπλισμοὺς φαύλως ἔχοντα τοῖς Ἀχαιοῖς ἐκίνησεν. ἐχρῶντο γὰρ θυρεοῖς μὲν εὐπετέσι διὰ λεπτότητα, καὶ στενωτέροις τοῦ περιστέλλειν τὰ σώματα, δόρασι δὲ μικροτέροις πολὺ τῶν σαρισσῶν· καὶ διὰ τοῦτο πληκτικοὶ καὶ μάχιμοι πόῤῥωθεν ἦσαν ὑπὸ κουφότητος, προσμίξαντες δὲ τοῖς πολεμίοις, ἔλαττον εἶχον. εἶδος δὲ τάξεως καὶ σχήματος εἰς σπεῖραν οὐκ ἦν συνήθες· φάλαγγι δὲ χρώμενοι μήτε προβολὴν ἐχούσῃ, μήτε συνασπισμὸν, ὡς ἡ Μακεδόνων, ῥᾳδίως ἐξεθλίβοντο καὶ διεσπῶντο. ταῦτα ὁ Φιλοποίμην διατάξας, ἔπεισεν αὐτοὺς ἀντὶ μὲν θυρεοῦ καὶ δόρατος ἀσπίδα λαβεῖν καὶ σάρισσαν, κράνεσι δὲ καὶ θώραξιν

auxiliis recipientes, partim concordia & bona diſciplina ſibi adſciſcentes, Peloponneſum in unum corpus cogere, & in unas inſtituebant vires. Verum quamdiu fuit ſuperſtes Aratus, ſpectabant fere Macedonum arma, colebantque Ptolemæum, mox Antigonum & Philippum, qui in mediis Græcorum negotiis jactabant ſe. Poſtquam vero ad principatum adſpiravit Philopœmen, quia potentiſſimis jam per ſe erant pares, deſtiterunt adſcititiis uti ducibus. Namque Aratus ſegnior habitus utique ad dimicandum, comitate benevolentiaque & familiaritatibus regiis pleraque negotia, ſicut in vita ejus expoſuimus, tranſegit: at bonus Philopœmen bellator, atque in armis ſtrenuus, fœlix præterea & victorias adeptus mox in primis certaminibus, una cum potentia animos Achæorum, quod conſueſſent cum eo vincere & in quam plurimis deportare lauream prœliis, inflavit.

Primum autem ordinum militarium apud Achæos atque armaturæ correxit vitia. Scuta enim habebant ex tenuitate expeditiora & reſtrictiora, quam ut tegere poſſent corpora; lanceas item longe ſariſſis breviores: unde ob levitatem ad eminus petendum ſtrenui erant & bellaces, comminus non perinde valebant. Modus & forma aciei in orbem non erat in uſu: ſed quia quadratam aciem, qua utebantur, nec fronte muniebant nec ſtrue, ut moris erat Macedonum, ex facili impellebantur, disjiciebanturque. Ubi hæc Philopœmen digeſſit, induxit eos ut pro ſcuto & lancea clypeum & ſariſſam caperent: ſimul ut galeis, loricis, ocreiſque

ραξιν καὶ περικνημῖσιν πεφραγμένους, μόνιμον καὶ βεβηκυῖαν ἀντὶ δρομικῆς καὶ πελταστικῆς μάχην ἀσκεῖν. πείσας δὲ καθοπλίσασθαι τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, πρῶτον μὲν ἐπῆρε θαῤῥεῖν, ὡς ἀμάχους γεγονότας· ἔπειτα τὰς τρυφὰς αὐτῶν καὶ τὰς πολυτελείας ἄριστα μετεκόσμησεν. ἀφελεῖν γὰρ οὐκ ἦν παντάπασιν ἐκ πολλοῦ νοσούντων τὸν κενὸν καὶ μάταιον ζῆλον, ἐσθῆτας ἀγαπώντων περιττὰς, στρωμνάς τε βαπτομένων ἁλουργεῖς, καὶ περὶ δεῖπνα φιλοτιμουμένων καὶ τραπέζας. ὁ δὲ, ἀρξάμενος ἐκτρέπειν ἀπὸ τῶν οὐκ ἀναγκαίων ἐπὶ τὰ χρήσιμα καὶ καλὰ τὴν φιλοκοσμίαν, ταχὺ πάντας ἔπεισε καὶ παρώρμησε, τὰς καθ' ἡμέραν περὶ σῶμα δαπάνας κωλύσαντας, ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς καὶ πολεμικαῖς παρασκευαῖς διαπρεπεῖς ὁρᾶσθαι καὶ κεκοσμημένους. ἦν οὖν ἰδεῖν τὰ μὲν ἐργαστήρια μεστὰ κατακοπτομένων κυλίκων καὶ θηρικλείων, χρυσουμένων δὲ θωράκων, καὶ καταργυρουμένων θυρεῶν καὶ χαλινῶν· τὰ δὲ στάδια πώλων δαμαζομένων, καὶ νεανίσκων ὁπλομαχούντων. ἐν δὲ ταῖς χερσὶ τῶν γυναικῶν κράνη καὶ πτερὰ βαφαῖς κοσμούμενα, καὶ χιτώνων ἱππικῶν καὶ στρατιωτικῶν χλαμύδων διηνθισμένων. ἡ δ' ὄψις αὕτη τὸ θάρσος αὔξουσα, καὶ παρακαλοῦσα τὴν ὁρμὴν, ἐποίει φιλοπαράβολον καὶ πρόθυμον ἐπὶ τοὺς κινδύνους. ἡ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἄλλοις θεάμασι πολυτέλεια τρυφὴν ἐπάγεται, καὶ μαλακίαν ἐνδίδωσι τοῖς χρωμένοις, ὥσπερ ὑπὸ νυγμῶν καὶ γαργαλισμῶν τῆς αἰσθήσεως συνεπικλώσης τὴν διάνοιαν· ἡ δ' εἰς τὰ τοιαῦτα, ῥώννυσι καὶ μεγαλύνει τὸν θυμόν. ὥσπερ Ὅμηρος ἐποίησεν τὸν Ἀχιλλέα, τῶν καινῶν ὅπλων παρατεθέντων, ἐγγὺς ὑπὸ τῆς ὄψεως οἷον ὀργῶντα καὶ φλεγόμενον

que tecti loco curſoriæ & velitaris pugnæ ſtatariam meditarentur & firmam. Ubi jam pubem ad ita ſe armandum impulit, primum ut invictos confirmavit, deinde delicias & luxum eorum optime invertit. Neque enim eripere ſemel potuit vanum & inane, quod perdiu infecerat animos eorum, deſiderium circa amœniorem veſtium cultum, ſtrata purpurea, ſumptuoſas cœnas menſaſque: ſed quum inſtitiſſet a non neceſſariis cupidos elegantiæ ad neceſſaria deflectere & honeſta, brevi omnes movit atque inflammavit, ut quotidianis repreſſis in corpus ſumptibus, geſtirent in militari & bellico ornatu oſtentare ſe ſplendidos & comptos. Itaque videres plenas officinas calicum & paterarum contundendorum, inaurandarum loricarum, argento inducendorum ſcutorum frænorumque, curricula domandorum equorum & adoleſcentium in armis ſeſe exercentium: in manibus fœminarum galeas, ac criſtas tincturis diſtinctas, ſagulaque equeſtria, & militares lacernas picturatas. Hæc ſpecies animos incendebat eorum, & alacritatem excitabat: unde periculorum contemptores, & prompti ad ſubeunda diſcrimina evaſerunt. Quippe profuſionis ſpectaculum aliis in rebus luxuriam producit, & animos enervat utentium, quaſi per ſtimulos & titillationes animum ſenſu infringente: contra hujuſmodi rerum inſpectio roborat eum, extollitque. Sicut Achillem induxit Homerus novis armis prope ſub oculis poſitis quaſi exultantem & ardentem, ut ea in

μένον πρὸς τὴν δι' αὐτῶν ἐνέργειαν. οὕτω δὲ κοσμήσας τοὺς νέους, ἐγύμναζε καὶ διεπόνει, ταῖς κινήσεσι προθύμως ὑπακούοντας καὶ φιλοτίμως. καὶ γὰρ ἡ τάξις θαυμαστῶς ἠγαπᾶτο, ἄθραυστόν τι λαμβάνειν πύκνωμα δοκοῦσα, καὶ τὰ ὅπλα τοῖς σώμασιν ἐγίνετο χειροήθη καὶ κοῦφα, μεθ' ἡδονῆς διὰ λαμπρότητα καὶ κάλλος ἁπτομένων καὶ φορούντων, ἐναγωνίσασθαί τε βουλομένων, καὶ διακριθῆναι τάχιστα πρὸς τοὺς πολεμίους.

Ἦν δὲ τότε τοῖς Ἀχαιοῖς ὁ πρὸς Μαχανίδαν πόλεμος τῶν Λακεδαιμονίων τύραννον, ἀπὸ πολλῆς καὶ μεγάλης δυνάμεως ἐπιβουλεύοντα πᾶσι Πελοποννησίοις. ὡς οὖν εἰς τὴν Μαντίνειαν ἐμβεβληκὼς ἀπηγγέλθη, κατὰ τάχος ὁ Φιλοποίμην ἐξήγαγε τὴν στρατιὰν ἐπ' αὐτόν. ἐγγὺς δὲ τῆς πόλεως παρετάξαντο, πολλοῖς μὲν ξένοις ἑκάτεροι, πάσαις δὲ ὁμοῦ τι ταῖς πολιτικαῖς δυνάμεσι. γενομένου δὲ τοῦ ἀγῶνος ἐν χερσὶν, ὁ Μαχανίδας τοῖς ξένοις τοὺς τῶν Ἀχαιῶν προτεταγμένους ἀκοντιστὰς καὶ Ταραντίνους τρεψάμενος, ἀντὶ τοῦ χωρεῖν εὐθὺς ἐπὶ τοὺς μαχομένους, καὶ παραῤῥηγνύναι τὸ συνεστηκὸς, ἐξέπεσε διώκων, καὶ παρήλλαξε τὴν φάλαγγα τῶν Ἀχαιῶν ἐν τάξει μενόντων. ὁ δὲ Φιλοποίμην, τηλικούτου πταίσματος ἐν ἀρχῇ γενομένου, καὶ τῶν πραγμάτων ἀπολωλέναι κομιδῇ καὶ διεφθάρθαι δοκούντων, τοῦτο μὲν ὅμως προσεποιεῖτο παρορᾶν, καὶ μηδὲν ἡγεῖσθαι δεινόν· κατιδὼν δὲ τοὺς πολεμίους, ὅσον ἡμάρτανον ἐν τῇ διώξει, τῆς φάλαγγος ἀποῤῥηγνυμένους, καὶ κενὴν χώραν διδόντας, οὐκ ἀπήντησεν, οὐδ' ἐνέστη φερομένοις αὐτοῖς ἐπὶ τοὺς φεύγοντας,

in opus educeret. Ad eum modum quum exornaſſet juventutem, exercuit & ſubegit eam, continenter movens: quæ enixe obtemperabat. Siquidem ordo militaris mirifice placebat iis, cujus perfringi globus non videbatur poſſe: reddebanturque corporibus arma tractabilia & levia, quæ ob ſplendorem & decorem verſabant ac ferebant quadam cum voluptate, ut in iis dimicare, & quam primum cum hoſtibus averent decernere.

Bellum ea tempeſtate Achæis erat cum Machanida Lacedæmoniorum tyranno, qui multa & magna potentia ſuccinctus, omnibus Peloponneſum incolentibus minabatur. Quem ut Mantineorum fines nuntiatum eſt invaſiſſe, Philopœmen raptim egit in eum copias. Inſtruxerat in conſpectu urbis Mantineæ aciem. Habebat autem uterque ſub ſignis magnum externorum militum numerum & urbanas copias pene omnes. Ubi jam ad concurrendum ventum eſt, & milite externo Machanidas Achæorum jaculatores & Tarentinos, qui ante ſigna locati Achæorum fuerunt, pepulit, omiſſo incurrere illico in aciem eorum & divellere globum, ablatus eſt dum conſectatur effuſos, præterlatuſque aciem eſt Achæorum, qui integris adhuc ordinibus conſiſtebant. Philopœmen autem, quum in principio eſſet tam graviter titubatum, atque actum eſſe omniaque jam perdita viderentur, ea re diſſimulata, quaſi nihil incommodi accidiſſet, ut conſpexit quantum in perſequendo hoſtes offenderent, divulſi ab acie ſua, ac locum aperientes vacuum, non occurrit, neque objecit ſe fugientes

per-

γωνίας, ἀλλ' ἐάσας παρελθεῖν, καὶ διάσπασμα ποιήσας μέγα, πρὸς τοὺς ὁπλίτας εὐθὺς ἦγε τῶν Λακεδαιμονίων, ὁρῶν τὴν φάλαγγα γυμνὴν ἀπολελειμμένην· καὶ κατὰ κέρας παραδραμὼν ἐνέβαλεν, μήτε ἄρχοντος αὐτοῖς παρόντος, μήτε μάχεσθαι προσδεχομένοις. νικᾶν γὰρ ἡγοῦντο καὶ κρατεῖν παντάπασιν, διώκοντα τὸν Μαχανίδαν ὁρῶντες. ὡσάμενος δὲ τούτους φόνῳ πολλῷ (λέγονται γὰρ ὑπὲρ τοὺς τετρακισχιλίους ἀποθανεῖν) ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Μαχανίδαν, ἐκ τῆς διώξεως ἀναστρέφοντα μετὰ τῶν ξένων. τάφρου δὲ μεγάλης καὶ βαθείας ἐν μέσῳ διειργούσης, παρεξήλαυνον ἀλλήλοις ἑκατέρωθεν· ὁ μὲν διαβῆναι καὶ φυγεῖν, ὁ δὲ τοῦτο κωλῦσαι βουλόμενος. ἦν δὲ ὄψις οὐχ ὡς στρατηγῶν μαχομένων, ἀλλ' ὥσπερ θηρίων πρὸς ἀλκὴν ὑπ' ἀνάγκης τρεπομένων, δεινοῦ κυνηγέτου τοῦ Φιλοποίμενος συνεστῶτος. ἔνθα ὁ μὲν ἵππος τοῦ τυράννου ῥωμαλέος ὢν καὶ θυμοειδὴς καὶ τοῖς μύωψιν αἱμαχθεὶς ἑκατέρωθεν, ἐπετόλμησε τῇ διαβάσει, καὶ προσβαλὼν τῇ τάφρῳ τὸ στῆθος, ἐβιάζετο τοῖς προσθίοις πέραν ἐρείσασθαι σκέλεσιν. ἐν δὲ τούτῳ Σιμμίας καὶ Πολύαινος, οἵπερ ἀεὶ τῷ Φιλοποίμενι παρῆσαν μαχομένῳ καὶ συνήσπιζον, ὁμοῦ προσήλαυνον ἀμφότεροι, τὰς αἰχμὰς κλίναντες ἐναντίας. φθάνει δὲ αὐτοὺς ὁ Φιλοποίμην ἀπαντήσας τῷ Μαχανίδᾳ, καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ μετεωρίζοντα τὴν κεφαλὴν πρὸ τοῦ σώματος ὁρῶν, μικρὸν ἐνέκλινεν τὸν ἴδιον, καὶ διαλαβὼν τὸ ξυστὸν, ἐκ χειρὸς ὠθεῖ, καὶ περιτρέπει τὸν ἄνδρα συνεπερείσας. τοῦτο ἔχων τὸ σχῆμα χαλκοῦς ἐν Δελφοῖς ἕστηκεν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, θαυμασάντων μάλιστα καὶ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ καὶ τὴν στρατηγίαν ἐκείνην. Λέ-

perſequentibus, ſed permiſit eos prætervehi. Ubi jam magnum intervallum fecerunt, confeſtim ſigna intulit in pedites, quos nudos videbat relictos: cornibuſque exporrectis ex latere incurrit in deſtitutos duce, nec pugnam expectantes. Nam quum tergis inhærentem fugientium aſpicerent Machanidam, victoriam exiſtimabant ſuam, atque hoſtes omni ex parte profligatos. Hos ut multa cæde avertit (quippe ſupra quatuor millia occubuiſſe feruntur) contendit in revertentem cum mercenariis ab hoſtium inſectatione Machanidam. Ingens foſſa & alta interjecta dirimebat eos, ex cujus utroque margine obequitabant ſibi adverſi: hic quo tranſiret ad capeſſendam fugam, ille ut id impediret. Erat ſpecies non quaſi ducum præliantium, ſed ſicut ferarum, quas ad prœlium adigit neceſſitas, acri inſtante venatore Philopœmene. Hic equus tyranni fortis & ferox, utrinque calcaribus concitatus tentavit tranſilire foſſam, impactoque in foſſam pectore annitebatur prioribus pedibus trajicere. Interea Simmias & Polyænus, qui ſemper in prœliis ſoliti erant Philopœmeni aſſiſtere & eum ſtipare, ſimul ambo advolant equis. Quos infeſtas inclinantes haſtas prævenit Philopœmen, atque obvium objecit ſe Machanidæ. Cujus equum quum videret ſublato capite corpus ejus tegentem, deflexit paululum ſuum, atque infeſta haſta omni vi intorta illum effuſum connixus reſupinat. Ea figura Achæi ſtatuam huic Delphis, admirati ſupra modum tum factum hoc, tum ejus illo in prœlio conſilium, poſuere.

Λέγεται δὲ, τῆς τῶν Νεμείων πανηγύρεως συνεστώσης, στρατηγοῦντα τὸν Φιλοποίμενα τὸ δεύτερον, καὶ νενικηκότα μὲν οὐ πάλαι τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην, τότε δὲ σχολὴν ἄγοντα διὰ τὴν ἑορτὴν, πρῶτον μὲν ἐπιδεῖξαι τοῖς Ἕλλησι κεκοσμημένην τὴν φάλαγγα, καὶ κινουμένην, ὥσπερ εἴθιστο, τοὺς τακτικοὺς ῥυθμοὺς μετὰ τάχους καὶ ῥώμης· ἔπειτα, κιθαρῳδῶν ἀγωνιζομένων, εἰς τὸ θέατρον παρελθεῖν, ἔχοντα τοὺς νεανίσκους ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς χλαμύσι, καὶ τοῖς φοινικοῖς ὑποδύταις, ἀκμάζοντάς τε τοῖς σώμασιν ἅπαντας καὶ ταῖς ἡλικίαις παραλλήλους, αἰδῶ δὲ πολλὴν πρὸς τὸν ἄρχοντα καὶ φρόνημα νεανικὸν ὑποφαίνοντας, ἐκ πολλῶν καὶ καλῶν ἀγώνων. ἄρτι δὲ αὐτῶν εἰσελθόντων, κατὰ τύχην Πυλάδην τὸν κιθαρῳδὸν ᾄδοντα τοὺς Τιμοθέου Πέρσας ἐνάρξασθαι,

Κλεινὸν ἐλευθερίας τεύχων μέγαν Ἑλλάδι κόσμον.

ἅμα δὲ τῇ λαμπρότητι τῆς φωνῆς τοῦ περὶ τὴν ποίησιν ὄγκου συμπρέψαντος, ἐπίβλεψιν γενέσθαι τοῦ θεάτρου πανταχόθεν εἰς τὸν Φιλοποίμενα, καὶ κρότον μετὰ χαρᾶς, τῶν Ἑλλήνων τὸ παλαιὸν ἀξίωμα ταῖς ἐλπίσιν ἀναλαμβανόντων, καὶ τοῦ τότε φρονήματος ἔγιστα τῷ θαρρεῖν γενομένων.

Παρὰ δὲ τὰς μάχας καὶ τοὺς κινδύνους, ὥσπερ οἱ πῶλοι τοὺς συνήθεις ἐπιβάτας ποθοῦντες, ἐὰν ἄλλον φέρωσιν, πτύρονται καὶ ξενοπαθοῦσιν· οὕτως ἡ δύναμις τῶν Ἀχαιῶν ἑτέρου στρατηγοῦντος ἠθύμει, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐπάπταινεν, καὶ μόνον ὀφθέντος, εὐθὺς ὀρθὴ καὶ δραστήριος ἦν διὰ τὸ θαρρεῖν· ἅτε δὴ καὶ τοὺς ἐναντίους αἰσθανόμενοι πρὸς ἕνα τοῦτον τῶν στρατηγῶν ἀντιβλέπειν

οὐ

Fama eſt in ludis Nemæorum Philopœmenem iterum prætorem, non ita diu ab hac ad Mantineam pugna, quum ejus celebritatis cauſa in otio eſſet, primum exhibuiſſe Græcis adornatam phalangem & motus edentem, ut in acie ſolet, compoſitos cum agilitate & robore: inde certantibus citharœdis in theatrum prodiiſſe, quem juvenes ſtipabant lacernis militaribus & puniceis amicti ſagis, cum corporibus florentes omnes, tum pares ætate: qui ſingularem adverſus ducem reverentiam, & ſpiritus ex multis & egregiis certaminibus elatos præ ſe ferebant. His commodum ingreſſis, forte Pyladem citharœdum ceciniſſe Timothei Perſas, hoc modo exorſum,

Aſſertis decus hic quæſivit nobile Graiis.

Grandiloquentia autem poetæ cum canora congruente voce, oculos ex omni parte theatri conjectos in Philopœmenem fuiſſe, ac plauſum editum lætiſſimum a Græcis, qui veterem dignitatem ſpe concipiebant, & ad illos animos proxime accedebant fiducia.

In prœliis autem & diſcriminibus, ſicut equi novelli conſuetum ſeſſorem quærunt, alium ſi vehant, tumultuantur & ferociunt; ita exercitus Achæorum dejiciebat alio duce animum, atque illum avide circumſpectabat, quo viſo tantum, illico erat ex fidentia erectus agiliſque. Nempe hoſtes intelligebant unum hunc contueri non poſſe,

οὐ δύναμιν, ἀλλὰ καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τοὔνομα δεδοικότας. ὡς ἦν φανερὸν ἐξ ὧν ἔπραττον. Φίλιππος μὲν γὰρ ὁ τῶν Μακεδόνων βασιλεύς, οἰόμενος, ἂν ἐκποδὼν ὁ Φιλοποίμην γένηται, πάλιν ὑποπτήξειν αὐτῷ τοὺς Ἀχαιούς, ἔπεμψεν εἰς Ἄργος κρύφα τοὺς ἀναιρήσοντας αὐτόν. ἐπιγνωσθείσης δὲ τῆς ἐπιβουλῆς, παντάπασιν ἐξεμισήθη καὶ διεβλήθη πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Βοιωτοὶ δὲ πολιορκοῦντες Μέγαρα, καὶ λήψεσθαι ταχέως ἐλπίζοντες, ἐξαίφνης λόγου προσπεσόντος αὐτοῖς, ὃς οὐκ ἦν ἀληθής, Φιλοποίμενα βοηθοῦντα τοῖς πολιορκουμένοις ἐγγὺς εἶναι, τὰς κλίμακας ἀφέντες ἤδη προσερηρεισμένας τοῖς τείχεσιν, ᾤχοντο φεύγοντες. Νάβιδος δέ, τοῦ μετὰ Μαχανίδαν τυραννοῦντος Λακεδαιμονίων, Μεσσήνην ἄφνω καταλαβόντος, ἐτύγχανε μὲν ἰδιώτης ὢν τότε ὁ Φιλοποίμην, καὶ δυνάμεως οὐδεμιᾶς κύριος. ἐπεὶ δὲ τὸν στρατηγοῦντα τῶν Ἀχαιῶν Λύσιππον οὐκ ἔπειθεν βοηθεῖν τοῖς Μεσσηνίοις, ἀπολωλέναι κομιδῇ φάσκοντα τὴν πόλιν, ἔνδον γεγονότων τῶν πολεμίων, αὐτὸς ἐβοήθει, τοὺς ἑαυτοῦ πολίτας ἀναλαβών, οὔτε νόμον οὔτε χειροτονίαν περιμείναντας, ἀλλ' ὡς διαπαντὸς ἄρχοντι τῷ κρείττονι κατὰ φύσιν ἑπομένους. ἤδη δ' αὐτοῦ πλησίον ὄντος, ἀκούσας ὁ Νάβις οὐχ ὑπέστη, καίπερ ἐν τῇ πόλει στρατοπεδεύων, ἀλλ' ὑπεκδὺς διὰ πυλῶν ἑτέρων, κατὰ τάχος ἀπήγαγε τὴν δύναμιν, εὐτυχίᾳ χρήσεσθαι δοκῶν εἰ διαφύγοι· καὶ διέφυγε, Μεσσήνη δ' ἠλευθέρωτο.

Ταῦτα μὲν οὖν τὰ καλὰ τοῦ Φιλοποίμενος. ἡ δ' εἰς Κρήτην αὖθις ἀποδημία, Γορτυνίων δεηθέντων ὡς χρήσαιντο πολεμούμενοι στρατηγῷ, διαβολὴν

ſe, ſed & gloriam ejus & nomen, ut re ipſa declararunt, formidare. Siquidem Macedonum rex Philippus, ratus ſublato de medio Philopœmene, Achæos iterum ipſum præ metu reſpecturos, miſit certos occulte Argos qui eum trucidarent: ac detectis inſidiis plane flagravit invidia, & traductus eſt apud Græcos. Bœotii Megaram obſidentes, quum ſperarent ſe jamjam oppidum expugnaturos, vano repente allato rumore Philopœmenem ſuppetias obſeſſis venientem adeſſe, ſcalis quæ muris jam erant admotæ relictis, fugæ conſuluerunt. Quo tempore Nabis, qui Lacedæmoniorum tyrannus ſecundum Machanidam fuit, occupavit Meſſenen; erat privatus Philopœmen, nec ullis copiis præerat. Qui quum prætorem Achæorum, ut opem ferret Meſſeniis, non potuit Lyſippum inducere, quia plane actum dictatabat eſſe de oppido, quod tenerent hoſtes, ipſe ſtatuit ſubvenire ſuis comitatus civibus, qui nullam morabantur legem vel plebiſcitum, ſed quaſi ſemper ex naturæ præſcripto imperantem ſunt ſequuti eum, qui eſſet præſtantiſſimus. Ut hunc Nabidi nuntiatum eſt in propinquo eſſe, non remanſit illic, quamvis caſtra in oppido haberet, ſed ſubduxit ſe per averſam portam, agmenque raptim abegit, præclare ſecum agi ratus, ſi elaberetur. Et quidem elapſus eſt: cæterum libertati reſtituta eſt Meſſene.

Hactenus commendatur Philopœmen. At ſecunda in Cretam profectio ejus, accerſentibus Gortyniis, ut armis laceſſiti eo duce uterentur, cul-

λην ἔσχεν, ὅτι τῆς πατρίδος αὐτοῦ πολεμουμένης ὑπὸ Νάβιδος, ἀπῆν φυγομαχῶν, ἢ φιλοτιμούμενος ἀκαίρως πρὸς ἑτέρους. καίτοι συντόνως οὕτως ἐπολεμήθησαν Μεγαλοπολῖται κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον, ὥστε τοῖς μὲν τείχεσιν ἐνοικεῖν, σπείρειν δὲ τοὺς στενωποὺς, περικεκομμένης τῆς χώρας, καὶ τῶν πολεμίων σχεδὸν ἐν ταῖς πύλαις στρατοπεδευόντων. ὁ δὲ Κρησὶ πολεμῶν τηνικαῦτα, καὶ στρατηγῶν διαπόντιος, ἐγκλήματα παρεῖχεν καθ' ἑαυτοῦ τοῖς ἐχθροῖς, ὡς ἀποδιδράσκων τὸν οἴκοι πόλεμον. ἦσαν δέ τινες οἱ λέγοντες, ἑτέρους τῶν Ἀχαιῶν ᾑρημένων ἄρχοντας, ἰδιώτην ὄντα τὸν Φιλοποίμενα, χρῆσαι τὴν ἑαυτοῦ σχολὴν ἐφ' ἡγεμονίᾳ δεηθεῖσι τοῖς Γορτυνίοις. ἦν γὰρ ἀλλότριος σχολῆς, καθάπερ ἄλλό τι χρῆμα, τὴν στρατηγικὴν καὶ πολεμικὴν ἀρετὴν ἔχειν διαπαντὸς ἐν χρήσει καὶ τριβῇ βουλόμενος· ὡς καὶ τὸ περὶ Πτολεμαίου ποτὲ ῥηθὲν τοῦ βασιλέως ἀπεδήλωσεν. ἐκεῖνον γὰρ ἐγκωμιαζόντων τινῶν, ὡς εὖ μὲν ἐξασκοῦντα τὸ στράτευμα καθ' ἡμέραν, εὖ δὲ γυμνάζοντα καὶ φιλοπόνως διὰ τῶν ὅπλων τὸ σῶμα, Καὶ τίς ἂν, ἔφη, βασιλέα θαυμάσειεν, ἐν τούτῳ τῆς ἡλικίας μὴ ἐπιδεικνύμενον, ἀλλὰ μελετῶντα; χαλεπῶς δ' οὖν οἱ Μεγαλοπολῖται φέροντες ἐπὶ τούτῳ, καὶ προδεδόσθαι νομίζοντες, ἐπεχείρησαν ἀποξενοῦν αὐτόν· οἱ δ' Ἀχαιοὶ διεκώλυσαν, Ἀρισταίνετον πέμψαντες εἰς Μεγάλην πόλιν στρατηγόν. ὃς, καίπερ ὢν διάφορος τῷ Φιλοποίμενι περὶ τὴν πολιτείαν, οὐκ εἴασεν τελεσθῆναι τὴν καταδίκην. ἐκ δὲ τούτου, παρορώμενος ὑπὸ τῶν πολιτῶν ὁ Φιλοποίμην, ἀπέστησε πολλὰς τῶν περιοικίδων κωμῶν, λέγειν διδάξας ὡς οὐ συνετέλουν, οὐδὲ ἦσαν ἐξ ἀρχῆς ἐκείνων. καὶ λεγούσαις ταῦ-

culpata eſt, quod flagrante bello patria ſua a Nabide illato abſceſſiſſet ipſe, vel belli metu, vel intempeſtiva ad alios ambitione. Licet id temporis bello tam acri premerentur Megalopolitani, ut muris incluſi devaſtato agro conſererent vias frugibus, & hoſtes caſtra prope in ipſis locaſſent portis. Hic autem ea tempeſtate belligerans cum Cretenſibus & ducem agens in regione tranſmarina, anſam præbuit iniquis calumniandi ſe, quaſi bellum domeſticum ſubterfugeret. Nonnulli tamen dicebant, aliis deſignatis Achæorum prætoribus, quia eſſet ſine imperio Philopœmen, orantibus Gortyniis otium ſuum contuliſſe eum ad exercitum ducendum. Neque enim ferebat otium, ſed imperatoriam & bellicam virtutem volebat, ſicut magnum negotium, perpetuo in manibus haberi & verſari. Cui conſonat id quod aliquando de rege Ptolemæo dixit. Siquidem quum eum quidam ferrent laudibus, quod & exercitum quotidie probe exerceret, & ipſe probe & ſedulo in armis ſubigeret corpus ſuum, Atqui quis regem (inquit) hoc ætatis ſuſpiciat non opus edentem, ſed meditantem? Hac igitur de cauſa infenſi Megalopolitani & ſe rati proditos, inſtituerunt ei exilium irrogare. Cui rei obſtiterunt tamen Achæi, ducem mittentes Megalopolitanis Ariſtænetum: qui quamvis cum Philopœmene ei diſſenſiones eſſent de repub. ne damnaretur, interceſſit. Inde a civibus Philopœmen faſtiditus, perpulit multa finitima caſtella ad defectionem, ſuggerens ut allegarent non fuiſſe ab initio ſe cenſos, nec illis contributos. Quibus

ταῦτα φανερῶς συνηγωνίσατο, καὶ συγκατεστασίασεν τὴν πόλιν ἐπὶ τῶν Ἀχαιῶν. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον. ἐν δὲ τῇ Κρήτῃ συνεπολέμει τοῖς Γορτυνίοις, οὐχ, ὡς Πελοποννήσιος ἀνὴρ καὶ Ἀρκὰς, ἁπλοῦν τινα καὶ γενναῖον πόλεμον, ἀλλὰ τὸ Κρητικὸν ἦθος ἐνδὺς, καὶ τοῖς ἐκείνων σοφίσμασι καὶ δόλοις, κλωπείαις τε καὶ λοχισμοῖς χρώμενος ἐπ' αὐτοὺς, ταχὺ παῖδας ἀπέδειξεν ἀνόητα καὶ κενὰ πρὸς ἐμπειρίαν ἀληθινὴν πανουργοῦντας.

Ἐπὶ τούτοις δὲ θαυμασθεὶς καὶ λαμπρῶς περὶ τῶν ἐκεῖ πράξεων ἀνακομισθεὶς εἰς Πελοπόννησον, εὗρεν τὸν μὲν Φίλιππον ὑπὸ τοῦ Τίτου καταπεπολεμημένον, τὸν δὲ Νάβιν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων πολεμούμενον. ἐφ' ὃν εὐθὺς αἱρεθεὶς ἄρχων, καὶ ναυμαχίᾳ παραβαλλόμενος, τὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου παθεῖν ἔδοξε, πολὺ τῆς περὶ αὐτὸν ἀρετῆς καὶ τῆς δόξης ἀφαιρεθεὶς, ἐν τῇ θαλάσσῃ κάκιον ἀγωνισάμενος. πλὴν Ἐπαμεινώνδαν μὲν ἔνιοι λέγουσιν ὀκνοῦντα γεῦσαι τῶν κατὰ θάλασσαν ὠφελειῶν τοὺς πολίτας, ὅπως αὐτῷ μὴ λάθωσιν ἀντὶ μονίμων ὁπλιτῶν, κατὰ Πλάτωνα, ναῦται γενόμενοι, καὶ διαφθαρέντες, ἄπρακτοι ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων ἀπελθεῖν ἑκουσίως. Φιλοποίμην δὲ τὴν ἐν τοῖς πεζοῖς ἐπιστήμην καὶ διὰ θαλάττης ἀρκέσειν αὐτῷ πρὸς τὸ καλῶς ἀγωνίσασθαι πεπεισμένος, ἔγνω τὴν ἄσκησιν, ἡλίκον μέρος ἐστὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ πόσην ἐπὶ πάντα τοῖς ἐθισθεῖσιν δύναμιν προστίθησιν. οὐ γὰρ μόνον ἐν τῇ ναυμαχίᾳ διὰ τὴν ἀπειρίαν ἔλαττον ἔσχεν, ἀλλὰ καὶ ναῦν τινα, παλαιὰν μὲν, ἔνδοξον δὲ δι' ἐτῶν τεσσαράκοντα κατασπάσας ἐπλήρωσεν· ὥστε μὴ στεγούσης, κινδυνεῦσαι τοὺς πολίτας. πρὸς ταῦτα γινώσκων κα-

bus hoc obtendentibus aperte eſt patrocinatus, atque ita ſuam civitatem in concilio Achæorum preſſit. Verum hæc ſunt poſt inſequuta. In Creta partes ſequutus Gortyniorum, bellum non ut Peloponneſius & Arcas ſimpliciter geſſit & generoſe: ſed mores induens Creticos, eorumque in ipſos technis, dolis, furtis & inſidiis utens, brevi pueros oſtendit illos eſſe, qui fatuas & inanes adverſus veram belli peritiam fallacias contechnarentur.

Ob hæc celebris & inclytus ex rebus ibi geſtis reverſus in Peloponneſum, Philippum offendit a Tito Quintio devictum, preſſumque Achæorum & Romanorum armis Nabidem. In quem dux illico deſignatus, quum prœlio navali aleam jaceret, in idem ac Epaminondas viſus eſt impegiſſe, magnamque ex eo quod minus proſpere mari decertaſſet, virtutis & exiſtimationis ſuæ feciſſe jacturam. Cæterum Epaminondam quidem referunt, quod nollet civibus ſuis guſtum præbere commoditatum maritimarum, ne pro ſtatariis militibus (ut apud Platonem eſt) imprudenti ſibi nautæ evaderent, & vitioſi, ultro re infecta ex Aſia & inſulis domum repetiſſe. Philopœmen vero ſcientiam terreſtrem ſibi ratus ſufficere vel in pelago ad rem bene gerendam, didicit quantum momenti ad virtutem & quantum in omnia adferat ponderis exercitatio meditatis. Non modo enim marte navali ob imperitiam ſuccubuit, verum etiam navem, veterem illam quidem ſed celebrem, poſt annos quadraginta deduxit & complevit. Quæ quum onus non ferret, adducti cives in periculum fuere. Ob hoc ubi animad-

καταφρονοῦντας αὐτοῦ τοὺς πολεμίους, ὡς παντάπασιν πεφευγότος ἐκ τῆς θαλάττης, καὶ πολιορκοῦντας ὑπερηφάνως τὸ Γύθιον, εὐθὺς ἐπέπλευσεν αὐτοῖς, οὐ προσδοκῶσιν, ἀλλ' ἐκλελυμένοις διὰ τὴν νίκην. καὶ νυκτὸς ἐκβιβάσας τοὺς στρατιώτας, καὶ προσαγαγὼν πῦρ, ἐνῆκε ταῖς σκηναῖς, καὶ τὸ στρατόπεδον κατέκαυσε, καὶ πολλοὺς διέφθειρεν. ὀλίγαις δ' ὕστερον ἡμέραις, καθ' ὁδὸν ἐν δυσχωρίαις τισὶν ἄφνω τοῦ Νάβιδος ἐπιφανέντος αὐτῷ, καὶ φοβήσαντος τοὺς Ἀχαιοὺς, ἀνέλπιστον ἡγουμένους τὴν σωτηρίαν ἐκ τόπων χαλεπῶν καὶ γεγονότων ὑποχειρίων τοῖς πολεμίοις, ὀλίγον χρόνον ἐπιστὰς, καὶ περιλαβὼν ὄψει τὴν τοῦ χωρίου φύσιν, ἐπέδειξεν τὴν τακτικὴν τῶν ἄκρων τῆς πολεμικῆς τέχνην οὖσαν. οὕτω μικρὰ κινήσας τὴν ἑαυτοῦ φάλαγγα, καὶ πρὸς τὰ παρόντα μεθαρμόσας, ἀθορύβως καὶ ῥᾳδίως διεκρούσατο τὴν ἀπορίαν, καὶ προσβαλὼν τοῖς πολεμίοις, τροπὴν ἰσχυρὰν ἐποίησεν. ἐπεὶ δὲ οὐ πρὸς τὴν πόλιν ἑώρα φεύγοντας, ἀλλὰ τῆς χώρας ἄλλον ἄλλῃ διασπειρόμενον, ὑλώδης δὲ καὶ περίβουνος ἦν πᾶσα καὶ δύσιππος ὑπὸ ῥείθρων καὶ φαράγγων, τὴν μὲν δίωξιν ἐπέσχεν, καὶ κατεστρατοπέδευσεν ἔτι φωτὸς ὄντος. τεκμαιρόμενος δὲ τοὺς πολεμίους ἐκ τῆς φυγῆς καθ' ἕνα καὶ δύο πρὸς τὴν πόλιν ὑπάξειν σκοταίους, ἐλλοχίζει τοῖς περὶ τὸ ἄστυ ῥείθροις καὶ λόφοις πολλοὺς ἔχοντας ἐγχειρίδια τῶν Ἀχαιῶν. ἐνταῦθα πλείστους ἀποθανεῖν συνέβη τῶν τοῦ Νάβιδος. ἅτε γὰρ οὐκ ἀθρόαν ποιούμενοι τὴν ἀναχώρησιν, ἀλλ' ὡς ἑκάστοις αἱ φυγαὶ συνετύγχανον, ὥσπερ ὄρνιθες ἡλίσκοντο περὶ τὴν πόλιν, εἰς τὰς τῶν πολεμίων χεῖρας καταίροντες.

Ἐπὶ

animadvertit hoſtes ipſius contemptu, quaſi in totum ex mari refugiſſet, Gythium inſolenter obſidere, confeſtim egit in non expectantes & victoria ſolutos claſſem: ac nocte exſcenſione facta ignem admovit, eoque tentoriis injecto caſtra illorum incendit, multoſque peremit. Paucis poſt diebus, quum ex itinere eum Nabis ſubito in anguſtiis deprehendiſſet, trepidationemque injeciſſet Achæis, nulla ratione ex locis difficilibus & hoſti ſubditis explicare ſalutem ſe ratis poſſe, pauliſper reſiſtens, ut loci naturam circumſpexit, artem aciei inſtruendæ eſſe oſtendit in re militari primam. Itaque converſo paululum agmine ſuo & ad rem præſentem verſato, ſedate & nullo negotio exemit perplexitatem ſuis, atque impreſſione facta hoſtes in effuſam fugam avertit. Quos quum non ad urbem videret fugam intendentes, ſed per agrum alium alio delabentes (erat autem ſaltuoſus, montoſus, & equitatui ob rivos & lacunas incommodus) cecinit receptui, caſtraque luce adhuc metatus eſt. Quia vero conjectura proſpiciebat hoſtes ex fuga ſingulos vel binos per tenebras in urbem ſe ſubducturos, in rivis & collibus urbi vicinis frequentes Achæos cum gladiis condit; ubi contigit plurimos Nabidis milites cadere. Quippe non recipiebant ſe confertim, ſed ut quoſque conglobaverat fuga, avium more in manus hoſtiles delabentes circa urbem capiebantur.

Ob

Ἐπὶ τούτοις ἀγαπώμενος καὶ τιμώμενος ἐκπρεπῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς θεάτροις, φιλότιμον ὄντα τὸν Τίτον ἡσυχῇ παρελύπει. καὶ γὰρ ὡς Ῥωμαίων ὕπατος, ἀνδρὸς Ἀρκάδος ἠξίου θαυμάζεσθαι μᾶλλον ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ ταῖς εὐεργεσίαις ὑπερβάλλειν οὐ παρὰ μικρὸν ἡγεῖτο, δι' ἑνὸς κηρύγματος ἐλευθερώσας τὴν Ἑλλάδα, ὅση Φιλίππῳ καὶ Μακεδόσιν ἐδούλευσεν. ἐκ δὲ τούτου καταλύεται μὲν ὁ Τίτος τῷ Νάβιδι τὸν πόλεμον, ἀποθνήσκει δὲ ὁ Νάβις ὑπὸ Αἰτωλῶν δολοφονηθείς. τεταραγμένης δὲ τῆς Σπάρτης, ὁ Φιλοποίμην ἁρπάσας τὸν καιρὸν, ἐπιπίπτει μετὰ δυνάμεως, καὶ τῶν μὲν ἀκόντων, τοὺς δὲ συμπείσας προσηγάγετο, καὶ μετεκόσμησεν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς τὴν πόλιν. οὗ γενομένου, θαυμαστῶς μὲν εὐδοκίμησε παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς, προσκτησάμενος αὐτοῖς ἀξίωμα πόλεως τηλικαύτης καὶ δύναμιν. οὐ γὰρ ἦν μικρὸν, Ἀχαΐας μέρος γενέσθαι τὴν Σπάρτην. ἀνέλαβεν δὲ καὶ Λακεδαιμονίων τοὺς ἀρίστους, φύλακα τῆς ἐλευθερίας ἐκεῖνον ἐλπίσαντας ἕξειν. διὸ καὶ τὴν Νάβιδος οἰκίαν καὶ οὐσίαν ἐξαργυρισθεῖσαν, καὶ γενομένην εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ταλάντων, ἐψηφίσαντο δωρεὰν αὐτῷ δοῦναι, πρεσβείαν ὑπὲρ τούτων πέμψαντες. ἔνθα δὴ καὶ διεφάνη καθαρὸς ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ, οὐ δοκῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὢν ἄριστος. πρῶτον μὲν γὰρ οὐδεὶς ἐβούλετο τῶν Σπαρτιατῶν ἀνδρὶ τοιούτῳ διαλέγεσθαι περὶ δωροδοκίας, ἀλλὰ δεδοικότες καὶ ἀναδυόμενοι, προεβάλοντο τὸν ξένον αὐτοῦ Τιμόλαον. ἔπειτα δὲ αὐτὸς ὁ Τιμόλαος, ὡς ἦλθεν εἰς Μεγάλην πόλιν ἑστιαθεὶς παρὰ τῷ Φιλοποίμενι, καὶ τὴν σεμνότητα τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀφέλειαν τῆς διαίτης, καὶ τὸ ἦθος ἐγγύθεν

Ob quæ quum a Græcis per theatra eximiis celebraretur & ornaretur honoribus, nonnihil T. Quintium obiter offendit gloriæ avidum. Volebat enim ſupra hominem Arcadem ut conſul Romanus ab Achæis honorari: & qui totam Græciam, quæcunque Philippo & Macedonibus ſervierat, uno edicto reſtituerat in libertatem, non parum ſuperare ſe eum beneficiis arbitrabatur. Inde T. Quintius pacem cum Nabide facit. Nabis autem inſidiis ab Ætolis circumventus occumbit. Turbatis rebus Spartæ, Philopœmen arrepta occaſione ſupervenit cum exercitu, ac quibuſdam invitis, aliis in ſententiam ſuam adductis, civitatem impulit, ut corpori ſe Achæorum contribueret. Quo facto mirum quantum comparavit apud Achæos laudis, quod tantæ urbem amplitudinis & potentiæ iis adjunxiſſet. Neque enim leve erat, partem fieri Achaiæ Lacedæmonem. Conciliavit etiam ſibi optimates Lacedæmoniorum, qui libertatis ſe illum cuſtodem habituros ſperabant. Unde Nabidis domum & bona venum dederunt, ex quibus coacta viginti & centum talenta, dono ei ſuffragiis dare decreverunt, atque ad id offerendum ei legatos miſere. Enimvero hic effulſit abſtinentia ejus, qui non videbatur tantum, ſed erat integerrimus. Namque primum nemo talem virum ſuſtinebat Spartiatarum de eo capiendo munere appellare, ſed verentes detrectanteſque hoſpitem ejus nominarunt Timolaum. Qui ut venit Megalopolin, ac convivio a Philopœmene exceptus gravitatem ſermonis ejus & vitæ frugalitatem integritatemque animadvertit morum, ad quos haudquaquam aditus propior

θεν οὐδαμῆ πρόσιτον οὐδὲ εὐάλωτον ὑπὸ χρημάτων κατανοήσας, ἀπεσιώπησε περὶ τῆς δωρεᾶς· ἑτέραν δέ τινα πρόφασιν τῆς πρὸς αὐτὸν ὁδοῦ ποιησάμενος, ὡς ᾤχετο ἀπιὼν, καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου πεμφθεὶς ταυτὸ ἔπαθεν. τρίτῃ δὲ ὁδῷ μόλις ἐντυχὼν, ἐδήλωσε τὴν προθυμίαν τῆς πόλεως. ὁ δὲ Φιλοποίμην ἡδέως ἀκούσας, ἧκεν αὐτὸς εἰς Λακεδαίμονα, καὶ συνεβούλευσεν αὐτοῖς μὴ τοὺς φίλους ἀγαθοὺς δεκάζειν, ὧν προῖκα τῆς ἀρετῆς ἔξεστιν ἀπολαύειν, ἀλλὰ τοὺς πονηροὺς καὶ τὴν πόλιν ἐν τῷ συνεδρείῳ καταστασιάζοντας ὠνεῖσθαι καὶ διαφθείρειν· ἵνα τῷ λαβεῖν ἐπιστομισθέντες, ἧττον ἐνοχλοῖεν αὐτοῖς. βέλτιον γὰρ εἶναι τῶν ἐχθρῶν παραιρεῖσθαι τὴν παῤῥησίαν ἢ τῶν φίλων. οὕτω μὲν ἦν πρὸς χρήματα λαμπρός.

Ἐπεὶ δὲ πάλιν τοὺς Λακεδαιμονίους νεωτερίζειν ἀκούσας ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀχαιῶν Διοφάνης, ἐβούλετο κολάζειν, οἱ δὲ εἰς πόλεμον καθιστάμενοι διετάραττον τὴν Πελοπόννησον, ἐπειρᾶτο πραΰνειν καὶ καταπαύειν τὸν Διοφάνη τῆς ὀργῆς ὁ Φιλοποίμην· διδάσκων τὸν καιρὸν, ὡς Ἀντιόχου τοῦ βασιλέως, καὶ Ῥωμαίων ἐν τῇ Ἑλλάδι τηλικούτοις αἰωρουμένων στρατοπέδοις, ἐκεῖσε χρὴ τὸν ἄρχοντα τὴν γνώμην ἔχειν, τὰ δ᾽ οἰκεῖα μὴ κινεῖν, ἀλλὰ καὶ παριδεῖν τι καὶ παρακοῦσαι τῶν ἁμαρτανομένων. οὐ προσέχοντος δὲ τοῦ Διοφάνους, ἀλλ᾽ εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐμβαλόντος ἅμα τῷ Τίτῳ, καὶ βαδιζόντων εὐθὺς ἐπὶ τὴν πόλιν, ἀγανακτήσας ὁ Φιλοποίμην, ἔργον οὐ νόμιμον οὐδ᾽ ἀπηκριβωμένον ἐκ τῶν δικαίων, ἀλλὰ μέγα καὶ μεγάλῳ φρονήματι τολμήσας, εἰς τὴν Λακεδαίμονα παρῆλθεν· καὶ τόν τε στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν, καὶ τὸν ὕπατον τῶν

pior aut inſidiæ a pecunia paterent, oppreſſit mentionem doni, ac prætextu adventus ſui allegato alio domum eſt regreſſus. Iterum miſſus nihilo plus egit. Tertia legatione vix tandem ejus rei mentionem inferens, propenſum animum declaravit ei civitatis. At Philopœmen grato animo auditis mandatis, perrexit ipſe Lacedæmonem, conſuluitque eis ne bonos amicos, quorum liceret virtute frui gratis, largitionibus inſtituerent labefactare, ſed improbos & eos qui civitatem in concilio premant, redimerent & corrumperent, ut munere deliniti, minus ipſis obſtreperent. Quippe inimicis ait præſtare liberam vocem quam amicis præcidere. Adeo fuit celſo adverſus pecuniam animo.

Poſtquam vero Lacedæmonios de integro novare res nuntiato, prætor Achæorum Diophanes vindicare in eos intendit, illi autem armis motis Peloponneſum ſolicitabant; ſtudebat mollire & ſedare Philopœmen Diophanis bilem: tempus demonſtrans poſtulare, rege Antiocho & Romanis in Græcia tantis exercitibus volitantibus, eo ut animum convertat dux, neque moveat domeſtica, ſed conniveat in quibuſdam peccatis, diſſimuletque. Cui quum non auſcultaret Diophanes, ſed Laconiæ una cum Quintio arma inferret, ac ſtatim ipſam peterent urbem: indignatus Philopœmen, facinus minime civile, neque undequaque officio reſpondens, verum inſigne tamen & inſigni deſignans animo, ingreſſus eſt Lacedæmonem, prætorique Achæorum & Romano conſuli portas privatus

τῶν Ῥωμαίων, ἰδιώτης ὢν ἀπέκλεισεν, τὰς δ' ἐν τῇ πόλει ταραχὰς ἔπαυσε, καὶ κατέστησε τοὺς Λακεδαιμονίους πάλιν εἰς τὸ κοινὸν, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς ἦσαν. χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐγκαλέσας τι τοῖς Λακεδαιμονίοις στρατηγῶν ὁ Φιλοποίμην, τοὺς μὲν φυγάδας κατήγαγεν εἰς τὴν πόλιν, ὀγδοήκοντα δὲ Σπαρτιάτας ἀπέκτεινεν, ὡς Πολύβιός φησιν· ὡς δὲ Ἀριστοκράτης, πεντήκοντα καὶ τριακοσίους. τὰ δὲ τείχη καθεῖλεν, χώραν δὲ πολλὴν ἀποτεμόμενος, προσένειμε τοῖς Μεγαλοπολίταις. ὅσοι δὲ ἦσαν ὑπὸ τῶν τυράννων ἀποδεδειγμένοι πολῖται τῆς Σπάρτης, μετῴκιζεν ἅπαντας, ἀπάγων εἰς Ἀχαΐαν, πλὴν τρισχιλίων. τούτους δὲ ἀποικοῦντας, καὶ μὴ βουλομένους ἀπελθεῖν ἐκ τῆς Λακεδαίμονος, ἐπώλησεν· εἶθ' οἷον ἐφυβρίζων, ἀπὸ τῶν χρημάτων τούτων ἐν Μεγαλοπόλει στοὰν ᾠκοδόμησεν. ἐμπιπλάμενος δὲ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ παρ' ἀξίαν πεπραγόσιν ἐπεμβαίνων, τὸ περὶ τὴν πολιτείαν ἔργον ὠμότατον ἐξειργάσατο καὶ παρανομώτατον. ἀνεῖλεν γὰρ καὶ διέφθειρε τὴν Λυκούργειον ἀγωγὴν, ἀναγκάσας τοὺς παῖδας καὶ τοὺς ἐφήβους τὴν Ἀχαϊκὴν ἀντὶ τῆς πατρίου παιδείαν μεταλαβεῖν, ὡς οὐδέποτε μικρὸν ἐν τοῖς Λυκούργου νόμοις φρονήσαντας. τότε μὲν οὖν ὑπὸ συμφορῶν μεγάλων, ὥσπερ νεῦρα τῆς πόλεως ἐκτεμεῖν τῷ Φιλοποίμενι παρασχόντες, ἐγένοντο χειροήθεις καὶ ταπεινοί· χρόνῳ δ' ὕστερον αἰτησάμενοι παρὰ Ῥωμαίων, τὴν μὲν Ἀχαϊκὴν ἔφυγον πολιτείαν, ἀνέλαβον δὲ καὶ κατεστήσαντο τὴν πάτριον, ὡς ἦν ἀνυστὸν, ἐκ κακῶν καὶ φθορᾶς τηλικαύτης.

Ἐπεὶ δὲ Ῥωμαίοις ὁ πρὸς Ἀντίοχον ἐν τῇ Ἑλλάδι συνέστη πόλεμος, ἦν μὲν

tus clauſit, motus urbanos compreſſit, reduxitque Lacedæmonios, ſicut initio fuerant, in corpus Achæorum. Inſequutis temporibus incuſans neſcio quid Philopœmen Lacedæmonios, exules prætor in urbem reduxit, octoginta Spartiatas occidit, ut autor eſt Polybius: ut vero tradidit Ariſtocrates, quinquaginta ſupra trecentos; muros demolitus eſt, magna parte agri mulctavit eos, eamque attribuit Megalopolitanis. Quicunque adſcripti a tyrannis in civitatem Spartanam fuerant, exterminavit, & in Achaiam abduxit omnes; extra tria millia, quos dicto non audientes & excedere abnuentes, Lacedæmone ſub haſta vendidit. Hinc quaſi ad illorum ludibrium ex ea pecunia ædificavit Megalopoli porticum. Quo autem magis indulgeret ſuo in Lacedæmonios odio, & indigne afflictis inſultaret, immaniſſimum factum & iniquiſſimum circa inſtituta illius civitatis molitus eſt. Siquidem Lycurgi inſtitutionem ſolvit & pervertit, compulitque pueros & adultos, quaſi ex Lycurgi legibus nunquam moderatos ſpiritus geſturi eſſent, patriam cum Achaica commutare diſciplinam. Qui quum id temporis calamitatum mole Philopœmeni quaſi nervos civitatis præbuiſſent incidendos, ſubacti, cicurati, fracti fuerunt. Cæterum aliquanto poſt beneficio populi Romani relictis inſtitutis Achaicis, priſtina, quoad ejus fieri a tantis miſeriis & cladibus poterat, reduxerunt atque ſtabiliverunt.

Porro quo tempore bellum Romani in Græcia cum Antiocho gerebant, erat Philo-

μὲν ἰδιώτης ὁ Φιλοποίμην· ὁρῶν δὲ τὸν Ἀντίοχον αὐτὸν ἐν Χαλκίδι καθήμενον, περὶ γάμων καὶ παρθένων ἔρωτας οὐ καθ' ὥραν σχολάζοντα, τοὺς δὲ Σύρους ἐν ἀταξίᾳ πολλῇ καὶ χωρὶς ἡγεμόνων ἐν ταῖς πόλεσιν πλαζομένους καὶ τρυφῶντας, ἤχθετο μὴ στρατηγῶν τότε τῶν Ἀχαιῶν, καὶ Ῥωμαίοις ἔλεγεν φθονεῖν τῆς νίκης. Ἐγὼ γὰρ ἄν, ἔφη, στρατηγῶν, ἐν τοῖς καπηλείοις κατέκοψα τούτους πάντας. ἐπεὶ δὲ νικήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Ἀντίοχον, ἐνεφύοντο τοῖς Ἑλληνικοῖς μᾶλλον ἤδη, καὶ περιεβάλλοντο τῇ δυνάμει τοὺς Ἀχαιοὺς, ὑποκατακλινομένων αὐτοῖς τῶν δημαγωγῶν· ἡ δ' ἰσχὺς ἐπὶ πάντα πολλὴ μετὰ τοῦ δαίμονος ἐχώρει, καὶ τὸ τέλος ἐγγὺς ἦν, εἰς ὃ τὴν τύχην ἔδει περιφερομένην ἐξικέσθαι· καθάπερ ἀγαθὸς κυβερνήτης πρὸς κῦμα διερειδόμενος ὁ Φιλοποίμην, τὰ μὲν ἐνδιδόναι καὶ παρείκειν ἠναγκάζετο τοῖς καιροῖς, περὶ δὲ τῶν πλείστων διαφερόμενος, τοὺς τῷ λέγειν καὶ πράττειν ἰσχύοντας ἀντισπᾶν ἐπειρᾶτο πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Ἀρισταινέτου δὲ τοῦ Μεγαλοπολίτου, δυναμένου μὲν ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς μέγα, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἀεὶ θεραπεύοντος, καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς μὴ οἰομένου δεῖν ἐναντιοῦσθαι μηδὲ ἀχαριστεῖν ἐκείνοις ἐν τῷ συνεδρίῳ, λέγεται τὸν Φιλοποίμενα σιωπᾶν ἀκούοντα, καὶ βαρέως φέρειν· τέλος δὲ ὑπ' ὀργῆς δυσανασχετοῦντα πρὸς τὸν Ἀρισταίνετον εἰπεῖν, Ὦ ἄνθρωπε, τί σπεύδεις τὴν πεπρωμένην τῆς Ἑλλάδος ἐπιδεῖν; Μανίου δὲ τοῦ Ῥωμαίων ὑπάτου νενικηκότος μὲν Ἀντίοχον, αἰτουμένου δὲ παρὰ τῶν Ἀχαιῶν ὅπως ἐάσωσι τοὺς Λακεδαιμονίων φυγάδας κατελθεῖν, καὶ Τίτου ταυτὰ τῷ Μανίῳ περὶ

lopœmen privatus. Qui Antiochum ipſum quum reſidem Chalcide videret, nuptiis & puellarum amoribus præter ætatem ſuam implicatum, Syros autem abſque ulla diſciplina & imperio per urbes palantes, in luxuriamque effuſos, afflictabat ſe quod in præſens non foret prætor Achæorum, ferebatque invidere ſe illam victoriam Romanis. Ego enim (inquit) ſi prætor eſſem, omnes hos in luſtris concidiſſem. Poſtquam vero Romani debellato Antiocho, impenſius in Græciam incubuerunt, viribuſque complectebantur concionatoribus ſe iis venditantibus Achæos, atque ingens eorum potentia ſecundantibus ubique Diis invaleſcebat, & pro foribus erat terminus, in quem fortunam diu circumvolitantem tandem oportebat concedere: boni gubernatoris modo adverſus fluctus Philopœmen obnitens, quamvis partim permittere & indulgere temporibus cogebatur, in plurimis obluctans tamen, retrahere eos qui dicendo & opibus pollerent elaborabat ad libertatem. Ariſtæneto vero Megalopolitano, qui præpotens erat in Achæis, ſed Romanorum ſemper obſervans, negante in concilio faciendum eſſe, ut illis repugnarent aut offenderent, ferunt audientem id Philopœmenem magno cum animi dolore tacuiſſe: poſtremo victum, cum ſtomacho appellaſſe Ariſtænetum hiſce verbis, Quid properas, miſer, fatum Græciæ aſpicere? Quum Manius conſul Romanus, devicto Antiocho, poſtularet ab Achæis ut exulibus Lacedæmoniorum reditum in patriam permitterent, eandemque rem de exu-

περὶ τῶν φυγάδων ἀξιοῦντος, διεκώλυσεν ὁ Φιλοποίμην, οὐ τοῖς φυγάσι πολεμῶν, ἀλλὰ βουλόμενος δι' αὐτοῦ καὶ τῶν Ἀχαιῶν, ἀλλὰ μὴ Τίτου μηδὲ Ῥωμαίων χάριτι τοῦτο πραχθῆναι· καὶ στρατηγῶν εἰς τοὐπιὸν, αὐτὸς κατήγαγε τοὺς φυγάδας. οὕτως εἶχέν τι πρὸς τὰς ἐξουσίας ὑπὸ φρονήματος δύσερι καὶ φιλόνεικον.

Ἤδη δὲ γεγονὼς ἔτος ἑβδομηκοστὸν, ὄγδοον δὲ τῶν Ἀχαιῶν στρατηγῶν, ἤλπιζεν οὐ μόνον ἐκείνην τὴν ἀρχὴν ἀπολέμως διάξειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ βίου τὸ λοιπὸν αὐτῷ μεθ' ἡσυχίας καταβιῶναι τὰ πράγματα παρέξειν. ὡς γὰρ αἱ νόσοι ταῖς τῶν σωμάτων ῥώμαις συναπομαραίνεσθαι δοκοῦσιν, οὕτως ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσιν ἐπιλιπούσης τῆς δυνάμεως, ἔληγε τὸ φιλόνεικον. οὐ μὴν ἀλλὰ νέμεσίς τις, ὥσπερ ἀθλητὴν εὐδρομοῦντα, πρὸς τέρμασι τοῦ βίου κατέβαλεν. λέγεται γὰρ ἔν τινι συλλόγῳ τῶν παρόντων ἐπαινούντων ἄνδρα, δεινὸν εἶναι δοκοῦντα περὶ στρατηγίαν, εἰπεῖν τὸν Φιλοποίμενα, Καὶ πῶς ἄξιον ἐκείνου λόγον ἔχειν τοῦ ἀνδρὸς, ὅστις ἥλω ζῶν ὑπὸ τῶν πολεμίων; μεθ' ἡμέρας δὲ ὀλίγας Δεινοκράτης ὁ Μεσσήνιος, ἄνθρωπος ἰδίᾳ τε τῷ Φιλοποίμενι προσκεκρουκὼς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπαχθὴς διὰ πονηρίαν καὶ ἀκολασίαν, τήν τε Μεσσήνην ἀπέστησεν τῶν Ἀχαιῶν, καὶ κώμην τὴν καλουμένην Κολωνίδα προσηγγέλθη μέλλων καταλαμβάνειν. ὁ δὲ Φιλοποίμην ἔτυχε μὲν ἐν Ἄργει πυρέσσων· πυθόμενος δὲ ταῦτα συνέτεινεν εἰς Μεγάλην πόλιν, ἡμέρᾳ μιᾷ σταδίους πλείονας ἢ τετρακοσίους. κἀκεῖθεν εὐθὺς ἐβοήθει, τοὺς ἱππεῖς ἀναλαβὼν, οἵπερ ἦσαν ἐνδοξότατοι μὲν τῶν πολιτῶν, νέοι δὲ κομιδῇ, δι' εὔνοιαν τοῦ

exulibus contenderet T. Quintius, reſtitit Philopœmen, non odio exulum, ſed quo id ſuum munus & Achæorum, non T. Quintii, vel populi Romani beneficium faceret: ac poſtea prætor anno ſequenti reſtituit in patriam exules. Adeo inerat ei enixa quædam adverſus ſuperiores poteſtates præ animi celſitudine concertationis & contentionis libido.

Jam annum gerens ætatis ſeptuageſimum, Achæorum octavum prætor, ſpem conceperat non modo illum ſe magiſtratum traducturum quiete, verum etiam ut reliquam vitam in otio exigeret, per negotia licitum fore. Ut enim morbi una cum corporis viribus emarceſcunt, ita in civitatibus Græciæ fatiſcente potentia elangueſcebat contentio. Verum enimvero, tanquam athletam egregie certantem invida quædam fortuna ad vitæ metam proſtravit. Memorant enim in conſeſſu quopiam laudantibus qui aderant quendam ut inſignem ducem, dixiſſe Philopœmenem, Quomodo autem memoria dignus ille ſit vir, qui vivus in hoſtium venit poteſtatem? Paucis autem poſt diebus allatum eſt Meſſenium Dinocratem, hominem cum privatim Philopœmeni infenſum, tum aliis ob improbitatem & nequitiam inviſum, hinc Meſſenen ab Achæis alienaſſe, hinc vicum velle (Colonidem vocant) occupare. Tenebatur forte ea tempeſtate Argis Philopœmen febri. Qui ad eum nuntium Megalopolim uno die contendit, ſtadia amplius quadringenta: inde propere ſuppetias venit cum equitibus. Erant hi civium nobiliſſimi, ſed admodum juvenes, benevolentia autem ducti

τοῦ Φιλοποίμενος καὶ ζῆλον ἐθελονταὶ συστρατεύοντες. ἱππασάμενοι δὲ πρὸς τὴν Μεσσήνην, καὶ περὶ τὸν Εὐάνδρου λόφον ἀπαντῶντι τῷ Δεινοκράτει συμπεσόντες, ἐκεῖνον μὲν ἐτρέψαντο· τῶν δὲ πεντακοσίων, οἳ τὴν χώραν τῶν Μεσσηνίων παρεφύλαττον, ἐξαίφνης ἐπιφερομένων, καὶ τῶν πρότερον ἡττωμένων, ὡς τούτους κατεῖδον, αὖθις ἀνὰ τοὺς λόφους ἀθροιζομένων, δείσας ὁ Φιλοποίμην κυκλωθῆναι, καὶ τῶν ἱππέων φειδόμενος, ἀνεχώρει διὰ τόπων χαλεπῶν, αὐτὸς οὐραγῶν, καὶ πολλάκις ἀντεξελαύνων τοῖς πολεμίοις, καὶ ὅλως ἐπισπώμενος ἐφ᾽ ἑαυτόν, οὐ τολμώντων ἀντεμβαλεῖν ἐκείνων, ἀλλὰ κραυγαῖς καὶ περιδρομαῖς χρωμένων ἄπωθεν. ἀφιστάμενος οὖν πολλάκις διὰ τοὺς νεανίσκους, καὶ καθ᾽ ἕνα παραπέμπων, ἔλαθεν ἐν πολλοῖς ἀπομονωθεὶς πολεμίοις. καὶ συνάψαι μὲν εἰς χεῖρας οὐδεὶς ἐτόλμησεν αὐτῷ, πόῤῥωθεν δὲ βαλλόμενος καὶ βιαζόμενος πρὸς χωρία πετρώδη καὶ παράκρημνα, χαλεπῶς μετεχειρίζετο καὶ κατέξαινε τὸν ἵππον. αὐτῷ δὲ τὸ μὲν γῆρας ὑπὸ ἀσκήσεως πολλῆς ἐλαφρὸν ἦν, καὶ πρὸς οὐδὲν ἐμπόδιον εἰς τὸ σωθῆναι· τότε δὲ, καὶ διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἐνδεοῦς γεγονότος, καὶ διὰ τὴν ὁδοιπορίαν κατακόπου, βαρὺν ὄντα καὶ δυσκίνητον ἤδη, σφαλεὶς ὁ ἵππος εἰς τὴν γῆν κατέβαλεν. σκληροῦ δὲ τοῦ πτώματος γενομένου, καὶ τῆς κεφαλῆς παθούσης, ἔκειτο πολὺν χρόνον ἄναυδος· ὥστε καὶ τοὺς πολεμίους τεθνάναι δόξαντας αὐτὸν, ἐπιχειρεῖν στρέφειν τὸ σῶμα καὶ σκυλεύειν. ἐπεὶ δὲ τὴν κεφαλὴν ἐπάρας διέβλεψεν, ἀθρόοι περιπεσόντες ἀπέστρεφον αὐτοῦ τὰς χεῖρας ὀπίσω, καὶ δήσαντες ἦγον, ὕβρει χρώμενοι πολλῇ, καὶ λοιδορίᾳ κατ᾽ ἀν-

δρὸς

Philopœmenis & laudis ardore voluntarii eum ſequebantur. Quum provecti prope Meſſenen eſſent circa Evandri tumulum, in occurrentem illati Dinocratem, everterunt eum. Sed quum quingenti qui in ſtatione agri Meſſeniorum erant, ſubito ſupervenirent, ad quorum conſpectum etiam qui ante terga verterant, recolligerent ſe per colles; Philopœmen, ne circumveniretur veritus, ſimul parcens equitibus, per loca impedita recipiebat ſe, claudebatque ipſe extremum agmen. Subinde infeſto equo in hoſtes invehebatur, idque unum agebat, eos ut in ſe retraheret. Verum trepidabant illi in eum incurrere, clamoribus autem procul & circumcurſationibus inceſſebant. Qui dum ſæpius illorum juvenum cauſa abſcedit a ſuis, & ſingulos dimittit in tutum, imprudens ſolum ſe inter frequentes conſpicit relictum hoſtes: nec congredi cum eo tamen eſt ullus auſus, ſed quum eminus tantum peteretur, ad loca confragoſa abruptaque adactus, ægre valebat tractare, & lacerabat equum. Agilis quidem erat ei ab exercitatione ſenectus, neque quicquam ad ſe eripiendum officiebat, ſed tunc corpore hinc ex morbo affecto, hinc ex itinere langueſcente, gravem & torpeſcentem jam equus prolapſus in terram effudit. Capite ad durum caſum afflicto, jacuit diu ſine voce: unde hoſtes mortuum rati, vertere corpus & ſpoliare aggrediebantur. Tandem quum caput attolleret, atque oculos aperiret, confertim ſuperfuſi manibus poſt tergum illigatis abduxerunt eum, nec ullo ludibrii vel contumeliæ genere abſtinuerunt in virum, qui nunquam

δρὸς οὐδὲ ὄναρ ἄν ποτε παθεῖν ὑπὸ Δεινοκράτους ταῦτα προσδοκήσαντος.

Οἱ δ᾽ ἐν τῇ πόλει, τῇ μὲν ἀγγελίᾳ θαυμαστῶς ἐπαρθέντες, ἠθροίζοντο περὶ τὰς πύλας. ὡς δὲ εἶδον ἑλκόμενον τὸν Φιλοποίμενα παρ᾽ ἀξίαν τῆς τε δόξης καὶ τῶν ἔμπροσθεν ἔργων καὶ τροπαίων, ἠλέησαν οἱ πλεῖστοι καὶ συνήλγησαν· ὥστε καὶ δακρῦσαι, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐκφλαυρίσαι δύναμιν, ὡς ἄπιστον καὶ τὸ μηδὲν οὖσαν. οὕτω δὲ κατὰ μικρὸν εἰς πολλοὺς φιλάνθρωπος ἐχώρει λόγος, ὡς μνημονευτέον εἴη τῶν πρόσθεν εὐεργεσιῶν, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἣν ἀπέδωκεν αὐτοῖς, Νάβιν ἐξελάσας τὸν τύραννον. ὀλίγοι δὲ ἦσαν, οἱ τῷ Δεινοκράτει χαριζόμενοι, στρεβλοῦν τὸν ἄνδρα καὶ κτείνειν ἐκέλευον, ὡς βαρὺν πολέμιον καὶ δυσμείλικτον, αὐτῷ τε Δεινοκράτει φοβερώτερον, εἰ διαφύγοι καθυβρισμένος ὑπ᾽ αὐτοῦ καὶ γεγονὼς αἰχμάλωτος. οὐ μὴν ἀλλὰ κομίσαντες αὐτὸν εἰς τὸν καλούμενον θησαυρὸν, οἴκημα κατάγειον, οὔτε πνεῦμα λαμβάνον οὔτε φῶς ἔξωθεν, οὔτε θύρας ἔχον, ἀλλὰ μεγάλῳ λίθῳ περιαγομένῳ κατακλειόμενον, ἐνταῦθα κατέθεντο, καὶ τὸν λίθον ἐπιρράξαντες, ἄνδρας ἐνόπλους κύκλῳ περιέστησαν. οἱ δ᾽ ἱππεῖς τῶν Ἀχαιῶν, ἐκ τῆς φυγῆς ἀναλαβόντες αὐτοὺς, ὡς οὐδαμοῦ φανερὸς ἦν ὁ Φιλοποίμην, ἀλλὰ ἐδόκει τεθνάναι, πολὺν μὲν χρόνον ἐπέστησαν ἀνακαλούμενοι τὸν ἄνδρα, καὶ διαδιδόντες ἀλλήλοις λόγον, ὡς αἰσχρὰν σωτηρίαν καὶ ἄδικον σώζονται, προέμενοι τοῖς πολεμίοις τὸν στρατηγὸν ἀφειδήσαντα τοῦ ζῆν δι᾽ αὐτούς· ἔπειτα προϊόντες ἅμα, καὶ πολυπραγμονοῦντες, ἐπύθοντο τὴν σύλληψιν αὐτοῦ, καὶ δι-

ἤγ-

quam ne per ſomnium quidem talia pati expectaſſet a Dinocrate.

Urbana multitudo mirum in modum eo nuntio elata ad portas concurrit. Ut vero attractum Philopœmenem præter gloriam factorumque & victoriarum ſuperiorum dignitatem conſpexere, miſerati plerique ſunt, atque ejus vicem dolentes etiam illacrymabantur, humanamque fortunam ut fallacem & inanem elevabant. Itaque lenis ſermo per pleroſque commeavit, priorum meritorum & libertatis, quam tyranno ejecto Nabide ipſis reddiderat, conſervandam memoriam. Pauci tamen erant qui in Dinocratis gratiam excruciatum cenſerent necandum, ut gravem hoſtem & implacabilem, ipſique Dinocrati, a quo ludibrio habitus & captus eſſet, ſi evolaſſet, formidabiliorem. Tandem deportaverunt eum in cameram ſubterraneam, quem theſaurum vocant, aeris luciſque externæ expertem; nec habet ea fores, ſed ingenti clauditur ſaxo machina ſuperimpoſito. Illuc demiſſo eo ſaxum obvolverunt, & locum ſtatione armata circumquaque cinxerunt. Interea Achæorum equites, quum ex fuga ſeſe collegiſſent, ut nuſquam comparuit Philopœmen, ſed mortuum apparuit eſſe, diu ſubſtiterunt inclamantes eum, ſerenteſque inter ſe mutuo ſermonem, turpem eſſe & indignam ſuam incolumitatem, qui hoſtibus ducem ſuum vitam ipſorum cauſa projicientem prodidiſſent. Hinc progredientes ſimul & anxie perſcrutantes, veniſſe eum in hoſtium poteſtatem intellexerunt, idque per

civi-

ἤγγελλον εἰς τὰς πόλεις τῶν Ἀχαιῶν. οἱ δὲ συμφορὰν ποιούμενοι μεγάλην, ἀπαιτεῖν μὲν ἔγνωσαν τὸν ἄνδρα παρὰ τῶν Μεσσηνίων, πρεσβείαν πέμψαντες, αὐτοὶ δὲ παρεσκευάζοντο στρατεύειν.

Οὗτοι μὲν οὖν ταῦτα ἔπραττον. ὁ δὲ Δεινοκράτης, μάλιστα τὸν χρόνον, ὡς σωτήριον τῷ Φιλοποίμενι δεδοικὼς, καὶ φθάσαι τὰ παρὰ τῶν Ἀχαιῶν βουλόμενος, ἐπεὶ νὺξ ἐπῆλθεν, καὶ τὸ πλῆθος ἀπεχώρησε τῶν Μεσσηνίων, ἀνοίξας τὸ δεσμωτήριον, εἰσέπεμψε δημόσιον οἰκέτην, φάρμακον κομίζοντα, προσενεγκεῖν καὶ παραστῆναι μέχρις ἂν ἐκπίῃ κελεύσας. ἔτυχε μὲν οὖν ἐν τῷ χλαμυδίῳ κατακείμενος, οὐ καθεύδων, ἀλλὰ λύπῃ καὶ θορύβῳ κατεχόμενος· ἰδὼν δὲ φῶς, καὶ παρεστῶτα πλησίον τὸν ἄνθρωπον, ἔχοντα τὴν κύλικα τοῦ φαρμάκου, συναγαγὼν μόλις ἑαυτὸν ὑπ᾽ ἀσθενείας, ἀνεκάθιζεν. καὶ δεξάμενος, ἠρώτησεν εἴ τι περὶ τῶν ἱππέων, καὶ μάλιστα Λυκόρτα πεπυσμένος ἐστίν. εἰπόντος δὲ τἀνθρώπου διαπεφευγέναι τοὺς πολλοὺς, ἐπένευσε τῇ κεφαλῇ, καὶ διαβλέψας πράως πρὸς τὸν ἄνθρωπον, Εὖ λέγεις, εἶπεν, εἰ μὴ πάντα κακῶς πεπράχαμεν. ἄλλο δὲ μηδὲν εἰπὼν, μηδὲ φθεγξάμενος, ἐξέπιεν· καὶ πάλιν αὑτὸν ἀπέκλινεν, οὐ πολλὰ πράγματα τῷ φαρμάκῳ παρασχὼν, ἀλλ᾽ ἀποσβεσθεὶς ταχὺ διὰ τὴν ἀσθένειαν.

Ὡς οὖν ὁ περὶ τῆς τελευτῆς λόγος ἧκεν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς, τὰς μὲν πόλεις αὐτῶν κοινὴ κατήφεια καὶ πένθος εἶχεν· οἱ δὲ ἐν ἡλικίᾳ μετὰ τῶν προβούλων συνελθόντες εἰς Μεγάλην πόλιν, οὐδ᾽ ἡντινοῦν ἀναβολὴν ἐποιήσαντο τῆς τιμωρίας, ἀλλ᾽ ἑλόμενοι στρατηγὸν Λυκόρταν, εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἐνέβαλον, καὶ κακῶς

civitates Achaicas renuntiaverunt. Achæi cladem eam non mediocrem æſtimantes, repoſcere eum per legatos a Meſſeniis ſtatuerunt, ſimulque parabant ſe ad bellum.

Dum in his illi ſunt occupati, Dinocrates tempus potiſſimum ut Philopœmeni ſalutare veritus, & conſilia ſtatuens antevertere Achæorum, primis tenebris, ubi digreſſa eſt plebs Meſſeniorum, aperto carcere intromiſit ad eum carnificem, præcepitque ut venenum illi porrigeret, neque abſcederet quouſque id exhauſiſſet. Ille tum forte decumbebat in lacernula, non ſomno ſtratus, ſed mœrore & animi motu oppreſſus. Animadverſo lumine & homine, qui cum venenato poculo juxta aſſiſtebat, ægre ob infirmitatem ſe colligens, erexit ſe ad ſedendum, acceptoque poculo rogavit hominem ecquid de equitibus, præcipue de Lycorta accepiſſet. Quo reſpondente maximam partem ſalvam eſſe, annuit capite, placideque intuitus eum, Bene habet (inquit) quod non undequaque fuerimus infœlices. Nullo alio verbo vel voce miſſa ebibit poculum, atque iterum reclinavit ſe. Nec multum negotii præbuit veneno, ſed confeſtim eſt ob imbecillitatem extinctus.

Ut igitur ad Achæos de interitu ejus allatum eſt, hinc civitates illorum publicus luctus & mœror occupavit, hinc juventus cum primoribus ſenatus conveniens Megalopolim, nulla vindictæ admiſſa mora, atque electo Lycorta duce, fines Meſſenios invadunt, eoſque fœ-

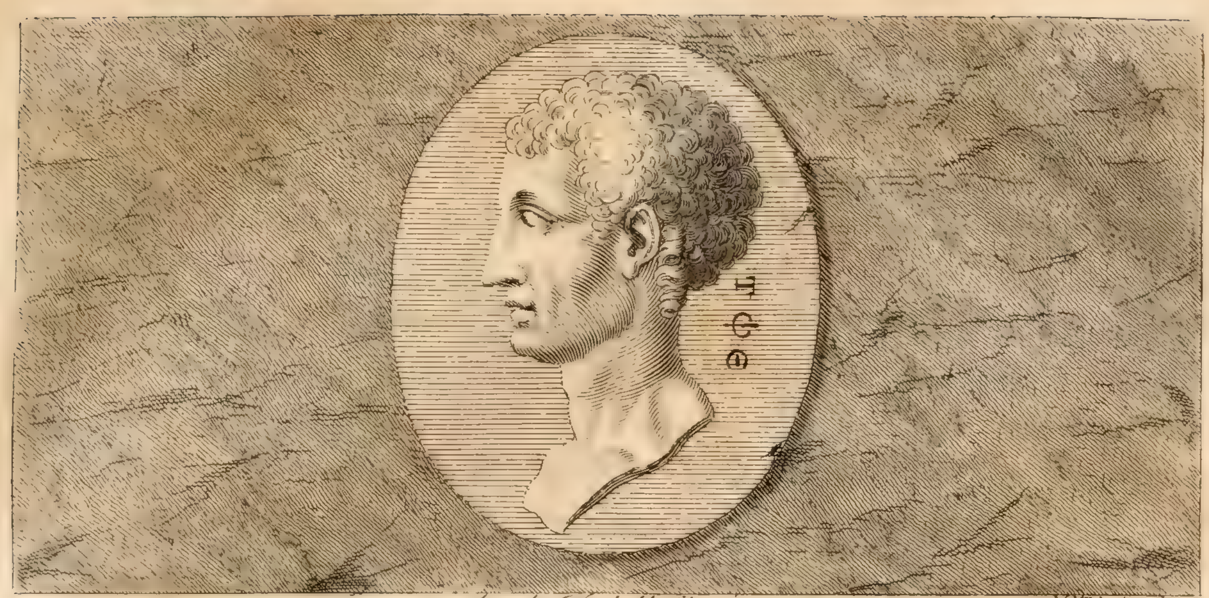
κακῶς ἐποίουν τὴν χώραν, ἄχρι οὗ συμφρονήσαντες, ἐδέξαντο τοὺς Ἀχαιούς. καὶ Δεινοκράτης μὲν, αὐτὸς αὐτὸν φθάσας διεχρήσατο· τῶν δὲ ἄλλων, ὅσοις μὲν ἀνελεῖν ἔδοξε Φιλοποίμενα, δι᾽ αὐτῶν ἀπέθνησκον, ὅσοι δὲ καὶ βασανίσαι, τούτους ἐπ᾽ αἰκίαις ποιούμενος συνελάμβανεν ὁ Λυκόρτας. τὸ δὲ σῶμα καύσαντες αὐτοῦ, καὶ τὰ λείψανα συνθέντες εἰς ὑδρίαν, ἀνεζεύγνυσαν, οὐκ ἀτάκτως, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ᾽ ἐπινίκιον πομπήν τινα ἅμα ταῖς ταφαῖς μίξαντες. ἦν μὲν γὰρ ἐστεφανωμένους ἰδεῖν, ἦν δὲ τοὺς αὐτοὺς καὶ δακρύοντας· ἦν δὲ τοὺς ἐχθροὺς, δεσμίους ἀγομένους, αὐτὴν δὲ τὴν ὑδρίαν ὑπὸ πλήθους ταινιῶν τε καὶ στεφάνων μόλις ὁρωμένην. ἐκόμιζεν δὲ ὁ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀχαιῶν παῖς Πολύβιος, καὶ περὶ αὐτὸν οἱ πρῶτοι τῶν Ἀχαιῶν. οἱ δὲ στρατιῶται, ὡπλισμένοι μὲν αὐτοὶ, τοῖς δ᾽ ἵπποις κεκοσμημένοις ἐπηκολούθουν, οὔτε οἷον ἐπὶ πένθει τοσούτῳ κατηφεῖς, οὔτε τῇ νίκῃ γαυριῶντες. ἐκ δὲ τῶν διὰ μέσου πόλεων καὶ κωμῶν ἀπαντῶντες, ὥσπερ αὐτὸν ἀπὸ στρατείας ἐπανιόντα δεξιούμενοι, τῆς ὑδρίας ἐφήπτοντο, καὶ συμπροῆγον εἰς Μεγάλην πόλιν. ὡς οὖν συνανεμίχθησαν αὐτοῖς οἱ πρεσβύτεροι μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων, ὀλοφυρμὸς ἤδη διὰ παντὸς ἐχώρει τοῦ στρατεύματος εἰς τὴν πόλιν, ἐπιποθοῦσαν τὸν ἄνδρα, καὶ βαρέως φέρουσαν, οἰομένην συναποβεβληκέναι τὸ πρωτεύειν ἐν τοῖς Ἀχαιοῖς. ἐτάφη μὲν οὖν, ὡς εἰκὸς, ἐνδόξως, καὶ περὶ τὸ μνημεῖον αὐτοῦ οἱ τῶν Μεσσηνίων αἰχμάλωτοι κατελεύσθησαν. οὐσῶν δὲ πολλῶν μὲν εἰκόνων αὐτοῦ, μεγάλων δὲ τιμῶν ἃς αἱ πόλεις ἐψηφίσαντο, Ῥωμαῖος ἀνὴρ, ἐν τοῖς περὶ Κόρινθον ἀτυχήμασι τῆς Ἑλλάδος, ἐπεχείρησεν ἀνε-

fœdant, donec illi conſenſione facta recipiunt Achæos. Et quidem Dinocrates ſibi ipſe manus occupat afferre, cæterique quotquot necandum Philopœmenem cenſuerant, conſciſcunt ſibimet ipſi mortem: qui torquendum, hos injuriarum nomine vincit Lycortas. Corpus ejus combuſſerunt, & reliquiis in urnam conditis domum repetierunt, non incompoſito aut incondito agmine, ſed pompam quandam cum exequiis triumphalem miſcuere. Videres enim coronis redimitos, videres eoſdem quoque lacrimantes; videres catenatos trahi hoſtes, ipſam urnam præ vittarum & coronarum numero conſpectui pene ademptam, quam prætoris Achæorum filius Polybius ferebat, principibus Achæorum cinctus. Milites ipſi armati equis ſpecioſe inſtratis ſequebantur, non ut tanto in luctu mœſti, nec victoria ovantes. Ex oppidis & caſtellis in via poſitis obviam effundebantur quaſi ab expeditione reducem amplectentes, urnamque contrectabant, atque una proſequebantur Megalopolim. Ut vero ſenes fuerunt cum mulieribus & pueris commixti, ibi comploratio per totum exercitum inceſſit civitatem, quæ illum deſiderabat, & eum caſum ferebat graviter: una cum eo principatum rata ſe inter Achæos amiſiſſe. Ita ille honorifico (ut par erat) funere eſt elatus, & juxta monumentum Meſſeniorum captivi ſunt lapidibus cooperti. Cujus quum multæ ſtatuæ magnique extarent honores quos civitates ei decreverunt, Romanus quiſpiam in naufragio illo Corinthiaco Græciæ tollere cunctos aggreſſus

ἀνελεῖν ἁπάσας, καὶ διώκειν αὐτὸν, ἐνδεικνύμενος, ὥσπερ ἔτι ζῶντα, Ῥωμαίοις πολέμιον καὶ κακόνουν γενέσθαι. λόγων δὲ λεχθέντων, καὶ Πολυβίου πρὸς τὸν συκοφάντην ἀντειπόντος, οὔτ᾽ ὁ Μόμμιος, οὔτε οἱ πρέσβεις ὑπέμειναν ἀνδρὸς ἐνδόξου τιμὰς ἀφανίσαι, καίπερ οὐκ ὀλίγα τοῖς περὶ Τίτον καὶ Μάνιον ἐναντιωθέντος, ἀλλὰ τῆς χρείας τὴν ἀρετὴν ἐκεῖνοι, καὶ τὸ καλὸν, ὡς ἔοικε, τοῦ λυσιτελοῦς διώριζον ὀρθῶς καὶ προσηκόντως, τοῖς μὲν ὠφελοῦσι, μισθὸν καὶ χάριν παρὰ τῶν εὖ παθόντων, τοῖς δὲ ἀγαθοῖς, τιμὴν ὀφείλεσθαι παρὰ τῶν ἀγαθῶν ἀεὶ νομίζοντες. ταῦτα περὶ Φιλοποίμενος.

ſus eſt, & ipſum perſequi, accuſans tanquam adhuc vivum, Romanis hoſtem & infeſtum fuiſſe. Ibi orationibus habitis, quum Polybius refelliſſet ſycophantam, non ſuſtinuit neque Mummius neque legati abolere clari viri honores, quamvis in non paucis fuiſſet T. Quintio & M. Acilio adverſatus: verum a commodo virtutem illi viri, atque honeſtum (uti decuit) ab utilitate recte atque ordine diſcreverunt, putaveruntque bene facientibus præmium & gratiam ab illis, ad quos beneficentia pervenit, bonis viris honorem a bonis ſemper deberi. Hactenus de Philopœmene.

T. KOIN-

Apud Ful: Urſin:　　G. V.^dr Gucht Sculp.

Τ. ΚΟΙΝΤΙΟΣ ΦΛΑΜΙΝΙΟΣ.

ΟΝ δὲ παραβάλλομεν αὐτῷ, Τίτος Κοΐντιος Φλαμίνιος, ἰδέαν μὲν ὁποῖος ἦν, πάρεστιν θεάσασθαι τοῖς βουλομένοις, ἀπὸ τῆς ἐν Ῥώμῃ χαλκῆς εἰκόνος, ἣ κεῖται παρὰ τὸν μέγαν Ἀπόλλωνα τὸν ἐκ Καρχηδόνος, ἀντικρὺ τοῦ ἱπποδρόμου, γράμμασιν Ἑλληνικοῖς ἐπιγεγραμμένη· τὸ δὲ ἦθος, ὀξὺς λέγεται γενέσθαι καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ πρὸς χάριν. οὐ μὴν ὅμοιος· ἀλλ' ἐλαφρὸς μὲν ἐν τῷ κολάζειν, καὶ οὐκ ἐπίμονος, πρὸς δὲ τὰς χάριτας τελεσιουργός. καὶ τοῖς εὐεργετηθεῖσι, διαπαντὸς, ὥσπερ εὐεργέταις, εὔνους, καὶ πρόθυμος, ὡς κάλλιστα τῶν κτημάτων, τοὺς εὖ πεπονθότας ὑπ' αὐτοῦ περιέπειν καὶ σώζειν. φιλοτιμότατος δὲ καὶ φιλοδοξότατος ὤν, ἐβούλετο τῶν ἀρίστων καὶ μεγίστων πράξεων αὐτουργὸς εἶναι, καὶ τοῖς δεομένοις εὖ παθεῖν μᾶλλον ἢ τοῖς εὖ ποιῆσαι δυναμένοις ἔχαιρεν, τοὺς μὲν, ὕλην τῆς ἀρετῆς, τοὺς δὲ, ὥσπερ ἀντιπάλους πρὸς δόξαν ἡγούμενος. παιδευθεὶς δὲ παιδείαν

τὴν

Huic quem opponimus, T. Quintii Flaminii faciem, ſi quæras, videas licet ex ſtatua ærea quæ poſita Romæ eſt juxta magnum Apollinem Carthagine advectum, contra circum maximum, Græcis inſcripta literis. Animo fuiſſe eum fervido ferunt & ad iram & beneficentiam, verum non æque, ſed in puniendo facilem nec pertinacem, contra in benefaciendo conſtantem & efficacem, atque eorum apud quos beneficia collocaverat amicum, & cupidum non aliter ac ſi bene de ſe meriti eſſent, ut res chariſſimas, amplexum eſſe meritis ſuis obſtrictos & foviſſe. Cæterum quum eſſet imprimis ambitioſus, gloriæque cupiditate ſumma duceretur, ſtudebat præſtantiſſima quæque & maxima ipſe obire, gratioreſque habebat eos qui operam ſuam quærerent, quam qui præſtarent ſibi : quod hos velut ad gloriam adverſarios, illos virtutis ſegetem exiſtimaret. Diſciplina militari

τὴν διὰ τῶν ἐθῶν τῶν στρατιωτικῶν, πολλοὺς τότε καὶ μεγάλους τῆς Ῥώμης ἀγωνιζομένης ἀγῶνας, καὶ τῶν νέων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ στρατεύεσθαι στρατηγεῖν διδασκομένων, πρῶτον μὲν ἐν τῷ πρὸς Ἀννίβαν πολέμῳ χιλίαρχος ὑπατεύοντι Μαρκέλλῳ συνεστρατεύσατο. καὶ Μάρκελλος μὲν ἐνέδρᾳ περιπεσὼν ἐτελεύτησεν, Τίτος δὲ τῆς περὶ Τάραντα χώρας, καὶ Τάραντος αὐτοῦ τὸ δεύτερον ἡλωκότος ἔπαρχος ἀποδειχθεὶς, εὐδοκίμησεν οὐχ ἧττον ἐπὶ τοῖς δικαίοις, ἢ κατὰ τὴν στρατείαν. διὸ καὶ πεμπομένων ἀποίκων εἰς δύο πόλεις Ἄρνειάν τε καὶ Κῶνσαν, ἄρχων ᾑρέθη καὶ οἰκιστής.

Τοῦτο δὲ αὐτὸν ἐπῆρε μάλιστα, τὰς διὰ μέσου καὶ συνήθεις τοῖς νέοις ἀρχὰς ὑπερβάντα, δημαρχίαν καὶ στρατηγίαν καὶ ἀγορανομίαν, εὐθὺς αὐτὸν ὑπατείας ἀξιοῦν· καὶ κατῄει τοὺς ἀπὸ τῶν κληρουχιῶν ἔχων προθύμους. τῶν δὲ περὶ Φούλβιον καὶ Μάλλιον δημάρχων ἐνισταμένων, καὶ δεινὸν εἶναι λεγόντων, ἄνδρα νέον εἰς τὴν μεγίστην ἀρχὴν εἰσβιάζεσθαι παρὰ τοὺς νόμους, οἷον ἀτέλεστον ἔτι τῶν πρώτων ἱερῶν καὶ μυστηρίων τῆς πολιτείας, ἡ μὲν σύγκλητος ἀπέδωκε τῷ δήμῳ τὴν ψῆφον, ὁ δὲ δῆμος ἀπέδειξεν αὐτὸν ὕπατον μετὰ Σέξτου Αἰλίου, καίπερ οὔπω τριάκοντα ἔτη γεγονότα. κλήρῳ δὲ λαγχάνει τὸν πρὸς Φίλιππον καὶ Μακεδόνας πόλεμον, εὐτυχίᾳ τινὶ τῶν Ῥωμαίων συλλαχὼν πράγμασι, καὶ ἀνθρώποις οὐ πάντα πολέμῳ καὶ βίᾳ χρωμένου δεομένοις ἄρχοντος, ἀλλὰ πειθοῖ καὶ ὁμιλίᾳ μᾶλλον ἁλωσίμοις. Φιλίππῳ γὰρ ἦν στόμωμα μὲν εἰς μάχην ἀποχρῶν, ἡ Μακεδόνων ἀρχὴ, ῥώμη δὲ πολέμου τρι-

βὴν

inſtitutus ea tempeſtate, quum multa populus Romanus & gravia bella gereret, ac primis mox ſtipendiis adoleſcentes artes diſcerent imperatorias: primum ſub Marcello conſule tribunus militum fuit bello contra Annibalem geſto. Qui quum circumventus inſidiis cecidiſſet, regionis Tarentinæ atque etiam Tarenti ipſius, quum eſſet receptum, præfectus ita ſe ibi geſſit, ut non minorem juſtitiæ quam ſcientiæ rei militaris mereretur laudem. Quare in duo oppida colonis deducendis, Narniam & Coſſam, eſt triumvir creatus.

Id ei animum dedit ut tranſcenſis mediis honoribus, in quibus juvenes documentum ſui dare conſueverant, tribunatu plebis, prætura, ædilitate, ad conſulatum tanquam eo dignus ſtatim tenderet, deſcenditque in campum ſtudiis harum coloniarum ſuccinctus. Comitia tribuni plebis Fulvius & Manlius impediebant: demonſtrantes mali rem exempli eſſe, quod juvenis nondum reipub. quaſi primis ſacris & myſteriis initiatus ad ſummum honorem contra leges perrumperet. Id ſenatus populi arbitrio permiſit. Populus conſulem nondum triginta annos natum, addito collega Sexto Ælio creavit. Sortitur inde bellum adverſus Philippum & Macedonas. Ac fœlicitate quadam populi Romani in eum illæ delatæ res atque illi fuerunt homines, qui non tam domandi bello & vi a duce, quam comitate & humanitate erant alliciendi. Philippo enim firmamentum quidem ad certamina abunde ſuppeditabat Macedonia, nervi vero tractum habituri belli,

promptu-

βὴν ἔχοντος, καὶ χορηγία καὶ καταφυγὴ, καὶ ὄργανον ὅλως τῆς φάλαγγος ἡ τῶν Ἑλλήνων δύναμις· ὧν μὴ διαλυθέντων ἀπὸ τοῦ Φιλίππου, μιᾶς μάχης οὐκ ἦν ἔργον ὁ πρὸς αὐτὸν πόλεμος. ἡ δ' Ἑλλὰς οὔπω πολλὰ συνενηνεγμένη Ῥωμαίοις, ἀλλὰ τότε πρῶτον ἐπιμιγνυμένη ταῖς πράξεσιν, εἰ μὴ φύσει τε χρηστὸς ἦν ὁ ἄρχων, καὶ λόγῳ μᾶλλον ἢ πολέμῳ χρώμενος, ἐντυγχάνοντί τε προσῆν πιθανότης, καὶ πρᾳότης ἐντυγχανομένῳ, καὶ τόνος πλεῖστος ὑπὲρ τῶν δικαίων, οὐκ ἂν οὕτω ῥᾳδίως ἀντὶ τῶν συνήθων ἀλλόφυλον ἀρχὴν ἠγάπησεν. ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ δηλοῦται.

Πυνθανόμενος δὲ ὁ Τίτος τοὺς πρὸ ἑαυτοῦ στρατηγοὺς, τοῦτο μὲν Σουλπίκιον, τοῦτο δὲ Πόπλιον, ὀψὲ τῆς ὥρας ἐμβαλόντας εἰς Μακεδονίαν, καὶ τοῦ πολέμου βραδέως ἁψαμένους, κατατετρῖφθαι τοπομαχοῦντας καὶ διαπληκτιζομένους ἀκροβολισμοῖς ὑπὲρ ὁδῶν καὶ σιτολογίας πρὸς τὸν Φίλιππον, οὐκ ᾤετο δεῖν, ὥσπερ ἐκεῖνοι καταναλώσαντες οἴκοι τὸν ἐνιαυτὸν ἐν τιμαῖς καὶ πολιτείαις, ὕστερον ἐξώρμησαν ἐπὶ τὰς στρατείας, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐν τιμαῖς καὶ πολιτείαις ἐνιαυτὸν ἐπικερδᾶναι τῇ ἀρχῇ, τὸν μὲν ὑπατεύσας, τῷ δὲ πολεμήσας· ἀλλ' ὁμοῦ φιλοτιμούμενος ἐνεργὸν τῷ πολέμῳ τὴν ἀρχὴν παρασχεῖν, τὰς μὲν ἐν τῇ πόλει τιμὰς καὶ προεδρείας ἀφῆκεν· αἰτησάμενος δὲ παρὰ τῆς βουλῆς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λεύκιον ἄρχοντα νεῶν συστρατεύειν, καὶ τῶν μετὰ Σκιπίωνος ἐν Ἰβηρίᾳ μὲν Ἀσδρούβαν, ἐν Λιβύῃ δὲ Ἀννίβαν αὐτὸν καταμεμαχημένων, τοὺς ἀκμάζοντας ἔτι καὶ προθύμους ἀναλαβὼν,

ὥσπερ

promptuarium, refugium, organum denique phalangis, opes erant Græcorum. Qui niſi a Philippo eſſent divulſi, bellum Macedonicum non vel unius prœlii opus extitiſſet: Quia vero Græcis parum ad id temporis intercеſſerat cum Romanis, ſed conſuetudo tum primum eſt rebus gerendis contracta; niſi humano ingenio imperator eſſet, pluſque comitate quam bello ageret, & in congreſſibus gratia ineſſet, ubi quem ille appellaret, ubi conveniretur, benignus, acerrimuſque officiorum eſſet exactor, non ita facile aſſuetum externo imperio commutaviſſent. Cæterum hæc magis ex rebus ejus geſtis elucebunt.

Porro accipiens Quintius eos qui ante ſe provinciam Macedoniam obtinuerant, Sulpitium & Publium, quia tardius erant in Macedoniam profecti, & bellum ſerius adminiſtrarent, dum de viis & frumentatione cum Philippo velitantur & digladiantur, tempus corrupiſſe, non putavit ut illi, poſtquam in urbanis honoribus & actionibus annum triviſſent, ſerius provecti in provinciam fuerant, item ſibi faciendum, ut honoribus & negotiis urbanis conſul præter legitimum magiſtratus ſui unum inſuper lucrifaceret annum, alterum in magiſtratu, alterum in bello gerendo conſumens: ſed ſemel averet in bello gnaviter magiſtratum explicare, urbanos honores eaſque prærogativas dimiſit, poſtulatoque a ſenatu ut Lucium fratrem claſſis præfectum ducere ſecum liceret, legit ex illis, qui duce Scipione Aſdrubalem in Hiſpania, & ipſum in Africa ſuperaverant Annibalem, quorum corpora & animus adhuc vigerent, voluntarios tria millia,

quaſi

ὥσπερ στόμωμα, τειχιλίους γινομένους, εἰς τὴν Ἤπειρον ἀσφαλῶς διεπέρασεν. καὶ τὸν Πόπλιον εὑρὼν μετὰ τῆς δυνάμεως ἀντιστρατοπεδεύοντα τῷ Φιλίππῳ, τὰς περὶ τὸν Ἄψον ποταμὸν ἐμβολὰς καὶ τὰ στενὰ φυλάττοντι πολὺν ἤδη χρόνον, οὐδὲν δὲ περαίνοντα διὰ τὴν ὀχυρότητα τῶν χωρίων, παρέλαβε τὸ στράτευμα, καὶ τὸν Πόπλιον ἀποπέμψας, κατεσκέπτετο τοὺς τόπους. εἰσὶ δὲ ὀχυροὶ μὲν οὐχ ἧττον τῶν περὶ τὰ Τέμπη· κάλλη δὲ δένδρων, ὡς ἐκεῖνοι, καὶ χλωρότητα ὕλης, καὶ διατριβὰς, καὶ λειμῶνας ἡδεῖς οὐκ ἔχουσι. ὀρῶν δὲ μεγάλων καὶ ὑψηλῶν ἑκατέρωθεν εἰς μίαν φάραγγα μεγίστην καὶ βαθεῖαν συμφερομένων, διεκπίπτων ὁ Ἄψος, καὶ σχῆμα καὶ τάχος ἐξομοιοῦται πρὸς τὸν Πηνειόν· τὴν μὲν ἄλλην ἅπασαν ἀποκρύπτων ὑπώρειαν, ἐκτομὴν δὲ κρημνώδη καὶ στενὴν παρὰ τὸ ῥεῖθρον ἀπολείπων ἀτραπὸν, οὐκ ἄλλως ῥᾳδίαν στρατεύματι διελθεῖν, εἰ δὲ καὶ φυλάττοιτο, παντελῶς ἄπορον.

Ἦσαν μὲν οὖν οἱ τὸν Τίτον ἄγειν κύκλῳ διὰ τῆς Δασσαρήτιδος κατὰ Λύκον, εὔπορον ὁδὸν καὶ ῥᾳδίαν ἐπιχειροῦντες. ὁ δὲ δεδοικὼς μὴ πόῤῥω θαλάττης ἐμβαλὼν ἑαυτὸν εἰς τόπους γλίσχρους καὶ ἀπειργασμένους πονηρῶς, τοῦ Φιλίππου φυγομαχοῦντος, ἀπορήσῃ σιτίων, καὶ πάλιν ἄπρακτος, ὥσπερ ὁ πρὸ αὐτοῦ στρατηγὸς, ἀναχωρεῖν ἀναγκασθῇ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔγνω προσβαλὼν ἀνὰ κράτος διὰ τῶν ἄκρων, βιάσασθαι τὴν πάροδον. ἐπεὶ δὲ τὰ ὄρη τοῦ Φιλίππου τῇ φάλαγγι κατέχοντος, ἐκ τῶν πλαγίων πανταχόθεν ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἀκοντίων καὶ τοξευμάτων φερομένων, πληγαὶ μὲν ἐγίνοντο, καὶ ἀγῶνες ὀξεῖς, καὶ νεκροὶ παρ' ἀμφοτέρων ἔπιπτον, οὐδὲν δὲ τοῦ πολέμου πέ-

ρας

quaſi mucronem belli, quibuſcum in Epirum ſecundo curſu tranſmiſit. Publium inde cum exercitu Philippo complures jam dies oſtium Apſi amnis, illaſque fauces incidenti caſtra oppoſuiſſe ſine ullo effectu ob loci difficultatem offendit. Mox accepto exercitu ac Publio dimiſſo ivit ſpeculatum eam oram. Eſt ea montibus impedita non minus quam illa ad Tempe: verum iſta arborum amœnitate, nemorumque viriditate, receſſuum & pratorum gratia caret. Apſus inter ingentes utrinque & excelſos montes, qui unam in convallem coeunt maximam & depreſſam, evolvitur ſpecie & rapiditate Peneum referens. Hic radices montium undequaque tegit: tantum arctus callis & præruptus in ripa relinquitur. Iter eſt autem alioquin aſperum exercitui; ſi præſidio occupatum ſit, plane invium.

Erant qui ducere Quintium per Daſſaretios & Lycum facili circuitu & expedito inſiſterent, ſed timens ille, ſi a mari longius in loca ſe conjeciſſet ſterilia & pene inculta, certamen rege detrectante, ne inopia premeretur annonæ, ac re item infecta ad mare ſe recipere, ut deceſſor ſuus, cogeretur, ſtatuit vi aggreſſus per montium juga tranſitum aperire. Quia vero montes Philippus exercitu inſederat, & grando undique in latera Romanorum ingerebatur jaculorum ſagittarumque, acris dimicatio non ſine vulneribus utrinque & cæde conſerebatur. Cæterum quum belli exitus nullus appareret,

adie-

ρας ἐφαίνετο, προσῆλθον ἄνθρωποι τῶν αὐτόθι νεμόντων, φράζοντες τινὰ κύκλωσιν ἀμελουμένην ὑπὸ τῶν πολεμίων, ᾗ τὸν στρατὸν ἄξειν ὑπισχνοῦντο, καὶ καταστήσειν μάλιστα τριταῖον ἐπὶ τῶν ἄκρων. γνώστην δὲ τῆς πίστεως παρείχοντο καὶ βεβαιωτὴν, Χάροπα τὸν Μαχάταν, πρωτεύοντα μὲν Ἠπειρωτῶν, εὔνουν δὲ Ῥωμαίοις ὄντα, καὶ κρύφα φόβῳ τοῦ Φιλίππου συναγωνιζόμενον. ᾧ πιστεύσας ὁ Τίτος, ἐκπέμπει χιλίαρχον ἕνα, πεζοὺς ἔχοντα τετρακισχιλίους καὶ ἱππεῖς τριακοσίους. ἡγοῦντο δὲ οἱ νομεῖς ἐκεῖνοι δεδεμένοι, καὶ τὰς μὲν ἡμέρας ἀνεπαύοντο, κοίλους προβαλλόμενοι καὶ ὑλώδεις τόπους, ὥδευον δὲ νύκτωρ πρὸς τὴν σελήνην. καὶ γὰρ ἦν διχόμηνος. ὁ δὲ Τίτος τούτους ἀποστείλας, τὰς μὲν ἄλλας ἡμέρας διανέπαυε τὸν στρατὸν, ὅσα μὴ περισπᾶν τοῖς ἀκροβολισμοῖς τοὺς πολεμίους. καθ᾽ ἣν δὲ ἔμελλον ὑπερφανήσεσθαι τῶν ἄκρων οἱ περιιόντες, ἅμ᾽ ἡμέρᾳ πᾶν μὲν βαρὺ, πᾶν δὲ γυμνητικὸν ὅπλον ἐκίνει· καὶ τριχῇ νείμας τὴν δύναμιν, αὐτὸς μὲν εἰς στενώτατον παρὰ τὸ ῥεῖθρον ὄρθιος ἀνῆγε τὰς σπείρας, βαλλόμενος ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, καὶ συμπλεκόμενος τοῖς ἀπαντῶσι περὶ τὰς δυσχωρίας. τῶν δὲ ἄλλων ἑκατέρωθεν ἅμα πειρωμένων ἁμιλλᾶσθαι, καὶ ταῖς τραχύτησιν ἐμφυομένων προθύμως, ὅ, τε ἥλιος ἀνέσχε, καὶ καπνὸς οὐ βέβαιος, ἀλλ᾽ οἷον ὄρειος ὁμίχλη, πόῤῥωθεν ἀνατέλλων καὶ διαφαινόμενος, τοὺς μὲν πολεμίους ἐλάνθανε· κατὰ νώτου γὰρ ἦν αὐτοῖς, ἤδη τῶν ἄκρων ἐχομένων. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, δόξαν ἔχον ἀμφίβολον ἐν ἀγῶνι καὶ πόνῳ, τὴν ἐλπίδα πρὸς τὸ βουλόμενον λαμβάνοντες. ἐπεὶ δὲ μᾶλλον αὐξανόμενος, καὶ διαμελαίνων τὸν ἀέρα, καὶ πολὺς ἄνω χωρῶν, ἐδηλοῦτο πυρσὸς

adierunt conſulem quidam, qui eo loco paſcebant. Hi circuitum quendam eſſe ab hoſtibus prædicarunt neglectum, qua copias oſtendunt ſe ducturos, atque in ſummos vertices ut longiſſime tertio die educturos. Fidei teſtem & ſponſorem Charopum Machatam laudant, principem Epirotarum, Romanorum amicum, & in occulto metu Philippi eo in bello fautorem. Ejus fide Quintius tribunum cum quatuor millibus peditum & equitibus trecentis mittit. Duces erant paſtores illi vincti. Interdiu dabant ſe quieti ſub cavis & ſylveſtribus locis, nocte iter (& pernox luna erat) faciebant. Dimiſſis hiſce copiis Titus refecit per cæteros dies milites, tantum levibus prœliis laceſſivit hoſtem. At quo die ſupra caput hoſtium perventuri erant illi qui fuerant circummiſſi, tum vero omnes milites tam gravis quam levis armaturæ admovet hoſtibus, ac tripartito agmine, qua vallis arctiſſima erat, ipſe ſuper ripam cohortes educit. Macedones miſſilibus illum petere, ille inter rupes manus cum obviis conſerere. Hic quum cæteri duo globi certarent inter ſe ſcandere montes, & aſperis ſaxis prompte ſuccederent, ſol exortus eſt, & fumus non certus, ſed inſtar montanæ nebulæ, procul aſſurgebat emicabatque, cujus conſpectus fallebat hoſtes, quod occupato jam vertice eſſet illis a tergo. Romani autem ambigentes in prœlio & labore ſpem applicabant ad id quod cupiebant. Ut vero increvit fumus, atque in aere caliginem dans ingens in ſublime latus eſt, & ignem eſſe amicum apparuit;

στὸς εἶναι φίλος, οἱ μὲν ἀλαλάξαντες ἐπέβαινον ἐῤῥωμένως, καὶ συνέστελλον εἰς τὰ τραχύτατα τοὺς πολεμίους, οἱ δὲ ὄπισθεν ἀπὸ τῶν ἄκρων ἀντηλάλαξαν.

Φυγὴ μὲν οὖν ἦν εὐθὺς ὀξεῖα πάντων, ἔπεσον δὲ δισχιλίων οὐ πλείους· ἀφῃροῦντο γὰρ αἱ δυσχωρίαι τὴν δίωξιν. χρήματα δὲ καὶ σκηνὰς καὶ θεράποντας οἱ Ῥωμαῖοι διαρπάσαντες, ἐκράτουν τῶν στενῶν, καὶ διώδευον τὴν Ἤπειρον οὕτω κοσμίως καὶ μετ᾽ ἐγκρατείας τοσαύτης, ὥστε τῶν πλοίων καὶ τῆς θαλάσσης μακρὰν ὄντας αὐτοὺς, καὶ τὸν ἐπιμήνιον σῖτον μὴ μεμετρημένους, οὐδ᾽ εὐποροῦντας ἀγορᾶς, ἀπέχεσθαι τῆς χώρας ἀμφιλαφεῖς ὠφελείας ἐχούσης. ὁ γὰρ Τίτος πυνθανόμενος τὸν Φίλιππον, ὡς ὅμοια φεύγοντι τὴν Θετταλίαν διερχόμενος, τοὺς μὲν ἀνθρώπους ἐκ τῶν πόλεων ἀνίστησιν εἰς τὰ ὄρη, τὰς δὲ πόλεις καταπίμπρησι, τῶν δὲ χρημάτων τὰ λειπόμενα διὰ πλῆθος ἢ βάρος ἁρπαγὴν προτίθεται, τρόπον τινὰ τῆς χώρας ἐξιστάμενος ἤδη Ῥωμαίοις, ἐφιλοτιμεῖτο, καὶ παρεκάλει τοὺς στρατιώτας, ὥσπερ οἰκείας καὶ παρακεχωρημένης κηδομένους βαδίζειν. καὶ μέντοι καὶ παρεῖχεν αὐτοῖς τὰ γινόμενα τῆς εὐταξίας αἴσθησιν εὐθύς. προσεχώρουν μὲν γὰρ αἱ πόλεις ἁψαμένοις Θετταλίας, οἱ δ᾽ ἐντὸς πυλῶν Ἕλληνες, ἐπόθουν καὶ διεπτόηντο ταῖς ὁρμαῖς πρὸς τὸν Τίτον. Ἀχαιοὶ δὲ, τὴν Φιλίππου συμμαχίαν ἀπειπάμενοι, πολεμεῖν ἐψηφίσαντο μετὰ Ῥωμαίων πρὸς αὐτόν. Ὀπούντιοι δὲ, καίπερ Αἰτωλῶν τότε Ῥωμαίοις συναγωνιζομένων προθυμότατα, καὶ τὴν πόλιν ἀξιούντων παραλαβεῖν καὶ φυλάττειν, οὐ προσέσχον, ἀλλὰ μεταπεμψάμενοι τὸν Τίτον, ἐκεί-

νω

paruit; hi ſublato clamore gradum acriter intulerunt, hoſteſque redegerunt in locorum aſperrima; illi a tergo ex ſummis cacuminibus clamorem reddiderunt.

Tum in fugam præcipites effuſi omnes ſunt, interfecti non plus duo millia. Impedierunt Romanos ſalebræ, quo minus inſtarent fugientibus. Pecunia, tentoriis, ſervitiiſque direptis, fauces tenuerunt Romani, qui ea modeſtia & abſtinentia Epirum peragrarunt, ut, quanquam procul navibus & mari receſſiſſent, nec frumentum menſtruum accepiſſent, nec facilis eſſet ejus comparatio, intactum relinquerent tamen eum agrum, qui omnium rerum copia affluebat. Nam ubi intellexit Philippum Quintius fugæ ſimili tranſitu Theſſaliam tranſcurriſſe, ubi homines ſedibus ſuis exciverat in montes, oppida incenderat, res quas ferre ſecum homines præ copia vel pondere non poterant, militi conceſſerat in prædam, Romanis jam quodammodo regionis poſſeſſione cedens; Quintius egregia quadam ambitione hortatus eſt milites, ut in tranſitu velut ſuæ jam ditionis ac conceſſæ haberent rationem. Hujus moderationis ſuæ brevi poſt fructum cepere: nam ut Theſſaliam attigerunt, defecerunt ad eos urbes. Alii intra Thermopylas incolentes Græci, optabant & animo geſtienti deſiderabant Quintium. Achæi renuntiato Philippo fœdere ſocietatem contra eum cum Romanis decreverunt. Opuntii ſpretis Ætolis, quamvis ſumma ope id temporis juvarent Romanos, illorumque urbem recipere & cuſtodire cuperent, Quintium acciverunt, at-

que

νῳ διεπίστευσαν ἑαυτοὺς καὶ παρέδωκαν. Πύῤῥον μὲν οὖν λέγουσιν, ὅτε πρῶτον ἀπὸ σκοπῆς κατεῖδεν τὸ στράτευμα τῶν Ῥωμαίων διακεκοσμημένον, εἰπεῖν, οὐ βαρβαρικὴν αὐτῷ φανῆναι τὴν τῶν βαρβάρων παράταξιν· οἱ δὲ Τίτῳ πρῶτον ἐντυγχάνοντες, ἠναγκάζοντο παραπλησίας ἀφιέναι φωνάς. ἀκούοντες γὰρ τῶν Μακεδόνων, ὡς ἄνθρωπος ἄρχων βαρβάρου στρατιᾶς ἔπεισι, δι᾽ ὅπλων πάντα καταστρεφόμενος καὶ δουλούμενος, εἶτα ἀπαντῶντες ἀνδρὶ τήν τε ἡλικίαν νέῳ καὶ τὴν ὄψιν φιλανθρώπῳ, φωνήν τε καὶ διάλεκτον Ἕλληνι, καὶ τιμῆς ἀληθοῦς ἐραστῇ, θαυμασίως ἐκηλοῦντο, καὶ τὰς πόλεις ἀπιόντες ἐνεπίμπλασαν εὐνοίας τῆς πρὸς αὐτόν, ὡς ἐχούσας ἡγεμόνα τῆς ἐλευθερίας. ἐπεὶ δὲ καὶ Φιλίππῳ δοκοῦντι συμβατικῶς ἔχειν, εἰς ταυτὸν ἐλθὼν προὔτεινεν εἰρήνην καὶ φιλίαν, ἐπὶ τῷ τοὺς Ἕλληνας αὐτονόμους ἐᾶν, καὶ τὰς φρουρὰς ἀπαλλάττειν, ὁ δὲ οὐκ ἐδέξατο· παντάπασιν δὴ τότε καὶ τοῖς θεραπεύουσι τὰ τοῦ Φιλίππου παρέστη, Ῥωμαίους πολεμήσοντας ἥκειν οὐχ Ἕλλησιν, ἀλλ᾽ ὑπὲρ Ἑλλήνων Μακεδόσιν.

Τὰ μὲν οὖν ἄλλα προσεχώρει καθ᾽ ἡσυχίαν αὐτῷ· τὴν δὲ Βοιωτίαν ἀπολέμως ἐπιπορευομένῳ Θηβαίων ἀπήντησαν οἱ πρῶτοι, φρονοῦντες μὲν τὰ τοῦ Μακεδόνος διὰ Βραχύλλελιν, ἀσπαζόμενοι δὲ καὶ τιμῶντες τὸν Τίτον, ὡς φιλίας πρὸς ἀμφοτέρους ὑπαρχούσης. ὁ δ᾽ ἐντυχὼν αὐτοῖς φιλανθρώπως, καὶ δεξιωσάμενος, προῆγεν ἡσυχῇ καθ᾽ ὁδόν, τὰ μὲν ἐρωτῶν καὶ πυνθανόμενος, τὰ δὲ διηγούμενος καὶ παράγων ἐπίτηδες, ἄχρι τοὺς στρατιώτας ἀναλαβεῖν ἐκ τῆς πορείας. οὕτω δὲ προσάγων, συνεισῆλθε τοῖς Θηβαίοις εἰς τὴν

que in ejus fidem & ditionem ſe tradiderunt. Pyrrhum quidem aiunt, ut primum e ſpecula Romani exercitus eſt ordines contemplatus, non barbaram dixiſſe videri ſibi eam barbarorum aciem. His ſemel aditus Quintius conſimiles expreſſit voces. Nam quum Macedones clamarent imperatorem cum infeſto barbarorum exercitu venire, armis omnia domantem & ſubigentem, ipſi inde, ut conſpexerunt juvenem vultu benigno, voce & ſermone Græco, ac veri amatorem honoris, mirifice ab eo capti ſunt, digreſſique ab eo civitates deſiderio impleverunt Quintii, tanquam ducem nactas libertatis. At ubi cum Philippo, qui inclinare videbatur ad pacem, congreſſus has conditiones dixit pacis & fœderis, ut Græcos liberos dimitteret ac præſidia deduceret, nec ille recepit eas; tum vero pro certiſſimo habuerunt vel addicti Philippo, ut bellum inferrent Macedonibus veniſſe Romanos, non Græcis ſed pro Græcis.

Ac reliqui quidem ſua ſponte adjunxerunt ſe conſuli. Bœotiam pacate ingredienti principes Thebani occurrerunt, qui rebus Philippi cauſa Brachyllelis ſtudebant, Quintium tamen quaſi utriuſque partis amici ſalutaverunt, ac proſequuti honoribus ſunt. Ille benigne appellatos complexus paulatim proceſſit, ac nunc rogando & quærendo, nunc quædam narrando tempus de induſtria extraxit, dum copias ſuas refocillavit ex itinere. Ita una ingreſſus urbem cum Thebanis eſt, non

τὴν πόλιν, οὐ πάνυ μὲν ἡδομένοις, ὀκνοῦσι δὲ κωλύειν· ἐπεὶ στρατιῶταί γε μέτριοι τὸ πλῆθος εἵποντο. καὶ μέντοι παρελθὼν ὁ Τίτος, ὡς οὐκ ἔχων τὴν πόλιν, ἔπειθεν ἑλέσθαι τὰ Ῥωμαίων, Ἀττάλου τοῦ βασιλέως συναγορεύοντος αὐτῷ, καὶ συνεξορμῶντος τοὺς Θηβαίους. ἀλλ' Ἄτταλος μὲν, ὡς ἔοικεν, τοῦ γήρως προθυμότερον ἑαυτὸν τῷ Τίτῳ ῥήτορα παρασχεῖν φιλοτιμούμενος, ἐν αὐτῷ τῷ λέγειν προσπεσόντος ἰλίγγου τινὸς ἢ ῥεύματος, ἄφνω τὴν αἴσθησιν ἐπιληφθεὶς ἔπεσεν, καὶ μετ' οὐ πολὺ ταῖς ναυσὶν εἰς Ἀσίαν ἀποκομισθεὶς ἐτελεύτησεν· οἱ δὲ Βοιωτοὶ προσεχώρησαν τοῖς Ῥωμαίοις.

Φιλίππου δὲ πρέσβεις πέμψαντος εἰς Ῥώμην, ἀπέστειλεν καὶ ὁ Τίτος παρ' αὐτοῦ τοὺς πράξοντας, ὅπως ἐπιψηφίσηται ἡ σύγκλητος χρόνον αὐτῷ, τοῦ πολέμου μένοντος· εἰ δὲ μὴ, δι' ἐκείνου τὴν εἰρήνην γενέσθαι. φιλότιμος γὰρ ὢν ἰσχυρῶς, ἐδεδίει, πεμφθέντος ἐπὶ τὸν πόλεμον ἑτέρου στρατηγοῦ, τὴν δόξαν ἀφαιρεθῆναι. διαπραξαμένων δὲ τῶν φίλων αὐτῷ, μήτε τὸν Φίλιππον ὧν ἔχρῃζεν τυχεῖν, καὶ τοῦ πολέμου τὴν ἡγεμονίαν ἐκείνῳ φυλαχθῆναι, δεξάμενος τὸ δόγμα, καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἐπαρθεὶς, εὐθὺς εἰς Θετταλίαν ἐπὶ τὸν Φιλίππου πόλεμον ὥρμησεν, ὑπὲρ ἑξακισχιλίους καὶ δυσμυρίους ἔχων στρατιώτας, ὧν Αἰτωλοὶ πεζοὺς ἑξακισχιλίους καὶ ἱππεῖς τετρακοσίους παρεῖχον. ἦν δὲ καὶ τοῦ Φιλίππου τὸ στράτευμα τῷ πλήθει παραπλήσιον. ἐπεὶ δὲ βαδίζοντες ἐπ' ἀλλήλους, καὶ γενόμενοι περὶ τὴν Σκοτοῦσαν, ἐνταῦθα διακινδυνεύειν ἔμελλον, οὐχ, ὅπερ εἰκὸς ἦν, πρὸς δέος ἔλαβον οἱ στρατηγοὶ τὴν ἀλλήλων γειτνίασιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὁρμῆς καὶ φιλοτιμίας ἐπληροῦντο· Ῥωμαῖοι μὲν, εἰ

non quo illi probarent, ſed quod ſatis magna militum manus eum comitaretur, non audebant prohibere. Conſul inde, quaſi urbe non potiretur, affatus eos eſt, ſuadens ut in partes Romanorum diſcederent, adjuvante Attalo & Thebanos incitante. Sed Attalus quidem, quum præter ætatem, (ut mihi quidem videtur) majore contentione oratorem ſe Quintio præſtare vellet, & vertigine quadam vel pituita eſſet in media oratione correptus, collapſus eſt, nec multis diebus poſt in Aſiam navibus devectus expiravit. Bœotii conjunxerunt ſe Romanis.

Legatis, quos Philippus Romam mittebat, adjunxit Quintius ſuos, qui agerent apud ſenatum, ſi perſequendum bellum eſſet, ut imperium ſibi prorogaretur: ſin minus, pacem ipſe ut daret Philippo. Nam quum ſupra modum ambitioſus eſſet, verebatur ſi ſibi eſſet eo in bello ſucceſſum, ne gloria ejus perpetrati ſpoliaretur. Obtinuerunt ejus amici, ut nec Philippus, quæ poſtulabat, obtineret, & ei prorogaretur provincia. Senatuſconſulto accepto, magna ſpe elatus movit contra regem in Theſſaliam. Habebat ſub ſignis ſupra viginti ſex millia militum; quorum Ætoli ſex millia peditum, equites trecentos dederant. Nec minores erant Philippo copiæ. Quum utrinque ſe mutuo peterent hoſtes, & perventum ad Scotuſſam eſſet, ubi decernere ſtatuerant acie: id quod fieri ſolet, non perculit duces hinc inde hoſtium adventus, ſed magis incitati fuerunt alacritate & ardore Romani, ſi Ma-

εἰ Μακεδόνων κρατήσουσιν, ὧν ὄνομα δι' Ἀλέξανδρον ἀλκῆς καὶ δυνάμεως πλεῖστον ἦν παρ' αὐτοῖς· Μακεδόνες δὲ Ῥωμαίους Περσῶν ἡγούμενοι διαφέρειν, ἤλπιζον, εἰ περιγένοιντο, λαμπρότερον ἀποδείξειν Ἀλεξάνδρου Φίλιππον. ὁ μὲν οὖν Τίτος παρεκάλει τοὺς στρατιώτας ἄνδρας ἀγαθοὺς γενέσθαι καὶ προθύμους, ὡς ἐν τῷ καλλίστῳ θεάτρῳ τῇ Ἑλλάδι μέλλοντας ἀγωνίζεσθαι πρὸς τοὺς ἀρίστους τῶν ἀνταγωνιστῶν. ὁ δὲ Φίλιππος, εἴτε ὑπὸ τύχης, εἴτε ὑπὸ σπουδῆς παρὰ τὸν καιρὸν ἀγνοήσας, ἦν γάρ τι πολυάνδριον ὑψηλὸν ἔξω τοῦ χάρακος, ἐπὶ τοῦτο προσβὰς, ἤρξατο μὲν οἷα πρὸ μάχης φιλεῖ διαλέγεσθαι, καὶ παρορμᾷν· ἀθυμίας δὲ δεινῆς πρὸς τὸν οἰωνὸν ἐμπεσούσης, διαταραχθεὶς ἐπέσχε τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

Τῇ δ' ὑστεραίᾳ περὶ τὸν ὄρθρον, ἐκ μαλακῆς καὶ νοτίου νυκτὸς, εἰς ὁμίχλην τῶν νεφῶν τρεπομένων, ἀνεπίμπλατο ζόφου βαθέος πᾶν τὸ πεδίον, καὶ κατῄει παχὺς ἐκ τῶν ἄκρων ἀὴρ εἰς τὸ μεταξὺ τῶν στρατοπέδων, εὐθὺς ἀρχομένης ἡμέρας, ἀποκρύπτων τοὺς τόπους. οἱ δὲ ὑπ' ἀμφοτέρων ἀποσταλέντες ἐφεδρείας ἕνεκα καὶ κατασκοπῆς, ἐν πάνυ βραχεῖ περιπεσόντες ἀλλήλοις, ἐμάχοντο περὶ τὰς καλουμένας Κυνὸς κεφαλὰς, αἳ λόφων οὖσαι πυκνῶν καὶ παραλλήλων ἄκραι λεπταὶ, δι' ὁμοιότητα τοῦ σχήματος οὕτως ὠνομάσθησαν. γενομένων δὲ, οἷον εἰκὸς, ἐν τόποις σκληροῖς μεταβολῶν κατὰ τὰς φυγὰς καὶ διώξεις, ἑκάτεροι τοῖς πονοῦσιν ἀεὶ καὶ ὑποχωροῦσιν ἐπιπέμποντες βοήθειαν ἐκ τῶν στρατοπέδων, καὶ ἤδη τοῦ ἀέρος ἀνακαθαιρομένου, καθορῶντες τὰ γινόμενα, πανστρατιᾷ συνέβαλον. τῷ μὲν οὖν δεξιῷ περιῆν ὁ Φίλιππος,

Macedonas, quorum erat Alexandri cauſa nobile apud ipſos virtutis & potentiæ nomen, ſuperaſſent: Macedones verò, ſi fregiſſent Romanos, quos Perſis præſtantiores ducebant, clariorem ſperabant Alexandro ſe Philippum reddituros. Quintius igitur milites hortatus eſt ut ſe fortes & ſtrenuos præberent, in pulcherrimo theatro Græciæ cum præſtantiſſimis certaturos adverſariis. Philippus caſu an urgente articulo, præcipitantia imprudens ſepulcrum quod forte extra caſtra excelſum erat conſcendit: unde alloqui milites, (ut fieri ante pugnam ſolet) & adhortari inſtitit. Illis ex eo omine ictis perculſus rex abſtinuit eo die pugna.

Poſtero die ubi diluxit, ex humida & pluvioſa nocte in nebulam nubibus vertentibus, omnis denſa caligine obtectus eſt campus, ſpiſſuſque ex ſummis montibus aer binis interjectam caſtris planitiem mox adveniente die occupavit, qui ademit locorum conſpectum. Itaque emiſſi utrinque certi ad ſpeculandum & inſidias locandas, quum brevi ſpatio occurriſſent inter ſe ad Cynoſcephalas, quas appellant, manus conſeruerunt. Sunt frequentium illæ collium contiguorum turbinata faſtigia, ex figuræ ſimilitudine ita dictæ. Quum eſſet nimirum in locis ſaltuoſis varia pugna, ac nunc hi nunc illi fugerent vel inſtarent, ſubmiſerunt utrinque ex caſtris auxilia laborantibus & cedentibus; mox cœlo ſereno, quum cuncta ſub oculis eſſent, omnibus viribus concurrerunt. Premebat dextro cornu Philippus

πος, ἐκ τόπων ἐπιφόρων ὅλην ἐπερείσας τὴν φάλαγγα τοῖς Ῥωμαίοις, τὸ βάρος τοῦ συνασπισμοῦ, καὶ τὴν τραχύτητα τῆς προσβολῆς τῶν ἀρίστων οὐχ ὑπομεινάντων. τοῦ δ' εὐωνύμου διασπασμὸν ἀνὰ τοὺς λόφους καὶ περίκλασιν λαμβάνοντος, ὁ Τίτος, τὸ μὲν ἡττώμενον ἀπογνούς, πρὸς δὲ θάτερον ὀξέως παρελάσας, προσέβαλε τοῖς Μακεδόσι, συστῆναι μὲν εἰς φάλαγγα καὶ πυκνῶσαι τὴν τάξιν εἰς βάθος, ἥπερ ἦν ἀλκὴ τῆς ἐκείνων δυνάμεως, κωλυομένοις διὰ τὴν ἀνωμαλίαν καὶ τραχύτητα τῶν χωρίων, πρὸς δὲ τὸ κατ' ἄνδρα συμπλέκεσθαι, καὶ βαρεῖ καὶ δυσέργῳ χρωμένοις ὁπλισμῷ. ζώῳ γὰρ ἡ φάλαγξ ἔοικεν ἀμάχῳ τὴν ἰσχύν, ἕως ἓν ἐστι σῶμα, καὶ τηρεῖ τὸν συνασπισμὸν ἐν τάξει μιᾷ· διαλυθείσης δέ, καὶ τὴν καθ' ἕνα ῥώμην ἀπόλλυσι τῶν μαχομένων ἕκαστος, διά τε τὸν τρόπον τῆς ὁπλίσεως, καὶ ὅτι παντὸς ὅλου τοῖς παρ' ἀλλήλων μέρεσι μᾶλλον ἢ δι' αὐτὸν ἰσχύει. τραπομένων δὲ τούτων, οἱ μὲν ἐδίωκον τοὺς φεύγοντας, οἱ δὲ τοὺς μαχομένους τῶν Μακεδόνων παρεκδραμόντες ἐκ πλαγίων ἔκτεινον· ὥστε ταχὺ καὶ τοὺς νικῶντας περισπᾶσθαι καὶ φεύγειν, τὰ ὅπλα καταβάλλοντας. ἔπεσον μὲν οὖν ὀκτακισχιλίων οὐκ ἐλάττους, ἑάλωσαν δὲ περὶ πεντακισχιλίους. τοῦ δὲ τὸν Φίλιππον ἀσφαλῶς ἀπελθεῖν τὴν αἰτίαν ἔλαβον Αἰτωλοί, περὶ ἁρπαγὴν γινόμενοι καὶ πόρθησιν τοῦ χάρακος, ἔτι τῶν Ῥωμαίων διωκόντων, ὥστε μηδὲν εὑρεῖν ἐκείνους ἐπανελθόντας.

Πρῶτον μὲν οὖν ἐγένοντο λοιδορίαι καὶ διαφοραὶ πρὸς ἀλλήλους αὐτοῖς· ἐκ δὲ τούτων μᾶλλον ἀεὶ τὸν Τίτον ἐλύπουν, ἑαυτοῖς ἀνατιθέντες τὸ νίκημα, καὶ

τῇ

pus Romanos, quod ex locis declivibus totam phalangem immitteret: nec ferebant vel fortiſſimi gravem confertamque & intentis horrentem haſtis frontem, nec acrem ejus impreſſionem. In lævum cornu, quum id ob tumulorum anfractus divelleretur & diſtraheretur, omiſſo eo quod cedebat, ad alterum propere Quintius decurrens, intulit acriter ſigna: quo loco coire Macedonas in ſtruem & denſare in profundum aciem, quod apud illos firmamentum eſt exercitus, loca inæqualia & confragoſa impediebant. Ubi vero cum viro vir congreſſurus erat, impulſu ſeſe mutuo premebant gravi & inhabili. Animali enim phalanx intolerabilium virium ſimilis eſt, dum uno corpore cohæret, atque uno ordine denſatas retinet haſtas: qua laxata, etiam ſinguli milites cum ob modum armaturæ, tum quod univerſi potius mutuis ſimul partibus, quam per ſe valeant, vim amittunt ſuam. His in fugam effuſis, pars fugientes inſectantur, pars a latere incurrentes in Macedonas qui adhuc pugnabant, cædunt eos. Ita & qui vincebant, illico fluctuaverunt, & in fugam ſe abjectis armis effuderunt. Ceciderunt eo prœlio non minus octo millia, capti ad quinque millia. Ut Philippus elaberetur, Ætoli fuerunt in cauſa, qui dum Romani hoſtes conſectantur fugientes, caſtra exhauſerunt & diripuerunt, nec quicquam illis reverſis reliqui fecere.

Hinc convitia primum exorta & contentiones invicem: inde Quintium magis ac magis offenderunt vendicando ſibi victoriam & fama

oc-

τῇ φήμῃ προκαταλαμβάνοντες τοὺς Ἕλληνας· ὥστε καὶ γράφεσθαι καὶ ᾄδεσθαι προτέρους ἐκείνους ὑπὸ ποιητῶν, καὶ ἰδιωτῶν, ὑμνούντων τὸ ἔργον. ὧν μάλιστα διὰ στόματος ἦν τουτὶ τὸ ἐπίγραμμα,

Ἄκλαυστοι καὶ ἄθαπτοι, ὁδοιπόρε, τῷδ' ἐπὶ τύμβῳ,
Θεσσαλίας τρισσαὶ κείμεθα μυριάδες,
Αἰτωλῶν δμηθέντες ὑπ' Ἄρεος, ἠδὲ Λατίνων,
Οὓς Τίτος εὐρείης ἤγαγ' ἀπ' Ἰταλίης,
Ἠμαθίῃ μέγα πῆμα. τὸ δὲ θρασὺ κεῖνο Φιλίππου
Πνεῦμα, θοῶν ἐλάφων ᾤχετ' ἐλαφρότερον.

τοῦτο ἐποίησεν μὲν Ἀλκαῖος, ἐφυβρίζων Φιλίππῳ, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποθανόντων ἐπιψευσάμενος. λεγόμενον δὲ πολλαχοῦ καὶ ὑπὸ πολλῶν, μᾶλλον ἠνία τὸν Τίτον ἢ τὸν Φίλιππον. ὁ μὲν γὰρ ἀντικωμῳδῶν τὸν Ἀλκαῖον, τῷ ἐλεγείῳ παρέβαλλεν,

Ἄφλοιος καὶ ἄφυλλος, ὁδοιπόρε, τῷδ' ἐπὶ νώτῳ
Ἀλκαίῳ σταυρὸς πήγνυται ἠλίβατος.

τὸν δὲ Τίτον φιλοτιμούμενον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οὐ μετρίως παρώξυνε τὰ τοιαῦτα. διὸ καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν πραγμάτων ἔπραττε καθ' ἑαυτὸν, ἐλάχιστα φροντίζων τῶν Αἰτωλῶν. οἱ δὲ ἤχθοντο, καὶ προσδεξαμένου λόγους αὐτοῦ, καὶ πρεσβείαν ἐπὶ συμβάσεσι παρὰ τοῦ Μακεδόνος, τοῦτο ἐκεῖνοι περιιόντες περὶ τὰς ἄλλας πόλεις ἐβόων, πωλεῖσθαι τὴν εἰρήνην Φιλίππῳ, παρὸν ἐκκόψαι τὸν πόλεμον ἄρδην, καὶ ἀνελεῖν ἀρχὴν, ὑφ' ἧς πρώτης ἐδουλώθη τὸ Ἑλληνικόν.

occupando Græcos. Unde poetæ & populares, qui res haſce celebrarent, ſcribebant & canebant priores Ætolos. Præ ceteris hoc in ore omnium fuit epigramma,

His indefleti campis ſine honore jacemus
Theſſaliæ, proh! ter millia cæſa decem,
Ætolis domiti turmis ſimul atque Latinis,
Quos Titus e lata duxerat Italia:
Emathiæ clades! trux ſpiritus ille Philippi
Cervorum curſu præpete lapſus abit.

Hæc carmina condidit in Philippi contumeliam numerum cæſorum in majus affingens Alcæus: quæ quum paſſim jactarentur & a multis, T. Quintium quam Philippum plus mordebant. Hic enim Alcæum viciſſim rodens illis verſibus hoſce adjecit,

Quam tu in monte crucem nudatam fronte viator
Conſpicis, Alcæo figitur aeria.

Titum vero haud mediocriter exacerbaverunt decus apud Græcos quærentem. Quapropter quod reſtabat agendum, Ætolis omiſſis, ſolus tranſigebat: quod illis faciebat ſtomachum. Ac quum ſupplices legatos ad pacificandum a Macedone venientes admiſiſſet, illi paſſim per urbes pacem clamabant vendi Philippo, quum exſcindere radicitus liceret bellum, & conculcare regnum, a quo primo fuiſſet Græcia ſervitutis jugo oppreſ-

νικόν. ταῦτα τῶν Αἰτωλῶν λεγόντων, καὶ διαταραττόντων τοὺς συμμάχους, αὐτὸς ὁ Φίλιππος ἐλθὼν πρὸς τὰς διαλύσεις, ἀνεῖλεν τὴν ὑποψίαν, ἐπιτρέψας τῷ Τίτῳ καὶ Ῥωμαίοις τὰ καθ' αὐτόν. καὶ οὕτω καταλύεται τὸν πόλεμον ὁ Τίτος, καὶ τὴν μὲν Μακεδονικὴν ἀπέδωκεν αὐτῷ βασιλείαν, τῆς δὲ Ἑλλάδος προσέταξεν ἀποστῆναι, χιλίοις δὲ ταλάντοις ἐζημίωσεν, τὰς δὲ ναῦς πάσας παρείλετο, πλὴν δέκα· τῶν δὲ παίδων τὸν ἕτερον Δημήτριον ὁμηρεύσοντα λαβὼν, εἰς Ῥώμην ἀπέστειλεν, ἄριστα τῷ καιρῷ χρησάμενος, καὶ προλαβὼν τὸ μέλλον. Ἀννίβου γὰρ τοῦ Λίβυος, ἀνδρὸς ἐχθίστου τε Ῥωμαίοις καὶ φυγάδος, ἤδη τότε πρὸς Ἀντίοχον ἥκοντος τὸν βασιλέα, καὶ παροξύνοντος αὐτὸν εἰς τὸ πρόσθεν προϊέναι τῇ τύχῃ, τῆς δυνάμεως εὖ ῥεούσης ἤδη καθ' ἑαυτὸν ὑπὸ πραγμάτων μεγάλων, ἃ κατεργασάμενος, μέγας ἐπωνομάσθη, πρὸς τὴν ἁπάντων ἡγεμονίαν ἀποβλέποντα, μάλιστα δὲ κατὰ Ῥωμαίων ἀνιστάμενον· εἰ μὴ τοῦτο προϊδὼν ὁ Τίτος ἐμφρόνως ἐνέδωκε πρὸς τὰς διαλύσεις, ἀλλὰ τὸν Φιλιππικὸν ὁ Ἀντιοχικὸς κατείληφε πόλεμον ἐν τῇ Ἑλλάδι, καὶ συνέστησαν ὑπ' αἰτιῶν ἀμφότεροι κοινῶν οἱ μέγιστοι τῶν τότε καὶ δυνατώτατοι βασιλέων ἐπὶ τὴν Ῥώμην, ἔσχεν ἂν ἀγῶνας ἐξ ὑπαρχῆς καὶ κινδύνους τῶν πρὸς Ἀννίβαν οὐκ ἐλάττους. νῦν δὲ τῶν πολέμων μέσην κατὰ καιρὸν ἐμβαλὼν τὴν εἰρήνην ὁ Τίτος, καὶ πρὶν ἄρξασθαι τὸν μέλλοντα, διακόψας τὸν παρόντα, τοῦ μὲν τὴν ἐσχάτην ἐλπίδα, τοῦ δὲ τὴν πρώτην ὑφεῖλεν.

Ἐπεὶ δὲ οἱ δέκα πρέσβεις, οὓς ἡ σύγκλητος ἔπεμψεν τῷ Τίτῳ, συνεβού-λευον

ſa. Quæ Ætoli quum jacerent, & ſolicitarent ſocios, ipſe ad pacem petendam veniens Philippus, ſuſtulit eam ſuſpicionem, dum in fidem T. Quintii & populi Romani omnia ſua permittit. Ergo finem Quintius bello impoſuit, & regnum Macedoniæ ei reliquit: imperavit ut Græcia abſtineret, mille talenta ſolveret, naves omnes præter decem traderet. Alterum filium ejus Quintius Demetrium accepit obſidem, eumque Romam miſit. Uſus optime Quintius eſt tempore, occupavitque inſequentia. Quippe Annibal Pœnus, vir populo Romano infeſtiſſimus, & exul jam tunc erat ad Antiochum regem profectus, ſtimulabatque eum ut fortunam proſequeretur ſuam, cujus jam per ſe potentia ſecundo curſu uteretur: quum vel ſua ſponte ille ob facta perpetrata magnifica, ex quibus Magni cognomen accepit, orbis terræ imperio adjiceret oculos, & maxime in Romanos accingeret ſe. Quod ni proſpiciens prudenter Quintius ad pacem inclinaſſet, ſed Macedonicum arma Antiochi in Græcia occupaſſet bellum, atque ex communibus ambo cauſis in Romanos maximi illius memoriæ & pollentiſſimi reges conſpiraſſent, certamina eos de integro & pericula circumſtetiſſent quam cum Annibale haud leviora. Nunc autem Quintius interpoſita opportune hiſce bellis pace, & ante commiſſionem inſtantis dirempto præſenti, hujus noviſſimam, illius ſpem præcidit primam.

Quia vero decem legatis, quos ad Quintium miſerat ſenatus, placebat ut cæteris Græ-

λευον τοὺς μὲν ἄλλους Ἕλληνας ἐλευθεροῦν, Κόρινθον δὲ καὶ Χαλκίδα καὶ Δημητριάδα διατηρεῖν ἐμφρούρους, ἕνεκα τῆς πρὸς Ἀντίοχον ἀσφαλείας, ἐνταῦθα δὴ ταῖς κατηγορίαις λαμπροὶ, λαμπρῶς τὰς πόλεις ἀνερρήγνυσαν Αἰτωλοὶ, τὸν μὲν Τίτον κελεύοντες τὰς πέδας τῆς Ἑλλάδος λύειν (οὕτω γὰρ ὁ Φίλιππος εἰώθει τὰς προειρημένας πόλεις ὀνομάζειν) τοὺς δὲ Ἕλληνας ἐρωτῶντες, εἰ κλοιὸν ἔχοντες βαρύτερον μὲν, λειότερον δὲ τοῦ πάλαι τὸν νῦν, χαίρουσι, καὶ θαυμάζουσι τὸν Τίτον ὡς εὐεργέτην, ὅτι τοῦ ποδὸς λύσας τὴν Ἑλλάδα, τοῦ τραχήλου δέδεκεν. ἐφ' οἷς ἀχθόμενος ὁ Τίτος καὶ βαρέως φέρων, καὶ δεόμενος τοῦ συνεδρίου, τέλος ἐξέπεισεν καὶ ταύτας τὰς πόλεις ἀνεῖναι τῆς φρουρᾶς, ὅπως ὁλόκληρος ἡ χάρις ὑπάρξῃ παρ' αὐτοῦ τοῖς Ἕλλησιν. Ἰσθμίων οὖν ἀγομένων, πλῆθος μὲν ἀνθρώπων ἐν τῷ σταδίῳ καθῆστο, τὸν γυμνικὸν ἀγῶνα θεώμενον, οἷα δὴ διὰ χρόνου πεπαυμένης μὲν πολέμων τῆς Ἑλλάδος ἐπ' ἐλπίσιν ἐλευθερίας, σαφεῖ δὲ εἰρήνῃ πανηγυριζούσης. τῇ σάλπιγγι δὲ σιωπῆς εἰς ἅπαντας διαδοθείσης, προσελθὼν εἰς μέσον ὁ κήρυξ ἀνεῖπεν, ὅτι Ῥωμαίων ἡ σύγκλητος, καὶ Τίτος Κοΐντιος, στρατηγὸς ὕπατος, καταπολεμήσαντες βασιλέα Φίλιππον καὶ Μακεδόνας, ἀφιᾶσιν ἀφρουρήτους καὶ ἐλευθέρους καὶ ἀφορολογήτους, νόμοις χρωμένους τοῖς πατρίοις, Κορινθίους, Λοκρούς, Φωκεῖς, Εὐβοέας, Ἀχαιούς, Φθιώτας, Μάγνητας, Θετταλούς, Περραιβούς. τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐ πάνυ πάντες, οὐδὲ σαφῶς ἐπήκουσαν, ἀλλ' ἀνώμαλος καὶ θορυβώδης κίνησις ἦν ἐν τῷ σταδίῳ θαυμαζόντων, καὶ διαπυνθανομένων, καὶ πάλιν ἀνειπεῖν κελευόντων. ὡς δ' αὖθις ἡσυχίας γενομένης,

Græcis redderetur libertas, Corintho autem, Chalcidi, & Demetriadi cauſa belli Antiochici imponeretur præſidium, ibi criminibus ſplendidi Ætoli civitates ſplendido colore concitabant, a Quintio poſtulantes ut compedes diſſolveret Græciæ, (nam ita antedictas urbes nominare Philippus ſolebat) & Græcos interrogabant, ideone quia ponderoſiorem haberent, ſed politiorem ſuperiore præſentem catenam, exultarent, & Quintium ut beneficum ſuſpicerent, quod pedibus exemptam Græciam ex collo vinxiſſet? Quæ inique Quintius & indigne ferens, evicit tandem precibus apud concilium, ut præſidia ex his quoque civitatibus deducerentur, quo beneficium ſuum haberent Græci ſincerum. Igitur Iſthmiorum ludicro conſederat frequentia mortalium in ſtadio ad gymnicum certamen ſpectandum: quod exempta tandem bello Græcia ob libertatis ſpem, firmam certe pacem agitaret. Ibi ſilentio tuba conventui indicto, progreſſus in medium præco pronunciavit, SENATUS Romanus & T. Quintius imperator proconſul, Philippo Macedonibuſque devictis, ſine præſidiis, liberos, immunes ſuis legibus eſſe jubent Corinthios, Locros, Phocenſes, Eubœenſes, Achæos, Phthiotas, Magnetas, Theſſalos, Perrhæbos. Id primum neque plane omnes neque clare exaudierant: ſed inæquali & turbido in theatro murmure mirabundi alter alterum interrogabant, ac repeti petebant præconem. Ut ſilentio iterum facto præco ſub-

νομένης, ἀναγαγὼν ὁ κῆρυξ τὴν φωνὴν, προθυμότερον εἰς ἅπαντας ἐγεγώνησεν, καὶ διῆλθε τὸ κήρυγμα, κραυγὴ μὲν ἄπιστος τὸ μέγεθος διὰ χαρὰν ἐχώρει μέχρι θαλάττης, ὀρθὸν δὲ ἀνειστήκει τὸ θέατρον, οὐδεὶς δὲ λόγος ἦν τῶν ἀγωνιζομένων. ἔσπευδον δὲ πάντες ἀναπηδῆσαι, καὶ δεξιώσασθαι, καὶ προσειπεῖν τὸν σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος καὶ πρόμαχον. τὸ δὲ πολλάκις λεγόμενον εἰς ὑπερβολὴν τῆς φωνῆς καὶ μέγεθος, ὤφθη τότε. κόρακες γὰρ περιπετόμενοι κατὰ τύχην, ἔπεσον εἰς τὸ στάδιον. αἰτία δὲ, ἡ τοῦ ἀέρος ῥῆξις. ὅταν γὰρ ἡ φωνὴ πολλὴ καὶ μεγάλη φέρηται, διασπώμενος ὑπ᾽ αὐτῆς οὐκ ἀντερείδει τοῖς πετομένοις, ἀλλ᾽ ὀλίσθημα ποιεῖ, καθάπερ κενεμβατοῦσιν· εἰ μὴ νὴ Δία, πληγῇ τινι μᾶλλον, ὡς ὑπὸ βέλους διελαυνόμενα, πίπτει καὶ ἀποθνήσκει. δύναται δὲ καὶ περιδίνησις εἶναι τοῦ ἀέρος, οἷον ἑλιγμὸν ἐν πελάγει, καὶ πάλιν ῥύμην τοῦ σάλου διὰ μέγεθος λαμβάνοντος.

Ὁ δ᾽ οὖν Τίτος, εἰ μὴ τάχιστα τῆς θέας διαλυθείσης, ὑπειδόμενος τὴν φορὰν τοῦ πλήθους καὶ τὸν δρόμον ἐξέκλινεν, οὐκ ἂν ἐδόκει περιγενέσθαι, τοσούτων ὁμοῦ καὶ πάντοθεν αὐτῷ περιχεομένων. ὡς δ᾽ ἀπέκαμον περὶ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ βοῶντες, ἤδη νυκτὸς οὔσης, αὖθις οὕστινας ἴδοιεν ἢ φίλους, ἢ πολίτας, ἀσπαζόμενοι καὶ περιπλεκόμενοι, πρὸς δεῖπνα καὶ πότους ἐτρέποντο μετ᾽ ἀλλήλων. ἐν ᾧ καὶ μᾶλλον, ὡς εἰκὸς, ἡδομένοις, ἐπῄει λογίζεσθαι καὶ διαλέγεσθαι περὶ τῆς Ἑλλάδος, ὅσους πολεμήσασα πολέμους διὰ τὴν ἐλευθερίαν, οὔπω τύχοι βεβαιότερον οὐδὲ ἥδιον αὐτῆς, ἑτέρων προαγωνισαμένων, ὀλίγου δεῖν ἀναίμακτος αὐτὴ καὶ ἀπενθὴς φερομένη τὸ κάλλιστον καὶ περιμαχιμώτατον ἆθλον.

ſublata voce altius ad conſeſſum clamavit, ac pertinuit ad omnes præconium; immenſus ex gaudio editus a populo clamor ad mare uſque pertinuit, conſurrexit conſeſſus, nemo intentus ludicro fuit, omnes maturaverunt exilire, dextram contingere, & appellare Græciæ ſervatorem & propugnatorem. Quod autem de immenſa vocis magnitudine & grandi commemoratur, tunc fuit conſpectum: corvi enim forte ſupervolitantes delapſi ſunt in ſtadium. Rei cauſa conſciſſus aer extitit: quum enim multa & elata vox mittitur, divulſus ab ea non ſuſtinet volucres, ſed lapſum efficit, ſicut evenit per loca vacua euntibus. Niſi ſane ictu potius, velut telo trajectæ decidunt & emoriuntur. Poteſt etiam turbo eſſe in aere, quaſi vorticem in pelago rurſuſque impetum fluctuatione ex violentia accipiente.

At Quintius niſi quam celerrime ludis dimiſſis impetum multitudinis & incurſum prævidens deflexiſſet, videbatur in periculum venturus. Adeo frequentes ſimul & undique ei ſe circumfuderunt. Ut plauſibus circa Quintii tabernaculum defatigati ſunt, nocte jam demum, ſi quos conſpicerent vel amicos vel hoſpites, hos ſalutantes & complectentes, converterunt ſe inter ſe ad convivia & pocula. Ibi magis etiam haud dubie in gaudium effuſis ſubiit reputare & conferre de Græcia, quam multa bella libertatis cauſa geſſiſſet, neque firmiorem eſſet unquam vel lætiorem aſſequuta, quam ab aliis quum fuit defenſa, & pene ſine ſanguine & luctu pulcherrimum tulit & optatiſſimum prœmium.

ἆθλον. ἦν δ' ἄρα σπάνιον μὲν ἀνδρεία καὶ φρόνησις ἐν ἀνθρώποις, σπανιώτατον δὲ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν ὁ δίκαιος. οἱ γὰρ Ἀγησίλαοι καὶ Λύσανδροι, καὶ οἱ Νικίαι, καὶ οἱ Ἀλκιβιάδαι, πολέμους μὲν εὖ διέπειν, καὶ μάχας νικᾷν κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν ἄρχοντες ἠπίσταντο, χρῆσθαι δὲ πρὸς χάριν εὐγενῆ καὶ τὸ καλὸν, οἷς κατώρθουν, οὐκ ἔγνωσαν. ἀλλ', εἰ τὸ Μαραθώνιόν τις ἔργον ἀφέλοι, καὶ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, καὶ Πλαταιὰς, καὶ Θερμοπύλας, καὶ τὰ πρὸς Εὐρυμέδοντι, καὶ τὰ περὶ Κύπρον Κίμωνος ἔργα, πάσας τὰς μάχας ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ δουλείᾳ μεμάχηται πρὸς αὑτὴν, καὶ πᾶν τρόπαιον αὐτῆς, συμφορὰ καὶ ὄνειδος ἐπ' αὐτὴν ἕστηκεν, τὰ πλεῖστα κακίᾳ καὶ φιλονεικίᾳ τῶν ἡγεμόνων περιτραπείσης. ἀλλόφυλοι δὲ ἄνδρες, ἐναύσματα μικρὰ καὶ γλίσχρα κοινωνήματα παλαιοῦ γένους ἔχειν δοκοῦντες, ἀφ' ὧν καὶ λόγῳ τι καὶ γνώμῃ τῶν χρησίμων ὑπάρξαι τῇ Ἑλλάδι θαυμαστὸν ἦν, οὗτοι τοῖς μεγίστοις κινδύνοις καὶ πόνοις ἐξελόμενοι τὴν Ἑλλάδα δεσποτῶν χαλεπῶν καὶ τυράννων ἐλευθερεροῦσιν.

Ταῦτα δὴ τοὺς Ἕλληνας ὑπῄει, καὶ τὰ τῶν ἔργων ὁμολογοῦντα τοῖς κηρύγμασιν. ἅμα γὰρ ἐξέπεμψεν ὁ Τίτος Λέντλον μὲν εἰς Ἀσίαν, Βαργυλιήτας ἐλευθερώσοντα, Τιτίλλιον δὲ εἰς Θρᾴκην, τὰς αὐτόθι πόλεις καὶ νήσους ἀπαλλάξοντα τῶν Φιλίππου φρουρῶν. Πόπλιος δὲ Οὐίλλιος ἔπλει διαλεξόμενος Ἀντιόχῳ περὶ τῆς τῶν ὑπ' αὐτὸν Ἑλλήνων ἐλευθερίας. αὐτὸς δὲ Τίτος εἰς Χαλκίδα παρελθὼν, εἶτα πλεύσας ἐκεῖθεν ἐπὶ Μαγνησίαν, ἐξῆγε τὰς φρουρὰς, καὶ τὰς πολιτείας ἀπεδίδου τοῖς δήμοις. ἀγωνοθέτης δὲ Νεμείων

Quippe rara erant virtutis inter mortales & prudentiæ exempla, ſed rariſſima inter alios bonos, juſti. Siquidem Ageſilai, Lyſandri, Niciæ, Alcibiadeſque bella egregie tractare, victoriaſque terra marique bello conſequi, quum imperarent, noverant: uti tamen ad glorioſam hominum ſalutem honeſtatemque laureis non noverant. At ubi a Marathonio marte & pugna navali Salaminia, a Platæis Thermopyliſque, & rebus ad Eurymedontem atque circa Cyprum Cimonis geſtis diſceſſeris, omnibus prœliis Græcia adverſus ſemetipſam decertavit ad ſervitutem, omneque ejus trophæum ad ſuam excitatum calamitatem & probrum eſt, quæ pene fuit ducum improbitate & ambitione proſtrata. Alienigenæ vero, qui parvas ſcintillas & exiguas antiquæ ſtirpis particulas habere videbantur, a quibus vel verbis vel conſilio aliquid extitiſſe in Græciam beneficii mirum eſſet, hi maximis periculis & laboribus Græciam gravibus ſolverunt dominis & tyrannis, atque in libertatem reſtituerunt.

Hæc tum ſubibant Græcorum animos. Facta autem fuerunt præconiis conſentanea. Pariter enim miſit Quintius Lentulum in Aſiam ad Bargyllas liberandas, Titillium in Thraciam ad deducenda ex illis oppidis & inſulis Philippi præſidia. P. Villius ad Antiochum navigavit, acturus cum illo de Græcis qui ei parebant liberandis. Ipſe profectus Chalcidem Quintius, inde mari vectus Magneſiam, præſidia emiſit, populiſque rempublicam reddidit. Agonotheta Argis Nemeorum creatus,

μείων ἀποδειχθεὶς ἐν Ἄργει, τήν τε πανήγυριν ἄριστα διέθηκεν, καὶ πάλιν ἐκεῖ τοῖς Ἕλλησι τὴν ἐλευθερίαν ὑπὸ κήρυκος ἀνεῖπεν. ἐπιφοιτῶν τε ταῖς πόλεσιν, εὐνομίαν ἅμα καὶ δίκην πολλὴν, ὁμόνοιάν τε καὶ φιλοφροσύνην πρὸς ἀλλήλους παρεῖχεν· καταπαύων μὲν τὰς στάσεις, κατάγων δὲ τὰς φυγὰς, ἀγαλλόμενος δὲ τῷ πείθειν καὶ διαλλάσσειν τοὺς Ἕλληνας, οὐχ ἧττον ἢ τῷ κεκρατηκέναι τῶν Μακεδόνων, ὥστε μικρότατον ἤδη τὴν ἐλευθερίαν δοκεῖν ὧν εὐεργετοῦντο. Ξενοκράτη μὲν οὖν τὸν φιλόσοφον, ὅτε Λυκοῦργος αὐτὸν ὁ ῥήτωρ ὑπὸ τῶν τελωνῶν ἀγόμενον πρὸς τὸ μετοίκιον ἀφείλετο, καὶ τοῖς ἄγουσιν ἐπέθηκε δίκην τῆς ἀσελγείας, λέγεται τοῖς παισὶν ἀπαντήσαντα τοῦ Λυκούργου, καλήν γε ὑμῶν ὦ παῖδες, φάναι, τῷ πατρὶ χάριν ἀποδίδωμι· πάντες γὰρ αὐτὸν ἐπαινοῦσιν ἐφ' οἷς ἔπραξεν. Τίτῳ δὲ καὶ Ῥωμαίοις, ὧν τοὺς Ἕλληνας εὐεργέτησαν, οὐκ εἰς ἐπαίνους μόνον, ἀλλὰ καὶ πίστιν ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ δύναμιν ἡ χάρις ἀπήντα δικαίως. οὐ γὰρ προσδεχόμενοι μόνον τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ μεταπεμπόμενοι καὶ καλοῦντες ἐνεχείριζον αὐτούς. οὐδὲ δῆμοι καὶ πόλεις, ἀλλὰ καὶ βασιλεῖς ὑφ' ἑτέρων ἀδικούμενοι βασιλέων, κατέφευγον εἰς τὰς ἐκείνων χεῖρας· ὥστε ἐν βραχεῖ χρόνῳ, τάχα που καὶ Θεοῦ συνεφαπτομένου, πάντα αὐτοῖς ὑπήκοα γενέσθαι. καὶ αὐτὸς δὲ μέγιστον ἐφρόνησεν ἐπὶ τῇ τῆς Ἑλλάδος ἐλευθερώσει. ἀνατιθεὶς γὰρ εἰς Δελφοὺς ἀσπίδας ἀργυρᾶς καὶ τὸν ἑαυτοῦ θυρεὸν, ἐπέγραψεν,

Ζηνὸς ἰὼ κραιπναῖσι γεγαθότες ἱπποσύναισι,
Κοῦροι ἰὼ Σπάρτας Τυνδαρίδαι βασιλεῖς·

Αἰνε-

tus, ludicrum optime digeſſit, ac Græcis illic iterum voce præconis pronunciavit libertatem, urbeſque peragrans, egregia diſciplina, magna juſtitia concordiaque & amicitia eas inter ſe conglutinavit, componens ſeditiones, exules reducens: atque ovans quod Græcos inter ſe conciliaret benevolentia, non minus quam quod domaſſet Macedonas; ut minimum jam ducerent illi ejus beneficiorum libertatis munus. Xenocratem philoſophum, quum Lycurgus orator eum a publicanis, a quibus ducebatur ad carcerem, cauſa penſionis quam pendebant inquilini, exemiſſet, atque illos qui eum duxerant accerſiviſſet injuriarum, fama eſt liberis occurrentem Lycurgi dixiſſe, Egregiam profecto, pueri, gratiam patri veſtro refero, quod omnes eum ob ejus in me beneficium commendent. Quintio vero & Romanis ob eorum in Græcos merita non ad laudes modo relata gratia, ſed ad fidem etiam apud omnes mortales & imperium eſt merito progreſſa. Neque enim accipiebantur modo imperatores eorum, ſed & accerſentes & evocantes illos, fidei ſe committebant eorum: neque populi ſolum & civitates, ſed & reges quoque ab aliis violati regibus, decurrebant ad illorum præſidium. Unde brevi, fortaſſe non ſine divina ope, omnia iis paruere. At Quintius plurimum ipſe ob liberatam Græciam gloriatus eſt. Nam quum Delphis clypeos argenteos & ſcutum ſuum dedicaret, inſcripſit iis,

Clara Jovis ſoboles, ſtudium quam mulcet equorum,
Spartani Reges, Tyndareumque genus,

Hoc

Αἰνεάδας Τίτος ὔμμιν ὑπέρτατον ὤπασε δῶρον,
Ἑλλήνων τεύξας παισὶν ἐλευθερίαν.

ἀνέθηκε δὲ καὶ χρυσοῦν τῷ Ἀπόλλωνι στέφανον, ἐπιγράψας,

Τὸν δέ τοι ἀμβροσίοισιν ἐπὶ πλοκάμοισιν ἔθηκε,
Κεῖσθαι Λατοΐδα χρυσοφαῆ στέφανον·
Ὃν πόρεν Αἰνεαδᾶν ταγὸς μέγας. ἀλλ' Ἑκάεργε
Ἀλκᾶς τῷ θείῳ κῦδος ὄπαζε Τίτῳ.

τῇ γοῦν Κορινθίων πόλει πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὸ αὐτὸ δὶς ἤδη συμβέβηκεν. καὶ γὰρ Τίτος ἐν Κορίνθῳ τότε, καὶ Νέρων αὖθις καθ' ἡμᾶς ἐν Κορίνθῳ παραπλησίως Ἰσθμίων ἀγομένων, τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους ἀφῆκεν, ὁ μὲν διὰ κήρυκος, ὡς εἴρηται· Νέρων δὲ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ βήματος ἐν τῷ πλήθει δημηγορήσας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

Ὁ δὲ Τίτος τότε καλλίστου καὶ δικαιοτάτου τοῦ πρὸς Νάβιν ἀρξάμενος πολέμου, τὸν Λακεδαιμονίων ἐξωλέστατον καὶ παρανομώτατον τύραννον, ἐν τῷ τέλει διεψεύσατο τὰς τῆς Ἑλλάδος ἐλπίδας, ἑλεῖν παρασχὸν, οὐκ ἐθελήσας, ἀλλὰ σπεισάμενος, καὶ προέμενος τὴν Σπάρτην ἀναξίως δουλεύουσαν· εἴτε δείσας μὴ τοῦ πολέμου μῆκος λαμβάνοντος, ἄλλος ἀπὸ Ῥώμης ἐπελθὼν στρατηγὸς ἀνέληται τὴν δόξαν, εἴτε φιλονεικίᾳ καὶ ζηλοτυπίᾳ τῶν Φιλοποίμενος τιμῶν, ὃν ἔν τε τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἄνδρα δεινότατον τῶν Ἑλλήνων, καὶ περὶ ἐκεῖνον τὸν πόλεμον ἔργα θαυμαστὰ τόλμης καὶ δεινότητος ἀποδειξάμενον, ἴσα τῷ Τίτῳ κυδαίνοντες Ἀχαιοὶ, καὶ τιμῶντες ἐν τοῖς θεάτροις, ἐλύπουν ἐκεῖνον, οὐκ ἀξιοῦντα Ῥωμαίων ὑπάτῳ προπολεμοῦντι τῆς Ἑλλάδος ἄν-

θρω-

Hoc Titus Æneades ſummo vos munere donat,
Quo duce libertas oppida Græca tenet.

Donum etiam Apollini coronam auream tulit cum hac inſcriptione,

Hanc tibi fulgentem dedit auro, Phœbe, coronam,
Divinum cupiens condecorare caput,
Æneadum ductor magnus: ſed Apollo viciſſim
Virtutis tribuas tu decus alme Tito.

Ita urbi Corinthiorum delatum eſt, idem ut ibi beneficium bis Græcis ſit declaratum. Siquidem Quintius Corinthi tunc, & memoria noſtra Nero iterum Corinthi, Iſthmia item celebrans, Græcos liberos ſuis legibus juſſit eſſe: ille (ut diximus) per præconem, Nero ipſe pro tribunali in foro concionem ad populum habens. Cæterum hoc diu poſt.

At Quintius pulcherrimum & juſtiſſimum cum Nabide auſpicatus bellum, teterrimo & immaniſſimo Lacedæmoniorum tyranno, in exitu Græciæ ſpem deſtituit. Cui in manu quum eſſet illum obterere, noluit: ſed fœdus cum eo fecit, & Spartam indigna oppreſſam ſervitute reliquit; vel veritus ne, ſi bellum duceretur, alius ſucceſſor Roma miſſus gloriam ſibi auferret, vel invidia & æmulatione Philopœmenis honorum. Quem, quia cum in omnibus aliis ſummum inter Græcos imperatorem, tum ob ejus eximia virtutis & conſilii illo edita bello opera pariter ac Quintium Achæi extollebant & decorabant in theatris, torquebant illum: qui indignam rem cenſebat, ut pari in honore ac conſul Romanus pro Græcia propugnans, homo

θρωπον Ἀρκάδα, μικρῶν καὶ ὁμόρων πολέμων στρατηγὸν, ὅμοια θαυμάζεσθαι παρ' αὐτοῖς. οὐ μὴν ἀλλ' αὐτὸς ὁ Τίτος ὑπὲρ τούτων ἀπελογεῖτο, καταθέσθαι τὸν πόλεμον, ὡς ἑώρα σὺν κακῷ μεγάλῳ τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν ἀπολούμενον τὸν τύραννον. τῶν δὲ Ἀχαιῶν αὐτῷ πολλὰ πρὸς τιμὴν ψηφισαμένων, οὐδὲν ἐδόκει πρὸς τὰς εὐεργεσίας ἐξισοῦσθαι, πλὴν μιᾶς δωρεᾶς, ἣν ἐκεῖνος ἀντὶ πάντων ἠγάπησεν. ἦν δὲ τοιάδε. Ῥωμαίων οἱ δυστυχήσαντες ἐν τῷ πρὸς Ἀννίβαν πολέμῳ, πολλαχοῦ μὲν ὤνιοι γενόμενοι καὶ διασπαρέντες ἐδούλευον. ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι χίλιοι καὶ διακόσιοι τὸ πλῆθος ἦσαν, ἀεὶ μὲν οἰκτροὶ τῆς μεταβολῆς, τότε δὲ καὶ μᾶλλον, ὡς εἰκὸς, ἐντυγχάνοντες οἱ μὲν υἱοῖς, οἱ δὲ ἀδελφοῖς, οἱ δὲ συνήθεσιν, ἐλευθέροις δοῦλοι, καὶ νικῶσιν αἰχμάλωτοι. τούτους ὁ μὲν Τίτος οὐκ ἀφείλετο τῶν κεκτημένων, καίπερ ἀνιώμενος ἐπ' αὐτοῖς· οἱ δὲ Ἀχαιοὶ, λυτρωσάμενοι πέντε μνῶν ἕκαστον ἄνδρα, καὶ συναγαγόντες εἰς ταυτὸ πάντας, ἤδη περὶ πλοῦν ὄντι τῷ Τίτῳ παρέδωκαν· ὥστε αὐτὸν εὐφραινόμενον ἀποπλεῖν, ἀπὸ καλῶν ἔργων καλὰς ἀμοιβὰς καὶ πρεπούσας ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ φιλοπολίτῃ κεκοσμημένον· ὃ δὴ δοκεῖ πρὸς τὸν θρίαμβον αὐτῷ πάντων ὑπάρξαι λαμπρότατον. οἱ γὰρ ἄνδρες οὗτοι, καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς οἰκέταις, ὅταν ἐλευθερωθῶσιν, ξύρεσθαί τε τὰς κεφαλὰς, καὶ πιλία φορεῖν, ταῦτα δράσαντες αὐτοὶ θριαμβεύοντι τῷ Τίτῳ παρείποντο.

Καλλίω δὲ καὶ τὰ λάφυρα πομπευόμενα παρεῖχεν ὄψιν, Ἑλληνικὰ κράνη, καὶ πέλται Μακεδονικαὶ καὶ σάρισσαι. τό, τε τῶν χρημάτων πλῆθος οὐκ ὀλίγον

mo Arcas, minutorum & finitimorum dux bellorum, apud eos eſſet. Verum ipſe id Quintius excuſavit, bellum depoſuiſſe ſe, ubi tyrannum perſpexit non niſi cum grandi aliorum Spartiatarum pernicie periturum. At Achæi quanquam honores ei cumulate decreverant, nulla re tamen aſſequi videbantur beneficia ejus, niſi uno dono, quod omnibus ille prætulit. Id hoc fuit. Cives Romani, quos belli Punici ſecundi perculerat clades, paſſim venundati & diſtracti in ſervitute erant. Græcia mille & ducentos numero habebat, ſemper quidem ob fortunæ vices miſerabiles, ſed tunc haud immerito magis, quum alii liberis, fratribus alii, pars familiaribus, liberis ſervi, & victoribus occurrerent captivi. Hos Quintius, quamvis illorum cauſa affligeretur, non extorſit dominis, ſed Achæi eos quingentenis denariis in capita redemerunt, contractoſque unum in locum omnes paranti jam conſcendere Quintio obtulerunt. Itaque ille deceſſit gaudio delibutus ob præclara facta, egregias remunerationes, magnoque viro & civium amante conſequutus dignas. Quod profecto omnium ei videtur ornamentum extitiſſe in triumpho ſplendidiſſimum: quippe hi (ut moris eſt ſervorum quum manumiſſi ſunt,) raſi capitibus & pileati triumphantem ſunt Quintium ſequuti.

Specioſius etiam ſpolia tranſlata ſpectaculum præbuerunt, galeæ Græcæ, parmæ Macedonicæ & ſariſſæ. Jam pecuniæ non exiguus

ὀλίγον ἦν, ὡς ἀναγράφουσιν οἱ περὶ τὸν Ἰτανὸν ἐν τῷ θριάμβῳ κομισθῆναι χρυσίου μὲν συγκεχωνευμένου, λίτρας τρισχιλίας ἑπτακοσίας δέκα τρεῖς, ἀργύρου δὲ, τετρακισμυρίας τρισχιλίας διακοσίας ἑβδομήκοντα, φιλιππείους δὲ χρυσοῦς μυρίους τετρακισχιλίους πεντακοσίους δεκατέσσαρας· χωρὶς δὲ τούτων, τὰ χίλια τάλαντα ἃ Φίλιππος ὤφειλε. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐπείσθησαν Ῥωμαῖοι, μάλιστα τοῦ Τίτου συμπράσσοντος, ἀφεῖναι τῷ Φιλίππῳ, καὶ σύμμαχον ἐψηφίσαντο, καὶ τὸν υἱὸν ἀπήλλαξαν αὐτῷ τῆς ὁμηρείας.

Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀντίοχος εἰς τὴν Ἑλλάδα ναυσὶ πολλαῖς καὶ στρατῷ περαιωθεὶς, ἀφίστη τὰς πόλεις καὶ διεστασίαζεν, Αἰτωλῶν αὐτῷ συνεπιλαμβανομένων, καὶ πάλαι διακειμένων πρὸς τὸν Ῥωμαίων δῆμον ἐχθρῶς καὶ πολεμικῶς, ὑπόθεσιν τοῦ πολέμου καὶ πρόφασιν διδόντων, ἐλευθεροῦν τοὺς Ἕλληνας, οὐδὲν δεομένους, (ἐλεύθεροι γὰρ ἦσαν) ἀλλ᾽ εὐπρεπεστέρας αἰτίας ἀπορίᾳ, τῷ καλλίστῳ τῶν ὀνομάτων χρῆσθαι διδασκόντων· καὶ σφόδρα δείσαντες οἱ Ῥωμαῖοι τὴν ἀνάστασιν, καὶ δόξαν αὐτοῦ τῆς δυνάμεως, στρατηγὸν μὲν ὕπατον τοῦ πολέμου Μάνιον Ἀκίλιον κατέπεμψαν, πρεσβευτὴν δὲ Τίτον, διὰ τοὺς Ἕλληνας, ὧν τοὺς μὲν εὐθὺς ὀφθεὶς ἐποίησε βεβαιοτέρους, τοὺς δὲ ἀρχομένους νοσεῖν, ὥσπερ τις ἐν καιρῷ φάρμακον ἐνδιδοὺς τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν, ἔστησε, καὶ διεκώλυσεν ἐξαμαρτεῖν. ὀλίγοι δὲ αὐτὸν ἐξέφυγον, ἤδη προκατειλημμένοι καὶ διεφθαρμένοι παντάπασιν ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν, οὓς καίπερ ὀργισθεὶς καὶ παροξυνθεὶς, ὅμως μετὰ τὴν μάχην περιεποίησεν. Ἀντίοχος γὰρ ἡττηθεὶς ἐν Θερμοπύλαις, καὶ φυγὼν εὐθὺς εἰς Ἀσίαν ἀπέπλευσεν. Μάνιος δὲ ὁ ὕπατος, τοὺς μὲν αὐτὸς ἐπι-

ὢν

guus numerus fuit, ut memoriæ prodidit Itanus. In triumpho tranſlata auri infecti pondo tria millia ſeptingenta tredecim, argenti quadraginta tria millia pondo & ducenta ſeptuaginta. Philippei aurei nummi quatuordecim millia quingenti quatuordecim. Ad hæc mille talenta, quæ Philippus debebat. Cæterum hæc populus Romanus poſt, maxime Quintio autore & annitente, condonavit Philippo, ac ſocietatem cum eo junxit, filiumque obſidem ei remiſit.

Poſtquam vero in Græciam Antiochus magna claſſe & exercitu trajecit, civitateſque ſollicitavit & concitavit Ætolorum ope, qui jamdudum alieno & hoſtili in populum Romanum animo erant, & obtentum ei belli velamentumque præbebant Græcos liberandi, quibus nihil erat eo opus (quippe liberi erant) ſed ſpecioſioris inopia cauſæ pulcherrimo titulo eum erudiebant uti: hic motum Græciæ majorem in modum Romani, & nomen formidantes illius potentiæ, ducem belli conſulem M. Acilium miſerunt, & legatum Græcorum gratia Quintium. Eos partim conſpectus ejus illico confirmavit, partim incipientes ægrotare, ut ſi medicamentum iis in tempore dilueret, illorum in ſe refricans benevolentiam inhibuit, & ne offenderent, retardavit. Pauci ei qui jamdudum præoccupati & ſemel fuerunt ab Ætolis corrupti, elapſi ſunt: quos, quamvis incenſus & exaſperatus, poſt prœlium tamen tutatus eſt. Siquidem Antiochus ad Thermopylas fuſus fugatuſque, propere ſe recepit claſſe in Aſiam. At conſul Ma-

nius

ὧν τῶν Αἰτωλῶν ἐπολιόρκει, τοὺς δὲ τῷ βασιλεῖ Φιλίππῳ συνεχώρησεν ἐξαιρεῖν. ἀγομένων δὲ καὶ φερομένων ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος, τοῦτο μὲν, Δολόπων καὶ Μαγνήτων, τοῦτο δὲ, Ἀθαμάνων καὶ Ἀπεράντων, αὐτοῦ δὲ τοῦ Μανίου τὴν μὲν Ἡράκλειαν διαπεπορθηκότος, τὴν δὲ Ναύπακτον Αἰτωλῶν ἐχόντων πολιορκοῦντος, οἰκτείρων τοὺς Ἕλληνας ὁ Τίτος, διέπλευσεν ἐκ Πελοποννήσου πρὸς τὸν ὕπατον. καὶ πρῶτον μὲν ἐπετίμησεν, εἰ νενικηκὼς αὐτὸς τὰ ἔπαθλα τοῦ πολέμου Φίλιππον ἐᾷ φέρεσθαι, καὶ τριβόμενος περὶ μιᾷ πόλει κάθηται δι' ὀργὴν, ἔθνη δὲ οὐκ ὀλίγα καὶ βασιλεῖς Μακεδόνες αἱροῦσιν. ἔπειτα τῶν πολιορκουμένων, ὡς εἶδον αὐτὸν, ἀπὸ τοῦ τείχους ἀνακαλούντων, καὶ χεῖρας ὀρεγόντων, καὶ δεομένων, τότε μὲν οὐδὲν εἰπὼν, ἀλλὰ στραφεὶς καὶ δακρύσας ἀπῆλθεν, ὕστερον δὲ διαλεχθεὶς τῷ Μανίῳ, καὶ καταπαύσας τὸν θυμὸν αὐτοῦ, διεπράξατο τοῖς Αἰτωλοῖς ἀνοχὰς δίδοναι καὶ χρόνον, ἐν ᾧ πρεσβεύσαντες εἰς Ῥώμην μετρίου τινὸς τυχεῖν ἀξιώσουσιν.

Πλεῖστον δὲ ἀγῶνα καὶ πόνον αὐτῷ παρεῖχον αἱ περὶ Χαλκιδέων δεήσεις πρὸς τὸν Μάνιον, ἐν ὀργῇ γεγονότων διὰ τὸν γάμον ὃν παρ' αὐτῶν ἔγημεν Ἀντίοχος, ἤδη τοῦ πολέμου συνεστῶτος, οὐ καθ' ὥραν, οὐδὲ κατὰ καιρὸν, ἀλλ' ἐρασθεὶς ἀνὴρ πρεσβύτερος κόρης, ἣ θυγάτηρ μὲν ἦν Κλεοπτολέμου, καλλίστη δὲ λέγεται παρθένων γενέσθαι. τοῦτο τοὺς Χαλκιδεῖς ἐποίησεν βασιλίσαι προθυμότατα, καὶ τὴν πόλιν αὐτῷ πρὸς τὸν πόλεμον ὁρμητήριον παρασχεῖν. ἐκεῖνος μὲν οὖν ὡς τάχιστα μετὰ τὴν μάχην φεύγων, προσέμιξε τῇ Χαλκίδι· τὴν δὲ κόρην ἀναλαβὼν, καὶ τὰ χρήματα καὶ τοὺς φίλους, εἰς Ἀσίαν

nius Ætolos alios circumſedit, alios regi Philippo conceſſit ſubjugare. Quum autem agerentur ferrenturque a Macedone, hinc Dolopes & Magnetes, hinc Athamanes & Aperanti, ipſe autem Manius Heracleam excidiſſet, Naupactum, quam Ætoli tenebant, obſideret; miſeratus Quintius Græcos, tranſmiſit ex Peloponneſo ad conſulem. Ac primum increpavit eum, quod victor Philippum ſineret belli præmia rapere, & iræ indulgens, dum non paucæ gentes & reges a Macedonibus in ditionem redigerentur, ad unam deſideret civitatem. Deinde obſeſſis, ut ex muro Quintium conſpexerunt, implorantibus opem ejus, & manus tendentibus, precantibuſque, nullo in præſentia dato reſponſo, convertit ſe & lacrymabundus digreſſus eſt. Poſt egit cum Manio, lenitaque ejus indignatione, impetravit Ætolis inducias & ſpatium, quo miſſis Romam legatis conditiones leviores peterent.

Verum plurimum ei contentionis & ſudoris preces præbuerunt pro Chalcidenſibus, quibus infeſtus Manius erat propter nuptias quas apud eos bello jam commiſſo celebraverat Antiochus, parum pro ætate vel in tempore, ſed amore captus grandævus puellæ. Filia ea erat Cleoptolemi, forma (ut fama eſt) inter virgines venuſtiſſima. Id in cauſa erat ut Chalcidenſes ſtudioſiſſime cum rege facerent, urbemque ei darent belli ſedem. Ille quam ocyſſime a conflictu fugiens Chalcidem contendit, ablataque puella & pecunia & amicis, in Aſiam

Ἀσίαν ἀπέπλευσεν. τὸν δὲ Μάνιον εὐθὺς ἐπὶ τοὺς Χαλκιδεῖς σὺν ὀργῇ πορευόμενον, ὁ Τίτος παρακολουθῶν ἐμάλαττε καὶ παρῃτεῖτο, καὶ τέλος ἔπεισεν καὶ κατεπράϋνεν, αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἐν τέλει Ῥωμαίων δεόμενος. οὕτω διασωθέντες οἱ Χαλκιδεῖς τὰ κάλλιστα καὶ μέγιστα τῶν παρ' αὐτοῖς ἀναθημάτων τῷ Τίτῳ καθιέρωσαν, ὧν ἐπιγραφὰς ἐστὶ τοιαύτας ἄχρι νῦν ὁρᾶν, Ὁ δῆμος Τίτῳ καὶ Ἡρακλεῖ τὸ γυμνάσιον. ἑτέρωθι δὲ πάλιν, Ὁ δῆμος Τίτῳ καὶ Ἀπόλλωνι τὸ δελφίνιον. ἔτι δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἱερεὺς χειροτονητὸς ἀπεδείκνυτο Τίτου, καὶ θύσαντες αὐτῷ, τῶν σπονδῶν γενομένων, ᾄδουσι παιᾶνα πεποιημένον· οὗ τἄλλα διὰ μῆκος ἡμεῖς παρέντες, ἀνεγράψαμεν ἃ παυόμενοι τῆς ᾠδῆς λέγουσι.

Πίστιν δὲ Ῥωμαίων σέβομεν, τὰν μεταλευκοτάταν ὅρκοις φυλάσσειν. μέλπετε κοῦραι Ζῆνα μέγαν, Ῥώμαν τε, Τίτον τε ἅμα, Ῥωμαίων τε πίστιν. ἰήϊε, παιὰν, ὦ Τίτε σῶτερ.

Ἦσαν δὲ καὶ παρὰ τῶν Ἑλλήνων τιμαὶ πρέπουσαι, καὶ τὸ τὰς τιμὰς ἀληθινὰς ποιοῦν, εὔνοια θαυμαστὴ, δι' ἐπιείκειαν ἤθους. καὶ γὰρ εἴ τισιν ἐκ πραγμάτων ἢ φιλοτιμίας ἕνεκα, καθάπερ Φιλοποίμενι, καὶ πάλιν Διοφάνει στρατηγοῦντι τῶν Ἀχαιῶν προσέκρουσεν, οὐκ ἦν βαρὺς οὐδὲ εἰς ἔργα διατείνων ὁ θυμὸς, ἀλλ' ἐν λόγῳ παῤῥησίαν τινὰ πολιτικὴν ἔχοντι παυόμενος. πικρὸς μὲν οὖν οὐδενὶ, πολλοῖς δὲ ὀξὺς ἐδόκει, καὶ κοῦφος εἶναι τὴν φύσιν· ἄλλως δὲ συγγενέσθαι πάντων ἥδιστος, καὶ εἰπεῖν ἐπίχαρις μετὰ δεινότητος. Ἀχαιοὺς μὲν γὰρ σφετεριζομένους τὴν Ζακυνθίων νῆσον ἀποτρέπων, ἔφη κινδυνεύσειν,

Aſiam diſceſſit. Manium vero ſtatim in Chalcidenſes infeſtum pergentem ſubſequens delinivit & deprecatus Quintius eſt, tandemque in ſententiam ſuam adduxit & placavit: precibus apud illum, & eos qui erant ſenatorii ordinis, eniſus. Chalcidenſes hoc modo conſervati, Quintio dedicaverunt pulcherrima & maxima urbis ſuæ ornamenta, quorum hoc ævo quoque titulos cernas hujuſcemodi: Populus Tito & Herculi gymnaſium. Et alibi, Populus Tito & Apollini Delphinium. Creatur etiam hac memoria ſacerdos Quintii ſuffragiis, atque hoſtia ei immolata, ubi libatum eſt, canunt carmen compoſitum, cujus relicta ob prolixitatem reliqua parte, quæ dicunt in fine cantilenæ referemus,

Illam fidem vero colimus Romulidum niveam jurati ſanctam. Dicite cœlorum Dominum Muſæ, Romam, Titum quoque, Romanam fidem ſimul. Io Pæan, O Tite Servator.

Delati fuerunt ei etiam a Græcis omnibus meriti honores: & quæ non fictos honores efficiebat, mirifica ex morum ejus lenitate benevolentia. Etenim ſi in quos negotiorum cauſa vel ambitionis, ut in Philopœmenem & Diophanem inde Achæorum prætorem fuit concitatior, non fuit atrox neque in facta exarſit ira ejus, ſed quum in diſputationibus expoſtulaſſet cum iis civiliter, expiravit. Itaque acerbus habitus eſt nemini, ſed præceps in iram & levis natura multis: cætera in conſuetudine omnium blandiſſimus, & in dicendo cum acrimonia lepidus: Achæos enim Zacynthiorum inſulam vendicantes deterrens, ob-

σειν, ἂν, ὥσπερ αἱ χελῶναι, πορρωτέρω τὴν κεφαλὴν τῆς Πελοποννήσου προτείνωσιν. Φιλίππου δὲ, ὁπηνίκα περὶ σπονδῶν καὶ εἰρήνης τὸ πρῶτον εἰς λόγους συνῄεσαν, εἰπόντος μετὰ πολλῶν ἥκειν ἐκεῖνον, αὐτὸν δὲ μόνον, ὑπολαβὼν ὁ Τίτος, Σαυτὸν γὰρ, ἔφη, μόνον ἐποίησας, ἀποκτείνας τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς. ἐπεὶ δὲ Δεινοκράτης ὁ Μεσσήνιος ἐν Ῥώμῃ παρὰ πότον μεθυσθεὶς, ὠρχήσατο λαβὼν ἱμάτιον γυναικεῖον, τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ τὸν Τίτον ἠξίου βοηθεῖν αὐτῷ διανοουμένῳ τὴν Μεσσήνην ἀφιστάναι τῶν Ἀχαιῶν· ταῦτα μὲν ἔφη σκέψεσθαι, θαυμάζειν δὲ ἐκεῖνον, εἰ τηλικαύταις ἐπικεχειρηκὼς πράξεσιν, ὀρχεῖσθαι δύναται παρὰ πότον καὶ ᾄδειν. πρὸς δὲ τοὺς Ἀχαιοὺς, τῶν παρὰ Ἀντιόχου πρέσβεων πλῆθός τι τῆς βασιλικῆς στρατιᾶς καταλεγόντων, καὶ καταριθμουμένων πολλὰς προσηγορίας, ὁ Τίτος ἔφη, δειπνοῦντος αὐτοῦ παρὰ τῷ ξένῳ, καὶ μεμφομένου τὸ πλῆθος τῶν κρεῶν, καὶ θαυμάζοντος πόθεν οὕτω ποικίλης ἀγορᾶς εὐπόρησεν, εἰπεῖν τὸν ξένον ὡς ὕεια πάντα ἐστὶν, τῇ σκευασίᾳ διαφέροντα καὶ τοῖς ἡδύσμασιν. Μὴ τοίνυν, ἔφη, μηδὲ ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀχαιοὶ, θαυμάζετε τὴν Ἀντιόχου δύναμιν, λογχοφόρους καὶ ξυστοφόρους καὶ πεζεταίρους ἀκούοντες· πάντες γὰρ οὗτοι Σύροι εἰσὶν, ὁπλαρίοις διαφέροντες.

Μετὰ δὲ τὰς Ἑλληνικὰς πράξεις, καὶ τὸν Ἀντιοχικὸν πόλεμον, ἀπεδείχθη τιμητής. ἥτις ἐστὶν ἀρχὴ μεγίστη, καὶ τρόπον τινὰ τῆς πολιτείας ἐπιτελείωσις. καὶ συνῆρχεν μὲν αὐτῷ Μαρκέλλου τοῦ πεντάκις ὑπατεύσαντος υἱός· ἐξέβαλον δὲ τῆς βουλῆς τῶν οὐκ ἄγαν ἐπιφανῶν τέσσαρας· προσεδέξαντο δὲ πολίτας ἀπογραφομένους πάντας, ὅσοι γονέων ἐλευθέρων ἦσαν, ἀναγκασθέντες ὑπὸ

τοῦ

obnoxios fore ipſos ait periculo, ſi teſtudinum more extra Peloponneſum caput exererent. Philippus, quum de fœdere & induciis primum congreſſum haberent, multis comitatum ait ipſum venire, ſe vero ſolum. Ibi occurrens Quintius, Nempe te ipſe (inquit) ſolum reddidiſti, qui amicos & propinquos necaſti. Quum Meſſenius Dinocrates in convivio Romæ temulentus in muliebri ſtola ſaltaſſet, & rogaret poſtero die Quintium ut molienti ſibi Meſſenen eximere concilio Achæorum aſſiſteret: Id mecum, inquit, penſabo: miror vero te, qui tantas machineris res, ſaltare inter pocula & cantare poſſe. Ad Achæos, quum legati Antiochi copiarum regiarum numerum recenſerent, jactarentque diverſa earum vocabula, Quintius ait, quum apud hoſpitem ſuum cœnaret, & copiam reprehenderet ferculorum, ſtuperetque unde tam variam cœnam comparaſſet, reſpondiſſe hoſpitem, omnia ex manſueta ſue facta, paratu tantum & condituris diſcrepantia. Nolite ergo (infit) nec vos Achæi copias mirari Antiochi, quum haſtatos, ſpeculatores, & ſatellites auditis: nam omnes hi Syri ſunt armatura differentes.

Poſt has res in Græcia geſtas & bellum Antiochi, cenſor eſt creatus. Eſt is ſummus magiſtratus & reipublicæ gerendæ quaſi culmen. Collegam habuit Marcelli, qui conſul quinquies fuit, filium. Senatu moverunt quatuor non admodum illuſtres. Cenſuerunt omnes qui cives ſe profitebantur, ſi ex ingenuis parentibus eſſent. Coacti id fuere a

tri-

τοῦ δημάρχου Τερεντίου τοῦ Λέωνος, ὃς ἐπηρεάζων τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, ἔπεισε τὸν δῆμον ταῦτα ψηφίσασθαι. τῶν δὲ γνωριμωτάτων κατ' αὐτὸν ἀνδρῶν καὶ μεγίστων ἐν τῇ πόλει διαφερομένων πρὸς ἀλλήλους, Ἀφρικανοῦ Σκιπίωνος, καὶ Μάρκου Κάτωνος, τὸν μὲν προσέγραψε τῆς βουλῆς, ὡς ἄριστον ἄνδρα καὶ πρῶτον· Κάτωνι δ' εἰς ἔχθραν ἦλθεν, συμφορᾷ τοιαύτῃ χρησαμένος. ἀδελφὸς ἦν Τίτῳ Λούκιος Φλαμίνιος, οὔτε τὰ ἄλλα προσεοικὼς ἐκείνῳ τὴν φύσιν, ἔν τε ταῖς ἡδοναῖς ἀνελεύθερος δεινῶς, καὶ ὀλιγωρότατος τοῦ πρέποντος. τούτῳ συνῆν μειρακίσκος ἐρώμενος, ὃν καὶ στρατιᾶς ἄρχων ἐπήγετο, καὶ διέπων ἐπαρχίας εἶχεν ἀεὶ περὶ αὐτόν. ἐν οὖν πότῳ τινὶ θρυπτόμενος πρὸς τὸν Λούκιον, οὕτως ἔφη σφόδρα φιλεῖν αὐτὸν, ὥστε θέαν μονομάχων ἀπολιπεῖν, οὔπω γεγονὼς ἀνθρώπου φονευομένου θεατὴς, τὸ πρὸς ἐκεῖνον ἡδὺ τοῦ πρὸς αὐτὸν ἐν πλείονι λόγῳ θέμενος. ὁ δὲ Λούκιος ἡσθεὶς, Οὐδὲν, ἔφη, δεινόν· ἰάσομαι γὰρ ἐγώ σου τὴν ἐπιθυμίαν. καὶ κελεύσας ἕνα τῶν καταδίκων ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου προαχθῆναι, καὶ τὸν ὑπηρέτην μεταπεμψάμενος, ἐν τῷ συμποσίῳ προσέταξεν ἀποκόψαι τοῦ ἀνθρώπου τὸν τράχηλον. Οὐαλέριος δὲ Ἀντίας οὐκ ἐρωμένῳ φησὶν ἀλλ' ἐρωμένῃ τοῦτο χαρίσασθαι τὸν Λούκιον. ὁ δὲ Λίβιος ἐν λόγῳ ἁ Κάτωνος αὐτοῦ γεγράφθαι φησὶν, ὡς Γαλάτην, αὐτόμολον ἐλθόντα μετὰ παίδων καὶ γυναικὸς ἐπὶ τὰς θύρας, δεξάμενος εἰς τὸ συμπόσιον ὁ Λεύκιος, ἀπέκτεινεν ἰδίᾳ χειρὶ, τῷ ἐρωμένῳ χαριζόμενος. τοῦτο μὲν οὖν εἰκὸς εἰς δείνωσιν εἰρῆσθαι τῆς κατηγορίας ὑπὸ τοῦ Κάτωνος. ὅτι δὲ οὐκ αὐτόμολος ἦν, ἀλλὰ δεσμώτης ὁ ἀναιρεθεὶς, καὶ ἐκ

τῶν

tribuno plebis Terentio Leone, qui obtrectans optimatibus, populum ad id ſciſcendum induxit. Ex clariſſimis ſuæ ætatis & ſummis in civitate viris, inter quos ſimultas erat, Scipione Africano & M. Catone, illum principem ſenatus legit ut optimum & primum virum: cum Catone ſuſcepit inimicitias ex calamitate hujuſcemodi. Frater T. Quintio erat L. Quintius Flaminius, neque cætera illius ingenium repræſentans, & in libidinibus perquam fœdus & decori maximus contemptor. Huic conſuetudo erat cum puero quem adamabat, eumque in expeditiones abducebat ſecum, ac dum adminiſtraret provinciam, perpetuo in contubernio ſuo habebat. Is epulante Lucio aliquando, quum per laſciviam adblandiretur, adeo ait ſe ardenter amare eum, ut ſpectaculum gladiatorum reliquerit, quum nunquam hominem ſpectaſſet jugulari, obſequium in illum ſuum ſuæ voluptati anteferens. Lætus Lucius, Nihil, inquit, incommodi eſt: nam facile ego cupiditati tuæ medebor. Mox unum ex damnatis attrahi ex carcere juſſit, accitoque lictori inter epulas imperavit ut eum obtruncaret. Valerius Antias non puero adamato indulſiſſe id Lucium, ſed mulieri autor eſt. T. Livius in ipſius Catonis oratione ſcriptum refert, Gallum transfugam cum liberis & conjuge ad fores ſtantem & introductum in convivium a Lucio in ſcorti gratiam propria manu occiſum. Cæterum hoc a Catone veriſimile eſt exaggerandi cauſa in accuſatione dictum. At non fuiſſe transfugam, ſed vinctum illum qui interfectus fuit, atque ex damnatis,

tis,

τῶν καταδίκων, ἄλλοι τε πολλοὶ, καὶ Κικέρων ὁ ῥήτωρ ἐν τῷ περὶ γήρως, αὐτῷ Κάτωνι τὴν διήγησιν ἀναθεὶς, εἴρηκεν.

Ἐπὶ τούτῳ Κάτων τιμητὴς γενόμενος, καὶ καθαίρων τὴν σύγκλητον, ἀπήλασεν τῆς βουλῆς τὸν Λεύκιον, ὑπατικοῦ μὲν ἀξιώματος ὄντα, συνατιμοῦσθαι δὲ τοῦ ἀδελφοῦ δοκοῦντος αὐτῷ. διὸ καὶ προσελθόντες εἰς τὸν δῆμον ἀμφότεροι ταπεινοὶ καὶ δεδακρυμένοι, μέτρια δεῖσθαι τῶν πολιτῶν ἐδόκουν, ἀξιοῦντες αἰτίαν εἰπεῖν τὸν Κάτωνα καὶ λόγον, ᾧ χρησάμενος, οἶκον ἔνδοξον ἀτιμίᾳ τοσαύτῃ περιβέβληκεν. οὐδὲν οὖν ὑποστειλάμενος ὁ Κάτων προῆλθεν, καὶ καταστὰς μετὰ τοῦ συνάρχοντος, ἠρώτησε τὸν Τίτον εἰ γινώσκει τὸ συμπόσιον. ἀρνουμένου δὲ ἐκείνου, διηγησάμενος, εἰς ὁρκισμὸν προεκαλεῖτο τὸν Λεύκιον, εἴ τι φησὶ τῶν εἰρημένων μὴ ἀληθὲς εἶναι. τοῦ δὲ Λευκίου σιωπήσαντος, ὁ μὲν δῆμος ἔγνω δικαίαν γεγονέναι τὴν ἀτιμίαν, καὶ τὸν Κάτωνα προέπεμψε λαμπρῶς ἀπὸ τοῦ βήματος. ὁ δὲ Τίτος τῇ συμφορᾷ τοῦ ἀδελφοῦ περιπαθῶν, συνέστη μετὰ τῶν πάλαι μισούντων τὸν Κάτωνα, καὶ πάσας μὲν ἃς ἐκεῖνος ἐποιήσατο τῶν δημοσίων ἐκδόσεις καὶ μισθώσεις καὶ ὠνὰς ἠκύρωσεν καὶ ἀνελύσεν, ἐν τῇ βουλῇ κρατήσας. πολλὰς δὲ καὶ μεγάλας δίκας κατ᾽ αὐτοῦ παρεσκεύασεν, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως εὖ καὶ πολιτικῶς, πρὸς ἄρχοντα νόμιμον καὶ πολίτην ἄριστον, ὑπὲρ ἀνδρὸς οἰκείου μὲν, ἀναξίου δὲ, καὶ τὰ προσήκοντα πεπονθότος, ἀνήκεστον ἔχθραν ἀράμενος. οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦ Ῥωμαίων ποτὲ δήμου θέαν ἔχοντος ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ τῆς βουλῆς, ὥσπερ εἴωθεν, κόσμῳ προσκαθημένης, ὀφθεὶς ὁ Λεύκιος ἐπ᾽ ἐσχάτοις που καθήμενος ἀτίμως καὶ ταπεινῶς, οἶκτον

ἔσχεν·

tis, cum alii multi, tum Cicero orator in libro de ſenectute, ubi ipſum inducit Catonem loquentem, narrat.

Ea de cauſa in cenſura ſua Cato, quum ſenatum recenſeret, ſenatu movit Lucium conſularem virum. Et per eum labes imponi fratri viſa eſt. Quapropter in concionem ambo progreſſi ſordidati & lacrymantes æquum petere a populo exiſtimati ſunt, ut notam Cato & rationem expromeret, quamobrem illuſtri familiæ tantam inuſſiſſet maculam. Nec Cato quicquam dubitavit, ſed proceſſit, ac conſiſtens cum collega pro roſtris rogavit T. Quintium, ecquid convivium illud noſſet. Abnuente illo, quum id expoſuiſſet, ſponſione Lucium provocavit, ni vera narraſſet. Obmuteſcente Lucio, comprobavit populus notam Catonis, eumque ex roſtris magnifice domum deduxit. At Titus calamitate fratris cruciatus, conſpiravit cum veteribus æmulis Catonis, omneſque illius locationes vectigalium & operum publicorum redempturæque in ſenatu obtinuit ut inducerentur & reſcinderentur. Multas etiam & graves inſtruxit ei accuſationes: verum haud ſcio quam recte atque ordine adverſus juſtum magiſtratum & civem optimum, pro homine conjuncto quidem, ſed indigno & jure notato, inimicitiam ſuſceperit capitalem. Poſt tamen quum ludos populus in theatro ſpectaret, & conſideret ſenatus de more loco honorato, conſpectus Lucius abjecte & demiſſe inter infimos ſedens, movit commiſeratio-

nem:

ἔχειν· καὶ τὸ πλῆθος οὐκ ἠνέσχετο τὴν ὄψιν, ἀλλ' ἐβόων, μεταβῆναι κελεύοντες, ἕως μετέβη, δεξαμένων αὐτὸν εἰς ἑαυτοὺς τῶν ὑπατικῶν.

Τὸ δ' οὖν φύσει τοῦ Τίτου φιλότιμον, ἄχρι μὲν ἱκανὴν εἶχεν ὕλην περὶ τοὺς εἰρημένους πολέμους διατρίβοντος εὐδοκίμει· καὶ γὰρ ἐχιλιάρχησεν αὖθις μετὰ τὴν ὑπατείαν, οὐδενὸς ἐπείγοντος. ἀπαλλαγεὶς δὲ τοῦ ἄρχειν, καὶ πρεσβύτερος ὤν, ἠλέγχετο μᾶλλον ἐν οὐκ ἔχοντι πράξεις ἔτι τῷ λοιπῷ βίῳ, σπαργῶντι τὰ πρὸς δόξαν, καὶ νεανίζοντι τῷ πάθει κατέχειν ἑαυτὸν οὐ δυνάμενος· τοιαύτῃ γάρ τινι καὶ τῇ περὶ Ἀννίβαν φορᾷ ἐδόκει πράξας, ἐπαχθὴς γενέσθαι τοῖς πολλοῖς. ὁ γὰρ Ἀννίβας, οἴκοθεν μὲν ἐκ Καρχηδόνος ὑπεκδράς, Ἀντιόχῳ συνῆν. ἐκείνου δὲ μετὰ τὴν ἐν Φρυγίᾳ μάχην εἰρήνης ἀγαπητῶς τυχόντος, αὖθις φυγὼν καὶ πλανηθεὶς πολλά, τέλος ἐν τῇ Βιθυνίᾳ κατέστη, Προυσίαν θεραπεύων, οὐδενὸς Ῥωμαίων ἀγνοοῦντος, ἀλλὰ παρορώντων ἁπάντων δι' ἀσθένειαν καὶ γῆρας, ὥσπερ ἐρριμμένον ὑπὸ τῆς τύχης. Τίτος δὲ πρεσβευτὴς δι' ἑτέρας δή τινας πράξεις ὑπὸ τῆς βουλῆς πρὸς τὸν Προυσίαν ἀφικόμενος, καὶ τὸν Ἀννίβαν ἰδὼν αὐτόθι διαιτώμενον, ἠγανάκτησεν εἰ ζῇ, καὶ πολλὰ τοῦ Προυσίου δεομένου καὶ λιπαροῦντος ὑπὲρ ἀνδρὸς ἱκέτου καὶ συνήθους, οὐ παρεῖχεν. χρησμοῦ δέ τινος, ὡς ἔοικε, παλαιοῦ περὶ τῆς Ἀννίβου τελευτῆς οὕτως ἔχοντος,

Λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβου δέμας·

ὁ μὲν ἄρα Λιβύην ὑπενόει καὶ τὰς ἐν Καρχηδόνι ταφάς, ὡς ἐκεῖ καταβιωσόμενος· ἐν δὲ Βιθυνίᾳ τόπος ἐστὶν θινώδης ἀπὸ θαλάσσης, καὶ πρὸς αὐτῷ κώμη τὶς οὐ μεγάλη, Λίβυσσα καλεῖται. περὶ ταύτην ἔτυχεν διατρίβων Ἀν-

nem: neque eam ſpeciem plebs ſuſtinuit, ſed clamore juſſit ut tranſiret, quoad tranſiit ad recipientes ipſum apud ſe conſulares.

Porro nativa Quintii ambitio, dum ſatis materiæ habuit, in ante dictis bellis verſantis commendata fuit. Nam tribunus militum iterum a conſulatu nemine urgente fuit. Decurſis vero honoribus & ætate gravior culpatus magis eſt, quod per reliquum vitæ, quo vacare jam debebat negotiis, præ geſtiente gloriæ cupiditate atque juveniliter ſe jactante imperare non valeret ſibi. Tali enim impulſus impetu Annibalem eſt perſequutus, multoſque videtur eam ob cauſam offendiſſe. Annibal enim patria profugus apud Antiochum agebat. Qui quum poſt prœlium in Phrygia commiſſum, cupide pacem amplexus eſſet, poſt longam alteram fugam & errorem in Bithynia tandem conſedit apud Pruſiam, nullo inſcio Romano, ſed omnibus eum propter inciſos nervos & ſenium, ſicut a fortuna abjectum deſpicientibus. Quintius vero legatus aliis de cauſis ad Pruſiam a ſenatu miſſus, quum Annibalem agentem illic vidiſſet, fremuit quod viveret, neque Pruſiæ ipſum multum pro ſupplice & familiari oranti & obſecranti conceſſit. Oraculum autem (ut videtur) vetus de Annibalis exitu fuit: id ſic habet,

Libyſſa corpus Annibal teget tuum.

Hic vero Africam ſuſpicabatur, & ſepulturam Carthagine, quaſi vitam illic tranſacturus. Eſt autem locus Bithyniæ ſabuloſus juxta mare, nec procul exiguus vicus, Libyſſa dicitur: ibi forte agebat

Ἀννίβας· ἀεὶ δὲ ἀπιστῶν τῇ τοῦ Προυσίου μαλακίᾳ, καὶ φοβούμενος τοὺς Ῥωμαίους, τὴν οἰκίαν ἔτι πρότερον ἐξόδοις ἑπτὰ καταγείοις συντετρημένην ἐκ τῆς ἑαυτοῦ διαίτης εἶχεν, ἄλλου κατ' ἄλλο τῶν ὑπονόμων, πόῤῥω δὲ πάντων ἀδήλως ἐκφερόντων. ὡς οὖν ἤκουσε τότε τὸ πρόσταγμα τοῦ Τίτου, φεύγειν μὲν ὥρμησεν διὰ τῶν ὑπονόμων, ἐντυχὼν δὲ φυλακαῖς βασιλικαῖς, ἔγνω δι' αὑτοῦ τελευτᾷν. ἔνιοι μὲν οὖν λέγουσιν ὡς ἱμάτιον τῷ τραχήλῳ περιβαλὼν, καὶ κελεύσας οἰκέτῃ ὄπισθεν ἐρείσαντα κατὰ τοῦ ἰσχίου τὸ γόνυ, καὶ σφοδρῶς ἀνακλάσαντα, συντεῖναι καὶ περιστρέψαι, μέχρι ἂν ἐκθλίψας τὸ πνεῦμα διαφθείρειεν αὐτόν· ἔνιοι δὲ, μιμησάμενον Θεμιστοκλέα καὶ Μίδαν, αἷμα ταύρειον πιεῖν. Λίβιος δέ φησιν φάρμακον ἔχοντα κεράσαι, καὶ τὴν κύλικα δεξάμενον, εἰπεῖν, ἀναπαύσωμεν ἤδη ποτὲ τὴν πολλὴν φροντίδα Ῥωμαίων, οἳ μακρὸν ἡγήσαντο καὶ βαρὺ, μισουμένου γέροντος ἀναμεῖναι θάνατον. οὐ μὴν οὐδὲ Τίτος ἀξιοζήλωτον ἀποίσεται νίκην, οὐδὲ τῶν προγόνων ἀξίαν, οἳ Πύῤῥῳ πολεμοῦντι καὶ κρατοῦντι τὴν μέλλουσαν ὑποπέμψαντες κατεμήνυσαν φαρμακείαν.

Οὕτω μὲν τὸν Ἀννίβαν ἀποθανεῖν λέγουσιν. ἀπαγγελθέντων δὲ τούτων πρὸς τὴν σύγκλητον, οὐκ ὀλίγοις ἐπαχθὴς ἔδοξεν ὁ Τίτος, καὶ περιττὸς ἄγαν καὶ ὠμὸς, ὥσπερ ὄρνιν ὑπὸ γήρως ἄπτιλα καὶ κόλουρον, ἀφειμένον ζῆν χειροήθη τὸν Ἀννίβαν ἀποκτείνας, οὐδενὸς ἐπείγοντος, ἀλλὰ διὰ δόξαν, ὡς ἐπώνυμος τοῦ θανάτου γένοιτο. καὶ τὴν Ἀφρικανοῦ Σκιπίωνος ἐκτιθέντες πρᾳότητα καὶ μεγαλοψυχίαν, ἔτι μᾶλλον ἐθαύμαζον· ὃς ἀήττη-

τον

agebat Annibal. Qui quod Pruſiæ ſemper ſuſpectam mollitiem haberet, & horreret Romanos, ſeptem exitibus ſubterraneis jam ante domum ex tabernaculo ſuo terebratam aperuerat, alio aliis cuniculis, omnibus procul tamen occulte ſe efferentibus. Ut igitur præceptum Quintii accepit, tentavit per cuniculos fugam: verum quum in cuſtodias regni incidiſſet, ſtatuit mortem ſibi ipſe conſciſcere. Nonnulli referunt pallio eum collum obvolviſſe, juſſiſſeque ſervo ut infixo clunibus genu valideque impreſſo ſtringeret id, & contorqueret quoad eliſo ſpiritu necaſſet ſe. Alii eum Themiſtoclis & Midæ exemplo ſanguinem taurinum hauſiſſe. Livius autem venenum tradit eum, quod penes ſe habebat, miſcuiſſe, ſumptoque calice dixiſſe, Liberemus tandem diuturna cura populum Romanum, quando mortem invidioſi ſenis expectare longum & grave cenſuit. Non memorabilem tamen feret victoriam Quintius, neque majoribus dignam, qui Pyrrho armato hoſti & victori ſecreto per legatos imminens veneficium indicaverunt.

Hoc modo periiſſe Annibalem ferunt. Quod ubi eſt ad ſenatum allatum, flagravit apud non paucos Quintius invidia, habituſque eſt nimium importunus & crudelis, qui velut avem ex ſenio pennis & cauda truncam, cui vita cicuri permiſſa eſt, Annibalem nulla urgente re, ſed ob gloriam, ut ex morte ejus traheret nomen, interfeciſſet. Ac Scipionis Africani commemorantes clementiam & animi celſitudinem, magis ac magis extollebant eum; qui invictum & formidabi-

lem

τον ὄντα καὶ φοβερὸν ἐν Λιβύῃ καταπολεμήσας Ἀννίβαν, οὔτε ἐξήλασεν, οὔτε ἐξῃτήσατο παρὰ τῶν πολιτῶν· ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς μάχης εἰς λόγους ἐλθὼν ἐδεξιώσατο, καὶ μετὰ τὴν μάχην σπενδόμενος, οὐδὲν ἐπετόλμησεν, οὐδ᾽ ἐπενέβη τῇ τύχῃ τοῦ ἀνδρός. λέγεται δὲ αὖθις ἐν Ἐφέσῳ συμβαλεῖν αὐτοὺς, καὶ πρῶτον μὲν, ἐν τῷ συμπεριπατεῖν τοῦ Ἀννίβου τὴν προσήκουσαν ἐν ἀξιώματι τάξιν εἶναι προλαβόντος, ἀνέχεσθαι καὶ περιπατεῖν ἀφελῶς τὸν Ἀφρικανόν· ἔπειτα, λόγου περὶ στρατηγῶν ἐμπεσόντος, καὶ τοῦ Ἀννίβου κράτιστον ἀποφηναμένου γεγονέναι τῶν στρατηγῶν Ἀλέξανδρον, εἶτα Πύῤῥον, τρίτον δὲ αὐτὸν, ἡσυχῇ μειδιάσαντα τὸν Ἀφρικανὸν εἰπεῖν, τί δ᾽ εἰ μή σε ἐγὼ νενικήκειν· καὶ τὸν Ἀννίβαν, οὐκ ἂν ὦ Σκιπίων, φάναι, τρίτον ἐμαυτὸν, ἀλλὰ πρῶτον ἐποιούμην τῶν στρατηγῶν. ταῦτα δὲ τοῦ Σκιπίωνος οἱ πολλοὶ θαυμάζοντες, ἐκάκιζον τὸν Τίτον, ὡς ἀλλοτρίῳ νεκρῷ προσενεγκόντα τὰς χεῖρας. ἔνιοι δὲ ἦσαν οἱ τὸ πεπραγμένον ἐπαινοῦντες, καὶ τὸν Ἀννίβαν, ἕως ἔζη, πῦρ ἡγούμενοι δεόμενον τοῦ ῥιπίζοντος. μηδὲ γὰρ ἀκμάζοντος αὐτοῦ τὸ σῶμα Ῥωμαίοις καὶ τὴν χεῖρα φοβερὰν, ἀλλὰ τὴν δεινότητα καὶ τὴν ἐμπειρίαν γεγονέναι μετὰ τῆς ἐμφύτου πικρίας καὶ δυσμενείας, ὧν οὐδὲν ἀφῄρει τὸ γῆρας, ἀλλ᾽ ὑπομένειν τὴν φύσιν ἐν τῷ ἤθει· τὴν δὲ τύχην οὐ διαμένειν ὁμοίαν, ἀλλὰ μεταπίπτουσαν, ἐκκαλεῖσθαι ταῖς ἐλπίσιν πρὸς τὰς ἐπιθέσεις τοὺς ἀεὶ τῷ μισεῖν πολεμοῦντας. καὶ τὰ ὕστερά πως ἔτι μᾶλλον ἐμαρτύρησε τῷ Τίτῳ· τοῦτο μὲν, Ἀριστόνικος ὁ τοῦ κιθαρῳδοῦ, διὰ τὴν Εὐμένους δόξαν ἐμπλήσας ἅπασαν ἀπο-

lem quum in Africa debellaſſet Annibalem, neque exterminaſſet eum, neque expoſcere voluiſſet a civibus, immo & ante pugnam in colloquium veniens complexus eum eſt, & poſt pugnam in pace jungenda neque ludibrio habuit, neque inſultavit in ejus fortunam. Fama eſt fuiſſe iterum eos Epheſi congreſſos, ac primum, quum una deambularent, Annibale locum digniorem præripiente, tuliſſe id Africanum, & ſine ullo indignationis indicio cum eo inambulaſſe: deinde, illato de imperatoribus ſermone, quum ſummum Annibal imperatorem dixiſſet fuiſſe Alexandrum, inde Pyrrhum, ſeipſum tertium, tum leniter ſubridentem Africanum quæſiſſe, Quid vero, ſi te ego non viciſſem? Ibi Annibalem reſpondiſſe, Tum me, Scipio, non tertium, ſed inter imperatores numerarem primum. Hanc Scipionis civilitatem multi laudibus tollentes, deteſtabantur Quintium, quod cadaveri manus attuliſſet alieno. Fuerunt qui probarent factum ejus, atque Annibalem, quoad animam traheret, pro igni haberent, cui abeſſet nihil niſi qui eum excitaret. Neque enim florentis corpus ipſius populo Romano, vel manum formidoloſam, ſed ſcientiam rei militaris, ſed uſum fuiſſe cum inſita conjunctum acerbitate in populum Romanum ejus & odio. Quorum ſenectus nihil detrahat, ſed perſtet in moribus natura: fortuna vero non permaneat eadem, verum varians ſtimulet ſpe ad aliquid conandum illos qui ſemper odio ad bellum alicui faciendum concitantur. Et profecto ea quæ inſequuta ſunt, plus pluſque Quintio ſuffragantur. Hinc enim Ariſtonicus citharœdo prognatus, qui propter Eumenis gloriam de-

ἀποστάσεων καὶ πολέμων τὴν Ἀσίαν· τοῦτο δὲ, Μιθριδάτης, μετὰ Σύλλαν καὶ Φιμβρίαν, καὶ τοσοῦτον ὄλεθρον στρατευμάτων καὶ στρατηγῶν, αὖθις ἐπὶ Λεύκουλλον ἐκ γῆς ὁμοῦ καὶ θαλάττης ἀναστὰς τηλικοῦτος. οὐ μὴν οὐδὲ Γαΐου Μαρίου ταπεινότερος Ἀννίβας ἔκειτο. τῷ μὲν γὰρ βασιλεὺς φίλος ὑπῆρχεν καὶ βίος καὶ συνήθεις, καὶ διατριβαὶ περὶ ναῦς καὶ ἵππους καὶ στρατιωτῶν ἐπιμέλειαν. τὰς δὲ Μαρίου τύχας Ῥωμαῖοι γελῶντες, ἀλώμενον καὶ πτωχεύοντα ἐν Λιβύῃ, μετὰ μικρὸν ἐν Ῥώμῃ σφαττόμενοι καὶ μαστιγούμενοι προσεκύνουν. οὕτως οὐδὲν οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα τῶν παρόντων πρὸς τὸ μέλλον ἐστὶν, ἀλλὰ μία τοῦ μεταβάλλειν τελευτὴ καὶ τοῦ εἶναι. διὸ καί φασιν ἔνιοι τὸν Τίτον οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ ταῦτα πρᾶξαι, πεμφθῆναι δὲ πρεσβευτὴν μετὰ Λευκίου Σκιπίωνος, οὐδὲν ἄλλο τῆς πρεσβείας ἐχούσης ἔργον ἢ τὸν Ἀννίβου θάνατον. ἐπεὶ δὲ οὐδεμίαν ἔτι τούτων κατόπιν οὔτε πολιτικὴν τοῦ Τίτου πρᾶξιν οὔτε πολεμικὴν ἱστορήκαμεν, ἀλλὰ καὶ τελευτῆς ἔτυχεν εἰρηνικῆς, ὥρα τὴν σύγκρισιν ἐπισκοπεῖν.

defectionibus & bellis univerſam inundavit Aſiam: hinc Mithridates, qui poſt clades a Sylla & Fimbria acceptas, tantamque exercituum ſuorum & ducum ſtragem, de integro in Lucullum terra marique tam validus inſurrexit. Nec vero C. Mario jacebat Annibal abjectior: huic enim rex ſuppetebat amicus, cultus, familiares, procurationem habebat navium, equitatus, militum: Marii fortunis Romani illudentes palantis & mendicantis in Africa, brevi poſt Romæ quum interficerentur, & virgis conciderentur, eas adorabant. Adeo nihil neque puſillum neque magnum in præſentia eſt ad venientia, ſed unus eſt converſionis qui & vitæ finis. Unde negant nonnulli ſua ſponte hæc Quintium egiſſe, ſed fuiſſe legatum cum L. Scipione, neque aliud habuiſſe legationem argumenti, præter Annibalis necem. Cæterum quandoquidem nullam deinceps Quintii, neque in toga neque in armis comperimus actionem, ſed exitum quoque ſortitus eſt quietum, reſtat nunc ut comparationem conſideremus.

Μεγέθει

Μεγέθει μὲν οὖν τῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας εὐεργεσιῶν, οὔτε Φιλοποίμενα Τίτῳ παραβάλλειν, οὔτε πάνυ πολλοὺς τῶν Φιλοποίμενος ἀμεινόνων ἀνδρῶν ἄξιόν ἐστιν. τοῖς μὲν γὰρ Ἕλλησι πρὸς Ἕλληνας ὁ πόλεμος, τῷ δὲ οὐχ Ἕλληνι, καὶ ὑπὲρ Ἑλλήνων. καὶ ὅτε Φιλοποίμην ἀμηχανῶν τοῖς ἑαυτοῦ πολίταις ἀμύνειν πολεμουμένοις εἰς Κρήτην ἀπῆρεν, τότε νικήσας Τίτος ἐν μέσῃ τῇ Ἑλλάδι Φίλιππον, ἠλευθέρου καὶ τὰ ἔθνη καὶ πόλεις ἁπάσας. εἰ δέ τις ἐξετάζοι τὰς μάχας ἑκατέρου, πλείους Ἕλληνας Φιλοποίμην Ἀχαιῶν στρατηγῶν, ἢ Μακεδόνας Τίτος Ἕλλησι βοηθῶν, ἀνεῖλε. τὰ τοίνυν ἁμαρτήματα, τοῦ μὲν, φιλοτιμίας, τοῦ δὲ, φιλονεικίας γέγονεν· καὶ πρὸς ὀργὴν ὁ μὲν εὐκίνητος, ὁ δὲ καὶ δυσπαραίτητος. Τίτος μὲν γὰρ καὶ Φιλίππῳ τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλείας ἐφύλασε, καὶ πρὸς Αἰτωλοὺς εὐγνωμόνησεν· Φιλοποίμην δὲ τῆς πατρίδος δι' ὀργὴν ἀφείλετο τὴν περιοικίδα συντέλειαν. ἔτι δὲ, ὁ μὲν τοῖς παθοῦσιν ἀεὶ βέβαιος, ὁ δὲ θυμῷ λῦσαι χάριν ἕτοιμος. Λακεδαιμονίων μὲν γὰρ εὐεργέτης πρότερον ὤν, ὕστερον καὶ τὰ τείχη κατέσκαψεν, καὶ τὴν χώραν περιέκοψεν, καὶ τέλος, αὐτὴν μετέβαλεν καὶ διέφθειρεν τὴν πολιτείαν.

ἐδόκει

BENEFICIORUM quidem in Græcos amplitudine, neque Philopœmenem contendere cum Quintio, neque perquam multos Philopœmene præſtantiores par eſt: illis enim fuit Græcis adverſus Græcos bellum, huic non Græco pro Græcis: & quo tempore impos civibus ſuis Philopœmen ſuccurrere oppugnatis in Cretam navigavit, tunc debellato Quintius in umbilico Græciæ Philippo, in libertatem aſſeruit & gentes & civitates univerſas. Quod ſi jam utriuſque prœlia diſcutias, plures Græcos Philopœmen prætura apud Achæos fungens, quam Græcis ſuccurrens Quintius occidit Macedonas. Jam peccata hujus in ambitione, illius in pervicacia fuerunt: & in iram propenſus Quintius, alter pene implacabilis. Quintius enim regiam Philippo majeſtatem retinuit, & Ætolis præbuit ſe lenem. Philopœmen iræ indulgens ſuburbanos ſtipendiarios ademit patriæ. Ad hæc, ſuperior in eos quos beneficio affecerat ſemper ſtabilis: alter ad merita ex bile delenda promptus. Quippe Lacedæmoniorum, in quos beneficus ante fuerat, poſt muros etiam ſolo æquavit, fines vaſtavit, ipſam denique convertit & delevit reipub.

ἐδόκει δὲ καὶ τὸν βίον ὀργῇ προέσθαι καὶ φιλονεικίᾳ, μὴ κατὰ καιρὸν ἀλλ' ὀξύτερον τοῦ δέοντος εἰς Μεσσήνην ἐπειχθεὶς, οὐχ, ὥσπερ Τίτος, παντὶ λογισμῷ καὶ πρὸς ἀσφάλειαν στρατηγήσας.

Ἀλλὰ πλήθει τε πολέμων καὶ τροπαίων ἡ Φιλοποίμενος ἐμπειρία βεβαιοτέρα. τῷ μὲν γὰρ τὰ πρὸς Φίλιππον ἐκρίθη δυοῖν ἀγῶνοιν· ὁ δὲ μυρίας μάχας κατορθώσας, οὐδεμίαν ἀμφισβήτησιν τῇ τύχῃ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀπολέλοιπεν. ἔτι δὲ, ὁ μὲν τῇ Ῥωμαίων ἀκμὴν ἐχούσῃ δυνάμει χρησάμενος, ὁ δὲ, τῆς Ἑλλάδος ἤδη φθινούσης ἐπακμάσας, δόξαν ἔσχεν· ὥστε τοῦ μὲν, ἴδιον, τοῦ δὲ κοινὸν ἔργον εἶναι τὸ κατορθούμενον. ὁ μὲν γὰρ ἦρχεν ἀγαθῶν, ὁ δὲ ἄρχων, ἀγαθοὺς ἐποίει. καὶ μὴν τῷ γε πρὸς Ἕλληνας τούτῳ γενέσθαι τοὺς ἀγῶνας, οὐκ εὐτυχῆ μὲν, ἰσχυρὰν δὲ τῆς ἀρετῆς ἀπόδειξιν παρεῖχεν. οἷς γὰρ ὅμοια τἆλλα, τῷ προὔχειν, ἀρετῇ κρατοῦσιν. καὶ γὰρ δὴ πολεμικωτάτοις Ἑλλήνων Κρησὶ καὶ Λακεδαιμονίοις πολεμήσας, τῶν μὲν πανουργοτάτων, δόλῳ, τῶν δὲ ἀλκιμωτάτων, τόλμῃ περιεγένετο. πρὸς δὲ τούτοις, Τίτος μὲν ἐξ ὑποκειμένων ἐνίκα, χρώμενος ὁπλισμοῖς καὶ τάξεσιν αἷς παρέλαβεν· Φιλοποίμην δὲ, αὐτὸς ἐπεισενεγκὼν, καὶ μεταβαλὼν τὸν περὶ ταῦτα κόσμον· ὥστε τὸ νικητικώτατον, ὑφ' οὗ μὲν, οὐκ ὂν εὑρῆσθαι, τῷ δὲ ὑπάρχον βοηθεῖν. κατὰ χεῖρα τοίνυν, Φιλοποίμενος μὲν ἔργα πολλὰ καὶ μεγάλα, θατέρου δὲ οὐδέν. ἀλλὰ καὶ τῶν Αἰτωλῶν τις αὐτὸν Ἀρχέδημος ἐπέσκωπτεν, ὡς ὅτε αὐτὸς ἐσπασ-

pub. formam. Ac vitam videtur quoque per iram & pervicaciam profudiſſe, quod non opportuno tempore, ſed rapidius quam conveniebat ruens adverſus Meſſenios, non ut Quintius, omni conſilio & cum ſecuritate exercitum duċtaſſet.

Atqui bellorum numero & trophæorum Philopœmenis confirmata magis eſt experientia. Illi enim bellum Macedonicum duobus determinabatur prœliis, hic ſexcentis conflictibus victor nullam fortunæ reliquit cum ſcientia rei militaris controverſiam. Præterea Quintius populi Romani florentibus uſus viribus, alter flacceſcente jam Græcia adoleſcens gloriam tulit; unde hujus proprium, commune illius videatur fuiſſe victoria. Quintius enim imperavit bonis, hic alter bonos imperator effecit. Adde his, quod bella adverſus Græcos geſta non auſpicatum quidem huic, certum tamen virtutis præbuerunt documentum. Nam quibus paria ſunt cætera, hi palmam virtute ſolum obtinent; ſiquidem qui cum ſummis bellatoribus bellum geſſit Cretenſibus & Lacedæmoniis, illos vaferrimos aſtutia, hos fortiſſimos ſuperavit audacia. Inſuper ex rebus præparatis lauream Quintius deportavit, diſciplina militari utens & ſcientia aciei inſtruendæ quas accepit: Philopœmen ipſe etiam adferens & mutans harum ordines. Itaque, id quod maximi erat ad victoriam momenti, ab hoc quum deeſſet, eſt inventum; illi adjumento fuit quod jam ſuppeditabat. Manus certe Philopœmenis multa opera extant & grandia, alterius nullum. Immo etiam Ætolus quidam exprobrat Quintio Archedemus, dum ipſe ſtricto gladio

ἐσπασμένος τὴν μάχαιραν, ἔθει δρόμῳ πρὸς τοὺς μαχομένους, καὶ τοὺς συνεστῶτας τῶν Μακεδόνων, τοῦ Τίτου τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπτίας ἀνατείναντος, ἑστῶτος καὶ προσευχομένου.

Καὶ μὴν Τίτῳ μὲν ἄρχοντι συνέβη καὶ πρεσβεύοντι πάντα πρᾶξαι τὰ καλά· Φιλοποίμην δὲ οὐ χείρονα παρεῖχεν οὐδὲ ἀπρακτότερον ἑαυτὸν ἰδιώτην ἢ στρατηγὸν τοῖς Ἀχαιοῖς. στρατηγὸς μὲν γὰρ ὤν, Νάβιν ἐξέβαλεν ἐκ Μεσσήνης, καὶ Μεσσηνίους ἠλευθέρωσεν· ἰδιώτης δέ, Διοφάνην τὸν στρατηγόν, καὶ Τίτον ἐπερχομένους ἀπέκλεισε τῆς Σπάρτης, καὶ Λακεδαιμονίους διέσωσεν. οὕτως ἡγεμονικὴν φύσιν ἔχων, οὐ κατὰ τοὺς νόμους, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἄρχειν ἠπίστατο πρὸς τὸ συμφέρον· οὐ δεόμενος παρὰ τῶν ἀρχομένων λαβεῖν τὸ ἄρχειν, ἀλλὰ χρώμενος αὐτοῖς, ὅπου καιρὸς εἴη, τὸν ὑπὲρ αὐτῶν φρονοῦντα, μᾶλλον ἢ τὸν ὑπ' αὐτῶν ἡρημένον ἡγούμενος στρατηγόν. γενναῖα μὲν οὖν Τίτου τὰ πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπιεικῆ καὶ φιλάνθρωπα, γενναιότερα δὲ Φιλοποίμενος τὰ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ὀχυρὰ καὶ φιλελεύθερα. ῥᾷον γὰρ χαρίζεσθαι τοῖς δεομένοις, ἢ λυπεῖν ἀντιτείνοντα τοὺς δυνατωτέρους. ἐπεὶ δὲ οὕτως ἐξεταζομένων δυσθεώρητος ἡ διαφορά, σκόπει μὴ τῷ μὲν Ἕλληνι τὸν ἐμπειρίας πολεμικῆς καὶ στρατηγίας στέφανον, τῷ δὲ Ῥωμαίῳ τὸν δικαιοσύνης καὶ χρηστότητος ἀποδιδόντες, οὐ φαύλως διαιτᾶν δόξωμεν.

gladio in pugnantes & conglobatos Macedonas currens ſe inferret, illum paſſis manibus ad cœlum tenſis ſtetiſſe, & vota Diis nuncupaſſe.

Super hæc Titus in magiſtratibus & legationibus omnes res ſuas præclaras geſſit: nihilo Philopœmen deteriorem ſe vel ignaviorem privatum præſtitit Achæis quam prætorem. Siquidem in prætura Nabim exegit Meſſene, Meſſenioſque in libertatem reſtituit: privatus prætorem Diophanem & Quintium adventantes Sparta excluſit, & Lacedæmonios ſervavit. Qui quum adeo natura dux eſſet, non ex præſcripto legum, ſed etiam legibus noverat e bono publico imperare, neque expectavit dum a popularibus acciperet imperium, ſed uſus eſt iis ſicubi locus eſſet, hunc cenſens potius prætorem qui, quod in rem illorum eſſet intelligeret rectius, quam quem elegiſſent. Eſt memorabilis quidem Quintii in Græcos lenitas & humanitas, ſed fortitudo & libertatis amor adverſus Romanos memorabilior Philopœmenis. Pronius eſt enim bene mereri de inopibus, quam irritare potentiores reluctantem. Quando igitur ita examinatorum ægre eruitur diſcrimen, vide, ſi Græco bellicæ ſcientiæ artſique imperatoriæ, juſtitiæ & humanitatis lauream demus Romano, num male diſceptaverimus.

ΠΥΡΡΟΣ.

Ex Chalcedonio insigni hujusce molis ad miraculum exciso penes Comitem Halifax. G. V. Gucht Sculp.

ΠΥΡΡΟΣ.

Θεσπρωτῶν καὶ Μολοσσῶν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἱστοροῦσι Φαέθοντα βασιλεῦσαι πρῶτον, ἕνα τῶν μετὰ Πελασγοῦ παραγενομένων εἰς τὴν Ἤπειρον· ἔνιοι δὲ Δευκαλίωνα καὶ Πύῤῥαν, εἱσαμένους τὸ περὶ Δωδώνην ἱερὸν, αὐτόθι κατοικεῖν ἐν Μολοσσοῖς. χρόνῳ δὲ ὕστερον Νεοπτόλεμος ὁ Ἀχιλλέως λαὸν ἀγαγὼν, αὐτός τε τὴν χώραν κατέσχε, καὶ διαδοχὴν βασιλέων ἀφ' αὑτοῦ κατέλιπε, Πυῤῥίδας ἐπικαλουμένους. καὶ γὰρ αὐτῷ Πύῤῥος ἦν παιδικὸν ἐπωνύμιον, καὶ τῶν γνησίων παίδων ἐκ Λανάσσης τῆς Κλεοδέου τοῦ Ὕλλου γενομένων ἕνα, Πύῤῥον ὠνόμασεν. ἐκ τούτου δὲ καὶ Ἀχιλλεὺς ἐν Ἠπείρῳ τιμὰς ἰσοθέους ἔσχεν, Ἄσπετος ἐπιχωρίῳ φωνῇ προσαγορευόμενος. μετὰ δὲ τοὺς πρώτους, τῶν διὰ μέσου βασιλέων ἐκβαρβαρωθέντων, καὶ γενομένων τῇ τε δυνάμει καὶ τοῖς βίοις ἀμαυροτέρων, Θαῤῥύταν πρῶτον ἱστοροῦσιν, Ἑλληνικοῖς ἔθεσι καὶ γράμμασι καὶ νόμοις φιλανθρώποις διακοσμήσαντα τὰς πόλεις, ὀνομαστὸν γενέσθαι. Θαῤῥύτου δὲ Ἀλκέτας υἱὸς ἦν, Ἀλκέτου δὲ Ἀρύβας,

Ἀρύ-

Regnum Theſprotorum & Moloſſorum tradunt primum a diluvio tenuiſſe Phaethontem, qui inter illos fuit qui cum Pelaſgo in Epirum commeaverunt. Quidam Deucalionem & Pyrrham templo apud Dodonam conſtructo, ibi conſediſſe in Moloſſis. Poſtmodum Neoptolemus Achillis filius, populum eam in oram deduxit, eamque ipſe coluit, atque ſucceſſionem a ſe regum, quos Pyrrhidas appellaverunt, reliquit. Hic etenim puerili cognomine dictus Pyrrhus fuerat: ac liberorum quos ex Lanaſſa habuit Cleodis Hylli filii gnata, unum vocavit Pyrrhum. Inde Achilli honores in Epiro divini fuerunt, ac voce vernacula Aſpetum dixere. Infra primos quum intermedii reges efferati eſſent, opibuſque & factis obſcuriores; Tharrhytam ſcribunt primum, qui moribus Græcis, literis, & legibus humanioribus civitates tinxit, celebrem evaſiſſe. Tharrhytæ Alcetas filius fuit, Alcetæ Arybas,

Ἀρύβα δὲ καὶ Τρωϊάδος, Αἰακίδης. οὗτος ἔγημε τὴν Μένωνος τοῦ Θεσσαλοῦ θυγατέρα, Φθίαν, ἀνδρὸς εὐδοκίμου περὶ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον γενομένου, καὶ μέγιστον ἀξίωμα τῶν συμμάχων μετὰ Λεωσθένην λαβόντος. ἐκ δὲ τῆς Φθίας τῷ Αἰακίδῃ γίνονται θυγατέρες Δηϊδάμεια καὶ Τρωϊὰς, υἱὸς δὲ, Πύῤῥος.

Ἐπεὶ δὲ στασιάσαντες οἱ Μολοσσοὶ, καὶ τὸν Αἰακίδην ἐκβαλόντες, ἐπηγάγοντο τοὺς Νεοπτολέμου παῖδας, οἱ μὲν φίλοι τοῦ Αἰακίδου διεφθάρησαν καταληφθέντες, τὸν δὲ Πύῤῥον ἔτι νήπιον ὄντα, καὶ ζητούμενον ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐκκλέψαντες οἱ περὶ Ἀνδροκλείδην καὶ Ἄγγελον ἔφυγον, οἰκέτας ὀλίγους καὶ γυναῖκας τιθηνουμένας τὸ παιδίον ἀναγκαίως ἐφελκόμενοι. καὶ διὰ τοῦτο τῆς φυγῆς γενομένης αὐτοῖς δυσέργου καὶ βραδείας, καταλαμβανόμενοι, τὸ μὲν παιδίον ἐγχειρίζουσιν Ἀνδροκλείωνι καὶ Ἱππίᾳ καὶ Νεάνδρῳ, νεανίσκοις οὖσι πιστοῖς καὶ ῥωμαλέοις, ἀνὰ κράτος φεύγειν καὶ Μεγάρων ἔχεσθαι, χωρίου Μακεδονικοῦ, προστάξαντες. αὐτοὶ δὲ, τὰ μὲν δεόμενοι, τὰ δὲ ἀπομαχόμενοι, τοῖς διώκουσιν ἐμποδὼν ἦσαν ἄχρι δείλης ὀψίας. ἀποτρεπομένων δὲ μόλις ἐκείνων, μετέθεον τοὺς τὸν Πύῤῥον κομίζοντας. ἤδη δὲ τοῦ ἡλίου καταδεδυκότος, ἐγγὺς γενόμενοι τῆς ἐλπίδος, ἐξαίφνης ἀπεκόπησαν, ἐντυχόντες τῷ παρὰ πόλιν παραῤῥέοντι ποταμῷ, χαλεπῷ μὲν ὀφθῆναι καὶ ἀγρίῳ, πειρωμένοις δὲ διαβῆναι παντάπασιν ἀπορωτάτῳ. πολύ τε γὰρ ἐξέπιπτε ῥεῦμα καὶ θολερὸν, ὄμβρων ἐπιγενομένων, καὶ τὸ σκότος ἐποίει πάντα φοβερώτερα. καθ' αὑτοὺς μὲν οὖν ἀπέγνωσαν ἐπιχειρεῖν παιδίον φέροντες, καὶ γυναῖκας

τὰ

Arybas, Arybæ & Troiadis Æacides. Hic in matrimonio habuit Menonis Theſſali filiam Phthiam, clari bello Lamiaco viri, ſummæque inter ſocios ſecundum Leoſthenem dignitatis. Ex Phthia nati Æacidi ſunt Deidamia & Troias, præterea filius Pyrrhus.

Æacide vero per ſeditionem exacto, Moloſſi aſſciverunt Neoptolemi filios. Quare amici Æacidis quos occupaverunt, interfecti ſunt. Pyrrho autem etiamnum infante, quum inveſtigaretur ab hoſtibus, Androclides & Angelus clam ſublato fugam arripuerunt. Trahebant ſecum pro neceſſitate rerum paucos ſervos & mulierculas pueri nutrices. Unde difficiliore fuga & retardata quum inſtarent hoſtes, puerum Androclioni, Hippiæ, & Neandro tradunt, fidis juvenibus & valentibus: jubentque quantum poſſint, accelerent fugam, Megaraque oppidum Macedoniæ teneant. Inde ipſi qua precibus qua vi illos, qui inſectabantur, in diei ſerum morati ſunt. Quibus ægre rejectis, ſequuti ſunt eos qui Pyrrhum ferebant. Sub ſolis occaſum quæ in manibus erat, ſpes elapſa eis repente eſt, ubi ad amnem, qui oppidum præfluit, pervenerunt, aſpectu horrendum & rapidum, atque tentantibus vadum, nulla ratione permeabilem. Largam enim & turbidam volvebat ex imbribus aquam, & omnia reddebat nox terribiliora. Diffiſi igitur ſolos ſe tranſportare puerum & nutrices pueri

poſſe,

τὰ τρέφοντα τὸ παιδίον· αἰσθόμενοι δὲ τῶν ἐπιχωρίων τινὰς ἐν τῷ πέραν ἑστῶτας, ἐδέοντο συλλαβέσθαι πρὸς τὴν διάβασιν, καὶ τὸν Πύῤῥον ἀνεδείκνυσαν, βοῶντες καὶ ἱκετεύοντες. οἱ δὲ οὐ κατήκουον διὰ τραχύτητα καὶ πάταγον τοῦ ῥεύματος, ἀλλ' ἦν διατριβὴ, τῶν μὲν βοώντων, τῶν δὲ μὴ συνιέντων. ἄχρι τὶς ἐννοήσας, καὶ περιελὼν δρυὸς φλοιὸν, ἀνέγραψε πόρπῃ γράμματα φράζοντα τήν τε χρείαν καὶ τὴν τύχην τοῦ παιδός· εἶτα λίθῳ τὸν φλοιὸν περιελίξας, καὶ χρησάμενος οἷον ἕρματι τῆς βολῆς, ἀφῆκεν εἰς τὸ πέραν. ἔνιοι δέ φασι, σαυνίῳ περιπήξαντας ἀκοντίσαι τὸν φλοιόν. ὡς δ' οὖν ἀνέγνωσαν οἱ πέραν τὰ γράμματα, καὶ συνεῖδον τὴν ὀξύτητα τοῦ καιροῦ, κόπτοντες ξύλα καὶ πρὸς ἄλληλα συνδέοντες ἐπεραιοῦντο. καὶ κατὰ τύχην ὁ πρῶτος αὐτῶν περαιωθεὶς, Ἀχιλλεὺς τοὔνομα, τὸν Πύῤῥον ἐδέξατο, τοὺς δὲ ἄλλους, ὡς ἔτυχον, οἱ ἄλλοι διεκόμιζον.

Οὕτω δὲ σωθέντες καὶ φθάσαντες τὴν δίωξιν, εἰς Ἰλλυριοὺς παρεγένοντο πρὸς Γλαυκίαν τὸν βασιλέα· καὶ καθεζόμενον εὑρόντες οἴκοι μετὰ τῆς γυναικὸς, ἐν μέσῳ τὸ παιδίον ἐπὶ τῆς γῆς κατέθεσαν. ὁ δὲ ἦν ἐπὶ γνώμης, Κάσσανδρον δεδοικὼς, ἐχθρὸν ὄντα τοῦ Αἰακίδου, καὶ σιωπὴν εἶχε πολὺν χρόνον βουλευόμενος. ἐν τούτῳ δὲ ὁ Πύῤῥος ἀπ' αὐτομάτου προσερπύσας, καὶ λαβόμενος τοῦ ἱματίου ταῖς χερσὶ, καὶ προσεξαναστὰς πρὸς τὰ γόνατα τοῦ Γλαυκίου, γέλωτα πρῶτον, εἶτα οἶκτον παρέσχεν, ὥσπερ τις ἱκέτης δεόμενος καὶ δακρύων. ἔνιοι δέ φασιν οὐ τῷ Γλαυκίᾳ προσπεσεῖν αὐτὸν, ἀλλὰ βωμοῦ Θεῶν προσαψάμενον, ἑστάναι πρὸς αὐτῷ περιβάλλοντα τὰς χεῖρας· καὶ
τὸ

poſſe, quum incolas aliquot animadvertiſſent in ulteriori ripa ſtare, oraverunt hos ut ad trajiciendum opitularentur ſibi, Pyrrhumque iis cum clamoribus & ſupplicibus precibus oſtenderunt. At illi ob undarum aſperitatem & ſtrepitum non exaudiebant, ſed dum hi clamant, illi nihil intelligunt, mora interpoſita eſt, quouſque uni venit in mentem, ut detractæ quercus cortici inſcriberet fibula literas, quibus neceſſitatem & fortunam pueri ſignificavit. Tum circumvolutam corticem lapidi, quo velut jactus libramento uſus eſt, miſit in ripam ulteriorem: alii ferunt eum tragulæ alligatam corticem jeciſſe. Illis lectis literis, qui trans fluvium erant, præcipitem temporis punctum intelligentes, cæſis lignis atque invicem alligatis rate facta tranſmiſerunt. Ac forte qui primus trajecit, Achilles nomine, accepit Pyrrhum. Cæteros alii alios, ut quiſque cuique occurrit, tranſvexere.

Ita quum emerſiſſent incolumes evitato periculo inſequentium, in Illyricum contulerunt ſe ad regem Glauciam; quem ubi domi reperiſſent cum uxore ſedentem, repoſuerunt puerum in medio humi. Ille quod Caſſandrum in animo timeret inimicum Æacidis, diu deliberabundus conticuit. Interea ſponte Pyrrhus arrepens, quum apprehenſo manibus pallio ad genua ſe Glauciæ ſuſtuliſſet in pedes, riſum primum, deinde, quod ſuppliciter precantem & lacrymantem repræſentaret, commiſerationem movit. Alii autores ſunt non ſummiſiſſe Glauciæ ſe ad genua, ſed tacta Deorum ara manibuſque ei injectis humo ſe erexiſſe, eamque rem
vi-

τὸ πρᾶγμα τῷ Γλαυκίᾳ θεῖον φανῆναι. διὸ καὶ παραυτίκα τὸν Πύῤῥον ἐνεχείρισε τῇ γυναικὶ, κελεύσας ἅμα τοῖς τέκνοις τρέφεσθαι, καὶ μικρὸν ὕστερον ἐξαιτουμένων τῶν πολεμίων, Κασσάνδρου δὲ καὶ διακόσια τάλαντα διδόντος, οὐκ ἐξέδωκεν· ἀλλὰ καὶ γενόμενον δυοκαίδεκα ἐτῶν, καταγαγὼν εἰς Ἤπειρον μετὰ δυνάμεως, βασιλέα κατέστησεν. ἦν δὲ ὁ Πύῤῥος τῇ μὲν ἰδέᾳ τοῦ προσώπου, φοβερώτερον ἔχων ἢ σεμνότερον τὸ βασιλικὸν, πολλοὺς δὲ ὀδόντας οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἓν ὀστέον συνεχὲς ἦν ἄνωθεν, οἷον λεπταῖς ἀμυχαῖς τὰς διαφυὰς ὑπογεγραμμένων τῶν ὀδόντων. τοῖς δὲ σπληνιῶσιν ἐδόκει βοηθεῖν, ἀλεκτρυόνα θύων λευκὸν, ὑπτίων τε κατακειμένων τῷ δεξιῷ ποδὶ πιέζων ἀτρέμα τὸ σπλάγχνον. οὐδεὶς δὲ ἦν πένης οὔτε ἄδοξος οὕτως, ὥστε μὴ τυχεῖν τῆς ἰατρείας, δεηθείς. ἐλάμβανε δὲ καὶ τὸν ἀλεκτρυόνα θύσας, καὶ τὸ γέρας τοῦτο ἥδιστον ἦν αὐτῷ. λέγεται δὲ τοῦ ποδὸς ἐκείνου τὸν μείζονα δάκτυλον ἔχειν δύναμιν θείαν, ὥστε μετὰ τὴν τελευτὴν, τοῦ λοιποῦ σώματος κατακαέντος, ἀπαθῆ καὶ ἄθικτον ὑπὸ τοῦ πυρὸς εὑρεθῆναι. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

Γενομένῳ δὲ περὶ ἑπτακαίδεκα ἔτη, καὶ δοκοῦντι τὴν ἀρχὴν ἔχειν βεβαίως, ἀποδημία τις συνέτυχε, τῶν Γλαυκίου παίδων ἑνὸς, οἷς συνετέθραπτο, γυναῖκα λαμβάνοντος. πάλιν οὖν οἱ Μολοττοὶ συστάντες ἐξέβαλον τοὺς φίλους αὐτοῦ, καὶ τὰ χρήματα διήρπασαν, καὶ Νεοπτολέμῳ παρέδωκαν ἑαυτούς. ὁ δὲ Πύῤῥος οὕτω τὴν ἀρχὴν ἀποβαλὼν, καὶ γενόμενος πάντων ἔρημος, Δημητρίῳ τῷ Ἀντιγόνου προσέμιξεν ἑαυτὸν, ἔχοντι τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Δηϊδάμειαν,

viſam Glauciæ divinam. Quare tradidit confeſtim uxori ſuæ Pyrrhum, præcepitque ut una cum liberis ſuis educaretur, & brevi poſt depoſcentibus hoſtibus, Caſſandro etiam ducenta talenta promittenti non dedidit eum. Verum ut annum duodecimum exceſſit, deduxit cum exercitu eum in Epirum & conſtituit regem. Prætulit Pyrrhus vultu truciore quam auguſtiore majeſtatem regiam. Dentes non habuit diſcretos, ſed erat ſuperiore gingiva perpetuum os diſtinctum quaſi lineis, quibus deſignabatur dentium interpunctio. Lienoſis exiſtimabatur opitulari, quum gallum gallinaceum album immolans ſupinis jacentibus lienem pede dextro premeret leniter. Neque erat adeo pauper quiſquam aut abjectus, cui petenti denegaret curationem. Peracto ſacrificio gallum accipiebat, eratque hoc præmii ei gratiſſimum. Illius pedis fertur pollex fuiſſe divina virtute præditus. Ac cremato poſt fata ejus reliquo corpore, repertus inviolatus eſt & intactus ab igne. Verum hæc poſtea.

Quum annum ſeptimum decimum attigiſſet, & regnum ſuum arbitraretur ſtabile, evenit ei certa peregrinatio. Unus enim ex Glauciæ filiis, in quorum contubernio creverat, uxorem ducebat. Hic iterum inita Moloſſi conſpiratione expulerunt amicos Pyrrhi, ejuſque pecuniam diripuerunt, & permiſerunt ſe Neoptolemo. Exutus ad hunc modum Pyrrhus regno, atque undequaque deſtitutus, ad Antigoni filium aggregavit ſe Demetrium, qui ſororem ſuam Deidamiam in matrimonio habebat,

δάμειαν, ἣν ἔτι μὲν οὖσαν κόρην, ὠνόμαζον Ἀλεξάνδρου τοῦ Ῥωξάνης γυναῖκα· τῶν δὲ κατ᾽ ἐκείνους δυστυχηθέντων, ὥραν ἔχουσαν αὐτὴν ἔγημεν ὁ Δημήτριος. τῆς δὲ μεγάλης μάχης ἣν ἐν Ἰψῷ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἠγωνίσαντο, παρὼν ὁ Πύῤῥος τοῖς περὶ Δημήτριον συμμετεῖχε, μειράκιον ὢν ἔτι, καὶ τοὺς καθ᾽ αὑτὸν ἐτρέψατο, καὶ διεφάνη λαμπρὸς ἐν τοῖς μαχομένοις. πταίσαντα δὲ Δημήτριον οὐκ ἐγκατέλιπεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεις πιστευθεὶς διεφύλαξε· καὶ συμβάσεων αὐτῷ γενομένων πρὸς Πτολεμαῖον, ἔπλευσεν εἰς Αἴγυπτον ὁμηρεύσων. καὶ Πτολεμαίῳ μὲν ἔν τε θήραις καὶ γυμνασίοις ἐπίδειξιν ἀλκῆς καὶ καρτερίας παρεῖχε· τὴν δὲ Βερενίκην ὁρῶν μέγιστον δυναμένην, καὶ πρωτεύουσαν ἀρετῇ καὶ φρονήσει τῶν Πτολεμαίου γυναικῶν, ἐθεράπευε μάλιστα· καὶ δεινὸς ὢν ὑπελθεῖν ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τοὺς κρείττονας, ὥσπερ ὑπερόπτης τῶν ταπεινοτέρων, κόσμιος δὲ καὶ σώφρων περὶ δίαιταν, ἐκ πολλῶν νέων ἡγεμονικῶν προεκρίθη λαβεῖν Ἀντιγόνην γυναῖκα, τῶν Βερενίκης θυγατέρων, ἣν ἔσχεν ἐκ Φιλίππου πρὶν ἢ Πτολεμαίῳ συνοικεῖν.

Μετὰ δὲ τὸν γάμον τοῦτον, ἔτι μᾶλλον εὐδοκιμῶν, καὶ γυναικὸς ἀγαθῆς τῆς Ἀντιγόνης περὶ αὐτὸν οὔσης, διεπράξατο, χρήματα λαβὼν καὶ δύναμιν, εἰς Ἤπειρον ἐπὶ τὴν βασιλείαν ἀποσταλῆναι. καὶ παρῆν οὐκ ἄκουσι πολλοῖς διὰ τὴν ἀπέχθειαν τοῦ Νεοπτολέμου, χαλεπῶς καὶ βιαίως ἄρχοντος. πλὴν ἀλλὰ δείσας μὴ πρός τινας τῶν ἄλλων βασιλέων ὁ Νεοπτόλεμος τράπηται, διαλύσεις ἔθετο καὶ φιλίαν πρὸς αὐτὸν ἐπὶ κοινωνίᾳ τῆς ἀρχῆς.

bebat, quam puellam adhuc Alexandri Roxanes filii uxorem dicebant. Quorum rebus afflictis, jam viro maturam junxit ſibi nuptiis Demetrius. Pyrrhus autem magno illi prœlio, quo ad Ipſum omnes reges orbis commiſerunt, interfuit juvenis adhuc partes ſequutus Demetrii, fugavitque eos quos habebat oppoſitos, atque emicuit inter prœliantes virtus ejus. Nec fractum deſeruit Demetrium, ſed creditas ſibi Græciæ urbes continuit in fide, & pace cum Ptolemæo patrata, obſes in Ægyptum navigavit. Ibi Ptolemæo dedit in venationibus & exercitationibus roboris & patientiæ laboris ſpecimen. Berenicen autem quum adverteret plurimum pollere, atque inter Ptolemæi uxores virtute & prudentia anteire, obſervavit eam præcipue. Quumque mire calleret, ubi ex uſu eſſet, ſubire præcellentiores, ut erat abjectiorum faſtidiens, præterea modeſtus eſſet & temperans in victu, ex multis principibus juvenibus prælatus eſt, qui uxorem duceret ex filiabus Berenices Antigonem, quam ſuſceperat priuſquam cum Ptolemæo eſſet in matrimonio, ex Philippo.

Poſt has nuptias clarior jam, quum etiam bona in eum uxor eſſet Antigone, perfecit ut cum pecunia & copiis ad regnum mitteretur in Epirum. Neque ingratus multitudini fuit adventus ejus ob Neoptolemi odium acerbe & violenter dominantis. Attamen ne ad quem Neoptolemus regum aliorum recurreret, veritus, fœdus cum eo & amicitiam communicato iniit regno.

χῆς. χρόνου δὲ προϊόντος, ἦσαν οἱ παροξύνοντες αὐτοὺς κρύφα, καὶ κατ' ἀλλήλων ἐμποιοῦντες ὑποψίας. ἡ μέντοι μάλιστα κινήσασα τὸν Πύῤῥον αἰτία λέγεται τοιαύτην ἀρχὴν λαβεῖν. εἰώθεισαν οἱ βασιλεῖς ἐν Πασσαρῶνι χωρίῳ τῆς Μολοττίδος, Ἀρείῳ Διῒ θύσαντες, ὁρκωμοτεῖν τοῖς Ἠπειρώταις καὶ ὁρκίζειν, αὐτοὶ μὲν ἄρξειν κατὰ τοὺς νόμους, ἐκείνους δὲ τὴν βασιλείαν διαφυλάξειν κατὰ τοὺς νόμους. ταῦτ' οὖν ἐδρᾶτο ἀμφοτέρων τῶν βασιλέων παρόντων, καὶ συνῆσαν ἀλλήλοις μετὰ τῶν φίλων, δῶρα πολλὰ, τὰ μὲν διδόντες, τὰ δὲ λαμβάνοντες. ἐνταῦθα δὲ Γέλων, ἀνὴρ πιστὸς Νεοπτολέμῳ, δεξιωσάμενος φιλοφρόνως τὸν Πύῤῥον, ἐδωρήσατο βοῶν ἀροτήρων δυσὶ ζεύγεσι. ταῦτα Μυρτίλος ὁ ἐπὶ τοῦ οἴνου παρὼν ᾔτει τὸν Πύῤῥον· ἐκείνου δὲ μὴ διδόντος, ἀλλ' ἑτέρῳ, χαλεπῶς ἐνεγκὼν ὁ Μυρτίλος οὐκ ἔλαθε τὸν Γέλωνα. καλέσας οὖν αὐτὸν ἐπὶ δεῖπνον, ὡς δέ φασιν ἔνιοι, καὶ χρησάμενος παρ' οἶνον, ὥραν ἔχοντι, λόγους προσήνεγκε, παρακαλῶν ἑλέσθαι τὰ τοῦ Νεοπτολέμου, καὶ φαρμάκοις διαφθεῖραι τὸν Πύῤῥον. ὁ δὲ Μυρτίλος ἐδέξατο μὲν τὴν πεῖραν, ὡς ἐπαινῶν καὶ συμπεπεισμένος, ἐμήνυσε δὲ τῷ Πύῤῥῳ· καὶ κελεύσαντος ἐκείνου, τὸν ἀρχιοινοχόον Ἀλεξικράτην τῷ Γέλωνι συνέστησεν, ὡς δὴ μεθέξοντα τῆς πράξεως αὐτοῖς. ἐβούλετο γὰρ ἐν πλείοσιν ὁ Πύῤῥος τὸν ἔλεγχον γενέσθαι τοῦ ἀδικήματος. οὕτω δὲ τοῦ Γέλωνος ἐξαπατωμένου, συνεξαπατώμενος ὁ Νεοπτόλεμος, καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ὁδῷ βαδίζειν οἰόμενος, οὐ κατεῖχεν, ἀλλ' ὑπὸ χαρᾶς ἐξέφερε πρὸς τοὺς φίλους. καί ποτε κωμάσας παρὰ τὴν ἀδελφὴν Καδμείαν, ἐχρῆτο λαλιᾷ περὶ τούτων, οὐδένα

regno. Cæterum procedente tempore fuerunt qui occulte incenderent eos, mutuaſque inter ipſos ſererent ſuſpiciones. Quæ tamen præcipue Pyrrhum commovit cauſa, dicitur ex hujuſcemodi orta fonte. Mos erat regibus ut in Paſſarone Moloſſorum regione ſecundum ſacra Jovi Martio facta jurarent Epirotis, & eos ſacramento adigerent, hi ex legum præſcripto ſe regnaturos, illos regnum ex præſcripto legum defenſuros. Hæc acta ambobus ſunt præſentibus regibus, unaque hi inter ſe fuerunt cum amicis, multaque dona dederunt & acceperunt invicem. Hic Gelon, vir Neoptolemo fidus, exceptum comiter Pyrrhum jugis duobus boum aratorum donavit. Ea Myrtilus pocillator qui aderat, popoſcit a Pyrrho. Quum autem is denegaret illi ea, & daret alteri, non fefellit Gelonem ægre id Myrtilum ferre. Igitur invitatum ad cœnam, & (ut nonnulli aiunt) quod formoſus eſſet, illato temulento ſtupro, appellavit ſolicitavitque ut faceret cum Neoptolemo, & Pyrrhum ſuſtolleret veneno. Non rejecit Myrtilus attentantem, tanquam comprobaret & ei aſſentiretur, cæterum indicavit rem Pyrrho: cujus juſſu primarium pincernam Geloni conciliavit Alexicratem, quaſi ſocium futurum conſilii. Nam plures quærebat ſceleris Pyrrhus indices. Ita circumſcripto Gelone circumſcriptus una Neoptolemus, atque inſidias progreſſum habere ratus, non temperavit ſibi, ſed lætitia geſtiens detexit eas amicis, atque quum comeſſaret aliquando apud ſororem Cadmiam, effutiit quid pararetur, neminem ratus verba

να συνακούειν οἰόμενος. οὐδεὶς γὰρ ἦν πλησίον ἄλλος ἢ Φαιναρέτη, γυνὴ Σάμωνος τοῦ τὰ ποίμνια καὶ τὰ βουκόλια τῷ Νεοπτολέμῳ διοικοῦντος. αὕτη δὲ ἀπεστραμμένη πρὸς τοῖχον ἐπὶ κλίνης τινὸς, ἐδόκει καθεύδειν. συνήκοος δὲ πάντων γενομένη καὶ λαθοῦσα, μεθ' ἡμέραν ἧκε πρὸς Ἀντιγόνην τὴν Πύῤῥου γυναῖκα, καὶ πάντα κατεῖπεν ὅσα τοῦ Νεοπτολέμου πρὸς τὴν ἀδελφὴν ἤκουσε λέγοντος. πυθόμενος δὲ ὁ Πύῤῥος, ἐκεῖ μὲν ἡσυχίαν ἦγεν· ἐν δὲ θυσίᾳ καλέσας ἐπὶ δεῖπνον τὸν Νεοπτόλεμον, ἀπέκτεινεν, αἰσθόμενος τῶν Ἠπειρωτῶν τοὺς κρατίστους προσέχοντας αὐτῷ, καὶ παρακελευομένους ἀπαλλαγῆναι τοῦ Νεοπτολέμου, καὶ μὴ μερίδα μικρὰν ἔχοντα βασιλείας ἀγαπᾶν, ἀλλὰ τῇ φύσει χρήσασθαι, μειζόνων πραγμάτων ἀντιλαμβανόμενον· καί τινος ὑποψίας ἅμα προσγενομένης, τὸν Νεοπτόλεμον φθάσας ἀνελεῖν.

Μεμνημένος δὲ Βερενίκης καὶ Πτολεμαίου, παιδίον μὲν αὐτῷ γενόμενον ἐξ Ἀντιγόνης, Πτολεμαῖον ὠνόμασεν, οἰκίσας δὲ πόλιν ἐν τῇ χεῤῥονήσῳ τῆς Ἠπείρου, Βερενικίδα προσηγόρευσεν. ἐκ δὲ τούτου, πολλὰ μὲν περινοῶν καὶ μεγάλα τῇ γνώμῃ, ταῖς δὲ ἐλπίσι μάλιστα καὶ πρῶτον ἀντιλαμβανόμενος τῶν πλησίον, εὗρεν ἐμφῦναι τοῖς Μακεδόνων πράγμασιν ἐκ τοιᾶσδέ τινος προφάσεως. τῶν Κασσάνδρου παίδων ὁ πρεσβύτερος Ἀντίπατρος τήν τε μητέρα Θεσσαλονίκην ἀνεῖλε, καὶ τὸν ἀδελφὸν Ἀλέξανδρον ἤλαυνεν. ὁ δὲ πρός τε Δημήτριον ἔπεμψε, δεόμενος βοηθεῖν, καὶ Πύῤῥον ἐκάλει. Δημητρίου δὲ ὑπὸ ἀσχολιῶν βραδύνοντος, ἐπελθὼν ὁ Πύῤῥος ᾔτησε μισθὸν

τ

verba excipere. Nullus enim aderat alius quam Samonis, qui gregibus & armentis Neoptolemi præerat, uxor Phænarete. Ea ad parietem averſa jacebat in lecto, videbaturque dormire. Quæ quum omnia clam excepiſſet, profecta poſtridie ad uxorem Pyrrhi Antigonen, denudavit ei cuncta quæ Neoptolemum audiviſſet ſorori dicentem. Ea re ad Pyrrhum delata, in præſentia quidem hic quievit, verum in ſacrificio invitatum ad cœnam peremit Neoptolemum, quum primores Epirotarum ſentiret ſui cupidos, qui adhortabantur eum ut explicaret ſe a Neoptolemo, neque portione regni contentus defungeretur modica, ſed ut ingenium ſequeretur ſuum, & res majores capeſſeret, atque oblata ſimul hac ſuſpicione præverteret opprimere Neoptolemum.

Berenices autem & Ptolemæi memor, natum ſibi ex Antigone filium appellavit Ptolemæum, & oppidum, quod in Cherroneſo Epiri condidit, Berenicidem dixit. Hinc multa & ingentia volvens animo, arripiens autem ſpe potiſſimum & primum vicina, obtigit ei imperium Macedonicum tentare ex hujuſcemodi occaſione. Caſſandri filiorum major, Antipater, matrem Theſſalonicam peremit, & Alexandrum fratrem pellere inſtitit. Hic ad Demetrium miſit petitum ſuppetias, ſimulque Pyrrhum acceſſivit. Demetrium autem negotiis remorantibus, occurrit Pyrrhus, poſtulavitque

z mer-

τῆς συμμαχίας, τήν τε Νυμφαίαν καὶ τὴν παραλίαν τῆς Μακεδονίας, καὶ τῶν ἐπικτήτων ἐθνῶν, Ἀμβρακίαν, Ἀκαρνανίαν, Ἀμφιλοχίαν. προεμένου δὲ τοῦ νεανίσκου, ταῦτα μὲν αὐτὸς εἶχε, φρουραῖς καταλαβών, τὰ δὲ λοιπὰ κλώμενος ἐκείνῳ, περιέκοπτε τὸν Ἀντίπατρον. Λυσίμαχος δὲ ὁ βασιλεύς, αὐτὸς μὲν ἦν ἐν ἀσχολίαις, προθυμούμενος Ἀντιπάτρῳ βοηθεῖν, εἰδὼς δὲ τὸν Πύῤῥον οὐδὲν ἀχαριστεῖν οὐδὲ ἀρνεῖσθαι Πτολεμαίῳ βουλόμενον, ἔπεμψε πλαστὰ γράμματα πρὸς αὐτόν, ὡς Πτολεμαίου κελεύοντος ἀπαλλάττεσθαι τῆς στρατιᾶς, τριακόσια τάλαντα παρὰ τοῦ Ἀντιπάτρου λαβόντα. λύσας δὲ τὴν ἐπιστολὴν ὁ Πύῤῥος, εὐθὺς τὸ ῥᾳδιούργημα τοῦ Λυσιμάχου συνεῖδεν. οὐ γὰρ ἦν ἡ συνήθης γεγραμμένη προσαγόρευσις, Ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ χαίρειν, ἀλλά, Βασιλεὺς Πτολεμαῖος βασιλεῖ Πύῤῥῳ χαίρειν. λοιδορήσας δὲ τὸν Λυσίμαχον, ὅμως ἐποιεῖτο τὴν εἰρήνην, καὶ συνῄεσαν ὡς κατὰ σφαγίων ὁρκωμοτήσοντες. ἐπεὶ δὲ κάπρου καὶ ταύρου καὶ κριοῦ προσαχθέντος, ὁ κριὸς αὐτομάτως ἀπέθανε, τοῖς μὲν ἄλλοις γελᾶν ἐπῄει, τὸν δὲ Πύῤῥον ὁ μάντις Θεόδοτος ὀμόσαι διεκώλυσε, φήσας τὸ δαιμόνιον ἑνὶ προσημαίνειν τῶν τριῶν βασιλέων θάνατον. ὁ μὲν οὖν Πύῤῥος οὕτως ἀπέστη τῆς εἰρήνης.

Τῷ δὲ Ἀλεξάνδρῳ τῶν πραγμάτων ἤδη κατάστασιν ἐχόντων, ὅμως ὁ Δημήτριος ἀφίκετο, καὶ δῆλος μὲν ἦν εὐθὺς ἥκων μὴ δεομένῳ, καὶ φόβον παρεῖχεν. ὀλίγας δὲ ἡμέρας συγγινόμενοι, δι' ἀπιστίας ἐπεβούλευσαν ἀλλήλοις ἀμφότεροι. καιρῷ δὲ χρησάμενος καὶ φθάσας ἀποκτίννυσιν ὁ Δημήτριος τὸ μειράκιον, καὶ βασιλεὺς ἀνηγορεύθη Μακεδονίας. ἦν μὲν οὖν καὶ πρότερον

αὐτῷ

mercedem auxilii Nymphæam, regionem Macedoniæ maritimam, atque ex provinciis adjectis Ambraciam, Acarnaniam, Amphilochiam. Cedente his adoleſcente, tenuit ea ſibi & præſidiis firmavit. Reliqua quæ detraxit Antipatro paravit illi. At rex Lyſimachus, quum ſtuderet Antipatro ſuccurrere, erat implicatus ipſe negotiis. Verum quod Pyrrhum omnia ſciret gratificaturum Ptolemæo, neque quicquam denegaturum, miſit ad eum literas adulterinas, quaſi illam expeditionem peteret Ptolemæus, ut mercede accepta ab Antipatro trecentorum talentorum omitteret. Soluta epiſtola confeſtim odoratus Pyrrhus eſt Lyſimachi fraudem. Neque enim ſcriptam habebat conſuetam ſalutationem, Pater filio ſalutem, ſed, Rex Ptolemæus regi Pyrrho ſalutem. Inſectatus autem Lyſimachum, fœdus tamen icit, in quod adhibitis hoſtiis juraturi convenerunt. Poſtquam apro, tauro, & ariete ad ſacrificium adductis, mortuus aries nulla vi, ſed caſu eſt, aliis riſu oborto, Pyrrhum vetuit aruſpex Theodotus jurare, dicens uni ex tribus regibus mortem denuntiari. Ita Pyrrhus pacem diremit.

Compoſitis jam rebus Alexandri, nihilominus advenit Demetrius, neque clam fuit eum ad invitum venire, injecitque ei metum. Quum paucis diebus una fuiſſent, ſtruebat ex ſuſpicionibus uterque alteri inſidias. Verum arrepta Demetrius anſa prævertit adoleſcentem occidere, atque rex eſt Macedoniæ renuntiatus. Intercedebat quidem etiam

ei

αὐτῷ πρὸς τὸν Πύῤῥον ἐγκλήματα, καὶ καταδρομαὶ τῆς Θεσσαλίας ἐγεγόνεισαν ὑπ' ἐκείνου, καὶ τὸ σύμφυτον νόσημα ταῖς δυναστείαις, ἡ πλεονεξία, τὴν γειτνίασιν αὐτοῖς ἐπίφοβον καὶ ἄπιστον παρεῖχε, καὶ μᾶλλον ἔτι μετὰ τὴν τῆς Δηϊδαμείας τελευτήν. ἐπεὶ δὲ καὶ κατασχόντες ἀμφότεροι Μακεδονίαν, συνέπιπτον εἰς τὸ αὐτὸ, καὶ μείζονας ἐλάμβανε προφάσεις ἡ διαφορὰ, Δημήτριος μὲν ἐπ' Αἰτωλοὺς στρατευσάμενος, καὶ κρατήσας, Πάνταυχον αὐτόθι μετὰ πολλῆς δυνάμεως καταλιπὼν, αὐτὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ Πύῤῥον, καὶ Πύῤῥος ἐπ' ἐκεῖνον, ὡς ᾔσθετο. γενομένης δὲ διαμαρτίας καθ' ὁδὸν, ἀλλήλους παρήλλαξαν· καὶ Δημήτριος μὲν ἐμβαλὼν εἰς Ἤπειρον ἐλεηλάτει, Πύῤῥος δὲ Πανταύχῳ περιπεσὼν, εἰς μάχην κατέστη. καὶ τῶν στρατιωτῶν συμπεσόντων, δεινὸς ἦν καὶ μέγας ἀγὼν, μάλιστα κατὰ τοὺς ἡγεμόνας. ὅ, τε γὰρ Πάνταυχος, ἀνδρείᾳ καὶ χειρὶ καὶ ῥώμῃ σώματος ἄριστος ὢν ὁμολογουμένως τῶν περὶ Δημήτριον στρατηγῶν, καὶ θάρσος ἔχων καὶ φρόνημα, προὐκαλεῖτο τὸν Πύῤῥον εἰς τὰς χεῖρας· ὅ, τε Πύῤῥος οὐδενὶ τῶν βασιλέων ὑφιέμενος ἀλκῆς καὶ δόξης, καὶ τὴν Ἀχιλλέως δόξαν αὑτῷ δι' ἀρετὴν μᾶλλον ἢ κατὰ γένος συνοικειοῦν βουλόμενος, ἐναντίος ἐχώρει διὰ τῶν προμάχων ἐπὶ τὸν Πάνταυχον. ἦν δὲ δορατισμὸς τὸ πρῶτον, εἶτα ἐν χερσῖν γενόμενοι, μετὰ τέχνης, ἀλλὰ καὶ βίας ἐχρῶντο τοῖς ξίφεσιν. λαβὼν δὲ ὁ Πύῤῥος ἓν τραῦμα, δοὺς δὲ δύο, τὸ μὲν εἰς τὸν μηρὸν, τὸ δὲ παρὰ τὸν τράχηλον, ἐτρέψατο καὶ κατέβαλε τὸν Πάνταυχον· οὐ μὴν ἀνεῖλεν· ἀνηρπάγη γὰρ ὑπὸ τῶν φίλων. οἱ δὲ Ἠπειρῶται τῇ νίκῃ τοῦ βασιλέως ἐπαρθέντες, καὶ θαυμάσαντες τὴν ἀρε-

ei ante cum Pyrrho ſimultas: quibus accedebant excurſiones ab illo in Theſſaliam factæ, & nativus principum morbus, immodica cupiditas, formidoloſam eis vicinitatem & infidam effecit, præſertim poſt Deidamiæ exceſſum. Quum autem teneret uterque partem Macedoniæ, atque in idem ambo concurrerent, majoreſque acciperet diſſenſio obtentus, Demetrius ſuperatis bello Ætolis, ac Pantaucho ibi cum magnis copiis relicto, movit in Pyrrhum, & Pyrrhus, ubi id reſcivit, in illum. Diverſis viis profecti non occurrerunt inter ſe. Ac Demetrius quidem invaſit & populatus eſt Epirum. Pyrrhus quum in Pantauchum incidiſſet, expedivit ſe ad prœlium. Concurſus autem extitit militum acris atque ingens certamen, præcipue ubi duces agebant. Namque Pantauchus, virtute & manu & vi corporis inter Demetrii duces longe primus, audaxque & animoſus, provocavit ad congrediendum ſecum Pyrrhum. Ex altera parte Pyrrhus fortitudine & gloria nulli regum ſecundus, & qui Achillis laudes ſtuderet virtute ſibi magis quam genere aſſerere, perrexit per anteſignanos infeſtus in Pantauchum. Primum haſtis velitati, inde comminus non ſolum arte, ſed & lacertis gladios tractaverunt. Pyrrhus uno accepto vulnere, inflictis duobus, altero in femur, ſecundum collum altero, pepulit proſtravitque Pantauchum, nec tamen occidit eum, quod eripuerint eum amici. Epirotæ autem regis victoria erecti & virtutem

ἀρετὴν, ἐβιάσαντο καὶ διέκοψαν τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων, καὶ φεύγοντας διώκοντες, ἀπέκτεινάν τε πολλοὺς, καὶ πεντακισχιλίους ζῶντας εἷλον.

Ὁ δὲ ἀγὼν οὗτος οὐ τοσοῦτον ὀργῆς ὧν ἔπαθον, οὐδὲ μίσους ἐνέπλησε τοὺς Μακεδόνας πρὸς τὸν Πύῤῥον, ὅσην δόξαν αὐτοῦ, καὶ θαῦμα τῆς ἀρετῆς, καὶ λόγον ἐνειργάσατο τοῖς ἰδοῦσι τὰ ἔργα, καὶ συνενεχθεῖσι κατὰ τὴν μάχην. καὶ γὰρ ὄψιν ὤοντο καὶ τάχος ἐοικέναι καὶ κίνημα τοῖς Ἀλεξάνδρου, καὶ τῆς φορᾶς ἐκείνης καὶ βίας παρὰ τοὺς ἀγῶνας ἐν τούτῳ σκιὰς ὁρᾶσθαι καὶ μιμήματα· τῶν ἄλλων βασιλέων ἐν πορφύραις καὶ δορυφόροις καὶ κλίσει τραχήλου, καὶ τῷ μεῖζον διαλέγεσθαι, μόνου δὲ Πύῤῥου τοῖς ὅπλοις καὶ ταῖς χερσὶν ἐπιδεικνυμένου τὸν Ἀλέξανδρον. τῆς δὲ περὶ τάξεις καὶ στρατηγίας ἐπιστήμης αὐτοῦ καὶ δεινότητος ἔνεστι δείγματα λαβεῖν ἐκ τῶν γραμμάτων, ἃ περὶ τούτων ἀπολέλοιπε. λέγεται δὲ καὶ Ἀντίγονος, ἐρωτηθεὶς τίς ἄριστος τῶν στρατηγῶν, φάναι, Πύῤῥος, ἂν γηράσῃ, περὶ τῶν καθ᾽ αὑτὸν οὕτως ἀποφηνάμενος μόνον. Ἀννίβας δὲ συμπάντων ἀπέφαινε τῶν στρατηγῶν, πρῶτον μὲν ἐμπειρίᾳ καὶ δεινότητι Πύῤῥον, Σκιπίωνα δὲ δεύτερον, ἑαυτὸν δὲ τρίτον, ὡς ἐν τοῖς περὶ Σκιπίωνος γέγραπται. καὶ ὅλως τοῦτο μελετῶν ἔοικε καὶ φιλολογῶν ἀεὶ διατελεῖν ὁ Πύῤῥος, ὡς μαθημάτων βασιλικώτατον, τὰς δὲ ἄλλας γλαφυρίας ἐν οὐδενὶ λόγῳ τίθεσθαι. λέγεται γὰρ ὡς ἐρωτηθεὶς ἔν τινι πότῳ, πότερον φαίνεται αὐτῷ Πύθων αὐλητὴς ἀμείνων, ἢ Καφισίας, εἰπεῖν, ὅτι Πολυσπέρχων στρατηγός· ὡς ταῦτα τῷ βασιλεῖ ζητεῖν μόνα καὶ γινώσκειν προσῆκον. ἦν δὲ καὶ πρὸς τοὺς συνήθεις ἐπιεικὴς, καὶ πρᾶος ὀργὴν, σφοδρὸς

δὲ

virtutem ſtupentes, impreſſione facta propulerunt phalangem Macedonum, tergiſque inhærentes fugientium magnum numerum interfecerunt, ceperunt quinque millia.

Hac pugna non ita ob cladem ipſorum incendit & offendit Pyrrhus Macedonas, ut opinionem & admirationem de ſe virtutis & ſermonem præbuit iis qui facta ſua conſpexerant, & in pugna fuerant ſecum congreſſi. Nam vultum exiſtimabant & agilitatem motumque referre eum Alexandri, illius etiam impetus & fervoris inter pugnandum cernere ſe umbras in hoc & imagines; quum alii reges purpura, ſatellitibus, flexu colli, & elatiore ſermone, Pyrrhus factis militaribus & ſtrenuitate unus Alexandrum redderet. De illius ſcientia & arte inſtruendæ aciei atque rei militaris documentum accipias ex commentariis, quos de his reliquit. Dicitur inſuper interrogatus Antigonus, qui optimus dux foret, reſpondiſſe, Pyrrhus, ſi ad ſenectutem perveniſſet. Atque ille de ſui temporis æqualibus modo pronuntiavit; Annibal vero cunctorum imperatorum cenſuit peritia & arte primum Pyrrhum, Scipionem ſecundum, tertium ſe, ut in Scipionis hiſtoria retulimus. Et quidem omnino hoc meditari Pyrrhum & commentari perpetuo, ut artem maxime rege dignam, apparuit, reliquas elegantias pro nihilo ducere. Fertur enim rogatus in convivio quodam Python an Caphiſias tibicen ei videretur melior, reſpondiſſe Polyſperchontem ducem, quaſi id quærere ſolum & cognoſcere deceret regem. Fuit etiam ad familiares humanus atque facilis, acris & promp-

δὲ καὶ πρόθυμος ἐν ταῖς χάρισιν. Ἀερόπου γοῦν ἀποθανόντος, οὐκ ἤνεγκε μετρίως· ἐκεῖνον μὲν ἀνθρώπινα πεπονθέναι φάσκων, ἑαυτὸν δὲ μεμφόμενος καὶ κακίζων, ὅτι μέλλων ἀεὶ καὶ βραδύνων, χάριν οὐκ ἀπέδωκεν αὐτῷ. τὰ μὲν γὰρ χρέα καὶ κληρονόμοις ἐστὶν ἀποδοῦναι τῶν δανεισάντων, αἱ δὲ τῶν χαρίτων ἀμοιβαὶ μὴ γενόμεναι πρὸς αἰσθανομένους, ἀνιῶσι τὸν χρηστὸν καὶ δίκαιον. ἐν δ' Ἀμβρακίᾳ κακολόγον τινὰ καὶ βλάσφημον ἄνθρωπον οἰομένων δεῖν μεταστῆσαι τὸν Πύῤῥον, Αὐτοῦ μένων, ἔφη, μᾶλλον ἡμᾶς ἐν ὀλίγοις, ἢ περιιὼν πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους κακῶς λεγέτω. καὶ τοὺς παρ' οἶνον αὐτὸν λοιδορήσαντας, εἶτα ἐλεγχομένους, ἠρώτησεν εἰ ταῦτα εἶπον. ἀποκριναμένου δὲ τῶν νεανίσκων ἑνὸς, ταῦτα, ὦ βασιλεῦ· πλείονα δ' ἂν τούτων εἰρήκειμεν, εἰ πλείων παρῆν οἶνος ἡμῖν· γελάσας ἀφῆκε.

Γυναῖκας δὲ πραγμάτων ἕνεκα καὶ δυνάμεως πλείονας ἔγημε μετὰ τὴν Ἀντιγόνης τελευτήν. καὶ γὰρ Αὐτολέοντος τοῦ Παιόνων βασιλέως ἔλαβε θυγατέρα, καὶ Βιρκένναν τὴν Βαρδύλλιος τοῦ Ἰλλυριῶν, καὶ Λάνασσαν τὴν Ἀγαθοκλέους τοῦ Συρακουσίου, προῖκα προσφερομένην αὐτῷ τὴν Κερκυραίων πόλιν, ἡλωκυῖαν ὑπὸ Ἀγαθοκλέους. ἐκ μὲν οὖν Ἀντιγόνης Πολεμαῖον υἱὸν ἔσχεν, ἐκ δὲ Λανάσσης Ἀλέξανδρον, Ἕλενον δὲ τὸν νεώτατον, ἐκ Βιρκέννης. καὶ πάντας ἀγαθοὺς ἐν τοῖς ὅπλοις ἐθρέψατο καὶ διαπύρους, εὐθὺς ἐκ γενετῆς ἐπὶ τούτῳ θηγομένους ὑπ' αὐτοῦ. λέγεται γὰρ ὡς ἐρωτηθεὶς ὑφ' ἑνὸς αὐτῶν ἔτι παιδὸς ὄντος, ᾧ τινι καταλείψει τὴν βασιλείαν, εἰπεῖν, ὅς ἂν ὑμῶν τὴν μάχαιραν ὀξυτέραν ἔχῃ. τοῦτο δὲ οὐδὲν ἀποδεῖ τῆς τραγικῆς ἀρᾶς ἐκείνης,

Θηκ-

promptus ad rependendam gratiam. Itaque Æropi mortem tulit acerbe, atque illi dixit humanum caſum accidiſſe, ſeipſum vero reprehendit culpavitque, quod aſſidue protrahendo & cunctando non retuliſſet ei gratiam. Quippe æs alienum vel hæredibus diſſolvas licet creditorum, beneficentiæ niſi repenſæ vivis torquent bonum & rectum virum. Maledicum quendam Ambraciæ & obtrectatorem quum cenſerent Pyrrho exterminandum, Maneat (inquit) ibi, ut apud paucos potius nos, quam laceret vagans apud omnes. Certos juvenes, qui maledicta in ſe ingeſſerant inter pocula, dum arguuntur, quæſivit an ea dixiſſent. Cui quum unus illorum reſpondiſſet, Sane hæc, O Rex: ſed & plura his effudiſſem, ni defeciſſet lagena: arridens liberavit eum.

Uxores autem negotiorum ſuorum & potentiæ cauſa ab Antigones obitu plures duxit. Nam Autoleontis Pæoniæ regis filiam nuptiis ſibi junxit, Bircennam Bardyllis Illyrii, & Lanaſſam Agathoclis Syracuſani, quæ in dotem attulit ei oppidum Corcyram, ab Agathocle captum. Tulit ex Antigone Ptolemæum filium, ex Lanaſſa Alexandrum, Helenum ſtirpis minimum ex Bircenna. Omnes vero bello bonos & acres educavit, eoſque acuit ad hoc a prima ætate. Dicitur enim ab uno eorum puero etiamnum interrogatus, cuinam relicturus regnum eſſet, reſpondiſſe, Ei qui veſtrum acutiſſimum habuerit gladium. Hoc vero nihil abeſt a tragica illa execratione,

Fra-

Θηκτῷ σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν

τοὺς ἀδελφούς. οὕτως ἄμικτός ἐστι καὶ θηριώδης ἡ τῆς πλεονεξίας ὑπόθεσις.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην, ὁ Πύῤῥος ἐπανελθὼν οἴκαδε λαμπρὸς ὑπὸ δόξης καὶ φρονήματος, ἔχαιρε· καὶ ἀετὸς ὑπὸ τῶν Ἠπειρωτῶν προσαγορευόμενος, δι' ὑμᾶς, ἔλεγεν, ἀετός εἰμι. πῶς γὰρ οὐ μέλλω τοῖς ὑμετέροις ὅπλοις, ὥσπερ ὠκυπτέροις, ἐπαιρόμενος; ὀλίγῳ δὲ ὕστερον πυθόμενος νοσεῖν τὸν Δημήτριον ἐπισφαλῶς, ἐνέβαλε μὲν ἐξαίφνης εἰς Μακεδονίαν, ὡς ἐπιδρομήν τινα καὶ λεηλασίαν ποιησόμενος. παρ' ὀλίγον δὲ ἦλθε πάντων ὁμοῦ κρατῆσαι, καὶ λαβεῖν ἀμαχεὶ τὴν βασιλείαν, ἐλάσας ἄχρις Ἐδέσσης, μηδενὸς ἀμυνομένου, πολλῶν δὲ καὶ προστιθεμένων καὶ συστρατευόντων. αὐτόν τε δὴ τὸν Δημήτριον ὁ κίνδυνος ἐξανέστησε παρὰ δύναμιν, οἵ τε φίλοι καὶ ἡγεμόνες ὀλίγῳ χρόνῳ πολλοὺς ἀθροίσαντες, ἐῤῥωμένως καὶ προθύμως ἐπὶ τὸν Πύῤῥον ὥρμησαν. ὁ δὲ λῃστρικώτερον ἀφιγμένος, οὐκ ἔμεινεν, ἀλλὰ φεύγων μέρος τι τῆς στρατείας ἀπέβαλε, καθ' ὁδὸν ἐπιθεμένων τῶν Μακεδόνων. οὐ μὴν, ὅτι ῥαδίως καὶ ταχὺ τὸν Πύῤῥον ἐξέβαλε τῆς χώρας ὁ Δημήτριος, ἠμέλησεν· ἐγνωκὼς δὲ μεγάλων πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ἀνακτᾶσθαι δέκα μυριάσι στρατοῦ, καὶ ναυσὶ πεντακοσίαις, οὐκ ἐβούλετο τῷ Πύῤῥῳ περιπταῖσαι, οὐδὲ ἀπολιπεῖν Μακεδόσι πάροικον ἐργώδη καὶ χαλεπόν· ἀλλ' ἐπεὶ μὴ ἐσχόλαζε πολεμεῖν πρὸς αὐτὸν, διαλυθεὶς καὶ θέμενος εἰρήνην, οὕτως ἐπὶ τοὺς ἄλλους βασιλεῖς τρέπεσθαι. γινομένων δὲ διὰ ταῦτα τῶν ὁμολογιῶν, καὶ τῆς γνώμης ἅμα τῷ μεγέθει τῆς παρασκευ-

ῆς

Fratres domum ſortiri acutis enſibus.

Adeo eſt inſociabile & ferum cupiditatis inſtitutum.

Porro ab hac pugna reverſus Pyrrhus domum inclytus geſtivit gloria & animi elatione. Ac quum ab Epirotis Aquila nominaretur, Per vos, inquit, aquila ſum: quidni enim ſim veſtris armis velut alis evectus? Poſt aliquanto Demetrium nuntiato eſſe gravi morbo implicitum, irrupit in Macedoniam, quaſi incurſionem aliquam & populationem facturus. Cæterum parum abfuit quin omnia ſimul occuparet, caperetque ſine ſanguine regnum, Edeſſam uſque progreſſus obſiſtente nullo, multis quoque ad eum deficientibus, & arma ejus ſequentibus. Hic ergo Demetrium præter vires periculum excitavit, Amici ejus duceſque ingentibus brevi contractis ſpatio copiis moverunt in Pyrrhum impigre & alacriter. At hic qui prædandi potius cauſa venerat, non expectavit illos, ſed fugiens partem exercitus in itinere prementibus Macedonibus amiſit. Nec Demetrius tamen, quod facile Pyrrhum & cito finibus ſuis ſummoviſſet, continuo contempſit eum; ſed quia res magnas agitabat animo tentare, regnumque paternum exercitu centum millium militum & navibus quingentis repetere, noluit cum Pyrrho conflictari, vel vicinum relinquere Macedonibus durum & gravem; verum quum ſibi non vacaret illum perſequi bello, fœdere icto ac compoſita pace ita adoriri alios reges. Ea de cauſa fœdere pacto, quum quid in animo haberet, apparatus indicaret moles, tre-

τῆς ἐκφανείσης τοῦ Δημητρίου, φοβηθέντες οἱ βασιλεῖς διεπέμποντο πρὸς τὸν Πύρρον ἀγγέλους καὶ γράμματα, θαυμάζειν φάσκοντες, εἰ τὸν αὑτοῦ προέμενος καιρὸν, ἐν τῷ Δημητρίου πολεμῆσαι περιμένει, καὶ δυνάμενος Μακεδονίας ἐκβαλεῖν αὐτὸν πολλὰ πράττοντα καὶ ταραττόμενον, ἐκδέχεται καὶ σχολάζοντι καὶ μεγάλῳ γινομένῳ περὶ τῶν ἐν Μολοττοῖς ἱερῶν καὶ τάφων διαγωνίσασθαι· καὶ ταῦτα, Κέρκυραν ἔναγχος ἀφῃρημένος ὑπ' αὐτοῦ μετὰ τῆς γυναικός. ἡ γὰρ Λάνασσα μεμψαμένη τὸν Πύρρον, ὡς μᾶλλον προσέχοντα ταῖς βαρβάροις γυναιξὶν, εἰς Κέρκυραν ἀπεχώρησε, καὶ δεομένη γάμων βασιλικῶν, ἐκάλει Δημήτριον, ἐπισταμένη μάλιστα τῶν βασιλέων εὐκόλως ἔχοντα πρὸς γάμους γυναικῶν. ἐκεῖνος δὲ πλεύσας τῇ τε Λανάσσῃ συνῆλθε, καὶ φρουρὰν ἐν τῇ πόλει κατέλιπε.

Ταῦτα πρὸς τὸν Πύρρον οἱ βασιλεῖς γράφοντες, ἅμα καὶ δι' ἑαυτῶν ἔτι μέλλοντα καὶ παρασκευαζόμενον τὸν Δημήτριον ἐκίνουν. Πτολεμαῖος γὰρ ἐπιπλεύσας μεγάλῳ στόλῳ, τὰς Ἑλληνίδας ἀφίστη πόλεις. Λυσίμαχος δὲ τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκ Θρᾴκης ἐμβαλὼν ἐπόρθει. Πύρρος δὲ τούτοις ἅμα συνεξαναστὰς, ἐπὶ Βέρροιαν ἤλαυνε, προσδοκῶν, ὅπερ συνέβη, Δημήτριον ὑπαντιάζοντα Λισιμάχῳ, τὴν κάτω χώραν ἀπολείψειν ἔρημον. ἐκείνης δὲ τῆς νυκτὸς ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους ὑπὸ Ἀλεξάνδρου καλεῖσθαι τοῦ μεγάλου, καὶ παραγινόμενος, κλινήρη μὲν αὐτὸν ἰδεῖν, λόγων δὲ χρηστῶν τυχεῖν καὶ φιλοφροσύνης, ἐπαγγελλομένου προθύμως βοηθήσειν. αὐτοῦ δὲ τολμήσαντος εἰπεῖν, καὶ πῶς ἂν, ὦ βασιλεῦ, νοσῶν δυνατὸς εἴης ἐμοὶ βοηθεῖν; αὐτῷ, φάναι, τῷ ὀνόματι· καὶ περιβάντα Νισαῖον ἵππον ἡγεῖσθαι. ταυ-

trepidi reges miſſis ad Pyrrhum legatis & literis, mirari ſignificaverunt ſe quod bellum ad Demetrii opportunitatem omiſſa ſua traheret, quumque in multa diſtractum negotia atque turbatum exigere Macedonia valeat, præſtoletur dum ſibi ſit pro aris & focis in Moloſſis dimicandum cum vacuo & viribus aucto, idque Corcyra nuper per eum una cum uxore exutus. Siquidem Lanaſſa Pyrrho, quod plus deditus barbaris uxoribus eſſet, infenſa, Corcyram receſſit, cupidaque regii connubii accivit Demetrium, facilem ſciens præter alios reges ad nuptias contrahendas. Ille Corcyram navigavit, junctaque matrimonio Lanaſſa præſidium reliquit in oppido.

Hæc quum ad Pyrrhum ſcripſiſſent reges, ſimul etiam ipſi per ſe cunctantem & molientem agitaverunt Demetrium. Ptolemæus enim magna claſſe in Græciam profectus traxit ad ſe civitates. Lyſimachus in ſuperiorem Macedoniam ex Thracia incurrit, vaſtavitque eam. Simul Pyrrhus inſurgens Berœam movit, ſperans (quod evenit) dum occurrit Lyſimacho, Demetrium inferiora regni relicturum vacua. Illa nocte ab Alexandro Magno viſus eſt acciri. Ubi acceſſit ad eum, decumbentem ægrum vidiſſe. A quo fuiſſe benignis verbis & comiter acceptus pollicente promptum ſuum auxilium. Quum autem ipſe ſuſtinuiſſet dicere, Qui valeas rex valetudine infirma mihi præſto eſſe? Ipſo, dixiſſe, nomine: ac Niſæo accepto equo ducem ſe Pyrrho præbuiſſe.

ταύτην ἰδὼν τὴν ὄψιν ἐπεῤῥώσθη· τάχει δὲ χρησάμενος καὶ διαδραμὼν τὰ μεταξὺ, καταλαμβάνει τὴν Βέῤῥοιαν, καὶ τὸ πλεῖστον αὐτόθι τῆς στρατιᾶς ἱδρύσας, τὰ λοιπὰ προσήγετο διὰ τῶν στρατηγῶν. ὁ δὲ Δημήτριος ἐπεὶ ταῦτα ἤκουσε, καὶ πονηρὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ θόρυβον ᾔσθετο τῶν Μακεδόνων, ἔδεισε ποῤῥωτέρω προαγαγεῖν, μὴ πλησίον γενόμενοι βασιλέως Μακεδόνος καὶ δόξαν ἔχοντος μεταβάλλωνται πρὸς αὐτόν. ὅθεν ἐπιστρέψας, ἐπὶ τὸν Πύῤῥον ἦγεν ὡς ξένον καὶ μισούμενον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. ἐπεὶ δὲ παρεστρατοπέδευσεν αὐτόθι, πολλοὶ τῶν ἐκ τῆς Βεῤῥοίας ἀφικνούμενοι τὸν Πύῤῥον ἐνεγκωμίαζον, ὡς ἄμαχον μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ λαμπρὸν ἄνδρα, πράως δὲ καὶ φιλανθρώπως τοῖς ἡλωκόσι χρώμενον. ἦσαν δέ τινες οὓς αὐτὸς ὁ Πύῤῥος ἐγκαθίει, προσποιουμένους εἶναι Μακεδόνας, καὶ λέγοντας ὅτι νῦν καιρός ἐστι τῆς Δημητρίου βαρύτητος ἀπαλλαγῆναι, πρὸς ἄνδρα δημοτικὸν καὶ φιλοστρατιώτην μεταβαλλομένους τὸν Πύῤῥον. ἐκ τούτου τὸ πλεῖστον ἀνηρέθιστο τῆς στρατιᾶς, καὶ τὸν Πύῤῥον ἐζήτουν περισκοποῦντες· ἔτυχε γὰρ ἀφῃρημένος τὸ κράνος. ἄχρις οὗ πάλιν συμφρονήσας καὶ περιθέμενος, ἐγνώσθη τῷ τε λόφῳ διαπρέποντι καὶ τοῖς τραγικοῖς κέρασιν, ὥστε τοὺς Μακεδόνας σύνθημα προστρέχοντας αἰτεῖν, ἄλλους δὲ κλάδους δρυὸς ἀναστέφεσθαι, διὰ τὸ καὶ τοὺς περὶ ἐκεῖνον ἐστεφανωμένους εἰσορᾷν. ἤδη δὲ καὶ πρὸς αὐτόν τινες ἐτόλμων λέγειν τὸν Δημήτριον, ὡς ὑπεκστὰς καὶ προέμενος τὰ πράγματα καλῶς δόξει βεβουλεῦσθαι. τούτοις τοῖς λόγοις ὅμοιον ὁρῶν τὸ κίνημα τοῦ στρατοπέδου, καὶ φοβηθεὶς, κρύφα διεξέπεσε, καυσίᾳ τινὶ καὶ λιτῷ χλαμυδίῳ περιστείλας ἑαυτόν. ἐπελθὼν δὲ ὁ Πύῤῥος,

ἀμαχεὶ

iſſe. Hoc viſo corroboratus, agmine raptim per loca interjecta ducto occupat Berœam. Dum ibi cum maxima parte exercitus ſtativa habet, reliqua in ditionem per duces ſuos redigebat. Demetrius, ubi ea cognovit, & in caſtris gravem tumultum intellexit Macedonum, timuit longius procedere, ne, ſi moviſſet propius regem Macedonem, eumque celebrem, ad eum tranſirent. Unde retro in Pyrrhum tanquam externum & Macedonibus inviſum movit. Ut caſtra contulit illic caſtris Pyrrhi, multi ex Berœa commeaverunt in caſtra ejus, Pyrrhumque, ut invictum bello virum & ſplendidum, qui clementer & leniter ageret cum devictis, in cœlum tulere. Nonnulli etiam ſpecie Macedonum, ab ipſo ſubmiſſi Pyrrho, nunc tempus jactarunt eſſe ab Demetrii ſe gravi dominatu expediendi, & ad virum popularem militumque amantem tranſeundi Pyrrhum. Inde exercitus eſt maxima ex parte accenſus, circumſpicienteſque Pyrrhum requirebant. Nam caſſidem tum forte detraxerat, donec animadverſa re, & illa repoſita agnitus eſt ex inſigni criſta & cornibus hircinis. Ita Macedones partim concurſu facto ſignum petiere, partim coronam quercinam ſumpſerunt, quod milites illius conſpicerent etiam coronatos. Jam dicere quoque aliqui ad ipſum auſi ſunt Demetrium, bene ſibi conſulturum, ſi cederet & imperium deponeret. His dictis congruentem cernens exercitus motum, trepidus cauſia & humili lacernula tectus proripuit ſe clam ex caſtris. Tum ingreſſus caſtra Pyrrhus

ac-

ἀμαχεὶ παρέλαβε τὸ στρατόπεδον, καὶ βασιλεὺς ἀνηγορεύθη Μακεδόνων.

Ἐπιφανέντος δὲ Λυσιμάχου, καὶ κοινὸν ἔργον ἀμφοῖν ποιουμένου τὴν Δημητρίου κατάλυσιν, καὶ νέμεσθαι τὴν βασιλείαν ἀξιοῦντος, οὔπω πάνυ βεβαίως τοῖς Μακεδόσι πιστεύων ὁ Πύῤῥος, ἀλλ' ἀμφίβολος ὢν ἐν αὐτοῖς, ἐδέξατο τοῦ Λυσιμάχου τὴν πρόκλησιν, καὶ διενείμαντο τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις πρὸς ἀλλήλους. τοῦτο δὲ ὤνησε μὲν ἐν τῷ παρόντι, καὶ κατέπαυσε τὸν πόλεμον αὐτοῖς, ὀλίγῳ δὲ ὕστερον ἔγνωσαν οὐκ ἀπαλλαγὴν ἔχθρας, ἀλλ' ἐγκλημάτων καὶ διαφορᾶς ἀρχὴν πεποιημένοι τὴν νέμεσιν. οἷς γὰρ οὐ πέλαγος, οὐκ ὄρος, οὐκ ἀοίκητος ἐρημία πέρας ἐστὶ τῆς πλεονεξίας, οὐδ' οἱ διαιροῦντες Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν τέρμονες ὁρίζουσι τὰς ἐπιθυμίας, πῶς ἂν ἁπτόμενοι καὶ ψαύοντες ἀλλήλων ἀτρεμοῖεν, ἐν τοῖς παροῦσι μὴ ἀδικοῦντες, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ἀλλὰ πολεμοῦσι μὲν ἀεί, τὸ ἐπιβουλεύειν καὶ φθονεῖν ἔμφυτον ἔχοντες. δυοῖν δὲ ὀνομάτων, ὥσπερ νομισμάτων, πολέμου καὶ εἰρήνης, τῷ παρατυχόντι χρῶνται πρὸς τὸ συμφέρον, οὐ πρὸς τὸ δίκαιον. ἐπεὶ βελτίους γε πολεμεῖν ὁμολογοῦντές εἰσιν, ἢ τῆς ἀδικίας τὸ ἀργοῦν καὶ σχολάζον, δικαιοσύνην καὶ φιλίαν προσαγορεύοντες. ἐδήλωσε δὲ ὁ Πύῤῥος· ἐμποδὼν γὰρ αὐξομένῳ Δημητρίῳ πάλιν ἱστάμενος, καὶ κωλύων τὴν δύναμιν ὥσπερ ἐξ ἀῤῥωστίας μεγάλης ἀναλαμβάνουσαν, ἐβοήθει τοῖς Ἕλλησι, καὶ παρῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. ἀναβὰς δὲ εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ θύσας τῇ Θεῷ, καὶ καταβὰς αὐθημερὸν, ἀγαπᾶν μὲν ἔφησε τοῦ δήμου τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν καὶ πίστιν·

ἂν

accepit ſine pulvere exercitum, & rex eſt Macedonum conſalutatus.

At ſuperveniente Lyſimacho, qui Demetrii oppreſſionem eſſe commune utriuſque opus contendit, & partiri poſtulavit regnum, hauddum ſatis fidens Pyrrhus Macedonibus, ſed ancipitem ducens eorum fidem, annuit poſtulatis Lyſimachi, regioneſque & urbes inter ſe diviſere. Atque hoc quidem profuit in præſentia, bellumque inter eos diremit. Cæterum brevi poſt didicerunt non diſcordiarum exſtinctionem, immo cauſam querelarum & diſſenſionis extitiſſe partitionem illam ſuam. Quorum enim cupiditates non pelagus, non mons, non vaſta finit ſolitudo, nec qui Europam Aſiamque diſpeſcunt termini, circumſcribunt: hi non video ubi contingunt ſe mutuo & ſunt connexi, quemadmodum abſtineant ſuis contenti ab injuria. Immo bellum gerunt ſemper, quod inſitum iis ſit ut inſidientur & invideant. Ex duobus vero nominibus quaſi nummis bello & pace, utuntur illo quod ſe obtulerit, non prout ratio poſtulat, ſed prout eſt ex uſu. Ac meliores ſane ſunt, quum bellum gerunt ex profeſſo, quam ubi otium & ferias ab injuriis juſtitiam & amicitiam appellant. Exemplo Pyrrhus eſt. Increſcenti enim iterum ſe objiciens Demetrio, prohibenſque vires ejus ſicut ex gravi ægritudine refocillari, tulit ſuppetias Græcis, & Athenas ingreſſus eſt. Quum in arcem ſcandiſſet, & ſacra feciſſet Minervæ, deſcendiſſetque eodem die, gratam ait ſibi eſſe populi erga ſe benevolentiam, & quam ſibi haberent

ἂν μέντοι σωφρονῶσι, μηδένα τῶν βασιλέων ἔτι παρήσειν αὐτοὺς εἰς τὴν πόλιν, μηδὲ τὰς πύλας ἀνοίξειν. ἐκ τούτου καὶ πρὸς τὸν Δημήτριον εἰρήνην ἐποιήσατο, καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον, εἰς Ἀσίαν ἀπάραντος αὐτοῦ, πάλιν πεισθεὶς ὑπὸ Λυσιμάχου, Θετταλίαν ἀφίστη, καὶ ταῖς Ἑλληνικαῖς φρουραῖς προσεπολέμει, βελτίοσι χρώμενος τοῖς Μακεδόσι στρατευομένοις ἢ σχολάζουσι· καὶ ὅλως, αὐτὸς οὐκ εὖ πρὸς ἡσυχίαν πεφυκώς. τέλος δὲ Δημητρίου καταπολεμηθέντος ἐν Συρίᾳ, Λυσίμαχος ἐπ' ἀδείας γενόμενος καὶ σχολάζων, εὐθὺς ἐπὶ τὸν Πύῤῥον ὥρμησε. καὶ καθημένου περὶ τὴν Ἔδεσσαν αὐτοῦ ταῖς ἀγοραῖς κομιζομέναις ἐπιπεσὼν καὶ κρατήσας, ἀπορίαν πρῶτον αὐτῷ περιέστησεν· εἶτα γράμμασι καὶ λόγοις διέφθειρε τοὺς πρώτους τῶν Μακεδόνων, ὀνειδίζων εἰ ξένον ἄνδρα καὶ προγόνων ἀεὶ δεδουλευκότων Μακεδόσι δεσπότην ἑλόμενοι, τοὺς Ἀλεξάνδρου φίλους καὶ συνήθεις ἀπωθοῦσι Μακεδονίας. ἀναπειθομένων δὲ τῶν πολλῶν, δείσας ὁ Πύῤῥος ἀπηλλάγη μετὰ τῆς Ἠπειρωτικῆς καὶ συμμαχικῆς δυνάμεως, ἀποβαλὼν Μακεδονίαν ᾧ τρόπῳ παρέλαβεν. ὅθεν οὐδ' αἰτιᾶσθαι τοὺς πολλοὺς ἔχουσιν οἱ βασιλεῖς, μετατιθεμένους πρὸς τὸ συμφέρον. ἐκείνους γὰρ αὐτοὺς ταῦτα μιμοῦνται ποιοῦντες, ἀπιστίας καὶ προδοσίας διδασκάλους ὄντας, καὶ πλεῖστα νομίζοντες ὠφελεῖσθαι τὸν ἐλάχιστα τῷ δικαίῳ χρώμενον.

Τότε δ' οὖν εἰς Ἤπειρον ἐκπεσόντι τῷ Πύῤῥῳ, καὶ προεμένῳ Μακεδονίαν, ἡ μὲν τύχη παρεῖχε χρῆσθαι τοῖς παροῦσιν ἀπραγμόνως, καὶ ζῆν ἐν εἰρήνῃ βασιλεύοντα τῶν οἰκείων· ὁ δὲ, τὸ μὴ παρέχειν ἑτέροις κακὰ, μηδὲ ἔχειν ὑφ'

berent fidem, ſed caverent ne ullum poſthac regem, ſi ſaperent, admitterent in urbem, aut portas ei aperirent. Inde pacem fecit cum Demetrio. Mox illo in Aſiam avecto, impulſus denuo ab Lyſimacho, Theſſaliam ſolicitavit, & præſidia ejus in Græcia oppugnavit, quod in bello Macedonibus quam in otio uteretur melioribus, nec ſane eſſet bene ad quietem ipſe comparatus. Denique devicto in Syria Demetrio, ſecurus jam Lyſimachus & negotiis vacuus, movit confeſtim in Pyrrhum. Quum ad Edeſſam haberet hic ſtativa, incidit in commeatum, qui ei ſupportabatur, eumque abſtulit. Ita annonæ difficultate primum oppreſſit eum, deinde principes Macedonum literis & nuntiis corrupit, objiciens eis quod peregrinum, & cujus majores ſemper ſerviiſſent Macedonibus, eum feciſſent dominum, amicos vero & familiares Alexandri extruderent Macedonia. Atque ita multis impulſis attonitus Pyrrhus diſceſſit cum Epiroticis & ſocialibus copiis, atque eadem qua acceperat, amiſit ratione Macedoniam. Quare non habent reges, quod objiciant vulgo pro utilitate varianti. Nam ea re imitatur illos ipſos, qui perfidiæ & proditionis ſunt magiſtri: quique eum maxime utilem ſibi ipſi cenſent, qui quam remotiſſime abeſt a juſtitia.

In Epirum ergo tunc redacto Pyrrho Macedonia amiſſa, dedit facultatem fortuna rebus ſuis quiete fruendi, atque inter ſuos regnanti vivendi in otio. Verum ille niſi fatigaret alios, vel ab aliis ipſe fati-

ὑφ' ἑτέρων, ἄλην τινὰ ναυτιώδη νομίζων· ὥσπερ ὁ Ἀχιλλεὺς οὐκ ἔφερε τὴν χολήν,

-----------ἀλλὰ φθινύθεσκε φίλον κῆρ,

Αὖθι μένων, ποθέεσκε δ' ἀϋτήν τε πτόλεμόν τε.

δεόμενος δ' οὖν ἔλαβε πραγμάτων καινῶν τοιαύτην ὑπόθεσιν. Ῥωμαῖοι Ταραντίνοις ἐπολέμουν. οἱ δέ, μήτε φέρειν τὸν πόλεμον δυνάμενοι, μήτε θέσθαι θρασύτητι καὶ μοχθηρίᾳ δημαγωγῶν, ἐβουλεύοντο ποιεῖσθαι Πύῤῥον ἡγεμόνα καὶ καλεῖν ἐπὶ τὸν πόλεμον, ὡς σχολὴν ἄγοντα πλείστην τῶν βασιλέων, καὶ στρατηγὸν ὄντα δεινότατον. τῶν δὲ πρεσβυτέρων καὶ νοῦν ἐχόντων πολιτῶν οἱ μὲν ἄντικρυς ἐνιστάμενοι πρὸς τὴν γνώμην, ἐξέπιπτον ὑπὸ κραυγῆς καὶ βίας τῶν πολλῶν· οἱ δὲ ταῦτα ὁρῶντες, ἀπέλειπον τὰς ἐκκλησίας. εἷς δέ τις ἀνὴρ ἐπιεικής, Μέτων ὄνομα, τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐν ᾗ τὸ δόγμα κυροῦν ἔμελλον ἐνστάσης, καὶ τοῦ δήμου καθεζομένου, λαβὼν στέφανον τῶν ἑώλων καὶ λαμπάδιον, ὥσπερ οἱ μεθύοντες, αὐλητρίδος ὑφηγουμένης αὐτῷ, πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐκώμαζεν. οἷα δὲ ἐν ὄχλῳ, δημοκρατίας κόσμον οὐκ ἐχούσης, οἱ μὲν ἐκρότουν ἰδόντες, οἱ δὲ ἐγέλων· ἐκώλυε δὲ οὐδείς, ἀλλὰ καὶ τὸ γύναιον αὐλεῖν, κἀκεῖνον ᾄδειν ἐκέλευον εἰς μέσον προσελθόντα. καὶ τοῦτο ποιήσειν ἐπίδοξος ἦν. γενομένης δὲ σιωπῆς, Ἄνδρες, ἔφη, Ταραντῖνοι καλῶς ποιεῖτε, παίζειν καὶ κωμάζειν, ἕως ἔξεστι, τοῖς βουλομένοις μὴ φθονοῦντες. ἐὰν δὲ σωφρονῆτε, καὶ πάντες ἀπολαύσετε ἔτι τῆς ἐλευθερίας, ὡς ἕτερα πράγματα καὶ βίον καὶ δίαιταν ἕξοντες, ὅταν Πύῤῥος εἰς τὴν πόλιν παραγένηται.

fatigaretur, vitam præ ſocordia nauſeoſam exiſtimans, ſicut Achilles impatiens erat otii:

——— *at charo pectore tabem*

Traxit ibi reſidens, aciem bellumque ſitivit.

Anxio igitur novarum rerum hæc ſuppeditavit materia. Romani bellum faciebant Tarentinis. Qui pares quum eis armis non eſſent, neque poſſent ea ob ferocitatem & pravitatem concionatorum ſuorum deponere, deliberabant accire Pyrrhum, & eum ducem facere belli, quod præ cæteris regibus maxime eſſet in otio, & magnam belli gerendi peritiam haberet. At majores natu cives & ſani, partim quum huic conſilio aperte reniterentur, clamore & impetu plebis exploſi fuerunt, partim ubi hæc videre, temperarunt concionibus. Unus Meton nomine probus vir, illucente die, quo ſanciendum decretum erat, quum populus conſediſſet, ſumit ebriorum more coronam marcidam & faculam, ac tibicine præeunte ludibundus eſt concionem ingreſſus. Ibi, ut fit in multitudine liberæ civitatis incompoſita, alii ad id ſpectaculi applaudebant, ridebant alii, nemo interpellabat, immo hortabantur etiam procederent in medium; & mulierem, ut tibia, illum ut voce caneret; idque opinabantur facturum. Silentio autem facto, Bene facitis (inquit) Tarentini, qui ludere & ſaltare cuilibet, dum licet, permittitis: quod ſi ſapiatis, omnes item fruemini vos libertate. Quando alia negotia, alia vita & vivendi ratio erunt ſumenda, ubi urbem Pyrrhus ingreſſus erit.

ται. ταῦτα ῥηθέντα τοὺς πολλοὺς ἔπεισε τῶν Ταραντίνων, καὶ θροῦς διέδραμε τῆς ἐκκλησίας, ὡς εὖ λεγομένων. οἱ δὲ τοὺς Ῥωμαίους δεδιότες, μὴ γινομένης εἰρήνης ἐκδοθῶσι, τόν τε δῆμον ἐλοιδόρουν, εἰ φέρει πράως ἐπικωμαζόμενος οὕτως ἀσελγῶς, καὶ παροινούμενος, τόν τε Μέτωνα συστραφέντες ἐξέβαλον. οὕτω δὲ τοῦ δόγματος κυρίου γενομένου, πρέσβεις ἔπεμψαν εἰς Ἤπειρον, οὐχ αὐτῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἰταλιωτῶν δῶρα τῷ Πύῤῥῳ κομίζοντας, καὶ λέγοντας ὡς ἡγεμόνος ἔμφρονος δέονται καὶ δόξαν ἔχοντος. δυνάμεις δὲ αὐτόθεν ὑπάρξουσι μεγάλαι παρά τε Λευκανῶν καὶ Μεσαπίων, καὶ Σαυνιτῶν, καὶ Ταραντίνων εἰς δισμυρίους ἱππεῖς· πεζῶν δὲ ὁμοῦ πέντε καὶ τριάκοντα μυριάδες. ταῦτα οὐ μόνον αὐτὸν ἐπῆρε τὸν Πύῤῥον, ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἠπειρώταις προθυμίαν ἐνέβαλε καὶ ὁρμὴν τῆς στρατείας.

Ἦν δέ τις Κινέας, Θεσσαλὸς ἀνὴρ, τῷ μὲν φρονεῖν δοκῶν ἱκανὸς εἶναι, Δημοσθένους δὲ τοῦ ῥήτορος ἀκηκοὼς, ἐδόκει μόνος μάλιστα τῶν τότε λεγόντων, οἷον ἐν εἰκόνι, τῆς ἐκείνου δυνάμεως καὶ δεινότητος ἀναμιμνήσκειν τοὺς ἀκούοντας. συνὼν δὲ τῷ Πύῤῥῳ, καὶ πεμπόμενος ἐπὶ τὰς πόλεις, ἐβεβαίου τὸ Εὐριπίδειον, ὅτι πᾶν ἐξαιρεῖ λόγος,

Ὃ καὶ σίδηρος πολεμίων δράσειεν ἄν.

ὁ γοῦν Πύῤῥος ἔλεγε πλείονας πόλεις ὑπὸ Κινέου τοῖς λόγοις, ἢ τοῖς ὅπλοις ὑφ᾽ ἑαυτοῦ προσῆχθαι· καὶ διετέλει τὸν ἄνδρα τιμῶν ἐν τοῖς μάλιστα καὶ χρώμενος. οὗτος οὖν τὸν Πύῤῥον ὡρμημένον τότε ὁρῶν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, εἰς λόγους ἀπηγάγετο τοιούτους, ἰδὼν σχολάζοντα, Πολεμισταὶ μὲν, ὦ Πύῤ-
ῥε,

erit. Moverunt ea verba plebem Tarentinam, ac murmur dictis aſſentientium perſuaſit concionem. At qui timebant a Romanis, ne ſi pax conveniſſet, ipſi dederentur, increpitaverunt populum probris, quod tam petulanter ludibrio haberi ſe & oſtentui ferret leniter, Metonemque globo facto ejecerunt. Ita decreto facto, legatos mittunt in Epirum, qui non ſuo tantum, ſed Italicorum etiam nomine dona Pyrrho ferant, eique exponant, prudente ſibi duce & celebri opus eſſe: copias vero Italiam ingentes ad efficienda equitum viginti millia, peditum ferme ad trecenta quinquaginta millia ex Lucanis, Meſſapiis, Samnitibus, Tarentinis ſuppeditaturam. Hæc non Pyrrhum modo excitaverunt, ſed Epirotas quoque ad eam ſuſcipiendam expeditionem acuerunt impuleruntque.

Erat Cineas quidam Theſſalus, non pœnitendæ prudentiæ habitus, auditor Demoſthenis oratoris, qui inter omnes hujus temporis diſertos unus tanquam in ſimulacro illius eloquentiam & vehementiam revocabat auditoribus in memoriam. Hic erat in familia Pyrrhi, & quum ad civitates mitteretur, ſuffragabatur Euripidis dicto, omne id expugnare

Facunda verba, quod minax ferrum poteſt.

Pyrrhus certe profitebatur urbes plures per Cineam oratione quam armis ab ſe ſubactas. Habebat eum perpetuo in honore, ejuſque utebatur maximis in rebus opera. Qui Pyrrhum cernens flagrare cupiditate hujus in Italiam expeditionis, ſermones intulit per otium hujuſcemodi: Bellatores, Pyrrhe,

rhe,

ῥε, Ῥωμαῖοι λέγονται, καὶ πολλῶν ἐθνῶν μαχίμων ἄρχοντες. εἰ δὲ δοίη Θεὸς περιγενέσθαι τῶν ἀνδρῶν, τί χρησόμεθα τῇ νίκῃ; καὶ ὁ Πύῤῥος, Ἐρωτᾷς, εἶπεν, ὦ Κινέα, πρᾶγμα φαινόμενον. οὔτε βάρβαρος ἡμῖν ἐκεῖ πόλις, οὔτε Ἑλληνὶς ἀξιόμαχος, Ῥωμαίων κρατηθέντων· ἀλλ' ἕξομεν εὐθὺς Ἰταλίαν ἅπασαν, ἧς μέγεθος καὶ ἀρετὴν καὶ δύναμιν ἄλλῳ πού τινὶ μᾶλλον ἀγνοεῖν ἢ σοὶ προσήκει. μικρὸν οὖν ἐπισχὼν ὁ Κινέας, Ἰταλίαν δὲ, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, λαβόντες, τί ποιήσομεν; καὶ ὁ Πύῤῥος, οὔπω τὴν διάνοιαν αὐτοῦ καθορῶν, Ἐγγὺς, εἶπεν, ἡ Σικελία χεῖρας ὀρέγει, νῆσος εὐδαίμων καὶ πολυάνθρωπος, ἁλῶναι δὲ ῥᾴστη. στάσις γὰρ, ὦ Κινέα, πάντα νῦν ἐκεῖνα καὶ ἀναρχία πόλεων, καὶ δημαγωγῶν ὀξύτης, Ἀγαθοκλέους ἐκλελοιπότος. Εἰκότα, ἔφη, λέγεις, ὁ Κινέας, ἀλλ' εἰ τοῦτο πέρας ἡμῖν τῆς στρατείας, λαβεῖν Σικελίαν; Θεὸς, ἔφη ὁ Πύῤῥος, νικᾶν διδοίη καὶ κατορθοῦν. τούτοις δὲ προαγῶσι χρησόμεθα πραγμάτων μεγάλων. τίς γὰρ ἂν ἀπόσχοιτο Λιβύης καὶ Καρχηδόνος ἐν ἐφικτῷ γενομένης, ἣν Ἀγαθοκλῆς ἀποδρὰς ἐκ Συρακουσῶν κρύφα, καὶ περάσας ναυσὶν ὀλίγαις, λαβεῖν παρ' οὐδὲν ἦλθεν; ὅτι δὲ τούτων κρατήσασιν ἡμῖν οὐδεὶς ἀντιστήσεται τῶν νῦν ὑβριζόντων πολεμίων, τί ἂν λέγοι τις; οὐδὲν, ὁ Κινέας εἶπεν· δῆλον γὰρ ὅτι καὶ Μακεδονίαν ἀναλαβεῖν, καὶ τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν ὑπάρχει βεβαίως ἀπὸ τηλικαύτης δυνάμεως. γενομένων δὲ πάντων ὑφ' ἡμῖν, τί ποιήσομεν; καὶ ὁ Πύῤῥος ἐπιγελάσας, Σχολὴν, ἔφη, ἄξομεν πολλὴν, καὶ κώθων, ὦ μακάριε, καθημερινὸς ἔσται, καὶ διὰ λόγων συνόντες ἀλλήλους εὐφρανοῦμεν. ἐνταῦθα

δὲ

rhe, feruntur Romani, & bellicoſis gentibus imperare multis. Quos ſi Deus ſuperare conceſſerit nobis, quo utemur victoria? Cui Pyrrhus, Rem planam (inquit) Cinea rogas. Nulla ſupererit illic civitas vel barbara vel Græca, quæ devictis Romanis nos queat ſuſtinere: verum illico totam tenebimus Italiam, cujus magnitudinem, virtutem, opes, ſi quem alium, te certe non eſt par latere. Ubi pauliſper ſubticuit Cineas, Occupata (inquit) Italia, rex, quid agemus? Pyrrhus, qui nondum mentem ejus perſpiceret, Vicina (infit) Sicilia eſt, manus porrigit, dives inſula & populoſa & captu facilis. Nam ab Agathoclis exceſſu ſeditionibus illic omnia licentiaque civitatum, & præcipitantia tenentur concionatorum. Probabilia (inquit) narras, Cineas. Sed quid? num Sicilia occupata finis erit belli? Tantum Deus (inquit) victoriam & ſucceſſum tribuat. His ingentium argumentorum utemur præludiis. Quis enim Africa temperet & Carthagine, quæ tum erit ad nutum, quam profugus clam ex Sicilia, quum paucis navibus trajeciſſet, pene cepit Agathocles? Quibus ſuperatis, illorum qui nunc laceſſunt nos, haud inficias ibis reſiſtere nobis nullum poſſe. Minime vero, inquit Cineas: ſiquidem planum eſt iſtis viribus nos Macedoniam recuperare, & Græciæ ſine dubio imperium valere tenere. Verum ubi rerum potiti erimus, quid tum? Ridens Pyrrhus, in alto otio (inquit) vivemus, bone vir, compotabimus quotidie, & mutuis inter nos ſermonibus oblectabimur. Huc

Ci-

δὲ τῶν λόγων καταστήσας τὸν Πύῤῥον ὁ Κινέας, Εἶτα, ἔφη, τί νῦν ἐμποδὼν ἐστιν ἡμῖν βουλομένοις, κώθωνι χρήσασθαι καὶ σχολάζειν μετ' ἀλλήλων, εἰ ταῦτα ἔχομεν ἤδη, καὶ πάρεστιν ἀπραγμόνως, ἐφ' ἃ δι' αἵματος καὶ πόνων μεγάλων καὶ κινδύνων μέλλομεν ἀφίξεσθαι, πολλὰ καὶ δράσαντες ἑτέρους κακὰ καὶ παθόντες. τούτοις τοῖς λόγοις ἠνίασε μᾶλλον ἢ μετέθηκε τὸν Πύῤῥον ὁ Κινέας, νοήσαντα μὲν ὅσην ἀπέλιπεν εὐδαιμονίαν, ὧν δὲ ὠρέγετο τὰς ἐλπίδας ἀφεῖναι μὴ δυνάμενον.

Πρῶτον μὲν οὖν ἀπέστειλε τὸν Κινέαν τοῖς Ταραντίνοις, στρατιώτας ἄγοντα τρισχιλίους· ἔπειτα πολλῶν ἱππηγῶν καὶ καταφράκτων, καὶ πορθμείων παντοδαπῶν ἐκ Τάραντος κομισθέντων, ἐνεβίβαζεν ἐλέφαντας εἴκοσι, καὶ τρισχιλίους ἱππεῖς, πεζοὺς δὲ δισμυρίους, καὶ δισχιλίους τοξότας, καὶ σφενδονήτας πεντακοσίους. γενομένων δὲ πάντων ἑτοίμων, ἀναχθεὶς ἔπλει· καὶ μέσον ἔχων τὸν Ἰόνιον, ἁρπάζεται βορέᾳ ἀνέμῳ, παρ' ὥραν ἐκραγέντι. καὶ βιασθεὶς, αὐτὸς μὲν ἀρετῇ καὶ προθυμίᾳ ναυτῶν καὶ κυβερνητῶν ἐξανέφερε, καὶ προσανῆγε τῇ γῇ πολυπόνως καὶ παραβόλως. τοῦ δὲ ἄλλου στόλου συγχυθέντος, καὶ τῶν νεῶν σκεδασθεισῶν, αἱ μὲν ἀποσφαλεῖσαι τῆς Ἰταλίας ἐξεώσθησαν εἰς τὸ Λιβυκὸν καὶ Σικελικὸν πέλαγος· τὰς δὲ ὑπερβαλεῖν μὴ δυνηθείσας ἄκραν Ἰαπυγίαν νύξ τε κατελάμβανε, καὶ πολλὴ καὶ χαλεπὴ θάλασσα παίουσα πρὸς χωρία δύσορμα καὶ τυφλὰ, πάσας διέφθειρε, πλὴν τῆς βασιλικῆς. αὕτη δὲ, πλαγίου μὲν ἔτι ὄντος τοῦ κύματος, ἠμύνετο καὶ διέφυγε μεγέθει καὶ ῥώμῃ τὰς ἐπιβολὰς τῆς θαλάσσης· ἐπεὶ δὲ περιελθὸν ἀπὸ γῆς ἀπλώ-

Cineas Pyrrhum quum deduxiſſet ſermone, Et nunc quid (inquit) obſtat, quo minus compotemus, atque otium inter nos traducamus, quum jam teneamus hæc, & citra negotium ad manum ſint, quæ per ſanguinem, per multos ſudores, per diſcrimina petituri ſumus, multaſque calamitates allaturi aliis & accepturi? His verbis Pyrrhum Cineas fatigavit magis quam deterruit, reputantem quidem quantam relinqueret fœlicitatem, ſed eorum quæ appetebat, deponendi ſpem impotentem.

Primum igitur Cineam Tarentinis cum tribus millibus militum miſit. Hinc multis navibus, quas hippagogás vocant, tectis inſuper & diverſis pontonibus Tarento adductis, elephantos viginti, equitum tria, peditum viginti, ſagittariorum duo millia, & funditores quingentos impoſuit. Omnibus inſtructis ſolvit claſſem. In altum provectum, quum medium teneret mare Ionicum, corripuit præter anni articulum coortus Boreas. Vim venti tamen virtute & promptitudine nautarum ac gubernatorum ſuperavit, terræque multo labore & periculo appropinquavit. Claſſe disjecta reliqua, naves diverſæ partim rejectæ ab Italia atque in Libycum & Siculum pelagus expulſæ ſunt: alias, quum Iapygium promontorium ſuperare non valerent, nox oppreſſit. Quas quia crebræ ſævæque undæ ad importuoſa loca & cæca impellerent, omnes præter regiam afflixerunt. Hæc, quamdiu ex alto volveretur fluctus, reſtitit & ſuſtinuit mole atque robore impetum maris. Verum ubi circumegit ſe ven-

ἀπηλιώτα τὸ πνεῦμα, καὶ κίνδυνον εἶχεν ἡ ναῦς ἀντίπρωρος ἱσταμένη πρὸς κλύδωνα πολὺν ἀναῤῥαγῆναι· τὸ δὲ ἐφέντας αὖθις ἠγριωμένῳ πελάγει καὶ πνεύματι τροπὰς λαμβάνοντι παντοδαπὰς φέρεσθαι, φοβερώτατον ἐφαίνετο τῶν παρόντων κακῶν· ἄρας ὁ Πύῤῥος αὐτὸν ἀφῆκεν εἰς θάλασσαν, καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν δορυφόρων εὐθὺς ἦν ἅμιλλα καὶ προθυμία περὶ αὐτόν. ἡ δὲ νὺξ καὶ τὸ κῦμα μετὰ ψόφου μεγάλου καὶ τραχείας ἀνακοπῆς χαλεπὴν ἐποίει τὴν βοήθειαν· ὥστε μόλις τῆς ἡμέρας ἤδη μαραινομένου τοῦ πνεύματος ἐκπεσεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, τῷ μὲν σώματι παντάπασιν ἀδυνάτως ἔχοντα, τόλμῃ δὲ καὶ ῥώμῃ τῆς ψυχῆς ἀντιαίροντα πρὸς τὴν ἀπορίαν. ἅμα δὲ οἵ τε Μεσάπιοι καθ' οὓς ἐξεβράσθη, συνέθεον βοηθοῦντες ἐκ τῶν παρόντων προθύμως, καὶ προσεφέροντο τῶν σωζομένων ἐνίαις νεῶν· ἐν αἷς ἦσαν ἱππεῖς μὲν ὀλίγοι παντάπασι, πεζοὶ δὲ δισχιλίων ἐλάττους, ἐλέφαντες δὲ δύο.

Τούτους ἀναλαβὼν ὁ Πύῤῥος ἐβάδιζεν εἰς Τάραντα. καὶ τοῦ Κινέου προαγαγόντος εἰς συνάντησιν, ὡς ἤσθετο τοὺς στρατιώτας, παρελθὼν οὐδὲν ἀκόντων οὐδὲ πρὸς βίαν ἔπραττε τῶν Ταραντίνων, ἕως ἀνεσώθησαν αἱ νῆες ἐκ τῆς θαλάττης, καὶ συνῆλθεν ἡ πλείστη τῆς δυνάμεως. τηνικαῦτα δὲ ὁρῶν τὸ πλῆθος ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης μήτε σώζεσθαι δυνάμενον, μήτε σώζειν, ἀλλ' οἷον ἐκείνου προπολεμοῦντος οἴκοι καθῆσθαι περὶ λουτρὰ καὶ συνουσίας γινόμενον, ἀπέκλεισε μὲν τὰ γυμνάσια καὶ τοὺς περιπάτους, ἐν οἷς ἀλύοντες ὑπὲρ τῶν πραγμάτων λόγῳ διεστρατήγουν, πότους δὲ καὶ κώμους καὶ θαλίας ἀκαίρους ἀνεῖλεν. ἐκάλει δὲ πρὸς τὰ ὅπλα, καὶ περὶ τοὺς καταλόγους τῶν στρα-
τευομένων

ventus & a terra reflavit, periculumque fuit ne prora navis adverſa vi percuſſa undarum perfringeretur: horrendiſſimum autem præſentium malorum videbatur iterum ſævienti eam pelago & flatui crebro varianti permittere, abjecit ſe in mare Pyrrhus. Ibi amici ejus & ſatellites pro ſe quiſque certaverunt ad eum eripiendum enixe. At nox fluctuſque ingenti cum fragore & aſpero repercuſſu magnopere remorati ſunt opem ferentes. Ita vix tandem luce orta cadente vento in terram evaſit, corpore quidem prorſus invalidus, ſed animi magnitudine & vi adverſus difficultates reluctans. Simul Meſſapii, quorum in littus eſt ejectus, pro præſentibus facultatibus ad ferendum ſedulo auxilium concurrerunt, ac nonnullas naves quæ ex tempeſtate emergebant collegerunt. In his equites erant perpauci, peditum duo millia minus, elephanti duo.

His copiis Pyrrhus profectus eſt Tarentum. Cineas de adventu ejus certior factus, proceſſit ei cum militibus obviam. Ad hunc modum urbem ingreſſus, nihil invitis Tarentinis nec coactis inſtituit, uſquedum incolumes ex mari adfuerunt naves, & exercitus maxima ex parte convenit. Tunc multitudinem advertens, niſi acriter compulſam, neque ſervari ipſam neque ſervare poſſe alios, ſed tanquam ipſo propugnante, domi reſidere balneis indulgentem & conviviis; gymnaſia ambulationeſque, in quibus ſpatiantes diſpenſabant res gerendas verbis, occluſit: compotationibus, comeſſationibus, & ludis intempeſtivis interdixit. Ad arma autem eos vocavit, in delectibuſque juventutis

τευομένων ἀπαραίτητος ἦν καὶ λυπηρός· ὥστε πολλοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἀπελθεῖν, ἀηθείᾳ τοῦ ἄρχεσθαι, δουλείαν τὸ μὴ πρὸς ἡδονὴν ζῆν καλοῦντας. ἐπεὶ δὲ Λαιβῖνος ὁ τῶν Ῥωμαίων ὕπατος ἠγγέλλετο πολλῇ στρατιᾷ χωρεῖν ἐπ' αὐτὸν, ἅμα τὴν Λευκανίαν διαπορθῶν, οὐδέπω μὲν οἱ σύμμαχοι παρῆσαν αὐτῷ· δεινὸν δὲ ποιούμενος ἀνασχέσθαι, καὶ περιιδεῖν τοὺς πολεμίους ἐγγυτέρω προσιόντας, ἐξῆλθε μετὰ τῆς δυνάμεως, προπέμψας κήρυκα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, εἰ φίλον ἐστὶν αὐτοῖς πρὸ πολέμου δίκας λαβεῖν παρὰ τῶν Ἰταλιωτῶν, αὐτῷ δικαστῇ καὶ διαλλακτῇ χρησαμένους. ἀποκριναμένου δὲ τοῦ Λαιβίνου, μήτε διαλλακτὴν Πύῤῥον αἱρεῖσθαι Ῥωμαίους, μήτε δεδοικέναι πολέμιον, προελθὼν κατεστρατοπέδευσεν ἐν τῷ μεταξὺ πεδίῳ Πανδοσίας πόλεως καὶ Ἡρακλείας. πυθόμενος δὲ τοὺς Ῥωμαίους ἐγγὺς εἶναι, καὶ πέραν τοῦ Σίριος ποταμοῦ καταστρατοπεδεύειν, προσίππευσε τῷ ποταμῷ θέας ἕνεκα· καὶ κατιδὼν τάξιν τε καὶ φυλακὰς καὶ κόσμον αὐτῶν, καὶ τὸ σχῆμα τῆς στρατοπεδείας, ἐθαύμασε, καὶ τῶν φίλων προσαγορεύσας τὸν ἐγγυτάτω, τάξις μὲν, εἶπεν, ὦ Μεγάκλεις, αὕτη τῶν βαρβάρων, οὐ βάρβαρος, τὸ δὲ ἔργον εἰσόμεθα. καὶ διὰ φροντίδος ἔχων ἤδη τὸ μέλλον, ἔγνω τοὺς συμμάχους ἀναμένειν. τοῖς δὲ Ῥωμαίοις, ἂν πρότερον ἐπιχειρῶσι διαβαίνειν, ἐπέστησε φυλακὴν ὑπὲρ τοῦ ποταμοῦ τὴν εἴρξουσαν. οἱ δὲ, ἅπερ ἐκεῖνος ἔγνω περιμένειν, φθῆναι σπεύδοντες, ἐνεχείρουν τῇ διαβάσει, κατὰ πόρον μὲν οἱ πεζοὶ, πολλαχόθεν δὲ οἱ ἱππεῖς διεξελαύνοντες τὸν ποταμόν· ὥστε δείσαντας τὴν κύκλωσιν ἀναχωρεῖν τοὺς Ἕλληνας. αἰσθόμενον δὲ τὸν Πύῤῥον καὶ διαταραχθέντα, τοῖς μὲν ἡγεμόσι τοῦ πεζοῦ

παρεγ-

ventutis ſeverus & durus fuit. Unde reliquerunt urbem multi, qui inſolentia parendi, quod non liceret in deliciis vivere, ſervitutem vocabant. Poſtquam vero Lævinum Romanum conſulem nuntiatum eſt ingenti exercitu in ipſum movere, ſimulque evaſtare Lucaniam, quamvis nondum convenerant ad eum ſocii, quia tamen fœdum ducebat pati & ſinere ut accederent hoſtes propius, ſigna movit, præmiſitque ad Romanos caduceatorem, placeretne eis ante quam arma moverent, ut ſe judice & diſceptatore ipſis ſatisfacerent Itali. Quum reſponſum Lævinus dediſſet, neque diſceptatorem populum Romanum Pyrrhum capere, neque formidare hoſtem, progreſſus caſtra medio campo inter Pandoſiam urbem & Heracleam metatus eſt. Ut intellexit in propinquo Romanos eſſe, & ultra Sirin amnem caſtra ponere, excurrit ſpeculandi cauſa ad amnem. Ubi ordinem, ſtationes, digeſtionem eorum, & figuram caſtrorum contemplatus eſt, obſtupuit, appellanſque unum ex amicis, qui proxime aſtabat, Ordo hic (inquit) Megacle barbarorum, non eſt barbarus; facta ipſa experiemur. Jamque ſolicitus de eventu rei, conſtituit operiri ſocios. Interim flumini appoſuit ſtationem, quæ impediret, ſi tranſitum Romani prius tentarent. At hi, quæ expectare ille deliberaverat, ea prævertere maturantes, parabant tranſire: ac vado pedites, equites diverſis locis tranſmittebant. Unde veriti ne circumvenirentur, recipiebant ſe Græci. Pyrrhus eo nuntiato perculſus, præcepit peditum ducto-

παρεγγυᾷν εὐθὺς εἰς τάξιν καθίστασθαι, καὶ περιμένειν ἐν τοῖς ὅπλοις, αὐτὸν δὲ τοῖς ἱππεῦσι παρεξελάσαι τρισχιλίοις οὖσιν, ἐλπίζοντα διαβαίνοντας ἔτι καὶ διεσπασμένους ἀτάκτους λήψεσθαι τοὺς Ῥωμαίους. ἐπεὶ δὲ ἑώρα θυρεούς τε πολλοὺς ὑπερφαινομένους τοῦ ποταμοῦ, καὶ τοὺς ἱππεῖς ἐπελαύνοντας ἐν τάξει, συστρέψας ἐνέβαλε πρῶτος, αὐτόθεν τε περίοπτος ὢν ὅπλων κάλλει καὶ λαμπρότητι κεκοσμημένων περιττῶς, καὶ τὴν δόξαν ἐπιδεικνύμενος ἔργοις οὐκ ἀποδέουσαν αὐτοῦ τῆς ἀρετῆς. μάλιστα δὲ, ὅτι τὰς χεῖρας καὶ τὸ σῶμα παρέχων τῷ ἀγῶνι, καὶ τοὺς καθ' αὐτὸν ἀμυνόμενος ἐῤῥωμένως, οὐ συνεχεῖτο τὸν λογισμὸν, οὐδὲ τοῦ φρονεῖν ἐξέπιπτεν, ἀλλ' ὥσπερ ἔξωθεν εὖ φρονῶν, διεκυβέρνα τὸν πόλεμον, αὐτὸς μεταθέων ἑκασταχόσε, καὶ παραβοηθῶν τοῖς ἐκβιάζεσθαι δοκοῦσιν. ἔνθα δὴ Λεονάτος ὁ Μακεδὼν, ἄνδρα κατιδὼν Ἰταλὸν ἐπέχοντα τῷ Πύῤῥῳ, καὶ τὸν ἵππον ἀντιπαρεξάγοντα, καὶ συμμεθιστάμενον ἀεὶ καὶ συγκινούμενον, ὁρᾷς, εἶπεν, ὦ βασιλεῦ, τὸν βάρβαρον ἐκεῖνον, ὃν ὁ μέλας ἵππος ὁ λευκόπους φέρει; μέγα τι βουλευομένῳ καὶ δεινὸν ὅμοιός ἐστι. σοὶ γὰρ ἐνορᾷ, καὶ πρὸς σὲ τέταται, πνεύματος μεστὸς ὢν καὶ θυμοῦ, τοὺς δὲ ἄλλους ἐᾷ χαίρειν. ἀλλὰ σὺ φυλάττου τὸν ἄνδρα. καὶ ὁ Πύῤῥος ἀπεκρίνατο, τὸ μὲν εἱμαρμένον, ὦ Λεονάτε, διαφυγεῖν ἀδύνατον· χαίρων δὲ οὔτε οὗτος οὔτε ἄλλος τις Ἰταλῶν εἰς χεῖρας ἡμῖν συνείσιν. ἔτι ταῦτα προσδιαλεγομένων, ὁ Ἰταλὸς διαλαβὼν τὸ δόρυ, καὶ συστρέψας τὸν ἵππον, ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Πύῤῥον. εἶτα ἅμα παίει μὲν αὐτὸς τῷ δόρατι τοῦ βασιλέως τὸν ἵππον, παίει δὲ τὸν ἐκείνου παραλαβὼν ὁ Λεονάτος. ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἵππων πεσόντων, τὸν μὲν Πύῤῥον οἱ φίλοι πε-

ρισχόντες

ductoribus, ut extemplo aciem inſtruerent, & armati conſiſterent. Evectus ipſe cum equitatu (tria millia erant) ſperabat in tranſitu adhuc diſſipatos & inconditos oppreſſurum ſe Romanos. Ut vero frequentia ſcuta contemplatus eſt ſuper fluvium extantia, equiteſque ordine invehere, globo facto intulit ſe primus, jam ſtatim armis conſpicuus inſigniter decoris & ſplendidis, atque non inferiorem ſe factis ſtrenuis demonſtrans quam fama nominis ſui; præcipue quod cum manibus & corpore intentus in prœlium eſſet, & cum iis in quos incidiſſet, dimicaret ſtrenue, non turbaretur animo tamen, neque deſtitueretur mente: verum, ut ſi extra pugnam eſſet, gubernaret bonis conſiliis certamen, atque accurreret ipſe ubicunque laborari vidit, ad ferendum auxilium. Hic quum Leonatus Macedo Italum conſpexiſſet intentum in Pyrrhum atque infeſto equo invehentem, ac quo ſe cunque ferret vel moveret affectantem eum, Cernis (inquit) barbarum iſtum, rex, qui in equo nigro albis pedibus ſedet? Præ ſe fert rem magnam & gravem moliri. Nam te intuetur, tibi imminet ſpirituum plenus & animorum, alios omittit. At tu eum cave. Huic Pyrrhus reſpondit, Fatum, Leonate, nulla devites ratione. Sed neque hic neque Italus alius ullus congredietur nobiſcum impune. Dum ita colloquuntur, Italus infeſta lancea admittit equum in Pyrrhum. Tum ſimul ferit equum regis lancea, & illius equum, excipiens Leonatus. Ambobus collapſis equis, abripiunt Pyrrhum circumſiſtentes

4 tentes

εἰσχόντες ἀνήρπασαν, τὸν δὲ Ἰταλὸν μαχόμενον διέφθειραν. ἦν δὲ τῷ γένει Φερεντανὸς, ἴλης ἡγεμὼν, Ὄπλακος ὄνομα.

Τοῦτο δὲ ἐδίδαξε τὸν Πύῤῥον μᾶλλον φυλάττεσθαι· καὶ τοὺς ἱππεῖς ὁρῶν ἐνδιδόντας, μετεπέμπετο τὴν φάλαγγα καὶ παρετάττεν. αὐτὸς δὲ τὴν χλαμύδα καὶ τὰ ὅπλα παραδοὺς ἑνὶ τῶν ἑταίρων Μεγακλεῖ, τοῖς δὲ ἐκείνου τρόπον τινὰ κατακρύψας ἑαυτὸν, ἐπῆγε τοῖς Ῥωμαίοις. δεξαμένων δὲ ἐκείνων καὶ συμβαλόντων, χρόνον τε πολὺν ἐστήκει τὰ τῆς μάχης ἄκριτα, καὶ τροπὰς ἑπτὰ λέγεται φευγόντων ἅμα πάλιν καὶ διωκόντων γενέσθαι. καὶ γὰρ ἡ διάμειψις τῶν ὅπλων ἐν καιρῷ πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ γέγονεν, ἡ τοῦ βασιλέως ὀλίγον ἐδέησεν ἀνατρέψαι τὰ πράγματα, καὶ διαφθεῖραι τὴν νίκην. πολλῶν γὰρ ἐφιεμένων τοῦ Μεγακλέους, ὁ πρῶτος πατάξας καὶ καταβαλὼν αὐτὸν ὄνομα Δέξοος, ἀφαρπάσας τὸ κράνος καὶ τὴν χλαμύδα, τῷ Λαιβίνῳ προσίππευσεν, ἀναδεικνύων ἅμα καὶ βοῶν ἀνῃρηκέναι τὸν Πύῤῥον. τῶν οὖν παρὰ τὰς τάξεις τῶν λαφύρων παραφερομένων καὶ ἀναδεικνυμένων, τοῖς τε Ῥωμαίοις χαρὰ μετ᾽ ἀλαλαγμοῦ, καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἀθυμία καὶ κατάπληξις. ἄχρις οὗ μαθὼν ὁ Πύῤῥος τὸ γιγνόμενον παρήλαυνε γυμνῷ τῷ προσώπῳ, τήν τε δεξιὰν ὀρέγων τοῖς μαχομένοις, καὶ τῇ φωνῇ σημαίνων ἑαυτόν. τέλος δὲ, τῶν θηρίων ἐκβιαζομένων μάλιστα τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τῶν ἵππων, πρὶν ἐγγὺς γενέσθαι, δυσανασχετούντων καὶ παραφερόντων τοὺς ἐπιβάτας, ἐπαγαγὼν τὴν Θεσσαλικὴν ἵππον αὐτοῖς ταρασσομένοις, ἐτρέψατο πολλῷ φόνῳ. Διονύσιος μὲν οὖν ὀλίγῳ τῶν πεντακισχιλίων καὶ μυρίων ἐλάσσονας πεσεῖν ἱστορεῖ Ῥωμαίων,

tentes amici, Italumque occidunt fortiter pugnantem. Fuit hic natione Ferentanus, alæ præfectus, Oplacus nomine.

Hæc res Pyrrhum reddidit cautiorem. Qui gradum referentes cernens equites, phalangem accerſit & inſtruit. Chlamydem ſuam & arma uni tradit ex amicis Megacli, & armis illius quodammodo tegit ſe, atque ita incurrit in Romanos. Quibus illum excipientibus & prœlium ineuntibus diu, mars anceps fuit, vicibuſque ſeptem ferunt hinc inde & terga dediſſe & fugientibus hoſtibus inſtitiſſe. Etenim armorum commutatio in tempore fuit quidem regi ſalutaris, verum res ejus pene evertit & convulſit victoriam. Siquidem quum peterent multi Megaclem, qui princeps eum percuſſit & proſtravit mortuum, Dexous nomine, caſſide detracta & chlamyde advolat ad Lævinum, oſtendens ſimul ea & vociferans interfeciſſe ſe Pyrrhum. Dum ita per ordines transferuntur & oſtentantur ea ſpolia, exultantes Romani tollunt clamorem, Græcos perplexitas & conſternatio occupat; quouſque cognita re, Pyrrhus nudo capite obequitat aciem, dextram porrigens præliantibus, & qui eſſet, voce ſignificans. Elephantis demum Romanos prementibus, quum equi prius quam propius venirent, non ferrent odorem belluarum, ſeſſoreſque auferrent tranſverſos, in turbatos equitatu immiſſo Theſſalico, convertit eos magna cæde in fugam. Dionyſius autor eſt paulo minus quindecim millia cecidiſſe,

ων, Ἱερώνυμος δὲ, μόνους ἑπτακισχιλίους· τῶν δὲ περὶ Πύῤῥον, ὁ μὲν Διονύσιος, μυρίους καὶ τρισχιλίους, ὁ δὲ Ἱερώνυμος, ἐλάττονας τῶν τετρακισχιλίων. κράτιστοι δὲ ἦσαν οὗτοι καὶ τῶν φίλων καὶ τῶν στρατηγῶν, οἷς ὁ Πύῤῥος μάλιστα χρώμενος διετέλει, καὶ πιστεύων ἀπέβαλεν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἔλαβε, τῶν Ῥωμαίων ἐκλιπόντων, καὶ πόλεις συμμαχίδας αὐτῶν προσηγάγετο, καὶ χώραν πολλὴν διεπόρθησε, καὶ προῆλθεν ὅσον μὴ πλέον σταδίων τριακοσίων ἀποσχεῖν τῆς Ῥώμης. ἀφίκοντο δὲ αὐτῷ Λευκανῶν τε πολλοὶ καὶ Σαυνιτῶν μετὰ τὴν μάχην· οὓς ἐμέμψατο μὲν ὑστερήσαντας, ἦν δὲ δῆλος ἡδόμενος καὶ μέγα φρονῶν, ὅτι μόνοις τοῖς μετ᾽ αὐτοῦ Ταραντίνοις ἐκράτησε τῆς μεγάλης Ῥωμαίων δυνάμεως.

Ῥωμαῖοι δὲ Λαιβῖνον μὲν οὐκ ἀπήλλαξαν τῆς ἀρχῆς· καίτοι λέγεται Γάϊον Φαβρίκιον εἰπεῖν, ὡς οὐκ Ἠπειρῶται Ῥωμαίους, ἀλλὰ Πύῤῥος νενικήκει Λαιβῖνον· οἰόμενον οὐ τῆς δυνάμεως ἀλλὰ τῆς στρατηγίας γεγονέναι τὴν ἧτταν. ἀναπληροῦντες δὲ τὰς τάξεις, καὶ συντάττοντες ἑτέρους προθύμως, καὶ λόγους ἀδεεῖς καὶ σοβαροὺς περὶ τοῦ πολέμου λέγοντες, ἔκπληξιν τῷ Πύῤῥῳ παρεῖχον. ἔδοξεν οὖν αὐτῷ πέμψαντι πρότερον διάπειραν λαβεῖν τῶν ἀνδρῶν, εἰ συμβατικῶς ἔχοιεν· ἡγουμένῳ τὸ μὲν ἑλεῖν τὴν πόλιν καὶ κρατῆσαι παντάπασιν, οὐ μικρὸν ἔργον, οὐδὲ τῆς παρούσης δυνάμεως εἶναι, τὴν δὲ φιλίαν καὶ τὰς διαλύσεις κάλλιστα ἔχειν πρὸς δόξαν αὐτῷ μετὰ νίκην. πεμφθεὶς οὖν ὁ Κινέας ἐνετύγχανε τοῖς δυνατοῖς, καὶ δῶρα πᾶσιν αὐτῶν καὶ γυναιξὶν ἔπεμψεν παρὰ τοῦ βασιλέως. ἔλαβε δὲ οὐδεὶς, ἀλλ᾽ ἀπεκρίναντο πάντες καὶ

diſſe, Hieronymus ſeptem millia tantum. De Pyrrhi exercitu tredecim millia Dionyſius, Hieronymus minus quatuor millia. Hi tamen in amicis & ducibus Pyrrhi erant præſtantiſſimi, quos ibi ille amiſit viros, quorum opera præ cæteris uſus fuerat aſſidue, fidebatque. Jam caſtra quoque deſerta ab Romanis cepit, ſocias civitates ab eis alienavit, agros late vaſtavit, eoque eſt progreſſus, ut non plus triginta ſex millia abeſſet ab urbe. A pugna conjunxerunt ſe ei Lucani & Samnites plurimi. Quorum licet incuſaret moram, aperte gaudebat tamen gloriabaturque, quod ſolorum Tarentinorum, qui in præſidiis ſuis erant, virtute ingentes Romanorum copias profligaſſet.

At Romani non abrogaverunt Lævino imperium, quamvis C. Fabricium fama ſit dixiſſe, non ab Epirotis Romanos, ſed Lævinum a Pyrrho victum, cenſens non militibus cladem, ſed duci ferendam expenſam. Jam cohortibus ſupplendis, novis delectibus impigre habendis, intrepide & elate de bello loquendo obſtupefecerunt Pyrrhum. Quare viſum eſt ei prius per legationem Romanos, ad pacemne animi inclinarent, tentare, quod exiſtimaret capere urbem & ſubjugare in expedito non eſſe, neque præſentium copiarum: pacem vero facere & fœdus poſt obtentam victoriam ſibi fore imprimis glorioſum. Mittit igitur Cineam. Hic primores convenit, muneraque his omnibus & eorum conjugibus nomine regis miſit; quæ tamen admiſit nemo, reſponderuntque omnes tam viri quam

καὶ πᾶσαι, ὅτι δημοσίᾳ σπονδῶν γενομένων, καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ὑπάρξει πρόθυμα τῷ βασιλεῖ καὶ κεχαρισμένα. πρὸς δὲ τὴν σύγκλητον ἐπαγωγὰ τοῦ Κινέου πολλὰ καὶ φιλάνθρωπα διαλεχθέντος, ἄσμενοι μὲν οὐδὲν οὐδὲ ἑτοίμως ἐδέχοντο, καίπερ ἄνδρας τε τοὺς ἡλωκότας ἐν τῇ μάχῃ δίχα λύτρων ἀφιέντος αὐτοῖς τοῦ Πύῤῥου, καὶ συγκατεργάσασθαι τὴν Ἰταλίαν ἐπαγγελλομένου, φιλίαν δὲ ἀντὶ τούτων ἑαυτῷ, καὶ τοῖς Ταραντίνοις ἄδειαν, ἕτερον δὲ μηδὲν αἰτουμένου. δῆλοί γε μὴν ἦσαν ἐνδιδόντες οἱ πολλοὶ πρὸς τὴν εἰρήνην, ἡττημένοι τε μεγάλην μάχην, καὶ προσδοκῶντες ἑτέραν ἀπὸ μείζονος δυνάμεως, τῶν Ἰταλικῶν τῷ Πύῤῥῳ προσγεγονότων. ἔνθα δὴ Κλαύδιος Ἄππιος, ἀνὴρ ἐπιφανὴς, ὑπὸ δὲ γήρως ἅμα καὶ πηρώσεως ὀμμάτων ἀπειρηκὼς πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ πεπαυμένος, ἀπαγγελλομένων τότε τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ λόγου κατασχόντος ὡς μέλλει ψηφίζεσθαι τὰς διαλύσεις ἡ σύγκλητος, οὐκ ἐκαρτέρησεν, ἀλλὰ τοὺς θεράποντας ἄρασθαι κελεύσας αὐτὸν, ἐκομίζετο πρὸς τὸ βουλευτήριον ἐν φορείῳ δι' ἀγορᾶς. γενόμενον δὲ πρὸς ταῖς θύραις, οἱ μὲν παῖδες ἅμα τοῖς γαμβροῖς ὑπολαβόντες καὶ περισχόντες εἰσῆγον· ἡ δὲ βουλὴ σιωπὴν αἰδουμένη τὸν ἄνδρα μετὰ τιμῆς ἔσχεν.

Ὁ δὲ αὐτόθεν καταστὰς, Πρότερον μὲν, ἔφη, τὴν περὶ τὰ ὄμματα τύχην ἀνιαρῶς ἔφερον, ὦ Ῥωμαῖοι· νῦν δὲ ἄχθομαι, πρὸς τῷ τυφλὸς εἶναι, μὴ καὶ κωφὸς ὢν, ἀλλ' ἀκούων αἰσχρὰ βουλεύματα καὶ δόγματα ὑμῶν, ἀνατρέποντα τῆς Ῥώμης τὸ κλέος. ποῦ γὰρ ὑμῶν ὁ πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους θρυλ-

λου-

quam mulieres, ſi pax publice conveniſſet, ſuum etiam privatim ipſos promptum ſtudium & obſequium regi præſtituros. In ſenatu vero quum multa Cineas blande & benigne diceret, nihil quicquam libenti vel prompto animo acceperunt, tametſi captos in prœlio offerret ſe Pyrrhus ſine pretio redditurum, atque ad ſubjugandam Italiam operam ſuam polliceretur, nec pro his niſi amicitiam eorum ſibi & Tarentinis ſecuritatem poſtularet quicquam. Multi erant tamen evidenter ad pacem propenſi, quod ingenti ſuperati pugna eſſent, & alteram cum majoribus copiis Italorum Pyrrho adjunctorum expectarent. Ibi Appius Claudius clarus vir, qui ſenectutis & cæcitatis cauſa fatiſcens, republ. abſtinebat, accepta regis legatione, & rumore dilato decreturum ſenatum pacem, non potuit ſibi temperare quin ſervis juberet, ut tollerent ſe & lectica per forum deportarent in curiam. Ut ad valvas pervenerit, exceperunt eum filii pariter & generi, cingenteſque latera ejus introduxerunt. Senatus autem reverentia & honore ejus conticuit.

Ibi illico exorſus dicere, Hactenus (inquit) oculorum incommodum, Patres conſcripti, moleſte tuli, nunc vero quum fœda veſtra conſilia audiam & decreta, quæ urbis gloriam conculcant, grave mihi eſt quod cæcus ſolum, non etiam ſim ſurdus. Ubi nunc veſtra illa apud omnes mortales ſemper ja-

 ctata

λούμενος ἀεὶ λόγος, ὡς, εἰ παρῆν ἐκεῖνος εἰς Ἰταλίαν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, καὶ συνηνέχθη νέοις ἡμῖν καὶ τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἀκμάζουσιν, οὐκ ἂν ὑμνεῖτο νῦν ἀνίκητος, ἀλλ' ἢ φυγὼν ἄν, ἤ που πεσὼν ἐνταῦθα, τὴν Ῥώμην ἐνδοξοτέραν ἀπέλιπε; ταῦτα μέντοι κενὴν ἀλαζονείαν καὶ κόμπον ἀποδείκνυτε, Χάονας καὶ Μολοσσοὺς τὴν ἀεὶ Μακεδόνων λείαν δεδιότες, καὶ τρέμοντες Πύῤῥον, ὃς τῶν Ἀλεξάνδρου δορυφόρων ἕνα γοῦν ἀεὶ περιέπων καὶ θεραπεύων διατετέλεκε. καὶ νῦν οὐ βοηθῶν τοῖς ἐνταῦθα μᾶλλον Ἕλλησιν, ἢ φεύγων τοὺς ἐκεῖ πολεμίους, πλανᾶται περὶ τὴν Ἰταλίαν, ἐπαγγελλόμενος ἡμῖν τὴν ἡγεμονίαν ἀπὸ ταύτης τῆς δυνάμεως, ἣ μέρος μικρὸν αὐτῷ Μακεδονίας οὐκ ἤρκεσε διαφυλάξαι. μὴ τοῦτον οὖν ἀπαλλάξειν νομίζετε, ποιησάμενοι φίλον, ἀλλὰ ἐκείνους ἐπάξεσθαι, καταφρονήσαντας ὑμῶν, ὡς πᾶσιν εὐκατεργάστων, εἰ Πύῤῥος ἄπεισι μὴ δοὺς δίκην ὧν ὕβρισεν, ἀλλὰ καὶ προσλαβὼν μισθὸν τοῦ ἐπεγγελάσαι Ῥωμαίοις, Ταραντίνους καὶ Σαυνίτας. τοιαῦτα τοῦ Ἀππίου διαλεχθέντος, ὁρμὴ παρέστη πρὸς τὸν πόλεμον αὐτοῖς, καὶ τὸν Κινέαν ἀποπέμπουσιν, ἀποκρινάμενοι Πύῤῥον ἐξελθόντα τῆς Ἰταλίας, οὕτως, εἰ δέοιτο, περὶ φιλίας καὶ συμμαχίας διαλέγεσθαι· μέχρι δὲ οὗ πάρεστιν ἐν ὅπλοις, πολεμήσειν αὐτῷ Ῥωμαίους κατὰ κράτος, κἂν ἔτι μυρίους Λαιβίνους τρέψηται μαχόμενος. λέγεται δὲ Κινέαν, ἐν ᾧ ταῦτα ἔπραττεν, ἅμα ποιησάμενον ἔργον καὶ σπουδάσαντα, τῶν τε βίων γενέσθαι θεατὴν, καὶ τῆς πολιτείας τὴν ἀρετὴν κατανοῆσαι, καὶ διὰ λόγων ἐλθόντα τοῖς ἀρίστοις, τά τε ἄλλα τῷ Πύρ-

ῥῳ

ctata oratio, ſi veniſſet in Italiam Alexander magnus, atque arma cum juvenibus nobis & cum parentibus noſtris florentibus contuliſſet, non celebraretur nunc invictus, ſed vel fuga ſua, vel hic cadens Romam nobilitaviſſet? Atqui eam arrogantiam & jactantiam oſtenditis inanem eſſe, qui Chaonas & Moloſſos formidatis perpetuam Macedonum prædam: & expaveſcetis Pyrrhum, qui unum ex Alexandri ſtipatoribus certe perpetuo coluit & obſervavit. Atque hoc tempore, non quo incolentibus Italiam Græcis opem ferat potius, quam quod refugiat illic hoſtes, vagatur in Italia, imperium ſe nobis oſtendens paraturum hiſce copiis, quæ exiguam portionem nequiverunt ipſi retinere Macedoniæ. Nolite ergo putare hunc, ſi ſocietatem pepigeritis cum eo, diſceſſurum, verum illos invitaturum contemnentes vos, ut de quibus facilis futura quibuſvis victoria ſit, ſi ſuas Pyrrhus in nos contumelias non ſolum impune ferat, ſed accipiat inſuper præmium pro ludificatis Romanis, Tarentinos Samniteſque. Sic fatus Appius inflammavit eos ad bellum. Itaque Cineam dimittunt cum hoc reſponſo: Pyrrhus, ubi exceſſerit Italia, tum ſi ſocietatem & amicitiam populi Romani petat, agat ea de re. Quouſque vero in armis erit, perſequentur eum bello Romani, etiamſi ſexcentos Lævinos in prœlio fugaverit. Dicitur autem Cineas, dum Romæ agit, curam intendiſſe atque elaboraſſe, ut mores Romanorum videret, & reipubl. conſideraret diſciplinam. Qui poſtquam in colloquium venit cum proceribus, retuliſſe cum alia Pyrrho,

ρῳ φράσαι, καὶ εἰπεῖν ὡς ἡ σύγκλητος αὐτῷ βασιλέων πολλῶν συνέδριον φανείη· περὶ δὲ τοῦ πλήθους, δεδιέναι μὴ πρός τινα φανῶσι Λερναίαν ὕδραν μαχόμενοι. διπλασίους γὰρ ἤδη τῷ ὑπάτῳ τῶν παρατεταγμένων πρότερον ἠθροῖσθαι, καὶ πολλάκις εἶναι τοσούτους ἔτι τῶν Ῥωμαίων ὅπλα φέρειν δυναμένους.

Ἐκ τούτου πρέσβεις ἀφίκοντο περὶ τῶν αἰχμαλώτων οἱ περὶ Γάϊον Φαβρίκιον, οὗ πλεῖστον ἔφη Ῥωμαίους λόγον ἔχειν ὁ Κινέας, ὡς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πολεμικοῦ, πένητος δὲ ἰσχυρῶς. τοῦτον οὖν ὁ Πύῤῥος ἰδίᾳ φιλοφρονούμενος ἔπειθε λαβεῖν χρυσίον, ἐπ' οὐδενὶ δῆθεν αἰσχρῷ, φιλίας δέ τι τοῦτο καὶ ξενίας ἐπονομάζων σύμβολον. ἀπωσαμένου δὲ τοῦ Φαβρικίου, τότε μὲν ἡσύχασε, τῇ δ' ὑστεραίᾳ βουλόμενος αὐτὸν ἐκπλῆξαι μήπω θεατὴν ἐλέφαντος γεγενημένον, ἐκέλευσε τῶν θηρίων τὸ μέγιστον ἐξοπλισθὲν αὐτοῖς περιστῆσαι κοινολογουμένοις, αὐλαίαν παρατείναντας. ἐγένετο δὴ ταῦτα, καὶ σημείου δοθέντος, ἡ μὲν αὐλαία παρήχθη, τὸ δὲ θηρίον ἄφνω τήν τε προνομαίαν ἀράμενον, ὑπερέσχε τῆς κεφαλῆς τοῦ Φαβρικίου, καὶ φωνὴν ἀφῆκε φοβερὰν καὶ τραχεῖαν. ὁ δὲ ἠρέμα μεταστραφεὶς, καὶ διαμειδιάσας, πρὸς τὸν Πύῤῥον εἶπεν, Οὔτε χθές με τὸ χρυσίον ἐκίνησεν, οὔτε σήμερον τὸ θηρίον. ἐν δὲ τῷ δείπνῳ λόγων παντοδαπῶν γενομένων, πλείστων δὲ περὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν φιλοσόφων, ἔτυχέ πως ὁ Κινέας ἐπιμνησθεὶς τοῦ Ἐπικούρου, καὶ διῆλθεν ἃ λέγουσι περὶ θεῶν καὶ πολιτείας· καὶ τέλος τὸ μὲν ἐν ἡδονῇ τιθέμενοι, πολιτείαν δὲ φεύγοντες ὡς βλάβην καὶ σύγχυσιν τοῦ μακαρίου, τὸ δὲ θεῖον ἀπωτάτω χάριτος

rho, tum dixiſſe, Senatum ſibi multorum regum viſum concilium. De plebe, vereri ſe, ne cum Lernæa quadam hydra videantur pugnare. Quippe duplo majores quam ante copias conſcripſiſſe conſulem: majoremque numerum identidem ſupereſſe Romanorum, qui arma ferre valerent.

Inde legati ad Pyrrhum de captivis redimendis venerunt, atque inter eos C. Fabricius, cujus apud populum Romanum ingens nomen eſſe ut viri boni & bello inſignis, ſed admodum pauperis, oſtendit regi Cineas. Hunc Pyrrhus quum privatim benigne haberet, contendit ut aurum acciperet abs ſe, nullam quidem ob rem turpem, verum amicitiæ id & hoſpitii appellavit pignus. Abnuente illo, tacuit in præſentia. Poſtero die, quo eum exterreret, quod nunquam vidiſſet elephantem, imperavit ut maximam belluam armis inſtructam colloquentibus ipſis a tergo admoverent poſt aulæam: quod factum eſt. Tum ſigno dato remota eſt aulæa, proboſcidem bellua repente ſublatam ſuſpendit ſuper caput Fabricii, vocemque emiſit horrendam & aſperam. Ille vero ſenſim converſus arriſit, & ad Pyrrhum ait, Neque heri aurum tuum me, neque bellua hodie commovit. Super cœnam quum varius ſermo haberetur, maxime de Græcia & philoſophis, incidit forte Cineas in Epicuri mentionem, recenſuitque quid de Diis & de repub. cenſeant: ſummum bonum eos in voluptate collocare; reipub. procurationem, quaſi ea vitæ noceat beatæ, eamque perturbet, devitare; Deos remotos a be-

ειτος καὶ ὀργῆς, καὶ τοῦ μέλειν ἡμῖν, εἰς ἀπράγμονα βίον καὶ μεστὸν εὐπαθειῶν ἀποικίζοντες. ἔτι δὲ αὐτοῦ λέγοντος, ἀνακραγὼν ὁ Φαβρίκιος, Ὦ Ἡράκλεις, εἶπε, Πύῤῥῳ τὰ δόγματα μέλοι ταῦτα καὶ Σαυνίταις, ἕως πολεμοῦσι πρὸς ἡμᾶς. οὕτω δὴ θαυμάσας τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸ ἦθος ὁ Πύῤῥος, ἔτι μᾶλλον ὠρέγετο φιλίαν ἀντὶ πολέμου πρὸς τὴν πόλιν αὐτῷ γενέσθαι· κἀκεῖνον ἰδίᾳ παρεκάλει ποιησάμενον τὰς διαλύσεις, ἕπεσθαι καὶ συζῆν μετ᾽ αὐτοῦ, πρῶτον ὄντα πάντων τῶν ἑταίρων καὶ τῶν στρατηγῶν. ὁ δὲ ἡσυχῇ λέγεται πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν, ἀλλ᾽ οὐ σοὶ τοῦτο, βασιλεῦ, λυσιτελές ἐστιν. αὐτοὶ γὰρ οἱ νῦν σε τιμῶντες καὶ θαυμάζοντες, ἂν ἐμοῦ πεῖραν λάβωσιν, ὑπ᾽ ἐμοῦ μᾶλλον ἐθελήσουσιν ἢ σοῦ βασιλεύεσθαι. τοιοῦτος μὲν ὁ Φαβρίκιος. ὁ δὲ Πύῤῥος οὐ πρὸς ὀργὴν οὐδὲ τυραννικῶς ἐδέξατο τὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ τοῖς φίλοις ἀπήγγειλε τοῦ Φαβρικίου τὴν μεγαλοφροσύνην, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐκείνῳ μόνῳ διεπίστευσεν, ὅπως εἰ μὴ ψηφίσαιτο τὴν εἰρήνην ἡ σύγκλητος, ἀσπασάμενοι τοὺς προσήκοντας, καὶ τὰ Κρόνια διεορτάσαντες ἀποπεμφθεῖεν πάλιν πρὸς αὐτόν. καὶ ἀπεπέμφθησαν μετὰ τὴν ἑορτήν, τῷ ὑπολειφθέντι τῆς βουλῆς ζημίαν θάνατον ψηφισαμένης.

Μετὰ ταῦτα τοῦ Φαβρικίου τὴν ἀρχὴν παραλαβόντος, ἧκεν ἀνὴρ εἰς τὸ στρατόπεδον πρὸς αὐτὸν, ἐπιστολὴν κομίζων ἣν ἔγραψεν ὁ τοῦ βασιλέως ἰατρὸς, ἐπαγγελλόμενος φαρμάκοις ἀναιρήσειν τὸν Πύῤῥον, εἰ χάρις αὐτῷ παρ᾽ ἐκείνων ὁμολογηθείη, λύσαντι τὸν πόλεμον ἀκινδύνως. ὁ δὲ Φαβρίκιος, δυσχεράνας πρὸς τὴν ἀδικίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸν συνάρχοντα δια-

θεὶς

beneficentia & ira & cura noſtri, in otioſam & affluentem deliciis vitam relegare. Adhuc diſſerente eo exclamans Fabricius, Papæ (inquit) Pyrrho hæc præcepta & Samnitibus, dum nobiſcum bellum gerunt, cordi ſint. Unde admiratus animum & gravitatem hujus Pyrrhus, multo impenſius amicitiam jungere cum Romanis dirempto bello ſtudebat. Illum vero invitavit privatim ut comitaretur ſe pace perpetrata, viveretque ſecum, offerens ei primum locum inter omnes amicos ſuos & duces. Cui ſubmiſſe fertur Fabricius reſpondiſſe, Atqui non fuerit id, rex, e re tua. Nam illi ipſi qui nunc venerantur & ſuſpiciunt te, ſi me probaverint, me præoptent regem tibi. Atque talem geſſit ſe Fabricius. Hoc dictum Pyrrhus non infenſo neque tyrannico animo accepit, immo vero amicis quoque Fabricii prædicavit animi celſitudinem, captivoſque unius illius fidei credidit, hac lege, ſi pacem abnuiſſet ſenatus, ut ſalutatis propinquis & Saturnalibus celebratis ad ſe remitterentur: ac peracto feſto remiſſi fuere; ſiquis remanſiſſet domi, in eum ſancivit ſenatus mortem.

Inde Fabricio jam conſuli quidam epiſtolam in caſtra attulit, quam regis medicus ſcripſerat, offerens, ſi præmium ſibi, quod bellum citra ullum diſcrimen ſuſtuliſſet, oſtenderetur a Romanis, veneno ſe regem necaturum. Cujus ſcelus Fabricius averſatus, quum in eandem ſententiam adduxiſſet col-

legam,

θεὶς ὁμοίως, ἔπεμψε γράμματα πρὸς τὸν Πύῤῥον κατὰ τάχος, φυλάττεσθαι τὴν ἐπιβουλὴν κελεύων. εἶχε δὲ οὕτως τὰ γεγραμμένα. Γάϊος Φαβρίκιος καὶ Κόϊντος Αἰμύλιος, ὕπατοι Ῥωμαίων, Πύῤῥῳ βασιλεῖ χαίρειν. οὔτε φίλων εὐτυχὴς ἔοικας εἶναι κριτὴς, οὔτε πολεμίων. γνώσῃ δὲ, τὴν πεμφθεῖσαν ἡμῖν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς, ὅτι χρηστοῖς καὶ δικαίοις ἀνδράσι πολεμεῖς, ἀδίκοις δὲ καὶ κακοῖς πιστεύεις. οὐδὲ γὰρ ταῦτα σῇ χάριτι μηνύομεν, ἀλλ᾽ ὅπως μὴ τὸ σὸν πάθος ἡμῖν διαβολὴν ἐνέγκῃ, καὶ δόλῳ δόξωμεν, ὡς ἀρετῇ μὴ δυνάμενοι, κατεργάσασθαι τὸν πόλεμον. ἐντυχὼν τούτοις τοῖς γράμμασιν ὁ Πύῤῥος, καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ἐξελέγξας, τὸν μὲν ἰατρὸν ἐκόλασεν, Φαβρικίῳ δὲ καὶ Ῥωμαίοις ἀμοιβὴν ἐδωρεῖτο προῖκα τοὺς αἰχμαλώτους· καὶ πάλιν ἔπεμψε τὸν Κινέαν διαπραξόμενον αὐτῷ τὴν εἰρήνην. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, μήτε εἰ χάρις ἐστὶ παρὰ πολεμίου, μήτε εἰ μισθὸς τοῦ μὴ ἀδικηθῆναι, λαβεῖν προῖκα τοὺς ἄνδρας ἀξιώσαντες, ἴσους ἀπέλυσαν αὐτῷ Ταραντίνων καὶ Σαυνιτῶν. περὶ δὲ φιλίας καὶ εἰρήνης οὐδὲν εἴων διαλέγεσθαι, πρὶν ἀράμενος τὰ ὅπλα καὶ τὸν στρατὸν ἐξ Ἰταλίας, αἷς ἦλθε ναυσὶν ἀποπλεύσῃ πάλιν εἰς Ἤπειρον. ἐκ τούτου, μάχης ἄλλης τῶν πραγμάτων αὐτῷ δεομένων, ἀναλαβὼν τὴν στρατείαν ἐχώρει, καὶ περὶ Ἄσκλον πόλιν τοῖς Ῥωμαίοις συνάψας, καὶ βιαζόμενος πρὸς χωρία δύσιππα καὶ ποταμὸν ὑλώδη καὶ τραχὺν, ἔφοδον τῶν θηρίων οὐ λαβόντων ὥστε προσμίξαι τῇ φάλαγγι, τραυμάτων πολλῶν γενομένων καὶ νεκρῶν πεσόντων, τότε μὲν διεκρίθη μέχρι νυκτὸς ἀγωνισάμενος. τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ στρατηγῶν δι᾽ ὁμαλοῦ τὴν μάχην θέσθαι, καὶ τοὺς ἐλέφαντας

legam, literas propere ad Pyrrhum mittit, monens ut caveat inſidias. Eæ ſcriptæ in hunc modum fuerunt: C. Fabricius & Q. Æmilius conſules Romani, Pyrrho regi ſalutem. Neque amicorum videris neque hoſtium eſſe fœlix judex. Lectis quæ ad nos miſſæ ſunt literis, cognoſces te bonos & juſtos viros bello perſequi, contra perfidis & improbis habere fidem. Neque vero hæc nos, quo gratiam emereamur tuam, indicamus: verum ne caſus tuus aſpergat maculam nobis, dolo ut videamur, quaſi nequiverimus virtute, bellum perpetraſſe. Pyrrhus perlecta epiſtola deprehenſiſque inſidiis, medicum affecit ſupplicio: Fabricio & populo Romano, gratiæ referendæ cauſa, gratis captivos donavit, ac Cineam ex integro ad pacem ſibi peragendam miſit. Enimvero populus Romanus, nec in gratiæ partem nec in mercedis, quod in ſcelus in ipſum committendum non conſenſiſſet, illos recipere ſuſtinuit gratuito, ſed totidem Tarentinos & Samnites ei liberos remiſit. Pacis autem & amicitiæ non ante admiſit mentionem, quam cum armis exercitum navibus, quas adduxerat, impoſuiſſet, atque in Epirum abſceſſiſſet. Ibi quum res recideret eo, ut iterum eſſet ei pugnandum, caſtra movit, & ad oppidum Aſculum ſigna cum Romanis contulit. Redactus illic ad loca inæqualia & fluvium arbuſtis obſitum & aſperum, quo elephantis aditus non patebat ad jungendum ſe aciei ejus, poſt multa vulnera magnamque ſtragem nox pugnam diremit. Poſtridie machinans ut loco æquabili confligeret, & valerent elephanti

φάντας ἐν τοῖς ὅπλοις γενέσθαι τῶν πολεμίων, προέλαβε τὰς δυσχωρίας φυλακῇ, καὶ πολλὰ καταμίξας ἀκοντίσματα καὶ τοξεύματα τοῖς θηρίοις, ἐπῆγε μετὰ ῥώμης καὶ βίας πυκνὴν καὶ συντεταγμένην τὴν δύναμιν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰς διακλίσεις καὶ τὰς ἀντιπαραγωγὰς τὰς πρότερον οὐκ ἔχοντες, ἐξ ἐπιπέδου συνεφέροντο κατὰ στόμα· καὶ σπεύδοντες ὤσασθαι τοὺς ὁπλίτας, πρὶν ἐπιβῆναι τὰ θηρία, δεινοὺς περὶ τὰς σαρίσας τῶν ξιφῶν ἀγῶνας εἶχον, ἀφειδοῦντες ἑαυτῶν, καὶ τὸ τρῶσαι καὶ καταβαλεῖν ὁρῶντες, τὸ δὲ παθεῖν εἰς οὐδὲν τιθέμενοι. χρόνῳ δὲ πολλῷ λέγεται μὲν ἀρχὴ τροπῆς κατ' αὐτὸν γενέσθαι τὸν Πύῤῥον, ἐπερείσαντα τοῖς ἀντιτεταγμένοις. τὸ δὲ πλεῖστον ἀλκῇ καὶ βίᾳ τῶν ἐλεφάντων κατειργάσαντο, χρήσασθαι τῇ ἀρετῇ πρὸς τὴν μάχην τῶν Ῥωμαίων μὴ δυναμένων, ἀλλ' οἷον ἐφόδῳ κύματος ἢ σεισμοῦ κατερείποντος, οἰομένων δεῖν ἐξίστασθαι, μηδὲ ὑπομένειν ἀπράκτους ἀποθνήσκειν, ἐν τῷ μηδὲν ὠφελεῖν, πάντα πάσχοντας τὰ χαλεπώτατα. τῆς δὲ φυγῆς οὐ μακρᾶς εἰς τὸ στρατόπεδον γενομένης, ἑξακισχιλίους ἀποθανεῖν φησὶ τῶν Ῥωμαίων Ἱερώνυμος· τῶν δὲ περὶ Πύῤῥον ἐν τοῖς βασιλικοῖς ὑπομνήμασιν ἀνενεχθῆναι τρισχιλίους πεντακοσίους καὶ πέντε τεθνηκότας. ὁ μέντοι Διονύσιος οὔτε δύο περὶ Ἄσκλον μάχας, οὔτε ὁμολογουμένην ἧτταν ἱστορεῖ γενέσθαι Ῥωμαίων· ἅπαξ δὲ μέχρι δυσμῶν ἡλίου μαχησαμένους μόλις ἀπαλλαγῆναι, τοῦ Πύῤῥου τρωθέντος ὑσσῷ τὸν βραχίονα, καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἅμα Σαυνιτῶν διαρπασάντων· ἀποθανεῖν δὲ καὶ Πύῤῥου καὶ Ῥωμαίων ἄνδρας ὑπὲρ μυρίους πεντακισχιλίους ἑκα-

phanti hoſtes adoriri, occupavit locorum difficultates præſidio, conjectaque inter belluas magna manu jaculatorum & ſagittariorum, ingenti impetu atque vi confertam atque compoſitam aciem induxit. Romani, qui prioribus effugiis & receptibus deficerentur, fronte concurrerunt loco plano cum hoſtibus. Quum properarent autem, priuſquam ingruerent belluæ, gravem armaturam impellere, acriter gladiis certaverunt cum ſariſſis, immemoreſque ſui vulnera & cædes, quæ inferrent, cernebant, incommoda ſua vilipendebant. Tandem, poſtquam diu pugnatum eſt, initium fugæ dicitur eo loco cœpiſſe, ubi Pyrrhus agebat, qui acriter preſſit oppoſitos. Plurimos autem impreſſio & vis elephantorum confecit, quod virtutem ſuam oſtendere in conflictu non poſſent Romani, ſed quaſi irruptioni fluctus vel terræmotus obruentis putaverunt ſibi cedendum, neque ſuſtinendum ut re nulla memorabili edita occumberent, neque, ubi nihil proficerent, ibi nihil non ſuſtinerent calamitatis. Quia vero non procul fugientibus ſuberant caſtra, ſex millia prodit Hieronymus cecidiſſe ex Romanis: de Pyrrhi exercitu, tria millia quingentos & quinque in commentarios regios relatos. Dionyſius vero nec duo prœlia ad Aſculum, nec liquidam victoriam fuiſſe tradit Pyrrhi. Semel ad occaſum ſolis uſque quum dimicatum, & brachium Pyrrhi pilo vulneratum eſſet, ſimulque Samnites impedimenta ejus diripuiſſent, ægre diremptos fuiſſe. Deſiderata ex ambobus exercitibus Pyrrhi & Romani plus quindecim mil-

ἑκατέρων. διελύθησαν δ' ἀμφότεροι, καὶ λέγεται τὸν Πύῤῥον εἰπεῖν πρός τινα τῶν συνηδομένων αὐτῷ, ἂν ἔτι μίαν μάχην Ῥωμαίους νικήσωμεν, ἀπολούμεθα παντελῶς. πολὺ μὲν γὰρ ἀπωλώλει μέρος ἧς ἄγων ἧκε δυνάμεως, φίλοι δὲ καὶ στρατηγοὶ, πλὴν ὀλίγων, ἅπαντες· μεταπέμπεσθαι δὲ οὐκ ἦσαν ἕτεροι, καὶ τοὺς αὐτόθι συμμάχους, ἀμβλυτέρους ἑώρα· τοῖς δὲ Ῥωμαίοις, ὥσπερ ἐκ πηγῆς οἴκοθεν ἐπιῤῥεούσης, ἀναπληρούμενον εὐπόρως καὶ ταχὺ τὸ στρατόπεδον, καὶ ταῖς ἥτταις οὐκ ἀποβαλόντας τὸ θαῤῥεῖν, ἀλλὰ ῥώμην καὶ φιλοτιμίαν ὑπ' ὀργῆς ἐπὶ τὸν πόλεμον προσλαμβάνοντας.

Ἐν τοιαύταις δ' οὖν ἀπορίαις, εἰς ἐλπίδας αὖ πάλιν κενὰς ἐνέπεσε, καὶ πράγματα διχοστασίαν ἔχοντα τῆς γνώμης. ἅμα γὰρ ἧκον ἐκ μὲν Σικελίας ἄνδρες, Ἀκράγαντα καὶ Συρακούσας καὶ Λεοντίνους ἐγχειρίζοντες αὐτῷ, καὶ δεόμενοι Καρχηδονίους τε συνεκβαλεῖν, καὶ τῶν τυράννων ἀπαλλάξαι τὴν νῆσον· ἐκ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἀγγέλλοντες, ὡς Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνὸς ἀπόλωλε συμπεσὼν Γαλάταις μετὰ τῆς δυνάμεως, καὶ νῦν ἂν ἐν καιρῷ μάλιστα δεομένοις βασιλέως Μακεδόσι παραγένοιτο. πολλὰ δὴ τὴν τύχην μεμψάμενος, ὅτι πράξεων μεγάλων ὑποθέσεις εἰς ἕνα καιρὸν αὐτῷ συνήνεγκε, καὶ νομίζων ὡς ἀμφοτέρων ὑπαρχόντων ἀπολλύναι θατέραν, διηνέχθη τοῖς λογισμοῖς πολὺν χρόνον. εἶτα τοῖς Σικελικοῖς μειζόνων ὑποκεῖσθαι πραγμάτων δοκούντων, Λιβύης ἐγγὺς εἶναι δοκούσης, ἐπὶ ταῦτα τρέψας, Κινέαν μὲν εὐθὺς ἐξέπεμψε προδιαλεξόμενον, ὥσπερ εἰώθει, ταῖς πόλεσιν. αὐτὸς δὲ τοῖς Ταραντίνοις δυσανασχετοῦσιν ἐμβαλὼν φρουρὰν, καὶ ἀξιοῦσιν ἢ παρέχειν

ἐφ'

millia. Utrique receptui cecinere. Ibi fertur Pyrrhus ad quendam ſibi gratulantem dixiſſe, Actum plane de nobis ſit, ſi uno adhuc prœlio vincendi nobis ſunt Romani. Quippe exercitum, quem portaverat in Italiam, amiſerat magna ex parte, amicos duceſque paucis exceptis omnes, nec ſupererant alii quos exciret; & ſocios, quos illic haberet, videbat ſegniores: contra Romanis, quaſi ex fonte affluente, ſuppleri domo abunde & celeriter legiones, neque infringi cladibus animum, ſed pertinaciam & contentionem animi iis ex ira ad prœlium creſcere.

His immerſo difficultatibus iterum novæ ſpes licet inanes, oblatæ ſunt, & negotia, quæ animum ejus in diverſa trahebant. Eodem enim tempore legati aderant ex Sicilia, qui ei Agrigentum Syracuſaſque & Leontinos debant, orabantque ut ad exigendos Pœnos & ad vindicandam a tyrannis inſulam ſuppetias ferret. Ex Græcia autem Ptolemæum Ceraunum nuntiabatur cum exercitu in conflictu contra Gallos occubuiſſe: nunc ipſum opportuniſſimo tempore quærentibus regem Macedonibus ſuperventurum. Hic multum fortunam incuſans, quod magnarum rerum in unum momentum ſibi concluſiſſet argumenta, reputanſque, ut ſi ambo teneret, amittere ſe alterum, diu eſt animo fluctuatus. Inde Siciliæ molem rerum majorem exiſtimans comitem fore, quod eſſet vicina Africa, eo applicuit animum: Cineamque extemplo ad agendum, ſicut ſolebat, cum civitatibus præmiſit. Tum invitis Tarentinis impoſuit præſidium: quibus poſtulantibus, ut vel qua venerat conditione,

præ-

ἐφ' οἷς ἥκε, συμπολεμοῦντα Ῥωμαίοις, ἢ τὴν χώραν προέμενον αὐτῶν ἀπολιπεῖν τὴν πόλιν οἵαν παρέλαβε, μηδὲν ἐπιεικὲς ἀποκρινάμενος, ἀλλὰ προστάξας ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ περιμένειν τὸν ἑαυτοῦ καιρὸν, ἐξέπλευσεν. ἁψαμένῳ δὲ αὐτῷ Σικελίας, ἃ μὲν ἤλπισεν, εὐθὺς ἀπήντα βέβαια, καὶ παρεῖχον αἱ πόλεις ἑαυτὰς προθύμως. τῶν δὲ ἀγῶνος καὶ βίας δεηθέντων οὐδὲν ἀντείχετο πρῶτον, ἀλλὰ τρισμυρίοις πεζοῖς, καὶ δισχιλίοις πεντακοσίοις ἱππεῦσι, καὶ διακοσίαις ναυσὶν ἐπιὼν, τούς τε Φοίνικας ἐξήρει, καὶ κατεστρέφετο τὴν ἐπικράτειαν αὐτῶν. τοῦ δὲ Ἔρυκος ὀχυρωτάτου τῶν χωρίων ὄντος, καὶ πολλοὺς ἀμυνομένους ἔχοντος, ἔγνω βιάζεσθαι πρὸς τὰ τείχη. καὶ τῆς στρατείας γενομένης ἑτοίμης, ἐδύσατο τὴν πανοπλίαν, καὶ προσελθὼν ηὔξατο τῷ Ἡρακλεῖ ποιήσειν ἀγῶνα καὶ θυσίαν ἀριστεῖον, ἂν τοῦ γένους καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἄξιον ἀγωνιστὴν ἑαυτὸν ἀποδείξῃ τοῖς Σικελίαν οἰκοῦσιν Ἕλλησι. τῇ δὲ σάλπιγγι σημήνας, καὶ τοῖς βέλεσι τοὺς βαρβάρους ἀνασκεδάσας, καὶ τὰς κλίμακας προσαγαγὼν, πρῶτος ἐπέβη τοῦ τείχους. ἀντιστάντων δὲ πολλῶν, ἀμυνόμενος, τοὺς μὲν ἐξέωσε τοῦ τείχους ἐπ' ἀμφότερα, καὶ κατέβαλε, πλείστους δὲ περὶ αὐτὸν τῷ ξίφει χρώμενος ἐπεσώρευσε νεκρούς. ἔπαθε δὲ αὐτὸς οὐδὲν, ἀλλὰ καὶ προσιδεῖν δεινὸς ἐφάνη τοῖς πολεμίοις, καὶ τὸν Ὅμηρον ἔδειξεν ὀρθῶς καὶ μετὰ ἐμπειρίας ἀποφαίνοντα, τῶν ἀρετῶν μόνην τὴν ἀνδρείαν φορὰς πολλάκις ἐνθουσιώδεις καὶ μανικὰς φέρουσαν. ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως, ἔθυσέ τε τῷ Θεῷ μεγαλοπρεπῶς, καὶ θέας ἀγώνων παντοδαπῶν παρέχε.

Τῶν

præſtaret eam, & ipſis bello Romano adeſſet, vel ſi Italiam deſereret, urbem ut ſuam relinqueret qualem acceperat: nihil reſpondit æqui, ſed ut tacerent, imperavit, & ſua tempora expectarent. Hinc vela fecit. Ut appulit in Siciliam, cuncta ejus ſpei reſponderunt, civitateſque certatim ei ſe tradiderunt. Ubi certamine & vi opus erat, nihil obſiſtebat primo, ſed triginta millibus peditum, equitum duobus millibus quingentis, navibus ducentis, quibus Siciliam iniit, Pœnos profligavit, provinciam eorum ſubegit. Erycem munitiſſimum oppidum, quod magnum habebat præſidium, ſtatuit oppugnare. Stante in procinctu exercitu, arma toto corpore induit, progreſſuſque Herculi ludos & victimas victoriæ cauſa vovit, ſi Græcis Siciliam incolentibus dignum ſe genere & fortunis ſuis præſtitiſſet bellatorem. Signo tuba dato, barbaros telis dejecit, & admotis ſcalis in muros evaſit primus. Dum ibi pugnat cum multis, partim ex muro hinc inde depulit & deturbavit, pleriſque gladio interfectis cadavera circa ſe accumulavit. Nihil interim fuit ipſe læſus, ſed hoſtibus terribilis aſpectu viſus eſt, atque Homerum recte & perite demonſtravit ex omnibus virtutibus dixiſſe, fortitudinem unam ſubinde lymphaticis quibuſdam & tanquam inſanis motibus ferri. Expugnato oppido ſacra fecit Herculi magnifice, deditque omnis generis ludorum ſpectacula.

Quum

Τῶν δὲ περὶ Μεσσήνην βαρβάρων, Μαμερτίνων δὲ καλουμένων, πολλὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐνοχλούντων, ἐνίους δὲ καὶ φόρους πεποιημένων ὑποτελεῖς, πολλῶν δὲ καὶ μαχίμων ὄντων, δι' ὃ καὶ προσηγορεύθησαν Ἄρειοι γλώσσῃ τῇ Λατίνων, τοὺς μὲν φορολόγους συλλαβὼν ἀπέκτεινεν, αὐτοὺς δὲ νικήσας μάχῃ, πολλὰ τῶν φρουρίων ἐξέκοψε. Καρχηδονίοις δὲ συμβατικῶς ἔχουσι, καὶ χρήματα βουλομένοις τελεῖν, εἰ γένοιτο φιλία, καὶ ναῦς ἀποστέλλειν, ἀπεκρίνατο πλειόνων ἐφιέμενος, μίαν εἶναι διάλυσιν καὶ φιλίαν πρὸς αὐτοὺς, εἰ πᾶσαν ἐκλιπόντες Σικελίαν, ὅρῳ χρῶντο τῇ Λιβυκῇ θαλάσσῃ πρὸς τοὺς Ἕλληνας. εὐτυχίᾳ δὲ καὶ ῥώμῃ τῶν παρόντων ἐπαιρόμενος, καὶ διώκων τὰς ἐλπίδας ἐφ' αἷς ἀπ' ἀρχῆς ἔπλευσε, πρώτης δὲ Λιβύης ἐφιέμενος, καὶ ναῦς ἔχων πολλὰς ἄνευ πληρωμάτων· ἐπεὶ δὲ εἰσήγειρεν ἐρέτας, οὐκ ἐπιεικῶς ἐντυγχάνων οὐδὲ πράως ταῖς πόλεσιν, ἀλλὰ δεσποτικῶς καὶ πρὸς ὀργὴν βιαζόμενος καὶ κολάζων, οὐκ εὐθὺς ὢν οὐδὲ ἐν ἀρχῇ τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἑτέρων, τῷ πρὸς χάριν ὁμιλεῖν, καὶ πάντα πιστεύειν, καὶ μηδὲν ἐνοχλεῖν, ὑπαγόμενος· εἶτα γινόμενος ἐκ δημαγωγοῦ τύραννος, ἀχαριστίας τῇ χαλεπότητι καὶ ἀπιστίας προσωφλίσκανε δόξαν. οὐ μὴν ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς ἀναγκαῖα, συνεχώρουν, καίπερ δυσφοροῦντες, ἐπεὶ δὲ Θοίνωνα καὶ Σώστρατον, ἄνδρας ἡγεμονικοὺς ἐν Συρακούσαις, οἳ πρῶτοι μὲν αὐτὸν ἐλθεῖν ἔπεισαν εἰς Σικελίαν, ἐλθόντι δὲ τὴν πόλιν εὐθὺς ἐνεχείρισαν, καὶ τὰ πλεῖστα συγκατειργάσαντο τῶν Σικελικῶν, μήτε ἄγειν σὺν αὐτῷ, μήτε ἀπολιπεῖν βουλόμενος, ἐν

Quum autem premerent majorem in modum Mamertini qui circa Meſenen ſunt barbari, Græcos, nonnullos inſuper feciſſent vectigales, (erant autem numeroſi & pugnaces, unde vocabulo Latino dicti ſunt quaſi Martiales) exactores tributorum comprehendit necavitque, illos acie fudit, oppida eorum pleraque excidit. Carthaginenſibus pacem petentibus, pecuniamque offerentibus ei, ſi ſequuta pax eſſet, pendere & claſſem mittere, pluribus inhians reſponſum dedit, unam pacis & amicitiæ rationem ſecum ineundæ eſſe, ſi tota Sicilia exceſſiſſent, & termino cum Græcis uterentur mari Africo. Porro ſecundo rerum curſu & præſentibus inflatus viribus, quum urgeret ſpem, quæ principio ipſum domo exciverat, primæ oculum adjecit Africæ. Copiam habebat navium, cæterum remigibus & militibus claſſiariis deficiebatur. Ubi jam cogendis in naves claſſicis non comiter cum civitatibus nec blande egit, ſed pro imperio & iracunde ſubegit eas, atque ſupplicia repræſentavit: qualem ſtatim ab initio non præbuerat ſe, ſed ſupra cæteros civilitate & nihil diffidendo neque obtundendo conciliaverat homines; inde ex populari verſus in tyrannum, comparavit cum ſævitia ingratitudinis exiſtimationem & perfidiæ. Veruntamen ut neceſſariis his quamvis acerbis, connivebant. Ut vero Thœnonem & Soſtratum principes civitatis Syracuſanæ, qui in Siciliam eum primi invitaverant, urbemque ſuam illico aperuerant venienti, ac ſocii in conficiendis pleriſque rebus Siciliæ fuerant, quum nec trahere eos ſecum, nec vellet in Sicilia relinquere, ſuſpectos habuit, ac

ἐν ὑποψίαις εἶχε· καὶ Σώστρατος μὲν ἀπέστη φοβηθεὶς, Θοίνωνα δὲ τὰ αὐτὰ φρονεῖν αἰτιασάμενος ἀπέκτεινεν· οὐ κατὰ μικρὸν οὐδὲ καθ' ἓν αὐτῷ μεθίστατο τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ δεινοῦ τινος μίσους ἐγγινομένου ταῖς πόλεσι πρὸς αὐτὸν, αἱ μὲν προσετίθεντο Καρχηδονίοις, αἱ δὲ ἐπήγοντο Μαμερτίνους. ἀποστάσεις δὲ ὁρῶν ἅπαντα καὶ νεωτερισμοὺς καὶ σύστασιν ἰσχυρὰν ἐπ' αὐτὸν, ἐδέξατο γράμματα Σαυνιτῶν καὶ Ταραντίνων, μόλις ἀντεχόντων ταῖς πόλεσιν αὐταῖς πρὸς τὸν πόλεμον, εἰργομένων δὲ τῆς χώρας ἁπάσης, καὶ δεομένων βοηθεῖν. τοῦτο δὲ ἦν εὐπρέπεια, μὴ φυγὴν εἶναι μηδὲ ἀπόγνωσιν τὸν ἀπόπλουν τῶν αὐτόθι πραγμάτων· τὸ δὲ ἀληθὲς, οὐ δυνάμενος κρατεῖν Σικελίας, ὥσπερ νεὼς ταραχθείσης, ἀλλ' ἔκβασιν ζητῶν, αὖθις ἔρριψεν ἑαυτὸν εἰς Ἰταλίαν. λέγεται δὲ, ἀπαλλαττόμενος ἤδη, πρὸς τὴν νῆσον ἀπιδὼν εἰπεῖν τοῖς περὶ αὐτὸν, οἵαν ἀπολείπομεν, ὦ φίλοι, Καρχηδονίοις καὶ Ῥωμαίοις παλαίστραν. καὶ τοῦτο μὲν, ὥσπερ εἰκάσθη, μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἐγίγνετο.

Τῶν δὲ βαρβάρων συστάντων ἐπ' αὐτὸν ἀποπλέοντα, Καρχηδονίοις μὲν ἐν τῷ πορθμῷ ναυμαχήσας ἀπέβαλε τῶν νεῶν πολλὰς, ταῖς δ' ἄλλαις κατέφυγε πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Μαμερτίνοι δὲ μυρίων οὐκ ἐλάττους προδιαβάντες, ἀντιτάξασθαι μὲν ἐφοβήθησαν, ἐν δὲ ταῖς δυσχωρίαις ἐπιτιθέμενοι καὶ προσπίπτοντες, ἅπαν τὸ στράτευμα συνετάραξαν. ἔπεσε δὲ δύο θηρία, καὶ συχνοὶ τῶν ὀπισθοφυλακούντων ἀπέθνησκον. αὐτὸς οὖν ἀπὸ τοῦ στόματος παρελάσας, ἠμύνετο καὶ διεκινδύνευε πρὸς ἄνδρας ἠσκημένους μάχεσθαι καὶ θυμοειδεῖς. πληγεὶς δὲ τὴν κεφαλὴν ξίφει, καὶ μικρὸν ἐκ τῶν μαχομένων ὑποστὰς,

ac Soſtratus timore adductus defecit ab eo, Thœnonem ejuſdem conſilii eſſe criminatus interfecit. Tum vertere ſe non paulatim neque minutatim ejus res cœperunt. Sed quum infenſiſſimum odium civitates ejus cepiſſet, aliæ ad Carthaginenſes defecerunt, aliæ acciverunt Mamertinos. Ubi defectiones & conſpirationes undique & validam adverſus ſe vidit conjurationem, accepit literas a Samnitibus & Tarentinis, qui, quod circumcirca agris pulſi ægre bellum a mœnibus propulſarent, opem ejus implorabant. Color autem hic fuit, ne pro fuga diſceſſus ejus & pro rerum deſperatione Sicularum haberetur. Revera quum tenere, ſicut navem agitatam, non valeret inſulam, ſed exſcenſionem quæreret, conjecit ſe denuo in Italiam. Fertur, quum diſcederet jam, ad inſulam reſpectans comitibus ſuis dixiſſe, Quam, amici, palæſtram Carthaginenſibus & Romanis relinquimus! Quod non multo poſt, ut conjecerat, evenit.

Quum conſpiraſſent in abeuntem barbari, in trajectu conflixit cum Pœnis, ac magna ex parte claſſem amiſit: cum reliquis navibus confugit in Italiam. Mamertini autem non minus decem millia ante tranſmiſerant. Hi aperto marte dubitaverunt eum invadere, ſed in ſaltibus adorientes & incurrentes, totum exercitum turbaverunt. Ibi duo elephanti perierunt, multique ex noviſſimo agmine cecidere. Eo Pyrrhus ex fronte provectus dimicavit adverſus viros in armis exercitatos & feroces. Ac gladio ſecundum caput vulneratus, quum pauliſper pugna exceſſiſſet, ma-

σὰς, ἔτι μᾶλλον ἐπῆρε τοὺς πολεμίους. εἷς δὲ καὶ πολὺ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιδραμὼν, ἀνὴρ τῷ τε σώματι μέγας καὶ τοῖς ὅπλοις λαμπρὸς, ἐχρῆτο τῇ φωνῇ θρασυτέρᾳ, καὶ προελθεῖν ἐκέλευεν αὐτὸν, εἰ ζῇ. παροξυνθεὶς δ' ὁ Πύῤῥος, ἐπέστρεψε βίᾳ μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν, καὶ μετ' ὀργῆς αἵματι πεφυρμένος, καὶ δεινὸς ὀφθῆναι τὸ πρόσωπον, ὠσάμενος δι' αὐτῶν, καὶ φθάσας τὸν βάρβαρον ἔπληξε κατὰ τῆς κεφαλῆς τῷ ξίφει, πληγὴν ῥώμῃ τε τῆς χειρὸς ἅμα καὶ βαφῆς ἀρετῇ τοῦ σιδήρου μέχρι τῶν κάτω διαδραμοῦσαν, ὥστε ἐνὶ χρόνῳ περιπεσεῖν ἑκατέρωσε τὰ μέρη τοῦ σώματος διχοτομηθέντος. τοῦτο τοὺς βαρβάρους ἐπέσχε τοῦ πρόσω χωρεῖν, ὥς τινα τῶν κρειττόνων θαυμάσαντας καὶ καταπλαγέντας τὸν Πύῤῥον. ὁ δὲ τὴν ἄλλην ὁδὸν ἀδεῶς διεξελθὼν, ἧκεν εἰς Τάραντα, δισμυρίους πεζοὺς καὶ τρισχιλίους ἱππεῖς κομίζων. ἀναλαβὼν δὲ τῶν Ταραντίνων τοὺς κρατίστους, εὐθὺς ἐπὶ Ῥωμαίους ἦγεν ἐν τῇ Σαυνίτιδι στρατοπεδεύοντας.

Τῶν δὲ Σαυνιτῶν τά τε πράγματα διέφθαρτο, καὶ τοῦ φρονήματος ὑφεῖντο, κεκρατημένοι μάχαις πολλαῖς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. ἐνῆν δέ τι καὶ πρὸς τὸν Πύῤῥον ὀργῆς, διὰ τὸν εἰς Σικελίαν πλοῦν· ὅθεν οὐ πολλοὶ τούτων αὐτῷ συνῆλθον. πάντας δὲ νείμας δίχα, τοὺς μὲν εἰς τὴν Λευκανίαν ἔπεμψεν, ἀντιληψομένους τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων, ὡς μὴ βοηθοίη· τοὺς δὲ ἦγεν αὐτὸς ἐπὶ Μάνιον Κούριον, περὶ πόλιν Βενέβεντον ἱδρυμένον ἐν ἀσφαλεῖ, καὶ περιμένοντα τὴν ἐκ τῆς Λευκανίας βοήθειαν. ἔστι δ' ὅτε καὶ μάντεων αὐτὸν οἰωνοῖς καὶ ἱεροῖς ἀποτρεπόντων, ἡσύχαζε. σπεύδων οὖν ὁ Πύῤῥος ἐπι-

θέσθ

magis magiſque excitavit hoſtes. Quorum unus longe ante alios procurrens, vir & ſtatura eminenti & fulgentibus armis, laceſſivit eum voce procaciore, prodiret, ſi viveret. Irritatus Pyrrhus, invitis ſuis vertit ſe cum ſtipatoribus in eum, frendenſque & cruore madens, ac truci vultu per medios erupit, occupatque caput barbari enſe ferire, fuitque ictus & lacerti vi atque acie ferri adeo violentus, ut ad infima penetraret, & eodem momento corporis partes diſſectæ hinc atque hinc dilaberentur. Id progreſſum barbarorum tardavit, Pyrrhum mirantium ſtupentiumque ut virum homine majorem. Ille, via reliqua tuto peragrata, Tarentum viginti millibus peditum & tribus equitum venit, atque eductis ſecum Tarentinorum delectiſſimis, in Romanos, qui ſtativa habebant in Samnio, ſigna movit.

Res acciſæ erant Samnitium, qui compluribus prœliis a Romanis contuſi animos fractos gerebant. Suberat etiam expeditionis Siculæ cauſa aliquid in Pyrrhum offenſionis: quod fuit in cauſa ut minus frequentes ad eum convenirent. Quicquid autem habebat copiarum, bipertitus partim in Lucaniam ad detinendum alterum conſulem miſit, ne ſubvenire valeret collegæ: partim duxit contra M. Curium, qui tuto loco ad Beneventum conſidebat manens ex Lucania auxilia, atque etiam, quod nonnunquam eum pullarii aruſpiceſque deterrerent, a pugna abſtinebat. Hunc igitur aggredi, prius quam ille ſubveniret, maturans

θέσθαι τούτοις πρὶν ἐκείνους ἐπελθεῖν, ἄνδρας τε τοὺς κρατίστους, καὶ τῶν θηρίων τὰ μαχιμώτατα λαβὼν, νυκτὸς ὥρμησεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον. περιιόντι δὲ αὐτῷ μακρὰν καὶ δασεῖαν ὕλαις ὁδὸν, οὐκ ἀντέσχε τὰ φῶτα, καὶ πλάναι τοῖς στρατιώταις συνέτυχον· καὶ περὶ ταῦτα γινομένης διατριβῆς, ἥτε νὺξ ἐπέλιπε, καὶ καταφανὴς ἦν ἅμ' ἡμέρᾳ τοῖς πολεμίοις ἐπερχόμενος ἀπὸ τῶν ἄκρων, ὥστε θόρυβον πολὺν καὶ κίνησιν παρασχεῖν. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἱερῶν τῷ Μανίῳ γινομένων, καὶ τοῦ καιροῦ βοηθεῖν ἀναγκάζοντος, ἐξελθὼν ἐνέβαλε τοῖς πρώτοις, καὶ τρεψάμενος ἐφόβησε πάντας· ὥστε καὶ πεσεῖν οὐκ ὀλίγους, καὶ τῶν ἐλεφάντων τινὰς ἁλῶναι καταληφθέντας. αὕτη τὸν Μάνιον ἡ νίκη κατήγαγε μαχούμενον εἰς τὸ πεδίον· καὶ συμβαλὼν ἐκ προδήλου, τὸ μὲν ἐτρέψατο τῶν πολεμίων, ἔστι δ' ᾗ καὶ βιασθεὶς ὑπὸ τῶν θηρίων καὶ συσταλεὶς πρὸς τὸ στρατόπεδον, τοὺς φύλακας ἐκάλει συχνοὺς ἐφεστῶτας τῷ χάρακι μετὰ τῶν ὅπλων καὶ ἀκμῆτας. οἱ δὲ ἐπιφανέντες ἐκ τόπων ὀχυρῶν καὶ τὰ θηρία βάλλοντες, ἠνάγκασαν ἀποστρέφεσθαι, καὶ φυγῇ χωροῦντα διὰ τῶν συμμάχων ὀπίσω ταραχὴν ἀπεργάσασθαι καὶ σύγχυσιν, ἣ τὸ νίκημα παρέδωκε τοῖς Ῥωμαίοις, ἅμα δὲ καὶ τὸ κράτος τῆς ἡγεμονίας. καὶ γὰρ φρόνημα καὶ δύναμιν καὶ δόξαν ὡς ἄμαχοι προσλαβόντες ἐκ τῆς ἀρετῆς ἐκείνης καὶ τῶν ἀγώνων, Ἰταλίαν μὲν εὐθὺς, ὀλίγῳ δὲ ὕστερον Σικελίαν κατέσχον.

Οὕτω μὲν ἐξέπεσε τῶν Ἰταλικῶν καὶ Σικελικῶν ἐλπίδων ὁ Πύῤῥος, ἑξαετῆ χρόνον ἀναλώσας περὶ τοὺς ἐκεῖ πολέμους, καὶ τοῖς πράγμασιν ἐλατ-

Pyrrhus, fortiſſimos quoſque milites & pugnaciſſimos ex elephantis delegit, atque cum his ad caſtra Romana contendit. Longæ & ſylvis impeditæ circuitu viæ pergentem lumina defecerunt. Unde cœperunt milites errare. Dum in his moram trahunt, & nox defecit, & illuceſcente die conſpexerunt ex vertice montium advenientem hoſtes. Quæ res tumultum & motum excitavit in caſtris. Quia tamen læta exta conſuli fuerant, & tempus popoſcit certamen, eductis hic copiis adortus eſt primam aciem: qua profligata terror totum invaſit exercitum. Itaque multi cecidere, & elephanti aliquot capti. Hæc victoria M. Curium ad prœlio decernendum protraxit in campum, atque aperto marte ſignis collatis pepulit ab uno cornu hoſtem: in altero, belluarum impetu pedem referre ad caſtra coactus, ſtationem frequentem, quæ ſub vallo ſtabat & recens erat, excitavit. Hæc ex locis decurrens editis, conjectis in belluas telis averterunt eas; illæ fuga retro per ſuos delatæ turbaverunt & diſſipaverunt ordines. Quæ res pariter victoriam Romanis & imperii firmamentum dedit. Namque ex rebus illis geſtis atque illis ex conflictibus quum animos ſumpſiſſent, opeſque & nomen quaſi inſuperabiles quæſiſſent, Italia ſtatim, Sicilia ſunt paulo poſt potiti.

Ita Pyrrhus quum hiſce in bellis ſex annos contriviſſet, vireſque ſuas imminuiſſet, ab ſpe excidit Italica atque Siciliensi, virtutem

ἐλαττωθείς, τὸ δὲ ἀνδρεῖον ἀνίκητον ἐν ταῖς ἥτταις διαφυλάξας· καὶ νομισθεὶς ἐμπειρίᾳ μὲν πολεμικῇ καὶ χειρὶ καὶ τόλμῃ πολὺ πρῶτος εἶναι τῶν καθ' αὐτὸν βασιλέων, ἃ δὲ ταῖς πράξεσιν ἐκτᾶτο, ταῖς ἐλπίσιν ἀπολλύναι, δι' ἔρωτα τῶν ἀπόντων, οὐδὲν εἰς ὃ δεῖ θέσθαι τῶν ὑπαρχόντων σώσας. ὅθεν ἀπείκαζεν αὐτὸν ὁ Ἀντίγονος κυβευτῇ πολλὰ βάλλοντι καὶ καλὰ, χρῆσθαι δὲ οὐκ ἐπισταμένῳ τοῖς πεσοῦσι. κομίσας δὲ εἰς Ἤπειρον ὀκτακισχιλίους πεζοὺς καὶ πεντακοσίους ἱππεῖς, χρήματα δὲ οὐκ ἔχων, ἐζήτει πόλεμον ᾧ θρέψει τὸ στράτευμα. καί τινων Γαλατῶν αὐτῷ προσγενομένων, ἐνέβαλεν εἰς Μακεδονίαν, Ἀντιγόνου τοῦ Δημητρίου βασιλεύοντος, ὡς ἁρπαγῇ καὶ λεηλασίᾳ χρησόμενος. ἐπεὶ δὲ καὶ πόλεις ἐλάμβανε συχνὰς, καὶ στρατιῶται δισχίλιοι μετέστησαν ὡς αὐτὸν, ἐλπίσας τι πλέον, ὥρμησεν ἐπὶ τὸν Ἀντίγονον· καὶ περὶ τὰ στενὰ προσπεσὼν, συνετάραξε τὴν στρατιὰν ἅπασαν. οἱ δὲ ἐπὶ τῆς οὐραγίας τεταγμένοι Γαλάται τοῦ Ἀντιγόνου, συχνοὶ τὸ πλῆθος ὄντες, ὑπέστησαν εὐρώστως· καὶ καρτερᾶς μάχης γενομένης, τούτων οἱ μὲν πλεῖστοι κατεκόπησαν, οἱ δὲ τῶν ἐλεφάντων ἡγεμόνες ἐγκαταλαμβανόμενοι, παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ τὰ θηρία πάντα. προσλαβὼν δὲ ὁ Πύῤῥος τηλικαῦτα, καὶ τῇ τύχῃ μᾶλλον ἢ τοῖς λογισμοῖς χρώμενος, ἐπῆγε τῇ φάλαγγι τῶν Μακεδόνων, ἀναπεπλησμένῃ ταραχῆς καὶ φόβου διὰ τὴν ἧτταν. ὅθεν ἐμβολῆς μὲν ἔσχοντο καὶ μάχης πρὸς αὐτὸν, τὴν δὲ δεξιὰν προτείνων, καὶ στρατηγοὺς καὶ ταξιάρχους ἀνακαλούμενος ἅπαντας ὁμαλῶς, ἀπέστησε τοὺς πεζοὺς τοῦ Ἀντιγόνου. κἀκεῖνος μὲν ὑποφεύγων, ἅμα τῶν παραλίων τινὰς πόλεων κατεῖχεν· ὁ δὲ Πύῤῥος εὐ-

τυχήμασι

tutem tamen conſervavit in adverſis prœliis invictam. Ac ſcientia quidem rei militaris, manu atque animo longe omnium ſuæ memoriæ regum habitus eſt primus, verum quæ factis comparaverat, ea ſemper nova ſpe corrumpere: quod ſiti illorum, quæ nondum habebat, nihil horum quæ habebat, conſervaret ut recte uteretur. Unde comparat eum Antigonus aleatori, qui multa & ſecunda jacit, ſed uti neſcit jactu. Tranſportavit in Epirum octo millia peditum, quingentos equites. At inopia rei pecuniariæ preſſus, bellum, unde aleret exercitum, quærebat. Quum autem adjunxiſſent ſe ei aliquot Galli, in Macedoniam, ubi regnabat Antigonus Demetrii, ad prædandum & populandum incurſionem fecit. Ubi quum multa oppida cepiſſet, & tranſiſſent ad eum duo millia militum, ſpe affulgente majore, movit in Antigonum: cui in faucibus occurrens omnes copias turbavit. Galli autem, qui magno numero agmen Antigoni claudebant, pugnabant ſtrenue: quorum plerique prœlio acri commiſſo conciſi, elephantorum duces circumventi, ſeque & belluas omnes dedunt. Hac facta acceſſione, fortunæ magis Pyrrhus quam conſilio fretus, impetum in Macedonum phalangem dedit, tumultu & metu ex clade accepta conſternatam. Quare confligere & manum conſerere illi cum eo ſuperſedere. Qui dextram protendens, pariterque duces & ordinum ductores omnes nomine inclamans, peditatum ſejunxit ab Antigono. Ille ſubduxit ſe, retinuit tamen oppida aliquot maritima. At Pyrrhus, quod

in

τυχήμασι τοσούτοις μέγιστον αὐτῷ πρὸς δόξαν οἰόμενος διαπεπρᾶχθαι τὸ περὶ τοὺς Γαλάτας, τὰ κάλλιστα καὶ λαμπρότατα τῶν λαφύρων ἀνέθηκεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἰτωνίδος Ἀθηνᾶς, τόδε τὸ ἐλεγεῖον ἐπιγράψας,

Τοὺς θυρεοὺς ὁ Μολοσσὸς Ἰτωνίδι δῶρον Ἀθάνᾳ
Πύῤῥος ἀπὸ θρασέων ἐκρέμασεν Γαλατᾶν,
Πάντα τὸν Ἀντιγόνου καθελὼν στρατόν. οὐ μέγα θαῦμα·
Αἰχμηταὶ καὶ νῦν καὶ πάρος Αἰακίδαι.

μετὰ τὴν μάχην δὲ εὐθὺς ἀνελάμβανε τὰς πόλεις. τῶν δὲ Αἰγαίων κρατήσας, τά τε ἄλλα χαλεπῶς ἐχρήσατο τοῖς ἀνθρώποις, καὶ φρουρὰν Γαλατικὴν ἐν τῇ πόλει κατέλιπε τῶν μετ' αὐτοῦ στρατευομένων. οἱ δὲ Γαλάται, γένος ἀπληστότατον χρημάτων ὄντες, ἐπέθεντο τῶν βασιλέων αὐτόθι κεκηδευμένων τοὺς τάφους ὀρύττειν, καὶ τὰ μὲν χρήματα διήρπασαν, τὰ δὲ ὀστᾶ πρὸς ὕβριν διέῤῥιψαν. τοῦτο κούφως ἔδοξε καὶ ὀλιγώρως ἐνεγκεῖν ὁ Πύῤῥος, ἢ δι' ἀσχολίας τινὰς ὑπερθέμενος, ἢ παρεὶς ὅλως διὰ φόβον τὸ κολάσαι τοὺς βαρβάρους. ὅθεν ἤκουσε κακῶς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. οὔπω δὲ τῶν πραγμάτων αὐτῷ βεβαιότητα καὶ σύστασιν ἐχόντων μόνιμον, ᾐωρεῖτο τῇ γνώμῃ πάλιν πρὸς ἑτέρας ἐλπίδας. καὶ τὸν μὲν Ἀντίγονον ἐφυβρίζων, ἀναίσχυντον ἐκάλει, μὴ λαμβάνοντα θοιμάτιον, ἀλλ' ἔτι τὴν πορφύραν φοροῦντα. Κλεωνύμου δὲ τοῦ Σπαρτιάτου παραγενομένου, καὶ καλοῦντος αὐτὸν ἐπὶ τὴν Λακεδαίμονα, προθύμως ὑπήκουσεν. ὁ δὲ Κλεώνυμος ἦν μὲν γένους βασιλικοῦ, δοκῶν δὲ βίαιος εἶναι καὶ μοναρχικὸς, οὔτε εὔνοιαν οὔτε πίστιν εἶχεν, ἀλλ' Ἀ-

ρεὺς

in tam multis proſperis rebus decus de Gallis partum faceret plurimi, pulcherrima & ſplendidiſſima ſpolia eis detracta in templo Minervæ Itonidis ſacravit cum hoc epigrammate inſcripto,

Hæc Pyrrhus Gallis detraxit ſcuta Moloſſus,
Suſpendens æris dona Minerva tuis.
Nec mirum Antigoni turmas cita terga dediſſe,
Æacidæ quum ſint nunc quoque & ante viri.

Mox ſecundum pugnam urbes recepit. Ægeos, ubi habuit eos in poteſtate, cum alias tractavit acerbe, tum ubi præſidium Gallicum ex iis qui ſequuti fuerant ipſum impoſuit. Galli autem gens avariſſima, regum ibi humatorum aggreſſi ſunt monumenta aperire, theſauros diripuerunt, reliquias cum ludibrio diſſipaverunt. Hoc Pyrrhus viſus eſt ferre lente & ſolute, quod vel diſtrictus negotiis id rejecerit in aliud tempus, vel plane ob timorem ſupplicium perſequi a barbaris diſſimulaverit. Unde male audivit apud Macedonas. Nondum rebus ejus ſtabilitis & ad perpetuitatem conſtitutis, novæ ſpes animum ejus erexerunt, atque Antigonum quidem per ludibrium vocavit impudentem, quod non ſumeret pallium, ſed purpuram adhuc geſtaret. Porro quum Lacedæmonius Cleonymus eum adiſſet, & Lacedæmonem invitaret, obſequutus eſt facile. Erat Cleonymus hic ex ſtirpe regia, ſed quod animum præ ſe ferret violentum & imperioſum, non ferebant eum in oculis cives, neque fidem ei habebant, verum regnum obtinebat

2 Areus.

ρευς ἐβασίλευε. καὶ τοῦτο μὲν ἦν κοινὸν ἔγκλημα καὶ πρεσβύτερον αὐτῷ πρὸς τοὺς πολίτας. γυναῖκα δὲ καλὴν καὶ γένους βασιλικοῦ, Χελιδωνίδα τὴν Λεωτυχίδου, πρεσβύτερος ὢν ἔγημεν ὁ Κλεώνυμος. ἡ δὲ Ἀκροτάτῳ τῷ Ἄρεως ἐπιμανεῖσα, μειρακίῳ καθ' ὥραν ἀκμάζοντι, λυπηρὸν ἐρῶντι τῷ Κλεωνύμῳ καὶ ἄδοξον ὁμοῦ παρεῖχε τὸν γάμον· οὐδένα γὰρ ἐλάνθανε Σπαρτιατῶν καταφρονούμενος ὑπὸ τῆς γυναικός. οὕτω δὲ τῶν κατ' οἶκον ἀνιαρῶν τοῖς πολιτικοῖς προσγενομένων, ὑπ' ὀργῆς καὶ βαρυθυμίας ἐπῆγε τῇ Σπάρτῃ τὸν Πύῤῥον, ἔχοντα δισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους πεζοὺς, δισχιλίους δὲ ἱππεῖς, ἐλέφαντας δὲ εἰκοσιτέσσαρας· ὥστε τῷ μεγέθει τῆς παρασκευῆς εὐθὺς εἶναι κατάδηλον, οὐ Κλεωνύμῳ τὴν Σπάρτην, ἀλλὰ τὴν Πελοπόννησον ἑαυτῷ κτώμενος. ἐπεὶ τῷ γε λόγῳ καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔξαρνος ἦν τοὺς Λακεδαιμονίους, πρεσβεύσαντας εἰς Μεγάλην πόλιν. ἔφη γὰρ ἐλευθερώσων τὰς ὑπ' Ἀντιγόνου πόλεις ἀφῖχθαι, καὶ νὴ Δία τοὺς νεωτέρους παῖδας εἰς Σπάρτην, εἰ μή τι κωλύοι, πέμψων, ἐντραφησομένους τοῖς Λακωνικοῖς ἔθεσιν, ὡς τούτῳ πλέον ἔχοιεν ἤδη τῶν πάντων βασιλέων. ταῦτα πλαττόμενος, καὶ παράγων τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐτῷ καθ' ὁδὸν, ὡς πρῶτον ἥψατο τῆς Λακωνικῆς, ἁρπαγὴν ἐποιεῖτο καὶ λεηλασίαν. ἐγκαλούντων δὲ τῶν πρέσβεων, ὅτι μὴ καταγγείλας πόλεμον ἐξενήνοχε πρὸς αὐτοὺς, Ἀλλ' οὐδ' ὑμᾶς, ἔφη, τοὺς Σπαρτιάτας ἴσμεν ὅ,τι ἂν μέλλητε ποιεῖν, ἑτέροις προλέγοντας. εἷς δὲ τῶν παρόντων ὄνομα Μανδρικίδας εἶπε, τῇ φωνῇ λακωνίζων, Αἰ μὲν ἐσσὶ τύ γε Θεὸς, οὐδὲν μὴ πάθωμεν· οὐ γὰρ ἀδικοῦμεν· αἰ δὲ ἄνθρωπος, ἔσεαι καὶ τεῦ καρρῶν ἄλλος.

Ἐκ

Areus. Hæc ei publica erat atque vetus cum civibus querela. Jam uxorem formoſam & familiæ regiæ Chelidonidem, Leotychidis filiam, Cleonymus grandior natu duxerat. Quæ Acrotati amore Arei filii deperiens, adoleſcentis forma venuſta, acerbas amanti marito juxtaque infames præbuit nuptias. Neque enim civem latebat ullum ab uxore eum faſtidiri. Ita quum ad publicam domeſtica acceſſiſſet ægritudo, ira & animi dolore conſultoribus, Pyrrhum Spartam attraxit. Habebat Pyrrhus peditum viginti quinque millia, equitum millia duo, elephantos quatuor & viginti. Unde docuit ſtatim moles apparatus, non Cleonymo Spartam, ſed Peloponneſum ſibi quærere Pyrrhum. Nam verbis quidem id & apud ipſos inficiabatur Lacedæmonios, qui ad eum Megalopolim legati venerant. Ut enim quas tenebat Antigonus urbes, in libertatem aſſereret, ideo ſe ferebat adeſſe: & hercle ut minores filios Spartam, ſi liceret, mitteret, quo imbuerentur inſtitutis Laconicis, atque ea re jam reges omnes excellerent. Hæc fingens & verba dans occurrentibus in via, ut primum attigit Laconiam, prædas egit & populatus eſt agrum. Querentibus legatis quod bellum prius quam id indixiſſet, moveret, Atqui etiam vos (inquit) novimus nos Spartiatas, quod inſtituiſtis, non prænuntiare aliis. Tum unus ex iis qui adſtabant, Mandracidas nomine, Laconica lingua, Tu vero (infit) ſi Deus es, nihil nobis acciderit mali: nulla enim te laceſſivimus injuria. Sin homo, exiſtet & te potior alius.

Inde

Ἐκ τούτου κατέβαινεν ἐπὶ τὴν Λακεδαίμονα· καὶ τοῦ Κλεωνύμου κελεύοντος ἐξ ἐφόδου προσβαλεῖν, φοβηθεὶς ὁ Πύρρος, ὡς λέγεται, μὴ διαρπάσωσιν οἱ στρατιῶται τὴν πόλιν ἐν νυκτὶ προσπεσόντες, ἐπέσχεν, εἰπὼν ὅτι ταῦτα ποιήσουσι μεθ' ἡμέραν. αὐτοί τε γὰρ ἦσαν ὀλίγοι καὶ ἀπαράσκευοι διὰ τὸ αἰφνίδιον· ὁ δὲ Ἄρευς οὐκ ἐτύγχανε παρών, ἀλλ' ἐν Κρήτῃ Γορτυνίοις πολεμουμένοις βοηθῶν. καὶ τοῦτο δὴ μάλιστα τὴν πόλιν ἔσωσε δι' ἐρημίαν καὶ ἀσθένειαν καταφρονηθεῖσαν. ὁ μὲν γὰρ Πύρρος οὐδένα μαχεῖσθαι νομίζων, κατηυλίσατο· τοῦ δὲ Κλεωνύμου τὴν οἰκίαν οἵ τε φίλοι καὶ εἵλωτες οὕτως ἐκόσμησαν καὶ παρεσκεύασαν, ὡς δειπνήσοντος τοῦ Πύρρου παρ' αὐτῷ. γενομένης δὲ νυκτὸς, οἱ Λακεδαιμόνιοι πρῶτον μὲν ἐβουλεύσαντο τὰς γυναῖκας εἰς Κρήτην ἀποστέλλειν, αἱ δὲ ἀντέστησαν. Ἀρχιδαμία δὲ καὶ ξίφος ἔχουσα πρὸς τὴν γερουσίαν ἦλθεν, ἐγκαλοῦσα τοῖς ἀνδράσιν ὑπὲρ τῶν γυναικῶν, εἰ ζῆν αὐτὰς ἀξιοῦσι τῆς Σπάρτης ἀπολουμένης. ἔπειτα τῷ στρατοπέδῳ τῶν πολεμίων παράλληλον ἔγνωσαν ἐμβαλόντες τάφρον, ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῆς στῆσαι τὰς ἁμάξας· μέχρι τὸ μέσον τῶν τροχῶν καταχώσαντες, ὅπως ἕδραν ἔχουσαι δυσεκβίαστον, ἐμποδὼν ὦσι τοῖς θηρίοις. ἀρχομένοις δὲ ταῦτα πράττειν, ἧκον αὐτοῖς τῶν παρθένων καὶ γυναικῶν, αἱ μὲν ἱματίοις καταζωσάμεναι τοὺς χιτωνίσκους, αἱ δὲ μονοχίτωνες, συνεργασόμεναι τοῖς πρεσβυτέροις. τοὺς δὲ μάχεσθαι μέλλοντας ἐκέλευον ἡσυχάζειν, καὶ λαβοῦσαι μέτρον αὐταὶ καθ' αὑτὰς ἐξειργάσαντο τῆς τάφρου τὸ τρίτον μέρος. ἦν δὲ τὸ μὲν πλάτος αὐτῆς, πήχεων ἕξ, τὸ δὲ βάθος, τεττάρων, τὸ δὲ μῆκος, ὀκτα-

Inde Lacedæmonem movit, quam quum moneret Cleonymus ut ex itinere oppugnaret, veritus Pyrrhus (ut fertur) ne nocte irruentes milites urbem diriperent, diſtulit rem, dicens idem ſe inſequenti die facturum. Siquidem & erant in urbe pauci, & ob repentinum hujus adventum imparati. Etiam rex aberat Areus, qui Gortyniis in Creta bello preſſis ſuppetias ferebat. Atque hoc quidem urbem, quæ ob ſolitudinem & imbecillitatem deſpiciebatur, ſervavit potiſſimum. Siquidem Pyrrhus, quum arbitraretur gladium ſtricturum neminem, caſtra eſt metatus. Cleonymi autem domum ita adornaverant amici & Ilotæ, tanquam cœnaturus Pyrrhus apud eum eſſet. At Lacedæmonii primis tenebris fœminas primo deliberaverant in Cretam mittere, cæterum ipſæ repugnaverunt: Archidamia etiam gladium tenens venit in ſenatum, caſtigavitque nomine mulierum viros, quod vivendum ſibi everſa putarent Sparta. Inde foſſam ſtatuerunt ex adverſo hoſtium caſtris ducere, cujus ex utraque ora plauſtra collocare, eaque uſque ad medias rotas defodere, quo valide depacta belluis eſſent inexpugnabiles. Hoc opus aggredientibus adjungunt ſe virgines & matronæ, quæ partim tunicas ſuccinxerant ſindonibus, partim ſolis amictæ tunicis erant, eam operam una cum ſenibus ſubituræ. Illos qui præliaturi erant quietem juſſerunt capere, ſumptoque modo perfecerunt hæ per ſe tertiam partem foſſæ. Fuit ea lata cubitos ſex, quatuor alta, longa octo

ὀκτάπλεθρον, ὡς ἱστορεῖ Φύλαρχος· ὡς δ' Ἱερώνυμος, ἔλαττον. ἅμα δ' ἡμέρᾳ κινουμένων τῶν πολεμίων, τὰ ὅπλα τοῖς νέοις ὀρέγουσαι, καὶ παραδιδοῦσαι τὴν τάφρον, ἀμύνειν καὶ φυλάττειν ἐκέλευον, ὡς ἡδὺ μὲν νικᾷν ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς πατρίδος, εὐκλεὲς δὲ θνήσκειν ἐν χερσὶ μητέρων καὶ γυναικῶν, ἀξίως τῆς Σπάρτης πεσόντας. ἡ δὲ Χελιδωνὶς ἐκποδὼν οὖσα καθ' ἑαυτὴν, βρόχον εἶχεν ἐνημμένον, ὅπως ἐπὶ τῷ Κλεωνύμῳ μὴ γένοιτο τῆς πόλεως ἁλούσης.

Αὐτὸς μὲν οὖν ὁ Πύρρος ἐβιάζετο κατὰ στόμα τοῖς ὁπλίταις πρὸς ἀσπίδας πολλὰς τῶν Σπαρτιατῶν ἀντιπαρατεταγμένας, καὶ τάφρον οὐ περατὴν, οὐδὲ βάσιν ἀσφαλῆ τοῖς μαχομένοις παρέχουσαν ὑπὸ χαυνότητος. ὁ δὲ παῖς Πτολεμαῖος, ἔχων δισχιλίους Γαλάτας, καὶ Χαόνων λογάδας, ἐξελίξας τὴν τάφρον, ἐπειρᾶτο κατὰ τὰς ἁμάξας ὑπερβαίνειν. αἱ δὲ ὑπὸ βάθους καὶ πυκνότητος, οὐ μόνον τούτοις τὴν ἔφοδον, ἀλλὰ καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις δύσεργον ἐποίουν τὴν βοήθειαν. ἀνασπώντων δὲ τῶν Γαλατῶν τοὺς τροχοὺς, καὶ ὑποσυρόντων τὰς ἁμάξας εἰς τὸν ποταμὸν, κατιδὼν τὸν κίνδυνον ὁ νεανίας Ἀκρότατος, καὶ τήν τε πόλιν διαδραμὼν μετὰ τριακοσίων, περιῆλθε τὸν Πτολεμαῖον, οὐ συνορώμενος ὑπ' αὐτοῦ διά τινας συγκλινίας, ἕως προσέβαλε τοῖς ἐσχάτοις, καὶ μεταβαλόντας ἠνάγκαζε μάχεσθαι πρὸς ἑαυτὸν ὠθουμένους ὑπ' ἀλλήλων, εἴς τε τὴν τάφρον καὶ περὶ τὰς ἁμάξας πίπτοντας· ἄχρι οὗ φόνῳ πολλῷ μόλις ἀνεκόπησαν. ἐθεῶντο δὲ οἵ τε πρεσβύτεροι, καὶ τῶν γυναικῶν τὸ πλῆθος ἀριστεύοντα τὸν Ἀκρότατον. ἐπεὶ δ' ἀπῄει πάλιν διὰ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν

octo jugera, ut Phylarchus tradit: ut Hieronymus, minus. Ubi diluxit, quum moverent ſe hoſtes, ſubminiſtraverunt arma juvenibus, foſſamque tradiderunt, hortantes ut eam defenderent & tuerentur. Pulchrum eſſe in conſpectu patriæ vincere, & in matrum conjugumque manibus occumbere glorioſum, cadentes, ut deceret Spartiatas. Chelidonis de medio receſſerat, ſolaque agebat, & reſtim collo injecerat, ne urbe capta in poteſtatem veniret Cleonymi.

At ipſe Pyrrhus a fronte connitebatur cum gravi armatura perrumpere confertos clypeatos ſibi objectos Spartiatarum, & foſſam inexſuperabilem, quæ cedens non ſinebat veſtigium figere pugnantes firmum. Filius ejus Ptolemæus cum duobus millibus Gallorum & delectis Chaonibus circummiſſa foſſa tentabat plauſtra ſuperare. Quæ quod depreſſa eſſent altius & conferta, non modo horum impreſſionem, ſed Lacedæmoniis quoque difficilem reddebant defenſionem. Jam evellentibus rotas Gallis atque in flumen detrahentibus plauſtra, cernens periculum juvenis Acrotatus percurrit cum trecentis urbem, ac Ptolemæum circumvenit, neque prius ab eo ob loca cava conſpectus eſt, quam terga militum ejus cæderet: ac convertere eos coegit ſigna, & ſecum pugnare. Quæ res effecit ut ſeſe mutuo impellerent, in foſſam prociderent, atque in plauſtra incurrerent, quouſque ægre ſunt ingenti cæde ſummoti. Acrotatum & ſenes & mulierum caterva præclare certantem contemplati ſunt. Quum jam media urbe ſtationem ſuam repeteret cru-

τὴν αὐτοῦ τάξιν αἵματος κατάπλεως καὶ γαῦρος, ὑπὸ τῆς νίκης ἐπηρμένος, καὶ μείζων ἔδοξε γεγονέναι καὶ καλλίων ταῖς Λακαίναις, καὶ τὴν Χελιδωνίδα τοῦ ἔρωτος ἐζήλουν. τῶν δὲ πρεσβυτέρων τινὲς ἐπηκολούθουν βοῶντες, Ὤχεαι, Ἀκρότατε, καὶ οἶφε τὰν Χελιδωνίδα· μόνον παῖδας ἀγαθοὺς τᾷ Σπάρτᾳ ποίει. κατὰ δὲ τὸν Πύῤῥον αὐτὸν ἰσχυρᾶς μάχης συνεστώσης, ἄλλοι τε λαμπρῶς ἠγωνίζοντο, καὶ Φύλλιος ἐπὶ πλεῖστον ἀντισχὼν, καὶ πλείστους ἀποκτείνας τῶν βιαζομένων, ὡς ᾔσθετο τραυμάτων πλήθει παραλυόμενον ἑαυτὸν, ἐκστάς τινι τῶν ἐπιτεταγμένων τῆς χώρας, ἔπεσεν ἐντὸς τῶν ὅπλων, ὥστε μὴ γενέσθαι τὸν νεκρὸν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις.

Νυκτὸς δὲ ἡ μάχη διεκρίθη· καὶ κοιμώμενος ὁ Πύῤῥος, ὄψιν εἶδε τοιαύτην. ἐδόκει βάλλεσθαι κεραυνοῖς ὑπ' αὐτοῦ τὴν Λακεδαίμονα, καὶ φλέγεσθαι πᾶσαν, αὐτὸς δὲ χαίρειν. ὑπὸ δὲ τῆς χαρᾶς ἐξεγρόμενος, τούς τε ἡγεμόνας ἐκέλευεν ἐν παρασκευῇ τὸν στρατὸν ἔχειν, καὶ τοῖς φίλοις διηγεῖτο τὸν ὄνειρον, ὡς ληψόμενος κατὰ κράτος τὴν πόλιν. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι θαυμαστῶς ἐπείθοντο· Λυσιμάχῳ δὲ οὐκ ἤρεσκεν ἡ ὄψις, ἀλλ' ἔφη δεδιέναι, μὴ, καθάπερ τὰ βαλλόμενα τοῖς κεραυνοῖς ἀνέμβατα μένει χωρία, καὶ τῷ Πύῤῥῳ προσημαίνῃ τὸ θεῖον ἀνείσοδον ἔσεσθαι τὴν πόλιν. ὁ δὲ Πύῤῥος εἰπὼν ὅτι ταῦτα μέν ἐστι πυλαϊκῆς ὀχλαγωγίας, καὶ ἀσοφίαν ἔχοντα πολλὴν, ἐκεῖνο δὲ δεῖ, τὰ ὅπλα διὰ χειρῶν ἔχοντας, ὑποβάλλειν ἑαυτοῖς,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ Πύῤῥου,

ἐξά-

cruentus & exultans elatuſque victoria, celſior ac pulchrior eſt Lacænis viſus, Chelidonidemque quod talem haberet amatorem, prædicaverunt beatam. Præterea grex ſenum ſequutus conclamavit, Perge Acrotate, & complectere Chelidonidem: tantum bonam prolem Spartæ procrea. Quo porro ſe agebat Pyrrhus, acre certamen extitit. Ibi cum alii inſigniter præliabantur, tum Phyllius perdiu reſtitit hoſtibus, magnamque ſtragem gradum inferentium dedit. Ut vero vulnerum multitudine ſenſit fatiſcere ſe, uni ſubſidiariorum loco ſuo conceſſo, in medio cecidit armatorum, ne hoſtes corpore ejus potirentur.

Nox autem prœlium diremit. Quieſcenti tale ſomnium eſt Pyrrho oblatum. Videbatur ei Lacedæmon fulmine ab ipſo icta inflammari tota, atque ipſe inde exultare. Lætitia excitatus imperat ducibus, ut milites habeant inſtructos, ſomniumque exponit amicis, quaſi urbem eſſet expugnaturus. Cui quum alii mirifice aſſentirentur, non placuit Lyſimacho viſum. Vereri ait ſe, ne ut loca quæ fulmine afflantur, manent inacceſſa, ita Pyrrho Deus non ingreſſurum ſignificaret eum urbem. Huic ubi Pyrrhus reſpondit, meras eas eſſe præſtigias atque incertitudinis plenas, illud vero in manibus arma tenentem ſibi quemque ſubjicere debere,

Optimum id augurium, pro Pyrrho exponere vitam,

ſur-

ἐξανέστη, καὶ προσῆγεν ἅμ' ἡμέρᾳ τὸν στρατόν. ἠμύνοντο δὲ προθυμίᾳ καὶ ἀρετῇ παρὰ δύναμιν οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ παρῆσαν αἱ γυναῖκες, ὀρέγουσαι βέλη, καὶ σιτία καὶ ποτὸν τοῖς δεομένοις προσφέρουσαι, καὶ ἀναλαμβάνουσαι τοὺς τιτρωσκομένους. τήν τε τάφρον οἱ Μακεδόνες χοῦν ἐπειρῶντο, πολλὴν συμφοροῦντες ὕλην, ὑφ' ἧς ὅπλα καὶ σώματα νεκρῶν ἐπιχεομένης ἀπεκρύπτετο. καὶ πρὸς τοῦτο τῶν Λακεδαιμονίων βοηθούντων, ὤφθη παρὰ τὴν τάφρον καὶ τὰς ἁμάξας ὁ Πύῤῥος ἵππῳ βιαζόμενος εἰς τὴν πόλιν. κραυγῆς δὲ τῶν κατὰ τοῦτο τεταγμένων γενομένης, καὶ δρόμου καὶ ἀλαλαγμοῦ τῶν γυναικῶν, ἤδη διεξελαύνοντι τῷ Πύῤῥῳ, καὶ προσκειμένῳ τοῖς κατὰ πρόσωπον, ἐξήλατο Κρητικῷ βέλει πληγεὶς ὁ ἵππος ὑπὸ τὴν γαστέρα, καὶ κατέβαλε δυσθανατῶν τὸν Πύῤῥον εἰς τόπους ὀλισθηροὺς καὶ κατάντεις. θορυβουμένων δὲ περὶ τοῦτον τῶν ἑταίρων, ἐπέδραμον οἱ Σπαρτιᾶται, καὶ χρώμενοι τοῖς βέλεσιν, ἐξέωσαν ἅπαντας. ἐκ τούτου καὶ τὴν ἄλλην μάχην ἔπαυσεν, οἰόμενος ἐνδώσειν τι τοὺς Λακεδαιμονίους, σχεδὸν ἁπάντων κατατετρωμένων αὐτοῖς, πεπτωκότων δὲ πολλῶν. ἡ δ' ἀγαθὴ τύχη τῆς πόλεως, εἴτε πεῖραν ἀρετῆς λαμβάνουσα τῶν ἀνδρῶν ἐφ' ἑαυτῆς, εἴθ' ὅσην ἐν ἀπόροις ἔχει δύναμιν, ἀπόδειξιν διδοῦσα, μοχθηρὰς ἤδη τῶν Λακεδαιμονίων ἐχόντων τὰς ἐλπίδας, Ἀμεινίαν τε Φωκέα τῶν Ἀντιγόνου στρατηγῶν ἐκ Κορίνθου βοηθήσοντα παρεισήγαγε μετὰ ξένων· καὶ τούτων ἄρτι δεδεγμένων, ὁ βασιλεὺς αὐτοῖς Ἄρευς ἧκεν ἐκ Κρήτης, δισχιλίους στρατιώτας κομίζων. αἵ τε δὴ γυναῖκες εὐθὺς ἐπὶ τὰς οἰκίας ἐσκεδάσθησαν, οὐδὲν ἔτι πολυπραγμονεῖν ἀξιοῦσαι τῶν πολεμικῶν· καὶ τοὺς παρ' ἡλι-

ſurgit, & primo diluculo exercitum admovet urbi. Lacedæmonii impigre & ſupra vires defendunt ſe. Præſto ſunt fœminæ, tela ſuggerunt, cibum & potum petentibus adminiſtrant, vulneratos excipiunt. Illinc Macedones complere moliuntur foſſam, materiam affatim congerunt, qua injecta arma & cadavera cæſorum contecta ſunt. Eo dum occurrunt Lacedæmonii, cernunt Pyrrhum foſſam ſuperaſſe & plauſtra, atque irrumpere equo in urbem. Quum clamorem qui ea parte erant locati, ederent, mulieresque diſcurrerent, & ululatum tollerent, perrumpente Pyrrho & reſiſtentibus inſtante, equus ejus ſagitta Cretica infra ventrem ictus eſt. Quo vulnere concitus, doloris magnitudine Pyrrhum in loca lubrica & præcipitia effudit. Tumultuantibus qui circa eum erant amicis, accurrerunt Spartiatæ, telorumque vi omnes exegere. Tum receptui cecinit, Lacedæmonios arbitratus, quod ſaucii omnes, multi eorum interfecti eſſent, fore infractiores. Enimvero proſpera urbis fortuna, ſive civium virtutem in ſeipſa periclitans, ſive quantam in rebus perditis vim habeat, oſtentans, ſpe jam abſciſſa Lacedæmoniorum, Phocenſem Aminiam ducem Antigoni cum auxilio militum externorum introduxit ex Corintho in urbem. Commodum hi recepti urbe erant, quum ex Creta rex Areus cum duobus millibus militum advenit. Ibi fœminæ extemplo domos ſuas dilapſæ, non immiſcuerunt ſe ultra rebus bellicis, illique,

ἡλικίαν ἐν τοῖς ὅπλοις ὑπ' ἀνάγκης γενομένους ἀφέντες, αὐτοὺς ἐπὶ τὴν μάχην ἔταξαν.

Τὸν δὲ Πύῤῥον εἶχεν μέν τις ἀλκὴ καὶ φιλοτιμία μᾶλλον διὰ τοὺς προσγεγονότας, κρατῆσαι τῆς πόλεως· ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινε, πληγὰς λαβὼν ἀπέστη, καὶ τὴν χώραν ἐπόρθει, διανοούμενος αὐτόθι χειμάσαι. τὸ δὲ χρεὼν ἦν ἄφυκτον. ἐν γὰρ Ἄργει στάσις ἦν Ἀριστέου πρὸς Ἀρίστιππον. ἐπεὶ δ' ὁ Ἀρίστιππος ἐδόκει χρῆσθαι φίλῳ τῷ Ἀντιγόνῳ, φθάσας ὁ Ἀριστέας ἐκάλει τὸν Πύῤῥον εἰς τὸ Ἄργος. ὁ δὲ ἐλπίδας ἐξ ἐλπίδων ἀεὶ κυλίνδων, καὶ ταῖς μὲν εὐτυχίαις ἐπ' ἄλλας χρώμενος ἀφορμαῖς, ἃ δὲ ἔπταιεν ἑτέροις βουλόμενος ἀναπληροῦν πράγμασιν, οὔτε ἧτταν οὔτε νίκην ὅρον ἐποιεῖτο τοῦ ταράττεσθαι καὶ ταράττειν. εὐθὺς οὖν ἀνεζεύγνυεν ἐπὶ τὸ Ἄργος. ὁ δὲ Ἄρευς ἐνέδρας τε πολλὰς ὑφεὶς, καὶ καταλαβὼν τὰ χαλεπώτατα τῆς ὁδοῦ, περιέκοπτε τοὺς Γαλάτας καὶ τοὺς Μολοσσοὺς ὀπισθοφυλακοῦντας. τῷ δὲ Πύῤῥῳ προείρητο μὲν ἐκ τῶν ἱερῶν ἀλόβων γενομένων ἀπὸ τοῦ μάντεως, ἀποβολή τινος τῶν ἀναγκαίων. παρὰ δὲ τὸν καιρὸν τότε τῷ θορύβῳ καὶ τῷ κινήματι τὸν λογισμὸν ἐκκρουσθεὶς, ἐκέλευσε τὸν υἱὸν Πτολεμαῖον λαβόντα τοὺς ἑταίρους παραβοηθεῖν· αὐτὸς δὲ θᾶττον ἐκ τῶν στενῶν ἐφελκόμενος τὴν στρατιὰν ὑπῆγεν. ὀξείας δὲ περὶ τὸν Πτολεμαῖον μάχης γενομένης, καὶ τῶν ἐπιλέκτων Λακεδαιμονίων, ὧν Εὔαλκος ἡγεῖτο, τοῖς μαχομένοις πρὸς αὐτοὺς συμπλεκομένων, ἀνὴρ πλήκτης καὶ δραμεῖν ὀξὺς, Ὄρισσος ὄνομα, Κρὴς Ἀπτεραῖος, ἐκ πλαγίου παραδραμὼν, ἀγωνιζόμενον ἐκθύμως τὸν νεανίσκον ἐπάταξε καὶ κατέ-

illique, demiſſis quos in arma præter ætatem coegerat neceſſitas, ad pugnam ſe accinxerunt.

Porro pervicacia quædam & ambitio Pyrrhum magis ob ea quæ acceſſerant auxilia, ad expugnandam impellebat urbem. Ubi nihil ſucceſſit, detrimento afflictus deſtitit cœpto, agroſque depopulatus eſt, in animo habens ibidem hybernare. At fatum inevitabile fuit. Argis factio adverſus Ariſtippum Ariſteæ erat. Quum autem intercedere familiaritas putaretur inter Ariſtippum & Antigonum, maturat Ariſteas Pyrrhum Argos accire. Ille ſpem ex ſpe volvens, & rebus ſecundis ad alias utens occaſiones, ac ſicubi titubaſſet, rebus aliis ſarcire laborans, neque clade neque victoria terminum faciebat ſui & aliorum fatigandorum. Contendit igitur e veſtigio Argos. Areus vero crebris inſidiis poſitis atque viis inſeſſis aſperrimis, Gallos & Moloſſos, qui agmen claudebant, atterebat. Prænuntiaverat autem Pyrrho aruſpex jocinore ſine capite invento, unius neceſſariorum ejus jacturam. Ibi tamen urgente temporis neceſſitate oblitus ex tumultu & jactatione prædictionis, imperat Ptolemæo aſſumptis familiaribus ſubſidium ferre laborantibus. Ipſe ocyus exercitum ex anguſtiis extrahens progreditur. Interea acris circa Ptolemæum coorta pugna, ac dum delecti Lacedæmonii, quos Evalcus ductabat, manus conſerunt cum hoſtibus, Orœſus quidam Cretenſis, Aptera ortus, vir impiger & pernix, prætercurrit, ac ſtrenue dimicantem in latus percuſſit & occidit ju-

κατέβαλε. πεσόντος δὲ ἐκείνου καὶ τροπῆς γενομένης τῶν περὶ αὐτὸν, οἱ Λακεδαιμόνιοι διώκοντες καὶ κρατοῦντες, ἔλαθον εἰς τὸ πεδίον συμβαλόντες, καὶ ἀπολειφθέντες ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν· ἐφ᾽ οὓς ὁ Πύρρος, ἄρτι τὸν θάνατον τοῦ παιδὸς ἀκηκοὼς καὶ περιπαθῶν, ἐπέστρεψε τοὺς ἱππεῖς τῶν Μολοσσῶν. καὶ πρῶτος εἰσελάσας, ἐνεπίμπλατο φόνου τῶν Λακεδαιμονίων, ἀεὶ μὲν τις ἄμαχος καὶ δεινὸς ἐν τοῖς ὅπλοις φαινόμενος, τότε δ᾽ ὑπερβάλλων τόλμῃ καὶ βίᾳ τοὺς προτέρους ἀγῶνας. ἐπεὶ δὲ ἐπέβαλε τῷ Εὐάλκῳ τὸν ἵππον, ὁ μὲν ἐκ πλαγίου παραστὰς, μικρὸν ἐδέησε τῷ ξίφει τὴν ἐπὶ τῆς ἡνίας χεῖρα διακόψαι τοῦ Πύρρου, τὴν δὲ ἡνίαν πατάξας ἀπέκοψεν. ὁ δὲ Πύρρος, ἅμα τῇ πληγῇ τοῦ δόρατος διελάσας ἐκεῖνον, ἀπερρύη τοῦ ἵππου, καὶ πεζὸς ἤδη πάντας ἐπὶ τῷ Εὐάλκῳ μαχομένους ἀπέκτεινε τοὺς λογάδας. καὶ μέγα τοῦτο τῇ Σπάρτῃ παρανάλωμα τοῦ πολέμου πέρας ἔχοντος ἐποίησεν ἡ φιλοτιμία τῶν ἀρχόντων.

Ὁ δὲ Πύρρος, ὥσπερ ἐναγισμόν τινα τῷ παιδὶ τελέσας, καὶ λαμπρὸν ἐπιτάφιον ἀγωνισάμενος, καὶ πολὺ τῆς λύπης ἐν τῷ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀφεὶς θυμῷ, προῆγεν ἐπὶ τὸ Ἄργος· καὶ τὸν Ἀντίγονον ἤδη πυνθανόμενος ἐπὶ τῶν ἄκρων ὑπὲρ τοῦ πεδίου καθῆσθαι, περὶ τὴν Ναυπλίαν ἐστρατοπέδευσε. τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ κήρυκα πρὸς τὸν Ἀντίγονον ἔπεμψε, λυμεῶνά τε καλῶν, καὶ προκαλούμενος εἰς τὸ πεδίον καταβάντα διαγωνίσασθαι περὶ τῆς βασιλείας. ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, τὴν μὲν αὐτοῦ στρατηγίαν οὐχ ὅπλων μᾶλλον ἢ καιρῶν εἶναι, τῷ δὲ Πύρρῳ πολλὰς ὁδοὺς ἀνεῷχθαι πρὸς θάνατον, εἰ ζῆν μὴ σχολά-

juvenem. Ad cujus caſum terga vertentem ejus catervam dum inſequuntur & cædunt Lacedæmonii, relicto peditatu conjecerunt ſe imprudentes in campum. In quos Pyrrhus, nuntiata modo filii nece, ingenti percitus dolore, Moloſſorum equitatum convertit, atque ipſe ante alios invectus cæde ſe ſatiavit Lacedæmoniorum. Semper quidem invictum oſtendit ſe & terribilem in armis, cæterum tunc certamina priora audacia & ſtrenuitate ſuperavit. Ut autem equum Evalco adegit, deflectens Evalcus in latus, pene amputavit gladio manum Pyrrhi ſiniſtram, verum delato in habenas ictu, has incidit: Pyrrhus vero trajecit eum lancea, atque cum ictu equo delapſus eſt, & pedes jam, omnes qui ad corpus protegendum Evalci pugnabant, contrucidavit delectos. Atque hoc quod non fuit exiguum detrimentum belli jam confecti nequicquam invexit pertinacia ducum.

Pyrrhus autem poſtquam filio quaſi inferias dedit, magnificamque edidit tanquam ludos funebres pugnam, ac magnam partem mœroris in iram effudit hoſtilem, movit Argos. Quum Antigonum jam conſediſſe accepiſſet in locis editis campo eminentibus, caſtra prope Naupliam eſt metatus. Inſequenti die, miſſo ad Antigonum caduceatore, conſceleratum eum appellavit, provocavitque ut in planitiem deſcenderet, atque de regno ſecum decerneret. Ille vero ductum ſuum reſpondit non armorum magis quam temporum eſſe: Pyrrho ſi vitæ pœniteret, multas patere ad interitum

λάζει. πρὸς δὲ ἀμφοτέρους πρέσβεις ἧκον ἐξ Ἄργους, ἀπαλλάττεσθαι δεόμενοι, καὶ τὴν πόλιν ἐᾶν μηδετέρου γινομένην, εὔνουν δὲ οὖσαν ἀμφοτέροις. ὁ μὲν οὖν Ἀντίγονος ἐπείθετο, καὶ τὸν υἱὸν ἐδίδου τοῖς Ἀργείοις ὅμηρον· ὁ δὲ Πύρρος ὡμολόγει μὲν ἀπαλλαγήσεσθαι, μὴ παρέχων δὲ πίστιν, ὑποπτότερος ἦν. γίνεται δὲ σημεῖον αὐτῷ τε τῷ Πύρρῳ μέγα· τῶν γὰρ βοῶν τεθυμένων αἱ κεφαλαὶ κείμεναι χωρὶς ἤδη, τάς τε γλώττας ὤφθησαν προβάλλουσαι καὶ περιλιχμώμεναι τὸν ἑαυτῶν φόνον, ἔν τε τῇ πόλει τῶν Ἀργείων ἡ τοῦ Λυκείου προφῆτις Ἀπολλωνὶς ἐξέδραμε βοῶσα, νεκρῶν ὁρᾶν καὶ φόνου κατάπλεω τὴν πόλιν, τὸν δ' ἀετὸν ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωροῦντα, εἶτα φροῦδον εἶναι.

Σκότους δὲ πολλοῦ προσμίξας ὁ Πύρρος τοῖς τείχεσι, καὶ πύλην εὑρὼν, ἣν Διαμπερὲς καλοῦσιν, ἀνεῳγμένην ὑπὸ τοῦ Ἀριστέου αὐτοῖς, ἄχρι μὲν τοῦ παρεισπεσεῖν τοὺς Γαλάτας τοὺς παρ' αὐτῷ καὶ τὴν ἀγορὰν καταλαβεῖν ἐλάνθανε· τῆς δὲ πύλης τοὺς ἐλέφαντας οὐ δεχομένης, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς πύργους αὐτῶν ἀφαιρούντων, εἶτα πάλιν ἐν σκότει καὶ θορύβῳ περιτιθέντων, καὶ γινομένης διατριβῆς, οἱ Ἀργεῖοι συναισθόμενοι, πρὸς τὴν Ἀσπίδα καὶ τοὺς ὀχυροὺς τόπους ἀνέθεον, καὶ τὸν Ἀντίγονον ἐκάλουν πέμποντες. ὁ δὲ, αὐτὸς μὲν ἐγγὺς προσελάσας ἐφήδρευε, τοὺς δὲ στρατηγοὺς καὶ τὸν υἱὸν εἰσέπεμψε συχνὴν βοήθειαν ἄγοντας. ἧκε δὲ καὶ Ἄρευς ἔχων χιλίους Κρῆτας, καὶ Σπαρτιάτας τοὺς ἐλαφροτάτους. καὶ πάντες ἅμα τοῖς Γαλάταις προσβαλόντες, εἰς πολὺν θόρυβον κατέστησαν αὐτούς. ὁ δὲ Πύρρος εἰσιὼν μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ

βοῆς

interitum vias. Utrumque autem adierunt legati Argivorum, ut abſcederent orantes, neque civitatem utriuſque ſtudioſam in poteſtatem ſinerent recidere alterius. Antigonus quidem aſſenſus eſt, deditque Argivis filium obſidem. Pyrrhus vero quum recepiſſet ſe caſtra inde moturum, nec daret pignus, ſuſpectior erat. Porro ipſi tum Pyrrho magnum prodigium factum eſt. Namque boum, qui immolati erant, ſejuncta jam a corpore capita linguas viderunt exerentia, & circumlabentia ſuum proprium ſanguinem. In urbe Argis Lycei ſacerdos Apollonis procurrit in publicum clamitans, cadaveribus & cruore conſpicere ſe urbem manantem, procedere ad certamen aquilam, mox evaneſcere.

At Pyrrhus multa de nocte ad muros venit. Portam, quam Diamperes vocant, reperit ab Ariſtea ſibi patefactam, nec quouſque Galli, quos ſecum habebat, inſinuaſſent ſe in urbem, forumque occupaſſent, ſenſit adventum ejus quiſquam. Elephantos quia non capiebat porta, atque ideo turres eis detraherent, mox eas reponerent in tenebris cum ſtrepitu, inter hanc moram re percepta recurrunt ad Aſpidem & partes urbis munitiores Argivi, & Antigonum per nuntios accerſunt. Ille ipſe quidem exercitu prope admoto ſubſtitit imminens in occaſionem: duces vero filiumque cum magno ſubſidio in urbem ſubmiſit. Adfuit Areus quoque cum mille Crètenſibus & expeditiſſimis Spartiatis. Qui omnes Gallos ſimul adorti magnopere eos conſternavere. Pyrrhus autem cum ululatu & fre-

mitu

βοῆς περὶ τὴν Κυλάραβιν, ὡς οἱ Γαλάται τοῖς περὶ αὐτὸν ἀντηλάλαξαν, οὐκ ἰταμὸν οὐδὲ θαῤῥαλέον εἴκασε, ταραττομένων δ' εἶναι τὴν φωνὴν καὶ πονούντων. ἐπῆγεν οὖν θᾶττον, ὠθῶν τοὺς πρὸ αὐτοῦ τῶν ἱππέων δυσοδοῦντας ἐν τοῖς ὑπονόμοις, ὧν ἡ πόλις ἐστὶ μεστὴ, καὶ κινδυνεύοντας. ἦν δὲ καὶ ἀσάφεια πολλὴ τῶν δρωμένων καὶ παραγγελλομένων ἐν νυκτομαχίᾳ, καὶ πλάναι καὶ διασπασμοὶ περὶ τοὺς στενωποὺς, καὶ στρατηγίας οὐδὲν ἔργον ὑπὸ σκότους καὶ βοῆς ἀκρίτου καὶ στενότητος· ἀλλὰ διέτριβον ἄλλως περιμένοντες ἀμφότεροι τὴν ἡμέραν. ἤδη δὲ διαλάμποντος, ἥ τε ἀσπὶς ὅπλων περίπλεως πολεμίων ὀφθεῖσα τὸν Πύῤῥον διετάραξε, καὶ τῆς ἀγορᾶς ἐν πολλοῖς ἀναθήμασι κατιδὼν λύκον χαλκοῦν καὶ ταῦρον οἷον εἰς μάχην συνιόντας ἀλλήλοις, ἐξεπλάγη· χρησμόν τινα πρὸς ἑαυτὸν ἀνενεγκὼν παλαιὸν, ὡς ἀποθανεῖν αὐτῷ πεπρωμένον, ὅταν λύκον ἴδῃ ταύρῳ μαχόμενον. ταῦτα δ' Ἀργεῖοι πάθους ὑπομνήματα παλαιοῦ γενέσθαι παρ' αὐτοῖς λέγουσι. Δαναῷ γὰρ, ὅτε πρῶτον ἐπέβη τῆς χώρας κατὰ τὰ Πυράμια τῆς Θυρεάτιδος, εἰς Ἄργος πορευομένῳ, λύκον φανῆναι ταύρῳ μαχόμενον. θέμενον δὲ τὸν Δαναὸν ὡς ὁ λύκος εἴη πρὸς αὐτοῦ, (ξένον γὰρ ὄντα τοῖς ἐγχωρίοις ἐπιτίθεσθαι, καθάπερ αὐτὸν) ἐφορᾶν τὴν μάχην, καὶ τοῦ λύκου κρατήσαντος, Ἀπόλλωνι Λυκίῳ προσευξάμενον ἐπιχειρῆσαι καὶ περιγενέσθαι, στάσει Γελάνορος, ὃς τότε τῶν Ἀργείων ἐβασίλευεν, ἐκπεσόντος. τὸ μὲν οὖν ἀνάθημα τοῦτον εἶχε τὸν λόγον.

Πρὸς

mitu ad Cylarabin ingreſſus, ubi Galli globo ſuo clamorem reddiderunt, non fidentium & alacrium, ſed trepidantium & laborantium conjecit eum eſſe. Propere igitur antecedentes impellens equites, qui ægre per cloacas, quas habet urbs frequentes, incedebant, atque in periculo verſabantur, accurrit. Erat in prœlio nocturno magna eorum quæ agebantur & imperabantur cæcitas, errationes, & divulſiones per vicos, neque dari ullum imperatoriæ arti locum per tenebras & ancipitem ſtrepitum anguſtiaſque poterat, ſed ita tempus ducebant, diem utrique operientes. Ubi jam diluxit, Aſpidem contemplatus Pyrrhus armorum plenam hoſtilium perculſus eſt. Quumque aſpiceret in foro inter ornamenta cætera æneum lupum & taurum velut ad pugnam commiſſos, obtorpuit: quod ſubiret eum vetus oraculum, in fatis eſſe ut occumberet, ubi lupum pugnantem ſpectaret cum tauro. Hoc vetuſti monumentum caſus apud ſe memorant Argivi locatum. Siquidem Danao, quum primum in eam oram appelleret, in Pyramiis Thyreatidis Argos petenti lupum viſum cum tauro certantem. Danaum vero, qui ſtatuit lupum ab ſe ſtare, quod indigenas externus, ſicut ipſe, aggrederetur, ſpectatorem ſe præbuiſſe pugnæ. Quum victoriam obtinuiſſet lupus, voto facto Apollini Lyceo, adortum urbem fuiſſe, eaque potitum, ejecto per ſeditionem Gelanore, qui tunc apud Argivos regnabat. Ac ſtatua ea de cauſa poſita fuerat.

Hoc

Πρὸς δὲ τὴν ὄψιν ὁ Πύρρος, ἅμα καὶ τὸ μηδὲν ὧν προχωρεῖν ἤλπιζεν, ἀθυμῶν, ἀναστρέφειν διενοεῖτο, τὰς δὲ πύλας στενὰς οὔσας φοβούμενος, ἔπεμψε πρὸς τὸν υἱὸν Ἕλενον μετὰ τῆς πολλῆς δυνάμεως ἔξω καταλελειμμένον· κελεύων τοῦ τείχους διασκάπτειν καὶ δέχεσθαι τοὺς ἐκπίπτοντας, ἂν ἐνοχλῶσιν οἱ πολέμιοι. σπουδῇ δὲ καὶ θορύβῳ τοῦ πεμφθέντος οὐδὲν σαφὲς ἀπαγγέλλοντος, ἀλλὰ καὶ διαμαρτίας γενομένης, τῶν θηρίων τὰ λοιπὰ καὶ στρατιώτας ἀναλαβὼν ὁ νεανίσκος τοὺς κρατίστους, εἴσω διὰ τῶν πυλῶν ἐχώρει τῷ πατρὶ βοηθήσων. ἔτυχε δὲ ὁ Πύρρος ἀναστρέφων ἤδη. καὶ μέχρι μὲν ἡ ἀγορὰ παρεῖχεν ὑπεξάγοντι χώραν καὶ μαχομένῳ, ἐκ μεταβολῆς ἠμύνετο τοὺς ἐπιφερομένους· ἐπεὶ δὲ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὸν στενωπὸν ἐξωσθεὶς τὸν ἐπὶ τὴν πύλην ἀνήκοντα, συνέπιπτε τοῖς ἐπιβοηθοῦσιν ἐξ ἐναντίας προσφερομένοις, οἱ μὲν οὐχ ὑπήκουον ἀποχωρεῖν βοῶντος αὐτοῦ, τοὺς δὲ καὶ πάνυ προθύμους ὄντας εἶργον οἱ κατόπιν ἀπὸ τῆς πύλης ἐπιχεόμενοι. καὶ γὰρ ὁ μέγιστος ἐλέφας ἐν τῇ πύλῃ πλάγιος περιπεσὼν καὶ βρυχώμενος, ἐμποδὼν ἔκειτο τοῖς ἀποτρεπομένοις. καὶ τῶν προεισεληλυθότων ἕτερος, ᾧ Νίκων ὄνομα ἦν, ἀπορρυέντα τὸν ἐπιστάτην ὑπὸ τραυμάτων ζητῶν ἀναλαβεῖν, καὶ φερόμενος πρὸς τοὐναντίον τοῖς ὑπεξάγουσιν, ἀνέμιξε φίλους ὁμοῦ καὶ πολεμίους ὠθουμένους ὑπ᾿ αὐτοῦ. καὶ περιέπιπτον ἀλλήλοις, ἕως εὑρὼν νεκρὸν, ἀνείλετο τῇ προβοσκίδι, καὶ τοῖς ὀδοῦσιν ἀμφοτέροις ὑπολαβὼν, ἀνέστρεψε πάλιν ὥσπερ ἐμμανὴς ἀνατρέ-

πων

Hoc ſpectaculo Pyrrhus, ſimul quod nihil eorum quæ expectaverat progrederetur, dejectus cogitabat ſe recipere. Verum portarum anguſtias timens, Heleno filio, qui extra urbem fuerat cum magna parte copiarum relictus, imperavit per nuntios, ut muri partem dirueret & exciperet exeuntes, ſi hoſtes urgerent. Cæterum quod præ feſtinatione & trepidatione nuntius nihil certi nuntiaret, atque interveniret inſuper error, reliquas belluas & milites fortiſſimos quoſque trahens ſecum adoleſcens, in urbem per portam ad ferendam parenti opem pergit. Jam regrediebatur Pyrrhus, & quoad recipienti ſe & prœlianti forum ſpatium dabat, rejecit ſubinde inſtantes. At poſtquam ex foro in viam anguſtiorem, quæ ad portam ferebat, extruſus incurrit in eos qui ei ſubſidio veniebant ex adverſo occurrentes, alii ut cederent vociferantem non exaudiebant, aliis perquam impigre obſequentibus obſtabant illi qui pone a porta affluebant. Siquidem maximus elephas in porta per tranſverſum prolapſus ſtridenſque impedimento jacebat reſilientibus, & alter eorum qui ante ingreſſi oppidum fuerant (Niconem dicebant) quærens rectorem, qui defluxerat ex vulnerum multitudine, attollere, objecit ſe obviam pedem referentibus, impulſuque ſuo ſocios & hoſtes una confudit: qui incurrerunt in ſe mutuo, donec repertum cadaver proboſcide ſuſtulit, atque eo ambobus excepto dentibus, retro ſe retulit, ac furibundus obvios quoſque proſtravit exani-

πων καὶ διαφθείρων τοὺς ἐντυγχάνοντας. οὕτω δὲ θλιβομένων καὶ συμπιλουμένων πρὸς ἀλλήλους, οὐδεὶς οὐδὲν ἑαυτῷ καθ' ἕνα χρῆσθαι δυνατὸς ἦν, ἀλλ' ὥσπερ ἓν σῶμα συγγεγομφωμένον ἑαυτῷ, τὸ πᾶν πλῆθος ἐλάμβανε πολλὰς ἀποκλίσεις καὶ μεταβολὰς ἐπ' ἀμφότερα. καὶ μάχαι μὲν ὀλίγαι πρὸς τοὺς ἐπιλαμβανομένους ἀεὶ τῶν πολεμίων ἢ προσκειμένους ὄπισθεν, πλεῖστα δὲ ἑαυτοὺς εἰργάζοντο κακά. σπασάμενον γὰρ τὸ ξίφος ἢ κλίναντα λόγχην οὐκ ἦν ἀναλαβεῖν, οὐδὲ καταθέσθαι πάλιν· ἀλλ' ἐχώρει δι' ὧν ἔτυχε τὰ τοιαῦτα, καὶ περιπίπτοντες ἀλλήλοις ἔθνησκον.

Ὁ δὲ Πύῤῥος ἐφορῶν τὸν περιέχοντα χειμῶνα καὶ κλύδωνα, τὴν μὲν στεφάνην, ᾗ διάσημον ἦν τὸ κράνος, ἀφελὼν, ἔδωκε τινὶ τῶν ἑταίρων· αὐτὸς δὲ τῷ ἵππῳ πεποιθὼς, εἰς τοὺς ἑπομένους τῶν πολεμίων ἐνέβαλε, καὶ δόρατι πληγεὶς διὰ τοῦ θώρακος οὐ καιρίαν πληγὴν οὐδὲ μεγάλην, ἐπέστρεψε κατὰ τοῦ πατάξαντος, ὃς ἦν Ἀργεῖος, οὐ τῶν ἐπιφανῶν, ἀλλὰ πενιχρᾶς καὶ πρεσβυτέρας υἱὸς γυναικός. αὕτη τότε θεωμένη τὴν μάχην, ὥσπερ αἱ λοιπαὶ γυναῖκες, ἀπὸ τοῦ τέγους, ὡς ἐπέγνω συνεστῶτα τῷ Πύῤῥῳ τὸν υἱὸν, ἐκπαθὴς γενομένη πρὸς τὸν κίνδυνον, ἄρασα κεραμίδα ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις ἀφῆκεν ἐπὶ τὸν Πύῤῥον. ἐμπεσούσης δὲ τῇ κεφαλῇ κατὰ τοῦ κράνους, καὶ τῶν σφονδύλων πρὸς τὴν βάσιν τοῦ τραχήλου συντριβέντων, αἵ τε ὄψεις συνεχύθησαν αὐτοῦ, καὶ προήκαντο τὰς ἡνίας αἱ χεῖρες. αὐτὸς δὲ κατενεχθεὶς παρὰ τὸν τοῦ Λικυμνίου σηκὸν

mavitque. Ita conferti & conſtricti inter ſe quum eſſent, nihil adminiſtrari per quenquam viritim poterat, ſed, velut unum corpus in ſe compactum, univerſus globus multa capiebat in utramque partem momenta & volumina. Parum quidem erat cum inferentibus ſe ſubinde hoſtibus aut a tergo imminentibus certaminis, ſed maximam ſibimet ipſi calamitatem inferebant. Quippe enſem qui ſtrinxerat, aut lanceam inclinaverat, non erat recipiendi recondendive facultas, verum eis temere obvium quemque transfodiebant, incurrenteſque in ſeſe mutuo occumbebant.

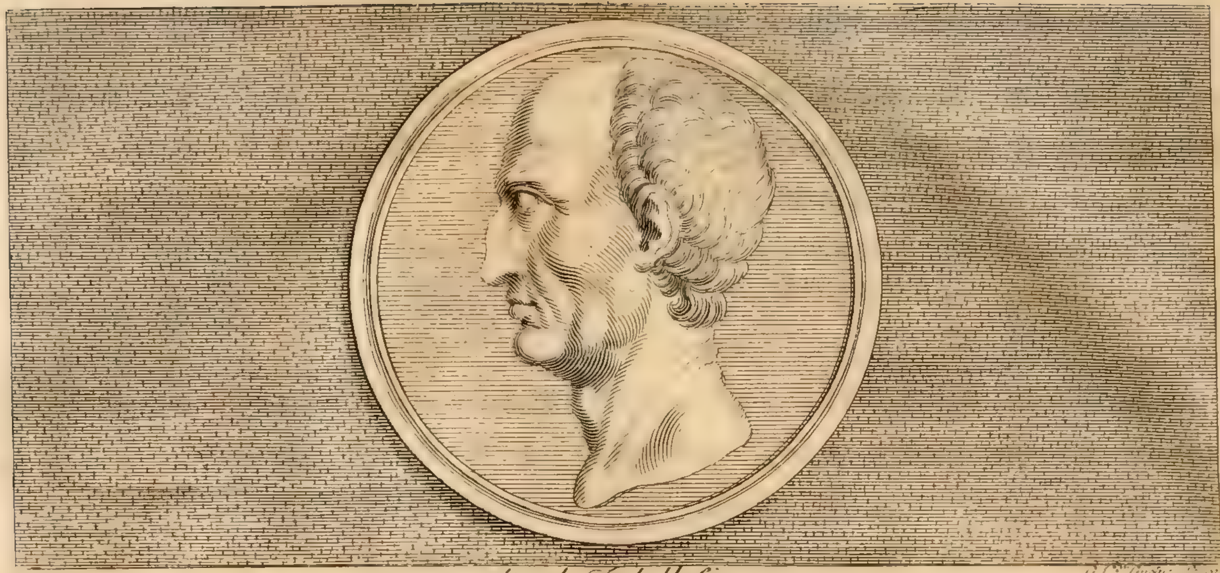
Pyrrhus autem præſentem tempeſtatem & fluctum contemplatus, coronam, qua erat inſignis galea ſua, detractam tradit uni ex amicis. Inde fretus equo in hoſtes invehitur veſtigiis inhærentes, ac lancea per loricam ictus, vulnere accepto haud lethali vel magno, convertit ſe in eum a quo vulneratus fuerat. Argivus ille erat, non illuſtri ex domo, ſed pauperculæ anus filius. Ea quum prœlium, ſicut mulieres reliquæ, ſpectaret ex tecto, cernens cum Pyrrho filium congreſſum, & vehementer commota periculo ejus, tegulam ambabus manibus ſuſtulit, eamque in Pyrrhum libravit. Hac in caput qua tectum caſſide erat delata, & vertebris ad baſim cervicis colliſis, viſus ejus eſt caligine obductus, frænum defluxit e manibus, ipſe prolapſus ex equo ad Licymnii monu-

στηκὸν ἔπεσεν, ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀγνοούμενος. Ζώπυρος δέ τις τῶν παρ' Ἀντιγόνῳ στρατευομένων, καὶ δύο ἢ τρεῖς ἕτεροι προσδραμόντες καὶ κατανοήσαντες, εἴς τινα θυρῶνα παρείλκυσαν αὐτὸν ἀρχόμενον ἐκ τῆς πληγῆς ἀναφέρεσθαι. σπασαμένου δὲ τοῦ Ζωπύρου μάχαιραν Ἰλλυρικὴν, ὡς τὴν κεφαλὴν ἀποτεμοῦντος, ἐνέβλεψε δεινὸν, ὥστε τὸν Ζώπυρον περίφοβον γενόμενον, καὶ τὰ μὲν τρέμοντα ταῖς χερσὶ, τὰ δὲ ἐπιχειροῦντα, θορύβου δὲ καὶ ταραχῆς μεστὸν ὄντα, μὴ κατ' ὀρθὸν, ἀλλὰ παρὰ τὸ στόμα καὶ τὸ γένειον ἀποτέμνοντα, βραδέως καὶ μόλις ἀποσπάσαι τὴν κεφαλήν. ἤδη δὲ σύνδηλον ἦν τὸ γεγονὸς πλείοσι, καὶ προσδραμὼν ὁ Ἀλκυονεὺς ᾔτησε τὴν κεφαλὴν ὡς κατανοήσων. λαβὼν δὲ ἀφίππευσε πρὸς τὸν πατέρα, καὶ καθεζομένῳ μετὰ τῶν φίλων προσέβαλε. θεασάμενος δὲ καὶ γνοὺς ὁ Ἀντίγονος, τὸν μὲν υἱὸν ἀπήλασε τῇ βακτηρίᾳ παίων, καὶ καλῶν ἐναγῆ καὶ βάρβαρον· αὐτὸς δὲ τὴν χλαμύδα προσθέμενος τοῖς ὄμμασιν ἐδάκρυσεν, Ἀντιγόνου τοῦ πάππου μνησθεὶς, καὶ Δημητρίου πατρὸς, οἰκείων παραδειγμάτων εἰς τύχης μεταβολήν. τὴν μὲν οὖν κεφαλὴν καὶ τὸ σῶμα τοῦ Πύῤῥου κοσμήσας ἔκαυσεν. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀλκυονεὺς τῷ Ἑλένῳ περιτυχὼν ταπεινῷ, καὶ χλαμύδιον λιτὸν ἀμπεχομένῳ, φιλανθρώπως ἐνέτυχε, καὶ τῷ πατρὶ προσήγαγεν, ἰδὼν ὁ Ἀντίγονος, Βελτίονα μὲν, εἶπεν, ὦ παῖ, ταῦτα τῶν προτέρων· ἀλλ' οὐδὲ νῦν ὀρθῶς, τῷ μὴ περιελεῖν τὴν ἐσθῆτα ταύτην, ἢ μᾶλλον ἡμᾶς καταισχύνει τοὺς κρατεῖν δοκοῦντας.

monumentum in terram concidit. Vulgus autem non cognovit eum. Cæterum Zopyrus quidam, qui merebat ſub Antigono, duo præterea vel tres concurrentes, ubi illum eſſe animadverterunt, in veſtibulum quoddam raptaverunt incipientem ſe ex ictu colligere. Zopyrum vero, qui gladium Illyricum ad caput ſuum decidendum ſtrinxerat, ita intuitus eſt torve, ut ille expaveſcens, partim tremulis manibus, partim moliendo, terroriſque & ſtuporis plenus, non directo ſed ſecundum os & mentum detrunçaret, ac vix longo ſpatio demeret caput. Innotuerat jam caſus hic multis. Itaque accurrens Alcyoneus poſtulavit caput, ut ſi inſpicere vellet. Ubi accepit, ad patrem advectus abjecit id ad pedes ejus cum amicis conſidentis. Qui ut caput aſpexit & agnovit, filium abegit incuſſo baculo, nefarium & barbarum vocans, ac chlamyde oculis admota illacrymavit, avi Antigoni & patris Demetrii, domeſticorum exemplorum ad fortunæ vices, recordatus. Caput & truncum Pyrrhi cremavit magnifice. Quum vero Alcyoneus Helenum, in quem inciderat, abjectum atque obſoleta opertum chlamydula benigne appellaſſet, & ad patrem adduxiſſet; Antigonus, ubi id vidit, Melius (inquit) ſic fili, quam ante: ſed tamen nec nunc quidem recte; quod veſtem hanc, quæ nos magis, qui videmur victores, dedecorat, non detraxeris. Inde

δοκοῦντας. ἐκ τούτου φιλοφρονησάμενος, καὶ κοσμήσας τὸν Ἕλενον, ἀπέστειλεν εἰς Ἤπειρον, καὶ τοῖς φίλοις τοῦ Πύῤῥου πρᾴως ἐνετύγχανε, τοῦ στρατοπέδου καὶ τῆς δυνάμεως πάσης κύριος γενόμενος.

comiter exceptum & ornatum in Epirum remiſit Helenum, amicoſque Pyrrhi, caſtris & exercitu toto in poteſtatem ſuam redactis, humaniter tractavit.

Apud Ful. Urſin:

ΓΑΙΟΣ ΜΑΡΙΟΣ.

ΓΑΙΟΥ Μαρίου τρίτον οὐκ ἔχομεν εἰπεῖν ὄνομα, καθάπερ οὐδὲ Κοΐντου Σερτωρίου τοῦ κατασχόντος Ἰβηρίαν, οὐδὲ Λευκίου Μομμίου τοῦ Κόρινθον ἑλόντος. ὁ γὰρ Ἀχαϊκὸς τούτῳ γε τῆς πράξεως ἐπώνυμον γέγονεν, ὡς ὁ Ἀφρικανὸς Σκιπίωνι, καὶ ὁ Μακεδονικὸς Μετέλλῳ. ἐξ οὗ καὶ μάλιστα Ποσειδώνιος ἐλέγχειν οἴεται τοὺς τὸ τρίτον ὄνομα Ῥωμαίοις κύριον εἶναι νομίζοντας, οἷον τὸν Κάμιλλον, καὶ τὸν Μάρκελλον, καὶ τὸν Κάτωνα· γίνεσθαι γὰρ ἀνωνύμους τοὺς ἀπὸ μόνων τῶν δυοῖν προσαγορευομένους. λανθάνει δ' αὐτὸν ὅτι τούτῳ τῷ λόγῳ πάλιν αὐτὸς ἀνωνύμους ποιεῖται τὰς γυναῖκας. οὐδεμιᾷ γὰρ γυναικὶ τίθεται τῶν ὀνομάτων τὸ πρῶτον, ὅπερ οἴεται κυρίως ὄνομα Ῥωμαίοις ὑπάρχειν ὁ Ποσειδώνιος. τῶν δ' ἄλλων, τὸ μὲν κοινὸν, ἀπὸ συγγενείας, τοὺς Πομπηΐους, καὶ τοὺς Μαλλίους, καὶ τοὺς Κορνηλίους, ὥσπερ ἂν Ἡρακλείδας τίς εἴποι καὶ Πελοπίδας· τὸ δὲ προσηγορικὸν, ἐξ ἐπιθέτου πρὸς

C. MARII non extat tertium nomen, ſicut nec Q. Sertorii, qui Hiſpaniam tenuit, nec L. Mommii, qui expugnavit Corinthum. Nam Achaicus ei cognomen ex rebus geſtis partum eſt, ut Africanus Scipioni & Macedonicus Metello. Quo potiſſimum convincere Poſidonius arbitratur ſe illos qui nomen Romanorum cenſent tertium proprium eſſe, velut Camillum, Marcellum, Catonem: quippe ſic nomine caruiſſe eos quibus duo duntaxat nomina fuere. Cæterum fallit eum quod è diverſo hac ratione fœminas ſpoliet nomine. Nulli enim primum nomen fœminæ datum eſt, quod proprium Poſidonius Romanis exiſtimat. Reliquorum, alterum commune ex gente eſſe, Pompeios, Manlios, Cornelios, ut ſi Heraclidas dicas & Pelopidas, appellativum alterum ex appoſito, mu-

πρὸς τὰς φύσεις ἢ τὰς πράξεις, ἢ τὰ τοῦ σώματος εἴδη καὶ πάθη τίθεσθαι, τὸν Μακρῖνον, καὶ τὸν Τορκουάτον, καὶ τὸν Σύλλαν, οἷόν ἐστιν ὁ Μνήμων, ἢ ὁ Γρυπὸς, ἢ ὁ Καλλίνικος. εἰς μὲν οὖν ταῦτα πολλὰς δίδωσιν ἐπιχειρήσεις ἡ τῆς συνηθείας ἀνωμαλία.

Τῆς δὲ ὄψεως τοῦ Μαρίου λιθίνην εἰκόνα κειμένην ἐν Ῥαβέννῃ τῆς Γαλατίας ἐθεώμεθα, πάνυ τῇ λεγομένῃ περὶ τὸ ἦθος στρυφνότητι καὶ πικρίᾳ πρέπουσαν. ἀνδρώδης γὰρ φύσει καὶ πολεμικὸς γενόμενος, καὶ στρατιωτικῆς μᾶλλον ἢ πολιτικῆς παιδείας μεταλαβὼν, ἄκρατον ἐν ταῖς ἐξουσίαις τὸν θυμὸν ἔσχε. λέγεται δὲ μήτε γράμματα μαθεῖν Ἑλληνικὰ, μήτε γλώττῃ πρὸς μηδὲν Ἑλληνίδι χρῆσθαι τῶν σπουδῆς ἐχομένων· ὡς γελοῖον γράμματα μανθάνειν ὧν οἱ διδάσκαλοι δουλεύοιεν ἑτέροις· μετὰ δὲ τὸν δεύτερον θρίαμβον, ἐπὶ ναοῦ τινὸς καθιερώσει θέας Ἑλληνικὰς παρέχων, εἰς τὸ θέατρον ἐλθὼν, καὶ μόνον καθίσας, εὐθὺς ἀπαλλαγῆναι. ὥσπερ οὖν Ξενοκράτει τῷ φιλοσόφῳ, σκυθρωποτέρῳ δοκοῦντι τὸ ἦθος εἶναι, πολλάκις εἰώθει λέγειν ὁ Πλάτων, ὦ μακάριε Ξενόκρατες, θῦε ταῖς Χάρισιν· οὕτως εἴ τις ἔπεισε Μάριον θύειν ταῖς Ἑλληνικαῖς Μούσαις καὶ Χάρισιν, οὐκ ἂν εὐπρεπεστάταις στρατηγίαις καὶ πολιτείαις ἀμορφοτάτην ἐπέθηκεν κορωνίδα, ὑπὸ θυμοῦ καὶ φιλαρχίας ἀώρου, καὶ πλεονεξιῶν ἀπαρηγορήτων, εἰς ὠμότατον καὶ ἀγριώτατον γῆρας ἐξοκείλας. ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τῶν πράξεων αὐτῶν εὐθὺς θεωρείσθω.

Γενόμενος δὲ γονέων παντάπασιν ἀδόξων, αὐτουργῶν δὲ καὶ πενήτων, πατρὸς

mutuatum a natura vel factis, vel a corporis figuris & affectibus, ceu Macrinum, Torquatum, Syllam : cujuſcemodi eſt Mnemon, vel Grypus, vel Callinicus. Cæterùm contra hæc multas argumentationes præbeat conſuetudinis diverſitas.

Porro faciei Marii Ravennæ vidimus in Gallia poſitum ſimulacrum, ſtatuam marmoream, quæ mire morum ejus acerbitatem & amarulentiam refert. Nam natura quum virilis & bellicoſus eſſet, atque diſciplina imbutus militari potius quam civili, impotenti iracundia fuit in imperiis. Dicitur autem neque literas Græcas guſtaſſe, neque Græcam linguam ulla in re ſeria uſurpaſſe : quaſi ridiculum foret literas addiſcere eas, quarum aliis ſervirent præceptores. Poſt ſecundum triumphum, quum in ædis cujuſdam ſacræ dedicatione ſpectacula Græco more ederet, ingreſſus theatrum aſſediſſe tantum, mox diſceſſiſſe. Ut igitur ad Xenocratem philoſophum, quem eſſe apparebat ingenio horridiore, crebro dicere Plato ſolebat, Age Xenocrates, Gratiis ſacrifica : ita ſi Marium quis induxiſſet ut Muſis & Gratiis Græcis ſacra faceret, non rebus clariſſimis domi militiæque geſtis fœdiſſimum impoſuiſſet faſtigium : qui ex iracundia atque intempeſtiva ambitione avaritiaque inexplebili in funeſtiſſimam & efferatiſſimam ſenectutem impegit. Cæterum hæc in ipſis actionibus ejus ſtatim liquebunt.

Parentes ejus prorſus obſcuri, operarii & inopes fuere. Pater fuit ei cognominis, ma-

πρὸς μὲν ὁμωνύμου, μητρὸς δὲ, Φουλκινίας, ὀψέ ποτε πόλιν εἶδε, καὶ τῶν ἐν πόλει διατριβῶν ἐγεύσατο, τὸν δὲ ἄλλον χρόνον ἐν κώμῃ Κιῤῥαιάτωνι τῆς Ἀρπίνης δίαιταν εἶχε, πρὸς μὲν ἀστεῖον καὶ γλαφυρὸν βίον, ἀγροικοτέραν, σώφρονα δὲ, καὶ ταῖς πάλαι Ῥωμαίων τροφαῖς ἐοικυῖαν. πρώτην δὲ στρατείαν στρατευσάμενος ἐπὶ Κελτίβηρας, ὅτε Σκιπίων Ἀφρικανὸς Νομαντίαν ἐπολιόρκει, τὸν στρατηγὸν οὐκ ἐλάνθανεν ἀνδρείᾳ τῶν ἄλλων νέων διαφέρων, καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς διαίτης, ἣν ὑπὸ τρυφῆς καὶ πολυτελείας διεφθαρμένοις ἐπῆγε τοῖς στρατεύμασιν ὁ Σκιπίων, εὐκολώτατα προσδεχόμενος. λέγεται δὲ καὶ πολέμιον ἄνδρα συστὰς καταβαλεῖν ἐν ὄψει τοῦ στρατηγοῦ. διὸ ταῖς τε ἄλλαις προσήγετο τιμαῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ, καί ποτε λόγου μετὰ δεῖπνον ἐμπεσόντος ὑπὲρ στρατηγῶν, καὶ τῶν παρόντων ἑνὸς, εἴτε ἀληθῶς διαπορήσαντος, εἴτε πρὸς ἡδονὴν ἐρομένου τὸν Σκιπίωνα, τίνα δὴ τοιοῦτον ἕξει μετ᾽ ἐκεῖνον ἡγεμόνα καὶ προστάτην ὁ Ῥωμαίων δῆμος, ὑπερκατακειμένου τοῦ Μαρίου τῇ χειρὶ τὸν ὦμον πατάξας ἠρέμα ὁ Σκιπίων, τάχα δὲ τοῦτον, εἶπεν. οὕτως ἐκφυὴς ἦν, ὁ μὲν ἐκ μειρακίου φανῆναι μέγας, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὸ τέλος νοῆσαι.

Τὸν δ᾽ οὖν Μάριον ὑπὸ ταύτης λέγεται μάλιστα τῆς φωνῆς, ὥσπερ ὑπὸ θείας κληδόνος, ἐπαρθέντα ταῖς ἐλπίσιν, ὁρμῆσαι πρὸς τὴν πολιτείαν, καὶ τυχεῖν δημαρχίας, Καικιλίου Μετέλλου σπουδάσαντος, οὗ τὸν οἶκον ἐξ ἀρχῆς καὶ πατρόθεν ἐθεράπευεν. ἐν δὲ τῇ δημαρχίᾳ νόμον τινὰ περὶ ψηφοφορίας γράφοντος αὐτοῦ, δοκοῦντα τῶν δυνατῶν ἀφαιρεῖσθαι τὴν περὶ τὰς

κρί-

mater Fulvia dicta. Sero tandem urbem vidit, vitamque guſtavit urbanam. Reliquum ætatis in vico agri Arpinatis Cirræatone egit. Vita horridior fuit, ab urbaniſque & civilibus moribus alienior, frugalis autem atque priſcis Romanorum inſtitutis accommodatior. Prima ſtipendia bello Celtiberico ſub Scipione Africano, quum obſideret Numantiam, fecit. Neque ejus virtus inter juvenes præcellens alios fefellit imperatorem, ac quod diſciplinæ mutationem, quam deliciis luxuque perditis militibus Scipio impoſuit, hic facillime amplecteretur. Dicitur inſuper cum hoſte congreſſus in conſpectu imperatoris eum dejeciſſe: unde & aliis honoribus eſt ab illo evectus, & quum ſermo eſſet aliquando a cœna illatus de imperatoribus, atque ex convivis unus, ſive ſerio ambigeret, ſive aſſentandi cauſa rogaret Scipionem, quemnam poſt ipſum populus Romanus talem ducem & principem eſſet habiturus, Scipio manu humero Marii, qui ſupra eum cubabat, leniter percuſſo, Hunc fortaſſis, inquit. Tanta fuit indoles in Mario, ut in adoleſcente jam futura magnitudo eluceret; in Scipione, ut ex rudimentis intelligeret finem.

Fertur hac præſertim voce Marius, quaſi divino oraculo, in ſpem erectus, ad rempub. ſe contuliſſe, ac Cæcilii Metelli favore, in cujus familiæ clientela perpetuo a patre uſque fuerat, tribunus plebis factus. In tribunatu quum legem ferret de ſuffragiis, quæ privare primores videbatur potentia quam in judiciis obtinebant, repugnavit

repugnavit

κρίσεις ἰσχύν, ἐνιστάμενος Κόττας ὁ ὕπατος, συνέπεισε τὴν βουλὴν τῷ μὲν νόμῳ μάχεσθαι, τὸν δὲ Μάριον καλεῖν, λόγον ὑφέξοντα. καὶ τοῦ δόγματος τούτου γραφέντος, εἰσελθὼν ἐκεῖνος οὐκ ἔπαθεν νέου πάθος, ἀπὸ μηδενὸς λαμπροῦ προεληλυθότος ἄρτι πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλ' ἑαυτῷ διδοὺς ἤδη φρονεῖν ἡλίκον ἔδωκαν αἱ μετέπειτα πράξεις, ἠπείλησε τὸν Κότταν ἀπάξειν εἰς τὸ δεσμωτήριον, εἰ μὴ διαγράψειε τὸ δόγμα. τοῦ δὲ πρὸς Μέτελλον τραπομένου, καὶ γνώμην ἐρωτῶντος, Μέτελλος μὲν ἀναστὰς συνηγόρει τῷ ὑπάτῳ, Μάριος δὲ τὸν ὑπηρέτην μεταπεμψάμενος ἔξωθεν, ἐκέλευσεν ἀπάγειν αὐτὸν τὸν Μέτελλον εἰς τὸ δεσμωτήριον. ἐκείνου δὲ τοὺς ἄλλους ἐπικαλουμένου δημάρχους, ἐβοήθει μὲν οὐδείς, ἡ δὲ σύγκλητος εἴξασα προήκατο τὸ δόγμα. καὶ λαμπρὸς ἐξελάσας ὁ Μάριος εἰς τὸ πλῆθος ἐπεκύρωσε τὸν νόμον, δόξας ἄκαμπτος μὲν εἶναι πρὸς φόβον, ἄτρεπτος δὲ ὑπ' αἰδοῦς, δεινὸς δὲ κατὰ τῆς βουλῆς ἀνίστασθαι, χάριτι τῶν πολλῶν δημαγωγῶν. οὐ μὴν ἀλλὰ ταύτην μὲν ταχέως μετέστησεν ἑτέρῳ πολιτεύματι τὴν δόξαν. νόμου γὰρ εἰσφερομένου περὶ σίτου διανομῆς, τοῖς πολίταις ἐναντιωθεὶς ἐῤῥωμενέστατα, καὶ κρατήσας, εἰς τὸ ἴσον ἑαυτὸν κατέστησε τῇ τιμῇ πρὸς ἀμφοτέρους, ὡς μηδετέροις παρὰ τὸ συμφέρον χαριζόμενος.

Μετὰ δὲ τὴν δημαρχίαν, ἀγορανομίαν τὴν μείζονα παρήγγειλε. δύο γάρ εἰσι τάξεις ἀγορανομιῶν, ἡ μὲν ἀπὸ τῶν δίφρων τῶν ἀγκυλοπόδων, ἐφ' ὧν καθεζόμενοι χρηματίζουσιν, ἔχουσα τοὔνομα τῆς ἀρχῆς· τὴν δ' ὑποδεεστέραν, δημοτικὴν καλοῦσιν. ὅταν δὲ τοὺς ἐντιμοτέρους ἕλωνται, περὶ τῶν ἑτέρων πά-

pugnavit ei Cotta conſul, fuitque autor ſenatui ut legem oppugnaret, & Marium ad rationem reddendam facti ſui vocaret.. Hoc ſenatuſconſulto perſcripto, ingreſſus curiam ille, non geſſit ſe ut juvenis, qui nullis ſubſidiis gloriæ modo rempub. attigiſſet, ſed ſumptis jam ſpiritibus tantis, quantos ei res geſtæ dederunt ſequentes, minatus eſt Cottæ, niſi induxiſſet ſenatuſconſultum, ſe eum in carcerem ducturum. Ubi convertit ſe ille ad Metellum & ſententiam rogavit, exſurgens Metellus aſſenſus eſt conſuli. Marius ibi accito lictori ducere in vincula præcepit ipſum Metellum; quo alios tribunos appellante, nemo fuit ei auxilio: ita cedens ſenatus antiquavit decretum. Marius itaque inclytus in concionem egreſſus legem pertulit, habituſque eſt adverſus metum obſtinatus, & inflexibilis pudore, ac commodorum plebis fore contra patres defenſor inſignis. At tamen hanc opinionem alia actione cito invertit. Nam quum ferretur lex frumentaria, eam invitis civibus enixiſſime oppugnavit & abrogavit. Unde parem honorem eſt utrobique meritus, qui neutri parti quod damnoſum foret reipublicæ largiretur.

A tribunatu ædilitatem majorem petivit. Duo enim ordines ſunt ædilitatis: altera a ſellis curulibus, quæ incurvis erant pedibus, ex quibus munia magiſtratus explicabant, nomen traxit: altera inferior, plebis dicitur. Ubi ædiles curules creaverunt, mox de ædilibus

πάλιν τὴν ψῆφον λαμβάνουσιν. ὡς οὖν ὁ Μάριος φανερὸς ἦν λειπόμενος ἐν ἐκείνῃ, ταχὺ μεταστὰς αὖθις ᾔτει τὴν ἑτέραν. δόξας δὲ θρασὺς εἶναι καὶ αὐθάδης, ἀπέτυχε· καὶ δυσὶν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ περιπεσὼν ἀποτεύξεσιν, ὃ μηδεὶς ἔπαθεν ἄλλος, οὐδὲ μικρὸν ὑφήκατο τοῦ φρονήματος. ὕστερον δὲ οὐ πολλῷ στρατηγίαν μετελθὼν, ὀλίγον ἐδέησεν ἐκπεσεῖν· ἔσχατος δὲ πάντων ἀναγορευθεὶς δίκην ἔσχε δεκασμοῦ. μάλιστα δὲ ὑποψίαν παρέσχε Κασσίου Σαβάκωνος οἰκέτης, ὀφθεὶς ἐντὸς τῶν δρυφάκτων, ἀναμεμιγμένος τοῖς φέρουσι τὰς ψήφους. ὁ γὰρ Σαβάκων ἦν ἑταῖρος ἐν τοῖς μάλιστα Μαρίου. κληθεὶς οὖν οὗτος ὑπὸ τῶν δικαστῶν, ἔφη, διὰ τὸ καῦμα διψήσας, ὕδωρ ψυχρὸν αἰτῆσαι, καὶ τὸν οἰκέτην ἔχοντα ποτήριον εἰσελθεῖν εἰς αὐτὸν, εἶτ' εὐθὺς οἴχεσθαι πιόντος. οὗτος μὲν οὖν ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα τιμητῶν ἐξέπεσε τῆς βουλῆς, ἐπιτήδειος εἶναι παθεῖν τοῦτο δόξας, ἢ διὰ τὴν ψευδομαρτυρίαν, ἢ διὰ τὴν ἀκρασίαν. ἐπὶ δὲ τὸν Μάριον καὶ Γάϊος Ἑρέννιος μάρτυς εἰσαχθεὶς, οὐκ ἔφη πάτριον εἶναι καταμαρτυρεῖν πελατῶν, ἀλλὰ τὸν νόμον ἀφιέναι ταύτης τῆς ἀνάγκης τοὺς πάτρωνας· οὕτω γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς προστάτας καλοῦσι· τοῦ δὲ Ἑρεννίων οἴκου τοὺς Μαρίου γονεῖς καὶ Μάριον αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς γεγονέναι πελάτας. ἀποδεξαμένων δὲ τὴν ἀπόρρησιν τῆς μαρτυρίας τῶν δικαστῶν, αὐτὸς ἀντεῖπεν ὁ Μάριος πρὸς τὸν Ἑρέννιον, ὡς, ὅτε πρῶτος ἄρχων ἀνηγορεύθη, τὸν πελάτην ἐκβεβηκώς. ὅπερ ἦν οὐ παντάπασιν ἀληθές. ἀρχὴ γὰρ οὐ πᾶσα τοῦ νέμειν προστάτην ἀπαλλάσσει τοὺς τυχόντας αὐτοὺς καὶ γένος, ἀλλ' ἣ τὸν ἀγκυλόποδα δίφρον ὁ νόμος δίδωσιν.

bus plebis ineunt ſuffragia. Ut Marius in ſuperiori ſe vidit præteriri, confeſtim tranſiit ad petendam ædilitatem plebis. Verum, quia nimium eum judicaverunt audacem & præfractum, repulſam tulit. Qui quamvis bis eodem die dejectus honore fuit, quod præter eum accidit nemini, nihil dimiſit tamen animos, ſed haud multo poſt præturæ candidatus pene repulſam eſt paſſus, ac licet noviſſimus omnium renuntiatus fuit, ambitus eſt poſtulatus. Suſpicionem movit potiſſimum Caſſii Sabaconis ſervus intra tabulata conſpectus inter eos qui ſuffragia ferebant: quippe erat imprimis neceſſarius Sabaco Marii. Hic a judicibus interrogatus reſpondit, quod ex æſtu ſitiſſet, frigidam ſe poſtulaviſſe, & ſervum cum poculo ad ſe ingreſſum, ſimul atque bibiſſet, abſceſſiſſe. Atque hic quidem ſenatu a proximis cenſoribus motus eſt, viſuſque vel ob falſum teſtimonium, vel ob intemperantiam merito notatus. C. Herennius quoque citatus teſtis, ait patronis ex lege non eſſe teſtimonii in clientem dictionem, ſed eſſe ab eo onere patronos ſolutos. Herennii autem familiæ ſemper parentes Marii atque Marium ipſum clientes fuiſſe. Quum reciperent teſtimonii recuſationem judices, Herennio ipſe reclamavit Marius, quod ſimul ut fuit primum magiſtratum nactus, clientelam exceſſiſſet. Id non erat undequaque verum. Neque enim liberat quilibet magiſtratus obſervantia patroni clientes eorumque poſteritatem, ſed curulis tantum. Veruntamen

σιν. οὐ μὴν ἀλλὰ ταῖς πρώταις ἡμέραις ἐν τῇ δίκῃ κακῶς πράττων ὁ Μάριος, καὶ χαλεπῶς χρώμενος τοῖς δικασταῖς, τῇ τελευταίᾳ παραλόγως ἀπέφυγεν, ἴσων τῶν ψήφων γενομένων.

Ἐν μὲν οὖν τῇ στρατηγίᾳ μετρίως ἐπαινούμενον ἑαυτὸν παρέσχε. μετὰ δὲ τὴν στρατηγίαν, κλήρῳ λαβὼν τὴν ἐκτὸς Ἰβηρίαν, λέγεται καθᾶραι λῃστηρίων τὴν ἐπαρχίαν, ἀνήμερον οὖσαν ἔτι τοῖς ἐθισμοῖς καὶ θηριώδη, καὶ τὸ λῃστεύειν οὔπω τότε τῶν Ἰβήρων οὐχὶ κάλλιστον ἡγουμένων. ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ γενόμενος, οὐκ εἶχεν οὐδὲ πλοῦτον, οὐδὲ λόγον, οἷς ἦγον οἱ τότε μάλιστα τιμώμενοι τὸν δῆμον. αὐτὴν δὲ τὴν ἀνάτασιν τοῦ φρονήματος καὶ τὸ περὶ τοὺς πόνους ἐνδελεχὲς αὐτοῦ, καὶ τὸ δημοτικὸν τῆς διαίτης, ἔν τινι σπουδῇ τιθεμένων τῶν πολιτῶν, ηὐξάνετο τῇ τιμῇ πρὸς δύναμιν· ὥστε καὶ γάμον γῆμαι λαμπρὸν, οἰκίας ἐπιφανοῦς τῆς Καισάρων, Ἰουλίαν, ἧς ἦν ἀδελφιδοῦς Καῖσαρ, ὁ χρόνοις ὕστερον Ῥωμαίων μέγιστος γενόμενος, καίτοι κατ᾽ οἰκειότητα ζηλώσας Μάριον, ὡς ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γέγραπται. τῷ δὲ Μαρίῳ καὶ σωφροσύνην μαρτυροῦσι καὶ καρτερίαν, ἧς δεῖγμα καὶ τὸ περὶ τὴν χειρουργίαν ἐστίν. ἰξῶν γὰρ, ὡς ἔοικε, μεγάλων ἀνάπλεως ἄμφω τὰ σκέλη γεγονὼς, καὶ τὴν ἀμορφίαν δυσχεραίνων, ἔγνω παρασχεῖν ἑαυτὸν ἰατρῷ· καὶ παρέσχεν ἄδετος θάτερον σκέλος, οὐδὲ κινηθεὶς, οὐδὲ στενάξας, ἀλλὰ καθεστῶτι τῷ προσώπῳ καὶ μετὰ σιωπῆς ὑπερβολάς τινας ἀλγηδόνων ἐν ταῖς τομαῖς ἀναχόμενος. τοῦ δ᾽ ἰατροῦ μετιόντος ἐπὶ θάτερον, οὐκέτι παρέσχε, φήσας, ὁρῶ τὸ ἐπανόρθωμα τῆς ἀλγηδόνος οὐκ ἄξιον.

Ἐπεὶ

men quanquam primis diebus multum fuiſſet in judicio Marius jactatus atque infeſtis uſus judicibus, poſtremo tamen præter expectationem æquantibus ſententiis eſt abſolutus.

Ac præturæ ejus mediocris laus fuit. Ex prætura ulteriorem Hiſpaniam ſortitus, dicitur provinciam latrociniis purgaſſe, nondum moribus pacatam, vaſtamque, quo tempore latrocinari Hiſpani adhuc pulcherrimum ducebant. Ad negotia urbana reverſus, neque divitiis neque eloquentia, quibus illius temporis principes trahebant populum, eſt ſubnixus. Cæterum quia minaces ejus ſpiritus, indefatigati labores, vita popularis, grati ad plebem erant, honoribus provectus eſt ad opes, ut ſplendidas nuptias conciliaret, atque ex nobili Cæſarum domo Juliam duceret uxorem, amitam Cæſaris, qui Romanorum poſt potentiſſimus fuit, Mariumque ex neceſſitudine eſt æmulatus aliquatenus, ut in hiſtoria illius expoſuimus. Mario præterea temperantiam & tolerantiam tribuunt : cujus eſt documentum curatio quæ manu ei adhibita fuit. Siquidem quum haberet utrumque crus varicum plenum, & deformitate angeretur, ſtatuit ſe præbere medico, præbuitque non ligatus alterum crus, neque movit ſe vel ingemuit, ſed vultu immoto tacitus pertulit dolores in ſecando intolerandos. Quum inde ad alterum crus medicus tranſiret, detrectavit illud porrigere, ac, Video (inquit) non tanti eſſe emendationem, ut eum feram dolorem.

Ἐπεὶ δὲ Καικίλιος Μέτελλος ἀποδειχθεὶς ἐπὶ τὸν κατ' Ἰουγούρθα πόλεμον ὕπατος στρατηγὸς εἰς Λιβύην, ἐπηγάγετο πρεσβευτὴν Μάριον, ἐνταῦθα πράξεων μεγάλων καὶ λαμπρῶν ἀγώνων ἐπιλαβόμενος, τὸ μὲν αὔξειν τὸν Μέτελλον, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, καὶ πολιτεύεσθαι πρὸς ἐκεῖνον, εἴασε χαίρειν· ἀξιῶν δὲ οὐχ ὑπὸ Μετέλλου κεκλῆσθαι πρεσβευτὴς, ὑπὸ δὲ τῆς τύχης εἰς εὐφυέστατον καιρὸν ὁμοῦ καὶ μέγιστον εἰσάγεσθαι πράξεων θέατρον, ἐπεδείκνυτο πᾶσαν ἀνδραγαθίαν. καὶ πολλὰ τοῦ πολέμου δυσχερῆ φέροντος, οὔτε τῶν μεγάλων τινὰ πόνον ὑποτρέσας, οὔτε τῶν μικρῶν ἀπαξιώσας, ἀλλὰ τοὺς μὲν ὁμοτίμους εὐβουλίᾳ καὶ προνοίᾳ τοῦ συμφέροντος ὑπερβαλλόμενος, πρὸς δὲ τοὺς στρατιώτας ὑπὲρ εὐτελείας καὶ καρτερείας διαμιλλώμενος, εὔνοιαν ἔσχε πολλὴν παρ' αὐτοῖς. ὅλως μὲν γὰρ ἔοικε τοῦ κάμνειν ἑκάστῳ παραμυθία τὸ συγκάμνον ἑκουσίως εἶναι· δοκεῖ γὰρ ἀφαιρεῖν τὴν ἀνάγκην. ἥδιστον δὲ Ῥωμαίων θέαμα στρατιώτῃ, στρατηγὸς ἐσθίων ἐν ὄψει κοινὸν ἄρτον, ἢ κατακείμενος ἐπὶ στιβάδος εὐτελοῦς, ἢ περὶ ταφρείαν τινὰ καὶ χαράκωσιν ἔργου συνεφαπτόμενος. οὐ γὰρ οὕτω τοὺς τῆς τιμῆς καὶ χρημάτων μεταδιδόντας, ὡς τοῦ πόνου καὶ κινδύνου μεταλαμβάνοντας ἡγεμόνας θαυμάζουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγαπῶσι τῶν ῥαθυμεῖν ἐπιτρεπόντων τοὺς συμπονεῖν ἐθέλοντας. ταῦτα πάντα ποιῶν ὁ Μάριος, καὶ διὰ τούτων τοὺς στρατιώτας δημαγωγῶν, ταχὺ μὲν ἐνέπλησε τὴν Λιβύην, ταχὺ δὲ τὴν Ῥώμην ὀνόματος καὶ δόξης, τῶν ἀπὸ στρατοπέδου τοῖς οἴκοι γραφόντων, ὡς οὐκ ἔστι πέρας οὐδὲ ἀπαλλαγὴ τοῦ πρὸς τὸν βάρβαρον πολέμου, μὴ Γάϊον Μάριον ἑλομένοις ὕπατον.

Ἐφ'

Poſtquam autem Cæcilius Metellus conſul ad bellum cum Jugurtha gerendum in Africam proficiſcens Marium legatum ſecum duxit, ibi magnificarum gerendarum rerum & certaminum nactus occaſionem, ut aliorum more amplificaret Metellum, actioneſque ſuas ad illius dignitatem conferret, non habuit curæ. Quum vero adhibitum non exiſtimaret ſe a Metello legatum, ſed ſimul in opportuniſſimum tempus & in rerum inductum theatrum patrandarum maximarum, omnem virtutem explicuit. Quum multas haberet id bellum aſperitates, nihil tam arduum erat quod dubitaret ſubire, neque tam parvum quod ut indignum ſe detrectaret: verum pares dignitate, conſilio, & prudentia ſuperando, cum militibus de frugalitate & patientia laboris certando, mire eos conciliavit ſibi. Omnino enim eſt laboris cuique voluntaria laboris ſocietas levamentum. Videtur enim ea adimere neceſſitatem. Quippe gratiſſimum eſt Romano militi ſpectaculum, ſi in victu eodem dux ac miles pane veſcatur, vel humili in toro quietem capiat, vel ducendæ foſſæ & vallo jaciendo una cum militibus manum admoveat. Siquidem non perinde imperatores qui honores & pecuniam largiuntur eis, ut laboris & periculi ſocios venerantur: immo majore amore proſequuntur conſortes laboris quam ipſorum ignaviæ indulgentes. His artibus Marius atque his militum conciliationibus cito Africam, cito urbem nomine ſuo & gloria implevit; quod milites domum ſcriberent ad ſuos, nullum fore belli cum Jugurtha finem, niſi C. Marium conſulem feciſſent.

Quæ

Ἐφ' οἷς δῆλος ἦν ὁ Μέτελλος ἀχθόμενος. μάλιστα δὲ αὐτὸν ἠνίασε τὰ περὶ Τουρπίλλιον. οὗτος γὰρ ὁ ἀνὴρ ἦν μὲν ἐκ πατέρων ξένος τῷ Μετέλλῳ, καὶ ὅτε τὴν ἐπὶ τῶν Τευτόνων ἔχων ἀρχὴν συνεστράτευε. φρουρῶν δὲ Βάγαν πόλιν μεγάλην, καὶ τῷ μηδὲν ἀδικεῖν τοὺς ἐνοικοῦντας, ἀλλὰ πρᾴως καὶ φιλανθρώπως αὐτοῖς προσφέρεσθαι πιστεύων, ἔλαθεν ὑποχείριος τοῖς πολεμίοις γενόμενος. παρεδέξαντο γὰρ τὸν Ἰουγούρθαν, τὸν δὲ Τουρπίλλιον οὐδὲν ἠδίκησαν, ἀλλὰ σῶον ἐξαιτησάμενοι διῆκαν. ἔσχεν οὖν αἰτίαν προδοσίας, καὶ παρὼν ὁ Μάριος τῇ κρίσει σύμβουλος, αὐτός τε οἱ πικρὸς ἦν, καὶ τῶν ἄλλων παρώξυνε τοὺς πλείστους, ὥστε ἄκοντα τὸν Μέτελλον ἐκβιασθῆναι, καὶ καταψηφίσασθαι θάνατον τοῦ ἀνθρώπου. μετ' ὀλίγον δὲ τῆς αἰτίας ψευδοῦς φανείσης, οἱ μὲν ἄλλοι συνήχθοντο τῷ Μετέλλῳ βαρέως φέροντι· Μάριος δὲ χαίρων, καὶ ποιούμενος ἴδιον τὸ ἔργον, οὐκ ᾐσχύνετο λέγειν περιιὼν, ὡς αὐτὸς εἴη προστετριμμένος ἀλάστορα τῷ Μετέλλῳ ξενοκτόνον. ἐκ τούτου φανερῶς ἀπηχθάνοντο· καὶ λέγεται ποτὲ τοῦ Μαρίου παρόντος, οἷον ἐφυβρίζων ὁ Μέτελλος εἰπεῖν, Σὺ δὴ καταλιπὼν ἡμᾶς, ὦ γενναῖε, πλεῖν ἐπ' οἴκου διανοῇ, καὶ παραγγέλλειν ὑπατείαν; οὐ γὰρ ἀγαπήσεις, ἂν τῷ ἐμῷ παιδὶ τούτῳ συνυπατεύσῃς; ἦν δὲ ὁ παῖς τότε τοῦ Μετέλλου παντάπασι μειράκιον. οὐ μὴν ἀλλὰ τοῦ Μαρίου σπουδάζοντος ἀφεθῆναι, πολλὰς ἀναβολὰς ποιησάμενος, ἔτι δώδεκα λειπομένων ἡμερῶν ἐπὶ τὴν τῶν ὑπάτων ἀνάδειξιν, ἀφῆκεν αὐτόν. ὁ δὲ πολλὴν ἀπὸ στρατοπέδου τὴν ἐπὶ θάλασσαν εἰς Ἰτύκην ὁδὸν ἡμέ-

Quæ res offendit non obſcure Metellum. Cæterum multo maxime caſus eum Turpilii torſit. Intercedebat Metello cum illo vetus jus hoſpitii, atque eo bello præfectus fabrorum in exercitu erat. Qui quum præpoſitus præſidio Vaccæ, magnæ urbis, eſſet, quod cives nulla re violaret, ſed eos leni & benigno imperio haberet, confiſus, imprudens venit in hoſtium poteſtatem. Siquidem Jugurtham in urbem acceperunt, nec Turpilium tamen ulla re læſerunt, ſed, vita ei precibus impetrata, inviolatum dimiſere. Qua de cauſa accuſatus eſt proditionis. Quum de eo quæreretur, aderat in concilio Marius, ac tum acerbus ei erat, tum pleroſque alios in eum incendit, ut Metellus hominem cogeretur invitus rei capitalis damnare. At paulo poſt apparuit falſum crimen. Ubi quum multis eſſet dolor Metelli moleſtus, Marium exultantem, & hoc factum ſibi arrogantem, non puduit in circulis dicere, ultrices diras ſe hoſpitis interfectori inflixiſſe Metello. Hinc apertæ offenſiones inter eos extitere. Fertur aliquando præſente Mario quaſi inſultandi cauſa Metellus dixiſſe, Tu vero cogitas, homo præclare, relictis nobis domum redire & petere conſulatum. Satiſne mature cum hoc meo filio conſul fies? Erat tunc filius Metelli admodum adoleſcens. Verum enimvero miſſionem urgente Mario, quum ſæpius rejeciſſet eum, tandem, quum non plus duodecim dies ſupereſſent ad comitia conſularia, dimiſit eum. Cæterum hic prolixo a caſtris itinere Uticam ad mare

 biduo

ἡμέραις δυσὶ καὶ μιᾷ νυκτὶ συνελὼν, ἔθυε πρὸ τοῦ πλοῦ. καὶ λέγεται τὸν μάντιν εἰπεῖν ὡς ἀπίστους τινὰς τὸ μέγεθος καὶ κρείττονας ἐλπίδος ἁπάσης εὐπραξίας προφαίνοι τῷ Μαρίῳ τὸ δαιμόνιον. ὁ δὲ τούτοις ἐπαρθεὶς ἀνήχθη. καὶ τὸ πέλαγος τεταρταῖος οὐρίῳ πνεύματι περάσας, αὐτίκα τε τῷ δήμῳ ποθεινὸς ὤφθη, καὶ προαχθεὶς ὑπό τινος τῶν δημάρχων εἰς τὸ πλῆθος, ἐπὶ πολλαῖς κατὰ τοῦ Μετέλλου διαβολαῖς ᾐτεῖτο τὴν ἀρχὴν, ὑπισχνούμενος ἢ κτείνειν, ἢ ζῶντα λήψεσθαι τὸν Ἰουγούρθαν.

Ἀναγορευθεὶς δὲ λαμπρῶς, εὐθὺς ἐστρατολόγει παρὰ τὸν νόμον καὶ τὴν συνήθειαν, πολὺν τὸν ἄπορον καὶ δοῦλον καταγράφων· τῶν πρόσθεν ἡγεμόνων οὐ προσδεχομένων τοὺς τοιούτους, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλο τι τῶν καλῶν, τὰ ὅπλα μετὰ τιμῆς τοῖς ἀξίοις νεμόντων, ἐνέχυρον τὴν οὐσίαν ἑκάστου τιθέναι δοκοῦντος. οὐ μὴν ταῦτα γε μάλιστα διέβαλλε τὸν Μάριον, ἀλλ' οἱ λόγοι θρασεῖς ὄντες ὑπερηφανίᾳ καὶ ὕβρει τοὺς πρώτους ἐλύπουν, σκῦλόν τε βοῶντος αὐτοῦ τὴν ὑπατείαν φέρεσθαι τῆς τῶν εὐγενῶν καὶ πλουσίων μαλακίας, καὶ τραύμασιν οἰκείοις πρὸς τὸν δῆμον, οὐ μνήμασι νεκρῶν οὐδὲ ἀλλοτρίαις εἰκόσι νεανιεύεσθαι. πολλάκις δὲ καὶ τοὺς ἀτυχήσαντας ἐν Λιβύῃ στρατηγοὺς, τοῦτο μὲν Βηστίαν, τοῦτο δὲ Ἀλβῖνον, ἀνθρώπους οἴκων μὲν ἐπιφανῶν, αὐτοὺς δὲ ἀπολέμους καὶ δι' ἀπειρίαν πταίσαντας ὀνομάζων, ἐπυνθάνετο τῶν παρόντων, εἰ μὴ καὶ τοὺς ἐκείνων οἴονται προγόνους αὐτῷ μᾶλλον ἂν εὔξασθαι παραπλησίους ἐκγόνους ἀπολιπεῖν, ἅτε δὴ μηδὲ αὐτοὺς δι' εὐγένειαν, ἀλλ' ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ καλῶν ἔργων ἐνδόξους γενομένους. ταῦτα δὲ οὐ κενῶς οὐδὲ ἀλα-

ζονικῶς

biduo & una nocte confecto, antequam conſcendit, ſacrificavit. Famaque eſt dixiſſe aruſpicem, mirificam & ingentem ac ſupra omnem ſpem ei portendi a Diis fœlicitatem. Ita ſpei plenus vela fecit. Quatriduo marc ſecundo vento tranſmiſit. Fuit adventus ejus ſtatim populo gratus, productuſque ab uno tribunorum plebis in concionem, obtrectando vehementer Metello, viam ſibi ad conſulatum munivit, pollicens aut vivum aut mortuum in poteſtatem ſe redacturum Jugurtham.

Poſtquam conſul magno favore renuntiatus eſt, illico delectum contra legem & conſuetudinem habuit, conſcripſitque frequentes capite cenſos & ſervos; quum priores duces eos ſacramento non rogaſſent, ſed arma ſicut honores alios a cenſu committerent, videbaturque ſuas quiſque facultates pignori opponere. Neque hoc modo reprehenſum in Mario eſt, ſed & conjuncta cum ſuperbia & inſolentia dicta ferocia primores pungebant. Clamabat nempe conſulatum ſe ex nobilium & locupletium mollitia prædam capere, vulnera propria ad populum, non mortuorum titulos neque imagines jactare alienas. Crebro etiam duces qui res parum proſpere in Africa geſſerant, hinc Beſtiam, hinc Albinum, claris natos familiis, ſed imbelles, quique ob bellandi imperitiam offenderant, appellans, rogavit circumſtantes, annon putarent illorum majores potius ſui ſimiles optaturos nepotes relinquere, ut qui nec ipſi ex natalium ſplendore, ſed ex virtute & egregiis factis clari evaſiſſent. Hæc vero non

vane

ζονικῶς ἔλεγεν, οὐδὲ μάτην ἀπεχθάνεσθαι τοῖς δυνατοῖς βουλόμενος, ἀλλ' ὁ δῆμος αὐτὸν, ἡδόμενός τε τῇ βουλῇ προπηλακιζομένῃ, καὶ λόγου κόμπῳ, μέτρον ἀεὶ φρονήματος καὶ μεγέθους ἐξεκούφιζε, καὶ συνεξώρμα μὴ φείδεσθαι τῶν ἀξιολόγων, χαριζόμενον τοῖς πολλοῖς.

Ὡς δὲ διέπλευσεν εἰς Λιβύην, Μέτελλος μὲν ἥττων τοῦ φθόνου γενόμενος, καὶ περιπαθῶν ὅτι κατειργασμένου τὸν πόλεμον αὐτοῦ, καὶ μηδὲν ὑπόλοιπον ἢ τὸ σῶμα τοῦ Ἰουγούρθα λαβεῖν ἔχοντος, ἥκει Μάριος ἐπὶ τὸν στέφανον καὶ τὸν θρίαμβον ἐκ τῆς πρὸς ἐκεῖνον ἀχαριστίας ηὐξημένος, οὐχ ὑπέμεινεν εἰς τὸ αὐτὸ συνελθεῖν, ἀλλ' αὐτὸς μὲν ὑπεξεχώρησε, Ῥουτίλιος δὲ τὸ στράτευμα τῷ Μαρίῳ παρέδωκε, πρεσβευτὴς γεγονὼς τοῦ Μετέλλου. καὶ περιῆλθέ τις νέμεσις ἐν τῷ τέλει τῶν πράξεων Μάριον. ἀφῃρέθη γὰρ ὑπὸ Σύλλα τὴν τοῦ κατορθώματος δόξαν, ὡς ὑπ' ἐκείνου Μέτελλος· ὃν τρόπον δὲ, ἀφηγήσομαι βραχέως, ἐπεὶ τὰ καθ' ἕκαστον μᾶλλον ἐν τοῖς περὶ Σύλλα γέγραπται. Βόκχος, ὁ τῶν ἄνω βαρβάρων βασιλεὺς, ἦν πενθερὸς Ἰουγούρθα, καὶ πολεμοῦντι μὲν οὐ πάνυ τι συλλαμβάνειν ἐδόκει, προβαλλόμενος αὐτοῦ τὴν ἀπιστίαν, καὶ τὴν αὔξησιν δεδοικώς. ἐπεὶ δὲ φεύγων καὶ πλανώμενος, ἐκεῖνον ὑπ' ἀνάγκης ἔθετο τῶν ἐλπίδων τελευταῖον, καὶ κατῆρε πρὸς αὐτὸν, αἰσχύνῃ μᾶλλον ὡς ἱκέτην, ἢ δι' εὔνοιαν ὑποδεξάμενος, διὰ χειρὸς εἶχε, φανερῶς μὲν, ὑπὲρ ἑαυτοῦ παραιτούμενος Μάριον, καὶ γράφων ὡς οὐκ ἂν ἐκδῷ, καὶ παρρησιαζόμενος· κρύφα δὲ βουλεύων προδοσίαν ἐπ' αὐτῷ, καὶ μεταπεμπόμενος Λεύκιον Σύλλαν, ταμίαν μὲν ὄντα Μαρίου, χρήσιμον δὲ

τῷ

vane neque arroganter effundebat, nec quo in principes incurreret gratis: verum geſtiens ſenatus contumelia populus, atque verborum procacitate ſemper metiens animi celſitudinem, ſublevabat eum ſtimulabatque, ut in gratiam plebis ne parceret viris digniſſimis.

Ut in Africam trajecit, Metellus invidia victus animique æger, quod confecto per ſe bello, quum nihil reſtaret niſi corpus ut teneret Jugurthæ, lauream & triumphum ſibi Marius eriperet, auctus ex ingrato erga ſe animo; non induxit animum cum eo congredi, ſed fugit ejus conſpectum: exercitus autem Mario a Rutilio Metelli legato traditur. At Deorum ira ad finem hujus belli in Marium vertit. Siquidem hujus gloria belli ab Sylla, ſicut ab ipſo Metellus, orbatus eſt. Quod quemadmodum ſit geſtum paucis memorabo: nam prolixe ſingula in vita Syllæ exequutus ſum. Rex Mauritaniæ Bocchus gener erat Jugurthæ. Hic bellum gerenti non multum auxilii miſit, cauſatus perfidiam ejus & timens incrementum. Poſtquam autem fugitans & oberrans, illum rebus perditis velut ultimam ſpem reſpectavit, atque ad eum confugit, pudore magis ut ſupplicem quam amore recepit eum. Quem ut habuit in poteſtate, in propatulo deprecator pro eo intercedebat apud Marium, ſcribens non dediturum ſe eum, defendebatque ejus cauſam: occulte vero prodere eum moliens, Lucium Syllam Marii quæſtorem, qui officioſus per bellum

τῷ Βόκχῳ γεγενημένον ἐπὶ στρατείᾳ. ὡς δὲ πιστεύσας ἀνέβη πρὸς αὐτὸν ὁ Σύλλας, ἔσχε μέν τις τροπὴ γνώμης καὶ μετάνοια τὸν βάρβαρον, ἡμέρας τε συχνὰς διηνέχθη τῷ λογισμῷ, βουλευόμενος ἢ παραδοῦναι τὸν Ἰουγούρθαν, ἢ μηδὲ τὸν Σύλλαν ἀφεῖναι. τέλος δὲ, τὴν προτέραν κυρώσας προδοσίαν, ἐνεχείρισε τῷ Σύλλᾳ ζῶντα τὸν Ἰουγούρθαν. καὶ τοῦτο πρῶτον ὑπῆρξεν αὐτοῖς σπέρμα τῆς ἀνηκέστου καὶ χαλεπῆς ἐκείνης στάσεως, ἣ μικρὸν ἐδέησεν ἀνατρέψαι τὴν Ῥώμην. πολλοὶ γὰρ ἐβούλοντο τοῦ Σύλλα τὸ ἔργον εἶναι, τῷ Μαρίῳ φθονοῦντες· αὐτός τε Σύλλας σφραγῖδα ποιησάμενος, ἐφόρει γλυφὴν ἔχουσαν ἐγχειριζόμενον ὑπὸ τοῦ Βόκχου τὸν Ἰουγούρθαν ἑαυτῷ. καὶ ταύτῃ χρώμενος ἀεὶ διετέλει, φιλότιμον ἄνδρα καὶ πρὸς κοινωνίαν δόξης ἀγνώμονα καὶ δύσεριν ἐρεθίζων τὸν Μάριον, ἐναγόντων μάλιστα τῶν ἐχθρῶν τῶν ἐκείνου, καὶ τὰ μὲν πρῶτα τοῦ πολέμου καὶ μέγιστα τῷ Μετέλλῳ, τὰ δ᾽ ἔσχατα καὶ τὸ πέρας αὐτοῦ Σύλλᾳ προστιθέντων, ὡς παύσαιτο θαυμάζων καὶ προσέχων ἐκείνῳ μάλιστα πάντων ὁ δῆμος.

Ταχὺ μέντοι τὸν φθόνον τοῦτον, καὶ τὰ μίση καὶ τὰς διαβολὰς ἀπεσκέδασε τοῦ Μαρίου καὶ μετέστησεν ὁ κατασχὼν τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας κίνδυνος, ἅμα τῷ πρῶτον ἐν χρείᾳ μεγάλου στρατηγοῦ γενέσθαι, καὶ περισκέψασθαι τὴν πόλιν ᾧ χρωμένη κυβερνήτῃ διαφεύξεται κλύδωνα πολέμου τοσοῦτον· οὐδενὸς ἀναδεχομένου τῶν ἀπὸ γένους μεγάλων ἢ πλουσίων οἴκων ἐπὶ τὰς ὑπατικὰς κατιόντων ἀρχαιρεσίας, ἀλλὰ ἀπόντα τὸν Μάριον ἀναγορευσάντων. ἄρτι γὰρ ἀπηγγελμένης αὐτοῖς τῆς Ἰουγούρθα συλλήψεως, αἱ περὶ Τευτόνων καὶ Κίμ-

lum fuerat in ſe, accerſit. Ut habita fide profectus ad eum Sylla eſt, mutatio conſilii & pœnitentia cepit barbarum, multoſque dies anceps varia animo agitavit, deliberans vel tradere Jugurtham vel etiam Syllam retinere. Tandem priorem proditionem confirmat, ac Syllæ Jugurtham vivum tradit. Hæc prima extiterunt atrociſſimi illius & graviſſimi belli civilis, quod pene imperium Romanum evertit, ſemina. Quippe complures invidia Marii adſcribebant eam rem Syllæ: atque ipſe Sylla ſigillum habebat, in quo Bocchus erat Jugurtham ei tradens inſculptus: quo ſigillo uſus eſt perpetuo. Eo facto hominem ambitioſum & ad participandam gloriam maxime invitum pervicacemque ſtimulavit Marium; irritantibus potiſſimum eum adverſariis illius, qui exordium belli & præcipua Metello, extrema ac finem tribuebant Syllæ: quo populum qui oculos imprimis defixerat in Marium, ab ejus averterent admiratione.

Hanc tamen invidiam, odium, obtrectationes cito Mario deterſit & conſopivit ab occidente ingruens Italiæ periculum. Nam ut primum civitas magnum ducem deſideravit & circumſpexit, quo ad puppim ſedente tantum belli declinaret fluctum, nemo ullus ex nobilitate vel ex opulentis familiis candidatum ſe conſulatus eſt profeſſus, ſed Marium abſentem conſulem fecerunt. Modo enim nuntiatum fuerat Jugurtham eſſe devictum, quum rumores de Teutonis

Κίμβρων φῆμαι προσέπιπτον, ἀπιστίαν μὲν ἐν ἀρχῇ παρασχοῦσαι πλήθους τε καὶ ῥώμης τῶν ἐπερχομένων στρατῶν, ὕστερον δὲ τῆς ἀληθείας ὑποδεέστεραι φανεῖσαι. μυριάδες μὲν γὰρ αἱ μάχιμοι τριάκοντα σὺν ὅπλοις ἐχώρουν, ὄχλοι δὲ παίδων καὶ γυναικῶν ἐλέγοντο πολὺ πλείους συμπεριάγεσθαι, γῆς χρήζοντες ἣ θρέψει τοσοῦτο πλῆθος, καὶ πόλεων ἐν αἷς ἱδρυνθέντες βιώσονται, καθάπερ πρὸ αὐτῶν ἐπυνθάνοντο Κελτοὺς τῆς Ἰταλίας τὴν ἀρίστην κατασχεῖν, Τυρρηνῶν ἀφελομένους. αὐτοὶ μὲν γὰρ ἀμιξίᾳ τῇ πρὸς ἑτέρους, μήκει τε χώρας ἣν ἐπῆλθον, ἠγνοοῦντο τίνες ὄντες ἀνθρώπων, ἢ πόθεν ὁρμηθέντες, ὥσπερ νέφος ἐμπέσοιεν τῇ Γαλατίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. καὶ μάλιστα μὲν εἰκάζοντο Γερμανικὰ γένη τῶν καθηκόντων ἐπὶ τὸν βόρειον ὠκεανὸν εἶναι, τοῖς μεγέθεσι τῶν σωμάτων, καὶ τῇ χαροπότητι τῶν ὀμμάτων· καὶ ὅτι Κίμβρους ἐπονομάζουσι Γερμανοὶ τοὺς λῃστάς. εἰσὶ δὲ οἳ καὶ τὴν Κελτικὴν διὰ βάθος χώρας καὶ μέγεθος, ἀπὸ τῆς ἔξωθεν θαλάσσης, καὶ τῶν ὑπαρκτίων κλιμάτων, πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα κατὰ τὴν Μαιῶτιν ἐπιστρέφουσαν ἅπτεσθαι τῆς Ποντικῆς Σκυθίας λέγουσι· κἀκεῖθεν τὰ γένη μεμῖχθαι. τούτους ἐξαναστάντας οὐκ ἐκ μιᾶς ὁρμῆς, οὐδὲ συνεχῶς, ἀλλὰ ἔτους ὥρᾳ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τοὔμπροσθεν ἀεὶ χωροῦντας, πολέμῳ χρόνοις πολλοῖς ἐπελθεῖν τὴν ἤπειρον. δι' ὃ καὶ πολλὰς κατὰ μέρος ἐπικλήσεις ἐχόντων, κοινῇ Κελτοσκύθας τὸν στρατὸν ὠνόμαζον. ἄλλοι δέ φασι, Κιμμερίων τὸ μὲν πρῶτον ὑφ' Ἑλλήνων τῶν πάλαι γνωσθέντων, οὐ μέγα γενέσθαι τοῦ παντὸς μόριον, ἀλλὰ φυγὴν ἢ στά-

σιν

Teutonis & Cimbris increbuere. Ferebatur eorum initio incredibilis colluvies vireſque imminentium legionum, qui rumores tamen poſt minores vero ſunt reperti. Siquidem bellatores & armati trecentena millia in agmine erant, puerorum mulierumque longe majores catervas dicebantur ſecum trahere. Hi agros quærebant, qui tantam multitudinem alerent: & oppida, in quibus ſedes ponerent ac vitam agerent; ſicut olim Gallos acceperant uberrimum agrum Italiæ, expulſis Tuſcis, occupaviſſe. Hos autem, quod nullum haberent cum aliis commercium, atque longinquos terrarum tractus peragrarent, nemo noverat qui mortalium eſſent, aut unde profecti nubium modo incumberent Galliæ & Italiæ. Ex corporum vero proceritate, & cæſiis oculis maxime, nationes Germanicas conjectabant eſſe, Oceanum ſeptentrionalem accolentium, & quod Cimbros Germani nominent latrones. Sunt qui Galliam longitudine regionis & laxitate ab Oceano & Septentrionalibus plagis ad orientem verſus lacum Mæotin vergere, & ad Scythiam Ponticam perhibent pertinere, atque inde illas commiſtas gentes. Has domo egreſſas non uno neque perpetuo impetu, verum quoque anno ſemper porro progredientes ſub ver, arma circumferendo peragraſſe continentem Europæ. Quapropter, etſi diverſa ſingulatim haberent vocabula, communi appellatione exercitum Galloſcythas dixiſſe. Alii autumant Cimmerios, qui primi a Græcis cogniti quondam ſunt, partem exiguam fuiſſe univerſi, tantum catervam quandam

pro-

σιν τινὰ βιασθεῖσαν ὑπὸ Σκυθῶν, εἰς Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος διαπεράσαι, Λυγδάμιος ἡγουμένου. τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν καὶ μαχιμώτατον ἐπ' ἐσχάτοις ᾤκουν παρὰ τὴν ἔξω θάλασσαν. ὥσπερ δή φασι γῆν μὲν νέμεσθαι σύσκιον καὶ ὑλώδη καὶ δυσήλιον πάντη, διὰ βάθος καὶ πυκνότητα δρυμῶν, οὓς μέχρι τῶν Ἑρκυνίων εἴσω διήκειν· οὐρανοῦ δὲ εἰληχέναι, καθ' ὃ δοκεῖ μεταλαμβάνων ὁ πόλος ἔξαρμα, διὰ τὴν ἔγκλισιν τῶν παραλλήλων, ὀλίγον ἀπολείπειν τοῦ κατὰ κορυφὴν ἱσταμένου σημείου πρὸς τὴν οἴκησιν· αἵ τε ἡμέραι βραχύτητι καὶ μήκει πρὸς τὰς νύκτας ἴσαι κατανέμεσθαι τὸν χρόνον· δι' ὃ καὶ τὴν εὐπορίαν τοῦ μυθεύματος Ὁμήρῳ γενέσθαι πρὸς τὴν νεκυίαν. ἔνθεν οὖν τὴν ἔφοδον εἶναι τῶν βαρβάρων τούτων ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, Κιμμερίων μὲν ἐξ ἀρχῆς, τότε δὲ Κίμβρων, οὐκ ἀπὸ τρόπου προσαγορευομένων. ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰκασμῷ μᾶλλον ἢ κατὰ βέβαιον ἱστορίαν λέγεται. τὸ δὲ πλῆθος οὐκ ἔλαττον, ἀλλὰ πλέον εἶναι τοῦ λεχθέντος, ὑπὸ πολλῶν ἱστόρηται. θυμὸν δὲ καὶ τόλμαν ἀνυπόστατοι, καὶ χειρῶν ἔργα παρὰ τὰς μάχας ὀξύτητι καὶ βίᾳ πυρὸς ἐοικότες ἐπῄεσαν, οὐδενὸς ἀντέχοντος αὐτῶν πρὸς τὴν ἔφοδον, ἀλλὰ πάντων μὲν ὅσους ἐπῆλθον, ἐν λόγῳ λείας ἀγομένων καὶ φερομένων· πολλῶν δὲ καὶ μεγάλων Ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων καὶ στρατηγῶν ὅσοι προεστήκεσαν τῆς ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίας, ἀνηρπασμένων ἀκλεῶς· οἳ καὶ μάλιστα τὴν φορὰν αὐτῶν κακῶς ἀγωνισάμενοι, κατὰ τῆς Ῥώμης ἐπεσπάσαντο. νικήσαντες γὰρ οἷς ἐνέτυχον, καὶ χρημάτων πολλῶν κρατήσαντες, ἔγνωσαν μηδαμοῦ γῆς ἑαυτοὺς ἱδρύειν, πρὶν ἀνατρέψουσι τὴν Ῥώμην, καὶ διαπορθήσουσι τὴν Ἰταλίαν.

Ταῦτα

profugorum vel ſeditioſorum ab Scythis compulſam, a Mæotide palude in Aſiam duce Lygdami trajicere. Maximam eorum multitudinem & bellicoſiſſimam in ultimis oris ad Oceanum habere ſedes. Regionem incolere ob profundas & denſas ſylvas, quæ ad ſylvam Herciniam introrſum pertineant, caliginoſam, nemoroſam, opacamque. Cœlum ſortitos, qua polus Septentrionalis, ex parallelorum inclinatione ſublimis, parum diſtare videtur ab imminente incolarum vertici puncto, ubi dies brevitate & prolixitate pares noctibus, in partes duas ſecant anni tempus. Unde argumentum ſuppeditaſſe Homero fabulæ de inferis ſcribenti. Atque inde hoſce barbaros in Italiam moviſſe, qui primum Cimmerii, tunc non abſone Cimbri dicti ſunt. Cæterum hæc ex conjectura potius quam pro certa rerum notitia commemorantur. Colluviem illam non minorem, ſed etiam fuiſſe quam dictum eſt majorem, a multis proditum eſt. Hi animo, ferocia & ſtrenuitate in prœliis invicta, tanta pernicitate & vi ut ignis imminebant. Nec eorum impreſſioni obſiſtebat quiſquam, ſed omnes, quos aggreſſi ſunt, prædæ loco agebantur, ferebantur. Multi etiam & ingentes exercitus duceſque, qui tuebantur Galliam Tranſalpinam, fœde obtriti. Hi vel maxime impetum eorum male pugnando Romam attraxere. Superatis enim illis in quos fuerant delati, præda pleni ſtatuerunt nuſquam gentium conſidere, prius quam Romam excidiſſent & Italiam vaſtaſſent.

Quæ

Ταῦτα Ῥωμαῖοι πυνθανόμενοι πολλαχόθεν ἐκάλουν Μάριον ἐπὶ τὴν στρατηγίαν. καὶ τὸ δεύτερον ὕπατος ἀπεδείχθη, τοῦ μὲν νόμου κωλύοντος ἀπόντα, καὶ μὴ διαλιπόντα χρόνον ὡρισμένον, αὖθις αἱρεῖσθαι, τοῦ δὲ δήμου τοὺς ἀντιλέγοντας ἐκβαλόντος. ἡγοῦντο γὰρ οὔτε νῦν πρῶτον εἴξειν τῷ συμφέροντι τὸν νόμον, οὔτε ἀλογωτέραν εἶναι τὴν παροῦσαν αἰτίαν ἐκείνης, δι' ἣν τὸν Σκιπίωνα παρὰ τοὺς νόμους ὕπατον ἀπέδειξαν, οὐ φοβούμενοι τὴν ἑαυτῶν ἀποβαλεῖν, ἀλλὰ τὴν Καρχηδονίων ἐπιθυμοῦντες ἀνελεῖν. ταῦτα ἔδοξε. καὶ Μάριος ἐκ Λιβύης μετὰ τοῦ στρατεύματος διακομισθεὶς, αὐταῖς καλάνδαις Ἰανουαρίαις, ἣν ἔτους ἀρχὴν ἄγουσι Ῥωμαῖοι, τήν τε ὑπατείαν ἀνέλαβε, καὶ τὸν θρίαμβον εἰσήλασεν· ἄπιστον ἐπιδειξάμενος θέαμα Ῥωμαίοις Ἰουγούρθαν αἰχμάλωτον· οὗ ζῶντος οὐδ' ἂν εἷς ἤλπισε πολεμίων κρατήσειν. οὕτω τις ἦν ποικίλος ἀνὴρ τύχαις ὁμιλῆσαι, καὶ πανουργίᾳ πολλῇ μεμιγμένον ἔχων τὸ θυμοειδές. ἀλλ' ἐξέστη γε πομπευθεὶς, ὥς λέγουσι, τότε τοῦ φρονεῖν, καὶ μετὰ τὸν θρίαμβον εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμπεσὼν, ὡς οἱ μὲν αὐτοῦ βίᾳ περιέρρηξαν τὸν χιτωνίσκον, οἱ δὲ σπεύδοντες ἀφελέσθαι βίᾳ τὸ χρυσοῦν ἐλλόβιον, ἅμα τὸν λοβὸν συναπέρρηξαν. ὠσθεὶς δὲ γυμνὸς εἰς τὸ βάραθρον κατεβλήθη, μεστὸς ὢν ταραχῆς, καὶ διασεσηρὼς, Ἡράκλεις, εἶπεν, ὡς ψυχρὸν ὑμῶν τὸ βαλανεῖον. ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἓξ ἡμέραις ζυγομαχήσαντα τῷ λιμῷ, καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης ὥρας ἐκκρεμασθέντα τῆς τοῦ ζῆν ἐπιθυμίας, εἶχεν ἀξία δίκη τῶν ἀσεβημάτων. ἐν δὲ τῷ θριάμβῳ κομισθῆναι λέγουσι χρυσοῦ μὲν ἑπτὰ καὶ τρισχιλίας λίτρας, ἀργύρου δὲ ἀσήμου πεντακισχιλίας ἑπτακοσίας ἑβδομήκοντα πέντε,

Quæ quum ad urbem eſſent diverſis ex locis nuntiata, acciverunt ad bellum gerendum, atque iterum conſulem deſignaverunt Marium. Quum lex autem abſentem, & niſi interjecto certo ſpatio, vetaret denuo creari conſulem, repudiavit tamen populus adverſantes. Quippe hanc non primam fuiſſe vicem arbitrabantur, qua utilitati publicæ lex conceſſerat, neque alieniorem præſentem cauſam illa, ob quam contra leges conſulem creaverant Scipionem, quum non timerent urbis ſuæ perniciem, ſed Carthaginem cuperent evertere. Hæc ſententia obtinuit. Atque Marius deportatis ex Africa legionibus, ipſis calendis Januariis (quem diem Romani initium anni celebrant) conſulatum iniit & triumphavit, atque incredibile populo Romano ſpectaculum exhibuit vinctum Jugurtham. Quo vivo nemo ſperaverat ſe provinciam illam confecturum. Adeo erat verſutus ad ſe omni fortunæ accommodandum, magnoque animo miſto cum vafritie præditus. Verum tunc ante currum ductus, de ſana mente (ut perhibent) dejectus eſt. Poſt triumphum in carcerem condito, alii tunicam violenter dilaceraverunt, alii vi demere auream inaurem accelerantes, una infimam auriculam avulſere. Ubi detruſus nudus & dejectus in infimum carcerem eſt, attonitus & cavillans, Papæ (inquit) quam eſt frigidum veſtrum hoc balneum! At hic cum fame ſex dies luctatus, atque ad extremum uſque vitæ cupiditate hians, dignum ſceleribus ſuis exitum invenit. Tranſlata in triumpho memorant tria millia & ſeptem pondo auri, argenti non ſignati quinque

πέντε, νομίσματος δὲ δραχμὰς ἑπτακισχιλίας ἐπὶ μυριάσιν ὀκτὼ καὶ εἴκοσι. μετὰ δὲ τὴν πομπὴν, ὁ Μάριος σύγκλητον ἤθροισεν ἐν Καπιτωλίῳ, καὶ παρῆλθε μὲν, εἴτε λαθὼν αὐτὸν, εἴτε τῇ τύχῃ χρώμενος ἀγροικότερον, ἐν τῇ θριαμβικῇ κατασκευῇ. ταχὺ δὲ τὴν βουλὴν ἀχθεσθεῖσαν αἰσθόμενος, ἐξανέστη, καὶ μεταλαβὼν τὴν περιπόρφυρον, αὖθις ἦλθεν.

Ἐν δὲ τῇ στρατείᾳ τὴν δύναμιν διεπόνει καθ' ὁδὸν, ἐξασκῶν δρόμοις τε παντοδαποῖς καὶ μακραῖς ὁδοιπορίαις, ἑαυτοῦ δὲ ἀχθοφορεῖν ἀναγκάζων καὶ αὐτουργεῖν τὰ πρὸς τὴν δίαιταν· ὥστε καὶ μετὰ ταῦτα, τοὺς φιλοπόνους καὶ σιωπῇ μετ' εὐκολίας τὰ προστασσόμενα ποιοῦντας, ἡμιόνους Μαριανοὺς καλεῖσθαι. καίτοι τινὲς αἰτίαν ἑτέραν τοῦ λόγου τούτου νομίζουσι. Σκιπίων γὰρ, ὅτε Νομαντίαν ἐπολιόρκει, βουληθέντος ἐπιδεῖν μὴ μόνον τὰ ὅπλα, μηδὲ τοὺς ἵππους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀρεῖς καὶ τὰς ἁμάξας, ὅπως ἑκάστοις ἐξησκημένα καὶ παρεσκευασμένα τυγχάνοι, προαγαγεῖν τὸν Μάριον ἵππον τε κάλλιστα τεθραμμένον ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἡμίονον εὐεξίᾳ καὶ πρᾳότητι καὶ ῥώμῃ διαφέροντα πολὺ τῶν ἄλλων. ἡσθέντος οὖν τοῦ στρατηγοῦ τοῖς τοῦ Μαρίου θρέμμασι, καὶ πολλάκις αὐτῶν μνησθέντος, οὕτως ἄρα τοὺς σκώπτοντας ἐν ἐπαίνῳ τὸν ἐνδελεχῆ καὶ τλήμονα καὶ φιλόπονον, Μαριανὸν ἡμίονον προσαγορεύειν.

Εὐτύχημα δὲ δοκεῖ τῷ Μαρίῳ μέγα γενέσθαι. τῶν γὰρ βαρβάρων ὥσπερ τινα παλίρροιαν τῆς ὁρμῆς λαβόντων, καὶ ῥυέντων πρότερον ἐπὶ τὴν Ἰβηρίαν, χρόνον ἔσχε καὶ τὰ σώματα γυμνάσαι τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὰ φρονήματα πρὸς τὸ θαῤῥεῖν ἀναῤῥῶσαι· τὸ δὲ μέγιστον, αὐτοῖς οἷος ἦν κατανοηθῆναι. τὸ γὰρ ἐν

quinque millia ſeptingenta ſeptuaginta quinque, argenti ſignati ſeptendecim millia octo & viginti denarios. Peracto triumpho, induxit ſenatum Marius in Capitolium, atque imprudensne an fortuna ſua elatus, inſolentius ingreſſus curiam eſt veſte triumphali. Verum cito offenſum animadvertens ſenatum exſurrexit, ſumptaque rediit prætexta.

In expeditionibus milites agmen ducens laboribus aſſuefecit, variiſque curſibus & magnis itineribus exercebat. Res ſuas ipſos adigebat ferre & cibaria parare. Unde poſt factum, ut laboris patientes & imperatis modeſte ſilentioque parentes mulos Marianos vocarent. Sunt tamen qui hoc dictum aliunde putent natum. Quum Scipio in obſidione Numantiæ non modo arma vellet & equos inſpicere, verum etiam mulos & vehicula, quemadmodum culta & parata eſſent, produxiſſe equum ſuum Marium optime ſaginatum ab ſe, & mulum longe aliis corporis habitudine & manſuetudine & robore præſtantem. Quum igitur Marii jumenta imperator commendaſſet, multamque eorum faceret mentionem, ita tandem quum ſalſe laudarent aſſiduum, tolerantem laboris, induſtrium, mulum Marianum vocaſſe.

Porro magno fortunæ favore uſus eſt Marius. Nam quum barbari quaſi quodam impetus refluxu ferrentur prius in Hiſpaniam, ſpatium habuit corpora militum exercendi, & animos eorum ad audendum firmandi, &, quod erat primum, ut illi, qui eſſet, diſcerent. Siquidem torvitatem ejus, atque

ἐν ἀρχῇ σκυθρωπὸν αὐτοῦ, καὶ περὶ τὰς τιμωρίας δυσμείλικτον, ἐθισθεῖσι μηδὲν ἁμαρτάνειν μηδὲ ἀπειθεῖν, ἅμα τῷ δικαίῳ σωτήριον ἐφαίνετο. τήν τε τοῦ θυμοῦ σφοδρότητα, καὶ τὸ τραχὺ τῆς φωνῆς καὶ ἀγριωπὸν τοῦ προσώπου συντρεφόμενον κατὰ μικρὸν, οὐχ αὐτοῖς ἐνόμιζον εἶναι φοβερὸν, ἀλλὰ τοῖς πολεμίοις. μάλιστα δὲ ἡ περὶ τὰς κρίσεις ὀρθότης αὐτοῦ τοῖς στρατιώταις ἤρεσκεν· ἧς καὶ τοιόνδε τι δεῖγμα λέγεται. Γάϊος Λούσιος, ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ, τεταγμένος ἐφ᾽ ἡγεμονίας ἐστρατεύετο, τἆλλα μὲν ἀνὴρ οὐ δοκῶν εἶναι πονηρὸς, ἥττων δὲ μειρακίων καλῶν. οὗτος ἤρα νεανίσκου τῶν ὑφ᾽ αὐτῷ στρατευομένων, ὄνομα Τρεβωνίου, καὶ πολλάκις πειρῶν οὐκ ἐτύγχανε· τέλος δὲ, νύκτωρ ὑπηρέτην ἀποστείλας, μετεπέμπετο τὸν Τρεβώνιον· ὁ δὲ νεανίας, ἧκε μὲν, ἀντειπεῖν γὰρ οὐκ ἐξῆν καλούμενον, εἰσαχθεὶς δὲ ὑπὸ τὴν σκηνὴν πρὸς αὐτὸν, ἐπιχειροῦντα βιάζεσθαι σπασάμενος τὸ ξίφος ἀπέκτεινε. ταῦτα ἐπράχθη τοῦ Μαρίου μὴ παρόντος· ἐπανελθὼν δὲ, προὔθηκε τῷ Τρεβωνίῳ κρίσιν. ἐπεὶ δὲ πολλῶν κατηγορούντων, οὐδενὸς δὲ συνηγοροῦντος, αὐτὸς εὐθαρσῶς καταστὰς διηγήσατο τὸ πρᾶγμα, καὶ μάρτυρας ἔσχεν ὅτι πειρῶντι πολλάκις ἀντεῖπε τῷ Λουσίῳ, καὶ μεγάλων διδομένων, ἐπ᾽ οὐδενὶ προήκατο τὸ σῶμα· θαυμάσας ὁ Μάριος, καὶ ἡσθεὶς, ἐκέλευσε τὸν πάτριον ἐπὶ ταῖς ἀριστείαις στέφανον κομισθῆναι, καὶ λαβὼν, αὐτὸς ἐστεφάνωσε τὸν Τρεβώνιον, ὡς κάλλιστον ἔργον ἐν καιρῷ παραδειγμάτων δεομένῳ καλῶν ἀποδεδειγμένον. τοῦτο εἰς τὴν Ῥώμην ἀπαγγελθὲν, οὐχ ἥκιστα τῷ Μαρίῳ συνέπραξε τὴν τρίτην ὑπατείαν· ἅμα δὲ καὶ τῶν βαρβάρων ἔτους ὥρᾳ προσδοκίμων ὄντων, ἐβούλοντο μετ᾽

μη-

que in exigendis pœnis inflexam ſeveritatem, aſſueti non delinquere nec contumaces ſe præbere, cum juſtam tum ſalutarem exiſtimabant. Jam iræ ardorem, vocis aſperitatem, horridum vultum paulatim aſſuefacti, non ſibi, ſed hoſtibus duxerunt formidoloſum. Præcipue integritas in judicando ejus probata militibus eſt. Cujus hoc inſtar memoratur. In exercitu Marii ſororis filius præfecturam C. Luſius habebat, cætera non habitus improbus, ſed impotenti amore ardebat adoleſcentulorum. Hic adoleſcentis ex cohorte ſua, nomine Trebonii, amore flagrabat. Quem quum frequenter appellaſſet de ſtupro, non potiebatur voto. Poſtremo accerſitus nocte per miniſtrum Trebonius venit (neque enim vocato non parere licebat) atque introductus ad eum in tabernaculum, vim adhibentem ſtricto gladio confodit. Hoc abſente actum fuerat Mario. Reverſus Trebonium ad cauſam dicendam citavit. Qui quum multis accuſantibus, defendente nemine, ipſe imperterrito vultu expoſuiſſet rem, & teſtes edidiſſet, ſæpius attentantem repuliſſe ſe Luſium, nec voluiſſe mercede adductum ulla pudorem proſtituere: miratus Marius factum comprobavit id, coronamque, quæ conferri virtutis cauſa ſolebat, adferri juſſit, eaque Trebonium donavit; quod pulcherrimum actum, articulo quo maxime foret bonis exemplis opus, ediddiſſet. Id Romam nuntiatum in primis Mario tertium conſulatum confecit: ſimul etiam, quia ineunte vere adventus barbarorum in expectatione erat, nolebant ullo alio duce aleam

belli

μηδενὸς ἄλλου στρατηγοῦ κινδυνεῦσαι πρὸς αὐτούς. οὐ μὴν ἧκον ὡς προσεδοκῶντο ταχέως, ἀλλὰ πάλιν διῆλθε τῷ Μαρίῳ ὁ τῆς ὑπατείας χρόνος. ἐνισταμένων δὲ τῶν ἀρχαιρεσιῶν, καὶ τοῦ συνάρχοντος αὐτοῦ τελευτήσαντος, ἀπολιπὼν ἐπὶ τῶν δυνάμεων Μάνιον Ἀκύλλιον, αὐτὸς ἧκεν εἰς Ῥώμην. μετιόντων δὲ πολλῶν καὶ ἀγαθῶν τὴν ὑπατείαν, Λούκιος Σατορνῖνος ὁ μάλιστα τῶν δημάρχων ἄγων τὸ πλῆθος, ὑπὸ τοῦ Μαρίου τεθεραπευμένος, ἐδημηγόρει, κελεύων ἐκεῖνον ὕπατον αἱρεῖσθαι. θρυπτομένου δὲ τοῦ Μαρίου, καὶ παραιτεῖσθαι τὴν ἀρχὴν φάσκοντος, ὡς δὴ μὴ δεομένου, προδότην αὐτὸν ὁ Σατορνῖνος ἐκάλει τῆς πατρίδος, ἐν κινδύνῳ τοσούτῳ φεύγοντα τὸ στρατηγεῖν. καὶ φανερὸς μὲν ἦν ἀπιθάνως συνυποκρινόμενος τὸ προσποίημα τῷ Μαρίῳ· τὸν δὲ καιρὸν ὁρῶντες οἱ πολλοὶ τῆς ἐκείνου δεινότητος ἅμα καὶ τύχης δεόμενον, ἐψηφίσαντο τὴν τετάρτην ὑπατείαν, καὶ συνάρχοντα Κάτλον αὐτῷ Λουτάτιον κατέστησαν, ἄνδρα καὶ τιμώμενον ὑπὸ τῶν ἀρίστων, καὶ τοῖς πολλοῖς οὐκ ἐπαχθῆ.

Πυνθανόμενος δὲ τοὺς πολεμίους ὁ Μάριος ἐγγὺς εἶναι, διὰ ταχέων ὑπερέβαλε τὰς Ἄλπεις, καὶ τειχίσας στρατόπεδον παρὰ τῷ Ῥοδανῷ ποταμῷ, συνήγαγεν εἰς αὐτὸ χορηγίαν ἄφθονον· ὡς μηδέποτε παρὰ τὸν τοῦ συμφέροντος λογισμὸν ἐκβιασθείη δι' ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων εἰς μάχην καταστῆναι. τὴν δὲ κομιδὴν ὧν ἐδεῖτο τῷ στρατεύματι, μακρὰν καὶ πολυτελῆ πρότερον οὖσαν πρὸς τὴν θάλασσαν, αὐτὸς εἰργάσατο ῥᾳδίαν καὶ ταχεῖαν. τὰ γὰρ στόματα τοῦ Ῥοδανοῦ, πρὸς τὰς ἀνακοπὰς τῆς θαλάσσης, ἰλύν τε πολλὴν λαμβάνοντα

belli cum illis jacere. Non tam cito tamen (ut ferebat opinio) advenerunt, ſed conſulatus tempus iterum Mario circumactum eſt. Urgentibus comitiis, quum defunctus collega ejus eſſet, relicto ad exercitum M. Aquilio contendit Romam. Ibi multis & inſignibus viris conſulatum ambientibus, L. Saturninus, qui præcipue inter tribunos impellere valebat plebem, quem circumegerat in ſe Marius, monuit eam pro concione ut conſulem illum crearent. Quum Marius in ſpeciem detrectare ſe conſulatum nec cupere jactaret, proditorem eum patriæ Saturninus appellavit, qui periculo impendente tanto bellum ſuſcipere gerendum abnueret. Haud clam erat eum ſimulationi Marii inſcitum hiſtrionem ſervire; verum quod tempus videret populus requirere illius virtutem & fortunam, conſulem quartum eum deſignaverunt, collegamque ei Lutatium Catulum addiderunt, magnæ virum inter primores autoritatis, nec plebi ingratum.

Ubi hoſtes prope eſſe intellexit, raptim ſuperavit Alpes, ac caſtris ad amnem Rhodanum communitis convexit affatim eo commeatum, ne unquam, niſi poſtulante uſu, ex neceſſariorum inopia dimicare cogeretur. Subvectionem eorum quæ eſſent exercitui opus, quum ante longinqua & ſumptuoſa mari fuiſſet, expeditam effecit & celerem. Nam oſtia Rhodani maris refluxu magna vi limi oppleta, arenaque alto cœno

βάνοντα καὶ θῖνα πηλῷ βαθεῖ συμπεπιλημένην, ὑπὸ τοῦ κλύδωνος χαλεπὴν, ἐπίπονον καὶ βραχύπορον τοῖς σιταγωγοῖς ἐποίει τὸν εἴσπλουν ὧδε. τρέψας ἐνταῦθα τὸν στρατὸν σχολάζοντα, τάφρον μεγάλην ἐνέβαλε, καὶ ταύτῃ πολὺ μέρος τοῦ ποταμοῦ μεταστήσας, περιήγαγεν εἰς ἐπιτήδειον αἰγιαλὸν, βαθὺν μὲν, καὶ ναυσὶ μεγάλαις ἔποχον, λεῖον δὲ καὶ ἄκλυστον στόμα λαβοῦσαν πρὸς τὴν θάλασσαν. αὕτη μὲν οὖν ἀπ' ἐκείνου τὴν ἐπωνυμίαν ἔτι φυλάττει. τῶν δὲ βαρβάρων διελόντων σφᾶς αὐτοὺς δίχα, Κίμβροι μὲν ἔλαχον διὰ Νωρικῶν ἄνωθεν ἐπὶ Κάτλον χωρεῖν, καὶ τὴν πάροδον ἐκείνην βιάζεσθαι· Τεύτονες δὲ καὶ Ἄμβρωνες διὰ Λιγύων ἐπὶ Μάριον παρὰ θάλατταν. καὶ Κίμβροις μὲν ἐγίνετο πλείων ἡ διατριβὴ καὶ μέλλησις, Τεύτονες καὶ Ἄμβρωνες ἄραντες εὐθὺς καὶ διελθόντες τὴν ἐν μέσῳ χώραν, ἐφαίνοντο πλήθει τε ἄπειροι καὶ δυσπρόσωποι τὰ εἴδη, φθόγγον τε καὶ θόρυβον οὐχ ἑτέροις ὅμοιοι. περιβαλόμενοι δὲ τοῦ πεδίου μέγα καὶ στρατοπεδεύσαντες, προεκαλοῦντο τὸν Μάριον εἰς μάχην.

Ὁ δὲ τούτων μὲν οὐκ ἐφρόντιζεν, ἐν δὲ τῷ χάρακι τοὺς στρατιώτας συνεῖχε, καὶ καθήπτετο πικρῶς τῶν θρασυνομένων, καὶ τοὺς προσπίπτοντας ὑπὸ θυμοῦ καὶ μάχεσθαι βουλομένους, προδότας ἀπεκάλει τῆς πατρίδος. οὐ γὰρ ὑπὲρ θριάμβων τὴν φιλοτιμίαν εἶναι καὶ τροπαίων, ἀλλ' ὅπως νέφος τοσοῦτον πολέμου καὶ σκηπτὸν ὠσάμενοι διασώσουσι τὴν Ἰταλίαν. ταῦτα μὲν ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς ὁμοτίμους ἔλεγε, τοὺς δὲ στρατιώτας ὑπὲρ τοῦ χάρακος ἱστὰς ἀνὰ μέρος, καὶ θεᾶσθαι κελεύων, εἴθιζε τὴν μορφὴν ἀνέχεσθαι τῶν πολεμίων, καὶ τὴν φωνὴν ὑπομένειν, ὅλως οὖσαν ἀλλόκοτον καὶ θηριώδη,

σκευὴν

cœno a fluctibus adſtricta, periculoſum moroſumque & anguſtum navibus frumentariis eo reddebant decurſum. Huc exercitum otioſum convertit, foſſamque grandem duxit, quo magna fluvii parte detorta deduxit illam ad opportunum littus, altam ac magnorum navigiorum patientem, quæ planum haberet & tranquillum ad mare oſtium. Hæc nomen ab illo etiam hodie retinet. Barbari autem in duas partes diſtributi, Cimbri locis ſuperioribus per Noricos ſortiti ſunt adverſus Catulum movere, atque aditum illum perrumpere: Teutones & Ambrones in Marium per Liguriam ſecundum mare. Longius Cimbri cunctati & morati ſunt. Teutones & Ambrones confeſtim profecti, emenſa interjecta regione, ſpeciem præbuerunt immenſi numeri, horribiles aſpectu, voceque & ſtrepitu a cæteris abhorrentes, amplexi magna ex parte campum, caſtris locatis, Marium ad certamen provocaverunt.

Ille nihil hiſce motus milites intra vallum continuit, atque acerbe increpavit ferociores, inſtanteſque nimios animi & pugnam poſcentes, proditores patriæ appellavit. Neque enim de triumphis in præſenti vel de trophæis oſtendit agi, ſed quemadmodum tanta belli nube & fulgure diſcuſſo conſervarent Italiam. Atque hæc ſeorſum apud duces ſuos & paris dignitatis viros diſſeruit: milites viciſſim vallum conſcendere & ſpeculari juſſit, ut vultum hoſtium ferre, & vocem tolerare plane abſonam feramque aſſueſcerent,

arma

σκευήν τε καὶ κίνησιν αὐτῶν καταμανθάνειν, ἅμα τῷ χρόνῳ τὰ φαινόμενα δεινὰ ποιουμένους τῇ διανοίᾳ χειροήθη διὰ τῆς ὄψεως. ἡγεῖτο γὰρ πολλὰ μὲν ἐπιψεύδεσθαι τῶν οὐ προσόντων τὴν καινότητα τοῖς φοβεροῖς· ἐν δὲ τῇ συνηθείᾳ, καὶ τὰ τῇ φύσει δεινὰ τὴν ἔκπληξιν ἀποβάλλειν. τῶν δὲ, οὐ μόνον ἡ καθ' ἡμέραν ὄψις ἀφῄρει τὶ τοῦ θάμβους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἀπειλὰς τῶν βαρβάρων καὶ τὸν κόμπον οὐκ ἀνεκτὸν ὄντα, θυμὸς αὐτοῖς παριστάμενος ἐξεθέρμαινε καὶ διέφλεγε τὰς ψυχὰς, οὐ μόνον ἀγόντων καὶ φερόντων τὰ πέριξ ἅπαντα τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ τῷ χάρακι ποιουμένων προσβολὰς, μετὰ πολλῆς ἀσελγείας καὶ θρασύτητος· ὥστε φωνὰς καὶ διαγανακτήσεις τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὸν Μάριον ἐκφέρεσθαι, Τίνα δὴ καταγνοὺς ἀνανδρείαν ἡμῶν Μάριος εἴργει μάχης, ὥσπερ γυναῖκας, ὑπὸ κλεισὶ καὶ θυρωροῖς; φέρε, παθόντες ἀνδρῶν πάθος ἐλευθέρων, ἐρώμεθα πότερον ἄλλους ἀναμένει μαχουμένους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἡμῖν δὲ λειτουργοῖς χρήσεται διὰ παντὸς, ὅταν δέηται τάφρους ὀρύσσειν, καὶ πηλὸν ἐκκαθαίρειν, καὶ ποταμούς τινας παρατρέπειν. ἐπὶ ταῦτα γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἤσκει τοῖς πολλοῖς πόνοις ἡμᾶς, καὶ ταῦτα τῶν ὑπατειῶν ἀποδειξάμενος ἔργα τοῖς πολίταις ἐπάνεισιν. ἢ τὰ Κάρβωνος αὐτὸν φοβεῖ καὶ Καιπίωνος, οὓς ἐνίκησαν οἱ πολέμιοι, πολὺ μὲν αὐτοὺς τῆς Μαρίου δόξης καὶ ἀρετῆς ἀποδέοντας, πολὺ δὲ χείρονα στρατὸν ἄγοντας; ἀλλὰ καὶ παθεῖν τι δρῶντας, ὡς ἐκεῖνοι, κάλλιον, ἢ καθῆσθαι πορθουμένων τῶν συμμάχων θεατάς.

Ταῦτ' ἀκούων ὁ Μάριος ἥδετο, καὶ κατεπράϋνεν αὐτοὺς, ὡς οὐκ ἐκείνοις ἀπι-

arma item & tractionem eorum condiſcerent. Ita temporis tractu horrenda in ſpeciem reddebat in animo ex aſpectu lenia. Multa enim cenſebat novitatem horrendis vana affingere, aſſuetudine vero deponere & ſua ſponte formidanda terrorem. Atqui quotidianus hic aſpectus militibus non tantum partem deterſit pavoris, ſed & ad barbarorum minas atque intolerandam inſolentiam fervor eos ſubiens irritavit & inflammavit animos, quum non modo proculcarent omnia circumquaque hoſtes, ſed in vallum quoque magna procacitate & ferocia incurſarent; ut voces & queſtus hujuſcemodi venirent ad aures Marii militum, Quanam noſtra ignavia Marius a prœlio nos ut fœminas ſub clavibus & janitoribus arcet? Agite, ſimus viri, libereque quæramus num quos alios operiatur qui dimicaturi ſint pro libertate: nos vero ad opera facienda ſemper adhibebit, quum foſſa agenda, extrahendum cœnum, & divertenda ſint flumina. Ad hæc nimirum exercet nos multis ærumnis, atque hæc ubi ediderit civibus conſulatuum opera, domum redibit. An vero eum Carbonis caſus & Cæpionis territant ab hoſtibus oppreſſorum, qui longe Mario gloria & virtute conceſſerunt, & multo deteriores habuerunt copias? Immo pati aliquid per virtutem præſtat, quam ut reſides calamitatem ſpectemus ſociorum.

Ea audienti Mario grata erant: qui leniebat eos, quaſi non diffideret ipſis, ſed ex

ἀπιστῶν, ἀλλ' ἔκ τινων λογίων τὸν τῆς νίκης ἅμα καιρὸν καὶ τόπον ἐκδεχόμενος. καὶ γάρ τινα Σύραν γυναῖκα, Μάρθαν ὄνομα, μαντεύεσθαι λεγομένην, ἐν φορείῳ κατακειμένην σεμνῶς περιήγετο, καὶ θυσίας ἔθυεν ἐκείνης κελευούσης. ἣν πρότερον μὲν ἀπήλασεν ἡ σύγκλητος ἐντυχεῖν ὑπὲρ τούτων βουλομένην, καὶ τὰ μέλλοντα προθεσπίζουσαν. ἐπεὶ δὲ πρὸς τὰς γυναῖκας εἰσιοῦσα διάπειραν ἐδίδου, καὶ μάλιστα τὴν Μαρίου, ᾗ παρακαθίζουσα παρὰ τοὺς πόδας, τῶν μονομάχων ἐπιτυχῶς προηγόρευε τὸν μέλλοντα νικᾶν, ἀναπεμφθεῖσα πρὸς Μάριον ὑπ' ἐκείνης, ἐθαυμάζετο· καὶ τὰ πολλὰ μὲν ἐν φορείῳ παρεκομίζετο, πρὸς δὲ τὰς θυσίας κατῄει φοινικίδα διπλῆν ἐμπεπορπημένη, καὶ λόγχην ἀναδεδεμένην ταινίαις καὶ στεφανώμασι φέρουσα. τοῦτο μὲν οὖν τὸ δρᾶμα πολλοῖς ἀμφισβήτησιν παρεῖχεν, εἴτε πεπεισμένος ὡς ἀληθῶς, εἴτε πλαττόμενος, καὶ συνυποκρινόμενος ἐπιδείκνυται τὴν ἄνθρωπον. τὸ δὲ περὶ τοὺς γῦπας θαύματος ἄξιον Ἀλέξανδρος ὁ Μύνδιος ἱστόρηκε. δύο γὰρ ἐφαίνοντο πρὸ τῶν κατορθωμάτων ἀεὶ περὶ τὰς στρατείας, καὶ παρηκολούθουν γνωριζόμενοι χαλκοῖς περιδεραίοις. ταῦτα δὲ οἱ στρατιῶται, συλλαβόντες αὐτοὺς, περιῆψαν, εἶτα ἀφῆκαν. ἐκ δὲ τούτου γνωρίζοντες ἠσπάζοντο τοὺς στρατιώτας· καὶ φανέντων ἐπὶ ταῖς ἐξόδοις, ἔχαιρον ὡς ἀγαθόν τι πράξοντες. πολλῶν δὲ σημείων προφαινομένων, τὰ μὲν ἄλλα χαρακτῆρα κοινὸν εἶχεν, ἐκ δὲ Ἀμερίας καὶ Τουδέρτου πόλεων Ἰταλικῶν ἀπηγγέλθη, νυκτὸς ὦφθαι κατὰ τὸν οὐρανὸν αἰχμάς τε φλογοειδεῖς καὶ θυρεοὺς διαφερομένους τὸ πρῶτον, εἶτα συμπίπτοντας ἀλλήλοις, καὶ σχήματα καὶ κινήματα λαμβάνοντας οἷα γίνεται μαχο-

ex oraculis quibuſdam victoriæ pariter tempus & locum captaret. Namque mulierem quandam Syram, Martham nomine, quæ ferebatur edere vaticinia, in lectica decumbentem magna circumducebat veneratione, & ſacra illius monitu faciebat. Quam ſenatus pridem, quum de his diſſerere vellet, & prænuntiaret venientia, repulerat. Verum poſtquam cum fœminis congreſſa documentum dedit ſui, præſertim ad pedes uxoris Marii aſſidens, eamque affata, qui eſſet ex gladiatoribus victoriam laturus, forte prædixiſſet, ab ea ad Marium miſſa, in honore habebatur apud eum, ac lectica fere vehebatur. Ad rem divinam puniceo amictu duplici fibulato haſtam vittis redimitam & coronamentis ferens procedebat. At hæc quidem fabula adduxit in dubitationem complures, verene fidem ei Marius haberet, an ſerviens ex compoſito huic fabulæ ſuumque auxilium præſtans oſtentaret eam mulierem. Verum illud de vulturibus rem mirandam Alexander Myndius literis prodidit. Duo ante victorias ejus ſemper oſtendebant ſe comitabanturque agmen ex æneis collaribus noti. Hæc enim addiderant captis milites, inde dimiſerant eos. Hinc notos ſalutabant milites, & quum ſeſe offerrent in expeditionem euntibus, velut læto gaudebant oſtento. Inter multa prodigia quæ comparuerunt, reliqua vulgatiora erant. Ameria vero & Tuderto, quæ oppida ſunt Italiæ, nuntiatum viſas nocte in cœlo lanceas ignitas & ſcuta huc illuc differri primum, deinde concurrere inter ſe ſimilibus figuris & motibus ac vi-

μαχομένων ἀνδρῶν· τέλος δὲ, τῶν μὲν ἐνδιδόντων, τῶν δὲ ἐπιφερομένων, πάντας ἐπὶ δυσμὰς ῥυῆναι. περὶ τοῦτον δέ πως τὸν χρόνον ἀφίκετο καὶ Βαταβάκης ἐκ Πεσσινοῦντος, ὁ τῆς μεγάλης μητρὸς ἱερεὺς, ἀπαγγέλλων ὡς ἡ Θεὸς ἐκ τῶν ἀνακτόρων αὐτῷ ἐφθέγξατο, νίκην καὶ μέγα κράτος πολέμου Ῥωμαίοις ὑπάρχειν. τῆς δὲ συγκλήτου προσθεμένης, καὶ τῇ Θεῷ ναὸν ἐπινίκιον ἱδρύσασθαι ψηφισαμένης, τὸν Βαταβάκην εἰς τὸν δῆμον προελθόντα, καὶ ταῦτα βουλόμενον εἰπεῖν, ἐκώλυσε δημαρχῶν Αὖλος Πομπήϊος, ἀγύρτην ἀποκαλῶν, καὶ πρὸς ὕβριν ἀπελαύνων τοῦ βήματος. ὃ δὴ καὶ μάλιστα τῷ λόγῳ τοῦ ἀνθρώπου πίστιν παρέσχεν. οὐ γὰρ ἔφθη τῆς ἐκκλησίας λυθείσης ὁ Αὖλος εἰς οἶκον ἐπανελθεῖν, καὶ πυρετὸς ἐξῴδησεν αὐτῷ τοσοῦτος, ὥστε πᾶσι καταφανῆ γενόμενον καὶ περιβόητον, ἐντὸς ἑβδόμης ἡμέρας ἀποθανεῖν.

Οἱ δὲ Τεύτονες ἐπεχείρησαν μὲν ἡσυχάζοντος τοῦ Μαρίου πολιορκεῖν τὸ στρατόπεδον, βέλεσι δὲ πολλοῖς ἐντυχόντες ἀπὸ τοῦ χάρακος φερομένοις, καί τινας ἐξ αὐτῶν ἀποβαλόντες, ἔγνωσαν εἰς τοὔμπροσθεν χωρεῖν, ὡς ὑπερβαλοῦντες ἀδεῶς τὰς Ἄλπεις· καὶ συσκευασάμενοι, παρήμειβον τὸ στρατόπεδον τῶν Ῥωμαίων, τότε δὴ μάλιστα παμπληθεῖς μήκει καὶ χρόνῳ τῆς παρόδου φανέντες. ἡμέραις γὰρ ἓξ λέγονται τὸν χάρακα τοῦ Μαρίου παραμείψασθαι συνεχῶς ὁδεύοντες. ἐπορεύοντο δὲ ἐγγὺς, πυνθανόμενοι τῶν Ῥωμαίων μετὰ γέλωτος, εἴ τι πρὸς τὰς γυναῖκας ἐπιστέλλοιεν· αὐτοὶ γὰρ ἔσεσθαι ταχέως παρ' αὐταῖς. ἐπεὶ δὲ παρήλλαξαν οἱ βάρβαροι, καὶ προῆεσαν, ἄρας καὶ αὐτὸς ἐπηκολούθει σχέδην, ἐγγὺς μὲν ἀεὶ καὶ παρ' αὐτοὺς ἐκείνους ἱδρυόμενος, ὀχυροῖς

τε

virorum prœliantium: tandem his terga dantibus, illis inſtantibus, in occaſum omnes inclinaſſe. Eadem pene tempeſtate Batabaces Peſſinunte adventavit, Matris magnæ Ideæ ſacerdos. Hic Deam attulit ex adyto nuntiaſſe ſibi victoriam populo Romano, magnumque belli decus acceſſurum. Quum eſſet ſenatus aſſenſus, atque ædem Deæ victoriæ cauſa decreviſſet, prodeunti in concionem, ut hæc ad populum ederet, Batabaci interdixit Aulus Pompeius tribunus plebis, præſtigiatorem appellans, hominemque cum indignitate depulit ex roſtris: quæ res commendavit potiſſimum dicta ejus. Nam ſimul atque dimiſſa concione domum regreſſus Pompeius eſt, tanta vis occupavit eum febris, omnibus ut conſtaret & pervulgatum eſſet eum intra ſeptimum diem exſpiraſſe.

Porro Teutones quieſcente Mario adorti oppugnare caſtra ejus, ut grando in eos conjecta telorum eſt, atque aliquot ex ſuis deſideravere, decreverunt progredi, Alpes rati ſe nemine ipſos morante penetraturos: atque ita vaſis conclamatis, caſtra Romana prætergreſſi ſunt. Ubi maxime apparuit immenſitas eorum ex tranſitus longitudine & diuturnitate. Siquidem ſex dies feruntur continuato agmine ſtativa Marii præterlati. Sub vallo incedentes rogabant per ludibrium Romanos, ecquid mandare vellent uxoribus; brevi eas ſe viſuros. Quum ſuperveniſſent caſtra & procederent barbari, tum etiam Marius movit, ac compoſito gradu ſubſequebatur, caſtra ſemper caſtris conferens. Sua caſtra, ut in tuto

4 per-

τε χρώμενος στρατοπεδείαις, καὶ χωρία καρτερὰ περιβαλλόμενος, ὥστε ἐν ἀσφαλεῖ νυκτερεύειν. οὕτω δὴ προϊόντες, ἐγένοντο πρὸς τοῖς καλουμένοις ὕδασι Σεξτιλίοις· ὅθεν ἔδει πορευθέντας οὐ πολλὴν ὁδὸν ἐν ταῖς Ἄλπεσιν εἶναι. διὸ δὴ καὶ Μάριος ἐνταῦθα παρεσκευάζετο μάχεσθαι, καὶ κατέλαβε τῷ στρατοπέδῳ τόπον ὀχυρὸν μὲν, ὕδωρ δὲ ἄφθονον οὐκ ἔχοντα, βουλόμενος, ὥς φασι, καὶ τούτῳ παροξῦναι τοὺς στρατιώτας. πολλῶν γέ τοι δυσχεραινόντων, καὶ διψήσειν λεγόντων, δείξας τῇ χειρὶ ποταμόν τινα ῥέοντα πλησίον τοῦ βαρβαρικοῦ χάρακος, ἐκεῖθεν αὐτοῖς ἔφησεν εἶναι τὸ ποτὸν ὤνιον αἵματος. τί οὖν, ἔφασαν, οὐκ εὐθὺς ἡμᾶς ἄγεις ἐπ' αὐτοὺς, ἕως ὑγρὸν τὸ αἷμα ἔχομεν; κἀκεῖνος ἠρέμα τῇ φωνῇ, πρότερον, εἶπεν, ὀχυρωτέον ἡμῖν τὸ στρατόπεδον.

Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται, καίπερ ἀσχάλλοντες, ἐπείθοντο· τῆς δὲ θεραπείας τὸ πλῆθος, οὔτ' αὐτοὶ ποτὸν, οὔθ' ὑποζυγίοις ἔχοντες, ἀθρόοι κατέβαινον ἐπὶ τὸν ποταμὸν, οἱ μὲν ἀξίνας, οἱ δὲ πελέκεις, ἔνιοι δὲ καὶ ξίφη καὶ λόγχας ἅμα ταῖς ὑδρίαις ἀναλαβόντες, ὡς καὶ διὰ μάχης ὑδρευσόμενοι. τούτοις τὸ πρῶτον ὀλίγοι προσεμάχοντο τῶν πολεμίων· ἔτυχον γὰρ ἀριστῶντες οἱ πολλοὶ μετὰ λουτρὸν, οἱ δὲ ἐλούοντο. ῥήγνυσι γὰρ αὐτόθι ναμάτων θερμῶν πηγὰς ὁ χῶρος, καὶ μέρος τι περὶ ταῦτα τοὺς βαρβάρους εὐπαθοῦντας καὶ πανηγυρίζοντας ἡδονῇ καὶ θαύματι τοῦ τόπου κατέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι. πρὸς δὲ τὴν κραυγὴν πλειόνων συντρεχόντων, τῷ τε Μαρίῳ χαλεπὸν ἦν ἔτι τοὺς στρατιώτας ἐπισχεῖν περὶ τῶν οἰκετῶν δεδιότας, καὶ τῶν πολεμίων τὸ μαχιμώτατον μέρος, ὑφ' οὗ προήτ-

τηντο

pernoctaret, muniebat diligenter, ac firma loca capiebat. In hunc modum agmine facto ad Aquas Sextilias, quas vocant, ventum eſt, unde progreſſis breve iter reſtabat ad Alpes. Quare accingebat ſe Marius ad prœlio ibi decernendum. Caſtris locum cepit, munitum illum quidem, ſed qui anguſtam haberet aquationem, quo militibus (uti ferunt) hunc quoque adderet ſtimulum. Ibi multis infenſis atque ſiti ferentibus ſe laboraturos, monſtrato manu eo, qui ſub caſtris barbarorum decurrebat, fluvio, inde ipſis ait potum ſanguine venalem eſſe: Quin igitur (inquiunt) actutum nos, dum liquidum ſanguinem habemus, in illos ducis? Atque ille ſubmiſſa voce, Ante, inquit, caſtra ſunt nobis munienda.

Hic milites, quamvis indignantes, obtemperavere. Calonum vero & lixarum caterva, quum neque ipſis neque jumentis ſuppeteret potus, manu facta ad amnem deſcendit. Alii aſcias, ſecures alii, nonnulli gladios quoque & lanceas una cum urnis ferebant, ut aquarentur vel per conflictum. Cum his primo pauci hoſtium manus conſeruere: nam plerique loti prandebant, alii lavabant. Quippe eo loco calidorum rivulorum ſcaturiunt fontes. Barbaros ex parte his ſeſe oblectantes, locique amœnitati & miraculo indulgentes oppreſſerunt Romani. Quum ad clamorem plures concurrerent, jam Marius ægre de mancipiis ſolicitos retinebat milites, & quod maximi roboris erat apud hoſtes, a quibus

ante

τῶντο Ῥωμαῖοι μετὰ Μαλλίου καὶ Καιπίωνος πρότερον (Ἄμβρωνες δ' ὠνομάζοντο, καὶ πλῆθος ὑπὲρ τρισμυρίους αὐτοὶ καθ' αὐτοὺς ἦσαν) ἀναΐξαντες, ἐπὶ τὰς πανοπλίας ἐχώρουν, τὰ μὲν σώματα πλησμονῇ βεβαρημένοι, τοῖς δὲ φρονήμασι γαῦροι καὶ διακεχυμένοι πρὸς τὸν ἄκρατον, οὐκ ἀτάκτοις οὐδὲ μανιώδεσι φερόμενοι δρόμοις, οὐδὲ ἄναρθρον ἀλαλαγμὸν ἱέντες, ἀλλὰ κρούοντες ῥυθμῷ τὰ ὅπλα, καὶ συναλλόμενοι πάντες ἅμα τὴν αὐτῶν ἐφθέγγοντο πολλάκις προσηγορίαν Ἄμβρωνες· εἴτε ἀνακαλούμενοι σφᾶς αὐτοὺς, εἴτε τοὺς πολεμίους τῇ προδηλώσει προεκφοβοῦντες. τῶν δὲ Ἰταλικῶν πρῶτοι καταβαίνοντες ἐπ' αὐτοὺς Λίγυες, ὡς ἤκουσαν βοώντων καὶ συνῆκαν, ἀντεφώνουν καὶ αὐτοὶ τὴν πάτριον ἐπίκλησιν αὐτῶν εἶναι· σφᾶς γὰρ αὐτοὺς οὕτως ὀνομάζουσι κατὰ γένος Λίγυες. πυκνὸν οὖν καὶ παράλληλον ἀντήχει, πρὶν εἰς χεῖρας συνελθεῖν, τὸ ἀναφώνημα· καὶ τῶν στρατηγῶν ἑκατέροις ἀνὰ μέρος συναναφθεγγομένων, καὶ φιλοτιμουμένων πρῶτον ἀλλήλους τῷ μεγέθει τῆς βοῆς ὑπερβαλέσθαι, παρώξυνε καὶ διηρέθιζε τὸν θυμὸν ἡ κραυγή. τοὺς μὲν οὖν Ἄμβρωνας διέσπασε τὸ ῥεῖθρον· οὐ γὰρ ἔφθασαν εἰς τάξιν καταστῆναι διαβάντες, ἀλλὰ τοῖς πρώτοις εὐθὺς μετὰ δρόμου τῶν Λιγύων προσπεσόντων, ἐν χερσὶν ἦν ἡ μάχη. τοῖς δὲ Λίγυσι τῶν Ῥωμαίων ἐπιβοηθούντων, καὶ φερομένων ἄνωθεν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, βιασθέντες ἐτράποντο, καὶ πλεῖστοι μὲν αὐτοῦ περὶ τὸ ῥεῖθρον ὠθούμενοι κατ' ἀλλήλων ἐπαίοντο, καὶ κατεπίμπλασαν φόνου καὶ νεκρῶν τὸν ποταμόν· τοὺς δὲ διαβάντας οἱ Ῥωμαῖοι μὴ τολμῶντας ἀναστρέφειν ἔκτεινον, ἄχρι τοῦ στρατοπέδου καὶ τῶν ἁμαξῶν φεύγοντας. ἐνταῦθα δὲ αἱ γυναῖ-

κες

ante Romani Manlio & Cæpione ducibus ſuperati fuerant (Ambrones dicebantur, qui ſoli efficiebant plus triginta millia) exciti arma induebant. Hi, quanquam corpus crapula oneraverant, mero remiſſi tamen ferocem gerebant animum, neque incompoſitis vel lymphaticis ferebantur curſibus, neque ululatum inconditum edebant: ſed concrepantes ad numerum armis, & ſimul cuncti tripudiantes, ſive quo ſeſe mutuo cohortarentur, ſive ut hoſtes nominis denunciatione conterrerent, nomen ſuum intonabant identidem Ambrones. Primi ex Italicis, qui moverunt in eos, Ligures, ut clamorem acceperunt & intellexerunt, vetus id ſuum cognomen ex adverſo clamaverunt eſſe. Ita enim ſe ipſi Ligures totius gentis vocabulo nominant. Atque adeo prius quam ad manus ventum eſt, frequens eſt ea reddita viciſſim ſucclamatio. Et quum duces utrinque invicem clamorem adjuvarent, anniterenturque primum ſeſe mutuo vocis magnitudine ſuperare, ſtimulavit irritavitque animos vociferatio. Ambrones rivus divulſit. Nam antequam eo ſuperato dirigere aciem valerent, irruentibus illico in anteſignanos Liguribus, confligi comminus cœptum eſt. Liguribus quum Romani ſubvenirent, atque ex loco ſuperiore in barbaros incumberent, vi pulſi hoſtes ſunt. Multi horum in ripa rivi ſeſe mutuo impellentes cæſi, flumenque cruore & cadaveribus repleverunt. Eos qui tranſmiſerant, Romani frontem convertere in hoſtem non auſos, uſque ad caſtra & plauſtra effuſos conciderunt. Ibi occurrentes cum gladiis &

ſe-

κες ἀπαντῶσαι μετὰ ξιφῶν καὶ πελέκεων, δεινὸν τετριγυῖαι καὶ περίθυμον, ἠμύνοντο τοὺς φεύγοντας, ὁμοίως καὶ τοὺς διώκοντας, τοὺς μὲν, ὡς προδότας, τοὺς δὲ, ὡς πολεμίους· ἀναπεφυρμέναι μαχομένοις, καὶ χερσὶ γυμναῖς τούς τε θυρεοὺς τῶν Ῥωμαίων ἀποσπῶσαι, καὶ τῶν ξιφῶν ἐπιλαμβανόμεναι, καὶ τραύματα καὶ διακοπὰς σωμάτων ὑπομένουσαι μέχρι τελευτῆς ἀήττητοι τοῖς θυμοῖς. τὴν μὲν οὖν παραποταμίαν μάχην οὕτω κατὰ τύχην μᾶλλον, ἢ γνώμῃ τοῦ στρατηγοῦ γενέσθαι λέγουσιν.

Ἐπεὶ δὲ πολλοὺς τῶν Ἀμβρώνων οἱ Ῥωμαῖοι διαφθείραντες ἀνεχώρησαν ὀπίσω, καὶ σκότος ἐπέσχεν, οὐχ ὥσπερ ἐπ᾽ εὐτυχήματι τοσούτῳ τὸν στρατὸν ἐδέξαντο παιᾶνες ἐπινίκιοι, καὶ πότοι κατὰ σκηνὰς, καὶ φιλοφροσύναι περὶ δεῖπνα, καὶ, τὸ πάντων ἥδιστον ἀνδράσιν εὐτυχῶς μεμαχημένοις, ὕπνος ἤπιος· ἀλλ᾽ ἐκείνην μάλιστα τὴν νύκτα φοβερὰν καὶ ταραχώδη διήγαγον. ἦν μὲν γὰρ αὐτοῖς ἀχαράκωτον τὸ στρατόπεδον καὶ ἀτείχιστον· ἀπελείποντο δὲ τῶν βαρβάρων ἔτι πολλαὶ μυριάδες ἀήττητοι, καὶ συμμεμιγμένων τούτοις ὅσοι διαπεφεύγεσαν τῶν Ἀμβρώνων, ὀδυρμὸς ἦν διὰ νυκτὸς, οὐ κλαυθμοῖς οὐδὲ στεναγμοῖς ἀνθρώπων ἐοικὼς, ἀλλὰ θηρομιγής τις ὠρυγὴ καὶ βρύχημα μεμιγμένον ἀπειλαῖς καὶ θρήνοις, ἀναπεμπόμενον ἐκ πλήθους τοσούτου, τά τε πέριξ ὄρη καὶ τὰ κοῖλα τοῦ ποταμοῦ περιεφώνει. καὶ κατεῖχε φρικώδης ἦχος τὸ πεδίον, τοὺς δὲ Ῥωμαίους δέος, αὐτόν τε τὸν Μάριον ἔκπληξις, ἄκοσμόν τινα καὶ ταραχώδη νυκτομαχίαν προσδεχομένων. οὐ μὴν ἐπῆλθον οὔτε νυκτὸς, οὔτε τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, ἀλλὰ συντάττοντες ἑαυτοὺς καὶ παρασκευαζόμενοι διε-

ſecuribus fœminæ horrendo & truci ſtridore juxta in fugientes & inſequentes incurrebant, in hos ut hoſtes, in illos ut proditores: quæ intermiſtæ pugnantibus, nudis manibus ſcuta Romanorum detrahebant ac gladios prehendebant, vulneraque & corporum diſſectiones perpetiebantur ad extremum animis invictæ. Ita fortuito magis quam conſilio imperatoris trans fluvium referunt pugnatum.

Poſtquam ingenti data Ambronum ſtrage, retro receperunt ſe Romani, & nox incubuit, non exceperunt (ut fieri ſolet) ex tanta victoria exercitum cantilenæ victoriales, non compotationes per tentoria, non invitationes in cœnis, nec, quod omnium eſt victoribus jucundiſſimum, placidus ſomnus: verum noctem illam multo tranſegerunt horrendiſſimam & infeſtiſſimam; quod caſtra neque vallo neque munimento ſepiviſſent, barbarorum autem reſiduæ eſſent innumeræ legiones nondum victæ, atque his admiſtorum, qui effugerant, Ambronum ejulatio per noctem eſſet, non ejulatibus aut gemitibus hominum aſſimilis, verum rugitus quidam pene belluinus, fremituſque minis & lamentationibus commiſtus redderetur ex tanta colluvie, unde circumjecti montes atque cava fluminis reſonarent, horrenduſque clangor occuparet campum: Romanos vero terror, atque Marium ipſum invaderet ſtupor, inconditum & tumultuarium prœlium nocturnum expectantes. Non tamen vel illa nocte vel poſtero die moverunt ſe, ſed in eo fuerunt ut ſe inſtrue-

διετέλουν. ἐν τούτῳ δὲ Μάριος (ἦσαν γὰρ ὑπὲρ κεφαλῆς τῶν βαρβάρων νάπαι περικλινεῖς, καὶ κατάσκιοι δρυμοῖς αὐλῶνες) ἐνταῦθα Κλαύδιον Μάρκελλον ἐκπέμπει μετὰ τρισχιλίων ὁπλιτῶν, ἐνεδρεῦσαι κελεύσας κρύφα, καὶ μαχομένοις ἐξόπισθεν ἐπιφανῆναι. τοὺς δὲ ἄλλους δειπνήσαντας ἐν ὥρᾳ καὶ κοιμηθέντας, ἅμ' ἡμέρᾳ συνέταττε, πρὸ τοῦ χάρακος ἀγαγὼν, καὶ προεξέπεμπε τοὺς ἱππέας εἰς τὸ πεδίον. θεασάμενοι δὲ οἱ Τεύτονες, οὐκ ἠνέσχοντο καταβαίνοντας αὐτοῖς ἐξ ἴσου διαγωνίζεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ σὺν τάχει καὶ δι' ὀργῆς ὁπλισάμενοι, τῷ λόφῳ προσέβαλλον. ὁ δὲ Μάριος ἑκασταχοῦ διαπέμπων τοὺς ἡγεμόνας, ἑστάναι καὶ καρτερεῖν παρεκάλει· πελασάντων δὲ εἰς ἐφικτὸν, ἐξακοντίσαι τοὺς ὑσσοὺς, εἶτα χρῆσθαι ταῖς μαχαίραις, καὶ τοῖς θυρεοῖς ἀντερείσαντας βιάζεσθαι. τῶν γὰρ τόπων ἐπισφαλῶν ὄντων ἐκείνοις, οὔτε τόνον ἕξειν τὰς πληγὰς, οὔτε ῥώμην τὸν συνασπισμὸν, ἐν περιτροπῇ καὶ σάλῳ τῶν σωμάτων ὄντων διὰ τὴν ἀνωμαλίαν. ταῦτα ἅμα παρῄνει, καὶ δρῶν ἑωρᾶτο πρῶτος· οὐδενὸς γὰρ ἤσκητο χεῖρον τὸ σῶμα, καὶ πάντας πολὺ τῇ τόλμῃ παρήλλαττεν.

Ὡς οὖν ἀντιστάντες αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ συμπεσόντες ἔσχον ἄνω φερομένους, ἐκθλιβόμενοι κατὰ μικρὸν ὑπεχώρουν εἰς τὸ πεδίον· καὶ τῶν πρώτων ἤδη καθισταμένων εἰς τάξιν ἐν τοῖς ἐπιπέδοις, βοὴ καὶ διασπασμὸς ἦν περὶ τοὺς ὄπισθεν. ὁ γὰρ καιρὸς οὐκ ἔλαθε τὸν Μάρκελλον, ἀλλὰ τῆς κραυγῆς ὑπὲρ τοὺς λόφους ἄνω φερομένης, ἀναστήσας τοὺς μετ' αὐτοῦ, δρόμῳ καὶ ἀλαλαγμῷ προσέπιπτε κατὰ νώτου, κτείνων τοὺς ἐσχάτους. οἱ δὲ τοὺς πρὸ αὐτῶν ἐπισπώμενοι,

ταχὺ

rent pararentque. Interea Marius, quod ſupra hoſtium caput ſaltus convexi eſſent, & opacæ nemoribus convalles, eum locum Claudium Marcellum occulte inſidere cum tribus millibus militum, & pugnantibus ſe a tergo jubet oſtendere: cæteros mature cibo ſomnoque refectos orta luce caſtris educit, & pro vallo inſtruit: provehi etiam equites imperat in planiciem. Id contemplati Teutones, non ſuſtinuere dum conferrent ex æquo ipſi cum Romanis ſigna, ſed raptim ſtimulante ira armati ad collem ruunt. Marius dimiſſis in omnem partem legatis, monuit milites ut conſiſterent & continerent ſe eo loco: ubi comminus veniſſent, emitterent pila; inde rem gererent gladiis, & ſcutis obnitentes urgerent hoſtem. Quum enim efficeret inſtabilem illorum gradum locus, neque libramentum ictus eorum docebat habituros, neque teſtudinem firmitatem, in ſupino tumulo per inæqualitatem fluctuantibus corporibus. Hæc & monuit, & exequi primus illis viſus eſt. Nulli enim concedebat corporis dexteritate, & audacia multo omnibus antecellebat.

Ut igitur obluctantes illis Romani manuſque conſerentes aſcendere molientes repreſſerunt, impulſi paulatim pedem retulerunt in campum, & quum primi in planicie aciem jam direxiſſent, clamor & turbatio oriebatur apud noviſſimos. Neque enim fefellit Marcellum occaſio, ſed quum ſublatus in colles fremitus eſſet, excitatis ſuis, curſu & clamore invaſit terga hoſtium, conciditque poſtremos. Qui dum proximos in ſe convertunt, brevi

ταχὺ πᾶν τὸ στράτευμα ταραχῆς ἐνέπλησαν· οὐ πολύν τε χρόνον ἠνέχοντο παιόμενοι διχόθεν, ἀλλὰ τὴν τάξιν λύσαντες ἔφυγον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διώκοντες, αὐτῶν μὲν ὑπὲρ δέκα μυριάδας ἢ ζῶντας εἷλον, ἢ κατέβαλον· σκηνῶν δὲ καὶ ἁμαξῶν καὶ χρημάτων κρατήσαντες, ὅσα μὴ διεκλάπη, Μάριον λαβεῖν ἐψηφίσαντο. καὶ δωρεᾶς ταύτης λαμπροτάτης τυχὼν, οὐδὲν ἄξιον ἔχειν ὧν ἐστρατήγησεν ἐνομίσθη, διὰ τὸ τοῦ κινδύνου μέγεθος. ἕτεροι δὲ περὶ τῆς δωρεᾶς τῶν λαφύρων οὐχ ὁμολογοῦσιν, οὐδὲ περὶ τοῦ πλήθους τῶν πεσόντων. Μασαλιώτας μὲν λέγουσι τοῖς ὀστέοις περιθριγκῶσαι τοὺς ἀμπελῶνας, τὴν δὲ γῆν, τῶν νεκρῶν καταναλωθέντων ἐν αὐτῇ, καὶ διὰ χειμῶνος ὄμβρων ἐπιπεσόντων, οὕτως ἐκλιπανθῆναι, καὶ γενέσθαι διὰ βάθους περίπλεω τῆς σηπεδόνος ἐνδύσης, ὥστε καρπῶν ὑπερβάλλον εἰς ὥρας πλῆθος ἐξενεγκεῖν, καὶ μαρτυρῆσαι τῷ Ἀρχιλόχῳ, λέγοντι πιαίνεσθαι πρὸς τῷ τοιούτῳ τὰς ἀρούρας. ἐπιεικῶς δὲ ταῖς μεγάλαις μάχαις ἐξαισίους ὑετοὺς ἐπικαταῤῥήγνυσθαι λέγουσιν, εἴτε δαιμονίου τινὸς τὴν γῆν καθαροῖς καὶ διϊπετέσιν ἁγνίζοντος ὕδασι καὶ κατακλύζοντος, εἴτε τοῦ φόνου καὶ τῆς σηπεδόνος ἐξανιείσης ὑγρὰν καὶ βαρεῖαν ἀναθυμίασιν, ἣ τὸν ἀέρα συνίστησιν, εὔτρεπτον ὄντα καὶ ῥᾴδιον μεταβάλλειν ἀπὸ σμικροτάτης ἐπὶ πλεῖστον ἀρχῆς.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Μάριος, τῶν βαρβαρικῶν ὅπλων καὶ λαφύρων τὰ μὲν ἐκπρεπῆ καὶ ὁλόκληρα καὶ πομπικὴν ὄψιν τῷ θριάμβῳ δυνάμενα παρασχεῖν, ἐπέλεξε· τῶν δὲ ἄλλων ἐπὶ πυρᾶς μεγάλης κατασωρεύσας τὸ πλῆθος, ἔθυσε θυσίαν μεγαλοπρεπῆ. καὶ τοῦ στρατοῦ περιεστῶτος ἐν ὅπλοις

ἐστε-

brevi totam aciem tumultu implent. Quia vero hinc inde cædebantur, non diu reſtiterunt, verum diſſipatis ordinibus ſuis, verterunt ſe in fugam. At Romanus tergis eorum inhærens, plus centum millibus ex eis aut cepit aut contrucidavit. Tentoria, impedimenta, prædam, quæ interverſa non eſſent, victores Mario attribuerunt: & quamvis hoc tam ſplendido dono auctum, non ſatis pro merito tamen ipſius conſiliorum, ob periculi magnitudinem, exiſtimaverunt remuneratum. Alii vero neque de dono manubiarum, neque de cæſorum numero adſtipulantur. Maſſilienſes autem vineas perhibent circumſepſiſſe oſſibus: terram, ubi computruerunt in ea cadavera, ſuperfuſis hyeme imbribus ita pinguefactam atque in imo imbutam ſubeunte tabe, ut immenſam vim æſtate frugum redderet, & fidem faceret Archilochi dicto, qui ea ratione pingueſcere arva ait. Jam fere magnis prœliis ferunt largas ſuccedere pluvias, vel quod Deus aliquis tellurem puris & cœleſtibus aquis luſtret abluatque, vel quod cruor & ſanies humidum & craſſum exhalet vaporem, qui aerem verſatilem atque ex leviſſima occaſione in grande momentum mutatu promptum coagulet.

Secundum pugnam legit Marius ex armis & ſpoliis barbaricis elegantiſſima & inviolata, quæ ſpeciem valebant triumpho magnificam præbere; reliquorum acervo in rogum accumulato, amplum ſacrificium fecit, circumfuſoque in armis & coronato exercitu, præcinctus

de

ἐστεφανωμένου, περιζωσάμενος αὐτὸς, ὥσπερ ἔθος ἐστὶν, ἀναλαβὼν τὴν περιπόρφυρον, καὶ λαβὼν δᾷδα καιομένην, καὶ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἀνασχὼν πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἔμελλεν ὑφήσειν τῇ πυρᾷ. καὶ προσελαύνοντες ἵπποις ἑωρῶντο φίλοι σὺν τάχει πρὸς αὐτὸν, ὥστε πολλὴν γενέσθαι σιωπὴν καὶ προσδοκίαν ἁπάντων. ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἦσαν, ἀποπηδήσαντες ἐδεξιοῦντο τὸν Μάριον, εὐαγγελιζόμενοι τὸ πέμπτον αὐτὸν ὕπατον γενέσθαι, καὶ γράμματα περὶ τούτων ἀπέδωσαν. μεγάλης οὖν χαρᾶς τοῖς ἐπινικίοις προσγενομένης, ὅ, τε στρατὸς ὑφ' ἡδονῆς ἐνοπλίῳ τινὶ κρότῳ καὶ πατάγῳ συνηλάλαξαν, καὶ τῶν ἡγεμόνων τὸν Μάριον αὖθις ἀναδούντων δάφνης στεφάνοις, ἐνῆψε τὴν πυρὰν, καὶ τὴν θυσίαν ἐπετελείωσεν.

Ἡ δὲ μηδὲν ἐῶσα τῶν μεγάλων εὐτυχημάτων ἄκρατον εἰς ἡδονὴν καὶ καθαρὸν, ἀλλὰ μίξει κακῶν καὶ ἀγαθῶν ποικίλλουσα τὸν ἀνθρώπινον βίον, ἢ τύχη τὶς, ἢ νέμεσις, ἢ πραγμάτων ἀναγκαία φύσις, οὐ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις ἐπήγαγε τῷ Μαρίῳ καὶ τὴν περὶ Κάτλου τοῦ συνάρχοντος ἀγγελίαν, ὥσπερ ἐν εὐδίᾳ καὶ γαλήνῃ, νέφος αὖθις ἕτερον, φόβον καὶ χειμῶνα τῇ Ῥώμῃ περιστήσασα. ὁ γὰρ δὴ Κάτλος ἀντικαθήμενος τοῖς Κίμβροις, τὰς μὲν ὑπερβολὰς τῶν Ἄλπεων ἀπέγνω φυλάσσειν, μὴ, κατὰ πολλὰ τὴν δύναμιν μέρη διαιρεῖν ἀναγκαζόμενος, ἀσθενὴς γένοιτο· καταβὰς δ' εὐθὺς εἰς Ἰταλίαν, καὶ τὸν Ἀτισῶνα ποταμὸν λαβὼν πρὸ αὐτοῦ, καὶ φραξάμενος πρὸς τὰς διαβάσεις ἑκατέρωθεν ἰσχυροῖς χαρακώμασιν, ἔζευξε τὸν πόρον, ὡς ἐπιβοηθεῖν εἴη τοῖς πέραν, εἰ πρὸς τὰ φρούρια βιάζοιντο διὰ τῶν στενῶν οἱ βάρβαροι.

de more atque prætexta velatus ardentem ferebat facem, eamque ambabus manibus ad cœlum ſuſtollens parabat ſubdere rogo, quum accurrentes ad eum citatis equis amici conſpiciuntur: quæ res magnum ſilentium & expectationem omnium fecit. Quum illi ad eum veniſſent, deſilierunt ex equis, atque eum amplexi, nuntiaverunt læti quintum conſulatum, literaſque ei de hoc reddidere. Ita quum magna gratulatione ſolennitas cumulata eſſet victorialis, hinc exercitus exultans plauſu quodam militari & armorum crepitu perſonavit, hinc legatis alteram Mario coronam imponentibus, ſubdidit flammam rogo, & ſacra peregit.

At ſive fortuna quædam, ſive Deorum invidia, ſive neceſſaria rerum natura, quæ magnæ proſperitati nulli ſincerum relinquit & liquidum gaudium, ſed triſtium & lætorum vitam humanam mixtura alternat, paucis poſt diebus incuſſit Mario de collega Catulo nuntium, qui terrorem & procellam Romæ novam quaſi in tranquillo & ſereno nubem circumfudit. Catulus enim obverſus Cimbris, quum juga Alpium diffideret tueri ſe poſſe, ne multas in partes carpere coactus exercitum, vires diminueret, deſcendit confeſtim in Italiam, amnemque Atheſim objecit hoſtibus, atque eum vallavit utrinque adverſus tranſitum egregie, & ponte junxit, quo ſuccurreret trans flumen, ſi præſidia barbari ſuperatis anguſtiis premerent.

βαροι. τοῖς δὲ τοσοῦτον περιῆν ὑπεροψίας καὶ θράσους κατὰ τῶν πολεμίων, ὥστε ῥώμην καὶ τόλμαν ἐπιδεικνύμενοι, μᾶλλον ἢ πράττοντές τι τῶν ἀναγκαίων, γυμνοὶ μὲν ἠνείχοντο νιφόμενοι, καὶ διὰ πάγων καὶ χιόνος βαθείας τοῖς ἄκροις προσέβαινον, ἄνωθεν δὲ, τοὺς θυρεοὺς πλατεῖς ὑποτιθέντες τοῖς σώμασιν, εἶτα ἀφέντες αὐτοὺς, ὑπεφέροντο κατὰ κρημνῶν ὀλισθήματα καὶ λισσάδας ἀχανεῖς ἐχόντων. ὡς δὲ παραστρατοπεδεύσαντες ἐγγὺς καὶ κατασκεψάμενοι τὸν πόρον, ἤρξαντο χοῦν, καὶ τοὺς πέριξ λόφους ἀναῤῥηγνύντες, ὥσπερ οἱ γίγαντες, ἅμα δένδρα πρόῤῥιζα καὶ κρημνῶν σπαράγματα καὶ γῆς κολωνοὺς ἐφόρουν εἰς τὸν ποταμὸν, ἐκθλίβοντες τὸ ῥεῦμα, καὶ τοῖς ἐρείδουσι τὰ ζεύγματα βάθροις ἐφιέντες βάρη μεγάλα, συρόμενα κατὰ ῥοῦν καὶ τινάσσοντα ταῖς πληγαῖς τὴν γέφυραν, ἀποδειλιάσαντες οἱ πλεῖστοι τῶν στρατιωτῶν ἐξέλιπον τὸ μέγα στρατόπεδον καὶ ἀνεχώρουν. ἔνθα δὴ Κάτλος ἔδειξεν ἑαυτὸν, ὥσπερ χρὴ τὸν ἀγαθὸν καὶ τέλειον ἄρχοντα, τὴν αὑτοῦ δόξαν ἐν ὑστέρῳ τῆς τῶν πολιτῶν τιθέμενος. ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἔπειθε τοὺς στρατιώτας μένειν, ἀλλ' ἑώρα περιδεῶς ἀναζευγνύντας, ἄρασθαι κελεύσας τὸν ἀετὸν, εἰς τοὺς πρώτους τῶν ἀπερχομένων ὥρμησε δρόμῳ, καὶ πρῶτος ἡγεῖτο, βουλόμενος αὑτοῦ τὸ αἰσχρὸν, ἀλλὰ μὴ τῆς πατρίδος γενέσθαι, καὶ δοκεῖν μὴ φεύγοντας, ἀλλ' ἑπομένους τῷ στρατηγῷ ποιεῖσθαι τὴν ἀποχώρησιν. οἱ δὲ βάρβαροι τὸ μὲν πέραν τοῦ Ἀτισῶνος φρούριον ἐπελθόντες ἔλαβον, καὶ τοὺς αὐτόθι Ῥωμαίους, ἀνδρῶν κρατίστους γενομένους, καὶ προκινδυνεύσαντας ἀξίως τῆς πατρίδος θαυμάσαντες, ὑποσπόνδους ἀφῆκαν, ὀμόσαντες τὸν χαλκοῦν ταῦρον, ὃν ὕστερον ἁλόντα

rent. At illis tanta ferocia, tantus ſupererat hoſtium contemptus, ut virium & audaciæ potius oſtentandæ cauſa quam quod neceſſe eſſet, vel operæ pretium facerent, nudo corpore nimbos nivis perferrent, per glaciem altamque nivem ad juga Alpium contenderent. Inde ſubjicientes corporibus lata ſcuta, ex ſummo ſe confragoſarum rupium in immenſum abruptarum faſtigio demitterent. Ut vero caſtris in propinquo poſitis contemplati alveum fluminis, cœperunt eum obſtruere, atque vicinos colles gigantum modo demolientes, ſimul evulſas radicitus arbores, rupium fragmenta, & terræ tumulos in fluvium ad elidendum ejus curſum congeſſerunt, atque in tigna, quibus fulciebantur juga pontis, ingentes moles immiſerunt, earumque prono flumine decurrentium impreſſione concuſſerunt pontem: perculſi plerique milites magna caſtra deſeruerunt, ac ſigna reliquere. Hic demonſtravit Catulus, ut bono & conſummato imperatori convenit, civium gloriæ ſuam ſe poſthabere. Nam quum ſiſtere nullis admonitionibus valeret militum fugam, ſed prætrepide cerneret eos ſe recipere, aquilam tolli juſſit, curſuque ad primum agmen contendit abeuntium, ducemque ſe præbuit; quo ſuam faceret, non patriæ maculam, neque fugere, ſed ſequentes ducem viderentur abire. Barbari autem præſidium trans Atheſim adorti ceperunt, militeſque qui impoſiti fuerant, quum geſſiſſent ſe fortiſſime, atque ex dignitate patriæ decertaſſent, reveriti virtutem eorum, datis induciis, demiſerunt, æneum taurum jurati: quem

poſt

ἁλόντα μετὰ τὴν μάχην, εἰς τὴν Κάτλου φασὶν οἰκίαν, ὥσπερ ἀκροθίνιον τῆς νίκης, κομισθῆναι. τὴν δὲ χώραν ἔρημον βοηθείας ἐπιχυθέντες ἐπόρθουν.

Ἐπὶ τούτοις ἐκαλεῖτο Μάριος εἰς τὴν πόλιν· καὶ παραγενόμενος, πάντων αὐτὸν οἰομένων θριαμβεύσειν, καὶ τῆς βουλῆς προθύμως ψηφισαμένης, οὐκ ἠξίωσεν, εἴτε τοὺς στρατιώτας καὶ συναγωνιστὰς ἀποστερῆσαι τῆς φιλοτιμίας μὴ βουλόμενος, εἴτε πρὸς τὰ παρόντα θαρρύνων τὸ πλῆθος, ὡς τῇ τύχῃ τῆς πόλεως παρακατατιθέμενος τὴν τῶν πρώτων κατορθωμάτων δόξαν, ἐν τοῖς δευτέροις λαμπροτέραν ἀποθησομένην. διαλεχθεὶς δὲ τὰ πρέποντα τῷ καιρῷ, καὶ πρὸς τὸν Κάτλον ἐξορμήσας, τοῦτόν τε παρεθάρρυνε, καὶ τοὺς αὑτοῦ μετεπέμπετο στρατιώτας ἐκ Γαλατίας. ὡς δ' ἀφίκοντο, διαβὰς τὸν Ἠριδανὸν, εἴργειν ἐπειρᾶτο τῆς ἐντὸς Ἰταλίας τοὺς βαρβάρους. οἱ δὲ, τοὺς Τεύτονας ἐκδέχεσθαι, καὶ θαυμάζειν ὡς βραδυνόντων φάσκοντες, ἀνεβάλλοντο τὴν μάχην· εἴτε ἀγνοοῦντες ὄντως τὴν ἐκείνων φθορὰν, εἴτε βουλόμενοι δοκεῖν ἀπιστεῖν. καὶ γὰρ τοὺς ἀγγέλλοντας ᾐκίζοντο δεινῶς, καὶ τὸν Μάριον ᾔτουν πέμψαντες, ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἀδελφοῖς χώραν, καὶ πόλεις ἱκανὰς ἐνοικεῖν. ἐρομένου δὲ τοῦ Μαρίου τοὺς πρέσβεις περὶ τῶν ἀδελφῶν, κἀκείνων ὀνομασάντων τοὺς Τεύτονας, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἐγέλασαν, ὁ δὲ Μάριος ἔσκωψεν εἰπὼν, Ἐᾶτε τοίνυν τοὺς ἀδελφούς· ἔχουσι γὰρ γῆν ἐκεῖνοι, καὶ διὰ παντὸς ἕξουσι, παρ' ἡμῶν λαβόντες. οἱ δὲ πρέσβεις τὴν εἰρωνείαν συνιέντες, ἐλοιδόρουν αὐτὸν, ὡς δίκην ὑφέξοντα, Κίμβροις μὲν αὐτίκα, Τεύτοσι δὲ, ὅταν παραγένωνται. Καὶ μὴν

πάρει-

poſt ſub pugnam captum, in domum Catuli ferunt tanquam victoriæ primitias delatum fuiſſe. Agrum vero præſidio deſtitutum late vaſtaverunt.

Hac de cauſa revocatus Marius ad urbem eſt. Ut venit, quum omnes triumphum arbitrarentur ducturum, atque eum ſenatus volens decreviſſet, ipſe noluit, vel quod milites & periculorum conſortes privare ſua gloria nollet, vel quo populum in præſentia confirmaret, tanquam apud fortunam urbis deponens rerum prius geſtarum decus, quod repoſiturus in ſecundis eſſet illuſtrius. Concione tempori conveniente habita, in caſtra profectus Catulum erexit, legioneſque ſuas ex Gallia excivit. Quæ ubi advenere, trajecto Pado inſtitit arcere barbaros ab Italia Ciſpadana. Hi Teutonas præſtolari & morantes demirari ſe cauſantes, ſive revera ignorabant cladem illorum, ſive videri ſibi ſimulabant incredibilem, conflictum diſtulerunt. Etenim laceraverunt fœde nuntios, & per legatos a Mario ſibi fratribuſque agrum & oppida popoſcerunt, quæ ad ſedes ſuas ponendas eſſent ſatis. Percunctante legatos Mario de fratribus, quum Teutonas illi nuncuparent, cæteri omnes riſere, Marius vero reſpondit cavillo, Omittite fratres: habent enim a nobis illi datam terram, ſemperque habebunt. Percepto cavillo, proſciderunt eum legati convitio, daturum pœnas confeſtim Cimbris, & Teutonis etiam ubi adveniſſent. At, inquit,

4 præſto

πάρεισιν, ἔφη ὁ Μάριος, καὶ οὐκ ἔξει καλῶς ὑμῖν ἀπαλλαγῆναι πρότερον ἢ τοὺς ἀδελφοὺς ἀσπάσασθαι. καὶ ταῦτα εἰπὼν, ἐκέλευε τοὺς βασιλεῖς τῶν Τευτόνων προαχθῆναι δεδεμένους. ἑάλωσαν γὰρ ἐν ταῖς Ἄλπεσι φεύγοντες ὑπὸ Σικουανῶν.

Ὡς δὲ ἀπηγγέλθη ταῦτα τοῖς Κίμβροις, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐχώρουν ἐπὶ τὸν Μάριον, ἡσυχάζοντα καὶ διαφυλάσσοντα τὸ στρατόπεδον. λέγεται δὲ εἰς ἐκείνην τὴν μάχην, πρῶτον ὑπὸ Μαρίου καινοτομηθῆναι τὸ περὶ τοὺς ὑσσούς. τὸ γὰρ εἰς τὸν σίδηρον ἔμβλημα τοῦ ξύλου, πρότερον μὲν ἦν δυσὶ περόναις κατειλημμένον σιδηραῖς· τότε δὲ ὁ Μάριος τὴν μὲν, ὥσπερ εἶχεν, εἴασε, τὴν δ' ἑτέραν ἐξελὼν, ξύλινον ἧλον εὔθραυστον ἀντ' αὐτῆς ἐνέβαλε· τεχνάζων προσπεσόντα τὸν ὑσσὸν τῷ θυρεῷ τοῦ πολεμίου, μὴ μένειν ὀρθὸν, ἀλλὰ τοῦ ξυλίνου κλασθέντος ἥλου, καμπὴν γίνεσθαι περὶ τὸν σίδηρον, καὶ παρέλκεσθαι τὸ δόρυ διὰ τὴν στρεβλότητα τῆς αἰχμῆς ἐνεχόμενον. Βοιῶριξ δὲ ὁ τῶν Κίμβρων βασιλεὺς ὀλιγοστὸς προσιππεύσας τῷ στρατοπέδῳ, προὐκαλεῖτο τὸν Μάριον ἡμέραν ὁρίσαντα καὶ τόπον προελθεῖν καὶ διαγωνίσασθαι περὶ τῆς χώρας. τοῦ δὲ Μαρίου φήσαντος οὐδέποτε Ῥωμαίους συμβούλοις κεχρῆσθαι περὶ μάχης τοῖς πολεμίοις, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ χαριεῖσθαι τοῦτο Κίμβροις, ἡμέραν μὲν ἔθεντο τὴν ἀπ' ἐκείνης τρίτην, χώραν τε καὶ πεδίον τὸ περὶ Βερκέλλας, Ῥωμαίοις μὲν ἐπιτήδειον ἐνιππάσασθαι, τῶν δὲ ἀνάχυσιν τῷ πλήθει παρασχεῖν. τηρήσαντες οὖν τὸν ὡρισμένον χρόνον, ἀντιπαρετάσσοντο, Κάτλος μὲν, ἔχων δυσμυρίους καὶ τριακοσίους στρατιώτας· οἱ δὲ Μαρίου, δισχί-

præſto ſunt, Marius, nec decet vos niſi ſalutatis abire fratribus. Sic fatus vinctos Teutonum reges produci imperat: nam in Alpibus fuerant a Sequanis de fuga retracti.

Quæ ut relata Cimbris ſunt, moverunt e veſtigio in Marium quieſcentem & caſtra tuentem. Fama eſt ad eam pugnam novatum a Mario de pilis fuiſſe. Quippe haſtile, qua injunctum ferro erat, ante fuerat fibulis duabus ferreis affixum. Tunc alteram non movit Marius, altera amota, clavum ligneum fragilem ſuffecit; eo nempe conſilio, ut impactum hoſtis ſcuto pilum non maneret directum, ſed fracto clavo ligneo ſecundum ferrum intortum redderetur, & haſtile recurvata cuſpide ex obliquo adhæreſcens dependeret. At Bœorix Cimbrorum rex, cum paucis ad caſtra provectus, laceſſivit Marium, ut die & loco præfinito prodiret, & de ſolo dimicaret. Quum Marius reſpondiſſet, non eſſe moris Romani, ut pugnæ committendæ communicarent cum hoſtibus conſilium, id Cimbris tamen ſe largiturum; diem ſtatuerunt ab illo tertium, locum & campum apud Vercellas, qui Romanorum equitatui opportunus erat, atque ad illorum explicandam multitudinem accommodatus. Præſtitutam igitur diem obierunt, acieſque infeſtas utrinque inſtruxerunt. Habebat Catulus ſub ſignis viginti millia, trecentos milites: Mario parebant triginta

δισχίλιοι μὲν ἐπὶ τρισμυρίοις ἐγίνοντο, περιέχον δὲ τὸν Κάτλον ἐν μέσῳ νεμηθέντες εἰς ἑκάτερον κέρας, ὡς Σύλλας ἠγωνισμένος ἐκείνην τὴν μάχην γέγραφε. καί φασι τὸν Μάριον ἐλπίσαντα τοῖς ἄκροις μάλιστα καὶ κατὰ κέρας συμπεσεῖν εἰς τὰς φάλαγγας, ὅπως ἴδιος ἡ νίκη τῶν ἐκείνου στρατιωτῶν γένοιτο, καὶ μὴ μετάσχοι τοῦ ἀγῶνος ὁ Κάτλος, μηδὲ προσμίξειε τοῖς πολεμίοις, κόλπωμα τῶν μέσων, ὥσπερ εἴωθεν ἐν μεγάλοις μετώποις, λαμβανόντων, οὕτω διασπάσαι τὰς δυνάμεις. ὅμοια καὶ τὸν Κάτλον αὐτὸν ἀπολογεῖσθαι περὶ τούτων ἱστοροῦσι, πολλὴν κατηγοροῦντα τοῦ Μαρίου κακοήθειαν πρὸς αὐτόν. τοῖς δὲ Κίμβροις τὸ μὲν πεζὸν ἐκ τῶν ἐρυμάτων καθ' ἡσυχίαν προῄει, βάθος ἴσον τῷ μετώπῳ ποιούμενον· ἑκάστη γὰρ ἐπεῖχε πλευρὰ σταδίους τριάκοντα τῆς παρατάξεως. οἱ δ' ἱππεῖς, μύριοι καὶ πεντακισχίλιοι τὸ πλῆθος ὄντες, ἐξήλασαν λαμπροὶ, κράνη μὲν εἰκασμένα θηρίων φοβερῶν χάσμασι καὶ προτομαῖς ἰδιομόρφοις ἔχοντες, ἃς ἐπαιρόμενοι λόφοις πτερωτοῖς εἰς ὕψος ἐφαίνοντο μείζους, θώραξι δὲ κεκοσμημένοι σιδηροῖς, θυρεοῖς δὲ λευκοῖς στίλβοντες. ἀκόντισμα δὲ ἦν ἑκάστῳ διβόλια. συμπεσόντες δὲ, μεγάλαις ἐχρῶντο καὶ βαρείαις μαχαίραις.

Τότε δὲ οὐχὶ κατὰ στόμα προσεφέροντο τοῖς Ῥωμαίοις, ἀλλ' ἐκκλίνοντες ἐπὶ δεξιὰ, ὑπῆγον αὐτοὺς, κατὰ μικρὸν ἐμβάλλοντες εἰς τὸ μέσον αὐτῶν τε καὶ τῶν πεζῶν ἐξ ἀριστερᾶς παρατεταγμένων. καὶ συνεῖδον μὲν οἱ τῶν Ῥωμαίων στρατηγοὶ τὸν δόλον, ἐπισχεῖν δὲ τοὺς στρατιώτας οὐκ ἔφθησαν, ἀλλ' ἑνὸς ἐκβοήσαντος ὅτι φεύγουσιν οἱ πολέμιοι, πάντες ὥρμησαν διώκειν. καὶ τὸ πε-

ζὸν

ginta duo millia, qui in cornua diſtributi mediam aciem, quam obtinebat Catulus, complectebantur. Ita Sylla, qui illi interfuit prœlio, literis prodidit. Marium autem ferunt alis ſperantem ſe & cornibus in phalangem hoſtium incurſurum, quo propria ſuorum militum victoria, atque exſors Catulus prœlii foret, neque congrederetur cum hoſtibus; ut in prominentibus ſolet frontibus & cornibus productis media acie ſinum faciente, ad eum modum digeſſiſſe exercitus. Perinde Catulum quoque ipſum in his ſe aiunt defendiſſe, magnam invidiam adverſus ſe Marii inſectatum. Cimbrorum pedites ex caſtris compoſite proceſſerunt, ac quadrata acie conſtiterunt. Siquidem latera aciei ſingula terna millia ſeptingenti quinquaginta paſſus obtinebant. Equitum quindecim millia numero effuderunt ſe ſplendide. Galeas gerebant quæ repræſentarent ſævarum belluarum rictus & inuſitatas figuras, quas alatis faſtigiantes criſtis apparebant eminentiores. Loricis ferreis erant exculti, ac candidis micabant ſcutis, pro telo habebant ſinguli telum bipenne. Pede collato ingentibus utebantur & gravibus gladiis.

Ac tunc non in frontem incurrerunt Romanorum, ſed deflectentes ad dextram proceſſerunt, quo includerent eos inter ipſos & collocatos in ſiniſtro cornu pedites ſuos. Haud fefellit quidem duces Romanos dolus: verum priuſquam inhibere milites poſſent, ad unius vocem hoſtes fugam capere, omnes procurrerunt ad inſectandum. Interim barbarorum

ζὸν ἐν τούτῳ τῶν βαρβάρων ἐπῄει, καθάπερ πέλαγος ἀχανὲς κινούμενον. ἐνταῦθα νιψάμενος ὁ Μάριος τὰς χεῖρας καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν ἀνασχὼν, ηὔξατο τοῖς Θεοῖς μετὰ ἑκατόμβης· ηὔξατο δὲ καὶ Κάτλος, ὁμοίως ἀνασχὼν τὰς χεῖρας, καθιερώσειν τὴν τύχην τῆς ἡμέρας ἐκείνης. τὸν δὲ Μάριον καὶ θύσαντα λέγεται, τῶν ἱερῶν αὐτῷ δειχθέντων, μέγα φθεγξάμενον εἰπεῖν, ἐμὴ νίκη. γενομένης δὲ τῆς ἐφόδου, πρᾶγμα νεμεσητὸν παθεῖν τὸν Μάριον οἱ περὶ Σύλλαν ἱστοροῦσι. κονιορτοῦ γὰρ ἀρθέντος, οἷον εἰκὸς, ἀπλέτου, καὶ τῶν στρατοπέδων ἀποκεκρυμμένων, ἐκεῖνον μὲν, ὡς τὸ πρῶτον ὥρμησε πρὸς τὴν δίωξιν ἐπισπασάμενον τὴν δύναμιν, ἀστοχῆσαι τῶν πολεμίων, καὶ παρενεχθέντα τῆς φάλαγγος ἐν τῷ πεδίῳ διαφέρεσθαι πολὺν ἤδη χρόνον· τῷ δὲ Κάτλῳ τοὺς βαρβάρους ἀπὸ τύχης συῤῥαγῆναι, καὶ γενέσθαι τὸν ἀγῶνα κατ᾽ ἐκεῖνον καὶ τοὺς ἐκείνου μάλιστα στρατιώτας, ἐν οἷς αὐτὸς ὁ Σύλλας τετάχθαι φησί· συναγωνίσασθαι δὲ τοῖς Ῥωμαίοις τὸ καῦμα καὶ τὸν ἥλιον ἀντιλάμποντα τοῖς Κίμβροις. δεινοὶ γὰρ ὄντες ὑπομεῖναι κρύη, καὶ τόποις ἐντεθραμμένοι σκιεροῖς, ὡς λέλεκται, καὶ ψυχροῖς, ἀνετρέποντο πρὸς τὸ θάλπος, ἱδρῶτά τε μετὰ ἄσθματος πολὺν ἐκ τῶν σωμάτων ἀφιέντες, καὶ τοὺς θυρεοὺς προβαλλόμενοι πρὸ τῶν προσώπων, ἅτε δὴ καὶ μετὰ τροπὰς θέρους τῆς μάχης γενομένης, ὡς ἄγουσι Ῥωμαῖοι πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς νουμηνίας τοῦ νῦν μὲν Αὐγούστου, τότε δὲ Σεξτιλίου μηνός. ὤνησε δὲ καὶ πρὸς τὸ θαῤῥεῖν ὁ κονιορτὸς, ἀποκρύψας τοὺς πολεμίους. οὐ γὰρ κατεῖδον ἐκ πολλοῦ τὸ πλῆθος αὐτῶν, ἀλλὰ δρόμῳ τοῖς κατ᾽ αὐτοὺς ἕκαστοι προσμίξαντες, ἐν χερσὶν ἦσαν,

ὑπὸ

barorum peditatus inſtar vaſti pelagi agitati irruebat. Ibi lautas manus Marius ad cœlum tollens, Diis vovit immolaturum ſe centum boves: vovit & Catulus tenſis item manibus, fortunæ ejus diei ædem. Marium etiam ſacrificantem aiunt, quum exta ei porrecta eſſent, exclamaſſe, Mea eſt victoria. Quum concurreretur, Deorum invidiam adverſus Marium autumat extitiſſe Sylla. Nam immenſo excitato (ut eſt veriſimile) pulvere, qui conſpectum obtexit utrinque exercituum, illum quo primus eum tulit impetus ad inſectandum, trahentem ſecum copias ſuas aberraſſe ab hoſtibus, prævectumque aciem eorum diu in campo erraſſe: in Catulum vero barbaros forte magna cum vi delatos fuiſſe, prœliumque potiſſimum conſtitiſſe circa illum atque illius legiones, in quibus ſe ait Sylla ſtetiſſe. Profuiſſe Romanis calores ſolemque Cimbrorum oculis objectum. Qui enim facillime algores tolerabant in locis aliti opacis (uti diximus) & gelidis, ſuccumbebant æſtui. Manabant multo ſudore corpora anhelantibus, ac ſcuta oculis prætendebant: quippe hæc poſt ſolſtitium æſtivum commiſſa eſt pugna, quem diem feſtum Romani tertio Calendas Auguſti ut nunc vocant, ut illo tempore, Sextilis, agunt. Uſui quoque ad animum excitandum pulvis, qui abſcondebat hoſtes, Romanis fuit. Quippe non perviderunt ex longinquo multitudinem eorum, ſed in adverſos ſibi curſu quiſque delatus, ante dimicaverunt cum hoſtibus comminus, quam

ulla

ὑπὸ τῆς ὄψεως μὴ προεκφοβηθέντες. οὕτω δ' ἦσαν διάπονοι τὰ σώματα καὶ κατηθληκότες, ὡς μήτε ἱδροῦντά τινα, μήτε ἀσθμαίνοντα Ῥωμαίων ὀφθῆναι, διὰ πνίγους τοσούτου καὶ μετὰ δρόμου τῆς συῤῥάξεως γενομένης· ὡς τὸν Κάτλον αὐτὸν ἱστορεῖν λέγουσι, μεγαλύνοντα τοὺς στρατιώτας.

Τὸ μὲν οὖν πλεῖστον μέρος καὶ μαχιμώτατον τῶν πολεμίων αὐτοῦ κατεκόπη. καὶ γὰρ ἦσαν, ὑπὲρ τοῦ μὴ διασπᾶσθαι τὴν τάξιν, οἱ πρόμαχοι μακραῖς ἁλύσεσι πρὸς ἀλλήλους συνεχόμενοι, διὰ τῶν ζωστήρων ἀναδεδεμένοι. τοὺς δὲ φεύγοντας ὤσαντες πρὸς τὸ χαράκωμα, τραγικωτάτοις ἐνετύγχανον πάθεσιν. αἱ γὰρ γυναῖκες ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν μελανείμονες ἐφεστῶσαι, τούς τε φεύγοντας ἔκτεινον, αἱ μὲν, ἄνδρας, αἱ δὲ, ἀδελφοὺς, αἱ δὲ, πατέρας· καὶ τὰ νήπια τῶν τέκνων ἀπάγχουσαι ταῖς χερσὶν, ἐῤῥίπτουν ὑπὸ τοὺς τροχοὺς καὶ τοὺς πόδας τῶν ὑποζυγίων· αὐτὰς δὲ ἀπέσφαττον. μίαν δέ φασιν ἐξ ἄκρου ῥυμοῦ κρεμαμένην, τὰ παιδία τῶν αὐτῆς σφυρῶν ἀφημμένα βρόχοις ἑκατέρωθεν ἠρτῆσθαι. τοὺς δὲ ἄνδρας, ἀπορίᾳ δένδρων, τοῖς κέρασι τῶν βοῶν, τοὺς δὲ, τοῖς σκέλεσι προσδεῖν τοὺς αὐτῶν τραχήλους· εἶτα κέντρα προσφέροντας, ἐξαλλομένων τῶν βοῶν, ἐφελκομένους καὶ πατουμένους ἀπόλλυσθαι. πλὴν, καίπερ οὕτως αὐτῶν διαφθαρέντων, ἑάλωσαν ὑπὲρ ἓξ μυριάδας, αἱ δὲ τῶν πεσόντων ἐλέγοντο δὶς τοσαῦται γενέσθαι. τὰ μὲν οὖν χρήματα διήρπασαν οἱ Μαρίου στρατιῶται, τὰ δὲ λάφυρα καὶ τὰς σημαίας καὶ τὰς σάλπιγγας εἰς τὸ Κάτλου στρατόπεδον ἀνενεχθῆναι λέγουσιν· ᾧ καὶ μάλιστα τεκμηρίῳ χρῆσθαι τὸν Κάτλον ὡς κατ' αὐτὸν ἡ νίκη γένοιτο. καὶ μέντοι καὶ τοῖς στρατιώταις, ὡς ἔοικεν, ἐμπεσού-

σης

ulla fuiſſent ex conſpectu trepidatione perculſi. Adeo autem obduruerant occalueruntque horum corpora ad labores, ut tanto in æſtu & acri concurſu nec ſudare nec ſuſpirare quenquem cerneres Romanorum. Quod ipſum perhibent Catulum in laudem militum ſuorum ſcripſiſſe.

Plurimi & fortiſſimi quique de exercitu hoſtium eodem loco conciſi ſunt. Etenim ne ordines disjicerentur, longis catenis anteſignani per balteos trajectis erant colligati. Quum autem effuſos ad caſtra ſummoviſſent, inciderunt in horrendiſſima ſpectacula. Fœminæ conſiſtebant in plauſtris pullatæ, fugienteſque, hæ viros, illæ fratres, parentes aliæ interficiebant: infantes ſuis ſtrangulabant manibus, & ſub rotas jumentorumque pedes projiciebant, mox trucidabant ſemet ipſæ. Unam memorant ex ſummo dependiſſe temone, quæ pueros ex cruribus ſuis annexos laqueis hinc inde ſuſpenderat. Viros arborum inopia cornibus boum, alios cruribus alligaſſe colla, mox eos ſtimulaſſe, quo exilientibus bobus raptati & obtriti interirent. Qui, quanquam ita ſibi conciliarent mortem, capti tamen ſunt plus ſexaginta millia. Cecidiſſe bis totidem referuntur. Prædam Marii milites diripuere: ſpolia, ſigna militaria, tubas in caſtra Catuli aiunt fuiſſe relata, quo potiſſimum indicio penes ſe victoriam fuiſſe, Catulum demonſtraſſe. Et vero etiam concertatione (ut videtur) inter milites orta,

le-

στης ἔριδος, ᾑρέθησαν οἷον διαιτηταὶ πρέσβεις Παρμιτῶν παρόντες· οὓς οἱ Κάτλου διὰ τῶν πολεμίων νεκρῶν ἄγοντες, ἐπεδείκνυντο τοῖς ἑαυτῶν ὑσσοῖς διαπεπαρμένους. γνώριμοι δ' ἦσαν ὑπὸ γραμμάτων, τοὔνομα τοῦ Κάτλου παρὰ τὸ ξύλον αὐτῶν ἐγχαράξαντος. οὐ μὴν ἀλλὰ τῷ Μαρίῳ προσετίθετο σύμπαν τὸ ἔργον, ἥ τε προτέρα νίκη καὶ τὸ πρόσχημα τῆς ἀρχῆς. μάλιστα δὲ οἱ πολλοὶ κτίστην τε Ῥώμης τρίτον ἐκεῖνον ἀνηγόρευον, ὡς οὐχ ἥττονα τοῦ Κελτικοῦ τοῦτον ἀπεωσμένον τὸν κίνδυνον· εὐθυμούμενοί τε μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἕκαστοι κατ' οἶκον, ἅμα τοῖς Θεοῖς, καὶ Μαρίῳ δείπνου καὶ λοιβῆς ἀπήρχοντο, καὶ θριαμβεύειν μόνον ἠξίουν ἀμφοτέρους τοὺς θριάμβους. οὐ μὴν ἐθριάμβευσεν οὕτως, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Κάτλου, μέτριον ἐπὶ τηλικαύταις εὐτυχίαις βουλόμενος παρέχειν ἑαυτόν. ἔστι δὲ ὅτι καὶ τοὺς στρατιώτας φοβηθεὶς παρατεταγμένους, εἰ Κάτλος ἀπείργοιτο τῆς τιμῆς, μηδὲ ἐκεῖνον ἐᾶν θριαμβεύειν.

Πέμπτην μὲν οὖν ὑπατείαν διεῖπε· τῆς δὲ ἕκτης, ὡς οὐδὲ εἷς πρῶτος ὠρέγετο, θεραπείαις τὸν δῆμον ἀνελάμβανε, καὶ πρὸς χάριν ἐνδιδοὺς τοῖς πολλοῖς, οὐ μόνον παρὰ τὸν ὄγκον καὶ τὸ κοινὸν ἀξίωμα τῆς ἀρχῆς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν αὑτοῦ φύσιν, ὑγρός τις εἶναι βουλόμενος καὶ δημοτικὸς, ἥκιστα τοιοῦτος πεφυκώς. ἀλλ' ἦν, ὡς λέγουσι, πρὸς πολιτείαν καὶ τοὺς ἐν ὄχλοις θορύβους ὑπὸ φιλοδοξίας ἀτολμότατος· καὶ τὸ παρὰ τὰς μάχας ἀνέκπληκτον καὶ στάσιμον, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀπέλιπεν αὐτὸν, ὑπὸ τῶν τυχόντων ἐπαίνων καὶ ψόγων ἐξιστάμενον. καίτοι λέγεται Καμερίνων ἄνδρας ὁμοῦ χιλίους, διαπρεπῶς ἀγωνισαμένους ἐν τῷ πολέμῳ, δωρησάμενος πολιτείᾳ,

legati Parmenſium, qui aderant, arbitri ſumpti. Quos per hoſtium ſtragem ducentes milites Catuli, pilis ſuis oſtenderunt confoſſos. Cognoſcebantur pila literis, quod Catuli nomen haſtili eorum incidiſſent. Mario tamen totum illud factum & ſuperior palma & conſulatus majeſtas adſcripſit. Atque adeo illum plebs urbana tertium Romæ conditorem appellavit, quod Gallico hoc non levius avertiſſet diſcrimen; lætique cum liberis & conjugibus quiſque domi in cœna Diis & Mario libaverunt, ſolique voluerunt utrumque triumphum decernere: quo tamen non eſt ille uſus. Cæterum, quo commendaret tantis rebus geſtis modeſtiam ſuam, una cum Catulo triumphavit. Ad hæc nonnihil milites illius formidabat obſtinatos, ſi Catulus eo honore ſpoliaretur, nec ſibi permittere triumphum.

Conſulatum tum quintum gerebat. Sextum conſulatum ut nemo alius affectavit primus. Prenſavit populum, obſequiiſque plebem captans, non ſolum præter faſtigium & publicam majeſtatem magiſtratus ſui, ſed & præter ſuum ipſius ingenium famam venabatur lenitatis & popularitatis, ad quas minime erat natura comparatus. Verum erat in rebus urbanis & concionalibus turbis præ ambitione trepidiſſimus, imperterrituſque in prœliis animus & firmitas deſerebat eum, quod ad quamvis laudem & vituperationem obſtupeſceret in concionibus. Et quidem dictitant, quum Camerinos uno tempore mille, qui fuerant ſtrenue prœliati, civitate donaſſet, non-

τεία, δοκοῦντος εἶναι τοῦτο παράνομον, καί τινων ἐγκαλούντων, εἰπεῖν ὅτι τοῦ νόμου διὰ τὸν τῶν ὅπλων ψόφον οὐ κατακούσειεν. οὐ μὴν ἀλλὰ μᾶλλον ἔοικεν ἐκπλήσσεσθαι καὶ δεδιέναι τὴν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις κραυγήν. ἐν μέν γε τοῖς ὅπλοις ἀξίωμα καὶ δύναμιν εἶχε, διὰ τὴν χρείαν· ἐν δὲ τῇ πολιτείᾳ περικοπτόμενος τὰ πρωτεῖα, κατέφυγεν ἐπὶ τὴν τῶν πολλῶν εὔνοιαν καὶ χάριν, ὑπὲρ τοῦ μέγιστος γενέσθαι, τὸ βέλτιστος εἶναι προϊέμενος. πᾶσι μὲν οὖν προσέκρουε τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, μάλιστα δὲ ὀρρωδῶν τὸν Μέτελλον ἠχαριστημένον ὑπ᾽ αὐτοῦ, καὶ φύσει δι᾽ ἀρετὴν ἀληθῆ πολεμοῦντα τοῖς οὐ κατὰ τὸ βέλτιστον ὑποδυομένοις τὰ πλήθη, καὶ πρὸς ἡδονὴν δημαγωγοῦσιν, ἐπεβούλευε τῆς πόλεως ἐκβαλεῖν τὸν ἄνδρα. καὶ πρὸς τοῦτο Γλαυκίαν καὶ Σατορνίνον ἀνθρώπους θρασυτάτους, καὶ πλῆθος ἄπορον καὶ θορυβοποιὸν ὑπ᾽ αὐτοῖς ἔχοντας, οἰκειωσάμενος, εἰσέφερε νόμους δι᾽ αὐτῶν· καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἐπάρας, κατεμίγνυε ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ κατεστασίαζε τὸν Μέτελλον. ὡς δὲ Ῥουτίλιος ἱστορεῖ, τὰ μὲν ἄλλα φιλαλήθης ἀνὴρ καὶ χρηστὸς, ἰδίᾳ δὲ τῷ Μαρίῳ προσκεκρουκὼς, φησὶν ὡς καὶ τῆς ἕκτης ἔτυχεν ὑπατείας, ἀργύριον εἰς τὰς φυλὰς καταβαλὼν πολὺ, καὶ πριάμενος, τὸν Μέτελλον ἐκκροῦσαι τῆς ἀρχῆς, Οὐαλέριον δὲ Φλάκκον ὑπηρέτην μᾶλλον ἢ συνάρχοντα τῆς ὑπατείας λαβεῖν. οὐδενὶ μέντοι τῶν πρὸ αὐτοῦ, πλὴν μόνῳ Κορβίνῳ Οὐαλερίῳ, τοσαύτας ὑπατείας ἔδωκεν ὁ δῆμος· ἀλλ᾽ ἐκείνῳ μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης εἰς τὴν τελευταίαν ἔτη πέντε καὶ τεσσαράκοντα γενέσθαι λέγουσι, Μάριος δὲ μετὰ τὴν πρώτην τὰς πέντε ῥύμῃ μιᾶς τύχης διέδραμε.

Καὶ

quod, ut factum contra leges reprehendebant nonnulli, dixiſſe eum leges ſe per armorum crepitum exaudire non potuiſſe. Sed ſane majorem in modum apparet eum ſtrepitum perhorruiſſe & extimuiſſe concionalem. Siquidem conciliabat ei dignitatem & opes quod belli tempore utilis omnino eſſet: in toga vero, quia obtinere primas non potuit, ad benevolentiam & favorem decurrit multitudinis, quo eſſet primus, optimus eſſe nihil curans. Indignationem igitur omnium optimatium incurrit. Quum autem imprimis formidaret Metellum, in quem ingratus fuerat, & natura ex vera virtute eorum qui malis artibus multitudinem ſubibant blandiebanturque inimicum, machinatus eſt illum urbe pellere. Eam ad rem Glauciam & Saturninum ſibi, homines audaciſſimos, qui egenam & turbulentam plebeculam tenebant, adſcivit. Quibus interpretibus leges tulit, excitoſque milites immiſcuit ad evertendum Metellum concioni. Ut vero tradit Rutilius, vir alioqui verax & probus, ſed Mario privatim infeſtus, etiam ſextum conſulatum magna vi diſtributa per tribus pecuniæ aſſequutus eſt, eaſque redemit, ut dejiceretur Metellus honore, & Valerium Flaccum aſſeclam potius quam collegam acciperet in conſulatu. At nulli extra unum Valerium Corvinum populus toties conſulatum ſuffragiis ſuis mandavit. Verum ille dicitur inter primum conſulatum & poſtremum quinque & quadraginta annos interpoſuiſſe. Marius vero a primo quinque alios uno fortunæ impetu percurrit.

In

Καὶ μάλιστα περὶ τὴν τελευταίαν ἐφθονεῖτο, πολλὰ συνεξαμαρτάνων τοῖς περὶ τὸν Σατορνῖνον· ὧν ἦν καὶ ὁ Ὀνίου φόνος, ὃν ἀντιπαραγγέλλοντα δημαρχίαν ἀπέσφαξεν ὁ Σατορνῖνος. εἶτα δημαρχῶν, ἐπῆγε τὸν περὶ τῆς χώρας νόμον, ᾧ προσεγέγραπτο, τὴν σύγκλητον ὀμόσαι προσελθοῦσαν, ἦ μὴν ἐμμενεῖν οἷς ἂν ὁ δῆμος ψηφίσαιτο, καὶ πρὸς μηδὲν ὑπεναντιώσεσθαι. τοῦτο τοῦ νόμου τὸ μέρος προσποιούμενος ἐν τῇ βουλῇ διώκειν ὁ Μάριος, οὐκ ἔφη δέξεσθαι τὸν ὅρκον, οὐδὲ ἄλλον οἴεσθαι σωφρονοῦντα. καὶ γὰρ εἰ μὴ μοχθηρὸς ἦν ὁ νόμος, ὕβριν εἶναι, τὰ τοιαῦτα τὴν βουλὴν διδόναι βιαζομένην, ἀλλὰ μὴ πειθοῖ μηδὲ ἑκοῦσαν. ταῦτα δὲ οὐχ οὕτως φρονῶν ἔλεγεν, ἀλλὰ τῷ Μετέλλῳ ἀπάτην περιτιθεὶς ἄφυκτον. αὐτὸς μὲν γὰρ εἰς ἀρετῆς καὶ δεινότητος μερίδα τὸ ψεύσασθαι τιθέμενος, λόγον οὐδένα τῶν πρὸς τὴν σύγκλητον ὡμολογημένων ἕξειν ἔμελλε· τὸν δὲ Μέτελλον εἰδὼς βέβαιον ἄνδρα καὶ τὴν ἀλήθειαν ἀρχὴν μεγάλης ἀρετῆς κατὰ Πίνδαρον ἡγούμενον, ἐβούλετο τῇ πρὸς τὴν σύγκλητον ἀρνήσει προληφθέντα, καὶ μὴ δεξάμενον τὸν ὅρκον, εἰς ἀνήκεστον ἐμβαλεῖν πρὸς τὸν δῆμον ἔχθραν. ὃ καὶ συνέβη. τοῦ γὰρ Μετέλλου φήσαντος μὴ ὀμόσειν, τότε μὲν ἡ βουλὴ διελύθη· μετὰ δὲ ἡμέρας ὀλίγας τοῦ Σατορνίνου πρὸς τὸ βῆμα τοὺς συγκλητικοὺς ἀνακαλουμένους, καὶ τὸν ὅρκον ὀμνύειν ἀναγκάζοντος, ὁ Μάριος παρελθὼν, γενομένης σιωπῆς, καὶ πάντων εἰς ἐκεῖνον ἀνηρτημένων, μακρὰ χαίρειν φράσας τοῖς ἐν τῇ βουλῇ νεανιευθεῖσιν ἀπὸ φωνῆς, οὐχ οὕτω πλατὺν ἔφη φορεῖν τὸν τράχηλον ὡς προαποφαίνεσθαι καθάπαξ εἰς πρᾶγμα τηλικοῦτον, ἀλλ' ὀμεῖσθαι καὶ τῷ

νόμῳ

In noviſſimo autem conflavit invidiam ſibi, præcipue quod multorum facinorum ſe Saturnino conſortem præberet, in quibus fuit Numii cædes. Hunc tribunatus competitorem ſuum interfecit Saturninus. Inde factus tribunus, legem agrariam tulit, in qua erat hoc adjectum, ut ſenatus juraret in concione ſe id quod populus juſſiſſet, comprobaturum, neque ulla in re impugnaturum. Hoc legis caput in ſenatu improbare Marius ſubdole fingens, negavit ſe in legem juraturum, neque arbitrari alium qui ſaperet. Etenim niſi lex foret pernicioſa, nihil eſſe quod per contumeliam iſta cogeret ſenatum comprobare, non judicio ejus & voluntati permitteret. Hoc ille non quo ita ſentiret, dixit, verum ut impoſtura involveret Metellum inexplicabili. Ipſe namque qui pro virtute & ſagacitate mendacium haberet, nihil de ſua apud ſenatum profeſſione laborabat. Metellum vero, quem virum ſciebat conſtantem, & veritatem magnæ virtutis eſſe rudimenta (ut ait Pindarus) cenſentem, cogitavit ſua in curia recuſatione præoccupatum, quum nollet jurare, in odium populi inexpiabile conjicere: quod evenit. Nam quum affirmaſſet non juraturum ſe Metellus, mox ſenatus dimiſſus eſt. Paucis poſt diebus compellebat vocatos in roſtra patres Saturninus jurare in legem. Ibi procedens Marius ſilentio facto, quum omnes intendiſſent in illum oculos, præclaris ſuis in curia vocibus ſalutem dicens, negavit ſe tam latum habere collum, ut de re ita magna ante cognitionem ſententiam ferret, juraturumque & legi pari-

tu-

νόμῳ πειθαρχήσειν, εἴπερ ἐστὶ νόμος. καὶ γὰρ τοῦτο προσέθηκε τὸ σοφὸν, ὥσπερ παρακάλυμμα τῆς αἰσχύνης. ὁ μὲν οὖν δῆμος ἡσθεὶς ὀμόσαντος, ἀνεκρότησε καὶ κατευφήμησε· τοὺς δ' ἀρίστους κατήφεια δεινὴ καὶ μῖσος εἶχε τοῦ Μαρίου τῆς μεταβολῆς. ὤμνυσαν οὖν ἅπαντες ἐφεξῆς, δεδιότες τὸν δῆμον, ἄχρι Μετέλλου· Μέτελλος δὲ, καίπερ ἀντιβολούντων καὶ δεομένων τῶν φίλων ὀμόσαι, καὶ μὴ περιβαλεῖν ἑαυτὸν ἐπιτιμίοις ἀνηκέστοις, ἃ κατὰ τῶν μὴ ὀμνυόντων ὁ Σατορνῖνος εἰσέφερεν, οὐχ ὑφήκατο τοῦ φρονήματος, οὐδὲ ὤμοσεν, ἀλλ' ἐμμένων τῷ ἤθει, καὶ πᾶν παθεῖν δεινὸν ἐπὶ τῷ μηθὲν αἰσχρὸν ἐργάσασθαι παρεσκευασμένος, ἀπῆλθεν ἐκ τῆς ἀγορᾶς· διαλεγόμενος τοῖς περὶ αὐτὸν, ὡς τὸ κακόν τι πρᾶξαι, φαῦλον εἴη· τὸ δὲ καλὸν μὲν, ἀκινδύνως δὲ, κοινόν· ἴδιον δὲ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ, τὸ μετὰ κινδύνων τὰ καλὰ πράσσειν. ἐκ τούτου ψηφίζεται Σατορνῖνος ἀποκηρύξαι τοὺς ὑπάτους, ὅπως πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ στέγης εἴργηται Μέτελλος. καὶ τὸ φαυλότατον αὐτοῖς τοῦ πλήθους παρῆν ἕτοιμον ἀποκτιννύναι τὸν ἄνδρα· τῶν δὲ βελτίστων περιπαθούντων καὶ συντρεχόντων πρὸς τὸν Μέτελλον, οὐκ εἴα στασιάζειν δι' αὐτὸν, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκ τῆς πόλεως, ἔμφρονι λογισμῷ χρησάμενος. Ἢ γὰρ ἀμεινόνων, ἔφη, τῶν πραγμάτων γενομένων, καὶ τοῦ δήμου μετανοήσαντος, ἀφίξομαι παρακαλούμενος· ἢ μενόντων ὁμοίων, ἀπηλλάχθαι κράτιστον. ἀλλὰ γὰρ ὅσης μὲν ἀπέλαυσεν εὐνοίας παρὰ τὴν φυγὴν καὶ τιμῆς Μέτελλος, ὃν δὲ τρόπον ἐν Ῥόδῳ φιλοσοφῶν διητήθη, βέλτιον ἐν τοῖς περὶ ἐκείνου γραφομένοις εἰρήσεται.

Μά-

turum, modo lex eſſet. Hanc enim cautionem pro impudentiæ colore adjecit. Lætus igitur populus quod juraſſet, excepit eum plauſu & lætis acclamationibus: principes vero ingens pudor & odium cepit Marii variationis. Itaque populi metu omnes ordine juraverunt, quouſque ventum eſt ad Metellum. Qui, quamvis obſecrantibus & orantibus, ut juraret, neceſſariis, ne in pœnas graviſſimas incurreret, quas in detrectantes comprehenderat in lege Saturninus, non deceſſit de gradu ſuo; verum in moribus ſuis perſeverans, atque omnia acerba prius pati quam ullam in ſe maculam admittere paratus, diſceſſit ex foro, diſſeruitque cum illis qui eum perſequebantur, aliquid admittere ſceleris turpe eſſe: bene autem agere citra periculum, vulgare: proprium vero boni viri vel cum periculo. Mox fert rogationem Saturninus, ut Metello aqua & igni interdicerent conſules, & ne quis tecto eum reciperet. Et fæx plebis adhærebat eis, interficere Metellum parata. Quum fieret optimatium vehementer anxiorum ad Metellum concurſus, vetans ſeditionem ipſius cauſa movere, ſapienti conſilio urbe ceſſit. Aut enim melioribus (inquit) rebus & populo ad pœnitentiam adducto revocabor domum, aut præſtabit abeſſe hoc in ſtatu manentibus. At enim quantum in Metellum exulantem ſtudii & honoris collatum ſit, quemadmodum etiam vacaverit Rhodi philoſophiæ, exequemur in illius vita commodius.

Pro

Μάριος δὲ τὸν Σατορνῖνον ἀντὶ τῆς ὑπουργίας ταύτης ἐπὶ πᾶν προϊόντα τόλμης καὶ δυνάμεως περιορᾶν ἀναγκαζόμενος, ἔλαθεν οὐκ ἀνεκτὸν ἀπεργασάμενος κακὸν, ἀλλ' ἄντικρυς ὅπλοις καὶ σφαγαῖς ἐπὶ τυραννίδα καὶ πολιτείας ἀνατροπὴν πορευόμενον. αἰδούμενος δὲ τοὺς κρατίστους, θεραπεύων δὲ τοὺς πολλοὺς, ἔργον ἀνελεύθερον ἐσχάτως ὑπέμεινε καὶ παλίμβολον. ἐλθόντων γὰρ ὡς αὐτὸν ὑπὸ νύκτα τῶν πρώτων ἀνδρῶν, καὶ παρακαλούντων ἐπὶ τὸν Σατορνῖνον, ἑτέραις θύραις ἐκεῖνον ὑπεδέξατο, τούτων ἀγνοούντων· εἶτα πρόφασιν λέγων πρὸς ἀμφοτέρους κοιλίας διάῤῥοιαν, νῦν μὲν ὡς τούτους, νῦν δὲ ὡς ἐκεῖνον ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀνὰ μέρος διατρέχων, συνέκρουσε καὶ παρώξυνεν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἱππέων συνισαμένων καὶ ἀγανακτούντων, ἐξήνεγκεν εἰς ἀγορὰν τὰ ὅπλα, καὶ καταδιωχθέντας αὐτοὺς εἰς τὸ Καπετώλιον, εἷλε δίψει· τοὺς γὰρ ὀχετοὺς ἀπέκοψεν. οἱ δὲ ἀπειπόντες ἐκεῖνον ἐκάλουν, καὶ παρέδωκαν σφᾶς αὐτοὺς διὰ τῆς λεγομένης δημοσίας πίστεως. ἐπεὶ δὲ παντοῖος γενόμενος ὑπὲρ τοῦ σῶσαι τοὺς ἄνδρας, οὐδὲν ὤνησεν, ἀλλὰ κατιόντες εἰς ἀγορὰν ἀνῃρέθησαν· ἐκ τούτου τοῖς τε δυνατοῖς ἅμα καὶ τῷ δήμῳ προσκεκρουκὼς, τιμητείας παραπεσούσης, ἐπίδοξος ὢν οὐ μετῆλθεν, ἀλλ' εἴασεν ἑτέρους ὑποδεεστέρους αἱρεθῆναι, δεδιὼς ἀποτυχεῖν. ἄλλως δὲ αὐτὸς ἐκαλλωπίζετο πολλοῖς μὴ θέλειν ἀπεχθάνεσθαι, τοὺς βίους αὐτῶν καὶ τὰ ἤθη πικρῶς ἐξετάζων.

Δόγματος δὲ εἰσφερομένου Μέτελλον ἀπὸ τῆς φυγῆς ἀνακαλεῖσθαι, πολλὰ καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων μάτην ἐναντιωθεὶς, τέλος ἀπεῖπε· καὶ δεξαμένου τὴν

Pro hoc obſequio Marius Saturnino ad omnem audaciam & vim progredienti connivere coactus, imprudens incendium excitavit non mediocre, ſed quod plane armis & cædibus in tyrannidem & reipub. exitium erumpebat. Quum autem principes vereretur, & aſſentaretur plebi, facinus prorſus illiberale & veteratorium admiſit. Nam quum ſub noctem eum principes civitatis adiiſſent, atque in Saturninum concitarent, his inſciis admiſit illum altera janua. Mox alvi profluvium apud utroſque cauſans, modo ad hos, modo ad illum in ædibus tranſcurrit, eoſque inter ſe commiſit atque inflammavit. Tandem ſenatu & ordine equeſtri conſpirantibus frendentibuſque implevit forum armis, illoſque in Capitolium compulſos ſiti cepit, quod interſcidiſſet aquæ ductus. Itaque confecti evocaverunt illum, ac fide publica accepta, ſeſe ei permiſerunt. Qui, ut eos conſervaret, quum in omnem ſeſe vertiſſet ſpeciem, nihil profecit: verum ſimul atque deſcenderunt in forum, necati ſunt. Hinc principibus & populo juxta inviſus, quum comitia creandis cenſoribus incidiſſent, contra omnium opinionem abſtinuit petitione, timenſque repulſam, alios permiſit inferioris dignitatis creari. Atqui jactavit ille noluiſſe ſe vitam & mores acerbe excutiendo, multos offendere.

Quum lex rogaretur de Metelli reditu, poſtquam eam enixe verbis & factis incaſſum impedire conatus eſt, deſtitit ad poſtremum. Utque

τὴν γνώμην τοῦ δήμου προθύμως, οὐχ ὑπομένων κατερχόμενον ἰδεῖν τὸν Μέτελλον, ἐξέπλευσεν εἰς Καππαδοκίαν καὶ Γαλατίαν, λόγῳ μὲν ἀποδώσων ἃς εὔξατο τῇ μητρὶ τῶν Θεῶν θυσίας, ἑτέραν δὲ τῆς ἀποδημίας ἔχων ὑπόθεσιν, λανθάνουσαν τοὺς πολλούς. ἀφυὴς γὰρ ὢν πρὸς εἰρήνην καὶ ἀπολίτευτος, ηὐξημένος δὲ τοῖς πολέμοις, εἶτα κατὰ μικρὸν αὖθις ὑπὸ ἀργίας καὶ ἡσυχίας ἀπομαραίνεσθαι τὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὴν δόξαν οἰόμενος, ἐζήτει καινῶν πραγμάτων ἀρχάς. ἤλπιζε γὰρ, τοὺς βασιλεῖς συνταράξας, καὶ Μιθριδάτην ἐπίδοξον ὄντα πολεμήσειν ἀναστήσας καὶ παροξύνας, εὐθὺς ἐπ' αὐτὸν ἡγεμὼν αἱρεθήσεσθαι, καὶ νέων μὲν τὴν πόλιν θριάμβων, σκύλων δὲ Ποντικῶν καὶ πλούτου βασιλικοῦ τὸν οἶκον ἐμπλήσειν. διὸ καὶ Μιθριδάτου πάσῃ χρησαμένου θεραπείᾳ καὶ τιμῇ πρὸς αὐτὸν, οὐ καμφθεὶς οὐδὲ ὑπείξας, ἀλλ' εἰπὼν, ἢ μεῖζον, ὦ βασιλεῦ, πειρῶ δύνασθαι Ῥωμαίων, ἢ ποίει σιωπῇ τὸ προστασσόμενον, ἐξέπληξεν αὐτὸν, ὡς φήμης μὲν πολλάκις, παῤῥησίας δὲ τότε πρῶτον ἀκούσαντα Ῥωμαϊκῆς.

Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ῥώμην, οἰκίαν ἐδείματο τῆς ἀγορᾶς πλησίον, εἴτε, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, τοὺς θεραπεύοντας αὐτὸν ἐνοχλεῖσθαι μὴ βουλόμενος μακρὰν βαδίζοντας, εἴτε τοῦτο αἴτιον οἰόμενος εἶναι τοῦ πλείονας ἄλλους ἐπὶ θύραις αὐτοῦ φοιτᾶν. τὸ δὲ οὐκ ἦν ἄρα τοιοῦτον· ἀλλ' ὁμιλίας χάριτι καὶ πολιτικαῖς χρείαις ἑτέρων λειπόμενος, ὥσπερ ὄργανον πολεμικὸν ἐπ' εἰρήνης παρημελεῖτο. καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις ἧττον ἤχθετο παρευδοκιμούμενος, σφόδρα δὲ αὐτὸν ἠνία Σύλλας, ἐκ τοῦ πρὸς ἐκεῖνον αὐξανόμενος φθόνου τῶν δυνα-

que propenſa voluntate juſſit populus rogationem, non ſuſtinens revertentem aſpicere Metellum, in Cappadociam & Galatiam navigavit; verbo quidem, ut vota Matri magnæ perſolveret: verum itineris aliud, quod multitudinem præteriret, habebat argumentum. Inidoneus enim ad pacem, & civilium artium rudis, & qui per bella creviſſet, otio poſt & quiete potentiam gloriamque ſuam ratus marceſcere, conſectabatur bellorum ſemina novorum. Sperabat enim ubi reges conciviſſet, & Mithridatem, quem apparebat arma moliri, excitaſſet laceſſiviſſetque, ducem ſe contra illum fore creatum, noviſque triumphis urbem, præda Pontica & opulentia regia expleturum domum ſuam. Quapropter quamvis eum omni officio & honore excepiſſet Mithridates, nihil flexus vel permotus eſt, ſed ait, Aut enitere, rex, ut plus poſſis quam populus Romanus, aut obſequenter fac imperata. Quo dicto obſtupuit Mithridates, ut qui nomen crebro, libertatem linguæ Romanæ tunc primum audiviſſet.

Regreſſus ad urbem, domum exſtruxit propter forum, vel (ut ipſe dicebat) ne clientibus ſuis eſſet longius ire grave, vel quod ea re crederet fore ut plures alii domum ſuam celebrarent. Id non erat tamen. Sed quia comitate & civilibus uſibus non erat par aliis, ſeu inſtrumentum bellicum pacis tempore negligebatur. Atque illum quidem cæteri, qui luminibus officiebant gloriæ ejus, minus pungebant: Syllæ vero creſcentem ex ſua apud principes invidia ſplen-

δυνατῶν, καὶ τὰς πρὸς ἐκεῖνον διαφορὰς ἀρχὴν πολιτείας ποιούμενος. ἐπεὶ δὲ καὶ Βόκχος ὁ Νομὰς, σύμμαχος Ῥωμαίων ἀναγεγραμμένος, ἔστησεν ἐν Καπετωλίῳ νίκας τροπαιοφόρους, καὶ παρ' αὐταῖς ἐν εἰκόσι χρυσαῖς Ἰουγούρθαν ἐγχειριζόμενον ὑπ' αὐτοῦ Σύλλα, τοῦτο ἐξέστησεν ὀργῇ καὶ φιλονεικίᾳ Μάριον, ὡς Σύλλα περισπῶντος εἰς ἑαυτὸν τὰ ἔργα, καὶ παρεσκευάζετο βίᾳ τὰ ἀναθήματα καταβάλλειν. ἀντεφιλονείκει δὲ Σύλλας, καὶ τὴν στάσιν ὅσον οὔπω φερομένην εἰς μέσον, ἀπέσχεν ὁ συμμαχικὸς πόλεμος ἐξαίφνης ἐπὶ τὴν πόλιν ἀναῤῥαγείς. τὰ γὰρ μαχιμώτατα τῶν Ἰταλικῶν ἐθνῶν καὶ πολυανθρωπότατα κατὰ τῆς Ῥώμης συνέστησαν, καὶ μικρὸν ἐδέησε συγχέαι τὴν ἡγεμονίαν, οὐ μόνον ὅπλοις ἐῤῥωμένα καὶ σώμασιν, ἀλλὰ καὶ τόλμαις στρατηγῶν καὶ δεινότησι χρησάμενα θαυμασταῖς καὶ ἀντιπάλοις.

Οὗτος ὁ πόλεμος τοῖς πάθεσι ποικίλος γενόμενος, καὶ ταῖς τύχαις πολυτροπώτατος, ὅσον Σύλλᾳ προσέθηκε δόξης καὶ δυνάμεως, τοσοῦτον ἀφεῖλε Μαρίου. βραδὺς γὰρ ἐφάνη ταῖς ἐπιβολαῖς, ὄκνου τε περὶ πάντα καὶ μελλήσεως ὑπόπλεως, εἴτε τοῦ γήρως τὸ δραστήριον ἐκεῖνο καὶ θερμὸν ἐν αὐτῷ κατασβεννύντος (ἑξηκοστὸν γὰρ ἤδη καὶ πέμπτον ἔτος ὑπερέβαλλεν) εἴτε, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, περὶ νεῦρα γεγονὼς νοσώδης, καὶ σώματι δύσεργος ὤν, ὑπέμενε παρὰ δύναμιν αἰσχύνῃ τὰς στρατείας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τότε μάχῃ τε μεγάλῃ νικήσας, ἑξακισχιλίους ἀνεῖλε τῶν πολεμίων, καὶ λαβὴν οὐδαμῆ παρέσχεν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ περιταφρευόμενος ἠνέσχετο, καὶ χλευαζόμενος καὶ καλούμενος οὐ παρωξύνθη. λέγεται δὲ, Ποπλίου Σίλωνος, ὃς μέγιστον εἶχε τῶν πολεμίων

μίων

ſplendorem, qui actionum ſuarum tyrocinium ex diſſenſione inſtituit cum ipſo ſuſcepta, nequivit concoquere. Ut vero Bocchus rex Numidiæ quoque ſocius populi Romani appellatus, triumphales victorias in Capitolio dedicavit, & juxta traditi ab ſe Syllæ Jugurthæ aurea ſigna, id Marium, quaſi hoc decus ſibi vendicaret Sylla, furore & ambitione de ſtatu mentis dejecit, molientique dejicere illi ea ſigna inſtitit pertinaciter Sylla. Cæterum ſeditionem jamjam erumpentem bellum ſociale, quod repente circumſtetit urbem, compreſſit. Siquidem conſpiraverunt contra populum Romanum bellicoſiſſimi Italiæ populi validiſſimique, qui tantum non totum imperium everterunt, non armis modo floreque juventutis pollentes, verum etiam animis & artibus ducum ſuccincti mirificis & paribus.

Hoc bellum, quod cladium varietate & fortunæ viciſſitudine fuit ut nullum aliud inſigne, quantum Syllæ adjecit ſplendoris & opum, tantum Mario detraxit. Nam ad hoſtes occupandos lentum ſe ſegnitieique & cunctationis oſtendit ubique plenum, vel quod ſenio ſtrenuitas illa atque ardor in eo elangueſceret, (jam enim annum quintum & ſexageſimum exceſſerat) vel, quod dictitabat ipſe, nervis laborans & inhabilis corpore expeditiones ſupra vires ſuſciperet præ pudore. Verum enimvero etiam tum ingenti prœlio fudit hoſtes, ac ſex millia concidit, neque ipſe ſibi nocendi ullam anſam præbuit illis uſquam. Immo circumvallari ſe eſt paſſus, & quum inſultarent ei provocarentque, non commotus eſt. Sed fama eſt, quum Silo Popedius, cujus apud hoſtes maxima

erat

μίων ἀξίωμα καὶ δύναμιν, εἰπόντος πρὸς αὐτόν, εἰ μέγας εἶ στρατηγός, ὦ Μάριε, διαγώνισαι καταβάς, ἀποκρίνασθαι, σὺ μὲν οὖν εἰ μέγας εἶ στρατηγός, ἀνάγκασόν με διαγωνίσασθαι μὴ βουλόμενον. πάλιν δέ ποτε, τῶν μὲν πολεμίων καιρὸν ἐπιχειρήσεως παραδιδόντων, τῶν δὲ Ῥωμαίων ἀποδειλιασάντων, ὡς ἀνεχώρησαν ἀμφότεροι, συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τοὺς στρατιώτας, Ἀπορῶ, φησί, πότερον εἴπω τοὺς πολεμίους ἀνανδροτέρους, ἢ ὑμᾶς. οὔτε γὰρ ἐκεῖνοι τὸν νῶτον ὑμῶν, οὔτε ὑμεῖς ἐκείνων τὸ ἰνίον ἰδεῖν ἐδυνήθητε. τέλος δὲ ἀφῆκεν τὴν στρατηγίαν, ὡς ἐξαδυνατῶν τῷ σώματι διὰ τὴν ἀσθένειαν.

Ἐπεὶ δὲ ἤδη τῶν Ἰταλικῶν ἐγκεκλικότων, ἐμνηστεύοντο πολλοὶ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον ἐν Ῥώμῃ διὰ τῶν δημαγωγῶν, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα Σουλπίκιος δήμαρχος, ἀνὴρ θρασύτατος, παραγαγὼν Μάριον, ἀπεδείκνυεν ἀνθύπατον στρατηγὸν ἐπὶ Μιθριδάτην. καὶ ὁ δῆμος διέστη, τῶν μὲν αἱρουμένων τὰ Μαρίου, τῶν δὲ Σύλλαν καλούντων, καὶ τὸν Μάριον ἐπὶ θερμὰ κελευόντων εἰς Βαΐας βαδίζειν, καὶ τὸ σῶμα θεραπεύειν, ὑπότε γήρως καὶ ῥευμάτων ἀπειρηκός, ὡς αὐτὸς ἔλεγε. καὶ γὰρ ἦν ἐκεῖ περὶ Μισίνους τῷ Μαρίῳ πολυτελὴς οἰκία, τρυφὰς ἔχουσα καὶ διαίτας θηλυτέρας ἢ κατ' ἄνδρα πολέμων τοσούτων καὶ στρατειῶν αὐτουργόν. ταύτην λέγεται μυριάδων ἑπτὰ ἡμίσους Κορνηλία πρίασθαι· χρόνου δ' οὐ πάνυ πολλοῦ γενομένου, Λεύκιος Λεύκολλος ὠνεῖται μυριάδων πεντήκοντα καὶ διακοσίων. οὕτως ταχέως ἀνέδραμεν ἡ πολυτέλεια, καὶ τοσαύτην ἐπίδοσιν τὰ πράγματα πρὸς τρυφὴν ἔλαβεν. οὐ μὴν ἀλλὰ Μάριος

erat autoritas & potentia, increparet eum dicens, Si magnus dux es Mari, deſcende ad certamen, eum reſpondiſſe, Immo tu, ſi magnus es dux, coge me dimicare invitum. Alio tempore quum occaſionem hoſtis dediſſet rei bene gerendæ, & pavore correpti pedem retuliſſent Romani, ut receperunt ſe utrinque in caſtra, concione militum advocata, Hæreo, (inquit) hoſtes an vos ignaviores dicam: quippe neque terga veſtra illi, nec vos illorum aſpicere occiput ſuſtinuiſtis. Denique quaſi langueſcens corporis imbecillitate depoſuit imperium.

Porro quum rebus jam inclinatis Italorum multi Romæ per eos qui apud populum valebant, bellum Mithridaticum ambirent, Sulpitius tribunus plebis, homo audaciſſimus, præter omnium expectationem protraxit Marium, proconſulemque & ducem adverſus Mithridatem nominavit. Populus autem diſtractus eſt in factiones: alii in partes Marii diſcedebant: Syllam deſignabant alii; Marium Baias ire jubebant ad balnea, & corpus curare ſenio & fluxionibus (ut ipſe confitebatur) elangueſcens. Etenim villam ibi in Miſenenſi Marius amœnam & mollius habebat inſtructam, quam conveniret viro qui tot bella & expeditiones ſua opera perpetraverat. Eam ferunt ſeptuaginta quinque millibus denariorum Corneliam emiſſe, nec multo interlapſo ſpatio, Lucius Lucullus quingentis millibus & ducentis eſt licitatus. Adeo adolevit brevi luxuria, tantumque civitas incrementi ad luxum cepit. Atque Marius

ριος φιλοτίμως πάνυ καὶ μειρακιωδῶς ἀποτριβόμενος τὸ γῆρας καὶ τὴν ἀσθένειαν, ὁσημέραι κατέβαινεν εἰς τὸ πεδίον, καὶ μετὰ τῶν νεανίσκων γυμναζόμενος, ἐπεδείκνυε τὸ σῶμα κοῦφον μὲν ὅπλοις, ἔποχον δὲ ταῖς ἱππασίαις, καίπερ οὐκ εὐσταλὴς γεγονὼς ἐν γήρᾳ τὸν ὄγκον, ἀλλ' εἰς σάρκα περιπληθῆ καὶ βαρεῖαν ἐνδεδωκώς. ἐνίοις μὲν οὖν ἤρεσκε ταῦτα πράττων, καὶ κατιόντες ἐθεῶντο τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ τὰς ἁμίλλας· τοῖς δὲ βελτίστοις ὁρῶσιν, οἰκτείρειν ἐπῄει τὴν πλεονεξίαν, καὶ τὴν φιλοδοξίαν, ὅτι πλουσιώτατος ἐκ πένητος, καὶ μέγιστος ἐκ μικροῦ γεγονώς, ὅρον οὐκ οἶδεν εὐτυχίας, οὐδὲ θαυμαζόμενος ἀγαπᾷ καὶ ἀπολαύων ἐν ἡσυχίᾳ τῶν παρόντων, ἀλλ' ὥσπερ ἐνδεὴς ἁπάντων, εἰς Καππαδοκίαν καὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον ἄρας ἐκ θριάμβων καὶ δόξης ἐκφέρει τοσοῦτον γῆρας, Ἀρχελάῳ καὶ Νεοπτολέμῳ τοῖς Μιθριδάτου σατράπαις διαμαχούμενος. αἱ δὲ πρὸς ταῦτα τοῦ Μαρίου δικαιολογίαι παντάπασιν ἐφαίνοντο ληρώδεις. ἔφη γὰρ ἐθέλειν τὸν υἱὸν ἀσκῆσαι παρὼν αὐτὸς ἐπὶ στρατείας.

Ταῦτα τὴν πόλιν ἐκ πολλῶν χρόνων ὕπουλον γεγενημένην καὶ νοσοῦσαν ἀνέρρηξεν, εὐφυέστατον εὑρόντος ὄργανον Μαρίου πρὸς τὸν κοινὸν ὄλεθρον τὸ Σουλπικίου θράσος· ὃς διὰ τἆλλα πάντα θαυμάζων καὶ ζηλῶν τὸν Σατορνῖνον, ἀτολμίαν ἐπεκάλει τοῖς πολιτεύμασιν αὐτοῦ καὶ μέλλησιν. αὐτὸς δὲ μὴ μέλλων, ἑξακοσίους μὲν εἶχε περὶ αὐτὸν τῶν ἱππικῶν, οἷον δορυφόρους, καὶ τούτους ἀντισύγκλητον ὠνόμαζεν. ἐπελθὼν δὲ μεθ' ὅπλων ἐκκλησιάζουσι τοῖς ὑπάτοις,

τοῦ

rius perquam ambitioſe atque pueriliter ſenectute & infirmitate diſſimulata corporis, deſcendit quotidie in campum, & in caterva adoleſcentium exercitans ſe, agile in armis corpus & equi patiens oſtendit, quamvis non eſſet ob tumorem ventris in ſenectute expeditus, ſed obeſus evaſiſſet & corpulentus. Quæ quum faceret, placebat aliquibus, qui deſcendentes in campum certationes ejus & contentiones ſpectabant: meliores vero id contemplantes, miſeratio ſubiit avaritiæ & cupiditatis gloriæ iſtius, qui ex tenuiſſimo opulentiſſimus, atque ex humili factus maximus, nullam fœlicitatis metam ſciret, neque in honore eſſe & frui in otio præſentibus facultatibus eſſet contentus, ſed quaſi omnium rerum egenus, in Cappadociam & Pontum Euxinum ex triumphis & gloria ætatem deportaret tam gravem, cum Archelao & Neoptolemo Mithridatis ſatrapis digladiaturus. Quod vero hic Marius prætexebat, omnino videbatur ridiculum. Filium ſuum velle oſtendebat ipſemet præſens in exercitu exercere.

Hoc civitatem jampridem vomica tumidam & affectam dirupit, quum inſtrumentum ad perniciem publicam Marius accommodatiſſimum inveniſſet Sulpitii inſolentiam. Qui quum omnia Saturnini extolleret & æmularetur alia, timiditatem in illius actionibus & cunctationem reprehendebat. Hic nullam moram faciens, ſexcentis equitibus Romanis cinctus quaſi ſtipatoribus erat, quos nominabat Contraſenatum. Habentibus concionem conſulibus, cum armatis ſuperveniens, alterius,

rius,

τοῦ μὲν ἑτέρου φυγόντος ἐξ ἀγορᾶς τὸν υἱὸν ἐγκαταλαβὼν ἀπέσφαξε· Σύλλας δὲ παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ Μαρίου διωκόμενος οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος εἰσέπεσε· καὶ τοὺς μὲν διώκοντας ἔλαθε δρόμῳ παρενεχθέντας, ὑπ' αὐτοῦ δὲ Μαρίου λέγεται κατὰ θύρας ἑτέρας ἀσφαλῶς ἀποπεμφθεὶς διεκπεσεῖν εἰς τὸ στρατόπεδον. αὐτὸς δὲ Σύλλας ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν οὔ φησι καταφυγεῖν πρὸς τὸν Μάριον, ἀλλ' ἀπαχθῆναι βουλευσόμενος ὑπὲρ ὧν Σουλπίκιος ἠνάγκαζεν αὐτὸν ἄκοντα ψηφίσασθαι, περιεχὼν ἐν κύκλῳ ξίφεσι γυμνοῖς, καὶ συνελάσας πρὸς τὸν Μάριον· ἄχρις οὗ προελθὼν ἐκεῖθεν εἰς ἀγορὰν, ὡς ἠξίουν ἐκεῖνοι, τὰς πράξεις ἔλυσε. γενομένων δὲ τούτων, ὅ, τε Σουλπίκιος ἤδη κρατῶν ἐπεχειροτόνησε τῷ Μαρίῳ τὴν στρατηγίαν· ὅ, τε Μάριος ἐν παρασκευῇ τῆς ἐξόδου καθειστήκει, καὶ δύο χιλιάρχους ἐξέπεμψε παραληψομένους τὸ Σύλλα στράτευμα. Σύλλας δὲ τοὺς στρατιώτας παροξύνας (ἦσαν δὲ τρισμυρίων ἱππεῖς, καὶ πεντακισχιλίων οὐ μείους ὁπλῖται) προήγαγεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην. τοὺς δὲ χιλιάρχους οὓς ἔπεμψε Μάριος, προσπεσόντες οἱ στρατιῶται διέφθειραν. πολλοὺς δὲ καὶ Μάριος ἐν Ῥώμῃ τῶν Σύλλα φίλων ἀνῃρήκει, καὶ δούλοις ἐλευθερίαν ἐκήρυττεν ἐπὶ συμμαχίᾳ· λέγονται δὲ τρεῖς μόνοι προσγενέσθαι. μικρὰ δ' ἀντιστὰς εἰσελάσαντι τῷ Σύλλᾳ, καὶ ταχέως ἐκβιασθεὶς, ἔφυγε. τῶν δὲ περὶ αὐτὸν, ὡς πρῶτον ἐξέπεσε τῆς πόλεως, διασπαρέντων, σκότους ὄντος, εἴς τι τῶν ἐπαυλίων αὐτοῦ Σολώνιον κατέφυγε. καὶ τὸν μὲν υἱὸν ἔπεμψεν ἐκ τῶν Μουκίου τοῦ πενθεροῦ χωρίων, οὐ μακρὰν ὄντων, τὰ ἐπιτήδεια ληψόμενον· αὐτὸς δὲ καταβὰς εἰς Ὠστίαν, φίλου τινὸς Νουμερίου πλοῖον αὐ-

rius, qui ſubduxerat ex foro, filium deprehenſum ibi occidit: Sylla, quum inſequerentur ipſum, præter omnium expectationem conjecit ſe in domum Marii, ac quum fefelliſſet eos qui conſectabantur ipſum, atque illi præterlati domum eſſent, dicitur averſo oſtio ab ipſo Mario emiſſus in caſtra evaſiſſe. Sylla in commentariis negat ſe ad Marium confugiſſe, ſed abductum fuiſſe eo ad deliberandum de iis quæ Sulpitius nolentem adigebat ut comprobaret, undique diſtrictis gladiis circumfundens ſe, & ad Marium trahens, quoad illinc ad forum profectus, juſtitium pro illorum voluntate ſolvit. His geſtis omnia tenens decrevit Sulpitius Mario eam provinciam. Jam Marius parans ſe ad expeditionem, miſit duos tribunos qui exercitum Syllæ acciperent. At Sylla concitatis militibus (erant hi non minus triginta millia peditum & quinque equitum) ad urbem movit. Tribunos, quos miſerat Marius, corripuerunt milites & confoderunt. Interfecit ex altera parte Marius Romæ multos Syllæ neceſſarios: ſervoſque, ut opera eorum uteretur, vocavit ad pileum, verum ſolos tres ferunt ſe Mario junxiſſe. Irrumpenti Syllæ quum reſtitiſſet pauliſper, cito, urgente illo, profugit. Ejus caterva, ut primum elapſus urbe eſt, diſſipata, primis tenebris recepit ſe in villam quandam ſuam Salonium. Filium miſit, ut viaticum ſumeret, ad prædia Mutii ſoceri ipſius propinqua: inde Oſtiam delatus, ubi amicus ejus Numerius paraverat

αὐτῷ παρασκευάσαντος, οὐκ ἀναμείνας τὸν υἱὸν, ἀλλὰ Γράνιον ἔχων μετ' αὐτοῦ τὸν πρόγονον, ἐξέπλευσεν. ὁ δὲ νεανίας, ὡς ἦλθεν εἰς τὰ χωρία τοῦ Μουκίου, καὶ λαμβάνων τι καὶ συσκευαζόμενος, ἡμέρας καταλαβούσης, οὐ παντάπασι τοὺς πολεμίους διέλαθεν, ἀλλ' ἦλθον ἱππεῖς ἐλαύνοντες καθ' ὑπόνοιαν ἐπὶ τὸν τόπον· οὓς ὁ τῶν ἀγρῶν ἐπιμελητὴς προειδόμενος, ἔκρυψε τὸν Μάριον ἐν ἁμάξῃ κυάμους ἀγούσῃ, καὶ βοῦς ὑποζεύξας, ἀπήντα τοῖς ἱππεῦσιν, εἰς πόλιν ἐλαύνων τὴν ἅμαξαν. οὕτω δὲ πρὸς τὴν οἰκίαν τῆς γυναικὸς ὁ Μάριος διακομισθεὶς, καὶ λαβὼν ὅσων ἐδεῖτο, νυκτὸς ἐπὶ θάλασσαν ἧκε, καὶ νεὼς ἐπιβὰς εἰς Λιβύην πλεούσης ἀπεπέρασεν.

Ὁ δὲ πρεσβύτης Μάριος, ὡς ἀνήχθη, πνεύματι φορῷ κομιζόμενος παρὰ τὴν Ἰταλίαν, ἐφοβήθη Γεμίνιόν τινα τῶν ἐν Ταῤῥακίνῃ δυνατῶν, ἐχθρὸν αὐτοῦ, καὶ τοῖς ναύταις προεῖπεν εἴργεσθαι Ταῤῥακίνης. οἱ δὲ ἐβούλοντο μὲν αὐτῷ χαρίζεσθαι, τοῦ δὲ πνεύματος εἰς πελάγιον μεθισταμένου, καὶ κλύδωνα κατάγοντος πολὺν, οὔτε τὸ πορθμεῖον ἐδόκει περικλυζόμενον ἀνθέξειν, τοῦ τε Μαρίου δυσφοροῦντος καὶ κακῶς ἔχοντος ὑπὸ ναυτίας, μόλις ἀντιλαμβάνονται τῶν περὶ τὸ Κίρκαιον αἰγιαλῶν. τοῦ δὲ χειμῶνος αὐξανομένου, καὶ τῶν σιτίων ὑπολειπόντων ἐκβάντες, ἐπλάζοντο πρὸς οὐδένα σκοπὸν, ἀλλ' οἷα συμβαίνει ταῖς μεγάλαις ἀπορίαις, ἀεὶ φεύγειν ἐκ τοῦ παρόντος ὡς χαλεποτάτου, καὶ τὰς ἐλπίδας ἔχειν ἐν τοῖς ἀδήλοις. ἐπεὶ πολεμία μὲν ἐκείνοις ἡ γῆ, πολεμία δὲ ἡ θάλασσα, φοβερὸν δὲ ἦν ἀνθρώποις περιπεσεῖν, δι' ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων. οὐ μὴν ἀλλ' ὀψέ που βωτῆρσιν ὀλίγοις ἐντυγχάνουσιν, οἳ δοῦναι μὲν

raverat ei navigium, non expectato filio, ſed privigno comite Granio, navem ſolvit. Filius, ut in prædia Mutii venit, dum ſumit aliquid & componit, luce oppreſſus non omnino fefellit hoſtes, ſed aderant equites ſuſpicione illuc ducti: quibus prævisis abdidit villicus Marium in plauſtro fabis onuſto, junctiſque bobus plauſtrum ad urbem agens equitibus occurrit. Ita ad uxorem domum demum deportatus Marius, acceptis neceſſariis, venit nocte ad mare, ac conſcenſa navi, quæ Africam petebat, tranſmiſit.

Senior Marius, ut in altum venit, ſecundo vento prævectus Italiam, Geminium quendam, cujus Tarracinæ magnæ erant opes, alienum ab ſe formidavit, nautiſque denunciavit ut declinarent Tarracinam. Cupiebant illi quidem morem Mario gerere, verum ſurgente a mari vento, magnoſque volvente fluctus, nec navigium vim undarum ſuſtinere videbatur poſſe, offenſoque jactatione Mario atque nauſea affecto, ingenti labore littora ad Circeios tenuere. Tempeſtate autem inſurgente & exſpirantibus neceſſariis, deſcenderunt in terram. Ibi in incertum vagabantur. Cæterum, quod accidere in magnis perplexitatibus ſolet, ſemper defugere, ut acerbiſſima, præſentia, & ſpes ancipites ſubjicere: quando hoſtilis erat terra, hoſtile mare, formidoloſum in homines incidere, formidoloſum non incidere rerum inopia neceſſariarum, ſero tandem in bubulcos paucos incidunt, qui, quod darent petentibus,

μὲν οὐδὲν ἔχον αὐτοῖς δεομένοις, γνωρίσαντες δὲ τὸν Μάριον, ἐκέλευον ἀπαλλάττεσθαι τὴν ταχίστην· ὀλίγον γὰρ ἔμπροσθεν αὐτόθι κατὰ ζήτησιν αὐτοῦ συχνοὺς ἱππέας ὀφθῆναι διεξελαύνοντας. ἐν παντὶ δὴ γεγονὼς ἀπορίας, μάλιστα δὲ νηστεία τῶν περὶ αὐτὸν ἀπαγορευόντων, τότε μὲν ἐκτραπόμενος τῆς ὁδοῦ, καὶ καταβαλὼν ἑαυτὸν εἰς ὕλην βαθεῖαν, ἐπιπόνως διενυκτέρευσε. τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνηγμένος ὑπ' ἐνδείας, καὶ τῷ σώματι, πρὶν ἐκλελύσθαι παντάπασι, χρήσασθαι βουλόμενος, ἐχώρει παρὰ τὸν αἰγιαλὸν, ἐπιθαρσύνων τοὺς ἑπομένους, καὶ δεόμενος μὴ προαποκάμνειν τῆς τελευταίας ἐλπίδος, ἐφ' ἣν ἑαυτὸν φυλάττει μαντεύμασι παλαιοῖς πιστεύων. νέος γὰρ ὢν ἔτι παντελῶς, καὶ διατρίβων κατ' ἀγρὸν, ὑποδέξασθαι τῷ ἱματίῳ καταφερομένην ἀετοῦ νεοττιὰν, ἑπτὰ νεοττοὺς ἔχουσαν. ἰδόντας δὲ τοὺς γονεῖς καὶ θαυμάσαντας, διαπυνθάνεσθαι τῶν μάντεων· τοὺς δὲ εἰπεῖν, ὡς ἐπιφανέστατος ἀνθρώπων ἔσοιτο, καὶ τὴν μεγίστην ἡγεμονίαν καὶ ἀρχὴν ἑπτάκις αὐτῷ λαβεῖν ἀναγκαῖον εἴη. ταῦτα οἱ μὲν ἀληθῶς τῷ Μαρίῳ συντυχεῖν οὕτω λέγουσιν· οἱ δὲ τοὺς τότε καὶ παρὰ τὴν ἄλλην φυγὴν ἀκούσαντας αὐτοῦ καὶ πιστεύσαντας, ἀναγράψαι πρᾶγμα κομιδῇ μυθῶδες. ἀετὸς γὰρ οὐ τίκτει πλείονα τῶν δυοῖν· ἀλλὰ καὶ Μουσαῖον ἐψεῦσθαι λέγουσιν, εἰπόντα περὶ τοῦ ἀετοῦ, ὡς

-----τρία μὲν τίκτει, δύο δ' ἐκλεπεῖ, ἓν δ' ἀλυβάζει.

τὸ μέντοι πολλάκις ἐν τῇ φυγῇ καὶ ταῖς ἐσχάταις ἀπορίαις Μάριον εἰπεῖν ὡς ἄχρις ἑβδόμης ὑπατείας πρόεισιν, ὁμολογούμενόν ἐστιν.

Ἤδη

bus, nihil habebant, ſed agnitum monuerunt Marium, ut recederet quam ocyſſime. Nam paulo ante globum equitum, qui inveſtigabant eum, illac tranſvehere conſpectos. Tum undequaque afflictus, præſertim quod comites ſui langueſcerent inedia, in præſens via declinavit, conjecitque ſe in profundam ſylvam, ibique magnis in ærumnis pernoctavit. Poſtero die fame preſſus, & viribus uti cupiens, antequam prorſus fatiſcerent, perrexit ſecundum littus, confirmans comites ne prorſus fatiſcerent ante ſpem illam extremam, cui veteribus fretus vaticiniis ſe reſervaret. Siquidem admodum ſe juvenem, quum ruri ageret, delabentem aquilæ nidum cum ſeptem pullis toga excepiſſe. Quod ubi vidiſſent parentes ſui, miraculo rei conſuluiſſe aruſpices, quos omnium mortalium reſpondiſſe ipſum fore clariſſimum, ac fatale eſſe ut ſummum imperium & magiſtratum ſepties caperet. Id alii revera ita dictitant contigiſſe: alii hos, qui tunc & per reliquam fugam hoc acceperant ex illo & crediderant, rem perquam fabuloſam literis mandaſſe. Quippe plura ova aquilam quam duo non parere: immo Muſæum quoque arguunt mendacii, qui de aquila dixerit,

Ova parit tria, & excludit duo, nutrit at unum.

Atqui crebro in exilio Marium atque extremis in anguſtiis ad ſeptimum conſulatum aſpiraturum ſe, in confeſſo eſt jactaſſe.

Quum

Ἤδη δὲ Μιντούρνης πόλεως Ἰταλικῆς ὅσον εἴκοσι σταδίων ἀπέχοντες, ὁρῶσιν ἱππέων ἴλην πρόσωθεν ἐλαύνοντας ἐπ' αὐτούς, καὶ κατὰ τύχην ὁλκάδας δύο φερομένας. ὡς οὖν ἕκαστος ποδῶν εἶχε καὶ ῥώμης, καταδραμόντες ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ καταβαλόντες ἑαυτοὺς προσενήχοντο ταῖς ναυσί· καὶ λαβόμενοι τῆς ἑτέρας οἱ περὶ τὸν Γράνιον, ἀπεπέρασαν εἰς τὴν ἀντικρὺ νῆσον, Ἠναρία καλεῖται, αὐτὸν δὲ Μάριον, βαρὺν ὄντα τῷ σώματι καὶ δυσμεταχείριστον, οἰκέται δύο μόλις καὶ χαλεπῶς ὑπὲρ τῆς θαλάσσης ἐξάραντες, εἰς τὴν ἑτέραν ἔθεντο ναῦν, ἤδη τῶν ἱππέων ἐφεστώτων, καὶ διακελευομένων ἀπὸ γῆς τοῖς ναύταις κατάγειν τὸ πλοῖον, ἢ τὸν Μάριον ἐκβαλόντας, αὐτοὺς ἀποπλεῖν ὅποι χρήζοιεν. ἱκετεύοντος δὲ τοῦ Μαρίου καὶ δακρύοντος, οἱ κύριοι τῆς ὁλκάδος, ὡς ἐν ὀλίγῳ, πολλὰς ἐπ' ἀμφότερα τῆς γνώμης τροπὰς λαβόντες, ὅμως ἀπεκρίναντο τοῖς ἱππεῦσι μὴ προέσθαι τὸν Μάριον. ἐκείνων δὲ πρὸς ὀργὴν ἀπελασάντων, αὖθις ἑτέρων γενόμενοι λογισμῶν, κατεφέροντο πρὸς τὴν γῆν· καὶ περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λίριος ποταμοῦ, διάχυσιν λιμνώδη λαμβάνοντος, ἀγκύρας βαλλόμενοι, παρεκάλουν αὐτὸν ἐκβῆναι, καὶ τροφὴν ἐπὶ γῆς λαβεῖν, καὶ τὸ σῶμα θεραπεῦσαι κεκακωμένον, ἄχρις οὗ φορὰ γένηται· γίγνεσθαι δὲ τὴν εἰωθυῖαν ὥραν, τοῦ πελαγίου μαραινομένου, καὶ τῶν ἑλῶν αὔραν ἀναδιδόντων ἐπιεικῶς διαρκῆ. ταῦτα πεισθεὶς ὁ Μάριος ἔπραττε, καὶ τῶν ναυτῶν ἐξελομένων αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, κατακλινεὶς ἔν τινι πόᾳ, πορρωτάτω τοῦ μέλλοντος εἶχε τὴν διάνοιαν. οἱ δ' εὐθὺς ἐπιβάντες ἐπὶ τὴν ναῦν, καὶ τὰς ἀγκύρας ἀναλαβόντες ἔφυγον, ὡς οὔτε καλὸν ἐκδοῦναι τὸν Μάριον

Quum jam non plus duo millia quingentos paſſus ab oppido Italiæ Minturnis abeſſet, alam equitum conſpiciunt procul ipſos verſus advehentes, ac forte naves duas onerarias, quæ erant in curſu. Quantum igitur ſufficere pedes & vires valuerunt, decurrerunt ad mare, abjeceruntque ſe & adnatarunt ad naves. Aſſequutus Granius alteram, in adverſam inſulam (Ænaria dicitur) trajecit. Marium vero, corpore gravem & parum tractabilem, duo ſervi multo labore & ægre ſuper aquam efferentes impoſuerunt in alteram navem, quum jam aſſiſterent equites, atque ex terra præciperent, appellerent navem, aut ejecto Mario, quo viſum eſſet, navigarent. Ibi quum ſupplex & lacrymabundus oraret Marius dominos navis, illi poſtquam momento identidem hinc inde conſilium variarunt, dederunt equitibus tamen reſponſum, non projecturos ſe Marium. Ubi illi frendentes abiere, mutato iterum conſilio terram petentes ad oſtia Liris fluvii, ubi in paludes diffunditur, jactis ancoris, hortati ſunt eum ut aſcenderet in terram, atque ibi cibo ſe reficeret corpuſque vexatum curaret, dum afflaret ventus. Id fieri demonſtrabant ſtata hora, quum ventus marinus caderet, & auram ederent paludes ſufficientem. Eorum conſilium exequutus eſt Marius. Expoſitus a nautis in terram, decubuit in prato quodam, nec quicquam minus quam id quod impenderet, venit ei in mentem. At illi e veſtigio conſcenderunt, ancoriſque ſolutis fugam intendere, quaſi neque tradere Marium ipſis

Μάριον αὐτοῖς, οὔτε σώζειν ἀσφαλές. οὕτω δὴ πάντων ἔρημος ἀπολειφθεὶς, πολὺν μὲν χρόνον ἄναυδος ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἔκειτο, μόλις δέ πως ἀναλαβὼν ἑαυτὸν ἐπορεύετο ταλαιπώρως ἀνοδίαις· καὶ διεξελθὼν ἕλη βαθέα, καὶ τάφρους ὕδατος καὶ πηλοῦ γεμούσας, ἐπιτυγχάνει καλύβῃ λιμνουργοῦ γέροντος, ὃν περιπεσὼν ἱκέτευε γενέσθαι σωτῆρα καὶ βοηθὸν ἀνδρὸς, εἰ διαφύγοι τὰ παρόντα, μείζονας ἐλπίδων ἀμοιβὰς ἀποδώσοντος. ὁ δὲ ἄνθρωπος, εἴτε πάλαι γινώσκων, εἴτε πρὸς τὴν ὄψιν ὡς κρείττονα θαυμάσας, ἀναπαύσασθαι μὲν ἔφη δεομένῳ τὸ σκηνύδριον ἐξαρκεῖν· εἰ δέ τινας ὑποφεύγων πλάζοιτο, κρύψειν αὐτὸν ἐν τόπῳ μᾶλλον ἡσυχίαν ἔχοντι. τοῦ δὲ Μαρίου δεηθέντος οὕτω ποιεῖν, ἀγαγὼν αὐτὸν εἰς τὸ ἕλος, καὶ πτῆξαι κελεύσας ἐν χωρίῳ κοίλῳ παρὰ τὸν ποταμὸν, ἐπέβαλλε τῶν τε καλάμων πολλοὺς, καὶ τῆς ἄλλης ἐπιφέρων ὕλης, ὅση κούφη καὶ περιπεσεῖν ἀβλαβῶς δυναμένη.

Χρόνου δὲ οὐ πολλοῦ διαγενομένου, ψόφος αὐτῷ καὶ θόρυβος ἀπὸ τῆς καλύβης προσέπεσεν. ὁ γὰρ Γεμίνιος ἐκ Ταῤῥακίνης ἔπεμψε πολλοὺς ἐπὶ τὴν δίωξιν. ὧν ἔνιοι κατὰ τύχην ἐκεῖ προσελθόντες, ἐξεφόβουν καὶ κατεβόων τοῦ γέροντος ὡς ὑποδεξαμένου καὶ κατακρύπτοντος πολέμιον Ῥωμαίων. ἐξαναστὰς οὖν ὁ Μάριος, καὶ ἀποδυσάμενος, καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν λίμνην, ὕδωρ παχὺ καὶ τελματῶδες ἔχουσαν. ὅθεν οὐ διέλαθε τοὺς ζητοῦντας, ἀλλ' ἀνασπασθεὶς βορβόρου κατάπλεως καὶ γυμνὸς, εἰς Μιντούρνας ἀνήχθη, καὶ παρεδόθη τοῖς ἄρχουσιν. ἦν γὰρ εἰς ἅπασαν ἤδη πόλιν ἐξενηνεγμένον παράγγελμα

ipſis foret honeſtum, neque expediret ſervare. Ita ab omnibus deſertus, diu in littore mutus jacuit. Ubi ægre collegit ſe aliquantulum, per loca invia perrexit ærumnoſe, ſuperatiſque profundis paludibus ac foſſis, quæ aqua limoque erant oppletæ, incidit in ſenis, qui paludem colebat, tugurium. Ad hujus pedes abjiciens ſe, precatus eſt ut ſalutem & opem ſibi ferret: eum ſe virum eſſe, qui, ſi fortunam devitaſſet præſentem, majorem ſpe ipſius gratiam eſſet relaturus. Homo, ſive jamdudum cognoverat eum, ſive majeſtate viri commovebatur, ſi quiete opus haberet, ſufficere oſtendit caſam ſuam: quod ſi timore aliquorum vagaretur, ſe loco quietiore eum abditurum. Id ut faceret Mario orante, abduxit eum in paludem, ac loco cavo propter amnem demittere ſe juſſo multam arundinem injecit, aliamque aggeſſit materiam, quæ levis nec impoſita eum eſſet offenſura.

Brevi poſt ſtrepitus a tugurio & tumultus eſt ad eum delatus. Geminius enim ex Tarracina miſit complures ad eum inveſtigandum. Quorum nonnulli eo forte delati, conterruerunt & perculerunt ſenem, quod hoſtem populi Romani recepiſſet & abſcondiſſet. Igitur exſurrexit Marius, rejectiſque quibus intectus erat, in paludem quæ craſſam & cœnoſam aquam continebat, abjecit ſe. Ita non fefellit eos qui ipſum inveſtigabant, ſed extractus eſt lutulentus & nudus, Minturnaſque retractus & magiſtratibus traditus. Jam enim per omnia oppida publicatum edictum fuerat, ut pub-

μα περὶ τοῦ Μαρίου, δημοσίᾳ διώκειν καὶ κτείνειν τοὺς λαβόντας. ὅμως δὲ βουλεύσασθαι πρότερον ἐδόκει τοῖς ἄρχουσι· καὶ κατατίθενται τὸν Μάριον εἰς οἰκίαν Φαννίας γυναικὸς, οὐκ εὐμενῶς δοκούσης ἔχειν πρὸς αὐτὸν ἐξ αἰτίας παλαιᾶς. ἦν γὰρ ἀνὴρ τῇ Φαννίᾳ Τίννιος· τούτου διαστᾶσα τὴν φερνὴν ἀπῄτει λαμπρὰν οὖσαν. ὁ δὲ μοιχείαν ἐνεκάλει, καὶ γίνεται Μάριος ὑπατεύων τὸ ἕκτον δικαστής. ἐπεὶ δὲ τῆς δίκης λεγομένης, ἐφαίνετο καὶ τὴν Φαννίαν ἀκόλαστον γεγονέναι, καὶ τὸν ἄνδρα τοιαύτην εἰδότα λαβεῖν καὶ συμβιῶσαι πολὺν χρόνον, ἀμφοτέρους δυσχεράνας, τὸν μὲν ἄνδρα τὴν φερνὴν ἐκέλευσεν ἀποδοῦναι, τῆς δὲ γυναικὸς ἀτιμίας ἕνεκα τῇ καταδίκῃ χαλκοῦς τέσσαρας προσετίμησεν. οὐ μὴν ἥγε Φαννία τότε πάθος γυναικὸς ἠδικημένης ἔλαβεν, ἀλλ᾽ ὡς εἶδε τὸν Μάριον, ποῤῥωτάτω γενομένη τοῦ μνησικακεῖν, ἐκ τῶν παρόντων ἐπεμελεῖτο, καὶ παρεθάῤῥυνεν αὐτόν. ὁ δὲ κἀκείνην ἐπῄνει καὶ θαῤῥεῖν ἔφασκε· σημεῖον γὰρ αὐτῷ γεγονέναι χρηστόν. ἦν δὲ τοιοῦτον. ὡς ἀγόμενος πρὸς τῇ οἰκίᾳ τῆς Φαννίας ἐγεγόνει, τῶν θυρῶν ἀνοιχθεισῶν, ὄνος ἔνδοθεν ἐχώρει δρόμῳ πιόμενος ἀπὸ κρήνης ἐγγὺς ἀποῤῥεούσης. προσβλέψας δὲ τῷ Μαρίῳ λαμυρόν τι καὶ γεγηθὸς, ἔστη πρῶτον ἐναντίον, εἶτα φωνὴν ἀφῆκε λαμπρὰν, καὶ παρεσκίρτησε παρ᾽ αὐτὸν ὑπὸ γαυρότητος. ἐξ οὗ συμβαλὼν ὁ Μάριος, ἔφασκεν ὡς διὰ θαλάσσης αὐτῷ μᾶλλον ἢ διὰ γῆς ὑποδείκνυσι σωτηρίαν τὸ δαιμόνιον· τὸν γὰρ ὄνον οὐ προσέχοντα τῇ ξηρᾷ τροφῇ, πρὸς τὸ ὕδωρ ἀπ᾽ αὐτῆς τραπέσθαι. ταῦτα διαλεχθεὶς τῇ Φαννίᾳ, καθ᾽ αὑτὸν ἀνεπαύετο, τὴν θύραν τοῦ δωματίου προσθεῖναι κελεύσας.

Βου-

publice Marium perſequerentur & interficerent inventum. Ante tamen deliberare viſum eſt magiſtratibus. Interim Marium in cuſtodiam ducunt ad domum Fanniæ, quæ mulier minus æqua Mario ex veteri cauſa dicebatur. Fannia in matrimonio fuerat cum Tinnio, quæ quum divortio facto dotem, quæ lauta erat, repetebat, ille adulterium ei objecit, ac cauſa ad Marium ſextum conſulem delata eſt. Ea in judicio agitata, quum Fanniam conſtaret impudicam fuiſſe, & virum qui talem ſciret eſſe, eam duxiſſe, diuque cum ea in matrimonio vixiſſe, ambos improbavit, virumque juſſit dotem ei reſtituere, mulieri infamiæ damnatæ quatuor aſſes mulctam dixit. Fannia tamen id temporis non geſſit ſe adverſus Marium ſicut læſa mulier, ſed ut eum aſpexit, nihil minus quam ignominiæ memor ſuæ, pro copia præſenti curam ejus habuit, eumque allevavit. Hic viciſſim laudavit illam, ac magno animo demonſtravit ſe eſſe, quod bonum omen accepiſſet. Id fuit hujuſcemodi: Quum eſſet ad ædes Fanniæ adductus, foribus patefactis aſinus e domo ad vicinum fontem potaturus procurrit. Intuitus blande & hilariter Marium, conſtitit primum ei ex adverſo, deinde vocem miſit claram, atque in prætereundo eum laſcive ex lætitia ſubſiliit. Inde Marius conjectura ducta, Deos ait mari potius quam terra incolumitatem ſibi oſtendere. Aſinum enim nihil arido nutrimento motum ad aquam ſe inde convertiſſe. Hæc quum narraſſet Fanniæ, juſſit januam cubiculi obſerari, ac ſolus jam quieti ſe dedit.

 At

Βουλευομένοις δὲ τοῖς ἄρχουσι καὶ συνέδροις τῶν Μιντουρνησίων, ἔδοξε μὴ μέλλειν, ἀλλὰ διαχρήσασθαι τὸν ἄνδρα. καὶ τῶν μὲν πολιτῶν οὐδεὶς ὑπέστη τὸ ἔργον, ἱππεὺς δὲ Γαλάτης τὸ γένος, ἢ Κίμβρος, ἀμφοτέρως γὰρ ἱστορεῖται, λαβὼν ξίφος, ἐπεισῆλθεν αὐτῷ. τοῦ δὲ οἰκήματος, ἐν ᾧ ἔτυχε μέρει κατακείμενος, οὐ πάνυ λαμπρὸν φῶς ἔχοντος, ἀλλ' ὄντος ἐπισκίου, λέγεται τὰ μὲν ὄμματα τοῦ Μαρίου φλόγα πολλὴν ἐκβάλλοντα τῷ στρατιώτῃ φανῆναι, φωνὴν δὲ μεγάλην ἐκ τοῦ ἐπισκίου γενέσθαι, Σὺ δὴ τολμᾷς ἄνθρωπε Γάϊον Μάριον ἀναιρεῖν; ἐξῆλθεν οὖν εὐθὺς ὁ βάρβαρος φυγῇ, καὶ τὸ ξίφος ἐν μέσῳ καταβαλὼν, ἐχώρει διὰ θυρῶν, τοῦτο μόνον βοῶν, οὐ δύναμαι Γάϊον Μάριον ἀποκτεῖναι. πάντας οὖν ἔκπληξις ἔσχεν, εἶτα οἶκτος καὶ μετάνοια τῆς γνώμης, καὶ κατάμεμψις ἑαυτῶν, ὡς βούλευμα βεβουλευκότων ἄνομον καὶ ἀχάριστον, ἐπ' ἀνδρὶ σωτῆρι τῆς Ἰταλίας, ᾧ μὴ βοηθῆσαι δεινὸν ἦν. Ἴτω δ' οὖν ὅπη χρῄζοι φυγὰς, ἀνατλησόμενος ἀλλαχόθι τὸ πεπρωμένον. ἡμεῖς δὲ εὐχώμεθα μὴ νεμεσῆσαι Θεοὺς Μάριον ἄπορον καὶ γυμνὸν ἐκ τῆς πόλεως ἐκβαλοῦσιν. ὑπὸ τοιούτων λογισμῶν εἰσπεσόντες ἀθρόοι καὶ περισχόντες αὐτὸν, ἐξῆγον ἐπὶ τὴν θάλασσαν. ἄλλου δὲ ἄλλό τι προθύμως ὑπηρετοῦντος, καὶ σπευδόντων ἁπάντων, ἐγίνετο τριβὴ τοῦ χρόνου. τὸ γὰρ τῆς λεγομένης Μαρίκας ἄλσος, ὃ σέβονται, καὶ παραφυλάττουσι μηδὲν ἐκεῖθεν ἐκκομισθῆναι τῶν εἰσκομισθέντων, ἐμποδὼν ἦν τῆς ἐπὶ θάλασσαν ὁδοῦ, καὶ κύκλῳ περιιόντας ἔδει βραδύνειν· ἄχρις οὗ τῶν πρεσβυτέρων τὶς ἐμβοήσας, ἔφη μηδεμίαν ἄβατον μηδὲ ἀπόρευτον ὁδὸν εἶναι, δι' ἧς σώζεται Μάριος.

καὶ

At magiſtratus & decuriones Minturnenſes conſilia conferentes, nullam cenſuerunt interponendam moram, ſed trucidandum Marium. Id facere nullus civis ſuſtinuit, verum eques Gallus natione vel Cimber (utrumque enim traditur) cum gladio ad eum ingreſſus eſt. Quum conclave, quo loco jacebat Marius, ſubobſcurum & opacum eſſet, fama eſt ingentem flammam ex oculis Marii emicare militi viſam, vocemque ex tenebris redditam magnam, Tune homo occidere C. Marium audes? Confeſtim igitur proripuit ſe inde barbarus, abjectoque in medium enſe, foras erupit, hoc tantum clamans, Non poſſum interficere C. Marium. Hinc ſtupor omnes, mox miſeratio, & ſententiæ ſubiit pœnitentia atque inſectatio ſui, quod inique & ingrate ſtatuiſſent in virum Italiæ conſervatorem, cui opem turpe foret non ferre. Eat ergo (inquiunt) quolibet profugus, atque fatum alio loco impleat: nos vero Deorum iram deprecemur, qui inopem Marium & nudum extrudimus oppido noſtro. Ita animati adeunt eum frequentes, ac circumfuſi ad mare educunt. Quum aliud alius ei prompte præberet, & maturarent omnes, mora interponebatur tamen. Nam lucus Maricus appellatus (quem ſacrum habent, ſervantque, ne quod importatum eſt inde exportetur) diſtinebat iter ad mare, & circuitus retardabat, quoad ſenex quidam inclamavit, nullum inacceſſum eſſe vel religioſum, quo ſervaretur Marius, iter. At-

que

καὶ πρῶτος αὐτὸς λαβών τι τῶν κομιζομένων ἐπὶ ναῦν, διὰ τοῦ τόπου διεξῆλθε.

Τοιαύτῃ δὲ προθυμίᾳ ταχὺ πάντων συμπορισθέντων, καὶ Βηλαίου τινὸς ναῦν τῷ Μαρίῳ παρασχόντος, ὕστερον πίνακα τῶν πράξεων ἐκείνων γραψάμενος ἀνέθηκεν εἰς τὸ ἱερόν. ὅθεν ἐκβὰς ὁ Μάριος, ἀνήχθη τῷ πνέοντι φερόμενος. ἐφέρετο δέ πως κατὰ τύχην πρὸς Αἰναρίαν τὴν νῆσον, ὅπου τὸν Γράνιον καὶ τοὺς ἄλλους φίλους εὑρὼν, ἔπλει μετ' αὐτῶν ἐπὶ Λιβύης. ὕδατος δὲ ἐπιλιπόντος αὐτοὺς, ἀναγκαίως Σικελίᾳ κατὰ τὴν Ἐρυκίνην προσέσχον. ἔτυχε δὲ περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους ὁ Ῥωμαίων ταμίας παραφυλάσσων, καὶ μικροῦ μὲν αὐτὸν ἀποβάντα τὸν Μάριον εἷλεν, ἀπέκτεινε δὲ περὶ ἑκκαίδεκα τῶν ὑδρευομένων. Μάριος δὲ κατὰ σπουδὴν ἀναχθεὶς, καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος πρὸς Μήνιγγα τὴν νῆσον, ἐνταῦθα διαπυνθάνεται πρῶτον ὡς ὁ παῖς αὐτοῦ διασέσωσται μετὰ Κεθήγου, καὶ πορεύονται πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Νομάδων, Ἰάμψαν, δεησόμενοι βοηθεῖν. ἐφ' οἷς μικρὸν ἀναπνεύσας, ἐθάῤῥησεν ἀπὸ τῆς νήσου πρὸς τὴν Καρχηδονίαν προσβαλεῖν. ἐστρατήγει δὲ τῆς Λιβύης τότε Σεξτίλιος, ἀνὴρ Ῥωμαῖος, οὔτε φαῦλον οὐδὲν οὔτε χρηστὸν ἐκ Μαρίου προειληφὼς, ἀλλ' ὅσον ἀπ' οἴκτου τι προσδοκώμενος ὠφελήσειν. ἄρτι δὲ αὐτοῦ μετ' ὀλίγων ἀποβεβηκότος, ὑπηρέτης ἀπαντήσας καὶ καταστὰς ἐναντίον, εἶπεν, ἀπαγορεύει σοι Σεξτίλιος ὁ στρατηγὸς, ὦ Μάριε, Λιβύης ἐπιβαίνειν· εἰ δὲ μὴ, φησὶν ἀμυνεῖν τοῖς τῆς βουλῆς δόγμασιν, ὡς Ῥωμαίων πολεμίῳ χρώμενος. ταῦτα ἀκούσαντα τὸν Μάριον, ὑπὸ λύπης καὶ βαρυθυμίας ἀπορία λό-

que hic primus arripuit quippiam ex iis quæ ad navem comportabantur, ac per locum illum evaſit.

Ea alacritate omnibus propere ſuppeditatis, quum Belæus quidam Mario præbuiſſet navem, tabulam poſtea illarum rerum pictam eo in templo dedicavit, unde evectus Marius vela fecit in altum. Forte fortuna eſt ad Ænariam delatus, ubi Granio & reliquis amicis inventis, una ad Africam vela duxit. Quum autem laborarent aquæ penuria, neceſſe habuerunt ad littus Erycinum Siciliæ appellere. Erat iis in locis cuſtodiendis quæſtor Romanus intentus. Ac parum abfuit quin egreſſum e navi exceperit Marium. Aquatores interemit ferme ſexdecim. Marius vero propere inde ſolvit, tranſmiſſoque pelago tenuit inſulam Meningem, ubi primum certior fit filium ſuum cum Cethego ſalvum evaſiſſe, iter autem habere ad regem Numidiæ Hiempſalem ad opem orandam. Ex eo reſpirans aliquantulum, non dubitavit ab illa inſula decurrere Carthaginem. Erat id temporis prætor Africæ Sextilius, civis Romanus, de quo nec bene nec male Marius meritus fuerat, ſed aliquod expectabat ab illo miſericordiæ officium. Commodum erat cum paucis Marius in terram egreſſus, quum occurrit ei lictor, qui ei, Interdicit tibi, inquit, Sextilius prætor, Mari, Africam attingere: ſi non parebis, ait ſe in te ut in populi Romani hoſtem ex ſenatus decreto conſulturum. His nuntiatis, obmutuit Marius præ dolore & indignatione,

λόγων εἶχε, καὶ πολὺν χρόνον ἡσυχίαν ἦγε, δεινὸν εἰς τὸν ὑπηρέτην ἀποβλέπων. ἐρομένου δὲ ἐκείνου τί φράζει, καὶ τί λέγει πρὸς τὸν στρατηγὸν, ἀπεκρίνατο μέγα στενάξας, ἄγγελλε τοίνυν ὅτι Γάϊον Μάριον ἐν τοῖς Καρχηδόνος ἐρειπίοις φυγάδα καθεζόμενον εἶδες. οὐ κακῶς ἅμα τήν τε τῆς πόλεως ἐκείνης τύχην καὶ τὴν ἑαυτοῦ μεταβολὴν ἐν παραδείγματος λόγῳ θέμενος. ἐν τούτῳ δὲ Ἰάμψας ὁ βασιλεὺς τῶν Νομάδων, ἐπαμφοτερίζων τοῖς λογισμοῖς, ἐν τιμῇ μὲν ἦγε τοὺς περὶ τὸν νέον Μάριον, ἀπιέναι δὲ βουλομένους, ἔκ τινος ἀεὶ προφάσεως κατεῖχε· καὶ δῆλος ἦν ἐπ' οὐδενὶ χρηστῷ ποιούμενος τὴν ἀναβολήν. οὐ μὴν ἀλλὰ συμβαίνει τι τῶν εἰκότων αὐτοῖς πρὸς σωτηρίαν. ὁ γὰρ νέος Μάριος, εὐπρεπὴς ὢν τὴν ὄψιν, ἠνία τινὰ τῶν παλλακίδων τοῦ βασιλέως παρ' ἀξίαν πράττων· ὁ δὲ οἶκτος οὗτος ἀρχὴ καὶ πρόφασις ἦν ἔρωτος. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἀπετρίβετο τὴν ἄνθρωπον· ὡς δὲ οὔτε φυγῆς ἑτέραν ὁδὸν ἑώρα, καὶ τὰ παρ' ἐκείνης σπουδαιότερον ἢ πρὸς ἡδονὴν ἀκόλαστον ἐπράττετο, δεξάμενος τὴν φιλοφροσύνην, καὶ συνεκπεμφθεὶς ὑπ' αὐτῆς, ἀπέδρα μετὰ τῶν φίλων, καὶ διέφυγε πρὸς τὸν Μάριον. ἐπεὶ δὲ ἀλλήλους ἠσπάσαντο, πορευόμενοι παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐντυγχάνουσι σκορπίοις μαχομένοις· καὶ τὸ σημεῖον ἐφάνη τῷ Μαρίῳ πονηρόν. εὐθὺς οὖν ἐπιβάντες ἁλιάδος, εἰς Κερκίναν διεπέρων, νῆσον ἀπέχουσαν οὐ πολὺ τῆς ἠπείρου· καὶ τοσοῦτον ἔφθασαν, ὅσον ἀνηγμένων αὐτῶν ἱππεῖς ὁρᾶσθαι παρὰ τοῦ βασιλέως ἐλαύνοντας ἐπὶ τὸν τόπον ὅθεν ἀνήχθησαν. τοῦτον οὐδενὸς ἐλάττονα κίνδυνον ἔδοξεν ἐκφυγεῖν ὁ Μάριος.

Ἐν

natione, lictoremque intuens horride diu conticuit. Qui quum rogaret quid reſponſi renuntiaret prætori, reſpondit cum ingenti gemitu, Age, nuntia C. Marium te in Carthaginis ruinis exulem conſpexiſſe ſedentem. Appoſite ſimul & urbis illius fortunam & rerum ſuarum converſionem pro exemplo propoſuit prætori. Inter hæc rex Numidiæ Hiempſal, fluctuans animo habebat Marium filium in honore. Sed quia diſcedere parantem ſemper aliqua ex cauſa morabatur, apparebat eum nulla benevolentia moram nectere. Tandem vero oblatum eſt ei quoddam ad ſalutem compendium. Marii minoris, quod forma venuſta eſſet, angebat aſpera fortuna unam ex regiis pellicibus. Commiſeratio hæc amoris fuit exordium & prætextus. Ille primum repulit mulierem. At ubi viam nullam cernit evadendi aliam, & illam magis ſerio quam laſcivo adductam amore agere, complexus benevolentiam ejus, atque ab ea emiſſus, cepit cum amicis fugam, atque ſe contulit ad Marium. Ut inter ſe conſalutaverunt, ſecundum littus ambulantes vident pugnantes ſcorpiones. Quod prodigium Mario abominato, conſcenderunt e veſtigio navem piſcatoriam, atque in inſulam Cercinam non procul a continente diremptam curſum direxerunt. Commodum in altum evecti cernunt miſſos ab rege equites locum unde conſcenderant petentes. In majus eo periculum viſus Marius eſt incidiſſe nunquam.

In-

Ἐν δὲ Ῥώμῃ Σύλλας μὲν ἠκούετο τοῖς Μιθριδάτου πολεμεῖν στρατηγοῖς περὶ Βοιωτίαν, οἱ δ' ὕπατοι στασιάσαντες ἐχώρουν εἰς ὅπλα· καὶ μάχης γενομένης, Ὀκτάβιος μὲν κρατήσας ἐξέβαλε Κίνναν, ἐπιχειροῦντα τυραννικώτερον ἄρχειν, καὶ κατέστησεν ἀντ' αὐτοῦ Κορνήλιον Μερουλᾶν ὕπατον. ὁ δὲ Κίννας ἐκ τῆς ἄλλης Ἰταλίας συναγαγὼν δύναμιν, ἐπολέμει πρὸς αὐτούς. ταῦτα τῷ Μαρίῳ πυνθανομένῳ, πλεῦσαι τὴν ταχίστην ἐφαίνετο. καὶ παραλαβὼν ἐκ τῆς Λιβύης Μαυρουσίων τινὰς ἱππότας, καὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας τινὰς καταφερομένων, συναμφοτέρους οὐ πλείονας χιλίων γενομένους, μεθ' ὧν ἀνήχθη. προσβαλὼν δὲ Τελαμῶνι τῆς Τυῤῥηνίας, καὶ ἀποβὰς, ἐκήρυττε δούλοις ἐλευθερίαν· καὶ τῶν αὐτόθι γεωργούντων καὶ νεμόντων ἐλευθέρων κατὰ δόξαν αὐτοῦ συντρεχόντων ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ἀναπείθων τοὺς ἀκμαιοτάτους, ἐν ἡμέραις ὀλίγαις χεῖρα μεγάλην ἤθροισε, καὶ τεσσαράκοντα ναῦς ἐπλήρωσεν. εἰδὼς δὲ τὸν μὲν Ὀκτάβιον ἄνδρα ἄριστον, καὶ τῷ δικαιοτάτῳ τρόπῳ βουλόμενον ἄρχειν, τὸν δὲ Κίνναν ὕποπτόν τε τῷ Σύλλᾳ, καὶ πολεμοῦντα τῇ καθεστώσῃ πολιτείᾳ, τούτῳ προσνέμειν ἑαυτὸν ἔγνω μετὰ τῆς δυνάμεως. ἔπεμψεν οὖν, ἐπαγγελλόμενος ὡς ὑπάτῳ πάντα ποιήσειν τὰ προστασσόμενα. δεξαμένου δὲ τοῦ Κίννα, καὶ προσαγορεύσαντος αὐτὸν ἀνθύπατον, ῥάβδους δὲ καὶ τἆλλά τε παράσημα τῆς ἀρχῆς ἀποστείλαντος, οὐκ ἔφη πρέπειν αὐτοῦ ταῖς τύχαις τὸν κόσμον, ἀλλ' ἐσθῆτι φαύλῃ κεχρημένος, καὶ κομῶν, ἀφ' ἧς ἔφυγεν ἡμέρας, ὑπὲρ ἑβδομήκοντα γεγονὼς ἔτη, βάδην προσῄει, βουλόμενος μὲν ἐλεεινὸς εἶναι, τῷ

Interea Romæ rumor erat Syllam in Bœotia cum Mithridatis ducibus bellum gerere. Conſules autem ex ſeditione cucurrerunt ad arma, commiſſoque prœlio victor Octavius Cinnam dominatum machinantem ejecit urbe: in cujus locum Cornelium Merulam ſuffecit conſulem. Cinna vero, delectu per cætera Italiæ habito, arma tulit contra eos. His igitur ad Marium perlatis, viſum eſt properare quantum poſſet in Italiam. Contractis ex Africa aliquot equitibus Mauruſiis, & nonnullis qui ex Italia delati erant, quorum omnium numerus non plus mille erat, cum his conſcendit. In portum Hetruriæ Telamonem invectus, deſcenſione facta vocavit ſervos ad pileum. Quum illius oræ aratores paſtoreſque homines liberos conciret nomen Marii ad portum, adſcitis quorum robur probavit, paucis diebus magnam contraxit manum, ac naves quadraginta complevit. Quia vero Octavium noſcebat optimum virum eſſe, & conſulatum innocentiſſime geſturum, Cinnam contra Syllæ ſuſpectum, & præſentem reipub. ſtatum oppugnare, cum hoc ſe copiaſque ſuas decrevit ſociare. Itaque mittit ad eum, oſtendens ei ſe ut conſuli dicto audientem fore. Eum recepit Cinna, atque proconſulem appellavit, ad hæc faſces & alia miſit magiſtratus inſignia. Hanc pompam negavit ille fortunæ congruere ſuæ: verum ſordidatus barbaque intonſus ab eo die quo profugit, annos natus ſupra ſeptuaginta lento gradu incedebat, id quidem agens ut videretur miſerabilis. Cæ-

τῷ δὲ οἴκτῳ συμμέμικτο τὸ οἰκεῖον τῆς ὄψεως αὐτοῦ πλέον τὸ φοβερόν· καὶ διέφαινεν ἡ κατήφεια τὸν θυμὸν οὐ τεταπεινωμένον, ἀλλ' ἐξηγριωμένον ὑπὸ τῆς μεταβολῆς.

Ἀσπασάμενος δὲ τὸν Κίνναν, καὶ τοῖς στρατιώταις ἐντυχὼν, εὐθὺς εἴχετο τοῦ ἔργου, καὶ μεγάλην μεταβολὴν τῶν πραγμάτων ἐποίησεν. πρῶτον μὲν γὰρ ταῖς ναυσὶ τὰ σιτία περικόπτων, καὶ τοὺς ἐμπόρους λῃζόμενος, ἐκράτησε τῆς ἀγορᾶς. ἔπειτα τὰς παραλίους πόλεις ἐπιπλέων ᾕρει. τέλος δὲ τὴν Ὠστίαν αὐτὴν λαβὼν ἐκ προδοσίας, τά τε χρήματα διήρπασε, καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς πολλοὺς ἀπέκτεινε· καὶ γεφυρώσας τὸν ποταμὸν, ἀπέκοψε κομιδῆ τὰς ἐκ θαλάσσης εὐπορείας τῶν πολεμίων. ἄρας δὲ τῷ στρατῷ, πρὸς τὴν πόλιν ἐχώρει, καὶ τὸ καλούμενον Ἰανούκλον ὄρος κατέσχεν· οὐ τοσοῦτον ἀπειρίᾳ τοῦ Ὀκταβίου τὰ πράγματα βλάπτοντος, ὅσον ἀκριβείᾳ τῶν δικαίων προϊεμένου τὰ χρειώδη, παρὰ τὸ συμφέρον. ὅς γε, πολλῶν κελευόντων αὐτὸν ἐπ' ἐλευθερίᾳ καλεῖν τοὺς οἰκέτας, οὐκ ἔφη δούλοις μεταδώσειν τῆς πατρίδος, ἧς Γάϊον Μάριον εἴργει τοῖς νόμοις ἀμύνων. ἐπεὶ δὲ Μέτελλος, υἱὸς ὢν Μετέλλου τοῦ στρατηγήσαντος ἐν Λιβύῃ, καὶ διὰ Μάριον ἐκπεσόντος, ἧκεν εἰς Ῥώμην, καὶ πολὺ τοῦ Ὀκταβίου στρατηγικώτερος ἐφαίνετο, καταλιπόντες οἱ στρατιῶται τὸν Ὀκτάβιον, ἧκον ὡς ἐκεῖνον, ἄρχειν δεόμενοι καὶ σώζειν τὴν πόλιν· εὖ γὰρ ἀγωνιεῖσθαι καὶ κρατήσειν, ἔμπειρον ἡγεμόνα καὶ δραστήριον λαβόντες. ἀγανακτήσαντος δὲ τοῦ Μετέλλου, καὶ κελεύσαντος ἀπιέναι πρὸς τὸν ὕπατον, ᾤχοντο πρὸς τοὺς πολεμίους. ὑπεξέστη δὲ καὶ Μέτελλος,

Cæterum huic illuviei nativa & major vultus erat admiſta torvitas, profitebaturque animum ſqualor non demiſſum, ſed rerum mutationibus efferatum.

Salutato Cinna, & concione ad milites habita, mox accinxit ad bellum ſe, grandemque fecit rerum viciſſitudinem. Primo commeatum navibus circumcidens & deprædans negotiatores, annonam habuit in poteſtate. Hinc oppida maritima circumvectus cepit. Noviſſime Oſtia per proditionem potitus, tum oppidum diripuit, tum multos cives interfecit, junctoque ponte fluvio, commeatus a mari Romam ſubvehendos in totum interclufit. Tum exercitum admovit urbi, & Janiculum occupavit. Octavius interim non tantum corrumpebat imperitia res, quantum legum anxia cura parum tempeſtive ea quæ erant ex uſu negligebat. Quippe qui, monentibus multis ſervos ut manumitteret, negavit ſervos ſe ea donaturum civitate, qua C. Marium leges defendens arceret. Poſtquam vero Metellus, illius Metelli filius qui res geſſerat in Africa, & per Marium actus in exilium fuerat, ad urbem venit, qui Octavio longe dux melior habebatur, deſerto Octavio milites contulerunt ſe ad illum, orantes, ſuſciperet imperium & urbem tueretur: nam ſi expertum & promptum eſſent ducem nacti, impigre dimicaturos ſe, & victoriam reportaturos. Verum ſtomachante Metello, atque ad conſulem eos ablegante, conceſſerunt ad hoſtes: ac Metellus quoque,

λος, ἀπογνοὺς τὴν πόλιν. Ὀκτάβιον δὲ Χαλδαῖοι καὶ θυταί τινες καὶ σιβυλλισταὶ πείσαντες, ἐν Ῥώμῃ κατεῖχον, ὡς εὖ γενησομένων. ὁ γὰρ ἀνὴρ οὗτος δοκεῖ, τἆλλα Ῥωμαίων εὐγνωμονέστατος γενόμενος, καὶ μάλιστα δὴ τὸ πρόσχημα τῆς ὑπατείας ἀκολάκευτον ἐπὶ τῶν πατρίων ἐθῶν καὶ νόμων, ὥσπερ διαγραμμάτων ἀμεταβόλων φυλάξας, ἀρρωστίᾳ τῇ περὶ ταῦτα χρήσασθαι, πλείονα δὲ συνὼν χρόνον ἀγύρταις καὶ μάντεσιν ἢ πολιτικοῖς καὶ πολεμικοῖς ἀνδράσιν. οὗτος μὲν οὖν, πρὶν εἰσελθεῖν τὸν Μάριον, ὑπὸ τῶν προπεμφθέντων ἀπὸ τοῦ βήματος κατασπασθεὶς ἐσφάττετο· καὶ λέγεται διάγραμμα Χαλδαϊκὸν ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ φονευθέντος εὑρεθῆναι. καὶ τὸ πρᾶγμα πολλὴν ἀλογίαν εἶχε, τὸ δυοῖν ἡγεμόνων ἐπιφανεστάτων, Μάριον μὲν ῥῶσαι τὸ μὴ καταφρονῆσαι μαντικῆς, Ὀκτάβιον δὲ ἀπολέσαι.

Οὕτω δὴ τῶν πραγμάτων ἐχόντων, ἡ βουλὴ συνελθοῦσα, πρέσβεις ἐξέπεμψε πρὸς Κίνναν καὶ Μάριον, εἰσιέναι καὶ φείδεσθαι δεομένη τῶν πολιτῶν. Κίννας μὲν οὖν, ὡς ὕπατος, ἐπὶ τοῦ δίφρου καθήμενος ἐχρημάτιζε, καὶ φιλανθρώπους ἀποκρίσεις ἔδωκε τοῖς πρέσβεσι· Μάριος δὲ τῷ δίφρῳ παρειστήκει, φθεγγόμενος μὲν οὐδὲν, ὑποδηλῶν δὲ ἀεὶ τῇ βαρύτητι τοῦ προσώπου, καὶ τῇ στυγνότητι τοῦ βλέμματος, ὡς εὐθὺς ἐμπλήσων φόνων τὴν πόλιν. ἐπεὶ δὲ ἀναστάντες ἐβάδιζον, Κίννας μὲν εἰσῄει δορυφορούμενος, Μάριος δὲ παρὰ ταῖς πύλαις ὑποστὰς εἰρωνεύετο πρὸς ὀργὴν, φυγὰς εἶναι καὶ τῆς πατρίδος εἴργεσθαι κατὰ τὸν νόμον· εἰ δὲ χρῄζοι τις αὐτοῦ παρόντος, ἑτέρᾳ ψή-

φῳ

quoque, urbe deplorata, ceſſit. Octavium Chaldæi, ſacrificuli quidam, & vates ex libris Sibyllinis, quaſi omnia ex ſententia eſſent ceſſura, Romæ detinuere. Videtur nempe hic vir, qui Romanorum cætera rectiſſimus fuit, & conſulatus majeſtatem certe in veteribus inſtitutis atque legibus ſicut immotis formulis retinuit ſeveram, ad iſtas nugas imbecillitate aliqua delapſus, & plus operæ dediſſe præſtigiatoribus atque ariolis quam civilium & bellicarum artium peritis. Hic, priuſquam ingrederetur Marius urbem, a præmiſſis militibus detractus ex roſtris, & interfectus eſt. Fama obtinet repertam in ſinu interempti tabulam Chaldaicam. Fuit autem res plane difficilis explicatu, quod ex duobus clariſſimis principibus, Marium vaticiniorum fiducia firmaverit, Octavium vero everterit.

In hoc rerum ſtatu convenit ſenatus, legatoſque ad Cinnam & Marium oratum miſit, venirent in urbem & ſanguini civili parcerent. Cinna quidem, ut conſul, ſella curuli præſidens reſpondit legatis benigne: Marius vero adſiſtebat ſellæ ejus tacitus, cæterum vultus auſteritate & oculorum triſtitia urbem ſe mox ſanguine ſubmonſtrabat inundaturum. Ita ſurgentes perrexerunt ad urbem. Cinna ſatellitibus cinctus eſt ingreſſus: Marius ſimulate ſubſtitit ad portam, ardenſque ira, exulem ſe eſt cavillatus eſſe, & patria ſibi ex lege interdictum; ſi præſentia ſua opus eſſet, abrogandam

φῳ λυτέον εἶναι τὴν ἐκβάλλουσαν, ὡς δὴ νόμιμός τις ὢν ἀνὴρ, καὶ κατιὼν εἰς πόλιν ἐλευθέραν. ἐκάλει δὴ τὸ πλῆθος εἰς ἀγορὰν, καὶ πρὸ τοῦ τρεῖς ἢ τέσσαρας φυλὰς ἐνεγκεῖν τὴν ψῆφον, ἀφεὶς τὸ πλάσμα καὶ τὴν φυγαδικὴν ἐκείνην δικαιολογίαν, κατῄει δορυφόρους ἔχων λογάδας ἐκ τῶν προσπεφοιτηκότων δούλων, οὓς Βαρδιαίους προσηγόρευεν. οὗτοι πολλοὺς μὲν ἀπὸ φωνῆς, πολλοὺς δὲ ἀπὸ νεύματος ἀνῄρουν, προστάσσοντος αὐτοῦ· καὶ τέλος, Ἀγχάριον, ἄνδρα βουλευτὴν καὶ στρατηγικὸν, ἐντυγχάνοντα τῷ Μαρίῳ καὶ μὴ προσαγορευθέντα, καταβάλλουσιν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ταῖς μαχαίραις τύπτοντες. ἐκ δὲ τούτου καὶ τοὺς ἄλλους ὅσους ἀσπασαμένους μὴ προσαγορεύσειε, μηδὲ ἀντασπάσαιτο, τοῦτο αὐτὸ σύμβολον ἦν ἀποσφάττειν εὐθὺς ἐν ταῖς ὁδοῖς· ὥστε καὶ τῶν φίλων ἕκαστον ἀγωνίας μεστὸν εἶναι καὶ φρίκης, ὁσάκις ἀσπασόμενοι τῷ Μαρίῳ πελάζοιεν. κτεινομένων δὲ πολλῶν, Κίννας μὲν ἀμβλὺς ἦν καὶ μεστὸς ἤδη τοῦ φονεύειν, Μάριος δὲ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκμάζοντι τῷ θυμῷ καὶ διψῶντι διὰ πάντων ἐχώρει τῶν ὁπωσοῦν ἐν ὑποψίᾳ γεγονότων. καὶ πᾶσα μὲν ὁδὸς, πᾶσα δὲ πόλις τῶν διωκόντων καὶ κυνηγετούντων τοὺς ὑποφεύγοντας καὶ κεκρυμμένους ἔγεμεν. ἠλέγχετο δὲ καὶ ξενίας καὶ φιλίας πίστις οὐδὲν ἔχουσα παρὰ τὰς τύχας βέβαιον. ὀλίγοι γὰρ ἐγένοντο παντάπασιν οἱ μὴ προδόντες αὐτοῖς τοὺς παρὰ σφᾶς καταφυγόντας. ἄξιον οὖν ἀγασθῆναι καὶ θαυμάσαι τοὺς τοῦ Κορνούτου θεράποντας, οἳ τὸν δεσπότην ἀποκρύψαντες οἴκοι, νεκρὸν δέ τινα τῶν πολλῶν ἀναρτήσαντες ἐκ τοῦ τραχήλου, καὶ περιθέντες αὐτῷ χρυσοῦν δακτύλιον, ἐπεδείκνυον τοῖς Μαρίου δορυφόροις,

καὶ

alia lege priorem qua ejiciebatur: quaſi vero obſervator ipſe legum eſſet, & in liberam rediret civitatem. Quare concione in forum advocata, antequam tres aut quatuor tribus ſuffragium tuliſſent, abjecta ſimulatione illa & exilii cauſatione, iniit urbem circumſeptus delectis ſervis, qui ſe contulerant ad eum, quos Bardiæos appellabat. Multos hi ad vocem ejus, multos ad nutum imperantis obtruncabant. Denique Ancharium ſenatorem & virum prætorium, cum ad Marium acceſſiſſet, quia non ſalutabatur ab eo, gladiis ſub oculis ejus contrucidant. Cæteros inde, quoſcunque non appellaret ſalutantes, nec ſalutem redderet, eam habebant confeſtim interficiendi in viis teſſeram. Unde ingenti ſolicitudine & horrore tenebantur, quoties ad ſalutandum Marium accederent amici. Multo effuſo ſanguine, erat jam hebes Cinna & exſaturatus cædibus: at Marii quotidie recens & ſitiens furor omnes pervadebat utcunque ipſi ſuſpectos. Omnes viæ, omnia oppida percuſſoribus & venantibus profugos ac deliteſcentes referta erant. Ibi cognitum, hoſpitii & amicitiæ fidem rebus adverſis nullam habere ſtabilitatem. Quotuſquiſque enim fuit, qui tum non proderet illis amicos, ad ſe qui confugerant? Quare operæ pretium eſt exoſculari & commendare Cornuti ſervos, qui domi abditum dominum quum haberent, cadaver hominis plebeii ex collo ſuſpenſum, cujus digito annulum aureum induerant, oſtenderunt ſatellitibus Marii, id-

que

καὶ κοσμήσαντες ὡς ἐκεῖνον αὐτὸν ἔθαπτον. ὑπενόησε δὲ οὐδείς, ἀλλ' οὕτω λαθὼν ὁ Κορνοῦτος ὑπὸ τῶν οἰκετῶν εἰς Γαλατίαν διεκομίσθη.

Χρηστῷ δὲ καὶ Μάρκος Ἀντώνιος ὁ ῥήτωρ φίλῳ χρησάμενος, ἠτύχησεν. ὁ γὰρ ἄνθρωπος ἦν μὲν πένης καὶ δημοτικός, ὑποδεξάμενος δὲ πρῶτον ἄνδρα Ῥωμαίων, καὶ φιλοφρονούμενος ἐκ τῶν παρόντων, οἰκέτην ἔπεμψε πρός τινα τῶν ἐγγὺς καπήλων, ληψόμενον οἶνον. διαγευομένου δὲ ἐπιμελέστερον, καὶ βελτίονα μετρῆσαι κελεύοντος, ἠρώτησεν ὁ κάπηλος ὅ, τι παθών, οὐχὶ τὸν νέον, ὥσπερ εἰώθεν, ὠνεῖται καὶ δημοτικόν, ἀλλὰ τοῦ σπουδαίου καὶ πολυτελοῦς. ἁπλῶς δέ πως ἐκείνου φράσαντος, ὡς πρὸς συνήθη καὶ γνώριμον, ὅτι Μάρκον Ἀντώνιον ὁ δεσπότης ἑστιᾷ, παρ' αὐτῷ κρυπτόμενον, ἀσεβὴς καὶ μιαρὸς ὢν ὁ κάπηλος, ἅμα τῷ τὸν οἰκέτην ἀπελθεῖν, αὐτὸς συνέτεινε πρὸς Μάριον ἤδη περὶ δεῖπνον ὄντα, καὶ προσαχθεὶς ὡμολόγησε παραδώσειν αὐτῷ τὸν Ἀντώνιον. ἀκούσας οὖν ἐκεῖνος ἐκκραγεῖν λέγεται μέγα, καὶ ταῖς χερσὶν ὑφ' ἡδονῆς ἀνακροτῆσαι· καὶ μικροῦ μὲν ἐδέησεν ἐξαναστὰς αὐτὸς ἐπὶ τὸν τόπον φέρεσθαι. τῶν δὲ φίλων κατασχόντων, Ἄννιον ἔπεμπε, καὶ στρατιώτας μετ' αὐτοῦ, κελεύσας κατὰ τάχος τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀντωνίου κομίζειν. ὡς οὖν ἧκον ἐπὶ τὴν οἰκίαν, ὁ μὲν Ἄννιος ὑπέστη παρὰ τὰς θύρας, οἱ δὲ στρατιῶται διὰ κλιμάκων ἀναβάντες εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ θεασάμενοι τὸν Ἀντώνιον, ἄλλος ἄλλον ἐπὶ τὴν σφαγὴν ἀνθ' ἑαυτοῦ παρεκάλει καὶ προὐβάλλετο. τοιαύτη δέ τις ἦν, ὡς ἔοικεν, τοῦ ἀνδρὸς ἡ τῶν λόγων σειρὴν καὶ χάρις, ὥστε ἀρξαμένου λέγειν καὶ παραιτεῖσθαι τὸν θάνατον, ἅψασθαι μὲν οὐδεὶς ἐτόλ-

que ornatum pro domino combuſſere. Neque id advertit quiſquam, ſed ea ratione Cornutus a ſervis ſuis furtim eſt in Galliam deportatus.

Verum M. Antonius orator, qui item habebat fidum amicum, infortunio uſus eſt. Erat homo ille tenuis & plebeius. Qui quum urbis Romæ primarium virum domi haberet, eumque ex præſenti copia tueretur, ſervum miſit ad vinum petendum a vicino caupone. Quum guſtaſſet ſervus curioſius, & melius poſtularet, quid hoc rei ſit caupo rogat, quod non novum, ut ſolebat, & vulgare, ſed exquiſitum & pretioſum emat. Qui ubi ſimpliciter, ut familiari & noto, reſpondit M. Antonium, qui apud dominum ſuum latitaret, ab eo invitari, nefarius & conſceleratus caupo, ſimul ut ſervus eſt digreſſus, ipſe ad Marium contendit jam cœnantem. Ad quem introductus, Antonium ſe oſtendit ei traditurum. Quo nuntio exclamaſſe dicitur ille, manibuſque ex lætitia plauſiſſe. Parum etiam abſuit quin exſurgeret ipſe, atque illuc properaret. Cæterum retentus ab amicis, Annium cum globo militum miſit, præcepitque ut propere Antonii caput referret. Ubi ad ædes illas venere, reſtitit Annius ad fores. Milites vero ſcalis in cubiculum ſcanderunt, ac conſpicientes Antonium excitabant alius alium ad cædem, & ſibi ſurrogabant. Nempe hæ veneres illius orationis, hic lepos erat, ut exorſum dicere & necem deprecari nemo nec attingere

nec

ἐτόλμησεν, οὐδὲ ἀντιβλέψαι, κάτω δὲ κύψαντες ἐδάκρυον ἅπαντες. διατριβῆς δὲ γενομένης, ἀναβὰς ὁ Ἄννιος ὁρᾷ τὸν μὲν Ἀντώνιον διαλεγόμενον, τοὺς δὲ στρατιώτας ἐκπεπληγμένους καὶ κατακεκηλημένους ὑπ' αὐτοῦ. κακίσας οὖν ἐκείνους καὶ προσδραμὼν, αὐτὸς ἀποτέμνει τὴν κεφαλήν. Κάτλος δὲ Λουτάτιος, Μαρίῳ συνάρξας, καὶ συνθριαμβεύσας ἀπὸ Κίμβρων, ἐπεὶ πρὸς τοὺς δεομένους ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ παραιτουμένους ὁ Μάριος τοσοῦτον μόνον εἶπεν, ἀποθανεῖν δεῖ, κατακλεισάμενος εἰς οἴκημα, καὶ πολλοὺς ἄνθρακας ἐκζωπυρίσας, ἀπεπνίγη. ῥιπτουμένων δὲ τῶν σωμάτων ἀκεφάλων, καὶ πατουμένων ἐν ταῖς ὁδοῖς, ἔλεος οὐκ ἦν, ἀλλὰ φρίκη καὶ τρόμος ἁπάντων πρὸς τὴν ὄψιν. ἠνία δὲ μάλιστα τὸν δῆμον ἡ τῶν καλουμένων Βαρδιαίων ἀσέλγεια. τοὺς γὰρ δεσπότας ἐν ταῖς οἰκίαις σφάττοντες, ᾔσχυνον μὲν αὐτῶν παῖδας, ἐμίγνυντο δὲ βίᾳ ταῖς δεσποίναις· ἀκατάσχετοι δὲ ἦσαν ἁρπάζοντες καὶ μιαιφονοῦντες, ἕως οἱ περὶ Κίνναν καὶ Σερτώριον συμφρονήσαντες, ἐπέθεντο κοιμωμένοις αὐτοῖς ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ κατηκόντισαν ἅπαντας.

Ἐν τούτῳ δὲ, ὥσπερ τροπαίας τινὸς ἀμειβούσης, ἐφοίτων ἀγγελίαι πανταχόθεν, ὡς Σύλλας συνῃρηκὼς τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, καὶ τὰς ἐπαρχίας ἀνειληφὼς, ἐπιπλέοι μετὰ πολλῆς δυνάμεως. καὶ τοῦτο βραχεῖαν ἐπίσχεσιν ἐποίησε καὶ παῦλαν ὀλίγην ἀφάτων κακῶν, ὅσον οὔπω τὸν πόλεμον ἥκειν ἐπ' αὐτοὺς οἰομένων. ὕπατος μὲν οὖν ἀπεδείχθη τὸ ἕβδομον Μάριος, καὶ προσελθὼν αὐταῖς καλάνδαις Ἰανουαρίαις, ἔτους ἀρχῇ, Σέξτον τινὰ Λουκῖνον κατεκρήμνισεν· ὃ κἀκείνοις καὶ τῇ πόλει τῶν αὖθις ἐδόκει κακῶν γεγονέναι

nec ſuſtineret aſpicere, ſed defixo in terram vultu illacrymarent omnes. Intercedente vero mora aſcendit Annius, atque Antonium videt differentem, militeſque ab eo obſtupefactos ac delinitos. Igitur illos inſectatus accurrit ipſe, atque Antonium capite obtruncat. Lutatius Catulus qui Marii fuerat collega, atque de Cimbris una triumphaverat, quum orantibus pro eo & deprecantibus hoc modo reſpondiſſet, Moriendum eſt, incluſit ſe conclavi, & multis accenſis carbonibus eſt ſuffocatus. Projectis in plateas corporibus truncatis atque conculcatis, ſpecies ea neminem jam commiſeratione, ſed horrore & tremore perfudit. Multo maxime illorum qui Bardiæi dicebantur populum impotens pungebat petulantia. Nam dominos in ipſorum jugulabant domiciliis, mox liberos eorum comprimebant & vi conſtuprabant dominas. Horum rapacitas & latrocinia coerceri non valebant: donec communi conſilio Cinna & Sertorius ſopitos in caſtris adorti, ad unum confodere.

Interea tanquam converſione aliqua venti alternante, undique allatum eſt Syllam confecto bello Mithridatico, provinciiſque receptis, cum multis legionibus adeſſe. Hoc aliquantum quietis & reſpirationem attulit exiguam ineffabilibus malis, quod jam cervicibus ſuis impendere putarent bellum. Marius igitur creatus ſeptimum conſul, progreſſus in publicum ipſis Cal. Januariis principio anni Sextum quendam Lucinum de ſaxo dejecit: quod & illis & civitati venientium malorum maxi-

γονέναι σημεῖον μέγιστον. αὐτὸς δ' ἤδη τοῖς τε πόνοις ἀπειρηκὼς, καὶ ταῖς φροντίσιν οἷον ὑπέραντλος ὢν καὶ κατάπονος τὴν ψυχὴν, πρὸς τοσαύτην αὖθις ἐπίνοιαν νέου πολέμου καὶ καινῶν ἀγώνων καὶ φόβων, ὑπὸ ἐμπειρίας δεινῶν καὶ καμάτου τρέμουσαν, οὐκ ἀνέφερε· λογιζόμενος ὡς οὐ πρὸς Ὀκτάβιον οὐδὲ Μερουλᾶν, σύγκλυδος ὁμίλου καὶ στασιώδους ὄχλου στρατηγοὺς ὁ κίνδυνος ἔσοιτο· Σύλλας δ' ἐκεῖνος ἔπεισιν, ὁ τῆς πατρίδος αὐτὸν ἐξελάσας πάλαι, νῦν δὲ Μιθριδάτην συνεσταλκὼς εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. ὑπὸ τοιούτων θραυόμενος λογισμῶν, καὶ τὴν μακρὰν ἄλην αὐτοῦ καὶ φυγὰς καὶ κινδύνους διὰ γῆς καὶ θαλάττης ἐλαυνομένου λαμβάνων πρὸ ὀφθαλμῶν, εἰς ἀπορίας ἐνέπιπτε δεινὰς, καὶ νυκτερινὰ δείματα καὶ ταραχώδεις ὀνείρους, ἀεί τινος ἀκούειν φθεγγομένου δοκῶν,

Δειναὶ γὰρ κοῖται καὶ ἀποιχομένοιο λέοντος.

μάλιστα δὲ πάντων φοβούμενος τὰς ἀγρυπνίας, ἐνέβαλεν εἰς πότους ἑαυτὸν καὶ μέθας ἀώρους καὶ παρ' ἡλικίαν, ὥσπερ ἀπόδρασιν τῶν φροντίδων τὸν ὕπνον μηχανώμενος. τέλος δ', ὡς ἧκέ τις ἀπαγγέλλων ἀπὸ θαλάσσης, νέοι προσπίπτοντες αὐτῷ φόβοι, τὰ μὲν δέει τοῦ μέλλοντος, τὰ δ', ὥσπερ ἄχθει καὶ κόρῳ τῶν παρόντων, ῥοπῆς βραχείας ἐπιγινομένης, εἰς νόσον κατηνέχθη πλευρῖτιν, ὡς ἱστορεῖ Ποσειδώνιος ὁ φιλόσοφος, αὐτὸς εἰσελθεῖν καὶ διαλεχθῆναι περὶ ὧν ἐπρέσβευεν ἤδη νοσοῦντι φάσκων αὐτῷ. Γάϊος δέ τις Πείσων, ἀνὴρ ἱστορικὸς, ἱστορεῖ τὸν Μάριον ἀπὸ δείπνου περιπατοῦντα μετὰ τῶν φίλων, ἐν λόγοις γενέσθαι περὶ τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων, ἄνωθεν ἀρξάμενον·

καὶ

maximum præſagium videbatur. Marius autem laboribus confectus, curiſque quaſi exhauſtus & fatiſcens, animum erigere ad aliam tantam novi belli novorumque certaminum cogitationem non potuit, experientia malorum ærumnarumque trepidantem. Reputabat nempe ſecum non cum Octavio ſibi neque cum Merula, collectitiæ catervæ & ſeditioſæ manus ducibus, futuram concertationem, ſed Syllam adeſſe, illum qui patria ipſum exegerat nuper, & nunc Mithridatem in Pontum Euxinum redegerat. His conflictatus in animo agitationibus, longoſque languores & fugas & diſcrimina, quibus fuerat terra marique jactatus, ob oculos ponens, in miras perplexitates, nocturnos terrores, inquieta ſomnia incidit, ſemperque aliquem viſus eſt audire qui diceret,

Sunt etenim vel ſæva abeuntis luſtra leonis.

Quia vero exhorreſcebat præſertim vigilias, velut refugium a ſolicitudinibus ſomnum machinans, ad pocula & ad intempeſtivam atque minime convenientem ætati ſuæ convertit ſe temulentiam. Poſtremo ubi nuntius adfuit a mari, recenteſque ei ſupervenerunt terrores, qua metu futuri, qua pondere & ſtatus nauſea præſentis, parvo accedente momento, in lateris dolorem incidit, ut autor eſt Poſidonius philoſophus, qui ingreſſum ſe ad illum jam ægrum refert, & colloquutum de legationis ſuæ negotiis. Verum C. Piſo, quidam hiſtoricus, Marium tradit a cœna cum amicis ſuis inambulantem, ſermonem de rebus geſtis ſuis habuiſſe ab initio exorſus, &

4

cre-

καὶ τὰς ἐπ᾽ ἀμφότερα πολλάκις μεταβολὰς ἀφηγησάμενον, εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἔστι νοῦν ἔχοντος ἀνδρὸς, ἔτι τῇ τύχῃ πιστεύειν ἑαυτόν· ἐκ δὲ τούτου τοὺς παρόντας ἀσπασάμενον, καὶ κατακλιθέντα συνεχῶς ἡμέρας ἑπτὰ, τελευτῆσαι. τινὲς δὲ τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ φασὶν ἐν τῇ νόσῳ παντάπασιν ἀποκαλυφθεῖσαν, εἰς ἄτοπον ἐξοκεῖλαι παρακοπὴν, οἰομένου τὸν Μιθριδατικὸν στρατηγεῖν πόλεμον, εἶτα, ὥσπερ ἐπ᾽ αὐτῶν εἰώθει τῶν ἀγώνων, σχήματα παντοδαπὰ καὶ κινήματα σώματος μετὰ συντόνου κραυγῆς καὶ πυκνῶν ἀλαλαγμάτων ἀποδιδόντος. οὕτω δεινὸς αὐτῷ καὶ δυσπαραμύθητος ἐκ φιλαρχίας καὶ ζηλοτυπίας ἔρως ἐντετήκει τῶν πράξεων ἐκείνων. διὸ ἔτη μὲν ἑβδομήκοντα βεβιωκὼς, ὕπατος δὲ πρῶτος ἀνθρώπων ἑπτάκις ἀνηγορευμένος, οἶκόν τε καὶ πλοῦτον ἀρκοῦντα βασιλείαις ὁμοῦ πολλαῖς κεκτημένος, ὠδύρετο τὴν αὐτοῦ τύχην, ὡς ἐνδεὴς καὶ ἀτελὴς ὧν ἐπόθει προαποθνήσκων.

Πλάτων μὲν οὖν, ἤδη πρὸς τῷ τελευτᾶν γενόμενος, ὕμνει τὸν αὐτοῦ δαίμονα καὶ τὴν τύχην, ὅτι πρῶτον μὲν ἄνθρωπος, εἶτα Ἕλλην, οὐ βάρβαρος, οὐδὲ ἄλογον τῇ φύσει θηρίον γένοιτο· πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι τοῖς Σωκράτους χρόνοις ἀπήντησεν ἡ γένεσις αὐτοῦ. καὶ νὴ Δία τὸν Ταρσέα λέγουσιν Ἀντίπατρον, ὡσαύτως ὑπὸ τὴν τελευτὴν ἀναλογιζόμενον ὧν τύχοι μακαρίων, μηδὲ τῆς εἰς Ἀθήνας οἴκοθεν εὐπλοίας ἐπιλαθέσθαι, καθάπερ φιλοχρήστου τῆς τύχης ἅπασαν δόσιν εἰς μεγάλην χάριν τιθέμενον, καὶ σώζοντα τῇ μνήμῃ διὰ τέλους, ἧς οὐδέν ἐστιν ἀνθρώπῳ ταμιεῖον ἀγαθῶν βεβαιότερον. τοὺς δὲ ἀμνήμονας καὶ ἀνοήτους, ὑπεκρεῖ τὰ γινόμενα μετὰ τοῦ χρόνου· διὸ μηθὲν

στέ-

crebris in utramque partem vicibus enarratis fortunæ ſuæ, non eſſe viri prudentis dixiſſe ultra ei ſe committere. Inde ſalutatis amicis quum dies perpetuos ſeptem decubuiſſet, deceſſiſſe. Nonnulli ambitionem ejus prorſus in morbo autumant eluxiſſe, atque in delirium evaſiſſe abſonum. Bellum ſe ratus eſt cum Mithridate gerere: mox, quomodo in ipſis ſolebat prœliis, varios geſtus & corporis motus valido cum clamore crebriſque jubilis edidiſſe; adeo flagrans & impotens ex ambitione & æmulatione amor ei illius erat provinciæ impreſſus. Unde annos natus ſeptuaginta, qui inter mortales ſepties conſul primus fuerat creatus, cenſum opeſque multis ſufficientes regibus poſſidebat, ſortem lamentabatur ſuam, quaſi egenus & expers eorum quæ appetebat, decederet immature.

Enimvero Plato, vicinus jam morti, ſortem & fortunam ſuam extollit, quod primum homo, deinde Græcus, non barbarus, neque rationis expers bellua eſſet natus: ad hæc quod in Socratis ætatem ortus ſuus incidiſſet. Et ædepol Tarſenſem referunt Antipatrum, item ſub vitæ exitum ea quæ proſpere ei obtigiſſent volventem, ne ſecundam quidem navigationem Athenas oblivioni dediſſe, quaſi propitiæ fortunæ donum quodlibet magna excipientem gratia, atque uſque in finem memoria conſervantem, qua theſaurum habet homo nullum firmiorem. Obliviosis vero & ſtolidis quæcunque obtigerint diuturnitate effluunt: quamobrem

quum

στέγοντες, μηδὲ διατηροῦντες, ἀεὶ κενοὶ μὲν ἀγαθῶν, πλήρεις δὲ ἐλπίδων, πρὸς τὸ μέλλον ἀποβλέπουσι, τὸ παρὸν προϊέμενοι. καίτοι τὸ μὲν ἂν ἡ τύχη κωλῦσαι δύναιτο, τὸ δὲ ἀναφαίρετόν ἐστιν· ἀλλ᾽ ὅμως τοῦτο τῆς τύχης, ὡς ἀλλότριον, ἐκβάλλοντες, ἐκεῖνο τὸ ἄδηλον ὀνειρώττουσιν, εἰκότα πάσχοντες. πρὶν γὰρ ἐκ λόγου καὶ παιδείας ἕδραν ὑποβαλέσθαι καὶ κρηπῖδα τοῖς ἔξωθεν ἀγαθοῖς, συνάγοντες αὐτὰ καὶ συμφοροῦντες, ἐμπλῆσαι τῆς ψυχῆς οὐ δύνανται τὸ ἀκόρεστον. ἀποθνήσκει δ᾽ οὖν Μάριος ἡμέρας ἑπτακαίδεκα τῆς ἑβδόμης ὑπατείας ἐπιλαβών. καὶ μέγα ἔσχε παραυτίκα τὴν Ῥώμην χάρμα καὶ θάρσος, ὡς χαλεπῆς τυραννίδος ἀπηλλαγμένην· ὀλίγαις δὲ ἡμέραις ᾔσθοντο νέον ἀνταλλαγμένοι καὶ ἀκμάζοντα ἀντὶ πρεσβύτου δεσπότην. τοσαύτην ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μάριος ὠμότητα καὶ πικρίαν ἐπεδείξατο, τοὺς ἀρίστους καὶ δοκιμωτάτους ἀναιρῶν. δόξας δὲ καὶ τολμητὴς καὶ φιλοκίνδυνος εἶναι πρὸς τοὺς πολεμίους, ἐν ἀρχῇ παῖς Ἄρεος ὠνομάζετο, ταχὺ δὲ τοῖς ἔργοις ἐλεγχόμενος, αὖθις Ἀφροδίτης υἱὸς ἐκαλεῖτο. τέλος δὲ κατακλεισθεὶς εἰς Πραινεστὸν ὑπὸ Σύλλα, καὶ πολλὰ φιλοψυχήσας μάτην, ὡς ἦν ἄφυκτα τῆς πόλεως ἁλισκομένης, αὐτὸς αὑτὸν ἀπέκτεινεν.

quum pleni rimarum nihil retineant, bonorum ſemper inanes & ſpe tantum affluentes, reſpiciunt, præſentibus neglectis, conſequentia. Et quamvis altera impedire fortuna, altera extorquere nequeat, hac tamen ejecta ejus beneficentia, ut aliena, illa ſomniant incerta: quod jure his accidit. Prius enim quam literis & doctrina ſedem ac fundamentum jaciant bonis externis, colligentes & accumulantes ea non valent immenſam animi ſitim explere. Marius ergo ſeptimodecimo ſeptimi conſulatus die exſpiravit. Ac magna in præſens lætitia & ſpes tanquam gravi dominatu liberatam urbem tenuit. Cæterum intra paucos dies ſenem dominum ſenſerunt ſe commutaviſſe juvene & vigente: ita atrocem filius ejus ſe Marius & acerbum optimatibus principibuſque necandis præbuit. Qui quum audax atque ad pericula adeunda haberetur intrepidus, Martis filius dictus fuit primum, mox factis ipſis perſpectus, contra Veneris appellatus filius. Demum Præneſte a Sylla obſeſſus, vehementerque vitæ retinendæ nequicquam anxius; ubi evolare nequivit, dum capitur oppidum, ſibi ipſe conſcivit necem.

Finis Voluminis Secundi.

JOANNIS RUALDI
ANIMADVERSIONES
AD
INSIGNIORA ΣΦΑΛΜΑΤΑ,

Sive Lapſiones in Vitis Parallelis Plutarchi Chæronenſis, quæ hoc Volumine continentur.

ANIMADVERSIO XIII.

Bibliothecas Octavias, non Octaviam, ut ſcribit Plutarchus, ſed Auguſtum conditorem habuiſſe. (v) Latinorum conſonans ſolere Græcos in β vel in ου vertere pro ſuo arbitratu.

In Marcello extremo, pag. 282.

'EIΣ δὲ τιμὴν αὐτοῦ (Μαρκέλλου) καὶ μνήμην Ὀκταβία μὲν ἡ μήτηρ τὴν βιβλιοθήκην ἀνέθηκεν. At Bibliothecæ hujus auctorem Cæſarem Auguſtum facit manifeſte Cocceius Dio lib. XLIX. in actis A. U. C. DCCXXI. Ἐπειδή τε οἱ Δαλμάται παντελῶς ἐκεχείρωντο, τάς τε στοὰς ἀπὸ τῶν λαφύρων αὐτῶν, καὶ τὰς ἀποθήκας τῶν βιβλίων, τὰς Ὀκταουϊανὰς ἀπὸ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ κληθείσας, κατεσκεύασεν. C. Suetonius Tranquillus lib. de Illuſtr. Gramm. cap. XXI. idem cum Dione non obſcure ſuadet: *Quare cito manumiſſus* (Caius Meliſſus) *Auguſto & inſinuatus eſt. Quo delegante, curam ordinandarum bibliothecarum in Octaviæ porticu ſuſcepit.*

Obiter monitos rudiores velim, Græcos ex arbitrio ac nullo diſcrimine ſolitos eſſe literam (v) quando conſonans eſt in Latinis dictionibus, vertere in β, aut in ου. Sic Plutarchus hoc loco ſcripſit Ὀκταβία, & in Antonio atque alibi paſſim: Dio contra extulit cum diphthongo Ὀκταουϊανὰς, & libro

libro L. ſtatim initio, Ὀκλασία iterum, tertioque, ac ſæpius. Sic Dionyſius Halicarnaſſeus in XVI. Ἀρχαιολ. apud Stephanum Byzantium (nam iſte Dionyſii liber nobis intercidit) ipſe quoque Stephanus ἐν τῷ περὶ πόλεων, & Strabo ſemel V. Geographiæ, Ῥαβέννα ſcripſere; cum Hermippus Berytius apud eundem Stephanum, & Strabo eodem libro ſtatim, Ῥαουέννα ter aut quater extulerint. Lavinium iiſdem, Stephano Λαβίνιον, Straboni Λαουίνιον, dictum.

ANIMADVERSIO XIV.

Diſſentit a ſeipſo Plutarchus, ſcribens hic IV. *& alibi* III. *Boedromionis, Perſas pugna Platæenſi a Græcis debellatos.*

In Ariſtide pag. 315.

TAύτην τὴν μάχην ἐμαχήσαντο τῇ τετράδι τοῦ Βοηδρομιῶνος: id eſt, XXII. Septembris. Hunc locum omnium minime dubitem περικλουβίζειν, ſiquidem ei video vel ſuum auctorem alibi palam adverſari. Nam in Camillo pag. 305. pugnatum vult ab Athenienſibus ad Platæas, τρίτῃ Βοηδρομιῶνος. Πέρσαι, inquit, μηνὸς Βοηδρομιῶνος ἔκτῃ μὲν ἐν Μαραθῶνι, τρίτῃ δ' ἐν Πλαταιαῖς, ἅμα καὶ περὶ Μυκάλην ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Peccavit ergo Plutarchus vel hic prochroniſmo, vel illic metachroniſmo ſaltem diei unius.

ANIMADVERSIO XV.

Dicam Poſidonio Plutarchum inique dixiſſe, ſuper propriis Romanorum nominibus. Romani veteres πολυώνυμοι. *Proprium nomen quod fuerit. Illud ſub Coſſ. primo loco poſitum, poſtremo ſub Cæſaribus. Eo ſolo, quoties pluribus abſtinere placitum, unuſquiſque indicatus. Poſidonii ætas. Tota Romanorum nominum vetus ratio parum cognita.*

In Mario, pag. 484.

EΞ οὗ καὶ μάλιστα Ποσειδώνιος ἐλέγχειν οἴεται τοὺς τὸ τρίτον ὄνομα Ῥωμαίοις κύριον εἶναι νομίζοντας. Dicam Poſidonio grandem impingit auctor, quod ex multis nominibus, quibus Romani plerique omnes vulgo utebantur, proprium fuiſſe primum tradiderit. Contra ſtare ſe ab iis indicat, quibus placuit proprium id nomen eſſe, quod extremo loco poſitum. Utri culpæ notam inuramus? Certe utrique, niſi alterum ratio temporum tueatur. Si enim ad priſcos illos Romuli nepotes animum referamus, liquebit, Plutarcho, cum hæc ſcriberet, non rite cor ſaliiſſe: non item obſtetricatam Poſidonio, cum illa ederet, divinam Minervam, ſi ſeneſcentem Rempub. & Cæſarea tempora cogitemus. Ita enim res habet: proprium nomen (illud intelligis, quo ipſi agnati fratreſ-

treſque inter ſe diſtinguebantur (nam cætera communia illis erant) vetus populus Romanus reliquis omnibus ſemper antepoſuit, ut L. Cæcilius Metellus, Q. Cæcilius Metellus: C. Porcius Cato, M. Porcius Cato: Cn. Servilius Cæpio, Q. Servilius Cæpio: Tib. Sempronius Gracchus, C. Sempronius Gracchus: M. Tull. Cicero, Q. Tullius Cicero. At citerioris ævi hominibus, quod ultimum, ſive cognomen, proprium nomen illud fuit, ut Annæus Novatus, Annæus Seneca, Annæus Mela, fratres, Annæo Seneca Rhetore patre, ſicut videre eſt in titulis vel inſcriptionibus librorum I. II. & V. Controverſiarum illius, ubi ordine, quo dixi, etſi cognominibus ſolis, recenſentur: idque compendii cauſſa, & more ſub Cæſaribus recepto; qui fuit, ut quoties pluribus nominibus abſtinere placuiſſet, ſolo cognomine, id eſt, proprio unumquemque deſignarent. Eodem modo dicti ſunt Titus Flavius Veſpaſianus, Titus Flavius Sabinus, Titus Flavius Petro: vel brevitatis gratiâ, Veſpaſianus, Sabinus, Petro, iſti liberi, hic eorum pater apud C. Tranquillum libri VIII. principio, & deinceps. His geminis exemplis, ut alia plura huic chartæ illinere nulla neceſſitate pergam, liquet manifeſtiſſime, patrem & liberos non prænominibus, ut olim, ſed ultimis nominibus extincta libertate fuiſſe diſtinctos. Quod ut initio principatus non ſtricte ſervatum confitemur, ſic eo ſeneſcente fere paſſim acceptum, ex antiquorum lectione notiſſimum habemus. Itaque Plutarchus, recte quidem & accommodate ad ſuum ævum, nomen proprium poſt reliqua omnia poni ſolitum adfirmat: quia tamen Poſidonium inde autumat jure poſſe vellicari, minus in antiquis principis illius populi rebus, quod rationem nominum attinet, verſatum ſe manifeſtat. Eſt enim veriſſime loquutus pro lege ac more ſui temporis Poſidonius, qui ætate Panætio ſuppar fuit, & Romam venit ſub M. Marcello, ut tradit Suidas, ſi modo eum intelligit, quicum pugnat hic Plutarchus.

Utcumque autem ſit, jam certe illius temporibus hæc eadem de nominibus diſceptatio movebatur inter eruditos, & ab antiqua conſuetudine plerique decedere nihil verebantur, ut primum an ultimum nomen eſſet proprium appellandum, etiam docti homines addubitarent, quod ex ipſa Poſidonii cum ſuis æqualibus controverſia evincitur. Et quidem, ne quid dolo malo diſſimulem aut negem, totam illam Romanorum nominum veterem rationem, ſub Imperatoribus præcipue, varie fuiſſe immutatam cui non compertum? Cui (& hoc dicis cauſſa dicam) de nominum eorumdem ordine ac numero tam in ſenatoribus quam in equitibus, plebeiis, & e ſervitio liberatis, qui magna contentione animorum χθὲς καὶ πρώην Car. Sigonius & Franciſc. Robortel-

 lus,

lus, eximium Criticorum par, inter ſe diſputaverunt, rem ex incerta incertam fere magis reddidiſſe, non ſatis animadverſum? Si quem tamen in iſtis otium terere non piguerit, adeat ipſius Robortelli libellum de Romanorum nominibus, & primum librum Annotationum cap. xxiv. & xxxi. Sigonium autem Emendationum lib. ii. capp. viii. xiv. xxiii. &, ſi libet, Brodæum, Miſcellaneorum lib. v. cap. x. Angelum Politianum Miſcellan. cap. xxxi. alios. Nam iſta, ut ambigua, neque dum confeſſa, per me in medio relicta ſunto.

VARIÆ LECTIONES IN VOLUMEN SECUNDUM.

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ.

PAG. 5. ἐυνοίας] φιλανθρωπίας. Bodl. 3.
P. 6. νόμασιν] πιεζόμενος. Bodl. 3.
γαγὼν] διαφυγεῖν. V.
P. 7. ταχὺ] διῆλθε λόγος. Bodl. 3.
P. 8. ξύλῳ] ἄτλα. A.
ὅσοις] οἷς. A.
P. 9. θανεν] ἔρωτος, ὥς. Bodl. 3.
πως] αὐτῶν. Bodl. 3. Ib. τὰ ἡμίση. V. A.
P. 10. ἐκράτει] ἢ τῶν λόγων. V. Bodl. 3.
P. 11. μὴ ἐκ] ἀφύκτους vel ἀφίκτους. V.
κις ἂν] λάβῃ. Bodl. 3.
P. 12. ναι] ὅτι ἢ. Bodl. 3.
P. 13. ᾤχετο] ἔδει τό. V. A.
ἀπολείψεως] γράμμα. V.
Ἀλκιβιάδης] deſunt δι' ἀγορᾶς. Bodl. 3.
P. 14. σάντας] διὸ προσ. Bodl. 3.
P. 15. Τοῦτο] πόλεων. A.
λων] οὐ μὴν. A. deſunt καὶ μήν. Bodl. 3.
P. 16. φέρεται] ὑπὸ Φαίακος. A.
γυρᾶ] κεκτημένος. V.
P. 17. πρὸς τὸ] κατὰ τοῦ Ὑπερβόλου. A.
αὐτοὺς] αὐτοῖς. A.
P. 18. ὁρκίων] φθόνῳ τοῦ. Bodl. 3.
τὴν ζητοῦντας] αὐτούς. V.
Ἀθηναίοις] Ἀθηναίους. V.
P. 19. ἀγνωμονήσει] εἰ βούλεσθε ἀφέντες. χρήσασθε. V. χρήσασθε. Bodl. 3.
σεν] θαυμάζοντας ἅμα. Bodl. 3.
αὐτοκράτορες] κραυγῆς καὶ ὀργῆς. V. Bodl. 3.
ἀγνοοῦντα] ἀγανακτοῦντα. V.
P. 20. θὺς] οἱ χίλιοι. V. A.
παντάπασι] τῶν Ἀθηναίων. Bodl. 3.
πόλει] τείχεις. Bodl. 3.
διδασκόμενοι] ἡμέραν καρποφόρον vel ἡμέραν καὶ καρποφόρον. V.
P. 21. ὀνομάτων] παῖδας καὶ φιλοτιμίας. V.
P. 22. πλῶ] deeſt ἥβηδόν. Bodl. 3.
ροντες] πρεσβύται. V.
διέκλινεν] τοὺς ἄλλους. V. A.
οἱ μὲν] ἐπέστρεψεν. V.
κατὰ] ἐπιχειρεῖν καταστρέφεσθαι. Bodl. 3.
P. 24. οὗτος] σημεῖον. A.
πράγμασι] τετολμημένον. A.
P. 25. ὡς δι'] διαπόντιοι. Bodl. 3.
δυνάμεως] κληροῦντας. Bodl. 3.
P. 26. ἀποθανεῖν] deeſt αὐτοῦ. Bodl. 3.
Ib. προσήκειν. A.
Ἐπεὶ] συστρατιωτῶν. V.
P. 27. Φυλάξομαι] καὶ φυλάξομαι. V.
Τῶν] δοθέντων. Bodl. 3.
P. 28. σωθῆναι] καὶ τό. V. A.
καὶ γὰρ] διατρίβειν. V.
P. 20. Ἐυθὺς] deeſt Ἀθηναίους. Bodl. 3.
ἦσαν] ἐκδιδόναι. A.
Δήμητρα] Δημήτραν. Bodl. 3.
P. 30. ἐπὶ] πρότερον. V. A.
κιμῶν] κατεδημαγώγη. V.
φασι] ἀνθρώποις. V.
P. 32. εἵλοντο] ἢ αὐτός. Bodl. 3.
P. 33. αὐτοῖς] γλίσχρως ἢ. V.
P. 34. ὄντα] πρὸς αὐτούς. V. Bodl. 3.
Σάμον] τοὺς τοῦ. V.
μὴν] ἔβλαψέ γε. Bodl. 3. Ib. ὑπὲρ τοῦ. V.
P. 35. ἀποχρῆσθαι] deſunt οὐκ ἀληθῶς. V.
Ἐν] Τίσανδρον. Bodl. 3.
P. 37. σαι τοῖς] πλέων. V. Bodl. 3.
P. 38. τοῖς] deſunt καὶ μὰ Δία τειχομαχεῖν. Bodl. 3.
P. 39. νεῶν] βοηθούντων. Bodl. 3.
ρει τὰ] ἀπέσσυτο, ἀπέσσονα μου ἠφανίσθη. V. ἀπέσσονα. A. ἀπέσσουα. Bodl. 3.
Ib. δ' ὦνδρες. A. τὤνδρες. Bodl. 3.
Ib. ἀπορέομες. Bodl. 3.
P. 40. ων] ἀκούσας ὅτι. Bodl. 3.

P. 41. τ] μεταβαλόμενον. V.
τὸ] ϛρατείας. Bodl. 3.
ἐν ᾧ ὃ] deeſt ὃ. Bodl. 3.
κιβιάδε] ἐπέμψεν. Bodl. 3.
P. 42. ὡμολογημένων] αὐτὸν αὐτοῖς, vel ἐκεῖνον αὐτόν. V. ἢ ἐκεῖνον. A. Bodl. 3.
λάε] συνθεμένων. V. Bodl. 3.
σειν] αὐτὸν. A.
P. 43. ἀπέθανεν] παρέδωκαν. V.
ταῦτα] ὑπεξελόμενοι. A.
πολλάς] ἔτι πλείω. Bodl. 3.
Θιονίκη] Θονίκην. V.
P. 44. πρόσθεν] ἔτ'. Bodl. 3.
P. 45. Θεῷ] deeſt πραξαιεργίδαι. Bodl. 3.
Ib. ἀπόῤῥητόντε, ἀποῤῥητότατόντε. V.
P. 46. Θεός] Θεός, ἀλλὰ παρ. V.
P. 47. Αὐτὸς] ἄδηλος ἦν. V.
λησεν] ὃ τ. Bodl. 3.
ἔοικε] Ἀλκιβιάδης πρῶτον. V.
P. 48. Λύσανδρος] ἐπαχθεὶς. V.
P. 49. α] περὶ Θράκην ἐπὶ. V.
ὑπαρχούσας] εἰώθεισαν. Bodl. 3.
πλανώμενον] ὅπη θέλη vel ὅποι θέλη vel ὅπητις θέλοι. V. ὅπη θέλοι. Bodl. 3.
P. 50. γοῦν] ἀδοκήτως. V.
P. 51. ναυτες] αἴσχιστον. V.
ὄψεσθαι] παραινεῖν. V.
καὶ διενοεῖτο] οὐκ ἐπὶ. V. A.
P. 52. κεφαλὴν] τοῖς ἐπὶ. V.
αὐτὸν] γνωρίμου τινός. V.

M. ΓΑΙΟΣ ΚΟΡΙΟΛΑΝΟΣ.

P. 54. ἐνδόξους] ἦν Ἄγκος. A.
P. 55. δικαιοσύνην] ἀνδρείαν. Bodl. 3. & infra.
καὶ] ὀλιγαρχικὸν. V.
παιδείας] ὑπερβαλοῦσαν. V.
μικάς] μαρτυρεῖ τὸ. V. ᾧ καὶ μαρτυρεῖ τὸ. A.
συγγενὲς] ἴσχυσε. Bodl. 3.
ρος] ἐν διαπάλαις. Bodl. 3.
ἔργον] ἀεὶ καὶ. Bodl. 3.
P. 56. λιωτῶν] συνελάμβανον καὶ συγκατ. V.
φανεῖσαι] ῥεομένους ἱδρῶτι τοὺς ἵππους. V.
P. 57. ἵπποις] ἀπαγγέλλοντας. Bodl. 3.
P. 58. πρὸς] Οὐετουρίαν. A.
λάς] τραυμάτων. V.
P. 59. Ἀντίαν] Ἀνίωνα. Bodl. 3.
μάλιστα] Μηνήνιος. A.
σαι] ἀργῆς, ὡς μόνης ἀργοῦ καὶ ἀσυμφόρου. V.
P. 60. οὐσι] ἄνδρα Ῥωμαίων. V. A.

P. 61. προσώπου] δυσαπόσπαστος. Bodl. 3.
μηδ'] κατεῖδον. V.
δον] ἀναμεμιγμένος. V.
ταβαλόντων] Λαρκίου. V. A.
P. 63. ἀλλ' ᾧ] διεκόπτετο. V.
γενόμενος] γεγονώς. V. Bodl. 3.
Ib. Λαρκίου. V. A.
ἐξελέσθαι] ἐκείνων. V.
P. 64. Μάρκιος] χαίρεις. Bodl. 3.
τούτῳ] deſunt ab αὐτῷ ad ἐκ τούτου. Bodl. 3.
P. 65. τ καὶ] καθάπερ πρὸς. V. A.
νῳ τ] Λάθυρον. Bodl. 3.
τὴν ὃ] addit οὐδὲ Ῥοῦφος. Bodl. 3.
Κλωδίους] Κλώδους. A.
Παυσαμένῳ] παυσαμένου ὃ πολέμου. V.
P. 66. ὁ καιρὸς] ἰσχυρᾶς ὤν. Bodl. 3.
τράνων[διά τε. Bodl. 3.
τερον] καὶ ἴδιον. Bodl. 3.
γον] αὐτοῦ πρὸς. V.
P. 67. παλαμναίῳ] συνοικιζομένους. Bodl. 3.
βῶν] κατέπειϛε. V.
μένους] φθονοῦντας. V.
P. 68. αὐτὴν] ὀψὲ γοῦν. Bodl. 3.
P. 69. μένης] ἐραϛῆς. Bodl. 3.
P. 70. ἀγορᾷ] χρήσεσθαι. V.
κατ] ὑμᾶς. V. Bodl. 3.
P. 71. λιν] ἔχειν ἀήττητον. V.
τρέψαντο] τρέψαντο. A.
P. 72. ὁπλίτας] πολίτας. V. A.
περὶ] ὑφέντα φρόνημα καὶ θεραπεύοντα. V. ὑφέντα τὸ φρόνημα καὶ θεραπεύοντα τ δῆμον. A.
χίαν] πρὸς τ δῆμον. V.
P. 73. ρὸς] τοῖς λόγοις. V.
ἔδοξε] deeſt τοῖς. Bodl. 3.
ἄκριτον] ἀποκτιννύναι. V.
ἀφαιροῦντο] οὐκ ἐῶσι τοὺς δημάρχους κολάζειν. V. A.
μὲν οὖν] Ῥωμαίων. A.
τον] τί κατηγοροῦσιν. Bodl. 3.
P. 75. τίνος] εἰσάγουσιν. A.
ὄχλον] ϛρατευσαμένους. V. A. Bodl. 3.
μένους] αὐτῶν. V. A.
P. 76. θόσιν] ἀσυμπαθεῖς, Bodl. 3.
ἑαυτὸν] διαλογισμὸν. V. Ib. ὡς. V.
P. 77. οὖν] τοπρῶτον. Bodl. 3.
λος] Ἄττιος. A. Ἀφίδιος. Bodl. 3.
τας] κολοῦσαι. V. Bodl. 3.
P. 78. Γάϊος] πλεῖστά σε καὶ. V. Bodl. 3.
αν] τοσούτῳ. Bodl. 3.
P. 80. διὰ] ἐξήγαγον. Bodl. 3.

P. 81.

P. 81. Ὁ ἣ] ἐν Ἀντίῳ. A. Bodl. 3.
τεῖν] ὅσαι. Bodl. 3.
P. 83. καθῆσθαι] αὐτῇ. V.
τῶν] προσδεχομένους vel προσδεχόμενον. V. προσδεχόμενον αὐτῷ. A. προσδεχομένους. Bodl. 3.
Τολερίνους] Λαβικάνους. V. Λαουϊκάνους. A.
P. 84. μόνον] ὧν οὖν ὄνομα. Bodl. 3.
κατελθεῖν] πεποιημένῳ. Bodl. 3.
P. 85. ἀπολιπὼν] ὑπ' ὀργῆς. Bodl. 3.
τῶν] καθεζομένῳ. V. A.
P. 86. φυκεν] ὃν μείζονας καὶ. A.
P. 87. νάμεως] δεησομένην. Bodl. 3.
P. 88. Στήθεσι] μερμήριξεν. Bodl. 3.
P. 89. προαίρεσιν] deeſt ἐνεργαζόμενον. Bodl. 3.
ἣ πλεῖσαι] Καπιτωλίνου. A.
ἣ ταύταις] τῶν μεγάλα. A.
P. 90. ἀναστήσασα] Οὐετορίας. A.
αὐτῆς] ὦ Οὐετουρία καὶ σὺ Οὐολουμνία. A.
κες] ἡ Οὐετουρία. A.
P. 91. ὧν καὶ] τέκνων. Bodl.
Ἐκ] τὴν Οὐολουμνίαν. A.
σας] τὴν μητέρα. Bodl. 3.
χειν] Οὐολουμνίας. A.
P. 92. πατρίδι] deeſt μή. Bod. 3.
P. 93. Ταῦτα] Οὐετουρίας. A.
μένον] Οὐετουρία. A.
ων· μή] δ' ἔτι. V.
ἐμοί] σοῦ μόνης. A. Bodl. 3.
P. 94. ἀνάγκαις] τὴν ἀρετήν. Bodl. 3.
Ὁ ἣ] πολεμίου. Bodl. 3.
μᾶλλον] deeſt με. V. Bodl. 3.
λεπά] ἱδρύντα. A.
P. 96. οὐδείς] deſunt a παρόντων ad Ῥωμαῖοι. Bodl. 3.
P. 98. τις] ὅτι κατὰ. Bodl. 3.
ἣ τὴν] ὡς λαμυρὰν. A.
γίας] γίας καὶ. Bodl. 3.
P. 99. λοῦσα] τὸ Μαντινέων. A.
συμμαχίαν] συμμαχίας. A.
Ib. προσγενομένης. A. V.
P. 100. τὸν] καὶ ἄνοιαν. V.
ἐπὶ] περιφροσύνην. Bodl. 3.

ΤΙΜΟΛΕΩΝ.

PAg. 104. v. Τὰ μὲν] Principium abruptum videri poteſt, propter ordinem a librariis perturbatum. Hæc enim vita poſt vitam Dionis collocanda erat, A.

P. 104. Διονύσιον] συνέστησαν, V.
ἀνάστατον] τοὺς πολεμίους, V.
πλεῖσαι] καὶ μεγάλων, V.
ῥαδίως] δ' ἔτει, V.
τῳ] Νυσαῖον, V. A. Νήσαιον, V.
P. 105. οὐ μόνον] πολλά, V.
οντες] φιλοτύραννον, V.
τύραννον] τῶν πολεμίων, V.
P. 106. αὕτη] προαίρεσιν, V.
πράξεσιν] χαρᾶς, V.
μισοπόνηρον] πολεμίους, V.
P. 107. ἀντεῖχον] καταβοηθήσας, V.
P. 108. καταγελῶντα] καὶ ὀργήν, V.
ἣ μή] τῶν ἐν τῇ, V.
Ib. κατὰ τοὺς, V.
λέοντα] τιμωροῦντες, V.
P. 109. μόνον] οὐ μόνον ὡς ἔοικε, V.
μεγαλαυχουμένους] οὕτω, V.
P. 110. μένοις] μεταμελέσθαι, V.
δονίοις] καταθέμενον, V.
P. 111. τε Καρχηδονίων] καὶ Καρχηδονίων, V.
εἶχε] καὶ τῶν, V.
Ib. καὶ τ, V.
Ἱκέτην] συγχωρῆσαι, V.
μὲν] καὶ ἀπόδ. V.
εἰς τὸ] τῶν κρεμασθέντων, V.
στεφανούμενον] Κορινθίας μὲν, V.
αἰφνιδίως] καταρραγέντα vel περιρραγέντα, V.
αὐτὸν] ὃν μάλιστα τάς, V.
Ib. ἐπεῖγον οἱ κυβερνῆται, A.
P. 112. οἱ ἣ] καὶ πρὸς, V.
γαὶ] φύσις, V.
δονίων] καὶ βιαζ. V.
Ib. οὔσων, V.
P. 113. μὲν] κατὰ τ, V.
του] εἰ στρατηγήσαντες, A.
δ' ὑπέμεινεν] ὑπέτεινεν δυνάμει, V.
ῆγον] καὶ πρὸς, V.
ἑτέρῳ] καὶ πρὸς, V.
ὄντος] καὶ πρὸς, V.
P. 114. πολιτῶν] καὶ κατὰ τοὺς, V.
κλησίας] οὕτω κατεστρατηγῆσθαι, A.
πολλὰ] κατὰ τὸ Ἀνδρόμαχον.
P. 115. θείς] τριήρων, V.
καίας] κἂν πρὸς, V.
Οὐδὲν] κατασκάψαντες, V.
μένου] καὶ πρὸς, V.
οἱ μὲν] καὶ πρὸς, V.
P. 116. λίων] Ἀδριανὸν, V.

χαλεπά] καταμιγνύωσι, V.
P. 118. τες] ἀνθρωπίνοις, V.
ὅτε] τ Σικ. V.
ζοντα] κ πρὸς ἐκείνας κ περὶ, V.
τα κ] περὶ φύσιν, V.
P. 119. ρεαθ] καταζαχθεὶς, V.
αὐτῷ] κτ Πλατ. V.
σκώπτων] κ πρὸς, V.
P. 121. λάσης] πρ μένοντας, A.
θι] κ πρὸς, V.
παρασκευάσας] δολοφονῆσαι, V.
ν μ] ἀνεπήδησεν, A.
P. 122. πρὸς] κτ τ μελ. V.
P. 123. ἐνδεόμενοι] ἀεὶ δ' ἐν, V.
τ] κ πρὸς, V.
P. 124. κ συνάψας] κτ τ, V.
ταῦτα] κτ τ, V.
Κορινθίους] ἑαυτὸ, V.
τ] κ νόμους, V.
πρὸς τὰς] κτ τὰς, V.
Ib. συντόνῳ τῇ εἰρεσίᾳ, V.
P. 125. γοντο] κτ τ, V.
γαλήνης] περὶ τὰ, V.
τῷ] τῷ Μάγνῳ, V.
πλῆθος] ἐγχελύων, V.
ἀνοχαῖς] ἁλίαν, ἀπίλιαν, ἀτελίαν, V.
P. 126. παρέχον] Μάγνωνι, V.
P. 127. ἐπεδείξατο] κτ τ, V.
Γενόμενος] ταὐτὸ τὴ, V.
P. 129. τοὺς] ἐν τῇ Ἑλλάδι, V. A.
Ἄθανις] Ἄθωνις, V. Ἀθάνης, A.
πενομένῳ] κ κατ' ἄλλα κ κτ τ, V.
P. 130. ων] βιοτεύσιν, V.
λάζειν] Συρακουσίων, V.
P. 131. σωθῆναι] παρέξειν, V.
ἄλλους] κτ τ, V.
Ἀναβαίνοντι] κτ λόφον, V.
P. 132. τως] τὰ Ἴσθμια, V.
τὸ πλῆθος] καταφερομένους, V.
δράκοντα] ἵπετο, V.
κλήσεις] ἐτράποντο, V.
τὸ μ] τοῦ μ, V.
ῶνι] κτ τὰς τρ. V.
πρὸς] κτ τ λόφον, V.
θολερὸς] κτ τὰ ὕψ. V.
P. 133. θρίπποις] κ πρὸς, V.
μ κέρατα] Σικελιωτῶν, V.
τ ξένων] τοὺς μαχιμωτάτους, V.
ξεως] μὴ δυναμένους. V.
P. 134. παρελάσαι] καταφέρεσθαι. V.

κόλποι] αὐτοῖς, V.
P. 135. καταλαμβανόμενοι] τοὺς ἔτι, V.
νόντας] τύχῃ, V.
ουσιν] κτ τὰς, V.
P. 136. ὄψιν] λαμπροῖς, V.
ἅμα] τῇ νίκῃ ὁ Τιμολέων, V.
συγγενῶν] φόνων, φίλων, V.
ρυξε] τ ἥλιον, V.
ὑπὸ] προσδοκίας, V.
P. 137. σπονδον] κτ τοὺς, V.
Ib. κτ τοὺς, V.
ναλώθησαν] ὁμολογουμένως, A.
μένης] αὐτῆς, V.
Ib. μηδεμία, V.
ἀπὸ] κτ Τιμ. V.
P. 138. Τὰς δ'] χρυσελεφαντετηλέκτρους, A.
ἑτέρου] ἕτερα. V.
P. 139. ὑπὸ] συνδεθέντας, V.
ὁ δ'] κτ τοὺς, V.
γορηθεῖσαν] αὐτοὺς, V. A.
ὡς] παρουσίᾳ, V.
P. 140. ὑπειδεῖν] ἄμβολον, V.
P. 141. πολεμίους] πολέμους, A.
ἐκεῖνος] ἔργῳ συντελουμένῳ, V. A.
δημιουργὸς] τ χάριν, V.
P. 142. ἀρετῆς] τύχην ἀνῆγεν, A.
ορθούμενα] παρηγορῶν, V.
Ib. κτ τοὺς, V.
P. 143. νοις] τῇ πόλει, V.
P. 144. σαν] Ἀθάνης, A.
χάριν] ἐπὶ θύρας αὐτοῦ, V.
P. 145. ὃ κομιζόμενος] κτ τὸ, V.
P. 146. Κορίνθιον] τιμήσει, V.
κοσμήσαντες] κ Τιμολέοντα, A.

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ.

P. 147. σκαιὰ] κ τὰ ἀπ. V.
P. 148. τ] ἀλλὰ κ τ τύχαις, A.
ἐπωνυμίαν] Μάμερκος ἰῶ, A.
P. 150. περ] περὶ τὰς θυσίας.
ἕκαστα] ἑκάστῳ.
περιφανὲς] περιφανῶς, A.
P. 151. Ἐγημεν] Μάσωνος, V.
ἐν τ] ὁδ' οὖν. V.
πεντάκις] υἱόν. V.
P. 153. λετο] ὑπ' αὐτῷ κτ γλῶ, A.
P. 154. νοῦς] πάσχοντας κακῶς μᾶλλον ἢ ποιοῦντας, A.
P. 155. ὃ μεγάλῃ] Φλαμινίνου, A.

P. 156. Οὐ μὴν] ὑπὸ ῥύμης, A.
τοὺς ὀλκάδας] Corruptus locus. In cod. 5. non ſunt iſta verba κατέδυσεν, ἐκράτησε δὲ καὶ πεντηκοντα τέσσαρα, καὶ μάχην ἐπολέμησεν, & quod ſequitur ita legitur, τὸ δὲ δεύτερον τὴν ὑπατικῶν. In codice 11. deſunt illa verba; ſed pro τὸ δὲ legitur σέντον δὲ ut conjici poſſit particulam illam σεν, ultimam eſſe ſyllabam verb. ἐπολέμησεν.
τησε] τὸ ὑπατικὸν, A.
P. 158. λέμον] ἄρχοντος, A.
P. 159. ἀνέτρεψε] ἀποδειλιώσαντος, V.
λέμει] οἱ ἄλλης παρασκευῆς τῆς δέκα μυριάδων ἦσαν θερισμένοι καὶ παρεστῶτες τοῖς χρείαις V. οἷς ἄνευ τῆς παρασκευῆς, τὸ δέκα μυριάδες, &c. A.
Ib. καίτοι διδασκάλους, A.
P. 160. ρων] παραστρεφόμενον, V.
νους] καταχεάμενος. V.
τασημήναντος] ἔχειν.
P. 162. γοῦν] μᾶλλον ἀναπιδύει, A.
P. 164. Πλήρη] αὐτὴν Πλέθρον.
P. 165. ταχεῖαι] τὰς πύλας τούτοις, &c. A.
τοῖς ἄκροις] αὐτὸς δὲ Θρᾷκα, A.
P. 167. ἐμβάλλουσιν] ἄχρις οὗ. A.
γύων] ἑκατέρων, V.
P. 168. θυρεοῖς] προσιεμένους, A.
P. 169. σίδηρον] αἰχμῇ μὴ θίγειν, A.
P. 170. λην] Ταῤῥακινῶν, V. Μαῤῥουκινῶν, A.
P. 173. Σκηπίωνα] πᾶσι γὰρ ἀγαστὸς, A.
P. 174. εἶτ'] Ἰαληφῷ. V. Γαληψῷ, A.
πλεύσεν] ἐπ' αὐτοὺς. V.
P. 175. καθήγισε] πάντα, V.
P. 176. τὸ] χαλκοπώγονα, V.
Γναῖος] ναυαρχῶν, V. A.
P. 177. κελεύσας] Δημητρείῳ, V. A.
δία] πλάνης ἄπειρος. A.
P. 178. τραγίας] τραγίαις παρούσαις, V.
P. 179. τράγωνον] τεθῆναι, V.
P. 180. πει σπουδῆς] πραγμάτων, V.
P. 181. διαρπαγὴν] πόλεων, A.
διαθῆναι] ἀπὸ τοσ. V.
P. 182. δυνάμεων] ἐπερεώθει καὶ περεωθείς. V.
Ib. πρὸ θρυμβόν. V.
καιδεκήρους] ὡς καὶ πανηγυρίζειν ἔξωθεν καθάπερ εἴ τινα θριαμβικὴν θέαν πομπῆς. V. ὡς καὶ πανηγυρίζοντας ἔξωθεν, καθάπερ εἰς τινα θριαμβικὴν θέαν, πομπῆς προαπολαύειν τοὺς Ῥωμαίους, A.
P. 183. ἀπεψηφίζετο] ἄλλον δῆμον, V. A.
P. 183. χειν] μέχρις, V.
Ib. κατὰ τὸ, V.
P. 184. τοῦ πολεμίου βασιλέως, V. πολεμίου βασιλέως, A.
μᾶ] πρὸς ὑμᾶς τοὺς, A.
P. 185. κολοσσοῖς] ἀπεζεύγη. V.
Ib. τούτων ἔσχε θέαμα, V. τοῦτο ἔσχε θέαμα, A.
διακεκοσμημένα] τραχύτητι, V. A. al. τραχύτητι ἱστορίας. V. ſed leg. τραχύτητι τῆς τοσαύτας, V.
P. 186. σᾶ] αὐτοὺς vel τούτοις, V. A.
ἱερὸν] δεκατάλαντον διάλιθον, A. f. δεκατάλαντον.
λέως] ἤγετο, V.
P. 188. τὸ] ἡμερῶν πέντε, V.
πέντε] τεσσαρεσδεκαέτης, V.
P. 189. λαμπροῦ] παρούσης, A.
P. 190. Οὕτω] ἐξ ἀληθινοῦ καὶ γνησίου, V.
οἰκτεῖραι] οἰκτείρας, V. A.
ἱστοροῦσι] τοὺς πρὸς τὸ, V.
νων] προσεχόντως, V.
γορότα] τέθνηκε, V.
μὲν] λεπτουργόν, V.
Ταῖς] καταγράφουσι, V.
ὑπ'] ἄρτι, V.
P. 191. τὸ υἱὸν] Φιλόνεικος, A.
πασῶν] κατ' ἐξέτασιν, V.
P. 193. ἠπίως] φασὶ, V.
αὐτὸς] δεόμενος, V.

ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ.

PAg. 197. ὅγ'] ταμὸς φαῦλός τε, A. forte ἰταμός φαῦλός τε.
φερειν] ἀξίαν τὸ μὴ, V.
P. 198. Οἴδε] οἱ θάνον, A.
Ib. οὐ τὸ ζῆν. A.
P. 199. πολεμίων] πρὸς πάσας, V.
P. 201. ρις] κατὰ δόξαν, V.
ἀπ'] ἀναμείνασαν, V.
P. 202. πολλοῖς] ἀπηκατεῤῥύηκεν ἐσάπη. ἡσύχιος. V.
P. 203. νους] ὑπήκουν, V.
ἀποβεβληκόσι] Ἀρχίδαν, V.
P. 205. τε πρώτων] πρῶτος καὶ κατ' ἀλλήλους, V.
κα, καὶ] χρόνῳ, V.
πρὸς] αὐτοῖς μὲν. V.

P. 207. σίας] ἀπολεμήτων, vel ἀπολλομένων, V.
P. 208. εἶπον] καὶ κρύπτεσθαι, V.
P. 210. μάρχων] συνεξισαμένους, V.
ὑπήκουεν] αἰσθόμενοι, V.
ὥρμησαν] Λεοντίδας αὐτοῦ, A.
δὲ τούτου] συνεπλέκετο, V.
P. 212. ἀφεὶς] ὑποπτεύοντας, A.
P. 213. εἰπεῖν] τὴν Λακεδ. V.
P. 214. δειλιασάντων] πόλεμον τοῖς Σπαρτιάταις. A.
τῆς θαλάττης] ἀντεπελαμβάνοντο, V.
ςατικῶς] Λακεδαιμονίων ἔχοντας, A.
τροφιμέ(ν)ος] ὑπολαμβάνεις, V. A.
βῶν] Τάναγρα, V.
P. 215. Ὀρχομενίων] μοίρας, V.
P. 216. τὰ περὶ] συνοικοῦσι, V.
τις] ἐμπεπτωκαμεν, A.
μᾶλλον] εὐθὺς πᾶσαν ἐκ, V.
P. 217. ταν] γενομένων, V.
Ib. κατ' αὐτοὺς, A.
καὶ διεκθεῖν] διδομένην χαίρειν ἐάσας ὁ Πελοπίδας. A.
τοὺς] ἔθεον, V.
τοι τὰ] ἀντιπραττομένους, V.
P. 218. ἐρασῶν] παρ' ὁρμωμένων, V.
P. 220. ἐχρῆτο] διαλελυμένος κἂν, V.
λύ] μεμιγμένων οἱ τὴν φαυλοτέραν, A.
τοὺς] ἐμπίπτοντες, V.
λῶν] ἔργων ἐνιέντας, A.
P. 221. ῥάξασαν] τὰ σήματα, A.
φοις] προὔφαινον, V. A.
P. 222. τοῦ] Ἀγαμέμνονος, V.
καὶ τὸ] συμφρονήσας, V.
P. 223. τὸ] διδόντος, V.
κίνδυνος] καταλαμβάνειν, V.
νόμενος] συνέχεον, V.
P. 224. σώζεσθαι] καὶ ὥσπερ, V.
θῶσιν] καὶ γαλήνην, V.
λαμβάνειν] ἀποβλέπωσι, V.
P. 226. δὲ πρὸς] τοῦ χρόνῳ, V.
ρφνι] μὴ δύναται, A.
τοῦ] τέλος, V.
μία] ἀγομένης, V.
τὸ] περὶ νοῦν, V.
P. 227. ὕστερον] ἔχειν, V.
P. 229. ὧν] ἦγεν, A.
φόβον] ὥστε, A.
P. 230. φειδόμενος] τιμωρήσασαι, V.
τοῦ, καὶ] μέγεθος τοῦ ἤθους, A.
P. 231. τὸν Πελοπίδαν] ὑπεμπίπλατο, V.
μέως] ἀπέσειλεν, A.
Ib. κίνησίς τις, V.
τος] ἐπεψομένοις, V.
θηρίον] θηρίοις, V.
P. 232. πέμψας] κατ' αὐτὸν, V.
Ἔπληξ'] δοῦλον, V. A.
P. 233. καὶ Πέρσαις] ἐκ Βατάνων μάχης, V.
ὁ καὶ] κτείναντες, V.
P. 234. μάλιςα] παρεξεῦναι, V.
μήτε] κατὰ βασ. V.
P. 235. αὐτοὺς] καὶ τὰς καλ. V.
P. 236. τοὺς λόφους] τοῖς λόφοις, V.
P. 238. παρ'] παρεχώρησαν, V.
P. 240. χειρεῖν] ἐφ' ἡμέρας, V.
P. 241. αὐτὸν] πρᾳότερον ἴσως, A.

ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ.

P. 242. σικίας] Ἀρχίον, V.
σώματι] κἂν τούτῳ, V.
δ' ὑπ'] μαθήμασι, V.
P. 243. φερομένους] σέφανοι, V.
τάξεως] αἰγοῦραν, V.
P. 244. φίσαντο] ἀργυρᾷ λοιβεῖα, V.
οἱ δὲ] Ἰνσόμβρες, id eſt, Γαισάται, V. Ἴνσουβρες. A.
συνοισομένοις] συνοισομένους, V.
ρον] βαρβαρικὸν μὲν γὰρ οὐδὲν, A.
P. 245. Φουρίου] Φουρίου, V.
Ib. Ἰνσούβρας, A.
μένος] ἢ μάχην, A.
P. 246. πίωνα] καὶ ἱερατευτικοῖς, A.
τευματικοῖς] καὶ τὴν πατρίων, A.
τρίων] πόλεως ἔχων, A.
νεῖκε] καί τοι μικροῦ ὄντος, A.
P. 247. γενομένης] Γαισάται, A.
πεις] Ἰνσούβρους, A.
τοῦ] Βιρδόμαρος, A.
P. 248. μενον] Κλαςίδιον, V. A.
ταχὺ] ἀφικόμενος, V. A.
αὐτὸν] ὀλιγοςόν, A.
P. 249. συμβόλων] τοιοῦτον, V.
δαίνων] ἐναργύρῳ, A.
γύρῳ] καὶ πᾶσι. A.
Ib. ὥσπερ ἀςραπὴν διαφέρον σίλβουσαν, vel σιλβούσῃ, V.

ὅπλων]

ὅπλων] ὦ μεγάλα στρατηγῶν ϗ ἡγεμόνων ἔργα ϗ πράξεις, V.
ὁμοῦ] ἰδέα τε. A.
τρέπουσιν] τυχοῦσῃ, V.
δρυὸς] ἀκλεάνου, V. A.
ἀγῶνος] αἰῶνος, A.
ἐκ τούτου] Βιρδομάρου, A.
ἐκ τρίτα] τριακόσια, V.
τον, τ] ὀγδοήκοντα, V.
ἐπικρατεῖ] ὀπιμίων ὄντων, A.
οὕτως] ἀπὸ λιτρῶν, A.
P. 252. οὐκ] Κανούσιον, V.
χρῶντα] διαρκὴς, V.
γὸν] ἐπὶ τ Μάρκελλον ἀφεώρων τὸ θαῤῥαλέον, V.
P. 254. ἀλθὺς] ἢ κακοῦ σου, V.
Ib. ἧς ἐστι τιμή. A.
P. 255. ἀκοντιστὰς] βραχεῖαν, V.
P. 256. κὸν] διαφυλάξαντος, V.
μετὰ] Ῥωμαίοις, A.
P. 257. ἤσατο] πραγμάτων, V.
Ib. μηδενὸς, A.
P. 258. μάτων] ὑπερειδόντες, V. ὑπερειδόντες, A.
Ib. ἀνάλωτον, V. ἀλόγους vel ἀναλόγους, A.
κατασκευὰς] μεσωλάβους, Am. A.
P. 259. σώματι] βαναυσουργίας, A.
ἀρχὴν] ἀπίστως, V.
P. 260. ἐπὶ] ὧν οἱ μὲν αὐτῇ, A.
τοὺς γοῦν] ῥύμην, A.
Ib. ποιήσεσθαι, A.
P. 261. βραχέα] ϗ δοκοῦς οὐ μεγάλαι, A.
τυγχάνοντες] πληγαῖς, V. A.
Ib. μετὰ κεφαλῆς, A.
ϗ] ἐοίκεσαν. V.
Οὐ] ἀπέφηνεν, V.
τ] ὃς τ μὲν ναυσὶν ἡμῶν κιαθίζει ἐκ τ θαλάττης. τ ἐκ σαμβύκην ῥαπίζων, A.
P. 262. νοις] τότε τ πόλεως, A.
Ib. χρωμένων vel χρωμένους, V.
P. 263. ϗ λουτρὸν] γεωγραφικῶν, V.
ἐκ τὸ] Ἀκρίλλας, A.
λίας] Καρχηδονίοις, V.
P. 264. χομένων] παρατάττεσθαι, V.
Καὶ] φωτὶ διὰ, V.
οἷον] ὑπὸ, V.
P. 266. ὤτας] Ἔνναν, V. A.
πόλις] πόλις γοῦν, V.
P. 267. ληψιν] τὶς ἐκκλησία, A.
νῆς] δαιμονοῦντι, V.
μὲν] ἱκέτις, A.
P. 268. Μάρκελλος] ἡδονὴν, A.
Ib. διαποικίλας, V. A.
P. 269. Φαῦλον] ἄκομψον ὄντα, V. A.
Ib. φαύλων, A.
πράξεις] εἶχεν ὁ πρῶτος, A.
οὐδὲ] βαλάνταις, V.
μέρος] μέλος, A.
Ib. βία ϗ πολ. V.
τὰς] τυραννοῦσιν, V.
μετὰ] ἐφιέναι, A.
P. 272. τ] Συρακουσίοις, V.
τρίδος] συναποστῆναι, ἀποστῆναι, V.
ὥσπερ] ἀκμὴν, V.
βεν] Βούλβιον, V.
P. 273. παρέταξε] περὶ τ δίκης, V.
Ἀννίβαν] πολεμικοὺς, V.
περιπεσὼν] πλεῖον, V. A.
ϗ τ] ἐπειγουσῶν, A.
P. 274. τὰ δόξαντα] προστάττειν ϗ λέγειν, V.
τέλος] ἱδρυμένα, V.
P. 275. ἔβαλον] χρήσετό τις, V.
ἀλλ' ἀεὶ] ϗ τὸ θαῤῥεῖν, A.
θηρία] ἐνάγειν, V. ἐπάγειν, A.
P. 276. ρος ἐν] ἐν Σινοεύσῃ, V.
P. 277. ἦγον] τοῦ πολέμου, V.
φαγόντες] μετὰ κεφαλῆς, A.
P. 278. ἤδη] ὑπῆρχε.
Ἐπιζεφυρίους] Πετηλίαν, A.
P. 279. στρατοπεδεύσαντες] ἔδει μὲν, ἔδει οὖν, V. ἔδοξεν, A.
ραν] ἀρετῆς, V. A.
P. 281. μὲν οὖν] Οὐατόριον, V. Οὐετούριον, A.
P. 283. σαντες] Ὀρχομενίοις, V.
P. 284. ϗ μεγίστους] κρυφαῖον, V.
ἐχομένην] παραβαλεῖν, οἷς Πελ. V.
τὸ ἔργον] δεινὸς Ῥωμαίοις ἐνέκειτο, A.
δαιμόνιοι] ποτέ. V.
Ib. ἐνδοῦναι ἐκ τούτοις μὲν Πελοπίδα vel Δαω. V. A.
δίως] ἀμφισβητοῦντε, V. A.
P. 285. μένους] αἰδεῖσθαι ἐκ περὶ, &c. A.
νος, ϗ] μεταβαλὼν, V. A.
P. 286. μὸς] εἰ ἐκ θανεῖν, V. εἰ ἐκ θανεῖν χρεὼν, A.
γελλάνων] παραναλωθῆναι, V.
πατρίσι] πατράσι, V.

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ.

P. 288. δος] τ ἐκ δήμων, Bodl. 3.
λὰ τοῖς] deeſt γένους. Bodl. 3.

Pag. 289. δας] ἐν Διονύσῳ, V.
χορηγίας] πασικυκλίοις, Bodl. 3.
P. 290. καὶ Δάμων] καὶ Δαίμων. V.
Ib. τοῦ σωφρονεῖν. Bodl. 3.
πλεῖστον] λανθάνοντες, Bodl. 3.
λιτείας] τοῦ Νεοκλέους. V.
ἔνιοι] deeſt οὖν. Bodl. 3.
παντὶ] ἐχομένους καὶ παιδείας. Bodl. 3.
τὸ ἐπὶ] πάντας. Bodl. 3.
διᾶς] ὁ Κίος, & ſic poſtea. Bodl. 3.
P. 291. τῶν φίλων] ἰδών. V.
νῳ τοῦ] ἀξιῶν χαίρειν. Bodl. 3.
τῶν πολλῶν] ἔπρεπεν. Bodl. 3.
ἡγούμενος] τὸν δῆμον. Bodl. 3.
P. 292. τῆς ἐκκλησίας] Ἀθηναίοις. V.
περὶ] μεταβολῆς. V.
Οὐ] δοκεῖ. Bodl. 3.
P. 293. κρινομένῳ] συνηκέτευεν. V.
προςπηλακίσθην] προεπηλακίσθην. V.
P. 294. κατεσόμισε] ἐπεσόμισε. V.
Μαραθῶνα] τὸν δέκα. V. Bodl. 3. δέκα ἐστί. A.
σωτήριον] προθυμίαν. V.
στάσῳ] χάριν γὰρ ἔχων ἕκαστος ἤδη τὸν παρ' ἡμέραν. V.
λήλους] Λεοντίδος . . . . Ἀντιοχίδος. Bodl. 3.
P. 296. σιν] ἐνδελεχεστάτην. A.
ἐπιθυμοῦσι] ἐφ' ἡμῖν. V.
ρῳ] τύχῃ μεγάλῃ. Bodl. 3.
P. 297. Τῶδ' οὖν] τοῦ γ' οὖν. V.
ὕστερον] διαδιδόντος. V.
κάζειν] κατεσκευασμένος. Bodl. 3.
Ib. ἐστὶ πολύ. V. deſunt δὲ οὖν. Bodl. 3.
ἤχθετο] τῇ ὀνομασίᾳ. V. Ib. ἐχούσῃ. V.
αν] ὅτε δ' ἤρξαντο. V.
P. 298. ἐγγράψῃ] ἐγγράψειν. V. Ib. αὐτὸν. V.
οὐδὲν] ἐπιγράψαι. V.
P. 299. τωρ] τὴν νῆσον. Bodl. 3.
εἴληφεν] λέλειπται. Bodl. 3.
ταῦτα] κατὰ τοὺς νόμους. Bodl. 3.
P. 300. νύσῳ] καθιερωθῆναι. V.
περιστέψας] ἐπανιστέψας, περιστρέψας. V.
ἀποπειρώμενος] εἶναι καὶ τὸ. Bodl. 3.
P. 301. κατακλεισθεὶς] κατακλασθεὶς. Bodl. 3.
Ib. τρέψηται. V.
ὡρμημένους] ἀποτρέψεις. V.
τον] δοκιμώτατον. V.
ἄκοντα] περὶ τὸν. Bodl. 3.
P. 302. λθε] οὐθ' ὑπὸ γῆν. Bodl. 3.
χώρας] τῶν κατακεκαυμένων. V.

αὖθις] αὖθις Σαλαμῖνα. Bodl. 3.
να, τὸ] προεμένης. Bodl. 3.
δης] ἔφασαν. V.
P. 303. ναίων] ἥκειν. V.
δεὶς] διὰ τὸ. V.
ἐν γᾷ] ἐν τῇ. Bodl. 3. Ib. πεισμένοις. Bodl. 3.
P. 304. θόχρηστον] διαμαρτεῖν. V.
συνδιαπορεῦν] τῶν Ὑσιῶν. V. A.
ἀρχαῖος] deeſt πάνυ. Bodl. 3.
ἱερὸν] ταύτῃ δ'. V.
Ib. πυκνῷ καὶ συσκίῳ. Bodl. 3.
P. 305. Ἀθηναῖοι] Ἀθηναίοις ἐστὶ Τεγεάται. V. A.
P. 306. τὸ καιρὸν] ἀγνοουμένου. A. ἀγνοούμενον. Bodl. 3.
τούτων] τοῖς πρώτοις. V. Bodl. 3.
χον] οἱ καὶ ᾤχοντο. Bodl. 3.
Μετὰ] ὅς πλεῖστον. Bodl. 3.
P. 307. ἀρετῆς] προσαγωνίσασθαι. Bodl. 3.
Ὀλυμπιόδωρον] ὑπ' αὐτοῦ. V.
ους, καὶ] διασκευασαμένων. Bodl. 3.
P. 308. ἔκειρον] ἔκειρας. V.
ἐντυχὼν] προσελθεῖν. Bodl. 3.
νων] deeſt βασιλεὺς. Ib. ἥκω ἐστὶ κινδύνους. Bodl. 3.
P. 309. ναίων] πολυπράγμονα. V. Bodl. 3.
τὸ] αὖ ἔφασκε. Bodl. 3.
P. 310. ἀρχῆς] deeſt εὐθὺς & γενόμενος. Bodl. 3.
μεταστρατοπεδεῦσαι] ἔνυδρον. V. Bodl. 3.
P. 311. μὲν τοὺς] ἀπόντας. V.
γὰρ] ἐκλελειπότες. V.
βαρβάρων] γινομένης. V.
P. 312. ἕκαστον] ἀπὸ τὸ. V.
μηδένα] ἀμυνομένοις. V.
Σπάρτῃ] Λυδίων. V. & ſupra.
P. 313. τὸν] ὁ μάντις ἔφραζε. V.
σόντες] ἔξωθεν. V.
στα] τὸν κοπίσι. Bodl. 3.
Λακεδαιμονίους] κραυγὴ προσέπιπτε. Bodl. 3.
τάχος] προχωροῦσιν. Bodl. 3.
P. 314. οἱ] διάπυστος. V.
τινὰ] καταστῆναι. V. Ib. ἀπεῖναι. Bodl. 3.
σίους] ἐπιφανέντας αὐτοῖς. Bodl. 3.
P. 315. σον οἱ] τριακοσίοις. Bodl. 3.
Πέρσας] ἐλάθερον. A. Bodl. 3.
P. 316. ὡς] οὐδετέρᾳ. V.
μετὰ] ἀρέσαντα θαυμαστὸν. Bodl. 3.
ὀγδοήκοντα] ᾠκοδόμησαν. Bodl. 3.
P. 317. μετὰ] μεμιγμένον. V.
ἐναύσασθαι] ἐστὶ καθαρὸν. V.
θε, τὸ] κατανύσας. V.
τας, καὶ] ἀγάμενοι. V.

Εὐ-

Εὐχίδας] deeſt τᾶδ'. Bodl. 3.
τίς] deeſt μὲν. Bodl. 3.
P. 318. τρόπον] περὶ τοῖς. V.
οὐδενὸς] θέμις ἐστι. V. Ib. προσψαύσασθαι. Bodl. 3.
ἀποθανόντας] αἱμακουρίαν. A.
P. 319. Ἐπεὶ] deſunt ὁ Ἀριστείδης. Bodl. 3.
ἀκοῦσαι] Ἀριστείδη τοῦ Θεμιστοκλέους. V.
πράξεως] ἀλυσιτελεστέραν. Bodl. 3.
μῷ] πιστὸς ἀνήρ. Bodl. 3.
P. 320. λιτεία] παρεχόμενος. V.
βουλομένου] βουληθέντος. V.
νομένου] τότε ἀναγκαῖον. V.
λοὺς] Οὐλιάδιν. Bodl. 3.
ναῶν] τὴν ἰδίαν πατρίδα. Bodl. 3.
P. 321. Σπάρτης] διὰ τὰ μεγέθη. Bodl. 3.
νοῦντας] ἔθνεσιν. V.
προστάδους] ἐπισκεψαμένῳ. V.
τῷ] deeſt δὲ. Bodl. 3.
P. 322. λοῦς] εἰς τὸν δῆμον ὡς. Bodl. 3.
πρὸς] δεομένης. Bodl. 3.
χρήματα] βουλομένων. V. A.
P. 323. πανίζειν] ἀνεψιὸν ὄντα. Bodl. 3.
εὖ τε] εὖ γε. V.
P. 324. Τελευτῆσαι] εἰσπλεύσαντα. V.
ἔπραττε] ἔχοντα. V. A. Bodl. 3.
P. 325. νεὼν] παρέσχηκεν. Bodl. 3.
Δημήτριος] ὁ Φαληρεὺς. Bodl. 3.
P. 326. Λυσίμαχον] ἰακχεῖον. Bodl. 3.
αὐτὸς] deeſt φησὶν. Bodl. 3.
Ib. ἀντὶ τριοβόλου δραχμὴν. V.
καν] τῆς φιλανθρωπίας. Bodl. 3.

ΜΑΡΚΟΣ ΚΑΤΩΝ.

DEeſt ΜΑΡΚΟΣ in titulo. Bodl. 3.
P. 327. τοῦ δήμου] τοῦ δημοσίου. A.
Ib. deeſt μὲν. Bodl. 3.
ὕστερον] τὸν Κάτον. A.
P. 328. ποιήσας] γραμμάτιον. Bodl. 3.
καλῶν] ἀναγκαίων. A.
P. 329. τῆς στρατείας] τῆς ἰσχύος. V. A.
Ἦν] Μανίου. V. A.
δεῖπνον] μέντοι χρυσίον. A.
P. 330. ψυχῇ] καὶ τῷ σώματι. V.
θης] deeſt ἑλληνικῶς. Bodl. 3.
γαγεῖν] Βαλλέριος. Bodl. 3.
Κάτωνος] πυνθανομένων. V.
P. 331. φάμενος] φάσκων. V. Ib. εἰς. V.
μενος] ὀφείλει. Bodl. 3.
των ἐκ] φθοράν τε. A.
P. 332. φίλοις] διαίτης. V.
δεῖπνον] ἀτελὲς. V.
ἀήττητον] deſunt καὶ πολιόν. Bodl. 3.
P. 333. ἐλαύνειν] ἀτενοῦς. Bodl. 3.
P. 334. νέμεσθαι] ἀφεθεισῶν μίαν. Bodl. 3.
στὰ] οἷς Ὀλύμπια. V.
μασιν] τοῖς ψυχὴν. A.
οὖν] μήτοι γε. Bodl. 3.
τεις, καὶ] περὶ τάς. V.
τοῖς πιπράσκουσι] γεγυμνασμένοις. Bodl. 3.
P. 335. Τῆς] οἶμαι ὅτι ὅστις. V. οἶμαι ὅτι. Bodl. 3.
τοιαύτην] ἰδίαν. V.
ἀποφθεγματικὸς] deeſt ἀγωνιστικὸς. Bodl. 3.
Ib. τοῦ Σωκράτους. Bodl. 3.
ἰδιώτην] ἔνδοθεν ἀηδῆς. Bodl. 3.
καρδίαν] οἶδ' ὅτι. V.
P. 336. ἰδέας] Ῥητορικῶν. Bodl. 3.
πολιτ.] τῆς πολιτείας. Bodl. 3.
P. 337. νος] εἰ μηδέν. V.
νέναι] πολλάκις ἄρχειν. Bodl. 3.
πολλοῦ] πολλοὺς τὸ ἄρχειν. V. πολλάκις τοὺς ἄρχειν. A. πολλοῦ. Bodl. 3.
πρὸς] Μάνιον. V. A. Bodl. 3.
εἰς Ῥώμην] ὑπεδέξατο. Bodl. 3.
P. 338. Τῶν δὲ] τῶν τε. Bodl. 3.
χεν] εἶπε. Bodl. 3.
ἔχοντες] deeſt εἶπεν. Bodl. 3.
P. 339. ρον] ὁ κιρνᾶς. A.
δὲ καὶ] γένος. V. εἶδος. A.
P. 340. λαμπρῶς] Βαίλτιος. V. Βαιτίου. Bodl. 3.
χρυσίον] ὀλίγον. V. Bodl. 3.
στρατείας] Πάκκιος. V.
P. 341. οἷς] κατειρωνευόμενον. V.
συγκλήτου] τῆς συγκλήτου. Bodl. 3.
P. 342. βούων] Μάρκῳ δ' Ἀτιλίῳ. V.
τίαν] οὐδέν. V.
ὁ Μάνιος] ὁ Μέκος. V.
Φλαμίνιος] Φλαμινῖνος. A.
γέγραπτ.] Αἰγινεῖς. V.
γελῶν] deeſt γοῦν. Bodl. 3.
P. 343. μεινε] φησὶ. A.
Ἐπεὶ] ἐμφράξας. V.
καὶ τοῖς] προσβαλών. Bodl. 3.
χίσματα] καθῆκε. V. Ib. ἐκκεκλεικέναι. V.
περιέλησιν] περιήλυσιν. Bodl. 3.
ρει] νυκτὶ βαθείᾳ. Bodl. 3.
γοις] deeſt πολλά. Bodl. 3.

ἀν] προάγοντες. V.
P. 344. ἢ διέλαμπεν] φθογγῆ. V.
σιν ἡμᾶς] ἅρπαγμα δή. V.
τες] ταῦτα τ'. Bodl. 3.
γοντες] κατεπίμπλασαν ἅπαντας. V.
P. 345. μαίους] ἀμηχάνους τ. Bodl. 3.
βαθέων] ἀποτόμων. A. Bodl. 3.
Κάτων] ἐπέμποντο. V.
ἠγωνισμένων] εὐτυχῶν. Bodl. 3.
P. 346. ἠτιμηκότι] ἠτιμωκότι. V.
νων] Σερουΐου. V.
P. 347. ἐυφυῆ] deeſt ἁπάσης. Bodl. 3.
ἤθη] οὔτε γάμον. Bodl. 3.
οὗτοι] τῶν ὁσιῶν. A.
P. 348. καὶ χαλεπὴν] συμφορήσαντες. Bodl. 3.
ὁρῶν] ὁρᾷν. A.
αὐτῷ] ἀδελφῷ. Bodl. 3.
P. 349. ἔχοντα] περιστῆναι. V.
ἐπεχείρει] εἰς ὁρισμόν. V. Ib. προσκαλουμένους. Bodl. 3.
P. 350. ἔσχε] παρελθεῖν. Bodl. 3.
οἱ] Σκιπίωνι τεθνηκότι. V.
ἔβαλλεν] ἀποτιμᾶσθαι. V.
τρεῖς] deeſt πρός. Bodl. 3.
μόσιον] ἀπαγορεύωσιν. V.
P. 351. οις] φησίν. Bodl. 3.
παρ'] εἰ μὴ οὐ. V.
μων] καὶ τοῖς περὶ τούτοις. V.
οὐδενὶ] ἐπεισόδιος. Bodl. 3.
μάς] μισθός. Bodl. 3.
P. 352. παρέβαλε] προσηγορεύθη. V.
τῷ ναῷ] τ ὑπατείας. Bodl. 3.
μαίων] τὸ χεῖρον. V.
P. 354. τάδ' αἴσχιστα] τά δ' αἰσχρά. Bodl. 3.
συλλουεῖσθαι] συμβουλεύεσθαι. V.
Κάτωνι] πράττοντι. V.
P. 355. πάνισιν] deeſt ἔτι. Bodl. 3.
ἀλλήλους] deeſt αὐτῶν. Bodl. 3.
P. 356. σκειν] συντονώτερον. Bodl. 3.
Ἤδη] ἧκον. V.
P. 357. τοὺς] ἵεντο. V.
δ' ἡ] ἡ δύναμις. Bodl. 3.
ἀποδέουσα] ἐπιλαμβανομένη. V.
ματην] ἤχησε καὶ ἐνέπλησε. V.
ῥέοντος] ῥέον. Bodl. 3.
διοπομπήσασθαι] πρὸς τ. V.
P. 358. πολίτας] Σωκράτους. V.
δυσφημίαν] τοῖς πράγμασιν. Bodl. 3.
P. 359. αἰτη] ὑγιανεῖς. V.

δόξαντος] ἐμβλέψας δέ πως. V.
τὸ] μὴ μέλλειν. V.
P. 360. ὁρῶν] ὁρῶν τ Κάτωνα. V.
μητρυιὰν] ἐπάγεται. V. Bodl. 3.
κηδεστὴν] deeſt τά. Bodl. 3.
παῖς] Σαλωνίνον. A. & infra.
P. 361. λιτείαν] πεδιαῖς. Bodl. 3.
περὶ] ἐργασίαν. V.
συνδιῆγεν] μόνον. V.
P. 362. γεγονέναι] τὸ τέλος. V.
μοῦντας] ἀλλήλους. Bodl. 3.
ανοίας] ἀπαρύσασθαι. Bodl. 3.
πολέμων] πολεμεῖν. Bodl. 3.
P. 363. περ] εἰσκεῖσθαι. Bodl. 3.
καὶ σφαλλομένῳ] πάλιν ἀεί. V.
Ib. deeſt καὶ ante νήφουσαν. Bodl. 3.
P. 364. ταύτην] μὲν οὖν deſunt. Bodl. 3.
P. 365. Γεγραμμένων] ἀξίως αὐτῶν. V.
τούτου] ὅλῳ βίῳ. V.
θήνων] θηναίων. Bodl. 3.
κοσίων] κοσιομεδίμνων. A.
μη] Ἀτιλίων. A.
P. 366. γοῦ] γοῦ ἡμιταλάντων. A.
λιτείας] Σερβίους. V.
τίους] deſunt a προτείων ad Κάτων. Bodl. 3.
ἣν] δεύτερος. V. Bodl. 3. & infra.
P. 367. περὶ] τὰ ἢ περὶ τ. V.
Ὅτι] κατὰ τὸ τελειότερον. V.
τὰ δημόσια] ἐυθενούντων. V. A.
P. 368. ας ἑτέροις] συνταξάμενος. V.
τῇ] διέβαλεν. Bodl. 3.
Οὐδ'] ἤπερ. V.
Ἀλλὰ] ἀλλ' οἶμαι. V.
ἢ καὶ] ἀκηδήσας. V.
P. 369. Ἢ] ἔχειν. V. Ib. μὲν οὐδαμοῦ. V.
ας] φιλόφρονι. V.
οὐχ ὁ] τῷ μηθενός. Bodl. 3.
μὴ δεῖται] μήδεται. A.
γίᾳ] κωλύων. Bodl. 3.
P. 370. Ἐπαμεινώνδας] ἐνέλιπε. V.
δι' αὐτοῦ] τοσαῦτα. Bodl. 3.
Στρατηγίαι] στρατηγίας ἢ αἱ μὲν. V.
προσέθηκαν] καὶ τὰ πρῶτα. V.
ἐλείπετο] χρημάτων ἁπάντων αὐτὸν τίθεσθαι. V.
P. 371. πὸν] ἀπήλλακται. V.
των, καὶ] θυρσοφορῶν. V.
το τ] ἐν ἧ. V.
φροσύνην] ἄθικτον. V. A. Bodl. 3.
P. 372. θη] ῥᾷστα πᾶσιν. V.

ΦΙΛΟΠΟΙΜΗΝ.

P. 373. Κάσανδρος] Κλέανδρος. V. A.
P. 374. μύδιον] προδρόμων. A.
P. 375. στρατιωτικῆς] κατὰ τοῦτο. V.
συνήθους] κατὰ μεταβ. V.
Ib. τοῦ ἐστι. V.
ἔμπειρα] ἐν πείρᾳ]. V.
Ib. ἀνωμαλίας, προσῆκον εἶναι, μάλιστα φέρω. V.
P. 377. λιᾶς] περαίνοιντο. A.
καὶ μελέτην] συγκλίνας. V.
στελλομένης] κατ' αὐτόν. V.
Φιλοποίμην] οὐκ ἴσχυσεν. V.
P. 378. φοινικὶς] διατεταμένη. V.
P. 379. ἅψασθαι] ἀπὸ θυμοῦ. V.
φιλοτιμίας] κατὰ τὸν ἀγῶνα. V.
P. 380. ματα] κατὰ τό. V.
P. 381. ἀλλήλους] μέλλοι ἐν. V.
τοῖς] πρός τε. V. A.
Ib. ἀποστροφάς. A.
ραπασμοὺς] καὶ περισπασμοὺς καὶ κλίσεις. V.
καταβάλλει] Δημόφαντον. V.
P. 382. τείνειν] πλεῖον. V.
ἐπαύσαντο] προστασίαις. V.
Ἀχαιοῖς] εὐτελέσι. V.
μίοις] εἰς πεῖραν. V.
ῥᾳδίως] διδάξας. V.
P. 383. πολυτελείας] κατεκόσμησεν. V.
καθ' ἡμέραν] κωλύσαντας. A.
μὲν] κόλων. V.
P. 384. πρότητα] τοῦ βουλομένου. V.
ἐξέπεσε] παρήλασε. A.
P. 385. γοντας] ποιῆσαι.
διαβῆναι] διαφυγῆναι. V.
ρωθεν] καταβαλών. V.
P. 386. λαμβανόντων] τὸ θαῤῥεῖν. V.
Παρὰ] περὶ ἐστι. V.
δὴ καὶ] αἰσθανομένη. A.
P. 387. πλησίον] Ὄναβις. V. ſic ſemper.
P. 388. λῆς] κλῆμα. V.
ποτὲ] ῥηθέντι. V.
ξενοῦν] Ἀρισταῖον. V.
P. 389. τοῦ μὴ] ἄπρακτον. A.
πρὸς] κατὰ τό. V.
ρωσεν] κατὰ ταῦτα. V.
P. 390. οὐ] ἐκβιάσας. V.
κῆς] καὶ κατὰ τά. V.
P. 391. δυόμενοι] προσεβάλοντο. V.
P. 392. θεν] οὐδαμοῦ. V.
ειν] κατὰ τοῦ. V.
τι καὶ] ἀκοῦσαι. V.
P. 393. χιλίων] ἀπειθοῦντας. A.
πατρίου] πατρίας. V.
Φρονήσαντας] φρονήσοντας. A.
P. 394. σωσι] τοῦτ' αὐτό. V.
P. 395. προσκεκρουκὼς] μοχθηρίαν. V.
P. 397. ἄπιστον] φιλανθρώπως. V.
P. 399. ὅσοις] ὅσοις, ante ἐστι. V.
σανίσαι] ἐπ' αἰτίαις. V.

T. ΚΟΙΝΤΙΟΣ ΦΛΑΜΙΝΙΟΣ.

P. 401. Ὅν ἐστι] Φλαμινῖνος. V. A.
ὀξὺς] ὁμοίως. A.
περιέπειν] περιέπειν ἀεὶ καί. V.
P. 402. πόλεις] Νάρνειάν τε. V. A.
περὶ] Μάνιον. A.
Σέξτου] Αἰμιλίαν. V.
P. 403. νος ἐστι] Λούκιον. V.
P. 405. χοντο] Μαχάτα. V.
πιστεύσας] ἄγοντα. V.
πρὸς] κατὰ τοῦ. V.
P. 407. πλασαν] κατ' αὐτόν. V.
Ib. ὡς ἐστι. V.
P. 409. ἀρχομένης] ἀρχομένων. V.
P. 410. σιν] ἐπιγνοὺς. V.
μαχομένων] πᾶν τὸ ὅλον τοῖς παραλλήλοις. A.
P. 411. προτέρους] ὑπὸ τὴν. V.
Ἄκλωστοι] ἐπὶ νώτῳ. V.
Ἠμαθίη] ἐκεῖνο. V.
P. 413. τὸ γυμνικὸν] διὰ χρόνου. A.
P. 414. νομένης] ἐγεγόνει. V.
ται ἐστι] ῥύμη. V.
P. 415. σους] Ἰούλιος. V.
Τίτος] ὁ Τίτος. V.
P. 416. Ζηνὸς] κραιπνᾶσι V.
Κοῦροι] ἰώς. V.
P. 417. Ἑλλήνων] τέξας. V.
Ὁ ἐστι] τὸ κατ' Ἄναβιν. V.
τέλει] παραχὼν. V. παρόν. A.
νος] ὃν ἔντε. V. A.
P. 418. θρέψεν] πόλεων στρατηγόν. A.
τιατην] κατὰ τιμήν. V.
P. 419. ὀλίγον] εἰ περὶ Τουδιτανόν. A.
δόξαν] καὶ πρόφασιν διδόντων Μάλιον Αἰκίλιον. V.
P. 420. των καὶ] Ἀπερσαντίων. A.

P. 421. Πίσιν] μετ᾽ ἀλκοτάταν. V. μεγαλαλκεστάταν ὅρκους. A.
P. 422. μεμφόμενων] παρ᾽ Ἀντιόχῳ. V.
πεζεταίρους] πεζαιτέρους. V.
P. 423. τοῦ δημάρχου] Κολέωνος, ὅς. A.
νος, καὶ] περιέγραψε. V.
P. 425. ταιαύτη] τὸ περὶ Ἀν. V. τὰ περί. A.
τυχόντος] φεύγων. V.
χρησμοῦ] τὸ τοῦ Ἀννίβα. V.
σόμενος] καὶ κατ᾽ αὐτούς. V.
P. 426. δι᾽ αὐτοῦ ἱμάντιον. A.
P. 427. ξιώσατο] οὐδ᾽ ἐφ᾽ ὕβρισεν. V. f. ὕβρισιν.
P. 428. ρίου] καὶ βίος συνήθης, καὶ βίος ἦν συνήθης, καὶ βίος καὶ συνήθης. V.
P. 430. χων] τό τε καθ᾽ Ἑλ. V.
P. 431. ἰδιώτην] ἰδιώτης μετὰ γὰρ ὢν Ὄναβιν. V.

ΠΥΡΡΟΣ.

P. 432. αὐτοῦ] ἐπικαλουμένας. V.
νάμει] Θαῤῥύπαν. V.
ὀνομαστὸν] Θαῤῥύπου. V.
P. 433. Ἀρύβα] Τρῳάδος. V.
φθίας] Τρῳάς. V.
P. 434. πρὸς] Γλαυκίωνα. V.
Γλαυκίου] ἐχόμενος. V.
P. 435. ὀδόντας] συνεχὲς εἶχεν. V.
θεῖν] ἢ θύων. V.
P. 438. μένον] φθάσαι. V. A.
τα ἐν] τέχνης, ἅμα καὶ βίας. V.
P. 439. ἐπεσόλην] οὐδὲ γάρ. V.
P. 440. νος] τῶν προσμάχων. V.
P. 441. Μακεδόνας] ὅσον. V.
Ib. θαυμαστῆς. V.
τὴν ἄλλων] τῶν μετὰ ἄλλων. V.
λας] ἔν τινι τόπῳ. V.
P. 442. τας, εἶτα] ἀποκρινάμενων. V.
ἑνὸς] ἂν ἔτι. V.
τέρα] Βαρδυλλίς. V.
τοῦτο] ἐπὶ τοῦτο. V.
P. 444. τοῦ ἄνω] ἐκβαλὼν. V.
βοηθεῖν] ἐπιβάντα. A.
Ib. Νησαῖον. V.
P. 446. ἐγκλημάτων] νέμησιν. A.
Δημητρίῳ] πρὸς Δημητρίῳ. V.
P. 447. ἀπιστίας] νομίζοντας. A.
P. 448. βίας] τῶν πολεμοποιῶν. V. A.
σης, οἱ] ἐκράτουν. V.
P. 449. εἰς λόγους] ἐπηγάγετο τοιοῦσδε. V.
P. 450. αν] ἄρξειν. V.
P. 451. δὴ τῶν] δὴ τῶν λόγου. V.
P. 452. ἀγαγόντος] ἀπάντησιν. V.
P. 453. τέρα] προϊόντος. V.
P. 454. πρὸς ἀγῶνι] ἀμυνομένους. V.
P. 455. ὅπλων] γεγονυῖα. V.
νων τῶν] ἢ ζόος. V.
P. 456. Φαβρίκιον] Ἀλβίκον. V.
οὖν ὁ] δῶρα παισὶν. A.
P. 458. δρος] πράγμασιν. V.
P. 459. λογουμένοις] ἐγίνετο. V.
χθὲς] ἐνίκησεν. V.
περί] τὸ μετὰ τέλος. A.
P. 460. ἀποικίζοντες] ἀποικίζοντος. V.
εἶπε] μέλει. V.
ἡμᾶς] οὕτω δὴ καί. V.
αὐτὸν] οὐδέ σοι. V.
P. 461. καὶ Κόϊντος] Κωύτος. V.
εὐτυχὴς] ἐντυχής. V.
P. 462. ἢ μέχρι] μαχεσαμένοις. V.
P. 463. ἐκ πηγῆς] ἐκ γῆς. V.
νοῖς] ψυχήν. V.
νομίζων] ὑπαρχουσῶν ἀπολ. A.
P. 464. ἐφ᾽ οἷς] εὐθὺς. V.
Ib. προϊέμενον. V.
πλείστους] ἐσώρευσε. V.
P. 465. τοῖς] φόρους. V.
αἷς ἀπ᾽] πολλὰς πληρωμάτων ἐπιδεεῖς, ἤγειρεν ἐρετᾶς. V.
συνεχώρουν] Θόνωνα. V.
P. 466. σατο] τὰ τῶν πραγμάτων. A.
στάσεις] ἐφ᾽ ἑαυτόν. A.
λαίσραν] ἐγένετο. V.
P. 467. γὰρ αὐτὸς] ἱδρυμένην. V.
P. 469. ναι] καὶ δι᾽ ἔρωτα. A.
κεδόνων] θορύβου. V. A.
P. 470. τοὺς] οὕτω. V.
P. 471. ρας] τοῦτο μετὰ ἐν ἦν. V.
τοὺς] Χιλωνίδα. V. & infra.
μα] Μανδροκλείδας. V.
Ib. οὐδέ ος μὴ πάθωμεν. A.
μὴ πάθωμεν] πεῦ καρπῶν, ἔστε καὶ σεῦ κάῤῥων ἄλλος. V. ἔστε καὶ τοῦ κάῤῥων, Guilielmus Sirletus Cardinalis. A.
P. 472. τὸ αἰφνίδιον] Γοργονίοις, V.
αὐτὰς] ἀπολομένης. V.
πράττειν] ἱμαντίοις. A.
P. 473. ἀξίως] Χιλωνίς. V.
ἐσχάτοις] ὠθουμένοις. V.

ἀλλη-

ἀλλήλων] περὶ τὰς ἀμ, V.
P. 474. τὴν. ἐδόκει] ὑπ' ἀετοῦ, A.
P. 475. τε Φωκέα] Φωκέαν, V.
P. 476. εὐτυχίας] ἐπ' ἄλλα, A.
μένων] πλεραῖος, V.
P. 477. ἀφεὶς] ἐπὶ τὸ ἔργον, A.
P. 478. γεών] Ἀπόλλωνος, A.
P. 479. ἐν τοῖς] ὀχετοῖς, V.
τὴν ἡμέραν] ἴδη δὲ διαλάμποντος, A.
ἰδὼν] ἀλλήλους, V.
αὐτὸν] Λυκείῳ, A.
P. 480. Πρὸς] πρὸς μηδὲν, A.
Ib. ὧν ἤλπιζεν, A.
προεισεληλυθότων] τὴν ἐπιβάτην, V. A.
P. 481. ὀλίγαι] ἐναπολαμβανομένους, V.
Ib. προσκειμένων, V.
δὲ τῇ] σπονδύλων, V.
P. 482. μὲν, εἶπεν] πρότερον, A.

ΓΑΙΟΣ ΜΑΡΙΟΣ.

PAG. 486. ρον, καὶ] διεφθαρμένους, V.
εἶπεν] εὐφυής, V.
P. 488. ριαν] Μάριον καὶ Γάϊον, V.
πρῶτος] πρῶτον, A.
τυχόντας] κατὰ γένος, V.
V. 489. ριος] χαλεποῖς, A.
ἀμορφίαν] πρὸς ἰατρῷ, V.
P. 490. τὴν] πόνων, A.
τόμενος] ὡς τοὺς, V. A.
P. 491. ὅτε] τότε τῶν ἐπὶ τεκτόνων, V. τότε τῶν τῶν τεκτόνων, A.
Μέτελλος] διανοεῖν, V.
κεν] αὐτὴν, V.
P. 492. κλείνειν] Ἰουγέρθαν, V.
P. 493. τὴν] χαριζόμενος, V.
P. 494 πρὸς Βόκχῳ] ἐπὶ στρατείας, V.
κὰς] κατιόντας, V.
P. 495. ὥσπερ] εἴκαζον τὰ Γερμ, V.
πρὸς] καὶ τὴν Μαιῶτιν, V.
Σκυθίας] οὖ τὰ γένη, V.
Ib. τὰ γένη μεμῖχθαι, A.
P. 496. τοις] οἰκοῦν, V.
χει τὴν] ὕψος, V.
Ib. ὃ δοκεῖ μέγα λαμβάνων, A.
βραχύτητι] βραδύτητι, A.
ἀλλὰ] φθειρομένων, V.
γῆς] διαπορθήσωσι V.
P. 498. τῇ] αἰδούμενος, V.

λυ τῇ] Μανίου, V.
P. 499. εἰς τὴν] ἀγγελθὲν, V,
P. 500. Σατορνῖνος] ἀπεκάλει, V.
μῶ] συνῆγον, V.
P. 501. λεπτὴν] καὶ ἐπίπονον, V. ἐπίπονον καὶ βραδύπορον, A.
πάρδον] Λαμπρύωνες, V. & infra.
ραν] φθόγγον τε, V.
χε, καὶ] περιπίπτοντας, V.
P. 502. ἀναμένει] Ἰταλίας, V. A.
ἡμᾶς] ἐπιδειξάμενος, V.
P. 503. τὸ δρᾶμα] εἴτε οὖν πεπεισμένος, V.
γύπας] Μύδιος, ὁ Μύρδιος, V.
πρὸ τῶν] κατορχωμάτων, A.
περιῆψαν] γνωριζόμενοι, A.
P. 504. ἡ Θεὸς] αὐτοκρατόρων, V.
μον] προσιεμένοις, προσιεμένης, V.
νίκιον] Βατάκην, V.
πρὸς λόγῳ] λυθήκης, V.
P. 505. τε χρώμενος] προβαλλόμενος, V.
Σεξτιλίοις] Σεξτίοις, V.
τοπέδῳ] ἰσχυρὸν, V.
κἀκεῖνος] ὀχυρώτερον, V.
λουτρον] ἐλύοντο, V.
P. 506. ζοντο] καθ' ἑαυτοὺς. ἑαυτοῖς. V.
τες] συμβαλλόμενοι, V.
P. 507. Ἐπεὶ] ἀνεχώρουν, V.
τινα] προσδεχόμενον, V.
P. 508. λω τὴν] καὶ δρᾶν, V.
ἐκθλιβόμενοι] πρὸς, V.
P. 509. Μασσαλιῶτας] Μασσαμιήτας, V.
ἐνδύσης] ἐν δίσσης, ἐν δύσης, V.
πρὸς] πιαίνεσθαί πως, A.
Ib. τὸ τοιοῦτο, V.
P. 510. τὴν] στεφάνῳ, V.
P. 511. σώμασιν] ἀφιέντες αὐτοὺς, V.
ζεύγματα] ἀφιέντες, V.
ραν] Ἀντισῶνος, V.
P. 512. Ἐπὶ] Ῥώμην, V.
πόλεως] προτέροις, V.
δευτέροις] ὑποτισομένη, A.
τες] ἱκανῶς, V.
λαβόντες] μὴ συνέντες, V.
P. 513. παρέλκεσθαι] ἐχόμενον, V.
περὶ] Κερβέλλας, V.
P. 514. γένοιτο] τῶν ἀγόνων, V.
χάσμασι] προσώποις, V.
δὲ λευκοῖς] διὰ βόλια, V.
P. 515. τα λέγεται] εἰ μὴ νίκη γέγονε γενομ, V.

 νοι]

νοι] λέγεται, V. A.
P. 516. ἀλύσεσι] ἀλλήλοις, V.
Ib. ἀναδεδεμένοις, ἀναδεδεγμένοις, V.
δαι] τοῖς δὲ τοῖς σκευ. V.
P. 517. σης] παρορμιστὴν, V.
σύμπαν] ἀξίωμα, V.
Κελτικοῦ] ἀπεγνωσμένοις, V.
Πέμπτην] πρώτης, V. A.
το θεραπείαις] θεραπείας, V.
ὑπὸ] περὶ τὰς μάχας ἀνέκπληκτον, V.
P. 518. ἀξίωμα] ἐν δὲ τῇ πόλει, V.
νος] καταμιγνύειν, V.
φησὶν] τὰς φυλακὰς, V.
περὶ] στρατείας λαβεῖν, V.
P. 519. τοῖς περὶ] Καισωνίου, V. Νωνίου, A.
παραποφαίνεσθαι] καθάπερ, V.
P. 521. νεῖκεν] καταληφθέντας, V.
P. 522. τοῦ] ἐνδεῖν, V.
λίτουτος] τοῖς πολεμίοις, V.
βαδίζοντας] τοῦ μὴ πλείονας ἄλλων, V.
P. 523. δυνατῶν] ἀρχῆς πολιτείαν, V.
P. 524. ρηκὸς] περὶ Μησίους, V. Μισηνοὺς, A.
P. 525. μένος] κοῦφος, V.
μίαν] ἐπεγκάλει, A.
P. 526. ἠξίουν] ἀπραξίας, V. A.
νοὺς τὸ] ἦσαν δὲ τρισμυρίων καὶ πεντακισχιλίων, V.
τους ὄντος] ἐπαύλεων, V.

P. 527. τάπασι] ἔλαθεν, V.
λεμία] φοβερὸν δὲ μὴ περιπεσεῖν δι' ἔνδειαν, A.
P. 528. ἐψεῦσθαι] ὃς τρία, A.
τρία] ἐν δ' ἀλεγίζει, A.
P. 529. τες ὅμως] ὁμοίως, V.
P. 530. βης] Γεβίνιος, V.
γέροντος] κατακρύβοντος, V.
P. 531. Μαρίῳ] τολμηρῶς καὶ γεγηθ, V.
P. 532. φανῆναι] παλισκίου, V.
P. 533. ἀνέθηκεν] ἐμβὰς, V.
ἀπαγορεύει] Λιβύης μὴ, V.
P. 535. νας ἐκ] δύναμιν αὖθις ἐπ', V.
Ib. διεπολέμει, V.
δομήκοντα] ἀπῄει, V.
P. 536. τῷ δὲ] τοῦ φοβεροῦ, V.
μὲν γὰρ] σιτηγὰ, V.
τησε] παλίους, V.
να καὶ] κελεύοντος, V.
P. 537. περ] διαφυλάξας, V.
παρὰ] εἶναι λέγων καὶ, V.
P. 538. τοντες] τῶν ἄλλων, V.
πασιν οἱ] περὶ σφᾶς αὐτοὺς, V.
P. 540. Λουκῖνον] Λικίνιον, A.
P. 541. Πείσων] ἀνὴρ τιμητικὸς, V.
φίλων] τὸ καθ' ἑαυτὸν, V.
P. 542. σαν, εἰς] παρατροπὴν, V.
P. 543. δύναται] ἡμέρᾳ ἑπτακαιδεκάτῃ, V.

Notæ & Emendationes

Gul. Xylandri, Hermanni Cruſerii, Henr. Stephani, &c. in Plutarchi Vitas; quibus & Editoris nonnullæ admiſcentur.

Pag. 5. Ἐὐνοίας καὶ φιλίας] Vide an malis εὐνοίας καὶ φιλανθρωπίας: ut veteres quidam libri habent. *H. Steph.* ſic Bodl. 3.

P. 6. Θέωλον] Ariſtoph. & Hermogenes habent Θέωλος: ſed quoad ſenſum perinde eſt. *H. Steph.*

Ib. Κλαυσαυχενεύεταί τε] Primo legendum κλασαυχενεύεται: deinde τὶ, cum Fl. & Ald. habeant τίς.

Ib. Πιεζόμενος] Bodl. 3. πιεζούμενος: ut infra, ΠΙΕΖΟΥΝΤΟΣ, & p. 9.

P. 8. Ἅτε λοιδορεῖσθαι] A. ἅττα: forte ἅ ΓΕ.

P. 9. Τὰ μέρη] Athenæus habet, τὰ ἡμίση: quod hic mihi magis placet. ſic V. A.

P. 10. Ἐδέοντο δὴ] Potius ἐδέοντο δέ.

Ib. Ἀπτομένων τῶν] Bodl. 3. δὲ τῶν: forte ΔΗ τῶν.

P. 12. Εἰς Ποτίδαιαν] Socratis ad Potidæam militantis meminit Diog. Laer. L. 2. S. 23. ἐστρατεύσατο εἰς Ποτίδαιαν διὰ θαλάττης· πεζῇ γὰρ οὐκ ἐνῆν, πολέμου κωλύοντος. ubi doctiſſimus Menagius duplici conjectura legit vel τοῦ πολεμίου, vel τοῦ Καλλίου, qui dux Athenienſium fuit eo in bello: forte vera lectio eſt πολεμάρχου, quæ contracte ſcripta πολεμοῦ, librarium fefellit.

P. 13. Ἐδεῖτο] Recte A. ſeparatim, ἔδει τὸ: deinde legendum γράμμα, ut V. habet.

P. 15. Πολεμίων] Præfert Dacer. lectionem MS. πόλεων: ut A. quæ quidem ex Athenæo confirmatur, p. 534. τέσσαρσι τῶν συμμαχίδων ΠΟΛΕΩΝ ὥσπερ θεραπαίναις ἐχρῆτο: ubi eadem narrat, niſi quod Chios tantum pabulum equis præbuiſſe tradat, Cyzicenos autem hoſtias ad ſacrificia & viſcerationes.

Ib. Καὶ μὴν ἀλλὰ] Fl. delet ἀλλά. Bodl. 3. retento ἀλλὰ omittit καὶ μὴν: utrumque rectius quam recepta lectio.

P. 16. Καὶ Φαίακος] Forte legendum ὑπὸ Φαίακος: ita enim ſententia exigit, & notæ iſtæ tachygraphicæ ac calligraphicæ utinam tam leviculis duntaxat depravationibus anſam dediſſent. *Xyl.* ſic etiam A.

Ib. Ἀνθρώπου πονηροῦ] Idem occurrit de Thucydide, Op. Mor. p. 1571. Ὑπερβόλου τοῦ δημαγωγοῦ θίγων ἐν (lege ἘΝΙ) ῥήματι, καὶ μοχθηρὸν ἄνθρωπον προσειπὼν ἀφῆκε.

P. 17. Τῷ Ὑπερβόλῳ κάτω] Dacer. legit ex MS. κατὰ τοῦ Ὑπερβόλου, ut etiam A. mihi quidem nonnihil arridet lectio Bodl. 3. τῷ Ὑπερβόλῳ ΚΑΛΩ͂: tanquam ironice dictum de homine palam ſordido & flagitioſo.

Ib. Καί τοι πέπραχε] Grotius legit καὶ τί; interrogative.

Ib. Ὁ Ἀλκιβιάδης] Ita edidi pro Νικίας, ſecutus veteres editiones & interpretes, quibuſcum conſentit Dacer. & ſic in MS. extare teſtatur. Fatendum tamen,

men, idem de Nicia tradi in ejus vita, p. 216. quod nempe, captivos ad Pylum benigne excepit fovitque: atque adeo ſi lectio iſta Νικίας mendoſa ſit, non tam librario quam ipſi Plutarcho imputandum eſt.

Ib. Νίκειον] Potius legerem Νικίειον, ut in Nicia, p. 217.

P. 18. Φόβῳ τῷ] Præfero φθόνῳ cum Bodl. 3. non ſolet enim metus incitare populum ad defectionem.

P. 20. Οἱ χιλίαρχοι] Neſcio an πολίαρχοι fuerit ſcriptum. indicat utique ipſos qui oligarchiam affectabant; ut etiam ὀλιγαρχικοὶ legi poſſit. *Xyl.* vera lectio eſt, οἱ χίλιοι, ut patet ex Diod. Siculo, L. 12. ubi rem ipſam narrat.

Ib. Ἐν Ἀγραύλῳ] Henricus Valeſius corrigit ἐν Ἀγραύλου, *in fano Agrauli.*

P. 21. Ἅπερ ὁρῶντες] Delendo ἅπερ, præcedens illa prolixior ſententia ab ὁρῶντες regi poteſt, quæ jam extat ſuſpenſa ſine verbo.

Ib. Ἐκτρέφη τις] Apud Ariſtoph. in Ranis v. 1480. eſt ἐκτραφῇ τις.

Ib. Φιλανθρωπίας] Legitur etiam φιλοτιμίας. *H. Steph.*

P. 22. Τοὺς Μηλίους] Forte ΤΟΥ τοὺς Μηλίους.

Ib. Ἀριστοφῶντος] Athenæus eadem narrans p. 534. vocat Aglaophonta.

Ib. Ἀρχέστρατος] Incerto cuidam effatum hoc tribuit Athenæus p. 535. χαριέντως εἶπέ τις, οὔτ' ἂν δύο Λυσάνδρους ὑπήνεγκεν ἡ Σπάρτη, οὔτ' ἂν δύ' Ἀλκιβιάδας Ἀθῆναι. Noſter illud de Lyſandro, in vita ejus p. 27. Eteocli Lacedæmonio tribuit.

Ib. Τοῖς ἄλλοις] Recte habent V. A. τοὺς ἄλλους.

P. 23. Παρεθῆναι τῆς στρατείας] Hinc corrige locum Op. Mor. p. 469. ubi pater unum ex multis filium παρεῖναι τῇ στρατιᾷ (l. παριέναι τῆς στρατείας) Xerxem rogat. ſic Strabo, p. 634. ἱεροὶ ὄντες παρεῖντο τῆς στρατείας.

P. 24. Ἐν ἐνίοις] Forte ἐν τοῖς. vide p. 195.

Ib. Σημείων] A. & Dacer. ex MS. σημεῖον: & poſtea, τετολμημένον.

P. 26. Περιέστηκε] Legendum περιεστήκειν, quia ſequitur τρέπεσθαι. ſic A. & Dacer. ex MS.

Ib. Παραπεσών] Forte περιπεσών: quod iſto ſenſu multo uſitatius eſt.

Ib. Παρακρούσῃ] Lege ſine nota ſubſcripta: eſt enim ſecunda perſona τοῦ παρακρούσωμαι.

Ib. Ἐδέξατο θόρυβον] Inſerendum eſt Ὃ, quod finalis τοῦ ἐδέξατο abſorpſit.

Ib. Ὀδυσσέως ἀπογόνους] In Vit. Rhet. p. 1533. idem Hellanicus deducit Andocidis genus ἀπὸ Ἑρμοῦ: Suidas autem ab Ulyſſe.

P. 29. Φυγεέα] Scribendum eſt, Φηγαιέα. hoc ex Harpocratione conſtat, hanc Aiantidis tribus curiam nominante. *Xyl.*

P. 30. Τότ' ἐδημαγώγει] Redundat τότ'. placet una voce legere cum V. κατεδημαγώγει.

Ib. Εὐτελὴς] Similia de Alcibiade refert Athenæus, p. 534. ἐν Σπάρτῃ καρτερίαν καὶ ἀσφάλειαν ἐπιτηδεύων: ubi legerem ἈΦΕΛΕΙΑΝ, quod cum Plutarchi εὐτελὴς melius convenit; & cum Corn. Nepotis *parſimonia* victus atque cultus. Hæ voces ἀσφαλὴς & ἀφελὴς ſæpe permutantur: ut in Op. Mor. p. 1080. τὸ ἀσφαλὲς (l. ἀφελὲς) καὶ λιτόν. item p. 1569. οὐκ ἀσφαλὲς (l. ἀφελὲς) ἀλλ' ἠλίθιον: & alibi pluribus in locis idem evenit.

P. 31. Ἐν Θρᾴκῃ μεθυστικός, ἱππαστικός] Sic habet Athenæus, p. 534. ἐν Θετταλίᾳ ἱπποτροφῶν καὶ ἡνιοχῶν τῶν Ἀλευαδῶν ἱππικώτερος. ὑπερῆρε δὲ καὶ τὴν τῶν Θρᾳκῶν ἀκρατοποσίαν. quo fere inducor ut credam ἐν Θετταλίᾳ incuria quadam omiſſum eſſe ante ἱππαστικός. Nepos certe rem eandem narrans, omnino

nino ſilet de Thracum equitandi peritia.

Ib. Πᾶσαν δεχόμϑμον] Malim ἐνδεχόμϑμον. deinde Steph. ὅ, τι legit pro ὅτι.

P. 33. Καλεῖν ἔϑετο] Libentius legerem, ἘΘΙΖΕΤΟ.

Ib. Μισέμϑμον] Potius μισθμϑμίοις.

P. 34. Ἔβλαψε] Placet Lectio Bodl. 3. ἔβλαψέ γε.

Ib. Πάλιν προδοσίαν] Vide num ſcribendum ſit una voce, παλιμπροδοσία, ut παλιμπροδότης. uſus eſt autem hoc compoſito Dinarchus, teſte Polluce: ex recentioribus autem Appianus, de quodam Menedoro qui rurſus ad Pompeium ab Octavio tranſierat, ὢν φύσει παλιμπροδότης. *H. Steph.* ſic legendum Op. Mor. p. 583. μεταβολαὶ δυναςῶν, ΠΑΛΙΜΠΡΟΔΟΣΙΑΙ: & ejuſdem formæ vox occurrit περὶ Σαρκοφ. p. 1837. ſi cod. Petavianum ſequamur, τ̃ λεγομένης τ̃ ψύχαις εἰς σώματα ΠΑΛΙΜΜΕΤΑΒΟΛΗΣ: ubi in textu eſt, πάλιν μεταβολῆς.

P. 36. Διαπράξαϑς] Non dubito quin διαπράξειϑς legi debeat. *H. Steph.*

P. 37. Ἀπράκτοις] Magis placeret ἀπράκτως; ut poſtea, ἐνδόξως κατελθεῖν.

Ib. Συνήνυσε πλέον] V. & Bodl. 3. habent πλέων: forte ΠΛΟΥΝ; ut dicitur, ἀνύειν δρόμον, & ὁδὸν, ita συνανύειν πλοῦν.

P. 38. Καὶ μὰ Δία τειχομαχεῖν] Omittit Bodl. 3. ſed male. Xenophon enim initio L. 1. Hiſt. Græc. eadem fere ſcribit: παρεκελεύετο αὐτοῖς, ὅτι ἀνάγκη εἴη ϗ ναυμαχεῖν, ϗ πεζομαχεῖν, ϗ τειχομαχεῖν.

P. 39. Πλῆθος αὐτὸν] Rectius ſcribetur, αὐτῶν. *H. Steph.* forte, ἈΥΤΟΙ, ſcil. Spartani.

Ib. Καὶ νεκρῶν] Vocem hanc ratio rei bellicæ iſtorum temporum repudiat. non enim tum cadavera redimebantur: neque ſane erat extra Mindarum quiſquam tanti pretii. fortaſſe ἐνάρων legendum: nam poeticis verbis uſum Plutarchum facile eſt obſervatu. Spolia ego intelligo, ornatum armaturæ, ut fit fiebatque, adjectum πολέμυ ϗ μάχης πάρεργον πλέτυ ἔνδειξιν. *Xyl.*

Ib. Μίνδαρος δ᾽ ἀπέσσυται] Sic Xenophon. omittunt δ᾽ Fl. & Ald. recte: brevitatis cauſa. Fl. habet ἀπέσσυα, quod confirmant Bodl. 3. & Dacer. ex MS. Ald. vero, ἀπέσσονα, & V. cui gloſſa adjecta eſt ἠφανίσθη. Steph. probat ἀπέσσυα, quia Euſtathius ita ſcribit: ſciendum eſt eſſe verbum σόω, cujus imperativus ſit σεύσθω apud Sophoclem, ex σοέσθω factus: hinc autem & Doricum verbum ἀπέσσυα, ut oſtendit dictum illud Ἔρρει τὰ καλά· Μίνδαρος ἀπέσσυα. id eſt, ἀπῆλθεν, ἀφώρμησε, τέθνηκε. Intercidiſſe videtur hæc vox apud Heſychium, & pro ordine alphabetico poni debet ante voces ἀπηλλάγη, ἠφανίσθη: quæ ſi non pro interpretationibus τȣ̃ ἀπέσσυα ſumantur, locum certe non ſuum occupant.

Ib. Πεινῶντι τ᾽ ἄνδρες] Omnino cum Xenophonte, Fl. Ald. & Bodl. 3. ſcribendum τὤνδρες.

Ib. Ἀπορέομες] Bodl. 3. Fl. & Ald. habent ἀπορείομες: quænam potior lectio non pronuntiat Steph. hæc mihi placet, quia Doricum eſt ſæpe mutare ε in ει.

P. 41. Ἀκέσας δ᾽ ὅτι] Recte delet δ᾽ Bodl. 3. quod impedit ſententiam.

P. 41. Μὴ τίθεϑς] Ego μὴ illud non agnoſco. *Xyl.* Perpenſo loco, ſic lego: Σηλυβριανοῖς Ἀθlυαίȣς ἐναντία ὅπλα μὴ τίθεϑς. edixit præco Athenienſes non contra Selybrianos arma gerere, ſed contra Spartanos & Pharnabazi milites, ſi qui in præſidio eſſent. Hanc lectionem ſequentia probant: Selybriani ſcil. hoc edicto ſegniores ad reſiſtendum erant, & ſpem pacis concipiebant.

P. 42. Ἢ κοινὸν αὐτοῖς] Xyl. conjecit, ἢ κοινολογῶν, ſed dubitanter. recte legitur ἢ ἐκεῖνον, ut A. MS. Dacer. & Bodl. 3. ita Xenophon: εἰ μὴ κἀκεῖνος αὐτῷ ὁμεῖται.

P. 44.

P. 44. Δάκρυον] Melius congrueret δακρύον participium cum τῷ χαίροντι.

Ib. Λυπρῶν ἔτι λειψάνων] Potius legerem ΟΥΤΩ.

P. 45. Εἰς ἐλπίδας τῶν πολεμίων] Sententia videtur requirere ΠΟΛΙΤΩΝ: finxit orationem ad augendas ſpes civium.

Ib. Θεόδωρος ὁ ἱεροφάντης] Idem hic fuit cum Iſocratis patre, qui in Vit. Rhet. p. 1538. dicitur filius fuiſſe Θεοδώρου τοῦ ἀρχιερέως: quam vocem fruſtra mutat Menagius ad D. Laertium in Ἐρεχθιέως, quia ſcil. Steph. Byzant. Iſocratem tradit Ἐρεχθιέα fuiſſe. Ἀρχιερεὺς autem & ἱεροφάντης idem ſunt: adeoque ut noſter hic Theodorum ἱεροφάντην vocat, quid obſtat quo minus eundem in vita Iſocratis ἀρχιερέα nominet?

P. 46. Ὁδὸν ἱερῶν] Recte Meurſius corrigit ὁδὸν ἱερὰν, viam ſacram.

P. 47. Ὡς ἂν πράξῃ] Scribendum arbitror, ὅπως ἂν πράξῃ. *H. Steph.*

Ib. Ἀπιστίαν] Lego ἈΠΙΣΤΙΑ, ſic Corn. Nepos in Alcibiade: nihil eum non efficere poſſe ducebant.

P. 48. Ἐπιβοηθούντων πάσαις, ἀναχθεὶς] Moveatur punctum retro poſt ἐπιβοηθέντων, ut una legatur πάσαις ἀναχθείς. ſupra, cum paucis navibus, hic cum omnibus Lyſander provehitur. Sic Xenoph. τότε δὲ καὶ πάσας συντάξας ἐπέπλει. tentabam etiam, πάσαις ΣΥΝΑΦΘΕΙΣ: ut vitetur repetitio vocis tum ſupra, tum infra tam proxime collocatæ.

P. 51. Ἀγνοίας] Forte ἈΝΟΙΑΣ, ut eandem vocem correxit Bigotius in Fab. Max. p. 389.

P. 52. Ἀσφαλῶς ἄρχειν] Malim ἈΣΦΑΛΕΣ, vel priori linea cum V. A. legendum οὐκ ἔτι, non οὐκέτι.

Ib. Ἐξέπεσεν] Potius ſcribendum, ἐξεπήδησεν, exiliit: ſic poſtea ἐξαλλόμενον. flammæ vim tranſit, inquit Nepos. Sæpius hac voce utitur Noſter, unum tantum locum proferam, in Cleomene huic ſimilem, p. 352. γυμνῷ τῷ ξίφει ἘΞΕΠΗΔΗΣΕΝ. vide Craſſum, p. 258, & 263. item Cæſarem p. 114. & Catonem jun. p. 244. ex quibus locis certiſſime ſtabilitur lectio quam Euthalius ſecutus eſt in Actis Apoſt. c. 14. v. 14. ἐξεπήδησαν εἰς τὸν ὄχλον, non εἰσεπήδησαν.

P. 53. Τιμάνδρα] Δαμασάνδραν habet Athenæus, p. 574. quam Laidis junioris matrem vocat, & Alcibiadis amicam.

CORIOLANUS.

Pag. 54. Μ. ΓΑΙΟΣ] Per M. notavi Μάρκιος, brevitatis cauſa: quanquam non ignorem veteres iſta litera Μάρκος ſignificaſſe. Omittunt ΚΟΡΙΟΛΑΝΟΣ Fl. Ald. & Bodl. 3. Titulus vero ſic ex ipſo Plutarcho, p. 64. diſponendus: Γ. ΜΑΡΚΙΟΣ ΚΟΡΙΟΛΑΝΟΣ.

P. 55. Καὶ ἐμαρτυρεῖτο] Legendum cum A. & MS. Dacerii, ᾧ μαρτυρεῖ τό.

Ib. Ἐξηρτημένον] Repono ἘΞΗΡΤΥΜΕΝΟΝ, fretus autoritate ſimilis loci in Catone p. 328. λόγον, ὥσπερ δεύτερον σῶμα, ἘΞΗΡΤΥΕΤΟ καὶ παρεσκεύαζεν.

Ib. Ἂν καὶ ἀρετῆς] Bodl. 3. habet ἀεί: quod melius; licet neutrum multum placeat.

P. 58. Οὐολουμνίαν] Contra Livius Volumniam uxorem Coriolani, matrem Veturiam appellat: atque itidem Dionyſ. L. 8. Noſter uxorem Vergiliam nuncupat. *Xyl.*

Ib. Μάρκον] Potius Μάνιον: nam Dionyſ. L. 6. Manium dicit. *Id.*

P. 59. Μενήνιος] Potius Μενήνιος, ut A.

Ib. Κατηγορεῖν αὐτῆς] V. habet ἀργῆς: forte ſcribendum ἈΡΓΙΑΣ: ut in Lycurgo, p. 117. δίκην ἈΡΓΙΑΣ ὠφληκότα: & Apophth. Lac. p. 392. ἁλόντος γραφὴν ἈΡΓΙΑΣ.

P. 60.

P. 60. Πεϱθύμως] Malim πεϱθύμως.

Ib. Ἄνδϱα Ῥωμαῖον] Recte habent V. A. Ῥωμαίων, ut & p. 73.

P. 61. Δυσυπόςατος] Male Bodl. 3. δυσαπόστατος. Sic περὶ Δεισιδ. p. 289. legendum, ἀνυποςάτυς, cum jam extet, ἀναποςάτυς.

Ib. Ἀναμεμιγμένυς] Probo lectionem V. ἀναμεμιγμένος: ipſe ſcil. Coriolanus.

Ib. Τῷ Μαρκίῳ] Omnino corrigendum cum V. A. τῷ Λαρκίῳ, vel Τίτῳ Λαρκίῳ, ut vocatur p. 60. idem error occurrit p. 63. ubi τῦ Λαρκίυ legendum.

P. 62. Πεϱσκεχωϱηκὸς] Potius, πεϱκεχωϱηκὸς, *progreſſum.*

P. 65. Σύλλας] C. Sigonius mendum hic ineſſe ſuſpicatur: putat itaque legendum Σίλυς. Sili autem ſunt qui naſo ſunt ſurſum verſus adunco; quod vitium eſt corporis. Verum initio Marii & Syllæ, Noſter nomen Syllæ memorat tanquam a corporis quadam nota deſumtum: quod Xyl. etiam obſervavit.

Ib. Νίγρυς] Addunt (& loco ſatis apte) ἐδὲ Ῥέφυς, Fl. Ald. & Bodl. 3.

P. 66. Ἰχυϱᾶς δ'] Magis placet ἰχυϱᾶς ὖν, ut Bodl. 3. præceſſit enim ἀγοϱᾶς δ'.

Ib. Οἱ δημαγωγοὶ] Aut promiſcue utitur Noſter hac voce pro δήμαρχοι, aut ita ſcribendum arbitror & hic, & ſæpius infra.

Ib. Διά γε] Vel διά τε legerem cum Fl. & Ald. & Bodl. 3. vel διὰ ΔΗ. Steph. delet γε.

P. 68. Οὐ γὰρ ὑποψία δήμυ] Nihil hic facit δήμυ: nam ὑποψία jungitur cum διανομῆς. mihi ſatis liquet ſubſtituendum eſſe ΔΗΠΟΥ: qua voce Noſter eleganter plurimis in locis utitur, etiam ter in hac ipſa vita: p. 70. ὐ γὰρ χάϱιν γε ΔΗΠΟΥ: p. 78. καὶ λέγει ΔΗΠΟΥ: p. 89. ὐ τὸ σῶμα ΔΗΠΟΥ.

Ib. Ὀψὲ γε] Placet ὀψὲ γὰρ, ut Fl. Ald. & Bodl. 3.

Ib. Καὶ δικαςῶν] Potius, δικαςηρίων, ut poſtea habemus, δῆμον ἢ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΝ.

Ib. Ἑπτακαίδεκα ἔτη] Tantum ſex annos numerat Dionyſius, maxime accuratus temporum annotator, inter primam Coriolani expeditionem, & petitionem conſulatus. *Dacer.*

Ib. Πρὸς μηδὲν] Hic μηδὲν pro μηδένα perperam ſcriptum eſſe puto. *H. Steph.*

P. 69. Ἐϱαςὴν] Recte habent Fl. Ald. & Bodl. 3. ἐϱαςὴς, hac conſtructione: ὅτι δεῖ γενέϑαι ἐϱαςὴς.

Ib. Γαυϱῶσαι] Malim γαυϱώσας: quum infinitivus ille unde regatur non video.

P. 70. Χϱήσαϑαι] Scribo ΧΡΗΣΕΣΘΑΙ cum V. ſequitur νεμήσεϑαι. non raro incidunt in hunc errorem librarii.

P. 72. Ὁπλίτας] Omnes habent πολίτας: rectiſſime. ſic Guarinus *cives* vertit.

Ib. Θεϱαπεύοντα] Sic legunt A. & Dacer. ex MS. ὑφέντα φϱόνημα, καὶ ϑεϱαπεύοντα τὸν δῆμον. forte leviori mutatione ſic legas: ΚΑΙ παρὰ φύσιν ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΝ τὸ φϱόνημα. Sic p. 102. ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΝ ὄχλων εἶναι.

P. 75. Στϱατευομένων] Malim ςϱατευσαμένων, *qui commilitaverant.* ſic. p. 67. τὺς ΣΤΡΑΤΕΥΣΑΜΕΝΟΥΣ, & infra corrigit Dacer. ἐπαινῦντι τὺς ΣΤΡΑΤΕΥΣΑΜΕΝΟΥΣ, ex MS. quocum conſentit Bodl. 3. & V. A. niſi malis ἐςϱατευμένων, cujus temporis participiis multum gaudet Noſter.

P. 76. Ὥς' ὖτ'] Omittit ὥς' V. ut ſuperfluum.

P. 77. Ἀμφίδιος] Attius, ſecundum Dionyſ. & Livium.

P. 78. Ὁ πλεῖςα καὶ] Bene habent V. & Bodl. 3. ὁ πλεῖςα σε καὶ: quod probat Steph.

Ib. Τοσῦτον] Recte Bodl. 3. τοσύτῳ: cui reſpondet ἴσῳ in eadem linea.

P. 79.

P. 79. Τῖτ☉ ἦν Λατῖν☉.] Livio eſt Tib. Atinius; Dionyſio & Valerio Max. Latinius; Macrobio, Annius. *Xyl.*

Ib. Τὸν ὀρχηςὴν] Vel tolle τὸ, ut nihili; vel lege TINA.

P. 81. Τοιαύτη μὲν] Magis placet, τοιαύτη μὲν ἮΝ.

Ib. Ἐναντία] Lege cum omnibus ἐν Ἀντίῳ.

P. 83. Φύλακας] Dacer. legit φύλακα, & poſtea, πόλεμον αὐτόν: hoc ſenſu; bellum ipſum divitiarum ſuarum cuſtodem habuerunt. Sic vertit Cruſerius: opum & bonorum foris hoſtem ſuum habeant cuſtodem. legit nempe φύλακα, &, πολέμιον αὐτῶν. parvi refert utri aſſentias: cum ſalva ſit utroque modo loci ſententia.

Ib. Προσδεχομένων] Rectius omnes, προσδεχόμεν☉.

Ib. Οὐϊκάνες] Legit Xyl. ex Livii L. 2. C. 36. Λαουϊκάνες: & ſic A.

P. 84. Βόλλας] Dacer. emendat Βοΐλλας, ex Dionyſio Halic. de Bolis ſupra dictum.

Ib. Ἦν ὄνομα] Deeſſe γὰρ poſt ἦν, an potius locum hunc ex iis eſſe, in quibus oratio abſque particula inchoatur, dicemus? *H. Steph.* Bodl. habet, ἦν οὖν ὄνομα: quod verum puto.

P. 85. Ἐπ' ὀργῆς] Recte Bodl. 3. ὑπ' ὀργῆς.

Ib. Μετ' ὄχλου] Bene obſervat Steph. ſi Plutarchus per ὄχλ☉, cœtum ſive turbam ſignificare voluiſſet, non dixiſſet, μετ' ὄχλου, ſed ἐν ὄχλῳ. plurima igitur commentatus eſt, ut probet ὄχλ☉ ſumi pro ὄχλησις, ſive moleſtia & perturbatione animi; quæ quidem adeo non aſſenſum mihi extorquent, ut adhuc mendum ineſſe loco putem, & legendum μετ' ὌΓΚΟΥ, *cum faſtu*; quod ſequentibus vocibus καὶ βαρύτητ☉ οὐκ ἀνεκτῆς optime explicatur. hoc morbo animi præcipue laboraſſe Coriolanum teſtatur Noſter ſupra p. 67. μεςὸς ὢν ὌΓΚΟΥ, & infra, p. 101. τὸν ὌΓΚΟΝ αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐρημίᾳ σύνοικον αὐθάδειαν. & p. 102. Deinde omnes viderunt legendum καθεζομένῳ.

P. 86. Τἆλλα πάντα ταῦτα] Vel ejicerem ταῦτα, ut ſuperfluum, vel legerem ΚΑΙ ταῦτα: tempus ſcil. ut reliqua omnia, ita & hæc (muros & arma) ſervat & perdit.

P. 87. Γινώσκειν] Fortaſſe γινώσκειν cum his verbis οὐκ οὖσαν ἄδειαν jungi debet. *H. Steph.*

Ib. Ὡς ἐκείνῳ ἑκάςῳ νόμ☉] Mihi videtnr ſcribendum ἌΝ ἮΝ: non enim video quomodo νόμ☉ ab ἐκείνῳ regi poteſt.

P. 88. Στήθεσι] Apud Homerum eſt, ςήθεσσιν, & μερμήριξεν.

P. 89. Ἐπινοίαις] Meric. Caſaubonus legit ἐπιπνοίαις: quod quidem hinc firmari videtur, quod Noſter hic de rebus loquatur, quæ φορᾶς τιν☉ ἐνθουσιώδους καὶ περιςάσεως indigeant: ego vero non muto; quia ſequitur paulo poſt κατ' ἘΠΙΝΟΙΑΝ οὐκ ἀθέαςον.

Ib. Τοῦ μεγάλου] Recte omnino A. τὰ μεγάλα.

P. 90. Κοινῶν ἡμῖν] Sic edidi, non ὑμῖν, ſecutus Fl. Guarinus vertit *nobis*.

P. 91. Τότε οἰκτρὰν] Potius ἘΟΙΚΤΡΑ, ut jungatur cum ὄψις. Sic Guarinus, *miſeranda facies.*

P. 92. Οὐχ ἧττον] Malim ἥττω, vel ἥττονα: quia præceſſit τὰ μέγιςα.

P. 93. Σοῦ μόν☉] Legendum cum omnibus, σοῦ μόνης.

Pag. 94. Μὲν ἀρετὴν] Magis placet τὴν cum Fl. & Bodl. 3.

P. 95. Ἀνόμοιον] Corrupta hæc vox a præcedente, μάρτυσιν: legendum enim eſſe ὅμοιον patet ex περὶ Σωκρ. δαιμ. 1044. ubi eadem res fuſius tractatur, dum diſquiritur an Socratis genius φωνῆς τιν☉ αἴσθησις, ἢ λόγου νόησις εἴη. Locus eſt ſane per-

perquam inſignis, & indignus qui tot mendis adhuc ſcateat, ut non niſi ab acutiore lectore poſſit intelligi. liceat obiter fœdiora tanquam digito monſtrare. Supple hiatum ita: ʽΟΙ ΔΕ μόλις: deinde lege ΠΕΠΝΙΓΜΕΝΟΙ γε, non πεπνυμένοι γε: poſtea, τῷ ΤΕ σώματι ʼΕΙ μὴ: denige δαίμονος ἄνευ φωνῆς, demto puncto poſt ἄνευ.

Ib. ʼΑπιςίη] Rectius fortaſſe ſcribetur ἀπιςίη, in dandi caſu. *H. Steph.*

P. 97. Σικανὲς] Legendum Αἰκανές. qui ſunt Æqui: quod & Dionyſii & Livii autoritas, & ipſa ratio, & liquidiſſima hiſtoria oſtendit. *Xyl.*

P. 99. Τῶν Μαντινέων] Recte habet A. τῶν Μαντινέων: item συμμαχίας, & προσγενομένης.

Ib. ʼΕξεπολέμησε] Legendum ἐξεπολέμωσε. vide not. V. 1. p. 362.

Ib. Οὐδὲν φησὶν ὁ Δίων] Οὐδένα ſcribendum recte putat Steph. quiſnam vero fuerit hic Δίων nec ille nec quiſquam alius (quod ſcio) declaravit. Novi Dionem Philoſophum, cujus vitam ſcripſit Noſter, ſed nec aliquod ſcriptum ejus, unde hoc citari poterat, nec apophthegma huic ſimile memoravit. Quid ſi legas ὁ ΙΩΝ? nempe Chius ille, cujus opera plurima citat Athenæus, tum ſtricta tum ſoluta oratione compoſita: cujus etiam in rebus Græcis teſtimonium frequenter adhibet Plutarchus. ut in Theſeo p. 18. in Pericle, p. 341, 370. & in Cimone, p. 118. & alibi.

P. 100. ʼΑνίαν] Placet lectio V. ἄνοιαν. vide not. V. 1. p. 389. idem ſentit Steph.

P. 103. Μάρκιος] Plane ſcribendum, Μάρκιον: ut ſit, τὸ φιλότιμον ἐκ εἶα Μάρκιον.

TIMOLEON.

P. 104. ʼΑμίσθων] Lege ἐμμίσθων: nam milites non ſolebant nullo ſtipendio tyrannis inſervire. *Xyl.*

Ib. Νησαῖον] Fl. A. V. Νυσαῖον. Diod. Sic. l. 16. habet Νύψιον.

P. 106. Τιμοδήμου] Timæneti eſt apud Diod. Sic. l. 16. Ita Palmerius & Dacer.

Ib. Μήτ᾽ ἐλπίδος τοιαύτης γινόμενον] Plane contrarium aſſerit Diod. loco ſupra citato: cum tradat Corinthios ducem elegiſſe Timoleonta, πρωτεύοντα τῇ ἀνδρείᾳ τε καὶ συνέσει ςρατηγικῇ. ego vero ſuſpectam habeo vocem γινόμενον, & leviſſima mutatione legerem ΓΕΥΟΜΕΝΟΝ: quod vere Plutarchianum eſt. Sic p. 214. ΓΕΥΣΑΜΕΝΟΣ νίκης: περὶ Σωκ. Δαιμ. p. 1057. γευόμενος ἄθλων: Polit. Præc. p. 1443. ἄρτι δόξης ΓΕΓΕΥΜΕΝΟΣ: & Strabo L. 9. de Thebanis, eos imperium amiſiſſe, ΓΕΥΣΑΜΕΝΟΥΣ αὐτῆς μόνον.

P. 108. Οἰκείας] Placet οἰκίας, in Fl. & Ald. ſic apud Philonem p. 41. ed. Turn. legendum ΟΙΚΙΑΝ (non οἰκείαν) τῆς ἀρετῆς κατοικεῖ: cum ſequatur, οἰκῶν οἰκίαν.

Ib. Καταδουλωσάμενον] Lego, καταδουλωσόμενον: non enim in ſervitutem redegerat patriam, ſed id moliebatur.

P. 109. Καὶ ψόγων] Omittunt quidam vet. cod. quos lubenter ſequor. *H. Steph.*

Ib. 109. Αὐτῷ ταῦτα] Sic in Phocione, p. 198. male in Apophth. p. 330. οὕτω: quod tamen & hic habet V.

Ib. Αὐτῷ γυναῖκα] Vel αὐτὸν legendum cum Fl. vel αὐτῷ.

P. 110. ʼΑπεκρίνατο] Priores edit. ἀνεπεκρίνατο: quod vel pro ἀπεκρίνατο (quod hic habes) vel pro ἀντεπεκρίνατο dici poteſt. *H. Steph.*

P. 112. Φάσεις ἦσαν] Forte, ΠΡΟΦΑΣΕΙΣ: quod bene cum præcedente παραλογαὶ jungitur.

P. 113. ʼΕμμένειν] Rectius ſcribetur, ἐμμενεῖν. *H. Steph.*

P. 114. ʼΕν τῷ] Recte οὕτω, ut A. & Dacer. ex MS.

P. 115. Ταῦτα πάλιν] Melius, ταυτά.

P. 116. Χιλίων διακοσίων] Tantum χιλίων habet Diod. Sic. L. 16.

P. 117. Μάμερκος] Ita vocat hunc Nepos in Timoleonte: quanquam apud Diod. Sic. extat adhuc, Μάρκος ὁ τῶν Καταναίων τύραννος.

P. 118. Τοῖς ἀνθρώποις] Malim ἀνθρωπίνοις, cum V.

Ib. Περὶ μέλους] Deeſſe videtur καὶ ante περὶ.

P. 121. Τῶν Συρακουσίων] Potius, Συρακουσῶν, ut infra, ἀκρόπολιν τῶν Συρακουσῶν.

Ib. Ἀπεπήδησεν] Malim ἀνεπήδησεν. *H. Steph.* Sic A.

P. 122. Κατῆγον ἑτέροι] Placet ἝΤΕΡΟΝ, *alterum illum.*

P. 123. Κορίνθιος Λέων] Fl. & Ald. Νέων. ſic vetus Interpres, & Xylander. p. 174. mentio fit τοῦ Βοιωτοῦ Νέωνος.

P. 126. Δυσπερμάχοις] Lege cum Fl. δυσπερσμάχοις.

P. 129. Ἑλλάδι] Recte V. A. ἐν τῇ Ἑλλάδι.

Ib. Ἄθανις] Vetus interpres legit Ἀθάνης, & ita legendum conjicio ex Diod. Sic. circa finem L. 15. ubi Ἀθάνας vocatur. *Xyl.* ſic etiam A.

P. 130. Ἀποθεωρεῖται] Legitur etiam θεωρεῖται: quod malo. *H. Steph.* ſed vide p. 133.

P. 131. Ἡμίονοι σέλινα] Vide Symp. Prob. p. 1203. ubi jam mendoſe extat οὐ σέλινα, & hinc corrige, ὄνοι vel ἡμίονοι σέλινα.

Ib. Κρίμησον] Κρίμισον malim, ex Strab. L. 6. Dion. Halic. L. 1. ex Suida & aliis. Apud Virgil. fere in omnibus cod. & in Servianis etiam commentariis, Criniſus, N pro M poſito (ſed vitioſe) invenias. Apud Lycophronem & Tzetzem, Crimiſſus legitur. *Xyl.* Fl. Κρίνισον: Nepos Crimeſſum habet.

P. 132. Στέμμα τοῦ σελίνου] Malim ΤΟ ΣΕΛΙΝΟΝ: ut loco ſupra citato ex Symp. prob. τὴν πίτυν πάτριον καὶ παλαιὸν ὃ (l. ΔΗ) στέμμα τῶν Ἰσθμίων σεμνυνόντες.

P. 134. Περιεχεῖτο] Vocem hanc reſtituendam Diodoro Sic. L. 16. in hac pugna deſcribenda cenſeo: τῶν Φοινίκων τῷ πλήθει περιεχομένων (l. ΠΕΡΙΚΕΧΥΜΕΝΩΝ) τοὺς Ἕλληνας, ἄφνω πολὺς ἐκ τοῦ περιέχοντος ὄμβρος κατεῤῥάγη. Sic p. 192.

P. 135. Τρισχίλιοι] Secundum Diod. 2500 Carthaginenſium cæſi ſunt, qui τὸν ἱερὸν λόχον componebant.

P. 137. Καλουμένας ἱερὰς] Dacer. corrigit Ἱετάς, ex Stephano Byzantio.

Ib. Φιλοδήμου] A Diodoro, Juſtino, & Pauſania, Philomelus vocatur. *Xyl.*

Ib. Ἀπολογουμένης τῇ] Dacer. ὁμολογουμένως ex MS. quod & A. habet: aut καὶ potius inſerendum putat ante τῇ. poſtea, μηδεμία legit V. & Xyl. non μηδεμιᾶς.

P. 138. Χρυσελεφαντηλέκτρους] Sic edidi, ut Xyl. conjecerat, pro χρυσελεφαντεπιλέκτρους, quod verſus reſpuit.

Ib. Καλαυρίαν] Tudert. *Calabriam* vertit: male quidem, quoniam Timoleon Sicilia non exceſſit.

Ib. Εἰς τὴν Συρακουσίαν] Uſitatius eſt, εἰς τὴν ΣΥΡΑΚΟΥΣΙΩΝ: ut p. 139. εἰς τὴν ΛΕΟΝΤΙΝΩΝ.

P. 139. Συντεθέντας] Recte omnino Fl. & V. συνδεθέντας: quod Steph. etiam viderat.

Ib, Ἐπ' αὐτοῖς] Lege αὐτοὺς cum V. A.

Ib. Περιουσίαι μίσους] Certiſſima eſt lectio V. περιουσίᾳ: ſic pag. 196. περιουσία τῆς ἀρετῆς.

P. 140. Ἄβολον] Ptolemæo eſt Ἄλαβος.

Ib. Τοῦ Λύκου] Sic Diod. L. 16. Cluverius autem & Dacer. legunt Ἁλύκου.

P. 141. Πολεμίους] Recte A. πολέμους. Sic Tudertinus vertit, *hoſtes.*

Ib. Ἐκ Κέω] Tudertinus vertit, *ex Chio:* quænam lectio verior ſit, aliunde diſcendum.

Ib.

Ib. Ἔργυ σωῦτελυμϑύυ] Rectius V. A. ἔργῳ σωῦτελυμϑύῳ. Fl. etiam habet ἔργῳ.

P. 143. Ἐφ' ἑαυτῦ] Scribendum potius ὑφ' ἑαυτῦ. *H. Steph.*

Ib. Πᾶσι κορυδαλοῖς] Rectius citatur Op. Mor. p. 158. πάσαισι κορυδαλῆσι. ſed ſcribe κορυδαλίσι, ut extat in Polit. Præc. p. 1448.

Ib. Ἐπιδεῖν] Legendum videtur, ἘΠΙΔΩΝ.

P. 144. Ἀηδιῶν] Suſpecta mihi vox: forte ἰδίων.

Ib. Ἐν Μυλλαῖς] Malim Μύλαις, cum Strabone, Scylace, & Ptolemæo.

ÆMILIUS PAULUS.

P. 147. Οὐδὲν γῦ] Lego ἘΟΥΔΕΝΙ.

P. 148. Ψύχαις ἀγαθαῖς] Omnes legunt τύχαις: quod ſequentia probant.

Ib. Μάρκ⊗ ἦν] Μάμερκ⊗ legendum cenſet Xyl. ex Numa, p. 141. Sic A. & Dacer. ex MS.

P. 150. Κινημάτων] Repono κίνημα τῆς, item γϑυόμϑυον pro γινομϑύων, & ἐν Ἰϐηρίᾳ præcedentibus potius jungo. *H. Steph.* Me ſuaſore nihil mutes.

P. 151. Μνάσων⊗] Sigonius apud Livium L. 25. Maſo legit, unico ſ. cujus cognomenti quæ ſit aut eſſe poſſit ratio, non intelligo. Mnaſo quidem Græcum eſt nomen: cujus cum alii teſtes ſunt, tum Euſtathius in Odyſſ. 14. cujuſdam Phocenſis Mnaſonis meminit, qui plures mille ſervos poſſederit: quem familiarem fuiſſe Ariſtotelis ait Athenæus L. 6. Quo autem modo in cognomentum Romani venerit, non aſſequor. *Xyl.* Μάσων⊗ habet V. Aretinus vertit, *Naſonis.* illud mihi placet cum Sigonio & Dacerio. Papirius Maſo fuit Conſul A. U. 522. & Corſos ſubegit.

Ib. Τὰς δ' ἐκ] Lege ΤΑ δ' ἐκ, ſcil. περσκρέματα.

Ib. Ἀπὸ Μαξίμυ] Legendum ὑὸς Μαξίμυ. *Xyl.* Ita Dacer. forte delendum ἀπὸ, cum ſequatur ὑὸς, quod hic facile ſubaudiri poterat.

P. 153. Ὑπὸ τῆς] Recte A. & Dacer. ex MS. ὑπ' αὐτῆς.

P. 154. Πάσχοντες] Item recte A. & Dacer. ex MS. πάσχοντας, &, ποιῦντας.

P. 155. Αἰρομϑύlω] Malim αἰωρυμϑύlω: ut p. 153. κινήμασιν ἘΠΑΙΩΡΟΥΜΕΝΟΙΣ ἀεὶ περὶ τ̃ Ἰταλίαν, & p. 231. ἘΠΗΩΡΕΙΤΟ τῦ πολέμῳ.

Ib. Αἰχμαλώτυ τρυφlω] Forte ΤΡΟΦΗΝ legendum: ſervorum enim non eſt delicias captare, ſed victu & alimento ſolo contentos eſſe.

P. 156. Ὑπὸ ῥώμης] A. & Dacer. ex MS. habent ῥύμης: qua voce Noſter ſæpius utitur: ut p. 169. ῬΥΜΗ τ̃ παρόδυ: & p. 176. τοσαύτlω ῬΥΜΗΝ ἡ πίςις ἔχεν.

Ib. Ἐχεράτησε] Vide Var. lect.

Ib. Καὶ βιαζόμϑυον] Lego ΚΑΤΑΒΙΑΖΟΜΕΝΟΝ. vide not. V. 1. p. 6.

P. 157. Αὐτὲς καλεῖν] Forte melius, ἘΥΘΥΣ καλεῖν: ut infra, φανεὶς ἘΥΘΥΣ, & ἘΥΘΥΣ ἐκείνῳ ψηφισάμϑυοι.

Ib. Οἶδα, εἶπεν] Recte Fl. & Ald. εἰπεῖν: ut antea, εὑρεῖν, & ἐρωτᾶν, ut poſtea, φάναι.

P. 158. Εἰς ἐκκλησίαν ἀναγαγὼν] Malim vel ἀγαγὼν, vel συναγαγών.

Ib. Ἄρχοντας ἄρχειν] Omnino legendum ἄρχοντ⊗, ut A.

P. 159. Καὶ διδασκάλυς] Ita locum hunc mancum & vitioſum legunt A. & Dacer. & MS. καίτοι διδασκάλυς εἶχεν ἐκείνυς, οἷς ἄνευ τ̃ ἄλλης παρασκδυῆς, δέκα μυριάδες &c.

P. 160. Πειθεὶς εἶχεν] Amplector lectionem V. ἔχειν, ut veriſſimam.

P. 162. Ἀναδύει] Omnes ſcribunt ἀναπιδύει. & ita habet Ald.

P. 163. Ἐξεπήδησε] Forte, ἐξεπίδυσε: ut p. 162. πονηρὸν (ὕδωρ) ἘΠΙΔΥΕΝ. vide

de not. præced.

P. 164. Κορυφῆς ἔπι] Lege, ἐπι, retracto accentu.

Ib. Ἐπ' αὐτῇ] Melius αὐτὴν: deinde, πλέθρον legendum cum Xyl.

Ib. Παρασκευασάμενος] Forte melius ſcribetur, παρακελευσάμενος, vide p. 168.

P. 165. Ὑπερβολάς] Ita repoſitum fuit pro ὕλας. Sic autem ſæpe apud hiſtoricos legimus, καταλαβεῖν τὰς ὑπερβολάς. *H. Steph.* Fl. & Ald. habent ὕλας, unde A. & Xyl. corrigunt πύλας, ſcil. montium fauces & clauſtra.

Ib. Αὐτὸν ὁ Θρᾶκα] Bene apud A. eſt αὐτός.

Ib. Τὸν πόλεμον] Potius πολέμιον: de quo aptius dicitur, ἐκπεσεῖν μὴ δυνάμενον.

P. 167. Τεταγμέναις περιόδοις] Idem dicit περὶ Δεισιδ. p. 293. ſcil. Lunam defectum pati ob interpoſitam terræ umbram: ἐδὲ δεινὸν ἐν καιρῷ ποδῶν σκιᾶς πρὸς σελήνην ἀπαντησάσης. ubi mendoſa iſta ſic obiter corrigo, ἐν ΚΑΙΡΟΥ ΠΕΡΙΟΔΩ: quam locutionem adhibet Noſter contra Stoicos, p. 1958. εἰδ' ἂν ὥραις ἐχρῆτο καὶ ΠΕΡΙΟΔΟΙΣ ΚΑΙΡΩΝ ὁ κόσμος. Baxterus legit, ἐν καιρῷ πολέμε: tanquam Lunæ defectus ullo tempore revera terribilis eſſet.

P. 168. Θυρεῷ] Malim, ΘΥΡΕΩΝ καὶ περικνημίδων ὁπλισμῷ.

Ib. Περσιεμένοις] Sequenda eſt lectio A. περσιεμένες, ſcil. Macedonas.

P. 169. Εἰς πόλιν ἀφιππάσατο] Forte εἰς ΠΕΛΛΑΝ reſcribendum. Livius L. 44. S. 42. Princeps fugæ rex ipſe erat: jam a Pydna cum ſacris alis equitum Pellam petebat.

Ib. Ἀκμῇ] Scribe cum A. αἰχμῇ.

P. 170. Παλινῶν καὶ Ῥακινῶν] Prius pro Pelignis accipiendum eſt: haud ſcio an male ſcriptum, ſicut & paulo ante. deinde legerim, Μαῤῥεκινῶν. Livius L. 44 Duæ cohortes a parte Romanorum erant, Peligna & Marrucina. *Xyl.*

P. 172. Αὐτῷ ςρατευομένων] Malim ΣΥΣΤΡΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ.

P. 173. Ἀγαθός] Elegantem vocem, ἀγαςός, proferunt A. & Dacer. ex MS. quam amplector lubens, modo clauſulam diſtinguas poſt voces ἐξ ἀρχῆς.

P. 174. Ἐν ἀλήψῳ] A. Γαλήψῳ: atque ita Xyl. legit autoritate fretus Livii, L. 44. Galepsum eo die, poſtero Samothraciam perveniunt.

P. 176. Ἡ δ' αὐτὸ] Omnino ſcribendum αὐτή.

P. 177. Πλάνης ἀπείρων] A. & Dacer. ex MS. habent ἄπειρα: mihi recepta lectio ſatis placet, cum hujuſmodi genitivos abſolute poſitos apud Noſtrum ſæpius obſervarim. Aretinus vertit, *inſuetus*, tanquam Perſeum ſolum reſpiciat.

P. 178. Τῆς τύχης] Aliquid deeſſe viderunt Interpretes; nec aptior loco vox eſſe videtur quam ἘΝΝΟΕΙΝ: ſic pag. 192. περὶ ΝΟΗΣΑΙ τὴν μεταβολήν, & p. 264. Marcellus miſeratus eſt Syracuſas, ἘΝΝΟΗΣΑΣ οἷον ἐξ οἵε σχήματος καὶ μορφὴν ἀμείψει. Quod ſi cui nimiæ eſſe licentiæ videatur integrum vocabulum ſine ope MSS. ſupplere, clauſula ſic legi poteſt: ἢ τὴν μεταβολὴν ταύτην Ἡ ΤΥΧΗ ὩΣ παράδειγμα τῷ πολεμῦντι κοινῆς ἀσθενείας προθεῖσα, παιδεύει μηδὲν ὡς μόνιμον καὶ βέβαιον διανοεῖσθαι.

P. 180. Ἀφθόνως] Fl. & Ald. ἀφθόνῳ, ſcil. χορηγίᾳ: quod mutari non debuit.

P. 181. Αἰλίων οἶκον] Male legitur in Apophth. p. 349. Αἰμυλίων οἶκον.

P. 182. Πορφύρεαις] Quæ ſequuntur mutila ſupplevi ex A. & MS. Dacerii. Xyl. pridem ſubſtituendum viderat περαπολαύειν loco περαπολύειν.

P. 183. Ἄλλον τόπον] Rectius V. A. & Dacer. ex MS. habent δῆμον. Sic Aretinus reddit, *pars plebis*.

Ib.

Ib. Λιβύων] Lege Λιγύων, quos devicit Æmilius. vide p. 152. & ſic vertit Xyl.

P. 187. Δέκα ταλάντων διὰ λίθων] Dacer. legit ex MS. δεκατάλαντον διάλιθον: ſic p. 260. λίθος δεκατάλαντος.

P. 189. Παρέσαις] Recte A. παρέσης, nempe τύχης.

Ib. Θαῤῥῶ καὶ νομίζω] Aptius forſan legeretur, 'ΟΙΩΝΙΖΩ, auguror: ut p. 206. τὸ συμβεβηκὸς 'ΟΙΩΝΙΣΑΜΕΝΟΝ. deinde, 'ΥΜΙΝ legendum, quod Aretinus vertit, *Populo* Romano. Utramque hanc emendationem firmare videtur Livius L. 45. in Æmilii oratione, quam Noſter ipſis pæne verbis Græce protulit: Itaque defunctam eſſe fortunam publicam mea tam inſigni calamitate ſpero.

P. 190. Ὑπὲρ τῶν πολλῶν] Malim πολιτῶν.

P. 191. Φιλόνεικος] Hunc fuiſſe publicanum ex Polit. Præceptis Plutarchi conſtat: ut hic copula deſideretur. *Xyl.*

P. 192. Ἐυωχέμενοι] Legendum εὐχόμενοι. *Id.*

PELOPIDAS.

P. 197. Ἰταμὸς] Scribendum videtur Ἴταμος, retracto in primam ſyllabam accentu, ut ſit nomen proprium: aut certe dicendum ante ἰταμὸς deeſſe nomen ejus de quo iſta narrantur, & poſt ἰταμὸς deſiderari particulam μὲν. *H. Steph.* Tudertinus vertit, *Itamus*, ut nomen proprium.

P. 198. Οἷ δὲ] Sic verſum hunc legit A. οἷ θάνον, ἐ τὸ ζῆν θέμενοι καλὸν, ἐδὲ τὸ θνήσκειν.

Ib. Ὑποκινδυνεύων] Malim 'ΥΠΕΡΚΙΝΔΥΝΕΥΩΝ, *ultra quam par eſt periculo ſe objiciens.*

P. 200. Δι' ὄλβον] In Supplic. Euripidis v. 862. ſic extat: Ἥκιςα δ' ὄλβῳ γαῦρος ἦν.

P. 201. Νὴ Δία Νικοδήμῳ τέτῳ] Poſt νὴ Δία, aut poſt τέτῳ addendum cenſeo, ἔφη. *H. Steph.* In Apophth. eſt: νὴ Δία (εἶπε) τέτῳ Νικομήδει.

P. 202. Λεοντίδας] Sic ſemper Plutarchus & in hac Vita, & de Socratis genio; ubi hanc hiſtoriam de Thebis liberatis fuſe & eleganter perſequitur: Xenophon autem ubique habet Λεοντιάδας, Hiſt. Græc. L. 5. & ſemel quidem Noſter, Op. Mor. p. 2017, πῶς οἷόν τε ἐπιλαθέσθαι τῦ Λεοντιάδυ τῦ Πελοπίδαν.

P. 204. Ἰδίᾳ τὸ καθ'] Lego ἰδίᾳ TE, *tum privatim ſingulos, tum omnes una concitabat.*

Ib. Ὡς ὅτε καλὸν] Deleo ὡς, quod nihili eſt, & ex priori voce λόγυς irrepſit. Steph. legit, εἴη pro εἶη.

Ib. Φιλίδας] Noſtro de Socr. genio, & Xenophonti Φυλλίδας vocatur.

P. 205. Μέλων] Xenophon habet Μέλλων: deinde legendum Δαμοκλείδας, more Bœotico, ut Πελοπίδας: tertii nomen eſſe Θεόπομπος, quod mendoſe ſcribitur de Socr. genio p. 1060. Θέοπος, hinc & ex aliis locis corrigendum.

Ib. Δώδεκα] Septem tantum numerat Xenoph. προσλαβὼν ὁ Μέλλων ἓξ τῶν φυγόντων.

P. 207. Ἀπολομένων] Recte ἀπολυμένων, ut V.

P. 208. Καὶ Φιλίδας] Legendum ΦΙΛΙΠΠΟΣ ex p. 1057. de Socr. gen. ὁ γὰρ Ἀρχίας καὶ ὁ ΦΙΛΙΠΠΟΣ ἔξω προῆλθον. Sic infra, Philidas poſtea adeſſe dicitur, ταῦτα καὶ Φιλίδας παρὼν ἐπῄνει.

Ib. Χάρων τινας] Adderem φυγάδων ante τίνας, ut loco ſupra citato, ΦΥΓΑΔΑΣ, ὦ Χάρων, ἀκέομεν ἐν τῇ πόλει κρύπτεσθαι.

Ib. Ἐν τῇ πόλει] Legendum, καὶ ἐν τῇ πόλει. *H. Steph.*

Ib. Εἰς ἄκρατον πολὺν κατέβαλε] Sic p. 1059. de Socr. gen. τῇ μέθῃ κατακεκλασμένος.

μεθύων ὁ Ἀρχίας, ubi forſan reponendum, ΚΑΤΑΚΕΚΛΥΣΜΕΝΟΣ. ſic p. 209. dicitur μεθύων.

P. 209. Οἰκοῦντας] Sic lege p. 1058. de Socr. gen. non οἰκοῦντες, ut habent impreſſi.

P. 210. Αὐτὸ τεκμαιρόμενος] Rectius fortaſſe ſcribetur αὐτῷ. *H. Steph.* Sic A.

P. 212. Ἀποσπόνδους] Recte A. ὑποσπόνδους, uti ſæpius Noſter: ſic p. 511. & in Lyſandro, p. 40. & in Nicia, p. 212. immo in hac ipſa hiſtoria p. 1063. de Socr. gen. Καδμείαν ὑπόσπονδον λαβόντες.

Ib. Ἑρμιππίδαν μὲν καὶ Ἄρκισσον] De Socr. gen. p. 1041. legitur, Κριπίδας καὶ Ἄρκεσος. Occurrunt apud Xenoph. Hiſt. Græc. L. 4. Ἡριππίδας καὶ Ὄρσιππος inter Ageſilai Duces: iidem forte viri cum his Noſtri. de priore non dubito.

Ib. Τρίτος Δυσαορίδας] Omnino ſcribendum ΛΥΣΑΝΟΡΙΔΑΣ, ut ex pluribus locis conſtat: ſcil. de Socr. gen. 1022. ΛΥΣΑΝΟΡΙΔΑΝ δὲ τρίτον πέμψαντες: p. 1032. ἀγγέλλει τὸν Ἀρχίαν (ſic enim hiatum ſuppleo) καὶ ΛΥΣΑΝΟΡΙΔΑΝ τὸν Σπαρτιάτην: denique p. 1063. ΛΥΣΑΝΟΡΙΔΑΝ χρήμασιν ἀπέκτειναν.

P. 213. Μᾶλλον ἅψασθαι] Redundat hæc vox μᾶλλον, forte male repetita ex priore linea: niſi malis ΘΑΤΤΟΝ ἅψασθαι.

P. 214. Ῥᾴδιον ὂν] Dele ὄν, & poſtea lege πόλεμον, cum A. & MS. Dacer.

Ib. Ἀντιλαμβάνεις] Lege ἀπολαμβάνεις, ut V. A. ſic Apophth. p. 385. ἀπέχεις τὰ διδασκάλια: ubi forſan ex hoc loco legendum ΚΑΛΑ' pro τά.

Ib. Ἀσφαλῶς ἀγαπῶντες] Nihil hic viderunt interpretes, quia mendoſum illud ἀγαπῶντες non ſuſpicati ſunt. lege ſine dubio, ἀπάγοντες: ut in Coriolano, p. 83. μεγάλα πρὸς τὸ θαρρεῖν καὶ καταφρονεῖν τῶν πολεμίων τοὺς Οὐολούσκους ὠφελήσας, ἈΠΗΓΑΓΕΝ ἈΣΦΑΛΩΣ. Vides eandem pæne ſententiam.

Ib. Τρεψάμενος αὐτὸν] Xyl. vertit, *ad ipſam Tanagram fudit*: legit nempe αὐτήν: forte ἈΥΤΟΣ, ut ad Pelopidam referatur.

P. 215. Μαντεῖον] Hujus meminit de defectu Orac. p. 733. & 736. τίνος γὰρ ἀγαθὸν ἐν Τεγύραις, ὡς πρότερον ἦν (l. εἴη) μαντεῖον;

P. 216. Τὸ Πτῷον] Hic etiam fuit oraculum, ut patet ex tractatu ſupra laudato, p. 732, ſi modo mecum ſic locum emendes: περὶ τὰ Μηδικὰ μὲν εὐδοκίμησεν οὐχ ἧττον ΤΟ Πτώου, ἢ τὸ τοῦ Ἀμφιάρεω: & poſtea, ὧν ὁ μὲν Πτώου (non οὖν τοῦ) μαντείου προφήτης φωνῇ Αἰολίδι χρώμενος, τὸ πρὸς τοὺς τῶν βαρβάρων χρήσιμον (l. χρησμὸν) ἐξήνεγκεν.

Ib. Γενομένοις γεννητοῖς] Malim, Ἢ γεννητοῖς: ut poſtea, ἀϊδίων καὶ ἀγεννήτων.

Ib. Ἐκπεπτώκαμεν] Recte A. ἐμπεπτώκαμεν: ut Apophth. p. 342.

P. 217. Καθ' αὑτοὺς] Repone κατ' αὐτούς. *H. Steph.* ſic A.

Ib. Τὴν δεδομένην] Nihil deeſſe puto, ſed ſubaudiendum relinqui accuſativum ὁδόν, ideoque mendo hunc locum carere arbitror. *Id.* Dacer. ex MS. & A. legunt, τὴν δεδομένην χαίρειν ἐάσας, vel ἐάσας ſine χαίρειν. Xyl. mutilatum locum eſſe putat, quaſi ſi fuiſſet hic omiſſum, διάστασιν ἐάσας, aut tale aliquid. Ego quidem receptam lectionem cum Steph. non tueor,quia vocem ὁδὸν ſubintelligi durum videtur, nec certe ſanam exhibet ſententiam. Quomodo enim dici poterat Pelopidas ἡγεῖσθαι πρὸς τοὺς συνεστῶτας, poſtquam viam fecerat per totam Spartanorum aciem? cogitabam emendari poſſe ΔΥΝΑΜΙΝ, ſcil. τοὺς ὁπλίτας τριακοσίους priori pag. memoratos: ſic p. 234. Theſſali petunt a Thebanis ΔΥΝΑΜΙΝ καὶ στρατηγὸν ἐκεῖνον.

P. 218. Καὶ φρατόρων] Videtur deeſſe

φρά-

φράτορας, ut antea dicitur, φυλέτας φυλετῶν.

P. 220. Ἔργων ὄντας] Conjeceram ἰόντας, & jam video A. habere ἀνιέντας.

P. 221. Ὄψιν εἶδε] Sic in Ἐρωτ. Διηγ. p. 1378. (ubi rem totam de Scedaſo & filiabus narrat) φασὶ Πελοπίδῃ, ἐπὶ σημείοις τισὶν ἐ καλῶς (l. καλοῖς) κεκινημένοις θορυβουμένῳ, Σκέδασον ἐπιστῆναι κατὰ τοὺς ὕπνους.

Ib. Λευκτρικὸν μήνιμα] Hac voce denotatur ultio divina, vel clades aliqua publica ab ira Deorum immiſſa: ſic Op. Mor. p. 1574. Deos tradit Noſter ὑπὲρ τῶν Λεύκτρου (forte leg. Σκεδάσου) θυγατέρων βιασθεισῶν ΜΗΝΙΟΝΤΑΣ Λακεδαιμονίοις, item Symp. Prob. p. 1198. ὁ ἀληθῶς ὀργιζόμενος ἢ λυπούμενος ἔν τισι κοινοῖς πάθεσι καὶ μιμήμασιν (l. ΜΗΝΙΜΑΣΙΝ) ὁρᾶται.

P. 222. Συμφωνήσας] Vereor ne vox φωνῆς erroris occaſionem præbuerit, id eſt, faciendi συμφωνήσας ex συμφρονήσας: quod vocabulum ſignificationem & huic loco aptam, & huic ſcriptori uſitatam habet. *H. Steph.* ſic V.

P. 224. Αὐτῆς τε] Malim αὐτῆς ΤΕ τε.

Ib. Οἱ δὲ ἄλλοι] Potius legerem ΜΕΝ, quia ſequitur, Πελοπίδας δὲ.

P. 225. Ἐν ἐκείνῃ τῇ στρατιᾷ] Forte melius, ἐν ΟΥΝ ἐκείνῃ τῇ ΣΤΡΑΤΕΙΑ, vide not. p. 84.

P. 226. Ἀνδροκύδης] Tudertinus vertit, *Androclides*; cujus nominis virum memorat Noſter, p. 202.

Ib. Τοῦ τέλους] Recte habet V. τέλος.

Ib. Ἀγαπωμένης] Cum in V. legatur ἀγομένης, noſtrum ſcripſiſſe puto ἈΓΑΜΕΝΗΣ.

Ib. Γεράνδαν] Forte Γεράδαν, ut in Lycurgo; vel Γεροδάταν, ut in Apophth. Lac. cum idem eſſe nomen videatur varie ſcriptum.

P. 227. Ὁ μὴ Μενεκλείδαν] Locum mancum eſſe putat Xyl. nec niſi optimi alicujus libri ope medendum: mihi quidem ſatis ſanus videtur, modo legeris, ὩΣΤΕ Μενεκλείδαν. Seu ut Palmerius emendavit, Ὁ ΜΕΝ Μενεκλείδας ζημιοῦται.

P. 230. Τοῦ εἴδους] Male ſcriptum pro ἤθους. *Xyl.* ſic A.

Ib. Τὸ μὲν πρῶτον ἀγνοῶν] Addo καὶ ante τὸ μὲν. *H. Steph.*

P. 231. Ἀπέστειλαν] Legendum cum A. ἀπέστειλεν, niſi malis antea legere ἐζημίωσαν cum Fl. & Ald. ita ut ἡ πόλις tanquam nomen multitudinis pluralem regat.

P. 233. Τὸν Γέταν] Optime repoſuit Xyl. Ταΰγεταν. eſt mons in Laconiæ finibus eam a Meſſenia dividens.

Ib. Ἀνταλκίδαν] Si eundem innuit hic Noſter, qui eodem tempore cum Pelopida in Artaxerxis aula legatione Spartana fungebatur, uti videtur; is a Xenoph. Hiſt. Gr. L. 7. Εὐθυκλῆς vocatur.

P. 236. Ἔστη καὶ περιέστησεν αὐτὸν] Mendoſum hoc ſine dubio: quid enim eſt, ſtare & circumſiſtere ſeipſum? ſic lego & diſtinguo totam clauſulam; ἔστη καὶ ΠΕΡΙΗΘΡΗΣΕΝ, ἈΥΤΟΝ ζητῶν τὸν Ἀλέξανδρον. ita vertit Tudertinus, non male: *gradum compreſſit, Alexandrum quæritans & animo & oculis.*

P. 238. Ψαῦσαί τε τοῦ νεκροῦ] Malim ψαῦσαί ΓΕ. ſic in Evangel. Marci, c. 5. v. 28. κἂν τῶν ἱματίων αὐτοῦ ἅψωμαι, σωθήσομαι: & Athenæus p. 212. de Athenione Athenienſium tyranno verba faciens: ἑκάστου σπεύδοντος κἂν προσάψασθαι τῆς ἐσθῆτος.

Ib. Ἀγαθοῦ μόνου] Rectius, μόνον.

P. 239. Ἐπέχειν] Potius legerem ἀπέχειν cum Fl. qua voce Noſter in iſto ſenſu ſæpius utitur.

P. 241. Πρότερον ἴσως] Probo lectionem A. πρᾳότερον.

MAR-

MARCELLUS.

P. 244. Ἀργυραμοιβίαν] Hæret Xyl. videri quidem dicit verbum ſignificare menſam nummulariam, ſeu abacum: ſed improprie (ni fallitur) hic pro quavis menſa accipiendum. V. & MS. Dacer. habent ἀργυρᾶ λοιβεῖα, & ſic emendavit Petavius in notis ad Themiſtium. ſcil. vaſa libatoria, quibus in ſacrificiis utebantur: qualia in P. Æmilii triumpho portabantur: p. 186. παῖδες ἈΡΓΥΡΑ ΛΟΙΒΕΙΑ καὶ χρυσᾶ κομίζοντες.

P. 244. Ἴβηρες] Lege Ἴνσομβρες, ut p. 245. Ἴνσομβρας: ſeu potius Ἴνσυβρες, Inſubres: quorum meminit epitome Livii. Sic A. Xyl. & Cruſer.

Ib. Γεσᾶται] Infra ſæpius, Γεσσάται. nos Polybium ſecuti Gæſatas ſcribimus. *Xyl.*

P. 245. Τότε τοῦ] Forte non ineleganter inſeretur ΓΕ: τότε γε τοῦ.

Ib. Πηκινίδιος] Scribendum Πικηνίδιος, ſequendo Latinam ſcripturam. *H. Steph.*

Ib. Περὶ τῆς] Potius, περὶ τῆς ὑπατικῆς ψηφοφορίας.

P. 246. Καὶ στρατευματικοῖς] Deleo καὶ, ut ſuperfluum: στρατευματικὰ ὑπομνήματα Xyl. vertit commentarios militares, hæc annotans: Intelligo ephemeridas. Apud Ciceronem L. 2. de Nat. Deor. hiſtoria hæc copioſe narratur: ibi ſimpliciter ſcriptum eſt, libros. Val. Maximus L. 1. c. 1. idem referens, ex libris ad ſacra populi pertinentibus animadverſum errorem ſuum a Sempronio inquit. Legunt A. & MS. Dacer. ἱερατευτικοῖς, quod quidem Valerii autoritate firmari videtur.

Ib. Μεμισθωμένην] Adde ἔχων, vel aliud quidpiam. *H. Steph.* addit A. poſt πόλεως.

Ib. Κατὰ μικρὸν ἔτος] Rectius A. & MS. Dacer. καίτοι μικροῦ ὄντος.

Ib. Ἐλλείματος] Legitur etiam ἐκλήματος. *H. Steph.*

P. 247. Μινουκίου] Val. Max. non Minucium ſed Fabium dictatorem nominat: eſtque id vero propius. Siquidem bis dictator Fabius fuit, ut Livius diſerte, & antiqua inſcriptio quam Sigonius deſcripſit, docet. *Xyl.*

Ib. Βριτόμαρτος] Xyl. *Virdomarus:* Livium, Florum, Eutropium, Propertium, alios hujus belli ſcriptores ſecutus. Dacer. *Viridomarus.* A. Βιρδόμαρος.

P. 248. Καπίδιον] Lege Κλαστίδιον, ut diſerte nominat Polybius eadem tractans: cui adſtipulatur antiqua inſcriptio, quam in Epit. Livii L. 20. affert Sigonius. Meminit ſane hujus Claſtidii Livius, L. 21. & L. 32. ubi Ligurum ditionis fuiſſe perhibet. *Xyl.* ſic V. A.

Ib. Ἀφικομένοις] Omnino recte V. A. ἀφικόμενος: & infra, ὀλιγοστὸν, quod viderat Steph.

P. 249. Πᾶσι καὶ] Non videtur πᾶσι locum habere hic poſſe: ideoque in πάσαις eſſe mutandum. *H. Steph.* A. legit, καὶ πᾶσι, jungendo cum ποικίλμασιν.

Ib. Ὥσπερ ἀστραπὴ διαφέρων στίλβουσα] Non placet illud διαφέρων, quanquam hic locum habere poſſit. Ut vero Noſter hanc ſimilitudinem ab Homero cepiſſe videtur, qui Hectorem in acie ſtantem eodem modo deſcribit, vix tempero calamo quin reſcribam ΔΙΑ ΝΕΦΩΝ. verſus ex Il. Λ. ſubjiciam, ut melius de conjectura hac fiat judicium.

Οἷος δ' ἐκ ΝΕΦΕΩΝ ἀναφαίνεται οὔλιος ἀστὴρ
Παμφαίνων, τότε δ' αὖτις ἔδυ νέφεα σκιόεντα·
Ὣς Ἕκτωρ ὅτε μέντε μετὰ πρώτοισι φάνεσκεν,
Ἄλλοτε δ' ἐν πυμάτοισι κελεύων· πᾶς δ' ἄρα χαλκῷ
Λάμφ', ὥστε ΣΤΕΡΟΠΗ πατρὸς Διὸς αἰγιόχοιο.

Item Il. X. v. 26. habemus Achillem,

Παμφαίνονθ' ὥστ' ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο.

Ib.

Ib. Πληγὴν ἐνθεὶς] Malim 'ΕΝΣΕΙΣΑΣ, infligens: qua locutione alibi utitur Noſter. phraſin ἐντιθέναι πληγὴν nuſpiam obſervavi.

Ib. Ὦ μεγάλα] Ordo verborum in V. multo minus impeditus eſt: ὦ μεγάλα στρατηγῶν καὶ ἡγεμόνων ἔργα καὶ πράξεις περιβλέπων.

Ib. Ἰδίαντε] A. & MS. Dacer. habent ἰδέατε, loco ſatis convenienter: ſed recepta lectio tuto poteſt retineri, eo ſcil. in ſenſu, quo Themiſtocles p. 267. dicitur ἼΔΙΟΣ τις ἐν πᾶσι βουλόμενος εἶναι.

P. 250. Μετρίων τυχοῦσα] V. τυχούσῃ, unde vera lectio eruitur, ΤΥΧΟΥΣΙ, ſcil. αὐτοῖς.

Ib. Δρυὸς εὐκεάνου] Εὐκταίου legi: non profecto quod mihi ſatisfacerem plane, ſed quia votivam quercum exiſtimo dici intelligique poſſe, quæ ad eam rem deſtinata eſſet. *Xyl.* Steph. legit εὐκεάτου: arbitratus εὐκέατον δρυῦ eſſe quod Virgilius fiſſile robur appellavit, ſicut Homerus εὐκέατον κέδρον dixit. Verum εὐκέατον non modo nimis poeticum eſt, ſed & epithetum hoc loco prorſus alienum. Mihi fere perſuaſum eſt Plutarchum ſcripſiſſe δρυὸς 'ΕΥΚΕΡΑΙΟΥ, vel εὐκεράτου. quercum nempe intelligit late diſpeſſis cornibus ſive ramis, antennarum modo. κεραῖαι ſunt vertices ſive eminentiæ. ſic Polybius deſcribit vallum, quod habuit δύο κεραίας, ἢ τρεῖς, ἢ τέτταρας, ſcil. ramos in majore ſtipite, qui reciſi ut cornua eminebant. & quo plura fuerunt in arbore ad trophæum deſignata hujuſmodi cornua, eo aptior evaſit ad arma undequaque ſuſpendenda: qualem hic arbitror εὐκέραιον vocari.

Ib. Περσιέσης] Melius, πρεϊούσης.

Ib. 'Αγῶνος] Omnes ſcribunt αἰῶνος.

P. 251. Ὦι πέμπεται] Steph. ex quibuſdam exemplaribus legit, ὀπίμιος καὶ φερέτριος Ζεύς: quoniam ut cognominis *Pheretrius* hic ratio redditur, ſic ſtatim poſt cognominis *Opimius*. Ego receptam ſequor lectionem: non enim ſtatim poſt *Opimii* rationem reddit Noſter, ſed de ſpoliis ipſis verba facit, cum antea numen cui ſacranda deportabantur deſcripſerat.

Ib. 'Οπίμια] Reponendum ὀπίμα: quum opima ſpolia, non opimia, dici Latinis notiſſimum ſit: ita apud Dionem Caſſium ſcriptum eſt. Poſſent tamen talia & deberent etiam fortaſſe vel ex ſola linguæ Latinæ peritia emendari. *H. Steph.*

P. 253. Κατέχοντας] Forte ΚΑΤΑΤΡΕΧΟΝΤΑΣ τὴν χώραν: non enim de fixis ſed de errabundis loquitur, qui caſtris dilapſi hac illac palabantur.

P. 254. Ὅπλων ἐρημία] Malim ἜΡΗΜΑ, ſcil. τείχη.

Ib. Πρὸς τούτοις] Potius, πρὸς ΤΟΥΤΟΥΣ.

Ib. Φόβῳ πολλῷ] Certe legendum ΦΟΝΩ, πολλῷ: ſequitur enim, λέγονται γὰρ ὑπὲρ πεντακισχιλίους ἀποθανεῖν.

P. 256. Τοὺς τριακοσίους] Xyl. aſſentit Sigonio ex Livio emendanti, τοὺς χιλίους τριακοσίους.

Ib. Δοκεῖν Ῥωμαίους] Potius, Ῥωμαίοις.

P. 257. 'Εκ τούτων ἀεὶ τῆς στρατείας] Lego, ἐκ ΤΟΥΤΩΝΙ τῆς ΣΤΡΑΤΙΑΣ. vocem ἀεὶ ut plane otioſam omnes interpretes omittunt.

Ib. Πρὸς Λεοντίνοις] Intercidiſſe haud paucos verſus facile intelliget qui hiſtoriam Livii L. 24. legerit, vel græca verba conſideraverit. quæ autem de receptis Leontinis dicuntur, ad Marcellum pertinere ex Livio intelligitur. *Xyl.*

P. 258. Ὑπερείδοντες] Recte A. & MS. Dacer. ὑπερείδοντες, *fulcientes*. eandem vocem reſtituo Op. Mor. 699. ὥστε μάλιστα τὴν νόησιν 'ΥΠΕΡΕΙΔΟΝΤΕΣ τοῦ χρόνου: ubi jam male ut hic, ὑπερειδόντες.

Ib. Ἄλογον πρόβλημα] A. & MS. Dacer. ἀναλόγως: ego malim ἈΝΑ ΛΟΓΟΝ, quoniam ita refert Diog. Laert. in Archytæ vita, quod primus ille quæſivit δύο μέσας ἈΝΑ ΛΟΓΟΝ λαβεῖν. Dein legendum cum iiſdem, μεσολάβως: ita Vitruvius L. 9. c. 3. Archytas hemicylindrorum deſcriptionibus; Eratoſthenes, MESOLABI ratione idem (aræ Deliacæ dupli cationem) explicaverunt. & Diog. Laert. tradit Eudoxum inveniſſe τὰ περὶ τὰς καμπύλας γραμμάς, ut hic Noſter.

P. 259. Βαναύσυ ἀργίας] Præfigit καὶ Steph. melius autem A. & MS. Dacer. βαναυσυργίας. totum hunc de geometria locum ſimili fere modo tractatum vide Op. Mor. p. 1279.

Ib. Πολυσπάςυ μηχανήματος] Poſterior vox deeſt in Fl. & Ald. & tuto deeſſe poteſt, cum inſtrumentum ipſum proprie πολύσπαςον vocetur.

P. 260. Οἱ μὲν αὐτῆς] Steph. ſcribit αὐτοῖς, ſed rectius A. & MS. Dacer. αὐτῇ.

Ib. Ῥώμην ἔχοντας] Multo melius A. ῥύμην ἔχοντας ὑπερπετεῖς ποιήσεως &c.

P. 261. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ] Hic & mox reſcribo ἜΓΓΥΘΕΝ, loci ſententia ductus: deinde ex A. & MS. Dacer. δοκὸς ὁ μεγάλας: & τρημάτων pro τραυμάτων. vide Polyb. L. 8.

Ib. Πληγαὶ] V. A. πληγαῖς: magis placet πληγαῖς ΤΕ.

Ib. Καθίζων] Locus hic Marcelli ex Polybio L. 8. deſumitur; unde etiam citat Athenæus L. 14. quorum autoritate (uti reor) locum hunc ita repræſentant A. & MS. Dacer. ὃς τὰς μὲν ναυσὶν ἡμῶν κυαθίζει ἐκ τῆς θαλάττης, τὰς δὲ σαμβύκην ῥαπίσας μετ' αἰσχύνης ἐκβέβληκεν. Caſaubonus quidem in notis ad Athen. emendarat κυαθίζων, & me judice nihil amplius in Noſtro demutarem, qui forſan partem tantum joci referre contentus erat.

P. 262. Τοῖς πολεμίοις] Recte A. & MS. Dacer. τῆς πόλεως.

Ib. Ἐκεῖνα καταθέσθαι] Non dubito quin omiſſa ſit εἰς ante ἐκεῖνα. *H. Steph.*

Ib. Ὁδὸν ἄγειν] Potius ἌΓΕΙ.

P. 263. Ἧρεν Μεγαρέας] Vel ἥρει, vel εἷλεν potius legendum videtur. *H. Steph.* forte Μεγάρας ſcribendum, ut Ἀθήνας: quanquam hæc urbs a Strabone & Thucydide Μέγαρα vocetur plurali numero; a Livio Megara, modo plurali, modo ſingulari.

Ib. Περὶ Ἀκίλας] Steph. Byzant. Ἀκρίλλας ſcripſit: id ſecutus ſum hic, ſicut & apud Livium Sigonius. *Xyl.* ſic etiam A.

Ib. Δάμιππόν τινα] Livio Damaſippus eſt.

Ib. Φυλαττόμενον μὲν ἀμελῶς] Sane apud Livium contrarium invenies, qui ob id ipſum intentius cuſtoditam ſcribit turrim eam. *Xyl.* & hic legi poteſt, ἘΜΜΕΛΩΣ.

P. 264. Καὶ διὰ τὸ] Delendum videtur καὶ: vel lege mox, αὐτῆς pro ἧς.

Ib. Ἅμα φαιδεία] Hoc Xylandro ſuſpectum corrigit ex MS. Dacer. ἅμα φάει διά. ſic in Camillo, p. 324. πνεύματος μεγάλου κατιόντος ἀπὸ τῶν ὀρέων ἍΜΑ ΦΑΕΙ: & in Ariſtide, p. 308. διαβὰς ἍΜΑ ΦΑΕΙ τὸν Ἀσωπόν.

Ib. Σχήματος καὶ μορφὴν] Vel lege σχῆμα, vel dele καὶ.

Ib. Ἄκων βιασθεὶς] Malim ἄκων καὶ βιασθείς. *H. Steph.*

P. 266. Περὶ Αἴτναν] Omnes legunt Ἔνναν: quod confirmat Livius L. 24.

Ib. Νικίας] Perpetuo vertitur a Tudertino, *Hicias.*

Ib. Παραφυλαττόμενος] Fl. & Ald. παραφυλαττόμενον: & ſic reddunt Interpretes.

P. 267. Ἡ ἐκκλησία] Fl. delet ἡ. A. habet τὶς ἐκκλησία.

Ib. Ἱκέτης] Reponi debuit ἱκέτις. *H. Steph.* Sic A.

P. 268.

P. 268. Οὐδὲ δειλὸν] Recte omnino Fl. & Ald. ἐδὲ δειλῶν.

Ib. Ἡδοναῖς ἐχέσαις] A. & Dacer. ex MS. habent ἡδονήν.

Ib. Διὰ ποικιλίαν] V. A. διαποικίλας: quod probo, modo deleatur ſequens κοσμήσας cum Fl. & Ald.

P. 269. Ἄκομψον ὂν] V. A. ἄκομψον ὄντα: & ſic quidem alibi fragmentum hoc Euripideum citatur; verum hic potius delerem ὂν, quoniam præceſſerit ὄντα tam proxime, nec hic neceſſarium ſit.

Ib. Ὁ τρίτος θρίαμβος] De Gallis triumphaverat tantum, neque (niſi admodum fallor) quiſquam alium porro ejus triumphum agnoſcit ſcriptor. itaque audacter ſecundum dixi. *Xyl.* A. & MS. Dacer. habent ὁ πρῶτος θρίαμβος: ſcil. Marcellus iſto de Gallis triumpho invidiam hominum in ſe concitarat, præcipue ob opima ſpolia deportata. Verum quicquid alii taceant ſcriptores, Noſter iterum, ſcil. p. 286. Marcelli τρεῖς θριάμβους memorat: quare hic retinerem ὁ τρίτος.

Ib. Βία, πολέμοις] Steph. & V. inſerunt καὶ. Verba videntur ex Poeta quodam decerpta; adeoque forſan nihil opus eſt copula.

P. 271. Τὸ ἐν τοῖς ὅπλοις ἀνυπόστατον] Placet ΤΟΥ ἐν τοῖς ὅπλοις ἈΝΥΠΟΣΤΑΤΟΥ.

Ib. Τὲ συνήθους] Malim vel hic TI τοῦ, vel antea, ὥτε TI φόβῳ: ut ſit conſtructio, τὶ τοῦ συνήθους μεταβαλὼν καταστήματος.

Ib. Ὀργὴν τὴν εἰς αὐτοὺς ἀφιέναι] Malim ὀργὴν MEN, cum ſequatur οἰκτεῖραι δὲ: deinde placet ἐφιέναι, ut A.

P. 273. Ἀφέλοιτο τὴν χώραν] Audacter lege, τὴν ΧΑΡΑΝ: ſic apud Livium L. 27. c. 2. Marcellus ad Senatum litteris pollicetur, brevem illi (Annibali) LÆTITIAM qua exultet facturum.

Ib. Καὶ καταβάντος] Redundat illud καὶ, ex initio ſeq. vocis ortum.

Ib. Πλεῖστον ἔχων] Scribendum potius, πλεῖον ἔχων, ut ſit pro eo quod voce compoſita dicitur πλεονεκτεῖν. *H. Steph.* Sic A.

P. 274. Κόιντον Φάβιον] Lege ex Livio Κόιντον Φούλβιον: quod vidit Xyl.

P. 275. Τῶν ταγμάτων εἰς] Deeſt ἓν poſt ταγμάτων, inquit Xyl. loco Livii de hac re citato ex L. 27. c. 13. Quod ubi Marcellus vidit, DUODEVIGESIMAM legionem in primam aciem inducit. unde conſtat hic non ἓν inſerendum, ſed legendum, τῶν ταγμάτων ΙΗ εἰς τοὔμπροσθεν προελθεῖν: exciderant nempe notæ numerales.

Ib. Χρήσεταί τις] V. χρήσετό τις, unde liceat reponere ΧΡΗΣΑΙΤΟ τις.

P. 276. Ἐν Σινοέσσῃ] Forte, ἐν Οὐενουσίᾳ: cum apud Livium L. 27. c. 21. Marcellus adverſo rumore eſſe dicatur, quod media æſtate VENUSIAM in tecta milites abduxiſſet, & accuſetur a Bibulo, quod æſtiva VENUSIÆ ſub tectis ageret.

Ib. Ἀπέῤῥιψεν] Fl. & Ald. ἀπέῤῥηξεν: quod malim. Tudertinus, *abrupit.* Sic in Craſſo, p. 288. φωνὰς ἈΠΕΡΡΗΞΕ: & in Cæſare, p. 108. τὸ πλεῖστον ἈΠΕΡΡΗΞΕΝ.

P. 277. Ἱερῶν τινων] Potius legerem, ἱερῶν ΤΕ τινων.

Ib. Ἐκ κεφαλῆς] Xyl. A. & MS. Dacer. μετὰ κεφαλῆς: Tudertinus vertens, *infantem ex elephantis capite natum*, & vulgatam lectionem ſecutus eſt, & prodigium auxit.

Ib. Καὶ περιηγμένος περὶ] Hæc Xyl. mendoſa jure viſa ſunt: ſenſus quidem ſatis liquet, & voces emendari poſſunt, vel deleto περιηγμένος (quod omittit Tudert.)

& legendo, καὶ περὶ τὰς ἐκχύσεις καὶ ἀποτεφρὰς ΔΥΣΙΕΡΟΥΝΤΕΣ οἱ μάντεις κατεῖχον: vel retineri poteſt hoc modo: καὶ περιγενέσθαι ΤΩΝ περὶ ἐκχύσεις, &c.

P. 278. Τείχους ἑνὸς] Scribendum τείχους ʼΕΝΤΟΣ: Sic Tudert. *intra murum.*

Ib. Καὶ τὸ περὶ Πετηλίαν] Livius L. 27. c. 27. Ibi ſub tumulo PETELIÆ equitum duo, peditum tria millia in occulto locata. unde legendum hic: ΚΑΤΑ τὸ περὶ ΠΕΤΗΛΙΑΝ. Sic A. habet Πετηλίαν, & Tudert. *Petiliam.*

P. 279. Ἔδεεν ἂν] Senſus poſtulat ἔδοξεν ἂν, ut A. & MS. Dacer.

Ib. Πεῖραν ἀρχῆς] Ἀρετῆς V. A. in quibuſdam vet. cod. invenit μάχης Steph. quod præfert. Receptæ quidem lectioni favere videtur eadem locutio apud Diod. Sic. l. 17. ubi Darium hortatur Charidemus, ut mittat in bellum στρατηγὸν πεῖραν δεδωκότα τῆς ἰδίας ʼΑΡΧΗΣ: verum hoc dicitur de duce, non de militibus, ut apud Noſtrum, de Fregellanis equitibus. Malim igitur, ΑΛΚΗΣ: ſic in Alcib. p. 21. μετ᾽ ἐμπειρίας τῆς πολεμικῶν καὶ ʼΑΛΚΗΣ: & p. 171. πᾶσαν ʼΑΛΚΗΝ ἐπιδεικνύμενος. & p. 436. ἐπίδειξιν ʼΑΛΚΗΣ καὶ καρτερίας παρεῖχε.

P. 280. Προσεξελθεῖν] Scribo προεξελθεῖν. *H. Steph.*

Ib. Ἐφιστάμενοις] Forte ὑφιστάμενοις: quæ vox Noſtro valde familiaris eſt.

P. 281. Ἀστὴρ] Legitur etiam ἀστὸς: ſed illud ſervandum eſſe cenſeo, utpote elegantiſſimam metaphoram habens, & hoc etiam includens. *H. Steph.*

Ib. Ὑπάταν] Scriptum etiam ὑπάτων, eodem ſenſu. *Id.*

P. 284. Ἔχομεν τοῦ] Deeſſe videtur, ΤΙΝΙ ante τοῦ.

Ib. Δεινὸς ἐνέκειτο] Bene inſerit A. Ῥωμαίοις, ut reſpondeat ſequenti Θηβαίοις.

Ib. Τούτοις δὲ Πελοπίδας] Locum turpiter fædatum vocat Xyl. quem ſic reſtituunt Steph. V. A. & MS. Dacer. τούτους δὲ Πελοπίδα.

Ib. Ἔοικε ψεύδωμά τι γενέσθαι] Vocabulum ψεύδωμα mendoſum cenſet Xyl. & amplius deliberandum ſtatuit: reliqui commentatores altum ſilent, nec quicquam afferunt ſubſidii codices MSS. aut impreſſi. Tandem mihi diu multumque hærenti, & cogitationes undequaque verſanti, veriſſimam & indubitatam ſcripturam ſuggeſſit Scholiaſtes Ariſtoph. in Equit. v. 568. ſcil. ΨΕΥΔΟΠΤΩΜΑ: quam dicit eſſe εἶδος παλαίσματος· καὶ γὰρ οἱ τῶν παλαιόντων οἱ εἰς τὸν ὦμον πεσόντες, ἐξαναστάντες ἐώθεσαν ἀποψᾶν τὴν κόνιν, ἵνα μὴ ἴχνος ἔχοιεν μηδὲ ἔλεγχον τοῦ πτώματος. pergit deinde hanc explicationem illuſtrare: ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι οἱ πρόγονοι, εἰ καὶ ἡττηθεῖεν ἐν μάχῃ, πάλιν αὐτοὶ τὴν ἧτταν ἀνεκαλοῦντο ταχέως, καὶ τοῖς νενικηκόσιν, ἡττηθεῖσιν ἐκ δευτέρου, πλέον τῆς προτέρας νίκης οὐδὲν ἦν. totum exſcribere non piguit, quia nihil aptius huic loco Plutarchiano de Marcelli & Hannibalis certaminibus, nihil accommodatius; adeoque nihil hanc emendationem certius probare poterat. Marcellus vicit quidem Hannibalem aliquoties, ſed ita, ut ipſæ victoriæ μεγάλην ῥοπὴν οὐδεμίαν ἐποίησαν. Hannibal item lapſus eſt interdum, ſed ita lapſus, ut illico reſurgeret haud imminutis viribus, & ab ipſo duceret opes animumque ferro; nec revera labi videretur, ἀλλ᾽ ἔοικε ΨΕΥΔΟΠΤΩΜΑ τι γενέσθαι περὶ τὴν Λίβυν ἐν ταῖς συμπλοκαῖς ἐκείναις. Eadem fere de hac voce videre eſt apud Suidam, qui breviter explicat, διὰ τὸ μὴ φαίνεσθαι πεπτωκέναι.

Ib. Καθιστάμενων] Forte, καθιστάμενος, nempe Marcellus.

P. 285. Ἀργεῖσθαι] Rectiſſime A. & MS. Dacer. αἰδεῖσθαι: ut p. 275. σφαλλομένῳ τὸ ʼΑΙΔΕΙΣΘΑΙ πρόφασίς ἐστιν.

Ib. Ἀντιταξάμενος] Legitur etiam ἀντιπαραταξάμενος, eodem ſenſu: ſed hoc ma-

magis uſitatum eſt. *H. Steph.*

Ib. Μεταλαβὼν] Rectius ſcribitur μεταβαλών. *Id.* ita habet A. ſic in Lycurgo, p. 90. ΜΕΤΑΒΑΛΩΝ κρᾶσιν: & ſupra, p. 271. συνήθους ΜΕΤΑΒΑΛΩΝ καταστήματος.

P. 286. Καὶ ἀποθανεῖν] Fl. εἰ δὲ θανεῖν. Ald. ἢ δὲ θανεῖν. A. εἰ δὲ θανεῖν χρεών. ego malim, εἰ δ' οὐ vel εἰ δὲ μὴ, θανεῖν. Barneſius in fragmentis Euripideis legit κἂτ' ἀποθανεῖν, qua autoritate fretus neſcio: peſſimum certe trochaicum (ut vocat) ex hac Plutarchi citatione compegit.

A R I S T I D E S.

P. 288. Τὸν δὲ δῆμον] Legitur etiam τῶν δὲ δήμων: quam lectionem minime rejiciendam eſſe docui antea. *H. Steph.* Sic Bodl. 3. vide not. V. 1. p. 246.

Ib. Ἀριστείδου λεγόμενον] Scriptum eſt & γινόμενον. *H. Steph.*

P. 289. Ἀνεδέξαντο] Malim ἈΝΕΔΕΙΞΑΝΤΟ, quod Aretinus recte vertit, *ediderunt.* quod ſi illud retineas, verti debet, *in ſe ſuſceperunt*; ſenſu inepto: cum etiam pauperrimi poſſint magnificos ludos polliceri, ſed non edere.

Ib. Περσικῶν] Legitur etiam Μηδικῶν: ſicut alibi Μηδικὸν πόλεμον dici videmus, & quidem in hac ipſa vita. Attici ſcriptores Μηδικὰ potius quam Περσικὰ vocabant. Cæterum pro τελευτὴν quidam cod. habent ἀρχήν. *H. Steph.*

Ib. Λόγου δύναμιν] Legitur etiam πλούτου: ſed illud magis mihi placet. *Id.*

P. 290. Οἱ λαμβάνοντες] Certe ſcribendum οἱ ΛΑΓΧΑΝΟΝΤΕΣ, ut p. 288. ἀρχὴν κυάμῳ ΛΑΧΩΝ. Sæpius in hac voce errarunt librarii.

Ib. Ἀρίστων δ' ὁ Χῖος] Fl. Ald. & Dacer. habent Κεῖος: Bodl. 3. Κῖος. Duo fuerunt Ariſtones, ambo Philoſophi; alter Chius, Stoicæ diſciplinæ; alter Ceus, Peripateticæ ſectator: utrum Noſter hic voluit, cum in gentili nomine varient codices, incertum eſt. Inter ſcripta Ariſtonis Chii recenſentur a Diog. Laert. in ejus vita, Ἐρωτικαὶ διατριβαί: unde narrationem hanc de Ariſtidis amoribus hauſiſſe Plutarchum veriſimile eſt. verum hoc ipſum opus, ſub titulo Περὶ ἐρωτικῶν ὁμοίων, Ariſtoni Ceo tribuit Athenæus, ſcribens, Ἀρίστων ὁ φιλόσοφος ἐν ἐρωτικῶν ὁμοίων δευτέρῳ. & alibi, Ἀρίστων ὁ Περιπατητικὸς, Κεῖος δὲ τὸ γένος, ἐν δευτέρῳ ἐρωτικῶν ὁμοίων. adeo ut nil certi hinc colligi poſſit, niſi quod prætulerim lectionem ὁ Κεῖος hanc ob cauſam, quod in Themiſtocle p. 249. eandem rem narrat Noſter, ὡς Ἀρίστων ὁ φιλόσοφος ἱστόρηκεν, quo titulo Ceum illum loco ſupra citato appellat Athenæus.

P. 291. Γένει Κεῖος] In Themiſt. Τήϊος: vide not. p. 249.

Ib. Ὥσπερ ἐγγυμνασαμένους] Malim, ὡς ΠΡΟΕΓΓΥΜΝΑΣΑΜΕΝΟΥΣ.

Ib. Εἰς τοῦτον] Scribe εἰς ΤΟΙΟΥΤΟΝ, ut Op. Mor. 1444.

Ib. Ἐκεῖνον, ἐν πᾶσιν] Rectius fortaſſe interpungetur poſt ἐν πᾶσιν, quam poſt ἐκεῖνον: ut jungatur cum κρατεῖν. *H. Steph.*

P. 292. Δοκεῖν δίκαιος] In Apophth. p. 326. eſt ἄριστος. Sic p. 391. οὐ δοκῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὢν ἌΡΙΣΤΟΣ: quanquam Ariſtides vocatus eſt ὁ δίκαιος p. 298.

P. 294. Τῶν δὲ καθεστώτων] Scribe τῶν ΔΕΚΑ, cum Fl. & Ald. & Bodl. 3. & Aretino: Sic p. 366. Ariſtides dicitur in Marathone & Platæis δέκατος στρατηγός. Mureti annot. δέκα δέ.

P. 295. Ὁμώνυμον Ἀριστείδην ἐν] Potius ἈΡΙΣΤΕΙΔΗ.

P. 296. Τὸ δίκαιον] Fl. τὸν δίκαιον, ut p. 298. ἐνοχλοῦμαι ΤΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ ἀκούων. Seu forte legendum, τοῦ δικαίου.

Ib. Ἀγαθὸν ἐν ἡμῖν] Præfero lectionem V. ἐφ' ἡμῖν. nota eſt illa diſtinctio

rerum

rerum quæ ſunt ἐφ' ἡμῖν, & ἐκ ἐφ' ἡμῖν.

Ib. Καὶ τύχη] Bodl. 3. & Fl. addunt μεγάλη. & recte: quanquam enim τύχη pro ἀτυχία poni frequenter apud Noſtrum novi, nunquam tamen pro εὐτυχία occurrit: ut hic ſenſus poſtulat.

Pag. 297. Διαλεχθέντες] Salvinius legit διαλλαχθέντες: bis autem altera voce utitur in eadem re Noſter p. 17.

P. 298. Γράψαντες] Legitur etiam φέροντες. *H. Steph.*

P. 299. Καὶ βαρβαρικαὶ] Καὶ illud onerat ſententiam. lege ΑΙ βαρβαρικαί.

Pag. 300. Τῶν πολιτῶν] Forte ΟΠΛΙΤΩΝ, ut infra, νησῖδα τοῖς ΟΠΛΙΤΑΙΣ περιστέψας.

P. 302. Οὔτε ὑπὸ γῆν] Melius Bodl. 3. οὔθ' ὑπὸ γῆν. Simile dictum occurrit Op. Mor. p. 160. ἅπας γὰρ ὁ ὑπὲρ γῆς καὶ ὑπὸ γῆν χρυσὸς ἐκ ἀντάξιος ἀρετῆς, κατὰ Πλάτωνα.

P. 304. Τῶν Νυσίων] Recte emendat Dacer. τῶν Ὑσιῶν, ex Herodoto.

P. 305. Ἀθηναῖοι δὲ Τεγεάταις] Quidam cod. habent Ἀθηναίοις δὲ Τεγεᾶται: atque ita eſſe legendum ex ſequentibus etiam apparet. *H. Steph.* Sic V. A. & MS. Dacer. & Mureti annot.

P. 306. Ἀγνοοῦντας] Rectius A. & Mureti annot. ἀγνοουμένους: niſi malis ἈΓΝΟΩΝ.

P. 308. Ἥκω δὲ ἐκ κινδύνων] Dele ἐκ cum Bodl. 3.

P. 309. Ἀγνώμονα] V. Bodl. 3. & Fl. πολυπράγμονα: & ſic vertit Aretinus, *ſuperfluis in rebus occupatum.*

P. 312. Ἀποθανούμενον] Potius, ἀποθανούμενος.

P. 313. Ἐφάνη τὰ ἱερὰ] Dacer. ex Herodoto addit χρηστά: quod forſan non neceſſarium eſt, cum ἱερῶν γινομένων ſine ulla adjectione læta exta denotare videtur & in Sylla p. 69. & in Phocione p. 187. ad verbum quidem ἱερὰ γινόμενα verti debet *exacta ſacra*: quam locutionem obiter hic moneo reſtituendam eſſe in Suetonii Julio, c. 77. ubi ſic mendoſe jam legitur etiam in optima Græviana editione: Haruſpice triſtia & ſine corde exta ſacro quodam nuntiante. Quanto melius ex duobus MSStis Codd. Bibliothecæ Sionenſis emendari poteſt? Haruſpice triſtia & ſine corde EXACTA SACRA QUONDAM nuntiante. Torrentii etiam lectio fuit, *ſacra quondam*, quam Berneggerus ut minime probabilem incaute rejecit.

Ib. Χερσὶ γυμναῖς] Dacer. malit γυμνοί: ipſi nempe inermes.

Ib. Προσχωροῦσιν] Præfero προσχωροῦσιν cum Bodl. 3.

P. 314. Προθυμότατα] Scribo, ΠΡΟΘΥΜΟΤΑΤΗ, ſcil. μάχη, linea præcedenti.

Ib. Ἀείμνηστος] Legitur etiam Διάμνηστος. *H. Steph.* Hic Spartanus fuiſſe dicitur: Arimneſtus vero p. 304. erat Πλαταιέων στρατηγός.

P. 315. Τόνδε ποθ'] Incuria quadam excidit pentameter, qui certe ex Pauſania reſtitui debet: Εὐτόλμῳ ψυχᾶς λήματι πειθόμενοι, extat & in Op. Mor. p. 1603. de Herod. Mal. Sic Mureti annot.

Ib. Ἐμαχέσαντο τῇ τετράδι] In Camillo dicitur τρίτῃ: de qua differentia vide Petiti Miſcel. & Rualdi animadv. ad locum. Aretin. vertit *diem decimum quartum.*

P. 316. Ὡς ἑτέρα] Forte ὑδετέρα, ut habet V. & Mureti annot.

P. 317. Ἀράμενοι] Placet ἀδάμενοι, cum V. erat enim Euchidas ille vere ἀδαστός ob velocitatem, qui plus 120 mille paſſuum uno die emenſus eſt.

P. 318. Αἱμοκουρίαν] Heſychius ΑΙΜΑΚΟΥΡΙΑΙ, τὰ ἐναγίσματα τῶν κατοιχομένων. Et ſic legit A. αἱμακουρίαν, & Xyl. & Mureti annot.

P. 320. Τὸ ἀναγκαῖον] V. habet τότε, unde

unde legerem ΤΟΓΕ ἀναγκαῖον.

P. 321. Ταχθῆναι δ'] Sic imprimi curavi pro corrupto ἀχθῆναι: ſecutus Fl. Ald. & Bodl. 3. ſic infra Ἀριστείδης ἔΤΑΞΕΝ: Diod. Sic. ΤΑΧΘΕΙΣ ἐπὶ τὴν διάταξιν τῶν φόρων: Nepos in Ariſtide: quantum pecuniæ quæque civitas daret, Ariſtides delectus eſt, qui CONSTITUERET.

P. 322. Βουλομένων] Legendum ΒΟΥΛΕΥΟΜΕΝΩΝ: cum V. A. ut poſtea εἰσηγουμένων. Sic Mureti annot.

P. 325. Ἀριστείδου δ'] Vel dele δ', vel lege ΤΕ.

P. 326. Δῆμον διδόναι] Quædam exempl. habent, δῆμον τροφὴν διδόναι. *H. Steph.*

MARCUS CATO.

P. 327. Ἐκ τοῦ δήμου] Melius A. ἐκ τοῦ δημοσίου. ut p. 335. χρῆσθαι σκηνώμασι ΔΗΜΟΣΙΟΙΣ. Sic Mureti annot.

P. 328. Ἀναγκαίαν] Recte idem, ἀναγκαίων: ut oratio dicatur inſtrumentum eſſe non modo honeſtum ſed & neceſſarium.

P. 329. Μαρκίου] Omnes ſcribunt Μανίου: Manius notiſſimum erat Curii prænomen, & ita legitur p. 370. quanquam imperiti librarii fere ſemper Marcum pro Manio ponunt, virgulam illam poſt M' cum Manium notet, non advertentes.

Ib. Σαννιτῶν] Scribe ΣΑΥΝΙΤΩΝ: deinde, χρυσίον cum A. & Mureti annot. ut extat in Apophth. p. 342.

P. 330. Ταῦτα] Forte, ταυτά.

P. 331. Περὶ τὰς μεγίστας] Potius, παρὰ τὰς μεγίστας.

Ib. Φοράντε] Recte A. & Muret. annot. φθοράντε: Barbarus vertit, *inconſulte effundere.*

P. 332. Δεῖπνον ἀφελὲς] Malo εὐτελὲς, ut in vet. cod. *H. Steph.* Sic V.

Ib. Μαλασσομένους καὶ ὑπὸ] Dele καὶ: nec agnoſcit Barbarus.

P. 333. Ἀγεννοῦς] Antea legebatur ἀτενοῦς. *H. Steph.* Sic Fl. & Ald. & Bodl. 3. Barbarus etiam reddit, *rigidum.* legi quidem poteſt ἀπηνοῦς, ſi mutatione opus ſit.

Ib. Ὑπὸ πόνου] Legitur etiam ὑπὸ χρόνου: quod malo, utpote conveniens cum voce γηροκομίαι, quæ ſubjungitur. rectius autem ſcribetur σκυλακεῖαι. *H. Steph.*

P. 334. Τὴν ψυχὴν] Potius τοῖς ψυχὴν, ut A. & Mureti annot.

P. 335. Ὅτι στρατηγῶν] Bene V. & Bodl. 3. inſerunt οἷον: qua voce ſequentia Catonis temperantiæ exempla apte introducuntur.

Ib. Περὶ δεῖπνα καὶ δαπάναις] Hic etiam καὶ ejiciendum eſt.

P. 337. Πολλοὺς ἄρχειν] Recte omnino, πολλάκις, ut Fl. Ald. A. & Mureti annot. & ſic interpretes.

Ib. Τοὺς ἄρχειν] Malim, ΤΟΥ ἄρχειν.

P. 338. Ἀποστέλλεσθαι] Fl. & Ald. ἀποστελεῖσθαι: forte ἀποστελεῖσθαι.

Ib. Μήτε πόδας] Addunt quidam cod. μήτε χεῖρας: quod non neceſſarium videtur. *H. Steph.*

Ib. Πράττομαι] Vel πράττοιμαι vel πράττωμαι ſcribendum fuerit. *Id.* legitur in Apophth. p. 352. πράττωμαι.

Ib. Ὥσπερ τὴν Ὀδυσσέα] Dacer. conjicit οὐχ ὥσπερ. quia Ulyſſes noluit antrum rurſus ſubire.

P. 339. Ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι ζῆν] Multo elegantius hoc effertur in Erotico p. 1351. Κάτων ἔλεγε τὴν ψυχὴν τοῦ ἐρῶντος ἐνδιαιτᾶσθαι τῇ τοῦ ἐρωμένου. Sic Op. Mor. γαλεὸς, ſive muſtellus piſcis, dicitur corpus ſuum proli præbere ἐνδιαιτᾶσθαι. & Heliodorus Æthiop. l. 8. Charicliam deſcribit ἐνδιαιτωμένην τῇ φλογὶ, *in igne commorantem.* unde non procul ab initio ejuſdem libri legendum, ὅτε δὴ παραδιαιτᾶσθαι (non παραιτεῖσθαι) καὶ τοῖς θύραθεν ἐκ τοῦ προφητικοῦ νόμου διατεταγμένον ἐγένετο: ut ſequente pag. ἐνδιαιτᾶσθαι τῷ ναῷ. dabitur

(ſpe-

(ſpero) venia digredienti parumper, ut ſuaviſſimum illum ſcriptorem emendarem, præſertim cum de rebus amatoriis ageretur.

Ib. Πιστεῦσαι] Malim ΠΙΣΤΕΥΣΑΣ: ſequitur enim, πλεύσας.

P. 340. Πάκκος] V. Πάκκιος. Sic Noſter Paccio cuidam inſcripſit tractatum περὶ εὐθυμίας: ſeu forte Πακκιανὸς, cujus nominis erat Syllæ legatus.

P. 341. Λακεντανῶν] Scribe ex Livio & Plinio, Λακετανῶν.

Ib. Ἀλλὰ καὶ] Bodl. 3. ἀλλὰ ΤΗΣ: quod præfero, licet leviuſculum ſit.

Ib. Δόξης, ἀφ' ἑτέρας] Cum alluſio ſit a ſtadio ſumpta, legerem, ὩΣ ἀφ' ἑτέρας: quam voculam hactenus in δόξης latitaſſe puto.

P. 342. Ἐπῄρετο] In quibuſdam cod. ſcriptum eſt ὑπήγετο. *H. Steph.*

Ib. Φέρεσθαι] In præced. edit. φαίνεσθαι: ſed illa certe germana eſt lectio: id eſt, extare, *Id.*

Ib. Ἀλβῖνον] Idem vocatur Labienus, Apophth. p. 352.

P. 343. Δέ φασι] Potius ΦΗΣΙ: plurima enim de Catone ex Catonis ſcriptis refert Noſter. ita p. 328. ΦΗΣΙ γὰρ αὐτὸς: & p. 332. ἐσθῆτα ΦΗΣΙ φορέσαι. & infra, p. 345. Sic Muret. annot.

Ib. Περιβαλὼν] Præfero προσβαλὼν cum Bodl. 3. locis natura validis inſuper adjecit munimenta.

P. 344. Φιρμιανὸς] Firmani dicuntur apud Liv. L. 27. ubi horum fit mentio inter alios colonos: & apud Plinium, qui in Piceno fuiſſe indicat. Quin apud Cicer. in Philipp. 7. Firmani leguntur, & L. Tarrutius Firmanus in lib. de Divin. *Xyl.*

Ib. Ἅρπασμα τάχους] V. ἅρπαγμα δὴ τάχους: forte ΔΙΑ τάχους. mihi quidem ἅρπασμα τάχους inſolens locutio videtur.

Ib. Ἐνεχείρησαν] Lege ἐνεχείρισαν: ut in Æmilio, παιδία Ἴωνι ἘΝΕΧΕΙΡΙΣΕΝ: in Flaminio, ἘΝΕΧΕΙΡΙΖΟΝ αὑτοὺς: & in Pyrrho, Λεοντῖνοι ἐγχειρίζοντες αὐτῷ.

P. 346. Ὅλως διώκοντας] Forte ἌΛΛΟΥΣ: alios qui accuſarent ſubornavit, ut Scipioni Petilium.

Ib. Φαίνεται τότε] Aptius mihi videtur ΤΟΓΕ.

Ib. Σερβίλιος] Lege Σερβίος: Servius enim prænomen eſt Galbæ. *Xyl.* Sic V.

P. 347. Τῶν θυσιῶν] A. legit οὐσιῶν: & recte quidem, cum muneris eſſet cenſoris opes civium inſpicere. vide p. 350. non raro autem hæ voces inter ſe locum mutant: nec mirum; cum lineola iſta, qua Θ & Ο differunt, ſæpe in membranis aut evaneſcat aut oculum fugiat. Sic Sympoſ. l. 8. p. 1278. perperam extat θυσίας τῶν θεῶν pro οὐσίας: quod notavit Steph. & e contrario, apud Heliod. Æthiop. l. 5. legi debet τὴν ΘΥΣΙΑΣ (non οὐσίας) πολυτέλειαν ἔχω θαυμάσας.

P. 348. Ὁρῶν ἕκαστον] Recte A. ὁρᾶν, ut ſupra, ποιήσειν, & οἴεσθαι.

P. 350. Ὑποτιμᾶσθαι] V. ἀποτιμᾶσθαι. forte rectius, ὙΠΕΡΤΙΜΑΣΘΑΙ.

P. 351. Χρήσιμον ἐκείνῳ] Idem de Scopa refert Op. Mor. p. 936. ubi legendum ex hoc loco, ὡς περιττὸν ἈΥΤΩ, (non οὕτω) καὶ ἄχρηστον.

Ib. Ἐπεισόδιον] Malim cum Bodl. 3. & Fl. ἐπεισόδιος, adjective, *ſuperinductus, adventitius.* argumentum hoc plenius tractatum vide Op. M. p. 1037. ubi ἐπιθυμίαι dicuntur vel ἔμφυτοι, vel ἐπήλυδες, αἱ (dele αἱ) ἕνεκεν κενῶν δοξῶν: tum paulo infra, mentio fit cupiditatum, quæ ἘΠΕΙΣΟΔΙΟΙ & περιτταὶ vocantur.

P. 352. Πορκίαν βασιλικὴν] Legitur etiam Πορκία βασιλικὴ προσηγορεύθη. *H. Steph.*

P. 357. Ὡς πνεῦμα] Hæc ſententia, quam

quam ſimilis iſti ſacri ſcriptoris Actorum Apoſt. c. 2. v. 2. ἦχος ὥσπερ φερομένης πνοῆς βιαίας ἐπλήρωσεν ὅλον τὸν οἶκον: ut hic, χάρις Καρνεάδου ὡς πνεῦμα τὴν πόλιν ἠχῆς ἐνέπλησε.

P. 358. Ἐν ᾅδου] Additur etiam παρὰ Μίνῳ: quod ut loco maxime conveniens lubenter recipio. *H. Steph.*

Ib. Βασιλέως] Quidam cod. habent, μεγάλου βασιλέως. *Id.*

P. 359. Ὑγιαίνοντας] V. ὑγιανεῖς; forte pro ὑγιεῖς.

Ib. Ἐμβλέψας τοῦ] Idem eleganter, δέ πως.

Ib. Σαλώνιον] Recte A. hic & infra Σαλωνῖνον.

P. 361. Σχολασίας] Scriptum eſt in nonnullis ἐργασίας. *H. Steph.*

Ib. Ἀκοῆς συντετυχηκὼς] Legitur & ἐντετυχηκώς. *Id.*

P. 362. Περσανακινεῖσθαι] Malim περιανακινεῖσθαι, ut vet. cod. habent. *Id.* vide not. p. 291.

P. 365. Ταῖς οὐσίαις] Potius, ΤΑΣ ΟΥΣΙΑΣ.

P. 366. Σερουιλίους] Lege Σερβίους, ut ſupra p. 346. & ita V.

Ib. Δεύτερον μὲν] Probo hic & proxima linea δεύτερος, ut habent V. & Bodl. 3. tollit enim ambiguitatem, quaſi bis Conſul & Cenſor electus eſſet Cato, contra hiſtoriæ fidem.

P. 367. Πρόβλημα τοῦ βίου] Magis placet TON BION, per appoſitionem: ut ὄργανον, τὸν λόγον. & ita poſtea malim διεφθαρμένον περὶ σίδηρον ſcribi, non διεφθαρμένου περὶ σιδήρου.

Ib. Εὐθενέντων] V. A. εὐθενέντων. aptius loco videtur ΕΥΘΗΝΟΥΝΤΩΝ: quod magis congruit cum ſequenti phraſi, ὅπως εὐπορήσωσι.

P. 369. Ὡς ὅ τε] Scribendum puto ὅγε. *H. Steph.*

Ib. Μὴ δεῖται] Præclare emendat A. μήδεται. vox quidem poetica eſt, ſed alibi a Noſtro uſurpata: & apud Platonem extat in Gorgia.

P. 371. Ἄμικτον] Malim ἄθικτον cum V. A. & Bodl. 3.

PHILOPOEMEN.

P. 373. Κάσανδρος] Omnes habent Κλέανδρος: ita Pauſanias, & Guarinus interpres.

Ib. Κραῦσιν] In eodem Pauſania eſt Craugis, & in Tegeaticæ Philopœmenis ſtatuæ inſcriptione, quæ etiam in Anthologia Epigr. extat. *Xyl.*

Ib. Ἔκδημος καὶ Δημοφάνης] Apud eundem, Ἔκδηλος καὶ Μεγαλοφάνης. Guarinus legit Εὔδημος.

P. 377. Περὶ ῥεέθροις] Potius ΠΑΡΑ ῥεέθροις, apud flumina: ſic p. 391. εὐδοκίμησε ΠΑΡΑ τοῖς Ἀχαιοῖς.

P. 378. Διατεταγμένη] Recte Fl. διατεταμένη, *expanſa*: quanquam errat in eadem voce p. 454. ubi perperam habet τέτακται pro τέταται: adeo nulla editio in omnibus ſequenda eſt.

P. 379. Μεσαγκύλῳ] Ita repoſuit Xyl. pro mendoſo μεσαγκύκλῳ, & vertit *telum amentatum*, in medio funem habens, quo is tenet, qui librat & ejaculatur.

P. 380. Ἐπιδιδράσκοντας] Præferenda eſt lectio Fl. ἀποδιδράσκοντας.

P. 381. Ὥστε τὰς] Πρός τε, V. A. forte ΕΙΣ τε. deinde melius A. κατ' ἐλαμὸν ἀποστροφάς.

Ib. Τυραννικῶν] Potius ſcriberem ΤΥΡΑΝΝΙΔΩΝ.

P. 382. Γενομέναις μάχαις] Malim ΓΕΝΟΜΕΝΟΣ, ut ad ipſum Philopœmenem referatur.

Ib. Διατάξας] Recipiendam puto lectionem V. διδάξας. ut in Numa, p. 146. Νουμᾶ ΔΙΔΑΞΑΝΤΟΣ. Si enim Philopœmen hæc διέταξε, *ſtatuit*, minus pro-

prie dici videtur (ut proxime ſequitur) quod ἔπεισεν ἀυτὸς. vide etiam p. 388. & 392.

P. 383. Δαπάνας κωλύσαντας] Aptius apud A. κολέσαντας: quæ vox alterius in locum ſæpius in Noſtro reponi debet, ut alibi monui.

Ib. Ὁρμὴν ἐποίει] Fidentius lego ὁρμὴν ἘΝΕΠΟΙΕΙ, phraſi Noſtro receptiſſima.

Ib. Τοῖς χρωμένοις] Dacer. legit ὁρμωμένοις, mutatione minime neceſſaria. ſubintelligitur enim πολυτέλεια: ut denotentur illi qui tali profuſione utuntur. Bene reddidit Guarinus, *luxurioſa in reliquis ſpectaculis impenſa.*

P. 384. Ἐν τῇ διώξει] In quibuſdam eſt τάξει. *H. Steph.*

P. 385. Ποιήσας μέγα] Lege ποιῆσαι cum Fl. & Ald.

Ib. Φιλοποιμένος συνεστῶτος] Mihi magis placeret, ἘΝΕΣΤΩΤΟΣ, *inſtante.*

P. 386. Πανηγύρεως συνεστώσης] Hic etiam malim, ἘΝΕΣΤΩΣΗΣ: mendum utrobique ortum eſt ex ſigma finali vocum præcedentium. Guarinus, *inſtante* Nemeorum celebritate.

P. 388. Ἀρισταίνετον] Videtur is eſſe qui apud Livium vitioſe legitur Ariſthenas & Ariſtænus. & quidem initio fragmenti Polybiani de L. 17. itidem Ἀρισταίνετος dicitur. *Xyl.* Guarinus vocat Ariſtæum, item V. Ἀρισταῖον.

P. 389. Περὶ τῶν ἐκεῖ] Legendum παρά. in præpoſitionibus millies errant librarii.

Ib. Ὅπως ἀυτῷ] Malim αὐτοὶ, ſcil. πολῖται: deinde legendum ἀπεράκτως cum Dacer. aut ἄπρακτον cum A. ut p. 404. ἌΠΡΑΚΤΟΣ ἀναχωρεῖν.

P. 391. Καθαρεὺς] Plutarchum exiſtimo ſcripſiſſe καθαρῶς. *H. Steph.*

P. 392. Ποιησάμενος ὡς] Dele ὡς, quod obeſt ſenſui.

Ib. Ἀγαθοὺς] Recte Fl. καὶ ἀγαθοὺς, vel κἀγαθούς.

P. 393. Ἀποικοῦντας] Commodum ſatis ſenſum præbet A. legendo, ἀπειθοῦντας: quanquam quod mihi in mentem venerat, a recepta lectione minus recedit, ſcil. ἈΠΟΚΝΟΥΝΤΑΣ, detrectantes. ut p. 389. ὈΚΝΟΥΝΤΑ γεῦσαι.

Ib. Φρονήσαντας] Recte A. φρονήσοντας.

P. 395. Τέρμασι] Malim ΤΕΡΜΑΤΙ.

Ib. Κολωνίδα] Livius l. 39. Coronem habet: apud Pauſan. loci nomen deeſt. *Xyl.*

P. 396. Εὐάνδρου] Dacer. ex Polybio & Pauſania legit Εὔαν.

Ib. Ἀφιστάμενος] Potius legerem ἘΦΙΣΤΑΜΕΝΟΣ, *ſubſiſtens, reſtitans:* ut ſeq. pag. πολλοὺ μὲν χρόνον ἘΠΕΣΤΗΣΑΝ.

P. 399. Δι' αὐτῶν] Meus codex δι' αὐτῶν habet, quod ad Achæos refertur: idque quia rectius eſſe cenſebam, ſecutus ſum. *Xyl.* Guarinus, *vitam ultro finiere.*

Ib. Ἐκόμιζεν οὖν] Auferendam puto particulam οὖν, & ſimul interpunctionem poſt ὁρμωμένην, quod proxime præcedit. *H. Steph.*

T. QUINTIUS FLAMINIUS.

P. 401. Φλαμίνιος] V. A. & MS. Dacer. ſcribunt Φλαμινῖνος. Xyl. ideo ſe Flamininum habere potiſſimum annotat, ut inter Flaminios, quod eſt nomen plebeiorum, & hos Flamininos cognomento patricios diſcrimen pateat.

Ib. Ὅμοιος] Magis placeret ὁμοίως. *H. Steph.* Sic A.

Ib. Περιέπειν καὶ] Fl. habet ἀεὶ καὶ: unde conjeceram, ἈΕΙ καὶ, cui lectioni favet V.

P. 401. Ἄρνειάν τε καὶ Κώνσαν] Scribo Νάρνειαν καὶ Κόσσαν. ſane Livius L. 27. has inter triginta Romanorum colonias refert. *Xyl.* Νάρνειαν V. A. *Narniam* Guarinus.

Ib. Μάλλιον] Falſo pro Μάνιον. & ita Livius. *Xyl.*

P. 403.

P. 403. Πόπλιον] Publium Villium ſcripſi ex Livio: & infra p. 415. Villius diſerte nominatur. *Id.* ſic Guarinus, P. *Villium.*

P. 404. Περὶ τὸ Ἄψον] Apud Livium eſt Aoum. utrumque iis in locis invenias apud Geographos, ut in Steph. de Urbibus annotatum eſt nobis. Sane Strabo L. 7. plane eos conjungit, ut proximi fuiſſe videantur; & Liv. L. 31. Apſi fluvii mentionem habet. *Xyl.* Palmerius corrigit in Exercitat. Ἄωον.

Ib. Κατὰ Λύκον] Male reddiderat Guarinus *Lyngum*: non Græcum librum & veritatem, ſed mendoſum Livii codicem ſecutus. *Xyl.* Ita Liv. L. 31. c. 9. per Daſſaretios Lycumque tuto circuitu Macedoniam intraret: quem ipſum locum reſpexiſſe noſtrum crediderim. Palmerius autem κατὰ Λύγκον legendum monet. Lyncus nempe fuit urbs Macedoniæ in Daſſaretiorum vicinia, unde regio dicebatur Λύγκηστις, de qua Scymnus Chius, Ptolemæus, & alii. Vide Thucyd. L. 4. ubi pluries Lyncum nominat.

P. 405. Χάρωπα τὸ Μαχάταν] Recte omnino V. τὸ Μαχάτα, *Machatæ filium.* Sic apud Athenæum L. 13. Philippus dicitur uxorem duxiſſe Φίλαν ἀδελφὴν Δέρδα καὶ ΜΑΧΑΤΑ: & ita legendum conjecit Palmerius.

P. 407. Ὡς ἐχοῦσας] V. inſerit δὴ, unde vera lectio detegitur, ΔΗ.

Ib. Βαρχύλλελιν] Livius L. 33. Barcillum nominat. Polybio Βαρχύλλης. *Xyl.* ejuſdem nominis fuiſſe videtur Lyſiæ frater, cujus mentio fit in Vit. Orat. p. 1535. & 1537. quod etiam varie ſcribitur, & Βράχιλλος & Βράγχυλος, & in cod. Petav. Βράγχυλλος.

P. 410. Παντὸς ὅλου] A. & Mur. annot. πᾶν τὸ ὅλον τοῖς παραλλήλοις μέρεσι: tum poſtea legendum δι' αὐτὸ, ut cum ὅλον conveniat. Sed diſplicet illud πᾶν τὸ ὅλον. Scribo, παντὸς ὉΜΙΛΟΥ, ut p. 541. σύγκλυδος ὉΜΙΛΟΥ.

Ib. Μᾶλλον ἀεὶ] Legerem potius, μᾶλλον ΑΥ: *denuo* Titum angebant Ætoli, cum prius id feciſſent, Philippum elabi permittendo.

P. 411. Τοῦτο ἐκεῖνοι] Forte τότε: quod loco magis convenire videtur: ut p. 413. in ſimili re dicitur ἘΝΤΑΥΘΑ δή.

P. 413. Διὰ χρόνον] Recte A. διὰ χρόνου.

P. 414. Πάλιν ῥύμην] Hic etiam malo junctim legere παλιρρύμην. eadem nempe forma qua p. 498. dicitur, τῶν βαρβάρων ΠΑΛΙΡΡΟΙΑΝ τῆς ὁρμῆς λαβόντων, hic extare debet, ΠΑΛΙΡΡΥΜΗΝ τοῦ σάλου λαμβάνοντος.

P. 415. Ἔργων] Forte addendum ἮΝ, quod extritum erat a finali ſyllaba vocis ἔργων.

Ib. Τιτίλλιον] Multum variatur in hoc nomine: Polybio & Livio eſt L. Stertinius; Guarino, Tillius, & V. Ἰούλιος.

P. 416. Ἐπαινοῦσιν] Idem narratur in vita Lycurgi, Op. Mor. p. 1547. ubi extat Xenocratis effatum hoc modo: ἐπαινεῖται γὰρ ὑπὸ πολλῶν ἐπὶ τῷ βοηθῆσαι μόγις. poſtremam iſtam vocem recte emendavit reponendo μοὶ in Var. Lect. Turnebus, ſed non vidit illud ΙΣ in μόγις ad primam vocem ſequentis periodi pertinere: ut pro βοηθῆσαι μόγις. ἤνεγκε δὲ, legatur βοηθῆσαι ΜΟΙ. ἘΙΣήνεγκε δὲ.

P. 417. Ἐλεῖν παραχρὸν] Xyl. & A. habent ἐλεῖν παρὸν, ſed nihil muto, cum eadem locutio occurrat in Cimone p. 126. ἀποτεμέσθαι ΠΑΡΑΣΧΟΝ, ὡς ἐδόκει, μὴ θελήσας.

Ib. Ὧν ἔντε] Omnino legendum ὅν ἔν τε cum V. A.

P. 418. Κεκοσμημένον] Recte Xyl. & Steph. κεκομισμένον. in eadem voce erratur ſupra, in Fab. Maximo p. 404.

P. 419. Οἱ περὶ τ᾽ Ἰτανὸν] Scriptor hic ignotus, fatente Xyl. qui locum ſuſpectum habuit, nec ſatis invenit quid reponeret. A. habet οἱ περὶ Τȣδιτανὸν, & quidem Tuditani ſcriptoris meminit Macrob. L. 1. cap. 16.

P. 419. Καὶ σφόδρα] Videri poſſit abundare particula καὶ. *H. Steph.*

Ib. Ὥσπέρ τις] Scribendum puto ὥσπέρ τι. *Id.*

Ib. Φάρμακον ἐνδιδȣ̀ς] Malim, ΔΙΔΟΥΣ.

P. 420. Καὶ βασιλεῖς] Fl. βασιλεῖ: forte βασιλείας, regna.

P. 421. Τῶν Ἑλλήνων] Forte τῶν ἌΛΛΩΝ Ἑλλήνων.

P. 422. Σαυτὸν γὰρ, ἔφη, μόνον] Potius legerem, ΣΥ σαυτὸν: ut in Apophth. p. 347. σὺ γὰρ μόνον (ὁ Κόϊντος ἔφη) ἑαυτὸν (l. σεαυτὸν) ἐποίησας.

Ib. Πλῆθός τι] Malim πλῆθός ΤΕ.

P. 423. Τερεντίȣ τȣ̃ Λέωνος] Recte Xyl. & A. Κȣλέωνος. Livius ad finem L. 30. memorat Q. Terentium Culleonem: item L. 38. c. 55.

Ib. Περιέγραψε] Lege περιέγραψε τ᾽ βȣλῆς. dictio eſt obſervanda: nam hoc ſignificari vel ex Livio hanc cenſuram quamvis jejune deſcribente intelligitur L. 38. Eodem modo locutus eſt Noſter in Tib. Graccho: Ἄππιος Κλαύδιος περιγεγραμμένος τ᾽ Ῥωμαίων βȣλῆς. *Xyl.* ita V.

Ib. Ἐν λόγῳ ἃ Κάτωνος] Vel ἃ tolli debet, vel (quod mihi magis fit veriſimile) ſcribendum eſt abſque illis ſpiritus & accentus notis, ut πρῶτον ſignificet: & intelligamus Plut. de primo libro hiſtoriarum Catonis loqui. *H. Steph.* Dele ἃ: nam per λόγον Noſter non hiſtoriæ librum innuit, ſed graviſſimam illam orationem Catonis in L. Quintium, cujus partem dedit Livius L. 38. c. 42. Præterea in Catone p. 349. in ejuſdem facti narratione nihil illius ἃ apparet, ſed clare legitur ταῦτα ἐν τῷ λόγῳ γεγράφθαι Κάτωνος.

P. 425. Σπαρτιάτι τὰ] Potius σπαρτιάτι ΤΕ.

Ib. Τῇ περὶ] Recte V. & Fl. τὸ περὶ: vel τὰ περὶ, ut A.

P. 428. Καὶ συνήθεις καὶ διατριβαὶ] Vel lege τὴν συνηθὴς, cum V. vel dele καὶ ante διατριβαί.

Ib. Ἐπιμέλειαν] Melius ſcriberetur, ἐπιμέλεια.

P. 429. Τοῖς παθȣ̃σιν ἀεὶ] Audacter lege τοῖς ΕΥ παθȣ̃σιν ἀεὶ: ut initio Vitæ dicitur πρόθυμος τȣ̀ς ΕΥ ΠΕΠΟΝΘΟΤΑΣ περιέπειν ἀεί. v. not. p. 401.

P. 430. Παντὶ λογισμῷ] Potius ΠΑΝΤΑ.

Ib. Καὶ μὴν τό γε] Rectius V. τό γε.

Ib. Τῷ προὔχειν] Certe legendum ΤΟ, quia regitur a verbo κρατȣ̃σιν.

PYRRHUS.

P. 436. Τὴν ἐκ Βερενίκης] Potius τὴν ΤΕ, cum præceſſerit, ἔν τε Θήβαις.

P. 438. Τὸν Νεοπτόλεμον φθάσας] Recte V. A. φθάσαι & ΤΟΥ legendum pro τ᾽: ut ſit hæc verborum conſtructio, ὑποψίας τȣ̃ φθάσαι ἀνελεῖν Νεοπτόλεμον.

P. 439. Τήν τε Νυμφαίαν] Τυμφαίαν legit Palmerius, quia in iſta regione oppidum iſtius nominis meminit Steph. Byz. Τύμφη ὄρος Θεσπρωτικὸν, καὶ Τυμφαία πόλις. Eandem fuiſſe Nymphæam cum Apollonia putat Dacer. ita nempe appellata ob celebrem montem Nymphæum in vicinia ejus, quem pulchre deſcriptum habemus in vita Syllæ, & apud Dionem L. 41.

Ib. Στρατιᾶς] Lege ςρατείας. ſexcenties in hac voce ſimiliter erratum eſt. quod eruditum lectorem ſemel monuiſſe ſufficiat.

P. 440. Ἀλλὰ καὶ βίας] Recte V. ἅμα: & ſic annotarat Doctiſſimus Muretus.

P. 441. Θαῦμα τ᾽ ἀρετῆς] Eſt & alia lectio,

lectio, θαυμαςῆς ἀρετῆς λόγον. *H. Steph.*

Ib. Τῶν ἄλλων] Elegantius habet V. τῶν μὲν ἄλλων.

P. 442. Ἂν τούτων εἰρήκειμεν] Placet ἂν ἔτι, cum V. & Mureti annot. & omnino reponendum eſt εἰρήκειν ex Fl. & Ald.

Ib. Τοῦ Ἰλλυριῶν] Palmerius legit τοῦ Ἰλλυρίου: ſed non neceſſe eſt, cum ſubaudiatur βασιλέως, ut antea Αὐτολέοντος τοῦ Παιόνων βασιλέως.

P. 443. Τῆς ςρατείας] Potius τῆς ΣΤΡΑΤΙΑΣ: ut p. 445. τὸ πλεῖςον τῆς ΣΤΡΑΤΙΑΣ.

P. 444. Πολλὰ πράττοντα καὶ ταραττόμενον] Proculdubio legendum πολλὰ ΤΑΡΑΤΤΟΝΤΑ: ſic p. 476. οὔτε νίκην ὅρον ἐποιεῖτο τοῦ ΤΑΡΑΤΤΕΣΘΑΙ ΚΑΙ ΤΑΡΑΤΤΕΙΝ. contrarium huic ſenſum exprimit Noſter p. 447. τὸ μὴ παρέχειν ἑτέροις κακὰ, μηδὲ ἔχειν ὑφ᾽ ἑτέρων.

Ib. Πτολεμαῖος γοῦν] Mureti annot. μὲν γάρ: quod forſan melius.

Ib. Περιβάντα] A. & Mureti annot. habent ἐπιβάντα: ſed illud rectum eſſe alias oſtendam.

P. 445. Σύνθημα] Hoc quid ſit non plane intelligo. nil minus quam pugnam tum milites Demetrii poſtulabant. forte legendum συνθήκας, aut certe σύνθημα hic idem ſignificare videtur. ut ſit ſenſus: Milites ad Demetrium accurrentes popoſcerunt, ut cum Pyrrho pacem fæduſque jungeret. *Xyl.*

P. 446. Κωλύων τὴν δύναμιν] Lege ΚΟΛΟΥΩΝ: de qua voce monui ad vitam Periclis, p. 370.

P. 447. Πλεῖςα νομίζοντες] Rectius A. & Mureti annot. νομίζοντας.

P. 448. Τῶν πολλῶν] V. A. & Mureti annot. πολεμοποιῶν. quam lectionem notat Steph. ſed non approbat. Fl. mendoſe, πολεμίων: forte pro πολεμικῶν, ut ſignificentur *belli cupidi.*

Ib. Ποιήσειν ἐπίδοξος ἦν] Elegantius & ἀττικώτερον Fl. & Ald. ποιήσων.

P. 449. Ἀπηγάγετο τοιούτους] V. ἐπηγάγετο τοιούσδε. malim ΥΠΗΓΑΓΕΤΟ, *ſenſim produxit.*

P. 450. Ἀλλ᾽ εἰ τοῦτο] Mureti annot. habent ἦ, *num*: quod melius.

P. 451. Πλαγίου] Πελαγίου eſſe legendum ex ſequentibus non eſt obſcurum. *Xyl.*

P. 453. Τοῖς ὑπὸ Ῥωμαίοις] Potius ΤΟΥΣ ὑπὸ ῬΩΜΑΙΟΥΣ, ut a ſequente εἴρξουσαν regatur.

P. 454. Ἐνέβαλε πρῶτος] Forte πρώτοις. Sic p. 468. ἐνέβαλε τοῖς ΠΡΩΤΟΙΣ.

Ib. Ὥσπερ ἔξωθεν] Vertit Xyl. *quaſi extra aleam prœlii poſitus:* Cruſer. *ut ſi extra pugnam eſſet:* uterque ſenſu ſatis ad ſententiam accommodato, ſed non ad Græcam vocem, ἔξωθεν: quam ego quidem mendoſam arbitror, & Noſtrum dediſſe, ὥσπερ ΕΙΩΘΕΝ, εὖ φρονῶν: *pro uſitata prudentia.* quod quidem & rem explicat, & Noſtro perquam familiare eſt. Ita p. 463. Pyrrhus Cineam miſit, ὥσπερ ΕΙΩΘΕΙ, ad civitates: & p. 542. ὥσπερ ἐπ᾽ αὐτῶν ΕΙΩΘΕΙ τῶν ἀγώνων: & in Demetrio p. 57. νόσου τῷ λιμῷ συνεπιτιθεμένης, ὥσπερ ΕΙΩΘΕΝ.

P. 455. Γέγονεν, ἢ τοῦ] Sententia exigit ut legatur γεγονυῖα τοῦ, cum V. & Muret. annot.

P. 456. Πᾶσιν αὐτῶν] Potius legendum παισὶν αὐτῶν, ut A. & Mureti annot.

P. 459. Πολιτείας· καὶ τέλος τὸ μὲν] Lectio manifeſte vitioſa. A. & Mureti annot. πολιτείας· καὶ τὸ μὲν τέλος: me ſuaſore deme punctum poſt πολιτείας, & lege totum, πολιτείας καὶ ΤΕΛΟΥΣ· τὸ μὲν ἐν ἡδονῇ &c. Cineas tria præcipua capita doctrinæ Epicureæ meminit, ſcil. de Diis, de repub. de ſummo bono, quod τέλος hic vocatur: tum ſubjicit quid de quoque ſenſerit, τὸ μὲν i. e. τέλος, in voluptate locavit, & deinde de reliquis. ſic Lucullo vitio vertit Noſter p. 199. quod

quod ἐφ' ἡδονὴν, ὡς ΤΕΛΟΣ, κατέςρεψε τὰς καλὰς πράξεις.

Ib. Ἐξοπλισθὲν αὐτοῖς παραςῆσαι] Forte 'ΕΞΟΠΙΣΘΕΝ, ut in Apophth. p. 343. niſi aliunde pateat armatum fuiſſe elephantem: & ΠΑΡΑΣΤΗΣΑΙ.

P. 460. Θαυμάσας] V. καὶ θαυμάσας: unde lego καταθαυμάσας.

P. 461. Ἀλλ' οὔ σοι] Idem οὐδέ σοι, ut in Apophth. p. 343. quod melius.

Ib. Ποταμὸν ὑλώδη] Hoc non placet: fluvius ſylvoſus eſt res minime vulgaris. Plutarchum ſcripſiſſe puto vel 'ΕΛΩΔΗ, vel ΤΟΠΟΝ ὑλώδη.

Ib. Τραυμάτων] Forte ΤΡΑΥΜΑΤΙΩΝ, *multis vulneratis*.

P. 462. Καὶ τὸ τρῶσαι] Scribendum puto πρὸς τὸ τρῶσαι. dicitur autem, ὀρῶ πρὸς τοῦτο, pro, intentus ſum ad hoc. Quidam tamen abſque præpoſitione dixiſſe Xenophontem tradunt, ὀρῶ τὸ παίειν. quæ lectio illam Plutarchi confirmaret, niſi ipſamet ſuſpecta eſſet. *H. Steph.* hanc conjecturam non parum adjuvat, quod καὶ & πρὸς a librariis ſæpiſſime confunduntur: inſpicias modo Var. Lect. in vitas Philopoem. Flamin. Timol. & Sertorii, & hoc abunde conſtabit. Verum hoc obſtat, quod nempe ſi καὶ in πρὸς refingas, neceſſario addendum ſit aliud καὶ: aliter enim duo participia ἀφειδοῦντες & ὀρῶντες copula carebunt. Facilius itaque ſic emendabitur locus: καὶ ΤΟΥ τρῶσαι καὶ καταβαλεῖν ΟΡΕΓΟΝΤΕΣ, pro ὀρῶντες.

P. 463. Ὑπαρχόντων] Recte A. & Mureti annot. ὑπαρχουσῶν, ſcil. πράξεων.

P. 464. Ἐδύσατο] Reducenda eſt lectio Fl. & Ald. ἐνεδύσατο: deinde melius puto προσελθὼν quam προσελθών.

P. 465. Ῥώμη τῶν πραττόντων] Forte & hic legendum ῥύμη, ut in Æmilio Paulo p. 156. ad quem locum vide not.

Ib. Θοίνωνα καὶ Σώστρατον] Suidas neſcio quo autore Θώνωνα φρούραρχον, Σωσίτρατον κρατοῦντα τῆς πόλεως appellat. *Xyl.* V. Θόνωνα.

P. 466. Τῶν πραγμάτων] Recte A. & Mureti annot. τὰ τῶν: & mox idem, ἐφ' ἑαυτόν.

P. 468. Καὶ βιασθεὶς] Delent καὶ Fl. & Ald. quod rectius, niſi malis καταβιασθείς.

Ib. Τοῖς πράγμασιν] Recte inſerunt μὲν Mureti annot. ſequitur enim, τὸ ΔΕ.

P. 469. Δι' ἔρωτα] A. & Mur. annot. καὶ δι' ἔρωτα: tum mox legendum σῶσαι, non σώσας, ut antea ἀπολλύναι & εἶναι in eadem ſententia.

Ib. Ταραχῆς καὶ φόβου] Iidem habent ταραχῆς καὶ θορύβου.

Ib. Ὑποφεύγων, ἅμα] Mur. annot. ὑποφεύγων εἰς ἅλα, *ad mare*: ſenſu ſatis commodo. quod confirmare videtur Pauſanias in Attic. p. 23. de eadem re verba faciens: Pyrrhus Antigonum ἐδίωξεν εἰς τὰς ἐπὶ ΘΑΛΑΤΤΗ, πόλεις.

Ib. Εὐτυχήμασι] Eædem recte habent ἐν εὐτυχήμασι.

P. 471. Ἑαυτοῦ κλώμενον] Non dubito quin Plut. μνώμενον ſcripſerit: quod hic eleganti metaphora locum habet. *H. Steph.*

Ib. Ὄνομα Μανδρικίδας] V. Μανδροκλείδας: forte 'ΑΝΔΡΟΚΛΙΔΑΣ, cujus inſigne fortitudinis exemplum traditur in Apoph. Lac. p. 384. de Mandroclida nihil invenio, & quomodo in nomen proprium formetur ignoro.

Ib. Οὐδὲν μὴ πάθωμεν] Recte A. & Mur. annot. οὐ δέος μὴ πάθωμεν.

Ib. Ἔσεαι καὶ πολυκαρπῶν ἄλλος] Locum miſere corruptum viderunt omnes, & eodem fere modo ſanandum eſſe cenſuerunt, ſcil. ἔσεται καὶ τεῦ κάῤῥων ἄλλος: niſi quod Xyl. primis cogitationibus ſuſpicatus ſit πολὺ Dorice poſitum pro πού. cuinam autem honos debeatur hanc medecinam primum adhibendi non liquet. A.

&

& Mur. annot. Cardinali Sirleto tribuunt. Xyl. & Steph. ut ſibi proprium vendicant: & Dacer. a Steph. citat. immo & inter Palmerii emendationes apparet.

P. 472. Ἱματίοις] A. & Mur. annot. ἱμαντίοις, *parvis cingulis*, ſive *lorulis*.

P. 474. Ὑπ' αὐτοῦ] Idem habent ὑπ' ἀετοῦ. aquila nempe Jovis κεραυνοφόρος. & Pyrrhi fuit cognomen, ut p. 443. ἈΕΤΟΣ ὑπὸ τῶν Ἠπειρωτῶν προσαγορευόμενος. & ſic deſignatus eſt p. 478. per ἈΕΤΟΝ ἐπὶ τὸν ἀγῶνα χωροῦντα.

Ib. Ἀσοφίαν] Non rejicio, ſed multo malim ἈΣΑΦΕΙΑΝ. nihil enim incertius quam prodigiorum & oraculorum interpretationes. ſic p. 479. ἈΣΑΦΕΙΑ πολλή.

P. 475. Λαμβάνουσα] Dacer. ex conjectura λαβοῦσα: tanquam fortuna jam ſatis experta fuiſſet virtutem Spartanam.

Ib. Τις ἀλκὴ καὶ φιλοτιμία] Vocem ἀλκὴ vix patitur ſententia, cui multo aptior eſſet vox ἉΜΙΛΛΑ. ſic p. 525. de Mario, ἐθεῶντο τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ τὰς ἉΜΙΛΛΑΣ.

P. 476. Αὐτοὺς ἐπὶ] Niſi ἄλλους legas, non conſtabit locus: aut ἀυτοὺς legendum, ut ad eos qui recens venerant referatur. *Xyl.*

Ib. Εὐτυχίαις ἐπ' ἄλλαις] A. & Mur. annot. ἄλλα, malim ἌΛΛΑΣ ſcil. εὐτυχίας.

P. 478. Ἀπολλωνὶς] Omnes Ἀπόλλωνος, ut p. 479. niſi quis contendat vati nomen Apollonidis fuiſſe: & per Lycium nomen Apollinis innui: quod non puto eſſe neceſſarium, inquit Xyl.

P. 480. Ἅμα καὶ τὸ] Locum ſic exhibent A. & Mur. annot. ἅμα καὶ τῷ μηδὲν προχωρεῖν ὧν ἤλπισεν.

Ib. Τὸν ἐπιστάτην] Idem habent τὸν ἐπιβάτην.

P. 482. Τῶν πρεσβυτέρων] Idem, πρότερον.

MARIUS.

P. 486. Ἐν κώμῃ Κιῤῥαιάτωνι] Marium fuiſſe Arpinatem, ex Ciceronis lib. de legibus patet. Plinius l. 3. c. 5. in deſcribenda prima Italiæ regione, Cernetum oppidum, & Cernetanos, qui iidem Mariani cognominarentur, refert: ut ſuſpicari ſubeat, ne quod ille Cernetum dicit, Plutarchus (ſi modo non ſurrepſit menda, ut ſolet fere in propriis nominibus) Cirræatonem efferat. Sed nihil certi ſcio. *Xyl.*

Ib. Ἐκφυὴς] Potius εὐφυὴς, ut V. & Mur. annot. εὐ & ἐκ initio vocum ſæpe locum mutant; quod in εὐπρεπὴς & ἐκπρεπὴς alias notabitur.

P. 407. Ἔπαθεν νέος] Fl. & Ald. ἔπαθε νέος, rejecto ν finali.

P. 488. Τὸν Μάριον καὶ Γάϊος] V. mendoſe καὶ Γάϊον: dele καὶ, & locus erit ſanus.

Ib. Πρῶτος ἄρχων] A. & Mur. annot. πρῶτον.

Ib. Ἐκβεβηκὼς] Addendum videtur τῆς: *clientelam exceſſiſſet*.

Ib. Νέμειν προστάτην] Xyl. μένειν, nullo ſenſu. vocem quidem νέμειν locus vix patitur: aptius legeretur ΤΙΜΑΝ, ut in Romulo p. 52. ubi origo diviſionis Romanorum in patronos & clientes traditur, hi illos ἐθεράπευον, οὐ μόνον ΤΙΜΩΝΤΕΣ, ἀλλὰ καὶ προνομένοις &c. deinde memoratur mos de non ferendo teſtimonio adverſus patronos, de quo hic agitur.

P. 489. Χαλεπῶς χειμῶνος] Recte A. Mur. annot. & Xyl. χαλεποῖς.

Ib. Καίτοι κατ'] Lege καί τι κατ', præeuntibus Fl. & Ald.

Ib. Ἑαυτὸν ἰατρῷ] Rectius V. τῷ ἰατρῷ, ut in Apophth. p. 356.

P. 490. Ῥωμαίων θέαμα στρατιώτῃ] Potius ῬΩΜΑΙΩ.

Ib. Ἐσθίων ἐν ὄψει] Cum pra...

αμα, importune prorſus ſequitur ἐν ὄψει: quomodo enim aliter dux ſpectaculo eſſe militibus poteſt, niſi in oculis eorum veſcatur? Repono igitur, modo codd. faveant, ἐσθίων ἌΝΕΥ ὌΨΟΥ κοινὸν ἄρτον. ὄψον eſt quicquid cum pane comedi ſolet.

Ib. Ὡς τοῦ πόνου] Recte V. A. & Mur. annot. ὡς τοὺς.

P. 491. Ὅτε τὸ ἐπὶ τῶν Τεκτόνων] Recte A. & Mur. annot. τότε τὸ τῶν τεκτόνων, ſeu ut V. τὸ ἐπὶ: licet Xyl. ambigere videatur. titulo præfecti Fabrorum multi apud Gruterum in Inſcript. inſigniuntur.

Ib. Πλεῖν ἐπ' οἴκου διανοῇ]. Prius legebatur πάλιν: videndum autem an διανοοῦμαι ἐπ' οἴκου dici poſſit ſubaudiendo infinitivum, ut Latini dicunt, *cogito domum*; *cogito Romam. H. Steph.*

P. 492. Ἢ κτείνειν] Si ſcribatur κτενεῖν, conveniet cum λήψεσθαι. *Id.*

Ib. Πολλῷ τὸ ἄπορον καὶ δοῦλον] Lipſius, πολὺ τὸ ἄπορον καὶ δουλικόν. Scaliger, καὶ ἄδηλον.

Ib. Αὐτοὺς γὰρ ἀπολέμους] In quibuſdam inter αὐτοὺς γὰρ & ἀπολέμους interjecta ſunt duo hæc verba, τύχῃ σφαλέντας. *H. Steph.*

P. 493. Λόγου κόμπῳ, μέτρον] Forte melius legetur λόγου κόμπῳ ΜΕΤΡΩΝ ἀεὶ φρονήματος μέγεθος, deleto καὶ ante μέγεθος. populus ſcil. metiebatur animi celſitudinem verborum pompa.

Ib. Ὑπὲρ ἑαυτοῦ] Recte Mur. annot. ὑπὲρ αὐτοῦ, pro Jugurtha ſcilicet.

P. 494. Καὶ μετέστησεν] Fl. & Ald. κατέστησεν, quod rectius: bellum enim Cimbricum ſedavit invidiam adverſus Marium conflatam, non in alium removit.

P. 495. Μέμικται] A. & Mur. annot. μεμῖχθαι: pendet ſcil. a præced. λέγουσι.

P. 496. Ὤικουν παρὰ] Forte οἰκεῖν, ut antea διαπεράσαι: vel cum V. οἰκοῦν, deletis ὥσπερ δή φασι, quæ deſunt in Fl. & Ald.

Ib. Τῶν Ἑρκυνίων] Fl. & Ald. Ἑρκινύων, pro vero Ἑρκυνίων.

Ib. Μεταλαμβάνων] Recte A. & Mur. annot. μέγα λαμβάνων: item poſtea, βραδύτητι, non βραχύτητι.

P. 497. Τύχαις ὁμιλῆσαι] Muretus in Variis corrigit ὁμαλῆσαι.

P. 500. Λέκιος Σατορνῖνος] Potius ΛΕΥΚΙΟΣ: ſic enim Noſter prænomen Lucium ſemper reddidiſſe videtur, ut in M. Catone, & T. Flaminio habet ΛΕΥΚΙΟΝ Φλαμίνιον.

P. 501. Βραχύπορον] A. & Mur. annot. βραδύπορον, ſententiæ convenientius.

Ib. Ὧδε] Scribendum puto ὁ δὲ, jungendo cum τρέψας, & interpungendo poſt ἄπλουν. *H. Steph.* Sic Mur. annot.

P. 502. Τῆς ἐλευθερίας] Legitur etiam τῆς Ἰταλίας, *H. Steph.* ſic omnes.

P. 503. Τῶν κατορθωμάτων] Mur. annot. τῶν χωμάτων: duo vultures ſemper in expeditionibus pro aggeribus apparebant, & milites comitabantur: hinc noti & tanquam familiares eos ſalutabant; quod vix fieri poterat, ſi tantum πρὸ τῶν κατορθωμάτων, ante victorias eſſent conſpicuæ.

P. 504. Ὀχυραῖς τε] Lege ὀχυραῖς ΔΕ, ut antea, ἐγγὺς μὲν.

P. 505. Ὕδασι Σεξτιλίοις] Potius Σεξτίοις, quum ad Latinorum ſcriptorum autoritatem, etiam quorundam exemplarium teſtimonium accedat. *H. Steph.* ita nempe V.

P. 509. Πιαίνεσθαι πρὸς] Recte A. & Mur. annot. πιαίνεσθαί πως.

Ib. Τὰ μὲν ἐκπρεπῆ] Forte ἘΥΠΡΕΠΗ. vide not. p. 486.

P. 512. Τοὺς στρατιώτας καὶ συναγωνιστὰς] Malim τοὺς ΣΥΣΤΡΑΤΙΩΤΑΣ.

Ib. Ἀποθησομένην] A. & Mur. annot. ἀποτισομένῃ: quod probo cum iota ſubſcripto, ut concordet cum τῇ τύχῃ.

P. 513. Χώραν τε] Lege χώραν ΔΕ. præceſſit ἡμέραν ΜΕΝ.

P. 514. Καί φασι] Modo dixerat Syllam hanc pugnam, cui interfuit, ſcriptis prodidiſſe: ex iis itaque veriſimillimum eſt ſequentem narrationem excerptam fuiſſe. quare reponendum καὶ ΦΗΣΙ, ſcil. Sylla: quem bis citat p. 515. de eadem pugna.

Ib. Συμπεσεῖν εἰς] Redundat εἰς, nec agnoſcit Fl.

P. 515. Ἐμὴ νίκη] Quidam cod. addunt γέγονε: ſed ſubauditio verbi aptior videtur. *H. Steph.*.

P. 516. Ἀναδεδεμένοι] Recte V. ἀναδεδεμένας, ſcil. ἁλύσεσι.

P. 517. Πρῶτος ὠρέγετο] V. A. & Mur. annot. πρώτης. deinde Mur. annot. inſerunt καὶ ante θεραπείαις.

P. 518. Ῥύμη μιᾶς τύχης] Lego, ΜΙΑ, uno impetu fortunæ.

P. 519. Ὁ Ὀνίου] Male, pro ὁ Νωνίου. Nonium omnes hiſtorici nominant: Et Appianus diſerte Νώνιον. *Xyl.* ſic A. & Mur. annot.

P. 522. Τοῦ πλείονας ἄλλους] V. & Mur. annot. τοῦ μὴ πλείονας ἄλλων: ita eſſe in vet. cod. teſtatur Steph. & ſequendam lectionem monet, addita mox ἢ ante αὐτοῦ; ut ita ſcribatur, τοῦ μὴ πλείονας ἄλλων ἐπὶ θύρας ἢ αὐτοῦ φοιτᾶν.

P. 523. Ποπλίου Σίλων] Lege Ποπεδίου: ſic vocatur ab hiſtoricis Velleio, Floro, Epitom. Livii, Valerio. Initio Catonis Uticenſis, Πομπαίδιος Σίλλων mendoſe legitur. Appiano L. 1. Belli Civ. Κόϊντος Πομπάδιος appellatur. fuit ergo Q. Popedius Silo. *Xyl.* item male legitur in Apophth. p. 357. Πομπωίου Σίλωνος.

P. 524. Μὴ βουλόμενον] Ex Apopth. p. 357. repono καὶ ante μή: quod ſignificantius eſt.

Ib. Περὶ Μησίνους] Recte A. & Mur. annot. Μισῦνος.

P. 525. Ἐπεκάλει] A. & Mur. annot. ἐπέσκαλει, unde ſcribendum ἐπενεκάλει.

P. 526. Τὰς πράξεις ἔλυσε] Idem & Xyl. τὰς ἀπραξίας: quod firmatur ex Syllæ vita p. 56. & Appian. L. 1. Bel. civ. Σύλλας ἐπελθὼν ἐβάστασε τὴν ἀργίαν.

Ib. Τρισμυρίων ἱππεῖς] De equitum numero, præſertim tam exiguo peditatu, in ſuſpicionem veni τρισχιλίων legendum eſſe. ſex Legiones Syllæ tribuit in vita Plutarchus, totidem Appian. quatuor Oroſius. *Xyl.* V. delet ἱππεῖς: ſed mutent modo loca ſua ἱππεῖς & ὁπλῖται, nulla reſtabit difficultas: ut legatur, τρισμυρίων ΟΠΛΙΤΑΙ, καὶ πεντακισχιλίων οὐ μείους ΙΠΠΕΙΣ.

P. 527. Περικλυζόμενον] Legitur etiam περικλυδωνιζόμενον. *H. Steph.*

Ib. Περιπεσεῖν] Reſtituendæ ſunt voces, φοβερὸν ᾖ μὴ περιπεσεῖν, ex Fl. Ald. A. & Mur. annot.

P. 528. Ἐκλέπει] Rectius ἐκλέπει. *Xyl.*

Ib. Ἀλυβάζει] Apud Ariſtot. de Animal. L. 6. c. 5. idem Muſæi verſus adducitur: ſed legitur ibi ἀλεγίζει, quod quid ſit, facilius intelligitur quam τὸ ἀλυβάζειν. *Id.* A. & Mur. annot. ἀλεγίζει.

P. 529. Ἠναρία] Puto ἠναρία perperam conflatum eſſe ex ἡ αἰναρία: præſertim quum aliquanto poſt nomen iſtud habeamus. *H. Steph.* particulam iſtam ἡ agnoſcunt Mur. annot.

P. 533. Τῷ πνέοντι] Potius τῷ πνεύματι, ut Fl. & Ald.

Ib. Σεξτίλιος] Appiano Σέξτιος. *Xyl.*

P. 534. Ἐν τῇ] Melius Fl. & Ald. ἐν τοῖς.

P. 535. Μεθ' ὧν ἀνήχθη] Aut ſcribendum μετ' αὐτῶν, aut tantum ſubdiſtingue poſt ἀνήχθη, & continuata ſententia lege προσβαλών ΤΕ.

Ib. Τἄλλά τε] Placet τἄλλα τά, cum Fl. & Ald.

P. 536. Τῶν πολεμίων] Forte τῶν ΠΟΛΙΤΩΝ. Appian. de hac re: ἵνα τὴν ΠΟΛΙΝ ἀφέλοιντο τὴν σιταγωγίαν.

P. 537. Πλείονα δὲ συνών] Lege ΔΗ. ſed poſtea pro οὕτω δὴ, legendum δὲ, ut & pag. ſeq. ἐκάλει δὲ non δὴ. verum tædet omnes librariorum lapſus in hac voce notare.

P. 538. Βαρδιαίους] Legitur in quibuſdam Ορταίους hic, & p. 540. Ορταίων. *H. Steph.*

Ib. Τοὺς ἄλλους] Rectius V. & Mur. annot. τῶν ἄλλων.

P. 540. Σέξτον τινα Λουκίνον] Idem habent Λικίνιον.

P. 543. Ὡς ἀλλότριον] Mur. annot. ὂν ἀλλότριον: hoc eſt, ad fortunam nihil pertinens, extra ejus aleam poſitum.

F I N I S.

Cleaned & Oiled

March 1987